

T.C.
İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAZAK TÜRKÇESİNDE İSİM YAPIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEHER ÇELİK

2118129006

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba AKTAŞ ÖZKAN

Haziran/2024

ONAY SAYFASI

İzmir Demokrasi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 2118129006 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “Kazak Türkçesinde İsim Yapımı” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışması:

Jüri Üyeleri:

Teslim tarihi:

Savunma Tarihi:

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kazak Türkçesinde İsim Yapımı” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunların atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla beyan ederim.

20.05.2024

Seher ÇELİK

ÖN SÖZ

Dil, insanlar arasında iletişim kurmanın en etkili yolu ve toplumun kültürel mirasını nesilden nesile aktaran araçlardan biridir. Dilin bu yapısını oluşturan en önemli unsurlarından biri de sözcüklerin oluşumudur. Sözcüklerin oluşumu en eski devirlerden beri devam eden bir süreçtir. Sözcüklerin bu süreç içerisinde nasıl değiştiği ve hangi yollardan geçtiği, dilin yapısını anlamamız için önemli veriler sunmaktadır. Bundan dolayı Çağdaş Türk dilinin Kıpçak grubunda yer alan, Eski Türkçenin bir varyantı olarak gelişen Kazak Türkçesinin söz yapım biçimlerinin araştırılması ve Türk dilinin art zamanlı biçimleriyle hem işlev hem de yapı bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

“Kazak Türkçesinde İsim yapımı” adlı bu çalışmada Türk dilinin Kıpçak grubuna dâhil olan Kazak Türkçesinde isim yapım ekleri ele alınmıştır. Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğünden faydalanılarak fişlediğimiz isimler, isimden isim yapan ekler ve fiilden isim yapan ekler olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Daha sonra art zamanlı Eski Türkçe eş zamanlı Türkiye Türkçesi ile işlev ve biçim bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

İdeallerime ulaşabilmek adına, özgürce eğitim alabilmemi sağlayan ve kadınlara tanıdığı temel haklarla Türk kadınının çağdaşlaşmasına vesile olan Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’e; yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan tüm hocalarıma ve çalışmamın hazırlanma aşamasında her konuda sabırla anlayış gösteren, ilmini, fikrini ve tecrübelerini benden esirgemeyen, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Tuğba AKTAŞ ÖZKAN’a; önemli kaynakları temin etmemde yardımcı olan Doç. Dr. Hüsnü Çağdaş ARSLAN’a; ayrıca çalışmamı büyük bir titizlikle inceleyerek değerli görüş ve önerileriyle katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yasin KAYA’ya teşekkürlerimi bir borç bilirim. Bu süreçte maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen dayım İsrail ARSLAN ve ailemin her bir ferdine; tezimin hazırlık aşamasında beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan arkadaşlarım Av. Simge ANAKLI’ya ve Mustafa KUZUOĞLU’na teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2024

Seher ÇELİK

KAZAK TÜRKÇESİNDE İSİM YAPIMI

ÖZET

Bu alışmada, Türk dilinin Kıpçak grubunda yer alan Kazak Türkçesinin türetme yöntemiyle yapılan “isim yapımı” ortaya konulmaya çalışılmıştır. Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Kazak Türkçesi hakkında genel bilgi verilmiştir. İkinci bölümde söz yapımı ve söz türetme yollarından bahsedilmiştir. nc ve dördüncü bölümde Kazak Türkçesindeki isimden isim ve fiilden isim yapan ekler biçim özellikleri bakımından Eski Türkçe ile karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve işlevleri açısından incelenmiştir. Beşinci bölümde Kazak Türkçesindeki isimlerin, aldığı eklere göre sınıflandırılması yapılarak dizini oluşturulmuştur. Elde edilen veriler çalışmanın sonucunda sunulmuştur.

Anahtar Kelime: Kazak Türkçesi, İsim, İsim Yapımı

NOUN FORMATION IN KAZAKH TURKIC

ABSTRACT

In this study, it was tried to reveal the "noun formation" made by the derivational method of Kazakh Turkic, which is in the Kipchak group of the Turkish language. In the first chapters of the study, which consists of five parts, general information about Kazakh Turkic is given. In the second chapter, word formation and ways of producing words are mentioned. In the third and fourth chapters, the suffixes that make nouns from nouns and nouns from verbs in Kazakh Turkic are discussed comparatively with Old Turkic in terms of their morphological features and examined in terms of their functions. In the fifth chapter, the index of the names in Kazakh Turkic was created by classifying them according to the suffixes they received. The data obtained are presented as a result of the study.

Keywords: Kazakh Turkic, Noun, Noun Formation.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
KULLANILAN İŞARETLER.....	xviii
KAZAK TÜRKÇESİ ALFABESİ VE HARFLERİN SES DEĞERLERİ	xix
GİRİŞ.....	1
1. Araştırma Hakkında Genel Bilgi.....	1
1.1. Tezin Konusu	1
1.2. Konunun Sınırları	1
1.3. Amaç	1
1.4. Kullanılan Yöntem.....	1
1.5. Araştırma Tarihi.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. KAZAK TÜRKÇESİ	5
1.1. Kazak Türkçesinin Ortaya Çıkışı.....	5
1.2. Kazak Türkçesi Ağızları	7
1.3. Kazak Türkçesinin Tasnifteki Yeri	7
İKİNCİ BÖLÜM	11
2. SÖZ YAPIMI.....	11
2.1. Söz Üretme Yolları	14
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	18
3. KAZAK TÜRKÇESİNDE İSİMDEN İSİM YAPAN EKLER	18
3.1. {+a, +e}.....	18

3.1.1. Kazak Türkçesinde {+a, +e} Ekinin İşlevleri	18
3.2. {+aq, +ek, +ıq, +ik, +q, +k}	19
3.2.1. Kazak Türkçesinde {+aq, +ek, +ıq, +ik, +q, +k} Ekinin İşlevleri	20
3.3. {+amıq}	20
3.3.1. Kazak Türkçesinde {+amıq} Ekinin İşlevleri	21
3.4. {+añ, +eñ, +ñ}	21
3.4.1. Kazak Türkçesinde {+añ, +eñ, +ñ} Ekinin İşlevleri	21
3.5. {+ar, +er}	22
3.5.1. Kazak Türkçesinde {+ar, +er} Ekinin İşlevleri.....	23
3.6. {+aw, +ew, +uw, +üw}	23
3.6.1. Kazak Türkçesinde {+aw, +ew, +uw, +üw} Ekinin İşlevleri	23
3.7. {+bay}	24
3.7.1. Kazak Türkçesinde {+bay} Ekinin İşlevleri	24
3.8. {+da, +de, +ta, +te}	24
3.8.1. Kazak Türkçesinde {+da, +de, +ta, +te} Ekinin İşlevleri	25
3.9. {+dağan, +degen, +tağan, +tegen}	25
3.9.1. Kazak Türkçesinde {+dağan, +degen, +tağan, +tegen} Ekinin İşlevleri.....	25
3.10. {+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}	26
3.10.1. Kazak Türkçesinde {+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek} Ekinin İşlevleri.....	26
3.11. {+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen}	27
3.11.1. Kazak Türkçesinde {+dan, +den, +tan, +ten} Ekinin İşlevleri.....	28
3.12. {+dap, +dep, +lap, +lep, +tap, +tep}	29
3.12.1. Kazak Türkçesinde {+dap, +dep, +lap, +lep, +tap, +tep} Ekinin İşlevleri.....	29
3.13. {+das, +des, +las, +les, +tas, +tes}	30
3.13.1. Kazak Türkçesinde {+das, +des, +las, +les, +tas, +tes} Ekinin İşlevleri	31
3.14. {+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}	31
3.14.1. Kazak Türkçesinde {+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew} Ekinin İşlevleri	32

3.15. {+day, +dey, +lay, +ley, +tay, +tey}	33
3.15.1. Kazak Türkçesinde {+day, +dey, +lay, +ley, +tay, +tey} Ekinin İşlevleri.....	34
3.16. {+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti}	34
3.16.1. Kazak Türkçesinde {+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti} Ekinin İşlevleri.....	35
3.17. {+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}	36
3.17.1. Kazak Türkçesinde {+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik} Ekinin İşlevleri.....	38
3.18. {+dırıq, +dirik}	41
3.18.1. Kazak Türkçesinde {+dırıq, +dirik} Ekinin İşlevleri.....	42
3.19. {+eke, +ke, +qa}	42
3.19.1. Kazak Türkçesinde {+eke, +ke, +qa} Ekinin İşlevleri	42
3.20. {+es}	43
3.20.1. Kazak Türkçesinde {+es} Ekinin İşlevleri.....	43
3.21. {+ga, +ge, +qa, +qe}.....	43
3.21.1. Kazak Türkçesinde {+ga, +ge, +qa, +qe} Ekinin İşlevleri	44
3.22. {+ger, +ker}	44
3.22.1. Kazak Türkçesinde {+ger, +ker} Ekinin İşlevleri.....	45
3.23. {+geri (+qarı, +keri)}	45
3.23.1. Kazak Türkçesinde {+geri (+qarı, +keri)} Ekinin İşlevleri	46
3.24. {+ğı, +gı, +qı, +ki}	46
3.24.1. Kazak Türkçesinde {+ğı, +gı, +qı, +ki} Ekinin İşlevleri.....	47
3.25. {+ğıl, +gil, +qıl, +kil}	48
3.25.1. Kazak Türkçesinde {+ğıl, +gil, +qıl, +kil} Ekinin İşlevleri	48
3.26. {+ğılt}	49
3.26.1. Kazak Türkçesinde {+ğılt} Ekinin İşlevleri.....	49
3.27. {+ğıltım, +qıltım}	49
3.27.1. Kazak Türkçesinde {+ğıltım, +qıltım} Ekinin İşlevleri.....	49
3.28. {+göy, +köy, +qoy}	50

3.28.1. Kazak Türkçesinde {göy, +köy, +qoy} Ekinin İşlevleri.....	50
3.29. {+hana}	50
3.29.1. Kazak Türkçesinde {+hana} Ekinin İşlevleri	51
3.30. {+ı, +i, +ıy, +iy}	51
3.30.1. Kazak Türkçesinde {+ı, +i, +ıy, +iy} Ekinin İşlevleri.....	52
3.31. {+ıl, +il}	52
3.31.1. Kazak Türkçesinde {+ıl, +il} Ekinin İşlevleri	52
3.32. {+(ı)nşı, +(i)nşı}	53
3.32.1. Kazak Türkçesinde {+(ı)nşı, +(i)nşı} Ekinin İşlevleri.....	53
3.33. {+ır, +ir}	53
3.33.1. Kazak Türkçesinde {+ır, +ir} Ekinin İşlevleri.....	54
3.34. {+raq, +rek}	54
3.34.1. Kazak Türkçesinde {+raq, +rek} Ekinin İşlevleri.....	55
3.35. {+(I)z}.....	55
3.35.1. Kazak Türkçesinde {+(I)z} Ekinin İşlevleri	56
3.36. {+jan}	57
3.36.1. Kazak Türkçesinde {+jan} Ekinin İşlevleri	57
3.37. {+kes, +keş}	58
3.37.1. Kazak Türkçesinde {+kes, +keş} Ekinin İşlevleri	58
3.38. {+qan, +aqan}	58
3.38.1. Kazak Türkçesinde {+qan, +aqan} Ekinin İşlevleri	59
3.39. {+qay, +key, +ğay, +gey}.....	59
3.39.1. Kazak Türkçesinde {+qay, +key, +ğay, +gey} Ekinin İşlevleri	60
3.40. {+qor}	61
3.40.1. Kazak Türkçesinde {+qor} Ekinin İşlevleri.....	61
3.41. {+l (+ıl, +il, +al, +el)}	61
3.41.1. Kazak Türkçesinde {+l (+ıl, +il, +al, +el)} Ekinin İşlevleri.....	62

3.42. {+man, +men, +pan, +pen}	62
3.42.1. Kazak Türkçesinde {+man, +men, +pan, +pen} Ekinin İşlevleri.....	63
3.43. {+nama, +neme, +dama, +deme}	63
3.43.1. Kazak Türkçesinde {+nama, +neme, +dama, +deme} Ekinin İşlevleri.....	63
3.44. {+paz}	64
3.44.1. Kazak Türkçesinde {+paz} Ekinin İşlevleri	64
3.45. {+par, +mar, +mer}	65
3.45.1. Kazak Türkçesinde {+par, +mar, +mer} Ekinin İşlevleri	65
3.46. {+sımaq}	65
3.46.1. Kazak Türkçesinde {+sımaq} Ekinin İşlevleri	66
3.47. {+sız, +siz}	66
3.47.1. Kazak Türkçesinde {+sız, +siz} Ekinin İşlevleri.....	67
3.48. {+stan}	68
3.48.1. Kazak Türkçesinde {+stan} Ekinin İşlevleri.....	68
3.49. {+ş}	68
3.49.1. Kazak Türkçesinde {+ş} Ekinin İşlevleri	69
3.50. {+şa, +şe}	69
3.50.1. Kazak Türkçesinde {+şa, +şe} Ekinin İşlevleri	71
3.51. {+şaq, +şek}	72
3.51.1. Kazak Türkçesinde {+şaq, +şek} Ekinin İşlevleri	73
3.52. {+şañ, +şeñ}	74
3.52.1. Kazak Türkçesinde {+şañ, +şeñ} Ekinin İşlevleri	75
3.53. {+şı, +şi}	75
3.53.1. Kazak Türkçesinde {+şı, +şi} Ekinin İşlevleri	77
3.54. {+şıq, +şık}	78
3.54.1. Kazak Türkçesinde {+şıq, +şık} Ekinin İşlevleri	79
3.55. {+şıl, +şil}	79

3.55.1. Kazak Türkçesinde {+şıl, +şil} Ekinin İşlevleri	80
3.56. {+şılıq, +şilik}	81
3.56.1. Kazak Türkçesinde {+şılıq, +şilik} Ekinin İşlevleri	81
3.57. {+t, +at, +it, +ayt, +eyt}	82
3.57.1. Kazak Türkçesinde {+t, +at, +it, +ayt, +eyt} Ekinin İşlevleri	83
3.58. {+tay}	83
3.58.1. Kazak Türkçesinde {+tay} Ekinin İşlevleri	84
3.59. {+tar, +ter +dar, +der}	84
3.59.1. Kazak Türkçesinde {+tar, +ter, +dar, +der} Ekinin İşlevleri.....	84
3.60. {+y, +ay, +ey}	85
3.60.1. Kazak Türkçesinde {+y, +ay, +ey Ekinin İşlevleri.....	85
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	87
4. KAZAK TÜRKÇESİNDE FİİLDEN İSİM YAPAN EKLER	87
4.1. {-a, -e}	87
4.1.1. Kazak Türkçesinde {-a, -e} Ekinin İşlevleri	87
4.2. {-ağan, -egen}	88
4.2.1. Kazak Türkçesinde {-ağan, -egen} Ekinin İşlevleri.....	89
4.3. {-aq, -ek}	89
4.3.1. Kazak Türkçesinde {-aq, -ek} Ekinin İşlevleri	91
4.4. {-alaq, -elek}	92
4.4.1. Kazak Türkçesinde {-alaq, -elek} Ekinin İşlevleri.....	93
4.5. {-anaq, -enek}	93
4.5.1. Kazak Türkçesinde {-anaq, -enek} Ekinin İşlevleri.....	93
4.6. {-añ, -eñ, -ñ}	94
4.6.1. Kazak Türkçesinde {-añ, -eñ, -ñ} Ekinin İşlevleri	94
4.7. {-ası, -esi}	95
4.7.1. Kazak Türkçesinde {-ası, -esi} Ekinin İşlevleri	95

4.8.	{-asaq, -eşek}	96
4.8.1.	Kazak Türkçesinde {-aşaq, -eşek} Ekinin İşlevleri.....	96
4.9.	{-bas, -bes, -mas, -mes, -pas, -pes}	96
4.9.1.	Kazak Türkçesinde {-bas, -bes, -mas, -mes, -pas, -pes} Ekinin İşlevleri	97
4.10.	{-qa, -ke, -ğa, -ge}	98
4.10.1.	Kazak Türkçesinde {-qa, -ke, -ğa, -ge} Ekinin İşlevleri	98
4.11.	{-ğaq, -gek, -qaq, -kek}	99
4.11.1.	Kazak Türkçesinde {-ğaq, -gek, -qaq, -kek} Ekinin İşlevleri	100
4.12.	{-ğan, -gen, -qan, -ken}	101
4.12.1.	Kazak Türkçesinde {-ğan, -gen, -qan, -ken} Ekinin İşlevleri	102
4.13.	{-ğı, -gi, -qı, -ki}	102
4.13.1.	Kazak Türkçesinde {-ğı, -gi, -qı, -ki} Ekinin İşlevleri.....	103
4.14.	{-ğılıqtı, -gılıktı, -kılıktı, -kilikti}	105
4.14.1.	Kazak Türkçesinde {-ğılıqtı, -gılıktı, -kılıktı, -kilikti} Ekinin İşlevleri	105
4.15.	{-ğın, -gin, -qın, -kin}	105
4.15.1.	Kazak Türkçesinde {-ğın, -gin, -qın, -kin} Ekinin İşlevleri.....	106
4.16.	{-ğır, -gir, -qır, -kir}	106
4.16.1.	Kazak Türkçesinde {-ğır, -gir, -qır, -kir} Ekinin İşlevleri	107
4.17.	{-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}	107
4.17.1.	Kazak Türkçesinde {-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)} Ekinin İşlevleri	108
4.18.	{-ı, -i, -u, -ü}	109
4.18.1.	Kazak Türkçesinde {-ı, -i, -u, -ü} Ekinin İşlevleri	110
4.19.	{-ıl, -il, -l}	110
4.19.1.	Kazak Türkçesinde {-ıl, -il, -l} Ekinin İşlevleri	111
4.20.	{-ımdı, (-imdi, -mdı, -mdi)}.....	112
4.20.1.	Kazak Türkçesinde {-ımdı, (-imdi, -mdı, -mdi)} Ekinin İşlevleri	112

4.21. {-impaz, -impaz}	112
4.21.1. Kazak Türkçesinde {-impaz, -impaz} Ekinin İşlevleri	113
4.22. {-ımtal (-ımtal)}	113
4.22.1. Kazak Türkçesinde {-ımtal (-ımtal)} Ekinin İşlevleri.....	113
4.23. {-(i)s, -(i)s}	114
4.23.1. Kazak Türkçesinde {-(i)s, -(i)s} Ekinin İşlevleri	115
4.24. {-(i)ş, -(i)ş, -ş}	116
4.24.1. Kazak Türkçesinde {-(i)ş, -(i)ş, -ş} Ekinin İşlevleri	117
4.25. {-k, -q (-ik, -ıq)}	118
4.25.1. Kazak Türkçesinde {-k, -q (-ik, -ıq)} Ekinin İşlevleri	119
4.26. {-qalaq, -kelek, -ğalaq, -gelek}.....	120
4.26.1. Kazak Türkçesinde {-qalaq, -kelek, -ğalaq, -gelek} Ekinin İşlevleri.....	120
4.27. {-m}	121
4.27.1. Kazak Türkçesinde {-m} Ekinin İşlevleri	122
4.28. {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}	123
4.28.1. Kazak Türkçesinde {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be} Ekinin İşlevleri.....	124
4.29. {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}	126
4.29.1. Kazak Türkçesinde {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek} Ekinin İşlevleri.128	
4.30. {-mal, -mel}	129
4.30.1. Kazak Türkçesinde {-mal, -mel} Ekinin İşlevleri.....	130
4.31. {-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli}	130
4.31.1. Kazak Türkçesinde {-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli} Ekinin İşlevleri131	
4.32. {-man, -men, -ban, -ben, -pan, -pen}	132
4.32.1. Kazak Türkçesinde {-man, -men, -ban, -ben, -pan, -pen} Ekinin İşlevleri.132	
4.33. {-maş, -meş}	133
4.33.1. Kazak Türkçesinde {-maş, -meş} Ekinin İşlevleri	134
4.34. {-maş, -meş, -paş, -peş, -baş, -beş}	134

4.34.1. Kazak Türkçesinde {-maş, -meş, -paş, -peş, -baş, --beş} Ekinin İşlevleri..	134
4.35. {-mıq, -mik, -muq, -mük}	135
4.35.1. Kazak Türkçesinde {-mıq, -mik, -muq, -mük} Ekinin İşlevleri.....	135
4.36. {-mıs, -mis, -bıs, -bis, -mış, -miş}	135
4.36.1. Kazak Türkçesinde {-mıs, -mis, -bıs, -bis, -mış, -miş} Ekinin İşlevleri	136
4.37. {-msaq, (-msek, -ımsaq, -imsek)}	137
4.37.1. Kazak Türkçesinde {-msaq, (-msek, -ımsaq, -imsek)} Ekinin İşlevleri.....	137
4.38. {-n (-(ı)n, -(i)n)}	137
4.38.1. Kazak Türkçesinde {-n (-(ı)n, -(i)n)} Ekinin İşlevleri	138
4.39. {-ndı, -ndi (-ındı, -indi)}	139
4.39.1. Kazak Türkçesinde {-ndı, -ndi (-ındı, -indi)} Ekinin İşlevleri.....	140
4.40. {-ñqı, -ıñqı, -iñki}	141
4.40.1. Kazak Türkçesinde {-ñqı, -ıñqı, -iñki} Ekinin İşlevleri.....	141
4.41. {-r, -ır, -ir, -ar, -er}	141
4.41.1. Kazak Türkçesinde {-r, -ır, -ir, -ar, -er} Ekinin İşlevleri	142
4.42. {-sın, -sin}	143
4.42.1. Kazak Türkçesinde {-sın, -sin} Ekinin İşlevleri.....	144
4.43. {-şaq, -şek}	144
4.43.1. Kazak Türkçesinde {-şaq, -şek} Ekinin İşlevleri	145
4.44. {-şıq, -şik}	145
4.44.1. Kazak Türkçesinde {-şıq, -şik} Ekinin İşlevleri.....	146
4.45. {-t}	146
4.45.1. Kazak Türkçesinde {-t} Ekinin İşlevleri	147
4.46. {-w (-uw, -üw)}	148
4.46.1. Kazak Türkçesinde {-w (-uw, -üw)} Ekinin İşlevleri	149
4.47. {-wıq, -wik}	151
4.47.1. Kazak Türkçesinde {-wıq, -wik} Ekinin İşlevleri.....	151

4.48. {-wıl (-wil)}	152
4.48.1. Kazak Türkçesinde {-wıl, -wil} Ekinin İşlevleri.....	152
4.49. {-wış, -wiş}	153
4.49.1. Kazak Türkçesinde {-wış, -wiş} Ekinin İşlevleri.....	154
BEşİNCİ BÖLÜM.....	155
5.1. İSİM DİZİNİ.....	155
5.1.1. İsimden İsim Yapan Eklerle Türetilmiş İsimler.....	155
5.1.2. Fiilden İsim Yapan Eklerle Türetilmiş İsimler	469
SONUÇ	581
TABLÖLAR.....	588
KAYNAKLAR.....	606
ÖZGEÇMİş	615

KISALTMALAR LİSTESİ

Alm	: Almanca
Alt.	: Altayca
Az.	: Azerbaycanca
bk.	: Bakınız
Başk.	: Başkurtça
Çev.	: Çeviren
FİYE	: Fiilden isim yapan ek
Hak.	: Hakaşa
İİYE	: İsimden isim yapan ek
İng.	: İngilizce
Kıp.	: Kıpçakça
Kırg.	: Kırgızca
Kkalp.	: Karakalpakça
Kmk.	: Kumukça
Krç.-Balk.	: Karaçay-Balkarca
Kzk.	: Kazakça
KTTTS	: Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü
QG	: Qazaq Grammatikası
QTQES	: Qazaq Tilinin Qısqaşa Etimologiyalıq Sözdigi
QTTS	: Qazaq Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi
QÄTS	: Qazaq Ädebi Tiliniñ Sözdigi
Nog.	: Nogayca
Özb.	: Özbekçe
ss.	: Sayfa sayısı
Şor.	: Şorca

Tat.	: Tatarca
TİS	: Türemiş isim sayısı
Trkm.	: Türkmence
Türk.	: Türkçe, Türkiye Türkçesi
Tuv.	: Tuvaca
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire

KULLANILAN İŞARETLER

- { } biçim birim parantezi
- > bu biçime gider
- < bu biçimden gelir
- fiile eklenen ek
- + isme eklenen ek

KAZAK TÜRКÇESİ ALFABESİ VE HARFLERİN SES DEĞERLERİ

KİRİL	LATİN	KİRİL	LATİN
А а	A a	Ф ф	F f
Б б	B b	Х х	H h
В в	V v	Ц ц	Ts ts
Г г	G g	Ч ч	Ç ç
Д д	D d	Ш ш	Ş ş
Е е	E e	Щ щ	Şç şç
Ё ё	Yo yo	Ы ы	I ı
Ж ж	J j	Э э	E e
З з	Z z	Ю ю	Yu yu
И и	-Iy -iy -i	Я я	Ya ya
Й й	Y y	І і	İ i
К к	K k	Қ қ	Q q
Л л	L l	Ң ң	Ñ ñ
М м	M m	Ғ ғ	Ğ ğ
Н н	N n	Ү ү	Ü ü
О о	O o	Ұ ұ	U u
П п	P p	Ө ө	Ö ö
Р р	R r	Ә ә	Ä ä
С с	S s	Һ һ	H h
Т т	T t		
У у	-Uw -uw (-w,-üw)		

GİRİŞ

1. Araştırma Hakkında Genel Bilgi

1.1. Tezin Konusu

Tezin konusu Kazak Türkçesinde türetme yoluyla yapılan isim yapımıdır.

1.2. Konunun Sınırları

Söz yapımında en temel kullanılan yöntem türetme yöntemidir. Kazak Türkçesinde de türetme yoluyla söz yapımı gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Kazak Türkçesinde türetme (isimden isim yapan ekler ve fiilden isim yapan ekler) yöntemiyle yapılan isim yapımı ele alınmıştır. İsim ve fiil kökünden türeyen sözcüklerin yapımında yer alan ekler, art zamanlı olarak Eski Türkçe, eş zamanlı olarak Türkiye Türkçesi ile karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir.

1.3. Amaç

Kazak Türkçesinde türetme yoluyla yapılan isim yapımının ele alındığı bu çalışmada Kazak Türkçesinde tespit edilen yapım eklerinin art zamanlı olarak Eski Türkçedeki, eş zamanlı olarak Türkiye Türkçesindeki durumlarının karşılaştırmalı olarak ele alınıp hem biçimsel hem işlevsel açıdan incelenmesi amaçlanmıştır.

1.4. Kullanılan Yöntem

Bu çalışmada *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi* (C. I-II. Almatı, “Ğılım” 1959-1961), *Kazak Tilinin Tüsindirme Sözdigi* (C.I-X. Almatı “ğılım” 1974- 1986), *Kazak Tiliniñ Sözdigi* (Almatı, “Dayk- Press”, 1999), *Kazakşa-Orışsa Sözdik* (Almatı, “Dayk-Press”, 2001), Kazak Türkçesinin yeni çıkan terim sözlükleri, Rusça kanalıyla Batı dillerinden geçen sözcüklerin menşei için *Slovar İnostrannih Slov* (Moskova “Ruski Yazık”, 1989) ve Arapça Farsçadan geçen sözcükler için de *Kazakşa-Orışsa Sözdik* (Almatı “Dayk-Press”, 2001) temel alınarak Yar. Doç. Dr. Kenan KOÇ, Dr. Ayabek BAYNİYAZOV ve Bilim Uzmanı Vehbi BAŞKAPAN tarafından yazılan *Akçağ Yayınları*’ndan 2003 yılında çıkmış *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*’nden yararlandık. Öncelikle Kazak Türkçesi-

Türkiye Türkçesi Sözlüğü'nde madde başları taranarak Kazak Türkçesindeki isimler tespit edilmiştir. Daha sonra türetme yoluyla yapılan isimler kökenleri dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Böylece Kazak Türkçesinde isimden isim ve fiilden isim türeten eklerin ortaya çıkması amaçlanmıştır. Bu ekler biçim ve işlev açısından incelenmiştir. Çalışmada temel olarak Kazak Türkçesinin isim türetme ekleri ele alınmakla beraber eklerin Eski Türkçedeki ve Türkiye Türkçesindeki biçim ve işlevleri ele alınmış, benzer ve değişen yapılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma hakkında, Kazak Türkçesindeki isim söz yapım eklerinin günümüzdeki biçim ve işlevlerini ortaya koyduğu ve aynı zamanda tarihî karşılaştırmalı bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

1.5. Araştırma Tarihî

Söz yapımı, başta dilin leksik ve morfolojik yapısıyla ilişkili olmanın yanı sıra sentaktik ve semantik yönlerini de içine alan bir konudur. Batı'da söz yapımı çalışmaları söz varlığı, şekil bilgisi, söz dizimi, anlam bilimi açısından incelenirken Türkoloji'de bu çalışmalar en geneliyle morfoloji çatısı altında toplanır. Buna göre Türkçenin tarihî seyrine bakıldığında söz yapımı ile ilişkili önemli eserlerin başında sonraları Türkçeye de çevrilmiş A. Von Gabain'in *Alttürkische Grammatik, mit Bibliographie, Lesestücken und Wörterverzeichnis, auch Neutürkisch* (1941), ve Martti Räsänen'in *Materialien Zur Morphologie Der Türkischen Sprachen* (1957) adlı çalışmaları gelir. Eserlerde türeme yoluyla yapılan söz yapım eklerine yer verilmiştir. Talat Tekin'in *'A Grammar of Orkhon Turkic'* (1967) adlı çalışmasında Morphology başlığı altında ekleme yoluyla yapılan söz yapımına değinilmiştir. Marcel Erdal'ın kaleme aldığı iki ciltten oluşan *'Old Turkic Word Formation A Functional Approach to the Lexicon, I-II'* (1991) adlı eserde de türetme yoluyla yapılan söz yapım ekleri ele alınmıştır. Daha sonraki dönemlerde söz yapımı biçimlerinin ele alındığı Necmettin Hacıeminoğlu'nun *'Karahanlı Türkçesi Grameri'* (1996), Kemal Eraslan'ın *'Eski Uygur Türkçesi Grameri'* (2012), Serkan Şen'in *'Eski Uygur Türkçesi Dersleri'* (2014), İbrahim Taş'ın, *'Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı'* (2015), Mehmet Ölmez'in *'Köktürkçe ve Eski Uygurca Dersleri'* (2017) çalışmaları yer almaktadır. Sir Gerard Clauson'un *'Türkçede Sekizinci Yüzyıldan Önce Kullanılan Ekler'* (2007) adlı makalesi de Eski Türkçedeki isim ve fiil yapım eklerinin incelendiği bir başka çalışmadır.

Türk dilinin tarihî dönemlerinde söz yapımı konusu üzerine çalışılmış çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezleri bulunmaktadır. İpek Bilgen'in *'Dîvânü Lugâtî't-Türk'te Söz Yapımı'* (1989), Şirvan Kalsın'ın *'Nechü'l Feradis'te Söz Yapımı'* (1996), Yasemin Şenel

Temizsoylu'nun '*Kutadgu Bilig'de İsim Yapımı*' (2002), Lütfiye Güvenç'in '*Harezm Türkçesinde İsim*' (2004), Sevgi Turan'ın '*Kıpçak Türkçesinde Kelime Yapımı ve Çekimi*' (2006), Ersin Teres'in '*Çağataycada Söz Yapımı*' (2009), Fatma Şenyüz'ün '*Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçakçada Ekleme Yoluyla İsim Yapımı*' (2017), Burhan Sevim'in '*Uygur Kağanlığı Dönemi Yazıtlarında Söz Yapımı*' (2018), Menşure Aşçı'nın '*Harezm Türkçesinde Söz Yapımı*' (2019), Muhammed Sami Ünal'ın '*Mu'înü'l Mürîd'de İsim Yapma Ekleri*' (2019), Mustafa Ay'ın '*Divânu Lugâti't-Türk'teki Bapların Söz Yapımı Bakımından İncelenmesi*' (2022), İbrahim Kekevi'nin '*Türk Runik Harfli Metinlerde Söz Yapımı*' (2022), Ayşegül Gözel'in '*Altun Yaruk'ta Söz Yapımı*' (2023) ve Emel Topçu'nun, '*Abhidharmakosabhasya-Tika Tattvartha'da Söz Yapımı*' (2024) adlı çalışmalarında ekleme yöntemiyle oluşturulan söz yapımı ele alınmıştır.

Türkiye Türkçesi sahasında söz yapımı ve onunla ilişkili yapılan çalışmalar şöyledir: Besim Atalay'ın '*Türkçede Kelime Yapma Yolları*' (1946), Hikmet Dizdaroğlu'nun '*Türkçede Sözcük Yapma Yolları*' (1962), Doğan Aksan'ın '*Her yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*' (1977), Oya Adalı'nın '*Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*' (1979), Hamza Zülfikar'ın '*Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*' (1991), Nadir Engin Uzun'un '*Biçimbilim Temel Kavramlar*' (2006), Nesrin Bayraktar'ın '*Dil Bilimi*' (2017) çalışmaları bulunmaktadır. Bunların yanı sıra yapılmış çok sayıda lisansüstü tez mevcuttur. Selma Gülsevin'in '*Türkçede Fiilden İsim Yapan Ekler ve Kullanışları (Kâmûs-ı Türkiye göre)*' (1992), Ramazan Saka'nın '*Derleme Sözlüğüne Göre Fiilden İsim Yapan Ekler*' (2002), Kerime Paylan'ın '*Türkçede Kelime Türetme Yollarına Genel Bir Bakış*' (2015), Ferdi Güzel'in '*Türkiye Türkçesi Ağızlarında Söz Yapımı*' (2015), İsa Sarı'nın '*Türkçede Ekleme Dışı Sözcük Yapımı ve Sözlükselleşme*' (2015), Embiye Güneş'in '*Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı ve İşlevsel Ek Tasnifi*' (2016), Suna Esen'in '*Ahmet Cevat'ın Şiirlerinin Söz Yapımı Açısından İncelenmesi*' (2019), Gamze Gökçek'in '*Dünden Bugüne Türkçede Fiilden İsim Yapma Ekleri*' (2020).

Çağdaş Türk Lehçelerinde yapılan söz yapımı çalışmaları şöyledir: Himmet Biray'ın '*Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde İsim*' (1999) adlı çalışmasında Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesi ele alınarak isimlerin yapı ve çekim yönünden incelemesi yapılmıştır. Fuat A. Ganiyev'in '*Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı*' (2013) adlı çalışmasında Tatar Türkçesinin kelime türetme yolları incelenerek söz yapımı incelenmiştir. İlker Tosun'un '*Tuva Türkçesinde İsim Söz Yapımı*' (2021) çalışmasında yalnızca ekleme yoluyla yapılan isim söz yapımı ele alınmıştır. Tuğba

Özenç'in *'Kırgızca Türkçe Sözlük'e Göre Kırgız Türkçesinde İsim Yapım Ekleri'* (2022) adlı çalışmasında yalnızca isim söz yapımı ele alınarak incelenmiştir. Bunların yanı sıra çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezleri de bulunmaktadır. Örneğin, Esin Altınal'in *'Türkmen Türkçesinde Kelime Yapımı (Türkmençe- Türkçe Sözlük'e Göre)'* (2003), Ayşe Erdoğan'ın *'Çuvaşçada Art Zamanlı Ad Yapımı'* (2019) ve Esra Büyükeryılmaz'ın *'Başkurt Türkçesinde İsim Yapım Ekleri'* (2021) yapılan çalışmalar arasındadır.

Kazak Türkçesinde Söz yapımıyla ilişki yapılan çalışmalar ise şunlardır: Elmira Kaljanova *'Kazakça'da İsimler (Yapı, çekim, anlam ve fonksiyonları)'* (2000), F. Leyla Baykoca *'Kuzey Grubu Türk Şivelerinin Karşılaştırmalı Yapım Ekleri (Kazak Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Nogay Türkçesi, Karaim Türkçesi)'* (2007), Ekrem Ayan *'İbıray Altınсарın-Никәе ve Şiirlerinin Dili (Hayatı-Dilçiliği-Eserleri/Gramer-Metin-Dizin)'* (2008), Elmira Baimukhambetova *'Kazakçanın Tarihî-Karşılaştırmalı Dil Bilgisi'* (2019), Akniyet Kamal *'Berdikoca Batır Destanı'nda Söz Yapımı'* (2021), Meirim Issakhanova *'Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde Addan Ad Türetimi (Biçimbirimler, İşlevler ve Sözcükler)'* (2021), Cansel Cambaz *'Kazak Türkçesinde Fiilden Türemiş İsimlerin Semantik Tasnifi'* (2024), Nilgün Yüksek *'Kazak Türkçesinde +Il ve +sIz 'İsimden İsim Yapma Ekleri İle Türetilmiş Sözcüklerdeki Dil Boşluklarının İncelenmesi'* (2023).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAZAK TÜRKÇESİ

1.1. Kazak Türkçesinin Ortaya Çıkışı

Kıpçak Türkçesi Türk lehçeleri arasında, konuşan insan sayısı ve çeşitli kolları bakımından en geniş sahaya sahip Türk lehçesidir. Kazak Türkçesi de Kıpçak koluna bağlı bir Türk lehçesidir (Özdemir, 2018: 1131). Kazak Türkçesi, coğrafi yön açısından tasniflendiğinde “Kuzey-Batı”, ses ölçütlerine göre tasniflendiğinde “taw”, kavmi olarak sınıflandırıldığında ise “Kıpçak” grubuna dâhildir.

Kazak Türkçesi yabancı asıllı sözcükleri kendi ses özelliklerine göre uydurması, bu sözcükleri Kazakçalaştırması, lehçeler arasındaki farklılığın azlığı ve sözcük dağarcığının genişliği bakımından Türk lehçelerinin en variyetli lehçelerinden biridir (Kutalmış, 2004: 3).

Kazak Türkçesinin söz varlığı, en genel anlamıyla, Türkçe kökenli sözcüklerden oluşmaktadır. Ayrıca Toharca, Moğolca, Soğdca ve çok miktarda Rusça sözcükler de bulunmaktadır. Din merkezlerine yakın olmaması sebebiyle Arapça ve Farsçanın etkisi diğer Türk lehçeleri ile kıyaslandığında oldukça azdır (Özkan, 2017: 5).

Kazaklar, 19. yüzyılın ortasına kadar Çağatay Türkçesini yazı dili olarak kullanmışlardır (Kurt, 2019: 193). Kazak Türkçesinin yazı dili olması için atılan ilk adımlar 19. yüzyılın ortalarında başlamaktadır. O dönem ilk defa, N. İlminskiy ve onun gibi bilim adamları tarafından Kiril alfabesi ile yazı hâline getirilmiştir (Koç ve Doğan, 2022: 31). Daha sonra Kazak Türkçesi Kazaklar tarafından Arap harfleriyle yazılmıştır. Kazakçanın gerçek anlamda yazı dili olması, tanınmış Kazak yazar Baytursınulı’nın Kazak-Arap alfabesini araştırmaya başladığı zaman gerçekleşmiştir (Özdemir, 2018: 1133). 19. yüzyılın yarısında Rus Çarlığı’nda İlminskiy tarafından bir akım başlatılmıştır. Bu akımda bir teori ortaya atılmıştır: “Her Türk boyunun konuşma dili yazı hâline gelmelidir. Hatta bunlara ayrı ayrı alfabeler uygulanmalıdır”. 1850’lerde ortaya attığı bu teoriyle Türk aydınlarına seslenmiş ve bir milliyetçilik meselesi hâline getirmiştir. Yazı dili oluşumu 50-60 yıllık bir süreçte oluşmuştur. 19. yüzyılın sonuna doğru Kazaklarda başlamıştır. Özellikle Kazak şair Abay Kunanbay ve Altınsarın adlı nesir yazarları Kazak konuşma dilini yazı dili hâline getirmeye başladılar (Ercilasun, 1997: 82).

W. W. Radloff ve N. İ. Ilminskiy gibi bilim insanlarının özenli çalışmaları sayesinde 20’den fazla yapay Türk yazı dili ortaya çıkmıştır. Kazak Türkçesi de ilk kez o zaman yazı dili hâline gelmeye başlamıştır. O dönemde Kazakça bir şeyler yazmak isteyenler, Türkistan Türk yazı dilini değil, Türkistan’da ağız olarak konuşulan Kazak yazı dilini kullanmaya başlamışlardır. Kazak Türkçesinin Özbek, Tatar gibi diğer Türk halklarına kıyasla köklü bir yazı dili olmadığı için yapay yazı dili ve imlâ hazırlamak Ruslar için bir hayli kolay olmuştur. Kazak Türkçesinin imlâsını düzenleme hususunda çalışmalar yapan kişi Ahmet Baytursınlı’dır. Eski imlâ, Arap harflerinin ve genel Türk yazı dilinin özelliklerine uygun bir şekilde kurulmuştur. Büyük Ekim Devriminden sonra, daha Latin alfabesine geçilmediği dönemlerde bile, imlânın uyumsuzluğu ve bozukluğu hakkında münakaşalar başlamıştır. Gelişen farkındalıkla imlânın eksikleri sorgulanmış ve bundan dolayı Ahmet Baytursınlı imlâ eksiklerini düzenlemiştir (Koç ve Doğan, 2022: 32).

Sovyetler Orta Asya’da Türkistan olarak bilinen bölgede beş ayrı millî devlet kurarak, daha sonra her ulusa bir dil ve alfabe oluşturmuştur. Bu alfabeler Orta Asya dillerine benzemeyen farklı alfabelerdir. Bu farklılığı sağlamak için her ülkenin en dip köşesinde konuşulan lehçeyi milli dil olarak esas almıştır. Sovyetlerin bunu yapmadaki amacı Orta Asya’da Türk Müslüman halkını oluşturan Türkistan’ı bölmek ve Sovyetler Birliği içinde ileride herhangi bir tehdit oluşturacak bir güç olarak belirmesinin önüne geçmek istemesiydi (Avcu ve Zholdasbekova, 2018: 136).

Sovyetler döneminde Rus dili ve kültürü etkisi altında kalan Kazakistan Ruslaşma eğilimi gösterip Rusçaya bağımlı kalmışlardır. O dönemde eğitimde, medyada, yönetimde ve kültürel hayatta Rusça kullanılmış, Kazak Türkçesi ise yalnızca özel alanlarda konuşulmuştur (Avcu ve Zholdasbekova, 2018:143-144). Kazak Türkçesinin akıbetini değiştirmesi açısından 1986 yılı çok önemlidir. Kazak gençleri, ana dillerini sınırlandıran Sovyet rejimine, ilk defa bu tarihte başkaldırmıştır. Bu olaylar sonucunda devlet “Cumhuriyet genelinde Kazak dilini öğretmek ve geliştirmek” kararını çıkarmak zorunda bırakılmıştır (Kınacı, 2010: 1313).

Kazakistan’da 1929 yılına kadar olan dönemde Arap alfabesi kullanılmıştır. Daha sonra Arap alfabesi kullanımı bırakılıp, Latin harfli alfabe sistemine geçilmiştir. Latin alfabesinin kullanımı çok uzun sürmeden 1940 yılında Kiril alfabesine geçilmiştir (Kutalmış, 2004: 4-8).

1.2. Kazak Türkçesi Ağızları

Bir dilin içinde görülen, konuşma şekillerini, söyleyiş türlerini ve toplumsal niteliklerini gösteren kullanımların her birine ağız denir. Ağız lehçe ile karşılaştırıldığında kullanım açısından çok daha sığ bir alanda yer alır (Vardar, 2002: 14). Ağız bir dilin en küçük koludur. Ağızlar, ait olduğu kültür ve bağlı olduğu lehçe hakkında derin bilgilere sahiptir. Bir dilin tarihteki gelişimi, diğer lehçelerle karşılaştırma fırsatı sunar. Lehçelerin edebî dilin beslenmesi ve gelişiminde önemi büyüktür. Bazen bir ağız ait olduğu kültür; yani edebî dil ile ağız arasında çok farklılıklar olabilir. Kazak Türkçesindeki diyalektik özelliklerin kullanımında ve dağılımında farklılıklar mevcuttur (Qaliyev ve Sarıbayev, 1991; Akt. Atmaca, 2016: 590). Ağız farklılıklarının oluşmasının sebepleri arasında Kazakistan'ın geniş coğrafyaya sahip olması, bölge içerisinde farklı boyların bulunması, yazınsal dile ve teknolojiye geç kavuşması gibi faktörler yer almaktadır (Atmaca, 2016: 619).

Kazak ağız araştırmaları hemen hemen 70 yıllık bir geçmişe sahiptir. İlk derleme Kenesbayev'in başkanlığında 1937'de yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde karşılaştırma, inceleme ve sınıflandırma gibi nitelikler taşıyan kitap, makale ve yayımlanmamış tezler gibi birçok çalışma yapılmıştır. Ağız çalışmaları, dilin doğal süreci bakımından değerlendirildiğinde, dile has belirgin özelliklerin tespiti, dildeki gelişimin ve dönüşümün gözlemlenmesi ve söz varlığının ortaya konulması bakımından büyük önem arz etmektedir (Sakhipova, 2007: 1262).

Kazak Türkçesinin diyalektleri üzerine araştırma yapan birçok dilbilimciler Kazak Türkçesini en geneliyle batı, güney ve kuzeydoğu şeklinde üç gruba ayırır. Dilbilimciler bu ayrımı yaparken fonetik, leksikolojik ve gramatik öğeleri temel ölçüt almışlardır (Atmaca, 2016: 619).

Sakhipova, Kazak ağızlarının tasnifini Kazak dil bilimcileri tarafından yapılan en önemli çalışmalara göre incelemiştir. Kazak ağızları J. Doskarayev'e göre, GüneyDoğu ve Kuzey-Batı şiveler grubu olarak 2 gruba, S. Amanjolov'a göre, Kazak ağızları Batı, Güney ve Kuzey-Doğu ağızlar grubu olarak 3 gruba, Sarıbayev'e göre, Batı, Güney, Doğu ve Merkezi-Kuzey ağızları olarak 4 gruba ve Savranbayev'e göre, Güney-Doğu ve Kuzey-Batı ağızlar grubu olarak 2 gruba ayrılmaktadır (2007: 148).

1.3. Kazak Türkçesinin Tasnifteki Yeri

19. yüzyıldan itibaren çeşitli kriterler temel alınarak Türk dilinin lehçeleri üzerine çok sayıda tasnif çalışması yapılmıştır. Buna göre Kazak Türkçesi, Türk dilinin

sınıflandırılmasında çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Talat Tekin, 19. yüzyıl başlarından sonuna kadar yapılmış tasnif denemelerini Radloff ve Samoyloviç'i temel alarak ikisinin tasnif denemelerinin öncesi ve sonrası şeklinde beş farklı grupta incelemiştir (1989: 141).

Radloff'un tasnifine kadar Adelung, Klaproth, Balbi, Palmblad, Hammer ve Berezin etnik tasnif denemeleri yapmıştır (Arat, 1953: 63-74). Berezin, diğerlerinden farklı olarak bazı gramer ve söz ölçütlerini de temel alarak Türk lehçelerini sınıflandırmaya çalışmıştır. Türk lehçelerini "Çağatay ya da Şark (Türkistan); Tatar veya Şimal (Kıpçak); Türk ya da Garp" olarak üç gruba ayırmıştır (Arat, 1953: 72-74). Bu sınıflandırmada Kazak Türkçesi yer almamaktadır.

Radloff, Türk diyalektlerini ses özelliklerine göre sınıflandırarak Doğu, Batı, Orta Asya ve Güney Diyalektleri biçiminde dört gruba ayırmıştır. Kazak Türkçesi bu gruplandırmada Batı Diyalektlerinde yer almaktadır (Tekin, 1989: 143).

Samoyloviç'in tasnifine kadar, Radloff'tan sonra Vambéry, Katanov, Aristov, Cahun, Korş, Ramstedt, Nemeth ve Bogoroditskiy etnik tasnifleme yapmışlardır. Burada Korş ve Ramstedt'in tasnifleri ses ve şekil özelliklerini de içermesi açısından önemlidir. Korş Türk diyalektlerini Kuzey, Doğu, Batı ve Karışık olmak üzere dört gruba ayırmaktadır. Tek heceli kelimelerin sonundaki *g* sesinin durumuna göre *g* > *w* (tağ > taw) değişiminin bulunduğu Kıpçak grubunu diğerlerinden ayırır. Ekin başındaki *g* sesinin korunup korunmadığı durumu ise Batı grubunu diğerlerinden ayırır. Buna göre, Kazak Türkçesi *g* sesini > *w*'ye dönüştüren (tağ > taw) Kuzey grubunda yer almaktadır (Tekin, 1989: 144-145).

Ramstedt, Türk dillerini tasniflemek için üç fonetik ölçüt belirleyerek (tek heceli kelimelerin sonundaki *-ag* sesinin durumu; Eski Türkçedeki *d* ses biriminin korunması ya da *z* ve *y* seslerine dönüşmesi; kelime başındaki *t* sesinin durumu) Türk lehçelerini *Çuvaş Dili*, *Yakut Dili*, *Kuzey Grubu*, *Doğu Grubu*, *Batı Grubu* ve *Güney Grubu* olmak üzere altı gruba ayırmıştır. Kazak Türkçesini *Batı Grubu* içinde değerlendirmiştir (Eren 1983: 75).

Samoyloviç, Türk dillerini tasniflemek için altı ana kriteri hedef almıştır. Bunlar: *z* > *r* değişimi (toğuz > tihir "g"), *d* > *r*, *d*, *y* değişimi (adağ > ura "ayak"), *bol*- > *ol*- değişimi, *-ağ* > *-iv/-u*, *-ağ*, *-aw* değişimi (tağ > tiv/tu > taw > tağ/ dağ), *-ıg* > *-ı*, *-ıg*, *-ık*, *-ı* değişimi (çok heceli kelimelerin sonunda) ve *-ğan* > *-ni*, *-ğan*, *-an* değişimidir (kalğan > yulni, > kalan). Gruplandırması ise *z*- grubu (Bulgar), *d*- grubu (Uygur, Kuzey, Doğu), *taw*- grubu (Kıpçak,

Kuzey-Batı), tağlık- grubu (Çağatay, Güney-Doğu), tağlı grubu (Kıpçak, Türkmen, Orta) ve ol- grubu (Türkmen, Güney-Batı). Kazak Türkçesi Samoyloviç'in tasnifine göre *taw*- grubundadır (Tekin, 1989: 147-148).

Samoyloviç'ten sonra yapılan sınıflandırma denemeleri ise Bogoroditskiy, Ligeti, Räsänen, Baskakov, Benzing, Menges ve Poppe tarafından yapılmıştır. Räsänen tasnifini Ramstedt, Radloff ve Samoyloviç'ten yararlanarak yapmıştır. Çuvaş dili, Yakut dili, Kuzey-Doğu Grubu, Kuzey-Batı Grubu, Güney-Doğu Grubu, Güney-Batı Grubu ve Orta ya da Türkmen-Kıpçak grubu şeklinde yedi gruba ayrılmaktadır. Kazak Türkçesi Kuzey-Batı grubunda yer almaktadır (Arat, 1953: 107- 111).

Baskakov, Türk lehçelerini soy adlarına göre tasnif etmiştir. Türk Dillerinin Batı Hun Dalı ve Türk Dillerinin Doğu Hun Dalı olmak üzere iki başlık altında sınıflandırmıştır. Batı Hun Dalı altında Bulgar, Oğuz, Kıpçak ve Karluk grupları bulunmaktadır. Doğu Hun Dalı altında ise Uygur-Oğuz ve Kırgız- Kıpçak grupları vardır. Kazak Türkçesi Batı Hun Dalı altında Kırgız-Kıpçak grubunda yer almaktadır (Eren, 1983: 76-77).

Introduction To Altaic Linguistics adlı çalışmasında Türk dillerini Eski Türkçe ve Çuvaşça ile beraber tasniflemenin yanlış olduğunu söyleyen Poppe, bu ikisini dışarıda bırakıp ses özelliklerini ölçüt alarak Türk dillerini beş gruba ayırır: Yakut grubu, Tuva-Hakas grubu (adaq), Kıpçak grubu (ayaq, taw), Çağatay grubu ve Türkmen grubu. Kazak Türkçesini “ayaq” ve “taw” Türkçesi olan Kıpçak grubu altında ele alır. (1965: 33-49).

R. R. Arat, Türk lehçe ve şivelerini özelliklerine göre iki ana başlık altında sınıflandırmıştır. “Türk lehçe grupları”na Çuvaşça (r- grubu) ve Yakutça'yı (t- grubu) almıştır. Diğer “Türk şive grupları”nı ise Sayan (d- grubu), Abakan (z- grubu), Şimal (tav- grubu), Tom (tağlı- grubu), Şark (tağlık- grubu), Cenüp (dağlı- grubu) olarak altı başlıkta sınıflandırmıştır (1953: 138). Buna göre Kazak Türkçesinin Şimal yani Kuzey (tav) grubu içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Talat Tekin, *r-z* ve *l-ş* denkliliğini, söz başı *h* sesinin durumunu, söz ortası ve sonundaki *d* sesinin durumunu, çok heceli kelimelerin sonundaki -ığ, -ig seslerinin durumunu, tek heceli kelimelerin sonundaki -ağ seslerinin durumunu ve son olarak kelime başındaki *t* sesinin durumunu dikkate alarak yaptığı detaylı sınıflandırmasında Kazak Türkçesine “tawlı” grubunda yer vermiştir (1989: 161- 163).

Lars Johanson, Türk lehçelerini ses ve coğrafi ölçütlerine göre altı gruba ayırmıştır. I. Güney-Batı kolu: Oğuz Türkçesi, II. Kuzey-Batı kolu: Kıpçak Türkçesi, III. Güney- Doğu

kolu: Uygur Türkçesi, IV. Kuzey-Doğu kolu (Sibiry Türkçesi), V. Ogur-Bulgar: Çuvaşça, VI. Argu Türkçesi: Halaçça (Akar, 2012: 51). Bu tasnife göre Kazak Türkçesi Kuzey Batı kolunda yer almaktadır.

Türk lehçeleri için yapılan tasnif çalışmalarında araştırmacılar her ne kadar farklı adlandırmalar kullanmış olsalar da genel olarak Kazak Türkçesinin, coğrafi yön açısından tasniflendiğinde “Kuzey-Batı”, ses ölçütlerine göre tasniflendiğinde “taw”, kavmi olarak sınıflandırıldığında ise “Kıpçak” grubuna dâhil olduğunu söyleyebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SÖZ YAPIMI

Dil, insanların beklenti ve amaçlarını ifade etmek için kullandıkları “*sesli işaret sistemi*”dir (Banguoğlu, 1974: 9). İnsanın içinde bulunduğu dünyadan farklı ve onun kurallarına tâbi olmayan yapay bir dünya inşa eden “*saymacalar sistemi*”dir. Bir sesin anlamıyla olan ilişkisinin nedensiz olduğu, “*seslerden örülü ortak öğretilmeler*” bütünüdür (Karaağaç, 2015: 17). Dil denilince zihnimizde canlanan kavram, bir toplumun veya ulusun fertleri arasında anlaşmayı sağlayan yerleşik dizge (sistem) olarak meydana çıkan iletişim aracıdır (Bayraktar, 2017: 1). Dil seslere dayanır ve bir dilin kökeninde ses vardır. Ses, ciğerlerden gelen havanın ses kanalının herhangi bir noktasında boğumlanmasıyla meydana gelen ve yayılması sonucu kulağımızla algıladığımız bir titreşimdir (Korkmaz, 1992: 128). Sesler, dilimizin en küçük dil birlikleridir. Ancak, sesler tek başlarına bir anlam taşımazlar. Onlar, anlamlı biçimler olarak insanın birbirleriyle anlaşmasını sağlayan, dilde anlamlı ve tek kimlikli dil birliklerini, yani sözcükleri oluştururlar (Ergin, 2009: 95). Sözcükler, dilimizin varlığını oluşturan en önemli temel yapılarıdır.

“Söz” kelimesi Türkçe Sözlükte “*I. Bir düşüncüyü eksiksiz anlatan kelime dizisi, lâkırdı, kelâm, kavil. II. Bir ya da birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği. III. Bir konuyu yazılı olarak açıklamaya yarayan kelime dizisi*” olarak tanımlanır (T.S., 1998: 2023). Kelimeler, bir ya da birden fazla heceli ses kümelerinden oluşan ve müstakil olarak kullanıldıklarında zihnimizdeki belirli bir kavrama tekabül eden somut ya da soyut söz kalıplarıdır; somut ve soyut ifadelerle temas kuran “dil birimleri”dir (Korkmaz, 2009: 6; Banguoğlu, 1974: 10). Sözcükler, somut veya soyut kavramları yansıttığında aklımızda yalnız başına belli bir tasarım çağrıştıracak özelliklere sahip olduğu gibi (Aksan, 2020: 15) bazen de tek başlarına bir anlam ifade etmezler; ancak diğer sözcüklerle kullanıldığında anlam kazanırlar. Örneğin yalnızca gramer görevleri olan ile, için sözcükleri gibi (Ergin, 2009: 95).

Sözcükler; ses, mana, diziliş gibi dil özellikleriyle ilgili unsurların birleşme noktasıdır (Uzun, 2006: 13). Söz, dil yetisinin bireysel bir istek ve zihin eylemi ile birleşen yanıdır. Yani konuşan insanın kendi fikrini ifade etmek için dil sistemini kullanmasını sağlayan birleşimlere ve bunların dışı iletilmesini sağlayan zihnî ve fiziki düzeneğe söz denir (Vardar, 2002: 180). Seslerin birleşimiyle meydana gelen sözcükler de tıpkı sesler gibi

birleşerek bir cümleyi meydana getirirler. Cümlede çeşitli görevlerde yer alan sözcükler söz yapımı yollarıyla türetilebilir ve yeni anlamlar kazanabilirler.

Söz yapımı (İng. word formation) terimi en genel anlamıyla kelimelerin oluşumundaki morfolojik varyasyon sürecinin bütününe ifade eder (Crystal, 2008: 523). Sözcük yapımı, türetme veya birleştirme aracılığıyla yeni sözler oluşturmalarını sağlayan dilsel üretim sürecidir (Vardar, 2002: 182).

Söz yapımı gramer çalışmalarında en geneliyle morfoloji (biçim/şekil bilgisi) başlığı altında incelenmektedir. Biçim bilgisi, bir dilde var olan söz yapımı içerisindeki sözcüğün kök ve eklerini, birleşme yollarını; eklerin anlam ve işlevlerini, dilin söz yapımı ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili diğer meseleleri inceleyen bir gramer dalıdır (Korkmaz, 1992: 142). Sözcükleri dil bilgisi kategorilerine, işlevsel gruplara, bükün, türetme, birleştirme bakımından gösterdiği görünüme, girdiği değişik şekillere ve birleşim niteliklerine göre araştırır (Vardar, 2002: 41). Sözcüğün kök ve gövdesine eklenen ekleri, onlar aracılığıyla kazandığı anlamı ve biçimi inceler (Demir, 2019: 190). Bu özellikleriyle biçim bilgisi, bir dilin kendine has özelliklerini ortaya koyar. Türk dilinin lehçelerini sınıflandırmada olduğu gibi, iki farklı dil veya lehçe arasındaki ayrımı ve benzerliği göstermede sıkça başvurulmuş bir bilim dalıdır.

Biçim birim (morfe), biçim bilgisinde en temel birimdir. Her türlü biçim birim, bir metindeki sözcüğe dönüşmüş, özel olarak varlık kazanmış, en küçük anlamlı birimin üstlenicisidir (Eker, 2023: 254). Anlamlı en küçük birim olarak anılan biçim birim, sözcükten daha küçük kısımlara erişmeyi sağlayan bir terimdir. Örneğin *gelecek* kelimesini en küçük parçalara ayırmak istersek *gel* ve *ecek* şeklinde iki parçaya ayırabiliriz. Bu kelime iki parçadan daha küçük parçalara ayrılamaz. Dolayısıyla *gel* ve *ecek*, gelecek kelimesinin anlamlı en küçük parçalarıdır, yani biçim birimlerdir (Uzun, 2006: 20). Aslında *gel* kelime kökü *ecek* ise ektir. Ancak dil bilgisinde söz ve ek biçim birim olarak ifade edilmektedir. Yani biçim birim dediğimiz söz veya ek olabilir.

Biçim birimler ilişkileri açısından bağımlı biçim birimler (bound morpheme) ve bağımsız biçim birimler (free morpheme) olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Bağımlı biçim birimler tek başlarına kullanılmazlar. Tek başlarına kullanılamayan bağımlı biçimlerin ‘ekler’ olduğu düşünülmektedir. Çünkü ekler ancak bir kelimeye eklendiği sürece anlam kazanırlar. Onlar için bağımlılık mecburidir (Uzun, 2006: 25). Bağımlı biçim birimlerin iki ana işlevi vardır. Bunlar türetim ve çekimdir (Eker, 2023: 255).

Tek başlarına manası olmayan ve tek başlarına kullanılmayan, yeni kelimeler türetmeye veya kelimeleri bir araya getirmeyi sağlayan dil birimlerine bağımlı biçim birimler denir: -lıq, -cu, -ş, -tur-, -ta ekleri ve gibi, değil, için edatları gibi bağımlı biçim birimler, var olmaları için başka sözcüklere gereksinim duyarlar (Karaağaç, 2019: 248). Ayrıca Karaağaç, bağımlı biçim birimleri yapımlık ve çekimlik bağılı biçim birimi olarak ikiye ayırmaktadır (2019: 247).

Bağımsız biçim birimler ise yalnız başlarına veya bağımlı biçim birimlerle beraber kullanılan biçimlerdir (Eker, 2023: 255). Bir cümlede tek başına bir ögesi olarak kullanılabilen biçimlere *bağımsız biçim birim*, Karaağaç'ın deyişiyle *asıl biçim birim* denir. Örneğin su, koş- gibi. (2019: 248).

Söz yapısında ayrıca kök, ek, gövde ve taban terimleri karşımıza çıkmaktadır. Kök ve gövde bağımsız biçim birim, ek ise bağımlı biçim birimdir.

Kök, bir sözcüğün temel anlamı barındıran esas kısımdır. Bir sözcükten tüm yapımlar ve çekim eklerini ayırdıktan sonra en sona kalan, ayrılamayan bölümdür (Korkmaz, 1992: 104; Vardar, 2002: 138). Sadece tek bağımsız biçim biriminin olduğu kelimedir. Kökler ad veya isim kökler ve fiil veya eylem kökler olmak üzere ikiye ayrılırlar (Eker, 2023: 259).

Sözcük gövdesi, iki kelimenin birleşmesi sonucu veya kelimenin tabanına yapımların eklenmesi sonucu oluşan, kökün anlamı ile ilişkili kısmına denir (Demir, 2019: 191). Gövde, yapımların eklenmesi ile oluşan sözcüktür; isim ve fiil gövdesi olmak üzere ikiye ayrılırlar. Gövdeler sözlüklerde madde başıdır ve bünyelerinde çekim eki bulundurmaz (Eker, 2023: 260).

Ek, kelime yapmak ya da kelimeler arasında geçici anlam ilişkisi kurmak amacıyla kelime kök veya gövdelerine eklenen anlam bulundurmeyen ses ya da seslerden meydana gelen dil birliklerine denir (Demir, 2019: 191). Başka bir deyişle ekler, bir kelimenin önüne, içine veya sonuna eklenerek kelimenin manasını, dil bilgisi değerini veya fonksiyonunu dönüştüren ögedir (Vardar, 2002: 90). Ekler, kelimelere eklenirken konumlarına göre sınıflandırmaya tabi tutulurlar. Bunlar ön ek, iç ek ve son ektir. Türkçe sadece son eki barındıran bir dildir. Fakat zamanla Arapça ve Farsçadan Türk diline geçen ön ve son ekler bulunmaktadır. Ekler kendi içlerinde yapımlar ve çekim eki olmak üzere ikiye ayrılırlar. (Eker, 2023: 261). Çekim ekleriyle sözcüklerin söz diziminde işletilmesi sağlanırken yapımlar ekleriyle yeni sözcükler türetilir.

Buraya kadar özetleyecek olursak sözcük, ses birimlerinden meydana gelen anlamlı en küçük parçalardır. Ek ise kelime yapmak amacıyla kullanılan, tek başına bir anlam ifade etmeyen dil birlikleridir. Geleneksek dil bilgisinde biçim birim hem sözü hem de eki kapsamaktadır. Karmaşıklığa yol açmaması için bağımlı ve bağımsız biçim birimler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bağımlı biçim birimler ekler, bağımsız biçim birimler ise isim, fiil, edat, sıfat ve zarflardır. Türkçe sondan eklemeli dil olduğu için eklerin büyük bir önemi vardır. Ekler aracılığıyla söz dağarcığı genişletilir, yeni anlamlar ve terimler üretilir.

2.1. Söz Üretme Yolları

Bir dilde karşılaşılan herhangi bir şeyi ifade etmek için söz üretimine gidilir. Nesrin Bayraktar, bu üretimin on yol ile yapıldığını ifade eder. Sözcük türetme yolları şu şekildedir:

- I. Türetme (İng. Derivation): Bağımsız biçim birimlere (isim veya fiil kök ve gövdeleri) bağımlı biçim birimlerin (yapım eki) eklenmesiyle oluşturulan sözcüklere *türetme* denir. Türetme en çok kullanılan üretim yoludur. İngilizcede iç ve son eklerle türetim yapılabilir fakat Türkçede yalnızca son çekim ekleriyle yapılır. Örneğin, sanat+çı, bil-giç, uy-du, dur-ak. İng. teach+er, pre-dict-ion, un-employ, mis-use gibi.
- II. Cinsleştirme (İng. Generalization): Gerçekte var olan bir kişinin, bir nesnenin veya bir şehrin ismiyken genelleşerek o kavramın veya nesnenin adı hâline gelmesine cinsleştirme denir. Örneğin platonik (< platon'un adından), zeplin (< zeppelin), çaçeron (< Cicheron'un adından), selpak (marka adı), vileda (marka adı), cif (marka adı), kravat (< Hırvat adından).
- III. Birleştirme (İng. Compounding): Bir kavramı belirtmek için o kavramla ilişkili iki ismin birleştirilmesiyle oluşan durumdur. Örneğin, bigi+sayar, hanım+eli, kap+kaç, redd+et- gibi. İng. green+card, house-wife.
- IV. Kesme (İng. Shortening): Birden fazla heceli kelimenin ait olduğu dilin kurallarına göre daha kısa; iki heceli hâline getirilmesine denir. Örneğin, ağabey > abi, Fatma > Fatoş, akümülatör > akü. İng. mathematics > math.
- V. Karma (İng. Blend): İki kelimenin beraber kullanılırken birer parçalarını alıp birleşmesiyle oluşturulan durumdur. Yaygın olarak kelimelerin ilk heceleri birleştirilir. Örneğin, geri+zekalı > gerzek, sunta < Sungurlu+tahta, Avrasya < Avrupa+ Asya. İng. Radar < radio+detecting+and+ranging, brunch < breakfast+ lunch, İnterpol < international+ police.

- VI. Ödünçleme (İng. Borrowing, Loan Word): Başka dillerden, özellikle coğrafi bakımdan yakın olan, birbirleriyle kültür ilişkisi içinde olan toplumların birbirinden kelime almasıdır. Örneğin, huni (< Rusça), ceylan (< Moğolca), masa (< Farsça), kahve (Arapça).
- VII. Yansıtmı (İng. Onomatopoeia): Doğadan veya bir nesneden gelen yansıma seslere bazı eklerin eklenmesiyle oluşturulur: hor+la-, şır+ıltı, bö+ğür. İng. dropping ‘damlama’ snoring ‘horlama’, sneezing ‘hapşırma’.
- VIII. Kısaltma sözcük (İng. Acronym): Barındığı dilin kurallarına göre, bir kısaltmanın kelime olarak kullanılmasıdır. ASELSAN (Askeri Elektrik Sanayi), AŞTİ (Ankara Şehirler Arası Terminal İşletmeciliği), İng. laser < light amplification (by) stimulated emission (of) radiation.
- IX. Yanlış etimoloji, Ek Çıkarma (İng. Back Formation): Çoğunlukla başka bir dilden alınmış kelimeye benzer yeni bir kelime oluşturmak gerektiğinde kelimelerin eklerini yanlış yerden bölerek yapılması sonucu oluşan türetme işlemidir. Örneğin, Alm. Hamburg-er ‘Hamburg’a özel köfte’ -er bir yere ait olma anlamı katan yapıdır. Ancak yanlış etimolojiyle ham-burger olarak algılandığından dolayı fish burger, chicken-burger, köfte-burger gibi kelimeler yapılmıştır.
- X. Tarama ve Derleme: Halk ağızlarından ve geçmiş dönem eserlerinden derleme ve tarama yoluyla yapılan türetimdir. Örneğin Eski Kıpçakçada cımbız (< Yun.) yerine yolguç. Halk ağızlarından derleme ile kullanılmaya başlayan sözcükler ise kavşak, asalak, güleç, yazboz gibi sözcüklerdir (2017: 126-130).

Nadir Engin Uzun, söz yapımını ekleme (affixation), başkalaşma, çekimleme, bükümleme, tonlama, bileşme (bileşik sözcük), yineleme, kayma, kırpma ve geri oluşum yoluyla yapıldığını ifade eder (2006: 35-45).

Karaağaç, söz yapımını yediye ayırmaktadır:

- I. Ekleme Yöntemi: Eklerin eklenmesi yöntemidir.
- II. Bükün Yöntemi: Bağımlı biçim birimlerin kullanıldığı kalıplarla yapılır. Arapça bükünlü bir dildir. Örneğin a, y, v, m, s, t, n, l ve hemze sesleri yapımlık bağımlı biçim kalıplarıdır. Bu sesler üç ünsüzden oluşan kelime köklerinin farklı yerlerine getirilerek oluşturulur: kabl, makbul, istikbal, kabul gibi.
- III. Yineleme Yöntemi: Denklik ilişkisi olan ikilemelerdir: yol yol, büyüklü küçüklü, kapkara gibi.

- IV. Birleştirme Yöntemi: Bağımsız (asıl) biçim birimlerin birleşmesi sonucu oluşturulan yöntemdir: hanım+eli, bu+gün, başı+bozuk gibi.
- V. Yardımcı Sesler Yöntemi: Birleşik fiillerdir. Edatlaşma, zarflaşma ve zarf fiil olma sonucu ortaya çıkmış bir yöntemdir. Örneğin, terk et-, spor yap-, koşu ver-, ile, diye, göre, bakımından gibi.
- VI. Yer Düzeni Yöntemi: Çekimlik bağlı biçim birim için kullanılır. Örneğin bir cümlede özne ve yüklem değişince farklı bir anlam kazanır. Bu yöneme yer düzeni yöntemi denir.
- VII. Vurgu Yöntemi: Vurgu yapılarak oluşturulur. Vurgu değişkendir. Bu yöntemi çoğunlukla Rusça kullanır. Türkçe ise vurguyu kullanmayan bir dildir. Yalnızca iki yerde görülür. Özel isimlerin yer adlarında: aydın > Aydın, kurtuluş > Kurtuluş. Şahıs ve iyelik eklerinde görülür. -im şahıs eki, vurgu sayesinde iyelik ekinden ayrılır: Yarın okula gelirim. Gelirim arttı (2019: 251-254).

Hikmet Dizdaroğlu Türkçede sözcük yapma yollarını temel olarak ikiye ayırır: Türetme ve Birleştirme. Herhangi bir kök veya gövdeden ekler aracılığıyla yeni sözcük yapmaya Türetme, bu yolla oluşturulmuş sözcüklere de Türemiş Sözcük denir. Örneğin göz-lük > göz-lük-çü, gez-i > gez-i-ci, düz-gün > düz-gün-lük. İki farklı sözcüğü bir araya getirerek yeni sözcük yapmaya Birleştirme, bu yolla oluşturulmuş sözcüklere de Birleşik Sözcük denir. Örneğin, Akdeniz: Ak- deniz, serçeparmak: serçe-parmak, anneanne: anne-anne, Çankaya: Çan-kaya (1962: 7-22).

Kazak Türkçesi gramerlerinde söz yapımı genellikle ‘Sözün Morfolojikalıq Quramı men Jasaluv Joldarı ve Sözjasam’ başlıkları altında incelenmektedir (Isqarov, 1991: 23; QG, 2002: 191; İsaev, 2007: 71). Kazak Türkçesinde söz yapımı Sintetikalıq Täsil (birleşme yöntemi), Analitikalıq Täsil (çözümleme yöntemi), Leksika-Semantikalıq Täsil (söz dağarcığı-anlam bilimi yöntemi) olmak üzere üç şekilde yapılmaktadır. Ekler aracılığıyla yapılan söz yapım yoluna Sintetikalıq Täsil (tös+tik “göğüs kemiği”, jer+les “hemşehri, aynı yerden olan”, as+paz “aşçı”) ve iki kelimeyi birleştirerek yapılan söz yapım yoluna Analitikalıq Täsil (şekara “sınır, hudut”, önerkäsip “sanayi, işletme, endüstri”, aqquw “kuğu”) denir (QG, 2002: 203-207).

Sözün sözlüksel veya dil bilgisel anlamını ifade eden parçalara (ayt+ıl+ar, til-siz) morfem (biçim birim, şekil birim) denir. Morfem, anlamlı en küçük birimlerdir. Sözcüğün morfolojik yapısındaki morfemlerin anlamları ve işlevleri birbirinden farklıdır. Onlar kök morfem (tübir morfema) ve son ek (qosımşa morfema) morfemidir. Örneğin til ‘dil’ ve ayt-

‘söylemek’ sözcükleri kök biçimler, onlara eklenen +ıl, -ar ve +siz ise son ek morfemidir. Kökler daha küçük parçalara bölünemeyen en küçük anlamlı birimlerdir. Ekler kendi içinde yapım eki ve çekim eki olmak üzere ikiye ayrılır (Isqaqov, 1991: 23- 25; İsaev, 2007: 71- 98).

Yapım ekleri “Jurnaktar” başlığı altında *basit yapım eki* (jalañ jurnaqtar) ve *birleşik yapım eki* (qurandı jurnaqtar) olmak üzere ikiye ayrılırlar. Basit yapım ekleri hem anlam hem de biçim bakımından bölünmez bir bütündür. Örneğin bilim, kespe, malşı, üyşik, äkelik sözlerindeki -im, -pe, -şe, -şeq, -lik yapım ekleri hem anlam hem de fiziki yapı bakımından da bir bütündür. Birleşik yapım eki ise iki basit yapım ekinin birleşmesinden oluşan birleşik yapım ekidir. Örneğin, jayşılıq, basınqı, turğılıqtı, qurandı kelimelerindeki -şılıq, -ıñqı, ğılıqtı ve -ındı ekleri birleşik eklerdir (Isqaqov, 1991: 32).

Kelimelerin biçim bilimsel olarak tekrar biçimlenmesi iki temele bağlıdır. Başka kelimeler türetmek ve kelimeleri tümceler şeklinde dizmek. Türetim biçimbilim (derivation) ve çekim biçimbilim (inflection) olarak ikiye ayrılır. Yukarıda örneklerini verdiğimiz ekleme yöntemi, bileşme yöntemi ve yineleme yöntemi söz yapma yollarıdır. Çekimleme ve bükümleme çekimin yollarıdır. Türetim, var olan kelimelerden başka kelimeler yapma işidir. Bu iş ekler aracılığıyla yapılır. Türkçede ekler, hangi tür köklere eklendiğine ve hangi tür sözcükler yaptığına göre sınıflandırılır. Bunlar isimden isim yapan ekler, isimden fiil yapan ekler, fiilden isim yapan ekler ve fiilden fiil yapan eklerdir (Uzun, 2006: 46-49).

Söz yapımı yollarına bakıldığında Türkçede en sık kullanılan yöntemin *türetme (ekleme)* yöntemi olduğu görülmektedir. Kazak Türkçesinde İsim Yapımı adlı çalışmamızda, söz yapım yollarında görülen türetme (ekleme) yöntemi ile kurulan sözcükler ele alınmıştır. Söz konusu çalışmamızda yalnızca isim söz yapımı olduğu için isimden isim yapan ve fiilden isim yapan ekler yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAZAK TÜRKÇESİNDE İSİMDEN İSİM YAPAN EKLER

3.1. {+a, +e}

Türemeli ve vurgulu +a, e eki, +da, +de, +ta, +te ve +dan, +den, +tan, +ten ekleri gibi aslında isim çekiminin ‘kime hâlini’ meydana getirir. Ancak bu da onlar gibi yer yön, zaman, miktar ve hâl gösteren isimlere eklendiğinde belirli anlamlarda zarflar türetir (Banguoğlu, 1974: 171).

Eski Türkçede verme-bulunma durumu eki olan +a, +e, *üzä* “üstte, yukarıda” < *üz* “üst, üst taraf”, *kiçä* “akşamleyin” < *kēç* “geç, geç vaki” gibi kelimelerde görülür (Tekin, 2003: 80). Uygur Türkçesine ait metinlerde geçen *kutad+a*, *sevin+e*, *tükel+e* sözcüklerinden yola çıkarak ekin, özel isimler teşkil eden bir vokatif (çağrı, hitap) eki olabileceği değerlendirilmektedir (Eraslan 2012: 93). Karahanlı Türkçesinde de kalıplaşarak yer ve zaman zarfları türettiği görülür: *kēçe* “gece; akşam” < *kēç* “geç, uzun”, *üze* “üstünde, üzerinde, hakkında” < *üz* “üst, üst taraf” (Taş, 2020: 23).

Türkiye Türkçesinde, dil devriminden sonra eklendiği sözcüğe ‘ilgili olma, dayanma’ işlevi katan isimler türeten ek; ilke, töre, komuta gibi nadir kelimelerde yaygınlaşmıştır (Korkmaz, 2009: 33).

İsim kökünü pekiştirme işlevi ile kullanılan bu ekin, az sayıda örneği bulunmaktadır: *erke* ‘nazlı, şımarık’, *şaşa*, *uşa* ‘dağın tepesi’ (Uygur, 2018: 94).

3.1.1. Kazak Türkçesinde {+a, +e} Ekinin İşlevleri

1. Eklendiği kelimeye ilgili olma, dayanma anlamları katar.

bäse ‘onay, tasdik bildiren söz’ (KTTTS, 84) < *bäs* (ı) ‘bir şey yapma taahhüdü, sözü veya bir şeyin olacağına dair söz’ (QÄTS, 2011: B-B 171), *dene* ‘vücut, ten’ < *den* (ı) ‘insan vücudu, ten’ (KTTTS, 124), *keşe* (ı) ‘gece’ < *keş* (ı) ‘günün karanlık olmaya başladığı vakti, akşam’ (KTTTS, 235), *şaşa* ‘atın tırnağının üst tarafındaki uzunca tüyler, paça’ < *şaş* (ı) ‘baş derisini kaplayan kıllar, saç’ (KTTTS, 633).

2. İsim kökü ile ilgili terimler türetir.

kepe (ı) ‘kulübe, barınak, baraka’ < *kep* (ı) ‘başlık, sipersiz şapka, kep’ (KTTTS, 230), *töre* ‘1. Asilzade, aristokrat, soylu 2. Yüksek makam, mevki sahibi 3. Kadı, hâkim 4. En iyi’

(KTTTS, 548), *uşa* (i) ‘sağrı’ < *uş* (i) ‘uç’ (KTTTS, 589), *şara* (u) ‘1. Büyük kap 2. Göz yuvası 3. (nehir, göl vb.) Seviye’ < *şar* (i) ‘1. Daire, çember 2. Balon 3. Eski devirlerde oy pusulası yerine kullanılan küçük taş’ (KTTTS, 630).

3. Zarflar türetir.

taqa (u) ‘tam, gerçek, hakikî’ < *taq* (uu) ‘tam, kesin, kat’i’ (KTTTS, 513), *uwaqa* (uwaqa emes) ‘önemli değil, bir şey değil, önemi yok’ < *uwaq* (u) ‘ufak, küçük, minik’ (KTTTS, 577), *uzına* ‘(uzına boyu) enine boyuna, uzun uzadıya’ < *uzın* ‘1. Kısa olmayan, uzun 2. Alçak olmayan, yüksek’ (KTTTS, 582).

3.2. {+aq, +ek, +iq, +ik, +q, +k}

Eski Türkçedeki +kak, +kek, +gak, +gek küçültme ve kuvvetlendirme ekiyle ilişkili olan bu ek çoğunlukla tek heceli kelimelere gelerek benzetme ve küçültme işleviyle isimler yapar (Korkmaz, 2009: 35). Kelimeye genişletme, pekiştirme veya küçültme gibi anlamlar katmanın yanı sıra organ adları türettiği de görülür (Brockelmann, 1954: 104).

Gabain’in, +kak, +kek, +gak, +gek şekilleriyle verdiği ekin Eski Türkçede küçültme ve sevgi bildiren kelimeler türettiğini ifade ederek *irkäk* ‘erkek’, *tozgak* ‘çiçek tozu’, *ärängäk* ‘erkekçik, adamcık’ *äşgak* ‘eşek’ örneklerini verir (1988: 45). Bu dönemde söz konusu ekten türemiş *yañak* ‘yanak’ (<yan ‘yan’ +gak) kelimesine de rastlanır (Eraslan 2012: 97). Çoğunlukla vücudun uzuvlarını ifade eden isimler yapar. *erñek* (<er+en ve +gek) ‘parmak’, *tirs+gek* ‘dirsek’ (Ölmez, 2021: 248). *Tirsgek* ‘dirsek’, *müñüzgek* ‘boynuz’, *kulgak* ‘kulak’ ve *erñek* ‘parmak’ sözcükleri de bu ekten türemiş diğer organ adlarıdır (Erdal 1991: 75). Karahanlı Türkçesinde küçültme ifadeli isimler yapar. *yañak* ‘yanak’ < *yangak* < *yan*, *müñüzgek* ‘nasır’ < *müñiz* ‘boynuz’ (Bilgen, 1989: 17).

Ek, çoğunlukla küçültme, bazen de sevgi bildiren işleviyle, Türk dilinin farklı dönemlerinde az sayıda örnekte kullanılmış ve kimi zaman eklendiği isim kök veya gövdesiyle kalıplaşarak kök-gövde ile anlam ilişkisini kaybetmiştir (Özek, 2017: 65). İşlev benzerliğine, nesnenin görevine veya görünüşüne göre yeni anlamlar kazandırmıştır (Kononov, 1968: 83).

Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve ağızlarında ek, yavru hayvan adları, küçük, ufak, zayıf, az anlamı katan sıfatlar, olgunlaşmamış meyve sebze adları ve herhangi bir nesnenin küçük anlamını katan isimler türetir (Özek, 2017: 60). Kazak Türkçesinde isimden isim yapar: *moy(i)n+aq* ‘devenin boynu, devenin boyun derisi’ < *moyın* ‘boyun’, *jel+ik* ‘heves,

arzu” < *jel* “yel”, *tot+ıq* “oksit” < *tot* “pas”, *buta+q* “ağacın budağı” < *buta* “budakları yer yüzüne yayılarak toplanıp büyüyen bitkiler, çalı”, *uş+ıq* “uçuk; mahsulü öğütülmüş sapından temizlemek için rüzgara tuttuğun zaman çıkan hafif tahlıl; iğnede kalan ipin parçası” < *uş* “uç, bir şeyin ucu” (Kaljanova, 2000: 91).

3.2.1. Kazak Türkçesinde {+aq, +ek, +ıq, +ik, +q, +k} Ekinin İşlevleri

1. Benzetme ve küçültme işleviyle isimler türetir.

dänek ‘meyve çekirdeği’ < *dän* ‘tohum; tahıl, tane’ (KTTTS, 121), *erkek* ‘erkek’ (KTTTS, 142) < *erk* (Eyuboğlu, 1991: 239), *jibek* ‘ipek’ (KTTTS, 195) < *jib* ‘ip’ (Eyuboğlu, 1991: 179), *könək* ‘deriden yapılmış, içine kısırak sütü sağılan kap’ < *kön* ‘büyük baş hayvan derisinden yapılan iyi işlenmiş deri, gön’ (KTTTS, 247), *moynaq* (ı) ‘1. Deve boynu 2. İki dağ yamacını birbirine bağlayan, deve boynu görünümlü kıvrım yer’ < *moyın* ‘boyun’ (KTTTS, 382), *ülpek* ‘çok yumuşak, hafif, yumuşacık’ (KTTTS, 598) < *ülpe* ‘yumuşak, yumuşacık’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 59).

2. +aq, +q eki yansıma kök ve gövdelerine gelerek isimler türetir.

qañqaaq ‘kakılıp, kıpırdamadan, hareketsiz kalan’ < *qaaq* ‘kank diye çıkan yansıma ses’ (KTTTS, 287), *qıtıq* ‘gıdık’ < *qıt* ‘tavuğun çıkardığı ses’ (KTTTS, 353), *ıqlıq* ‘hıçkırık’ (KTTTS, 663).

3. Organ adı türetir.

büyrek ‘böbrek’ (KTTTS, 100) < *böğrek* < *böğür* (Eyuboğlu, 1991: 100), *qağanaq* ‘1. Hayvan yavrusunun ana karnındayken içinde bulunduğu ince zar 2. Çabuk yırtılan, ince şey’ < *qağana*, *topıq* ‘topuk’ (KTTTS, 538) < *top*+ (u)k (Eren, 1999: 412).

4. Hayvan adı türetir.

kejek ‘erkek ördek, suna’ (KTTTS, 222), *kökek* (ı) ‘guguk (kuşu)’ < *kök* (KTTTS, 243), *qısıraq* ‘kısırak’ < *kısır* ‘kısır’ (KTTTS, 352), *tağanaq* ‘serçegillerden bir tür kuş’ (KTTTS, 510), *tusaq* ‘bir ile iki yaş arasındaki dişi koyun, şişek’ (KTTTS, 557).

3.3. {+amıq}

Bu ek, isim ya da fiil kökünden isim yapan birleşik bir ektir. +amak, +emek eki gibi, +a, +e ekiyle türetilmiş eylem gövdesi üzerine, +mık, +mik ekinin getirilmesi ile oluşmuştur: *bozamık* ‘boz renkte olan, bozca’, *kızamık* ‘deride kırmızı döküntülere yol açan ve ateşi yükselten bir tür çocuk hastalığı’, *tadamık* ‘tadımlık’ (Hatiboğlu, 1981: 28). Renk bildiren

isimlere eklenerek onlardan tekrar renk isimleri türettir. Eklendiği sözcüğe ‘benzerlik’ anlamı katar: *bozamiq* ‘gri, kül rengi’ gibi (Uygur, 2018: 88).

Erdal, bu ekin çoğunlukla renk adlarına eklendiğini söyleyip Dîvânu Lugâtî’t-Türk’tte geçen *kızıl+amuk* ‘kızamık’ ve *kara+muk* ‘mısır kırığı’ sözcüklerini örnek göstermiştir. Ayrıca Erdal, Eski Türkçe +(A)mUk ekinin + -a fiil biçimlendirici ile +A-mUk~ +AmXk eklerinden gelmiş olabileceğine değinmiştir (1991: 100-102). Clauson, ekin (+(v)muk, +(v)mük) işlevinin belirli olmadığına dikkat çekerek aşağılama, küçültme bildiren isimler türettiğini düşünmektedir: *kara* < *kara+amuk* (bir tür ot), *sol* > *sol+amuk* “solak” (2007: 189; Bilgen, 1989: 12).

İncelediğimiz Kazak Türkçesi gramerlerinde bu eke rastlanmamıştır. Çalışmamızda iki örnekte tespit edilmiştir. Bunlardan biri Kazak Türkçesinde renklerle ilgili söz varlığı çalışmasında da geçmektedir: *bozamiq* (Akduruş, 2021: 588). Kalın sıradan köklere eklendiğinden ek, tek şekilli olarak gösterilmiştir.

3.3.1. Kazak Türkçesinde {+amıq} Ekinin İşlevleri

1. Benzerlik ve yakınlık bildiren kelimeler türetir.

bozamiq ‘boz renge yakın renk’ (KTTTS, 90), *qılamıq* ‘ilk ince kar’ < *qıl* (KTTTS, 341).

3.4. {+añ, +eñ, +ñ}

Uygur Türkçesinde isimlere eklenerek isim veya sıfat türünden kelimeler türeten ve bir şeyle donanmış olma ifadesi taşıyan +añ, +eñ eki, *kaçañ* (< kaç+ añ veya ka+ça+ñ) “o kadar”, *küvençeñ* (< küvenç+eñ) “gururlu”, *unutçañ* (unut-ç+añ) “unutkan” gibi kelimelerde görülür (Eraslan 2012: 94).

Kazak Türkçesinde benzerlik ve ilgi ifade eden anlamlar yapar (Nergis, vd. 2015: 65, Tamir, 2012: 441). +añ, +eñ, +ñ ekleri isim ve sıfatlara gelen işlek olmayan bir ektir. Eklendiği kelimeye küçültme manası katar (QG, 2002: 306; Kaljanova, 2000: 88).

Yaptığımız çalışmada +añ, +eñ, +ñ ekinin yansıma sözcüklerden isim türettiğini ve renk isimleri yapma görevinde kullanıldığını görmekteyiz.

3.4.1. Kazak Türkçesinde {+añ, +eñ, +ñ} Ekinin İşlevleri

1. İsimlere ve sıfatlara eklenerek küçültme anlamı katar.

bosañ ‘sıkı olmayan, gevşek’ < *bos* ‘içinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, boş’ (KTTTS, 93), *sorañ* (*ı*) ‘tuzlak, tuzlu arazi’ < *sor* (*ı*) ‘tuzlak, tuzlu arazi’ (KTTTS,

488), *keşeñ* ‘gecikmeli olarak, biraz geç’ < *keş* ‘kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, geç’ (KTTTS, 235), *masañ* ‘sarhoşça, biraz sarhoş (kimse), çakırkeyif’ < *mas* ‘sarhoş, mest’ (KTTTS, 369), *tarañ* ‘1. Dar, küçücük 2. Cimri, pinti, eli sıkı’ < *tar* ‘dar, geniş olmayan’ (KTTTS, 521).

2. İsim kök ve gövdelerine eklenerek ilgi ve benzerlik ifadeleri türetir.

zorañ ‘yapılı, büyük, iri’ < *zor* ‘kocaman, iri, büyük’ (KTTTS, 202), *jatañ* ‘farklı, değişik’ < *jat* (ı) ‘yabancı, yad, ecnebi’ (KTTTS, 167), *köbeñ* ‘etlenen, semiz hâle gelen’ < *köp* ‘çok, fazla, bol’ (KTTTS, 241), *qartañ* ‘ihtiyar, yaşlı’ < *qart* ‘ihtiyar, yaşlı’ (KTTTS, 296), *quwañ* ‘1. çorak, kıraç 2. yağışsız, kuru (yıl, mevsim) 3. Solgun, sararmış’ < *quw* ‘kurumuş, sararmış’ (KTTTS, 325), *odırañ* ‘nezaketsiz, kaba, görgüsüz’ < *odır* ‘kaba, yaramaz, lâf anlamaz, küstah’ (KTTTS, 406).

3. Yansıma sözcüklere eklenerek isimler türetir.

jaltañ (u) ‘korkak, ürkek’ < *jalt* ‘ani ve hızlı hareketini bildirmek için kullanılan söz’ (KTTTS, 158), *muljuñ* ‘1. Boş konuşan, boşboğaz, geveze kimse’ (KTTTS, 391), *mijuñ* ‘1. Boş konuşan, boşboğaz, geveze kimse’ (KTTTS, 391), *ızıñ* ‘vızıltı’ (KTTTS, 662) < *ız* (ız *etüw*) ‘vızıldamak, vız vız etmek’ vızıltı’ (Yüce, 1984: 322).

4. Renk adları yapar.

qubañ ‘1. Beyazımtırak, kır 2. Boz’ < *quba* ‘ak, beyaz’ (KTTTS, 328).

3.5. {+ar, +er}

Korkmaz’a göre, +ar, +er (+şar, +şer) eki asıl sayı adı niteliğindeki bütün sayılara gelebilerek üleştirme sıfatları türetir: birer, üçer, dokuzar, onar (Korkmaz, 2009: 35).

Karahanlı Türkçesinde üleştirme sayıları türetir: *birer* “birer, bir bir, biraz” > *bir* “1, tek, biri”, *miñer* “biner” > *miñ* “1000” (Taş, 2020: 37). Uygur Türkçesinde de üleştirme sayı sözleri türeten bu ekin, ünlüyle biten sayı sözlerinde +rar, +rer şekilleri kullanılır: *altırar* (< altı+r+ar) “altışar”, *birer* (< bir+er) “birer”, *ikirer* (< iki+r+er) “ikişer”, *onar* (< on+ar) “onar” (Eraslan, 2012: 94).

Ergin’e göre, sayılarda kullanılan isimden isim yapan ektir. Asıl sayı isimlerine eklenerek dağıtma sayı isimleri yapar. Ünsüzlere biten köklere +ar, +er, ‘dörder, onar, beşer’ ünlüyle biten köklere +şar, +şer ‘altışar, ellişer’ getirilir (2009: 169-170).

Asıl sayılardan üleştirme sıfatları yapan bu ekin asıl sayılardan başka ‘kaç, tek’ gibi sıfatlardan da paylaştırma işlevli kelimeler yapar: azar, kaçar, teker (teker) gibi (Vural ve Böler, 2012: 156).

3.5.1. Kazak Türkçesinde {+ar, +er} Ekinin İşlevleri

1. İsimlere eklenerek küçültme ve büyütme anlamı katan anlamlar türetir.

birer ‘sayılı, az’ < *bir* ‘sayıların ilki, bir’ (KTTTS, 104), **quzar** ‘dağın en yüksek noktası, doruk, zirve’ < *quz* ‘1. Yar, uçurum 2. Kanyon’ (KTTTS, 330).

3.6. {+aw, +ew, +uw, +üw}

Eski Türkçede +ağu, +egü biçiminde görülen bu ek, topluluk, çokluk ve kolektif olmayı bildiren isimleri yapar: *ağın* “diğer” > *ağınağu* “diğerleri” (Clauson, 2007: 191; Ölmez, 2021: 250; Taş, 2020: 24; Şen, 2021: 58).

Kazak Türkçesinde bu ek, Eski Türkçedeki +ağu, +egü (+egü > +ewi > +ewi > +ew) ekinin değişmesiyle +aw, +ew şeklinde görülmektedir. Birden yediye kadar olan asıl sayılara eklenerek topluluk sayı adları yapar (Nergis, vd. 2015: 65, Tamir, 2012: 440, Öner, 1998: 52). 7’ ye kadar olan sayılara eklenerek ‘tane’ anlamı katar ve bu ekin sonuna üçüncü teklik kişi iyelik eki gelirse ortaklık ve beraberlik anlamı katan sözcükler türetir: *birew* “bir tane”, *birewi* “birisi”, *üşew* “üç tane”, *besewi* “beşi”, *altaw* “altı tane”, *jetewi* “yedisi” (Koç ve Doğan, 2022: 241).

Yukarıdaki işlevinin yanı sıra, taradığımız sözlükte bu ekin yansıma sözcüklerden isim türettiği ve organ adlarından söz konusu organ ile ilgili hastalık adları türettiği görülmüştür. Kazak Türkçesinde topluluk sayı isimleri ve organ isimleri türetimi +aw, +ew biçimi ile yapılırken yansıma sözcüklerde +uw, +üw biçimi görülmektedir.

3.6.1. Kazak Türkçesinde {+aw, +ew, +uw, +üw} Ekinin İşlevleri

1. 7’ ye kadar olan sayılara eklenerek topluluk sayı ismi yapar.

altaw ‘altı tane’ < *altı* (KTTTS, 42), **birew** (i) ‘bir, bir tane’ < *bir* (KTTTS, 104), **ekew** ‘ikisi birlikte, iki tane’ < *eki* ‘iki’ (KTTTS, 137), **jetew** ‘yedi tane’ < *jeti* (i) ‘yedi’ (KTTTS, 177), **törtew** ‘dört tane, dört adet’ < *tört* ‘dört’ (KTTTS, 549), **üşew** üç adet’ < *üş* ‘üç’ (KTTTS, 601).

2. Yansıma sözcüklere gelerek isimler türetir.

dümpüw ‘ağır iki nesnenin çarpışmasından meydana gelen patırtı’ < *dümp* (KTTTS, 131), *qañquw* ‘dedikodu, söylenti’ < *qañq* ‘kank diye çıkan yansıma ses’ (KTTTS, 287).

3. Organ adlarına gelerek söz konusu organ ile ilgili hastalık adları türetir.

kötew ‘basur, hemoroit’ < *köt* ‘makat, anüs’ (KTTTS, 252), *tisew* ‘atlarda görülen diş hastalığı’ < *tis* ‘diş’ (KTTTS, 576).

3.7. {+bay}

Bu ek +sımaq eki ile aynı işleve sahiptir. Eklendiği kelimeye alay etme ve gülünç hâle getirme anlamları katar (QG, 2002: 322).

3.7.1. Kazak Türkçesinde {+bay} Ekinin İşlevleri

1. Küçültme anlamı katar.

jolşıbay ‘yol üstü’ < *jolşı* ‘1. Yol yapan kişi 2. Yolcu’ (KTTTS, 181), *Qazaqbay* ‘Kazaklara has özellik’ < *Qazaq* ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 271), *pälenbay* ‘bir hayli’ < *pälen* ‘falan’ (KTTTS, 440), *şığaybay* ‘cimri, pinti’ < *şığay* (ı) ‘1. Fakir, yoksul 2. Cimri, pinti’ (KTTTS, 650), *ırjañbay* ‘yerli yersiz gülen, her şeye gülen’ (KTTTS, 666) < *ırjañ* ‘lüzumsuz şeylere gülen’ (Yüce, 1984: 323).

3.8. {+da, +de, +ta, +te}

İsimden isim yapan ek, aslında çekim eki olan +da bulunma hâlinin zamanla eklendiği kelimeyle kalıplaşıp yapım eki özelliği kazanmasıyla oluşmuştur.

Bu ek, içinde bir eylemin olduğu yeri veya zamanı gösteren isim çekim ekidir. Eylemi veya bir durumu olduğu yerde çerçevelemeye; o yerle sınırlı kılmayı sağlar (Deny, 2012: 190-191). Banguoğlu’na göre, isim çekiminin ‘kimde halini’ belirten vurgulu çekim ekidir. Yer yön, zaman, miktar ve hâl gösteren isimlere eklendiğinde zarflar yapar: hesapta, artta, çağında, görünürde gibi. Ayrıca bu sözcüklerin iyelik eki de alabileceğinin altını çizer: yerinde, sırasında, aslında, hakkında gibi (1974: 167). Süer Eker ise bulunma durumu ekinin kimi zaman kalıplaşarak kalıcı adlar türettiğini belirtir: ondalık, gündelik, elde, sözde, gözde, yüzde gibi (2023: 271).

Eski Türkçede +ta, +tä biçiminde görülür, isimlerden sıfat yapan işlek olmayan bir ektir: *ķanta* “kanlı” (< *ķan* “kan”) (Gabain, 1988: 48; Eraslan, 2012: 103). Karahanlı Türkçesinde bu ek bulunma durumu eki olup zaman zarfı türetmiştir: *erte* “erken” < *ēr* “erken” (Taş, 2020: 84).

Kazak Türkçesinde +da eki bulunma hâli bildiren çekim eki kategorisinde işlenmektedir. Eklendiği kelimeye bulunma-çıkma durumunu bildirir. Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi tonlu ünsüzlerle biten isimlerden sonra +da, +de tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra +ta, +te gelir (Koç ve Doğan, 2022: 260). Bulunma hâli (jatis septik) ekleri kelimeye hacim, mekân veya zaman anlamları katar (Isqaqov, 1991: 64).

3.8.1. Kazak Türkçesinde {+da, +de, +ta, +te} Ekinin İşlevleri

1. Zarf görevinde kelimeler türetir.

alda ‘önde, ileride’ < **al** ‘ön taraf, karşı’ (KTTTS, 40), **julda** ‘her yıl’ < **jil** ‘yıl’ (KTTTS, 191), **zamatta** ‘bir anda, hemen, çarçabuk’ < **zamat** ‘1. Vakit, zaman 2. Bir anda, çabucak’ (KTTTS, 198), **künde** (iii) ‘her gün, günde’ < **kün** ‘gün’ (KTTTS, 258), **mezette** ‘o anda, o zaman’ < **mezet** ‘an, lâhza’ (KTTTS, 375).

2. Kalıcı isimler türetir.

qarımta ‘karşılık, mukabele’ (KTTTS, 297) < **qarım** (QÄTS, 2011: Q-Q 401), **lajda** ‘çaresini, yolunu, yöntemini bulma’ < **laj** ‘çözüm, yol, çıkış’, **zerde** ‘akıl, zihin, şuur’ (KTTTS, 355), **zerde** ‘akıl, zihin, şuur’ < **zer** ‘zihin’ (KTTTS, 201).

3. Sıfat türünden kelime türetir.

mırıšta ‘çinkoyla karışık, çinkolu’ < **mırış** ‘çinko’ (KTTTS, 392).

3.9. {+dağan, +degen, +tağan, +tegen}

Asıl sayı isimlerine eklenerek tahminî sayı sıfatı yapar (Tamir, 2012: 440). Sayı adlarına gelerek ‘+larca’ anlamı ile tahmin bildiren sayı sıfatları yapar (Nergis, vd. 2015: 64).

3.9.1. Kazak Türkçesinde {+dağan, +degen, +tağan, +tegen} Ekinin İşlevleri

1. Tahmin bildiren sayı sıfatı yapar.

jüzdegen ‘yüzlerce’ < **jüz** (iv) ‘yüz sayısı, yüz’ (KTTTS, 188), **muñdağan** ‘binlerce’ < **muñ** ‘bin’ (KTTTS, 392), **ondağan** ‘onlarca’ < **on** ‘on’ (KTTTS, 412), **sandağan** ‘binlerce, çok’ < **san** (ii) ‘on bini karşılayan sayı’ (KTTTS, 466), **köptegen** ‘birçok, epeyce’ < **köp** ‘1. Çok fazla, bol 2. Devamlı, sürekli 3. Halk, topluluk’ (KTTTS, 248), **törttağan** ‘dörtlük, kıta’ < **tört** ‘dört’ (KTTTS, 549).

2. Eklendiği kelimeye ‘küçültme’ anlamı katar.

azdağan ‘azıcık, biraz’ < *az* ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28), *jertağan* ‘alçak, yüksek olmayan’ < *jer* ‘yer, dünya’ (KTTTS, 176).

3.10. {+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}

Ses yansımali sözcüklerden fiil türeten +da ekine -k fiilden isim yapan ekin gelmesiyle oluşmuş birleşik bir ektir. Ses yansımali hareketin sonucunu bildiren veya araç gereçleri karşılayan isimler yapar (Korkmaz, 2009: 45; Banguoğlu, 1974: 167).

Dilek Karakaş ‘*Kazak Türkçesinde Yansıma Yoluyla Ortaya Çıkan Söz Varlığı*’ yüksek lisans tezinde bu ekin, yer ismi, hayvan ismi ve bir eylemi sürekli yapan kişilere verilen adları veya sıfatları türettiğini belirtir (2013: 66).

Kazak Türkçesinde çok işlek olmayan bu ek, yansıma sözcüklerden türeyen fiillere (örneğin: *tarsılda* ‘gürültü, patırtı çıkarmak’, *şañqılda* ‘çığlık atmak’) -q (k) ekinin eklenmesiyle oluşmuştur (Isqaqov, 1991: 151-152). Kelime oluşturma işlevi açısından +lıq ve +lı ekleri ile benzer işlevi görür (QG, 2002: 298).

3.10.1. Kazak Türkçesinde {+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek} Ekinin İşlevleri

1. Ses yansımali sözcüklere eklenerek isimler türetir.

bolpıldağ ‘gevşek, yumuşak’ < *bolp* (KTTTS, 91), *jıltıldağ* ‘parlayan, ışıldayan, parlak’ < *jıltıl* ‘parıltı, pırıltı’ (KTTTS, 192), *şapalağ* ‘tokat, şamar, sille’ (KTTTS, 629) < *şap*+*a*+*lağ* (Gülensoy, 2007: 838), *şağıldağ* (ı) ‘keskin, kulak tırmalayan, cırtlak, tiz (ses)’ < *şağıl* ‘sert cisimlerin birbirine değmesi sonucu çıkan ses, şingirti’ (KTTTS, 623), *ızılldağ* ‘vızıldayan, vızlayan’ < *ızıl* ‘vızıltı’ (KTTTS, 662).

2. Araç gereçleri karşılayan adlar türetir.

jaydaq (ıı) ‘eyersiz, eyer takımı olmayan’ < *jay* (vııı) ‘serbest, rahat’ (KTTTS, 152).

3. İsim kökünün anlamıyla ilgili anlamlar türetir.

aqtañdaq ‘vücuttaki beyaz lekeler’ (KTTTS, 36) < *aqtañ* ‘atın ak ve koyu karışık rengi’ (QTTS, 2008: 33), *bozdaq* (ı) ‘genç, yiğit, delikanlı’ < *boz* ‘genç, delikanlı, yiğit’ (KTTTS, 90), *jaydaq* (ı) ‘düz, açık’ < *jay* (v) ‘sıradan, önemsiz, basit’ (KTTTS, 152), *jaydaq* (ııı) ‘yüzeysel, sathi, derin olmayan’ < *jay* (v) ‘sıradan, önemsiz, basit’ (KTTTS, 152), *jeñiltek* ‘hoppa, havaî’ < *jeñil* ‘hafif, hoppa’ (KTTTS, 175), *şaqalağ* ‘çocuk, bebek, çağa’ < *şaqqa* (ı) ‘1. Yeterince tüylenmemiş hayvan yavrusu 2. Henüz yetişmemiş, toy’ (KTTTS, 623).

4. Eklendiği kelimeye sahiplik ve var olma anlamı katar.

añqıldağ ‘içinde sır saklamayan, açık yürekli, saf (kimse)’ < *añqıl* ‘uğuldayan rüzgarın etkisi’ (KTTTS, 46), *darqıldağ* ‘saf, temiz, iyi niyetli, alçak gönüllü’ (KTTTS, 119), *qumdağ* ‘kumlu, kumsal’ < *qum* ‘kum’ (KTTTS, 334), *qıstağ* ‘kışın barınılan yer, kışlak’ < *qıs* (ı) ‘kış’ (KTTTS, 352), *muñdağ* ‘dertli, kederli’ < *muñ* ‘kaygı, keder, hüzn, elem’ (KTTTS, 387), *şımdağ* ‘çimli, çimenlik (yer)’ < *şım* ‘çim, çimenlik, çimen’ (KTTTS, 653).

5. Eylemi sürekli yapan kişilere verilen adlar veya sıfatlar türetir.

dızıldaq ‘yerinde duramayan, huzursuz’ < *dızıl* ‘sızı, ağrı’ (KTTTS, 132), *zuwıldaq* ‘çok konuşan, çenesi düşük, boş boğaz’ < *zuwıl* ‘vızıltı, uğultu’ (KTTTS, 203), *qaltıldaq* ‘çabuk üşüyen, çok titreyen, titrek’ < *qaltıl* ‘titreme, serzeniş’ (KTTTS, 281), *qorıldaq* ‘sürekli horuldayan’ < *qorıl* ‘horultu’ (KTTTS, 322), *taqıldaq* ‘hızlı, canlı ve güzel konuşan; hazır cevap’ (KTTTS, 513) < *taqıl* (ı) ‘tak tak diye çıkan ses’ (QÄTS, 2011: S-T 640), *tıqıldaq* ‘1. Tık tık eden, tıkırdayan 2. Vıdı vıdı eden dırdırcı’ < *tıqıl* ‘tıkırtı, takırtı’ (KTTTS, 567).

6. Hayvan adları yapar

toqıldaq ‘ağaçkakan’ (KTTTS, 541).

3.11. {+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen}

İsimden isim yapan bu ek, aslında çekim eki olan +dan çıkma-ayrılma hâli ekidir. Zamanla eklendiği kelime ile kalıplaşıp yapım eki özelliği kazanmıştır.

+DAn çıkma hâli eki, Türk dilinin çeşitli dönemlerinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında hem çıkma hâli işlevi hem de vasıta işlevi ile çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Özek ve Sağlam, ekin birleşik yapısı ve farklı işlevlerle kullanılması arasında ilgi olduğundan kaynaklı +dan çıkma hâli eki +da bulunma hâli eki ve +n vasıta hâli eklerinden meydana geldiğini ifade etmiştir (2014: 17). Bu ek aslında vurgulu bir ek olup isim çekim ekinin ‘kimden hâlini’ oluşturur. +de eki gibi yer yön, zaman, miktar ve hal gösteren isimlere geldiğinde belirli anlamlarda zarflar türetir: *arkadan*, *baştan*, *dünden*, *mahsustan*, *şakadan*, *toptan*, *yoktan* gibi. Bu isimlerin iyelik eki (içinden, kökünden, yüzünden) alabileceğini söyleyen Banguoğlu, aynı zamanda Arapça -en zarflarından oluşan kelimelerin birçoğunu dilimizde -den zarfları ile karşıladığımızı ifade eder. Yine aynı şekilde Arapça -î nispet sıfatlardan da bir takımını -den sıfatları ile karşıladığımızın altını çizer: *samimî* < *candan*, *kalbî* < *gönülden*, *semaî* < *kulaktan*, *kablî* < *önceden* gibi (1974: 168-169).

Eski Türkçede +tın, +tin, +dın, +din n ağzında (Mani sahasında) +tan, +ten şeklinde görülen bu ek, bulunma ve ayrılma hâli ekidir. Ayrılma hâlinin ‘nereden’ sorusunu karşılar.

Ancak *iki+din* “ikili”, *bir+tin* *körüm* “bir taraflı bakış, görüş (görüş)”, *ara+dın* *ajun* “ara âlem (ara varlık)”, *tört+tin* *sınar* “her yerde (dört bir yanda)”, *öndün küntün bulunda* “güney doğuda” gibi kelimelerde görülen +tın, +tin, +dın, +din, +tun, +tün eki ‘nereden’ sorusuna cevap vermeyip yer gösterir ve üleştirme veya toplama anlamında vasıflık bildirir. ‘Nereden’ sorusuna cevap vermeyen bu ek, biçim olarak ayrılma hali ile aynı kökten türemiş olabilir (Gabain, 1988: 64-114). Eraslan, Uygur Türkçesinde +dun, +dün, +tun, +tün biçiminde görülen bu ekin isimden isim türetme eki olarak kabul etmenin mümkün olabileceğini ifade eder: *ongtun* (< ong “sağ taraf”+tun), *ontun* (on+tun) *sıngarkı* “on cihet-teki”, *küntün* (< күн “gün, güneş”+tün) “güneyde” (Eraslan, 2012: 97). Karahanlı Türkçesinde çıkma durumu eki ile türetilmiş yer zarfları şunlardır: *altın* “altta, aşağıda” < *al* “alt, alt taraf”, *astın* “aşağıda, altta” < *as* “aşağı, alt kısım”, *kêdin* “+den sonra; sonra” < *kê* “arka, geri; sonra”, *üstün* “yukarıda, üstte” < *üz* “üst, üst taraf” (Taş, 2020: 36).

Kazak Türkçesinde bu ek, ayrıca asıl sayı isimlerinden üleştirme sayı sıfatı yapar ve tekrar eden sayılarda ek ikinci sayıya eklenir: *otız- qırq+tan* “otuzar kırkar”, *eliw- eliw+den* “ellişer ellişer”, *üş-üş+ten* “üçer üçer” (Nergis, vd. 2015: 64, Tamir, 2012: 440).

3.11.1. Kazak Türkçesinde {+dan, +den, +tan, +ten} Ekinin İşlevleri

1. Zaman zarfı yapar.

bayağıdan ‘eskiden, önceden, evvelden’ < *bayağı* ‘Çok önceki’ (KTTTS, 83), *burınnan* ‘önceden, eskiden’ < *burın* ‘önceleri, daha önce, evvelde, evvelce’ (KTTTS, 99), *erteden* ‘önceden, eskiden’ < *erte* ‘1. Erken 2. Eskiden, önceden’ (KTTTS, 143), *qaşannan* ‘eskiden, önceden’ < *qaşan* ‘ne zaman’ (KTTTS, 305), *sodan* ‘ondan, o zamandan’ (KTTTS, 484) < *so* ‘o’ (QÄTS, 2011: C-T 222), *sonan* ‘o zamanlardan beri, ondan sonra, bu güne kadar’ (KTTTS, 487) < *so* ‘o’ (QÄTS, 2011: C-T 222).

2. Durum zarfı yapar.

buljıtpastan ‘değiştirmeden, aynen’ (KTTTS, 98) < *buljıtpa-* ‘tam kendisi gibi yapmak, hiç farksız olarak yapmış olmak’ (Yüce, 1984: 53), *birden* ‘birden, aniden’ < *bir* (KTTTS, 104), *jalpağınan* ‘yan yan, yanından’ < *jalpaq* ‘yassı, yayvan, yalpık’ (KTTTS, 157), *jañadan* ‘yeniden, tekrar’ < *jaña (ı)* ‘1. Yeni, çağdaş 2. Yakında bir süre önce’ (KTTTS, 161), *jaratılısınan* ‘yaratılıştan, doğuştan’ < *jaratılıs* ‘1. Tabiat, yaradılış 2. Mizaç, yapı, karakter’ (KTTTS, 163), *kenetten* ‘aniden, ansızın, birdenbire’ < *kenet* ‘aniden, ansızın, birdenbire’ (KTTTS, 229).

3. Yer yön zarfı yapar.

anadaydan ‘uzaktan, göz görecek yerden’ < *anaday* (uu) ‘anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan bir yeri belirtmek için kullanılır’ (KTTTS, 44), **sonadaydan** ‘uzaktan, ta oralardan’ < *sonada* ‘eskiden, önceden, bir zamanlar’ (KTTTS, 486), **soñunan** ‘sonradan, arkasından, peşinden’ < *soñu* ‘sonu, sonucu’ (KTTTS, 487).

4. Asıl sayı isimlerden üleştirme sayı sıfatı yapar.

egizden ‘ikişer ikişer, çiftler, çiftler’ < *egiz* ‘1. İkiz 2. Çift’ (KTTTS, 135), **ekewden** ‘ikişer’ < *ekew* ‘ikisi birlikte, iki tane’ (KTTTS, 137).

5. İsim köküyle ilgili sıfatlar türetir.

bostan (uu) ‘serbest, hür’ < *bos* ‘içinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, boş’ (KTTTS, 93), **esepdan** ‘matematik işlemlerini iyi yapan, hesabı kuvvetli’ < *esep* ‘1. Hesap, rapor 2. Dört işlem’ (KTTTS, 145).

3.12. {+dap, +dep, +lap, +lep, +tap, +tep}

İsimden isim yapan bu ek, fiil yapım eki olan +la, +le, +da, +de, +ta, +te’ nin zarf fiil eki olan -p ile birleşmesi sonucu oluşan birleşik bir ektir.

Sinan Güzel ‘Türkçede -la-p > +lAp Zarf Kalıplaşması: Tatarca ve Başkurtça Örneği’ adlı makalesinde bu ekin yalnızca Tatarca ve Başkurtçada değil, diğer birçok Türk lehçelerinde de görülen kalıplaşmış zarf eki olduğunu dile getirmiştir. +lap, +lep ekini, işlevi bakımından dört ayrı başlık altında değerlendirmiştir: sayı zarfları, zaman zarfları, ölçü, miktar zarfları ve hal zarfları (2010: 57-61).

Kazak Türkçesinde *r, w, y* ünsüzlerinden sonra +lap, +lep; *l, m, n, ñ, z, j* sedalı ünsüzlerinden sonra +dap, +dep; sedasız ünsüzlerden sonra tap, +tep alan bu ek, +la- isimden fiil yapan eki ile -p zarf fiil ekinin birleşmesinden meydana gelmiş olup bir şeyin iyi olduğunu, uzun süre olduğunu bildirir ve sayılara üleştirme anlamı katar (Nergis, vd. 2015: 66). Sayılara eklenerek onlardan topluluk manası veren yeni kelimeler türetir (Uygur, 2018: 86).

3.12.1. Kazak Türkçesinde {+dap, +dep, +lap, +lep, +tap, +tep} Ekinin İşlevleri

1. İsim köklerine gelerek tekrarlama, sayılara gelerek üleştirme anlamı katar.

aptalap ‘haftalarca’ < *apta* (ı) ‘hafta’ (KTTTS, 48), **ekewlep** ‘1. İki kişi beraberce 2. İkişer ikişer’ < *ekew* ‘ikisi birlikte, iki tane’ (KTTTS, 137), **jetilep** ‘haftalarca, haftalar boyu’ < *jeti* ‘yedi gün, bir hafta’ (KTTTS, 177), **jüzdep** ‘yüzer yüzer’ < *jüz* (ıv) ‘yüz sayısı, yüz’ (KTTTS,

188), **jıldap** ‘yıllarca’ < *jil* ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191), **muñdap** ‘binlerce, sayısız, çok’ < *muñ* ‘bin’ (KTTTS, 392).

2. Ölçü miktar zarfları yapar.

azdap ‘azıcık, biraz’ < *az* ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28), **etektep** ‘çokça, bolca’ < *etek* ‘1. Etek 2. Dağ, tepe, yığın gibi yamaçlı şeylerin alt bölümü’ (KTTTS, 146), **qorjındap** ‘heybe heybe, heybeler dolusu’ < *qorjin* ‘heybe, torba’ (KTTTS, 321).

3. Hal zarfları yapar.

ädeyilep ‘bile bile, özellikle, kasten’ < *ädeyi* ‘bilerek, mahsus, kasten’ (KTTTS, 61), **äwpirimdep** ‘zorla, güç şartlar altında’ < *äwpirim* ‘zar zor, güçlülük’ (KTTTS, 68), **bayızdap** ‘acele etmeden, dikkatlice, ihtiyatla’ < *bayız* ‘sabır’ (KTTTS, 73), **erkekşelep** ‘erkek gibi, erkekçe’ < *erkekşe* ‘erkekçe, erkek gibi’ (KTTTS, 142), **jaldap** ‘1. Dolandırıcı, madrabaz 2. Kötü niyetli, zalim, alçak’ < *jal* ‘gerçek olmayan, yalan, uydurma’ (KTTTS, 157), **jelegeylep** ‘sere serpe, toplanmadan, düğmelemeden’ < *jelegey* ‘ince giysiyle dolaşmak’ (KTTTS, 172).

4. Zaman zarfı yapar.

ertelep ‘1. Sabah erkenden 2. Önceden, evvelden’ < *erte* ‘1. Erken 2. Eskiden, önceden’ (KTTTS, 143), **sağattap** ‘saatlerce, saatler boyu’ < *sağat* ‘saat’ (KTTTS, 458).

3.13. {+das, +des, +las, +les, +tas, +tes}

Ortaklık ve beraberlik ifade eden isim ve sıfatlar yapan bu ek, eski Türkçeden itibaren ünlü ünsüz uyumuna uyar. Ülküdaş, dindaş, meslektaş gibi (Korkmaz, 2009: 46). Batı Türkçesinin son dönemlerinde aslen +daş şekilli olan bu ekin, ünsüz uyumuna uymaya başlamasıyla +taş şekli de var olmuştur (Ergin, 2009: 167).

+da:ş, +de:ş eki, paylaşılan, ortaklık ve yoldaşlık anlamı katan isimler türetir ve hâlâ kullanılan işlek bir ektir. Bulunma hâli eki üzerine *eş* sözcüğünün gelmesiyle oluşmuş birleşik bir ektir (Clouston, 2007: 191; Gabain, 1988: 46). Marcel Erdal, +daş, +deş ekinin canlı bir ek olduğunu ve isim tabanında gösterilen varlığın yoldaşı olan veya isim tabanında gösterilen varlığın ortağı olan kişileri belirttiğini ifade eder. +daş, +deş ekini açıklamak için bir dizi etimolojik girişimler yapıldığını söyleyen Erdal, Doerfer’a atıfta bulunarak son fonemi, ş, -Xş- için fiilden fiil yapan, karşılıklı olma ve ortaklık belirten son ek olduğunu söylemiştir (1991: 119-120). Eklendiği isim kök ve gövdelerinin belirttiği oluşa ortak olan kişileri ifade eder. Örneğin: *qarındaş* ‘kardeş’ < *qarın* ‘karın’, *qoldaş* ‘arkadaş’ < *qol* ‘kol’,

köñüldeş ‘gönül arkadaşı’ < *köñül* ‘gönül, yürek, anlayış’ (Taş, 2020: 34; Hacıeminoğlu, 2019: 14; Ölmez, 2021: 252).

Serebrennikov ve Gadjieva, Türk. *yoldaş*, Kzk. *joldas*, Tat. *yuldaş* ‘yoldaş’, Kmk. *avuldaş* ‘hemşehri, köylü’, Tuv. *attaş* ‘adaş’, Trkm. *işdêş* ‘işteş’ gibi örnekler vererek bu ekin birinci tarafının, yani +da, +de ekinin bulunma hâli olduğunu, ikinci tarafın ise toplu çokluğun eski ekinin yansıması olduğunu ifade etmiştir (2022: 97).

Kazak Türkçesinde de işlevliğini muhafaza eden ek, ünlü ve ünsüz uyumuna girerek +las, +les, +das, +des, +tas, +tes varyantlarıyla kullanılmaktadır. İki ayrı morfemden (-da+s) kurulan parçaları bölünmez bir bütün şeklindedir. Bu ekin oluşturduğu türetilmiş sıfatların anlamları, isim kökün temel anlam içeriğine göre birlikteliği, denkliği, sürekliliği ve güncelliği ifade eder (Isqarov, 1991: 174). Ortaklık, eşlik, aitlik ve bağlılık ifade eder (Kaljanova, 2000: 93). Ek, ünlülerden ve r, w, y ünsüzlerinden sonra +las, +les; l, m, n, ñ, z, j sedalı ünsüzlerden sonra +das, +des; sedasızlardan sonra ise +tas, +tes şeklinde gelir (Nergis, vd. 2015: 62). Türkiye Türkçesine nazaran lehçelerde daha işlek ve yaygın olarak kullanılmaktadır (Öner, 1998: 48).

3.13.1. Kazak Türkçesinde {+das, +des, +las, +les, +tas, +tes} Ekinin İşlevleri

1. Ortaklık, birliktelik ve aynı olma anlamları katan isimler yapar.

emşektes ‘kardeş olan (kimseler)’ < *emşek* ‘1. Meme 2. Göğüs’ (KTTTS, 139), *jaqtas* (i) ‘taraf, hem fikir’ < *jaq* (uu) ‘taraf, yön’ (KTTTS, 154), *kelbettes* ‘görünüşü, siması benzeyen’ < *kelbet* ‘kılık, yüz, çehre, sima, görünüş’ (KTTTS, 225), *körşiles* ‘komşu, birbirine yakın’ < *körşi* ‘1. Komşu. 2. Yan yana olma, birbirine yakın olma’ (KTTTS, 250), *qilmistas* ‘suç ortağı’ < *qilmis* ‘1. Suç, cinayet 2. Ahlak dışı davranış, ahlaksızlık’ (KTTTS, 346), *muñdas* (i) ‘sırdaş (kimseler)’ < *muñ* ‘kaygı, keder, hüzn, elem’ (KTTTS, 387).

3.14. {+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}

Türkçenin eski döneminden itibaren kullanılan isimden isim yapım ekidir. Eski Türkçede +lağ, +läg şeklinde görülür. Kazak Türkçesinde ise ğ > v değişiminden dolayı ek, +law, +lew, +daw, +dew, +taw, +tew şeklini almıştır. Bu ek, isimden fiil yapan -la eki üzerine fiilden isim yapan -w ekinin gelmesiyle oluşmuş birleşik bir ektir.

İsimden fiil türeten +la eki ile fiilden isim türeten Eski Türkçedeki +g ekinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik bir ektir. Fakat Eski Türkçeden bu yana ses değişimleri sebebiyle sondaki g sesi eriyip kaybolunca +la’ya (+la-g) dönüşmüştür. Örneğin: *kışla*

(<*kışlag*) ‘kışın oturulan yer, askerin barındığı yer’, *yayla* (<*yaylag*) ‘yazın oturulan, göçülen yer, yayla’, *kumla* (<*kumlag*) ‘kumlu, arazi, kumluk yer’ gibi. Kökle bağlantılı ‘yer, arazi’ adları türettiği için, ekin bu işlevi devam etmiştir (Korkmaz, 2009: 49-50).

Banguoğlu bu eki işlev bakımından dört ayrı başlıkta işlemiştir. Türlü adlar ve sıfatlar yapar ‘gırtlak, çaylak, bellek’; mekân adları yapar: ‘otlak, kışlak’; insan tipleri belirten ‘aşağılama’ anlamlı sıfatlar yapar: ‘ödlek, dişlek, civelek, yamalak’; yansıma isim köklerinden -le fiil yapma eki üzerine -k gelmesi ile +lek sıfat yapan ek olup, ‘aşağılama’ anlamı katar. Banguoğlu bunlara ‘yansıma sıfatları’ demiştir: çatlak, taslak, hortlak, haşlak, zırtlak’ (1974: 186-187).

Eski Türkçede *başlag* “başlangıç” (baş “baş”, başla- “başlamak”), *kışlag* “kışla” (kış “kış”, kışla- “kışlamak, kışı geçirmek”), *yaylag* “yaz geçirilen yer, yayla” (yay “yaz”, yayla- “yazlamak”) gibi kelimelerde görülür (Gabain, 1988: 44). Soyut isimler, yer ve hayvan isimleri yapar (Eraslan, 2012: 99). Karahanlı Türkçesinde *tarığlag* ‘tohum ekilecek yer, tarla’ < *tarığ* ‘ekin, tohum’, *туруғлуғ* ‘durulan yer’ < *туруғ* ‘yer’ kelimelerinde yer isimleri türettiği görülür (Taş, 2020: 47; Bilgen, 1989: 21).

Sıfatlara eklenerek yerine göre küçültme, eşitlik anlamı katan ve +rak, +rek eki gibi iki varlığın özelliklerini kıyaslayan bir ektir (Koç ve Doğan, 2022: 245). Sıfatların karşılaştırmalı şekillerini yapar, azlık bildirir (Tamir, 2012: 439). Ayrıca fazla olma ifade eder. Örneğin *kişilew* ‘küçük, daha küçük’, *juqa+law* ‘daha ince’, *tanıs+taw* ‘az tanış’, *uzın+daw* ‘daha uzun’ gibi. Bu ek, ünlülerden ve r, w, y ünsüzlerinden sonra +law, +lew; l, m, n, ñ, z, j sedalı ünsüzlerden sonra +daw, +dew; sedasızlardan sonra ise +taw, +tew gelir (Nergis, vd. 2015: 63).

3.14.1. Kazak Türkçesinde {+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew} Ekinin İşlevleri

1. İsim kök ve gövdelere eklenerek ‘küçültme’ anlamı katar.

azdaw ‘azıcık, birazcık’ < *az* ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28), **alasalaw** ‘biraz kısa, kısaca’ < *alasa* ‘kısa, alçak’ (KTTTS, 39), **dämsizdew** ‘biraz tatsız, tatsızca’ < *dämsiz* ‘tatsız, tuzsuz’ (KTTTS, 121), **jañsaqtaw** ‘biraz yanlış, yanlışça’ < *jañsaq* ‘yanlış’ (KTTTS, 162), **kekeştew** ‘biraz kekeme’ < *kekeş* ‘keke, kekeme, kekeç’ (KTTTS, 224), **moltaqtaw** ‘biraz kısa, kısacık’ < *moltaq* ‘kısa, pek uzun olmayan, kesik’ (KTTTS, 383).

2. Bu ek aynı zamanda iki varlık arasında karşılaştırma yapar. Eklendiği kelimeye ‘daha’ anlamı katar. +DAw ekinin bu işlevi +rAK ekiyle örtüşmektedir.

ädemilew ‘biraz güzel, başkalarına nazaran daha güzel, güzelce’ < **ädemi** ‘1. Güzel, yakışıklı 2. Gösterişli, görkemli’ (KTTTS, 61), **denililew** ‘diğerlerine göre daha iri, daha yapılı’ < **deneli** ‘iri yapılı, cüsseli, gürbüz’ (KTTTS, 124), **eresehtew** ‘biraz daha büyük, biraz daha büyümüş, olgunlaşmış (kimse)’ < **erese** ‘yetişkin’ (KTTTS, 142), **qurğaqhaw** ‘daha kuru’ < **qurğaq** ‘1. Kurumuş, kuru 2. Yağışsız, kurak 3. Kuru (öksürük)’ (KTTTS, 338), **oñdılaw** ‘durumu daha iyi olan, refah seviyesi yüksek’ < **oñdı** ‘olumlu, doğru, iyi, pozitif’ (KTTTS, 414), **ıstıqtaw** ‘1. Biraz sıcak. 2. Daha değerli, daha kıymetli’ < **ıstıq (ı)** ‘1. Sıcak, çok ısınmış 2. Havadaki yüksek ısı, hararet 3. Değerli, kıymetli, sıcak’ (KTTTS, 667).

3. Eşitlik anlamı katar.

aqşıldaw ‘beyazımtırak, beyazımsı, buz rengi, fildişi rengi’ < **aqşıl** ‘Beyazımsı, akçıl’ (KTTTS, 37), **keşşelew** ‘budalaca, aptalca, geri zekâlı gibi’ < **keşşe** ‘budala, bön, aptal, geri zekâlı’ (KTTTS, 236), **köktew (ı)** ‘1. Mavimtırak, mavimsi 2. Olgunlaşmamış, ham’ < **kök (ııı)** ‘1. Mavi 2. Yeşil, çimen 3. Sebze, meyve’ (KTTTS, 244), **qoñırqaylaw** ‘biraz gri, kül rengi gibi, grimsi’ < **qoñırqay** ‘kül rengi, gri’ (KTTTS, 319), **qoyuwlaw** ‘koyu gibi, koyuca’ < **qoyuw** ‘1. Koyu 2. Gür, sık (saç)’ (KTTTS, 324), **ögeylew** ‘yabancı gibi, el gibi’ < **ögey** ‘1. Üvey 2. Evlat edinilmiş, evlatlık 3. Yabancı, başka, yad, el’ (KTTTS, 423).

4. Eşya ve yer adı yapar.

astaw ‘yemlik’ < **as** ‘aş, yemek’ (KTTTS, 53), **kögaldaw** ‘yeşili çok, çimenlik’ < **kögal** ‘çimen, yeşillik’ (KTTTS, 242), **qıstaw** ‘kışlak’ < **qıs (ı)** ‘kış’ (KTTTS, 352), **laysandaw** ‘çamurlu, balçıklı’ < **laysan** ‘1. Yağış sonrası çamur halini alınış (toprak)’ (KTTTS, 355), **sürlew** ‘eski yol, patika, çığır’ < **sür (ı)** ‘1. Uzun müddet saklamak üzere tuzlanmış et 2. Uzun süre, aynı durumda bulunan (kar vb.)’ (KTTTS, 498), **taqırlaw** ‘yeşili az, verimsiz, çorak yer’ < **taqır** ‘1. Çorak, verimsiz yer 2. Bitki örtüsü kurumuş, çorak yer 3. Boş, tamtakır olan yer’ (KTTTS, 514).

3.15. {+day, +dey, +lay, +ley, +tay, +tey}

Bugün Kazak Türkçesinde ‘+day, +dey, +tay, +tey’ olarak gelişen bu ek, Eski Türkçede -ta:ğ, -te:g olarak görülen ‘te:g’ edatının kendisidir (Clauson, 2007: 189).

Ahmedi Iskakov, eklendiği kelimeye karşılaştırma ve benzetme anlamı kattığını ve sıfat yapan bir ek olmasına rağmen çeşitli sözlere eklenip zarflar da türettiğini dile getirmiştir (1991: 174). Bu ek; isim, zamir, sayı adları ve sıfat fiillere eklenerek benzetme ve kıyaslama anlamı katar. Türetilen sözcüğe ‘gibi’ ve ‘kadar’ anlamı katar: *üydey* ‘ev kadar’, *kisidey*

‘adam gibi’, *jüzdey* ‘yüz kadar’, *sendey* ‘senin gibi’, *kümistey* ‘gümüş gibi’ (Koç ve Doğan, 2022: 243). Ayrıca asıl sayı isimlerine eklenerek tahminî sayı sıfatları yaptığı da görülür: *elüwdey* ‘elli kadar’, *jetpistey* ‘yetmiş kadar’, *mıñday* ‘bin kadar’ (Nergis, vd. 2015: 64).

Bu ek, isim, sıfat ve sayı sıfatı olan sözcüklere gelerek çoğunlukla nasıllık-nicelik, zaman ve yer bildiren sözcükler yapar: *osı+lay* “böylece, bu şekilde” < *osı* “bu”, *qıs+tay* “kış boyunca” < *qıs* “kış”, *yekinşi+ley* “ikinci kez, bir daha” < *yekinşi* “ikinci” (Kaljanova, 2000: 94).

3.15.1. Kazak Türkçesinde {+day, +dey, +lay, +ley, +tay, +tey} Ekinin İşlevleri

1. Eklendiği sözcüğe ‘kadar’ ve ‘gibi’ edatlarının kattığı anlamı katar ve böylelikle benzetme ve kıyaslama bildirir.

alaqanday ‘avuç içi kadar’ < *alaqan* ‘avuç içi, aya’ (KTTTS, 39), *jartısında* ‘yarısı kadar, tam değil’ < *jartısın* ‘yarısı’ (KTTTS, 164), *qaraşıqtay* ‘gözbebeği kadar, küçücük’ < *qaraşıq* ‘göz bebeği’ (KTTTS, 294), *meyizdey* ‘üzüm gibi tatlı’ < *meyiz* ‘kuru üzüm’ (KTTTS, 375), *tabaqtay* ‘tabak gibi büyük, yayvan’ < *tabaq* ‘tabak’ (KTTTS, 509), *şöjedey* ‘civciv gibi, civcive benzer’ < *şöje* ‘civciv’ (KTTTS, 644).

2. Asıl sayı isimlere gelerek tahminî sayı sıfatları türetir.

elüwdey ‘elli kadar, elli civarında’ < *elüw* ‘elli’ (KTTTS, 138), *jiyirmaday* ‘yirmiye yakın, yirmi kadar’ < *jiyırma* ‘yirmi’ (KTTTS, 179), *mıñday* ‘bine yakın, bin kadar’ < *mıñ* ‘bin’ (KTTTS, 392).

3.16. {+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti}

Çekim eklerine yakın olan isimden isim yapım ekidir. Asıl işlevi sıfat türetmektir bundan dolayı sıfat eki olarak anılmaktadır. Fakat sıfatlar isim olarak da kullanıldıkları için bu ek ile türetilen sözcükler hem sıfat hem isim olarak kullanılan vasıf isimlerdir. Bu ek ile türetilen sözcükler, isim kökün tabanında bulunan anlama göre mevcutluk, sahiplik ve bağlılık ifade eder. Ekin ‘+lı, +li, +lu, +lü’ şekli Türkçenin son zamanlarına aittir. Bu ek Eski Türkçede ‘+lıg, +lig, +luğ, +lüg’ şeklinde idi. Zamanla değişikliğe uğrayıp g sesinin düşmesiyle günümüzdeki halini almıştır. Eski Türkçede bu ekin, tıpkı günümüzdeki gibi ünlü uyumuna göre hem düz hem yuvarlak şekilleri vardır (Ergin, 2009: 159-160).

Bir şeyle donatılmış olmayı bildirir; sıfat yapar: *ilig* ‘hükümdar’, *tınlıg* ‘canlı’, *kullıg* ‘esirli, esir sahibi, hükmettiği kimseleri olan, kullu’ gibi (Gabain, 1988: 44; Eraslan, 2012: 99). Bir şeye sahip olma manasında sıfatlar yapar: *başlıg* “başlı, mağrur” < *baş*, *ellig* “devleti

olan, devlet sahibi” < *el*, *yaraklıg* “silahlı”, *süñüglüg* “mızraklı (düşman)” < *süñüg*, *ärklig* “güçlü, kuvvetli, özgür” < *ärk* “güç, irade” (Tekin, 2003: 83; Taş, 2020: 48; Bilgen, 1989: 25; Hacıeminoğlu, 2019: 15).

Sıfat türeten bu ek, eklendiği sözcüklerin karşıladığı nesnelerin var olduğunu veya fazla olduğunu ifade eder (Kaljanova, 2000: 94; Isqaqov, 1991: 173). İsim ve sıfat olarak kullanılabilen olumlu manada vasıf isimleri türetir. Ek kelimelere, ünlülerden ve *r*, *w*, *y* ünsüzlerinden sonra +*lı*, +*li*; *l*, *m*, *n*, *ñ*, *z*, *j* sedalı ünsüzlerden sonra +*dı*, +*di*; sedasızlardan sonra ise +*tı*, +*ti* şeklinde gelir (Nergis, vd. 2015: 61).

Bazen ikileme biçiminde isim tabanlı kelime gruplarının, sıfatların, sayı sıfatlarının veya zarfların her iki sözcüğüne de eklenip, her iki sözcüğün anlamıyla ilgili veya bağlantılı olduğunu gösteren sıfatlar türetir. Örneğin *tawlı tastı* “dağlı taşlı”, *birli ekili* “birli ikili”, *barlı joqtı* “varlı yoktu”, *ağalı inili* “öz erkek kardeşlerin her biri” gibi (Koç ve Doğan, 2022: 239; Nergis, vd. 2015: 61; Isqaqov, 1991: 173). İkilemelerde görülen bu ek, Göktürkçede gördüğümüz +*lı*, +*li* ekidir.

Türkçenin başından beri görülen bu ek, her dönem işlevliğini korumuştur. Her isme gelebilen, isimden isim ve sıfat türeten bir ektir. Kullanım alanı geniş olan +*LI* ekinin işlev bakımından da geniş bir yelpazesi vardır.

3.16.1. Kazak Türkçesinde {+*dı*, +*di*, +*lı*, +*li*, +*tı*, +*ti*} Ekinin İşlevleri

1. Eklendiği isme veya sığata sahip olma, üstünde bulundurma, ilgili olma ve var olan özelliğı taşıma gibi anlamlar katar.

etti ‘etli, dolgun, semiz’ < *et* ‘1. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşun tabaka 2. Ten’ (KTTTS, 147), **jaraqtı** ‘silahlı, teçhizatlı’ < *jaraq* ‘silah, teçhizat, takım’ (KTTTS, 163), **temirli** ‘demirli, demiri bol’ < *temir* ‘demir’ (KTTTS, 532), **üyli** ‘evi olan, evli’ < *üy* (*ı*) ‘ev’ (KTTTS, 595), **şatırlı** ‘çatısı olan, çatılı, damlı’ < *şatır* (*ı*) ‘dam, çatı’ (KTTTS, 633), **şendi** ‘rütbeli, ünvanı olan’ < *şen* (*ııı*) ‘rütbe, unvan’ (KTTTS, 637).

2. Eklendiğı isme bir ulusa, kavme, hanedana, şehre, kuruluşa veya millete ait olma ve ilişkili olma anlamları katar.

eldi ‘yerleşilmiş, meskûn’ < *el* ‘ülke, vilayet’ (KTTTS, 137), **ruwlı** ‘aynı boy, soy, sülaleden olanlar’ < *ruw* ‘boy, soy, kabile’ (KTTTS, 455), **taypalı** ‘birkaç kabileden oluşmuş olan

(halk, kavim)' < *taypa* 'kabile, boy, taife' (KTTTS, 512), **tekti** '1. Soydaş, aynı soydan olan 2. Asil, soylu' < *tek (iii)* 'soy, nesil, kök, köken' (KTTTS, 531).

3. Yer adları yapar.

joñışqalı 'yoncalı (yer)' < *joñışqa* 'yonca' (KTTTS, 181), **quzdi** 'kayalık (yer)' < *quz* '1. Yar, uçurum 2. Kanyon' (KTTTS, 330), **qulati** 'el değmemiş, bakir (yer)' < *qula* 'terkedilmiş yerler' (KTTTS, 332), **mekendi** 'mekan edilen (yer)' < *meken* 'mekân, yer' (KTTTS, 376), **oqpandi** 'çukur, kovuk yer' < *oqpan* 'çukur, kovuk' (KTTTS, 410), **ormandi** 'ormanı olan (yer)' < *orman* (KTTTS, 417).

4. Sıfat yapar. {+ı, +i} (nispet i'si) ekiyle aynı işlevdedir.

zañdi 'kanunî, yasal' < *zañ* 1. Yasa, kanun, hukuk 2. Kural, kaide 3. Sistem, düzen 4. Yapılması gereken zorunlu iş 5. Örf, adet' (KTTTS, 198), **tuspalı** '1. Tahmini, tahmin edilmiş 2. İmalı, kinayeli, dolaylı' < *tuspal* '1. Kinaye, ima 2. Tahmin yürütme, varsayımda bulunma' (KTTTS, 557), **arnawlı** 'özel, şahsa mahsus, hususî' < *arnaw* 'özel' (KTTTS, 50), **dolbarlı** 'tahmini, takribî' < *dolbar* 'tahmin, yorum, oranlama' (KTTTS, 128), **menşikti** 'özel, hususî, şahsî' < *menşik* 'sahiplik, mülkiyet' (KTTTS, 377), **ürdisti** 'geleneksel, ananevî' < *ürdis (i)* 'gelenek, görenek, töre' (KTTTS, 599).

3.17. {+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}

Muharrem Ergin'e göre bu ek, başlangıçtan beri Türkçenin isim yapma eki olarak kullanılagelmiştir. Bu ekin tarihî seyrinde +lık, +lik, +luğ, +lük şekli uzun dönem aynen devam edip bir dönem ünlü uyumunun dışında kalmıştır. Ek, Eski Türkçede ünlü uyumuna bağlı kalıp, Eski Anadolu Türkçesinde ünlü uyumunun dışında kalmıştır. Bu ekin yalnızca düz şekilleri kullanılmıştır: benlik, varlık, yokluk, günlük gibi. Bu durum Osmanlıcanın başlarında devam etmiş ve yine Osmanlı döneminde sona ererek ünlü uyumuna bağlanması tamamlanmıştır. Ondan sonra ek bugüne kadar dört şekilli olarak kullanılagelmiştir. Hem geçici hem de kalıcı isimler türetir. Başlıca işlevleri isimlerden yer, âlet, topluluk isimleri, mücerret isimler ve sıfat yapmaktır.

- Bu ekle yapılan yer isimleri gösterdiği nesnenin bulunduğu yeri ifade eder: taşlık, ağaçlık, ormanlık, ekinlik, çimenlik, zeytinlik, otluk, odunluk, koruluk, güllük gibi.
- Eklendikleri isimle ilgili âlet ve eşya bildirirler: başlık, güneşlik, gecelik, korkuluk, burunluk, gözlük gibi.

- c. Eklendiği ismin anlamıyla ilgili bir topluluk ifade eder: gençlik ‘gençlerin bütünü’, Türklük Türklerin bütünü’, insanlık gibi. Bu örneklerin sayısı fazla değildir ve bunlar yakın dönemde ortaya çıkmış örneklerdir.
- d. Bu ekin asıl işlevinin sıfatlardan isim yapmak olduğu halde sıfat olarak kullanılmayan isimlerden sıfat yaptığı da görülür: günlük, aylık, yıllık, yemeklik, dolmalık, kiralık, odalık, yolluk gibi (2009: 155- 157).

Tahsin Banguoğlu’na göre bu ek, çekim ekini andıran kullanışa sahiptir ve isimlere eklenip için takısı anlamında bir içinlik hâli oluşturur. Üretim eki olarak +lik ekinin çok çeşitli işlevlere sahip olduğunu söyleyen Banguoğlu bunları birkaç gruba ayırır: çekim eki anlatımına göre isimlere eklenip sıfatlar türetir; aygıt isimleri yapar; mekân isimleri yapar; bir nesnenin doğada toplu halde ve bollukla bulunduğu yeri gösteren isimler yapar; sıfatlara eklenerek yalın isimler yapar; hal isimleri, meslek adları, rütbe ve makam isimleri yapar; topluluk isimleri yapar (Banguoğlu, 1974: 193- 196).

Soyut ve somut; bazen de sıfat türeten bu ek Moğolcada da görülmektedir. Sıfat niteliğinde mensubiyetlik ve aitlik bildiren isimler türetir (Gabain, 1988: 44; Eraslan, 2012: 100). Ünlü uyumuna bağlı kalan bu ek, Türkçe ve yabancı kökenli sözcüklere eklenerek genellikle soyut-somut isimler ve sıfatlar türetir. Bir durumu ifade eder; eşya isimlerini belirtir, mekân bildirmede de kullanılır: *baylık* “zenginlik” *açlık* “açlık”, *akıllık* “cömertlik”, *eliglik* “eldiven”, *içlik* “içe giyilen buluz” *kadaşlık* “kardeşlik”, *kızlık* “kıtlık, seyreklilik”, *saranlık* “hasislik, cimrilik”, *uzluk* “ustalık, maharet”, *yalñuzluk* “yalnızlık” (Taş, 2020: 57-65; Hacıeminoğlu, 2019: 14; Bilgen, 1989: 21).

Kazak Türkçesinde çok işlek kullanılan bir ektir. Türkiye Türkçesindeki +lık, +lik, +luk, +lük ekinin birebir karşılığıdır. Somut isimlere gelerek soyut isimler; bitki, hayvan ve yiyeceklerle ilgili terimler; zaman ve mekân anlamlı isimler, alet, akrabalık, meslek adları ve benzeri isimler türetir (Koç ve Doğan, 2022: 238; Kaljanova, 2000: 95-97). Ekin bu işlevlerinin yanı sıra Türkiye Türkçesinden farklı olarak, Türkiye’de +sal, +sel ekiyle oluşturulabilen isim soylu sıfatlar yapar: *bilimdik* ‘bilimsel’, *qalalık* ‘şehre ait, şehrsel’, *grammatikalıq* ‘gramersel’. Diğer farklı işlevi ise insanların nereli olduğunu bildiren isimler türetmesidir: *Qazaqstandıq* ‘Kazakistanlı’, *Jambıldıq* ‘jambullu’, *Öskemendik* ‘öskemenli’ (Koç ve Doğan, 2022: 238). Hesaplık isimlerle ilgili isimler yapar: *birlik*, *ekilik* ‘ikilik’, *üştik* ‘üçlük’, *ondıq* ‘onluk’, *jüzdik* ‘yüzlük’, *mıñdıq* ‘binlik’ (Isqarov, 1991: 151). Ünlülerden ve r, w, y ünsüzlerinden sonra lıq, +lik; l, m, n, ñ, z, j sedalı ünsüzlerden sonra +dıq, +dik;

sedasızlardan sonra +tık, +tik gelir (Nergis, vd. 2015: 61). Genel olarak yer adları ve soyut adlar yapar; mensupluk ve aitlik ifade eder (Tamir, 2012: 438; Nergis, vd. 2015: 61).

Kazak Türkçesinde isim kök ve gövdelerine eklenerek sıfatlar ve isimler türeten bu ek, çok işlek kullanılır ve işlev bakımından geniştir.

3.17.1. Kazak Türkçesinde {+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tık, +tik} Ekinin İşlevleri

1. İsimlere eklenerek ‘aitlik, tahsis’ ve ‘mensupluk’ bildiren isimler türetir.

jıldıq (ı) ‘yıllık, bir yıla mahsus’ < *jıl* ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191), *keştik* (ı) ‘akşamlik’ < *keş* (ı) ‘akşam’ (KTTTS, 235), *qazınalıq* ‘devlete ait olma durumu, beylik’ < *qazına* (ı) ‘1. Hazine, define, gömü 2. Ata yadigârları, miras’ (KTTTS, 273), *qıstıq* (ı) ‘kış için, kışa özgü, kışlık’ < *qıs* ‘kış’ (KTTTS, 352), *tamaqtıq* ‘yemeklik, aşlık’ < *tamaq* (u) ‘yemek, aş , yiyecek’ (KTTTS, 517), *uldıq* ‘oğlanlara has, oğula ait’ < *ul* ‘1. Erkek çocuk, oğul 2. Vatan evladı’ (KTTTS, 584).

2. Bir diğer işlevi de isimlerden soyut adlar türetir.

aramdıq ‘kötülük, art niyetlilik’ < *aram* ‘1. Dince yasak olan, haram 2. Kötü niyetli adam 3. Haksız kazanç’ (KTTTS, 49), *essizdik* ‘akılsızlık, ussuzluk, aptallık’ < *essiz* ‘1. Akılsız, ussuz, deli 2. Dangalak, yarım akıllı, budala, aptal’ (KTTTS, 145), *kezbastıq* ‘kırgınlık, küskünlük, dargınlık’ < *kezbas* ‘kırgın, küskün, dargın’ (KTTTS, 222), *kekirlik* ‘inatçılık, aksilik’ < *kekir* ‘sinirli, aksi, gururlu kimse’ (KTTTS, 225), *şalğırlıq* ‘zekilik, akıllılık, dikkatlilik’ (KTTTS, 624) < *şalğır* ‘ihtiyatlı, dikkatli’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 219), *şamdanğıstıq* ‘öfkeli, sinirli, kızgın olma’ < *şamdanğıs* ‘öfkeli, kızgın, çabuk sinirlenen’ (KTTTS, 627).

3. Meslek adları yapar.

dilmarlıq ‘hatiplik’ < *dilmar* ‘hatip, dilbaz’ (KTTTS, 132), *zergerlik* ‘kuyumculuk, nakışçılık’ < *zerger* ‘1. Sarraf, kuyumcu 2. Usta’ (KTTTS, 201), *qalamgerlik* ‘yazarlık, muharrirlik’ < *qalamger* ‘yazar’ (KTTTS, 279), *muğalimdik* ‘öğretmenlik’ < *muğalim* ‘muallim, öğretmen’ (KTTTS, 385), *täwiptik* ‘hekimlik, tabiplik’ < *täwip* ‘bahşı, halk hekimi, tabip’ (KTTTS, 529), *uşıqtıq* ‘pilotun görevi, pilotluk’ < *uşıq* ‘pilot’ (KTTTS, 590).

4. İsim soylu sıfatlar yapar.

grammatikalıq ‘gramerlik, gramerle ilgili, gramere ilişkin’ < *grammatika* ‘dil bilgisi, gramer’ (KTTTS, 112), *eldik* ‘1. Halka has, halka özgü 2. Birlik beraberlik, barış’ < *el* ‘1.

Halk, millet 2. Memleket, yurt' (KTTTS, 138), **qazınalıq** 'devlete ait olma durumu, beylik' < *qazına (ı)* '1. Hazine, define, gömü 2. Ata yadigârları, miras' (KTTTS, 273), **qoğamdıq** 'toplumsal, içtimaî' < *qoğam* 'toplum, cemiyet, topluluk' (KTTTS, 310), **matematikalıq** 'matematiksel' < *matematika* 'matematik, riyaziyyat' (KTTTS, 370), **otandıq** 'vatana has, vatana ait, vatana özgü' < *otan* '1. Vatan 2. Aile, ocak' (KTTTS, 420).

5. Eşya ve alet adları yapar.

awızdıq 'ağızlık, gem' < *awız* 'ağız' (KTTTS, 56), **jemdik** 'yemlik' < *jem* 'yem' (KTTTS, 174), **köylektik** 'gömleklik' < *köylek* 'gömlek' (KTTTS, 243), **körpelik** 'yorganlık' < *körpe* 'yorgan, battaniye' (KTTTS, 250), **oquwlıq** 'ders kitabı' < *oquw* '1. Eğitim 2. Ders' (KTTTS, 410), **tamaqtıq** 'yemeklik, aşlık' < *tamaq (u)* 'yemek, aş, yiyecek' (KTTTS, 517).

6. Bir şeylerin toplu olarak konulduğu yer adları yapar.

ettik 'et saklanan yer' < *et* (KTTTS, 147), **jemistik** 'meyve bahçesi, meyve yetiştirilen yer, meyvelik' < *jemis* 'meyve, yemiş' (KTTTS, 174), **mazarlıq** 'mezarlık' < *mazar* 'mezarlık, kabristan' (KTTTS, 362), **otındıq** 'odunluk (ağaç)' < *otın* 'odun' (KTTTS, 420), **tebindik** 'kışın kar altında atların büyümesine elverişli yer' < *tebin* 'hayvanların kışın kar altında kalan otları yemesi için çıkarıldıkları otlak' (KTTTS, 529), **şonjarlıq** 'merkeze tam bağlı olmayan bir beyin yönetimindeki bölge, beylik' < *şonjar* 'eski devirlerdeki yönetici sınıf temsilcileri, bey, sultan' (KTTTS, 643).

7. Bir nesnenin doğadaki bolluğunu, toplu olarak bir yerde bulunduğunu gösteren adlar türetir.

joñışqalıq 'yoncalık' < *joñışqa* 'yonca' (KTTTS, 181), **qumdıq** 'kumluk' < *qum* 'kum' (KTTTS, 334), **qurğaqtıq** 'kuraklık' < *qurğaq* 'kurumuş, kuru' (KTTTS, 338), **pişendik** 'otlak, mera, çayırılık' < *pişen* 'hayvanların yemesi için biçilen ot' (KTTTS, 448), **şabındıq** 'çayırılık' < *şabın (ı)* 'çayır' (KTTTS, 619), **şalğındıq** 'çayırılık' < *şalğın* 'çayır' (KTTTS, 624).

8. İsimlere eklenerek felsefî, dinî, siyasi gibi görüş ve inanışa bağlılığı ifade eden adlar türetir.

dindarlıq 'dindarlık' < *dindar* 'dindar, mütedeyyin' (KTTTS, 132), **jañaşıldıq** 'modernizm, yenilikçilik' < *janaşıl* 'çağdaş, muasır, asrî, modern' (KTTTS, 161), **qawımşıldıq** 'toplumculuk, cemiyetçilik, halkçılık' < *qawımşıl* 'toplumcu, cemiyetçi, halkçı' (KTTTS, 304), **liberaldıq** 'liberallik' < *liberal* 'hürriyet ve serbestlikle ilgili, liberal, liberalizm

yanlısı' (KTTTS, 358), **näsılşıldık** 'ırkçılık' < *näsılşıl* 'ırkçı' (KTTTS, 400), **ultşıldık** 'milliyetçilik, ulusçuluk, vatanperverlik' < *ultşıl* 'milliyetçi, ulusçu, vatanperver' (KTTTS, 585).

9. Nereli olduğunu ve nereye ait olduğunu bildiren sözcükler türetir.

Aziyalıq 'Asyalı, Asya kıtasından olan' < *Aziya* 'Asya' (KTTTS, 28), **astanalıq** 'başkentli' < *astana* 'başkent' (KTTTS, 53), **Afrikalıq** 'Afrikalı' < *Afrika* (KTTTS, 27), **Qazaqstandıq** 'Kazakistanlı, Kazakistan'da yaşayan' < *Qazaqstan* 'Orta Asya' da Kazak Türklerinin yaşadığı Türk Cumhuriyeti, Kazakistan' (KTTTS, 271), **tüzdik** 'taşralı, köylü (kimse)' < *tüz* (ı) 'evin dışındaki yer, dışarı, düzlük' (KTTTS, 560).

10. Rütbe ve makam bildiren adlar türetir.

aqsüyekтік 'aristokratlık, asilzadelik' < *aqsüyek* (ıı) 'aristokrat, asil zade' (KTTTS, 36), **bekzadalıq** 'beyzadelik, aristokratlık' < *bekzada* 'beyzade, aristokrat' (KTTTS, 86), **diktatorlıq** 'diktatörlük' < *diktator* 'diktatör' (KTTTS, 126), **koroldıq** 'krallık' < *korol* '1. Kral 2. Satranç oyununda şah' (KTTTS, 241), **minnistrlık** 'bakanlık' < *ministr* 'bakan, vekil, nazır' (KTTTS, 381), **sultandıq** 'sultanlık, saltanat' < *sultan* 'hükümdar, sultan' (KTTTS, 493).

11. İsimlere ve sıfatlara eklenerek onları yaygınlaştıran, genel bir kavram hâline getiren isimler türetir.

adamdıq 'insanlık, adamlık' < *adam* '1. İnsan, adam 2. Halk, topluluk', **erkektik** (ı) 'erkeklik, yiğitlik' < *erkek* (KTTTS, 142), **qatındıq** 'kadınlık' < *qatın* '1. Zevce, eş 2. Kadın 3. Korkak, yüreksiz' (KTTTS, 302), **qartamıstıq** 'yaşlılık, ihtiyarlık' < *qartamıs* 'yaşlı, ihtiyar' (KTTTS, 296), **şeşelik** 'annelik, analık' < *şeşe* 'anne, ana' (KTTTS, 639), **inilik** 'kardeşlik' < *ini* 'küçük erkek kardeş' (KTTTS, 671).

12. Renklere eklenerek o rengin yaygın olduğunu ifade eden soyut adlar yapar.

aqtıq (ı) 'kar gibi beyaz renk, aklık, beyazlık' < *aq* 'ak, beyaz' (KTTTS, 37), **jasıldıq** 'yeşillik' < *jasıl* (ıı) '1. Yeşil 2. Taze' (KTTTS, 167), **köktik** 'mavilik' < *kök* (ııı) 'mavi' (KTTTS, 244), **qaralıq** 'karalık, siyahılık' < *qara* (ı) '1. Kara, siyah 2. Siyah renkte olan', **qızıldıq** 'kırmızılık' < *qızıl* 'kızıl, kırmızı, al' (KTTTS, 344), **şañqandıq** 'bembeyazlık' < *şañqan* 'bembeyaz, süt beyaz' (KTTTS, 628).

13. Ölçü bildiren isimlerden yine ölçü miktarı bildiren isimler türetir.

adımdıq ‘adım uzunluğunda olan, adımlık’ < *adım* ‘1. Adım 2. Girişim, hamle’ (KTTTS, 27), *gramdıq* ‘bir gramlık’ < *gramm* ‘(santimetre, gram, saniye sisteminde) Kilogramın binde biri değerindeki ağırlık birimi, gram’ (KTTTS, 112).

14. Zaman bildiren isimlere eklenerek ‘o zaman süresi içinde’ anlamı katan isimler ve sıfatlar türetir.

aptalıq ‘haftalık’ < *apta* (ı) ‘hafta’ (KTTTS, 48), *jıldıq* (ı) ‘yıllık, bir yıla mahsus’ < *jıl* ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191), *ğasırlıq* ‘asırlık, yüzyıllık’ < *ğasır* ‘1. Yüzyıl, asır 2. Devir, zaman’ (KTTTS, 115), *kündik* (ı) ‘günlük’ < *kün* ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz 3. Tam gün, 24 saat’ (KTTTS, 258), *waqıttıq* ‘bir anlık’ < *waqıt* ‘1. Vakit, zaman 2. Dönem, devir, çağ, devran 3. An, lâhza’ (KTTTS, 578).

3.18. {+dırıq, +dirik}

Çok az kelime de görülen, işlek olmayan bir ektir. İşlevi alet isimleri yapmaktır (Egin, 2009: 176). Bu ek sonu *n*, *l* ünsüzleri ile biten organ adlarına eklenerek “tutan, durduran” anlamında araç, gereç vb. adları yapar: *cibindirik* “sineklik”, *oğulduruk* “döl yatağı”, *eğindirik* “sırt örtüsü”, *boyunduruk* “boyuna takılan araç, çember”, *burunduruk* “burunluk, burun kısıkaçı” (Korkmaz, 2009: 46). Ek, -tur, -dur (faktitif eki) + -uk (fiilden isim yapan ek) ile kurulmuş birleşik yapıdadır (Kononov, 1968: 84).

Eski Türkçede ek, insan ve hayvan vücudunun belirli bölümleriyle ilişkili olan nesnelerin adlarını yapar (Erdal, 1991: 104). 11. yüzyıla kadar işlek olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Clauson, 2007: 189). Eski Uygur Türkçesinde organ adlarını gösteren sözcükler yapmaktadır: *kömüldrüh* “eyerin göğüs kayışı”, *beldürüklüg* “bel, kemer”, *sakaldruk* “atın dizgin takımının başa geçirilen kısmının boğaz kayışı” (Ölmez, 2021: 251). Dîvânü Lugâti’t-Türk’te +duruk eki alet adı yapma görevinde sadece *boyunduruk* “boyuna geçirilen alet” sözcüğünde görülmüştür. Ayrıca *kıldruk* “buğday başağındaki kılçık” sözcüğünde görülen +druk biçim birimi +duruk biçim birimiyle benzeştirilmiştir (Bilgen, 1989: 16).

Kazak Türkçesinde bu ek, -dır (fiil yapan ek veya -tur fiili) ile -ıq, -ik (isim yapan ek) ekinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik bir ektir. Bu ek ile kurulan isimler şöyledir: *kekildirik*, *kögildirik*, *moyınturık* “boyunduruk”, *töbeldirik* ‘kadın başlıklarının tepesindeki süs’, *tabaldırık* ‘eşik, kapı eşiği’, *ömildirik* ‘hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, kolan’ vb. (QG, 2002: 301). Kazak Türkçesinde

organ adlarına ve diğer isim köklerine gelerek araç gereç isimleri yapma görevinde kullanılmaktadır. Bu işlevinin yanı sıra bazı sözcüklerde somut varlıkları ifade eden isimler de yapmıştır.

3.18.1. Kazak Türkçesinde {+dıriq, +dirik} Ekinin İşlevleri

1. Araç gereç isimleri yapar.

közildirik ‘gözlük’ < *köz* ‘göz’ (KTTTS, 243), *moyinturıq* ‘boyunduruk’ < *moyın* ‘boyun’ (KTTTS, 382), *sağaldırıq* ‘atın başından düşmemesi için yular ve dizgini bağlayan kayış’ (KTTTS, 458), *töbeldirik* ‘kadın başlıklarının tepesindeki süs’ < *töbel* ‘atların alınlarında bulunan beyaz leke, sakar, akıtma’ (KTTTS, 547), *tumıldırıq* ‘1. Anasını emmemesi için buzağların burnuna geçirilen keçe veya deriden yapılmış başlık, burunsak, burunluk 2. Doktorların veya tozlu mekânda çalışan işçilerin taktıkları koruyucu bandaj’ (KTTTS, 554), *üldirik* (ı) ‘mutfak rafı’ (KTTTS, 597).

2. Somut varlıkları gösteren isimler yapar.

judırıq ‘1. Yumruk 2. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 185) < *jumıldırıq* > *judırıq* (Baimukhambetova, 2019: 144), *qıldırıq* ‘kıl gibi, ipince’ < *qıl* (ı) ‘kıl’ (KTTTS, 345), *uwıldırıq* ‘1. Balık yumurtası 2. Havyar’ (KTTTS, 580).

3.19. {+eke, +ke, +qa}

Küçültme anlamlı isimler yapar: Kzk. *Şéşéké* ‘anacık’ (Serebrennikov ve Gadjieva 2022: 97). Genel ve özel adlara eklenerek saygı gösterme ve hürmet etme gibi ifadeler bildiren isimler türetir. Bu ek kelimeye eklenirken sözcüğün son sesi ya da birkaç hecesi düşer: *ağeke* ‘yaşça büyük olan kimseye hitap şekli’, *äpke* ‘abla’, *jezdeke* ‘enişte’ kelimesinin saygı ifade eden şekli’, *ateke* ‘dede’ (Isqaqov, 1991: 159; Koç ve Doğan, 2022: 244). Akraba ve kişi adlarına gelerek nezaket bildiren isimler yapan işlek bir ektir. Sonu *a* ile biten sözcüklere eklendiğinde *a* sesi *e* sesine dönüşür ve dolayısıyla ek, +eke biçimini alır: *apeke* “anneciğim, ablacığım, teyzeciğim, halacığım” < *apa* “anne, teyze, abla, hala” (Kaljanova, 2000: 105).

3.19.1. Kazak Türkçesinde {+eke, +ke, +qa} Ekinin İşlevleri

1. Saygı ve sevgi ifade eder.

ağeke ‘yaşça büyük olan kimseye hitap şekli’ < *ağa* ‘1. Akrabalardan yaşça büyük olanı 2. Yaşça büyük erkek 3. Yol gösterici, akıl veren, danışman 4. Rütbece büyük olan kişi’

(KTTTS, 26), **biyke** ‘kadınlara saygı göstermek için söylenen hitap sözü’ (KTTTS, 89), **jezdeke** ‘enişte kelimesinin saygı ifade eden şekli’ < *jezde* ‘enişte’ (KTTTS, 171), **Qazeke** ‘Kazak kelimesinin saygı ifadesiyle söylenişi’ < Qazaq ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 272), **qudaeke** ‘dünür için kullanılan ve saygı ifade eden bir hitap’ < *quda* ‘dünür (erkek)’ (KTTTS, 329), **Lezginqa** ‘bir Lezgi oyunu ve havası’ < *Lezgin* ‘Azerbaycan ve Dağıstan’da yaşayan Lezgi halkı’ (KTTTS, 357).

2. Küçültme bildirir.

alqa (i) ‘halka, hanımların boynuna taktığı gerdanlık’ (KTTTS, 41) < *al* ‘ön’ (QTQES, 1966: 34), **jatqa** ‘ezbere’ < *jat* (iii) ‘akıl, düşünce, hafıza’ (KTTTS, 167), **jeletke** ‘yelek’ < *jelet* ‘erkeklerin takım elbisesinin içine giydikleri ince giysi’ (KTTTS, 173), **qamalqa** ‘yöntem, metot, yol’ < *qamal* (iv) ‘yol, yöntem, çare’, (KTTTS, 282) **qılqa** (u) ‘kıl gibi, ipince’ < *qıl* ‘kıl’ (KTTTS, 345).

3.20. {+es}

Eklendiği kelimeye küçültme anlamı katar (QG, 2002: 322).

3.20.1. Kazak Türkçesinde {+es} Ekinin İşlevleri

1. Küçültme anlamlı isimler yapar.

beles ‘1. Tümsek, tepe, dağ boğazı, geçit 2. Aşama, kademe, merhale’ (KTTTS, 87) < *bel* (i) ‘halk ağzında, tarlanın ortası, iki dağ arasındaki geçit, erkeğin döl suyu, gövdenin üst bölümü ile alt bölümü arasında kalan, bel’ (Eyuboğlu, 1991: 83), **döñes** ‘tümsek, tepe, yüksek yer’ (KTTTS, 129).

3.21. {+ga, +ge, +qa, +qe}

+ka, +ğa eki için +karu ekinin başka bir versiyonu olduğu söylenebilir. İşlek olmayan bir ektir ve eskiden beri korunmuş olarak, iki sözcükte görülür: *başka*, *özge*. Aynı anlama gelen iki kelimedenden çıkarımla ek, kökün dışındaki anlamı ifade eder (Ergin, 2009: 175). Türk dillerinde +GA eki hayvan adları (karga ‘karga’, *koburga* ‘baykuş’, *çınçırğa* ‘serçe’), akrabalık adları (*anaka* ‘annecik, annem’, *avıçga* ‘yaşlı adam’, *kurtga* ‘yaşlı kadın’, *abaka* ‘büyük baba’), sıfat ve zarf (*özge* ‘başka’, *başka* ‘başka’, *ber’ike* ‘iyi’, *ürge* ‘daima’) son olarak yeni isimler (*çélhe* ‘dil’, *yérke* ‘düzen, nizam’, *kılga* ‘bıyık’, *birge* ‘birlikte’) türetir (Ayazlı, 2017: 723).

Bu ek içinde bulundurduğu sesler bakımından yaklaşma hâli eki ile aynıdır. Eski Türkçede +ka, +kâ biçiminde *başka* ‘başka’, *ürkâ* ‘daima’ kelimelerinde görülmektedir (Gabain, 1988: 45; Eraslan, 2012: 98). +ka verme-bulunma durumu eki ile aynı olup, yalnızca arka ‘arka, geri’ sözcüğünde görülür (Tekin, 2003: 82). Karahanlı Türkçesinde +ga ekinin küçültme işlevinde sözcük türettiği görülür: *awiçğa* ‘ihtiyar’, *kurtğa* ‘acuze, koca karı’ (Taş, 2020: 38; Bilgen, 1989: 17).

Tekin, ‘*Türkçede Morfofonemik Değişmeler: Dar Ünlü ~ Ø Nöbetleşmesi*’ adlı makalesinde ekin küçültme eki olduğunu ve Orta Türkçede az sayıda da olsa bu ekle türetilmiş sözcükler olduğunu dile getirip şu örnekleri vermiştir: Kutadgu Bilig ve Dîvânü Lugâti’t-Türk’te *aviçga* ‘yaşlı adam, ihtiyarcık’, *kurtga* ‘ihtiyar kadın’, Uyg. *siñirkä* ‘sinircik’, Uyg. *yipkä* ‘iplik’ gibi (1995: 109).

Yönelme eki olarak karşımıza çıkan bu ek, zamanla kalıplaşarak isim yapım eki özelliği kazanmış, yeni kelime türetimine girmiştir.

3.21.1. Kazak Türkçesinde {+ga, +ge, +qa, +qe} Ekinin İşlevleri

1. Kök anlamının dışındaki bir anlamı bildirir.

üzirge ‘şimdilik’ < *üzir* ‘şimdi, şu anda’ (KTTTS, 63), *basqa* ‘başka, diğer’ (KTTTS, 80), *birge* ‘birlikte beraber’ (KTTTS, 104), *nege* ‘niye, ne için, niçin, neden’ < *ne* (KTTTS, 400), *qazirge* ‘şimdilik, hâlihazırda’ < *qazir* ‘1. Şimdi, şu anda 2. Çabucak, hemen’ (KTTTS, 273), *özge* ‘başka, özge, ayrı’ < *öz* ‘öz, kendi’ (KTTTS, 423).

2. Hastalık adları yapar.

mañqa ‘1. Sümük 2. Genizden konuşan, hımhım 3. Atlarda görülen bulaşıcı bir hastalık’ (KTTTS, 368).

3.22. {+ger, +ker}

Bu ek, iş ve hareket sahibinin isimlerini yapar: *aylaker* ‘hilekâr, kurnaz’, *qızmetker* ‘1. Memur, görevli 2. Hizmetçi’, *däriger* ‘doktor, hekim, tabip’, *isker* ‘erbap, hamarat, iş adamı, becerikli’, *jumısker* ‘işçi’, *qalamger* ‘yazar’, *sawdager* ‘tüccar, tacir’, *sayısker* ‘yarışmacı, yarışçı, müsabık’ vb. (Isqaqov, 1991: 151). Kökeni Farsça olan bu ek, +kâr, +gîr eklerinin karşılığıdır. +gîr ekinden gelişen +ger eki, isimden isim yapım eki olan +şilik ekiyle bazen kaynaştığı görülür ve bu yapıdaki ek +lıq ekinin fonksiyonuyla soyut isimler türetir: *adamgerşilik* ‘insanlık’, *jawgerşilik* ‘savaş; düşmanlık’ (Uygur, 2018: 99-100). İnsanın mesleğini, uğraşını, görevini ve durumunu bildiren adlar yapar: *küresker*

‘mücadeleci’, *balger* ‘falcı’ *kinoger* ‘sinemacı’ (Koç ve Doğan, 2022: 245; Tamir, 2012: 441).

3.22.1. Kazak Türkçesinde {+ger, +ker} Ekinin İşlevleri

1. Meslek ve uğraşı adları türetir.

awger ‘avcı, avlanmayı seven’ < *aw* (III) ‘balık tutacak ağ, tor’ (KTTTS, 55), *ğarışker* ‘kozmonot, astronot, uzay adamı’ < *ğarış* ‘arş, uzay, kozmos, evren’ (KTTTS, 115), *qışker* ‘tuğlacı, kerpiççi’ < *qış* ‘1. Kerpiç, 2. Tuğla’ (KTTTS, 353), *nayzager* ‘mızrağı iyi kullanan kimse’ < *nayza* ‘mızrak’ (KTTTS, 395), *sanager* ‘bilge, düşünür, mütefekkir’ < *sana* (I) ‘şuur, bilinç’ (KTTTS, 466), *şıypager* ‘tedavi eden, iyileştiren kimse’ < *şıypa* ‘şifa, derman, deva’ (KTTTS, 640).

3.23. {+geri (+qarı, +keri)}

Yön hâli ekidir. Genellikle +garu; +gärü; nadiren de +karu, +kärü biçiminde görülür: *tabğaç* +ğ(a)ru ‘çin’e’, *kün*+gärü ‘güneye’, *san*+garu ‘sana’, *yüg*(g)ärü ‘yukarı’ < *yüg* ‘yüksek yer’, *kurıgaru* ‘batıya doğru, batıda’ < *kuri* ‘arka, batı’ (Gabain, 1988: 65; Tekin, 2003: 82; Taş, 2020: 39). +garu, +gerü eki +ru, +rü eki ile aynı anlamda görülür. Yönelme hâli eki +ğa, +ge ile +ru, +rü eklerinin kaynaşması sonucu oluştuğu ifade edilir (Clauson, 2007: 188; Serebrennikov ve Gadjieva, 2022: 81). Clauson, bulunma hâli ekinin +ka, +ke olduğu zamanlarda bu ekin (+ğa, +ge) kullanılmasından dolayı bu açıklamanın doğru olduğunu kabul etmenin güç olduğunu ifade eder (2007: 188).

Bu ekin yapısında bulunan -ru, -rü, ya zarf yapan bir ek ya da yönelme hâli eki olarak değerlendirilmektedir. Genel kanının aksine bu yapının son çekim edatı olarak özellikle yönelme fonksiyonunda olduğu düşünülmektedir. İsim hâl eklerinin kelime köküne üst üste iki kez gelememesi ve -ru, -rü yapısının müstakil bir söz olarak yalnızca Orhun Yenisey anıtlarında değil, Altay devrinde akrabalık ilişkilerinde bulunan dillerde de ayrı bir söz olarak kullanılması gibi birçok gerekçeyle -ru, -rü yapısının bağımsız bir edat olduğu düşünülmektedir (Molgaĭdarov, 2007: 75-80).

Kazak Türkçesinde görülen bu ek, eski yön ekidir. Yön bildiren zarflar yapar: *tıs*+qarı “dışa doğru” < *tıs* “dış”, *iş*+kerü “içeri doğru” < *iş* “iç” (Kaljanova, 2000: 98).

Eski Türkçede çekim eki kategorisinde ‘yön eki’ olarak görülen bu ek, Kazak Türkçesinde de kullanılagelmiştir. Zamanla bazı örneklerde kalıplaşarak aynı işlevde isim türeten yapım eki özelliği kazanmıştır.

3.23.1. Kazak Türkçesinde {+geri (+qarı, +keri)} Ekinin İşlevleri

1. Yön bildiren kelimeler yapar.

sırtqarı ‘dışında, dışarısında, haricinde’ < *sırt* ‘dış’ (KTTTS, 507), *tısqarı* ‘1. Dışarı, dışarıya
2. Uzak, ırak’ < *tıs* (*i*) ‘dışarı, dış’ (KTTTS, 571), *şetkeri* ‘ücra, uzak, taşra’ < *şet* ‘1. Kenar,
uç 2. Dış, taşra, ücra, uzak yer’ (KTTTS, 638), *ilgeri* ‘ileri, ileri doğru’ (KTTTS, 670), *işkeri*
‘içeri, içeri doğru’ < *iş* (*i*) ‘bir şeyin içi, iç tarafı’ (KTTTS, 673).

3.24. {+ğı, +gı, +qı, +ki}

Türkçenin başlangıcından itibaren yapım eki görevinde kullanılmıştır. Bu ek, çoğunlukla bir yere, bir zamana ve herhangi bir varlığa ait olanı; isim kökün belirttikleri varlıklarda bulunanı ifade eder (Karaağaç, 2019: 262-264). Bulunma ya da ilgi hâl ekleri ile aitlik durumunu oluşturur. İsimlerden sonra gelen -ki ile çekim eklerinden sonra gelen +ki eki farklı işlevdedir (Eker, 2023: 272).

Eski Türkçede +ki, nadiren de +kı şeklinde görülen bu ek, aitlik ve içinde bulunma bildirir. Nadiren de sıfat yapar: *çölgi* ‘bozkırdaki’, *kaganı* ‘hakana ait olan’, *içräki* ‘içerdeki, saraya mensup’ < *içrä* ‘içinde’, *öñräki* ‘öndeki, doğudaki’ < *öñra* ‘önde, doğuda’ (Gabain, 1988: 44; Tekin, 2003: 82-83; Eraslan, 2012: 98). Kutadgu Bilig’ de ilişkinlik sıfatları ve zamirleri türettiği görülür: *araki* ‘arasındaki, içindeki’ < *ara* ‘ara, arasında; bazen’, *kéçeki* ‘geceki’ < *keçe* ‘gece; akşam’, *künki* ‘güne ait, güncü, günlük’ < *kün* ‘güneş; gün, gündüz’, *yazkı* ‘ilkbahar, yaza ait’ < *yaz* ‘yaz, ilkbahar’. İki sözcükte kalıcı isim yaptığı görülmüştür: *kutkı* ‘alçak gönüllülük’, *yılkı* ‘hayvan, hayvan sürüsü’ (Taş, 2020: 43-44).

Isqaqov’a göre, +qı, +ki, +ğı, +gi eki sıfat türetir:

- a. Mekân anlamı bildiren bazı isimlere, zarflara, bununla birlikte bulunma veya ayrılma hâli şeklindeki isimlere eklenip, onların sözlük anlamlarıyla ilgili, ilgili olma sıfatları yapar: *tüpkı* ‘dipteki, köşedeki’, *işki* ‘iç taraftaki, içindeki, içteki, dâhilî’, *soñğı* ‘son, sonuncu, nihaî’, *artqı* ‘sonraki; arkadaki’ vb.
- b. Zaman anlamı bildiren bazı isimler ile zamirlere, zaman zarflarına eklenip, sözcüğün kendine özgü manalarla ilişkili türemiş sıfatlar yapar: *keşki* ‘akşamki’, *tüski* ‘öğlenki, öğle vaktindeki’, *küzgi* ‘güz vakti, sonbahar’, *jazğı* ‘yaz dönemiyle ilgili, yaza ait’, *köktemgi* ‘ilkbahardaki’, *tüngi* ‘geceleyin, geceye ait’, *kündizgi* ‘gündüzkü, gündüzün’ vb. (1991: 172-173).

Bu ek ünlülerden ve sedalı ünsüzlerden sonra +ğı, +gi; sedasızlardan sonra +qı, +ki şeklinde gelir. Çekim eklerine yakın olan bu ek, yapım eki olarak da kullanılır (Nergis, vd. 2015: 62). İsimlerden temsil ve vasıf isimleri türetir. Zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler türetir. Temel fonksiyonu içinde bulunma, bağlılık ve aitlik bildirmektir. Ek bulunma, çıkma ve ilgi hâli çekim eklerinden sonra da gelebilir: *özimdeki* ‘kendimdeki’, *köşedeki* ‘sokaktaki’, *awıldağı* ‘köydeki’, *ondağı* ‘ondaki’. Zaman zarflarına eklenerek sıfatlar türetir, bu sıfatların niteliğinde isimlerin söz konusu olan zaman dilimleriyle ilgisini belirtir: *keşki* ‘akşamki’, *tüski* ‘öğlenki’, *jazğı* ‘yaza ait, yazınki’, *qısqı* ‘kışa ait’, *köktemgi* ‘bahara ait’, *tüngi* ‘geceki’ (Koç ve Doğan, 2022: 242).

3.24.1. Kazak Türkçesinde {+ğı, +gı, +qı, +ki} Ekinin İşlevleri

1. Zaman bildiren sözcüklerde kullanılır ve aitlik bildirir.

azanğı ‘sabahki’ < *azan* ‘1. Ezan 2. Sabah vakti’ (KTTTS, 28), *üzirgi* ‘şimdiki’ < *üzir* ‘şimdi, şu anda’ (KTTTS, 63), *jañağı* ‘deminki, az önceki’ < *jaña* (ı) ‘şimdi, biraz önce’ (KTTTS, 161), *keşegi* ‘1. Dünkü 2. Bundan önceki, geçmişteki’ < *keşe* (ı) ‘1. Dün 2. Geçenlerde, geçende’ (KTTTS, 235), *keşki* ‘akşamki’ < *keş* (ı) ‘günün karanlık olmaya başladığı vakti, akşam’ (KTTTS, 235), *tüski* ‘öğlenki, öğle vaktindeki’ < *tüs* (ı) ‘gün ortası, öğle’ (KTTTS, 565).

2. Yer ve mekân bildiren sözcüklerde kullanılır ve aitlik bildirir.

betki ‘üstteki, üst taraftaki’ < *bet* ‘1. Yüz 2. Bir şeyin üst tarafı, üst kısmı’ (KTTTS, 88), *soñğı* ‘son, sonuncu, nihaî’ < *soñ* ‘sonra’ (KTTTS, 487), *sırtqı* ‘dış taraftaki, dışarıdaki, yabancı’ < *sırt* ‘dış’ (KTTTS, 507), *tüpki* ‘1. Dipteki, köşedeki 2. Ana, temel, esas’ < *tüp* (ı) ‘dip; alt’ (KTTTS, 563), *tısqı* ‘dış, haricî’ < *tıs* (ı) ‘dışarı, dış’ (KTTTS, 571), *işki* ‘iç taraftaki, içindeki, içteki, dâhilî’ < *iş* (ı) ‘1. İç, karın 2. Bir şeyin içi, iç tarafı’ (KTTTS, 673).

3. İsimlerin ilgi çekimi hâinden sonra kullanılır ve aitlik bildirir.

aldıñğı ‘önceki, ilk, evvelki’ < *al* ‘1. Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı, ön 2. Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı 3. Bir şeyin başlangıcı’ (KTTTS, 41), *üstiñgi* ‘üst taraftaki, üstteki, yukardaki’ (KTTTS, 601) < *üstin* ‘egemen, hakim’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 88).

4. İsimlerin bulunda durumu çekim ekinden sonra kullanılır ve belirttikleri varlıklarda bulunana bildirir.

  dettegi ‘her zamanki’ < *  dette* ‘alışlagelen’ (KTTTS, 62), *estegi* ‘1. Aklındaki, düşündüğü 2. Hatıra’ < *es* (1) ‘akıl, us, hafıza’ (KTTTS, 145), *jilda  ı* ‘her yılki’ < *jilda* ‘her yıl’ (KTTTS, 191), *j  nindegi* ‘hakkındaki, hususundaki’ < *jöninde* ‘hakkında, hususunda’ (KTTTS, 183), *kezektegi* ‘sıradaki’ < *kezekte* ‘ondan sonra’ (KTTTS, 223), *munda  ı* ‘buradaki, bu yerdeki’ < *munda* ‘burada, bu yerde’ (KTTTS, 387).

3.25. {+  ıl, +gil, +qıl, +kil}

Marcel Erdal, ekin işlevlerini gruplara ayırır, bunların ilki geometrik figürleri işaret etmesidir. Örneğin, *   +kil* ‘   gen’, *t  rt+kil* ‘dikdörtgen’. İkinci olarak, renkleri tanımlayan sözcüklerden sıfatlar yapar.     nc   olarak ise D  v  nu Lug  ti’t-Türk’t   ve modern dillerde görülen hayvan adları yapar. Örneğin, *ba   ıl* ‘beyaz kafalı bir hayvan’, *yal  ıl* ‘beyaz yeleli bir at’ (1991: 98-100; Clauson, 2007: 190). Kutad  u Bilig’de renk tonunu belirten sıfat türetmiştir ve şu sözcüklerde g  r  lm    tir: *kırçıl* ‘kırçıl’, *k  z  ıl* ‘pembe, kırmızımsı’, *ba   ıl* ‘beyaz ba  lı’ (Ta  , 2020: 39). D  v  nu Lug  ti’t-Türk’t   *yipgil* ‘‘erguvan rengi’’ < *yig  n* ‘‘pembe’’ sözcüğünde benzerlik sıfatı türetmiştir (Bilgen, 1989: 18).

Ek, Kazak Türkçesinde pekiştirme sıfatları başlığı altında değerlendirilmektedir (Isqaqov, 1991: 188). Bu ekin temel fonksiyonu renk ve tat isimlerine eklenerek ‘benzerlik’ ve vasfın azlığını ifade etmektir. Örneğin, *boz  ıl* ‘açık gri, solgun’, *q    ıl* ‘ekşi, tatsız; bozulmuş, ek  imi  ’ (Uyğur, 2018: 88). Ek sözcüklere, ünlüler ve sedalı ünsüzlerden sonra +  ıl, sedasız ünsüzlerden sonra da +qıl biçiminde eklenmektedir. Sıfatların karşılaştırmalı biçimlerini türetir ve azlık ifade eder. Örneğin, *sur+  ıl* ‘grimsi’, *qat+qıl* ‘katı, daha az sert’, *boz+  ıl* ‘bozumsu’ (Nergis, vd. 2015: 63; Tamir, 2012: 439).

3.25.1. Kazak Türkçesinde {+  ıl, +gil, +qıl, +kil} Ekinin    levleri

1. Renklerle ilgili isimler yapar.

boz  ıl ‘boz, beyaz renge yakın’ < *boz* ‘açık toprak rengi, boz’ (KTTTS, 90), *qo   ıl* ‘koyu kahverengi’ (KTTTS, 324), *torğıl* ‘doruya yakın bir at donu’ (KTTTS, 544).

2. Geometrik figürleri ifade eden anlamlar yapar.

qa  pa  ıl ‘1. Be  ta   oyunu 2. Birileri tarafından itilip kakılma’ < *qa  pa* (1) ‘d    kapı, kale kapısı’ (KTTTS, 278), *t  rtkil* ‘1. Dört köşeli bir desen, nakı   türü 2. Dört köşeli’ < *t  rt* ‘dört’ (KTTTS, 549).

3. Sıfat Yapar.

dımqıl ‘nemli, ıslak, rutubetli’ < *dım* (ı) ‘1. Nem, rutubet 2. Ses, ün, seda’ (KTTTS, 132), *qışqıl* ‘1. Asit 2. Ekşi’ (KTTTS, 353).

3.26. {+ğilt}

Serebrennikov ve Gadjeva +kıl, +kilt eklerini küçültme anlamı taşıyan sıfatlar başlığı altında ele almış ve belirtilenin tamamlanmama derecesini ifade eden sıfatlar olduğundan bahsetmiştir. Örneğin, Kzk. *kızğılt* ‘kızılca’, Trkm. *gızğılt* Kzk. *sargılt* ‘sarıca’, Nog. *sargılt*, Kırg. *sargılt*, Başk. *hârgılt*, Tat. *yeşkilt* ‘yeşilce’ (2022: 109-110).

Ek, pekiştirme sıfatları başlığı altında değerlendirilmektedir (Israqov, 1991: 188). Sıfatların karşılaştırmalı biçimlerini yapar ve azlık ifade eder. Renk bildiren kelimelere eklenerek renkte solgunluk ifade eder. Örneğin, *sar(ı)+ğılt* ‘sarımsı’, *boz+ğılt* ‘bozumsu, grimsi’, *qış+qılt* ‘acımsı’ (Nergis, vd. 2015: 63; Tamir, 2012: 440; Koç ve Doğan, 2022: 244). Bu ek kelimelere, ünlüler ve sedalı ünsüzlerden sonra +ğılt, sedasız ünsüzlerden sonra da +qılt şeklinde gelmektedir (Nergis, vd. 2015: 63).

3.26.1. Kazak Türkçesinde {+ğılt} Ekinin İşlevleri

1. Renk bildiren anlamlar türetir.

qoşqılt ‘açık, sütü, kahverengi’ (KTTTS, 324), *qızğılt* ‘pembe’ (KTTTS, 342), *sargılt* ‘sarımsı, sarımtırak’ (KTTTS, 468), *surğılt* ‘1. Biraz boz, bozca 2. Solgun, zayıf’ (KTTTS, 494), *torğılt* ‘solgun doru at donu’ (KTTTS, 545).

3.27. {+ğıltım, +qıltım}

Serebrennikov ve Gadjeva +kılıtım, +kıldım eklerini küçültme anlamı taşıyan sıfatlar başlığı altında ele almış ve belirtilenin tamamlanmama miktarını bildiren sıfatlar olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, Krç-Blk. *sargıldım* ‘sarıca’, Kırg. *sürgültüm* ‘bozca’, Tat. *eşkiltim* ‘ekşice’ (2022: 109-110).

Sıfatların karşılaştırmalı biçimlerini yapan ve azlık bildiren bir ektir (Tamir, 2012: 440; Nergis, vd. 2015: 64). Bu ek, ünlüler ve sedalı ünsüzlerden sonra +ğıltım, sedasız ünsüzlerden sonra da +qıltım şeklindedir. Örneğin, *sur+ğıltım* ‘grimsi, az gri’, *qış+qıltım* ‘acımtırak’, *sar(ı)+ğıltım* ‘sarımsı, sarıca’ (Nergis, vd. 2015: 64).

3.27.1. Kazak Türkçesinde {+ğıltım, +qıltım} Ekinin İşlevleri

1. Sıfatlardan karşılaştırmalı ve azlık bildiren kelimeler türetir.

aşqultım ‘ekşimsi’ < *aş* (u) ‘aç, karnı aç, yemek yememiş’ (KTTTS, 58), *qızğultım* ‘kırmızımsı’ (KTTTS, 343), *qışqultım* ‘biraz ekşi, ekşice’ (KTTTS, 353), *ısqultım* ‘ılık’ (KTTTS, 666).

3.28. {+göy, +köy, +qoy}

Farsça -gû(y) (söyleyen, diyen) sözcüğünden gelmektedir. Türkçedeki +cı ve +lı ekine karşılık gelir: *aqılğöy* ‘akıllı, uslu, makul’, *qoşametgöy* ‘övüngen; saygı duyan’, *namazgöy* ‘namazı zamanında kılan, ehlinamaz’, *namısgöy* ‘vicdanlı, insaflı; sofu, dindar’ (Uygur, 2018:99).

+qoy, (ğoy) eki bazı isimlere eklenip, onların sözcüksel kavramlarıyla doğrudan ilgili olan eylem ve davranışların adlarını yapar. Örneğin, *käsipqoy* ‘profesyonel, uzman’, *jädigöy* ‘büyücü, sihirbaz’, *äzilqoy* ‘şaka yapmayı seven’, *sänqoy* ‘süse, modaya düşkün, süslü’, *janjalqoy* ‘kavgacı, yaygaracı’ vb. (Israqov, 1991: 177). Düşkünlük ve aşırılık bildiren isimler yapar. Örneğin, *äzil+qoy* ‘şaka yapmayı seven’, *äñgime+qoy* ‘konuşkan’, *äwes+qoy* ‘hevesli’, *dañq+qoy* ‘şöhret, makam düşkünü’, *jädi+göy* ‘büyücü, sihirbaz’, *aqıl+göy* ‘bilge’ (Nergis, vd. 2015: 67; Tamir, 2012: 441). +qor ekine benzeyen bu ek, sözcüğün anlamıyla ilgili hareketlere eğilimi, yatkınlığı ve insan özelliklerini bildiren sıfatlar türetir (Kaljanova, 2000: 99).

3.28.1. Kazak Türkçesinde {göy, +köy, +qoy} Ekinin İşlevleri

1. Bir şeye düşkünlük ifade eden sıfatlar türetir.

arızqoy ‘şikâyetçi’ < *arız* ‘1. Dilekçe, istida 2. İstek, dilek 3. Şikâyet, itiraz etme’ (KTTTS, 51), *dañğoy* ‘kendini beğenmiş, övüngen’ < *dañ* (u) ‘şöhret, şan, nam, ünvan, ün’ (KTTTS, 119), *dämegöy* ‘ümitvar, umutlu’ < *däme* ‘ümit, niyet’ (KTTTS, 121), *qasköy* ‘bedbaht, kötü niyetli, ziyankâr’ < *qas* (u) ‘1. Düşmanlık eden, düşmanca davranan (kimse) 2. Düşman, hasım, yağı olan’ (KTTTS, 298), *nazqoy* ‘naz yapmayı seven, cilveli’ < *naz* (ı) ‘naz, cilve’ (KTTTS, 395), *täsilqoy* ‘usul erkan, yol yordam bilen (kimse)’ < *täsil* ‘usul, üslup, metot, yöntem’ (KTTTS, 528).

3.29. {+hana}

İsaev, +hana, +stan, +keş eklerini Arapça ve Farsça dillerinden alınan ekler olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, *däri-hana* ‘eczahane’, *kitap-hana* ‘kütüphane, kitaplık’ (2007: 200). Israqov, +hana, +stan; +kent biçimlerini, ilk başta mekân anlamı bildiren tamamen anlamlı sözler olsa da yapım eki hizmeti verdiğini ifade etmiştir. Örneğin, +hana yapım eki herhangi

bir isme eklenir ve belirli kurumların, yerlerin adlarını bildirir: *ashana* ‘yemekhane, lokanta’, *şayhana* ‘çay içilen mekân, çayhane’, *meymanhana* ‘misafirhane, otel’, *jataqhana* ‘yurt, yatakhane’, *ethana* ‘et saklanan yer’, *süthana* ‘sütün saklandığı yer’ (1991: 152). Kazak Türkçesinde bu ek ses uyumuna uyum sağlamaz (Kaljanova, 2000: 90). Mekân ve yer ismi yapar. *as+hana* ‘yemekhane’, *jataq+hana* ‘yatakhane’, *baspa+hana* ‘matbaa’, *awruw+hana* ‘hastane’, *däri+hana* ‘eczane’ (Nergis vd., 2015: 67; Koç ve Doğan, 2022: 245).

3.29.1. Kazak Türkçesinde {+hana} Ekinin İşlevleri

1. Mekân ve yer isimleri yapar.

äjethana ‘tuvalet, helâ’ < *äjet* ‘hacet, lüzumlu, gerekli’ (KTTTS, 62), *balahana* ‘1. Çatı katı 2. Balkon 3. Çocuk odası’ < *bala* (i) ‘1. Çocuk, bebek 2. Evlat, nesil 3. Tecrübesiz, acemi’ (KTTTS, 76), *emhana* ‘tedavi merkezi, poliklinik’ < *em* ‘1. Tedavi 2. Şifa, deva, em 3. Çare, çözüm yolu’ (KTTTS, 139), *jemhana* ‘samanlık, odunluk, merak’ < *jem* ‘yem’ (KTTTS, 174), *qushana* ‘kümes’ < *qus* (i) ‘kuş’ (KTTTS, 340), *toyhana* ‘düğün salonu’ < *toy* (i) ‘şölen, ziyafet, düğün, toy’ (KTTTS, 539).

3.30. {+ı, +i, +ıy, +iy}

+î eki, dilimize Arapçadan giren, ‘nispet, görecelik’ bildiren bir ektir. Sıfat türetir ve işlek değildir. Türkçeleştirme çalışmaları sebebiyle 40-50 yıl içerisinde işlekliliği azalmış; daha çok Türkçeleşmiş Arapça ve Farsça sözcüklerde yaşamaya devam etmiştir: anî (hız), bedenî (güç), dairevî (hareket), derunî (esrar), destanî (rüya), edebî (türler), fânî (dünya), fikrî (kabiliyet), gümüşî (duman, renk) vb. (Korkmaz, 2009: 343).

Kazak Türkçesinde bu ek, Arapça nispet i’sinin değişmiş biçimidir. Mensubiyetlik, aitlik ve bağlılık ifade eder. Örneğin, *Qazaq-ı* ‘Kazaklara mahsus, Kazaklığa bağlı’, *Altay-ı* ‘Altay’da bulunan, Altaylı’, *Türükpen-i* ‘Türkmenliğe bağlı, Türkmenlere mahsus’ (Nergis, vd. 2015: 66; Tamir, 2012: 441). +ı, +i eki, Nispet i’sinin Türkçe ünlü uyumuna girmiş şeklidir, yer, mekân, ülke, halk ve şehir isimlerine eklenerek onlardan sıfatlar yapar. Örneğin, *Qazaqı* ‘Kazaklara mahsus, Kazaklığa bağlı’, *Altayı* ‘Altay’da bulunan, Altaylı’, *Arabı* ‘Arab’a has’ (Koç ve Doğan, 2022: 243; Kaljanova, 2000: 91).

+ı, +i, +ıy, +iy eki, iki farklı biçimde kullanılmaktadır ve nispet i’si olarak bilinmektedir. Aitlik ifade eder: *Qazaq+ı* ‘Kazaklara mahsus, Kazaklığa bağlı’, *Arab+ı* ‘Arab’a has’, *altay+ı* ‘Altay’da bulunan, Altaylı’, *äsker+iy* ‘askerî’, *tariyh+iy* ‘tarihî’,

ädeb+iy ‘edebî’, *ğılm+ıy* ‘ilmî’ (Nergis, vd. 2015: 66 Tamir, 2000: 441). Çoğunlukla Arapça ve Farsça tabanlı kelimelerde görülür (Kaljanova, 2000: 92).

3.30.1. Kazak Türkçesinde {+ı, +i, +ıy, +iy} Ekinin İşlevleri

1. Sahiplik, aitlik ve mülkiyet bildiren kelimeler yapar.

adamıy ‘insanî, beşerî’ < *adam* ‘1. İnsan, adam 2. Halk, topluluk’, **aqı** ‘1.yapmış olduğu iş için ödenilen karşılık, ücret 2. Bir şeyin karşılığı, bedeli 3. Hak, borç, görev’ < *aq (u)* ‘hakikat, gerçek, hak’ (KTTTS, 37), **äweli** ‘evvela, önce, ilk önce, ilk olarak’ < *äwel* ‘evvel, önce, ilk önce, ilk olarak’ (KTTTS, 68), **baqıy** ‘1. Baki, edebî, sonsuz, sürekli 2. Yalan, fâni dünya’ (KTTTS, 75), **Qazaqı** ‘1.Kazaklara mahsus (sofra, giyim, vb.) 2. Kazak örf âdetlerini bilen, koruyan, bunlara bağlı olan (kimse)’ < *Qazaq* ‘Kazakistan'da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 271), **sayasıy** ‘siyasî, politik, siyasal’ (KTTTS, 474).

3.31. {+ıl, +il}

+ıl, +il, +ul, +ül eki, ses yansımali sözcüklerden ikincil biçimler oluşturan bir ektir: gürül, pırıl vb. Bu şekiller yeni kelime türetimine isim gövdeliği yaparlar ve ek almadan ikileme şeklinde zarf olarak da kullanılır: gürül gürül, harıl harıl, horul horul, pırıl pırıl vb. (Korkmaz, 2009: 47; Zülfikar, 2011: 95; Vural ve Böler, 2012: 161).

Yansıma isim köklerine eklenerek sıfat yapan bir ektir. Kazak Türkçesinde özellikle yansıma isimlere gelmekte ve çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Sonu ünsüzle biten tek heceli yansıma köklerin üstüne eklenerek isimler yapar (Karakaş, 2013: 67). Hem isimden isim yapan hem de fiilden isim yapan bu ek farklı anlamlarda çeşitli kelimeler türetir. Ses yansımali sözcüklere ve görünüş yansımali sözcüklere eklendiğinde sıfat oluştururlar: *sınqıl* “çığlık”, *tarsıl* “gürültü, patırtı” *qalşıl* “titreme, titreklilik”, *diril* “titreme, titreyiş” vb. (Isqaqov, 1991: 151). Ses taklidi sözcüklerden isim yapar: *ıs+ıl* “yılan, rüzgâr sesi” < *ıs* “yılanın, rüzgarın çıkardığı ses”, *ıñqıl* “inleme < *ıñq* “inleme sesi” (Kaljanova, 2000: 91).

3.31.1. Kazak Türkçesinde {+ıl, +il} Ekinin İşlevleri

1. Yansıma sözcüklerden ikincil biçimler oluşturur.

bajıl ‘çığlık’ (KTTTS, 72), **güjil** ‘gürültü, gumbürtü’ (KTTTS, 113), **duwıl** ‘gürültü’ < *duw* ‘aniden peydah olan ses’ (KTTTS, 130), **zuwıl** ‘vızıltı, uğultu’ (KTTTS, 203), **lüpil** ‘kalp atışı’ (KTTTS, 359), **pısil** ‘fısıltı, mısıltı’ (KTTTS, 446).

3.32. {+(1)nş1, +(i)nş1}

Sayı isimlerinden sıra sayı sıfatı yapan oldukça işlek bir ektir: birinci, üçüncü, beşinci, onuncu, yirminci, yüzüncü, bininci gibi (Korkmaz, 2009: 61).

Eski Türkçede +Vnç biçiminde görülür ve +nti ekinin kaynaşmış şeklidir (Clauson, 2007: 191). Sıra sayıları ekidir: *törtünç* ‘dördüncü’, *bişinç* ‘beşinci’ (Tekin, 2003: 84; Clauson, 2007: 191; Eraslan, 2012: 101). Karahanlı Türkçesinde +nç biçiminde görülen bu ek, sıra sayıları yapar: *bişinç* ‘beşinci’, *ikinç* ‘ikinci’, *törtinç* ‘dördüncü’, *üçünç* ‘üçüncü’ (Taş, 2020: 69; Bilgen, 1989: 30).

Kazak Türkçesinde +nş1, +nş1 biçiminde görülen bu ek, asıl sayı isimlerden sıra ve derece bildiren sayı isimleri yapar: *üş+inş1* ‘üçüncü’, *eki+nş1* ‘ikinci’, *on+ınş1* ‘onuncu’, *segiz+inş1* ‘sekizinci’, *otız+ınş1* ‘otuzuncu’ (Nergis, vd. 2015: 64; Koç ve Doğan, 2022: 241; Tamir, 2012: 440).

Türkiye Türkçesindeki +(1)nc1, +(1)nci, +(u)ncu, +(u)ncü ekinin Kazakça şekli +(1)nş1, +(i)nş1 olan bu ek, Eski Türkçeden itibaren varlığını korumuş, isimden isim yapan bir ektir. Sayılara gelerek sayısının derecesini ve sırasını gösteren sayı isimleri yapar.

3.32.1. Kazak Türkçesinde {+(1)nş1, +(i)nş1} Ekinin İşlevleri

1. Asıl sayılardan sıra ve derecelendirme bildiren sayı sıfatları yapar.

altınş1 ‘altıncı’ < *altı* ‘altı’ (KTTTS, 43), *birinş1* ‘bir sayısının sıra sayı sıfatı, birinci’ < *bir* (KTTTS, 105), *ekinş1* ‘1. İkinci 2. Bundan sonraki 3. Bir şeyin karşı tarafı’ < *eki* ‘iki’ (KTTTS, 137), *sekseninş1* ‘sekseninci’ < *seksen* (KTTTS, 477), *törtinş1* ‘dördüncü’ < *tört* ‘dört’ (KTTTS, 549), *üşinş1* ‘üçüncü’ < *üş* ‘üç’ (KTTTS, 602).

2. Sayı bildirmeyip derece ifade eden sıfatlar da yapar.

neşinş1 ‘kaçıncı’ < *neşe* ‘kaç’ (KTTTS, 402), *ortanş1* ‘ortanca’ < *orta*. (KTTTS, 418).

3.33. {+ır, +ir}

Türkiye Türkçesinde +ır, +ir, +ur, +ür biçiminde görülen bu ek, ses yansımali köklerden ikincil biçimler yapan bir ektir: cızır, çıtır, fosur, gıcır, homur, patır, kütür, pıtır, şakır, takır, vızır vb. Cayırtı, homurtu, cızırda-, takırda- gibi kelimeler ancak bu ek eklendiğinde oluşturulabilir (Korkmaz, 2009: 48; Vural ve Böler, 2012: 161).

Kazak Türkçesinde bu ek, isimlere gelerek isim türetmektedir. Ek, sonu *b*, *k*, *q*, *ñ*, *p*, *s*, *ş*, *t*, *mb* sesi ile biten yansıma sözcüklere eklenmekte ve isim ya da sıfat görevinde

kullanılmaktadır (Karakaş, 2013: 68). +ır, +ir eki ile Kazak Türkçesinde ses yansımali sözlerden türeyen çok fazla isimler vardır. Örneğin, *qıñq+ır*, *tıq+ır*, *sıñq+ır*, *mıñq+ır* (QG, 2002: 308). Yansıma isimlere eklenen bu ek ayrıca diğer isimlere de eklenerek yeni kelimeler türetir: *şoğ+ır* “bir grup insan” < *şoq* “bir grup, bir demet”, *tob+ır* “kalabalık, insan topluluğu” < *top* “grup, birkaç insan” (Kaljanova, 2000: 92).

3.33.1. Kazak Türkçesinde {+ır, +ir} Ekinin İşlevleri

1. Ses yansımali sözcüklere eklenir ve yeni türetim için gövde oluşturur.

dabır ‘gürültü, patırtı’ (KTTTS, 117), *kübır* ‘fısıltı’ (KTTTS, 253), *qañğır* (ı) ‘tangırtı’ (KTTTS, 287), *qıtır* ‘çıtır, kıtır’ < *qıt* ‘kıt diye çıkan ses’ (KTTTS, 353), *sıbır* ‘fısıltı, fısıldama’ (KTTTS, 499), *toqır* “Takır tukur, paldır küldür, tak tuk” sesleri’ (KTTTS, 541).

2. İsim türetir.

kejir ‘1. Aksi, hep aksini söyleyen, huysuz 2. İnatçı, dediğim dedik’ < *kej* ‘aksi, inatçı, hırçın, huysuz’ (KTTTS, 222), *öñir* (ı) ‘1. Elbisenin ön tarafı 2. Elbisenin yaka ve göğüs kısmındaki nakış, işleme, motif 3. Gövde, göğüs’ < *öñ* ‘1. Yüz, sima, çehre, bet 2. Bir şeyin ön tarafta bulunan yüzü, çehre’ (KTTTS, 430), *tobır* ‘halk kitlesi, grup, kalabalık’ < *top* ‘grup, kalabalık’ (KTTTS, 538), *tübır* ‘1. Ağaç ve bitki kökü 2. Asıl, esas, temel 3. Kelime kökü’ < *tüp* (ı) ‘1. Dip; alt 2. Ağaç, ot vb. şeylerin kökü 3. Kök (ağaç)’ (KTTTS, 559), *şoğır* ‘kalabalık, grup, topluluk’ < *şoq* (u) ‘bir grup, bir dizi, demet, buket’ (KTTTS, 641), *şımır* ‘güçlü, kuvvetli, sağlam’ (KTTTS, 653) < *şım* (ıv) ‘sağlam, sert’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 553).

3.34. {+raq, +rek}

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde işlek olan bu ek, sıfatlardan karşılaştırmalı sıfatlar yapar. Türkiye Türkçesinde işlevinin değişime uğramasıyla ‘oldukça’ anlamı katan küçültme sıfatları yapmaktadır. İşlevin böyle kaymasına eklendiği kelimenin anlam yapısı sebep olmuştur: *acırak*, *akrak*, *azrak*, *bozrak*, *büyürek* (<*büyük*+*rek*), *ekşirek*, *gökrek*, *kısarak*, *küçürek* (<*küçük*+*rek*), *sarırak*, *ufarak* vb. (Korkmaz, 2009: 61).

Eski Türkçede +rak, +rek biçimde görülen bu ek, 15. yüzyıla kadar yaygın olarak kullanılan fakat günümüzde işlekliliğini yitiren bir ektir. Karşılaştırma bildiren sıfatlar türetir (Clauson, 2007: 189). Eski Uygur Türkçesinde sıfat ve zarflara gelen, aşırılık, üstünlük ve fazlalık ifade eden kuvvetlendirme ekidir (Eraslan, 2012: 101; Ölmez, 2021: 246). Karahanlı Türkçesinde sıfat ya da sıfat görevinde kullanılan sözcüklerden üstünlük ve karşılaştırma sözcükleri türetir: *azrak* ‘daha az; biraz, azıcık’, *katığrak* ‘daha güç, zor, ağır’, *sakrak* ‘daha

dikkatli', *yaruḡraq* 'daha parlak'. Aynı zamanda iki sözcükte de zarf türettiği görülmüştür: *bütrürek* 'bütünüyle, tamamıyla, iyice', *yëtrürek* 'bütünüyle, tamamıyla' (Taş, 2020: 70-73).

Bazı çağdaş Türk yazı dillerinde sıfatların karşılaştırılmasında +ıraq, +irek, +raq, +rek eki kullanılır. Bu ek sıfatın özelliğini zayıflatma anlamı katar: Özb. *sovuḡroḡ* 'soğukça', *maydaroḡ* 'ufakça', Başk. *esirek* 'acımsı', Nog. *ḡatıraq* 'sağlamca', Tat. *zurraq* 'büyükçe', Kzk. *kişirek* 'daha küçük'. Serebrennikov ve Gadjeva, Dmitriev'e atıfta bulunarak karşılaştırma ifade eden bu ekin kesin olarak sabitleştiğini ispatlamanın zor olduğunu ve +raq ekinin asıl anlamının hâlâ çözülmemiş olduğunu söylemişlerdir. Her şeyden önce bu ek, karşılaştırma derecesini bildiren eklerden biridir (2022: 107).

Ek, Kazakçada ve günümüz Kıpçak lehçelerinde Eski Türkçedeki biçimiyle görülmektedir. Ünlü ile biten sözcüklere +raq, +rek biçiminde, ünsüz ile biten sözcüklere yardımcı ünlü aracılığıyla +ıraq, +irek biçiminde eklenmektedir (Baimukhambetova, 2019: 142). Bu ek, karşılaştırma yaparak bir şeyin diğer bir şeye göre fazlalığını, azlığını, üstünlüğünü bildirir. İki varlığın nitelikleri arasında karşılaştırma yapar: *jaksı+raq* 'daha iyi, daha güzel', *joḡarı+raq* 'daha yukarı', *az+raq* 'daha az', *ilgeri+rek* 'daha ileri', *tömen+rek* 'daha aşağı', *beri+rek* 'daha beri' (Nergis, vd. 2015: 63; Koç ve Doğan, 2022: 244).

3.34.1. Kazak Türkçesinde {+raq, +rek} Ekinin İşlevleri

1. Sıfatların mukayeseli şekillerini yapar.

alşaḡıraq 'epeyi uzak, uzakça' < *alşaq* 'ıraq, uzak' (KTTTS, 43), *erterek* 'önceden, daha erken, erkence' < *erte* '1. Erken 2. Eskiden, önceden' (KTTTS, 143), *jayıraq* 'yavaşça, yavaş yavaş' < *jay* (ix) 'yavaş, ağır, aheste' (KTTTS, 153), *köbirek* 'çok, daha fazla' < *köp* 'çok, fazla, bol' (KTTTS, 241), *qattıraq* 'sertçe, sağlamca' < *qattı* (ı) 'sert, katı' (KTTTS, 301), *tezirek* 'daha tez, çabucak' < *tez* (ı) 'tez, çabuk, acele, ivedi' (KTTTS, 530).

3.35. {+(I)z}

İsimlerden ve sayı isimlerinden topluluk veya ikilik ifade eden bir çokluk ekidir. Eski bir ek olup işleliğini kaybetmiş ve kalıp hâlinde günümüze kadar gelmiştir. Bu ek ikilik işlevinde organ adlarında görülür: beniz, boynuz, diz, göğüs, omuz gibi. Sayı isimlerine birlikte doğma, bir arada olma, birbiriyle ilgili olma anlamı verir: *üçüz*, *dördüz*, *beşiz*, *altız* gibi. İsim ve sıfat niteliğindeki ayaz, topuz ve güvez 'mora çalan kırmızı' (< *gök+ez*) sözlerindeki +z eki de bahsettiğimiz ek ile aynı olabilir (Korkmaz, 2009: 66). Türk dilinin ilk dönemlerinde yapım eki özelliği kazanmış çekim ekidir. İkiz, üçüz, yediz vb. Bu gibi

sayılarda çokluk bildirir. Ayrıca birden fazla bölümden oluşan organlarda (ağız, diz, göz, beniz, omuz) ve çokluk kişi zamirlerinde (biz, siz) yine bu ek olduğu düşünülmektedir (Eker, 2023: 275).

Artık işlek değildir ve ikilik ifade eder. Örneğin, *kögüz* ‘göğüs’, *köz* ‘göz’, *biz* ‘biz’, *siz* ‘siz’, *müyüz* ‘boynuz’, *tiz* ‘diz’ (Gabain, 1988: 46; Eraslan, 2012: 103; Taş, 2020: 84; Bilgen, 1989: 33). Aynı zamanda *māñiz* ‘beniz’, *ağız* ‘ağız’, *boğuz* ‘boğaz’ gibi kelimelerin de bu ek ile türetildiği ileri sürülmektedir (Gabain, 1988: 46).

Bazı durumlarda yapım eki fonksiyonunda kullanılan ses birimleri veya ses birleşimleri kelimenin bir bütünü gibi karşımıza çıkar. Bu durumda ayırım yapmamızı sağlayacak belirli bir kural yoktur ve bu bizi ancak yoruma götürebilir. Bu duruma örnek olarak +z ekini gösteren Clauson *ikiz* kelimesinin *iki* kelimesinden türediğini söyler. Fakat *dokuz* ve *otuz* gibi kelimelerin sonunda bulunan z’lerin bir ek olduğunu söylemenin güç olduğunu belirtir. Bu noktada organ isimlerinin (ağız, omuz, boğuz ‘boğaz’, tiz, kögöz, köz, yamız ‘uyluk’) +z ile türediğine dikkat çeker. Organ adlarının sonunda bulunan z’leri çıkardığımızda kalan kelimelerin bir anlam taşımadığı için bunları kök olarak kabul edebileceğimizi; bu ekin ikilik bildiren ek olduğunu ileri sürmektedir. Görüşe göre ‘*köz*’ kelimesinde olduğu gibi vücutta çift olarak bulunan organ isimlerinin sonunda görülmektedir. Fakat iki ağız ve iki boğazımız yoktur. İkiz kelimesinde ise kök anlamı zaten ikilik ifade eder. Bundan dolayı Clauson: ‘eğer “+z eki ikilik bildiren bir ek olsaydı ikiz kelimesi dört anlamına gelmesi gerekirdi”’ sözünü dikkat çekmektedir (2007: 187).

Ceyhun Vedat Uyğur, Karakalpak Türkçesi gramerinde +z ekini üç farklı işleve ayırmıştır. Bunlar:

- a. İsim kökünün anlamında, kökün anlamını güçlendiren isimler türetir: *jawız* ‘şerir, kötülükçü; cani’ *qawız* ‘kabuk, soyuntu’, *nağız* ‘asıl, orijinal’; gerçek, hakiki’.
- b. Mekân-yer anlamındaki isimlerin yapısında görülür: *añız* ‘sürülmüş toprak, tarla; bostan, bahçe’.
- c. Topluluk sayı isimleri yapar: *egiz* ‘ikiz’ (2018: 87).

3.35.1. Kazak Türkçesinde {+(I)z} Ekinin İşlevleri

1. İkilik bildiren isimler yapar.

egiz ‘1. İkiz 2. Çift’ (KTTTS, 135) < *iki* (Eyuboğlu, 1991: 341).

2. İsim kökün anlamında kökü güçlendirici isimler yapar.

jawız ‘1. Acımasız, zalim, cani. 2. Gaddar, sert’ < *jaw* (*ı*) ‘1. istilacı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 169), **qawız** ‘1. Tahıl kabuğu 2. Gonca, tomurcuk’ (KTTTS, 303), **nıǵız** ‘1. Yoğun, sıkı 2. Sağlam, güçlü’ < *nıq* ‘sağlam, sağlamca’ (KTTTS, 403), **uǵız** ‘1. Sık, kalın, yoğun 2. Sağlam, berk 3. Acil, tez 4. Sıkı, yakın’ (KTTTS, 566).

3. Birden fazla bölümden oluşan organlarda bu ek görülür.

awız ‘1. Ağız 2. Bir şeyin açık tarafı 3. Bir şeyin üst tarafı’ (KTTTS, 56), **buǵaz** ‘boğaz’ (KTTTS, 96), **köz** ‘göz’ (KTTTS, 242), **müyiz** ‘boynuz’ (KTTTS, 389).

4. Çokluk kişi zamirlerinde de bu ek görülür.

biz (*ı*) ‘biz’ (KTTTS, 103), **siz** ‘siz’ (KTTTS, 507).

3.36. {+jan}

Kazak Türkçesinde bu ek, insanlarla ilgili sözcüklere veya kişi adlarına eklenerek onlardan isim yapan bir ektir. Örneğin, *Abayjan*, *Ardaqjan*, *Ertekjan*, *aǵajan*, *kökejan* (Isqaqov, 1991: 160). Genellikle akraba adlarıyla ilgili kelimelere ve kişi adlarına gelir. Büyüklerin yerine geçen sözcüklere gelerek küçüklerin büyüklere karşı olan sevgisini bildirir. Kişi adlarına geldiğinde ise küçültme ve sevgi bildirir: *Abay+jan* “Abaycığım”, *Yerke+jan* “Yerkeciğim”, *apa+jan* “anneciğim, ablacığım, teyzeciğim, halacığim” < *apa* “anne, abla, teyze, hala”, *aǵa+jan* “babacığim, amcacığım, dayıcığim” < *aǵa* “ağabey, amca, dayı” (Kaljanova, 2000: 105). Günlük hayatta sıklıkla kullanılan bir ektir (QG, 2002: 321).

3.36.1. Kazak Türkçesinde {+jan} Ekinin İşlevleri

1. Sevgi bildiren adlar türetir.

anajan ‘anacığim’ < *ana* (*ı*) ‘anne, ana’ (KTTTS, 45), **balajan** ‘çocuğu seven, çocuğa düşkün (kimse)’ < *bala* (*ı*) ‘çocuk, bebek’ (KTTTS, 76), **kelinjan** ‘gelinlere karşı kullanılan ve sevgi ifade eden hitap, gelinim’ < *kelin* ‘gelin’ (KTTTS, 226), **kökejan** ‘babacığim, ağabeyciğim’ < *köke* ‘çocuğun babasına ve ağabeylerine karşı kullandığı hitap sözü’ (KTTTS, 243), **qalqajan** ‘daha sevecen bir seslenme (yavrucuğum, güzelim vb.)’ < *qalqa* (*ı*) ‘büyüklerin küçüklere karşı kullandıkları sevgi ifadesi (yavrum, canım vb.)’ (KTTTS, 280), **qudajan** ‘dünüre kibarca ve saygıyla seslenme’ < *quda* ‘dünür (erkek)’ (KTTTS, 329).

3.37. {+kes, +keş}

Bu ek, Farsça asıllı +keş (çeken, çekici) ekinin fonetik değişikliğe uğramış şeklidir. Bir şeyi çeken, götüren anlamı veren isimler yapan bu ek, aynı zamanda bir şeyi alışkanlık hâline getireni, o şeyi çok yapanı bildiren vasıf isimleri türetir. *hâzilkeş* ‘maskara, şakacı’, *mâlelkeş* ‘kavgacı, şirret; alıngan, hassas’, *paxtakeş* ‘pamuk yetiştiricisi’, *şılımkeş* ‘sigara tiryakisi’, *ziyankes* ‘asalak, muzır haşerat’ (Uygur, 2018: 98).

Kazak Türkçesinde +keş eki, isimlere eklenerek meslek ve uğraşı adlarını bildirir. Çok işlek değildir. Örneğin, *arbakeş* ‘arabacı’, *tüyekeş* ‘deveci’, *kirekeş* ‘yük taşıyıcısı’ vb. (Isqaqov, 1991, 152; Koç ve Doğan, 2022: 245; Nergis, vd. 2015: 67; Kaljanova, 2000: 92).

3.37.1. Kazak Türkçesinde {+kes, +keş} Ekinin İşlevleri

1. Meslek ve uğraşı adları yapar.

âzilkeş ‘şakacı, nüktedan’ < *âzil* ‘şaka, lâtife’ (KTTTS, 63), *dawkes* ‘yaygaracı, kavgacı, şirret’ < *daw* ‘dava, kavga, tartışma’ (KTTTS, 120), *zalalkes* ‘ziyankâr’ < *zalal* ‘zarar, ziyan’ (KTTTS, 197), *ziyankes* ‘1. Düşman, art niyetli 2. Muzır, haşere’ < *ziyan* ‘zarar, ziyan, yitim’ (KTTTS, 202), *quwşikeş* ‘şakacı, komik’ < *quw (u)* ‘1. Kurumuş, sararmış 2. Geçici fâni, yalan’ (KTTTS, 327), *tüyekeş* ‘deve ile kervan yolculukları yapan, deve yetiştiren, besleyip bakan kişi’ < *tüye* ‘deve’ (KTTTS, 561).

3.38. {+qan, +aqan}

Aslı Moğolca olan bu ek, işlek değildir, hayvan yavrusunu ifade eden, onlara gösterilen ilgi ve sevgiyi ifade eden kelimelerde görülür: *botaqan* ‘deve’. Aynı zamanda küçültme görevinde kullanıldığı da görülmüştür: *qılqan* ‘kılçık’ (Uygur, 2018: 92).

Bu ekin küçültme anlamlı kullanımı Moğol yazı dilinde görülmektedir. Kelime sonundaki *n* harfinin düşürülmesi sonucu eklenerek, küçültme ve dişilik ifade eder: *karaqan* ‘karacık’ (küçük veya sevimli oluş; örneğin atların veya kuşların küçüğü) < *kara* ‘kara’, *noyqan* ‘prenses’ < *noyan* ‘prenses’, *ulaqan* ‘alcık; kırmızıcık’ (sevimli küçük nesneler için; örneğin kırmızı bir çiçek) < *ulaqan* ‘al’ (Poppe, 2019: 65).

+qan, +aqan eki, işlek değildir, küçültme ifade eden birkaç kelimedede kullanılır. Sevgi ve küçültme ifade eder: *buzavqan* ‘buzağı’, *botaqan* ‘1. Devenin yavrusu için söylenen söz 2. Çocuklara karşı kullanılan sevgi ifadesi’, *qoşaqan* ‘1. Kuzu, kuzucuk. 2. Küçük çocuklara karşı sevgi ifade eden söz, kuzum’ (Isqaqov, 1991: 160; QG, 2002: 322). +ğana, +kene

ekinin kısaltılmış biçimi olarak kabul görmektedir. Şahıs adlarında da görülmektedir: *Qalmaqan, Seyitqan* (Kaljanova, 2000: 105).

3.38.1. Kazak Türkçesinde {+qan, +aqan} Ekinin İşlevleri

1. Sevgi ifade eden sözcükler yapar.

botaqan ‘1. Devenin yavrusu için söylenen söz 2. Çocuklara karşı kullanılan sevgi ifadesi’ < *bota* ‘1. Devenin yavrusu 2. Çocuklara karşı kullanılan bir sevgi ifadesi’ (KTTTS, 93), **qoşaqan** ‘1. Kuzu, kuzucuk. 2. Küçük çocuklara karşı sevgi ifade eden söz, kuzum’ < *qoş (u)* ‘hoş, memnun edici’ (KTTTS, 324).

2. Küçültme bildiren isimler yapar.

qubaqan ‘1. Kır 2. Sade, sıradan, gösterişsiz’ < *quba* ‘1. Al donlu (at) 2. Sarışın (insan)’ (KTTTS, 328), **qılqan** ‘1. İğne yaprak (çam vb.) 2. Kılçık’ < *qıl* ‘kıl’ (KTTTS, 345).

3. İsim kökünde bulunan anlamla ilgili adlar yapar.

jınısqan ‘sık, gür (orman)’ < *jınıs (u)* ‘sık orman’ (KTTTS, 193), **qasqan** ‘özel mantı tenceresi’ < *qas (v)* ‘özü, has’ (KTTTS, 299), **nawqan** ‘hasat dönemindeki yoğun işler’ < *naw (nuw)* ‘oldukça sık (orman, sazlık, kamışlık)’ (KTTTS, 398).

3.39. {+qay, +key, +ğay, +gey}

Eski Türkçede +gey biçiminde görülen bu ek için sıfat yapan bir ek olduğu söylenebilir. Örneğin, *küç* ‘güç’ > *küçgey* ‘şiddetli’ (Clauson, 2007: 191). Bu ekin temelinde çoğunlukla yönlendirici terimler, insani nitelikler yani insana dair sıfatlar bulunmaktadır. Eski Türkçedeki örnekleri azdır: *yokay* ‘kibirlik’, *ilğäy* ‘ileri, batı’, *kuzäy* ‘kuzey’, *günäy* ‘güney’, *oñay* ‘kolay’ (Erdal, 1991: 165; Taş, 2020: 39). Eski Uygur Türkçesinde genellikle yön bildiren sözcükler yapar: *ilgey* “ilk”, *oñay* “kolay”, *yokay* “gurur, kibir” (Ölmez, 2021: 255).

Türkiye Türkçesinde +ay, +ey biçiminde görülen bu ekten Cumhuriyet döneminde Türkçeleştirme amacıyla faydalanılmıştır. Geometri alanında terim türetilirken kullanılmıştır: dikey, yüzey (Zülfikar, 2011: 61). İşlek değildir ve ilgi bildirir: gün-ey, kuz-ay (Ergin, 2009: 177).

Kazak Türkçesinde +qay, +key, +ğay, +gey biçiminde görülen, işlek olmayan bu ek, sadece *balaqay* ‘çocuğum, yavrum’, *savsaqay*, *şeşekey* gibi birkaç sözcükte görülmektedir. Köpeğin yavrusu anlamına gelen *itaqay* sözcüğündeki -qay biçimi, kişi adlarına (Aşaqay,

Beysekey, Musağay, Särsekey) gelen küçültme ekidir. Yani küçültme anlamlı isimler yapar (Isqaqov, 1991: 160; Kaljanova, 2000: 106). Yön bildiren kelimeler yapar: *teris+key* ‘ters taraf, kuzey’, *bet+key* ‘yamaç’, *kün+gey* ‘gün doğusu, güney’ (Nergis, vd. 2015: 65).

3.39.1. Kazak Türkçesinde {+qay, +key, +ğay, +gey} Ekinin İşlevleri

1. Küçültme bildiren adlar yapar.

balaqay ‘çocuğum, yavrum’ < *bala (ı)* ‘1. Çocuk, bebek 2. Evlat, nesil 3. Tecrübesiz, acemi’ (KTTTS, 76).

2. Varlıkların, eşyaların ve insanların niteliğini bildiren sıfatlar yapar.

eñsegey ‘uzun boylu, iri gövdeli, iri yapılı’ < *eñse* ‘1. Boynun arkası, ense 2. Vücut, beden 3. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 141), **jalbağay** ‘yazın giyilen hafif şapka’ < *jalba* ‘yırtık pırtık, eski püskü’ (KTTTS, 155), **jılmağay** ‘1. Dümdüz 2. Silinip, süpürülmüş 3. Kurnaz, uyanık, açıkgoz 4. Köse’ (KTTTS, 191) < *jılma* ‘1. Pürüzsüz 2. Yere sürünen’ (Yudahin, 2011: 210), **qoñırqay** ‘1. Kül rengi, gri 2. Sade, gösterişsiz. 3. Sevimli, hoş’ < *qoñır* ‘1. Kahverengi 2. Sade, gösterişsiz 3. İsteksiz, gönülsüz, soğuk’ (KTTTS, 319), **qutekey** ‘başına talih kuşu konan, şanslı’ < *qut* ‘kut, servet, bereket, uğur’ (KTTTS, 340), **şalağay** ‘üstünkörü, gelişi güzel, yarım yamalak, eksik’ < *şala (ı)* ‘1. Çiğ, tam pişmemiş, olgunlaşmamış 2. Yarım, eksik’ (KTTTS, 624).

3. Coğrafi yer adlarında görülür.

betkey ‘dağ yamacı’ < *bet* ‘1. Yüz 2. Bir şeyin üst tarafı, üst kısmı 3. Kitap veya defter sayısı 4. Tarz, stil’ (KTTTS, 88), **töskey** ‘dağın veya tepenin yamaç kısmı’ < *tös (ı)* ‘4. Dağ ve tepe yüzü, yamacı, yakası’ (KTTTS, 549).

4. Yön bildiren isimler yapar.

änekey ‘işte o’ < *äne* ‘işte, bu, o’ (KTTTS, 66), **änekiy** ‘işte o’ < *äne* ‘işte, bu, o’ (KTTTS, 66), **küngey** ‘güney’ < *kün* ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz’ (KTTTS, 258), **oñqay** ‘1. Sağ elini kullanan (adam), solağın zıddı 2. Hayvanın sağ bacağının aşık kemiği’ < *oñ (ı)* ‘sağ, sol karşıtı’ (KTTTS, 414), **solaqay** ‘1. Solak 2. Ters, aksi (kimse)’ < *sol (ı)* ‘sol, sağ karşıtı’ (KTTTS, 486), **teriskey** ‘kuzey, kuzey yönü’ < *teris* ‘1. Yanlış, hata 2. Geri, ters, karşı’ (KTTTS, 535).

3.40. {+qor}

Farsça asıllı ek olup bağılı olmayı ve düşkünlüğü ifade eden kelimeler türetir. *qamqor* ‘koruyucu, destekçi, hami’, *eñbekqor* ‘çalışkan’, *ızaqor* ‘asabi, sinirli, alıngan’, *şayqor* ‘çay düşkün’, *paraqor* ‘rüşvetçi, yiyici’ *päleqor* ‘bela arayan, çirkef’, *jalaqor* ‘iftiracı, müfteri, kara çalan’ (Isqaoqv, 1991: 177; Koç ve Doğan, 2022: 245; Nergis, vd. 2015: 67). Ek, ünlü ve ünsüz uyumuna girmez.

3.40.1. Kazak Türkçesinde {+qor} Ekinin İşlevleri

1. Bağılılık ve düşkünlük bildiren isimler türetir.

antqor ‘yemin etmeyi seven, sözünde durmayan’ < *ant* ‘ant, yemin’ (KTTTS, 46), *borışqor* ‘borçlu, verecekli’ < *borış* ‘1. Borç, verecek 2. Vazife, görev’ (KTTTS, 92), *jemqor* ‘1. Açgözlü, obur 2. Rüşvetçi’ < *jem* ‘yem’ (KTTTS, 174), *qanqor* ‘hunhar, kana susamış, canı’ < *qan* (i) ‘1. Kan 2. Soy, sülale’ (KTTTS, 285), *malqor* ‘hayvanların çoğalmasını isteyen (kimse)’ < *mal* ‘deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal’ (KTTTS, 365), *şayqor* ‘çay tiryakisi’ < *şay* (i) ‘çay, çay bitkisi’ (KTTTS, 621).

3.41. {+l (+ıl, +il, +al, +el)}

İki heceli birden fazla adın sonunda +el, +il eki bulunur; bu biçimin eskiden beri rastlanan +el, +il yapıları isimlerin çok olduğundan dolayı önemli olduğunu söyleyebiliriz. İsimlerden ve yalın olarak kullanılmayan sözcüklerden çeşitli sıfatlar yapar: yeşil, kızıl, çatal, kaval (Emre, 1945: 148). Benzerlik ifade eden bu ek, Eski Türkçedeki +sıl, +sil ekinde gelmektedir: *yaş* > *yaşıl* (Karaağaç, 2019: 277; Ergin, 2009: 177). İşlek olmayan bir ektir. Türkiye Türkçesinde sayısal nicelik bildiren tekil ve çoğul sözcükler de bu ekle yapılmıştır. Örnekler de şu şekildedir: yeşil, kızıl; ardıl ‘hedef’, kumul, buzul vb. (Eker, 2023: 272). İsimden isim ve sıfat yapan bir ektir. Renk adları yapar. Eski örnekleri ise *yeşil* (> *yaşıl*), *kızıl*’dır. Renk adları yapmasının yanı sıra ardıl, ağıl, ıgıl gibi başka örnekleri de vardır. Cumhuriyet döneminde bu ek ile tekil, çoğul, doğal, eril, dişil gibi kelimeler yapılmıştır. Bu ekin Moğolcadan Türkçeye geçtiği söylenmektedir (Zülfikar, 2011: 100).

Eski Türkçede sıfat yapan bir ektir (Clauson, 2007: 190; Gabain, 1988: 44). Orhon Türkçesi bu ekin renk adları türettiği ifade edilmektedir: *kızıl* ‘kızıl, kırmızı’, *yaşıl* ‘yeşil’ (Tekin, 2003: 83). Sıfat niteliğinde renk adları yapan isimden isim yapım ekidir (Eraslan, 2012: 98). Karahanlı Türkçesinde renk isimleri, benzerlik isimleri ve aitlik isimleri türetir:

kızıl “kızıl, kırmızı”, *yaşıl* “yeşil; mavi”, *başıl* “beyaz tepeli” < *baş*, *boymul* “beyaz boyunlu” < *boynul*, *boyun*, *bögrül* “böğrü beyazlı” < *bögür* (Taş, 2020: 45; Bilgen, 1989: 21).

Kazak Türkçesinde +ıl, +il, +l, +al, +el biçiminde görülen bu son ek, işlekliliğini yitirmiş; sıfat yapan bir ektir: *batıl* ‘cesur, yürekli’, *qızıl* ‘kızıl’, *jasıl* ‘yeşil’, *qatal* ‘sert, katı’ (Isqarov, 1991: 176).

3.41.1. Kazak Türkçesinde {+l (+ıl, +il, +al, +el)} Ekinin İşlevleri

1. Çeşitli sıfatlar yapar.

ayıl ‘hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, kolon’ < *ay* (*ı*) ‘ay, kemer’ (KTTTS, 33), *jasıl* (*ı*) ‘1. Yeşil. 2. Taze’ (KTTTS, 167) < *yaş* ‘diri’ (Eyuboğlu, 1991: 753), *qatal* ‘1. Sert, katı yürekli 2. Merhametsiz, acımasız, gaddar 3. Sıkıntılı, cefalı, zor, ağır 4. Sert, çok soğuk (hava)’ (KTTTS, 300), *qızıl* ‘1. Kızıl, kırmızı, al 2. Hayvan eti 3. İnsan yüzündeki kırmızılık, pembelik 4. Demli çay’ (KTTTS, 344), *lapıl* ‘1. Alev, alaz, yalaz 2. Yürek yangını’ < *lap* (*lap etüw*) ‘birden alevlenerek yanmak’ (KTTTS, 356).

3.42. {+man, +men, +pan, +pen}

İnsanları niteleyen sıfatlar yapan bir ektir. Eklenen sözcüğe abartma ve aşırılık anlamı katar. İşlek değildir: *akman*, *ataman* “eski Rus Kazaklarına verilen isim”, *kocaman*, *kösemen*, *toroman*, *gökmen*, *küçümen* (< *küçükmen*) gibi (Korkmaz, 2009: 58).

Vasıf isimleri yapar: *öşpen* “öfkeli, kinci”, *täreziyen* “kantarcı”, *bawırman* “iyi, duygulu, merhametli; kibar, nazik”, *miyirman* “özenli, dikkatli gibi. Bu örneklerdeki ek, Farsça +mend ekinde gelmiş olabilir. Diğer bir işlevi ise, isim kökündeki anlamı güçlendiren isimler yapar: *uluwman* “genel, umumî”, *bermen-berman* “buraya, burasına”, *ataman* “elebaşı, ata”, *bulman* “burada, burası”, *solman* “ora, orada”, *olman* “orada, o yerde” gibi (Uygur, 2018:91).

Bu ekin +man biçimi Farsça +mān, +mānd, +umānd yapım ekinde geldiği düşünülmektedir. Kazak Türkçesinde işlek değildir, çok az sayıda kelimeye görülür: *oq+pan* “mağara, kovuk; barutla ateşlenen silahın kurşununun belli bir yönde çıktığı, içi boş tüp gibi kısmı” < *oq* “ok, kurşun”, *ata+man* “başkan, ataman” < *ata* “ata” gibi (Kaljanova, 2000: 97).

3.42.1. Kazak Türkçesinde {+man, +men, +pan, +pen} Ekinin İşlevleri

1. Kökün anlamını güçlendiren isimler yapar.

ataman ‘1. Çarlık Rusyası dönemine ait bir tür askerî rütbe 2. Elebaşı, sergerde’ < *ata* (*u*) ‘1. Babanın babası, dede 2. Soy, ecdat, ced 3. Kayınata, kayınbaba’ (KTTTS, 54), **bağban** ‘bahçıvan, bağban’ < *baq* ‘bağ, bahçe’, **bermen** ‘bu tarafa, bu yana doğru’ (KTTTS, 87) < *ber* (*u*) ‘yan taraf’ (QÄTS, 2011: B-B 271), **küjban** ‘şişman, kalın, iri yarı’ < *küj* ‘kalın, gür ses’, **qutpan** (*i*) ‘bereket, nimet, bolluk’ < *qut* ‘kut, servet, bereket, uğur’ (KTTTS, 340), **meyirban** ‘merhametli, lütufkâr, müşfik’ < *meyir* ‘iyi niyet, merhamet, şefkat, sevecenlik’, **oqpan** ‘1. Çukur, kovuk 2. Eyerin altındaki boşluk 3. Namlu deliği 4. Maden ocağındaki tünel’ < *oq* ‘1. Ok 2. Kurşun, mermi’ (KTTTS, 410).

2. Hayvan adı yapar.

qalıqpan ‘bir çeşit yırtıcı kuş’ (KTTTS, 282).

3. Nesne adı yapar.

süymen ‘küşkü’ (KTTTS, 496), **turman** ‘koşu, eyer takımı’ (KTTTS, 556), **jelpen** ‘ince, hafif, şapka’ < *jel* ‘yel, rüzgâr’ (KTTTS, 173).

3.43. {+nama, +neme, +dama, +deme}

Türk dillerinde çoğunlukla kelime yapımında kullanılan +nama yapım eki Farsçada ‘yazma, kitap, edebî eser’ anlamına gelir. Bu ek Kazak yazmalarında yapım eki olarak 19. yüzyılın yirmili ve otuzlu yıllarında kullanılmıştır. Günümüzde o kadar kullanışlı değildir. Çoğunlukla tarihî eserlerde kullanılır ve yalnızca bazen yüksek üsluptaki çeşitli yazılarda kullanılır. Türettiği adlara ‘yazma, kitap, edebî eser’ gibi anlamlar katmaktadır. Örneğin, *jarnama* ‘reklâm’, *jılnama* ‘yıllık, vakayiname’, *qubılanama* ‘1. Pusula 2. Yol gösteren tabela, levha, işaret’, *bayandama* ‘bildiri, tebliğ, rapor’, *maqalnama* ‘atasözleri kitabı’, *qazanama* ‘bir kimsenin ölüm haberini ulaştıran mektup’, *tarihnama* ‘tarih bilimi kaynaklarını inceleyen bilim dalı, historiyoğrafi’ vb. (QG, 2002: 303). Ek, Kazak Türkçesinde ünlü ve ünsüz uyumuna girmiştir.

3.43.1. Kazak Türkçesinde {+nama, +neme, +dama, +deme} Ekinin İşlevleri

1. Eklendiği kelimeye yazma, kitap ve edebî eser niteliği katar.

bağdarnama ‘trafik işareti’ < *bağdar* ‘yön, gidişat, cihet, istikamet’ (KTTTS, 71), **bayandama** ‘bildiri, tebliğ, rapor’ < *bayan* (*i*) ‘1. Durağan, sabit, değişmez 2. Anlatma,

nakletme, rivayet 3. Belirgin, açık, alenî' (KTTTS, 83), **nawrızdama** 'nevruz bayramını kutlama' < *nawrız* 'eski takvime göre yılın ve baharın ilk günü sayılan martın yirmi birine rastlayan gün, nevruz' (KTTTS, 398), **ösiyetnama** 'vasiyetname' < *ösiyet* 'vasiyet, nasihat, öğüt' (KTTTS, 432), **vüjdeme** 'gerekçe, delil gösterme' < *vaj (ı)* 'bahane, mazeret, gerekçe' (KTTTS, 578), **şartnama** 'şartname, sözleşme, mukavele, kontrat, akit' < *şart (ı)* 'antlaşma, sözleşme, mukavele' (KTTTS, 630).

3.44. {+paz}

Farsça "bâz" (söyleyen, diyen) sözcüğünden gelmektedir. Ek ya doğrudan kelime köklerine ya da türemiş isimlere getirilmektedir. Kelime kökenine direkt geldiğinde genellikle +cı veya +lı isimden isim yapım eki anlamında vasıf ya da fail adları yapar: *aspaz* 'aşçı', *önerpaz* 'hünerli' gibi (Uygur, 2018: 99).

Kazak Türkçesinde eklendiği kelimeye yetenek, meyil, merak ve usta anlamı katar. Farsça 'bâz' sıfat fiil ekinin değişmiş şeklidir. Örneğin, *as-paz* 'yemek ustası, aşçı', *oyun-paz* 'oyuna düşkün, oyuncu', *sezimpaz* 'çok iyi sezen, çabuk sezen' (Tamir, 2012: 442). Düşkünlük gösterir ve meslek adları türetir: *äyel+paz* 'kadın düşkünü', *öner+paz* 'sanatçı', *äsem+paz* 'güzelliği seven', *as+paz* 'aşçı', *bilim+paz* 'bilim adamı' (Nergis, vd. 2015: 67; Koç ve Doğan, 2022: 245).

İsraqov, +paz ekini işlek olmayan ekler kategorisinde +keş, +qor, +qoy, +hana, +stan ekleri ile aynı başlık altında değerlendirmiştir. Bu ekler kelime oluşturma bakımından az olsa da çeşitli kelimelerde bulunur. Kazak Türkçesine İran (Farsça, Tacikçe, Afgan vb.) dillerinden gelmektedir. Bu ek Kazak dilinin ünlü uyumuna uymaz ve orijinal şekillerini korur. Örneğin, *önerpaz*, *bilimpaz* 'bilim adamı' (1991: 152).

3.44.1. Kazak Türkçesinde {+paz} Ekinin İşlevleri

1. Meslek adları yapar ve düşkünlük bildirir.

äsempaz 'güzelliği seven, heveskâr, cakacı, moda düşkünü, güzel görünmeye hevesli' < *äsem* 'güzel, zarif, görkemli' (KTTTS, 67), *dabilpaz* 'davulcu' < *dabil* 'davul' (KTTTS, 117), *qumarpaz* 'hevesli, meraklı' < *qumar* 'heves, arzu, istek' (KTTTS, 334), *maypaz* 'yumuşak, nazik, kibar' < *may (ı)* 'yağ' (KTTTS, 363), *masqarapaz* 'palyaço, soytarı, maskara' < *masqara* (KTTTS, 370), *oyunpaz* 'oyunbaz, oynamayı seven' < *oyın* 'eğlence, oyun' (KTTTS, 409).

3.45. {+par, +mar, +mer}

Bu ekler tarafından oluşturulan isimler Kazak Türkçesinde fazla değildir. Örneğin *şoqpar* ‘1. Çomak, sopa, topuz 2. Merkezi güç’, *tulpar* ‘1. Uzak yolculuğa dayanıklı, büyük savaşlarda kahramanların bindiği, soylu ve çok hızlı koşan at 2. Başarılı, bilgili’, *katpar* ‘1. Kat, katmer 2. Kırıksıklık’ (QG, 2002: 302).

3.45.1. Kazak Türkçesinde {+par, +mar, +mer} Ekinin İşlevleri

1. İş-hareket bildiren sıfatlar türetir.

dilmar ‘hatip, dilbaz’ < *dil* ‘dil’ (KTTTS, 132), *jaqpar* ‘katmer katmer, kat kat’ (KTTTS, 154), *qatpar* ‘1. Kat, katmer 2. Kırıksıklık’ < *qat* (i) ‘kat, tabaka, katman’ (KTTTS, 301), *tulpar* ‘1. Uzak yolculuğa dayanıklı, büyük savaşlarda kahramanların bindiği, soylu ve çok hızlı koşan at 2. Başarılı, bilgili’ (KTTTS, 554), *şoqpar* ‘1. Çomak, sopa, topuz 2. Merkezi güç’ < *şoq* ‘sopa’ (KTTTS, 642), *ismer* ‘üstat, usta, erbap, becerikli, elinden her iş gelen (kimse)’ < *is* (i) ‘iş, uğraş, çalışma’ (KTTTS, 672).

3.46. {+sımaq}

Bu ek, küçültme anlamlı adların ve sıfatların oluşmasını sağlar. Örneğin, Kzk. *at* > *atsımaq* ‘küçük at’, *öy* ‘ev’ *öysımaq* ‘evcik’, Kırg. *kızılsımaq* ‘kızılca’, Alt. *aqsımaq* ‘beyazca’, Kmk. *sarsımaq* ‘sarımsı’ (Serebrennikov ve Gadjeva, 2022: 99-111). Eklendiği kelimeye benzerlik ve gibilik anlamı katar. Bu ek (< sı- + -maq) eki ile kurulan birleşik ektir. Örneğin, *qızılsımaq* ‘kırmızımsı’, *bozsımaq* ‘solgun, beyaz-grili’, *ğazsımaq* ‘gaz hâlinde’, *mirzasımaq* ‘efendi’ (Uygur, 2018: 88).

Kazak Türkçesinde +sımaq biçiminde görülen bu ek, isimden isim ve sıfat yapan işlek olmayan bir ektir. Kazak Türkçesinde küçümseme, beğenmeme, hor görme, küçük görme, layık görmeme anlamı katan ekler: +sımaq, +şığaş, +şıgeş, +bay ve +ek’dır. Bunların içinden +sımaq eki, canlı cansız isimlere eklenip, ona küçümseme, hor görme, küçük görme, layık görmeme anlamları katar. Bu ek ince sıradan ve kalın sıradan giden sözcüğe de eklenir. Yani ünlü uyumuna uymaz (QG, 2002: 322). Isqaqov, bu eki diğer eklerden ayıran bir özellikten bahseder. Bu da kelimenin veya son hecenin kalın ya da ince olmasına bakılmaksızın ekin daima kalın kalmasıdır. Bu ek eklendiği isimlere beğenmeme, alay etme gibi anlamlar yükler. Örneğin, *aqınsımaq* ‘şair olmaya özenen, kabiliyetsiz (kimse)’, *bastıqsımaq* ‘başkanımsı, kendisi başkan gibi gören kişi’ vb. (1991: 161).

3.46.1. Kazak Türkçesinde {+sımaq} Ekinin İşlevleri

1. Eklendiği kelimeye küçümseme, aşağılayıcı ve hor görme anlamları katar.

adamsımaq ‘adamcık, adam müsveddesi, sözde insan’ < *adam* ‘adam’, *aqınsımaq* ‘şair olmaya özenen, kabiliyetsiz (kimse)’ < *aqın* ‘şair, âşık, ozan’ (KTTTS, 38), *bastıqsımaq* ‘başkanımsı, kendisi başkan gibi gören kişi’ < *bastıq* ‘başkan, müdür, yönetici, idareci, şef’ (KTTTS, 81), *jırsımaq* ‘edebî niteliği olmayan (şiir)’ < *jır (ı)* ‘uzun, manzum şiir; destan, yır’ (KTTTS, 194), *kerbezımaq* ‘süslülük taslayan’ < *kerbez* ‘süsü seven, fazla süslenen, süs meraklısı’ (KTTTS, 230), *pısıqsımaq* ‘uyanık, açık gözmüş gibi görünmeye çalışan’ < *pısıq* ‘1. Eğirilerek iyice sağlamlaştırılan (ip, urgan) veya sıkıca bastırılan (keçe) 2. Becerikli, açık göz, uyanık, hamarat’ (KTTTS, 446).

3.47. {+sız, +siz}

İsimden isim yapan +II ekinin anlamca olumsuz biçimidir. +II ve +sIz arasında anlam zıtlığı vardır, örneğin bir şeyin tadı varsa tatlı, tadı yoksa tatsızdır. Ancak Tıraşlı sözcüğünde durumun farklıdır (tırış+lı > tıraş-lı ‘1. Tıraş olmuş, sakalını tıraş etmiş. 2. Tıraşı uzamış...’; tıraş+sız > tıraş-sız ‘saçı veya sakalı uzamış’) ve +II ve +sız ekinin aynı anlamda sözcükler yaptığı görülmektedir (Eker, 2023: 274). Hamza Zülfikar, isimlere gelerek sıfat yapan bu ekin +lı sıfat ekinin karşılığı olarak eskiden beri kullanılageldiğini ifade eder. İsimlerden olumsuz sıfatlar yaptığını, eklendiği isimlere yokluk ve olumsuzluk anlamları kattığını belirtmiştir. Cumhuriyet döneminde +sız ekinden faydalanılarak bazı kelime ve terimler yapıldığını (acımasız ‘zalim’, konsonant karşılığı ‘ünsüz’, negatif ‘menfi’ karşılığı ‘olumsuz’) diğer yandan Türkçeleştirme çalışmaları sırasında Farsça bî, na ve Arapça bilâ-, gayrı-, adem-, -lâ-, -î gibi ek ve ön edatların karşılığı olarak kullanıldığını belirtmiştir. Zülfikar bu ekin görevlerini üç farklı başlık altında değerlendirmiştir. Bunlar:

- a. İsimlere kökteki birtakım özellikleri taşımama, eksik ve yetersiz kalma anlamı katar: uyumsuz, başarısız, kıdemsiz, niteliksiz, geçersiz, saygısız, görgüsüz, duygusuz, acımasız.
- b. İsimlere yokluk, yoksulluk anlamı katar: susuz, sessiz, ilaçsız, öksüz, kesiksiz, kesintisiz.
- c. İsimlere süreklilik anlamı katar: ölümsüz, sonsuz (2011: 141-142).

Eski Türkçede +sız, +siz, +suz, +süz biçiminde görülen bu ek, sıfat yapar; yokluk bildirir: *aşsız* ‘yiyeceksiz, yemeksiz’ < *āş* ‘yiyecek, yemek’, *tons(ı)z* ‘giyeceksiz, fakir’, *buñs(ı)z* ‘dertsiz, kaygısız, sıkıntısız’ < *buñ* ‘dert, sıkıntı’, *kärgäksiz* ‘gereksizce, fazlasiyla’

< *kärgäk* ‘gerek’, *otsuz* ‘otsuz’, *subsız* ‘susuz’, *körksüz* ‘çirkinlik’ (körk ‘biçim, güzellik’), *ögsüz* ‘öksüz’ (ög ‘anne’), *igsüz* ‘sıhhatli, sağ’ (ig ‘hastalık’) (Gabain, 1988: 45; Tekin, 2003: 84). Eski Uygur Türkçesinde +*sız*, +*siz*, +*suz*, +*süz* biçiminde görülen ek, yokluk ve olumsuzluk belirten sıfat mahiyetinde isimler yapan işlek bir ektir (Şen, 2021: 60; Eraslan, 2012: 102). Uygurcanın *n* ağzında +*saz*, +*sez* olan ek, +*sır*, +*sir* ekinin paralelidir. Ayrıca Mani metinlerinde ek ünlüsü +*a*+, +*e*+ şeklindedir. +*sız*, +*siz*, +*suz*, +*süz* eki almış isimler farklı yapım eklerinin eklenmesiyle genişleyebilir. *igsez* (< ig ‘hastalık’ +*sez*) ‘sağlıklı’, *alkınçsız* (< alkınç +*sız*) ‘tükenmez’, *biligsiz* (< bilig+*siz*) ‘bilgisiz, cahil’, *sakınçsız* (sakınç+*sız*) ‘düşüncesiz’, *üzüksüz* (üzük+*süz*) ‘kesintisiz’ (Eraslan, 2012: 102). Karahanlı Türkçesinde ek, eklendiği kelimenin anlamına göre olumsuzunu belirtirken sıfat vazifesi de yüklenebilen bir ektir. Yuvarlak ünlülü sözcüklere +*su-*, +*sü-* biçiminde eklenmektedir. Örneğin, *acalsız* “eceli gelmeme” < *acal* “ecel, muayyen vade, ömrün sonu, hayatın son demisi”, *ansız* “onsuz” < *an* “ol zamirinin durum ekli gövdesi”, *başsız* “başsız” < *baş* “baş”, *belgüsüz* “belgisiz, belirsiz” < *belgü* “işaret, alamet, nişan”, *bitigsiz* “yazılmamış olan, kayda geçmemiş olan” < *bitig* “mektup”, *kılıksız* “görgüsüz, nasıl davranacağını bilmeyen” < *kılık* “kılık, huy, gidiş, tavır” (Hacıeminoğlu, 2019: 15; Bilgen, 1989: 31; Taş, 2020: 75).

Eski Türkçede +*suz*, +*süz* biçimi de görülürken Kazak Türkçesinde yalnızca +*sız*, +*siz* biçimleri görülmektedir. Kazak Türkçesinde bu ek, eklendiği kelimenin belirttiği nesnenin yokluğunu anlatan, sahip olmama, var olmama ve bulunmama belirten sıfatlar yapar: *esep+siz* ‘hesapsız’, *abay+sız* ‘dikkatsiz’, *muñ+sız* ‘sıkıntısız’, *ajar+sız* ‘sevimsiz, çirkin’, *jaza+sız* ‘suçsuz, günahsız’, *üy+siz* ‘evsiz’, *neke+siz* ‘nikahsız’ (Nergis, vd. 2015: 62; Tamir, 2012: 439; Koç ve Doğan, 2022: 240; Kaljanova, 2000: 99). Çok işlek eklerden biridir. Bu ek ile oluşan sıfatın anlamı (+*lı*, +*tı*, +*ti*, +*dı*, +*di*) biçimindeki sıfatın tam tersidir. Yani bir şeyin yokluğunu bildiren sıfatlar yapar: *balasız* ‘çocuksuz’, *aqılsız* ‘akılsız’, *bilimsiz* ‘bilgisiz, cahil’ vb. Ayrıca bu ek soyut isimlere, zamirlere ve cins isimlere eklenir: *balasız* ‘çocuksuz’, *kitapsız* ‘kitapsız’, *köleksiz* ‘vasıtasız, yaya’, *bilimsiz* ‘bilgisiz, cahil’, *muñsız* ‘sıkıntısız’, *aqılsız* ‘akılsız’, *davsız* ‘tartışmasız’, *sensiz* ‘sensiz’, *bizsiz* ‘bizsiz’ vb. (Isqarov, 1991: 173).

3.47.1. Kazak Türkçesinde {+sız, +siz} Ekinin İşlevleri

1. Yokluk bildiren sıfatlar türetir.

ağasız ‘1. Ağasız, ağabeysiz 2. Yöneticisiz, idarecisiz’ < *ağa* ‘yaşça büyük erkek’ (KTTTS, 25), **betsiz** ‘arsız, utanmaz, yüzsüz’ < *bet* ‘yüz’ (KTTTS, 88), **jaqsız** ‘çerçevesiz, kenarsız’ < *jaq* (iv) ‘kenar çerçeve, köşe’ (KTTTS, 154), **közsiz** ‘1. Gözsüz, kör 2. Sonunu düşünmeyen,

dikkatsiz, tedbirsiz 3. Cesur, gözü pek' < *köz* 'göz' (KTTTS, 243), *uwsız* 'zehirsiz' < *uw* 'zehir' (KTTTS, 579), *izsiz* '1. İzi olmayan, izsiz 2. Habersiz, malumatsız 3. Dikkate alınmayan, göz ardı edilen' < *iz* 'iz, belirti' (KTTTS, 670).

2. Süreklilik bildiren kelimeler yapar.

ajalsız 'ölümsüz, ecelsiz' < *ajal* 'ecel' (KTTTS, 26), *damulsız* 'aralıksız, devamlı, sürekli' < *damıl* '1. Huzur, rahatlık 2. Mola, teneffüs, ara' (KTTTS, 118), *kidirüwsiz* 'beklemeden, ara vermeden' < *kidir*- 'biraz beklemek, oyalanmak' (KTTTS, 262), *qiyırsız* 'uçsuz, bucaksız, sınırsız, sonsuz' < *qiyır* '1. Uzak, ırak 2. Uç, kenar' (KTTTS, 308), *mezgilsiz* 'zamansız, vakitsiz' < *mezglil* '1. Mevsim, sezon 2. Süre, vakit' (KTTTS, 375), *şetsiz* 'uçsuz, uçsuz bucaksız, sınırsız' < *şet* 'kenar, uç' (KTTTS, 638).

3.48. {+stan}

Kazak Türkçesinden isimden isim yapım eki olarak kullanılan +stan eki, Farsça kökenli olup 'memleket, yurt' anlamına gelmektedir. Qazaqstan, Özbekstan, Qırğızstan, Türkstan vb. (QG, 2002: 302). Isqaqov, +hana, +stan; +kent biçimlerini, ilk başta mekân anlamı bildiren tamamen anlamlı sözler olsa da ek hizmeti verdiğini ifade etmiştir. +stan eki belirli bir halkın isimlerine eklenir ve o halkın bulunduğu ülkenin adını, yer anlamı bildirir. Örneğin, Qazaqstan, Özbekstan, Qırğızstan, Türkmenstan, Tâjikstan, Tatarstan, Türkstan vb. (1991: 152). Ek ünlü uyumuna girmez, tek şekillidir.

Taradığımız Kazak Türkçesi sözlüğünde bu eke yalnızca iki örnekte rastlanmıştır. Topluluk ve halk isimlerine eklenerek o topluluğun ve halkın bulunduğu yer anlamını ifade eder.

3.48.1. Kazak Türkçesinde {+stan} Ekinin İşlevleri

1. Topluluk ve halk isimlerinden ülke ve yer adları yapar.

Gülstan 'gülistan, gül bahçesi' (KTTTS, 113), *Qazaqstan* 'Orta Asya'da Kazak Türklerinin yaşadığı Türk Cumhuriyeti, Kazakistan' (KTTTS, 271).

3.49. {+ş}

İşlek olmayan bu ek, büyütme ve küçültme fonksiyonlu vurgulu bir ektir: anaç, küpeç "küçük küp", ataç, kulaç, topaç, bakraç (< bakır+aç) (Korkmaz, 2009: 34). Eski Türkçede ve Batı Türkçesinde +ç biçiminde görülmektedir, anlamı kuvvetlendirme işlevi vardır (Ergin, 2009: 175).

Eski Türkçede +Xç biçiminde görülen bu ek işlek değildir. Ek, küçültme, sevgi ve okşama ifade eder. Örneğin, *öğüçüm* ‘anneciğim’ (ög ‘anne’), *atacım* ‘babacığım’ (ata ‘baba’), *ekeç* “abla gibi davranan küçük kız”, *içiç+im* ‘ağabeyciğim’ < *eçi*, içi ‘ağabey’, *bägiç+im* ‘beyciğim’, *kañıç+ım* ‘babacığım’ gibi (Gabain, 1988: 43; Tekin, 2003: 80; Eraslan, 2012: 94; Bilgen, 1989: 12; Hacıeminoğlu, 2019: 13; Taş, 2020: 24).

Kazak Türkçesinde bu ek, kişi adlarına veya çeşitli cins isimlere eklenip onlara küçültme, sevgi bildirme, acıma ve merhamet etme gibi anlamlar katar. Fakat kişi adlarına ve cins isimlere eklendiğinde, doğrudan tam biçimlerine gelmezler. Kelimenin son sesi veya son bir hecesi ve daha fazlası çıkarılarak eklenebilir. Örneğin, *Qalqaş, Sävleş* “Sävleciğim”, *böpeş* “yavrucuğum”, *biykeş* “genç kızlar ile kadınlara söylenen kibar hitap şekli”, *serkeş* “bir iki yaşlarında ve kısırlaştırılmış olan erkek keçi”, *Qurmaş* (Qurman, Qurmanğaliy, Qurmanbek), *Jumaş* (Jumabiyke, Jumabek, Jumağali, Jumabay), *Nuriş* (Nurım, Nurman, Nurseyt, Nurğaliy), *Gülüş* (Gülim, Gülnar), *Ürmiş* (Urman) vb. (Isqaqov, 1991: 161; Kaljanova, 2000: 106).

3.49.1. Kazak Türkçesinde {+ş} Ekinin İşlevleri

1. Küçültme ve sevgi bildirme anlamı katar.

biykeş ‘genç kızlar ile kadınlara söylenen kibar hitap şekli’ < *biyke* ‘kadınlara saygı göstermek için söylenen hitap sözü’ (KTTTS, 89), *qarğaş* ‘büyüklerin küçüklere karşı kullandıkları sevgi ifadesi, evlâdım, yavrum’ < *qarğa* (ı) ‘karga’ (KTTTS, 294), *negeş* ‘meraklı (çocuk)’ < *nege* ‘niye, ne için, niçin, neden’ (KTTTS, 400), *serkeş* ‘bir iki yaşlarında ve kısırlaştırılmış olan erkek keçi’ < *serke* ‘1. Beş altı yaşlarında ve kısırlaştırılmış olan erkek keçi 2. Önder, lider’ (KTTTS, 480).

3.50. {+şa, +şe}

Eski Türkçede +ça, +çä biçiminde görülür; küçültme ve kuvvetlendirme bildirir. *Ança* ‘biraz, o kadar’, *azraqça* ‘çok az’, *antaça* ‘tam o esnada, tam orada’, *azuça* ‘veyahut’, *barça* < **bar-ır+ça* ‘bütün, hep’ (Gabain, 1988: 43; Eraslan, 2012: 94). İşlek bir ektir, küçültme ve eşitlik bildirir (Bilgen, 1989: 13; Hacıeminoğlu, 2019: 13; Clauson, 2007: 188). Modern Türk dilinde küçültme eki vurgulu, eşitlik eki de vurgusuz olduğu için ekin hangi işlevde kullanıldığını kolaylıkla ayırt edebiliriz (Clauson, 2007: 188). Dil adları yapan bir ektir: *Arabça* “Arapça” < *Arab* “Arap”, *Tejikçe* “Farsça” < *Tejik* “tacik, Fars”, *Türkçe* “Türkçe” < *Türk* “Türk” (Taş, 2020: 27).

Banguoğlu, +ÇA ekinin aslında sıfatlara geldiğini ama vurgulu bir küçültme eki, yani çekim eki olduğunu ifade etmiştir. Birçok çeşitli adlar yapmıştır. Bunlar:

- a. Sıfatlar yapar: akça (para), karaca (yaban keçisi, kol kemiği), kızılca (buğday), gökçe (güvercin), bozca (toprak), alaca (dokuma), kokarca, yakarca, kaynarca, delice gibi.
- b. Hastalık adları yapar: doluca, sıracı, boğmaca, akarca, sivilce gibi.
- c. Sıfatlardan ve adlardan yer adı yapar: Düzce, Çatalca, Derince, Doğanca, Yenice, Yarımca, İkizce, Çamlıca, Tuzluca, Kumluca, Kozluca, Darıca, Sapanca, Kabakça gibi.
- d. Farsçadan dilimize geçmiş +çe küçültme adları vardır: bahçe < bağçe, nalça < na'l-çe, kelepçe < külep-çe, kepçe < kefçe, tarihçe, lügatçe, divançe, kemançe gibi (1974: 158-159).

Banguoğlu, +ce zarfları başlığı altında bu ekin aslında isimlere gelen vurgusuz görelilik hali, kime hâli eki olduğunu belirtmiştir. Bir önceki ekin vurgusuz adaşı olduğunu ve karıştırılmaması gerektiğini bildirir. İşleyişine uygun zarflar ve yerine göre sıfatlar türetir:

- a. Tabanlarının vasıf ve davranışlarını, gereklerini belirten zarflar ve sıfatlar yapar: erkekçe, çocukça, eşekçe, insanca, dostça, mertçe, evce, gönülce, görenekçe, kanunca, akılca, hesapça gibi.
- b. Zarflar yapar: önce, nice, bunca, iyice, başlıca, ayrıca, başkaca, doğruca, oldukça, olanca, usulca, topluca gibi.
- c. Ulusların adına eklenir, onların hallerini, davranışlarını belirten zarflar ve sıfatlar yapar: Türkçe, Farsça, Almanca, Japonca, Gagavuzca, Kırgızca gibi (1974: 158-161).

Eşitlik çekiminde kullanılan çekim ekidir. Kalıplaşıp donuklaşarak eskiden beri yapım eki olarak kullanılagelmıştır (Karaağaç, 2019: 264-265). Eşitlik, karşılaştırma ve benzerlik işlevi olan bu ek, ad çekim ekidir. Zamanla yapım ekine dönüşmüştür. Sıfat, zarf ve isimler yapar (Korkmaz, 2009: 36).

Kazak Türkçesinde ek, $\zeta > \varsigma$ değişiminden dolayı +şa, +şe biçiminde görülmektedir. Eskiden beri işlekliliğini koruyan bir ektir ve Kazak Türkçesinde de oldukça işlek kullanılmaktadır. Bu ek, eşitlik ve benzerlik işleviyle kalıplaştıktan sonra +lık, +lik ekinin işleviyle eşit bir biçimde karşımıza çıkmaktadır: *jekşe* “teklik”, *köpşe* “çokluk” (Öner, 1998: 46). Ekin işlevleri aşağıdaki gibi verilmiştir:

- a. Varlık ve nesneleri küçültme isimler yapar: *bala+şa* ‘küçük’.

- b. Kelimenin kök ve gövdesiyle kalıplaşarak somut isimler yapar: *aq+şa* ‘para’, *ala+şa* ‘bir tür kilim’, *beldem+şe* ‘bele takılan şey’.
- c. Kavim adlarından dil ve lehçe isimleri yapar: *Ağılşın+şa* ‘İngilizce’, *Türük+şe* ‘Türkçe’, *Qazaq+şa* ‘Kazakça’.
- d. İsimlerin zarf biçimlerini yapar: *artıq+şa* ‘fazlaca’, *adam+şa* ‘insanca’, *ayırıq+şa* ‘ayrıca’, *barşa* ‘bütün’.
- e. Sıfatlara eklenerek karşılaştırma ve derecelendirme bildirir: *aq+şa* ‘beyazımsı’, *jeke+şe* ‘birebir’, *semiz+şe* ‘az semiz’ (Nergis, vd. 2015: 63; Tamir, 2012: 439).

3.50.1. Kazak Türkçesinde {+şa, +şe} Ekinin İşlevleri

1. Küçültme anlamı katar.

aqımaqşa ‘ahmakça, salakça’ < *aqımaq* ‘aptal, ahmak, salak’ (KTTTS, 38), *äynekeşe* ‘küçük cam’ < *äynek* ‘cam’ (KTTTS, 63), *dorbaşa* ‘küçük torba, torbacık’ < *dorba* ‘torba, çanta, heybe’ (KTTTS, 129), *juldızşa* (ı) ‘küçük yıldız’ < *juldız* ‘yıldız’ (KTTTS, 186), *qutışa* ‘küçük kutu, kutucuk’ < *qutı* ‘ilâç şişesi, kutusu’ (KTTTS, 341), *taqtayşa* ‘küçük tahta, tahta parçası’ < *taqtay* ‘tahta, ağaç’ (KTTTS, 513).

2. Benzerlik bildiren isimler yapar.

ädemişe ‘güzelce, güzele yakın, güzel gibi’ < *ädemi* ‘güzel, yakışıklı’ (KTTTS, 61), *qariyaşa* ‘yaşlı gibi, yaşlıca’ < *qariya* ‘ihtiyar, yaşlı’ (KTTTS, 295), *laqşa* ‘oğlak gibi, oğlağa benzer’ < *laq* ‘oğlak’ (KTTTS, 356), *otşa* ‘ateş gibi’ < *ot* ‘od, ateş’ (KTTTS, 420), *tilşe* (ı) ‘dil gibi ince, küçük, bir dilim’ < *til* (ı) ‘canlıların konuşma ve tat alma organı, dil’ (KTTTS, 574).

3. Ulus adlarından dil ve lehçe adları yapar.

Bolgarşa ‘Bulgarca, Bulgar dili’ < *Bolgar* ‘Bulgar’ (KTTTS, 91), *Qalmaşa* ‘Kalmuk dili, Kalmukça’ < *Qalmaq* ‘bir Moğol boyu, Kalmuk’ (KTTTS, 281), *Latınşa* ‘Latince’ < *Latın* ‘Latin’ (KTTTS, 356), *Noğayşa* ‘Nogayca’ < *noğay* ‘bugün Kuzey Kafkasya’da yaşayan bir Türk boyu, Nogay’ (KTTTS, 402), *Orışsa* ‘Rusça’ < *orıs* ‘Rusya Federasyonu’nda yaşayan doğu Slav halkı veya bu halktan olan kimse, Rus’ (KTTTS, 418), *Uygırşa* ‘Uygurca, Uygur Türkçesi’ < *Uygır* ‘Orta Asya’da büyük bir devlet ve uygarlık kurmuş, yazılı anıtlarla sanat eserleri bırakmış olan bir Türk kolu ve bu koldan olan kimse, Uygur’ (KTTTS, 582).

4. Kelimenin kök ve gövdesi ile kalıplaşarak somut isimler yapar.

aqşa ‘para akçe’ (KTTTS, 37) < akça Eski Türkçe Agı (ipekli dokumu) dan agı-ça- agça- akça (para) (Eyuboğlu, 1991: 8), **alaşa** ‘çeşitli renkte yünden dokunan kilim’ < ala ‘ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca’, **araşa** ‘kavga eden iki kişinin arasına girme, iki kişiyi ayırma’ < ara (u) ‘1. Ara 2. Teneffüs, mola, dinlenme’ (KTTTS, 49), **kewdeşe** ‘1. Yün yelek 2. Blûz’ < kewde ‘göğüs, gövde’ (KTTTS, 234), **külşe** ‘kömbe’ < kül (u) ‘kül’ (KTTTS, 257), **omırawşa** ‘1. Sütyen 2. Önlük’ < omıraw ‘1. Göğüs, gövde 2. Meme’ (KTTTS, 412).

5. Karşılaştırma ve derecelendirme bildiren isimler yapar.

ayrıqşa ‘ayrıca, özellikle, bilhassa’ < ayrıq ‘yol ağzı, yol ayrımı’ (KTTTS, 32), **erekşe** ‘fevkalâde, ayrıca, özel’ < erek ‘başka, ayrı, özge’ (KTTTS, 142), **jaqınşa** ‘akraba gibi’ < jaqın ‘1. Yakın 2. Akraba, hısım’ (KTTTS, 155), **jurtşa** ‘diğerleri gibi, herkes gibi’ < jur (u) ‘halk, millet’ (KTTTS, 188), **kisişe** ‘insan gibi, insanca’ < kisi ‘insan, adam, birey, şahıs’ (KTTTS, 265), **tülkişe** ‘tilkiye benzer, tilki gibi’ < tülki ‘tilki’.

6. Zarflar yapar.

boyınşa ‘boyunca’ < boy ‘bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık, boy’ (KTTTS, 91), **qazırşe** ‘şimdilik, şu an için, bugün için’ < qazır ‘şimdi, şu anda’ (KTTTS, 273), **meylinşe** ‘pek, epey, bir hayli, olabildiğince’ < meyli ‘tamam, pekâlâ’ (KTTTS, 375), **munşa** ‘bunca, bu kadar’ (KTTTS, 387), **onşa** ‘o kadar’ (KTTTS, 413), **izinşe** ‘arkasından, ardından, ardınca’ < iz (KTTTS, 670).

7. e- göre anlamının kattığı isimler yapar.

aytuwınşa ‘dediğine göre, söylediğine göre’ < ayt- (u) ‘demek, söylemek’ (KTTTS, 32), **ğurpınşa** ‘geleneğe göre, âdetlere uygun’ < ğurpı ‘âdet, gelenek, görenek’ (KTTTS, 116), **jäditşe** ‘cedit kaide ve yöntemlerine göre’ < jädit ‘cedit, cedit hareketi’ (KTTTS, 170), **layıgınşa** ‘gereğince, layık olduğu kadar’ < layıq ‘uygun, layık, makul, münasip’ (KTTTS, 355), **özinşe** ‘1. Kendince, kendisine göre 2. Kendi gücü yettiğince 3. Kendi kendine’ < özi ‘kendi, kendisi, bizzat, şahsen’ (KTTTS, 425).

3.51. {+şaq, +şek}

Eski Türkçede +çaq, +çäk biçiminde görülen bu ek, küçültme ifade eder. Örneğin, **bıçaq**, **biçäk** ‘çakı’ (bı ‘bıçak’), **kolıçaq** ‘kolcuk’ (kol ‘kol’) (Gabain, 1988: 43; Taş, 2020: 28; Bilgen, 1989: 13). Somut nesnelerde görülür. Bu eki almış kelimelerin kesin bir etimolojisi yoktur. İşleviği az olan çok eski bir ektir. Aynı zamanda bu ek fiilden isim yapma

eki olarak da kullanılır. *bağır* ‘ciğer, bel’ < *bağırçak* ‘semer’ (Clauson, 2007: 189). +çak, +çek eki muhtemelen +(X)nç, +(X)ç eklerinin türevidir. Sevimlilik ve küçültme gibi anlamlar yapar. Bu ekin, Türkçeye Orta Farsça ve Soğdca küçültme biçimlendiricisi +içak ekinden ödünçleme yoluyla alınmış olabileceği ihtimali söz konusudur (Erdal, 1991: 44-47). Kemal Eraslan, Eski Uygur Türkçesinde +çak, +çek biçiminde gösterdiği bu ekin küçültme anlamı katan bir yapım eki olduğunu ve +ç +k eklerinden oluşmuş birleşik ek olabileceğine dikkat çekmiştir: *alçaq* (<al ‘ön’+çak) ‘mültefit’, *koliçaq* (<kol ‘kol’+ı+ça k) ‘kolcuk’, *kulinçaq* (<kulın ‘tay’+ça k) ‘taycık’ (2012: 95).

Muharrem Ergin, bu ekin çekim eki işleviyle de karşımıza çıkmakta olduğunu ve yapım ekinin azalmasına karşılık çekim eki işlevinin arttığını ifade eder. Bunu Batı Türkçesinin başından beri gördüğümüzü ve Azeri sahasında gittikçe kuvvetlendiğini belirtir (2009: 165). Eşitlik çekiminde görevlendirilen +cak, +cek, +çak, +çek çekim ekinin, bazen kalıcılaşılarak yapım eki özelliği kazanmasıyla, sıfat ve zarf isimleri türetir: büyük > büyücek, çabuk > çabucak, demin > demincek, hemen > hemencek, oyun > oyuncak, şimdi > şimdicek, yavru > yavrucak, yumur > yumurcak (Karaağaç, 2019: 265-266). Türkçede başlangıçtan beri küçültme ve sevgi ifade etme işleviyle kullanılan ama işlevinin gittikçe azaldığı bir ektir.

Kazak Türkçesinde +şaq, +şek biçiminde karşımıza çıkan ek, küçültme anlamlı adların oluşumunda kullanılır. “*Küçültme anlamlı isimlerin varlığı oldukça azdır ve onlar özel küçültme ekleri ile oluşur.*” Kzk. *kulin* ‘kulun’ < *kulinşak* ‘kuluncuk’ (Serebrennikov ve Gadjeva, 2022: 97-98). Küçültme ve sevimlilik anlamı katmasının yanı sıra kalıcı nesne isimleri de türetir: *qulın+şaq* ‘sevimli at yavrusu, küçük tay’, *quvur+şaq* ‘oyuncak bebek, kukla’, *kelin+şek* ‘yeni gelinceğiz’, *boyun+şaq* ‘boncuk’ gibi. Çok nadir kullanılan bir ektir. *qulinşak* ‘sevimli küçük tay’ (Nergis, vd. 2015: 64; Koç ve Doğan, 2022: 244).

3.51.1. Kazak Türkçesinde {+şaq, +şek} Ekinin İşlevleri

1. Sevimlilik ve küçültme bildiren isimler yapar.

kelinşek ‘taze gelin’ < *kelin* ‘gelin, oğlunun veya kardeşinin hanımı’ (KTTTS, 226), *köñilşek* ‘kimsenin kalbini kırmayan, iyi niyetli, hoşgörülü (kimse)’ < *köñil* ‘gönül’ (KTTTS, 248), *qulinşaq* ‘1. At yavrusunun güzelliğini, sevimliliğini belirtmek için kullanılan söz 2. Çocukları severken kullanılan bir sevgi ifadesi’ < *qulın* ‘atın altı aya kadar olan yavrusu, kulun’ (KTTTS, 333), *şınaşaq* ‘küçük parmak, serçe parmak’ (KTTTS, 654),

şömşek ‘çerçöp, çalı çırpı’ (KTTTS, 645) < *şöme* ‘ot yığını’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 417), *inişek* ‘kardeşçğim’ < *ini* ‘küçük erkek kardeş’ (KTTTS, 671).

2. Nesne isimleri türetir.

kiymeşek ‘bir tür başörtüsü’ < *kiy-* ‘1. Giymek 2. Sarınmak, bürünmek, örtünmek’ (KTTTS, 236), *quwırşaq* ‘1. Kız çocuklarının oyuncağı, bebek 2. Kendi istek ve iradesiyle iş görmeyip, başkasının etkisinde olan kimse, kukla’ (KTTTS, 328).

3.52. {+şañ, +şeñ}

Bu ek, bir şeye eğilimi bildiren sıfatlar yapar. Özb. *iş* > *işçen* ‘işçi’, *küreş* ‘güreş’ > *küreşçen* ‘güreşçi’, *aşu* ‘öfke’ > Şor. *aşuşan* ‘öfkeli’, *tér* ‘ter’ > *térşén* ‘terli’, *soguş* ‘savaş’ > Alt. *soguşçān* ‘savaşçı’, *ōruk* ‘hastalık’ > Kırg. *ōrukçan* ‘marazlı’, *aşuv* ‘öfke’ > Kkalp. *aşuvşan* ‘öfkeli’, *korku* ‘korku’ sözünden > Türk. *korkçan* ‘korkak’, *åşu* ‘öfke’ > Tat. *åşuşan* ‘öfkeli’ vb. (Serebrennikov ve Gadjieva, 2022: 112-113).

Kazak Türkçesinde ek, bir işe yatkın olmayı ifade eder. Örneğin, *aşuw+şañ* ‘öfkeli’, *boy+şañ* ‘uzun boylu’, *söz+şeñ* ‘söz ustası, hatip’, *kir+şeñ* ‘çabuk kirlenen’, *ter+şeñ* ‘çok terleyen’ (Nergis, vd. 2015: 65). +şıl, +şil ekinin işleviyle benzerlik gösterir. Örneğin, *sözşeñ* ‘hatip, söz ustası’, *terşeñ* ‘çok terleyen’, *kirşeñ* ‘kir tutan, çabuk kirlenen’ (Koç ve Doğan, 2022: 243). Giyim kuşam isimlerinden o giyeceğe bağlı görünüşü bildirir. Örneğin, *köylekşeñ* ‘gömlekli, gömlek giymiş hâlde’, *palto-şañ* ‘paltolu, palto giymiş hâlde’, *boyşañ* ‘uzun boylu’. Kelimeye eklendiğinde meyil ve bir şeyi seven anlamları katar. Örneğin, *aşuw-şañ* ‘sinirlenmeye meyilli, sinirli’, *söz-şeñ* ‘sözü seven, çok konuşan’ (Tamir, 2012: 441).

Isqaqov, ekin giyim kuşam adlarına ayırım yapılmaksızın eklenebildiğini, ancak diğer isimlere ise ayırım yapılarak eklendiğini ifade eder. Ayrıca Isqaqov, ekin şu an mevcut tek şekli olmasına rağmen, tarihsel kökeninde başka (iki ya da üç türlü) biçimlerinin de görüldüğünü belirtmiştir. Bu ekin kullanımını iki gruba ayırır:

- Giyim kuşam adlarına eklenip, insanın kıyafetiyle ilgili görünümünü bildiren sıfatlar türetir: *etikşeñ* ‘çizmeli hâlde, çizmeyle’, *köylekşeñ* ‘gömlek giymiş hâlde’ vb.
- Bazı isimlere eklenip, insana ya da bir şeye ait belli bir özelliği bildiren sıfatlar türetir. Bu sıfatlar anlam bakımından -şıl (-şil) eki ile yapılan sıfatlarla eş anlamlıdır: *aşuwşañ* ‘çabuk kızan, öfkelenen, sinirlenen’, *kirşeñ* ‘1. Kir tutan, çabuk kirlenen 2. Çabuk darılan, alıngan’, *sözşeñ* ‘hatip, söz ustası’, *terşeñ* ‘çok terleyen, sürekli

terleyen' vb. (1991: 175-176). Taradığımız sözlükte ekin +şan biçimli örneğine de rastlanmıştır.

3.52.1. Kazak Türkçesinde {+şañ, +şeñ} Ekinin İşlevleri

1. Giyim kuşam isimlerine eklenip o giyeceğe bağlı görünüşü bildiren kelimeler yapar. *erşeñ* 'eyerli, eyerli hâlde' < *er (u)* 'eyer' (KTTTS, 143), *etikşeñ* 'çizmeli hâlde, çizmeyle' < *etik* 'çizme' (KTTTS, 147), *jejdeşeñ* 'tek gömlekli, hafif giyinmiş, ince giysili' < *jejde* 'erkek gömleği' (KTTTS, 171), *qamzolşañ* 'yelekli hâlde, yelekli' < *qamzol* 'kadınların elbise üzerine giydiği yelek' (KTTTS, 283), *müsişeñ* 'mest giymiş halde' < *mäsi* 'üzerine ayakkabı giyilen kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir tür ayakkabı, mest' (KTTTS, 374), *şalbarşañ* 'üstünde sadece pantolonu kalmış hâlde' < *şalbar* 'pantolon, şalvar' (KTTTS, 624).

2. Bir işe veya harekete yatkınlık bildiren kelimeler yapar. *üzilşeñ* 'şaka yapmayı seven' < *üzil* 'şaka, lâtife' (KTTTS, 63), *oyşañ* 'düşünceli, zeki, akıllı' < *oy (ı)* 'düşünce, fikir' (KTTTS, 409), *otşañ* 'otlamayı seven, otçul' < *ot* (KTTTS, 420), *ömirşeñ* 'hayata bağlı, yaşamayı seven' < *ömir* 'hayat, ömür' (KTTTS, 428), *terşeñ* 'çok terleyen, sürekli terleyen' < *ter (ı)* 'ter' (KTTTS, 535), *işşeñ* 'becerikli, kabiliyetli, hamarat, işgüzar' < *is (ı)* 'iş, uğraş, çalışma' (KTTTS, 672).

3. Nesne ve eşya isimleri yapar. *dambalşañ* 'don gömlek' < *dambal* 'don, iç giyim' (KTTTS, 118), *qılşan* 'at kılından yapılmış ok kabı, sadak' < *qıl* 'kıl' (KTTTS, 346).

3.53. {+şı, +şi}

Eski Türkçede +çı, +çi biçiminde görülmektedir. Meslek ya da bir işi sürekli yapan anlamında isimler yapar. Örneğin, *bād(i)zçi* 'ressam, heykeltıraş' < *bādiz* 'resim, heykel', *äbçi* 'eş, zevce' < *äb* 'ev', *sıgıtçı* 'yas tutucu, ağlayıcı' < *sıgıt* 'yas, matem', *tamgaçı* 'mühürdar' < *tamga* 'damga, mühür', *yagıçı* 'savaşçı, savaşı yöneten' < *yagı* 'savaş; düşman', *yogçı* 'cenaze törenine katılan yasçı' < *yog* 'cenaze töreni', *yulugçı* 'yağmacı' < *yulug* 'yağma, talan', *ozunçı* 'laf taşıyan, geveze, boşboğaz' < *ozun* 'çok konuşma, gevezelik', *sırçı* 'cilacı' < *sır* 'sır, cila' (Tekin, 2003: 81; Taş, 2020: 28; Bilgen, 1989: 13). +çı, +çi eki, Eski Türkçe boyunca ve bugüne kadar üretken bir ek olmuş, mesleki faaliyetleriyle karakterize ettiği insanları ifade etme işleviyle varlığını korumuştur (Erdal, 1991: 111; Clauson, 2007: 188). Moğolca +ci eki ile eş değerdir (Gabain, 1988: 43). Türkçe

ve yabancı kökenli adlara eklenerek bir işle uğraşma, durumunu ya da mesleğini belirttiği gibi, bugün yazı dilimizde kullanılan -an, -en, -acak, -ecek ekleri ile oluşmuş sıfat-fiillerin anlamını katan adlar yapar (Hacıeminoğlu, 2019: 13). Ekin ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir (Eraslan, 2012: 95).

Türkiye Türkçesinde +cı, +ci, +cu, +cü, +çı, +çi, +çu, +çü biçiminde görülen ek, meslek adı ve düşkünlük sıfatları yapar (Karaağaç, 2019: 261-262). Dilimizdeki en işlek ektir. En eski ve asıl işlevi isimlerden ‘kılıcı adı’ yapmaktır. Anlatım alanı geniş olan bu ekin işlevleri şu şekildedir:

- a. Çeşitli isimlere gelerek o nesne ile uğraşanı, onu yapanı, satanı belirten ‘sanatçı adları’ yapar: sütçü, demirci, ekmekçi, boyacı, doğramacı, işçi, çiftçi, kapıcı, denizci, eczacı, gazeteci, eğitimci, tarihçi vb.
- b. Bir nesne ile daha başka türlü ilgili kişiyi gösteren isimler yapar: yolcu, öncü, gözcü, yabancı, konuşmacı, aracı, dünürücü, kiracı, davacı gibi.
- c. İsimlere ve bazı sıfatlara eklenerek alışkanlık sıfatları yapar: yalancı, doğrucu, şakacı, kavgacı, inatçı, batakcı, vurguncu, dalgacı, akşamcı, nişancı, dedikoducu, nemelazımcı gibi.
- d. Bir düşüncenin, bir inanışın veya sahibinin taraflılarını gösteren sıfatlar yapar: ülkücü, akılcı, maddecı, sezgici, kadercı, ilerici, milliyetçi, halkçı, Atatürkçü, Darvinci, Hitlerci gibi.
- e. Bu ek ile yer adları yapılmıştır: Demirci, Sabuncu, Sığırcı, Bostancı, Cebeci, Kazancı, Tuzlukçu, Sütçüler, Yağcılar, Doğancılar gibi (Banguoğlu, 1974: 162-163).

Kazak Türkçesinde bu ekin yalnızca +şı, +şi biçimleri görülmektedir. Yuvarlak ünlülü biçimleri yoktur. Yaygın olarak kullanılan bu ekin, meslek adları yapma, mesleklerin niteliklerini bildirme, meslek adlarıyla ilgili meşguliyetleri ve alışkanlık hâline gelmiş hareketleri ifade etme işlevleri vardır. Örneğin, *eñbekşı* ‘emekçi’, *jetekşı* ‘danışman, yönetmen’, *dombıraşı* ‘dombracı’, *ötirikşı* ‘yalancı’, *aldawşı* ‘aldatıcı’, *tiginşı* ‘terzi’, *sınşı* ‘eleştirmen’, *jazuwşı* ‘yazar’, *oquwşı* ‘öğrenci’ (Koç ve Doğan, 2022: 240; Nergis, vd. 2015: 62; Tamir, 2012: 439). Isqaqov, ekin işlevlerini şu şekilde vermiştir:

- a. Belirli bir iş ile uğraşan insanların meslek adlarını bildiren isimler yapar: *qoyşı* ‘çoban’, *tilşı* ‘dilci’, *tarihşı* ‘tarihçi’, *eginşı* ‘ekinci’, *sawınşı* ‘sağıcı (inek, koyun vb.)’, *malşı* ‘çoban’, *saqşı* ‘bekçi’, *tıñşı* ‘ispiyoncu’ vb.
- b. İnsanların belirli bir alışkanlık hâline gelen iş- hareketi ile yetenek ve özelliklerini bildiren adlar türetir: *añduwşı* ‘takip eden’, *bastawşı* ‘önde gelen, ilk adımı atan,

girişimci, müteşebbis’, *barlawşı* ‘keşifçi, istihbaratçı, maden arayıcısı’, *tergewşı* ‘sorgu hâkimi’, *jârdemşı* ‘yardımcı’, *kömekşı* ‘yardımcı’, *ötirikşı* ‘yalancı’, *ösekşı* ‘dedikoducu, gıybetçi’, *nusqawşı* ‘talimat, direktif veren kimse’, *ügitşı* ‘propagandacı’ vb.

- c. Toplumsal akımın veya fikrin destekçisi olma ve belirli bir sosyal organizasyona katılan kişinin adını bildiren isimler yapar: *jaqaewşı*, *sportşı* ‘sporcu’, *miçuwrinşı* vb. (1991: 150).

3.53.1. Kazak Türkçesinde {+şı, +şi} Ekinin İşlevleri

1. Meslek adları yapar.

azanşı ‘müezzin’ < *azan* ‘ezan’ (KTTTS, 28), *biyeşı* ‘kısırak sağan kimse’ < *biye* ‘kısırak’ (KTTTS, 89), *etşı* ‘kasap’ < *et* (KTTTS, 147), *jükşı* ‘yük yükleyici, hamal’ < *jük* ‘yük’ (KTTTS, 189), *qabırşı* ‘mezarıcı’ < *qabir* ‘kabir, mezar’ (KTTTS, 268), *öleñşı* ‘şarkıcı, ozan’ < *öleñ* ‘1. Şiir 2. Şarkı’ (KTTTS, 427).

2. İnsanların alışkanlık hâline getirmiş hareketleri ifade eden isimler yapar.

azğıruşı ‘ayartan, kışkırtan, tahrik eden’ < *azğır-* ‘caydırmak, doğru yoldan saptırmak, aldatmak’ (KTTTS, 28), *ğaybatşı* ‘gammaz, gıybetçi, kovcu’ < *ğaybat* ‘gıybet, çekiştirme, yerme, dedikodu’ (KTTTS, 115), *jazğıruvşı* ‘suçlayıcı, itham edici’ < *jazğır-* ‘suçlamak, itham etmek, azarlamak’ (KTTTS, 151), *jalğanşı* ‘1. Yalancı 2. Vefasız, yalan (dünya)’ < *jalğan* (*u*) ‘gerçek olmayan, yalan, uydurma’ (KTTTS, 156), *qaraqşı* (*u*) ‘yağmacı, yol kesen, haydut, eşkiya’ < *qaraq* (*uu*) ‘doyumsuz, obur, açgözlü’ (KTTTS, 291), *qoşemetşı* ‘saygı gösteren, iltifat, hürmet eden kimse’ < *qoşemet* ‘birisine gösterilen saygı, iltifat, hürmet’ (KTTTS, 324).

3. Belirli bir düşünceye veya akıma aitlik bildiren isimler yapar.

ağartuwşı ‘eğitimci, kültür ve maarif ile meşgul olan, münevver, aydın’ < *ağartuw* ‘okutma, öğretme, aydınlatma, gözü açma’ (KTTTS, 25), *dastanşı* ‘destancı, hikayeci’ < *dastan* ‘destan, hikâye’ (KTTTS, 120), *jağrapiyaşı* ‘coğrafyacı’ < *jağrapiya* ‘coğrafya’ (KTTTS, 150), *jasaqşı* ‘gönüllü olarak askerî güçlere yardımcı olan sivil kuvvet, milis’ < *jasaq* (*i*) ‘1. Ordu, asker, askerî birlik 2. Ordu mensubu’ (KTTTS, 166), *jırşı* ‘çok şiir, destan bilen ve onları halka söyleyen kimse, şeyyat’ < *jır* (*i*) ‘uzun, manzum şiir; destan, yır’ (KTTTS, 194), *töñkerişşı* ‘devrimci, ihtilâlci’ < *töñkeris* ‘devrim, inkılâp, ihtilâl’ (KTTTS, 548).

3.54. {+şıq, +şik}

Eski Türkçede +çuk, +çük biçiminde görülen ek, işlekliliği hâlen devam eden küçültme ekidir (Clauson, 2007: 189). Kutadgu Bilig’de yalnızca *sığırçuk* ‘sığircık kuşu’ < *sığır* ‘sığı’ kelimesinde küçültme işlevinde kullanıldığı görülmektedir (Taş, 2020: 33). Divânu Lugâti’t-Türk’te ekin hem +çık hem de +çuk biçimi görülmektedir. +çık ile türemiş yalnızca *sığircık* “sığircık” < *sığır* sözcüğü bulunmaktadır. +çuk biçimi küçültme işlevi ile *oğulçuk* “ana rahmi” < *oğul* ve *yançuk* “para kesesi” < *yan* sözcüklerinde görülmektedir (Bilgen, 1989: 14).

Serebrennikov ve Gadjieva, +çık, +çik biçiminde görülen ekin, küçültme anlamlı isimlerin oluşumunda kullanıldığını ifade eder: Türk. *év* > *évçik* ‘evcik’, *kuş* ‘kuş’ > *kuşçık* ‘kuşcuk’, Tuv. *hém* ‘çay, dere’ > *hémçik* ‘küçük çay’, Trkm. *Köprü* ‘köprü’ > *köprücük* ‘köprücük’, Tat. *tāv* ‘dağ’ > *tāvçik* ‘dağcık’, Hak. *kime* ‘gemi’ > *kimecek* ‘gemicik’, Az. *alma* ‘elma’ > *almacık* ‘elmacık’, Krç-Blk. *kız* ‘kız’ *kızçık* ‘kızcağız’ (2022: 98).

Mustafa Öner, küçültme ve sevgi anlamı katma işleviyle isimden isim yapan bu ekin, Eski Türkçe Döneminde +ç ve +k (öğüçüm, öğük ‘anacığım, anacık’) şeklinde olduğunu daha sonra kalıplaşarak eklediğini ifade etmiştir. Ayrıca ekin, Eski Türkçe döneminin akabinde unutulduğunu ve birbiri üzerine kalıplaştığı ihtimali üzerinde durmuştur (1998: 44).

Türkiye Türkçesinde +cık, +cik, +cuk, +cük biçiminde görülmektedir. Eklendiği sözcüğe küçültme (minicik) ve sevgi (Mehmetçik, babacık) anlamı katar. Ayrıca hastalık (tatarcık, gelincik), bitki (kızılcık), araç (‘silahta’ arpacık, maymuncuk) ve organ (kulakçık, kapakçık, dudakçık) isimleri türetir (Eker, 2023: 271). Türkçenin başından beri kullanılan ve son dönemlerde çok işlek hâle gelen bu ek, eklendiği kelimeye küçültme ve sevgi anlamı katmasının yanı sıra küçültme ve sevgi anlamının silindiği isimler de türetir: arpa > arpacık, badem > bademcik, bağ > bağcık, dağar > dağarcık, dip > dipçik, elma > elmacık, gelin > gelincik, kabar > kabarcık, maymun > maymuncuk, tomur > tomurcuk (Karaağaç, 2019: 266-267).

Kazak Türkçesinde ç > ş değişimiyle yalnızca +şıq, +şik biçiminde görülen ek, küçültme ve sevgi bildiren isimler türetir: *qap+şıq* ‘ufak çuval’, *irim+şik* ‘peynir’, *üy+şik* ‘evcik, küçük ev’, *ay+şıq* ‘hilal, ayla’, *dorba+şıq* ‘küçük torba’ (Nergis, vd. 2015: 64; Tamir, 2012: 440). İsim ve sıfatlara eklenerek küçültme, sevgi ve acıma anlamları katar:

üyşik ‘küçük ev, evcik’, *qapşiq* ‘küçük çuval’, *dorbaşiq* ‘torbacık’, *oyınşiq* ‘oyuncak’, *ayşiq* ‘hilal, ayça’ (Koç ve Doğan, 2022: 242).

3.54.1. Kazak Türkçesinde {+şiq, +şik} Ekinin İşlevleri

1. Eklendiği kelimeye küçültme ve sevgi anlamı katar.

baqaşiq ‘haşere, böcek’ < *baqa* ‘kurbağa’ (KTTTS, 74), *erşik* ‘küçük eyer’ < *er (u)* ‘eyer’ (KTTTS, 143), *qaltaşiq* ‘küçük cep, kese’ < *qalta (ı)* ‘cep’ (KTTTS, 281), *tekeşik* ‘1. Henüz yaşını doldurmamış teke 2. Yöneticilik taslayan, kendine yönetici süsü veren kimse’ < *teke* (KTTTS, 530), *tömenşik* ‘mütevazı, alçakgönüllü’ < *tömen* ‘1. Aşağı, alt 2. Düşük, aşağı’ (KTTTS, 548), *uyaşiq* ‘küçük yuva, yuvacık’ < *uya* ‘yuva’ (KTTTS, 591).

2. Nesne isimleri türetir.

bürkenşik ‘kapüşon, başlık’ < *bürke-* ‘1. Örtmek, bürümek, kapamak, sarmak 2. Gizlemek, saklamak, örtbas etmek’ (KTTTS, 101), *külşik* ‘küllük, kül tablası’ < *kül (ı)* ‘kül’ (KTTTS, 257), *oyınşiq* ‘1. Oyuncak 2. Basit, kolay’ < *oyın* ‘eğlence, oyun’ (KTTTS, 409).

3. Organ adları yapar.

quyrışiq ‘1. Kuyruk sokumu 2. Birisinin kuklası, uşağı olma’ (KTTTS, 331), *miyşiq* ‘beyincik’ < *miy (ı)* ‘beyin’ (KTTTS, 381).

4. Bitki adları yapar.

bürşik ‘çiçeğin açmadan evvelki hâli, tomurcuk’ < *bür (ı)* ‘tomurcuk’ (KTTTS, 101).

3.55. {+şıl, +şil}

Eski Türkçede +çıl, +çil eki tekrarlama ve alışkanlık ifade eden sıfatlar türetir. Ek, 11. yüzyıl ve sonrası yaygın olup günümüzde işlekliğini kaybetmiştir: *ig* ‘hastalık’ > *igçil* ‘hastalıklı’, *yağmur* > *yağmurçıl* ‘yağmurlu’ (Clauson, 2007: 190). Yaygın kullanışı olmayan, renk adlarına eklenen bir ektir: *aķçıl* (< aķ+çıl) ‘akça’, *kırçıl* (< kır+çıl) ‘kır’ (Eraslan, 2012: 95). Dîvânu Lugâti’t-Türk’te yalnızca *yağmurçıl* “yağmuru çok olan yer” < *yağmur* sözcüğünde bolluk adı yapma işlevinde görülmüştür (Bilgen, 1989: 14).

Türkiye Türkçesinde +cıl, +cil, +cul, +cül, +çıl, +-çil, +çul, +çül biçiminde görülen ek, isimden isim ve sıfat yapan, özellikle Cumhuriyet döneminde çok yararlanılan işlek bir ektir: evcil, artçıl (Zülfikar, 2011: 71-72). Hamza Zülfikar, bu ekin +çıl, +çil versiyonunun farklı başlık altında ayrıca değerlendirmiştir. İsimden isim yapan, renk adlarında benekliliği, alacalılığı, temel renkten farklı renk adlarını ifade ettiğini belirtir. Örneğin, *aķçıl* ‘beyazımsı,

beyaza yakın', kırçıl, gökçül 'mavimsi, maviye yakın'. Zülfikar, ayrıca ekin bu özelliğinden faydalanılarak benzetme, yakınlık kavramlarını taşıyan yeni terimler türetebileceğinin ihtimalinden söz eder (2011: 76).

Muharrem Ergin, işlek olmayan, üç beş örneğinin olduğundan söz ettiği +cıl, +cil, +cul, +cül, +çıl, +çil, +çul, +çül ekinin bir şeye düşkünlük (ev-cil, ben-cil, balık-çıl, tavşan-cıl) ve benzetme (kır-çıl, ak-çıl 'aka çalan') anlamı kattığını ifade eder. Yani benzetme ve mübalağa anlamı vardır. Ayrıca Ergin, bu ekin Eski Türkçede +çıl, +çil şeklinde olduğunu, bugün ses uyumlarına bağlı değişiklik gösterdiğini belirtir (2009: 175).

Tahsin Banguoğlu, +cil ekinin az kelime türettiğini, avcı kuşları, yırtıcı hayvanları yedikleri hayvanın, nesnenin adıyla adlandırılan kelimeler türettiğini ifade etmiştir: balıkçıl, tavşancıl, yılancıl, sıçancıl, adamcıl, çamurcul gibi. Anadolu ağızlarında daha geniş anlatımı var olduğundan da söz eder: evcil, bencil, anacıl, babacıl, elcil, öncül, soncul, avcıl gibi (1974: 165).

Tahsin Banguoğlu, ayrıca +çil ekinden oluşan sıfatları (renk adları türeten) farklı bir başlık altında ele almış, +cil ekinden ayırmıştır. +çil eki anlatımı ve önsesinin akıcılar önünde ünlüleşmemesi ile +cil ekinden ayırır. Banguoğlu, bu ekin çok eski olmayan bir zamanda çil (benek benekli) kelimesinden doğduğu ihtimali üzerinde durur. Renk isimlerine eklenerek bu renklere benzer, benekli anlamları kattığını söyler: akçıl, kırçıl, gökçül (1974: 166).

Kazak Türkçesinde yalnızca +şıl, +şil biçiminde görülen ek, isim, sıfat ve zamirlere eklenerek, anlamlarına göre belirli bir işe veya harekete elverişli olmayı; düşkünlüğü ve bağlılığı ifade eden isimler yapar (Isqaqov, 1991: 173; Nergis, vd. 2015: 62; Koç ve Doğan, 2022: 241). Ayrıca iki nesne arasında mukayese veya benzetme anlam ilgisi sağlayan sıfatlar da türettir: *ultışıl* 'milliyetçi', *tuwraşıl* 'doğrucu', *özimşil* 'bencil', *külkişil* 'gülünç', *oyşıl* 'düşünür', *Türikşil* 'Türçü', *añgimeşil* 'hoş sohbet' (Koç ve Doğan, 2022: 241).

3.55.1. Kazak Türkçesinde {+şıl, +şil} Ekinin İşlevleri

1. Belli bir işe, harekete, duruma ve duyguya düşkün olmayı bildiren kelimeler yapar. *aylaşıl* 'hilekâr, taktikçi, açıkgöz, kurnaz' < *ayla* 'hile, taktik' (KTTTS, 31), *jemşil* '1. Açgözlü, obur 2. Rüşvetçi' < *jem* 'yem' (KTTTS, 174), *küdikşil* 'şüpheli, kuşkucu, septik' (KTTTS, 254), *qatınşıl* 'kadın düşkünü, hovarda' < *qatın* '1. Zevce, eş 2. Kadın' (KTTTS, 302), *tüzşil* 'dışarıda gezmeyi, dalaşmayı çok seven' < *tüz* (ı) 'evin dışındaki yer, dışarı,

düzlük' (KTTTS, 560), *şağımşıl* 'şikâyet etmeyi seven (kimse), müzevir' < *şağım* 'şikâyet' (KTTTS, 620).

2. İnsanların karakter özellikleri ile ilgili sıfatlar yapar.

beybitşil 'barışsever, sulhsever' < *beybit* 'barış, sulh' (KTTTS, 85), *jikşil* 'ihtilafçı, bozguncu, bölücü, münafık' < *jik* '1. İki nesnenin birbirine temas ettiği yer, ek yeri 2. Hudut, sınır' (KTTTS, 195), *quwlıqşıl* 'kurnaz, hilekâr' < *quwlıq* (ı) 'kurnazlık, uyanıklık' (KTTTS, 327), *menşil* 'bencil, egoist' < *men* 'ben' (KTTTS, 377), *ökpeşil* 'alınan, kırılan, gücenen' < *ökpe* (u) 'kırılma, darılma, rencide olma, sitem' (KTTTS, 425).

3. Renk isimleri yapar.

aqşıl 'beyazımsı, akçıl' < *aq* (ı) 'ak, beyaz' (KTTTS, 37), *kökşil* 'mavimtırak, açık mavi, mavimsi' (KTTTS, 244).

3.56. {+şılıq, +şilik}

Eski Türkçe +çı, +çi ve +lık, +lik eklerinden oluşmuş birleşik bir ektir. Türkiye Türkçesinde +cılık, +cilik, +culuk, +cülük; +çılık, +çilik, +çuluk, +çülük biçiminde görülen ek; meslek, uğraşı ve alışkanlık hâline gelmiş işleri karşılar. (Zülfikar, 2011: 73).

Kazak Türkçesinde ç > ş değişiminden dolayı +şılıq, +şilik biçiminde görülen bu ek, isim ve sıfatlara gelerek soyut anlamlı isimler yapar: *molşılıq* 'bolluk', *keñşilik* 'genişlik', *joqşılıq* 'yokluk', *köpşilik* 'çoğunluk', *ayırmaşılıq* 'farklılık', *mümkınşilik* 'imkaniyet', *iyeşilik* 'sahiplik', *süyispenşilik* 'sevgi, muhabbet' (Koç ve Doğan, 2022: 241; Nergis, vd. 2015: 62; Tamir, 2012: 439; Kaljanova, 2000: 103).

Makpal Baimenova, bu ekin +şı, +şi ve +lık, +lik yapım eklerinin birleşimi sonucu meydana geldiğini ve Kazak Türkçesinde iki temel işlevi olduğundan söz eder. Bunlar: 1. Meslek ve uğraşı isimleri yapması, 2. Türkiye Türkçesindeki +cı ekinden çıkarak +lık, +lıq ekinin yaptığı işleve daha yakın kullanılmasıdır. Baimenova, bazı kelimelerin Farsça kökenli +ger eki ile bütünleşmiş olduğuna dikkat çeker. Örneğin, *qıyın+şılıq* 'zorluk, sıkıntı, kıtlık', *tir+şilik* 'hayat', *adamger+şilik* 'insanlık', *jawapker+şilik* 'sorumluluk' (2019: 70).

3.56.1. Kazak Türkçesinde {+şılıq, +şilik} Ekinin İşlevleri

1. Meslek ve uğraşı adları yapar.

änşilik 'şarkıcılık, türkücülük' < *än* 'şarkı, türkü' (KTTTS, 66), *elşilik* 'elçilik' < *el* '1. Halk, millet 2. Memleket, yurt' (KTTTS, 138), *qosşılıq* 'yardımcılık, hizmetçilik, uşaklık' < *qos*

(*uu*) ‘1. Belirli bir işi yapan ekip, grup 2. Sezonluk, geçici yer’ (KTTTS, 323), **maqtaşılıq** ‘pamukçuluk’ < *maqta* (*ı*) ‘pamuk’ (KTTTS, 365), **malşılıq** ‘hayvancılık’ < *mal* ‘deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal’ (KTTTS, 366), **töreşilik** ‘1. Hakimlik, kadılık 2. Arabuluculuk’ < *töre* ‘1. Asilzade, aristokrat, soylu 2. Yüksek makam, mevki sahibi. 3. Kadı, hâkim’ (KTTTS, 549).

2. +lıq isimden isim yapım eki işlevinde kullanılarak soyut adlar türetir.

adamşılıq ‘insanlık, insaniyet’ (KTTTS, 26) < *adam* ‘insan, adam’, **jamanşılıq** ‘kötülük, düşmanlık’ < *jaman* ‘kötü, fena’ (KTTTS, 158), **jawşılıq** (*ı*) ‘düşmanlık, husumet’ < *jaw* (*ı*) ‘1. İstilacı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 169), **keñşilik** ‘bağımsızlık, özgürlük’ < *keñ* ‘geniş, bol’ (KTTTS, 229), **ötirikşilik** ‘yalancılık, sahtekârlık’ < *ötirik* ‘yalan, aldatma, uydurma’ (KTTTS, 434), **saqşılıq** ‘uyanıklık, ihtiyatlılık’ < *saq* (*ı*) ‘ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli’ (KTTTS, 461).

3. Farsça -ger eki üzerine +şılıq ekinin birleşiminden oluşmuş kelimeler de görülmektedir.

ağayingersilik ‘akrabaları kayırma, koruma; akrabalar arası yardımlaşma’ (KTTTS, 25), **adamgersilik** ‘insanlık, insaniyet’, **räsuwagersilik** ‘israfçılık, boşa döküp saçma, savurma’ (KTTTS, 451), **sıpayigersilik** ‘1. Edeplilik 2. Sadelik, gösterişsizlik’ < *sıpayı* ‘1. Kibar, edepli, nezaketli 2. Sade, sıradan, gösterişsiz’ (KTTTS, 505).

3.57. {+t, +at, +it, +ayt, +eyt}

Birkaç kelimedede görülen ve işlek olmayan bir ektir. Örneğin *jigit* ‘yiğit’ (*jig* < *yég* ‘iyi, üstün, yeğ’) kelimesinde pekiştirme, kök anlamını kuvvetlendirme işleviyle vasıf ismi, *tübit* ‘hayvan kılının dibinde bulunan yumuşak tüy’ kelimesinde ise somut isim yapma işlevinde kullanılmıştır (Uygur, 2018: 92).

Kazak Türkçesinde +it, +ayt, +eyt; +pañ, +qal ekleri işlek olmayan eklerdir. Bu biçimler aracılığıyla oluşup kalıplaşan sızat, qırat, buyrat, şöleyt, qumayt, şatqal, ötkel gibi sözcüklerin anlamları içerik ve yapı bakımından asıl temellerine benzerdir. Ancak tam olarak aynı değildirler. Örneğin, *qır* ‘kır, bozkır’ ile *qırat* ‘tepe’, *şöl* ‘çöl, sahra’ ile *şöleyt* ‘çöl, sahra’, *su* ‘su’ ile *suwat* ‘hayvan suvaracak yer, suvat, yalak’ *şat* ‘iki dağın arasında kalan büyük çukur, vadi, koyak’ ile *şatqal* ‘dağ geçidi, derbent, belen’ gibi (Israqov, 1991: 152).

3.57.1. Kazak Türkçesinde {+t, +at, +it, +ayt, +eyt} Ekinin İşlevleri

1. Pekiştirme, kök anlamını kuvvetlendirme işlevinde kelimeler yapar.

buyrat ‘dağ silsilesi, sıra dağ’ < **buyra** ‘dağ tepesi’ (KTTTS, 97), **jaylawıt** ‘düz, düzce’ < **jaylaw** (ı) ‘yayla, yaylak, otlak’ (KTTTS, 152), **jiğit** ‘yiğit, genç, delikanlı’ (KTTTS, 195) < **yig** ‘(iyi, sıkı sağlam) ile it ekinden yig-it-yigit (genç, güçlü, delikanlı)’ (Eyuboğlu, 1991: 757), **köldewit** ‘sulu, çamurlu (yer)’ < **köldew** ‘nehir ve göl sularının toplandığı yer’ (KTTTS, 245), **qırat** ‘tepe’ < **qır** (ı) ‘1. Kır, bozkır 2. Bıçak vb. şeylerin sırtı 3. Ütü çizgisi 4. Hüner, maharet 5. Beceri, işe yatkınlık’ (KTTTS, 348), **saylawıt** (u) ‘seçkin düzeyde, mümtaz’ < **saylaw** ‘seçim, oy verme’ (KTTTS, 460).

2. Somut isimler yapar.

suwat ‘hayvan suvaracak yer, suvat, yalak’ < **suw** ‘su’ (KTTTS, 491), **tübit** ‘1. Keçi, deve vs. hayvanların kıllarının altında bulunan yumuşak tüy 2. Tiftik’ < **tüp** (ı) ‘dip; alt’ (KTTTS, 559), **şırmawıt** ‘bir tür nakış, desen, motif’ < **şıрма-** ‘1. Sıkı sıkı sarmak, bağlamak 2. Bürümek, kaplamak, örtmek’ (KTTTS, 655).

3. Eklendiği kelimenin kök anlamını değiştirmedeği de görülmektedir.

aqparat ‘bilgi, haber’ < **aqpar** ‘1. Haber, malûmat, bilgi, istihbarat, rapor 2. Bahane’ (KTTTS, 36), **jayt** ‘hâl, durum, vaziyet’ < **jay** (u) ‘hâl, durum, vaziyet’ (KTTTS, 153), **qawırt** ‘ivedi, acele, tez’ < **qawır-dawır** ‘telaşlı, acele, ivedi’ (KTTTS, 304), **quzart** ‘zirve, doruk’ < **quzar** ‘dağın en yüksek noktası, doruk, zirve’ (KTTTS, 330), **şöleyt** ‘1. Çöl, sahra 2. Susuzluk, hararet’ < **şöl** ‘1. Çöl, sahra 2. Susuzluk, hararet’ (KTTTS, 645).

3.58. {+tay}

Kazak Türkçesinde bu ek akraba adlarına eklenerek, onlara küçültme, şımartma ve nezaket gösterme gibi anlamlar katar: *Ağatay* “ağabeyciğim”, *apatay* “anneciğim, ablacığım”, *äketay* “babacığım”, *şeşetay* “anneciğim” vb. *kişkentay* “küçücük” ve *azğantay* “azıcık” sözcüklerinde kişi ve az kökü üzerine önce -kene (-ğana) sonra +tay eki gelmiştir (Isqaqov, 1991: 159-160). Nezaket göstermek, beğenmek, sevmek ve saygı göstermek için kullanılan bir ektir (QG, 2002: 321). Sevgi, saygı ve küçültme ifade eder (Nergis, vd. 2015: 67; Koç ve Doğan, 2022: 243). Damak uyumuna uymayan bu ek, sonraki dönemlerde ekleşmiş bir ektir. Ekleşme süreci devam ettiği için ekin etimolojisi şimdilik -tay < tay “at yavrusu” şeklinde tanımlanmaktadır (Öner, 1998: 47).

3.58.1. Kazak Türkçesinde {+tay} Ekinin İşlevleri

1. Sevgi ve saygı ifade eden isimler türetir.

ağatay ‘ağabeyciğim’ < *ağa* ‘akrabalardan yaşça büyük olanı’ (KTTTS, 25), *äjetay* ‘nineciğim’ < *äje* ‘nine, büyük anne’ (KTTTS, 62), *apatay* ‘anneciğim, ablacığim diye seslenmek’ < *apa* ‘1. Abla 2. Anne’ (KTTTS, 47), *jeñgetay* (ı) ‘yengeciğim’ < *jeñge* ‘yenge’ (KTTTS, 174), *köketay* ‘çocuğun babasına ve ağabeylerine karşı söylediği hitap, babacığim, ağabeyciğim’ < *köke* ‘çocuğun babasına ve ağabeylerine karşı kullandığı hitap sözü’ (KTTTS, 243), *qalqatay* ‘daha sevecen bir seslenme (yavrucuğum, güzelim vb.)’ < *qalqa* (u) ‘büyüklerin küçüklere karşı kullandıkları sevgi ifadesi (yavrum, canım vb.)’ (KTTTS, 280).

2. Küçültme anlamlı isimler türetir.

azğantay ‘azıcık, biraz’ < *az* (ı) ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28), *kişkentay* ‘küçücük, minimini’ < *kişkene* ‘büyük olmayan, küçücük, ufacık’ (KTTTS, 265).

3.59. {+tar, +ter +dar, +der}

Çok işlek olmayan bu ekin kökeni Farsça ‘-dâr’ dır. Hem Türkçe hem de yabancı kökenli kelimelere eklenerek yeni kelime türetiminde kullanılmaktadır. Kendisinde bir şey bulunan, bir şeye sahip anlamı katan ve genellikle +lı isimden isim yapım eki ile -an ve -mış sıfat-fiil ekinin işlevine denk gelen vasıf isimleri yapar: *ayıpdar* ‘suçlu, davalı’, *azadar* ‘kederli’, *ämeldar* ‘memur’, *mülkdar* ‘zengin’, *önimdar* ‘verimli’, *tildar* ‘konuşkan, boşboğaz’ (Uygur, 2018: 100).

Türkoloji’de +dar eki İran dillerindeki ‘tutmak, sahip olmak’ anlamındaki *daštān* sözü ile irtibatlandırılır. Kazak Türkçesinde eklendiği isimlere ‘sahip olma’ anlamı katmaktadır. Yani bu ekin işlevi +şı eki ile birleştirilebilir (QG, 2002: 304). İsimden isim yapım eki olan bu ek, sözcüğün kök anlamına göre belirli bir harekete tabi tutulduğu anlamına gelen sıfat anlamlı adlar oluşturur. Örneğin: *qarızdar* ‘borç almış, borçlu’, *habardar* ‘haberli, bilgili, haberi olan’, *borıştar* ‘borçlu, verecekli’ vb. (Isqarov, 1991: 176). Ek, Kazak Türkçesinde ünlü ve ünsüz uyumuna girmiştir.

3.59.1. Kazak Türkçesinde {+tar, +ter, +dar, +der} Ekinin İşlevleri

1. Tutmak ve sahip olmak anlamında kelimeler yapar.

borıştar ‘borçlu, verecekli’ < *borış* ‘1. Borç, verecek 2. Vazife, görev’ (KTTTS, 92), **qapadar** ‘kaygılı, üzüntülü, tasalı, kederli, dertli’ < *qapa (i)* ‘üzüntü, kaygı, endişe’ (KTTTS, 287), **qulağdar** ‘haberi olan, haberdar’ < *qulaq (i)* ‘kulak’ (KTTTS, 331), **opadar** ‘sözünün arkasında duran, mert, vefalı’ < *opa (u)* ‘şefkat, merhamet, vefa’ (KTTTS, 414), **parızdar** ‘borçlu, minnettar’ < *parız (u)* ‘borç, görev, sorumluluk’ (KTTTS, 438), **ilimdar** ‘bilgili, bilgi sahibi’ < *ilim* ‘bilim, ilim’ (KTTTS, 670).

3.60. {+y, +ay, +ey}

Bazı Türk yazı dillerinde +ay, +ey eki çeşitli akrabalık anlamına bağlı sevgi ifadeli küçültme anlamı katan isimler türetir: Tat. *bābay* ‘dedecik’ > *baba* ‘baba’, *āna* ‘ana’ > *ānay* ‘anacık’, *āta* ‘baba’ > *ātay* ‘babacık’, Nog. *aba* ‘hala’, *abay* ‘halacık’, Özb. *bābā* ‘dede’ > *bābāy* ‘dedecik’ (Serebrennikov ve Gadjeva, 2022: 98). İsimlerin ve sıfatların küçültme şekillerinde kullanılır. Başlıca işlevi küçültme ve sevgi ifade etmektir. Eski ög ‘anne’ kelimesine eklenerek Başkurtçada: *ügey*, Kazakçada: *ögey*, Kırgızcada: *ögöy*, Özbekçede: *ugay*, Uygurcada: *ögey*, Türkmencede: *övey* ve Türkçede: *üvey* şeklinde görülmektedir. ‘öz olmayan’, üvey baba, üvey kardeş, üvey ana vb. (Kononov, 1968: 86).

Kazak Türkçesinde +y, +ay, +ey biçiminde görülen bu ek işlek değildir. Akrabalık adlarına eklenerek, onlara saygı, sevgi ve nezaket gibi anlamlar yükler: *ağay* ‘ağabey, beyefendi’, *apay* ‘abla, hanımefendi’, *şeşey* ‘anne’, *kökey* ‘baba, amca’ (Koç ve Doğan, 2022: 244; İsaev, 2007: 201). Biray, Ayan ve Ercilasun da bu ekin akrabalık adlarına eklenerek, saygı, sevgi ve nezaket ifadesi kattığı görüşündedir (2015: 66). Bu ek, Kazak Türkçesinde yalnızca yakın akrabalar çerçevesinde kalmaz, uzak ve yakına bakılmaksızın tüm saygın ve yaşı büyük herkes için de kullanılır: *Jambıl atay*, *Şolpan apay*, *Mädina tätey*, *Ulbolsın şeşey* vb. (İsraqov, 1991: 159). Çoğunlukla sonu sesli ile biten akrabalık ifade eden sözcüklere gelir: *ağa+y* ‘ağabeyciğim, amcacığim, dayıcığim’ < *ağa* ‘ağabey, amca, dayı’, *şeşe+y* ‘anneciğim’ < *şeşe* ‘anne’, *apa+y* ‘ablacığım, teyzeciğim, halacığım’ < *apa* ‘abla, teyze, hala’ (Kaljanova, 2000: 107).

3.60.1. Kazak Türkçesinde {+y, +ay, +ey} Ekinin İşlevleri

1. Sevgi ve saygı bildiren kelimeler yapar.

ağay ‘1. Ağa kelimesinin kibarca söylenmesi 2. yaşça büyük erkeklere ve hocalara saygı bildiren hitap şekli’ < *ağa* ‘yaşça büyük erkek’ (KTTTS, 25), **āje** ‘nine’ < *āje* ‘nine, büyük anne’ (KTTTS, 62), **apay** ‘1. Yaşça büyük hanıma saygı belirtmek için kullanılan söz 2. Hoca hanım, hanım öğretmen’ < *apa* ‘abla, yakın akrabalar arasında yaşı büyük olan hanım’,

ebey ‘büyük anne, nine, ebe’ < *ebe* (KTTTS, 135), **jezdey** ‘baldızın eniştesine hitap şekli’ < *jezde* ‘enişte’ (KTTTS, 171), **tätey** ‘yaşça büyük kadınlara kullanılan saygı ifadesi, abla, teyze’ < *täte* ‘abla, teyze’ (KTTTS, 528).

2. Vasıf isimleri yapar.

qolay ‘uygun, layık’ < *qol* ‘uygun, layık’ (KTTTS, 313), **pısıqay** ‘kurnaz, açık göz’ < *pısıq* ‘1. Eğirilerek iyice sağlamlaştırılan (ip, urgan) veya sıkıca bastırılan (keçe) 2. Becerikli, açık göz, uyanık, hamarat’ (KTTTS, 446), **ırjaqay** ‘sırıtkan, sırtık’ < *ırjaq* ‘sırıtkanlık, sırtıma’ (KTTTS, 665).

3. Küçültme bildirir.

ögey ‘1. Üvey 2. Evlat edinilmiş, evlatlık 3. Yabancı, başka, yad, el’ (KTTTS, 423), **tırbıqay** ‘kısa, bodur, bücür’ < *tırbıq* ‘bodur’ (KTTTS, 570).

4. İlgili olma anlamı katar.

mañay ‘etraf, çevre, civar, havali’ (KTTTS, 367), **jolay** ‘yol üstü’ < *jol* ‘1. Yol. 2. Uzak sefer, yolculuk’ (KTTTS, 180), **sazay** ‘ceza’ (KTTTS, 459) < *saz+ay* (QG, 2002: 306).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KAZAK TÜRKÇESİNDE FİİLDEN İSİM YAPAN EKLER

4.1. {-a, -e}

Çok eski bir ektir ve kalıplaşarak fiilden isim yapım eki olmuştur: *kut*ada “kadın ismi” (*kut*+ad- “mesut olmak”, *udu* “maiyet, sonra” (*ud*- “takip etmek”), *ögä* “şöhret” (*ög*- “övmek”) (Gabain, 1988: 51; Eraslan, 2012: 104). Eylem zarf ekidir: *ara* “arasında” < *ar*- “arasından geçmek, çapraz geçmek”, *tapa* “-a doğru” < *tap*- “bulmak”, *tägrä* “çepeçevre” < *tägir*- “çevirmek, kuşatmak” (Tekin, 2003: 88; Taş, 2020: 115). Esasında zarf fiil eki olan -a, -e, sonradan fiilden isim yapan yapım eki olmuştur. Ek, işlek değildir ve kalıplaşarak yapılan nesneyi veya yeri ifade etmek için kullanılan sözcükler türetmiştir: *öt*-e, *sap*-a, vb. (Ergin, 2009: 193). Eylem sonucunda meydana çıkan nitelik ya da varlığı ifade eder: *çevir*- > *çevire*, *diz*- > *dize*, *gör*- > *göre*, *sap*- > *sapa*, *yar*- > *yara* (Karaağaç, 2019: 295).

İsim yapmanın yanı sıra edat ve zarf türünden kelimeler de yapar: *erte* < *ert*-e “erken, sabah”, *kata* < *kat*-a “defa, kerre”, *koşa* < *koş*-a “çift”, *oza* < *oz*-a “önce, evvel”, *yana* < *yan*-a “tekrar, yine” (Hacıeminoğlu, 2019: 173).

Kazak Türkçesinde bu ek aracılığıyla somut isimler, yapılan işin sonucunu bildiren isimler türetilir. Eyleme zaman anlamı katar: *jar*-a ‘yara’, *aynal*-a ‘çevre’, *keş*-e ‘dün’ (Nergis vd., 2015: 76). Kazak Türkçesinde zarf fiil eklerinden biri -a, -e dir. Burada da kalıplaşma yoluyla yapım eki kimliğine büründüğü görülür.

4.1.1. Kazak Türkçesinde {-a, -e} Ekinin İşlevleri

1. Somut isimler yapar.

aynala ‘1. Etraf, civar, çevre 2. Bir şeyin kenarı’ < *aynal*- ‘1. Belirli bir şeyin etrafında dönmek 2. Bir durumdan başka bir duruma geçmek’ (KTTTS, 31), **jara** (I) ‘1. Yara, bere 2. Dert, tasa, kaygı, üzüntü’ < *jar*- (IV) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 163), **jete** (I) ‘1. Bir şeyin sapı ile başının birleştiği yer 2. Ense, boyun’ < *jet*- ‘1. Varmak, ulaşmak, erişmek 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 176), **mala** ‘tırmık’ < *mal*- ‘batırmak, banmak, bandırmak, doldurmak’ (KTTTS, 365), **öre** (II) ‘atın kaçmasını önlemek için iki ayağına bağlanan kısa ip veya zincir, köstek, bukağı’ < *ör*- (III) ‘1. (saç, ip, kamçı vb.) Örmek’ 2. (duvar) Örmek’, **taqa** (I) ‘ayakkabı topuğu, ökçe’ < *taq*- (IV) ‘1. Bir şeyi başka bir nesneye asmak, yapıştırmak, iliştiirmek, takmak 2. Bağlamak, sarmak, takmak’.

2. Yapılan işin sonucunu bildiren isimler yapar.

ara (u) ‘1. Ara 2. Teneffüs, mola, dinlenme 3. Arasında, içinde’ (KTTTS, 48) < ar- ‘arasından geçmek’ + a- ‘zarf fiil eki’ (Gülensoy, 2007: 74), **jete** (u) ‘akıl, şuur’ < jet- ‘1. Varmak, ulaşmak, erişmek 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 176), **qaba** ‘kaba, kalın, gür, yoğun’ (KTTTS, 267) < ‘kabarmak’tan kab-a-kaba’ (Eyuboğlu, 1991: 358), **sala** ‘1. Akarsu kolları 2. Dal, saha, alan’ (KTTTS, 462) < sal- ‘bırakmak, koyuvermek’ (Gülensoy, 2007: 722).

3. Fiile zaman anlamı katan sözcükler yapar.

erte ‘eskiden önceden’ (KTTTS, 143) < ert- “geçmek” (Gülensoy, 2007: 340), **keşe** (ı) ‘1. Dün 2. Geçenlerde, geçende’ < keş- (uu) ‘(sudan) geçmek’ (KTTTS, 235), **keşe** (u) ‘gece’ < keş- (uu) ‘(sudan) geçmek’ (KTTTS, 235).

4. Zarf ve edat olarak kullanılan sözcükler yapar.

qayta (ı) ‘gene, yine, tekrar’ < qayt- (ı) ‘geri dönmek’ (KTTTS, 275), **qaytara** ‘tekrar, yeniden, baştan’ < qaytar- ‘1. İade etmek, geri göndermek, geri vermek 2. Sürünün yönünü değiştirmek’ (KTTTS, 275), **öte** (u) ‘pek, çok, gayet’ < öt- (u) ‘1. Geçmek 2. Bir kurum ya da kuruluşa üye olmak 3. Ölmek, dünyadan göçmek 4. (zaman) Geçmek, ilerlemek 5. Çok satılmak, tutulmak’ (KTTTS, 433), **üdere** ‘acil, apar topar’ < üder- ‘1. İltica etmek, apar topar göçmek 2. Ürmek, korkmak’ (KTTTS, 593).

4.2. {-ağan, -egen}

Türkçenin başından beri görülen bu ek nadir kullanılan ve işlev bakımından -ğan, -gen, -қан, -ken’ e benzeyen bir ektir. Türettiği isimler, eylemi aşırı ve sürekli yapanı veya olanı karşılar. Örneğin, gez-eğan, vur-ağan, yat-ağan, ol-ağan, çal-ağan ‘atmaca’, kes-eğan gibi (Ergin, 2009: 190).

Ekin tarihî seyrine bakıldığında, Uygur Türkçesinde ek, eklendiği fiile devamlılık anlamı katan ve seyrek kullanılan birleşik (-a- ğan, -e -gen) bir ektir: tudağan (< tut- ağan) “devamlı tutan” (Eraslan, 2012: 104). Serebrennikov ve Gadjieva’ a göre ek, -қан, -ken ekinden gelişmiştir. Birinci tarafı hareketin sürekliliğini bildiren fiiller yapan -a, -e ekidir. Genel olarak -ağan, -egen eki daimî nitelikleri ifade eder: Trkm. *dur*- ‘durmak’ > *durağan* ‘duran’, Az. *yat*- ‘yatmak’ > *yatağan* ‘uyumayı seven’ (2022: 114).

Kazak Türkçesinde bu ek, türettiği fiilin hareketini devamlı olarak yapan nesneleri karşılar: *köregen* “gözü açık”, *tebegen* “devamlı çifte atan (at)”, *bezegen* “yerinde

durmayan”, *beregen* “eli açık, cömert” (Koç ve Doğan, 2022: 251). Bir işi devamlı olarak yapma bildirir (Nergis vd., 2015: 76). Geçişsiz ve geçişli fiillere eklenip belirli bir işi, hareketi yapma eğilimi bildiren sıfatlar türetir (Isqarov, 1991: 180).

4.2.1. Kazak Türkçesinde {-ağan, -egen} Ekinin İşlevleri

1. Hareketi çokça tekrarlayanı gösteren kelimeler yapar.

beregen ‘cömert, eli açık’ < *ber-* ‘vermek’ (KTTTS, 87), *kezegen* ‘avare, gezgin, başıboş, gezeğin’ < *kez-* ‘gezmek’ (KTTTS, 223), *qaşağan* ‘hep kaçmayı, sıvışmayı düşünen’ < *qaş-* ‘kaçmak’ (KTTTS, 304), *süzegen* ‘süsen, boynuzlayan, toslayan’ < *süz-* ‘boynuzlamak, süsmek, tos vurmak’ (KTTTS, 495), *tebegen* ‘yanına kimseyi yanaştırmayan, tepen, çifte atan (at)’ < *tep-* ‘(at, eşek vb.) çifte atmak, tepmek’ (KTTTS, 529), *üregen* ‘çok havlayan, ürüyen’ < *ür-* ‘üremek, havlamak’ (KTTTS, 599).

4.3. {-aq, -ek}

Eski Türkçenin Göktürk ve Uygur Türkçesi döneminde ekin başındaki *ğ, g* ünsüzleri korunurken, Karahanlı Türkçesi döneminde hem *ğ, g*’li hem de bu ünsüzlerin düştüğü örnekler görülmektedir. Harezmi Türkçesinde ise Karahanlı Türkçesi dönemindeki gibidir. Günümüz Türkiye Türkçesinde ise -ak, -ek şeklini almıştır (Güvenç, 2004: 133).

Türkçenin başından beri işlek olan bir ekidir. İşlev olarak, fiilin gösterdiği hareketi çokça yapanı, olanı, yapılanı; hareketin yapıldığı yeri, âleti; hareketle yapılan şeyi ve fiilin etkisinde kalan nesneleri bildiren kelimeler yapar: yat-ak, dur-ak, barın-ak, dön-ek, kay-ak. Eski Türkçedeki bazı örneklerin -ğak, -gek’li olması bu ekin eskiden -ğak, -gek biçiminde olduğunu, Batı Türkçesine geçerken baştaki *g* ve *ğ*’nin düştüğünü görmekteyiz (Ergin, 2009: 188). Tek veya çok heceli fiil kök ve gövdelerinden sıfatlar ve isimler yapar. Alışkanlığı, duyguyu ve fiilin gösterdiği işi çok yapanı gösteren sıfatlar, bir işin yapıldığı yeri gösteren isimler yapar. Aynı zamanda araç- gereç isimleri, soyut ve somut isimler de türettiği görülmektedir (Korkmaz, 2009: 70).

Gabain, Eski Türkçede -ğak, -gäk; -ğuk, -gük biçiminde görülen bu ek için ön sesi *k*, son sesi *ğ* da olabilir mi? şüphesi ile -ğö *k* ve -kō *ğ*’ın, farklı anlamları olan, farklı ekler olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur. “Daima yapan” anlamında kelimeler türetir: *içkāk* “vampir” (iç- “içmek”), *tirgāk* “direk” (<tirä-gäk, tirä- “diremek, desteklemek”), *yulğak* “aydınlık, ışık” (yul-a “meşale” ile aynı kökten), *kazğuk* “kazık” (kaz- “kazmak”), *arğak* “mekik ipeği, atkı” (ar- “dolaşmak”) (1988: 52). Eski Uygur Türkçesinde fail isimleri, âlet

adları ve hastalık adları yaptığı görülmektedir: *orğak* (< or- “biçmek” -ğak) “orak”, *yumğak* (< yum-ğak) “yumak”, *kusgak* “kasmaya eğilimli, kusacak olan”, *ötgek* “ishal”, *orgak* “orak” (Eraslan, 2012: 105; Ölmez, 2021: 267). Karahanlı Türkçesi döneminde -gak, -gek biçiminde görülen ek, günümüzdeki -an, -en sıfat fiil eki ile -cı, -ci isimden isim yapan ekin anlamında sözcükler türetir (Hacıeminoğlu, 2019: 19). Karahanlı Türkçesi dönemine ait olan Dîvânu Lugâti't-Türk'te bu ekin soyut-somut isimler ve sıfat türettiği görülmektedir: *kewgek* “pektek” < kew- “gevşemek”, *sergek* “sendeleme” < ser-, *kürgek* “kürek” (Bilgen, 1989). Yine Karahanlı Türkçesi dönemine ait olan Kutadgu Bilig’de ekin fail isimleri, alet isimleri ve hayvan isimleri türettiği görülmektedir (Taş, 2020: 129-130).

Bugünkü Kıpçak Türkçesinde fiille ilgili nesne adı yaptığı görülmektedir: Kzk. *pışak* “bıçak”, *tösek* “döşek”, *korkak* “korkak”, *kesek* “parça, bölüm” (Öner, 1998: 81). Kazak Türkçesinde, Isqaqov bu eki -q, -k, -ıq, -ik ekleriyle beraber değerlendirmiştir. Somut nesne adları ve alet edevat adları yapar: *taraq* “tarak”, *kürek* “kürek”, *qazıq* “kazık”, *pışaq* “bıçak”, *tabaq* “tabak”, *qayraq* “kayrak, ege, bileği”, *tösek* “döşek”, *sızıq* “çizgi, hat”. Çeşitli soyut kavramlar yapar: *suraq* “soru, sual”, *tilek* “dilek”, *öksik* “hıçkırık”, *bölik* “öbek, parça”, *buyırıq* “buyruk” vb. (1991: 154). Ayrıca Isqaqov, aynı ekleri fiillerden sıfat yapan işlek ekler kategorisinde ele almıştır:

- Eklendiği fiilin sözlük anlamı ile doğrudan ilgili olan sıfatlar yapar: *korqaq* ‘korkak’, *qurğaq* ‘kurak’, vb.
- Yansımalı sözcüklere eklenerek, onlardan her türlü sıfatlar yapar: *jaltaq* ‘korkak, ürkek’, *burqaq*, *adıraq* vb.
- Bazı isimlere eklenerek, onların kök anlamlarına göre türetilmiş sıfatlar yapar: *jolaq*, *jorğaq*, *qısıraq*, *ortaq*, *irek* vb.
- wıq (wik) biçimi, fiilden belirli bir işe veya harekete eğilimi bildiren türetilmiş sıfatlar yapar: *jılawıq*, *söylewik*, *surawıq*, *sıbırlawıq* vb. (1991: 177).

Çağdaş Kazak Türkçesi adlı çalışmada –(i)k, -(ı)q ve -aq, -ek eki ayrı başlıklar altında incelenmiştir. -aq, -ek eki, hareketin sonucunu gösteren isimler (böl-ek ‘bölüm, parça’, ös-ek ‘dedikodu’), devamlı yapını ifade eden vasıf isimleri (qorq-aq ‘korkak’, jat-aq ‘yerleşik’, qaş-aq ‘kaçak’), yer isimleri (tur-aq ‘yaşanılan, durulan yer’, jat-aq ‘yatak’), organ isimleri (tam-aq ‘damak’) ve alet isimleri (jar-aq ‘silah’, tiy-ek ‘kapı mandalı’, kes-ek ‘tuğla, kerpiç’, uş-aq ‘uçak’) yapar (Nergis, vd. 2015: 73; Tamir, 2012: 443). Bu ekin kullanım alanı -k, -q ekine göre biraz daha dardır (Koç ve Doğan, 2022: 248).

4.3.1. Kazak Türkçesinde {-aq, -ek} Ekinin İşlevleri

1. Hareketin sonucunu gösteren isimler yapar.

bölek ‘1. Ayı olarak, kendi başına 2. Ayı, farklı, benzer olmayan 3. Özel, hususî’ < *böl-* ‘1. Bölmek, ayırmak 2. Gruplara bölmek, sınıflandırmak’ (KTTTS, 94), **japıraq** ‘1. Yaprak. 2. Dilim, parça’ (KTTTS, 162) < *jap-* (ı) ‘örtmek, kapatmak’ (Eyuboğlu, 1991: 376), **juqaraq** ‘daha ince’ < *juqar-* ‘incelmek, ufalmak’ (KTTTS, 185), **kewek** (ı) ‘bir şeyin oyuk durumunda bulunan iç bölümü, kovuk’ (KTTTS, 234) < *kov-* ‘boşaltmak, oymak’ (Eyuboğlu, 1991: 433), **qadaq** (ı) ‘soğuktan kaynaklanan akciğer şişmesi’ < *qat-* (ıv) ‘Donmak, buz tutmak’ (KTTTS, 269), **şataq** (ı) ‘kavga, çekişme, dövüş, hırgür’ < *şat-* (v) ‘1. Fitne sokmak, birbirine düşürmek, ara bozmak 2. Abuk sabuk konuşmak, saçmalamak’ (KTTTS, 632).

2. Bir şeyi devamlı yapanı ifade eden vasıf isimleri yapar.

qaşaq ‘kaçak’ < *qaş-* (ı) ‘kaçmak’, **qonaq** (ı) ‘1. Konuk, misafir 2. Davet edilen kimse, davetli’ < *qon-* ‘konmak, yere inmek’ (KTTTS, 316), **qorqaq** ‘korkak, yüreksiz’ < *qorq-* ‘korkmak’ (KTTTS, 321), **osıraq** ‘osuruklu’ < *osır-* ‘osurmak, yellenmek’ (KTTTS, 419), **ökirek** ‘1. Bağırان, haykıran 2. Kibirli, kendini beğenmiş’ < *ökir-* ‘1. Böğürmek 2. Hüngür hüngür ağlamak, bağırarak’ (KTTTS, 426), **ürkek** ‘ürkek (hayvan)’ < *ürk-* ‘ürkmek, korkmak’ (KTTTS, 600).

3. Yer isimleri yapar.

jiyek ‘1. Sahil, yaka 2. Kenar, sınır’ < *jiy-* ‘1. Toplamak, yığmak 2. Bir araya getirmek’ (KTTTS, 178), **kewek** (ı) ‘tavşan oyuğu, ini’ (KTTTS, 234) < *kov-* ‘boşaltmak, oymak’ (Eyuboğlu, 1991: 433), **turaq** ‘yaşanılan yer, mekân, mesken, durak’ < *tur-* ‘1. Durmak, dikilmek 4. (bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak’ (KTTTS, 555).

4. Organ isimleri yapar.

jürek ‘1. Kalp, yürek 2. Gönül’ (KTTTS, 190) < *jür-* ‘1. Gitmek, yürümek 2. Hareket etmek, çalışmak 3. Bir tarafa yönelmek, yola çıkmak 4. (satranç, iskambil vb. oyunlarda) İlk hamleyi yapmak 5. Dost olmak, flört etmek, çıkmak’ (Eyuboğlu, 1991: 773), **qabaq** (ı) ‘1. Göz kapağı 2. İnsanın ruh hâli’ (KTTTS, 267) < *kap-*’tan *kap-a-k* (kapayan, örten, kapan) (Eyuboğlu, 1991: 373), örtü, üstte olan nesne, içine alan’, **qulaq** (ı) ‘1. Kulak 2. Şapkanın kulağı 3. Kulp, kol 4. Telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu, kulak 5. Casus, ajan’

(KTTTS, 332) < *kul-* ‘ışitmek’ (Eren, 1999: 264), *tamaq* (*i*) ‘boğaz, imik’ (KTTTS, 517) < *tam-* (Eyuboğlu, 1991: 162).

5. Araç gereç isimleri yapar.

jetek ‘1. Araba oku 2. Yedeğe alınan hayvan 3. Etki, tesir’ < *jet-* ‘1. Varmak, ulaşmak 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 176), *sozaq* ‘yayın iki ucunu birleştiren ip, kiriş’ < *soz-* (*u*) ‘1. Çekmek, uzatmak, germek’ (KTTTS, 484), *tiyek* ‘1. Müzik aletlerinde köprü 2. Sürgü, kapı mandalı’ < *tiy-* ‘1. Değmek, dokunmak, temas etmek 2. Bir şeyi elde etmek, sahiplenmek 3. Birisine bulaşmak, dil uzatmak’ (KTTTS, 536), *ultaraq* ‘ayağın rahat etmesi için ayakkabı içine yerleştirilen keçe, deri veya kumaş parçası, tabanlık’ < *ultar-* ‘eski ayakkabıya yeni taban çakmak, pençe yapmak’ (KTTTS, 585), *uşaq* ‘uçak’ < *uş-* (*u*) ‘uçmak’ (KTTTS, 589), *şaşaq* ‘saçak, püskül’ < *şaş-* (*u*) ‘saçmak, dökmek, serpmek’ (KTTTS, 633).

4.4. {-alaq, -elek}

Tek heceli geçişsiz eylemlerden sıfat ve isimler yapan işlek olmayan bir ektir. -alak, -elek eki, tekrarlama fiilleri oluşturan -AlA- ekinin fiilden sıfat yapan -k eki ile kaynaşması sonucu oluşmuştur. Tekrarlama ve art arda yapılma sonucu olan bir nitelik veya nesneyi gösterme işlevinde kullanılır: yatalak, asalak, gezelek vb. (Korkmaz, 2009: 72). Türettiği ‘asalak’ ve ‘yatalak’ sözcüklerinde kuvvetlendirme ifadesi de bulunmaktadır (Biray, 1999: 172).

İsim yapımında kullanılan bu ek, Orhun Türkçesi, Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi döneminde görülmemektedir. Daha sonraki Harezmi Türkçesi ve Türkiye Türkçesi dönemlerinde ekin kullanıldığına dair örnekler bulunmaktadır (Gökçek, 2020: 36).

Bugünkü Kıpçak Türkçesinde de kullanımına çok az rastlanılan bu ek, fail ismi veya vasıf ismi yapmaktadır: Kzk. *eñkelek* “bükülerek giden kişi”, *şijalak* “kızgın ateşte şıcıldayan” (Öner, 1998: 93). Kazak Türkçesinde -alaq, -elek eki, esasen yansıma sözcüklere eklenip gösterdiği anlamla ilgili sıfatlar türetir: *eñkelek* ‘bükülerek giden kişi’, *qañğalaq* ‘1. Kirmenin (eğirmenin) üst tarafında bulunan tahta ya da demirden, yuvarlak kısım 2. Ağırbaşlı olmayan, hafif karakterli kimse 3. (makine motoru) Dönme’, *bultalaq* ‘1. Dolambaçlı yol 2. İstikrarsızlık, kararsızlık, tereddüt’, *şijalaq* ‘kızgın ateşte şıcıldayan’, vb. (Isqaqov, 1991: 181).

4.4.1. Kazak Türkçesinde {-alaq, -elek} Ekinin İşlevleri

1. Nitelik bildiren sıfatlar yapar.

bultalaq ‘1. Dolambaçlı yol 2. İstikrarsızlık, kararsızlık, tereddüt’ (KTTTS, 98), **qañğalaq** ‘2. Ağırbaşlı olmayan, hafif karakterli kimse’ (KTTTS, 286), **qızalaq** ‘ergenlik çağındaki kız’ < qız- (u) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut ısısının, ateşin yükselmesi 3. Sarhoş olmak 4. (iş) Yoğunlaşmak kızışmak 5. Coşmak, ilham gelmek’ (KTTTS, 342), **ürgelek** ‘ürkek, korkak’ < ürk- ‘ürkmek, korkmak’ (KTTTS, 599), **şaqaqalaq** ‘çocuk, bebek, çağa’ < şaqa (ı) ‘1. Yeterince tüylenmemiş hayvan yavrusu 2. Henüz yetişmemiş, toy’ (KTTTS, 623), **ırjalaq** ‘sırıtkan, sırtık’ < ırji- ‘sırtıtmak, yerli yersiz gülmek’ (KTTTS, 666).

2. Nesne ismi yapar.

qañğalaq ‘1. Kirmenin (eğirmenin) üst tarafında bulunan tahta ya da demirden, yuvarlak kısım’ (KTTTS, 286).

4.5. {-anaq, -enek}

Tek heceli geçişli fiillere eklenerek “süregelme, yer yöre bildirme, bir özelliği taşıma” gibi soyut ve somut isimler yapar. Birleşik ek olduğunu düşünülmektedir: ekenek “mezra”, görenek, takanak, sağanak, biçenek “otlak” gibi (Korkmaz, 2009: 74). Bu birleşik ekin açılımı henüz bilinmemektedir. Ekin fonksiyonları sıfat ve yer-mekân adları yapmaktır: sağanak, avanak, degenek, serpenek gibi (Banguoğlu, 1974: 235). Eski Türkçe döneminde incelenen çalışmalarda ekin kullanımına rastlanılmamıştır.

Kazak Türkçesinde de kullanım alanı sınırlıdır. Fiillere eklenerek fail ismi yapar: **şıganak** “su kanalı (Süveyş gibi)”, **suganak** “arsız, gözü aç”, **şukanak** “pek derin olmayan çukur, laka” (Öner, 1998: 93). Fiillerden onların anlamlarına göre sıfat ve isim yapan bir yapım ekidir (Isqaqov, 1991: 181; Kaljanova, 2000: 108).

4.5.1. Kazak Türkçesinde {-anaq, -enek} Ekinin İşlevleri

1. Sıfat yapar.

suğanaq ‘1. Hırsız, eli uzun 2. Obur, aç gözlü’ < suq- (u) ‘1. Batırmak, saplamak, sokmak 2. Koymak, sokuşturmak, doldurmak’ (KTTTS, 492).

2. Yer-mekân adları ve araç-gereç adları yapar.

qızanaq ‘domates’ < qız- (u) ‘ısınmak, kızmak’ (KTTTS, 342), **şuqanaq** ‘hendek’ < şuqi- ‘gagalamak, oymak, eşmek, (burun) karıştırmak’ (KTTTS, 647), **tiyanaq** ‘1. Dayanak, direk’

2. Sabitlik, devamlılık' < *tiy-* 'değmek, dokunmak, temas etmek' (KTTTS, 537), *şığanaq* 'körfez' < *şıq-* (*u*) 'çıkmaq' (KTTTS, 650).

4.6. {-añ, -eñ, -ñ}

Fiillere gelerek isim ve sıfatlar oluşturan bu ekin kullanım alanı geniş değildir. *üstañ* 'üstün' < *üstä-* 'arttırmak, yükseltmek', *çışañ* 'ekşi şarap' < *çıvşa-* 'ekşi olmak, ekşimek', *bür(ü)ñ* 'bir girdap' < *bür-* 'birlikte çizmek', *üşäñ-yüşäñ* taş 'düzleştirilmiş taş, yontulmuş taş' < *üşä-* 'kazımak, yontmak' (Erdal, 1991: 337). Karahanlı Türkçesi dönemi eseri olan Kutadgu Bilig'de geçişsiz fiillerden eyleyici adlar ve sıfatlar, geçişli fiillerden ise nesne adları ve sıfatlar yapar: *ayınla-* "iftira atmak" < **ayın+la-* < *ay-* "demek, söylemek", *yalıñ* "çıplak" < *yal-* "soymak, açmak", *üsteñ* "üstün, galip" < *üste-* "kazanmak, artmak" (Taş, 2020: 169). Yine Karahanlı Türkçesi dönemine ait Dîvânu Lugâti't-Türk'te somut adlar türetmiştir: *çalpañ* "çamur" < *çalpa-*, *iriñ* "irin, cerahat" < *iri-* "bozulmak, çürümek", *üşeñ* "düzgün, pürüzsüz kaya" < *üşe-* "sıyırmak", *yadıñ* "yayılan (sığ) su" < *yad-* (Bilgen, 1989: 71).

Karakalpak Türkçesinde vasıf isimleri ve iş-hareket sonucu olarak meydana gelen isimleri türettiği görülmektedir: *qaqañ* (qaqañ bas: "endişeli, telaşlı"), *tereñ* "derin", *qozğalañ* "isyan, başkaldırı" < *qozğal-* "başkaldırmak, isyan etmek", *erteñ* "yarın, ertesi gün" < *ert-* "geçmek; peşinden gitmek" (Uygur, 2018: 110).

4.6.1. Kazak Türkçesinde {-añ, -eñ, -ñ} Ekinin İşlevleri

1. Sıfat türetir.

ayañ 'ağır yürüyüş' < *aya-* (*i*) '1. Acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek 2. Kıyamamak, cimrilik etmek' (KTTTS, 59), *burañ* 'eğri, kıvrımlı' < *bur-* 'burmak, çevirmek, bükme, döndürmek' (KTTTS, 99), *jalañ* '1. Yalın, sade 2. Çıplak' (KTTTS, 155) < *jala-* (*u*) '1. Yalamak 2. Sıyırmak 3. (ayaz) yüzü yakmak' (Eyuboğlu, 1991: 720), *qısañ* 'geniş olmayan, dar (yer)' < *qıs-* (*u*) '1. Kısırmak, sıkıştırmak 2. Sıkıca kucaklamak, sarmak, bağrına basmak 3. Korkutmak, sıkıştırmak' (KTTTS, 351), *oyañ* 'çukurlu yer' < *oy-* (*u*) '1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak' (KTTTS, 421), *iriñ* 'irin, cerahat, iltihap' < *iri-* (*u*) '1. Ekşimek, tadı bozulmak 2. Eskimek, yıpranmak, aşınmak' (KTTTS, 672).

2. İş veya hareketin sonucunda ortaya çıkan isimleri yapar.

jımıñ 'gülümseme' < *jımıy-* 'gülümsemek, tebessüm etmek' (KTTTS, 193), *qoqırañ* 'dikleşme, kabadayılık etme, horozlanma' < *qoqıra-* 'ortalığı birbirine katmak' (KTTTS,

313), *qurjũ* ‘büzölüp, kamburunu çıkarıp oturma’ < *qurjiy-* ‘büzölmek, büzölüp oturmak, kamburunu çıkarmak’ (KTTTS, 338), *şubalañ* ‘1. Ayağa dolanan, uzun (giysi) 2. Uzun (konuşma, şarkı vb.)’ < *şubal-* ‘uzun olmak, yerlere değmek’ (KTTTS, 647).

4.7. {-ası, -esi}

Türkçenin Oğuz-Türkmen ve Kıpçak kollarına ait bir ek olarak 11. yüzyıldan itibaren bilinen, ayrıca -as, -es biçimiyle Çuvaşcada da kullanılan -ası -esi eki, -ga, -ge > -a, -e gelecek zaman isim fiili veya fiilden isim yapma eki ile, Eski Türkçede gereklilik ve gelecek zaman isim fiilleri kuran -sıg, -sig ekinden *g* düşmesi sonucu > +sı, +si’ye dönüşmüş olan ek ile kaynaşması sonucu oluşmuş birleşik bir ektir (Korkmaz, 1969: 31-38). Gelecek zaman bildiren -ası, -esi eki sıfat olarak kullanılır, beddua, dua ve dilek anlamları taşır. Bu ekin Anadolu ağızlarında isim olarak kullanıldığı örnekleri de vardır: ‘yoğurt mayası’ anlamında çalas, alası ‘alacak’ (Zülfikar, 2011: 60).

Orhun Türkçesi ve Uygur Türkçesi döneminde incelenen çalışmalarda bu eke rastlanılmamıştır. Ancak Karahanlı Türkçesi dönemine ait olan Dîvânu Lugâti’t-Türk’te görülmektedir. Gelecek zaman bildiren sıfat fiili türetir: *arıtası* “arıtacak (zaman)” < *arıt-*, *tepretesi* “hareket ettirilecek (kişi)” < *tepret-*, *tawratası* “acele ettirilecek (kişi)” < *tawrat* (Bilgen, 1989: 35).

Kazak Türkçesinde ise -ası, -esi biçiminde görülmektedir. Gelecek zaman bildiren isim ve sıfat türünden adlar türetir. Kazak Türkçesinde işlek olarak kullanılmayan ek, soyut anlamlı kelimeler yapar: *kir-esi* ‘gelir, kazanç’, *ber-esi* ‘borç, borçlu’, *kel-esi* ‘gelecek, sonraki’, *şığ-ası* ‘masraf’ (Isqaqov, 1991: 157; Nergis, vd. 2015: 76; Koç ve Doğan, 2022: 252; Kaljanova, 2000: 109).

4.7.1. Kazak Türkçesinde {-ası, -esi} Ekinin İşlevleri

1. Gelecek zaman bildiren soyut anlamlı kelimeler türetir.

beresi ‘verecek, borç’ < *ber-* ‘vermek’ (KTTTS, 87), *kelesi* ‘diğer, sonraki, sıradaki’ < *kel-* ‘1. Bir yere gitmek 5. Sürerlik, devamlılık bildirir’ (KTTTS, 226), *kiresi* ‘çıkarmak, fayda, yarar’ < *kir-* (*ıı*) ‘1. Girmek 2. Kâr, girdi sağlamak’ (KTTTS, 264), *şığası* ‘zarar, ziyan’ < *şıq-* (*ıı*) ‘çıkarmak’ (KTTTS, 651).

4.8. {-asaq, -eşek}

-(y)AcAk eki ile yapılan gelecek zaman sıfat fiilleri isimlerin önünde niteleme sıfatı görevindedir. Ekin daha çok geçişli ve geçişsiz tek ve çok heceli fiillerle, dönüşlü fiil çatılarına geldiği görülür. -(y)AcAk eki ile kullanılmış sıfat tamlamalarındaki isimlerin zamanla kullanımdan düşmesiyle sıfatlar kalıcı isimlere dönüşmüşlerdir (Korkmaz, 2009: 68).

Eke, Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi dışındaki tarihî metinlerde rastlanmamıştır. Ermeni harfli Kıpçak Türkçesindeki metinlerde ise -AcAK geniş zaman sıfat-fiil ekiyle kalıplaşmış alet adı (*tayanacaq* “dayanak, destek, baston”, *yandıracağ* “yandıracak, fitil, çıra, odun”), yer adı (*turacak* “duracak yer”) ve sıfat (*tirinäcäk* “yaşam desteği, geçinme, geçimlik”) türettiği görülmüştür (Şenyüz, 2017: 170).

Kazak Türkçesinde -aşaq, -eşek biçiminde görülmektedir. Gelecek zaman -ar formunun küçültülmüş -a, -e ile “vakit” anlamında kullanılan *şaq* kelimesinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik bir ektir (QG, 2002: 309). Fiillerden soyut anlamlı sıfatlar türeten ekin kullanım alanı çok dardır ve ancak kalıplaşmış birkaç kelimeye görülmektedir: *kel-eşek* ‘gelecek’, *kör-eşek* ‘yaşanacak’, *bol-aşaq* ‘gelecek’, *al-a-şaq* ‘alacak’ (Isqaqov, 1991: 158; Koç ve Doğan, 2022: 252; Nergis, vd. 2015: 76).

4.8.1. Kazak Türkçesinde {-aşaq, -eşek} Ekinin İşlevleri

1. Soyut anlamlı sıfatlar türetir.

alaşaq ‘alacak, borç’ < *al-* ‘bir şeyi kabul etmek, almak’ (KTTTS, 40), *bereşek* ‘verecek, borç’ < *ber-* ‘vermek’ (KTTTS, 87), *bolaşaq* ‘gelecek, istikbal’ < *bol-* ‘olmak’ (KTTTS, 91), *keleşek* ‘gelecek, istikbal’ < *kel-* ‘1. Bir yere gitmek 2. Vakti zamanı gelmek’ (KTTTS, 226).

4.9. {-bas, -bes, -mas, -mes, -pas, -pes}

Eski Türkçede, sıfatın ve bazen de yüklem isminin olumsuz olarak kullanılır: *ärmäz iş* “cinayet” (är- “imek, olmak”), *bilig bilmäz kişi* “bilgi bilmez kişi, cahil” (Gabain, 1988: 57). Hâlâ işlek olan fiil çekim ekidir. İsim ve sıfat türetmek için kullanılır (Clauson, 2007: 194). Eski Uygur Türkçesinde de olumsuz geniş zaman sıfat-fiil eki olup nadir olarak kalıplaşarak isim ve sıfat türünden adlar türetir: *buzulmaz* (<buzul-maz) “bozulmaz”, *kirtgünmez* (<kirtgü-mez) “inanmaz” (Eraslan, 2012: 118).

Geniş zamanın olumsuzunu bildiren bu ek, donuklaşıp kalıplaşarak fiillerden nitelik veya bu niteliği taşıyan varlığı bildiren isimler yapar (Karaağaç, 2019: 304). -mAz eki, -r, -Ar, -Ir, -Ur sıfat fiil ekinin olumsuz türüdür. Her türlü fiilin kök ve gövdesine gelebilir, fiile süreklilik ve olumsuzluk anlamı katan geçici sıfatlar türetir (Korkmaz, 2009: 98).

Kazak Türkçesinde -bas, -bes, -mas, -mes, -pas, -pes biçiminde görülen -ar, -er, -r sıfat fiilinin olumsuzudur. -ar, -er, -r eki gibi belirsiz gelecek zaman anlamlı ad soylu sıfatlar türetir: *bitpes (qayğı)* “bitmez keder”, *aytpas (söz)* “söylenmeyecek olan söz”, *öşpes (ot)* “sönmez ateş”, *körmes (köz)* “görmez göz” (Koç ve Doğan, 2022: 253).

4.9.1. Kazak Türkçesinde {-bas, -bes, -mas, -mes, -pas, -pes} Ekinin İşlevleri

1. Olumsuz anlamlı sıfatlar türetir.

jetkizbes ‘erişilemez, ulaşılmaz’ < *jetkiz-* ‘yetiştirmek, ulaştırmak’ (KTTTS, 177), *keşpes* ‘affedilmez, bağışlanmaz’ < *keş-* (iv) ‘affetmek, bağışlamak’ (KTTTS, 235), *qajımas* ‘yorulmaz, yılmaz, hırslı, inançlı, kararlı’ < *qajı-* (u) ‘yorulmak, bitkin düşmek, gücü tükenmek’ (KTTTS, 271), *qaytpas* (ı) ‘geri dönüşü olmayan, dönüşsüz’ < *qayt-* (ı) ‘geri dönmek’ (KTTTS, 275), *öşpes* ‘unutulmaz, sönmez’ < *öş-* (u) ‘1. Sönmek 2. Silinmek, boyası gitmek, solmak 3. Kaybolmak, yok olmak’ (KTTTS, 434), *önbes* ‘verimsiz, neticesiz, sonuçsuz’ < *ön-* ‘bitmek, yeşermek’ (KTTTS, 428).

2. Süreklilik anlamlı sıfatlar türetir.

qayıspas ‘yılmayan, iradeli, kararlı’ < *qayıs-* (u) ‘ağır yük taşımaktan beli bükülmek, eğilmek’ (KTTTS, 277), *sappas* ‘1. Bıkmadan, usanmadan bir şeyi söyleyip duran 2. Şuursuz, akılsız’ < *sap-* (iv) "Dur", "sabret", "sakin ol" anlamlarında kullanılır’ (KTTTS, 467), *sarqılmas* ‘tükenmez, bitmez’ < *sarqıl-* ‘hiçbir şey bırakılmadan bitirilmiş olmak’ (KTTTS, 469).

3. Kalıcı isimler türetir.

ayırbas ‘değiş, tokuş, takas’ < *ayır-* ‘1. Ayırmak, bölmek (KTTTS, 33), *qiymas* ‘samimî, candan’ < *qiy-* (uu) ‘birisine karşılıksız olarak hediye vermek, bağışlamak, kıymak, feda etmek, hiç bir şeyi esirgememek’ (KTTTS, 306), *qiyıspas* ‘samimî, candan’ < *qiýıs-* (u) ‘1. Çaprazlaşmak, kesişmek 2. Uyumlu hâle gelmek’ (KTTTS, 308), *ündemes* (ı) ‘oyun sırasında konuşmama şartı olan bir tür Kazak millî oyunu’ < *ünde-* (ı) ‘konuşmak, söylemek’ (KTTTS, 598), *ündemes* (u) ‘konuşmayı sevmeyen, az konuşan’ < *ünde-* (ı) ‘konuşmak, söylemek’ (KTTTS, 598).

4.10. {-qa, -ke, -ğa, -ge}

Eski Türkçe döneminde -ğa, -ge eki, *bilge* (bil-> bilge), *öge* (ö-> öge) ve *kısğa* “kısa” (kıs- “kısmak”) sözcüklerinde görülen çok eski bir ektir ve işlek değildir (Clauson, 2007: 19; Gabain, 1988: 51; Eraslan, 2012: 105). *Övkä* ‘akciğer’, *tamğa* ‘mühür’, *yinçge* ‘ince’, *tilgä* ‘dilme, soyma’ (Erdal, 1991: 376-382). Karahanlı Türkçesinde fail isimleri, nesne isimleri ve soyut isimleri türettiği görülmüştür: *berge* “değnek, kamçı, dayak” < *ber-* “yaralamak”, *kölike* “gölge” < *köli-* “gömmek, gizlemek, saklamak”. Şu sözcükte ise at cinsini belirten isim yapmıştır: *yorığa* “rahvan, yorga” < *yori-* “yürümek; yaşamak, ömür sürmek; davranmak” (Bilgen, 1989: 45; Taş, 2020: 128-129).

Türkiye Türkçesinde -ga, -ge, -ka, -ke şeklinde görülen ek, çoğunlukla son sesi yumuşak ünsüzlerden oluşan kelimelere getirilmiştir. Bundan dolayı gramer kitapları, ekin -ka, -ke biçimini başlıkta göstermezler. Ekin tarihî gelişiminde *bilge* örneğinde *g* sesi korunmuş olup aynı eki içeren *kıska* örneğinde ise sert ünsüzden sonra gelen ekin *k* ünsüzü düşürülmüş ve kelime kısa biçimini almıştır (Zülfikar, 2011: 83). İşlev bakımından fiilin gösterdiği işten etkileneni ya da bir işin sonucu olanı gösteren ad ve sıfat türetir. Bu ek, – (I)r-, -(U)r- yapılı ettirgen fiil gövdelerinden kurulmuş âlet, organ, bitki ve hayvan adları da türetmiştir: acırğa “yaban turpu”, kasırğa, kırğa “kene”, süpürge, çekirge, çevirge, kaburga, omurga (<oñurga) vb. (Korkmaz, 2009: 78-79).

Kazak Türkçesinde bu ek -qa, -ke, -ğa, -ge biçiminde görülen fiilden isim yapan bir ektir. İşlek değildir, belirli bir şeyin adını yapar: *tutqa* ‘1. Tutamak, tutamaç, sap, kol 2. Destek, dayanak’ (<tut+qa), *joñqa* ‘yonga’ (<joñ+qa), *bürge* (<bür+ge) (QG, 2002: 310). Somut isimler yapar (Kaljanova, 2000: 118). -ğa ünlüden ve *m, r* gibi bazı tonlu ünsüzden sonra; -qa, -ke tonsuzlardan ve *ñ* gibi tonlu ünsüzlerden sonra gelir (Uyğur, 2018: 111).

4.10.1. Kazak Türkçesinde {-qa, -ke, -ğa, -ge} Ekinin İşlevleri

1. Nesne isimleri türetir.

bölke ‘dikdörtgen şeklinde yapılan ekmek’ < *böl-* ‘1. Bölmek, ayırmak 2. Gruplara bölmek, sınıflandırmak 3. İnsanların arasını açmak’ (KTTTS, 94), *joñqa* ‘yonga’ < *jon-* (u) ‘rendelemek, yontmak’ (KTTTS, 181), *kerege* ‘katlanıp açılabilir, kafes şeklindeki destek (otağ, çadır)’ < *ker-* (v) ‘germek’ (KTTTS, 231), *sırğa* ‘1. Küpe 2. Hayvanın kulağına takılan bir tenekeyle sahibini ve numarasını belirten bir işaret’ (KTTTS, 505) < *ısır-ga* (Gülensoy, 2007: 770), *tutqa* ‘1. Tutamak, tutamaç, sap, kol 2. Destek, dayanak’ < *tut-* (u) ‘elle tutmak’ (KTTTS, 558).

2. Soyut isimler türetir.

kösege ‘kut, bereket’ (KTTTS, 251) < *köse-* ‘çoğalmak’ (QÄTS, 2011: K-Q 364).

3. Sıfat türünden isimler türetir.

jorğa ‘1. Yorga, rahvan (yürüyüş) 2. Muvaffak, iyi bilen, konuya hakim’ (KTTTS, 182) < *jori* ‘kımıldamak, hareket etmek’ (QTQES, 1966: 87), *juqa* ‘1. Kalın olmayan, ince, yufka 2. Cılız, sıksa’ (KTTTS, 185) < *yuv-* ‘inceltmek’ (Gülensoy, 2007: 1170), *jiñişke* ‘1. Kalın olmayan, ince 2. Nazik, narin, zarif’ (KTTTS, 195), *söñke* (*u*) ‘sararmış, solmuş, kurumuş’ < *sön-* ‘1. Sönmek, parlaklığını, ışığını yitirmek 2. Bitmek, tükenmek, kesilmek’ (KTTTS, 489).

4. Yer adları yapar.

quyqa ‘1. Kafa derisi 2. Hayvan kafasının ütülenen kısmı 3. Yerin bitki yetişen tabakası, toprak’ < *quy-* ‘1. Dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) Bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek’ (KTTTS, 330), *söñke* (*ı*) ‘çalılık, fundalık’ < *sön-* ‘1. Sönmek, parlaklığını, ışığını yitirmek 2. Bitmek, tükenmek, kesilmek’ (KTTTS, 489).

5. Hayvan adları türetir.

şegirtke ‘çekirge’ (KTTTS, 635) < *çögürt-ga* (Eyuboğlu, 1991: 136).

4.11. {-ğaq, -gek, -qaq, -kek}

Ergin ve Banguoğlu, -gak, -gek ekinin Türkiye Türkçesindeki -ak, -ek ekinin Eski Türkçedeki biçimi olabileceği ihtimali üzerinde durur. Ayrıca bazı örneklerin Eski Türkçede -ğak, -ğek’li olması bu ekin eskiden -ğak, -ğek biçiminde olduğunu ve Batı Türkçesine geçerken baştaki *g*, *ğ*’nin düşmüş olabileceğini ifade eder (2009: 188; 1974: 230). Tek veya çok heceli fiil kök ve gövdesine eklenerek sıfat ve isim yapan işlek bir ektir (Korkmaz, 2009: 70).

-ğak, -kek ekinin, -kı ve -ak eklerinin birleşmesi sonucu oluşmuş bir ek olduğu düşünülmektedir. Eklendiği sözcüğe hareketin aleti veya herhangi bir hareketin icra edilme başarısı anlamı katar: Tat. *iş-* ‘kürek çekmek’ > *işkek* ‘kürek’, Kırg. *say-* ‘batırmak, sançmak’ > *sayğak* ‘at sineği’ (Serebrennikov ve Gadjieva: 2022: 104).

Bugünkü Kıpçak Türkçesinde fiillerden, düşkünlük ve fazlalık ifade eden vasıf isimleri türeten bir ektir (Öner, 1998: 87). Kazak Türkçesinde bu ek, eklendiği fiillerin

anlama göre insanın bazı karakteristik huylarını, doğasını ve görünüşlerini bildiren isimler yapar (Isqarov, 1991: 179). Sıfat yapar ve çok olanı ifade eder: *toñğaq* “çabuk üşüyen”, *tayğaq* “kaygan”, *es-kek* “hızlı, etkili” (Tamir, 2012: 445; Nergis, vd. 2015: 75). Çoğunlukla insan hareketini anlatan sıfatlar yapar: *mayısqaq* “çabuk eğrilen”, *urısqaq* “kavgacı”, *asqaq* “mağrur”, *sergek* “uyanık” (Koç ve Doğan, 2022: 251).

4.11.1. Kazak Türkçesinde {-ğaq, -gek, -qaq, -kek} Ekinin İşlevleri

1. İnsan hareketini anlatan sıfatlar türetir.

asqaq ‘1. Doruk, zirve 2. Mağrur, gururlu’ < *as-* ‘1. Aşmak, geçmek 2. (süre) geçmek 3. İlerlemek, ileri gitmek 4. Böbürlenmek, kibirlenmek’ (KTTTS, 52), **jabısqaq** ‘1. Yapışkan 2. Yavşak’ < *jabıs-* ‘1. Yapışmak 2. Israrla istemek’ (KTTTS, 149), **jelgek** ‘tez canlı, sabırsız’ (KTTTS, 172) < *jel-* ‘aceleyle, telâşla koşmak’ (Gülensoy, 2007: 1111), **keriskek** ‘kavgacı, kavgayı seven’ < *keris-* (iii) ‘kavga etmek, ağız kavgası etmek, dalaşmak’ (KTTTS, 232), **qarısqaq** ‘inatçı, direngen, ayak direyici’ < *qarıs-*(ii) ‘direnmek, karşı gelmek, inat etmek’ (KTTTS, 297), **tayqaq** ‘değişken, sabit olmayan, kaypak’ < *tay-*(iii) ‘1. Kaymak, dengesini kaybetmek 2. Sıvışmak, kaçmak, kaytarmak 3. Caymak, vazgeçmek’ (KTTTS, 512).

2. Sıfat yapar ve çok olanı ifade eden sözcükler yapar.

eskek (ii) ‘1. Serin, hafif rüzgâr 2. Hareketli, hızlı’ < *es-* (iii) ‘(rüzgâr) esmek’ (KTTTS, 145), **jarılğaq** ‘patlayıcı, kırılğan’ < *jarıl-* ‘1. Yarılmak, parça parça olmak 2. Çatlamak’ (KTTTS, 165), **mayısqaq** ‘yumuşak, kolay eğilen’ < *mayıs-* ‘1. Bükülmek, eğilmek 2. Nazlanmak, cilve yapmak’ (KTTTS, 364), **oñğaq** ‘1. Rengi çabuk atan, solan 2. İstikrarsız, sebatsız, değişken’ < *oñ-* (iii) ‘1. Rengi atmak, solmak 2. Değişmek’ (KTTTS, 413), **tozğaq** ‘tez eskiyen, çabuk yıpranan’ < *toz-* (ii) ‘köhneleşmek, eskimek, yıpranmak’ (KTTTS, 539), **uyısqaq** ‘karışık, tez karışan’ < *uyıs-* ‘(saç, ip, sakal vb.) dolaşmak, karışmak’ (KTTTS, 584).

3. Nesne isimleri yapar.

eskek (i) ‘kayık küreği’ < *es-* (iii) ‘1. (rüzgâr) esmek 2. (kayıkta) kürek çekmek 3. Küremek’ (KTTTS, 145), **jarğaq** (i) ‘1. Tabaklanmış deri 2. Tay veya kuzu derisinden yapılan dış giyim’ < *jar-* (iv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 163), **sayğaq** (ii) ‘1. Çomak 2. Mezarın başına dikilen ağaç’ (KTTTS, 459) < *say-* (vi) 1. Sançmak; saplamak, batırmak 2. Dikmek (ağaçları)’ (Yudahin, 2011: 640), **ilgek** ‘1. İlik 2. Mandal, sürgü’ < *il-* ‘1. Asmak, takmak 2. Sürgülemek, kilitlemek’ (KTTTS, 670).

4.12. {-ğan, -gen, -qan, -ken}

Eski Türkçede -ğın, -gin; kın, -kin eki ile birlikte gösterilen -ğan eki, seyrek kullanılan bir ektir: *täzkin* “mülteci” (täz- “kaçmak”), *bazğan* “çekici, basan” (bas- “basmak”) (Gabain, 1988: 52). Tekrarlama ifade eden isimler türetir (Clauson, 2007: 193). Karahanlı Türkçesi dönemine ait Kutadgu Bilig’de karakter özelliğini ya da alışkanlığını gösteren fail isimler türettiği görülmektedir: *uğan* “kadir, Tanrı” < u- “muktedir olmak”, *yaratğan* “Allah” < yarat- “yaratmak, vücuda getirmek”, *tiken* “diken” < *tikgen tik-* “dikmek, dürtmek, sokmak, (ağaç) dikmek, (dikiş) dikmek, delmek” (Taş, 2020: 130). Yine Karahanlı Türkçesi dönemine ait olan Dîvânü Lugâtî’t-Türk’te pekiştirme ve alışkanlık ifaden eden sıfatlar türettiği görülür: *açıtğan* “çok acıtan” < *açıt-* “acıtmak”, *atışğan* “daima atışan” < *atış-*, *bezetgen* “daima süsleten” < *bezet-* “süsletmek”, *egirgen* “çok ip eğiren” < *egir-*, *kaytarğan* “daima geri döndüren” < *kaytar-* (Bilgen, 1989: 49).

Eraslan, bu ekin Göktürkçe ve Uygurcada kullanılmayan ancak daha sonra bütün Türk Lehçe ve şivelerinde kullanılan isim-fiil eki olduğunu belirtir. Muhtemelen Uygurcanın son döneminde ortaya çıkmış, geniş zaman ve şimdiki zaman anlamı taşıdığı için “geçmiş zaman ve hâl partisipi”; “muayyen hâl partisipi eki” biçiminde adlandırıldığını ifade eder (2012: 375).

Fiilden alışkanlık sıfatları yapan bu ek, Türkiye Türkçesinde sıfat özelliğini kaybederek kalıplaşma yoluyla bazı isimler oluşturmuştur: *çığırtkan* “başka kuşlar getirmek için avcıların kafese koyup öttürdükleri kuş”, *gömülgen* “bataklık”, *ısırgan* “bir bitki türü”, *sürüngen* “sürüngen sınıftan olan hayvan” gibi (Korkmaz, 2009: 167). Eski Türkçede -gan, -gen biçim biriminin başındaki *g* sesinin düşmesi ile sıfat-fiil eki -an, -en oluşmuştur. -gan, -gen, -kan, -ken biçiminde ise baştaki *g* sesi korunmuş olup ünsüz uyumuna girmiştir (Süer, 2023: 280).

Kazak Türkçesinde bu ek, geniş zaman bildiren sıfat-fiil ekidir. Geniş zaman anlamlı isim soylu sıfatlar türetir: *japqan* (*esik*) “kapatılan kapı”, *jetken* (*arman*) “ulaşılacak amaç”, *oqığan* (*adam*) “okumuş adam” (Koç ve Doğan, 2022: 253). Kazak Türkçesinde en sık kullanılan sıfat-fiil ekidir. İş ya da hareketi devamlı veya sıklıkla yapanı bildiren kelimeler türetir. Kalıplaşarak nesne isimleri de yapar (Baykoca, 2007: 66). Ünlülerden ve (w gibi) bazı tonlu ünsüzlerden sonra -ğan, -gen, tonsuzlardan sonra -qan, -ken gelir (Uygur, 2018: 107).

Cümledeki kullanım şekline göre Türkiye Türkçesindeki -an, -en; -dık, -dik, -duk, -dük, -tık, -tik, -tuk, -tük ve -mış, -miş, -muş, -müş sıfat fiil eklerini karşılar:

- a. -an, -en karşılığının kullanılışı: *cılağan bala* “ağlayan çocuk”, *kütken Qazaq* “bekleyen Kazak”
- b. -mış, -miş, -muş, -müş karşılığının kullanılışı: *ötken künler* “geçmiş günler”, *aytılğan söz* “söylenmiş söz”
- c. -dık, -dik karşılığının kullanılışı:
 - Bu ek ile yapılan sıfat- fiiller soñ ve keyin çekim edatlarına bağlandığı zaman: *aytqan soñ* “söyledikten sonra, *kelgen soñ* “geldikten sonra”
 - İyelik ekleri alarak isim tamlamasının tamlanan kısmı olduğu zaman: *kelgeniñdi körmedim* “onun geldiğini görmedim”, *aytqandarımdı esitpedi* “söylediklerimi işitmedi”
 - Tamlamalarda sıfat olduğu zaman: *tuwğan cerim* “doğduğum yer”, *cazğan xatım* “yazdığım mektup” (Tamir, 2012: 471).

4.12.1. Kazak Türkçesinde {-ğan, -gen, -qan, -ken} Ekinin İşlevleri

1. Geçici ya da kalıcı vasıf isimleri türetir.

börtken ‘sivilce’ < **bört-** ‘kabarmak, şişmek’ (KTTTS, 94), **bürisken** ‘buruşuk, büzülmüş’ < **büris-** ‘buruşmak, büzülmek’ (KTTTS, 101), **iyelengen** ‘sahiplenen, sahip çıkan’ < **iyelen-** ‘kendine mal etmek, sahiplenmek’ (KTTTS, 206), **mırtıyğan** ‘kısa, ufak, bodur, bücür’ < **mırtıy-** ‘kısa, ufak, bodur, bücür olmak’ (KTTTS, 392), **qalqan** (*u*) ‘at arabasının yükünün düşmemesi için kullanılan kasa’ < **qal-** ‘ayağa kalkan, yerden kalkan’ (KTTTS, 280), **soyqan** ‘1. Felaket, yıkım, karışıklık, kargaşa 2. Kavgacı, fesatçı, münafık, ordu bozan kimse’ < **soy-** (*u*) ‘1. (hayvan) Kesmek, yüzmek 2. Kesici bir aletle yaralamak 3. Dövmek, vurmak’ (KTTTS, 484).

2. Hayvan ismi türetir.

tısqan ‘1. Fare, sıçan 2. On iki hayvanlı Türk takviminde sıçan yılı’ < **tış-** ‘büyük abdest etmek, hacetini yapmak’ (KTTTS, 571).

4.13. {-ğı, -gi, -qı, -ki}

Eski Türkçede ekin yalnızca -ğu, -gü şekli var iken vokal ve konsonant uyumuna Batı Türkçesinin son zamanlarında girmiştir. Öncelikle yapma bildiren bu ek, daha çok yapılanı, bazen yapanı, bazen yapma işini ve fiilin gösterdiği hareketle ilgili nesne adlarını

karşılayan isimler türetir (Ergin, 2009: 189). Ek, genellikle tek heceli fiil kökleriyle çeşitli çatı ekleri almış, fiilden isim yapan çok işlek ektir. Araç gereç isimleri, somut isimler ve soyut isimler yapar (Korkmaz, 2009: 80).

Eski Türkçede -ğu, -gü nadiren de -ku, -kü şeklinde görülen ek, fail ismi; soyut isimler, alet isimleri ve çoğunlukla sıfat yapar: *urunğu* “savaşçı” (urun- “kendi kendine vurmak, vurmak”), *bıçğu* “bıçak, bıçkı” (bıç- “biçmek”), *bälgü* “işaret, alamet” (bäl-gür- “görünmek, belirtmek”), *yilpigü* “yelpaze” (yilpi- “yellemek”). Ayrıca -ğuluğ, -ğusuz, -ğuğa, -ğuçı -güçi (kuçı, -küçi) ekleri bu ekin genişlemiş biçimleridir (Gabain, 1988: 52; Eraslan, 2012: 118). Fiilden isim ve sıfat yapımında kullanılan ek, 11. yüzyıla kadar yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Aynı zamanda isimden isim yapım eki olarak da kullanılır (Clauson, 2007: 192). Karahanlı Türkçesinde araç adı, yer adı, somut-soyut adlar ve sıfatlar yapar: *süñü* “süngü” < *süñgü süñ*- “mızraklamak”, *bitigü* “kalem” < *biti*- “yazmak”, *arınğu* “temizlenecek yer” < *arın*- “temzlemek”, *içgü* “içki” < *iç*- “içmek”, *yëgü* “yiyecek, yemek” < *yë*- “yemek” (Bilgen, 1989: 54; Taş, 2020: 133-135).

Eski Türkçede var olan -gu, -gü şekli, fiillerle ilgili işlerin adlarını yapmakta kullanılmıştır. Ayrıca, Eski Türkçenin akabindeki tarihî lehçelerde de ünsüz uyumuyla -gu, -gü; -ku, -kü şekilleri devam etmiştir: Çağ. *algu-bergü* “alış veriş”, *içkü*, *uyku*, *yargu* “karar”; Kıp. *Bıçku*, *bilegü*, *bitki*, *kaşagu*, *keskü*, *kılgı* “ahlak” (Öner, 1998: 81).

Kazak Türkçesinde -ğı, -gi, -qı, -ki biçiminde görülen ek, fiildeki iş ve hareketin sonucunu ifade eden isimler yapmasının yanı sıra soyut adlar, alet adları ve sıfat olarak kullanılan isimler türetir: *ber-gi* ‘vergi’, *sız-gı* ‘çizgi’, *bural-qı* ‘yabancı’, *tep-ki* ‘tekme, reddetme’, *süz-gi* ‘süzgü, süzgeç’, *şal-ğı* ‘tırpan’ (Nergis, vd. 2015: 72; Tamir, 2012: 443). Kazak Türkçesinde bu ekin yuvarlak (-gu, gü, -ku, -kü) ünlülü şekli yoktur (Koç ve Doğan, 2022: 248). Bu ek, fiilden isim yapmasının yanı sıra, fiilden fiil, fiilden sıfat ve isimden sıfat yapan yapım ekidir (Isqarov, 1991: 154).

4.13.1. Kazak Türkçesinde {-ğı, -gi, -qı, -ki} Ekinin İşlevleri

1. Fiildeki iş ve hareketin sonucunu bildiren isimler yapar.

ezgi ‘baskı, sömürgecilik’ < *ez-* (*uu*) ‘sömürmek, birinin emeğinden haksız olarak faydalanmak’ (KTTTS, 136), **küydirgi** ‘1. Şarbon, yanıkara, kara yanık, kara kabarcık 2. Üzen, zor durumda bırakan, kalp kırıcı (karakter, düşünce, söz)’ < *küydir-* ‘1. Yakmak, yandırmak 2. Haksız yere suçlamak, iftira etmek, karalamak’ (KTTTS, 254), **qondırğı** ‘tesisat, donatım, mekanizma’ < *qondır-* ‘yerleştirmek, kurulmak’ (KTTTS, 318), **mingi**

‘binilen araç, binek, binit’ < *min-* (*u*) ‘binmek’ (KTTTS, 393), *soqqı* ‘1. Darbe, vurma, vuruş 2. Saldırıyı taarruzu püskürtme’ < *soq-* ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 485), *uyqı* (*i*) ‘uyku’ < *uyı-* ‘1. (süt) Mayalanarak yoğurda dönüşmek 2. (kan) pıhtılaşmak 3. Uyuşmak, keçeleşmek’ (KTTTS, 583).

2. Soyut adlar yapar.

zekki ‘sert, katı, kahırlı söz’ (KTTTS, 201) < *zek-* ‘kızmak, azarlamak, bağırarak’ (Yüce, 1984: 117), *küldirgi* ‘gülünç, güldürücü, komik’ < *küldir-* ‘güldürmek’ (KTTTS, 256), *külki* ‘1. Gülüş, gülme 2. Alay, dalga geçme’ < *kül-* (*u*) ‘1. Gülmek 2. Dalga geçmek, alay etmek’ (KTTTS, 257), *soyqı* ‘kaba, nezaketsiz’ < *soy-* (*u*) ‘1. (hayvan) Kesmek, yüzmek 2. Kesici bir aletle yaralamak 3. Dövmek, vurmak’ (KTTTS, 484), *turğı* (*i*) ‘belirli bir konudaki bakış açısı’ < *tur-* ‘1. Durmak, dikilmek 7. Bir sözle kelime grubu oluşturarak “oluşmak, meydana gelmek” anlamlarını verir’, *iritki* ‘1. Bozan, ekşiten şey 2. Anlaşmazlık, fitne, fesat’ < *iri-* (*u*) ‘1. Ekşimek, tadı bozulmak 2. Eskimek, yıpranmak, aşınmak’ (KTTTS, 672).

3. Araç gereç adları yapar.

burğı ‘burgu, matkap, delgi’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükme, döndürmek’ (KTTTS, 99), *jayılğı* ‘döşek, minder’ < *jayıl-* ‘1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlanmak 3. Tanınmak, bilinmek’ (KTTTS, 153), *qısqı* (*i*) ‘mengene’ < *qıs-* (*u*) ‘kıstırmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 351), *qıstırğı* ‘kıskaç, mandal’ < *qıstır-* ‘1. Bir şeyi iki şeyin arasına sokmak, kıstırmak, sıkıştırmak 2. Asmak, iliştmek’ (KTTTS, 352), *sürgi* ‘rende, planya’ < *sür-* (*u*) ‘1. (vücut) Sıyrılmak, çizilmek 2. Bir şeyin üstünü sıyırmak’ (KTTTS, 497), *ısqı* ‘gümüşü parlatmak için kullanılan, deriyle kaplanmış tahta alet’ < *ıs-* (*i*) ‘sürtmek, sürtüştürmek’ (KTTTS, 666).

4. Sıfatlar yapar.

buralqı ‘1. Sahipsiz (hayvan) 2. Dışarıdan gelen, yabancı, sığıntı’ (KTTTS, 99) < *bural-* ‘burmak’ (Yüce, 1984: 54), *eski* ‘1. Eski püskü 2. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan’ (KTTTS, 145) < *es-* ‘uzayıp gitmek, geçmek, uzamak, uzatmak, çağı geçmek’ (Eyuboğlu, 1991: 244), *jiynaqı* ‘derli toplu, düzenli’ < *jiyna-* ‘1. Toplamak, yığmak 3. Düzene sokmak, düzenlemek’ (KTTTS, 178), *jılañqı* ‘sulu göz’ < *jılañ-* (*u*) ‘ağlamak, sızlamak’ (KTTTS, 191), *quwnaqı* ‘dinç, zinde, canlı’ < *quwna-* ‘1. İstirahat etmek, dinlenmek 2. Kuvvetlenmek, toparlanmak 3. Canlanmak, güzelleşmek, tazelenmek’ (KTTTS, 327), *oynaqı* ‘oynak, hareketli, yaramaz’ < *oyna-* ‘ oynamak, eğlenmek’ (KTTTS, 408).

4.14. {-ğılıqtı, -gılıktı, -kılıktı, -kilikti}

Bu ek, -QI, +LIQ ve +TI yapım eklerinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik bir ektir ve işlek olarak kullanılmamaktadır. Geçişli ve geçişsiz fiillere eklenerek, eklenen kelimenin anlamına göre sıfatlar yapar: *jet-kilikti* “yeterli” < *jet-* “kafi gelmek, yetmek”, *tur-ğılıqtı* “devamlı, daimî, temelli” < *tur-* “durmak; bir yere yerleşmek” (Isqaqov, 1991: 181; Amangeldi, 2015: 84; Kaljanova, 2000: 110).

4.14.1. Kazak Türkçesinde {-ğılıqtı, -gılıktı, -kılıktı, -kilikti} Ekinin İşlevleri

1. Sıfat yapar.

jetkilikti ‘yeterli, bol’ < *jet-* ‘yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 177), *turğılıqtı* ‘yerleşik, yerli, eski, kalıcı’ < *tur-* ‘(bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak’ (KTTTS, 556).

4.15. {-ğın, -gin, -qın, -kin}

Batı Türkçesinde -GIn, -GUn şeklinde görülen ek, çoğunlukla tek heceli fiil köklerine gelen, fiillerden isim yapan işlek bir ektir. Eylemi çok yapanı veya olanı ifade eder ve eylem sonucu meydana gelen durum veya nesneyi ifade eder (Karaağaç, 2019: 288). Büyültme ve aşırılık işlevi vardır: *çap-kın*, *aş-kın*, *piş-kin*, *tut-kun*, *düş-kün* gibi (Ergin, 2009: 189).

Eski Türkçede -ğın, -gin, -kın, -kin; ve -ğan biçiminde, seyrek olarak görülmektedir: *bazğan* “çekiç, basan” (bas- “basmak”), *täzkin* “mülteci” (täz- “kaçmak”), *tirgin* “kalabalık, dernek” (tir- “dermek, toplamak”) (Gabain, 1988: 52). *Buz[k]u[n+ça]* “bozgun gibi, fırtına gibi” < *buz-* “bozmak, tahrip etmek” (Tekin, 2003: 91). Eski Uygur Türkçesinde -ğın, -gin, -kın, -kin, -ğun, -gün, -kun, -kün şeklinde görülen ek, soyut isimler ve alet isimleri yapar (Eraslan, 2012: 106). Geçişsiz eylemlerin eyleyicisini, geçişlilerin nesnesini ifade eder (Ölmez, 2021: 260). Karahanlı Türkçesinde geçişsiz fiillerden etken eylem sıfatı anlamını taşıyan sıfatlar, geçişli fiillerden de edilgen isimler yapar: *azgın* “azgın, azılı” < *az-* “azmak, yolu şaşırmak, yoldan çıkmak”, *köçgün* “göç eden” < *köç-* “göçmek”, *barkın* “yolcu” < *bar-* “varmak, gitmek”, *tutğun* “esir” < *tut-* “tutmak” (Taş, 2020: 132; Bilgen, 1989: 57).

Kazak Türkçesinde -ğın, -gin, -qın, -kin şeklinde görülen bu ekin yuvarlak ünlülü şekli yoktur. Eski Türkçedeki örneklerden yola çıkarak ‘fail ismi’ yapan ekin, devreyi takip eden lehçelerde de aynı işlevde kullanıldığı görülmektedir: Kzk. *kuvgın* “kovalama, takibat”, *uşkın* “kıvılcım”, *kırgın* “büyük kavga; kıyım”, *şapkın* “akın; savunma dövüşü”. Ayrıca, bu ekin aynı işlevinde olan ve şekilce bu eke benzer -agan, -egen eki de vardır (Öner, 1998:

89). Eklendiği kelimeye büyütme ve aşırılık anlamı katar. Çok yapanı, olan ya da yapılan nesneleri (iş), karşılar: *basqın* “baskın”, *tutqın* “tutsak”, *turğın* “bir yerin sakini” (Koç ve Doğan, 2022: 249; Tamir, 2012: 444). Eylemdeki iş ve hareketin sürekli olduğunu ifade eder: *joy-qın* ‘kırıp geçen, şiddetli’, *tas-qın* ‘taşkın’ (Nergis, vd. 2015: 74). *l, r, w, z*’den sonra -ğın, -gin; tonsuzlardan sonra -qın, -kin gelir (Uygur, 2018: 107).

4.15.1. Kazak Türkçesinde {-ğın, -gin, -qın, -kin} Ekinin İşlevleri

1. Büyütme ve aşırılık anlamı katar.

azğın ‘1. Değişen, yoldan çıkan, azmış 2. Vatana, millete hıyanet eden, hain’ < *az-* (*u*) ‘1. Özelliğini kaybetmek, karakterini koruyamamak, dejenere olmak 3. Yoldan çıkmak, sapıtmak, dalâlete düşmek’ (KTTTS, 28), **jayqın** ‘geniş, engin (bozkır, göl vb.)’ < *jay-* (*vu*) ‘1. Yaymak, asmak, sermek 2. Gütmek, otlatmak’ (KTTTS, 152), **joyqın** ‘1. Tahripkâr, imha edici, kırıp geçiren, şiddetli 2. Muazzam, muhteşem < *joy-* ‘yok etmek, imha etmek, ortadan kaldırmak’ (KTTTS, 179), **qırğın** ‘amansız, çetin acımasız’ < *qır-* (*uu*) ‘kırmak, öldürmek’ (KTTTS, 349), **tasqın** ‘1. Taşkın, sel 2. Aşırı güç, enerji’ (KTTTS, 524) < *taş-* ‘taşmak’ (Eyuboğlu, 1991: 646), **uşqın** ‘1. Uçkun, kıvılcım 2. Bir şeyin nişanı, işareti, belirtisi’ < *uş-* (*u*) ‘1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak’ (KTTTS, 589).

2. Eylem sonucu ortaya çıkan durum veya nesneyi bildiren kelimeler yapar.

awğın ‘mülteci, sığınmacı’ < *aw-* ‘1. (bir taraf) kaymak, ağmak 2. Belli bir miktarı aşmak 3. Göçmek, yer değiştirmek’ (KTTTS, 55), **basqın** ‘işgal, baskın, istila’ < *bas-* (*uu*) ‘adımlamak, basmak’ (KTTTS, 80), **jarqın** ‘1. Güler yüzlü, iyi huylu 2. Açık, belli 3. Işıklı aydınlık’ < *jar-* (*iv*) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 164), **qarğın** ‘eriyen karların oluşturduğu akarsu, kargın’ (KTTTS, 294) < *kar-* ‘taşmak’ (Eren, 1999: 213), **satqın** ‘hain, döneke, kaypak, satılmış’ < *sat-* ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 471), **tosqın** ‘1. Baraj, set, engel 2. Pusu’ < *tos-* ‘1. Beklemek 2. Karşılamak 3. Engellemek, önünü almak’ (KTTTS, 546).

4.16. {-ğır, -gir, -qır, -kir}

Karahanlı Türkçesi Kutadgu Bilig’de yalnızca şu sözcükte görülmüştür: *adğır* “aygır” < *adığır* < *adı*- “ayırmak” (Taş, 2020: 132).

Bugün Türk lehçelerinin çoğunda görülen -Gİr, -GUr ekinin kökeni hakkında pek çok görüş ileri sürülmüştür. Bunlardan biri ekin Eski Türkçe -Gİl 2. şahıs emir ekinden geldiğidir. Buna göre -Gİr, tıpkı -Gİn şekli gibi üçüncü bir şekil olarak değerlendirilir. Diğer

görüş, ekin -p zarf fiiline bağlanan kör- yardımcı fiilinin çeşitli ses değişiklikleriyle birlikte ekleşmesiyle oluştuğudur. Başka bir görüş ise Çağatay Türkçesindeki -gur, -gür sıfat fiil ekinin bugün kimi lehçelerde istek bildirecek tarzda kullanılmasıyla meydana geldiğidir. Kimi zaman sıfatlarda kalıplaşmış olarak görülen ek, bazen de iyi veya kötü dileklerin bildirilmesinde kullanılır (Şahin, 2009: 4-5).

Ekrem Ayan, ‘İbıray Altınsarin-Hikâye ve Şiirlerinin Dili’ adlı doktora tezinde Zeki Kaymaz’a atıf yaparak, bu ekin gelecek ve şimdiki zaman sıfat fiili olduğunu ve çoğunlukla alkış ve kargışlarda kullanıldığını ifade eder (2008: 103).

Kazak Türkçesinde bu ek, belli bir harekete olan yatkınlığı bildiren, fiilden sıfat türeten ektir: *alğır* “kıvrak zekâlı”, *bilgir* “bilgiç”, *ötkir* “keskin” (Koç ve Doğan, 2022: 251). Çok yaparı ifade eden sıfatlar yapar: *uş-qır* “iyi uçan” (Nergis, vd. 2015: 761; Tamir, 2012: 445; Isqaqov, 1991: 179). -qır eki, -qış eki ile eş anlamlıdır. Örneğin, *alğır* “kıvrak zekâlı”, *bilgir* “bilgiç”, *ötkir* “keskin”, *uşqır* “iyi uçan” diyen *alğış*, *bilgiş* “bilgin, bilgili”, *uşqış* “pilot” ta diyebilir (Isqaqov, 1991: 179).

4.16.1. Kazak Türkçesinde {-ğır, -gir, -qır, -kir} Ekinin İşlevleri

1. Düşkünlük ve yatkınlık bildiren sıfatlar yapar.

jelgir ‘hızlı koşan (at)’ (KTTTS, 172) < *jel-* ‘aceleyle, telâşla koşmak’ (Gülensoy, 2007: 1111), *jıtgır* ‘açıkgöz, kurnaz’ < *jıt-* ‘sıvışmak, kaçmak’ (KTTTS, 194), *qiyğır* ‘keskin’ < *qiy-* (ı) ‘kesmek, biçmek’ (KTTTS, 306), *tapqır* ‘zeki, kıvrak zekâlı’ < *tap-* (ıv) ‘1. Bulmak 2. Kazanmak, kâr sağlamak’ (KTTTS, 520), *utqır* ‘kıvrak zekâlı, zeki’ < *ut-* (ı) ‘kazanmak, yenmek, ütmek, utmak’ (KTTTS, 589), *ilgir* ‘iyi tutan, iyi yapışan; becerikli, eli uz’ < *il-* ‘asmak, takmak’ (KTTTS, 670).

2. Alkış ve kargış oluşumunda kullanılır.

jetpegir ‘bir tür beddua, yetişmeyesice’ < *jet-* ‘1. Varmak, ulaşmak 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 177), *joğalğır* ‘yok olasıcı, adı batasıcı’ < *joğal-* ‘1. Yok olmak, çalınmak 2. Yitip gitmek, gözden kaybolmak’ (KTTTS, 179), *qurğır* ‘gözüme görünme, kahrolası, kör olası’ < *qur-* (ı) ‘kurmak, yapmak’ (KTTTS, 338).

4.17. {-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}

Eski Türkçede -ğaç, -gäç; -kaç, -käch biçiminde görülen ek, alet isimleri yapar: *açkaç* “anahtar” (aç- “açmak”), *kıskaç* “kıskaç, kerpeten, küçük boyunduruk” (kıs- “kısmak”) (Gabain, 1988: 52; Eraslan, 2012: 105; Clauson, 2007: 192). Aynı zamanda isimden isim

yapım ekidir (Clauson, 2007: 192). Ekin yuvarlak şekilli örnekleri de vardır. Örneğin, *bıç-guç* ‘bıçkı’, *agın-guç* ‘merdiven’, *töv-güç* ‘havan ve tokmak’. Türkçenin tarihî dönemlerindeki eserlerde görülen *bıç-gu/ bıçguç*, *yüli-gü/ yülügüç* ‘ustura’ ve *yelpi-gü/ yelpigüç* ‘yelpaze’ kelimelerinden dolayı bu -gUç biçiminin -gU eki üzerine +(X)ç’nin eklemesiyle meydana gelmiş olabileceği düşünülmektedir (Erdal, 1991: 358- 359).

Banguoğlu’na göre, -geç eki Eski Türkçeden bu yana aygıt isimleri ve berkitme sıfatları yapmış bir ektir. Ekin -güç şekli için ise bir benzeri olduğunu belirtir (1974: 239). Ergin de -gaç, -geç, -kaç, -keç eki için -gıç, -giç, -guç, -güç ekinin bir eşi olduğunu ifade eder (2009: 190). Mustafa Öner, -gaç, -geç şekli için -gıç, -giç ekinin eski bir varyantı olduğunu ve tarih boyunca bu iki ekin yana yana yaşadığını ifade etmektedir (1998: 85). Hatiboğlu ise, gıç eki, -gaç ekinin biçim ve görev bakımından aslı olduğu görüşündedir. *g* sesi, *k* sesi gibi, genellikle yanındaki ünlüleri geniş ünlüye çevirir (1981: 65). Çoğunlukla araç ve organ isimleri ya da utanma, çekinme gibi kişilik özellikleri belirten isimler yapar: süzgeç, kıskaç, üşengeç, utangaç gibi (Eker, 2023: 280).

Kazak Türkçesinin ses özelliğine bağlı *ç > ş* değişiminden dolayı ek, -gıış, -giş; -kıış, -kiş biçimini almıştır (Öner, 1998: 84). Kazak Türkçesinde bu ekin yalnızca düz ünlülü şekilleri vardır. -qaş, -keş, -ğaş, -geş şekilli örnekler oldukça azdır. Çoğunlukla -ğış, -giş, -qış, -kiş biçimi kullanılmış olup çok işlek bir ektir. Hem isim hem de sıfat türünden adlar türetir. Eşya ve alet adları, bir işi çok yapanı ve işin çabuk oluşunu belirten kelimeler türetir: *bayaq-qış* ‘gözü açık, dikkatli hareket eden’, *kör-giş* ‘sezgili, hassas’, *şap-qış* ‘iyi at binen kimse’, *il-giş* ‘ilik’, *süz-giş* ‘süzgü, süzgeç’ (Nergis, vd. 2015: 73; Tamir, 2012: 443; Isqarov, 1991: 155).

4.17.1. Kazak Türkçesinde {-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)} Ekinin İşlevleri

1. Eşya ve alet isimleri türetir.

ayırğış ‘konjektör, aykım, kesme kolu’ < *ayır-* (*u*) ‘ayırarak, bölmek’ (KTTTS, 34), *qazğış* ‘kazıcı (makine)’ < *qaz-* (*u*) ‘kazmak’ (KTTTS, 272), *qosqış* ‘elektrik düğmesi’ < *qos-* (*i*) ‘katmak, birleştirmek, eklemek’ (KTTTS, 323), *qısqaş* ‘maşa, kıskaç’ < *qıs-* (*u*) ‘kısırmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 351), *öşirgiş* ‘silgi’ < *öşir-* ‘yok etmek, silmek’ (KTTTS, 434), *teskiş* ‘delgi, matkap’ < *tes-* ‘delmek, delik açmak’ (KTTTS, 535).

2. Bir işi çok yapanı ve işin çabuk oluşunu bildiren kelimeler türetir. Bunlardan bazıları huy, karakter, alışkanlık ve meslek ifade eder.

aytqış ‘söz söylemede usta olan, hitabeti güçlü’ < *ayt-* (u) ‘demek, söylemek’ (KTTTS, 32), *barğış* ‘bir yere gitmeye hevesli’ < *bar-* ‘varmak, gitmek’ (KTTTS, 79), *janğış* ‘çabuk yanan, kolay tutuşan’ < *jan-* (ıv) ‘yanmak, tutuşmak’ (KTTTS, 160), *küleğış* ‘güleç, sırtkan’ < *kül-* (uu) ‘gülmek’ (KTTTS, 256), *mineğış* ‘eleştiren, kusur bulan’ < *mine-* (u) ‘birisinin hatasını, eksiğini bulmak, eleştirmek’ (KTTTS, 393), *uşqış* ‘pilot’ < *uş-* (u) ‘1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak’ (KTTTS, 590).

3. Gramer terimleri türetir.

azaytqış ‘eksiltten, azaltan’ < *azayt-* ‘eksiltmek, azaltmak’ (KTTTS, 28), *bölingiş* ‘matematikte bölünen’ < *böl-* ‘bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 94), *köbeytkiş* ‘çarpan’ < *köbeyt-* ‘1. Çoğaltmak, artırmak 2. Çarpmak’ (KTTTS, 241).

4.18. {-ı, -i, -u, -ü}

Eski Türkçede -ıg, -ig biçiminde görülmektedir. Moğolcada da aynı şekilde görülen bu ek, işin sonucunda ortaya çıkan adlar ve aktif isimler yapar: *tapıg* “hürmet, hizmet; huzur”, *ötüg* “ibadet, rica” (öt- “rica etmek, ibadet etmek”), *sürüg* “sürü” (sür- “sürmek, birlikte götürmek” (Gabain, 1988: 51). Ayrıca bu ek aracılığı ile sıfatlar oluşturulur: *säwıg* “aşk” (säw- “sevmek”), *arıg* “arı, temiz” (arı- “temizlenmek”, *batıg* “derin” (bat- “batmak”) (Gabain, 1988: 56). Eski Uygur Türkçesinde de ekin, -g, -g’lı kullanımları görülmektedir: *ķuruğ* (< *ķuru-g*) “kuru, boş”, *ölüg* (<öl-ü-g) “ölü” (Eraslan, 2012: 105). Karahanlı Türkçesinde fiilin sonucunu bildiren isimler yapar: *ağrıg* “ağrı, zahmet, huzursuzluk, hastalık” < *ağrı-* “ağrımak”, *bışıg* “pişmiş, olgun” < *bış-* “pişmek, olgunlaşmak”, *ķapug* “kapı; saray, padişah kapısı, Babıali” < *ķap-* “kapamak, kapatmak”, *ķatıg* “katı, sert; çok” < *ķat-* “sertleşmek, katılaşmak, kabız olmaz” (Taş, 2020: 117-120).

Çoğunlukla tek heceli geçişli ve geçişsiz eylemlere gelen -I, -U eki işlek bir ektir. Aslen bağlantı ünlüsüdür. Eski Türkçede fiilden isim yapan -(I)g, (U)g ekidir. Son ses g’nin eriyip kaybolma sonucu oluşmuş bir ektir: *ķap-ı-g* > *ķapu* > *ķapı*, *sür-ü-g* > *sürü*, *yaz-ı-g* > *yazı* gibi (Korkmaz, 2009: 82). Ekin u, ü şekilleri ise Eski Türkçedeki -gu, -gü ekinden g sesinin düşmesi sonucudur: *ķorķ-u* (< *ķorķ- gu*) gibi (Ergin, 2009: 192). Eklendiği sözcüğe bir amaç için ‘yapılmış olanı ve bir işin sonucunu’ bildiren anlamlar katar: sayı, çeki, ölçü, ağrı. Ayrıca tamamlanmış bir işin ‘ürünü’ anlamında kelimeler yapar: örtü, takı, yapı, çatı (Zülfikar, 2011: 92).

Kazak Türkçesinde yapan, olan ve birtakım nesne isimleri ifade eder: *qorq-ı*, *ayır-ı*, *ter-i* (Nergis, vd. 2015: 76). Fiillerden, o fiil kök ya da gövdesinin belirttiği sonucu, miktar

ve ölçüyü, vasfı ve somut adları ifade eden sözcükler yapar. Örneklerin bir kısmı Eski Türkçedeki -ıg, -ig ekinin sonundaki ünsüzlerin düşmesi sonucunda meydana gelmiştir. Uyğur, -ı, -i < ıg, -ig'ın yardımcı ünlülerinin yapım eki görevini devraldığını ve hatta bazı misallerde sondaki *g* sesinin, Çağatay lehçesinin etkisindeki *k*'ye dönüşmüş olduğunu ifade eder: *ölik* “ölü”, *öli* < *ölig*. Bütün örnekler için aynı şey söz konusu olmasa da bu *ölik* < *öli* kelimesinin iki ayrı şekli günümüze kadar devam etmiştir (2018: 116).

4.18.1. Kazak Türkçesinde {-ı, -i, -u, -ü} Ekinin İşlevleri

1. Kök anlamıyla ilgili isimler yapar.

qarı (ı) ‘kolun dirsekten o muza kadar olan kısmı’ (KTTTS, 296) < *kar-* ‘karıştırmak’ (Uyğur, 2018: 116), *teri* 1. Deri, cilt 2. Kesilmiş hayvanın derisi, post’ < *ter-* ‘dermek, derlemek, toplamak’ (KTTTS, 535), *şırpı* (ı) ‘1. Dal, budak kırpıntısı, çırpı 2. Kibrit çöpü’ (KTTTS, 655) < *şırp-* ‘yukarısından kesmek, kısaltmak’ (Uyğur, 2018: 116).

2. Sıfat türünden adlar türetir.

kānigi ‘tecrübeli, becerikli’ < *kānik-* ‘alışkanlık ve âdet hâline getirmek, huy edinmek’ (KTTTS, 220), *öli* ‘1. Ölü, ölmüş 2. Cahil, bilgisiz, şuursuz’ < *öl-* ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427), *tolı* ‘1. Dolu, dolmuş 2. Çok, bol, sayısız, hadsiz’ < *tol-* ‘dolmak’ (KTTTS, 542), *iri* (ı) ‘iri, büyük, kocaman’ (KTTTS, 671) < *irig* (Gülensoy, 2007: 438).

4.19. {-ıl, -il, -l}

-l (-ıl, -il, -ul, -ül) eki, kelimeye kökteki anlamı bulundurma, işin veya hareketin sonucunu gösteren anlamlar katar. Örneğin ııl, kısıl, ardıl, kurul, koşul. Bu işlevinin yanı sıra ‘yer çekimi doğrultusunda gösteren araç’ anlamında çekül sözcüğünde araç gereç adı yaptığı görülmektedir (Zülfikar, 2011: 100). Banguoğlu, bu eki -il isimleri ve -el isimleri başlığı altında birbirinden farklı değerlendirmiştir. Ona göre -il eki eskiden beri var olan, işlek olmayan ve sınırlı sayıda sıfatlar türeten bir ektir. -el eki ise aygıt adları ve aşağılama anlatımında insan tiplerini işaret eden sıfatlar türeten bir ektir (1974: 231- 250).

Türkçenin başından beri işlek olarak kullanılan isim yapan ektir. Eski Türkçede *inal* “bakan gibi yüksek bir mevki ünvanı” (ınan- “inanmak”), *osal* “ihmalkâr” (osa-n Çağatayca “tembel), *kısıl* “boğaz, vadi” (kıs- “kısmak”), *tükāl* “bütün, hep” (tükä- “tükenmek”) gibi kelimelerde görülmüştür ve ek, Eski Moğolcada da aynı şekildedir (Gabain, 1988: 53). Çok eski olduğu düşünülen bu ekin işlevi belli değildir, isimden isim yapım eki olarak kullanılır (Clauson, 2007: 193). Eski Uyğur Türkçesinde işlek olarak kullanılmayan bu ekin, fail

isimler yaptığı düşünülmektedir (Eraslan, 2012: 106). Karahanlı Türkçesinde ise geçişsiz fiillerden sıfatlar türettiği görülmektedir: *amul* “sakin, yavaş” < **amıl* < **amı*- “yatışmak, sakinleşmek”, *üklit*- “çoğalmak” < **ükil*+*i-t*- < **ük*- “çoğalmak” (Taş, 2020: 153; Bilgen, 1989: 65).

Kazak Türkçesinde de varlığını koruyan bu ek, işlek değildir, az sayıda kelimede görülür. Vasıf isimleri ve somut nesne isimleri yapar.

Fiilden isim yapan ek, Kazak Türkçesi gramerinde *tüge-l* ‘hepsi, tamamı’ örneğinde görülmektedir (Nergis, vd. 2015: 77). Kazak Türkçesine çok yakın olan Karakalpak Türkçesinde ekin işlevleri şunlardır:

- a. Vasıf isimleri türetir: *osal* “zayıf, gevşek; dayanıksız; tiksindirici”, *osan* “tembel”
- b. Somut, kalıcı nesne isimlerinin bünyesinde vardır: *qamal* “kale, kale duvarı”, *soyıl* “çomak”, *şağıl* “kıрма taş, kırılmış tuğla” (Uygur, 2018: 109).

4.19.1. Kazak Türkçesinde {-ıl, -il, -l} Ekinin İşlevleri

1. Vasıf isimleri türetir.

jarqıl ‘ışılta, parılta’ < *jarq-* ‘ışıldamak, parıldamak’ (KTTTS, 164), *jeñil* ‘1. Hafif, ağır olmayan 2. Kolay, basit 3. Üstünkörü, yüzeysel 4. Hafif, hoppa’ (KTTTS, 175) < *yéni*- ‘hafif olmak’ (Teres, 2009: 277), *küpil* ‘boş söz, yersiz övünme’ < *küpi-* (*ı*) ‘övünmek, kasılmak’ (KTTTS, 260), *osal* ‘dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek’ (KTTTS, 418) < *osa-* ‘gafil olmak’ (Aşıcı, 2019: 785), *tügel* ‘hepsi, herkes, tümü, bütünü’ (KTTTS, 560) < *tüge-l* (Nergis, vd. 2015: 77).

2. Somut nesne isimleri türetir.

qamal ‘1. Kale, sur 2. Engel, barikat, set, siper’ < *qama-* (*ı*) ‘1. Sarmak, muhasara etmek 2. Hayvanları ahıra kapatmak 3. Tevfik etmek, tutuklamak, hapse atmak’ (KTTTS, 282), *saqal* ‘sakal’ (KTTTS, 461) < *saka-l* (Gülensoy, 2007: 717), *soyıl* ‘topuz, çomak’ < *soy-* (*ı*) ‘1. (hayvan) Kesmek, yüzmek 2. Kesici bir aletle yaralamak 3. Dövmek, vurmak’ (KTTTS, 485), *kül* (*ı*) ‘kül’ < *kü-* ‘saklamak, korumak’.

3. Yer ve mekân isimleri türetir.

awıl ‘köy’ (KTTTS, 45) < *aw-ıl* (QTQES, 1966: 45), *köl* ‘1. Göl 2. Çok, sayısız’ (KTTTS, 245) < *kö-* ‘toplanmak’ (Gülensoy, 2007: 378), *şağıl* (*ı*) ‘toprak yığını, küçük tepe, höyük’ < *şaq-* (*ı*) ‘kırmak, parçalamak, ikiye ayırmak’ (KTTTS, 620).

4. Soyut adlar türetir.

boljal ‘tahmin, yorum, faraziye, varsayım’ < **bolja-** ‘tahmin yürütmek, yorumlamak’ (KTTTS, 91), **köñil** ‘1. Gönül 2. Fikir, ülkü, düşünce, hayal’ (KTTTS, 247) < **kö-** **n-** **gü** + **l** (Gülensoy, 2007: 382), **til** (*u*) ‘1. Dil, lisan 2. Bir düşünceyi ifade eden anlamlı söz öbeği 3. Bir dilin kurallarını, özelliklerini konu edinen ders’ (KTTTS, 573) < **ti-** ‘demek’ demek’ (Gülensoy, 2007: 283).

4.20. {-ımdı, (-imdi, -mdı, -mdi)}

Olumlu anlamda sıfatlar türetir: **üyles-i-mdi** ‘uygun, benzer’, **ut-ı-mdı** ‘kazançlı’, **una-mdı** ‘uygun, hoş giden’ (Nergis, vd. 2015: 76; Tamir, 2012: 445). Bu ek, -ım ve -dı parçalarıyla oluşan birleşik bir ektir. Bu ek, fiillere eklenerek, bağlı olduğu kelimenin manasına göre ilgili sıfatlar türetir (Isqaqov, 1991: 178). Fiillerden sıfat türeten bir ektir: **jara-mdı** “yarayışlı”, **şıda-mdı** “sabırlı”, **kelis-imdi** “anlaşmalı” vb. (İsaev, 2007: 207; Amangeldi, 2015: 84). Niteleme sıfatları yapar (Kaljanova, 2000: 112).

4.20.1. Kazak Türkçesinde {-ımdı, (-imdi, -mdı, -mdi)} Ekinin İşlevleri

1. Olumlu anlamda sıfatlar türetir.

alımdı ‘1. Güçlü, kuvvetli, gayretli 2. Dikkate, kayda değer önemli 3. Hacimli, geniş’ < **al-** (*u*) ‘1. Bir şeyi elle tutmak, kaldırmak 2. Bir şeyi sahiplenmek, kazanmak’ (KTTTS, 43), **bilimdi** ‘bilgili, okumuş’ < **bil-** ‘1. Bilmek, anlamak, öğrenmek 2. Tanımak’ (KTTTS, 103), **jağımdı** ‘1. Hoş, sevimli, hoşnut 2. Olumlu, müspet’ < **jaq-** (*vu*) ‘1. Beğenmek, hoşlanmak 2. Yaramak, yararlı olmak, iyi gelmek’ (KTTTS, 150), **mandımdı** ‘bereketli, verimli’ < **mandı-** ‘ilerlemek, gelişmek, onmak’ (KTTTS, 367), **siñimdi** ‘sindirime elverişli, kolay hazmedilen’ < **siñ-** ‘1. (koku vs.) sinmek 2. Karışmak, bütünleşmek 3. Yok olmak, gözden kaybolmak’ (KTTTS, 508), **uğımdı** ‘1. Anlaşılır, mantıklı, akla yatkın 2. Zeki, çabuk kavrayan’ < **uq-** ‘anlamak, kavramak, bellemek’ (KTTTS, 581).

4.21. {-ımpaz, -ımpaz}

Kazak Türkçesinde seyrek kullanılan bu ek, -ım ve -paz (-m+paz) parçaları ile kurulan bir ektir (Isqaqov, 1991: 176). Yani fiilden isim yapan -m eki ile isimden isim yapan +paz ekinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik bir ektir.

Kazak Türkçesinde işlev bakımından ek, eylemin gösterdiği hareketi yapmaya meyilli olanı ve elverişli olmayı bildiren sıfatlar türetir: **kön-i-mpaz** ‘anlayışlı’, **sura-mpaz**

‘çok isteyen ve soran’, *qorğa-mpaz* ‘sığınan kimse’ (Nergis, vd. 2015: 75; Tamir, 2012: 445).

4.21.1. Kazak Türkçesinde {-impaz, -impaz} Ekinin İşlevleri

1. Fiilin gösterdiği hareketi yapmaya meyilli olanı ve elverişli olmayı ifade eden sıfatlar türetir.

boqtampaz ‘küfürbaz, ağzı bozuk’ < *bokta-* ‘küfretmek, sövme’ (KTTTS, 91), **jempaz** ‘1. Açgözlü, obur 2. Rüşvetçi’ < *je-* ‘yemek’ (KTTTS, 174), **kelimpaz** ‘sık sık gelen, ayağı alışan’ < *kel-* ‘gelmek’ (KTTTS, 226), **oynampaz** ‘şakacı’ < *oyna-* ‘1. Oynamak, eğlenmek 2. Şaka yapmak, şakalaşmak’ (KTTTS, 408), **sinampaz** ‘eleştirmeyi, tenkit etmeyi çok seven’ < *sina-* (u) ‘1. Denemek, tecrübe etmek, sınamak 2. Eleştirmek, tenkit etmek’ (KTTTS, 503), **uğimpaz** ‘zeki, anlayışlı, akıllı’ < *uq-* ‘anlamak, kavramak, bellemek’ (KTTTS, 581).

4.22. {-ımtal (-ımtal)}

Kazak Türkçesinde bu ek, -ım ve -tal ekleriyle kurulan birleşik bir ektir. Seyrek olarak kullanılır, bağlı olduğu fiillerden onların anlamına göre, belirli bir harekete olan eğilimini ve kabiliyetini bildiren sıfatlar türetir. Örneğin, *sezımtal* ‘sezgi gücü yüksek olan’, *ösımtal* ‘1. Kısa sürede yetişen, gelişmeye elverişli 2. Oldukça gelişmiş’, *uğımtal* ‘zeki, kavrayışlı, akıllı’ vb. (Isqarov, 1991: 180).

4.22.1. Kazak Türkçesinde {-ımtal (-ımtal)} Ekinin İşlevleri

1. Bir harekete olan yatkınlığı ve yeteneğini bildiren sıfatlar türetir.

önımtal ‘1. Bol ürün veren, verimli 2. Çabuk çoğalan’ < *ön-* ‘1. Bitmek, yeşermek 2. (iş) İyi, yaver gitmek, verimli olmak 3. Çoğalmak, türemek’ (KTTTS, 429), **ösımtal** ‘1. Kısa sürede yetişen, gelişmeye elverişli 2. Oldukça gelişmiş’ < *ös-* ‘1. (saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak 3. Çoğalmak, artmak 4. Makam, mevki, rütbe bakımından yükselmek, terfi etmek 5. ilerlemek, gelişmek’ (KTTTS, 433), **sezımtal** ‘sezgi gücü yüksek olan’ < *sez-* ‘Sezmek, hissetmek’ (KTTTS, 477), **tözımtal** ‘her türlü zorluğa dayanabilen, dayanıklı’ < *töz-* ‘dayanmak, direnmek (KTTTS, 547), sabretmek’, **uğımtal** ‘zeki, kavrayışlı, akıllı’ < *uq-* ‘anlamak, kavramak, bellemek’ (KTTTS, 581).

4.23. {-i)s, -(i)s}

Türkçenin her döneminde işlek olarak kullanılmış olan, fiilden isim yapım ekidir. Aynı zamanda fiilden fiil yapımında da kullanılır. Türkçenin başından beri -ş biçiminde görülen ek, Kazak Türkçesinde ses özelliğine bağlı ş > s değişiminden dolayı -s biçiminde görülür.

Fiilden hareket isimleri yapan oldukça işlek bir ektir. Fiil kökündeki anlama bağlı iş ve oluş adları türetir: Kalıplaşmış örnekleri yarış, deyiş, alkış, barış gibi kelimelerdir. Diğerleri ise, dönüş, dikiş, satış, uçuş, gidiş, çekiliş vb. gibi kelimelerdir (Zülfikar, 2011: 96). Korkmaz, eki iki farklı biçime ayırır. İlki -(y)Iş, -(y)Uş, ikincisi -ş, (I)ş, -(U)ş'dur. – (y)Iş, -(y)Uş eki, yapı bakımından isim-fiil ekidir. Tek ve çok heceli fiillerin kök ve gövdelerinden fiillerin asıl anlamını değiştirmeden, yapılan işin tarzını gösteren geçici kılış isimleri yapar. -ş, (I)ş, -(U)ş eki ise, ünlü ile biten fiillere doğrudan, ünsüz ile biten fiillere araya bir bağlantı ünlüsü alarak eklenir. Bir işin sonucunu ve ürününü bildiren somut veya soyut kalıcı isimler yapar (2009: 106). Banguoğlu, Türk dilinin isim-fiil eki olduğunu ve eki, kılış adı olarak özellikle “kılışın tarzı” anlamını taşıyan “tarz adları” olarak ifade eder (1974: 261).

Eski Türkçede ek, genellikle soyut adlar yapmak için kullanılır: *köse-* “iste-” > *kösüş* “istek” (Clauson, 2007: 194). *uruş* “savaş” (ur- vurmak”), *sığış* “sıkıntı” (sık- “sıkmak”), *yaraş* “sıfat, selamet” (yara- “yaramak”) (Gabain, 1988: 55). Eski Uygur Türkçesinde fiilin sonucunu ifade eden soyut adlar yapar (Eraslan, 2012: 108). Karahanlı Türkçesinde de soyut isimler, geçişli fiillerin nesnelerini ve fiilin ifade ettiği hareketi gösteren isimler yapar: *alkış* “alkış” < *alka-* “alkışlamak”, *çıkış* “son, bitiş, çıkış; gider, masraf” < *çık-* “çıkmaq”, *kapuş* “yağma” < * *kapış* < *kap-* “tutmak”, *tegiş* “değişme” < *teg-* “değmek, dokunmak, ulaşmak”, *yuluş* “fidye” < *yul-* “kurtarmak, bırakmak” (Taş, 2020: 169-172; Hacıeminoğlu, 2019: 26). Soyut ve somut adlar yapar: *biliş* “bilış” < *bil-*, *itiş* “itişme” < *it-*, *kargış* “lânet” < *kargâ-* “lanet etmek”, *keçiş* “ırmağın geçidi” < *keç-*, *suwsuş* “üzerine su katılan ayran” < *suwsı-* “suya benzemek” (Bilgen, 1989: 74-75).

Kazak Türkçesinde -s şeklinde görülen ek, çok yaygın kullanılan fiilden isim yapan bir ektir. Türkiye Türkçesinden farklı olarak Kazak Türkçesinde bu ekin ünlülü şekilleri yoktur ve ünlüyle biten kelimeye doğrudan eklenir. Hareket veya işin sonunda meydana gelen işi belirtir (Koç ve Doğan, 2022: 246). Bu ek, iş adları (ur-ıs ‘vuruş’, tala-s ‘tartışma’, qarğı-s ‘beddua’, jıynal-ıs ‘toplantı’, tol-ıs ‘kilo almak’, tuw-ıs ‘kardeş’), yer adları (qon-ıs ‘yerleşilen yer, yayla’, burıl-ıs ‘dönemeç’, bat-ıs ‘batı’, şığ-ıs ‘doğu’, ör-ıs ‘otlak’, ek- > eg-

is ‘ekilecek yer’) ve sıfat olarak kullanılan adlar (tanı-s ‘tanıdık’, tuw-ıs ‘akraba, dost, arkadaş’, ökşele-s ‘yaşıt’, künde-s ‘rakip; kuma’) yapar (Nergis, vd. 2015: 72; Tamir, 2012: 442, Isqaqov, 1991: 154). -w ekine yakın bir işlevde, hareket adları yapmakta kullanılır (Öner, 1998: 76).

4.23.1. Kazak Türkçesinde {-(i)s, -(i)s} Ekinin İşlevleri

1. İş ve hareket isimleri yapar.

alqınıs ‘sık sık nefes alma’ < **alqın-** ‘nefes nefese kalmak’ (KTTTS, 42), **jarılıs** ‘infilâk, patlama, patlayış’ < **jarıl-** ‘yarılmak, parça parça olmak’ (KTTTS, 165), **kömis** ‘gömmek, defnetme, defin’ < **köm-** ‘gömmek’ (KTTTS, 247), **qaras** (u) ‘bakış, nazar’ < **qara-** (u) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 293), **oyıs** (i) ‘çukur, girinti’ < **oy-** (u) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 409), **süyis** (u) ‘1. Öpüş, öpme 2. Aşk’ < **süy-** ‘1. Öpmek 2. Âşık olmak, sevmek’ (KTTTS, 496).

2. Yer adları yapar.

aynalis ‘dönemeç, viraj’ < **aynal-** ‘Belirli bir şeyin etrafında dönmek’ (KTTTS, 31), **egis** ‘tarla, ekin’ < **ek-** ‘ekmek, dikmek’ (KTTTS, 136), **jayılıs** ‘mera, otlak, salmalık yayla’ < **jayıl-** ‘1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlamak’ (KTTTS, 153), **qonıs** ‘1. Obanın bulunduğu, yerleştiği mahal, yayla 2. İkamet, mekân, daire’ < **qon-** ‘bir yere, yaşamak için yerleşmek’ (KTTTS, 317), **quyılıs** ‘bir akarsuyun denize veya göle döküldüğü yer, munsap, ağız’ < **quyıl-** ‘dökülmek, boşaltılmak’, **öndiris** ‘sanayi, endüstri, üretim’ < **öndir-** ‘üretmek, çıkarmak’ (KTTTS, 428).

3. Sıfat olarak kullanılan adlar yapar.

kemis ‘1. Eksik, yetersiz 2. Sakat, özürlü’ < **kemi-** (u) ‘azalmak, eksilmek’ (KTTTS, 228), **kündes** ‘1. Kuma, ortak 2. Rakip, birbirini çekemeyen’ < **künde-** (i) ‘kıskanmak, haset etmek, çekememek, güzülemek’ (KTTTS, 258), **qalıs** ‘çekimser, müstenkif, tarafsız’ < **qal-** (u) ‘1. Kalmak 2. Belirtilen miktarda bulunmak 3. Geç kalmak, gecikmek 4. Geri kalmak’ (KTTTS, 282), **qiyıs** (i) ‘eğri, eğik’ < **qiy-** (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308), **sandalıs** ‘avarelik, boş dolaşma’ < **sandal-** (u) ‘başiboş, avare, beyhude dolaşmak’ (KTTTS, 466), **tanıs** ‘tanış, tanıdık, bildik’ < **tanı-** ‘tanınmak, teşhis etmek’ (KTTTS, 519).

4. Somut nesne isimleri de yapar.

bekinis ‘kale’ < **beğin-** ‘sağlamlaştırmak, güçlenmek, kuvvetlenmek’ (KTTTS, 86), **jirtis** ‘1. Kumaş parçası, kumaşın yırtılmış parçası 2. Yaşlı kimselerin ölümünden sonra onun yaşı kadar yaşama temennisi ile dağıtılan kumaş, kumaş parçası 3. Kız tarafına giderken damadın beraberinde götürdüğü hediyelik kumaş’ < **jirt-** ‘1. Yırtmak 2. Toprağı sürmek’ (KTTTS, 194), **kümis** ‘gümüş, sim’ (KTTTS, 257) < Eski Türkçe **kümek** (gömmek, saklamak, gizlemek) ten küm-üş/ kümüş/gümüş’ (Eyuboğlu, 1991: 302), **qoqıs** ‘döküntü, süprüntü, çer çöp’ < **qoqı-** ‘saçılmak, çürümek’ (KTTTS, 313).

5. Bir kelimedede zarf yaptığı görülmüştür.

asığıs ‘acele ile, acil, acilen’ < **asıq-** ‘acele etmek’ (KTTTS, 53).

6. Gramer terimleri yaptığı da görülür.

etis ‘çatı, fiil çatısı’ < **et-** ‘yapmak, etmek’ (KTTTS, 147), **şığıs** ‘(şığıs septik) uzaklaşma, ayrılma, çıkma, ablatif hâli’ < **şıq-** (*u*) ‘çıkma’ (KTTTS, 651).

4.24. {-i)ş, -(i)ş, -ş}

Türkçenin başından beri varlığını koruyan, işlek bir ektir. Türkçenin her döneminde -ç biçiminde görülen bu ek, Kazak Türkçesinde ç > ş değişiminden dolayı -ş biçiminde görülmektedir. Bazı fiillerde, -n dönüşlü çatı ve -ç fiilden isim yapma ekiyle birleşik bir yapıdadır. Bazı dilbilimciler bu eki -nç biçiminde değerlendirirken bazıları -ç biçiminde değerlendirir. Kazak Türkçesinde İsim Yapımı adlı bu çalışmada, bazı fiiller (*burış* ‘köşe’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükme, döndürmek’, *keriş* ‘susuzluktan çatlamış olan toprak’ < *ker-* (*vi*) ‘germek’), -n dönüşlü çatı eki almadığı için eki -ş biçiminde almayı uygun bulduk.

Dönüştürme eki almış fiil gövdelerine eklenerek türetime yol açan, oldukça işlek bir ektir. Korkmaz, bu eki -nç olarak ayırmaya gerek duymamıştır. Çünkü -ç eki sade olarak da kullanılan dönüşlü fiillere eklenmiştir. Örneğin: inan-ç, kazan-ç. Ekin işlevi ise, eklendiği fiildeki eylemi yapanı, yapılan hareketi ya da hareketle ilişkili olan niteliği veya özelliği ifade eden soyut adlar ve sıfatlar yapmasıdır (2009: 76). Ergin de bu eki -ç biçiminde değerlendirmeyi uygun bulmuştur. Ekin, -ç biçiminde olduğu ve -n’nin dönüştürme ekinden farklı başka bir şey olmadığı görüşündedir. Ona geri ekin işlevinde aşırılık söz konusudur (2009: 191).

Eski Türkçede ek, dönüştürme bildiren fiillerden isimler yapar: *ögrün-* “neşeli ol-” > *ögrünç* “neşe”. Ek, dönüştürme eylemine gelmeyen -ış, -iş ekinin kaynaşmasıyla meydana gelmiş, 11. yüzyıla kadar işlekliliğini koruyup günümüzde işlekliliğini kaybetmiştir (Clauson,

2007: 192). Ayrıca Clauson ekin bazı kaynaklarda -nç şeklinde gösterilmesini doğru bulmamaktadır (2007: 192). Gabain ise -nç biçiminde incelediği bu ekin yalnızca -n dönüşlülük ekinden sonra geldiğini belirtmiştir: *ögrünç*, *ögrünçü* “sevinç” (ögr- “sevinmek, neşelenmek”), *irinç* “sefalet” (irin- “sefil etmek”), *tägzinç* “tomar, bölüm” (tägzin- “dönmek, dolanmak”), *kirtgünç* “inanç, iman” (kirtgün- “inanmak”) (Gabain, 1988: 54). Eraslan, Eski Uygur Türkçesinde bu eki hem -nç biçiminde hem de -ç biçiminde incelemiştir. -ç eki, dönüşlü fiiller dışında kullanılan isim yapım ekidir ve işlek değildir: *abınç* (<abın-ç) “avunma, teselli”, *tegzinç* (< tegzin-ç) “tomar, bölüm”, *isiç* (isi-ç) “tencere” (2012: 104). -nç eki, -n ve -ç den meydana gelen birleşik bir ektir: *irinç* (< irin- “sefi olmak”- ç) “sefil” (2012: 107). Karahanlı Türkçesinde -nç biçiminde alınan ek, fiilden isimler yapar: *basınç* “baskı, tazyik, zulüm” < *bas*- “basmak”, *kılınç* “iş, davranış, huy” < *kıl*- “kılmak, etmek, yapmak” (Taş, 2020: 166).

Yapılan hareketi adlandırmak ya da fiilin sonunda meydana gelen işi belirtmek için kullanılan ek (Öner, 1998: 76), Kazak Türkçesinde çoğunlukla edilgen yapıli fiillere gelerek onlardan insanın ruh halini ifade eden soyut isimler yapar (Kaljanova, 2000: 115). Dönüşlü fiil köklerine eklenerek onlardan soyut isimler, alet ve eşya isimleri türetir: *süyen-iş* ‘sevinç’, *tösen-iş* ‘kilim, halı vs.’ (Nergis, vd. 2015: 73; Tamir, 2012: 443; Isqaqov, 1991: 155).

4.24.1. Kazak Türkçesinde {-(i)ş, -(i)ş, -ş} Ekinin İşlevleri

1. İnsanın ruh halini ifade eden soyut isimler türetir.

bulğanış ‘1. Kirli, pis, murdar, mülevves 2. Tiksindirici, ahlâksız’ < *bulğa*- ‘kirletmek, pisletmek’ (KTTTS, 102), *jiyreniş* ‘iğrenti, iğrenç, tikslenme’ < *jiyren*- (*i*) ‘iğrenmek, tiksirmek, ikrah etmek’ (KTTTS, 178), *quwanış* ‘1. Sevinç 2. Sevinç kaynağı’ < *quwan*- ‘sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak’ (KTTTS, 325), *qızğanış* ‘haset, kıskanma’ < *qızğan*- ‘kıskanmak, güzülemek, haset etmek’ (KTTTS, 342), *ökiniş* ‘pişmanlık, nedamet’ < *ökin*- ‘pişman olmak, nedamet duymak’ (KTTTS, 426), *tınış* ‘1. Sessiz sakin 2. Rahat, sakin, huzurlu’ < *tın*- ‘1. Bitmek, tamamlanmak, son bulmak 2. Dinmek, yatışmak, sakinleşmek’.

2. Fiilin sonunda meydana gelen işi ifade eden isimler türetir.

atqış ‘nişancı’ < *atqı*- ‘1. Fıskırmak 2. Fırlamak, atılmak’ (KTTTS, 54), *burış* (*i*) ‘köşe’ < *bur*- ‘burmak, çevirmek, bükme, döndürmek’ (KTTTS, 99), *keriş* ‘susuzluktan çatlamış olan toprak’ < *ker*- (*vı*) ‘germek’ (KTTTS, 232), *kögarış* ‘çimen, yeşillik’ < *köger*- ‘1. Mavi renge bürünmek, mavileşmek 2. Yeşermek, yeşillenmek 3. Küflenmek 4. Morarmak’

(KTTTS, 242), *qarış* ‘adım’ (KTTTS, 298) < *qarı-* ‘ölçmek’ (Eyuboğlu, 1991: 380), *qorğanış* ‘1. Sığınak 2. Himayeci, hamî’ < *qorğan-* (*u*) ‘1. Korunmak, sakınmak 2. Korkmak, ürkmek, çekinmek’ (KTTTS, 320).

3. Alet ve eşya isimleri türetir.

bürkeniş ‘sargı, örtü’ < *bürke-* ‘örtmek, bürümek, kapamak, sarmak’ (KTTTS, 101), *jastanış* ‘başa koyulan yastık, baş yastığı’ < *jastan-* ‘yaslanmak, dayanmak’ (KTTTS, 166), *oranış* ‘örtü’ < *oran-* ‘sarınmak’ (KTTTS, 416), *süyeniş* ‘1. Dayanak, destek 2. Koruyucu, kollayıcı’ < *süyen-* ‘1. Dayanmak, yaslanmak 2. Bir şeyi esas tutmak, bir şeye dayanmak’ (KTTTS, 496), *töseniş* ‘1. Evde zemine serilen kilim, şilte, döşek, keçe vb. 2. Büyükbaş hayvanların altına serilen saman vb. şeyler’ < *tösen-* ‘döşenmek’ (KTTTS, 549), *şömiş* ‘1. Çömçe, kepçe 2. Kepçe, kazaratar’ (KTTTS, 645) < *çöm-* ‘dalmak, çimmek’ (Gülensoy, 2007: 253).

4.25. {-k, -q (-ik, -iq)}

Türkçenin her döneminde görülen, çok işlek bir ektir. Fiillere eklenerek, onların gösterdiği eylemle ilgili isimler ya da gösterdiği eylemle ilgili nesne isimleri yapar. -iq, -ik ekinin -aq, -ek ekine nazaran kullanım alanının daha geniş olduğunu ve bazı dilbilimcilerin de iki eki birbirinden ayırmasını dikkate alarak biz de Kazak Türkçesindeki bu eki -aq, -ek ve -iq, -ik biçiminde iki ayrı başlık altında incelemeyi uygun bulduk.

Gabain, Clauson ve Eraslan, Eski Türkçede -k, -k, -uq, -ük biçiminde görülen bu ekin -ğ, -g ile olan bağlantısını kesin olarak tespit etmenin mümkün olmadığını belirtmiştir. Bu ek aracılığıyla türetilen kelimeler çoğunlukla sıfat olarak kullanılmakla beraber bazen edilgenlik bazen de yapılan işin sonucunu ifade eder: *süzük* “temiz, arı” (süz- “süzmek, temizlemek”), *ıduq* “mukaddes” (ıd- “göndermek” yani din dışı kullanılıştan alınmıştır), *anuk* “hazır” < *anu-* “hazırlamak” (1988: 54-58; 2007: 193; 2012: 106). Fiilin sonucunu bildiren isimler yapar: *bilig* “bilgi” < *bil-*, *erig* “kolayca erişilen” < *er-* “ermek, erişmek”, *kapıq* “kapı” < *kap-* “kapamak”, *ölüg* “ölü” < *öl-*, *bitig* “yazı” < *biti-* “yazmak”, *isig* “aziz, sevgili” < *isi-* “ısınmak, sıcak olmak” (Tekin, 2003: 89). Karahanlı Türkçesinde -g, ve -k biçiminde görülür. -g eki, fiilin sonucunu belirten isimler yapar: *açıq* “acı”, < *açı-* “acımak, ağrımak”, *kapuq* “kapı; saray, padişah kapısı, babıali” < *kap-* “kapamak, kapatmak”, *körüg* “yorum, tabir” < *kör-* “görmek, bakmak” (Taş, 2020: 117-121). -k eki, Fiilin sonucunu bildiren isimler ve sıfatlar yapar: *açuq* “açık” < *aç-* “açmak; izah etmek”, *bezek* “bezek “süs,

nakış”, *buzuğ* “bozuk, kırık, yıkık” < *buz-* “bozmak, yıkmak, harap etmek, viraneye çevirmek, darmadağın etmek” (Taş, 2020: 143).

Eski ve yaygın bir geçmiş zaman sıfat fiili olan ek, bugün bu işlevini kaybederek çoğunlukla fiillerden ‘edilen anlamlı’ sıfatlar türetir. Türkiye Türkçesinde ekin, -ik şekli günümüze aynı biçimde gelmiş olup -ig şekli ise damak sesini kaybederek -i (iri-g < iri) şeklinde gelişmiştir. Bu iki ekin yakın işlevleri olduğu için, iki ek arasında ayırım yapılamamıştır. Ancak günümüzde daha açık bir anlatım ayrılığındadır. Örneğin -ig eki genellikle isim, -ik ise genellikle sıfatlar türetmiştir. -ig: batı, yatı, pişi, çizi, çatı. -ik: batık, pişik, kesik, tutuk, çatık (Banguoğlu, 1974: 248). Fiilin gösterdiği harekete uğramış olan, o hareketten doğan ve hareketi yapan nesne adları yapar (Ergin, 2009: 188).

Isqaqov -q, -k, -ıq, -ik ekini -aq, -ek eki ile aynı başlık altında ele almıştır. Ona göre bu ek, alet edevat adları ve soyut adlar yapar (Isqaqov, 1991: 155). Kaljanova, bu eki -aq, (-ek) ile aynı başlık altında incelemiştir. Ona göre işlek olarak kullanılan bu ek, alet adları (tara-q “tarak”, qayra-q “bileği taşı”, ısıqır-ıq “ıslık”, tes-ik “delik”), soyut adlar (sura-q “soru”, küy-ik “yanık”, kör-ik “güzellik”, tile-k “dilek”), mekan adları (jaz-ıq “düz yer, düzlük”, oyna-q “rahat oyun oynamaya uygun yer”, böl-ik “parça”, qor-ıq “koru”) ve geçişli, geçişsiz fiillere gelerek kök anlamlarıyla ilişkili sıfatlar (aş-ıq “açık”, tolıq “dolu; şişman”, jas-ıq “yumuşak huylu, cesaretsiz”, art-ıq “fazla”, buz-ıq “bozuk”) yapar (2000: 108). Fiilin gösterdiği hareketten etkileneni bildiren vasıf isimleri, alet, eşya isimleri ve soyut isimler türetir (Nergis, vd. 2015: 72; Tamir, 2012: 443).

4.25.1. Kazak Türkçesinde {-k, -q (-ik, -ıq)} Ekinin İşlevleri

1. Alet ve eşya adları türetir.

elek ‘1. Elek 2. Elekten geçirme’ < *ele-* (II) ‘elekten geçirmek, elemek’ (KTTTS, 138), **emizik** ‘emzik’ < *emiz-* ‘emzirmek’ (KTTTS, 139), **kürek** ‘kürek’ < *küre-* (II) ‘küremek, kürelemek’ (KTTTS, 260), **qazıq** ‘1. Kazık 2. Direk’ < *qaz-* (III) ‘1. Kazmak 2. Tırmalamak, kazımak 3. Aslını, kökünü çok detaylı araştırmak’ (KTTTS, 272), **qalaq** ‘1. Faraş 2. Mala’ < *qala-* (II) ‘(kerpiç, tuğla) örmek’ (KTTTS, 279), **üşkirik** (II) ‘bir çeşit üflemeli çalgı’ < *üşkir-* ‘(ayaz, rüzgar) Şiddetlenmek, etkisi artmak’ (KTTTS, 600).

2. Soyut isimler türetir.

buzıq ‘yaramaz, sefiş, uçarı’ < *buz-* ‘bozmak’ (KTTTS, 97), **bilik** ‘bilim, bilgi’ < *bil-* ‘bilmek, anlamak, öğrenmek’ (KTTTS, 103), **jazıq** (II) ‘suç, kabahat, günah’ < *jaz-* (II) ‘1. Yazmak 2. Alnında yazılmış olmak’ (KTTTS, 151), **sezik** ‘şüphe, kuşku’ < *sez-* ‘sezmek,

hissetmek' (KTTTS, 476), **tunşuq** (i) 'sessiz, sakin, durgun' < **tunşı-** 'rahatlamak, huzura kavuşmak, sakinleşmek', **tilek** '1. Dilek, arzu 2. Rica, istek talep' < **tile-** 'dilemek, istemek' (KTTTS, 573), **şıtnaq** 'sinirli, asabi, aksi' < **şıtna-** '1. Çatlamak, yarılmak 2. (el, ayak) çatlamak, yarılmak 3. Arası açılmak, araya soğukluk girmek'. (KTTTS, 656).

3. Vasıf isimleri türetir.

arıq 'arık, zayıf, sıska' < **arı-** 'zayıflamak, arık olmak' (KTTTS, 51), **aşıq** '1. Açık. 2. Boş, açık (yer alan) 3. Bulutsuz, açık (hava) 4. Açık belirgin' < **aş-** 'açmak' (KTTTS, 58), **esirik** (i) 'deli, aptal' < **esir-** (u) '1. kendini beğenmek, büyüklenmek 2. Sarhoş olmak, esrimek' (KTTTS, 146), **kibirtik** 'yavaş, ağır yürüyüş' < **kibirt-** 'yavaş yürümek' (KTTTS, 262), **quturuq** 'delirmiş, kudurmuş, azmış (insan)' < **qutır-** 'kudurmak' (KTTTS, 341), **taysaq** 'çekingen, korkak, ürkek, cesaretsiz (kimse)' < **taysa-** 'çekinmek, korkmak, cesaret edememek, gözü kesmemek' (KTTTS, 512).

4. Yer ve mekân adları türetir.

ayırıq 'yol ağzı, yol ayrımı' < **ayır-** (u) 'ayırarak, bölmek' (KTTTS, 32), **jazıq** (i) 'ova, yazı' < **jaz-** (u) '1. Yaymak, sermek 2. Düzeltmek, doğrultmak' (KTTTS, 151), **qorıq** (i) '1. Hayvancılığa elverişli otlı, sulak yer, otlak 2. Çayır, yoncalık 3. Avlanması, baltalanması vs. yasak orman' < **qorı-** 'korumak' (KTTTS, 322), **oynaq** 'oyun yeri, uygun yer, alan' < **oyna-** 'oynamak, eğlenmek' (KTTTS, 408).

4.26. {-qalaq, -kelek, -ğalaq, -gelek}

Kazak Türkçesinde işlek değildir, sıfat yapımında kullanılır. Ek, bazı fiillere eklenerek, onların sözlük anlamına göre, belirli bir iş-harekete dönüşmesini bildiren sıfatlar yapar: **uşqalaq** 'hafif, hoppa, havai, uçan', **sasqalaq** 'şaşkın, sersem' vb. (Isqaqov, 1991: 180).

4.26.1. Kazak Türkçesinde {-qalaq, -kelek, -ğalaq, -gelek} Ekinin İşlevleri

1. Fiilin kök anlamına ilişkin sıfatlar yapar.

küygelek 'sinirli, asabi' < **küy-** 'çok sinirli olmak, stres olmak' (KTTTS, 254), **qaşqalaq** 'kaçamak yolu arayan, kaçamağa sapan, devamlı kaçan' < **qaş-** (i) '1. Kaçmak 2. Bir şeyi yapmak istememek, kaytarmak 3. Ortadan kaybolmak' (KTTTS, 305), **qoyqalaq** 'kabadayılık, dikleşme' < **qoy-** 'çarpmak, vurmak' (KTTTS, 312), **sasqalaq** 'şaşkın, sersem' < **sas-** 'şaşırmak, şaşmak' (KTTTS, 471), **uşqalaq** 'hafif, hoppa, havai, uçan' < **uş-** (u) '1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak' (KTTTS, 589).

4.27. {-m}

Geçişli ve geçişsiz tek bazen de çift heceli fiillerden isim yapan işlek bir ektir. Ek, ünlü ile biten fiillere yalnızca -m olarak, ünsüz ile bitenlere araya -I-, -U- bağlantı ünlüsünü alarak eklenir (Korkmaz, 2009: 89). Bu ekin başlıca işlevi fiille ilgili bir hal, durum, iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, âlet, yer gibi çeşitli adlar da türetmektedir: al-ı-m, sat-ı-m, biç-i-m, öl-ü-m, uçur-u-m, giy-i-m (Ergin, 2009: 187).

Fiil kök ve gövdelerine eklenen bu ekin üç ana görevi vardır ve üçü de en eski metinlerden beri var olan görevlerdir. Bunlar, eylem isimleri, nesne isimleri ve nicelik belirleyen isimleri oluşturmaktır (Erdal, 1991: 290-291). *talım* “yağma” (talı- “yağmalamak”), *istām* “istek, arzu” (istā- “aramak, istemek”), *kādim* “giyim, elbise” (kād- “giymek”), *barım* “mal, mülk, servet” (barı- “tutmak, elde etmek”), *batım* “batım, batma” (bat-), *tuğum* “(yeniden) doğuş” (tuğ- “doğmak”) (Gabain, 1988:53; Tekin, 2003: 91). Uygur Türkçesinde de yaygın kullanılan, soyut ve somut isimler yapmaktadır. Ekin, +līg, +lig ve +sız, +siz ekleriyle genişletilmiş biçimleri sıfat olarak kullanılır: *ertimlig* (< ert-i-m+lig) “geçici”, *tegimlig* (< tegim-i-m+lig) “değerli”, *tegimsiz* (< teg-i-m+siz) “değersiz” (Eraslan, 2012: 106). Karahanlı Türkçesinde işlek olarak görülen bu ek, çoğunlukla soyut isimler yapar (Hacıeminoğlu, 2019: 25). Karahanlı Türkçesi dönemine ait olan Kutadgu Bilig’de eylem adları (alım “alacak, borç”, içim “içiş, içme; içecek”) geçişli eylemlerin nesnesine, geçişsiz eylemlerin de öznesine işaret eden isimler (atım “atıcı, nişancı; cesur, kahraman”, karım “hendek”), nitelik bildiren isimler (serimlig “sabırlı” < serim+lig, serimsiz “sabırsız, tahammülsüz” < ser- “sabretmek”, titim “inat, sebat, azim” < tit- “diremek, karşı koymak”) ve ölçü adları (mañım “adım” < mañ- “adım atmak, yürümek”, örlem “ses mesafesi” < örle- “yükselmek, belirlemek, çıkmak”) türettiği görülmektedir (Taş, 2020: 154-157).

Türkçenin başından beri değişmeyen ve işlek olan bu ek, eylemle meydana gelen iş ve durum hakkında, kavram isimleri veya bu fiile bağlı nesne isimleri türetir (Öner, 1998: 74). Bugünkü lehçelerde de aynı şeklini korumuştur. Kazak Türkçesinde -m eki, geçişsiz ve geçişli fiillerden soyut adlar, mekân bildiren adlar ve somut adlar türetir (Isqaqov, 1991: 153). Fiilin anlamıyla bağlantılı olarak yapılan iş sonrasındaki nesneyi gösteren adlar (je-m ‘yem’, töle-m ‘karşılık olarak ödenen’, bil-im ‘bilgi’, şal-ım ‘yetenek’, üy-im ‘yığıntı, yığın’, sal-ım ‘bir tür hediye’), fiilin anlamına göre hareketi anlatan adlar (sal-ım ‘nasip, kısmet, talih’, üz-im ‘lokma, parça’, şıda-m ‘tahammül, sabır’, keşir-im ‘af, affetme’, şeş-im ‘karar, çözüm’), işin veya hareketin yapıldığı vakti bildiren adlar (sağ-ım ‘sağma zamanı’, küze-m ‘güzün hayvan kırkma zamanı’, aynal-ım ‘dolaşma, turlama süresi’, or-ım ‘biçim zamanı,

orak') ve yer adları (iyir-im 'girdap', jayıl-ım 'hayvan otlatmaya elverişli alan', atta-m 'bir adımlık yer') yapar (Nergis, vd. 2015: 72). Ayrıca ölçü bildiren adlar da türetir: bir asım 'bir parça' (Koç ve Doğan, 2022: 248).

4.27.1. Kazak Türkçesinde {-m} Ekinin İşlevleri

1. Fiilin kök anlamıyla bağlantılı olarak yapılan iş sonrasındaki nesneyi bildiren adlar türetir.

jem 'yem' < je- 'yemek' (KTTTS, 174), **jırım** (i) 'kolana veya eyere bağlanan parça, sıırım' < jır- (u) '1. Yırtmak, çizmek, tırmalamak 2. Bölmek, ayırmak' (KTTTS, 194), **kiyim** 'giyim, elbise, giysi, libas' < kiy- 'giymek' (KTTTS, 237), **oram** '1. Ambalaj, paket 2. Üslup' < ora- '1. Sarmak, dürmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak' (KTTTS, 416), **toqım** 'atın sırtına eyerin batmaması için iki kat hâlinde keçeden yapılan örtü, teğelti' < toqı- (u) '(at, eşek vb.) eyer altına teğelti koymak' (KTTTS, 541), **üyim** 'yığıntı, yığın' < üy-(u) 'bir araya getirmek, yığmak' (KTTTS, 596).

2. Fiilin kök anlamına göre hareketi anlatan adlar türetir.

ayırım 'fark' < ayır- (u) 'ayırmak, bölmek' (KTTTS, 34), **jarım** '1. Yarım 2. Sakat, özürlü 3. Yarım akıllı, deli, aptal' < jar- (ıv) '1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak' (KTTTS, 165), **kesim** (ı) 'hüküm, karar, yargı' < kes- '1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek 2. Üstünden ya da ortasından geçmek 3. Hadım etmek 4. Sünnet etmek' (KTTTS, 233), **önim** 'mahsul, ürün' < ön- '1. Bitmek, yeşermek 2. (iş) İyi, yaver gitmek, verimli olmak 3. Çoğalmak, türemek' (KTTTS, 429), **terim** 'bir şey, derme, derleme, toplama işi' < ter- (u) 'dermek, derlemek, toplamak' (KTTTS, 536), **tıyım** 'alıkoyma, menetme, yasak' < tıy- 'yasaklamak, engellemek, alıkoymak' (KTTTS, 567).

3. İşin veya hareketin yapıldığı zamanı bildiren adlar türetir.

keşkim 'akşam üstü, akşama doğru' < keşkir- 'geç olmak' (KTTTS, 235), **köktem** 'ilkbahar, bahar' < kökte- (ı) '1. Yeşermek 2. Yetişmek, gelişmek, büyüme' (KTTTS, 244), **küzem** 'güzün koyun kırkma zamanı, güzün kırkılan yün' < küze- '1. Kırkmak 2. Tıraş etmek' (KTTTS, 254), **orım** 'biçme işi, biçim zamanı, orak' < or- (u) '1. Biçmek 2. Biçerdöverle buğdayı biçip toplamak' (KTTTS, 418), **pisirim** '(süt pişirim) yarım saatlik vakit' < pisir- 'pişirmek, haşlamak' (KTTTS, 448), **sawım** 'sağma vakti, sağım zamanı' < saw- (u) 'sağmak' (KTTTS, 473).

4. Yer adları türetir.

aydam ‘sürülen, bellenen toprağın bir kısmı’ < *ayda-* ‘toprağı sürmek’ (KTTTS, 30), **jayılım** ‘mera, otlak, salmalık yayla’ < *jayıl-* ‘1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlanmak’ (KTTTS, 153), **julum** ‘1. Nehrin, gölün, çayın buz tutmayan kısmı 2. Uzun av ağı 3. Kurnaz, açığöz, düzenbaz’ < *jılı-* (i) ‘ısınmak, ılmak, ılınmak’ (KTTTS, 192), **iyirim** ‘girdap, burgaç, anafor’ < *iyir-* (i) ‘1. Eğirmek 2. Hayvanları bir yere toplamak 3. Aşık oyununda aşığı sallayıp atmak 4. Konuşarak dikkatleri üzerine çekmek’ (KTTTS, 212), **oralım** (u) ‘kulvar, yarış pisti’ < *oral-* ‘geri gelmek, dönmek, avdet etmek’ (KTTTS, 416), **üyirim** ‘girdap, burgaç, anafor’ < *üyir-* (uu) ‘1. Bir araya toplamak, yığmak 2. Kendine bağlamak, yakınlaştırmak’ (KTTTS, 596).

5. Soyut adlar türetir.

boljam ‘tahmin, yorum, faraziye, varsayım’ < *bolja-* ‘tahmin yürütmek, yorumlamak’ (KTTTS, 91), **jazım** ‘1. Talihsizlik, şanssızlık 2. Ecel, ölüm’ < *jaz-* (u) ‘1. Yazmak 2. Alnında yazılmış olmak’ (KTTTS, 151), **nanım** ‘inanç, inanış’ < *nan-* (u) ‘inanmak’ (KTTTS, 397), **tanım** ‘idrak, kavrama’ < *tanı-* ‘tanımak, teşhis etmek’, **sezim** ‘duygu, his, sezgi’ < *sez-* ‘sezmek, hissetmek’ (KTTTS, 477), **ustam** ‘kendine hakim olabilme, sabır, tahammül’ < *usta-* (u) ‘1. Tutmak 2. Ele geçirmek, yakalamak’ (KTTTS, 588).

6. Ölçü bildiren adlar türetir.

juğım ‘yemeğin besin değeri, kalori’ < *juq-* ‘1. Bulaşmak 2. (yemek) sindirmek, hazmetmek’ (KTTTS, 185), **qaynatım** ‘(bir qaynatım) bir kaynatımlık, bir defalık’ < *qaynat-* ‘kaynatmak, pişirmek, başlamak’ (KTTTS, 274), **quwırım** ‘bir kavurmalık’ < *quwır-* (i) ‘kavurmak’ (KTTTS, 328), **ölşem** ‘ölçü, miktar’ < *ölşe-* ‘1. Ölçmek, tartmak 2. Ölçüp biçmek, ölçüp tartmak’ (KTTTS, 427), **pişim** ‘biçim, ölçü (elbise)’ < *piş-* (i) ‘(elbise) biçmek’ (KTTTS, 448), **tatım** (i) ‘bir yudum, bir içimlik (su, kıymız vb.)’ < *tat-* (u) ‘1. Tatmak, tadına bakmak 2. ‘hayatın acı ve tatlı günlerini yaşamak’ (KTTTS, 525).

4.28. {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}

-mak, -mek kılış ekindeki son ses *k*’sının ünlüler arasında yumuşayıp kaybolmasından oluşmuş aslen ad-fiil ekidir. -ma eki de mAk eki gibi her fiile eklenebilen işlek bir ektir. Ek, fiildeki oluş ve kılışı bir iş adına dönüştürme özelliği taşıdığından dolayı her türlü olumlu olumsuz fiil kök ve gövdeleriyle çatı ekleri almış fiillere de gelir: açma, bilme, gülüşme, yakıştırma vb. (Korkmaz, 2009: 91). En yaygın fiilden isim yapım eki olan bu ek, -mAk ekine kıyasla belirli nesne ve olguları göstermede daha kullanışlıdır (Eker, 2023: 281). Bu ek eklendiği sözcüğe yapılan işin adı (arama, indirme, durma, seçme), araç

gereç adı (kazma, yazma, çekme, burma), yemek yiyecek adı (dolma, sarma, kavurma), hastalık adı (sıtma, bunama, inme) ve mekân (çatma, eğme, örtme, sundurma) anlamı katar (Zülfikar, 2011:118).

Eski Türkçede -ma, -mä biçiminde görülen ek, isim ve sıfat türeten bir ek olarak seyrek kullanılır: *yälmä* “binici, süvari” (yäl- “binmek”), *oyma är* “oyuncu” (oy- “oynamak”), *barma yıl* “geçen yıl” (bar- “gitmek, varmak”), *käsmä aš* “kıyma yemek” (käs- “kesmek, kıymak”) (Gabain, 1988: 53-57). Günümüze kıyasla Eski Türkçede işlek olmayan bu ek, 8. yüzyılda kullanılmaya başlamış, 11. yüzyılda işlekliğini yitirmiş; edilgen bir anlam katma görevinde kullanılan bir ektir: *kes-* > *kesme* “perçem” (Clauson, 2007: 191). Eski Uygur Türkçesinde de nadir kullanılır, soyut ve somut adlar türetir: *belgürtme* (< belgürt-me) “belirtme, görülen”, *kabarma* (< kabarm-*ma*) “kabarcık”, *kesme* (< kes- *me*) “kesme” (Eraslan, 2012: 107). Karahanlı Türkçesinde ise geçişli fiillerin nesnesine işaret eden isimler (karma “yapma” < kar-, kırmaçı “çömlekçi” < kırma+çı < kır- “kırmak, parçalamak, yok etmek”) ve yalnızca sözcüğünde (tegme “değme, her, bir bir, türlü türlü” < teg- “değmek, dokunmak, ulaşmak”) geçişsiz eylemden sıfat yaptığı görülmüştür (Taş, 2020: 158).

Söz konusu ek, bugünkü Kazak Türkçesinde de isim ve sıfat yapımında kullanılan bir ektir. Fakat Türkiye Türkçesindeki -ma, -me ekinin karşılığı olmasına rağmen, kullanım alanı daha azdır (Koç ve Doğan, 2022: 247). Ek, ünlülerden ve *r, w, y* ünsüzlerinden sonra -ma, -me; *l, m, n, ñ, z, j* sedalı ünsüzlerden sonra -ba, -be; sedasız ünsüzlerden sonra ise -pa, -pe biçiminde gelmektedir (Nergis, vd. 2015: 71). Sözcüklere eklenerek eşya ve nesne adları (suwır-ma ‘çekmece’, süz-be ‘süzülmüş yoğurt, beyaz peynir’, bura-ma ‘vida’, şığar-ma ‘edebî eser’, jolda-ma ‘sevk kağıdı, izin kağıdı’, kezde-me ‘kumaş’, qapta-ma ‘kaban, kürk’), yer adları (bur-ma ‘dönemeç, viraj’, böl-me ‘oda’, qula-ma ‘uçurum’, tart-pa ‘bataklık, sazlık’, qaq-pa ‘kale’, keş-pe ‘suda geçilecek sığ yer’), iş adları (quy-ma ‘dökme, döküm’, eskert-pe ‘hatırlatma, uyarı’, tapsır-ma ‘vazife, iş’), vasıf adları (böş-pe ‘palavracı’, qaz-ba ‘dırdırcı, çok konuşan’, tösindir-me ‘izah, açıklama’, qıy-ma ‘kesik, yırtmaç’, quw-ma ‘ard arda’, qulpır-ma ‘yanar, döner’), yiyecek adları (qarı-ma ‘kavrularak pişirilen yemek’, qos-pa ‘darı tanesine yağ ve şeker katılarak yapılan Kazak millî yemeği’, kes-pe ‘erişte’), organ adları (qıy-ma ‘büyükbaş hayvanların kalın bağırsağı’) ve hastalık adları (qışma ‘kaşıntı’, qıs-pa ‘kalp hastalığı’) yapar (Nergis, vd. 2015: 71; Isqaqov, 1991: 153).

4.28.1. Kazak Türkçesinde {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be} Ekinin İşlevleri

1. Eşya ve nesne isimleri türetir.

aspa ‘askı’ < *as-* ‘2. Atmak 3. Dar ağacına asmak, idam etmek’ (KTTTS, 52), **baylama** ‘başörtü, eşarp, yemen’ < *bayla-* ‘bir şeyi iple bağlamak, düğümlemek’ (KTTTS, 73), **bastırma** (*ii*) ‘çitçit, elbiselerde düğme yerine kullanılan nesne’ < *bastır-* ‘bastırmak’ (KTTTS, 81), **qattama** ‘bir tür zırh’ < *qatta-* (*i*) ‘1. Katlamak, kat kat etmek 2. Listelemek, liste yapmak, listeye kaydetmek’ (KTTTS, 301), **sürme** ‘kirpik diplerine sürülen siyah boya, sürme’ < *sür-* (*ii*) ‘1. (vücut) Sıyrılmak, çizilmek 2. Bir şeyin üstünü sıyırmak’ (KTTTS, 498), **şappa** ‘çakı’ < *şap-* (*ii*) ‘keskin bir aletle kesmek, biçmek’ (KTTTS, 629).

2. Yer adları türetir.

aynalma ‘dönüş, dönemeç, köşe, dirsek’ < *aynal-* ‘belirli bir şeyin etrafında dönmek’ (KTTTS, 31), **bölme** ‘oda’ < *böl-* ‘bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 94), **jayılma** ‘bahar aylarında kar ve nehir sularının toplandığı yer’ < *jayıl-* ‘1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlanmak’ (KTTTS, 153), **keşpe** ‘suyun geçmeye müsait yeri, su geçidi, sığ yer’ < *keş-* (*iii*) ‘(sudan) geçmek’ (KTTTS, 235), **qoyma** ‘1. Hazine, define, gömü 2. Ambar, depo 3. Stok yapılan yer’ < *qoy-* (*ii*) ‘koymak, bırakmak’ (KTTTS, 312), **tüneme** ‘geceleme yeri, gece konaklanan yer’ < *tüne-* ‘gecelemek’ (KTTTS, 563).

3. Hareket ve iş adları türetir.

anıqtama ‘1. Açıklama, tanım 2. Bir işin durumunu açıklayan belge 3. Danışma bürosu’ < *anıqta-* ‘1. Belirlemek, açıklamak, tespit etmek 2. Dikkatlice bakmak’ (KTTTS, 46), **awdarma** ‘çeviri, tercüme, aktarma’ < *awdar-* ‘bir dilden başka bir dile çevirmek, tercüme etmek’ (KTTTS, 56), **baspa** (*i*) ‘yayın, baskı, matbaa’ < *bas-* (*iii*) ‘(kitap, gazete vb.) baskıdan çıkarmak’ (KTTTS, 80), **beyneleme** ‘tasvir, betimleme’ < *beynele-* ‘şekillendirmek, biçimlendirmek, şekil vermek’ (KTTTS, 85), **qazba** (*i*) ‘kazı (arkeolojik)’ < *qaz-* (*ii*) ‘1. Kazmak 2. Tırmalamak, kazımak 3. Aslını, kökünü çok detaylı araştırmak’ (KTTTS, 272), **salıstırma** ‘karşılaştırma, mukayese’ < *salıstır-* ‘karşılaştırmak, mukayese etmek’ (KTTTS, 465).

4. Vasıf adları türetir.

ezbe ‘geveze, çenesi düşük, boşboğaz, zevzek’ < *ez-* (*ii*) ‘önemsiz bir şeyi tekrar tekrar söyleyerek sıkamak, başını şişirmek’ (KTTTS, 136), **elikpe** ‘çok özenen, taklitçi’ < *elik-* ‘özenmek, benzemeye çalışmak, gönül vermek’ (KTTTS, 138), **kezbe** ‘avare, başıboş, aylak’ < *kez-* ‘gezmek, dolaşmak’ (KTTTS, 222), **qasarma** ‘inatçı, direngen’ < *qasar-* ‘inat etmek, ayak diremek, direnmek’ (KTTTS, 298), **terme** (*ii*) ‘motifli, desenli dokuma’ < *ter-* (*ii*)

‘dermek, derlemek, toplamak’ (KTTTS, 535), *tutuqpa* ‘kekeme, kekeç’ < *tutuq-* ‘kekelemek, pepelemek’ (KTTTS, 558).

5. Yiyecek adları türetir.

alma ‘elma’ (KTTTS, 42) < ‘almak (el’le bağlantılı, el/al dönüşmesi) al-ma/ elma’ (Eyuboğlu, 1991: 229), *kespe* ‘erişte’ < *kes-* ‘bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek’ (KTTTS, 233), *qaynatpa* (i) ‘kaynatılıp yapılan, kaynatılmış’ < *qaynat-* ‘kaynatmak, pişirmek, başlamak’ (KTTTS, 274), *qarima* ‘tencere, tava vb. kaplarda kavurularak pişirilen yemek’ < *qarı-* (u) ‘1. (kızgın demir) Vücudu yakmak, dağlamak 2. (ayaz) Yakmak’ (KTTTS, 297), *süzbe* ‘süzme yoğurt’ < *süz-* (u) ‘süzme, süzgeçten geçirmek’ (KTTTS, 495), *ükpe* (ükpe qant) ‘toz şeker’ < *ük-* ‘1. Ufalamak, öğütmek 2. Tahıl tanelerini kabuklarından ayırmak, dövmek’ (KTTTS, 596).

6. Organ adları türetir.

qiyma (u) ‘büyük baş hayvanların kalın bağırsağı’ < *qiy-* (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak 3. Yolu kesip geçmek’ (KTTTS, 306).

7. Hastalık adları türetir.

entikpe ‘astım’ < *entik-* ‘nefes nefese kalmak’ (KTTTS, 140), *qızba* (u) ‘sıtma’ < *qız-* (u) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut ısısının, ateşin yükselmesi 3. Sarhoş olmak 4. (iş) Yoğunlaşmak, kızışmak’ (KTTTS, 342), *qispa* ‘kalp hastalığı’ < *qıs-* (u) ‘kısırmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 351), *sekirtpe* ‘koyunlarda görülen şarbon hastalığı’ < *sekir-* ‘sıçramak, atlamak’ (KTTTS, 478), *talma* (i) ‘vakitli vakitsiz insanı yakalayan bayılma hastalığı, sara, tutarak’ < *tal-* (u) ‘1. Bayılmak, kendini kaybetmek 2. Aşırı yorulmak, halsizleşmek, bitkin düşmek’, *şoyırılma* ‘bel ağrısı, bel fıtığı’ < *şoyırıl-* ‘bel fıtığı olmak’ (KTTTS, 641).

4.29. {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}

Mastar eki olarak da adlandırılan bu ek, bütün fiil köklerine gelerek onların ifade ettiği iş, hareket vb. eylemlerin genel ve soyut isimlerini türetir. Kazakça -w ekine karşılık gelir. Bazı fiillerde, genel ve soyut anlamda ad belirtmek yerine, kalıplaşarak belirli bir nesne ya da olguyu da belirtebilir: gitmek, yazmak; yemek, ilmek (Eker, 2023: 281). Geçici kılış isimleri yaptığı için dildeki fiil sayısınca geniş olan bir kullanım alanı ve işlevliğine sahiptir (Korkmaz, 2009: 95). Fiil kök ve gövdelerin hareketlerini karşılayan; ancak tek başlarına

kullanılmayan, yalnızca şahıs, zaman, şekil vs.ye bağlanmak şartıyla kullanılan dil birliktelikleridir. Bu yapımın sonucunda oluşan mücerret hareketleri bir şeye bağlamadan ifade etmek için sonlarına -mağ, -mek eki getirmek şartıyla fiil adları oluşturulur. Ekin sonundaki *k*, *k* ünsüzlerin yumuşaması sonucu -ma, -me şekli ile karşılaşmaktayız. Fakat bu iki eki karıştırmamak, -mağ, -mek’li şeklin hareket adı oluşturduğunu unutmamak gerek. Bu ek çok nadir hareket ifade etmeyen nesne isimleri yapar: ye-mek, çak-mak gibi (Ergin, 2009: 185).

Eski Türkçede seyrek kullanılan -mağ, -māk eki, soyut ve diğer isimlerin yapımında kullanılır: *ölmāk* “ölme” (öl- “ölmek”), *uğmak* “akıl, görüş, fikir” (uğ- “anlamak”), *tüzülmāk* “sükûnet” (tüzül- “tüzelmek, bir sıraya gelmek”), *tutmak* “sap” (tut- “tutmak”) (Gabain, 1988: 53). *armakçısın* kelimesindeki *armak* “aldatmak < ar- (Tekin, 2003: 92). Eski Uygur Türkçesinde hareket adları (matar ismi) ve aynı zamanda kalıcı isimler de oluşturan fiilden isim yapım ekidir. Uygurcada ekin +līg, +lig, +lık, +lik ve +sız, +siz ekleriyle genişletilmiş biçimleri çok kullanılmaktadır: *timeklig* (< ti-mek+lig) “denecek”, *ilenmeksiz* (<ile-n-mek+siz) “ilişkisiz” (Eraslan, 2012: 117). Karahanlı Türkçesinde bu ekin eylem isimleri, kalıcı isimler ve somut isimler türettiği görülmektedir: *aytmak* “sorma” < *ayıt*- “sormak, söylemek, demek”, *isinmek* “ısınma” < *isin*- “ısınmak, sevmek, bağlanmak”, *bolmak* “olma” < *bol*- “olmak”, *köyürmek* “yakma” < *köyür*- “yakmak, yaktırmak”, *öçürmek* “söndürme” < *öçür*- “söndürmek”; *ķarmak* “çengel” < *ķar*-, *tarmak* “yırtıcı hayvan pençesi” < *tar*- “dağıtmak”, *yarmak* “para” < *yar*- “yarmak”, *boğmak* “gömlek düğmesi” < *boğ*-, *kısmak* “üzengi kayışı” < *kıs*- (Bilgen, 1989: 68; Taş, 2020: 158-162).

Kazak Türkçesinde bu ek ünsüz uyumuna girer. Bundan dolayı ek, -maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek şeklinde görülmektedir. “Ünlüyle ve *l, r, w, y* ünsüzleriyle biten kök ve gövdeler -mak, -mek şeklini alırken tonlulardan sonra -bak, -bek; tonsuzlardan sonra ise -pak, pek şekli” gelmektedir (Öner, 1998: 79). Eski Türkçeden bu yana hareket ismi ve nadiren de olsa kalıplaşarak nesne adı yapma işlevinde kullanılan ek, Kıpçak Türkçesinde hareket adı yapma işlevini tamamen -v ekine bırakmıştır. Az sayıda, kalıplaşmış fiil adlarında kalan örnekler vardır: Kzk. *ilmek* “ilmik, düğüm”, *pispek* “kırmızı karıştırma kabı”, *şakpak* “çakmak”, *sumak* “yün, ceket”, *kıspak* “zorlama, cebir”, *jumbak* “bilmece”, *ospak* “kinayeli konuşma” (Öner, 1998: 78). Kazak Türkçesinde bu ek, alet, araç gereç adları ve daha çok soyut adlar yapar. Ayrıca niyet ifadeli gelecek zaman da yapmaktadır (Koç ve Doğan, 2022: 246).

Fiillerden isim yapan ekin işlevleri şu şekildedir:

- a. Bazı geçişli fiillere eklenip, her türlü alet- edevat, eşya-nesne, oyun- eğlence ve yemek gibi kavramların adlarını oluşturur: *ilmek* ‘çengel; askı’, *sırmaq* ‘üzeri nakışlarla süslü halı veya kilim yerine kullanılan keçe, döşeme’, *pispek* ‘yayık’, *jumbaq* ‘bilmece’, *şaqpaq* ‘çakmak taşı’, *oymaq* ‘yüksük’ vb.
- b. Bazı geçişli fiillere eklenip, soyut adlar yapar: *qıspaq* ‘1. Sıkıştırılmış, dar 2. Etrafı çevrilmiş yer 3. Baskı, kısıtlama’, *ospaq* ‘ima, ihsas’ vb. (Isqaqov, 1991: 155; Nergis, vd. 2015: 74).

4.29.1. Kazak Türkçesinde {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek} Ekinin İşlevleri

1. Araç-gereç ve eşya-nesne isimleri yapar.

başmaq ‘terlik’ < *bas-* ‘adımlamak’ (KTTTS, 83), *qaqpaq* ‘kapak’ < *qaq-* ‘çakmak’ (KTTTS, 277), *oymaq* ‘yüksük’ < *oy-* ‘kazmak, eşmek’ (KTTTS, 407), *örmek* ‘dokuma tezgahı’ < *ör-* ‘(saç, ip, kamçı vb.) örmek’ (KTTTS, 431), *pispek* ‘yayık’ < *pis-* (*u*) ‘kımızı olgunlaştırmak, ayrandan tereyağı elde etmek için yayıkta karıştırmak, dövmek’ (KTTTS, 447), *ilmek* (*i*) ‘çengel; askı’ < *il-* ‘asmak, takmak’ (KTTTS, 670).

2. Oyun- eğlence adları yapar.

buğınbaq ‘saklambaç oyunu’ (KTTTS, 96) < *buğın-* ‘bükme, katlamak, gizlemek’ (QÄTS, 2011: B-B 628), *jasırınbaq* ‘saklambaç’ < *jasırın-* (*u*) ‘saklanmak, gizlenmek, pusmak’ (KTTTS, 167), *jumbaq* ‘bilmece’ < *jum-* (*u*) ‘(yumruk) yummak, sıkmak’ (KTTTS, 186), *quwalaspaq* ‘kovalama oyunu, kovalamaca’ < *quwala-* ‘kovalamak’ (KTTTS, 325), *tıgılmaq* ‘saklambaç’ < *tıgıl-* ‘gizlenmek, saklanmak’ (KTTTS, 567), *şertpek* (*i*) ‘çocukların birbirlerinin alınlarına fiske vurarak oynadıkları oyun’ < *şert-* ‘fiske vurmak, fiskelemek’ (KTTTS, 638).

3. Yemek adları yapar.

qaymaq ‘kaymak’ (KTTTS, 274) < *kay-* ‘yerini değiştirmek, bir nesnenin başka bir nesne üzerinden akıp geçişi’ (Eyuboğlu, 1991: 390), *quymaq* ‘bir çeşit gözleme’ < *quy-* ‘dökmek, doldurmak, koymak’ (KTTTS, 330).

4. Soyut adlar yapar.

qıspaq ‘1. Sıkıştırılmış, dar 2. Etrafı çevrilmiş yer 3. Baskı, kısıtlama’ < *qıs-* (*u*) ‘kısıtmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 351), *ospaq* ‘ima, ihsas’ < *os-* ‘kırbaçlamak, kamçıyla yaralamak’ (KTTTS, 419), *uymaq* ‘cennet, uçmak’ (KTTTS, 581), *uşıpaq* ‘1. Uçmak, cennet 2. Mutlu, huzurlu, hayat’ < *uşı-* (*u*) ‘uçmak’ (KTTTS, 590).

5. Sıfat yapar.

iymek ‘eğik, kıvrık, kavis, eğmeç, yay’ < iy- (u) ‘eğmek, bükmek’ (KTTTS, 208), **kerbaq** ‘kavgacı, geçimsiz’ < ker- (v) ‘germek’ (KTTTS, 230), **qospaq** (u) ‘saf saf, katar katar, aynı hızda, yan yana duran’ < qos- (i) ‘katmak, birleştirmek, eklemek’ (KTTTS, 323), **salpaq** ‘(bos salpaq) avare, boş dolaşma, gezme’ < sal- (iv) ‘bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak’ (KTTTS, 464), **tartpaq** ‘ilerlemeye engel olan, yenileşmeye karşı, gerici’ < tart- ‘kendine çekmek’ (KTTTS, 523).

6. Hayvan adı yapar.

qospaq (i) ‘tek hörgüçlü erkek deve ile çift hörgüçlü dişi devenin birleşmesinden doğan deve çeşidi’ < qos- (i) ‘katmak, birleştirmek, eklemek’ (KTTTS, 323).

7. Zarf yapar.

turmaq “O şöyle dursun, o bir yana, bırak” anlamlarında kullanılan bir zarf < tur- ‘durmak, dikilmek’ (KTTTS, 556).

8. Organ adı yapar.

barmaq ‘parmak’ (KTTTS, 79).

9. Yer adı yapar.

batpaq ‘çamur, bataak’ < bat- ‘batmak, dibe çökmek’ (KTTTS, 82).

4.30. {-mal, -mel}

Tarihî dönemlerde yalnızca Eski Anadolu Türkçesinde bu eke rastlanmaktadır (Gökçek, 2020: 165). Eski Anadolu Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde ekin sadece *sağmal* sözcüğünde geçişli fiilden sıfat yaptığı görülmektedir (Gülsevin, 1997: 136). Korkmaz, bu ekin tek örneği olduğu için ekin işlevini tam olarak belirlemenin mümkün olmadığını ancak eldeki örnek üzerinden yola çıkarak, fiildeki oluş ve kılışa sahip olma niteliği taşıyan bir sıfat eki olabileceğini ve +II, +IU ile ilişkili olabileceğini ifade eder (2009: 96). Fiilden isim ve sıfat yapar (Zülfikar, 2011: 122).

Kazak Türkçesinde -mal, -mel eki, az sayıda fiillerde görülür ve eşya ile ilgili kavramların adlarını bildirir: *sawmal* “taze, ekşimemiş kımız”, *tünemel* “1. Geceleme, konaklama yeri 2. Üzerinden bir gece geçmiş, dünden kalan (kımız)”, *süyemel* “dayanak, destek”, *oramal* “1. Havlu, el bezi, mendil 2. Baş örtüsü, eşarp”, *tasımal* “1. Taşıma, taşımacılık, nakliyat 2. Satır sonuna gelen kelimeyi hece yapısına göre bölerek ikinci satıra

geçirme yöntemi”, *joramal* “yorum” vb. (İsqaqov, 1991: 156; QG, 2002: 311). Soyut isimler (süyemel ‘dayanak, destek’, *joramal* ‘yorum’, *tasımal* ‘taşımıcılık’) ve sıfatlar (*tanımal* ‘tanıdık’, *jasamal* ‘yaşı büyük; yapma’) türetir (Nergis, vd. 2015: 74; Tamir, 2012: 444).

4.30.1. Kazak Türkçesinde {-mal, -mel} Ekinin İşlevleri

1. Soyut isimler türetir.

joramal ‘tahmin, yorum, varsayım’ < *jorı-* ‘yorumlamak, düş yormak, tabir etmek, fala bakmak’ (KTTTS, 181), *süyemel* ‘1. Destek, dayanak. 2. Koruyan, kollayan’ < *süye-* ‘1. Desteklemek, dayamak 2. Kollamak, desteklemek’ (KTTTS, 495), *tasımal* ‘1. Taşıma, taşımıcılık, nakliyat 2. Satır sonuna gelen kelimeyi hece yapısına göre bölerek ikinci satıra geçirme yöntemi’ < *tası-* (*i*) ‘taşımak, götürmek’ (KTTTS, 525).

2. Sıfatlar türetir.

aydamal ‘uzak; gidip gelmesi çok zaman alan yer’ < *ayda-* ‘1. Hayvanı önüne katıp bir yere götürmek, yönlendirmek 2. Vasıta kullanmak, sürmek 3. Toprağı sürmek 4. Sürgün etmek’ (KTTTS, 30), *jasamal* ‘orta yaşlı (kimse)’ < *jas-* (*ı*) ‘yaşamak, ömür sürmek’ (KTTTS, 166), *sawmal* ‘taze, ekşimemiş kımız’ < *saw-* ‘sağmak’ (KTTTS, 473), *tanımal* ‘tanınmış, ünlü, meşhur’ < *tanı-* ‘tanımak, teşhis etmek’ (KTTTS, 518), *tünemel* ‘1. Geceleme, konaklama yeri 2. Üzerinden bir gece geçmiş, dünden kalan (kımız)’ < *tüne-* ‘1. Gecelemek. 2. Türbede geceleme, türbede geceleterek evlialardan medet ummak’ (KTTTS, 563).

3. Eşya adları yapar.

közemel ‘bir çeşit iğne’ < *köze-* (*ı*) ‘yön göstermek, yönlendirmek’ (KTTTS, 243), *oramal* ‘1. Havlu, el bezi, mendil 2. Baş örtüsü, eşarp’ < *ora-* ‘1. Sarmak, dürmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak’ (KTTTS, 416).

4.31. {-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli}

Orhun Türkçesi, Uygur Türkçesi ve Karahanlı Türkçesinde ekin kullanımı yoktur (Gökçek, 2020: 167). Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine kadar uzanan -mAlI eki, fiilden isim yapan -mA eki ve +II, +IU sıfat ekinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik bir ektir. Geçişli ve geçişsiz fiillerle beraber çatı eki almış fiillere de gelen ek, bazı kullanışlarda birleşik ek görünümü kazanmıştır. Fiilin gösterdiği hareketi nitelik olarak taşıyan anlamında sıfatlar yapar: vurmali çalgı, çözümlemeli yöntem, kurutmalı makine gibi (Korkmaz, 2009: 97). Bu ek, -ma ve -tik (Fransızca Tique) eklerinden oluşan -matik ekine

tekabül edebilir. Türkçe köke dayanan ve yaygınlaşmaya başlayan dokunmatik kelimesi dokunmalı biçiminde daha sistemli ve kurallı ifade edilebilir (Zülfikar, 2011: 123).

Kazak Türkçesinde de -MA, ve -LI eklerinden oluşmuş, fiilden isim yapan birleşik bir ektir (Koç ve Doğan, 2022: 250). Eklendiği sözcüğe ünlülerden ve *r, w, y* ünsüzlerinden sonra -malı, -meli; *l, m, n, ñ, z, j* sedalı ünsüzlerinden sonra -balı, -beli; sedasızlardan sonra -palı, -peli biçiminde gelir (Nergis, vd. 2015: 75). Ek, nesnenin şeklini ve biçimini ifade eden sıfat türünden kelimeler türetir (Kaljanova, 2000: 116; Koç ve Doğan, 2022: 250; Nergis, vd. 2015: 75; Tamir, 2012: 445; Isqaqov, 1991: 178).

4.31.1. Kazak Türkçesinde {-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli} Ekinin İşlevleri

1. Nesnenin şeklini ve biçimini belirten sıfatlar türetir.

bürmeli ‘büzmeli, fileli’ < *bür-* (*u*) ‘büzmek, kıvrırmak’ (KTTTS, 101), **jazımalı** ‘açılıp kapanabilen, portatif’ (KTTTS, 151) < *jazıl-* (*uu*) ‘yayılmak’ (Yüce, 1984: 84), **qulpırmalı** ‘yanardöner’ < *qulpır-* ‘1. Güzelleşmek, canlanmak, renklenmek 2. Güzelliğiyle göz kamaştırmak’ (KTTTS, 333), **salıstırmalı** ‘karşılaştırmalı, mukayeseli’ < *salıstır-* ‘karşılaştırmak, mukayese etmek’ (KTTTS, 465), **soqpalı** ‘1. Nöbetli (hastalık) 2. Vurmalı (çalgı)’ < *soq-* ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 485), **terbetpeli** ‘sallanan, ırgalanan’ < *terbet-* ‘sallamak, kımıldatmak’ (KTTTS, 535).

2. İnsanın niteliğini bildiren sıfatlar türetir.

köşpeli ‘göçebe, göçmen’ < *köş-* (*u*) ‘göçmek, taşınmak’ (KTTTS, 252), **ölmeli** (*i*) ‘çok ihtiyar, ölümü yakın, bir ayağı çukurda olan’ < *öl-* ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427), **ölmeli** (*u*) ‘müskül, fakir, yoksul’ < *öl-* ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427), **sandalmalı** ‘beyhude, avare, boş’ < *sandal-(uu)* ‘başıboş, avare, beyhude dolaşmak’ (KTTTS, 466), **soqtıqpalı** ‘1. Sataşkan, saldırgan 2. Zahmetli, meşakkatli’ < *soqtıq-* ‘1. Çarpışmak, tokuşmak 2. Sataşmak, belaya bulaşmak’ (KTTTS, 485), **şoşımali** ‘sık sık korkan, ürken’ < *şoşı-* ‘ödü kopmak, dehşete kapılmak, çok korkmak’ (KTTTS, 644).

3. Hastalık adları türetir.

soqpalı ‘1. Nöbetli (hastalık) 2. Vurmalı (çalgı)’ < *soq-* ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 485), **ustamalı** ‘belirli aralıklarla nöbet hâlinde gelen (hastalık), hastalık nöbeti’ < *usta-* (*u*) ‘1. Tutmak 2. Ele geçirmek, yakalamak’ (KTTTS, 588).

4.32. {-man, -men, -ban, -ben, -pan, -pen}

Hem fiilden isim hem de isimden isim yapan bir ektir. Geçişsiz fiillerde kişi kavramı ifade eden isimler (azman “normalden fazla büyümüş, pek, iri”, kocaman “iri, büyük, kocaman”, şişman “etli ve yağı çok, karnı şiş, vücudu kalın (kimse)) ve geçişli fiillerde nesne adı (değirmen “su, yol, buhar, elektrik veya el ile döndürülerek içinde buğday vb.ni öğütmeye yarayan alet ve makine”, sokman “uzun bir cins Türkmen çizmesi”) türetir (Gülsevin, 1992: 75). Eylemi yapan ya da olan öznenin adını yapar: çevirmen, danışman, yazman, eğitmen vb. Bunların dışında özne adı yapma işlevinin etkisi ve yanlış örneksemeyle bazı adlara da geldiği görülmektedir: dikmen, gökmen, karaman, küçümen, kölemen (Karaağaç, 2019: 295).

Eski Türkçede -man, -men eki ile türetilmiş *tuman* “duman, sis” < *tu-* “kapanmak” sözcüğü görülmektedir (Tekin, 2003: 92). İşlevi belirsizdir: *ört-* > *örtmen* “örtü, battaniye” (Clauson, 2007:194). Eski Uygur Türkçesinde *tuman* “sis”, *kömen* “büyü”, *ketmen* “çapa; kazma” ve *yaman* “kötü” sözcüklerinde görülmektedir (Eraslan, 2012: 107; Şen, 2021: 62; Ölmez, 2021: 266). Karahanlı Türkçesinde fail adı ve farklı anlamlarda yeni isim yaptığı görülür. İşlek değildir: *kurman* “ok ve yay konan kap”, *sıkman* “üzüm sıkma zamanı”, *sökmen* “savaşta sırayı söken yiğitlere verilen sıfat”, *tuman* “duman, sis” (Hacıeminoğlu, 2019: 26; Taş, 2020: 162). Soyut ve somut isimler türetir: *batman* “ağırlık” < *bat-*, *tegirmen* “değirmen” < *tegir-* (Bilgen, 1989: 69). Çok eski dönemde mevcut olduğu fakat zamanla kullanımdan düştüğü söylenmektedir (Ölmez, 2021: 266).

Ek, Kazak Türkçesinde genellikle belirsiz gelecek zaman ekleri (-r, -ar, -er) üzerine gelip hareketi yapanı ifade eden adlar yapar: *alar-man* “alacaklı”, *öler-men* “ölecek olan; tüm gücüyle ölesiye çalışan kimse”, *oqır-man* “okur, okuyucu”, *körer-men* “seyirci”, *berer-men* “verecek olan, borçlu”, *şabarman* “belli olay ve yenilikleri haber veren kimse” (Kaljanova, 2000: 117, Koç ve Doğan, 2022: 250). Gelecek zaman formundan iş ve hareketi yapanı, yani öznenin adını oluşturur (Isqarov, 1991: 156). Birkaç fiilde doğrudan eklendiği de görülür.

4.32.1. Kazak Türkçesinde {-man, -men, -ban, -ben, -pan, -pen} Ekinin İşlevleri

1. Hareketi yapanı ifade eden isimler türetir.

berermen ‘borcu olan, borçlu’ < *ber-* ‘vermek’ (KTTTS, 87), *jılarman* ‘ağlayacak gibi, ağlamaklı’ (KTTTS, 191) < *jıla-* ‘ağlamak’ (QÄTS, 2011: J-J 667), *körermen* ‘seyirci’ < *kör-* (*uu*) ‘görmek’ (KTTTS, 249), *satarman* ‘satıcı, pazarlamacı’ < *sat-* ‘satmak’ (KTTTS, 471).

2. Nesne adı yapar.

qaqpan ‘1. Kapan, tuzak 2. Kandırma, dolandırma, hile’ < **qaq-** (v) ‘1. Çakmak 2. (kapıyı) Vurmak, tıklatmak 3. Silkmek, çırpamak 4. Sallamak, sarsmak 5. Kırmak, koparmak 6. (araba) Çarpmak 7. Çalmak, yürütmek 8. Mahrum bırakmak’ (KTTTS, 278), **ketpen** ‘kazma, çapa, bel’ < **ket-** ‘1. Bir yere doğru yönelmek, gitmek 2. Bir yerden veya bir işten ayrılmak 3. Tüketilmek, harcanmak’ (KTTTS, 234), **sayman** ‘araç, alet, malzeme, teçhizat’ < **say-** (iii) ‘bir sonuca ulaşmak, karara varmak (KTTTS, 460), **şekpen** ‘dokunmuş dış giyim olarak kullanılan bir çeşit giysi, cepken’ < **şek-** (iii) ‘kenarlarını nakışlamak, süslemek’ (KTTTS, 636), **diyirmen** ‘değirmen’ < **tegir-** ‘değdirmek, ulaştırmak, eriştirmek, yakınlaştırmak, elde ettirmek’ (Wilkens, 2021: 689).

4.33. {-maş, -meş}

Çoğunlukla yemek adı yapar. Ekin etimolojisine ilişkin şöyle bir tanım vardır: -maç, -meç; -ma, -me fiilden isim yapma eki ile *aş* sözcüğünün, birleşmesi sonucunda oluşmuş bir ektir: doğramaç < doğramaş < doğrama aş, bazlama < bazlamaç. -ma aş’tan gelişen -maç eki, yalnızca yemek isimleri yapımında kullanılmaktadır (Ercilasun, 1973: 83). Yemek isimleri türetir: bulamaç, oğmaç, tutmaç, bazlamaç (Zülfikar, 2011: 120).

Ek, 22. yüzyıla kadar işlektir: *tut-* > *tutama:ç* (Clauson, 2007: 192). Bu ekin *Dîvânü Lugâti’t-Türk*’te de yemek isimleri yaptığı görülmektedir: *tutmaç* “Türklerin tanınmış yemeği” < *tut-*, *kağurmaç/ kawurmaç* “kavrulmuş buğday” < *kağur-*, *kömeç* “küle gömülerek pişirilen çörek” < *köm-* (Bilgen, 1989: 68). İncelediğimiz gramer çalışmalarında Orhun Türkçesi ve Eski Uygur Türkçesinde bu eke rastlanmamıştır. Ekin kullanımı ancak Karahanlı Türkçesi, Çağatay Türkçesi ve Harezmi Türkçesi döneminde görülmektedir.

Harezmi Türkçesinde -maç eki, yalnızca *kömeç* “küle pişirilen çörek” sözcüğünde yemek ismi yapmıştır (Aşcı, 2019: 810). Çağatay Türkçesinde de aynı işlevde yiyecek adları türetmektedir: bulamaç “bulamaç; bir çeşit un çorbası”, *kağurmaç* “kavurma, kavrulmuş et”, *tutmaç* “şehriye, tel şehriye” (Eckmann, 2013: 53).

Kazak Türkçesi gramerlerinde yemek adı türeten bu ek ile bir sonraki başlıkta göreceğimiz -maş, -meş, -paş, -peş, -baş, -beş eki beraber değerlendirilmiştir. Fiilden isim yapan ektir: *janıltpaş* “yanıltpaş, tekerleme”, *quvırmaş*, *kertpeş* “kertik”, *tüymeş* “1. Yumruklama, yumruk atma- 2. Yağlı etten, bağırsağa doldurulup pişirilen, ufak parçalara bölünerek kavurulan et”, *kömbeş* (QG, 2002: 309). Taradığımız sözlükte yalnızca iki örneğe rastlanmıştır.

4.33.1. Kazak Türkçesinde {-maş, -meş} Ekinin İşlevleri

1. Yemek adları türetir.

kömeş ‘küle gömülerek pişirilen ekmek, kömez’ < *köm-* ‘1. Gömmek 2. Defnetmek’ (KTTTS, 246), *tüymeş* (i) ‘yağlı etten, bağırsağa doldurulup pişirilen, ufak parçalara bölünerek kavurulan et’ < *tüy-* (i) ‘1. Bir nesneyi havana koyarak ezmek, un ufak etmek, toz hâline getirmek 2. Vurmak, dövmek’ (KTTTS, 561).

4.34. {-maş, -meş, -paş, -peş, -baş, -beş}

Fiillerden isim türeten, işlek olmayan bir ektir. -n dönüşlülük çatı eki almış eylemlerde -baş, -beş şeklinde görülmesi bu ek ile ilgisini gösterir: saklanbaş, dolambaş (< dolanbaş). Araç isimleri türetmektedir: emmeç, kurutmaç (Zülfikar, 2011: 120). Ercilasun -maç, -meç eki üzerine adlı çalışmasında yırtmaç, kıymaç, çığırtmaç, saklamaç, yumulmaç gibi kelimelere gelen -maç, -meç ekini açıklamanın farklı bir izahı olduğunu ve onun -maca < -maç biçiminde geliştiğini belirtir. Ona göre bu ek, koşmaca, dolanmaca, saklanmaca, gizlenmece kelimelerinden gelişerek ileri safhasını oluşturur. -maç, -baş eki yapılan işi veya işten etkilenen nesneyi ifade eder (1973: 87-88).

Kazak Türkçesinde seyrek kullanılan, fiilden isim yapan bir ektir: *tüy-meş* “yumrukla vurma işi” < *tüy-* “vurmak”, *jañılt-paş* “tekerleme” < *jañılt-* “yanıltmak”, *kert-peş* “kertik, dilimlenmiş, oyulmuş” < *kert-* “kertmek, dilimlemek, oymak” (Kaljanova, 2000: 117).

4.34.1. Kazak Türkçesinde {-maş, -meş, -paş, -peş, -baş, --beş} Ekinin İşlevleri

1. Araç isimleri yapar.

kertpeş ‘kertik’ < *kert-* ‘kertmek, kertik açmak’ (KTTTS, 232), *tüymeş* (u) ‘tablet’ < *tüy-* (i) ‘1. Bir nesneyi havana koyarak ezmek, un ufak etmek, toz hâline getirmek 2. Vurmak, dövmek’ (KTTTS, 561).

2. Yapılan işi ifade eder.

jañıltpaş ‘1. Yanıltmaç, tekerleme 2. Belirsiz, açık olmayan, yanıltıcı’ < *jañıl-* ‘1. Yanılmak, şaşırmak 2. Hata yapmak’ (KTTTS, 162), *taldırmaş* ‘nazik, ince, zarif’ (KTTTS, 516) < *taldır-* ‘1. Kendini kaybetmek, bayılmak, 2. Hâlsizleşmek, bitkin düşmek’ (QÄTS, 2011: S-T 663), *tüymeş* (uu) ‘yumruklama, yumruk atma’ < *tüy-* (i) ‘1. Bir nesneyi havana koyarak ezmek, un ufak etmek, toz hâline getirmek 2. Vurmak, dövmek’ (KTTTS, 561).

4.35. {-mıq, -mik, -muq, -mük}

Bu ek, iki ya da tek heceli geçişli eylemlerden isim yapan ve işlek olmayan bir ektir. Eylemin sonucunda gösterdiği işi belirten ‘artıklık, küçüklük ve ‘parça’ anlamlı isimler yapar: cırmık “tırnak izi”, ırmık, kesmik, tırmık vb. Ayrıca hastalık adı ve bitki adları türetir: çitlembik, kızamık, karamuk (Korkmaz, 2009: 99). Eylemin hareketinden dolayı ortaya çıkmış olan nesneleri bildirir: kesmik, kusmuk, çiğnemik ‘ağızda çiğnenip çıkarılmış yemek’, çitnik ‘üzüm salkımının küçük dalı’, kıymık vb. (Biray, 1999: 169).

Ek, çoğunlukla renk benzerliği aracılığıyla nesne adları türetir: *bıla-mıq* “bulamaç”, *qıza-mıq* “kızamık” (Baykoca, 2007: 83).

4.35.1. Kazak Türkçesinde {-mıq, -mik, -muq, -mük} Ekinin İşlevleri

1. Renk benzerliği aracılığıyla nesne adları türetir.

bılamıq ‘bulamaç’ (KTTTS, 102) < *bulyamac* + *bulamaq*, *bula-* > *bılamıq*, *bıla-* (Doerfer, 1965: 320), *qızamıq* (ı) ‘kızamık’ < *qız-* (ıı) ‘ısınmak, kızmak’ (KTTTS, 342), *qızamıq* (u) ‘kızıl yaban mersini’ < *qız-* (u) ‘ısınmak, kızmak’ (KTTTS, 342).

2. Diğer isimler yapar.

jasımıq ‘mercimek’ < *jası-* ‘1. Gönlü kırılmak, hüzünlenmek 2. (göz) bozulmak’ (KTTTS, 167), *jılımqı* ‘ılık, ılıman’ < *jılı-* (ı) ‘ısınmak, ılmak, ılınmak’ (KTTTS, 192), *jılmıq* ‘karların eriyip, havanın ısınmaya başladığı zaman’ < *jıl* ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191), *turımıq* ‘edebî metinlerde, erkeklik organını bildirmek için kullanılan mecazî bir ifade’ < *tur-* ‘1. Durmak, dikilmek 2. Kalkmak, ayağa kalkmak’ (KTTTS, 556).

4.36. {-mıs, -mis, -bıs, -bis, -mış, -miş}

Gabain, bu eki hem fiilden isim yapan ekler hem de fiilden sıfat yapan ekler başlığında ele almıştır. Eski Türkçede -mıs, mış, *n* ağzında -maş, -mâş az da olsa -muş, -müş biçiminde görülür. Etken ve edilgen özellikli, zaman bakımından belirsiz isim fiil ve çoğunlukla yüklem ismi türetir: *ögmiş* “övgü, methiye” (ög- “övmek”), *atı kötrülmüş* “adı yüksek, ulu, yüce” (kötrül- “yükselmek, yücelmek”) (1988: 53). Geçmiş zaman eylem sıfatı yapan bir ektir: *igidmiş* “beslenmiş” < *igid* “beslemek”, *tägmiş* “erişme, varma” < *täg-* “erişmek, varmak” (Tekin, 2003: 92). Bugün de çoğunlukla çekim eki olarak kullanılan bir fiil çekim ekidir (Clauson, 2007: 194). Eski Uygur Türkçesinde de isim fiil eki olarak kullanıldığı görülmektedir (Eraslan, 2012: 118). Karahanlı Türkçesinde de fiil sıfat eki olup

ayrıca kişi adları da yapmıştır: *küsemiş* “kişi adı” < *küse-* “istemek, arzulamak, özlemek”, *ögdülmiş* “kişi adı” < *ögtil-* “övmek, methedilmek” (Taş, 2020: 162).

Türkiye Türkçesinde -miş, -miş, -muş, -müş biçiminde görülür. Aslen sıfat fiil ekidir. Yapılmış ve bitmiş işleri belirten sıfatlar yapar. Bu ek ile yapılan sıfatların bir kısmı, zaman belirtme fonksiyonunu kaybederek, daha geniş kullanımlı kalıcı sıfatlar yapmıştır (Korkmaz, 2009: 100). Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzunu yapmada kullanılan bu ek, donuklaşıp kalıcı isimler de yapmıştır. Fiillerden nitelik ya da bu niteliği yüklenen varlığı ifade eden isimler türetir: kızar- > kızarmış, piş -> pişmiş, yan- > yanmış (Karaağaç, 2019: 305).

Kazak Türkçesinde -mıs, -mis, -bıs, -bis ve -mış, -miş biçiminde görülen ek, soyut adlar ve sıfatlar türetir (Nergis, vd. 2015: 74; Tamir, 2012: 444; Koç ve Doğan, 2022: 250). Kazak Türkçesinin ses özelliğine bağlı *ş > s* değişimiyle -mıs, -mis; ünsüz uyumuyla birlikte -bıs, -bis şekilleri oluşmuştur. Taradığımız eserde -miş’li örneklerle rastlanmamış olup, -mış varyantı üç örnekte (atal-mış, jaz-mış, oy-mış) karşımıza çıkmıştır. Ek, Eski Türkçeden beri sıfat-fiil eki olarak kullanılırken Kazak Türkçesinde bir fiilden isim yapma eki olarak görülmektedir: Kzk. *taramıs* “kas, lif”, *jazmıs* “kader, yazgı”, *turmıs* “hayat, yaşama” (Öner, 1998: 92). Fiillere eklenerek onlardan somut ve soyut adlar türetir. Nadir de olsa sıfatlar yapar: *tusa-mıs* “atın iki ön ayağını bağlamak için kullanılan kayış” < *tusa-* “binek hayvanın iki ön ayağını bağlamak”, *ayıl-mış* “söylenmiş” < *ayıl-* “söylenmek” (Kaljanova, 2000: 118; Isqaqov, 1991: 156-180). Ayrıca bu ek, kişi adlarında da görülmektedir: *Ötemis*, *Tölemis*, *Toqtamıs*, *Tilemis*, *Tuvmış* (Kaljanova, 2000: 118).

4.36.1. Kazak Türkçesinde {-mıs, -mis, -bıs, -bis, -mış, -miş} Ekinin İşlevleri

1. Soyut adlar türetir.

bolmıs ‘1. Varlık, yaradılış 2. Mizaç, huy, tabiat, karakter’ < *bol-* (*ı*) ‘1. Olmak 2. Bitmek, sona ermek’ (KTTTS, 91), **jazmıs** ‘yazgı, alın yazısı, kader’ < *jaz-* (*ı*) ‘1. Yazmak 2. Alnında yazılmış olmak’ (KTTTS, 151), **qılmıs** ‘1. Suç, cinayet 2. Ahlâk dışı davranış, ahlâksızlık’ < *qıl-* (*ı*) ‘yapmak, etmek’ (KTTTS, 346), **turmıs** ‘hayat, yaşantı, yaşayış’ < *tur-* ‘durmak, dikilmek’ (KTTTS, 556).

2. Somut adlar türetir.

jemis ‘meyve, yemiş’ < *je-* ‘yemek’ (KTTTS, 174), **oymıs** ‘ağaca, kemiğe veya taş a oyma yoluyla yapılan nakış’ < *oy-* (*ı*) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 408), **taramıs** ‘1. Sinir kiriş 2. Büyükbaş hayvanların diz kapağı ile topukları arasındaki sinirleri kurutup liflerinden burmak suretiyle elde edilen ve çizme, ayakkabı vs. eşyaları dikmeye

yarayan sağlam ip' < *tara-* (ı) ' 1. Dağılmak, gitmek 2. Yayılmak, büyümek, genişlemek 3. Sindirmek, hazmetmek' (KTTTS, 521), *tusamis* 'yük hayvanlarının uzağa gitmemesi için ön ayaklarına bağlanan ip veya kayış, köstek, bukağı' < *tusa-* '1. Köstek vurmak, iple veya kayışla bağlamak 2. Kendi hâline bırakmamak, engel olmak, kösteklemek'.

3. Sıfat türetir.

atalmış 'adı geçen, söz konusu, bahis mevzuu, zikredilen' < *atal-* 'adlandırılmak, ad verilmek' (KTTTS, 54), *jasamis* '1. Orta yaşı geçmiş, orta yaş üstü 2. Görmüş geçirmiş' < *jas-* (ı) 'yaşamak, ömür sürmek' (KTTTS, 166), *könbis* 'dayanıklı, sabırlı, tahammülkâr' < *kön-* (ı) '1. İkna olmak, kabul etmek, yapmaya razı olmak 2. Sabretmek, göğüs germek' (KTTTS, 247), *taramis* '3. Zayıf, sıksa, cılız' < *tara-* (ı) ' 1. Dağılmak, gitmek 2. Yayılmak, büyümek, genişlemek 3. Sindirmek, hazmetmek' (KTTTS, 521).

4.37. {-msaq, (-msek, -ımsaq, -imsek)}

Fiillere eklenerek alışkanlık hâline gelen eylemleri, bir işe olan düşkünlüğü belirten sıfatlar yapar: *tilemsek* "sürekli isteyen", *jaramsaq* "yaltakçı", *ölimsek* "ölümcül" (Koç ve Doğan, 2022: 251). Sıfat türetir (Nergis, vd. 2015: 75; Tamir, 2012: 445). -m ve -saq (-sek) ekleriyle oluşmuş bir ektir. Bazı geçişli ve geçişsiz fiillere eklenerek sıfatlar türetir (Isqaqov, 1991: 181).

4.37.1. Kazak Türkçesinde {-msaq, (-msek, -ımsaq, -imsek)} Ekinin İşlevleri

1. Alışkanlık hâline gelmiş hareketleri ve bir işe düşkünlüğü belirten sıfatlar yapar.

jaramsaq 'pohpohlayıcı, dalkavuk, yağcı, yalaka' < *jara-* (ı) '1. İşe yaramak, uygun gelmek 2. Harcamak, tüketmek 3. (at) yarışa hazır hâle gelmek' (KTTTS, 163), *kelimsek* 'göçmen, başka diyardan gelip yerleşmiş olan kimse, muhacir' < *kel-* '1. Bir yere gitmek 2. Varmak, ulaşmak' (KTTTS, 226), *ölimsek* 'dayanıklı, diri' < *öl-* 'ölmek, vefat etmek' (KTTTS, 427), *satımsaq* 'hain, satılmış, alçak' < *sat-* '1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek' (KTTTS, 472), *tilemsek* 'devamlı bir şeyler isteyen, sürekli dilekte bulunan, dilenci gibi davranan' < *tile-* 'dilemek, istemek' (KTTTS, 574).

4.38. {-n (-(ı)n, -(i)n)}

Türkçenin başından beri işlek olarak kullanılan ve fiilin sonucunda ortaya çıkan nesneyi ve durumu ifade eden isimler yapar: bas- > basın, ek- > ekin, tüt- > tütün, yaz- > yazın (Karaağaç, 2019: 282). Geçişli ve geçişsiz tek ve çift heceli eylem köklerinden isimler,

nadir olarak da sıfatlar yapan ek, eylemin gösterdiği işin ‘sonucu’ ya da ‘ürünü olma’ işlevini üstlenmiştir (Korkmaz, 2009: 101).

Eski Türkçede günümüze göre ekin kullanımı daha azdır. Ek, bazen de sıfat türünden adlar türetir: *tolunay* “dolunay” (tol- “dolmak”), *tütün* “duman” (tüt- “tütmek”), *tügün* “dügüm” (tüg- “dügümlmek”, *tirin* “kalabalık, cemaat” (tir- “dermek, toplamak”) (Gabain, 1988: 54-58; Eraslan, 2012: 107). Fiil sonucu isimler yapar: *bulun* “tutsak, esir” < *bul-* “elde etmek, ele geçirmek”, *kıyın* “ceza” < *kıy-* “cezalandırmak” (Tekin, 2003: 92). Karahanlı Türkçesinde de fiilin sonucunu ifade eden isimler yapar: *akın* “akın, sel” < *aķ-* “akmak”, *esin* “esinti, rüzgâr” < *es-* “esmek”, *tüşün* “konak, durak” < *tüş-* “düşmek, inmek”, *yalın* “alev” < *yal-* “parlamak” (Taş, 2020: 163-165).

Eylemin oluşu ve yapılarıyla ilişkili isimler yapan bu ekin, Eski Türkçeden beri örnekleri görülmektedir. Bugünkü Kazak Türkçesinde de bulunmaktadır: *kelin* “gelin”, *ağın* “akış, akıntı”, *korğan* “kale, kurgan”, *tütün* “duman, tütün”, *tığın* “tapa, tıkaç” (Öner, 1998: 90). Kazak Türkçesinde eylemin gösterdiği iş ve hareketten meydana gelen nesneyi belirtir: *şığ-ı-n* ‘masraf’, *sa-n* ‘sayı’, *tig-i-n* ‘dikiş’. Ayrıca soyut isimler de türetir: *jıy-ı-n* ‘toplantı’, *saw-ı-n* ‘süt veren, sağılan hayvan’ (Nergis, vd. 2015: 74; Tamir, 2012: 444). Fiillere eklenerek soyut ve somut adlar yapar (Kaljanova, 2000: 113; Koç ve Doğan, 2022: 249).

4.38.1. Kazak Türkçesinde {-n (-ı)n, -(i)n} Ekinin İşlevleri

1. Fiilin oluşu ve yapılarıyla ilişkili isimler yapar.

ağın ‘1. Su akımı, akış, akıntı 2. Bir nesnenin bünyesindeki gücün etkisi, hızı’ < *aq-* (ıv) ‘akmak, akıp gitmek’ (KTTTS, 26), **boran** ‘kar fırtınası, tipi, boran’ < *bora-* (ıu) ‘(kar, yağmur veya bol tozlu sert rüzgar) esmek’ (KTTTS, 92), **jawın** ‘yağış, yağmur’ < *jaw-* (ıu) ‘yağmak’ (KTTTS, 169), **quyın** ‘kasırga, hortum’ < *quy-* (ı) ‘dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek’ (KTTTS, 331), **satın** ‘satılık’ < *sat-* ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 472), **tolqın** ‘dalga’ < *tolqı-* ‘(rüzgarın etkisiyle) dalgalanmak’ (KTTTS, 542).

2. Soyut isimler yapar.

jaqın ‘1. Yakın 2. Akraba, hısım’ (KTTTS, 154) < *yak-* ‘yaklaşmak, yakınlaşmak’ (Wilkins, 2021: 855), **jalğan** (ı) ‘dünya, hayat, yaşam’ < *jalğa-* ‘1. Bağlamak, eklemek, ulamak, birleştirmek 2. Sürdürmek, devam ettirmek’ (KTTTS, 156), **jıyın** ‘1. Kalabalık, yığın 2. Bir şeyin toplamı 3. Toplantı’ < *jıy-* ‘1. Toplamak, yığmak 2. Bir araya getirmek’ (KTTTS, 178),

qiyın (i) ‘1. Zor, çetin, müşkül 2. Karışık’ < **qiy-** (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308), **uzın** ‘1. Kısa olmayan, uzun 2. Alçak olmayan, yüksek’ (KTTTS, 582) < **uz-/oz-** ‘başkasından ileriye geçmek’ (Gülensoy, 2007: 983), **şığın** ‘1. Harç, masraf, gider 2. Zayıat, can kaybı 3. Vergi, aidat, ödenti’ < **şıq-** (u) ‘çıkmaq’ (KTTTS, 651).

3. Somut isimler yapar.

egin ‘ekin’ < **ek-** ‘ekmek, dikmek’ (KTTTS, 136), **jatın** ‘yatak odası’ < **jat-** (u) ‘yatmak, uzanmak’ (KTTTS, 168), **julın** (i) ‘omurilik, murdarilik’ < **jul-** ‘1. Çekmek, yolmak, sökmek, koparmak 2. (kadın) Başka bir kimsenin saçını başını yolmak’ (KTTTS, 186), **qorğan** (i) ‘1. Kale, hisar 2. Sur 3. Dayanak, destek’ < **qorğa-** ‘1. Korumak, savunmak, müdafaa etmek, muhafaza etmek 2. Yardım etmek, kollamak’ (KTTTS, 320), **tığın** ‘tıkaç, tıpa, mantar’ < **tıq-** (u) ‘1. Gizlemek, saklamak 2. Hapse atmak, içeriye tıkamak’ (KTTTS, 567).

4.39. {-ndı, -ndi (-ındı, -indi)}

Eski Uygur Türkçesinde seyrek kullanılan fiilden isim yapan bir ektir: **ögdi** (<ög-di) “övgü”, **üdründü** (<üdrün-dü) “ayrılma”, **yirinti** (<yirin-ti) “kıзма, azarlama” (Eraslan, 2012: 105). Ek, Karahanlı Türkçesinde soyut isimler yapmıştır: **süründi** “serseri” < **sür-** “sürmek, kovmak, sürgün etmek; devam etmek”, **üdründü** “seçilmiş” < **üdür-** “seçip ayırmak”, **yèrindi** “iğrenç, kötü, alçak, değersiz, bayağı” < **ér-** “yermek, beğenmemek, hakir görmek” (Taş, 2020: 168). Sıfat ve isimler türetir: ekindi “ekilen (tohum)” < **ek-**, ögindi “övlüen (kişi)” < **ög-**, akındı “akan (su)” < **ak-**, sarkındı “sarkan (şey)” < **sark-** (Bilgen, 1989: 73).

Korkmaz, bu eki -tI, -tU, -(I)ntI, -(U)ntU (<-(I)n- + -tI, -(U)n- + -tU) biçiminde göstermiştir. -tI, -tU eki ile -(I)ntI, -(U)ntU eki arasında yapı ve işlev açısından bir fark olmadığını, genellikle -n, -l, ve +r- ekiyle oluşmuş geçişsiz birden fazla heceli fiil gövdelerine geldiğini ifade eder. Ayrıca fiillerin kurallı olması için benzetme aracılığıyla kullanımda araya -n dönüşlülük ekinin eklendiğini ve bu nedenle ekin aslının -tI, -tU olduğunu belirtir. -(I)ntI, -(U)ntU ise dönüşlü olmayan fiil köklerine türetilme sırasında -n ekinin gelmesiyle dönüşlülük özelliği kazandırmıştır (2009: 101). Hamza Zülfikar bu eki, daha kapsamlı olacağı için -ntı biçiminde değerlendirmeyi uygun bulmuştur. -n dönüşlü çatı eki ile fiilden isim yapma -tı ekinden meydana gelmiş bir ektir (2011: 133). Bu ek ile

türetilen kelimeler, olan, yapan veya yapılan çeşitli nitelik ve varlıkları bildirir (Karaağaç, 2019: 294).

Isqaov eki, -in, -in, -n ile -dı, -di şekillerinden kurulan birleşik ek olarak tanımlar (1991: 177). Ekin eklendiği fiil kökleri, gövdelerinden daha işlektir, yani -n ile türemiş olan fiil gövdeleri, birkaç örnek hariç tek başına kullanılmazlar. Bundan dolayı ek kaynaşma izlenimi verir (Uygur, 2018: 111). Biray, Ayan ve Ercilasun Çağdaş Kazak Türkçesi adlı çalışmasında bu eki, -dı, -di biçiminde değerlendirmiştir. Ek, eylemin hareketi sonucunda olan nesneyi belirten isimler ve sıfatlar yapar: *tuw-ı-n-dı* ‘eser’, *asıra-n-dı* ‘evlatlık’, *jasa-n-dı* ‘yapay’ (2015: 73). Fiillerin dönüşlü gövdelerinden hareketin oluşunu ifade eden ya da hareketle ilgili nesne isimleri yapar. Kazak ve Kırgız Türkçesinde eski tonlu biçime yakın -dı, -di biçimleri kullanılır (Öner, 1998: 88). Çoğunlukla geçişli fiillere gelerek belirli bir işin sonucunu ifade eden isimler yapar: *sıpır-ındı* “süpürülen çöp” < *sıpır-* “süpürmek”, *qorit-ındı* “sonuç, netice” < *qorit-* “sonuçlandırmak; karara varmak” gibi. Ayrıca ek, sıfat da yapar: *qura-ndı* “birkaç parçadan meydana gelmiş, parça parça” < *qura-* “yapmak, oluşturmak”, *jatta-ndı* “ezberlenmiş” < *jatta-* “ezberlemek”, *ağ-ındı* “akan, akıntılı” < *aq-* “akmak” (Kaljanova, 2000: 113; Tamir, 2012: 443; Koç ve Doğan, 2022: 249).

4.39.1. Kazak Türkçesinde {-ndı, -ndi (-ındı, -indi)} Ekinin İşlevleri

1. Fiilin sonucunu bildiren nesne isimleri yapar.

juğındı ‘1. Yemeğin, sütün vb. şeylerin kaptan boşaltıldıktan sonra kalan bulaşığı 2. Kalıntı, iz’ < *juq-* ‘1. Bulaşmak 2. (yemek) Sindirmek, hazmetmek’ (KTTTS, 185), **juwındı** ‘bulaşık suyu’ < *juw-* ‘yıkamak’ (KTTTS, 184), **qoparındı** ‘patlama sonucu etrafa saçılan toprak vb. maddeler’ < *qopar-* ‘1. Toprağı sürmek, altını üstüne getirmek 2. Geçmiş canlandırmak, deşmek’ (KTTTS, 319), **quyındı** ‘dökülmüş, dökme (metal)’ < *quy-* ‘1. Dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) Bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek’ (KTTTS, 331), **sıpırındı** ‘süprüntü’ < *sıpır-* ‘süpürmek, temizlemek’ (KTTTS, 505), **uyındı** ‘tortu, çökelti’ < *uyı-* ‘1. (süt) Mayalanarak yoğurda dönüşmek 2. (kan) Pıhtılaşmak 3. Uyuşmak, keçeleşmek 4. Çok dikkatli dinlemek’ (KTTTS, 584).

2. Sıfat yapar.

asırandı ‘1. Evlatlık 2. Evcil. 3. Kulu, kölesi’ < *aşıra-* ‘1. Yetiştirmek, beslemek, büyütmek 2. (köpek) Alıştırmak’ (KTTTS, 53), **eritindi** ‘eriyik’ < *erit-* ‘eritmek’ (KTTTS, 144), **qiyındı** ‘1. Kumaş kırıkları, kırıntı 2. Kırılıp alınmış şey’ < *qiy-* (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308), **sapırındı**

‘karışık, anlaşılmaz, düzensiz’ < *sapır-* ‘1. Sıvı bir şeyi kepçe ile karıştırmak 2. Alt üst, darmadağın etmek 3. Palavra atmak, boş konuşmak’ (KTTTS, 468), *satındı* ‘hain, satılmış, alçak’ < *sat-* ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 472), *şirindi* ‘1. Çürük 2. Elinden iş gelmeyen, sünepe, beceriksiz, sümsük’ < *şiri-* ‘1. Bozulmak, çürümek 2. Mahvolmak, bitmek, ölmek 3. Hesapsız, sayısız’ (KTTTS, 657).

4.40. {-ñqı, -iñqı, -iñki}

Fiilden isim yapan -ñ ekiyle isimden isim yapan +qı ekinin birleşmesi sonucu oluşmuş bir ektir. Hemen hemen bütün örneklerde +qı eki, damak -ñ’sinin üstüne gelmektedir. +qı’dan önceki isim tabanından çok azı madde başı hâlinindedir. Dolayısıyla +qı ekinden önceki isim kullanıştan düşmüş; bundan dolayı -ñ ve +qı ekleri birleşik bir yapıya dönüşmüştür (Uygur, 2018: 108).

Fiilden isim yapan bu ek, eklendiği fiilden sıfatlar türetir: *salbıra-ñqı* “aşağı doğru sallanıp asılı duran” < *salbıra-* “aşağı doğru asılı durmak, sallanmak”, *bas-iñqı* “kısıp, az” < *bas-* “basmak, azaltmak”, *jab-iñqı* “üzgün, morali bozuk” < *jab-* “kapatmak”, *köter-iñki* “kalkık” < *köter-* “kaldırmak” (Kaljanova: 2000: 114; Koç ve Doğan, 2022: 250; Nergis, vd. 2015: 76). Fiillere eklenerek, onların temel sözlük anlamlarıyla ilişkili sıfatlar türetir (Isqaqov, 1991: 177).

4.40.1. Kazak Türkçesinde {-ñqı, -iñqı, -iñki} Ekinin İşlevleri

1. Sıfat türetir.

barbiyñqı ‘kalınca’ < *barbiy-* ‘şişmek, kabarmak’ (KTTTS, 79), *jabırqañqı* ‘endişeli, keyifsiz, üzgün’ < *jabırqa-* (u) ‘kaygılanmak, hayıflanmak, üzülmek, esef duymak, etmek’ (KTTTS, 149), *kögeriñki* ‘mavimsi, mavimtırak’ < *köger-* ‘mavi renge bürünmek, mavileşmek’ (KTTTS, 242), *ösiñki* ‘1. Biraz uzanmış 2. Lâzım, gerekli 3. Neşeli, mutlu, sevinçli’ < *ös-* ‘1. (saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak’ (KTTTS, 433), *toziñqı* ‘biraz eski, eskice’ < *toz-* (u) ‘1. Köhneleşmek, eskimek, yıpranmak 2. Dağılmak, saçılmak 3. Sefaletle düşmek’ (KTTTS, 539), *isiñki* ‘biraz şişmiş, şişkince, kabarıkça’ < *is-* ‘şişmek’ (KTTTS, 672).

4.41. {-r, -ır, -ir, -ar, -er}

-r, -Ar, -(I)r, -(U)r eki, aslında geniş zaman sıfat filleri türeten çok işlek bir ektir. Eklendiği fiilin gösterdiği işi bir özellik olarak “her zaman üzerinde bulundurma” niteliğinde sıfatlar ve kalıcı adlar yapar (Korkmaz, 2009: 104).

Eski Türkçede ek, daha çok geniş zaman ifade eden yüklem ismi olarak; çoğunlukla da sıfat olarak kullanılır: *sävär* “sevimli” (säv- “sevmek”), *uçar* “uçucu” (uç- “uçmak”), *közünür* “görünür, anlık, bir an” (közün- “görünmek”) (Gabain, 1988: 58). Hâlâ işlekliğini koruyan fiil çekim eki olan bu ek aynı zamanda isim ve sıfat türetiminde kullanılır (Clouston, 2007: 194). Uygur Türkçesinde sıfat mahiyetinde kelimeler yapar: *tiler* (< tile- “dilemek” -r) “bir böcek” (Eraslan, 2012: 118). Karahanlı Türkçesinde -ar eylem sıfatı ekidir ve *batar* “batı” < *bat*- “batmak, sinmek, gözden kaybolmak, saklanmak, gizlenmek”, *tawar* “davar, mal, eşya” < *taw*- “tasarruf etmek”, *tuğar* “doğu” < *tuğ*- “doğmak, meydana çıkmak, yükselmek” kelimelerinde görülmektedir (Taş, 2020: 116).

Kazak Türkçesinde ek, işlek değildir. Hareketin sonucunu gösteren adlar türetir: *qayna-r* ‘kaynak’, *alda-r* ‘hilekâr’, *jan-ar* ‘gözbebeği’ (Nergis, vd. 2015: 76). Fiillere eklenmek suretiyle isim yapan bir yapım ekidir (Koç ve Doğan, 2022: 252).

-r, -ır, -ir, -ar, -er eklerinin işlevleri çeşitlidir. Çünkü -ır, -ir, -r formu fiilin ettirgen çatı formunu (*asır* ‘aşırma’, *ösir* ‘büyütmek, yetiştirmek’, *şığar* ‘çıkarmak’, *ketir* ‘gidermek’ vb.) ve isimlere eklenip fiil formunu oluşturur (*alasar* ‘kısalmak, çökmek’, *qayğır* ‘kaygılanmak, üzülme’, *jaqsar* ‘düzelmek, iyileşmek’, *eskir* ‘eskimek, yıpranmak’ vb.). Bunlardan farklı olarak ayrıca fiillerden sıfat (*bükir* ‘kambur’, *tıqır* ‘uzun olmayan, kısa’, *jumır* ‘oval, yuvarlakça’, *obır* ‘obur, doyumsuz’ vb.) ve isim yapımında kullanılır. -ır, -ir, -r eki aracılığıyla fiilden isim yapan adlar şunlardır: *kömir* ‘taş, kömürü; odun kömürü’, *şuqır* ‘çukur, oyuk’, *ünğir* ‘mağara, in’, *tüyir* ‘tane, parça’, *şoğır* ‘kalabalık, grup, topluluk’, *qaynar* ‘pınar, kaynak, göze’, *qarar* ‘kanaat, doyum’, *janar* ‘göz nuru, göz bebeği’ vb. (Isqaqov, 1991: 156).

Fiillerden isim ve sıfat yapan ek, aslında sıfat-fiil ekinin yapım eki karakterine bürünmüş biçimdir. Sıfat-fiil olan kelimelerin önündeki isimler zamanla düşünce kelime, vasıf ifade eden durumuna gelmiştir (Uygur, 2018:113-114).

4.41.1. Kazak Türkçesinde {-r, -ır, -ir, -ar, -er} Ekinin İşlevleri

1. Vasıf ifade eden sıfatlar yapar.

adır ‘1. Dağdan küçük, tepeden büyük yükseltir 2. Kaba, ilkel’ (KTTTS, 27) < *ad*- (Seydakmatov, 1988: 12), *jumır* (u) ‘1. Oval, yuvarlakça 2. Dolgun, tombul’ < *jum*- ‘(yumruk) yummak’ (KTTTS, 187), *iyir* (u) ‘eğri büğrü, çarpık çurpuk’ < *iy*- ‘eğmek, bükme’ (KTTTS, 212), *obır* ‘obur, doyumsuz’ (KTTTS, 405) < *op*- ‘içine çekmek, emmek’ (Eren, 1999: 303), *salqar* ‘geniş, hacimli, büyük’ (KTTTS, 463) < *şalq*- ‘geniş olmak; aklına

ne gelirse yapmak; devran sürmek' (Uygur, 2018: 113), **sılbır** '1. Boş, gevşek, yumuşak, beceriksiz 2. Yavaş, ağır, aheste' (KTTTS, 502) < *sılbı*- 'yavaş hareket etmek' (QÄTS, 2011: S-T 493).

2. Organ adlarında görülür.

bükir 'kambur' < *bük*- 'eğmek, bükmek' (KTTTS, 100), **janar** 'göz, göz nuru, göz bebeği' < *jan*- 'parlamak, ışıldamak' (KTTTS, 159), **jatur** (ı) 'döl yatağı, rahim' < *jat*- 'yatmak, uzanmak' (KTTTS, 168), **jumır** (ı) 'işkembe' < *jum*- '(yumruk) yummak, sıkmak' (KTTTS, 187).

3. Hayvan isimleri yapar.

sıyr (ı) '1. Büyükbaş hayvan, sığır 2. İnek' (KTTTS, 483) < *sağ-ır* (Eren, 1999: 363), **qaşır** 'katır' (KTTTS, 305).

4. Araç-gereç isimleri yapar.

keser 'ilmek bıçağı (halı dokumada kullanılır)' < *kes*- 'bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek' (KTTTS, 233), **qandawır** 'neşter, bisturi' < *qandaw*- 'kan akıtmak, kana bulamak' (KTTTS, 285), **şerter** 'Kazak Türklerinin kullandığı kopuz benzeri iki ya da üç telli eski bir müzik aleti' < *şert*- 'saz teline dokunmak, çalmak' (KTTTS, 638), **şığır** 'kuyudan kovayı çekmeye yarayan ve el ile çevrilen alet, çıkırık' < *şıq*- (ıı) 'çıkmaq' (KTTTS, 651).

4.42. {-sın, -sin}

Dîvânu Lugâti't-Türk'te yalnızca *tügsin* "dört köşeli düğüm" < *tüg*- sözcüğünde görülmektedir (Bilgen, 1989: 73).

Hem isimden fiil (kedeysin- 'fakir görmek', kereksin- 'gereksinmek, ihtiyaç duymak', jatsın- 'yadırgamak, yadsımak') hem de fiilden isim (burqasın 'kar fırtınası, tipi', borasın 'tipili yel') yapan bir ektir (Israqov, 1991: 156). Çoğunlukla yer ismi yapar: *bükte-sin* 'kıvrılma yeri', *ıqta-sın* 'korunmak için yer, korunak', *böğ-e-sin* 'ufak engel' (Nergis, vd. 2015: 751; Tamir, 2012: 445). -sın, -sin eki, sesli ile biten eylem köklerine gelerek belirli bir hareketin sonucunda meydana gelen soyut ve somut adlar yapar: *bora-sın* "boran, tipi" < *bora*- "kar, kum ve toprağı kaldırıp bora esmek", *öte-sin* "borç, ödeme" < *öte*- "ödemek", *küre-sin* "kardan temizlenmiş yer; kürenmiş kar yığını" < *küre*- "küremek", *keke-sin* "dalga geçme, alay etme, şaka" < *keke*- "alay etmek, dalga geçmek" (Kaljanova, 2000: 119).

4.42.1. Kazak Türkçesinde {-sın, -sin} Ekinin İşlevleri

1. Yer adları yapar.

köktesin ‘yeşil, çimenli yer’ < *kökte-* (i) ‘1. Yeşermek 2. Yetişmek, gelişmek, büyümek’ (KTTTS, 244), **küresin** ‘1. Çöplük, mezbele 2. Kürelenmiş kar yığını’ < *küre-* (u) ‘küremek, kürelemek’ (KTTTS, 260), **şöptesin** ‘otu bol, otu olan, otlu, otlak (yer)’ < *şöpte-* ‘(tarla, bahçe) yabancı otlardan temizlemek’ (KTTTS, 645), **ıqtasın** ‘barınak, korunak, kuytu yer, sığınacak yer’ < *ıqta-* ‘korunmak, sığınmak’ (KTTTS, 662).

2. Belirli bir hareketin sonucunda meydana gelen soyut ve somut adlar yapar.

borasın ‘tipili yel’ < *bora-* (i) ‘arkasından yağmur getiren sert ve geçici yel, bora’ (KTTTS, 92), **jasasın** ‘yaşasın’ < *jas-* (i) ‘yaşamak, ömür sürmek’ (KTTTS, 166), **kekesin** ‘alay, dalga geçme, istihza’ < *keke-* ‘alay etmek, dalga geçmek’ (KTTTS, 224), **qarasın** ‘1. Siluet, karartı 2. Eş, yaren, yoldaş’ < *qara-* (u) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 293), **qorğasın** ‘kurşun’ < *qorğa-* ‘1. Korumak, savunmak, müdafaa etmek, muhafaza etmek 2. Yardım etmek, kollamak 3. (tez) savunmak’ (KTTTS, 320), **ötesin** ‘bir şeyin karşılığında verilen mal, para, tazminat’ < *öte-* (i) ‘ödemek, yerine getirmek’ (KTTTS, 433).

4.43. {-şaq, -şek}

Türkiye Türkçesinde -cak, -cek biçiminde olan ve erin- > erincek, gülün- > gülüncek kelimelerinde görülen işlek olmayan bir ektir (Karaağaç, 2019: 296). Salıncak ve erincek kelimelerinde görülen fiilden isim yapım ekidir (Eker, 2023: 280).

Yalnızca dönüşlülük eki almış fiillere gelen bu ek, işlek değildir. *Urun-* “vur-, devir-“ > *urunçak* “teminat, garanti” gibi kelimelerde görülür. İşlevi belirsizdir. Ayrıca isimden isim yapım ekidir (Clauson, 2007: 193). Bu ek, çoğunlukla alet isimler türetir (Erdal, 1991: 357). Karahanlı Türkçesinde *basınçaq* “âciz, zayıf, güçsüz” < *basın-* “basmak, kahretmek, zayıf görmek” ve *bilinçek* “çalınan malın adı” < *bilin-* sözcüğünde sıfat yapmıştır (Taş, 2020: 116; Bilgen, 1989: 36).

Eski Türkçeden bu yana -çak, -çek şeklinde görülen ek, Kazak Türkçesinin karakteristik ç > ş değişiminden dolayı -şak, -şek biçimini almıştır (Öner, 1998: 87). Edilgen çatılı eylemlere gelerek işi yapanın vasfını ifade eden sıfatlar ve nesne adları türetir (Nergis, vd. 2015: 75; Koç ve Doğan, 2022: 251; Kaljanova, 2000: 119; Tamir, 2012: 444; Isqarov, 1991: 158-178). Çok yaparı ifade eder: *maqтан-şaq* ‘övüngen’, *erin-şek* ‘üşengeç, tembel’, *qızğan-şaq* ‘kıskanç’. Ayrıca yapılan nesneyi belirten adlar (*buwın-şaq* ‘bağlı şey, paket’,

em-şek ‘meme’, böl-şek ‘parça’) ve organ adı (jutqın-şaq ‘yutak’) yapar (Nergis, vd. 2015: 75).

4.43.1. Kazak Türkçesinde {-şaq, -şek} Ekinin İşlevleri

1. İşi yapanın vasfını bildiren sıfatlar yapar.

sürinşek ‘tökezleyip duran (at)’ < *sürin-* ‘1. Tökezlemek, düşeyazmak 2. Yanılmak, hata yapmak’ (KTTTS, 498), **eminşek** ‘dilenen’ < *emin-* ‘yalvarmak, yakarmak, ısrarla istemek’ (KTTTS, 139), **qorınşaq** ‘korkak, cesaretsiz, çekingen’ < *qorın-* ‘1. Korunmak, sakınmak 2. Korkmak, çekinmek’ (KTTTS, 322), **tartınşaq** ‘1. İnatçı, aksi, gerici, yobaz 2. Çekingen, ürkek’ < *tartın-* ‘çekinmek, sakınmak, kaçınmak’ (KTTTS, 523), **tilenşek** ‘devamlı bir şeyler isteyen, sürekli dilekte bulunan, dilenci gibi davranan’ < *tilen-* ‘1. Kendi iradesiyle istemek, rica etmek; gönüllü olmak 2. Dilencileşmek, dilenmek’ (KTTTS, 574), **uyalşaq** ‘utangaç, sıkılğan, çekingen’ < *uyal-* ‘utanmak, çekinmek, sıkılmak’ (KTTTS, 591).

2. Nesne adları yapar.

burşaq (u) ‘burçak’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek’ (KTTTS, 99), **burşaq** (u) ‘kuzu ve oğlakların sıra ile bağlandığı ipin ilmiği’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek’ (KTTTS, 99), **buwinşaq** ‘bohça, çıkın’ < *buw-* (u) ‘paket yapmak, bağlamak’ (KTTTS, 96), **qabırşaq** ‘1. Bir şeyin üstünde oluşan kabak tabakası. 2. Balık pulu, pul’ < *gabar-* ‘kabarmak, şişmek, büyümek’ (KTTTS, 268), **sarqınşaq** ‘1. Kalıntı 2. Bir şeyin sonu, arkası 3. Geçmişten kalma şeyler, geçmişin kalıntıları, izi’ < *sarqı-* ‘1. (sıvılar) boşaltmak, boca etmek, tamamen dökmek 2. Bir şeyi bitirmek, tüketmek’ (KTTTS, 469), **tüyinşek** ‘1. Düğüm, bohça 2. İnsan zihnindeki gizli düşünce’ (KTTTS, 562) < *tüyin-* ‘toplanmak, hazırlanmak’ (Yüce, 1984: 280).

3. Organ adları yapar.

emşek ‘1. Meme 2. Göğüs’ (KTTTS, 139) < *em-* ‘emmek’ (Yüce, 1984: 74), **jutqınşaq** ‘boğaz, gırtlak, yutak’ < *jutqın-* (u) ‘iştahlanmak, tamahkârlık etmek’ (KTTTS, 188), **öndirşek** ‘boğaz’ < *öndir-* ‘üretmek, çıkarmak’ (KTTTS, 428).

4.44. {-şıq, -şik}

Eski Türkçede, -nçığ, -nçig; -nsığ, -nsig şeklinde görülen, fiilden isim yapan -nç ve +sığ ekinin birleşmesi sonucu oluşan birleşik bir ektir: *küsânçig* “sevilen, istenilen” (küsâ- “istemek”), *qorqınçığ* “korkunç” (qorq- “korkmak”), *adınçık* “fevkalade” (adın- “değişmek, iyileşmek”), *muñadinçığ* “şaşırtıcı” (muñad- “şaşmak, hayran olmak”) (Gabain, 1988: 58;

Eraslan, 2012: 107). İşlek değildir ve yalnızca dönüşlülük fiillerine eklenir. Sıfat türetir: *yarsın-* “isyan edil-” > *yarsınçığ* “isyan” (Clauson, 2007: 193). İki kelimedede geçişli ve geçişsiz fiillerin nesnesine işaret eden isimler yapmıştır: *irinçig* “can sıkıcı” < *ir-* “yalnız kalmak”, *yërinçig* “tiksinti verici, iğrenç” < *yër-* “yermek, beğenmemek, hakir görmek” (Taş, 2020: 168). *Yarsınçığ* “iğrenç” < *yarsı-* “iğrenç bulmak” (Bilgen, 1989: 72).

Ek, Kazak Türkçesinde -şıq, -şik biçiminde görülmektedir. Eylemin bildirdiği harekete göre özellik ifade eden sıfatlar yapar: *köpir-şik* “kabarcık” (Baykoca, 2007: 85). Karakalpak Türkçesinde de görülen bu ek, işlek değildir. *Köpşik* “yastık” < *köp-* “şişmek, kabarmak”, *üyrenşik* “talebe, öğrenci” < *üyren-* “öğrenmek” (Uygur, 2018: 117).

4.44.1. Kazak Türkçesinde {-şıq, -şik} Ekinin İşlevleri

1. Nesne isimleri yapar.

köbirşik ‘köpük’ < *köpir-* (u) ‘köpürmek’ (KTTTS, 241), *köpşik* ‘minder’ (KTTTS, 248) < *köp-* ‘çoğalmak, kabarmak’ (Gülensoy, 2007: 554), *köpürşik* ‘köpükçük, habbe’ < *köpir-* (u) ‘1. Köpürmek 2. Övünmek, kendini methetmek’ (KTTTS, 249), *qabırşıq* ‘1. Bir şeyin üstünde oluşan kabuk tabakası. 2. Balık pulu, pul’ < *gabar-* ‘1. Kabarmak, şişmek, büyümek 2. Rengi atmak, bozulmak 3. Kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek’ (KTTTS, 268), *urşıq* (i) ‘iğ, eğinnen, kirmen’ < *ur-* ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 587), *şiyırşıq* ‘sıkıca eğirilmiş, bükülmüş, dürülmüş, sarılmış şey’ < *şiyır-* (u) ‘1. Burmak, bükmek, kıvrırmak 2. Eğmek, bükmek’ (KTTTS, 641).

2. Organ adları yapar. Yalnızca iki kelimedede görülmüştür.

qaraşıq ‘göz bebeği’ < *qara-* (u) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 294), *urşıq* (u) ‘oynar eklem, mafsal’ < *ur-* ‘vurmak, çarpmak’.

4.45. {-t}

Türkçenin başından beri var olan bu ek, bugün birkaç örnekte görülmektedir: *dik-* > *dikit*, *geç-* > *geçit*, *kon-* > *konut*, *an-* > *anıt*, *um-* > *umut*, *yak-* > *yakıt* (Karaağaç, 2019: 195). Geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerine eklenir. Fiillerden soyut ve somut isimler bazen de sıfat yapar. Bunlar fiilin gösterdiği işin sonucu olan nesne ve yiyecek isimleri, ‘vasıta’ anlamı taşıyan araç gereç isimleridir: *art* (< Eski Türkçede: *ar-* “dolaşmak”), *ayırt* (< Eski Türkçede: *adırt*), *büget*, *büvet* “su birikintisi, gölcük” gibi (Korkmaz, 2009: 108). Çok eski bir isim fiil ekidir, geçmiş kipini oluşturur. Eski Türkçeden itibaren yalın isim, yer ve aygıt ismi vb. türetir: *çeşit*, *göze-t*, *oña-t* (Banguoğlu, 1974: 263).

Eski Türkçede -t eki aracılığıyla kelimeler türetilmiştir: *adırt* “fark, ayırma” (adır- “ayırma”), *urunt* “kavga” (ur-un- “vurunmak”), *sıgıtçı* “ağlayıcı, yasçı” (sığ- “ağlamak”), *art* “geçit” (ar- “dolaşmak”) (Gabain, 1988: 55). Eski Uygur Türkçesinde -(U)t eki, asıl olarak fiil isimleri yapar, ayrıca yer ve alet isimleri de yapar. Bazı *r* ile biten fiillerden, *r* harfini düşürerek isimler yapar: *çaşut* < *çaşur*- “iftira”, *kızgut* “ceza”, *öl-üt ayıg kılınç* “katliam”, *takş-ut* “şiir, manzum ürün” (Ölmez, 2021: 259). Fiillerden soyut isimler türetir: *boşgut* (< boşgu-t) “talim” (Eraslan, 2012: 108). Karahanlı Türkçesi döneminde soyut ve somut isimler türetmiştir: *karşut* “karşıt, zıt” < *karış*- “karşı olmak”, *yanut* “karşılık, cevap” < *yan*- “dönmek”, *yaşut* “gizli” < *yaş*- “gizlemek”, *ertüt* “hediye” < *ert*- “geçmek”, *köçüt* “araba atı” < *köç*- “göçmek” (Bilgen, 1989: 76).

Eylemlerden nesne ya da kavram isimleri yapan ek, eskiden beri az kullanıma sahiptir. Bugünkü lehçelerde -t veya -at, -et biçiminde görülür (Öner, 1998: 93). Kazak Türkçesinde hem isimden isim hem de fiilden isim yapan bir ektir (Kaljanova, 2000: 115). Az sayıda örneği bulunan fiilden isim yapım ekidir: *sarqıt* “düğünden arta kalan yiyecek” < *sarq*- “bitirmek, tüketmek”, *böget* “baraj” < *bög*- “engellemek”, *sızat* “çatlak, belirsiz çizgi” < *sız*- “çizmek”, *oz-at* “ileride giden, başarılı” (Kaljanova, 2000: 115; Koç ve Doğan, 2022: 252; Isqaqov, 1991: 157).

4.45.1. Kazak Türkçesinde {-t} Ekinin İşlevleri

1. Soyut adlar yapar.

qayrat ‘güç, kuvvet, cesaret, mecal’ < *qayra*- ‘1. Bilemek, keskinleştirmek 2. Güçlendirmek, cesaretlendirmek 3. Kışkırtmak, tahrik etmek’ (KTTTS, 275), **ozat** ‘üstün başarılı, öncü’ < *oz*- ‘başarılı olmak, ileri geçmek, öne çıkmak’ (KTTTS, 406), **sızat** ‘1. Çatlak 2. Kırgınlık, dargınlık’ < *sız*- (*u*) 1. Çizmek 2. Yazılanları silmek 3. Kelimenin ya da cümlemin altına çizmek, altına çizgi çekmek’ (KTTTS, 499), **uyat** ‘ayıp, ar, namus, haya’ (KTTTS, 591) < *uya*- “ayıp” (Kamal, 2021: 226).

2. Somut adlar yapar.

böget ‘1. Set, baraj 2. Engel, mâni’ < *böge*- ‘1. Set çekmek, bent yapmak 2. Birini yolundan alıkoymak, mâni olmak’ (KTTTS, 93), **kiyit** ‘dünürlerin bir birine giyim kuşam türü verdikleri hediye’ < *kiy*- ‘1. Giymek 2. Sarınmak, bürünmek, örtünmek 3. Takmak’ (KTTTS, 237), **qart** ‘ihtiyar, yaşlı’ < *qarı* (*u*) ‘kocamak, ihtiyarlamak’ (KTTTS, 296), **sarqıt** ‘1. Misafirlerden arta kalan yiyecek 2. Misafirliğe ve düğüne giden kişilerin, kendilerine verilen yemeğin fazlasını evlerine getirip başkalarına ikram etmeleri 3. Rüzgârın uğuldaması, sertçe

esmesi' < *sarqı*- '1. (sıvılar) Boşaltmak, boca etmek, tamamen dökmek 2. Bir şeyi bitirmek, tüketmek' (KTTTS, 469), *sawıt* (*ı*) 'zırh, zırh gömleği' (KTTTS, 473), *sawıt* (*ı*) 'çeşitli şeyleri koymak için kullanılan küçük kutu' (KTTTS, 473).

3. Yer yön bildiren adlar yapar.

bağıt 'yön, istikamet, cihet, gidişat' < *baq*- (*ı*) '1. (hayvan) bakmak, beslemek, gütmek 2. Yetiştirmek, büyütme 3. Hasta birine ya da çocuğa bakmak 4. Fark etmek, görmek' (KTTTS, 72), *jurt* (*ı*) 'göç nedeniyle terk edilen yer' (KTTTS, 188) < *yur*-, *yoru*- 'yürümek, göçmek' (Gülensoy, 2007: 1181), *örlewit* 'yüksekçe yer, tepe' < *örle*- '1. Yukarı doğru çıkmak 2. Yükselmek, havalanmak' (KTTTS, 431).

4.46. {-w (-uw, -üw)}

Kazak Türkçesinde bütün fiil kök ve gövdelerinden hareket adları yapan mastar ekidir. Mastar eki kullanımının yanı sıra kalıplaşarak nesne adları da yapmaktadır.

Ekin -Agu ekinden gelmiş, kaynaşma sonucu -av, -ev olduğu düşünülmektedir (Eckmann, 2013: 56; Teres, 2009: 320). Eski -AgU ekinden gelişmiş, Oğuz- Türkmen Lehçelerinde bulunmayan, Kıpçak lehçelerine has bir ektir. Dil devriminin ilk yıllarında o lehçelerdeki örneklerle benzetilerek sözcük türetiminde kullanılmıştır. Bir hareketin sonucunu gösteren isimler yapar: işlev, ödev, görev, türev, söylev (Korkmaz, 2009: 108). Mustafa Öner -w ekinin Eski Türkçedeki -g, -ğ ekinden geliştiğini belirtmektedir. Kıpçak Türkçesi Dönemi'nde -g, -ğ'nin düştüğünü ya da *g* > *w* biçimine dönüştüğü görülmektedir: Kıp. *bilig* > *bili*, *bitig* > *biti* (1998: 71).

Eski Türkçe döneminde -g, -ğ biçimindeki ek, yapılan işin sonucunu ifade eden isimler yapar (Gabain, 1988: 51; Tekin, 2003: 89; Hacıeminoğlu, 2019: 18). Çok işlektir, yer adları ve soyut-somut adlar türetir (Hacıeminoğlu, 2019: 18; Bilgen, 1989: 40-44). Ayrıca sıfat türünden adlar da türetir (Bilgen, 1989: 44).

Çağatay Türkçesinde ise çok az sayıda kelimelerde görülmektedir: *bilev* 'bileği' (< *bile*- 'bilemek, keskinleştirmek' -v), *bütev* 'bütün, hep' (< *büt*- 'bitmek, sona ermek' -ev), *kılav* 'kılınacak; bahadır, keskin, parlatılmış' (< *kıl*- 'kılmak' -av), *küyev* 'damat, güvey' (< **küde*-gü > *küde*-), *saqlav* 'bekçi, gözcü' (< *saqla*- 'tehlikeden korumak, saklamak, kollamak' -v), *yasav* 'dizi, sıra; düzen, nizam' (< *yasa*- 'yapmak' -v) (Teres, 2009: 320-323).

Kazak Türkçesinde en işlek fiilden isim yapım eki olan bu ek, Kazak Türkçesinin mastar ekidir. Hareket adları türetiminde kullanılır: *jazuw* "yazmak", *oturuw* "oturmak",

oquw “okumak”, *tıñdaw* “dinlemek”. Ayrıca bazı fiillerden somut anlamlı isimler de türetir: *awruw* “hasta, hastalık”, *tüzüw* “doğru, düz”, *qatuw* “katı, sert”, *tilew* “dilek”, *jaylaw* “yayla” (Koç ve Doğan, 2022: 247). İşlev alanı geniş olan bir ektir. Örneğin, bu ek aracılığıyla isimler (*asuw*, *awruw*, *qaşaw* vb.), sıfatlar (*jü dew*, *qatuw*, *bitew* vb.) ve hareket adları (*okuw*, *baykaw*, *jıluw*) yapılmaktadır (Isqarov, 1991: 154). Eylemlerden geçici hareket isimleri türetir: *kör-üw* ‘görmek, görmek’, *qara-w* ‘bakmak, bakma’, *böl-üw* ‘bölmek, bölme’, *alda-w* ‘aldatmak, aldatma’. Alet, eşya ve nesne isimleri türetir: *tusa-w* ‘köstek, bukağı’, *jasa-w* ‘çeyiz’, *ege-w* ‘eğe, bileği taşı’, *boya-w* ‘boya’. Sıfat olarak kullanılan isimler türetir: *jada-w* ‘sıska, zayıf; yorgun’, *qat-uw* ‘katı, sert’, *sañıra-w* ‘sağır’, *kele-w* ‘şımarık’. Son olarak yer ifade eden sözcükler de türetir: *as-uw* ‘dağ geçidi’, *jayla-w* ‘yayla, otlak’, *emde-w* ‘kaplıca, ılıca’ (Nergis, vd. 2015: 71; Tamir, 2012: 442).

4.46.1. Kazak Türkçesinde {-w (-uw, -üw)} Ekinin İşlevleri

1. Geçici hareket isimleri türetir.

ağartuw ‘okutma, öğretme, aydınlatma, gözü açma’ < *ağart-* ‘beyazlatmak’ (KTTTS, 25), *awruw* ‘1. Hastalık 2. Hasta 3. Hastalığa yakalanmak’ < *awır-* (*u*) ‘1. Hastalanmak 2. Acı çekerek zorlanmak’ (KTTTS, 56), *estirtüw* ‘ölüm haberini yakınlarına duyurma, söyleme’ < *esti-* (*u*) ‘duymak, işitmek’ (KTTTS, 146), *kezdesüw* ‘1. Randevu, görüşme, buluşma 2. Karşılaşma, yarışma’ < *kezdes-* ‘karşılaşmak, buluşmak, görüşmek, rastlaşmak’ (KTTTS, 223), *qabıldaw* ‘algılama, idrak etme’ < *qabılda-* ‘1. Teslim almak 2. Üye etmek, seçmek 3. Resmî birimlerde kabul etmek, görüşmek 4. Benimsemek, kabul etmek, onaylamak’ (KTTTS, 268), *qabınuw* ‘iltihaplanma, yangılanma, şişme’ < *qabın-* ‘1. İltihaplanmak, yangılanmak 2. Nefesi daralmak’ (KTTTS, 268).

2. Alet, eşya ve nesne isimleri türetir.

boyaw ‘1. Boya 2. Sahtelik, sunilik, yapaylık’ < *boya-* ‘1. Boyamak 2. Örtbas etmek, gizlemek, gözden kaçırmak’ (KTTTS, 93), *egew* ‘eğe, bileği taşı’ < *ege-* (*u*) ‘eğelemek, bilemek’ (KTTTS, 135), *jasaw* ‘1. Çeyiz 2. Ev eşyası’ < *jasa-* (*ı*) ‘yaşamak, ömür sürmek’ (KTTTS, 166), *kömkerüw* ‘yatak örtüsü’ < *kömker-* ‘1. Bir şeyin kenarını kıvrarak dikmek, zıhlamak, zıh çekmek 2. Kuşatmak, sarmak’ (KTTTS, 246), *sabaw* ‘1. Yün, pamuk gibi şeyleri kabartmak veya çırpma için kullanılan ince değnek, yün çubuğu 2. İnce, zayıf’ < *saba-* (*u*) ‘1. Vurmak, dövmek, cezalandırmak 4. (yün, pamuk vb.) tellere ayırarak kabartmak, ditmek’ (KTTTS, 457), *tirkew* ‘1. Kasa, damper, römork 2. ikametgâh adresi 3. Kayıt’ < *tirke-* ‘1. Koşmak, eklemek 2. Kaydetmek, kayıt yapmak’ (KTTTS, 575).

3. Sıfat türetir.

albirtaw ‘1. Çabuk sinirlenen 2. Özenen, ilgi duyan’ < **albirt-** ‘kızarmak’ (KTTTS,40), **biyiktew** ‘biraz yüksek, yüksekçe’ (KTTTS, 89) < **biyikte-** ‘yükselmek’ (Yüce, 1984: 46), **jadaw** ‘1. Zayıf, cılız, sıksa 2. Yorgun, bitkin’ < **jada-** ‘1. Zayıflamak, cılızlaşmak. 2. Kederlenmek, üzülme’ (KTTTS, 150), **kebüw** ‘kuru, kurumuş’ < **kep-** (iii) ‘kurumak, suyu çekilmek’ (KTTTS, 221), **qatuw** ‘1. Sert, katı 2. Gönül kırıcı’ < **qat-** (iii) ‘1. Katılaşmak 2. Kalıplaşmak, değişmemek 3. Kımıldamamak, hareket etmemek’ (KTTTS, 301), **şaypaw** ‘aksi, asabi, ters, küstah (kimse)’ < **şaypa-** ‘önüne gelene sataşmak, musallat olmak, rahatsız etmek’ (KTTTS, 622).

4. Yer ifade eden sözcükler türetir.

jağalaw ‘kıyı , sahil, kenar’ < **jağala-** ‘(göl, nehir, deniz) kenarından, kıyısından yürümek’ (KTTTS, 149), **jaylaw** (i) ‘yayla, yaylak, otlak’ < **jayla-** (i) ‘1. Yerleşmek, mekân tutmak 2. Otlatmak, yaymak’ (KTTTS, 152), **kernew** (u) ‘bir şeyin kenarı, kıyısı’ < **kerne-** ‘1. Ağzına kadar dolmak taşmak 2. Neşelenmek, keyiflenmek 3. Boğulmak, dolmak’ (KTTTS, 231), **köktew** (u) ‘baharda göçülen yer’ < **kökte-** (u) ‘1. Kestirmeden gitmek 2. İte kaka gitmek’ (KTTTS, 244), **küzdew** ‘güzlek, güz mevsiminin geçirildiği yer’ < **küzde-** ‘güz mevsimini bir yerde geçirmek, güzlemek’ (KTTTS, 254), **tasalaw** ‘pek göze görünmeyen yer, kuytu’ < **tasala-** ‘bir şeyi kendine siper edinmek, bir şeyin arkasına gizlenmek, görünmemeye çalışmak’ (KTTTS, 524).

5. Gramer terimleri yapar.

jalğaw ‘çekim eki’ < **jalğa-** ‘1. Bağlamak, eklemek, ulamak, birleştirmek. 2. Sürdürmek, devam ettirmek’ (KTTTS, 156), **qabısuw** ‘iki sözün eksik olarak yan yana gelip anlam ve şekil bakımından kaynaşıp tamlama oluşturması, takısız tamlama’ < **qabıs-** ‘1. İç doğru bükülmek, içe doğru eğilmek 2. Karnı sırtına yapışmak 3. (bir ya da bir kaç nesne) birbirine geçmek, iç içe geçmek’ (KTTTS, 268), **qiyısuw** ‘iki kelimenin şahıs ekleri aracılığıyla tamlama oluşturması’ < **qiyıs-** (u) ‘1. Çaprazlaşmak, kesişmek 2. Uyumlu hâle gelmek’ (KTTTS, 308), **matasuw** ‘kelime gruplarının birleşme yöntemlerinden biri (isim tamlamaları için)’ < **matas-** ‘bağlanmalarına yardımcı olmak’ (KTTTS, 370), **siltew** ‘(siltew esimdigi) işaret zamiri’ < **silte-** ‘yöneltmek, yön göstermek’ (KTTTS, 507), **üstew** ‘1. Ek, ilave 2. Zarf’ < **üste-** ‘eklemek, ilave etmek, ulamak’ (KTTTS, 601).

4.47. {-wıq, -wik}

Kavram ve nesne adları türeten bir ektir. Bu ekin ilk ünsüz harfi *g > w* şeklinde dönüşmüştür: *sızda-wıq* “çıban”, *jırqıra-wıq* “parıltı” (Baykoca, 2007: 70).

Eski Türkçede -ıq, -ik, fiillerden sıfat yapan bir ektir. Daha sonra bu düzenden çıkmış farklı şekillerde gelişmiştir. Ancak sıfat yapma anlamını koruduğu görülmektedir. Karşılaştırmamız (Serebrennikov ve Gadjieva, 2022: 99; Erdal, 1991: 172).

Karakalpak Türkçesinde de görülen ek, vasıf adı ve somut adlar yapmaktadır. Ayrıca ek, -ğış, -ğış ve -wış ekleriyle aynı özellikleri gösterir. Bazı örneklerde sözcüğün kökü ünsüzle bitmektedir. Bundan dolayı ek, bu tip kelimelere -awık, -ewik biçiminde gelmektedir: *baqırawıq* “şamatacı, yaygaracı” < *baqır-* “bağırarak”, *şaqırawıq* “şamatacı, gürültücü; kavgacı; şarkıcı” < *şaqır-* “çağırarak; şarkı söylemek” (Uygur, 2018: 120).

Kazak Türkçesinde ek, -w ve +ıq, +ik eklerinden oluşmuş birleşik bir ektir. Fiillerden sıfat yapan, işlek olmayan bir ektir: *söyle-wik* “çok konuşan, konuşkan” < *söyle-* “konuşmak”, *jıla-wıq* “çok ağlayan, gözünden yaş eksik olmayan” < *jıla-* “ağlamak” (Kaljanova, 2000: 120). Kullanımı seyrek olan, eklendiği kelimeye aşırılık manası katan bir yapım ekidir (Koç ve Doğan, 2022: 252). Fiillerden belirli bir hareketi veya davranışı yapma eğilimini gösteren sıfatlar yapar (Isqaqov, 1991: 177).

4.47.1. Kazak Türkçesinde {-wıq, -wik} Ekinin İşlevleri

1. Belirli bir harekete veya davranışa eğilimli olmayı bildiren sıfatlar yapar.

azınawıq ‘1. Dinmeyen, uğultu (rüzgâr) 2. Sürekli kişneyen (aygır)’ < *azına-* ‘1. Boran ve rüzgârın çıkarmış olduğu ses, uğultu 2. Kişnemek, gürlemek’ (KTTTS, 29), *jaltırawıq* ‘1. Parlayan, ıslıl ıslıl 2. İyi giyinmiş, şatafatlı, şık’ < *jaltıra-* ‘parlamak, ısıldamak’ (KTTTS, 158), *zırıldawıq* ‘fırıldak, topaç’ < *zırıl-da-* ‘fırlamak, hızla gitmek’ (KTTTS, 204), *qaqsawıq* ‘geveze, boşboğaz, çenesi düşük’ < *qaqsa-* (ı) ‘çok konuşmak, bir kimsenin başının etini yemek’ (KTTTS, 278), *mañırawıq* ‘çok meleyen’ < *mañıra-* ‘(koyun, keçi) melemek’ (KTTTS, 368), *şatınawıq* ‘1. Çabuk çatlayan, yarılan 2. Sinirli, asabi’ < *şatına-* ‘1. Çatlamak, yarılmak 2. Sinirlenmek, öfkelenmek’ (KTTTS, 632).

2. Yer adı yapar. Sadece bir kelimeye görülmüştür.

köldewik ‘suyun yayılarak kapladığı yer’ < *kölde-* ‘etrafı su kaplamak, göl olmak, su basmak’ (KTTTS, 245).

3. Somut adlar yapar.

sızdawıq ‘çıban’ < *sızda-* ‘1. Sızlamak, zonklamak 2. Kibirlenmek, böbürlenmek, büyükmek’ (KTTTS, 500), *sıqırlawıq* (u) ‘çadırın çift kanatlı tahta kapısı’ < *sıqırla-* ‘1. Gıcırdamak 2. (kemik) kıtırdamak 3. (soğuk) iligine işlemek’ (KTTTS, 501), *tisewik* (i) ‘kerpeten’ (KTTTS, 576) < *tise-* ‘1. Dişlemek 2. Testere ve benzeri şeyleri bilemek’ (Yüce, 1984: 287), *şırmawıq* ‘sarmaşık’ < *şırma-* ‘1. Sıkı sıkı sarmak, bağlamak 2. Bürümek, kaplamak, örtmek’ (KTTTS, 655).

4.48. {-wıl (-wil)}

Aslen topluluk adları yapan Moğolca kökenli -GUI ekidir. Eski Türkçe ve Orta Türkçe döneminde rastlanmamaktadır. Çağatay Türkçesinde -AvUl biçimindedir ve çok az sayıda örnekleri bulunmaktadır. Daha çok meslek isimleri yapar: *çağdavul* “ordunun arkasından giden bölük” < *çağda-* “arkadan gelmek”, *çapavul* “çapul, yağma” < *çap-* “yağmalamak”, *daptavul* “demirci, vurucu” < Moğ. *dapta-* “vurmak” (Teres, 2009: 323-327). Türkçe sözcüklere de eklenir: *karavul* “karakol; bekçi, nöbetçi asker” < *kara-* “bakmak”, *yortavul* “akıncı” < *yort-* “koşmak, akın etmek” (Eckmann, 2013: 56). Harezmi Türkçesinde de görülen ek, eylemin belirttiği hareketin anlamını vazife olarak üstlenmiş kişi, ünvan ve yer bildiren isimler türetir: *karavul* “karakol” < *kara-* “bakmak”, *karğavul* “bir tür kuş” < *karğa-* “lanet etmek, beddua etmek”, *yasavul* “muhafız” < *yasa-* “yapmak” (Aşcı, 2019: 972).

Daha önce bu ekin Moğolca kökenli -gül, -gül eki olduğunu söylemiştik. Moğol yazı dilinde ek, meslek bildiren isimler türetmiştir. Örneğin, *karagül* “gözcü, bekçi” < *kara-* “bakmak”, *turşigül* “casus” < *turşi-* “incelemek, araştırmak, keşif yapmak”, *managül* “gözcü, seyirci” < *mana-* “bakmak, seyretmek”, *casagül* “kumandan” < *casa-* “düzenlemek” (Poppe, 2019: 70).

Kazak Türkçesinde işlek olmayan (u)wıl; -(u)wil eki, -w ve -ıl eki ile kurulan birleşik bir ektir. Her türlü şeyle ilgili kavram adı görevi görmektedir (Isqarov, 1991: 157). İsim ve sıfat türünden kelimeler yapar: *şab-uwıl* “hücum” < *şab-* “gasp etmek; vurmak, kesmek”, *böge-wıl* “sınırlı; engeli çok olan” *böge-* “engellemek”, *qara-wıl* “bekçi” < *qara-* “bakmak”, *tor-uwıl* “bir şeyin peşine düşerek gözetleme” < *tor-* “bir şeyi uzaktan, belli etmeden gözetlemek”, *kez-uwıl* “gezme” < *kez-* “gezmek” (Kaljanova, 2000: 120).

4.48.1. Kazak Türkçesinde {-wıl, -wil} Ekinin İşlevleri

1. Meslek adları yapar.

jasawıl ‘yüzbaşı’ < *jas-* (II) ‘yapmak, etmek’ (KTTTS, 166), **qarawıl** (I) ‘bir şeyi koruma, güvelliğini sağlama 2. Güvenlik görevlisi, bekçi, nöbetçi’ < *qara-* (III) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 293), **toruwıl** ‘bir şeyi dışarıdan gözetleme, takip etme işi’ < *tort-* (II) ‘takip etmek, gözetlemek’ (KTTTS, 545).

2. Sıfat yapar.

keşewıl ‘geç kalmış, gecikmiş’ < *keş-* (III) ‘(sudan) geçmek’ (KTTTS, 235).

3. Soyut ad yapar.

jortuwıl ‘1. Yağmalama, talan etme < *jort-* ‘1. Sefere çıkmak 2. (yırtıcı hayvan) avlanmak amacıyla dolaşmak, av aramak 3. Tırıs’ (KTTTS, 182).

4. Somut adlar yapar.

qarawıl (II) ‘tüfek arpacığı, nişan alınan yer’ < *qara-* (III) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 293), **tosqawıl** ‘1. Baraj, set, engel 2. Pusu’ < *tosqaw* ‘baraj, set, engel’ (KTTTS, 545), **şabuıl** ‘1. Saldırı, hücum 2. At çobanlarının gün boyu atlarla oraya buraya koşturması 3. Hücum, atak’ (KTTTS, 619) < *şabu-* (I) ‘1. Biçmek, kesmek, vurmak 2. Gasp etmek (kaba kuvvetle)’ (Yüce, 1984: 303).

4.49. {-wış, -wiş}

Eylemlerde gösterilen hareketin yapılmasını sağlayan nesne adlarını yapar. GAç, -GUç eki ile aynı işlevi görür. Söz konusu ek, -GAş ekinin baştaki ünsüzünün w olduğu şeklidir. Kazak Türkçesinin tipik ses özelliği ç > ş değişimi söz konusudur (Baykoca, 2007: 64).

Ek, -(u)w ve +ış, +iş yapım eklerinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik bir ektir. Çoğunlukla alet isimleri yapar: *bura-wış* “vidayı döndürmek için kullanılan alet” < *bura-* “döndürmek; sarmak”, *ölşe-wiş* “ölçü aleti” < *ölşe-* “ölçmek”, *tüyre-wiş* “çatal iğne” < *tüyre-* “sokmak”, *bayla-wış* “önlük; eşarp” < *bayla-* “bağlamak”, *jelp-üwiş* “yelpaze” < *jelp-* “yelpmek” gibi. Kazakça dil bilgisi terimi yapımında da kullanılır: *anıqta-wış* “yer tamlayıcısı” < *anıqta-* “belirlemek, tahrik etmek”, *basta-wış* “özne” < *basta-* “başlamak”, *bayanda-wış* “yüklem” < *bayanda-* “beyan etmek”, *tolıqta-wış* “nesne” < *tolıqta-* “eksikleri tamamlamak”, *pısıqta-wış* “zarf” < *pısıqta-* “iyice öğrenmek; pekiştirmek” (Kaljanova, 2000: 120; Isqaqov, 1991: 155).

4.49.1. Kazak Türkçesinde {-wış, -wış} Ekinin İşlevleri

1. Araç gereç adları yapar.

bitewıŝ ‘tıkaç’ < *bite-* ‘tıkamak, kapamak’ (KTTTS, 105), **elewıŝ** ‘elek’ < *ele-* (*u*) ‘elekten geçirmek, elemek’ (KTTTS, 138), **qorğawış** ‘dış etkenlerden koruyan nesne, koruyucu’ < *qorğa-* ‘1. Korumak, savunmak, müdafaa etmek, muhafaza etmek 2. Yardım etmek, kollamak 3. (tez) savunmak’ (KTTTS, 321), **qırnawıŝ** ‘kazağı’ < *qırna-* ‘kazağı ile kazımak, kazıyıp temizlemek, perdahlamak’ (KTTTS, 349), **ölşewıŝ** ‘terazi, baskül, mizan’ < *ölşe-* ‘1. Ölçmek, tartmak 2. Ölçüp biçmek, ölçüp tartmak’ (KTTTS, 427), **tejewıŝ** ‘fren sistemi, emniyet sistemi’ < *teje-* ‘durdurmak, frenlemek, engel olmak, hızını kesmek’ (KTTTS, 530).

2. Gramer terimleri yapar.

anıqtawış ‘belirtilen, niteleyen, bir çeşit tümleç’ < *anıqta-* ‘belirlemek, açıklamak, tespit etmek’ (KTTTS, 46), **bastawış** ‘özne’ < *bast-* ‘1. Başlamak 2. Yönetmek, organize etmek’ (KTTTS, 81), **bayandawış** ‘yüklem’ < *bayanda-* ‘anlatmak, bildirmek, beyan etmek’ (KTTTS, 83), **pısıqtawış** ‘zarf tümleci’ < *pısıqta-* ‘1. Keçe, ip, halat gibi nesneleri daha sert hâle getirmek 2. Bir şeyi iyice tembihlemek 3. Dersi tekrar etmek, tekrarlamak’ (KTTTS, 446).

3. Soyut ad yapar. Yalnızca bir kelimede görülmüştür.

ayqındawış ‘izah edici, aydınlatıcı’ < *ayqında-* ‘açıklamak, belirlemek’ (KTTTS, 30).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. İSİM DİZİNİ

5.1.1. İsimden İsim Yapan Eklerle Türetilmiş İsimler

{+a, +e}

bäse ‘onay, tasdik bildiren söz’ (KTTTS, 84) < **bäs** (i) ‘bir şey yapma taahhüdü, sözü veya bir şeyin olacağına dair söz’ (QÄTS, 2011: B-B 171).

dene ‘vücut, ten’ < **den** (i) ‘insan vücudu, ten’ (KTTTS, 124).

erke ‘şımarık, nazlı, işveli, edalı’ (KTTTS, 142).

jalba ‘yırtık pırtık, eski püskü’ < **jalp** ‘dağılan, saçılan hareketi belirtmek için kullanılan yansıma sözcük’ (KTTTS, 155).

jeke ‘1. Bağımsız, ayrı, kendi başına 2. Sadece kendisiyle ilgili, özel 3. Baş başa’ (KTTTS, 171).

kenere ‘yaka, kenar, kıyı’ < **ken** ‘yaka, kenar, kıyı’ (KTTTS, 229).

kepe (i) ‘kulübe, barınak, baraka’ < **kep** (i) ‘1. Başlık, sipersiz şapka, kep 2. Şekil, giyim, kılık kıyafet’ (KTTTS, 230).

taqa (u) ‘tam, gerçek, hakikî’ < **taq** (uu) ‘tam, kesin, kat’i’ (KTTTS, 513).

töre ‘1. Asilzade, aristokrat, soylu 2. Yüksek makam, mevki sahibi 3. Kadı, hâkim 4. En iyi’ (KTTTS, 548).

uwaqa (uwaqa emes) ‘önemli değil, bir şey değil, önemi yok’ < **uwaq** (u) ‘ufak, küçük, minik’ (KTTTS, 577).

uzına ‘(uzına boyı) enine boyuna, uzun uzadıya’ < **uzın** ‘1. Kısa olmayan, uzun 2. Alçak olmayan, yüksek’ (KTTTS, 582).

uşa (i) ‘sağrı’ < **uş** (i) ‘uç’ (KTTTS, 589).

şara (u) ‘1. Büyük kap 2. Göz yuvası 3. (nehir, göl vb.) Seviye’ < **şar** (i) ‘1. Daire, çember 2. Balon 3. Eski devirlerde oy pusulası yerine kullanılan küçük taş’ (KTTTS, 630).

şasa ‘atın tırnağının üst tarafındaki uzunca tüyler, paça’ < **şas** (i) ‘baş derisini kaplayan kıllar, saç’ (KTTTS, 633).

{+aq, +ek, +iq, +ik, +q, +k}

añgalaq ‘intizamsız, düzensiz, tertipsiz, savruk, dikkatsiz’ < **añgal** ‘saf, dikkatsiz, bön’ (KTTTS, 46).

ataq ‘şöhret, ün, şan, ünvan’ < **at** (i) ‘bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, bildirmeye yarayan söz, isim, ad’ (KTTTS, 54).

butaq ‘1. Dal, budak, kol 2. Nesil, soy’ (KTTTS, 100) < **but** ‘(büyüme, uzama, gelişme bildiren kök) but-a-k (dal, ağaç dalı)’ (Eyuboğlu, 1991: 103).

büyre ‘böbrek’ (KTTTS, 100) < *böğrek* < *böğür* (Eyuboğlu, 1991: 100).

dünek ‘meyve çekirdeği’ < *dän* ‘tohum; tahıl, tane’ (KTTTS, 121).

erkek ‘1. Erkek 2. Koca, eş’ (KTTTS, 142) < *erk* (Eyuboğlu, 1991: 239).

ertek ‘masal’ < *erte* ‘eskiden önceden’ (KTTTS, 143).

jarğışaq ‘patlayıcı madde’ < *jarğış* ‘patlatıcı’ (KTTTS, 164).

jolaq ‘çizgili, yol yol’ < *jol* ‘yol’ (KTTTS, 180).

jüzik ‘yüzük’ (KTTTS, 189) < *yüz*+(ü) ‘eklem, mafsıl’ (Eren, 1999: 462).

jüyek ‘tarlalarda suyun rahat akması için açılan su yolu, evlek’ < *jüye* ‘1. Eklem, oynak 2. Sistem, düzen’ (KTTTS, 189).

jibek ‘1. İpek 2. Yumuşak, nazik, kibar’ (KTTTS, 195) < *jib* ‘ip’ (Eyuboğlu, 1991: 179).

kejek ‘erkek ördek, suna’ (KTTTS, 222).

kökek (ı) ‘guguk (kuşu)’ (KTTTS, 243).

kökirek ‘1. Göğüs, sine, göğüs kemiği 2. Şuur, sezgi, düşünce 3. Kendini beğenmiş, kibirli’ (KTTTS, 245) < *kökür*+*ek* (Gülensoy, 2007: 376).

könek ‘deriden yapılmış, içine kısırak sütü sağılan kap’ < *kön* ‘büyük baş hayvan derisinden yapılan iyi işlenmiş deri, gön’ (KTTTS, 247).

qalpaq ‘1. Başlık, kalpak 2. Kapak’ (KTTTS, 281) < *kalıp*+(a)*k* ‘kapak, örtü’ (Eren, 1999: 203).

qamışaq ‘kamışlık, sazlık’ < *qamış* ‘kamış’ (KTTTS, 283).

qañqaaq ‘kakılıp, kırırdamadan, hareketsiz kalan’ < *qanq* ‘kank diye çıkan yansıma ses’ (KTTTS, 287).

quwıq ‘idrar torbası’ (KTTTS, 327) < *kowı* ‘içi kof ve çürümüş olan’ (Atalay, 1986: IV 350).

qılanaq ‘1. Arpa, buğday vb. tahılların başaklarındaki kılçıklar 2. Kılçık (balık)’ < *qılta* ‘kılçık (balık)’ (KTTTS, 346).

qısıraq ‘kısırak’ < *kısır* ‘kısır’ (KTTTS, 352).

qıtıq ‘gıdık’ < *qıt* ‘tavuğun çıkardığı ses’ (KTTTS, 353).

masaq ‘arpa, buğday, yulaf gibi ekinlerin taneleri taşıyan kılçıklı başı , başak’ (KTTTS, 369) < *baş* (Serebrennikov ve Gadjeva, 2022: 97).

moynaq (ı) ‘1. Deve boynu 2. İki dağ yamacını birbirine bağlayan, deve boynu görünümlü kıvrım yer’ < *moyın* ‘boyun’ (KTTTS, 382).

moynaq (u) ‘körük boynu’ (KTTTS, 382) < *moyın* ‘boyun’ (QG, 2002: 300).

mültik ‘pürüz, aksama, kusur, noksan’ < *mült* ‘kusur, yanlış, hata’ (KTTTS, 389).

odıraq ‘nezaketsiz, kaba, görgüsüz’ < *odır* ‘kaba, yaramaz, lâf anlamaz, küstah’ (KTTTS, 406).

ortaq (*i*) ‘şerik, hissedar, ortak, müşterek’ < *orta* (*i*) ‘orta, yarı’ (KTTTS, 417).

ortaq (*u*) ‘şirket, kumpanya, ortaklık’ < *orta* (*i*) ‘orta, yarı’ (KTTTS, 417).

özek (*i*) ‘akar su yatağı, akak’ (KTTTS, 424).

özek (*u*) ‘1. Bitkilerin kök, gövde ve dallarının ortasında boydan boya bulunan hafif, gevrek ve çoğu yumuşak bölüm, öz 2. Çıbanların içinde ölmüş dokudan oluşan, irinle birlikte çıkan parça, öz 3. Temel, esas, öz, ana’ (KTTTS, 424).

suriq ‘dış görünüş’ < *sur* (*i*) ‘çehre, yüz, sima’ (KTTTS, 494).

sıldıraq ‘boş, fuzulî, gereksiz’ < *sıldır* (*u*) ‘boş, anlamsız’ (KTTTS, 502).

tağanaq ‘serçegillerden bir tür kuş’ (KTTTS, 510).

tobiq ‘1. Topuk 2. Büyükbaş hayvanın topuğu’ (KTTTS, 538) < *top*+ (*u*)*k* (Eren, 1999: 412).

totiq (*i*) ‘oksit, pas’ < *tot* ‘pas, demir pası’ (KTTTS, 546).

tusaq ‘bir ile iki yaş arasındaki dişi koyun, şişek’ (KTTTS, 557).

tikenek ‘diken’ < *tiken* ‘diken’ (KTTTS, 573).

ulıq (*i*) ‘üst düzey yönetici’ < *ulı* (*i*) ‘1. Ulu, yüce, büyük 2. Bilge, düşünür’ (KTTTS, 585).

ülpek ‘çok yumuşak, hafif, yumuşacık’ (KTTTS, 598) < *ülpe* ‘yumuşak, yumuşacık’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 59).

şağırmaq ‘güneşli, açık hava’ (KTTTS, 620) < *şağıрма* ‘parlayan, açık, ışıık, aydınlık’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 193).

ıqlıq ‘hıçkırık’ (KTTTS, 663).

işek ‘1. Bağırsak 2. Tel (kopuz, dombıra vb.)’ < *iş* (*i*) ‘1. İç, karın 2. Bir şeyin içi, iç tarafı’ (KTTTS, 673).

{+amıq}

bozamuq ‘boz renge yakın renk’ (KTTTS, 90).

qılamıq ‘ilk ince kar’ < *qıl* (KTTTS, 344).

{+añ, +eñ, +ñ}

balañ ‘1. Genç, yetişkin olmayan 2. Erginlik çağına, buluğa ermemiş’ < *bala* ‘çocuk, bebek’ (KTTTS, 76).

bosañ ‘sıkı olmayan, gevşek’ < *bos* ‘içinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, boş’ (KTTTS, 93).

zorañ ‘yapılı, büyük, iri’ < *zor* ‘kocaman, iri, büyük’ (KTTTS, 202).

jaltañ (*u*) ‘korkak, ürkek’ < *jalt* ‘ani ve hızlı hareketini bildirmek için kullanılan söz’ (KTTTS, 158).

jatañ ‘farklı, değişik’ < *jat* (i) ‘1. Yabancı, yad, ecnebi 2. Düşman, hasım 3. Yakışksız, abes’ (KTTTS, 167).

jeleñ (i) ‘erkeklerin ince üst giyimi’ < *jel* ‘yel, rüzgar’ (KTTTS, 172).

jeleñ (u) ‘yalın kat, ince’ < *jel* ‘yel, rüzgâr’ (KTTTS, 173).

jutañ ‘eski püskü, döküntü’ < *jut* ‘kıtlık, açlık’ (KTTTS, 188).

kezeñ ‘devre, dönem, devir, zaman’ < *kez* ‘zaman, süre, vakit’ (KTTTS, 223).

keşeñ ‘gecikmeli olarak, biraz geç’ < *keş* ‘kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, geç’ (KTTTS, 235).

köbeñ ‘etlenen, semiz hâle gelen’ < *köp* ‘1. Çok, fazla, bol 2. Devamlı, sürekli 3. Halk, topluluk’ (KTTTS, 241).

qarañ ‘1. Karanlık 2. Ağır, zor, azaplı’ < *qara* (i) ‘kara, siyah’ (KTTTS, 292).

qartañ ‘ihtiyar, yaşlı’ < *qart* ‘ihtiyar, yaşlı’ (KTTTS, 296).

qasañ ‘1. Sert, sertleşmiş 2. Acımasız, merhametsiz’ < *qas* (u) ‘düşman, ziyan verecek kişi’ (KTTTS, 298).

qubañ ‘1. Beyazımtırak, kır 2. Boz’ < *quba* ‘ak, beyaz’ (KTTTS, 328).

quwañ ‘1. çorak, kıraç 2. yağışsız, kuru (yıl, mevsim) 3. Solgun, sararmış < *quw* ‘kurumuş, sararmış’ (KTTTS, 325).

qurtañ ‘verem hastalığına yakalanmış hayvan’ < *qurt* ‘tüberküloz hastalığının halk arasındaki adı’ (KTTTS, 339).

masañ ‘sarhoşça, biraz sarhoş (kimse), çakırkeyif’ < *mas* ‘sarhoş, mest’ (KTTTS, 369).

muljñ ‘1. Boş konuşan, boşboğaz, geveze kimse 2. Boş söz’ (KTTTS, 391).

mijñ ‘1. Boş konuşan, boşboğaz, geveze kimse 2. Boş söz’ (KTTTS, 391).

odırañ ‘nezaketsiz, kaba, görgüsüz’ < *odır* ‘kaba, yaramaz, lâf anlamaz, küstah’ (KTTTS, 406).

saltañ ‘tek, yalnızca, salt’ < *salt* (i) ‘tek, yalnız, tek başına, salt’ (KTTTS, 464).

sorañ (i) ‘tuzlak, tuzlu arazi’ < *sor* (u) ‘tuzlak, tuzlu arazi’ (KTTTS, 488).

tarañ ‘1. Dar, küçücük 2. Cimri, pinti, eli sıkı’ < *tar* ‘dar, geniş olmayan’ (KTTTS, 521).

tozañ ‘toz, toz toprak, tozan’ < *toz* (KTTTS, 539).

ızıñ ‘vızıltı’ (KTTTS, 662) < *ız* (ız etüw) ‘vızırdamak, vız vız etmek’ (Yüce, 1984: 322).

{+ar, +er}

birer ‘sayılı, az’ < *bir* ‘sayıların ilki, bir’ (KTTTS, 104).

quzar ‘dağın en yüksek noktası, doruk, zirve’ < *quz* ‘1. Yar, uçurum 2. Kanyon’ (KTTTS, 330).

{+aw, +ew, +uw, +üw}

altaw ‘altı tane’ < *altı* (KTTTS, 42).

birew (*i*) ‘bir, bir tane’ < *bir* (KTTTS, 104).

birew (*u*) ‘biri’ < *bir* (KTTTS, 104).

dümpüw ‘ağır iki nesnenin çarpışmasından meydana gelen patırtı’ < *dümp* (KTTTS, 131).

ekew ‘ikisi birlikte, iki tane’ < *eki* ‘iki’ (KTTTS, 137).

elüw ‘elli’ (KTTTS, 138).

jetew ‘yedi tane’ < *jeti* (*i*) ‘yedi’ (KTTTS, 177).

jıraw ‘âşık, ozan’ < *jır* ‘uzun, manzum şiir; destan, yır’ (KTTTS, 194).

kötew ‘basur, hemoroit’ < *köt* ‘makat, anüs’ (KTTTS, 252).

qañquw ‘dedikodu, söylenti’ < *qañq* ‘kank diye çıkan yansıma ses’ (KTTTS, 287).

törtew ‘dört tane, dört adet’ < *tört* ‘dört’ (KTTTS, 549).

tisew ‘atlarda görülen diş hastalığı’ < *tis* ‘diş’ (KTTTS, 576).

üşew ‘üç adet’ < *üş* ‘üç’ (KTTTS, 601).

{+bay}

jolşıbay ‘yol üstü’ < *jolşı* ‘1. Yol yapan kişi 2. Yolcu’ (KTTTS, 181).

Qazaqbay ‘Kazaklara has özellik’ < *Qazaq* ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 271).

pälenbay ‘bir hayli’ < *pälen* ‘falan’ (KTTTS, 440).

şığaybay ‘cimri, pinti’ < *şığay* (*i*) ‘1. Fakir, yoksul 2. Cimri, pinti’ (KTTTS, 650).

ırjañbay ‘yerli yersiz gülen, her şeye gülen’ (KTTTS, 666) < *ırjañ* ‘lüzumsuz şeylere gülen’ (Yüce, 1984: 323).

{+da, +de, +ta, +te}

abaysızda ‘hiç beklenmedik bir sırada, ansızın’ < *abaysız* ‘dikkatsizce, farkında olmadan’ (KTTTS, 21).

azanda ‘sabahleyin’ < *azan* ‘sabah vakti’ (KTTTS, 28).

ayında ‘her ay, ayda bir defa’ < *ay* (KTTTS, 30).

aqırında ‘sonunda, nihayet’ < *aqır* ‘son’ (KTTTS, 38).

aqıyqatında ‘aslında, hakikaten’ < *aqıyqat* ‘hakikat’ (KTTTS, 35).

alaqanda ‘gözünün önünde, apaçık’ < *alaqan* ‘avuç içi, aya’ (KTTTS, 39).

alğaşqıda ‘başlangıçta, evvelinde, ilkinde’ < *alğaş* ‘ilk, birinci’ (KTTTS, 40).

alda ‘1. Önde, ileride 2. Gelecekte 3. Uzakta değil, yanında’ < *al* ‘ön taraf, karşı’ (KTTTS, 40).

aldında ‘1. Bir şeyin arifesinde, başlangıcında, 2. Gözünün önünde, yüz yüze’ < *alda* ‘1. önde, ileride, 2. uzakta değil, yanında’ (KTTTS, 41).

anada ‘geçende, o gün, o zaman’ < *ana* ‘bu, şu, o’ (KTTTS, 44).

arqasında ‘sayesinde, himayesinde, yardımıyla’ < *arqa* ‘saye, vasıta, araç’ (KTTTS, 50).

ädette ‘alışılâgelen’ < *ädet* ‘alışkanlık, âdet’ (KTTTS, 62).

äytsede ‘yine de, buna rağmen’ < *äyt-* ‘öyle yap-’ (KTTTS, 63).

älgide ‘deminki, az önceki’ < *älgı* ‘demin, biraz önce’ (KTTTS, 64).

añdawsızda ‘birden, aniden, ansızın’ < *añdawsız* ‘kaygısızca, düşünmeden’ (KTTTS, 46).

äytpegende ‘yoksa, aksi hâlde’ < *äyt-* ‘öyle yap-’ (KTTTS, 63).

äride ‘önceleri, eski zamanlarda, eskide, eskiden’ < *äri* (i) ‘biraz öte, biraz uzak’ (KTTTS, 67).

äwelde ‘ilk başta, evvela’ < *äwel* ‘evvel, önce, ilk önce, ilk olarak’ (KTTTS, 68).

äwelinde ‘ilk başta’ < *äwel* ‘evvel, önce, ilk önce, ilk olarak’ (KTTTS, 68).

basında ‘ilk başta, o zaman, önce’ < *bas* ‘başlangıç’ (KTTTS, 81).

bayağıda ‘eskiden, evvelden, önceleri’ < *bayağı* ‘çok önceki’ (KTTTS, 83).

bertinde ‘son zamanlarda, yakın tarihlerde, geçenlerde’ < *bertin* ‘son, sonuncu’ (KTTTS, 87).

bayqawsızda ‘ansızın, anîden, tesadüfen, beklenmedik bir anda’ < *bayqawsız* ‘1. bilinmez, hissedilmez 2. Dikkatsiz’ (KTTTS, 73).

birde ‘bir seferinde, bazen, ara sıra’ < *bir* (i) ‘1. Sayıların ilki, bu sayıyı gösteren rakam, bir 2. Tek, yalnız’ (KTTTS, 104).

demde (i) ‘hemen, çabuk, anında’ < *dem* ‘3. Zaman, an’ (KTTTS, 124).

durısında ‘hakikaten, esasen, aslında, doğrusu, gerçekten’ < *durıs* ‘doğru, dürüst, düzgün’ (KTTTS, 130).

ejelde ‘eskiden, önceden, vaktiyle’ < *ejel* ‘başlangıcı bilinmeyen süre’ (KTTTS, 136).

erteñinde ‘ertesi gün’ < *erteñ* ‘1. Yarın 2. Gelecek’ (KTTTS, 143).

erterekte ‘eskiden, geçmişte’ < *erterek* ‘önceden, daha erken, erkence’ (KTTTS, 143).

esebinde ‘olarak, gibi’ < *esebi* ‘misal’ (KTTTS, 144).

jazda ‘yazın, yaz mevsiminde’ < *jaz* (i) ‘yaz’ (KTTTS, 151).

jayında ‘hakkında, hususunda, doğrultusunda’ < *jay* ‘hakkında, hususta’ (KTTTS, 153).

jayşılıqta ‘özel bir durum yokken, her şey yolunda iken’ < *jayşılıq* ‘sükûnet, huzur’ (KTTTS, 153).

jaqında (i) ‘yakın bir yerde, yakında’ < *jaqın* ‘yakın’ (KTTTS, 154).

jalğanda ‘hayatta, ömürde’ < *Jalğan* (i) ‘dünya, hayat, yaşam’ (KTTTS, 156).

janında ‘1. Yanında. 2. Beraberinde, bünyesinde, içinde’ < *jan* (u) ‘yan, yan taraf’ (KTTTS, 161).

jaratılısında ‘aslında, fıtratında, doğasında’ < *jaratılıs* ‘1. Tabiat, yaradılış 2. Mizaç, yapı, karakter’ (KTTTS, 163).

jasında ‘küçüklüğünde, gençliğinde’ < *jas* (u) ‘1. Genç, toy 2. Körpe, daha büyümemiş 3. Taze’ (KTTTS, 167).

joğarıda ‘yukarıda’ < *joğarı* ‘yukarı, üst’ (KTTTS, 179).

jöninde ‘hakkında, hususunda’ < *jön* (u) ‘vaziyet, hâl, durum’ (KTTTS, 183).

jöpeldemede ‘birden, hemen, aniden, alelâcele’ < *jöpeldeme* ‘tez, hemen’ (KTTTS, 183).

juwıqta (i) ‘yakında, yakın bir zamanda’ < *juwıq* (u) ‘yaklaşık, yakın, civarında’ (KTTTS, 184).

julda ‘her yıl’ < *jıl* ‘yıl’ (KTTTS, 191).

jılında ‘her yıl, yılda bir’ < *jıl* ‘yıl’ (KTTTS, 192).

zadında ‘aslında, esasında’ < *zadı* (i) ‘soylu, nesli’ (KTTTS, 197).

zamanında ‘zamanında, vaktinde, devrinde’ < *zaman* ‘zaman, vakit, devir’ (KTTTS, 198).

zamatında ‘anında, anîden, hemen’ < *zamat* ‘1. Vakıt, zaman 2. Bir anda, çabucak’ (KTTTS, 198).

zamatta ‘bir anda, hemen, çarçabuk’ < *zamat* ‘1. Vakıt, zaman 2. Bir anda, çabucak’ (KTTTS, 198).

zatında ‘aslında, esasında’ < *zadı* (i) ‘soyu, nesli’ (KTTTS, 199).

zerde ‘akıl, zihin, şuur’ < *zer* ‘zihin’ (KTTTS, 201).

keyde ‘bazen, kimi zaman’ < *key* ‘bazı, kimi, gâh’ (KTTTS, 223).

kezdeysoqta ‘birden, ansızın, anîden’ < *kezdeysoq* ‘tesadüfen, rastgele, ansızın’ (KTTTS, 223).

kezinde ‘vaktinde, zamanında, vaktiyle’ < *kez* ‘zaman, süre, vakit’ (KTTTS, 223).

keminde ‘asgarî, en az, en azından’ < *kem* ‘1. Eksik, noksan 2. Kalitesiz, kötü 3.

Sakat, özürlü, zavallı, gariban' (KTTTS, 228).

künde (u) 'her gün, günde' < *kün* 'gün' (KTTTS, 258).

qağaberiste 'kuytuda, tenhada' < *qağaberis* 'kuytu, sapa, تنها, ıssız yer' (KTTTS, 268).

qazirde 'şu anda, bugünlerde, şimdilerde' < *qazir* '1. Şimdi, şu anda 2. Çabucak, hemen' (KTTTS, 273).

qaqında 'hakkında, ilgili, üzerine' < *qaqı* 'hak, hukuk' (KTTTS, 278).

qalayda 'ne olursa olsun, muhakkak, her hâlükârda' < *qalay* 'nasıl' (KTTTS, 279).

qalpında 'eski hâlinde, değişmemiş' < *qalpı* (u) 'şekil, kalıp' (KTTTS, 281).

qapelimde 'ansızın, beklenmedik anda' < *qapelim* 'birden, aniden' (KTTTS, 288).

qapıda 'kazara, yanlışlıkla, istemeden, aniden' < *qapı* (ı) '2. Yanlışlık, hata' (KTTTS, 289).

qapılısta 'beklenmedik bir sırada, ansızın' < *qapılıs* 'beklenmeyen, umulmadık bir anda' (KTTTS, 289).

qapısızda 'ansızın, aniden' < *qapısız* '1. Hazırlıksız, gafil 2. ihtiyatla, dikkatlice' (KTTTS, 289).

qarbalasta 'alelacele, aceleyle, telâşla' < *qarbalas* 'telaşlı, acele, ivedi' (KTTTS, 294).

qarsañında 'arifesinde' < *qarsañ* 'belirli bir meselenin, bir vakanın önündeki zaman dilimi, arife' (KTTTS, 296).

qarımta 'karşılık, mukabele' (KTTTS, 297) < *qarım* (QÄTS, 2011: Q-Q 401).

qasında 'yanında, beraberinde' < *qası* (u) '(bir şeyin) yanı' (KTTTS, 299).

qaşanda 'her zaman, daima' < *qaşan* 'ne zaman' (KTTTS, 305).

qolında 'himayesinde, korumasında, denetiminde, yönetiminde' < *qol* (u) 'asker, ordu' (KTTTS, 315).

lajda 'çaresini, yolunu, yöntemini bulma' < *laj* 'çözüm, yol, çıkış' (KTTTS, 355).

layımda 'her zaman, devamlı' < *layım* 'daima, her zaman, hep' (KTTTS, 356).

lezde 'alelacele, çabucak' < *lez* 'alelacele, çabucak' (KTTTS, 357).

mañında 'yanında, etrafında, civarında' < *mañ* (ı) 'bölge, yer, civar' (KTTTS, 368).

mezette '1. O anda, o zaman 2. Hemen, çabucak, çarçabuk' < *mezet* 'an, lâhza' (KTTTS, 375).

munda 'burada, bu yerde' < *mun* 'bu' (KTTTS, 387).

mundayda 'bu hâlde, bu durumda' < *munday* 'bunun gibi, aynen böyle' (KTTTS, 387).

mıqtağanda ‘taş çatlasa’ < *mıqta-* ‘1. Sağlamlaştırmak 2. Var gücüyle çalışmak’ (KTTTS, 391).

mırıšta ‘çinkoyla karışık, çinkolu’ < *mırış* ‘çinko’ (KTTTS, 392).

negizinde ‘aslında, gerçi, aslına bakınca’ < *negiz* ‘esas, temel, asıl, ana’ (KTTTS, 400).

orayında ‘uygun olduğunda, yeri geldiğinde’ < *oray* ‘layık, uygun’ (KTTTS, 415).

osında ‘burada’ < *osı* ‘bu, şu’ (KTTTS, 419).

osundayda ‘böyle bir durumda, bu sırada’ < *osınday* ‘bunun gibi’ (KTTTS, 419).

rasında ‘aslında, hakikaten, gerçekten, doğrusu’ < *ras* ‘doğru, hakikat, gerçek’ (KTTTS, 450).

sütte ‘kaşla göz arasında’ < *sāt* ‘1. An, lâhza, zaman 2. Hayırlı, uygun, elverişli zaman, fırsat’ (KTTTS, 476).

sonda ‘1. O an, o zaman, o vakit, o sırada 2. Orada, o tarafta’ (KTTTS, 487) < *so* ‘o’ (QÄTS, 2011: C-T 222).

tayawda ‘yakında, yakın zamanda’ < *tayaw* ‘yakın, doğru’ (KTTTS, 526).

teginde ‘herhâlde, aslında’ < *tegi* ‘galiba, herhalde’ (KTTTS, 530).

tuwmısında ‘doğalı beri, ömründe, doğdu doğalı’ < *tuwmıs* ‘yaratılış, olmuş’ (KTTTS, 551).

tutqiyulda ‘aniden, birden, hiç beklenmedik anda’ < *tutqiyıl* (KTTTS, 558).

tübinde ‘1. Bir şeyin dibinde, bir yerin yakınında 2. Sonunda, nihayet, neticede’ < *tüp (ı)* ‘1. Dip; alt 2. Ağaç, ot vb. şeylerin kökü 3. Kök (ağaç) 4. Bir şeyin yanı, yan tarafı’ (KTTTS, 559).

waqıtında ‘vaktinde, zamanında’ < *waqıt* ‘1. Vakit, zaman 2. Dönem, devir, çağ, devran 3. An, lahza’ (KTTTS, 578).

şamasında ‘tahminen, takriben, yaklaşık, aşağı yukarı’ < *şaması* ‘galiba, herhâlde’ (KTTTS, 627).

şüyde ‘1. Ensenin üstü, başın arka tarafı 2. Balta, kazma vb. arka, ters tarafı’ < *şüy (ı)* ‘tahta çivi, kazık’ (KTTTS, 649).

şındığında ‘aslında, esasında, doğrusu’ < *şındıq* ‘gerçek, hakikat’ (KTTTS, 654).

ilgeride ‘eskiden’ < *ilgeri* ‘ileri, ileri doğru’ (KTTTS, 670).

iñirde ‘akşam, gurup vakti’ < *iñir* ‘alaca karanlık, gurup vakti’ (KTTTS, 671).

{+dağan, +degen, +tağan, +tegen}

azdağan ‘azıcık, biraz’ < *az* ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28).

jertağan ‘alçak, yüksek olmayan’ < *jer* ‘1. Yer, dünya 2. Kara parçası, mahal 3. Memleket, toprak 4. Arsa, arazi 5. Mekân, mesken’ (KTTTS, 176).

jüzdegen ‘yüzlerce’ < *jüz* (iv) ‘yüz sayısı, yüz’ (KTTTS, 188).

köptegen ‘birçok, epeyce’ < *köp* ‘1. Çok fazla, bol 2. Devamlı, sürekli 3. Halk, topluluk’ (KTTTS, 248).

qarındağan ‘tuluma doldurulmuş, tulumlanmış’ < *qarın* ‘1. Karın, mide 2. Yağ muhafaza etme kabı olarak kullanılan inek yahut koyun karnı (ışkembesi), tulum’ (KTTTS, 297).

miñdağan ‘binlerce’ < *miñ* ‘bin’ (KTTTS, 392).

ondağan ‘onlarca’ < *on* ‘on’ (KTTTS, 412).

sandağan ‘binlerce, çok’ < *san* (u) ‘1. Sayı, hesap 2. Rakam, sayı 3. Gazete ve dergilerde sayı 4. On bini karşılayan sayı’ (KTTTS, 466).

törttağan ‘dörtlük, kıta’ < *tört* ‘dört’ (KTTTS, 549).

{+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}

aqtañdaq ‘1. Vücuttaki beyaz lekeler’ (KTTTS, 36) < *aqtañ* ‘atın ak ve koyu karışık rengi’ (QTTS, 2008: 33).

añqıldaq ‘içinde sır saklamayan, açık yürekli, saf (kimse)’ < *añqıl* ‘uğuldayan rüzgarın etkisi’ (QÄTS, 2011: A-A: 544).

bozdaq (i) ‘genç, yiğit, delikanlı’ < *boz* ‘genç, delikanlı, yiğit’ (KTTTS, 90).

bolpıldaq ‘gevşek, yumuşak’ < *bolp* (KTTTS, 91).

darqıldaq ‘saf, temiz, iyi niyetli, alçak gönüllü’ (KTTTS, 119).

dızıldaq ‘yerinde duramayan, huzursuz’ < *dızıl* ‘sızı, ağrı’ (KTTTS, 132).

jaydaq (i) ‘1. Düz, açık. 2. Derin olmayan, sığ’ < *jay* (v) ‘sıradan, önemsiz, basit’ (KTTTS, 152).

jaydaq (u) ‘eyersiz, eyer takımı olmayan’ < *jay* (viii) ‘serbest, rahat’ (KTTTS, 152).

jaydaq (iii) ‘yüzeysel, sathi, derin olmayan’ < *jay* (v) ‘sıradan, önemsiz, basit’ (KTTTS, 152).

jaltıldaq ‘parlak, ışıltılı, pırıltılı’ < *jaltıl* ‘parıltı, pırıltı’ (KTTTS, 158).

jarqıldaq ‘1. Parlayan, parlak 2. Neşeli, canlı’ < *jargıl* ‘ışıltı, parıltı’ (KTTTS, 164).

jeñiltek ‘hoppa, havaî’ < *jeñil* ‘1. Hafif, ağır olmayan 2. Kolay, basit 3. Üstünkörü, yüzeysel 4. Hafif, hoppa’ (KTTTS, 175).

jılıldaq ‘parlayan, ışıldayan, parlak’ < *jılıl* ‘parıltı, pırıltı’ (KTTTS, 192).

jırqıldaq ‘çok gülen, güleç’ < *jırqıl* ‘anlamsız ve yersiz gülüş’ (KTTTS, 194).

zuwıldağ ‘çok konuşan, çenesi düşük, boş boğaz’ < *zuwıl* ‘vızıltı, uğultu’ (KTTTS, 203).

kespelteğ ‘1. Kısa, kısaltılmış olan 2. Tıknaz’ (KTTTS, 233).

qaltılđaq ‘çabuk üşüyen, çok titreyen, titrek’ < *qaltıl* ‘titreme, serzeniş’ (KTTTS, 281).

qañqılđaq ‘ciyak ciyak bağırın’ (KTTTS, 287) < *qañqıl* ‘ciyak ciyak bağırma’ (QÄTS, 2011: Q-Q 250).

qarqılđaq ‘kahkaha atan (kimse)’ < *qarqıl* ‘1. Karganın çıkardığı ses, gak gak 2. Kahkaha’ (KTTTS, 295).

qorılđaq ‘sürekli horuldayan’ < *qorıl* ‘horultu’ (KTTTS, 322).

qumđaq ‘kumlu, kumsal’ < *qum* ‘kum’ (KTTTS, 334).

qurılđaq ‘guruldayan, vıraklayan’ (KTTTS, 339).

qıstağ ‘kışın barınılan yer, kışlak’ < *qıs (ı)* ‘kış’ (KTTTS, 352).

lapılđaq ‘hemen alevlenen, çabuk tutuşan, yanıcı’ < *lapıl* ‘1. Alev, alaz, yalaz 2. Yürek yangını’ (KTTTS, 356).

muñđaq ‘dertli, kederli’ < *muñ* ‘kaygı, keder, hüzn, elem’ (KTTTS, 387).

miñqılđaq ‘homurdanan, mırıldanan, söylenen’ < *miñq- miñq (miñq-miñq etiw)*

‘homurdanmak, söylenmek’ (KTTTS, 392).

solqılđaq ‘1. Kolay bükülen, kolay eğilen, esnek 2. Değişken, kararsız’ < *solqıl* ‘zonklama, sancı’ (KTTTS, 486).

suwılđaq ‘1. Fısırtılı, hışırtılı 2. Boşboğaz, geveze’ (KTTTS, 492).

taqılđaq ‘hızlı, canlı ve güzel konuşan; hazır cevap’ (KTTTS, 513) < *taqıl (ı)* ‘tak tak diye çıkan ses’ (QÄTS, 2011: S-T 640).

tüpelteğ ‘kısa, bodur, bücür’ (KTTTS, 528) < *täpel* ‘kısa, alçak, yatık, bodur’ (QÄTS, 2011: T-U 59).

toqılđaq ‘ağaçkakan’ (KTTTS, 541).

töstek ‘cüsseli, iri yapılı’ < *tös (ı)* ‘1. Döş, göğüs 2. Hayvanların göğüs kafesi 3. Kadın, kız göğsü, meme 4. Dağ ve tepe yüzü, yamacı, yakası’ (KTTTS, 549).

tıqılđaq ‘1. Tık tık eden, tıkırdayan 2. Vıdı vıdı eden dırdırcı’ < *tıqıl* ‘tıkırtı, takırtı’ (KTTTS, 567).

tübirteğ ‘1. Kesilen ağacın veya bitkinin kökü 2. Kalıntı, artık’ < *tübir* ‘1. Ağaç ve bitki kökü 2. Asıl, esas, temel 3. Kelime kökü’ (KTTTS, 559).

şaqalağ ‘çocuk, bebek, çağa’ < *şaqa (ı)* ‘1. Yeterince tüylenmemiş hayvan yavrusu 2. Henüz yetişmemiş, toy’ (KTTTS, 623).

şaqılđaq (ı) ‘1. Keskin, kulak tırmalayan, cırtlak, tiz (ses) 2. Kavgacı, şirret’ < *şaqıl*

‘sert cisimlerin birbirine değmesi sonucu çıkan ses, şingirtı’ (KTTTS, 623).

şañqıldağ ‘cırtlak sesli, ciyak ciyak bağırın’ (KTTTS, 628) < **şañqıl** ‘çığlık gibi çıkan ses’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 248).

şapalağ ‘tokat, şamar, sille’ (KTTTS, 629) < **şap+a+lağ** (Gülensoy, 2007: 838).

şımday ‘çimli, çimenlik (yer)’ < **şım** ‘çim, çimenlik, çimen’ (KTTTS, 653).

ızılday ‘vızıldayan, vızlayan’ < **ızıl** ‘vızıltı’ (KTTTS, 662).

{+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen}

anadaydan ‘uzaktan, göz görecektan yerden’ < **anaday** (uu) ‘anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan bir yeri belirtmek için kullanılır’ (KTTTS, 44).

bayağıdan ‘eskiden, önceden, evvelden’ < **bayağı** ‘Çok önceki’ (KTTTS, 83).

belşeden ‘beline kadar’ < **belşe** ‘bel’ (KTTTS, 87).

beluwardan ‘beline kadar’ < **beluwar** ‘bedenin kemer bağlanan kısmı, bel’ (KTTTS, 87).

bostan (u) ‘serbest, hür’ < **bos** ‘içinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, boş’ (KTTTS, 93).

buljıtpastan ‘değiştirmeden, aynen’ (KTTTS, 98) < **buljıtpa-** ‘tam kendisi gibi yapmak, hiç farksız olarak yapmış olmak’ (Yüce, 1984: 53).

burınnan ‘önceden, eskiden’ < **burın** ‘önceleri, daha önce, evvelde, evvelce’ (KTTTS, 99).

birden ‘birden, aniden’ < **bir** (KTTTS, 104).

birinşiden ‘öncelikle, evvelâ, ilkin’ < **birinşi** ‘bir sayısının sıra sayı sıfatı, birinci’ (KTTTS, 105).

egizden ‘ikişer ikişer, çift, çift’ < **egiz** ‘1. İkiz 2. Çift’ (KTTTS, 135).

ekewden ‘ikişer’ < **ekew** ‘ikisi birlikte, iki tane’ (KTTTS, 137).

ekinşiden ‘bununla birlikte, buna ek olarak’ < **ekinşi** ‘1. İkinci 2. Bundan sonraki 3. Bir şeyin karşı tarafı’ (KTTTS, 137).

erteden ‘önceden, eskiden’ < **erte** ‘1. Erken 2. Eskiden, önceden’ (KTTTS, 143).

esepdan ‘matematik işlemlerini iyi yapan, hesabı kuvvetli’ < **esep** ‘1. Hesap, rapor 2. Dört işlem’ (KTTTS, 145).

jalpağınan ‘yan yan, yanından’ < **jalpağ** ‘yassı, yayvan, yalpak’ (KTTTS, 157).

jañadan ‘yeniden, tekrar’ < **jaña** (ı) ‘1. Yeni, çağdaş 2. Yakında bir süre önce’ (KTTTS, 161).

jaratılısınan ‘yaratılıştan, doğuştan’ < **jaratılıs** ‘1. Tabiat, yaratılış 2. Mizaç, yapı, karakter’ (KTTTS, 163).

jastayınan ‘küçüklüğünden, genç yaşından’ < *jastay* (ı) ‘çocukluğundan, gençliğinden beri’ (KTTTS, 166).

jasınan ‘küçüklüğünden, gençliğinden’ < *jas* (ı) ‘1. Genç, toy 2. Körpe, daha büyümemiş 3. Taze’ (KTTTS, 167).

keyinnen ‘son zamanlarda, sonradan, daha sonra’ < *keyin* ‘sonra’ (KTTTS, 224).

kenetten ‘aniden, ansızın, birdenbire’ < *kenet* ‘aniden, ansızın, birdenbire’ (KTTTS, 229).

köpten ‘çoktan, çoktandır’ < *köp* ‘1. Çok fazla, bol 2. Devamlı, sürekli 3. Halk, topluluk’ (KTTTS, 248).

qaytadan ‘yeniden, tekrar’ < *qayta* (ı) ‘gene, yine, tekrar’ (KTTTS, 275).

qarğadayınan ‘küçüklükten beri’ < *qarğaday* ‘1. Karga gibi 2. Küçük, genç’ (KTTTS, 294).

qarşadayınan ‘küçüklüğünden, çocukluğundan’ < *qarşaday* ‘ufacık, küçük’ (KTTTS, 296).

qatarınan ‘1. Aynı anda, birden. 2. Sırayla’ < *qatar* (ı) ‘1. Sıra, dizi, katar 2. Yanında, sırasında 3. Belli bir grubun, organizasyonun üyesi 4. Yaşıt, akran, denk’ (KTTTS, 300).

qaşannan ‘eskiden, önceden’ < *qaşan* ‘ne zaman’ (KTTTS, 305).

manağıdan ‘biraz öncekinden, az öncekinden’ < *manağı* ‘biraz önceki, az önceki’ (KTTTS, 366).

manadan ‘deminden beri’ < *mana* ‘biraz önce, az önce’ (KTTTS, 366).

munan ‘bundan’ < *bu* (KTTTS, 386).

negizinen ‘aslında, gerçi, aslına bakınca’ < *negiz* ‘esas, temel, asıl, ana’ (KTTTS, 401).

oqıstan ‘ansızın, aniden’ < *oqıs* ‘ansızın, aniden’ (KTTTS, 411).

özdiginen ‘kendiliğinden, kendi kendine’ < *öz* ‘öz, kendi’ (KTTTS, 424).

sodan ‘ondan, o zamandan’ (KTTTS, 484) < *so* ‘o’ (QÄTS, 2011: C-T 222).

sonadaydan ‘uzaktan, ta oralardan’ < *sonada* ‘eskiden, önceden, bir zamanlar’ (KTTTS, 486).

sonan ‘o zamanlardan beri, ondan sonra, bu güne kadar’ (KTTTS, 487) < *so* ‘o’ (QÄTS, 2011: C-T 222).

sondıqtan ‘onun için, o nedenle’ < *sondıq* ‘onu yapacak kadar, onun kadar’ (KTTTS, 487).

soñınan ‘sonradan, arkasından, peşinden’ < *soñı* ‘sonu, sonucu’ (KTTTS, 487).

tastaq ‘taşlık (yer)’ < *tas* ‘taş’ (KTTTS, 525).

tosinnan ‘aniden, ansızın, birdenbire, rastgele’ < **tosin** ‘birden, anı, beklenmedik’ (KTTTS, 546).

tötennen ‘beklenmedik anda ve yerde, birden bire, aniden’ < **töten** ‘beklenilmeyen yerde, aniden, özel durum’ (KTTTS, 550).

tuwmısınan ‘yaradılıştan, doğuştan’ < **tuw-** ‘doğmak’ (KTTTS, 551).

tutqiyıldan ‘aniden, birden, hiç beklenmedik anda’ < **tutqiyıl** (KTTTS, 558).

tiginen ‘dikey, dikine, diklemesine’ < **tik** ‘dik, dümdüz’ (KTTTS, 571).

şarasızdan (u) ‘çaresizlikten, gayri ihtiyarî, ister istemez’ < **şarasız** ‘çaresiz, naçar’ (KTTTS, 630).

{+dap, +dep, +lap, +lep, +tap, +tep}

azdap ‘azıcık, biraz’ < **az** ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28).

aptalap ‘haftalarca’ < **apta** (ı) ‘hafta’ (KTTTS, 48).

ädeyilep ‘bile bile, özellikle, kasten’ < **ädeyi** ‘bilerek, mahsus, kasten’ (KTTTS, 61).

äwpirimdep ‘zorla, güç şartlar altında’ < **äwpirim** ‘zar zor, güçlülükle’ (KTTTS, 68).

bayızdap ‘acele etmeden, dikkatlice, ihtiyatla’ < **bayız** ‘sabır’ (KTTTS, 73).

böşkelep ‘varıl varıl, fıçı fıçı’ < **böşke** ‘fıçı, varıl’ (KTTTS, 95).

birewlep ‘bir bir, birer birer, tek tek’ < **birew** ‘bir, bir tane’ (KTTTS, 104).

birtindep ‘bir bir, yavaş yavaş’ < **birtin** ‘yavaş, ağır’ (KTTTS, 105).

egizdep ‘ikişer ikişer, çiftler, çiftler’ < **egiz** ‘ikiz, çift’ (KTTTS, 136).

ekewlep ‘1. İki kişi beraberce 2. İkişer ikişer’ < **ekew** ‘ikisi birlikte, iki tane’ (KTTTS, 137).

erkekşelep ‘erkek gibi, erkekçe’ < **erkekşe** ‘erkekçe, erkek gibi’ (KTTTS, 142).

ertelep ‘1. Sabah erkenden 2. Önceden, evvelden’ < **erte** ‘1. Erken 2. Eskiden, önceden’ (KTTTS, 143).

etektep ‘çokça, bolca’ < **etek** ‘1. Etek 2. Dağ, tepe, yığın gibi yamaçlı şeylerin alt bölümü’ (KTTTS, 146).

jaldap ‘1. Dolandırıcı, madrabaz 2. Kötü niyetli, zalim, alçak’ < **jal** ‘gerçek olmayan, yalan, uydurma’ (KTTTS, 157).

jelegeylep ‘sere serpe, toplanmadan, düğmelemeden’ < **jelegey** ‘ince giysiyle dolaşmak’ (KTTTS, 172).

jertağandap ‘yere yakın’ < **jertağan** ‘alçak, yüksek olmayan’ (KTTTS, 176).

jetilep ‘1. Haftalarca, haftalar boyu 2. Her hafta’ < **jeti** ‘yedi gün, bir hafta’ (KTTTS, 177).

jöndep ‘doğru, dürüst’ < *jön (iii)* ‘doğru, haklı’ (KTTTS, 183).

jumalap ‘haftalarca, bir hafta boyunca’ < *cuma* ‘1. Cuma 2. Bir hafta’ (KTTTS, 186).

jüzdep ‘yüzer yüzer’ < *jüz (iv)* ‘yüz sayısı, yüz’ (KTTTS, 188).

jıldap ‘yıllarca’ < *jıl* ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191).

zardap ‘1. Etki, tesir 2. Zarar, zorluk’ < *zar (i)* ‘kaygı, tasa, acı’ (KTTTS, 198).

kezektep ‘sırayla, sırasıyla, nöbetleşe’ < *kezek* ‘1. Sıra, kuyruk 2. Vardiya, posta’ (KTTTS, 223).

köptep ‘çokça, çoğaltarak’ < *köp* ‘çok’ (KTTTS, 248).

kündiktep ‘gündelikçi olarak, yevmiyeci olarak’ < *kündik (ii)* ‘günlük’ (KTTTS, 259).

Qazaqşalap ‘Kazaklar gibi, Kazak âdetlerine göre’ < *Qazaqşa* ‘1. Kazak Türklerinin konuştuğu dilin adı, Kazakça, Kazak Türkçesi 2. Kazak gibi, Kazak'a benzer’ (KTTTS, 271).

qaqpandap ‘tuzak kurarak, hile ile’ < *qaqpan* ‘1. Kapan, tuzak 2. Kandırma, dolandırma, hile’ (KTTTS, 278).

qapşıqtap ‘çuval çuval’ < *qapşıq* ‘ufak çuval’ (KTTTS, 289).

qattılap ‘sağlamca, sıkıca, sertçe’ < *qattı (ii)* ‘1. Çok, pek, fazla 2. Var gücüyle, elinden geldiğince 3. Hiç bir şey hissetmemek’ (KTTTS, 301).

qawğalap ‘kuyudan kovayla su çekerek, doldurarak’ < *qawğa* ‘1. Deriden vb. maddelerden yapılan kuyu kovası’ (KTTTS, 302).

qiyrağattap ‘kıraatle, kıraat kurallarına uygun biçimde (Kur’an okumak)’ < *qiyrağat* ‘kurallarına uygun şekilde Kur’an okuma, kıraat’ (KTTTS, 307).

qoralap ‘sürü sürü, sürüler hâlinde’ < *qora* ‘1. Ahır, ağıl 2. Avlu’ (KTTTS, 320).

qorjındap ‘heybe heybe, heybeler dolusu’ < *qorjin* ‘heybe, torba’ (KTTTS, 321).

qırıqtap ‘kırkar kırkar, fazla fazla’ < *qırıq (i)* ‘kırk’ (KTTTS, 351).

qısqaşalap ‘özet olarak, kısa olarak’ < *qısqaşa* ‘kısaca, özetle, kısa bir şekilde’ (KTTTS, 351).

qiyandap ‘uzaklaşıp, uzaklaşarak’ < *qıyan* ‘dünyanın öbür ucu, uzak, ücra yer’ (KTTTS, 309).

miñdap ‘binlerce, sayısız, çok’ < *miñ* ‘bin’ (KTTTS, 392).

mısqaldap ‘1. Miskal miskal 2. Azar azar’ < *mısqal* ‘1. Miskal, ağırlık ölçüsü (0,25 gram) 2. Birazcık, biraz’ (KTTTS, 392).

sağattap ‘saatlerce, saatler boyu’ < *sağat* ‘saat’ (KTTTS, 458).

şanjağaylap ‘aralıklarla, seyrek olarak’ < *şanjağay* ‘aralıklı, seyrek, arada sırada görülebilen’ (KTTTS, 627).

şıntwayttap (*şıntwayttap kelgende*) ‘doğrusunu söylemek gerekirse, aslında, esasında’ < *şıntwayt* ‘olayın gerçek yönü, işin aslı, esası, doğrusu’ (KTTTS, 654).

{+das, +des, +las, +les, +tas, +tes}

ağayındas ‘1. Akraba olan, kardeş olan (kimseler) 2. Birbiriyle ilgili, ilintili, özdeş’ < *ağayın* ‘1. Bir babadan olan kardeşler 2. Akraba, kardeş kimseler’ (KTTTS, 25).

analas ‘bir anneden doğan, annesi bir, öz’ < *ana* ‘anne, ana’ (KTTTS, 45).

atalas ‘ataları bir, kardeş, akraba’ < *ata* (*u*) ‘1. Babanın babası, dede 2. Soy, ecdat, ced 3. Kayın ata, kayınbaba’ (KTTTS, 54).

attas ‘adaş’ < *at* (*i*) ‘Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, bildirmeye yarayan söz, isim, ad’ (KTTTS, 55).

äkeles ‘aynı babadan olan, kardeş’ < *äke* ‘1. Baba 2. En büyüğü, en güzeli’ (KTTTS, 64).

äliptes ‘benzer, türdeş’ < *älip* ‘elif’ (KTTTS, 43).

älpettes ‘Türdeş, mütecanis’ < *älpet* ‘kılık kıyafet, genel görünüş, şekil’ (KTTTS, 65).

äriptes ‘1. Meslektaş 2. (spor oyunlarında) karşı taraf, rakip’ < *ärip* ‘harf’ (KTTTS, 67).

bağalas ‘aynı değerde, aynı fiyatta olan’ < *bağa* ‘1. Paha, fiyat, değer 2. Not 3. Saygı, hürmet’ (KTTTS, 71).

bağittas ‘plânı, programı bir olan’ < *bağıt* ‘yön, istikamet, cihet, gidişat’ (KTTTS, 72).

bastas ‘akran, dost, sırdaş, arkadaş’ < *bas* (*i*) ‘1. Baş , kafa 2. Kişi, insan, can’ (KTTTS, 81).

bawırlas (*u*) ‘1. Kardeş olan, akraba (kimseler) 2. Kardeş, dost (memleketler)’ < *bawır* ‘kardeş’ (KTTTS, 83).

bäsekeles (*i*) ‘rakip’ < *bäseke* ‘1. Yarış, iddia, münakaşa, rekabet 2. Kıskançlık, hasımlık’ (KTTTS, 84).

boylas ‘boydaş, boyca eşit’ < *boy* ‘bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık, boy’ (KTTTS, 90).

birtektes ‘aynı cinsten, bir kökten, aynı soydan’ < *birtek* (KTTTS, 104).

dastarqandas ‘aynı kaptan yemek yiyen, aynı sofrada bulunan, yakın, arkadaş’ < *dastarqan* ‘1. Sofra 2. Yemek (yeme, yedirme)’ (KTTTS, 120).

dämdes ‘birbirleriyle aralarında tuz ekmek hakkı olan kimseler, dostlar’ < *däm* ‘1. Tat, zevk, lezzet 2. Yemek, aş’ (KTTTS, 121).

därejeles ‘aynı derecede olan’ < *däreje* ‘1. Mertebe 2. Derece, seviye, kategori’ (KTTTS, 122).

dindes ‘aynı dinden olan kimse, dindaş’ < *din* ‘din’ (KTTTS, 132).

eldes (*i*) ‘yurttaş, soydaş’ < *el* ‘1. Halk, millet 2. Memleket, yurt’ (KTTTS, 137).

emşektes ‘kardeş olan (kimseler)’ < *emşek* ‘1. Meme 2. Göğüs’ (KTTTS, 139).

endes ‘aynı damgalı, eni bir’ < *en* (*u*) ‘damga, en, işaret’ (KTTTS, 140).

enşiles ‘paydaş, hissedar, ortak’ < *enşi* ‘babanın çocuğuna evlendiği zaman mal mülkünden verdiği hisse’ (KTTTS, 140).

esimdes ‘adaş, aynı adı taşıyanlardan her biri’ < *esim* ‘ad, isim’ (KTTTS, 146).

ettes ‘soydaş, akraba, aynı kandan olan’ < *et* ‘1. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka 2. Ten’ (KTTTS, 147).

jaylawlas ‘yaylası bir, aynı yayladan’ < *jaylaw* (*i*) ‘yayla, yaylak, otlak’ (KTTTS, 152).

jaqtas (*i*) ‘taraf, yön’ < *jaq* (*u*) ‘taraf, yön’ (KTTTS, 154).

jarnalas ‘hissedar, paydaş’ < *jarna* ‘1. Aidat 2. Pay, hisse’ (KTTTS, 164).

jaristas ‘yarışa katılanlardan her biri, rakip yarışmacılar’ < *jaris* (*i*) ‘yarışma, yarış, müsabaka’ (KTTTS, 165).

jastas ‘yaşıt, akran’ < *jas* (*i*) ‘yaş’ (KTTTS, 167).

jataqtas ‘aynı yurttta (yatakhane) birlikte kalan kimseler’ < *jataq* ‘yatak, yatakhane’ (KTTTS, 167).

jaturlas ‘babaları ayrı, anneleri bir olan kardeşler’ < *jatır* (*i*) ‘döl yatağı, rahim’ (KTTTS, 168).

jerles ‘hemşehri, aynı yerden olan’ < *jer* ‘1. Yer, dünya. 2. Kara parçası, mahal 3. Memleket, toprak 4. Arsa, arazi 5. Mekân, mesken’ (KTTTS, 176).

joldas (*i*) ‘1. Yoldaş 2. Arkadaş, dost 3. Karı kocadan her biri’ < *jol* ‘yol’ (KTTTS, 180).

joldas (*u*) ‘ana rahmi, döl yatağı’ < *jol* ‘yol’ (KTTTS, 180).

joralas ‘yaşıt, akran, eş dost’ < *jora* (*u*) ‘yaşıt, akran, çağdaş’ (KTTTS, 181).

jorıqtas ‘1. Beraber, aynı cephede savaşan 2. Yol arkadaşı, yaren’ < *jorıq* ‘1. Saldırı, hücum, askeri sefer 2. Seyahat, yolculuk 3. Bir iş için seferber olmak’ (KTTTS, 182).

jubaylas ‘karı kocadan her biri, eş’ < *jubay* ‘karı kocadan her biri, eş’ (KTTTS, 185).

jumistas ‘birlikte çalışanlar, mesai arkadaşı, iş arkadaşı’ < *jumis* ‘İş, hizmet, emek, çalışma’ (KTTTS, 187).

jündes ‘yünlü, kıllı, tüylü’ < *jün* ‘kıl, tüy, yün’ (KTTTS, 189).

jinistas ‘aynı cinsten, türdeş’ < *jinis* (i) ‘1. Cins, tür 2. Soy, nesil’ (KTTTS, 193).

zamandas ‘çağdaş, çağa uygun’ < *zaman* ‘zaman, vakit, devir’ (KTTTS, 198).

ideyalas ‘ideali, ülküsü bir, ülküdaş’ < *ideya* ‘ideal, ülkü, mefkûre’ (KTTTS, 205).

imandas ‘imanı, inancı bir olan’ < *iman* ‘1. İman, inanç 2. Ant, yemin’ (KTTTS, 207).

küsiptes ‘mesleği bir, meslektaş’ < *käsip* ‘1. Meslek 2. Girişim, uğraş, iş’ (KTTTS, 221).

keyiptes ‘görünüşü bir, yüzü benzer olan’ < *keyip* ‘1. Görünüş, sima, yüz, çehre 2. Suret, tip’ (KTTTS, 224).

kelbettes ‘görünüşü, siması benzeyen’ < *kelbet* ‘kılık, yüz, çehre, sima, görünüş’ (KTTTS, 225).

klastas ‘sınıf arkadaşı, aynı sınıfta olan’ < *klass* (u) ‘1. Öğrencilerin yıllık öğrenimine göre ayrıldıkları bölümlerden her biri 2. Ders okutulan yer, dersane, derslik, sınıf’ (KTTTS, 237).

köñildes ‘1. Niyeti, dileği, gönlü bir, hemfikir (kimseler) 2. Sevgili’ < *köñil* ‘1. Gönül 2. Fikir, ülkü, düşünce, hayal’ (KTTTS, 248).

körşiles ‘komşu, birbirine yakın’ < *körşi* ‘1. Komşu. 2. Yan yana olma, birbirine yakın olma’ (KTTTS, 250).

köşeles ‘aynı sokakta oturanlar’ < *köşe* ‘sokak’ (KTTTS, 252).

kindiktes ‘kardeş, akraba kimseler’ < *kindik* ‘1. Göbek 2. Merkez’ (KTTTS, 263).

qalamdas ‘kalem (muharrirlik) arkadaşı’ < *qalam* ‘kalem’ (KTTTS, 279).

qanattas (i) ‘komşu olan, yan yana’ < *qanat* (i) ‘1. Kanat. 2. Uçak kanadı 3. Balığın yüzgeçleri 4. Futbol, hentbol vb. takım oyunlarında hücum hattının sağ ve sol uçları 5. Dayanak, destek’ (KTTTS, 285).

qandas ‘kandaş, akraba, kardeş’ < *qan* (i) ‘1. Kan 2. Soy, sülale’ (KTTTS, 285).

qaptaldas (u) ‘1. Eşit, denk 2. Komşu, yan yana olan’ < *qaptal* (i) ‘1. Dağ yamacı, eteği 2. Hayvanın böğürü 3. Bir şeyin iki yanı, tarafı’ (KTTTS, 288).

qarsılas ‘muhalif, karşı taraf, rakip’ < *qarsı* (i) ‘1. Bir şeyin karşı tarafı 2. Karşı karşıya, yüz yüze’ (KTTTS, 296).

qaruwlas ‘silah arkadaşı’ < *qaruw* ‘silah’ (KTTTS, 296).

qarındas ‘1. Küçük kız kardeş 2. Yaşça büyük erkeklerin bayanlara kullandıkları hitap, bacı 3. Akraba, hısım, kardeş’ < *qarın* ‘karın, mide’ (KTTTS, 297).

qasiyettes ‘özellikleri birbirine yakın’ < **qasiyet** ‘1. Hususiyet, özellik, nitelik, vasıf’ (KTTTS, 298).

qatarlas (i) ‘yaşıt, emsal, akran’ < **qatar** ‘yaşıt, akran, denk’ (KTTTS, 300).

qiyaldas ‘hayalleri ortak olan’ < **qiyal** ‘1. Hayal, hülya, düş 2. Fantezi 3. Gerçekleşmesi zor arzu, istek, hayal’ (KTTTS, 309).

qonistas ‘aynı yere yerleşen, komşu olan’ < **qonis** ‘1. Obanın konduğu, yerleştiği mahal, yayla. 2. İkamet, mekân, daire’ (KTTTS, 317).

qoñsılas ‘yan yana oturan, komşu olan’ < **qoñsı** ‘2. Komşu’ (KTTTS, 318).

qoralas ‘komşu, yan yana’ < **qora** ‘1. Ahır, ağıl 2. Avlu’ (KTTTS, 320).

qotandas ‘ahırları yan yana olan, komşu’ < **qotan** ‘hayvan barınağı, ahır’ (KTTTS, 323).

qulqındas ‘menfaati ve çıkarları bir olan’ < **qulqın** ‘2. Şahsi menfaat, kişisel çıkar’ (KTTTS, 332).

qupiyalas ‘sırdaş, sır arkadaşı’ < **qupiya** ‘sır, giz’ (KTTTS, 336).

quramdas ‘birbiriyle bağlantılı, sıkı ilişkisi olan’ < **quram** ‘1. Kadro, kurul, heyet. 2. Yapı, bünye, bileşim’ (KTTTS, 337).

qurbılas ‘yaşıt, emsal, yaştaş’ < **qurbı** ‘akran, yaşıt’ (KTTTS, 337).

qurmallas ‘birbiriyle ilişki hâlinde olma, bütünleşme’ < **qurma** ‘bir araya toplanma, grup’ (KTTTS, 338).

qurılımdas ‘yapısı benzer’ < **qurılı** ‘Yapı, bünye, kuruluş’ (KTTTS, 339).

qızmettes ‘meslektaş; iş, mesai arkadaşı’ < **qızmet** ‘iş, hizmet’ (KTTTS, 343).

qilmistas ‘suç ortağı’ < **qilmıs** ‘1. Suç, cinayet 2. Ahlak dışı davranış, ahlaksızlık’ (KTTTS, 346).

mağınallas ‘eş anlamlı, anlamdaş’ < **mağına** ‘1. Anlam, mana 2. İçerik, nitelik, muhteva’ (KTTTS, 365).

mazmundas ‘özdeş, anlamdaş’ < **mazmun** ‘1. Mazmun, muhteva, içerik 2. Mana, anlam’ (KTTTS, 362).

maydandas (i) ‘askerlik arkadaşı’ < **maydan** ‘1. Savaş alanı 2. Savaş, harp 3. Meydan, alan 4. Bir işle uğraşan kimselerin oluşturduğu topluluk, birlik, alem, dünya’ (KTTTS, 362).

maqşattas ‘amacı, gayesi aynı olan kimseler’ < **maqşat** ‘maksat, amaç, gaye’ (KTTTS, 364).

mamandas ‘meslektaş’ < **maman** ‘uzman, mütehassıs’ (KTTTS, 366).

mañaylas ‘komşu, yakın’ < **mañay** ‘etraf, çevre, civar, havali’ (KTTTS, 367).

mäjilistes ‘aynı toplantıda, kurulda bulunan (kişiler)’ < **mäjilis** (i) ‘Oturum, toplantı’ (KTTTS, 372).

mündes ‘esas, ehemmiyeti bir olan’ < **män** ‘anlam, mana, muhteva, içerik, önem’ (KTTTS, 373).

mäslihatts (i) ‘aynı toplantıda, mecliste bulunan kimseler’ < **mäslihat** ‘müşavere’ (KTTTS, 374).

mezgildes ‘aynı zaman içinde hareket eden, eş zamanlı’ < **mezgil** ‘1. Mevsim, sezon 2. Süre, vakit’ (KTTTS, 375).

mekendes ‘bir mekanda bulunan, komşu’ < **meken** ‘mekan, yer’ (KTTTS, 376).

mekteptes ‘aynı okulda okumuş olan (kimseler)’ < **mektep** ‘1. Okul, mektep 2. Öğrenme ve tecrübe edinme yeri’ (KTTTS, 376).

mölşerles ‘orantılı, denk, aynı ölçüde olan’ < **mölşer** ‘miktar, sayı, ölçü’ (KTTTS, 384).

muñdas (i) ‘sırdaş (kimseler)’ < **muñ** ‘kaygı, keder, hüzn, elem’ (KTTTS, 387).

murattas ‘amacı, hedefi aynı olan’ < **murat** ‘murat, maksat, dilek, amaç, emel’ (KTTTS, 388).

müddeles ‘hedefi, çıkarı, amacı aynı olan’ < **müdde** ‘hedef, amaç, gaye’ (KTTTS, 389).

müsindes ‘yapı ve görünüşü birbirine benzer’ < **müsin** ‘1. Vücut, beden 2. Büst, heykel’ (KTTTS, 390).

minezdes ‘mizacı aynı, benzer karakterlik’ < **minez** ‘Huy, karakter, mizaç’ (KTTTS, 394).

närles ‘aslı, kaynağı bir’ < **när** ‘gıda, aş, besin’ (KTTTS, 400).

näsildes ‘aynı ırktan olan’ < **näsil** ‘1. Irk, soy 2. Menş; kök’ (KTTTS, 400).

negizdes ‘aynı kökten’ < **negiz** ‘Esas, temel, asıl, ana’ (KTTTS, 401).

nemereles ‘üçüncü kuşaktan akrabalar’ < **nemere** ‘torun’ (KTTTS, 401).

niyettes ‘maksadı, niyeti bir olan’ < **niyet** ‘maksat, niyet, istek’ (KTTTS, 402).

odaqtas (i) ‘1. Müttefik, bağlaşıklık 2. Aynı düşünce ve amacı taşıyan taraftarlar’ < **odaq** ‘1. Birlik, ittifak 2. Belli bir topluluğun yararlarını korumak için kurulmuş dernek 3. Uluslar arası anlaşma, sözleşme’ (KTTTS, 406).

oylas (i) ‘hemfikir, fikirdeş’ < **oy** ‘1. Düşünce, fikir 2. Akıl, şuur, hafıza’ (KTTTS, 407).

oljalas ‘ganimet ortağı olan (kimseler)’ < **olja** ‘Buluntu, ganimet, kazanç’ (KTTTS, 411).

oraylas ‘benzer, denk, eşit, aynı, uygun’ < **oray** ‘layık, uygun’ (KTTTS, 415).

ortaqtas (i) ‘şerik, hissedar, ortak, müşterek’ < **orta** (i) ‘orta, yarı’ (KTTTS, 417).

otandas (i) ‘vatanı bir, yurttaş, vatandaş’ < *otan* ‘1. Vatan 2. Aile, ocak’ (KTTTS, 419).

özektes ‘birbiriyle bağıntılı, temeli bir’ < *özek* ‘temel, esas, öz, ana’ (KTTTS, 424).

ölkeles ‘aynı yörede yaşayanlar, hemşehri’ < *ölke* ‘1. Bölge, eyalet 2. Civar, yöre, etraf’ (KTTTS, 427).

ölşemdes ‘aynı ölçüde olan, ölçüsü bir’ < *ölşem* ‘ölçü, miktar’ (KTTTS, 427).

ömirles ‘aynı kaderi paylaşan (kimseler)’ < *ömir* ‘1. Hayat, ömür 2. Varlık, oluş’ (KTTTS, 428).

öñdes ‘aynı renkli, benzer, rengi bir’ < *öñ* ‘renk’ (KTTTS, 429).

öñirles ‘aynı yörede yaşayanlar, hemşehri’ < *öñir* (u) ‘çevre, civar, bölge’ (KTTTS, 430).

öreles ‘aynı, denk, eşit ölçüde olan’ (KTTTS, 430) < *öre* (i) ‘3. Bir şeyin büyüklüğü’ (Yüce, 1984: 219).

örnektes ‘nakışı, deseni, motifi aynı olan’ < *örnek* ‘1. Nakış, işleme, süs, bezeme, bezgi, bezek 2. Örnek, model’ (KTTTS, 431).

öristes ‘1. Yaylağı, otlığı bir olan 2. Dünya görüşü aynı, fikri bir’ < *öris* (i) ‘1. Hayvanların otladığı otu bol yer, otlak 2. Bilgi düzeyi, dünya görüşü’ (KTTTS, 432).

päterles ‘komşu daire’ < *päter* ‘daire, apartman dairesi’ (KTTTS, 440).

peyildes ‘niyetleri bir, gönüldaş’ < *peyil* (i) ‘niyet, düşünce’ (KTTTS, 441).

piyğıldas ‘hemfikir, niyetleri bir’ < *piyğıl* ‘niyet, fikir, kasıt’ (KTTTS, 442).

pikirles (i) ‘hemfikir, aynı fikre sahip, fikirdaş’ < *pikir* ‘fikir, düşünce’ (KTTTS, 447).

raylas (i) ‘bir şeye benzer, türdeş’ < *ray* (i) ‘1. Tavır, davranış, niyet 2. Durum, vaziyet’ (KTTTS, 450).

räwişteş ‘benzer, türdeş, gibi’ < *räwiş* ‘sıfat, tür’ (KTTTS, 451).

reñdes ‘siması, yüzü benzer olan’ < *reñ* ‘sağlıklı, canlı görünüm (yüz)’ (KTTTS, 453).

ruwlas ‘aynı boy, kabileden olan (kimseler)’ < *ruw* ‘boy, soy, kabile’ (KTTTS, 454).

ruhtas ‘aynı ruhî duyguları taşıyan, ruhlara yakın’ < *ruh* ‘1. Ruh, öz, tin 2. Manevî güç, kuvvet, duygu’ (KTTTS, 455).

sabaqtas (i) ‘1. Sapı, kökü bir 2. Münasebetli, ilişkili, bağlantılı’ < *sabaq* (u) ‘1. Sap 2. İnce, küçük, tel gibi’ (KTTTS, 457).

sabaqtas (u) ‘sınıf arkadaşı’ < *sabaq* (i) ‘1. ders 2. Ev ödevi 3. İbret, örnek, tecrübe, ders’ (KTTTS, 457).

salalas ‘aynı türden olan, türdeş’ < *sala* ‘1. Akarsu kolları 2. Dal, saha, alan’ (KTTTS, 462).

sarındas ‘uygun, benzer, yakın olan’ < *sarın (ı)* ‘1. Aynı ritimle söylenen bir şarkı türü 2. Melodi, ezgi, nağme 3. Konu, içerik, tema’ (KTTTS, 471).

seriktes ‘arkadaş, dost, yoldaş’ < *serik* ‘1. Yol arkadaşı, yoldaş 2. Avuntu, teselli’ (KTTTS, 481).

siypattas ‘aynı vasıflara, özelliklere sahip’ < *siypat* ‘1. Görünüş, sıfat, yüz 2. Nitelik, özellik, vasıf, sıfat’ (KTTTS, 482).

süyektes ‘hısım, akraba, dünür’ < *süyek* ‘1. Kemik 2. Çadırın iskeletini oluşturan çubuklar 3. Naaş, ceset 4. Soy, nesep, kök’ (KTTTS, 495).

sıbaylas ‘1. Komşu, yan yana, sınırdaş 2. Suç ortağı’ < *sıbay* ‘İçli dışlı, yakın, komşu’ (KTTTS, 499).

sıylas ‘birbirine karşı saygılı’ < *sıy (ı)* ‘saygı, hürmet, değer’ (KTTTS, 500).

simbattas ‘dış görünüş olarak benzer’ < *simbat* ‘endam, dış görünüş’ (KTTTS, 503).

sıñarlas ‘eşit, denk olan’ < *sıñar* ‘İkizlerden, çiftlerden biri 2. Bir şeyin eşi, dengi 3. Bir nesnenin bünyesini oluşturan ikinci yarısı, kısmı’ (KTTTS, 504).

sırlas (ı) ‘cancığer, sıkı fıkı, sırdaş’ < *sır* ‘sır, gizem’ (KTTTS, 506).

syujettes ‘konusu aynı, mevzuu bir olan’ < *syujet* ‘süje, konu, mevzu’ (KTTTS, 508).

tabaqtas ‘aynı sofrayı paylaşan (kimseler)’ < *tabaq* ‘tabak’ (KTTTS, 509).

tağamdaz ‘aynı sofrayı paylaşan (insanlar)’ < *tağam* ‘yemek, aş, yiyecek, taam’ (KTTTS, 510).

tağdırlas ‘Kaderi bir, alınyazısı benzer’ < *tağdır* ‘insan iradesi dışında gelişen olaylar, yazgı, kader, alın yazısı’ (KTTTS, 511).

taqırıptas ‘Konusu bir, teması benzer’ < *taqırıp* ‘1. Yazılı bir metnin başlığı, adı 2. Bir metnin konusu, teması’ (KTTTS, 514).

tektes ‘1. Soydaş, aynı soydan olan 2. Benzer, gibi’ < *tek (ıı)* ‘soy, nesil, kök, köken’ (KTTTS, 531).

teñdes ‘1. Yaşıt, akran 2. Denk, eşit, denктаş’ < *teñ (ıı)* ‘1. Denk, aynı ölçüde, eşit 2. Birbirine layık, münasip (çift)’ (KTTTS, 533).

terezeles ‘konumu, derecesi, mertebesi eşit, denk’ < *tereze* ‘pencere’ (KTTTS, 535).

teteles ‘1. Aralarında bir iki yaş farkı olan kardeşlerden her biri 2. Akran, yaşıt’ (KTTTS, 536) < *tete* ‘aralarında başka çocuk olmayan kardeşler’ (Yüce, 1984: 271)

törkindes ‘1. Aynı yerden olan (gelinler) 2. Aynı kökten, kökeni bir’ < **törkin** ‘1. Gelinin kendi akrabaları 2. Köken, kök, çıkış noktası’ (KTTTS, 549).

tuwindas ‘aynı temayı işleyen, aynı türde yazılmış (eser)’ (KTTTS, 552).

tuwistas (i) ‘akraba, soydaş’ < **tuwıs** ‘1. Akraba 2. Dost, arkadaş’ (KTTTS, 552).

tuqımdas ‘aynı kökten, aynı soydan, hemcins’ < **tuqım** ‘2. Cins 3. Soy, sülale, kök, köken’ (KTTTS, 553).

tulğalas ‘yapısı, görünüşü çok benzeyen’ < **tulğa** ‘1. Kişi, şahıs 2. Dış görünüş, fiziki yapı’ (KTTTS, 554).

turpattas ‘görünüşü, tipi benzer; türdeş’ < **turpat** ‘görünüş, biçim, tip’ (KTTTS, 557).

tustas ‘1. Akran, yaşıtlı 2. Çağdaş, muasır 3. Bir şeye denk gelen’ < **tus** ‘zamanında, döneminde’ (KTTTS, 557).

tübirles ‘1. Kökü bir, aynı kökten 2. Bir kökten çıkmış olan’ < **tübir** ‘1. Ağaç ve bitki kökü 2. Asıl, esas, temel 3. Kelime kökü’ (KTTTS, 559).

tüptes ‘aslı, esaslı bir, soydaş’ < **tüp** (u) ‘soy, sülale’ (KTTTS, 564).

türles ‘tipi, yüzü birbirine benzer’ < **tür** (i) ‘1. Cins, tür 2. Yüz, çehre’ (KTTTS, 564).

tüstes ‘renktaş, renkleri benzer’ < **tüs** (i) ‘Renk’ (KTTTS, 565).

tizgindes ‘denk, eşit, emsal’ < **tizgin** ‘1. Dizgin 2. Bağımsızlık, özgürlük 3. Yönetim, idare’ (KTTTS, 572).

tizeles ‘yaşıtlı, akran’ < **tize** ‘diz’ (KTTTS, 572).

tildes (i) ‘dilleri bir, akraba’ < **til** ‘Dil, lisan’ (KTTTS, 573).

tilektes ‘dileği bir, niyeti aynı, hemfikir’ < **tilek** ‘1. Dilek, arzu 2. Rica, istek, talep’ (KTTTS, 574).

tilewles ‘dileği bir, niyeti aynı, hemfikir’ < **tilew** ‘Dilek, ümit, arzu’ (KTTTS, 574).

tiptes ‘aynı tipten, birbirine benzer’ < **tip** ‘tip, model’ (KTTTS, 537).

upaylas (i) ‘ortak, hissedar’ < **upay** ‘1. Puan 2. Üleş, hisse, pay, hak’ (KTTTS, 586).

uyalas ‘aynı yuvadan olan’ < **uya** ‘1. Yuva 2. Bir şeyin içine yerleştirildiği oyuk, yuva 3. İnsanın kendi evi, doğduğu yer, yuva’ (KTTTS, 591).

üyirles ‘aynı sürüde, kümede bulunan’ < **üyir** (i) ‘1. At sürüsü, yıldı 2. Alışılalagelen çevre, ortam’ (KTTTS, 596).

üzeñgiles (i) ‘arkadaş, ahabap, yaşıtlı’ < **üzeñgi** ‘üzengi’ (KTTTS, 594).

ülgiles ‘benzer, birbirine yakın’ < **ülgi** ‘1. Örnek, numune, nüsha 2. Örnek, timsal’ (KTTTS, 597).

ümittes ‘dileği, isteği, ümidi bir’ < *ümit* ‘ümit, umut’ (KTTTS, 598).

ündes (i) ‘uyumlu, ahenkli, benzer’ < *ün* ‘1. Ün, ses, seda 2. Ezgi, melodi’ (KTTTS, 598).

şamalas ‘1. Eş değer, oran 2. Yaşıt, akran, emsal’ < *şama* (i) ‘1. Güç, kuvvet 2. Tahmini ölçü, miktar 3. İmkân, fırsat’ (KTTTS, 626).

şaranalas ‘anneleri bir, kardeş, karındaş’ < *şarana* ‘1. Yeni doğmuş olan insan veya hayvan yavrusu üzerindeki zar 2. Yeni doğmuş bebek, nevzat’ (KTTTS, 630).

şektes (i) ‘sınır komşusu, sınırdaş’ < *şek* (i) ‘1. Sınır, hudut, had 2. Ölçü, limit’ (KTTTS, 636).

şendes (i) ‘aynı rütbede olan, rütbesi denk’ < *şen* ‘rütbe, unvan’ (KTTTS, 637).

şerles ‘dert ortağı, sırdaş’ < *şer* ‘hüzün, dert, hasret’ (KTTTS, 637).

şeşeles ‘aynı anneden doğmuş olan kimseler, kardeş’ < *şeşe* ‘anne, .ana’ (KTTTS, 639).

intumaqtas (u) ‘dayanışmalı, birlik ve beraberlik içinde olan, iyi geçinen’ < *intumaq* ‘ittifak, birlik, beraberlik’ (KTTTS, 664).

iliktes ‘alâkalı, ilgili, ilişkili, bağlantılı’ (KTTTS, 670) < *ilik* ‘akrabalık bağı’ (Yüce, 1984: 326)

irgeles ‘komşu, sınırdaş’ < *irge* ‘1. Duvarın alt tarafı 2. Temel 3. Yakın yer, civar, dolay, çevre’ (KTTTS, 671).

ispettes ‘gibi, benzer’ < *ispet* ‘şekil, tür, biçim’ (KTTTS, 672).

istes ‘iş arkadaşı, birlikte çalışan (kimseler)’ < *is* (i) ‘iş, uğraş, çalışma’ (KTTTS, 672).

{+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}

azdaw ‘azıcık, birazcık’ < *az* ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28).

ağattaw ‘biraz uygunsuz, yersiz, abes, kabaca’ < *ağat* ‘hata, ters, yanlış, kusur’ (KTTTS, 25).

aybındılaw ‘heybetlice’ < *aybındı* ‘heybetli, ihtişamlı’ (KTTTS, 29).

aqşıldaw ‘beyazımtırak, beyazımsı, buz rengi, fildişi rengi’ < *aqşıl* ‘Beyazımsı, akçıl’ (KTTTS, 37).

alasalaw ‘biraz kısa, kısaca’ < *alasa* ‘kısa, alçak’ (KTTTS, 39).

alıstaw ‘uzakça, biraz uzak’ < *alıs* ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 43).

añqawlaw ‘her söylenene inanmaya müsait (kimse)’ < *añqaw* ‘her denilene inanan, saf, bön’ (KTTTS, 46).

astaw ‘yemlik’ < *as* ‘aş, yemek’ (KTTTS, 53).

awırlaw ‘biraz ağır, ağırca’ < *awır* (ı) ‘1. Hafif olmayan, ağır 2. Çetin, meşakkatli 3. Büyük, ağır’ (KTTTS, 57).

ädemilew ‘biraz güzel, başkalarına nazaran daha güzel, güzelce’ < *ädemi* ‘1. Güzel, yakışıklı 2. Gösterişli, görkemli’ (KTTTS, 61).

äljuwazdaw ‘zayıfça, güçsüzce, nazik’ < *äljuwaz* ‘1. Çok zayıf, cılız 2. Güçsüz, hâlsiz’ (KTTTS, 65).

äwmeserlew ‘tasasız, hiçbir şeyi kendine dert edinmeyen, vurdumduymaz’ < *äwmeser* ‘küstah, dangalak, serseri’ (KTTTS, 68).

basımdaw ‘biraz üstün, güçlüce’ < *basım* ‘1. Bol, çok 2. Üstün, güçlü, sağlam’ (KTTTS, 81).

batılsızdaw ‘yüreksizce, tereddütle, korkakça’ < *batılsız* ‘yüreksiz, korkak’ (KTTTS, 82).

añğırtaw ‘biraz ihtiyatsız, dikkatsiz’ < *añğırt* ‘ihtiyatsız, dikkatsiz’ (KTTTS, 46).

daraqılaw ‘terbiyesizce, edepsizce, görgüsüzce’ < *daraqı* ‘terbiyesiz, edepsiz, görgüsüz’ (KTTTS, 119).

dämsizdew ‘biraz tatsız, tatsızca’ < *dämsiz* ‘tatsız, tuzsuz’ (KTTTS, 121).

därmensizdew ‘dermansızca, hâlsizce’ < *därmen* ‘derman, güç, mecal’ (KTTTS, 122).

däwlettilew ‘biraz zengin, zengince’ < *däwletti* ‘zengin, devletli, varlıklı’ (KTTTS, 122).

dembılselew ‘biraz tıknaz, tıknazca’ < *dembelşe* ‘orta boylu ve şişmanca, tıknaz (kimse)’ (KTTTS, 124).

denelilew ‘diğerlerine göre daha iri, daha yapılı’ < *deneli* ‘iri yapılı, cüsseli, gürbüz’ (KTTTS, 124).

döñgelektew ‘biraz yuvarlak, yuvarlakça’ < *döñgelek* ‘1. Lâstik, tekerlek 2. Çember, daire’ (KTTTS, 129).

döñestew ‘tepe gibi, yüksekçe’ < *döñes* ‘tümsek, tepe, yüksek yer’ (KTTTS, 129).

dörekilew ‘kaba, kabaca’ < *döreki* ‘Kaba, kabaca, edepsiz’ (KTTTS, 129).

dımqıldaw ‘nemli, hafif rutubetli’ < *dımqıl* ‘nemli, ıslak, rutubetli’ (KTTTS, 132).

dümbilezdew ‘belirgin olmayan, biraz dumanlı, donuk, müphem’ < *dümbilez* ‘olgunlaşmamış, ham, çiğ, pişmemiş’ (KTTTS, 131).

egdelew ‘ihtiyarca, yaşlıca’ < *egde* ‘yaşlı, ihtiyar’ (KTTTS, 135).

enjarlaw ‘isteksiz, gönülsüzce’ < *enjar* ‘gönülsüz, isteksiz, kayıtsız’ (KTTTS, 140).

ensizdew ‘geniş olmayan, darca’ < *ensiz* ‘geniş olmayan, ensiz, dar’ (KTTTS, 140).

eñkektew ‘biraz eğri, eğrice’ < *eñkek* ‘eğimli, eğri’ (KTTTS, 141).

eresehtew ‘biraz daha büyük, biraz daha büyümüş, olgunlaşmış (kimse)’ < *ereseht* ‘yetişkin’ (KTTTS, 142).

erkelew ‘şımarık, şımarıkça’ < *erke* ‘şımarık, nazlı, işveli, edalı’ (KTTTS, 142).

ersilew ‘kabaca, edepsizce’ < *ersi* ‘1. Abes, kaba, edepsiz 2. Elverişsiz, uygunsuz’ (KTTTS, 143).

esalañdaw ‘delice, akılsızca’ < *esalañ* ‘dangalak, budala, aptal, deli, çılgın’ (KTTTS, 144).

essizdew ‘akılsızca, ahmakça, aptalca’ < *essiz* ‘1. Akılsız, ussuz, deli. 2. Dangalak, yarım akıllı, budala, aptal’ (KTTTS, 145).

estiyarlaw ‘yetişkince, büyükçe’ < *estiyar* ‘1. Yetişkin, büyük 2. Önder, lider’ (KTTTS, 146).

etilew ‘şişmanca, dolgunca’ < *etti* ‘etli, dolgun, semiz’ (KTTTS, 147).

jabırqawlaw ‘üzgünce, biraz kederli’ < *jabırqaw* ‘kaygılanma, üzülmeye, hayıflanma’ (KTTTS, 149).

jağdaysızdaw ‘biraz uygunsuz, elverişsizce’ < *jağdaysız* ‘rahat, uygun olmayan, elverişsiz’ (KTTTS, 150).

jağimsızdaw ‘sevimsizce, hoş olmayan’ < *jağimsız* ‘1. Hoş olmayan, sevimsiz 2. Olumsuz, menfi’ (KTTTS, 150).

jadawlaw ‘zayıfça, biraz zayıf’ < *jadaw* ‘1. Zayıf, cılız, sıska 2. Yorgun, bitkin’ (KTTTS, 150).

jazıqtaw ‘düzce, engebesiz’ < *jazıq (ı)* ‘ova, yazı’ (KTTTS, 151).

jaylaw (ı) ‘yavaş, aheste, ağır’ < *jay* ‘yavaş, ağır, aheste’ (KTTTS, 152).

jaypañdaw ‘yayvan, basık ve geniş, düzce’ < *jaypañ* ‘yayvan olan, düz’ (KTTTS, 153).

jaysızdaw ‘biraz uygunsuz, rahat olmayan’ < *jaysız* ‘elverişsiz, rahat olmayan, uygunsuz’ (KTTTS, 153).

jaqtaw ‘çerçeve, kenar’ < *jaq (ıv)* ‘kenar, çerçeve, köşe’ (KTTTS, 154).

jalpaqtaw ‘biraz yayvan, yassıca’ < *jalpaq* ‘yassı, yayvan, yalpak’ (KTTTS, 157).

jansarlaw ‘hâlsiz, güçsüz, cansız’ < *jansar* ‘yetersiz, yarım yamalak, eksik’ (KTTTS, 160).

jañsaqtaw ‘biraz yanlı, yanlıca’ < *jañsaq* ‘yanlı’ (KTTTS, 162).

jasañdaw ‘daha genç, genççe’ < *jasañ* ‘1. Daha genç, genççe 2. Yeni 3. Yaş, nemli’ (KTTTS, 166).

jastaw (ı) ‘daha genç, yaşça küçük’ < *jas (ıı)* ‘1. Genç, toy 2. Körpe, daha büyümemiş’ (KTTTS, 167).

jastaw (ıı) ‘nemlice, rutubetlice’ < *jas* ‘yaş, diri, ıslak’ (KTTTS, 167).

jattaw ‘1. Yabancı gibi 2. Soğuk, yüzü asık’ < **jat** ‘1. Yabancı, yad, ecnebi 2. Düşman, hasım 3. Yakışksız, abes’ (KTTTS, 168).

jedeldew ‘daha hızlı, daha çabuk’ < **jedel** ‘acil, acele, ivedi’ (KTTTS, 171).

jeleñdew ‘hafifçe, ince (giyinme)’ **jeleñ** (*u*) ‘yalın kat, ince’ (KTTTS, 173).

jertağandaw ‘alçakça, yere yakınca’ < **jertağaw** ‘alçak, yüksek olmayan’ (KTTTS, 176).

jetiktew ‘kabiliyetlice, biraz yetenekli’ < **jetik** ‘iyi bilen, erbab, ehil’ (KTTTS, 177).

joğarılaw ‘yüksekçe, biraz yukarı’ < **joğarı** ‘1. Yukarı, üst 2. Yüksek’ (KTTTS, 179).

jöndekilew ‘düzensizce, bozukça’ < **jöndeki** ‘kötü, fena, uygunsuz’ (KTTTS, 183).

juwantıqtaw ‘daha kalın, şişmanca, tombulca’ < **juwantıq** ‘kalınca, biraz kalın’ (KTTTS, 184).

jumbaqtaw ‘bilmece gibi, sır gibi, belirsiz’ < **jumbaq** ‘1. Bilmece 2. Gizli düşünce, sır’ (KTTTS, 186).

jındılaw ‘deli gibi, serseri’ < **jındı** ‘1. Deli, aklını kaybeden 2. Serseri’ (KTTTS, 193).

jırtıqtaw ‘yırtıkça, biraz yırtık’ < **jırtıq** ‘yırtık’ (KTTTS, 194).

jırıqtaw ‘biraz kesik, yırtıkça’ < **jırıq** ‘yırtık, kesik’ (KTTTS, 194).

ziyankestew ‘zararlıca, ziyanlıca’ < **ziyankes** ‘1. Düşman, art niyetli 2. Muzır, haşere’ (KTTTS, 202).

iykemsizdew ‘kabiliyetsizce, yeteneksizce’ < **iykemsiz** ‘kabiliyetsiz, eğilimsiz, elverişsiz’ (KTTTS, 207).

iyıqtılaw ‘omuzları genişçe, irice’ < **iyıqtı** ‘1. Geniş omuzlu, cüsseli, yapılı 2. Güçlü, sağlam’ (KTTTS, 212).

kärilew ‘yaşlıca, ihtiyarca, orta yaş üstü’ < **käri** ‘1. Yaşlı, ihtiyar. 2. Kadim, ezeli’ (KTTTS, 221).

kedeylew ‘yoksulca, fakirce’ < **kedey** ‘yoksul, fakir’ (KTTTS, 222).

keziğstew ‘gezmeyi, dolaşmayı seven’ < **keziğ** ‘avare, başboş, aylak’ (KTTTS, 223).

keyipsizdew ‘çirkince, yakışksızca’ < **keyipsiz** ‘Güzel olmayan, çirkin, şekilsiz, biçimsiz, gudubet’ (KTTTS, 224).

kekeştew ‘biraz kekeme’ < **kekeş** ‘keke, kekeme, kekeç’ (KTTTS, 224).

kekselew ‘yaşı büyükçe, yaşlıca’ < **kekse** ‘yaşlı, yaşlanmış’ (KTTTS, 225).

keleñsizdew ‘yersizce, uygunca, münasebetsizce’ < **keleñsiz** ‘yersiz, uygunsuz, elverişsiz, münasebetsiz’ (KTTTS, 226).

kelesawlaw ‘aptalca, delice’ < *kelesaw* ‘yarım akıllı, deli, aptal’ (KTTTS, 226).

keltelew ‘biraz kısa, kısaca’ < *kelte* ‘uzun olmayan, kısa’ (KTTTS, 226).

kelissizdew ‘uygunsuzca, yakışksızca’ < *kelissiz* ‘1. Yersiz, uygunsuz 2. Çirkin, yakışksız’ (KTTTS, 227).

kemdew ‘1. Yetersiz, az 2. Sakatça, özürlü gibi’ < *kem* ‘1. Eksik, noksan 2. Kalitesiz, kötü 3. Sakat, özürlü, zavallı, gariban’ (KTTTS, 227).

kempirlew ‘orta yaş üstü, yaşlıca (bayan)’ < *kempir* ‘kocakarı, yaşlı kadın’ (KTTTS, 228).

kemistew ‘biraz eksik, eksikçe’ < *kemis* ‘Eksik, yetersiz 2. Sakat, özürlü’ (KTTTS, 228).

kenjelew ‘biraz geç’ < *kenje* ‘1. En küçük (çocuk) 2. Geç doğan (hayvan)’ (KTTTS, 229).

keppelew ‘övünen, kendini beğenmiş, kibirli’ < *keppe* ‘övünen, kendini beğenmiş, kibirli’ (KTTTS, 230).

ketiklew ‘biraz yıpranmış, kenarı kırılmış’ < *ketik* ‘1. Gedik, rahne 2. Eksik dişli, gedik’ (KTTTS, 234).

keşewlew ‘biraz geç, gecikmeli olarak, geççe’ < *keşew* ‘gecikmeli olarak, biraz geç’ (KTTTS, 235).

keştew ‘biraz geç, geç saatlere yakın, geççe’ < *keş* (u) ‘kararlaştırılan, beklenen

veya alışılan zamandan sonra, geç’ (KTTTS, 235).

keşşelew ‘budalaca, aptalca, geri zekâlı gibi’ < *keşşe* ‘budala, bön, aptal, geri zekâlı’ (KTTTS, 236).

kiyiklew ‘insanlardan uzak duran, ürkek’ < *kiyik* ‘geyik’ (KTTTS, 237).

köbeñdew ‘şişmanca semizce’ < *köbeñ* ‘etlenen, semiz hâle gelen’ (KTTTS, 241).

kögaldaw ‘yeşili çok, çimenlik’ < *kögal* ‘çimen, yeşillik’ (KTTTS, 242).

köktew (ı) ‘1. Mavimtırak, mavimsi 2. Olgunlaşmamış, ham’ < *kök* (u) ‘1. Mavi 2. Yeşil, çimen 3. Sebze, meyve’ (KTTTS, 244).

kökşildew ‘biraz mavi, mavimsi’ < *kökşil* ‘mavimtırak, açık mavi, mavimsi’ (KTTTS, 244).

kökirektew ‘biraz küstah, patavatsızca’ < *kökirek* ‘kendini beğenmiş, kibirli’ (KTTTS, 245).

kölemdilew ‘büyükçe, genişçe’ < *kölemdi* ‘geniş kapsamlı, büyük, hacimli’ (KTTTS, 245).

köleñkelew ‘biraz gölgeli’ < *köleñke* ‘gölge’ (KTTTS, 246).

könbistew ‘sağlamca, sabırlı, dayanıklıca’ < *könbis* ‘dayanıklı, sabırlı, tahammülkâr’ (KTTTS, 247).

köñildilew ‘biraz neşeli, keyiflice’ < **köñildi** ‘neşeli, keyifli, sevinçli’ (KTTTS, 248).

köñilsizdew ‘neşesizce, keyifsizce, isteksizce’ < **köñilsiz** ‘1. Neşesiz, keyifsiz 2. Gönülsüz, isteksiz’ (KTTTS, 248).

köptew ‘çokça, fazlaca’ < **köp** ‘çok, fazla, bol’ (KTTTS, 248).

köriksizdew ‘çirkince, biraz çirkin’ < **köriksiz** ‘yakışksız , çirkin’ (KTTTS, 250).

küylilew ‘biraz varlıklı, zengince’ < **küyli** ‘varlıklı, zengin’ (KTTTS, 255).

kişilew ‘biraz küçük, küçükçe’ < **kişi** ‘küçük’ (KTTTS, 265).

qabiletsizdew ‘pek kabiliyetli, becerikli olmayan’ < **qabiletsiz** ‘ kabiliyetsiz, yeteneksiz, beceriksiz’ (KTTTS, 268).

qağaberistew ‘kuytuca, ıssızca, sapaca, tenhaca’ < **qağaberis** ‘kuytu, sapa, تنها, ıssız yer’ (KTTTS, 268).

qağıstaw ‘gözden uzak, ırak (yer)’ < **qağıs** (ı) ‘köşe bucak, sapa, تنها, kuytu, kıyı köşe’ (KTTTS, 269).

qaltalılaw ‘biraz varlıklı zengince’ < **qaltalı** ‘1. Cepli, cebi olan 2. Zengin, varlıklı, hâli vakti yerinde’ (KTTTS, 281).

qaltarıstaw ‘kuytuca’ < **qaltaris** ‘siper, kuytu yer’ (KTTTS, 281).

qalıñdaw ‘kalınca, biraz kalın’ < **qalıñ** (ı) ‘uzunluk ya da genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan, ince karşıtı, kalın’ (KTTTS, 282).

qañğalaqtaw ‘pek ağırbaşlı olmayan, biraz hoppa ve hafif’ < **qañğalaq** ‘ağırbaşlı olmayan, hafif karakterli kimse’ (KTTTS, 287).

qapırıqtaw ‘biraz bunaltıcı, sıcak, boğucu’ < **qapırıq** ‘1. Bunaltıcı, boğucu (sıcak) 2. Sıkıcı, bunaltıcı’ (KTTTS, 289).

qaralaw ‘karaya çalan, siyahça’ < **qara** ‘kara, siyah’ (KTTTS, 292).

qartamıstaw ‘yaşlıca, ihtiyarca, kocamaya yüz tutmuş’ < **qartamis** ‘yaşlı, ihtiyar’ (KTTTS, 296).

qartañdaw ‘biraz ihtiyar, yaşlıca’ < **qartañ** ‘ihtiyar, yaşlı’ (KTTTS, 296).

qataldaw ‘işinde ciddi olan, işini sıkı tutan’ < **qatal** ‘1. Sert, katı yürekli 2. Merhametsiz, acımasız, gaddar 3. Sıkıntılı, cefalı, zor, ağır 4. Sert, çok soğuk (hava)’ (KTTTS, 300).

qattulaw ‘biraz sert, sağlamca’ < **qattu** (ı) ‘sert, katı’ (KTTTS, 301).

qatıgezde ‘biraz sert, merhametsizce’ < **qatıgez** ‘şefkatsiz, acımasız, merhametsiz’ (KTTTS, 301).

qaşañdaw ‘biraz uzak, uzakça’ < **qaşañ** ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 305).

qaşıqtaw ‘biraz uzak, uzakça’ < *qaşıq* ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 305).

qiyaliylaw ‘biraz hayalperest, romantik, hayalci’ < *qiyaliy* ‘1. Hayalci 2. Akıl hastası, aklını yitirmiş’ (KTTTS, 309).

qojanasırlaw ‘safça, alçak gönüllü bir şekilde’ < *qojanasır* ‘1. Saf, temiz, alçak gönüllü (kimse) 2. Nasreddin Hoca fıkra tipi’ (KTTTS, 311).

qomağaylaw ‘oburca, açgözlüce’ < *qomağay* ‘1. Obur, doymaz, tamahkâr 2. Kanaatsiz, aç göz’ (KTTTS, 316).

qomaqtılaw ‘büyükçe, genişçe, hacimlice, oylumca’ < *qomaqtı* ‘hacimli, geniş, büyük’ (KTTTS, 316).

qoñdılaw ‘1. Şişmanca, besilice, etlice 2. Zengince, varlıklıca’ < *qoñdı* ‘1. Semiz, besili, etli, etli butlu 2. Varlıklı, hâli vakti yerinde’ (KTTTS, 318).

qoñqaqtaw ‘biraz kalkık, kalkıkça’ < *qoñqaq* ‘kalkık’ (KTTTS, 318).

qoñultaqtaw ‘biraz sade, sıradan, ince’ < *qoñultaq* ‘1. İnce giyinen 2. İçinde bir şey olmayan, boş’ (KTTTS, 318).

qoñırqaylaw ‘biraz gri, kül rengi gibi, grimsi’ < *qoñırqay* ‘kül rengi, gri’ (KTTTS, 319).

qorqaqtaw ‘korkakça, yüreksizce’ < *qorqaq* ‘korkak, yüreksiz’ (KTTTS, 321).

qortıqtaw ‘bodurca, bücürce’ < *qortıq* ‘bodur, bücür’ (KTTTS, 322).

qoyuylaw ‘koyu gibi, koyuca’ < *qoyuw* ‘1. Koyu 2. Gür, sık (saç)’ (KTTTS, 324).

quwaqılaw ‘biraz hilekâr, kurnazca’ < *quwaqı* ‘şakacı, nüktedan’ (KTTTS, 325).

quwañdaw ‘1. Az yağışlı, kurak 2. Rengi kaçmış, benzi solmuş’ < *quwañ* ‘1. Çorak, kıraç 2. Yağışsız, kuru (yıl, mevsim) 3. Solgun, sararmış’ (KTTTS, 325).

quwattılaw ‘biraz güçlü, kuvvetlice’ < *quwattı* ‘Güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 326).

quwıldaw ‘solgunca, hafiften rengi kaçık’ < *quwıl* ‘solgun’ (KTTTS, 326).

quwlaw ‘kurnazca, uyanıkça’ < *quw* (ıv) ‘hilekâr, kurnaz, düzenbaz’ (KTTTS, 326).

quwlıqıldaw ‘biraz kurnaz, kurnazca, hilekârca’ < *quwlıqıl* ‘kurnaz, hilekâr’ (KTTTS, 327).

quwnaqılaw ‘biraz dinç, zinde, biraz canlı’ < *quwnaqı* ‘dinç, zinde, canlı’ (KTTTS, 327).

quwıstaw ‘oyukça, biraz kavuk, çukurumsu’ < *quwıs* ‘1. Bir şey içindeki boş yer 2. Çukur, oyuk 3. Kuytu, siper, dulda, تنها, kovuk’ (KTTTS, 328).

qubalaw ‘grimsi, kırçıl, boz’ < *quba* ‘1. Al donlu (at) 2. Sarışın (insan)’ (KTTTS, 328).

qulıqsızdaw ‘isteksizce, gönülsüzce’ < *qulıqsız* ‘isteksiz, hevesiz, gönülsüz’ (KTTTS, 333).

qumaqtaw ‘biraz kumlu, kumluca’ *qumaq* ‘kum’ (KTTTS, 334).

qumarlaw ‘biraz hevesli, meraklıca’ < *qumar* (ı) ‘1. Heves, arzu, istek 2. Merak’ (KTTTS, 334).

qumdaqtaaw ‘biraz kumlu, kumluca’ < *qumdaq* ‘kumlu, kumsal’ (KTTTS, 334).

qunarsızdaw ‘1. Verimsizce, biraz verimsiz 2. Biraz kalorisi düşük’ < *qunarsız* ‘1. Verimsiz, çorak 2. Besin değeri düşük 3. Etkisiz, anlamsız, önemsiz (söz)’ (KTTTS, 335).

qundılaw ‘biraz değerli, pahalıca’ < *qundi* ‘1. Pahalı, değerli 2. Çok önemli, gerekli’ (KTTTS, 335).

qunıstaw ‘biraz kambur, kamburca’ < *qunıs* (ı) ‘kambur’ (KTTTS, 336).

qupiyalaw ‘biraz gizli, saklıca’ < *qupiya* ‘sır, giz’ (KTTTS, 336).

qurğaqtaaw ‘1. Daha kuru 2. Biraz kuru, yağışsız (hava)’ < *qurğaq* ‘1. Kurumuş, kuru 2. Yağışsız, kurak 3. Kuru (öksürük)’ (KTTTS, 338).

qurmettilew ‘biraz saygılı, itibarlıca’ < *qurmetti* ‘hürmetli, saygıdeğer, muhterem’ (KTTTS, 338).

qızbalaw ‘biraz sinirli, öfkeli’ < *qızba* ‘öfkeli, hiddetli, barut fıçısı gibi’ (KTTTS, 342).

qızğanşaqtaaw ‘biraz kıskanç, kıskançça’ < *qızğanşaq* ‘kıskanç’ (KTTTS, 342).

qızğıltaw ‘biraz pembe, pembemsi’ < *qızğılt* ‘pembe’ (KTTTS, 342).

qızıwlaw ‘1. Biraz sıcak, ılık 2. Biraz içkili, yarı sarhoş, çakırkeyfi’ < *qızıw* ‘1. Isı, sıcaklık 2. Vücut ısısı 3. ciğerinin etkisi, sarhoşluk 4. Hızlı, süratli’ (KTTTS, 343).

qızıqtılaw ‘biraz ilgi çekici, enteresan’ < *qızıqtı* ‘ilginç, ilgi çekici, dikkate değer, cazip’ (KTTTS, 343).

qızıldaw ‘biraz kırmızı, kırmızımsı’ < *qızıl* ‘kızıl, kırmızı, al’ (KTTTS, 344).

qılañdaw ‘biraz beyazımsı, akça’ < *qılañ* (ı) ‘beyazımsı, boz’ (KTTTS, 345).

qılıylaw ‘biraz şaşı’ < *qıliy* ‘şaşı, şehla’ (KTTTS, 345).

qıltaaw ‘biraz dar, darca’ < *qılta* ‘iki kara arasındaki dar deniz, boğaz’ (KTTTS, 346).

qimbattaw ‘biraz pahalı, pahalıca’ < *qimbat* ‘1. Pahalı, değerli 2. Değerli, muhterem, aziz’ (KTTTS, 347).

qırsawlaw ‘biraz tembel, tembelce’ < *qırsaw* ‘tembel, hımbıl’ (KTTTS, 350).

qırsızdaw ‘beceriksizce, kabiliyetsizce’ < *qırsız* ‘beceriksiz, sakar’ (KTTTS, 350).

qırsıqtaw ‘biraz inatçı’ < *qırsıq* (ı) ‘inatçı, aksi, kaprisli’ (KTTTS, 350).

qısqaalaw ‘biraz kısa, kısaca’ < *qısqa* ‘uzun olmayan, kısa’ (KTTTS, 351).

qıstaw ‘kışlak’ < *qıs (ı)* ‘kış’ (KTTTS, 352).

qıtımrlaw ‘1. Sertçe, katıca 2. Soğukça, şiddetlice’ < *qıtımır* ‘1. Sert, haşın (insan) 2. Ayaz, soğuk’ (KTTTS, 353).

qışqıldaw ‘biraz ekşi, ekşice’ < *qışqıl* ‘1. Asit 2. Ekşi’ (KTTTS, 353).

laysandaw ‘çamurlu, balçıklı’ < *laysan* ‘1. Yağış sonrası çamur halini alınış (toprak)’ (KTTTS, 355).

layıqtaw ‘biraz uygun, münasipçe, uygunca’ < *layıq* ‘uygun, layık, makul, münasip’ (KTTTS, 355).

mazasızdaw ‘huzursuzca, keyifsizce’ < *mazasız* ‘huysuz, geçimsiz’ (KTTTS, 362).

maymaqtaw ‘biraz paytak, bacakları çarpıkça’ < *maymaq* ‘paytak, çarpık bacaklı’ (KTTTS, 363).

maysızdaw ‘biraz yağsız, yağsızca’ < *maysız* ‘yağsız’ (KTTTS, 363).

maqawlaw ‘biraz kekeme, tutuk konuşan’ < *maqaw* ‘dilsiz, lâl’ (KTTTS, 364).

maqtañşaqta ‘biraz övünge’ < *maqtañşaq* ‘kendini metheden, övünge, farfara’ (KTTTS, 365).

maldılaw ‘fazla malı olan, zengince’ < *maldı* ‘sahip olduğu hayvan sayısı bakımından zengin (kimse)’ (KTTTS, 365).

mañğazdaw ‘mağrurca, kibirlice’ < *mañğaz* ‘mağrur, kibirli’ (KTTTS, 367).

marğawlaw ‘biraz isteksiz, gönülsüzce’ < *marğaw* ‘isteksiz, gönülsüz, tembel’ (KTTTS, 368).

mardımsızdaw ‘yeterli olmayan, azıcık’ < *mardımsız* ‘yetersiz, az, cüzi’ (KTTTS, 368).

mawbastaw ‘biraz uysalca, sessizce’ < *mawbas (ı)* ‘1. Uyuşuk, ağırkanlı, gevşek, cansız 2. Uykucu’ (KTTTS, 370).

maşaqaattaw ‘zahmetlice, biraz zor’ < *maşaqat* ‘meşakkat, güçlük, sıkıntı, zorluk’ (KTTTS, 370).

mäjnündew ‘deli gibi, delice’ < *mäjnün* ‘deli, çılgın’ (KTTTS, 372).

mälimetsizdew ‘yeterli bilgiye sahip olmayan, malûmatı az’ < *mälimetsiz* ‘malumatsız, bilgisiz’ (KTTTS, 373).

mezgilsizdew ‘biraz zamansız, vakitsizce’ < *mezgilsiz* ‘zamansız, vakitsiz’ (KTTTS, 375).

meñirewlew ‘aptalca, ahmakça, biraz düşüncesiz’ < *menirew* ‘1. Aptal, alık, ahmak 2. Balta girmemiş orman 3. Sessiz; sakin, gürültüsüz’ (KTTTS, 378).

meşewlew ‘az gelişmiş, gelişme düzeyi düşük’ < *meşew* ‘gelişmeyen, ilerlemeyen, geri kalmış’ (KTTTS, 379).

moltaqtaw ‘biraz kısa, kısacık’ < *moltaq* ‘kısa, pek uzun olmayan, kesik’ (KTTTS, 383).

mosqaldaw ‘biraz yaşlı, yaşlıca’ < *mosqal* ‘orta yaşı geçmiş (kimse)’ (KTTTS, 384).

möldirlew ‘biraz berrak, parlakça, temizce’ < *möldir* ‘1. Billur, duru, şeffaf, tertemiz, berrak 2. Temiz, saf’ (KTTTS, 384).

munarlaw ‘bulanıkça, biraz sisli’ < *munar* ‘bulutlu, sisli, puslu hava’ (KTTTS, 386).

mılqawlaw ‘düzgün konuşamayan, peltek’ < *mılqaw* ‘1. Dilsiz, lâl 2. Sağır’ (KTTTS, 391).

minezsizdew ‘karakteri, kişiliği zayıf’ < *minezsiz* ‘karaktersiz, kişiliksiz’ (KTTTS, 394).

naquristaw ‘biraz deli, aptalca, bön’ < *naquris* ‘deli, yarım akıllı’ (KTTTS, 396).

nanımsızdaw ‘biraz şüpheli, kuşkulu, tam inandırıcı olmayan’ < *nanımsız* ‘inanılmaz, inandırıcı olmayan’ (KTTTS, 397).

nastaw ‘biraz pasaklı, kirli’ < *nas* ‘pis, kirli’ (KTTTS, 398).

nawqastaw ‘biraz hasta, sağlığı bozuk, keyifsiz’ < *nawqas* ‘1. Hastalık, sayrılık 2. Hasta, sayrı’ (KTTTS, 398).

näziktew ‘biraz ince, zayıfça’ < *näzik* ‘1. İnce 2. Narin, zarif, güzel 3. Sağlam olmayan, zayıf’ (KTTTS, 399).

närsizdew ‘kalitesi düşükçe’ < *närsiz* ‘1. Gıdasız, besinsiz 2. Besin değeri düşük’ (KTTTS, 400).

näwmezde ‘dargın, küskün gibi, gönülsüzce’ < *näwmez* ‘küskün, dargın’ (KTTTS, 400).

noyistaw ‘biraz kaba, görgüsüzce’ < *noyis* ‘kaba, görgüsüz’ (KTTTS, 402).

noqaylaw ‘biraz nadan, cahil’ < *noqay* ‘cahil, nadan’ (KTTTS, 402).

oğaştaw ‘biraz kaba, nezaketsizce’ < *oğaş* ‘1. Kaba, bayağı 2. Ayrı, tek başına, münferit’ (KTTTS, 405).

odağaylaw ‘biraz kaba, nezaketsizce’ < *odağay* ‘1. Kaba, görgüsüz 2. Ünlem’ (KTTTS, 405).

odırañdaw ‘biraz nezaketsiz, görgüsüz, kabaca’ < *odırañ* ‘nezaketsiz, kaba, görgüsüz’ (KTTTS, 406).

ojarlaw ‘biraz kaba, küstahça’ < *ojar* ‘küstah, kaba, edepsiz’ (KTTTS, 406).

oylaw (*u*) ‘biraz çukur, alçakça (yer)’ < *oy* (*u*) ‘1. Çukur yer 2. Şehir’ (KTTTS, 407).

oqıstaw ‘kabaca, yakışsızca, uygunsuzca’ < *oqıs* ‘kaba, yakışsız, uygunsuz’ (KTTTS, 411).

olaqtaw ‘biraz hantal, beceriksizce’ < *olaq* ‘beceriksiz, hantal’ (KTTTS, 411).

oñaylaw ‘biraz hafif, kolayca’ < *oñay* ‘kolay, hafif’ (KTTTS, 413).

oñaşalaw ‘insanlardan uzak, تنها’ < **oñaşa** ‘ayrı olarak, yalnız, tek başına’ (KTTTS, 413).

oñdılaw ‘durumu daha iyi olan, refah seviyesi yüksek’ < **oñdı** ‘olumlu, doğru, iyi, pozitif’ (KTTTS, 414).

ortalaw ‘1. Biraz orta, ortaca. 2. Vasat’ < **orta** ‘orta, yarı’ (KTTTS, 418).

orınsızdaw ‘biraz yersiz, uygunsuzca’ < **orınsız** ‘1. Yeri olmayan, yersiz 2. Uygunsuz, yersiz’ (KTTTS, 418).

osaldaw ‘biraz zayıf, güçsüzce’ < **osal** ‘dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek’ (KTTTS, 419).

oyazdaw ‘biraz sıska, zayıfça’ < **oyaz** ‘sıska’ (KTTTS, 421).

oyañdaw ‘biraz çukur, çukurca’ < **oyañ** ‘çukurlu yer’ (KTTTS, 421).

ögeylew ‘yabancı gibi, el gibi’ < **ögey** ‘1. Üvey 2. Evlat edinilmiş, evlatlık 3. Yabancı, başka, yad, el’ (KTTTS, 423).

özgelew ‘biraz farklı, başkaca’ < **özge** ‘başka, özge, ayrı’ (KTTTS, 423).

özgeşelew ‘biraz farklı, başkaca’ < **özgeşe** ‘özel, başkaca, değişik, farklı, ayrıca’ (KTTTS, 424).

ötimdilew ‘1. Sözü geçen, söylediğini yaptıran 2. Pahalı, değerli’ < **ötimdi** ‘takip edilen, istenen, rağbet gören, revaçta olan’ (KTTTS, 434).

pañdaw ‘biraz gururlu, kibirlice’ < **pañ** ‘gururlu, kendini beğenmiş, mağrur, kibirli’ (KTTTS, 437).

püstew ‘alçakça, biraz alçak, boyu küçükçe’ < **päs** ‘alçak, aşağı, bodur, basık’ (KTTTS, 440).

puşıqtaw ‘burnu biraz küçük ve basıkça’ < **puşıq** ‘1. Küçük ve basık burunlu 2. Burnu kırık, kırık (çaydanlık)’ (KTTTS, 446).

sabırsızdaw ‘biraz sabırsız, tahammülsüzce’ < **sabırsız** ‘sabırsız, tahammülsüz’ (KTTTS, 458).

salaqtaw ‘biraz beceriksiz, elinden iş gelmeyen, salakça’ < **salaq** ‘iş yapmaya gönlü olmayan, şapşal, beceriksiz’ (KTTTS, 462).

salğırtaw ‘biraz isteksiz, gönülsüzce, hevessizce’ < **alğırt (ı)** ‘ihmalkâr, savsak, isteksiz, hevessiz’ (KTTTS, 463).

salqındaw ‘1. Biraz serin, soğukça 2. Biraz gevşek, isteksizce’ < **salqın** ‘1. Soğuk, serin 2. Araları açık, soğuk’ (KTTTS, 463).

sasıqtaw ‘biraz bozulmuş, kokmuş’ < **sasıq** ‘1. Kokmuş, kokuşmuş 2. Art niyetli’ (KTTTS, 471).

sawattılaw ‘biraz tahsilli, bilgili’ < **sawattı** ‘1. Bilgili, tahsilli 2. Her şeyden haberdar 3. Hatasız, yanlışsız yazılmış’ (KTTTS, 472).

sayabırlaw ‘sakince, biraz yavaş’ < *sayabır* ‘sakin, yavaş, ağır, aheste’ (KTTTS, 474).

sayazdaw ‘1. Biraz sığ 2. Bilgi seviyesi biraz düşükçe’ < *sayaz* ‘1. Derin olmayan, sığ 2. Bilgi seviyesi düşük, sığ düşünceli’ (KTTTS, 474).

sändilew ‘biraz zarif, güzelce’ < *sändi* ‘süslü, bezekli, şık, görkemli’ (KTTTS, 475).

semizdew ‘biraz şişman, semizce, balık etinde’ < *semiz* ‘semiz, şişman, tombul’ (KTTTS, 479).

sodırlaw ‘biraz yaramaz, şımarıkça’ < *sodır* ‘yaramaz, haşarı, ele avuca sığmayan’ (KTTTS, 484).

sopaqşalaw ‘biraz oval, uzunca’ < *sopaq* ‘uzunca’ (KTTTS, 487).

soraqılaw ‘biraz kaba, görgüsüzce, yakışsızca’ < *soraqı* ‘kaba, görgüsüz’ (KTTTS, 487).

sulaw ‘biraz ıslak, suluca’ < *su* ‘su’ (KTTTS, 491).

suyıqtaw ‘1. Biraz sulu, sıvıca 2. Seyrekçe 3. Biraz hafif, haylazca’ < *suyıq* ‘1. Sıvı 2. Gür olmayan, seyreke 3. Haylaz, hayta, hafif’ (KTTTS, 493).

sululaw ‘biraz yakışıklı, güzelce’ < *sulu* ‘güzel, alımlı, yakışıklı’ (KTTTS, 493).

sümelektew ‘biraz sevimsiz, sümsükçe’ < *sümelek* ‘sevimsiz, cesaretsiz, tembel, sümsük’ (KTTTS, 497).

sürlew ‘eski yol, patika, çığır’ < *sür* (ı) ‘1. Uzun müddet saklamak üzere tuzlanmış et 2. Uzun süre, aynı durumda bulunan (kar vb.)’ (KTTTS, 498).

sızdaw ‘biraz rutubetli, nemlice’ < *sız* ‘nem, rutubet’ (KTTTS, 500).

simbattılaw ‘biraz endamlı, alımlıca’ < *simbattı* ‘endamlı, alımlı, boylu poslu’ (KTTTS, 503).

sınıqtaw ‘biraz hüznü, üzgün’ < *sınıq* ‘1. Kırılan, kırılmış, parçalanmış 2. Hüznü, üzgün 3. Kibar, edep, nezaketli’ (KTTTS, 504).

sırqattaw ‘biraz hasta, sağlığı bozuk’ < *sırqat* ‘1. Hastalık 2. Hasta’ (KTTTS, 506).

tazalaw ‘temizce, pakça, arınmış’ < *taza* ‘1. Temiz, kirsiz 2. Sunî olmayan, katıksız, saf; tabii, doğal 3. Namuslu, temiz, dürüst (insan)’ (KTTTS, 511).

taqırlaw ‘yeşili az, verimsiz, çorak yer’ < *taqır* ‘1. Çorak, verimsiz yer 2. Bitki örtüsü kurumuş, çorak yer 3. Boş, tamtakır olan yer’ (KTTTS, 514).

taldırmaştaw ‘nazikçe, zarifçe’ < *taldırmaş* ‘nazik, ince, zarif’ (KTTTS, 516).

tapaldaw ‘biraz kısa, alçak, bodurca’ < **tapal** ‘kısa, alçak, yatık, bodur’ (KTTTS, 520).

tapşılaw ‘Yetersizce, biraz kıt, eksikçe’ < **tapşı** ‘yetersiz, az, eksik, ender, nadir, kıt’ (KTTTS, 520).

tayazdaw ‘biraz sığ, derin olmayan’ < **tayaz** ‘1. Derin olmayan, sığ 2. Vizyonsuz, ufku dar, dar görüşü’ (KTTTS, 526).

tättilew ‘biraz tatlı, tatlıca’ < **tätti** ‘1. Şeker tadında olan, tatlı, lezzetli 2. Şekerli şeylerle yapılan yiyecek, tatlı’ (KTTTS, 528).

täwirlew ‘nispeten daha iyi, biraz daha iyi’ < **täwir** ‘kötü olmayan, iyi’ (KTTTS, 529).

tegistew ‘biraz düz, engebesi az, düzce (yer)’ < **tegis** (i) ‘düz, engebesiz’ (KTTTS, 530).

tezdew ‘biraz hızlı, çabukça’ < **tez** (i) ‘tez, çabuk, acele, ivedi’ (KTTTS, 530).

tereñdew ‘biraz derin, derince’ < **tereñ** ‘derin, dibi gözükmeyen’ (KTTTS, 535).

teristew ‘uygunsuz, münasebetsiz, ters’ < **teris** ‘1. Yanlış, hata 2. Geri, ters, karşı 3. Yakışksız, yersiz, uygunsuz, düzensiz’ (KTTTS, 536).

tompaqtaw ‘1. Birazcık şişkin, kabarık 2. Yersiz, uygunsuz, münasebetsiz’ < **tompaq** ‘1. şişkin, çıkıntılı, kabarık 2. Yersiz, uygunsuz’ (KTTTS, 543).

topastaw ‘cahilce, dar görüşü’ < **topas** ‘1. Kör 2. Ufku, düşünce dünyası dar, dar görüşlü, cahil, bilgisiz (kimse)’ (KTTTS, 544).

töbeşiktew ‘çok büyük olmayan, tepecik kadar’ < **töbeşik** ‘küçük tepe, tepecik, tümsek’ (KTTTS, 547).

tözimdilew ‘biraz dayanıklı, biraz sabırlı’ < **tözimdi** ‘1. Dayanıklı, sabırlı, metin 2. Sağlam, sert, berk’ (KTTTS, 547).

tömendew ‘kalitesi, değeri düşük, kalitesizce’ < **tömen** ‘1. Aşağı, alt 2. Düşük, aşağı’ (KTTTS, 548).

töstektew ‘biraz cüsseli, iri yarıca’ < **töstek** ‘cüsseli, iri yapılı’ (KTTTS, 549).

tötelew ‘biraz yakın, yakınca (yol)’ < **töte** (u) ‘kestirme (yol)’ (KTTTS, 550).

tuwralaw ‘doğruca, biraz doğru’ < **tuwra** (i) ‘1. Dosdoğru, doğru; direkt 2. Tam, kesin 3. Doğru, adil’ (KTTTS, 551).

turaqsızdaw ‘kararsız, istikrarsız’ < **turaqsız** ‘1. Kalacak yeri yurdu olmayan (kimse) 2. Sabit olmayan, değişken 3. Kararsız’ (KTTTS, 556).

turpaylaw ‘kabaca, görgüsüzce’ < **turpayı** ‘kaba, görgüsüz’ (KTTTS, 557).

tuşşılaw ‘tuzu az, az tuzlu’ < **tuşşı** ‘1. Tuzsuz, yavan, içilebilir (su) 2. Acı olmayan (yemek)’ (KTTTS, 559).

tüzüwlew ‘biraz düz, düzce’ < *tüzüw* ‘1. Doğru, düz, dik 2. Doğru, uygun, makul’ (KTTTS, 560).

tüssizdew ‘renksizce, solgunca’ < *tüssiz* ‘rengi olmayan, renksiz’ (KTTTS, 565).

tüsiniksizdew ‘iyi anlaşılmayan, karışıkça’ < *tüsiniksiz* ‘anlaşılmaz, müphem, anlaşılması zor’ (KTTTS, 566).

tüsiniktilew ‘biraz açık, anlaşılır’ < *tüsinikti* ‘belirli, anlaşılır, açık’ (KTTTS, 566).

tıǵızdaw ‘1. Biraz yoğun, sıkıca 2. Biraz acil, çabukça’ < *tıǵız* ‘1. Sık, kalın, yoğun 2. Sağlam, berk 3. Acil, tez 4. Sıkı, yakın’ (KTTTS, 566).

tıqırlaw ‘biraz kısa, kısaca (saç, tüy vb.)’ < *tıqır (ı)* ‘uzun olmayan, kısa’ (KTTTS, 567).

tımıqtaw ‘biraz rüzgârsız, sakince’ < *tımıq* ‘rüzgarsız, sakin, durgun, dingin’ (KTTTS, 568).

tımırşıqtaw ‘biraz bunaltıcı, dingince’ < *tımırşıq* ‘esintisiz; boğucu, bunaltıcı’ (KTTTS, 568).

tiktew ‘1. Biraz dik, dikçe 2. Cesaretlice, sertçe, dikçe’ < *tik (ı)* ‘1. Dik, dümdüz 2. Eğimi dike yakın olan, dik 3. Direkt, doğrudan 4. Bahiste ortaya bir şey koymak; bir şeyine oynamak’ (KTTTS, 573).

tiksildew ‘biraz dik, dikçe’ < *tikşil* ‘1. Dikçe, biraz dik 2. Dik kafalı, inatçı’ (KTTTS, 573).

tildilew ‘çekinmeden konuşan, dili keskince’ < *tildi* ‘1. Söz ustası, hatip 2. Dili keskin, iğneleyici konuşan’ (KTTTS, 573).

tilemsektew ‘zaman zaman aşırı dileklerde bulunan; istemeyi âdet edinen’ < *tilemsek* ‘devamlı bir şeyler isteyen, sürekli dilekte bulunan, dilenci gibi davranan’ (KTTTS, 574).

uwızdaw ‘olgunlaşmamış, ham, pişmemiş’ < *uwız* ‘1. Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü, ağız 2. Ağızdan (ilk süttten) yapılan lezzetli yemek 3. Yumurtanın akı ve sarısı 4. Taze, körpe’ (KTTTS, 580).

uwıttılaw ‘1. Biraz zehirli, zararlıca 2. Biraz güçlü, cesurca’ < *uwıttı* ‘1. Zehirli, ağulu, zararlı 2. Etkili, tesirli’ (KTTTS, 580).

uǵımdılaw ‘biraz zeki, akıllıca’ < *uǵımdı* ‘1. Anlaşılır, mantıklı, akla yatkın 2. Zeki, çabuk kavrayan’ (KTTTS, 581).

uǵımsızdaw ‘biraz anlaşılmaz, anlaşılması güç olan’ < *uǵımsız* ‘1. Anlaşılmaz, mantıksız 2. Akılsız, kafası çalışmayan’ (KTTTS, 581).

uǵımtaldaw ‘biraz kabiliyetli, zekice’ < *uǵımtal* ‘zeki, kavrayışlı, akıllı’ (KTTTS, 581).

uzaqtaw ‘biraz uzak, uzakça’ < *uzaq* (*u*)
‘uzak, ırak’ (KTTTS, 582).

uzındaw ‘biraz uzun, uzunca’ < *uzın* ‘1.
Kısa olmayan, uzun 2. Alçak olmayan,
yüksek’ (KTTTS, 582).

uqsastaw ‘biraz benzer, andıran, okşayan’
< *uqsas* ‘benzer, özdeş’ (KTTTS, 584).

urımtaldaw ‘biraz elverişli, uygunca,
müsait’ < *urımtal* ‘müsait yer, durum’
(KTTTS, 586).

uyattaw ‘biraz ayıp, abes uyar’ < *uyat*
‘ayıp, ar, namus, hayâ’ (KTTTS, 591).

uşqalaqtaw ‘biraz hoppa, uçarıca’ <
uşqalaq ‘hafif, hoppa, havaî, uçarı’
(KTTTS, 589).

üyirlew ‘biraz meraklı, heveslice’ < *üyir*
(*u*) ‘bir şeye meraklı, hevesli olan’
(KTTTS, 596).

üyirsektew ‘biraz meraklı, heveslice’ <
üyirsek ‘1. Sürüsüne bağlı (at) 2. Cana
yakın, sevecen’ (KTTTS, 596).

ülkendew ‘biraz iri, büyükçe’ < *ülken*
‘büyük, iri’ (KTTTS, 597).

ürkektew ‘biraz ürkek, korkakça’ < *ürkek*
‘1. Ürkek (hayvan) 2. Korkak, yüreksiz
(kişi)’ (KTTTS, 600).

üşkirlew ‘biraz sivri, sivrice’ < *üşkir* (*i*) ‘1.
Sivri, keskin 2. İğneli (söz)’ (KTTTS,
602).

şabandaw ‘1. Biraz tembel, tembelce 2.
Biraz yavaş, ağırca’ < *şaban* ‘1. Tembel,
haylaz 2. Yavaş, ağır, aheste’ (KTTTS,
619).

şağındaw ‘biraz küçük, ufakça’ < *şağın* (*i*)
‘küçük, ufak’ (KTTTS, 620).

şadırlaw ‘biraz aksi, asabi, huysuzca’ <
şadır ‘barut gibi, hiddetli, öfkeli’
(KTTTS, 620).

şalalaw ‘biraz eksik, eksikçe’ < *şala* (*u*)
‘1. Çiğ, tam pişmemiş, olgunlaşmamış 2.
Yarım, eksik’ (KTTTS, 624).

şalğaylaw ‘biraz uzak, uzakça’ < *şalğay*
(*u*) ‘uzak, ırak, ücra’ (KTTTS, 624).

şamahlaw ‘vasat, orta hâlli’ < *şamalı* ‘1.
Az, biraz 2. Kadar, aşağı yukarı’ (KTTTS,
626).

şiyraqtaw ‘çevik; hareketli’ < *şiyraq* ‘1.
Sert, sıkı, katı 2. Sağlam, dinç, zinde 3.
Çevik, atik’ (KTTTS, 640).

ıdırañqılaw ‘biraz seyrek, dağınıkça’ <
ıdırañqı ‘seyrek, dağınık’ (KTTTS, 661).

ıqşamdaw ‘biraz küçük, ufakça’ < *ıqşam*
‘büyük olmayan, küçük’ (KTTTS, 662).

ıqlassızdaw ‘biraz gönülsüz, İsteksizce’ <
ıqlassız ‘isteksiz, gönülsüz, ilgisiz’
(KTTTS, 663).

ınjıqtaw ‘biraz çekingen, korkakça’ <
ınjıq ‘çekingen, sünepe, pısırik, uyuşuk’
(KTTTS, 664).

ĩḡaylilaw ‘biraz uygun, elverişli, müsaitçe’ < *ĩḡaylı* ‘uygun, elverişli, müsait’ (KTTTS, 664).

ĩḡaysızdaw ‘biraz uygunsuz, rahatsızca’ < *ĩḡaysız* ‘elverişsiz, uygunsuz, rahatsız’ (KTTTS, 664).

ısqayaqtaw ‘kurnazca, sinsice’ < *ısqayaq* ‘feleğin çemberinden geçen, tecrübeli, görmüş geçirmiş’ (KTTTS, 666).

ıstıqtaw ‘1. Biraz sıcak. 2. Daha değerli, daha kıymetli’ < *ıstıq* (ı) ‘1. Sıcak, çok ısınmış 2. Havadaki yüksek ısı, hararet 3. Değerli, kıymetli, sıcak’ (KTTTS, 667).

ilgerilew ‘biraz ileri, öne doğru’ < *ilgeri* ‘ileri, ileri doğru’ (KTTTS, 670).

istiktew ‘biraz sivri, sivrice’ < *istik* ‘şiş’ (KTTTS, 672).

{+day, +dey, +lay, +ley +tay, +tey}

abjılanday ‘yılan gibi, aç gözlü, doymaz, tamahkâr, haris’ < *abjılan* ‘1. Su yılanı 2. Hıyanet eden, hain, zarar vermekten, üzmekten ve kötülük yapmaktan hoşlanan kimse, acımasız, zalim’ (KTTTS, 22).

abajaday ‘çok büyük çok geniş olan görünüşü hoş olmayan oda’ < *abaja* ‘1. dolap 2. Yırtıcı hayvanları avlamaya yarayan ağ’ (KTTTS, 21).

ayğırday ‘aygıra benzer, aygır gibi büyük’ < *ayğır* ‘damızlık erkek at, aygır’ (KTTTS, 30).

ayday ‘ay gibi güzel’ < *ay* ‘ay’ (KTTTS, 30).

aydaharday ‘ejderha gibi’ < *aydahar* ‘ejderha, dragon’ (KTTTS, 30).

aynaday ‘ayna gibi, tertemiz, parlak’ < *ayna* ‘ayna, bir şeyin temsili, görüntüsü’ (KTTTS, 31).

aqşaday ‘para yerine, kaime’ < *aqşa* (ı) ‘para, akçe’ (KTTTS, 37).

aqşalay ‘parayla ölçüldüğünde, parayla değerlendirildiğinde’ < *aqşa* (ı) ‘para, akçe’ (KTTTS, 37).

alaqanday ‘avuç içi kadar’ < *alaqan* ‘avuç içi, aya’ (KTTTS, 39).

alawday ‘alev, yalım gibi’ < *alaw* ‘alev, yalım’ (KTTTS, 40).

almaday ‘kıpırmızı, elma gibi’ < *alma* ‘elma’ (KTTTS, 42).

almastay ‘çok keskin’ < *almas* ‘1. Mücevher olarak kullanılan, şaydam, değerli taş 2. Cam kesmede kullanılan alet, elmas 3. Billûrlaşmış arı karbon’ (KTTTS, 42).

alpamsaday ‘çok büyük, devasa’ < *alpamsa* ‘büyük, iri yarı’ (KTTTS, 42).

altınday ‘altın gibi’ < *altın* ‘altın’ (KTTTS, 43).

anadağıday ‘geçenki gibi’ < *anadağı* ‘geçenki’ (KTTTS, 44).

anaday (i) ‘anne gibi’ < *ana* ‘anne, ana’ (KTTTS, 44).

anaday (u) ‘bunun gibi, şunun gibi’ < *ana* (u) ‘bu, şu, o’ (KTTTS, 44).

anaday (uu) ‘anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan bir yer belirtmek için kullanılır’ < *ana* (u) ‘bu, şu, o’ (KTTTS, 44).

anarday ‘nar gibi kırmızı’ < *anar* ‘nar’ (KTTTS, 45).

apanday ‘çok büyük, geniş’ < *apan* ‘çukur, in’ (KTTTS, 47).

aptaday ‘bir hafta kadar’ < *apta* ‘hafta’ (KTTTS, 48).

araday (i) ‘keskin, çok kesici (testere, bıçak vb.)’ < *ara* (i) ‘testere’ (KTTTS, 48).

araday (u) ‘arı gibi’ < *ara* (uu) ‘arı’ (KTTTS, 48).

aranday ‘büyük, geniş’ < *aran* ‘1. Av avlamak için kazılmış geniş ve derin çukur, tuzak çukuru 2. Doyumsuzluk, tamahkârlık’ (KTTTS, 49).

ädettegidey ‘eskisi gibi, her zamanki gibi’ < *ädettegi* ‘her zamanki’ (KTTTS, 62).

äzireyildey ‘1. Azrail gibi 2. Korkunç’ < *äzireyil* ‘Azrail’ (KTTTS, 63).

älgidey ‘deminki gibi, az önceki gibi’ < *älgı* ‘demin, biraz önce’ (KTTTS, 64).

äwelgidey ‘eskisi gibi, önceki gibi’ < *äwelgi* ‘evvelki, ilk önceki’ (KTTTS, 68).

bağanağıday ‘deminki gibi, az önceki gibi’ < *bağana* (i) ‘deminki, önceki’ (KTTTS, 71).

baqanday ‘koskoca, koskocaman, iri yarı’ < *baqan* ‘ucu çatal olan uzun sopa, direk’ (KTTTS, 74).

baladay ‘çocuk gibi’ < *bala* ‘çocuk’ (KTTTS, 76).

balapanday ‘civciv gibi 2. Sevimli, gencecik’ < *balapan* ‘civciv, kuş yavrusu, palaz’ (KTTTS, 76).

balpamsaday ‘tombul, şişman’ < *balpamsa* ‘büyük, iri yarı’ (KTTTS, 77).

basqaday ‘başka, farklı’ < *basqa* ‘başka, diğer’ (KTTTS, 80).

bastapqıday ‘başlangıçtaki gibi, önceki gibi’ < *bastapqı* ‘başlangıç, ilk, evvelki’ (KTTTS, 81).

batpanday ‘büyük, kocaman’ < *batpan* ‘bir ağırlık ölçüsü, batman’ (KTTTS, 82).

bayağıday ‘eskisi gibi’ < *bayağı* ‘çok önceki’ (KTTTS, 83).

böşkedey ‘kalın, şişman, yuvarlak, fıçı gibi’ < *böşke* ‘fıç, varil’ (KTTTS, 95).

burıñıday ‘evvelki gibi, önceki gibi’ < *burıñı* ‘önceki, evvelki’ (KTTTS, 99).

buyımday ‘emeği para ile değil, eşya ile ödeme, aynı ödeme’ < *buyım* ‘her türlü eşya, nesne, mal’ (KTTTS, 97).

bilewdey ‘yuvarlak, kalın’ < *bilew* ‘eğe, bileği taşı’ (KTTTS, 103).

bizdey ‘biz gibi, sipsivri’ < *biz (ı)* ‘biz, tığ’ (KTTTS, 103).

birdey ‘aynı, eşit’ < *bir (u)* ‘eşit, aynı, bir’ (KTTTS, 104).

bitewdey ‘bütün olarak, bozmadan’ < *bitew (u)* ‘deliksiz, her tarafı kapalı’ (KTTTS, 105).

güldey ‘çiçek gibi, gül gibi’ < *gül* ‘gül’ (KTTTS, 113).

dabılday ‘davul gibi’ < *dabil* ‘1. Davul 2. Sinyal, tehlike çanı’ (KTTTS, 117).

dağaraday ‘çok büyük, kocaman’ < *dağara* ‘1. Harar 2. Leğen, çamaşır teknesi’ (KTTTS, 117).

daladay ‘1. Ova gibi, geniş çaplı 2. Engin, geniş, ferah’ < *dala* ‘1. Bozkır, step 2. Dışarı, kapı önü’ (KTTTS, 118).

dariyaday ‘derya gibi’ < *dariya* ‘derya, deniz, büyük ırmak’ (KTTTS, 119).

däldegendey ‘dosdoğru, beklendiği gibi’ < *däldegen* ‘dosdoğru’ (KTTTS, 121).

degendey ‘düşündüğü, arzuladığı gibi’ < *degen* ‘düşünülen, hedeflenen’ (KTTTS, 123).

dobalday ‘kaba, dev gibi, kocaman, yakışksız’ < *dobal* ‘beceriksiz, ağır hareket eden, hantal’ (KTTTS, 127).

egewdey ‘1. Eğe gibi, sert 2. Sivri, keskin (dil)’ < *egew* ‘eğe, bileği taşı’ (KTTTS, 135).

egizdey ‘ikiz gibi’ < *egiz* ‘1. İkiz 2. Çift’ (KTTTS, 135).

ekinşiley ‘bir daha, bundan sonra’ < *ekinşi* ‘1. İkinci 2. Bundan sonraki’ (KTTTS, 137).

eliüwdey ‘elli kadar, elli civarında’ < *eliüw* ‘elli’ (KTTTS, 138).

emendey ‘1. Meşe ağacı gibi 2. Güçlü, sağlam, sert’ < *emen* ‘meşe ağacı’ (KTTTS, 139).

eñgezerdey ‘iri yarı, yapılı’ < *eñgezer* ‘iri yarı, yapılı’ (KTTTS, 141).

erdey ‘erkek gibi, erkekçe’ < *er (ı)* ‘1. Erkek 2. Koca, zevç’ (KTTTS, 141).

jağalay ‘sırayla, birbirinin ardından’ < *jağa* ‘1. Yaka 2. Kıyı, kenar, sahil 3. Hami, koruyucu kimse’ (KTTTS, 149).

jazday ‘yaz boyunca, bütün’ < *jaz* ‘yaz’ (KTTTS, 151).

jayşılıqtağıday ‘her zamanki gibi’ < *jayşılıqta* ‘özel bir durum yokken, her şey yolunda iken’ (KTTTS, 153).

jayınday ‘büyük, kocaman’ < *jayın* ‘yayın balığı’ (KTTTS, 153).

janarday ‘göz nuru gibi, göz bebeği gibi’ < **janar** ‘1. Göz, göz nuru, göz bebeği 2. ‘gün ışığı, şule’ (KTTTS, 159).

janday ‘insan gibi’ < **jan (u)** ‘insan, kişi, fert’ (KTTTS, 160).

jarday ‘çok şişman, iri yarı’ < **jar (v)** ‘iki hörgüçlü deve cinsinin genel adı’ (KTTTS, 164).

jartısında ‘yarısı kadar, tam değil’ < **jartısın** ‘yarısı’ (KTTTS, 164).

jawqazında ‘gencecik, körpe’ < **jawqazın** ‘lale çiçeğinin bir türü’ (KTTTS, 168).

jekeley ‘ayrı, kendi başına’ < **jeke** ‘1. Bağımsız, ayrı, kendi başına 2. Sadece kendisiyle ilgili, özel’ (KTTTS, 172).

jeldey ‘rüzgâr gibi hızlı, süratli’ < **jel** ‘yel, rüzgâr’ (KTTTS, 172).

jelmayaday ‘yürük deve gibi, hızlı’ < **jelmaya** ‘tek hörgüçlü yürük deve’ (KTTTS, 173).

jiyirmaday ‘yirmiye yakın, yirmi kadar’ < **jiyırma** ‘yirmi’ (KTTTS, 179).

joğarğıday ‘yukarıdaki gibi, yukarıda gösterildiği gibi’ < **joğarğı** ‘1. Yukarı, üst 2. Yüksek, âli, ulu’ (KTTTS, 179).

josaday ‘kıpkırmızı, kızıl’ < **josa** ‘içine karışan demir hidroksit miktarına göre pas sarısı, kızıl veya koyu esmer renk almış gevrek kil’ (KTTTS, 182).

juldızday ‘yıldız gibi, parlak’ < **juldız** ‘yıldız’ (KTTTS, 185).

jumırtqaday ‘yumurta gibi, bembeyaz’ < **jumırtqa** ‘yumurta’ (KTTTS, 187).

jurday ‘bomboş, mahrum, yoksun’ < **jur** ‘1. Kırac, çorak 2. Suyu çekilmiş göl yatağı’ (KTTTS, 187).

jldağıday ‘her yılki gibi’ < **jldağı** ‘her yılki’ (KTTTS, 191).

jlday ‘yıla yakın, bir yıl kadar’ < **jıl** ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191).

jılday ‘sıcak hâlde, sıcakken’ < **jılı (u)** ‘1. Ilık 2. Merhametli, şefkatli’ (KTTTS, 192).

jimday ‘uysal, sessiz, sakın, yumuşak başlı’ < **jim (u)** ‘sessizlik, sükûnet’ (KTTTS, 192).

jinday ‘cin, şeytan gibi, cine benzer’ < **jin** ‘cin’ (KTTTS, 193).

zärdey ‘zehir gibi, acı’ < **zär** ‘1. İdrar 2. Zehir 3. Heybet, gösteriş, azamet’ (KTTTS, 200).

zäredey ‘küçük, zerre kadar’ < **zäre** ‘atom, en küçük’ (KTTTS, 200).

zärredey ‘zerre kadar’ < **zärre** ‘çok küçük parça’ (KTTTS, 200).

zildey ‘çok ağır, gülle gibi’ < **zil (ı)** ‘1. Ağırlık 2. Sinir, hiddet, kin, öfke’ (KTTTS, 204).

imanday ‘hakikî, gerçek’ < *iman* ‘1. İman, inanç 2. Ant, yemin’ (KTTTS, 207).

inyedey ‘iğne gibi, sivri’ < *iyne* ‘1. İğne 2. Şırınga, enjektör’ (KTTTS, 209).

kädiwilgidey ‘her zamanki gibi, eskisi gibi’ < *kädiwilgi* ‘alışılmış, olagelen, her zamanki gibi’ (KTTTS, 220).

kebejedey ‘şişman, göbekli, iri’ < *kebeje* ‘yiyecek konulan sandık, ağaç sandık’ (KTTTS, 221).

kezdey ‘arşın kadar, bir arşın boyu’ < *kez (u)* ‘71,12 cm.ye eşit ölçü birimi, arşın’ (KTTTS, 223).

kelidey ‘kalın, büyük, iri’ < *keli* ‘havan, dibek’ (KTTTS, 226).

kelindey ‘gelin gibi, kibar, nazik’ < *kelin* ‘gelin’ (KTTTS, 226).

kenedey ‘kene gibi, küçük, küçücük’ < *kene (ı)* ‘kene, sakırğa’ (KTTTS, 228).

kerüwenşidey ‘kervancı gibi’ < *kerüwenşi* ‘1. Kervancı, kervanı idare eden kimse 2. Seyyah’ (KTTTS, 232).

ketpendey ‘büyük, iri, kocaman’ < *ketpen* ‘kazma, çapa, bel’ (KTTTS, 234).

kiyizdey ‘keçe gibi, kalın, sıkı’ < *kiyiz* ‘keçe’ (KTTTS, 237).

közdey ‘küçücük, ufacık’ < *köz* ‘1. Göz 2. ‘delik, boşluk, iğnenin gözü’ (KTTTS, 242).

kökesindey ‘en büyüğü, en iyisi, en güzeli’ < *köke* ‘1. küçüklerin büyüklerine karşı saygı bildirmek için söylenen söz 2. En güçlüsü’ (KTTTS, 243).

köktemdey ‘bahar gibi, bahara benzer’ < *köktem* ‘ilkbahar, bahar’ (KTTTS, 244).

köldey ‘göl gibi, geniş’ < *köl* ‘1. Göl 2. çok, sayısız’ (KTTTS, 245).

kömirdey ‘kömür gibi, kapkara, simsiyah’ < *kömir* ‘1. Taş kömür 2. Odun kömürü’ (KTTTS, 247).

kördey ‘zifiri, kör (karanlık)’ < *kör (u)* ‘1. Kör, ama 2. Cahil, bilgisiz’ (KTTTS, 249).

kösewdey ‘uzun, ince, zayıf’ < *kösew* ‘maşa, köşeği’ (KTTTS, 251).

kübidey ‘yayık gibi, kalın, şişman’ < *kübi* ‘yayık’ (KTTTS, 253).

küzdey ‘güz boyu, sonbahar boyunca’ < *küz* ‘güz, sonbahar’ (KTTTS, 254).

küjdey ‘kalın, tombul, dolgun’ < *küj* ‘kalın, gür ses’ (KTTTS, 254).

küldey ‘kül gibi un ufak’ < *kül (ı)* ‘kül’ (KTTTS, 256).

künde ‘güneş gibi, ışıklı aydınlık’ < *kün* ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz’ (KTTTS, 258).

kündizgidey ‘gündüz gibi, aydınlık’ < *kündizgi* ‘gündüzki, gündüzün’ (KTTTS, 258).

kürzidey ‘gürz gibi, ağır’ < **kürzi** ‘silah olarak kullanılan ağır topuz, gürz’ (KTTTS, 260).

kilemdey ‘halı gibi, süslü, güzel’ < **kilem** ‘halı’ (KTTTS, 262).

kirewkedey ‘zırh gibi sağlam’ < **kirewke** ‘zırh’ (KTTTS, 264).

qabilanday ‘heybetli, azametli’ < **qabilan** ‘1. Kaplan 2. Cesur, yürekli’ (KTTTS, 267).

qağazday ‘1. Kâğıt gibi beyaz 2. Kâğıt gibi ince’ < **qağaz** ‘1. Kâğıt, yaprak, sayfa 2. Yayın (dergi, gazete, kitap)’ (KTTTS, 269).

qazanday ‘kazan gibi, büyük, kocaman’ < **qazan** (i) ‘1. Büyük tencere, kazan 2. Metal eritmeye yarayan büyük kazan’ (KTTTS, 272).

qazday ‘kaz gibi’ < **qaz** ‘kaz’ (KTTTS, 272).

qaqpanday ‘1. Kapana benzer 2. Büyük, geniş. 3. Güçlü, kuvvetli’ < **qaqpan** ‘1. Kapan, tuzak 2. Kandırma, dolandırma, hile’ (KTTTS, 278).

qarağayday ‘1. Büyük, kocaman 2. Dümdüz, dimdik’ < **qarağay** ‘çam ağacı’ (KTTTS, 290).

qarğaday ‘1. Karga gibi 2. Küçücük, genç’ < **qarğa** (i) ‘karga’ (KTTTS, 294).

qarday ‘1. Kar gibi bembeyaz, apak 2. Saf, temiz’ < **qar** ‘kar’ (KTTTS, 294).

qarjılay ‘malî, parayla ilgili, finansal’ < **qarjı** (i) ‘para, maliye, finans’ (KTTTS, 295).

qawğaday ‘büyük, kocaman’ < **qawğa** ‘1. Deriden vb. maddelerden yapılan kuyu kovası 2. İri, kocaman, dev’ (KTTTS, 302).

qiyday ‘tezek gibi, tezeğe benzer’ < **qiy** (i) ‘tezek, kesek’ (KTTTS, 306).

qolabaday ‘topuz gibi, büyük, yuvarlak’ < **qolaba** ‘gürz, topuz’ (KTTTS, 313).

qorğasınday ‘kurşun gibi, ağır’ < **qorğasın** ‘kurşun’ (KTTTS, 320).

qoşqarday ‘büyük, iri’ < **qoşqar** ‘koç’ (KTTTS, 324).

quwrayday ‘ipince, upuzun’ < **quwray** ‘üflemeli bir çalgı’ (KTTTS, 327).

qudayday ‘1. Allah gibi 2. Eşsiz, kudretli, kadir’ < **quday** ‘1. Huda, Allah 2. Bir şeyi en iyi bilen, yapan, güçlü’ (KTTTS, 329).

quyınday ‘kasırğa gibi, yıldırım hızlı, dolu dizgin, dörtlüde koşan (at)’ < **quyın** ‘kasırğa, hortum’ (KTTTS, 331).

qulanday ‘yabani at gibi, yürük, hızlı koşan’ < **qulan** ‘yabani at’ (KTTTS, 332).

qulınday ‘kulun gibi, güzel, yakışıklı’ < **qulın** ‘atın altı aya kadar olan yavrusu, kulun’ (KTTTS, 333).

qumırsqaday ‘1. Karınca gibi, karıncaya benzer 2. İnce, zarif’ < *qumırsqa* ‘karınca’ (KTTTS, 334).

qundızday ‘1. Işıldayan, güzel, süslü 2. Kunduz postuyla süslenmiş’ < *qundız* ‘1. Kunduz 2. Kunduz postu’ (KTTTS, 335).

quralayday ‘güzel, sevimli, alımlı’ < *quralay* ‘1. Geyik yavrusu 2. Sevimli, güzel, zarif’ (KTTTS, 337).

quranday ‘1. Kur’an gibi 2. İmanım gibi, Allah şahit’ < *quran* ‘Kur’an, Kur’an-ı kerim’ (KTTTS, 337).

qurtaqanday ‘çok küçük, küçücük, ufacık’ < *qurtta-* ‘1. Kurtlanmak 2. Kurtlanan hayvanın kurtlarını temizlemek’ (KTTTS, 339).

qurımday ‘koyu kahverengi renkli’ < *qurım (ı)* ‘koyu kahverengi ya da siyah renkli boya’ (KTTTS, 339).

quwday ‘bembeyaz’ < *quw (ı)* ‘kuğu kuşu’ (KTTTS, 326).

qızday ‘kız gibi, kibar, nazik’ < *qız (ı)* ‘1. Kız 2. Genç kız’ (KTTTS, 343).

qılawday ‘zerre kadar, küçücük’ < *qılaw (ı)* ‘1. Kar tanesi 2. Saça, sakala düşen ak’ (KTTTS, 345).

qılday ‘kıl gibi, ipince’ < *qıl (ı)* ‘kıl’ (KTTTS, 345).

qınaday ‘kına gibi, kıvırlı’ < *qına (ı)* ‘1. Kına 2. Saç kınası’ (KTTTS, 348).

qırşınday ‘çok genç, gencecik, gepegeç’ < *qırşın* ‘genç, delikanlı’ (KTTTS, 350).

maqpalday ‘yumuşacık’ < *maqpal* ‘1. Kadifeye benzer bir kumaş türü, pelüş 2. Yumuşak, ufak’ (KTTTS, 364).

manağıday ‘biraz önceki gibi, az önceki gibi’ < *manağı* ‘biraz önceki, az önceki’ (KTTTS, 366).

marjanday ‘mercan gibi, küçük, güzel’ < *marjan* ‘1. Mercan 2. Ender, az rastlanan nesne’ (KTTTS, 368).

meyizdey ‘üzüm gibi tatlı’ < *meyiz* ‘kuru üzüm’ (KTTTS, 375).

moyılday ‘simsiyah, kapkara’ < *moyıl* ‘kuş kirazı’ (KTTTS, 382).

muzday ‘buz gibi, çok soğuk’ < *muz* ‘buz’ (KTTTS, 386).

munday ‘bunun gibi, aynen böyle’ (KTTTS, 387).

mınaday ‘bunun gibi’ < *mına* ‘bu, şu’ (KTTTS, 391).

mıñday ‘bine yakın, bin kadar’ < *mıñ* ‘bin’ (KTTTS, 392).

mısqalday ‘zerre kadar, birazcık’ < *mısqal* ‘1. Miskal, ağırlık ölçüsü (0,25 gram) 2. Birazcık, biraz’ (KTTTS, 392).

mirdey ‘acı, zehirli, keskin (söz)’ < *mir* ‘ok’ (KTTTS, 394).

narday ‘dev gibi, devasa’ < *nar* ‘1. Tek hörgüçlü deve 2. İri, büyük, kocaman 3. Güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 397).

nendey ‘nasıl, hangi, ne gibi’ (KTTTS, 401).

obaday ‘iri, kocaman, devasa’ < *oba* (*ı*) ‘kurgan, höyük’ (KTTTS, 405).

oydağiday ‘düşünüldüğü, arzulandığı, istenildiği gibi’ < *oy* (*ı*) ‘düşünce, fikir’ (KTTTS, 407).

oqtawday ‘oklava gibi, dimdik’ < *oqtaw* ‘oklava’ (KTTTS, 410).

olay ‘öyle, onun gibi’ < *o* (*ı*) ‘üçüncü tekil kişi, o’ (KTTTS, 411).

onday ‘onun gibi, ona benzer’ (KTTTS, 412).

osılay ‘böyle, şöyle’ < *osı* ‘bu, şu’ (KTTTS, 419).

osınday ‘bunun gibi’ < *osı* ‘bu, şu’ (KTTTS, 419).

ögizdey ‘1. Öküz gibi 2. Büyük, kocaman, iri’ < *ögiz* ‘1. Öküz 2. Dev, devasa 3. Alık, kalın kafalı’ (KTTTS, 423).

öziñdey ‘kendisi gibi, kendine benzer’ < *özin* ‘kendi’ (KTTTS, 425).

ölderdey ‘ölürcesine, çok, pek’ < *öl-* ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427).

ölidey ‘ölü gibi, ölü hâlde’ < *öli* ‘1. Ölü, ölmüş 2. Cahil, bilgisiz, şuursuz’ (KTTTS, 427).

öndirdey ‘çok genç, gencecik’ < *öndir* ‘genç, delikanlı’ (KTTTS, 428).

öndirşindey ‘çok genç, gencecik, toy’ < *öndirşin* ‘yeni kuşak, genç nesil’ (KTTTS, 428).

örimdey ‘çok genç, toy, körpe’ < *örim* ‘1. Örme, örgü, belik 2. Çocuk, genç’ (KTTTS, 432).

pälendey ‘o kadar, öyle’ < *pälen* ‘falan’ (KTTTS, 440).

pildey ‘fil gibi, büyük, kocaman’ < *pil* ‘fil’ (KTTTS, 447).

rawşanday ‘güle benzer, güzel’ < *rawşan* ‘güzel, açık renkli kızıl gül’ (KTTTS, 451).

sabaday ‘büyük, iri, kocaman, geniş’ < *saba* (*ı*) ‘1. Kıymız hazırlamak için kullanılan ve at derisinden yapılan kap 2. Bir şeyin hacmi, büyüklüğü’ (KTTTS, 457).

sağımday ‘serap gibi’ < *sağım* ‘serap, ılgım, yalgın’ (KTTTS, 458).

sazanday (*aq sazanday*) ‘dolgun, bembeyaz’ < *sazan* ‘sazan balığı’ (KTTTS, 459).

saqaday ‘büyük, iri, sağlam’ < *saqa* ‘aşık kemiklerinin en büyüğü’ (KTTTS, 460).

samaladay ‘1. Parıl parıl parlayan, ışıldayan 2. Sayısız, hesapsız, çok’ < *samala* ‘etrafa saçılan ışık, aydınlık’ (KTTTS, 465).

samalday ‘hafif rüzgâr gibi, meltem gibi serin’ < *samal* (ı) ‘insana ferahlık veren hafif esen yel, rüzgâr, meltem’ (KTTTS, 465).

soydawılday ‘çok büyük, devasa’ < *soydawıl* ‘büyük, iri, kocaman’ (KTTTS, 484).

soyalday ‘iri, dev gibi, uzun’ < *soyalt* ‘dört yaşındaki dişi at’ (KTTTS, 485).

soqtanday ‘iri, cüsseli, iri, yapılı’ < *soqtan* ‘dört yaşındaki erkek deve’ (KTTTS, 485).

solay ‘1. Şöyle, böyle 2. Öyle (onaylama bildirir)’ (KTTTS, 486) < *so* ‘o’ (QÄTS, 2011: C-T 222).

somaday ‘iri, kocaman, devasa’ < *soma* ‘tutar, yekûn, toplam’ (KTTTS, 486).

sonday ‘o kadar, onun gibi, onun kadar, çok’ (KTTTS, 487) < *so* ‘o’ (QÄTS, 2011: C-T 222).

suday ‘su gibi, suya benzer’ < *su* ‘su’ (KTTTS, 491).

sümbidey ‘harbi gibi, incecik ve düz’ < *sümbi* ‘ateşli silahların içini temizlemekte kullanılan çubuk, harbe, harbi’ (KTTTS, 497).

sımday ‘1. Tele benzer, tel gibi 2. Dümdüz, dimdik’ < *sim* (ı) ‘tel’ (KTTTS, 503).

taqtayday ‘dümdüz, tahta gibi, yüzeyi düz olan’ < *taqtay* ‘tahta, ağaç’ (KTTTS, 513).

tarıday ‘darı gibi, çok küçük’ < *tarı* ‘1. Darı, akdarı 2. Darı tanesi’ (KTTTS, 524).

tawday ‘dağ gibi, dağ kadar’ < *taw* ‘dağ’ (KTTTS, 526).

tebindey ‘küçük, avuç içi kadar’ < *tebin* (ı) ‘ayvanların kışın kar altında kalan otları yemesi için çıkarıldıkları otlak’ (KTTTS, 529).

tegenede ‘tekne gibi, büyük, kocaman’ < *tegene* ‘ağaçtan veya metalden yapılan işlemeli, içine kımız veya yemek konulan kap, tekne’ (KTTTS, 529).

temirdey ‘1. Demir gibi, demire benzer 2. Güçlü, kuvvetli’ < *temir* ‘demir’ (KTTTS, 532).

teñdey (ı) ‘denk, eşit derecede’ < *teñ* (ı) ‘1. Denk, aynı ölçüde, eşit 2. Birbirine layık, münasip (çift)’ (KTTTS, 533).

teñdey (ı) ‘büyük, iri, kocaman’ < *teñ* (ı) ‘yük arabasına yüklenmek üzere bağlanmış, balyalanmış yük, denk’ (KTTTS, 533).

teñizdey ‘1. Deniz gibi 2. Uçsuz bucaksız, engin, ölçüsüz, bol’ < *teñiz* ‘1. Deniz 2. Bolluk, çokluk, sınırsızlık’ (KTTTS, 534).

tomarday ‘kütük gibi, kocaman, büyük, iri’ < *tomar* ‘1. Kesilmiş ağacın kuruyan kökü, dip tarafı 2. Kütük’ (KTTTS, 542).

torğayday ‘1. Çok küçük, minik, minicik 2. Büyükçe, irice’ < *torğay* ‘serçe, serçe kuşu’ (KTTTS, 544).

tostağanday ‘yusuvarlak ve büyük’ < *tostağan* ‘tahta kâse’ (KTTTS, 546).

töbedey ‘tepe gibi, büyük, kocaman’ < *töbe* ‘tepe’ (KTTTS, 547).

tuzday ‘1. Tuz gibi, tuz tadında 2. Çakır gözlü’ < *tuz* ‘tuz’ (KTTTS, 553).

turımtayday ‘doğan gibi, doğan benzeri, küçük, minik’ < *turımtay* ‘boz doğan, doğan’ (KTTTS, 557).

tutamday ‘kıp kısa, kısacık’ < *tutam* ‘1. Tutam 2. Tutamlık’ (KTTTS, 558).

tügeldey ‘tamamı, tamamen, herkes, hepsi’ < *tügel* ‘hepsi, herkes, tümü, bütün’ (KTTTS, 560).

tüyedey ‘deve gibi iri, kocaman’ < *tüye* ‘deve’ (KTTTS, 561).

tüymeday ‘dügme gibi küçük, küçücük’ < *tüyme* ‘dügme’ (KTTTS, 561).

türpidey ‘törpü gibi, törpüye benzer’ < *türpi* ‘1. Törpü 2. Kaba, nezaketsiz’ (KTTTS, 564).

tışqanday ‘küçücük, minicik’ < *tışqan* ‘fare, sıçan’ (KTTTS, 571).

tükendey ‘diken gibi, sivri’ < *tiken* ‘diken’ (KTTTS, 572).

tildey ‘küçücük, azıcık, bir dilim’ < *til* (ı) ‘canlıların konuşma ve tat alma organı, dil’ (KTTTS, 573).

tiridey ‘diri diri, canlı canlı’ < *tiri* ‘diri’ (KTTTS, 575).

uwday ‘1. Çok acı, zehir gibi 2. Çok ağır, güce giden’ < *uw* ‘1. Zehir, agu, sem 2. Üzüntü, acı, keder, sıkıntı’ (KTTTS, 578).

uwızday ‘körpe, taze, çok genç’ < *uwız* ‘1. Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü, ağız 2. Ağızdan (ilk süttten) yapılan lezzetli yemek 3. Yumurtanın akı ve sarısı 4. Taze, körpe’ (KTTTS, 580).

ulday ‘oğlan gibi’ < *ul* ‘1. Erkek çocuk, oğul 2. Vatan evladı’ (KTTTS, 584).

ulpaday ‘pamuk gibi, yumuşak’ < *ulpa* ‘yumuşacık, bembeyaz’ (KTTTS, 584).

üydey ‘büyük, kocaman, devasa’ < *üy* ‘ev’ (KTTTS, 594).

üyelmendey ‘büyük, dev, iri’ < *üyelmen* ‘ev bark, mal mülk’ (KTTTS, 595).

ükidey ‘puhu kuşu gibi güzel, sevimli’ < *üki* (ı) ‘1. Puhu kuşu 2. Puhu kuşunun tüyü’ (KTTTS, 596).

ürkerdey ‘bir yere toplanmış, yığılmış’ < *ürker* ‘boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takım, Süreyya, Ülker’ (KTTTS, 600).

şaytanday ‘şeytanca, şeytan gibi, şeytanî’ < *şaytan* ‘iblis, şeytan’ (KTTTS, 622).

şaqşaday ‘küçücük, minnacık’ < *şaqşa* ‘hayvanın boynuzundan yapılan enfiye kutusu’ (KTTTS, 623).

şaqırımday ‘bir kilometre kadar, bir kilometreye yakın’ < *şaqırım* ‘bin metre

uzunluğundaki ölçü birimi, kilometre’ (KTTTS, 624).

şanşuway ‘sancı gibi’ < *şanşuw* ‘soğuk alginlığından kaynaklanan sancı, ağrı’ (KTTTS, 627).

şañqanday ‘bembeyaz, süt gibi beyaz’ < *şañqan* ‘bembeyaz, süt beyaz’ (KTTTS, 628).

şaraday ‘büyük, devasa’ < *şara (u)* ‘1. Büyük kap 2. Göz yuvası 3. (nehir, göl vb.) seviye’ (KTTTS, 630).

şegedey ‘çivi gibi sağlam, dayanıklı’ < *şege* ‘çivi’ (KTTTS, 635).

şiydey ‘çok ince, incecik’ < *şiy (u)* ‘kibrit çöpü’ (KTTTS, 639).

şiyedey ‘vişne gibi, kıpkırmızı, vişne rengi’ < *şiy* ‘vişne’ (KTTTS, 639).

şiyqanday ‘kıpkırmızı’ < *şiyqan* ‘çıban’ (KTTTS, 640).

şiykidey ‘pişirmeden, çiğ olarak’ < *şiyki* ‘1. Pişmemiş, çiğ 2. İşlenmemiş, ham’ (KTTTS, 640).

şoyday ‘sağlam, berk, dayanıklı’ < *şoy* ‘dev, kocaman, iri’ (KTTTS, 641).

şoynday ‘1. Ağır, gülle gibi’ 2. Kapkara, dökme demir gibi kara’ < *şoyın* ‘1. Font, dökme demir, pik 2. Sağlam, güçlü’ (KTTTS, 641).

şoqparday ‘çomak, topuz gibi, çomağa benzer’ < *şoqpar* ‘1. Çomak, sopa, topuz 2. Merkezi güç’ (KTTTS, 642).

şombalday ‘iri yapılı, cüsseli, iri yarı’ < *şombal* ‘iri yarı, dev gibi, cüsseli’ (KTTTS, 643).

şortanday ‘turna balığı gibi, turna balığına benzer’ < *şortan* ‘turna balığı’ (KTTTS, 644).

şoşqaday ‘çok şişman’ < *şoşqa* ‘domuz’ (KTTTS, 644).

şöjedey ‘civciv gibi, civcive benzer’ < *şöje* ‘civciv’ (KTTTS, 644).

şökimdey ‘azıcık, birazcık, biraz’ < *şökim* ‘ufacık, küçücük’ (KTTTS, 645).

şöñgedey ‘diken gibi, dikensi’ < *şöñge* ‘diken’ (KTTTS, 645).

şuğuladay ‘güneş ışığı gibi, şafak gibi’ < *şuğula* ‘güneş ışığı ışın, şule’ (KTTTS, 647).

şınarday ‘çınar gibi, çınara benzer’ < *şınar* ‘çınar ağacı’ (KTTTS, 654).

şınıday ‘cam gibi, cama benzer, billûr, şeffaf’ < *şını* ‘1. Cam 2. Porselen’ (KTTTS, 654).

şıturday ‘bembeyaz, tertemiz’ (KTTTS, 656) < *şıtır* ‘hayvan yemi olarak kullanılan beyaz çiçekli bitki’ (Yüce, 1984: 320).

ırğayday ‘çita gibi uzun, sırık gibi’ < *ırğay* ‘kızılıcık ağacı’ (KTTTS, 665).

{+tay, +tey}

aytarlıqtay ‘anlatmaya, bahsetmeye, zikre değer’ < *ayt-* (u) ‘demek, söylemek’ (KTTTS, 32).

balıqtay ‘1. Balık gibi 2. Besili, şişman, semiz’ < *balıq* ‘balık’ (KTTTS, 78).

barqıttay ‘kadife gibi’ < *barqıt* ‘kadife’ (KTTTS, 79).

barmaqıtay ‘parmak gibi, çok küçük’ < *barmaq* ‘parmak’ (KTTTS, 79).

bäytarektey ‘çınar gibi, büyük, iri’ < *bäytarek* ‘büyük çınar’ (KTTTS, 83).

bolattay ‘çelik gibi, çok sert’ < *bolat* ‘çelik’ (KTTTS, 91).

borsıqtay ‘porsuk gibi, şişman’ < *borsıq* ‘porsuk’ (KTTTS, 92).

brilliyanıttay ‘pırlanta gibi’ < *brilliyan* ‘pırlanta’ (KTTTS, 95).

bulaqtay ‘1. Pınar gibi 2. Sütü bol, çok’ < *bulaq* (ı) ‘bulak, pınar, kaynak, memba’ (KTTTS, 98).

bilektey ‘bilek kadar, bilek gibi (belik, urgan vb.)’ < *bilek* ‘dirsek ile el arasındaki kısım, bilek’ (KTTTS, 103).

granittey ‘granit gibi sert, dayanıklı’ < *granit* (KTTTS, 112).

dalaqtay ‘büyük, geniş’ < *dala* ‘bozkır, step’ (KTTTS, 118).

döñbektey ‘tomruk gibi’ < *döñbek* ‘tomruk’ (KTTTS, 129).

esektey ‘1. Cahil, nadan 2. Uysal, sessiz’ < *esek* ‘1. Eşek 2. Ahmak’ (KTTTS, 144).

jaquıttay ‘yakut gibi, parlak’ < *jaquıt* ‘yakut, değerli taş’ (KTTTS, 154).

jañğaqıtay ‘ceviz gibi, sert’ < *jañğaq* ‘ceviz, ceviz ağacı’ (KTTTS, 161).

jastay (ı) ‘çocukluğundan, gençliğinden beri’ < *jas* (u) ‘genç, toy’ (KTTTS, 166).

jastay (u) ‘1. (birkaç) yaş kadar, yaş 2. Çocukken, genç yaşta’ < *jas* (ı) ‘yaş’ (KTTTS, 166).

jastıqtay ‘büyük, iri’ < *jastıq* (ı) ‘yastık’ (KTTTS, 167).

jattay ‘yabancı gibi’ < *jat* (ı) ‘yabancı, yad, ecnebi’ (KTTTS, 167).

jenttey ‘tatlı, bal gibi’ < *jent* ‘darı ununa yağ ile bal katılarak yapılan bir tatlı çeşidi’ (KTTTS, 174).

jiyraftay ‘zürafa gibi, uzun’ < *jiyraf* ‘zürafa’ (KTTTS, 178).

jolbarıstay ‘kaplan gibi, cesur, güçlü’ < *jolbarıs* ‘kaplan’ (KTTTS, 180).

judırıqtay ‘yumruk gibi, küçücük’ < *judırıq* ‘yumruk’ (KTTTS, 185).

junttay ‘1. Şişman, semiz 2. Tertemiz’ (KTTTS, 187) < *junt* (QTQES, 1966: 94).

jınıstay ‘aynı cinsten, türdeş’ < *jınıs* (ı) ‘cins, tür’ (KTTTS, 193).

jibektey ‘1. İpek gibi güzel 2. Nazik, kibar’ < *jibek* ‘1. İpek 2. Yumuşak, nazik, kibar’ (KTTTS, 195).

jiptey ‘ip gibi, incecik’ < *jip* ‘ip’ (KTTTS, 195).

zattay ‘aynî, maddî’ < *zat* ‘1. Eşya, şey 2. Madde, varlık’ (KTTTS, 199).

ziñgittey ‘çok büyük, iri’ < *ziñgit* ‘büyük, iri’ (KTTTS, 204).

iynelektey ‘1. Kız böceği gibi, küçücük 2. Zayıf, sıska, cılız’ < *iynele* ‘kızböceği’ (KTTTS, 209).

ittey ‘köpek gibi’ < *it* ‘it, köpek’ (KTTTS, 211).

kelsaptay ‘kalın, büyük, iri’ < *kelsap* ‘havan eli, havan sapı, dibeğin sapı’ (KTTTS, 226).

keremettey ‘harika, muhteşem, harikulâde, olağanüstü’ < *keremet* ‘keramet, çok güzel, çok büyük’ (KTTTS, 231).

ketpestey ‘unutulmayan, kalıcı’ < *ket-* ‘bir yere doğru yönelme, gitmek’ (KTTTS, 234).

kiyiktey ‘geyik gibi, çevik’ < *kiyik* ‘geyik’ (KTTTS, 237).

köbelektey ‘kelebek gibi, hafif’ < *köbelek* ‘kelebek’ (KTTTS, 241).

köktey (u) ‘gökyüzü gibi’ < *kök* (ı) ‘gökyüzü, gök, sema’ (KTTTS, 244).

kümistey ‘gümüş gibi, parlak’ < *kümis* ‘gümüş, sim’ (KTTTS, 257).

küp tey ‘şişkin, kabarık’ < *küp* ‘küp boluv: şişmek’ (KTTTS, 259).

kürek tey ‘kürek gibi, büyük’ < *kürek* ‘kürek’ (KTTTS, 260).

küriştey ‘pirinç gibi, bembeyaz’ < *küriş* ‘pirinç’ (KTTTS, 261).

küşiktey ‘1. Enik gibi 2. Enikliğinden beri’ < *küşik* ‘encik, enik, köpek yavrusu’ (KTTTS, 262).

kirşiktey ‘tertemiz, pırıl pırıl, pırupak’ < *kirşik* ‘kir, lekecik’ (KTTTS, 264).

kiriştey ‘kireç gibi, beyaz’ < *kiriş* ‘kireç’ (KTTTS, 265).

qabaqtay ‘şişman, etine dolgun’ < *qabaq* (u) ‘1. Kabak 2. Su kabağından yapılan kap’ (KTTTS, 267).

qağanaqtay ‘incecik, hışırdayan’ < *qağanaq* ‘1. Hayvan yavrusunun ana karnındayken içinde bulunduğu ince zar 2. Çabuk yırtılan, ince şey’ (KTTTS, 269).

qazıqtay ‘1. Kazık gibi, kazığa benzer 2. Dimdik’ < *qazıq* ‘1. Kazık 2. Direk’ (KTTTS, 273).

qaymaqtay ‘ince, incecik’ < *qaymaq* ‘1. Kaymak 2. Toplumdaki üst tabaka, elit’ (KTTTS, 274).

qaymıjıqtay ‘incecik, ipince’ < *qaymıjq* ‘ince, zarif’ (KTTTS, 274).

qayıstay ‘sırım gibi, sağlam’ < *qayıs* (ı) ‘eğer takımlarını yapmakta kullanılan özel işlenmiş hayvan derisi, kayış’ (KTTTS, 277).

qaqpaqtay ‘büyük, kocaman, yayvan’ < *qaqpaq* ‘kapak’ (KTTTS, 277).

qalaqtay ‘küçük, ufacık, hafif’ < *qalaq* ‘1. Faraş 2. Mala’ (KTTTS, 279).

qalpaqtay ‘kalpak gibi, kalpağa benzer’ < *qalpaq* ‘1. Başlık, kalpak 2. Kapak’ (KTTTS, 281).

qanttay ‘şeker gibi, şekere benzer’ < *qant* ‘kesme şeker’ (KTTTS, 286).

qañbaqtay ‘deve elması gibi, hafif’ < *qañbaq* ‘1. Deve elması, çakır diken 2. Hafif’ (KTTTS, 286).

qaraqattay ‘siyah Frenk üzümü gibi, simsiyah’ < *qaraqat* ‘siyah Frenk üzümü’ (KTTTS, 291).

qaraşıqtay ‘gözbebeği kadar, küçücük’ < *qaraşıq* ‘göz bebeği’ (KTTTS, 294).

qasıqtay ‘kaşık gibi, az’ < *qasıq* ‘kaşık’ (KTTTS, 299).

qiyttay ‘küçücük, ufacık’ (KTTTS, 307) < *qiyt* (*kit etse*) ‘bir şey söylerse, bir şey yaparsa’ (QÄTS, 2011: Q-Q 576).

qiyamettey ‘çok zor, sıkıntılı, meşakkatli’ < *qiyamet* ‘1. Kıyamet 2. Azap, cefa, meşakkat’ (KTTTS, 309).

quwıqtay ‘ince, dar, küçük’ < *quwıq* ‘ıdrar torbası’ (KTTTS, 328).

quwırşaqıtay ‘sevimli, ufacık, minicik’ < *quwırşaq* ‘kız çocuklarının oyuncuğu, bebek’ (KTTTS, 328).

qulaştay ‘uzunluğu bir kulaç kadar olan’ < *qulaş* ‘kulaç’ (KTTTS, 332).

qulınşaqıtay ‘kulun gibi, kuluna benzer, sevimli’ < *qulınşaq* ‘at yavrusunun güzelliğini, sevimliliğini belirtmek için kullanılan söz’ (KTTTS, 333).

qumalaqtay ‘küçücük, ufak’ < *qumalaq* ‘koyun, keçi gübresi’ (KTTTS, 334).

qurğaqıtay ‘1. Kuru hâlde, kuru şekilde 2. Kuru kuru, yanında bir şey olmaksızın, sadece’ < *qurğaq* ‘1. Kurumuş, kuru 2. Yağsız, kurak 3. Kuru (öksürük)’ (KTTTS, 338).

qurttay ‘çok küçük, küçücük, ufacık’ < *qurt* (ı) ‘kurtçuk, solucan, kurt’ (KTTTS, 339).

qurıqtay ‘sırık gibi, uzun’ < *qurıq* ‘atları yakalamakta kullanılan, ucuna ip bağlanmış uzun sırık’ (KTTTS, 339).

qurıltay ‘kurultay’ < *kurul* (KTTTS, 339).

qurıştay ‘çelik gibi, sağlam’ < *qurış* ‘çelik’ (KTTTS, 340).

qustay ‘kuş gibi, kuşa benzer’ < *qus* (ı) ‘kuş’ (KTTTS, 340).

qızğaldaqtay ‘lâle gibi, güzel, zarif’ < **qızğaldaq** ‘lâle’ (KTTTS, 342).

qıldırıqtay ‘kıl gibi, ipince’ < **qıldırıq** ‘kıl gibi, ipince’ (KTTTS, 345).

qiltanaqtay ‘1. Diken gibi, sert 2. Zerre kadar, küçücük’ < **qiltanaq** ‘1. Arpa, buğday vb. tahılların başaklarındaki kılçıklar 2. Kılçık (balık)’ (KTTTS, 346).

qılıştay ‘kılıç gibi, keskin’ < **qılış** ‘kılıç’ (KTTTS, 347).

qıstay ‘kış boyu, kış geçene kadar’ < **qıs** (ı) ‘kış’ (KTTTS, 352).

mamıqtay ‘yumuşacık, pamuk gibi’ < **mamıq** (u) ‘yumuşak’ (KTTTS, 366).

merüwerttey ‘inci gibi güzel’ < **merüwert** ‘inci’ (KTTTS, 378).

mestey ‘şişman, şişko’ < **mes** ‘bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi, tulum’ (KTTTS, 378).

mondanaqtay ‘çok güzel, çok sevimli’ < **mondanaq** ‘gençlerin daire oluşturarak oynadıkları bir tür oyun’ (KTTTS, 383).

narttay ‘kıpkırmızı, nar gibi’ < **nart** (u) ‘kıpkırmızı, kıpkızıl’ (KTTTS, 397).

oymaqtay ‘yüksük gibi, yüksük kadar, küçücük’ < **oymaq** ‘yüksük’ (KTTTS, 407).

oyınşıqtay ‘oyuncak kadar, küçücük, sevimli’ < **oyınşıq** ‘oyuncak’ (KTTTS, 409).

oqtay ‘dimdik, dümdüz, ok gibi’ < **oq** ‘ok’ (KTTTS, 410).

oñtay ‘zamanı gelen, uygun, müsait, elverişli durum’ < **oñ** (ı) ‘1. Sağ, sol karşıtı 2. Doğru, uygun, düz’ (KTTTS, 414).

ottay ‘ateş gibi, çok sıcak’ < **ot** (ı) ‘od, ateş’ (KTTTS, 420).

oşaqtay ‘ocak gibi, ocak kadar’ < **oşaq** ‘ocak’ (KTTTS, 421).

örttey ‘ateş gibi, kıpkırmızı’ < **ört** ‘yangın’ (KTTTS, 432).

perizattay ‘peri kızı gibi güzel, çekici’ < **perizat** ‘periden doğmuş, peri kızı’ (KTTTS, 441).

pısaqtay ‘1. Bıçak gibi, keskin 2. Çok zayıf, arık’ < **pışaq** ‘bıçak’ (KTTTS, 447).

süyriktey ‘ipince, zarif, güzel’ < **süyrik** ‘kamuşın veya sulak yerde yetişen bitkilerin tatlı, beyaz kökü’ (KTTTS, 496).

süliktey ‘ince, cılız’ < **sülik** ‘sülük’ (KTTTS, 497).

süttey ‘süt gibi, bembeyaz, tertemiz’ < **süt** (KTTTS, 498).

sırttay (ı) ‘gıyaben, dıştan’ < **sırt** ‘dış’ (KTTTS, 507).

sırttay (u) ‘dışardan’ < *sırt* ‘dış’ (KTTTS, 507).

sırıqtay ‘sırık gibi, sırığa benzer’ < *sırıq* ‘sırık’ (KTTTS, 507).

tabaqtay ‘tabak gibi büyük, yayvan’ < *tabaq* ‘tabak’ (KTTTS, 509).

talıstay ‘büyük, iri, kocaman’ < *talıs* ‘hayvan derisinden yapılan bir tür çuval, torba, heybe’ (KTTTS, 517).

tanımastay ‘tanınmayacak derecede değişmiş olan’ < *tanı-* ‘tanımak, teşhis etmek’ (KTTTS, 518).

tastay ‘1. Taş gibi, sert 2. Buz gibi, çok soğuk’ < *tas* ‘taş’ (KTTTS, 524).

tayaqtay ‘değnek, sopa gibi uzun’ < *tayaq* ‘değnek, sopa’ (KTTTS, 526).

terektey ‘kavak ağacı gibi uzun’ < *terek* ‘kavak, kavak ağacı’ (KTTTS, 535).

tobiqtay ‘topuk gibi, topuk benzeri, küçücük’ < *tobıq* ‘topuk’ (KTTTS, 538).

toqpaqtay ‘tokmak gibi kalın’ < *toqpaq* ‘tokmak’ (KTTTS, 540).

torsıqtay ‘tıknaz, tombul, dolgun’ < *torsıq* ‘işlenmiş deriden yapılan ve içine içecek konulan kap, matara’ (KTTTS, 545).

tulıptay ‘kürk gibi, kalın, kabarık’ < *tulıp* (u) ‘av hayvanının veya evcil hayvanın derisinden bol olarak dikilen, örtünmek veya giymek için kullanılan giyim’ (KTTTS, 554).

tutastay ‘bütünüyle, tamamen, genel olarak’ < *tutas* (ı) ‘bir, beraber, bütün, tüm’ (KTTTS, 558).

tübittey ‘tüy gibi yumuşak’ < *tübit* ‘keçi, deve vs. hayvanların kıllarının altında bulunan yumuşak tüy’ (KTTTS, 560).

tığırşıqtay ‘sert, kaslı, sağlam vücutlu, gürbüz’ < *tığırşıq* ‘kaslı, sert’ (KTTTS, 567).

tistey (tistey qattı) ‘diş gibi sert, sağlam’ < *tis* ‘diş’ (KTTTS, 576).

uwıqtay ‘ipince, zayıf, değnek gibi’ < *uwıq* ‘çadırın kubbesini oluşturan çubuklardan her biri’ (KTTTS, 580).

uwıstay ‘avuç içi kadar, bir avuç’ < *uwıs* ‘elin iç tarafı, avuç, aya’ (KTTTS, 580).

ultaraqtay ‘avuç içi kadar’ < *ultaraq* ‘ayağın rahat etmesi için ayakkabı içine yerleştirilen keçe, deri veya kumaş parçası, tabanlık’ (KTTTS, 585).

üyşiktey ‘küçücük, ufacık’ < *üyşik* ‘küçük ev’ (KTTTS, 596).

şaynektey ‘büyük, iri, geniş’ < *şaynek* ‘demlik’ (KTTTS, 621).

şaqpaqtay ‘1. Çakmak taşı gibi 2. Sert, keskin, delici’ < *şaqpaq* (ı) ‘çakmak taşı’ (KTTTS, 623).

şelektey ‘büyük, geniş’ < *şelek* ‘kova’ (KTTTS, 636).

şıyttay ‘küçücük, zerre kadar’ < *şıyt* ‘pamuk tohumu, çiğit’ (KTTTS, 640).

şuqanaqtay ‘hendek gibi, küçücük’ < *şuqanaq* ‘hendek’ (KTTTS, 648).

şıbıqtay ‘ince, zarif’ < *şıbıq (ı)* ‘filiz, çubuk’ (KTTTS, 650).

şınaşaqtay ‘serçe parmağı kadar, küçücük’ < *şınaşaq* ‘küçük parmak, serçe parmak’ (KTTTS, 654).

şıttay ‘tepeden tırnağa yeni giysiler giyinmiş olan’ < *şıt* ‘üzerinde baskı ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş, basma’ (KTTTS, 656).

ıstıqtay ‘sıcak olarak, sıcak hâlde, sıcak sıcak’ < *ıstıq (ı)* ‘sıcak, çok ısınmış’ (KTTTS, 667).

{+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti}

ağayındı ‘kardeş, akraba (kimseler)’ < *ağayın* ‘1. Bir babadan olan kardeşler 2. Akraba, kardeş kimseler 3. Aynı ırktan olan insanların oluşturdukları farklı devlet ve topluluklar 4. Birbiriyle yakın, özde bir olan şey’ (KTTTS, 25).

ağındı ‘yüksek akımlı, yüksek akıntılı, şiddetli, çağlayarak akan’ < *ağın* ‘1. Su akımı, akış, akıntı 2. Bir nesnenin bünyesindeki gücün etkisi, hızı’ (KTTTS, 26).

adımdı ‘uzun adımlı’ < *adım* ‘1. Adım 2. Girişim, hamle’ (KTTTS, 27).

ajaldı ‘ölümlü, fani’ < *ajal* ‘ecel, ölüm’ (KTTTS, 27).

aybındı ‘heybetli, ihtişamlı’ < *aybın* ‘heybet, cesaret, ihtişam’ (KTTTS, 29).

aktualdı ‘aktüel, güncel, şimdiki’ < *aktual* ‘aktüel’ (KTTTS, 34).

amoraldı ‘ahlâka aykırı, ahlak dışı, töre dışı, ahlaksız’ < *amoral* ‘ahlaka aykırı’ (KTTTS, 44).

aldı ‘1. Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı, ön 2. Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı 3. Bir şeyin başlangıcı 4. Bir şeyin en büyüğü 5. Bir şeyin en önde geleni, seçilmiş, başarılı 6. Gelecek, istikbal’ < *al* ‘ön taraf, karşı’ (KTTTS, 41).

ayazdı ‘ayazlı’ < *ayaz* ‘ayaz’ (KTTTS, 58).

äjimdi ‘yüzü yaşlılık dolayısıyla kırıışmış (kimse)’ < *äjim* ‘insan yüzünde ve bedeninde yaş ilerleyince oluşan çizgiler, kırıışıklık, buruşukluk’ (KTTTS, 62).

äyeljandı ‘eşini seven, eşinin sözünden çıkmayan’ < *äyel* ‘1. Kadın 2. Hanım, zevce’ (KTTTS, 63).

äwendi ‘ezgili, müzikli, ahenkli, besteli’ < *äwen* ‘ezgi, şarkı bestesi, nağme, melodi’ (KTTTS, 68).

baysaldı ‘ağırbaşlı, sakin’ < *baysal* ‘ağırbaşlı’ (KTTTS, 73).

baldı ‘ballı’ < *bal* ‘bal’ (KTTTS, 77).

bayandı ‘sabit, istikrarlı’ < *bayan* ‘1. Durağan, sabit, değişmez 2. Anlatma, nakletme, rivayet 3. Belirgin, açık, alenî’ (KTTTS, 83).

bedeldi ‘1. Saygın, itibarlı, nüfuz sahibi 2. Ünlü, tanınmış’ < *bedel* ‘1. İtibar, otorite, nüfuz 2. Şan, şöhret, ün’ (KTTTS, 84).

borandı ‘tipili, boranlı’ < *boran* ‘kar fırtınası, tipi, boran’ (KTTTS, 92).

borasındı ‘tipili, boranlı’ < *borasın* ‘tipili yel’ (KTTTS, 92).

buldı ‘1. Parası, pulu olan, varlıklı 2. Değerli, kıymetli’ < *bul (ı)* ‘1. Kumaş 2. Para, akça’ (KTTTS, 98).

vitamindi ‘vitaminli’ < *vitamin* ‘vitamin’ (KTTTS, 108).

gazdı ‘gazlı’ < *gaz* ‘gaz’ (KTTTS, 109).

ğılımdı ‘ilim sahibi, bilgili’ < *ğılım* ‘ilim’ (KTTTS, 116).

darqandı ‘bereketli, geniş, bol’ < *darqan* ‘1. Geniş, ferah 2. Cömert, eli açık’ (KTTTS, 119).

darındı ‘yetenekli, kabiliyetli’ < *darın* ‘yetenekli, kabiliyetli’ (KTTTS, 120).

dawıldı ‘fırtınalı, boranlı’ < *dawıl* ‘fırtına, boran, tufan’ (KTTTS, 120).

däldi ‘açık, belirli, kesin’ < *däl* ‘tam, doğru, net, tıpatıp, tastamam, aynen’ (KTTTS, 121).

däleldi ‘delilli, ispatlı, kanıtlı’ < *dälel* ‘delil, kanıt’ (KTTTS, 121).

dämdı ‘1. Tatlı, lezzetli 2. İlginç, anlamlı, çekici, zevkli’ < *däm* ‘1. Tat, zevk, lezzet 2. Yemek, aş’ (KTTTS, 121).

dändi ‘1. Taneli (tahıl) 2. Taneleri dolgun, deve dişi’ < *dän* ‘1. Tohum, bitki tohumu 2. Tahıl, tane 3. Ana, temel, esas’ (KTTTS, 121).

diplomdı ‘diploması olan, diplomalı’ < *diplom* ‘diploma’ (KTTTS, 127).

differentisiyaldı ‘parçalanın, parçalanmış’ < *differentisiyal* ‘1. Özellikle fonksiyonların değişmeleriyle ilgili matematik dalı, diferansiyel 2. Dönemeçlerde otomobilin iki arka tekerleğinin ayrı hızla dönmesini sağlayan bir dişli aygıt’ (KTTTS, 127).

duwmandı ‘şen şakrak, eğlenceli’ < *duwman* ‘eğlence, şenlik’ (KTTTS, 130).

düdämaldı ‘şüpheli, tereddütlü, ikircikli’ < *düdämal* ‘şüpheli, kuşkulu, belirsiz’ (KTTTS, 130).

dımdı ‘nemli, rutubetli’ < *dım (ı)* ‘1. Nem, rutubet 2. Ses, ün, seda’ (KTTTS, 132).

edendi ‘döşemesi olan, döşemeli’ < *eden* ‘taban, döşeme’ (KTTTS, 136).

ekpindi ‘1. Vurgulu, şiddetli 2. Öncü, önder 3. Gür sesli’ < *ekpin* ‘1. Hız, şiddet 2. Enerji, coşku 3. Etki, tesir 4. Vurgu’ (KTTTS, 137).

eldi ‘yerleşilmiş, meskûn’ < *el* ‘ülke, vilayet’ (KTTTS, 137).

endi (*uu*) ‘enli, damgalı, işaretli’ < *en* (*u*) ‘damga, en, işaret’ (KTTTS, 140).

endi (*u*) ‘bol, geniş, enli’ < *en* (*u*) ‘en, genişlik’ (KTTTS, 140).

jabındı ‘üstü çalı çırpı ve otlarla örtülmüş kulübe’ < *jabın* ‘çatı örtüsü, çatı kaplaması’ (KTTTS, 149).

jandı ‘canlı, diri’ < *jan* (*i*) ‘1. Can, ruh 2. İnsanın iç dünyası’ (KTTTS, 160).

janjaldı ‘kavgalı, ihtilafı, nizalı’ < *janjal* ‘kavga, çatışma, çekişme, mücadele’ (KTTTS, 160).

jawındı ‘yağmurlu, yağışlı’ < *jawın* ‘yağış, yağmur’ (KTTTS, 169).

jezdi ‘bakırla teçhiz edilmiş, bakırla kaplanmış olan’ < *jez* ‘1. Bakır 2. Mermi’ (KTTTS, 171).

jeldi ‘rüzgârlı, fırtınalı’ < *jel* ‘yel, rüzgâr’ (KTTTS, 172).

jeleñdi ‘ince kaftanlı’ < *jeleñ* (*ı*) ‘erkeklerin ince üst giyimi’ (KTTTS, 173).

jelkendi ‘yelkenli’ < *jelken* ‘yelken’ (KTTTS, 173).

jelindi ‘memesi büyük, sütlü’ < *jelin* ‘hayvanların memesi’ (KTTTS, 173).

jeñdi ‘yeni olan, kollu’ < *jeñ* (*ı*) ‘yen (elbisede)’ (KTTTS, 174).

jiyhazdı ‘1. Dayalı, döşeli 2. Süslü, bezenmiş’ < *jiyhaz* ‘mobilya, ev eşyaları’ (KTTTS, 178).

joyqındı ‘çok güçlü, çok sağlam’ < *joyqın* ‘1. Tahripkar, imha edici, kırıp geçiren, şiddetli 2. Muazzam, muhteşem’ (KTTTS, 179).

joramaldı ‘tahmini, yaklaşık, takriben’ < *joramal* ‘tahmin, yorum, varsayım’ (KTTTS, 181).

jöndi ‘mantıklı, akla uygun’ < *jön* (*uu*) ‘doğru, haklı’ (KTTTS, 183).

juwsandı ‘pelin otu bulunan’ < *juwsan* ‘pelin, ak pelin’ (KTTTS, 184).

juldızdı ‘1. Yıldızlı 2. Ünlü, yıldızı parlayan’ < *juldız* ‘yıldız’ (KTTTS, 185).

juğımdı ‘1. Besleyici, kalori değeri yüksek 2. Sevimli, cana yakın’ < *juğım* ‘yemeğin besin değeri, kalori’ (KTTTS, 185).

jüzdi (*ı*) ‘çehreli, simalı, güzel yüzlü’ < *jüz* ‘sima, çehre, yüz’ (KTTTS, 188).

jüzdi (*uu*) ‘keskin, çok kesici’ < *jüz* (*uu*) ‘yüz (bıçak, ustura vb.)’ (KTTTS, 188).

jındı ‘1. Deli, aklını kaybeden 2. Serseri’ < *jın* (*ı*) ‘cin’ (KTTTS, 193).

jiñğıldı ‘ılgın ağacı bol olan, ılgın ağaçlı’ < *jiñğıl* ‘ılgın ağacı’ (KTTTS, 193).

jırındı ‘1. Yırtık 2. Tecrübeli, açık göz’ < *jırım* ‘ayrı, başka, kendi başına’ (KTTTS, 194).

zaqımdı ‘zarar gören, zarar görmüş’ < *zaqım* ‘1. Yara, cerahatli yara 2. Zıyan, zarar’ (KTTTS, 197).

zalaldı ‘zararlı, tahripkâr, muzır’ < *zalal* ‘zarar, zıyan’ (KTTTS, 197).

zañdı ‘kanunî, yasal’ < *zañ* 1. Yasa, kanun, hukuk 2. Kural, kaide 3. Sistem, düzen 4. Yapılması gereken zorunlu iş 5. Örf, adet’ (KTTTS, 198).

zawaldı ‘tehlikeli, belalı, kazalı, muhataralı’ < *zawal* (*u*) ‘1. Afet, ceza, azap’ (KTTTS, 199).

zeyindi ‘1. Dikkatli, gayretli 2. Zeki, zeyrek’ < *zeyin* ‘1. Dikkat, ilgi 2. Zihin’ (KTTTS, 201).

ziyandı ‘zararlı, zıyanlı’ < *ziyan* ‘zarar, zıyan, yitim’ (KTTTS, 202).

zildi ‘sinirli, öfkeli, soğuk’ < *zil* (*i*) ‘1. Ağırılık 2. Sinir, hiddet, kin, öfke’ (KTTTS, 204).

iykemdı ‘yetenekli, meyilli, eğilimli’ < *iykem* ‘yetenek, kabiliyet, istidat’ (KTTTS, 207).

imandı ‘1. İmanlı, mütekit, inançlı, mümin 2. Dürüst, namuslu’ < *iman* ‘1. İman, inanç 2. Ant, yemin’ (KTTTS, 207).

internatsiyonaldı ‘milletler arası, uluslar arası, beynelmilel’ < *internatsiyonal* ‘enternasyonal’ (KTTTS, 210).

iyondı ‘iyonlardan oluşan, iyonik’ < *iyon* ‘iyon’ (KTTTS, 210).

iyindi (*u*) ‘1. Omuzları geniş olan, geniş omuzlu 2. Kıvrım kıvrım (nehir, yol)’ < *iyin* ‘1. Omuz 2. Nehrin kıvrılarak aktığı yer 3. Bir şeyin gidişatı, durumu’ (KTTTS, 212).

kebindi ‘kefenli, kefenlenmiş’ < *kebin* ‘kefen’ (KTTTS, 221).

kekesindi ‘alaycı, müstehzi’ < *kekesin* ‘alay, dalga geçme, istihza’ (KTTTS, 224).

kekildi ‘kâküllü, kâkülü olan’ < *kekil* ‘perçem, kakül’ (KTTTS, 225).

kemdi ‘yarım, eksik, yetersiz, az’ < *kem* ‘1. Eksik, noksan 2. Kalitesiz, kötü 3. Sakat, özürlü, zavallı, gariban’ (KTTTS, 227).

kemeldi ‘kemale ermiş, olgunlaşmış’ < *kemel* ‘kemale ermiş, olgun, kâmil’ (KTTTS, 227).

kepildi ‘1. Garantili, güvencesi olan 2. Garanti edilen (süre)’ < *kepil* ‘1. Kefil, garanti, güvence 2. Delil, ispat’ (KTTTS, 230).

keseldi ‘dertli, hastalıklı’ < *kesel* ‘1. Hastalık 2. Engel, mâni 3. Kötü alışkanlık’ (KTTTS, 233).

keskindi ‘yakışıklı, gösterişli’ < *keskin* ‘biçim, görünüş, yüz’ (KTTTS, 233).

közdi ‘1. Gözlü, gözü olan 2. Suyu bol 3. Bilgili, aydın’ < *köz* ‘1. Göz 2. Delik, boşluk, iğnenin gözü 3. Kaynak, memba 4. Bizzat, şahsen, kendi 5. Hatıra, miras, yadigâr 6. Akıl, hafıza, şuur’ (KTTTS, 242).

kölemdi ‘geniş kapsamlı, büyük, hacimli’ < *kölem* ‘1. Hacim, büyüklük, genişlik 2. Ölçek, çap’ (KTTTS, 245).

köñildi ‘neşeli, keyifli, sevinçli’ < *köñil* ‘1. Gönül 2. Fikir, ülkü, düşünce, hayal’ (KTTTS, 248).

körgendi ‘görgülü, edepli, terbiyeli’ < *körgen* ‘nazik, görgülü’ (KTTTS, 249).

köşpendi ‘göçebe, göçer’ < *köşpen* ‘göçmen’ (KTTTS, 252).

kümündi ‘şüpheli, kuşkulu, şüphe uyandıran’ < *kümân* ‘şüphe, kuşku’ (KTTTS, 257).

kümbezdi ‘kubbeli’ < *kümbez* ‘1. Kubbe 2. Damı kubbe biçiminde olan mezar binası, kümbet’ (KTTTS, 257).

kilemdi ‘halı serilmiş, halısı olan’ < *kilem* ‘halı’ (KTTTS, 262).

qadamdi ‘yaptığı işte başarılı olan, ilerleyen’ < *qadam* ‘1. Adım. 2. Yeni hareket, yeni aşama, yeni adım’ (KTTTS, 270).

qadirmendi ‘1. Saygın, hürmetli, değerli, saygıdeğer 2. Kıymetli, değerli (eşya)’ < *qadir* ‘hürmet, saygı, kadir, değer’ (KTTTS, 270).

qayıñdı ‘kayın ağacı çok olan, kayınlık (yer)’ < *qayıñ* ‘kayın ağacı’ (KTTTS, 276).

qayırmıdı ‘gönlü yüce, iyi kalpli, âlicenap, merhametli, insafı’ < *qayırm* ‘şefkat, merhamet’ (KTTTS, 276).

qaljiñdı ‘şakayla karışık, şaka yollu’ < *qaljiñ* ‘şaka, lâtife’ (KTTTS, 280).

qalqandı ‘kalkanlı, kalkanı olan’ < *qalqan* (ı) ‘kalkan’ (KTTTS, 280).

qandı ‘kanlı, kan bulaşmış’ < *qan* (ı) ‘kan’ (KTTTS, 285).

qarqındı ‘çok hızlı, şiddetli, süratli, tempolu’ < *qarqın* ‘1. Hamle, hız, sürat, tempo, atılğanlık 2. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 295).

qarımdı ‘1. Güçlü, kuvvetli 2. Yetenekli, başarılı’ < *qarım* ‘güç, kuvvet’ (KTTTS, 297).

qarındı ‘göbekli, göbeği büyük olan’ < *qarın* ‘1. Karın, mide 2. Yağ muhafaza etme kabı olarak kullanılan inek yahut koyun karnı (ışkembesi), tulum’ (KTTTS, 297).

qawındı ‘çok kavun yetişen (yer)’ < *qawın* ‘kavun’ (KTTTS, 304).

qiysındı ‘mantıklı, yerinde, uygun’ < **qiysın** ‘1. Elverişli, uygun zaman, fırsat 2. Mantık’ (KTTTS, 307).

qoldı (ı) ‘sürümü olan, revaçta olan, uygun’ < **qol** (u) ‘uygun, layık’ (KTTTS, 314).

qoldı (u) ‘uygun, elverişli’ < **qol** (u) ‘uygun, layık’ (KTTTS, 314).

qomdı ‘1. Yük taşımak amacıyla örtülerek hazırlanmış (deve) 2. Semiz, besili’ < **qom** ‘1. Devenin hörgücündeki yağ 2. Deve için keçeden yapılmış eyer’ (KTTTS, 316).

qonımdı ‘1. Yakışır, yaraşır, uygun 2. Anlaşılır, açık’ < **qonım** ‘giyim vücuda oturması, yakışması’ (KTTTS, 317).

qoñdı ‘1. Semiz, besili, etli, etli butlu 2. Varlıklı, hâli vakti yerinde’ < **qoñ** ‘1. Hayvanın sağrı eti. 2. Hayvanın semizliği, besililiği’ (KTTTS, 317).

qorğandı ‘etrafı surla çevrili’ < **qorğan** (ı) ‘1. Kale, hisar 2. Sur 3. Dayanak, destek’ (KTTTS, 320).

qorğasındı ‘kurşun dökülmüş, kurşun’ < **qorğasın** ‘kurşun’ (KTTTS, 321).

quzdı ‘kayalık (yer)’ < **quz** ‘1. Yar, uçurum 2. Kanyon’ (KTTTS, 330).

qulındı ‘kulunu olan (kısarak)’ < **qulın** ‘atın altı aya kadar olan yavrusu, kulun’ (KTTTS, 333).

qumdı ‘kumlu, kumsal’ < **qum** ‘kum’ (KTTTS, 334).

qundı ‘1. Pahalı, değerli. 2. Çok önemli, gerekli’ < **qun** (u) ‘1. Değer, bedel 2. Fiyat, paha 3. Kadir, kıymet’ (KTTTS, 335).

qundızdı ‘1. Kunduzu olan, kunduzu çok 2. Kunduz posta takılmış (yaka, kol)’ < **qundız** ‘1. Kunduz 2. Kunduz postu’ (KTTTS, 335).

quraldı ‘teçhizatlı, donatılmış’ < **qural** ‘1. Alet, edevat 2. Silah, teçhizat’ (KTTTS, 337).

quyulı ‘dökülmüş, konulmuş, koyulmuş’ < **quy-** (ı) ‘dökmek, doldurmak, koymak’ (KTTTS, 341).

qışqıldı ‘ekşili, ekşi’ < **qışqıl** ‘1. Asit 2. Ekşi’ (KTTTS, 353).

lawazımdı ‘rütbeli, üst düzey, makam sahibi’ < **lawazım** ‘rütbe, mertebe, unvan’ (KTTTS, 356).

laysañdı ‘1. Yağış sonrası çamur halini almış (toprak) 2. isyan, kargaşa’ < **laysañ** ‘1. Yağış sonrası çamur halini almış (toprak) 2. isyan, kargaşa’ (KTTTS, 355).

mazmundı ‘zengin içerikli, anlamlı, özlü’ < **mazmun** ‘1. Mazmun, muhteva, içerik 2. Mana, anlam’ (KTTTS, 362).

maqamdı ‘makamlı, ahenkli’ < **maqam** ‘1. Makam, müzikte makam, ses ahengi,

nağme 2. Kur'an'ı güzel ve yüksek sesle, usulünce okuma, tilâvet' (KTTTS, 364).

maldı 'sahip olduğu hayvan sayısı bakımından zengin (kimse)' < *mal* (ı) '1. Deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal 2. Mal mülk, varlık, zenginlik' (KTTTS, 365).

mañızdı 'önemli, mühim, değerli' < *mañız* < 'önem, değer, mahiyet' (KTTTS, 368).

maraldı 'geyiği çok, geyiği olan (yer)' < *maral* 'maral, geyik' (KTTTS, 368).

mardımdı 'verimli, kazançlı, faydalı' < *mardım* 'verim, semere, randıman' (KTTTS, 368).

mawsımdı 'mevsimle ilgili olma' < *mawsım* 'mevsim' (KTTTS, 370).

mändi 'önemli, anlamlı, ehemmiyetli' < *män* 'anlam, mana, muhteva, içerik, önem' (KTTTS, 373).

mezgildi 'zamanı, tarihî belirlenmiş' < *mezgl* '1. Mevsim, sezon 2. Süre, vakit' (KTTTS, 375).

meyirbandı 'merhametli, lütufkâr, müşfik' < *meyirban* 'merhametli, lütufkâr, müşfik' (KTTTS, 376).

meyirimdi 'merhametli, lütufkâr, müşfik' < *meyirim* 'merhamet, şefkat' (KTTTS, 376).

mekendi 'mekan edilen (yer)' < *meken* 'mekân, yer' (KTTTS, 376).

meljemdi 'güçlü, sağlam, kuvvetli' < *meljem* 'güç, gayret, kuvvet' (KTTTS, 376).

meñdi 'benli, beni olan' < *meñ* 'çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı, ben' (KTTTS, 377).

merzdi 'marazlı, hastalıklı' < *mercz* '1. Maraz 2. Bulaşıcı hastalık 3. Frengi hastalığı 4. Kötü niyet' (KTTTS, 378).

merzimdi 'süresi vakti belirlenmiş olan' < *merzim* '1. Süre, vakit, miat 2. Mevsim, sezon' (KTTTS, 378).

mineraldı 'madenî, mineral, mineralli' < *mineral* 'maden, mineral' (KTTTS, 381).

moyındı 'boyunlu olan, boyunlu' < *moyın* 'boyun' (KTTTS, 382).

monumentaldı 'anıtsal, abidevî' < *monument* 'anıt, abide' (KTTTS, 383).

muzdı 'buzlu, buz tutmuş' < *muz* 'buz' (KTTTS, 386).

muñdı 'kederli, hüznü, elemli' < *muñ* '1. Kaygı, keder, hüznü, elem 2. Zor, çetin' (KTTTS, 387).

murındı 'iri burunlu, burnu büyük olan' < *murın* 'burun' (KTTTS, 388).

müyizdi '1. Boynuzlu, boynuzu olan 2. Boynuzdan yapılmış' < *müyiz* 'boynuz' (KTTTS, 389).

müsindi ‘güzel, görkemli, hoş görünüşlü’
< *müsin* ‘1. Vücut, beden 2. Büst, heykel’
(KTTTS, 390).

mıqındı ‘kalçalı’ < *mıqın* ‘kalça’ (KTTTS, 391).

musqıldı ‘hicivden, yergiden uzak, alaylı olmayan’ < *musqıl* ‘hiciv, alay, yergi, istihza’ (KTTTS, 393).

mindı ‘eksik, noksan, kusurlu’ < *min* (ı) ‘eksiklik, noksanlık, kusur’ (KTTTS, 393).

minezdi ‘karakterli, kişilikli’ < *minez* ‘huy, karakter, mizaç’ (KTTTS, 394).

nazdı ‘nazlı, cilveli, işveli’ < *naz* (ı) ‘naz, cilve’ (KTTTS, 395).

nawqandı ‘bir sezonda yapılan yoğun işler’ < *nawqan* ‘hasat dönemindeki yoğun işler’ (KTTTS, 398).

näsildi ‘soydaş, ırkdaş’ < *näsıl* ‘1. Irk, soy 2. Menşe; kök’ (KTTTS, 400).

negizdi ‘asıl, esaslı, sağlam’ < *negiz* ‘esas, temel, asıl, ana’ (KTTTS, 401).

nikeldi ‘bileşiminde nikel olan, nikelli’ < *nikel* ‘nikel’ (KTTTS, 402).

nominaldı ‘nominal, itibarî, saymaca’ < *nominal* ‘nominal değer, itibarî kıymet’ (KTTTS, 402).

oypañdı ‘inişli, çukurlu (yer)’ < *oypañ* ‘inişli, çukur (yer)’ (KTTTS, 408).

oqpandı ‘çukur, kovuk yer’ < *oqpan* ‘çukur, kovuk’ (KTTTS, 410).

oñdı ‘olumlu, doğru, iyi, pozitif’ < *oñ* (ı) ‘1. Sağ, sol karşıtı 2. Doğru, uygun, düz’ (KTTTS, 414).

optimaldı ‘optimal, uygun, müsait, elverişli’ < *optimal* ‘optimal’ (KTTTS, 415).

oralımdı ‘1. Çevik, atık 2. Elverişli, uygun 3. Belig, fasih, belagatli’ < *oralım* (ı) ‘1. Dili kullanma kabiliyeti, üslup 2. Yetenek, beceri, kabiliyet, maharet’ (KTTTS, 416).

ormandı ‘ormanı olan (yer)’ < *orman* (KTTTS, 417).

orındı ‘doğru, düzgün, uygun’ < *orın* ‘1. Yer, mekân 2. Mevki, makam 3. Önem, hususiyet, özellik’ (KTTTS, 418).

öñdi ‘güzel yüzlü, cemalli’ < *öñ* ‘1. Yüz, sima, çehre, bet 2. Bir şeyin ön tarafta bulunan yüzü, çehre’ (KTTTS, 429).

örkendi ‘başarılı, gelişmiş’ (KTTTS, 431)
< *örken* (*örken ösüv*) ‘çoğalmak, çoluk çocuk sahibi olmak, işi iyi gitmek’ (Yüce, 1984: 219).

payımdı ‘aklıselim, sağduyulu, ağırbaşlı’ < *payım* ‘derin düşünce, anlam, kavram’ (KTTTS, 435).

patriarhaldı ‘ataerkil devrine ait, ataerkil’ < *patriarh* ‘1. Kabile reisi 2. Patrik’ (KTTTS, 439).

pärmendi ‘güçlü, kuvvetli, etkili’ < **pärmen** ‘1. Ferman, emir 2. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 440).

peyildi ‘iyi niyetli, ihlaslı, samimî’ < **peyil** (i) ‘niyet, düşünce’ (KTTTS, 441).

puldi ‘pahalı, değerli, kıymetli’ < **pul** ‘1. Para, akçe 2. Pahalı’ (KTTTS, 446).

pişindi ‘1. Şekli, görünüşü bir, benzer 2. Güzel, çekici’ < **pişin** ‘eşyanın dış görünüşü, şekil, forma’ (KTTTS, 448).

realdı ‘gerçek, reel, hakikî’ < **real** (KTTTS, 451).

raqımdı ‘merhametli, acıması olan’ < **raqım** ‘merhamet, acıma, şefkat, şefaat’ (KTTTS, 450).

rawandı ‘nurlu, ışıklı, aydın, şafak, fecir’ < **rawan** ‘şafak, aydınlık’ (KTTTS, 451).

rentabeldi ‘kârlı, kazançlı, rantabl’ < **rentabel** ‘kar, kazanç, gelir’ (KTTTS, 452).

reñdi ‘yakışıklı, güzel’ < **reñ** ‘sağlıklı, canlı görünüm (yüz)’ (KTTTS, 453).

sazdı (i) ‘bataklı, sazlı’ < **saz** (i) ‘1. Sazlık, bataklık 2. Çayır’ (KTTTS, 459).

sazdı (u) ‘nağmeli, ezgili, ritmik’ < **saz** (u) ‘1. Melodi, nağme, ezgi 2. Ahenkli, uyumlu 3. Saz, çalgı’ (KTTTS, 459).

saqaldı ‘sakallı’ < **saqal** ‘sakal’ (KTTTS, 461).

salımdı ‘şanslı, talihli, nasipli, kısmetli’ < **salım** (u) ‘nasip, kısmet, talih’ (KTTTS, 464).

sandı (i) ‘kalın bacaklı’ < **san** (i) ‘bacak, but’ (KTTTS, 466).

sandı (u) ‘sayılı, numaralı’ < **san** (u) ‘1. Sayı, hesap 2. Rakam, sayı 3. Gazete ve dergilerde sayı 4. On bini karşılayan sayı’ (KTTTS, 466).

sarındı ‘1. Ezgili, nağmeli. 2. Benzer, yakın’ < **sarın** (i) ‘1. Aynı ritimle söylenen bir şarkı türü 2. Melodi, ezgi, nağme 3. Konu, içerik, tema’ (KTTTS, 471).

sündi ‘süslü, bezekli, şık, görkemli’ < **sän** ‘1. Güzellik, şıklık, zariflik 2. Moda’ (KTTTS, 475).

sekemdi ‘şüpheli, kuşkulu’ < **sekem** ‘şüphe, kuşku’ (KTTTS, 477).

sekildi ‘benzer, gibi, şekilde’ < **sekil** ‘şekil’ (KTTTS, 478).

serpindi ‘tempolu, hızlı, ritimli, ritmik’ < **serpin** ‘1. Darbe, vuruş, çarpış 2. ‘tempo, hız’ (KTTTS, 480).

surapıldı ‘çok sert, şiddetli, azaplı, çileli’ < **surapıl** ‘1. Düzensiz, karmakarışık 2. Şiddetli, sert (savaş)’ (KTTTS, 494).

süyeldi ‘siğili olan, siğilli’ < **süyel** ‘1. Siğil. 2. Nasır’ (KTTTS, 495).

süykimdi ‘1. Alımlı, şirin, sempatik, sevimli 2. Kulağa hoş gelen (ses, müzik

vb.)' < *süykim* 'hoş, sevimli, alımlılık' (KTTTS, 496).

tabandı '1. Tabanlı, tabanı olan 2. Sözüne sadık, istikrarlı, sebatlı' < *taban (ı)* '1. Ayak tabanı 2. Nehir, akarsu yatağı' (KTTTS, 509).

tasqındı 'taşmış, coşmuş, sel olmuş' < *tasqın* '1. Taşkın, sel 2. Aşırı güç, enerji' (KTTTS, 524).

tawandı 'sebatlı, azimli' < *tawan* 'güç, kuvvet, mecal, derman' (KTTTS, 526).

tälimdi 'talimli, eğitimi, terbiyeli' < *talim* 'talim, terbiye' (KTTTS, 527).

tüweldi 'bağlı, bağımlı, tâbi' (KTTTS, 529).

tirajdı (köp tirajdı) 'tirajı yüksek' < *tiraj* 'tiraj, baskı' (KTTTS, 537).

tozañdı 'çok tozlu' < *tozañ* 'toz, toz toprak, tozan' (KTTTS, 539).

tondı 'kürklü, kürk giymiş' < *ton (ı)* 'kürk' (KTTTS, 543).

töldi 'yavrulanmış, yavrusu olan (hayvan)' < *töl (ı)* 'hayvanın yeni doğmuş yavrusu' (KTTTS, 547).

tuzdı 'tuzlu' < *tuz* 'tuz' (KTTTS, 553).

tuqımdı (asıl tuqımdı) 'soy, cins (hayvan)' < *tuqım* '1. Tohum; mahsul 2. Cins 3. Soy sülale, kök, köken' (KTTTS, 553).

tumandı 'sisli, sis basmış' < *tuman* '1. Sis 2. Belirsiz, bulanık' (KTTTS, 554).

turmandı 'eyerli, eyer vurulmuş' < *turman* 'koşu, eyer takımı' (KTTTS, 556).

tuspaldı '1. Tahminî, tahmin edilmiş 2. İmalı, kinayeli, dolaylı' < *tuspal* '1. Kinaye, ima 2. Tahmin yürütme, varsayımda bulunma' (KTTTS, 557).

tılsımdı 'tılsımlı, büyü, esrarengiz' < *tılsım* '1. Sessiz, sakın 2. Tılsım, sır, gizem' (KTTTS, 568).

tikendi 'diken çok olan, dikenli' < *tiken* 'diken' (KTTTS, 572).

tildi '1. Söz ustası, hatip 2. Dili keskin, iğneleyici konuşan' < *til* 'canlıların konuşma ve tat alma organı, dil' (KTTTS, 573).

wayımdı 'endişeli, kaygılı, evhamlı' < *wayım* 'vehim, endişe, kaygı' (KTTTS, 577).

väjdi 'ispatlı, delilli, gerekçeli' < *väj (u)* 'gerçek, doğru, yerinde' (KTTTS, 578).

väkildi 'vekâlet sahibi' < *väkil* 'vekil' (KTTTS, 578).

uwızdı '1. Ağzı olan (süt) 2. Yağlı süt' < *uwız* 'yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü, ağız' (KTTTS, 580).

ujımdı 'birlik ve dayanışma, hâlinde olan' < *ujım* 'kurum, kuruluş, kollektif, birlik' (KTTTS, 581).

uldı 'oğlu olan, oğullu' < *ul* '1. Erkek çocuk, oğul 2. Vatan evladı' (KTTTS, 584).

ultandı ‘tabanı olan, tabanlı’ < **ultan** ‘1. Kundura tabanı, kösele 2. Nehir, göl vs.nin yatağı’ (KTTTS, 585).

urandı ‘sloganlı’ < **uran** ‘slogan, nara’ (KTTTS, 586).

uşqındı ‘1. Kıvılcımlı, kıvılcım saçan 2. Ateşli, etkileyici, keskin (söz, bakış vb.)’ < **uşqın** ‘1. Uçkun, kıvılcım 2. Bir şeyin nişanı, işareti, belirtisi’ (KTTTS, 589).

üyelmendi ‘kalabalık, bir hayli’ < **üyelmen** ‘ev bark, mal mülk’ (KTTTS, 595).

üندی (i) ‘sesi gür, sesli’ < **ün** ‘1. Ün, ses, seda 2. Ezgi, melodi’ (KTTTS, 598).

ünemdi ‘tasarruflu, idareli’ < **ünem** ‘tasarruf, idareli kullanma, tutumlu olma’ (KTTTS, 599).

fundamentaldı ‘sağlam, sağlam temelli’ < **fundamental** ‘temel, esas’ (KTTTS, 607).

federaldı ‘federasyon durumunda birleşmiş olan, federal’ < **federal** ‘federal’ (KTTTS, 604).

funksionaldı ‘fonksiyonel’ < **funksional** ‘işlevsel, fonksiyonel’ (KTTTS, 608).

şadımandı ‘neşeli, sevinçli, keyifli’ < **şadıman** ‘şen şakrak, neşeli, şen, şaduman’ (KTTTS, 620).

şalğındı ‘bol, gür otlu’ < **şalğın** ‘çayır’ (KTTTS, 624).

şañdı ‘toz duman, toz topraklı’ < **şañ** ‘toz, toz toprak’ (KTTTS, 628).

şatqaldı ‘dağ geçidi olan, derbentli, belenli’ < **şatqal** ‘1. Dağ geçidi, derbent, belen 2. ‘dar, zor zaman’ (KTTTS, 632).

şeldi ‘semiz, besili’ < **şel** ‘ince, yağlı zar’ (KTTTS, 636).

şemendi ‘kaygılı, dertli, elemli’ < **şemen** ‘merak, kaygı, üzüntü, keder’ (KTTTS, 637).

şendi ‘rütbeli, ünvanı olan’ < **şen** (uu) ‘rütbe, ünvan’ (KTTTS, 637).

şineldi ‘asker paltosu giymiş, kaputlu’ < **şinel** ‘asker paltosu, kaput’ (KTTTS, 640).

şıbindı ‘sinekli, sineği çok olan’ < **şıbın** (ı) ‘1. Sinek 2. Can’ (KTTTS, 650).

şığındı (ı) ‘zararlı, ziyanlı’ < **şığın** ‘1. Harç, masraf, gider 2. Zayıat, can kaybı 3. Vergi, aidat, ödenti’ (KTTTS, 651).

şırındı ‘tatlı, lezzetli’ < **şırın** ‘1. Can suyu, özsü, usare 2. Şirin, tatlı’ (KTTTS, 656).

şıtırmandı ‘anlaşılmaz, çetrefil, karışık’ < **şıtırman** ‘anlaşılmaz, karmakarışık, çetrefil olay’ (KTTTS, 656).

ızıñdı ‘vızıltılı’ < **ızıñ** ‘vızıltı’ (KTTTS, 662).

ıqpaldı ‘etkili, tesirli’ < **ıqpal** ‘etki, tesir’ (KTTTS, 662).

ıqtasındı ‘korunaklı, kuytu’ < **ıqtasın** ‘barınak, korunak, kuytu yer, sığınacak yer’ (KTTTS, 662).

ıqşamdı ‘1. Düzenli, derli toplu 2. Büyük olmayan, küçük’ < *ıqşam* (KTTTS, 662).

ılğaldı ‘nemli, rutubetli’ < *ılğal* ‘rutubetli, nemli hava veya toprak’ (KTTTS, 663).

ilimdi ‘bilge, bilgili, âlim’ < *ilim* ‘bilim, ilim’ (KTTTS, 670).

iriñdi ‘irinli, iltihaplı’ < *iriñ* ‘irin, cerahat, iltihap’ (KTTTS, 672).

{+lı, +li}

agrarlı ‘toprağa, tarıma, ziraate dayalı olan’ < *agrariy* ‘tarım’ (KTTTS, 24).

abajurlı ‘abajuru olan’ < *abajur* ‘lamba’ (KTTTS, 21).

abzalı ‘doğrusu, en iyisi’ < *abzal* ‘1. Kıymetli, sevgili, değerli, aziz 2. Doğru, makul, uygun, yerinde’ (KTTTS, 22).

abıyrlı ‘şerefli, itibarlı’ < *abıyır* ‘1. İnsanın mahrem yerleri, avret yerleri 2. Ar, namus, şeref’ (KTTTS, 22).

abırjuvlu ‘kafası dağınık, endişeli’ < *abırjuv* ‘dağınıklık, karışıklık’ (KTTTS, 22).

abıroylu ‘tanınmış, şöhretli, itibarlı’ < *abıroy* ‘1. Bir toplum içinde ahlâk kurallarına karşı beslenen bağlılık, ar, namus 2. Unvan, derece, itibar, şöhret 3. Avret yeri, vücudun mahrem yerleri’ (KTTTS, 23).

ajarlı ‘güzel, yakışıklı’ < *ajar* ‘sevimli çehre, güzel yüz, çehre sevimliliği, cemâl’ (KTTTS, 27).

azalı ‘matemli, yaslı’ < *aza* ‘1. Cenaze evine yapılan maddi yarım 2. Yas, matem’ (KTTTS, 28).

azuwlu ‘1. Azı dişleri iri olan 2. Azılı, güçlü, kuvvetli’ < *azuw* ‘azı dişi’ (KTTTS, 28).

ayawlu ‘kadirli, değerli, saygıdeğer’ < *aya-* (ı) ‘1. Acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek 2. Kıyamamak, cimrilik etmek’ (KTTTS, 59).

aybarlı ‘heybetli, azametli’ < *aybar* ‘heybet, cesaret, ihtişam’ (KTTTS, 29).

aylı ‘ay ışığının oluşturduğu aydınlık, ışık’ < *ay* ‘ay, kemer’ (KTTTS, 31).

aynalı ‘aynası olan, aynalı’ < *ayna* ‘1. Ayna 2. Bir şeyin temsili, görüntüsü’ (KTTTS, 31).

aytuwlu ‘meşhur, belli, saygıdeğer, değerli’ < *aytuw* ‘söylem, deme’ (KTTTS, 32).

aqawlu ‘hatalı, arızalı, özürlü’ < *aqaw* ‘1. (kumaş, giysi, vb.) defo, özür, kusur 2. Zarar. 3. Eksiklik, noksanlık, kusur’ (KTTTS, 35).

aqşalı ‘parası çok olan, zengin’ < *aqşa* (ı) ‘para, akçe’ (KTTTS, 37).

aqılı ‘paralı, ücretli’ < *aqı* (ı) ‘1. Yapmış olduğu iş için ödenilen karşılık, ücret 2.

Bir şeyin karşılığı, bedeli 3. Hak, borç, görev' (KTTTS, 38).

aqıldi 'akıllı, zeki' < **aqıl** '1. Akıl, idrak 2. Fikir, nasihat, faydalı düşünce' (KTTTS, 38).

alalı 'alacalı, renkli, benekli' < **ala** 'ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca' (KTTTS, 39).

alawlı 'alevli, ateşli' < **alaw** 'alev, yalım' (KTTTS, 40).

alqalı 'halkalı, halkası, gerdanlığı olan' < **alqa** 'halka, hanımların boynuna taktığı gerdanlık' (KTTTS, 41).

analı 'analı, anası olan' < **ana** (i) 'anne, ana' (KTTTS, 45).

añsawlı 'çok zamandır beklenen, özlenen' < **añsaw** 'özlem' (KTTTS, 47).

araylı 'ışıklı, nurlu' < **aray** 'şafak, tan kızılığı' (KTTTS, 48).

arbalı 'arabalı, abrası olan' < **arba** (i) 'araba (at, öküz vb.)' (KTTTS, 49).

arqandawlı 'organla bağlanmış' < **arqandaw** 'organla bağlama' (KTTTS, 50).

arqılı 'aracılığıyla, vasıtasıyla, yardımıyla' < **arqa** '1. Sırt 2. Arka taraf 3. Otururken sırtın dayandığı yer 4. Koruyucu, kayırıcı, iltimasçı 5. Saye, vasıta, araç' (KTTTS, 50).

arlı 'arlı, namuslu' < **ar** 'ar, namus, şeref' (KTTTS, 50).

arnawlı 'özel, şahsa mahsus, hususî' < **arnaw** 'özel' (KTTTS, 50).

astarlı 'kinayeli, imalı' < **astar** '1. Astar 2. Üstü kapalı imalı' (KTTTS, 53).

asuwlı '1. Asılı 2. Geçitli, derbentli' < **asuw** 'geçit, dağ geçidi' (KTTTS, 53).

aşuwlı 'sinirli, öfkeli' < **aşuw** 'hiddet, öfke, sinir, kırgınlık' (KTTTS, 58).

äygili 'ünlü, meşhur, bilinen' < **äygi** 'belli, malum' (KTTTS, 63).

ämirli 'sert, şiddetli, otoriter' < **ämir** 'emir, âmir, hükümdar' (KTTTS, 66).

ärli 'alımlı, sevimli, şirin, hoş, güzel' < **är** (i) 'yüz güzelliği, cema' (KTTTS, 67).

äserli 'tesirli, etkili, duygulu' < **äser** 'tesir, intiba, izlenim, etki' (KTTTS, 68).

äşekeyli 'nakışlı, bezekli, süslü, işlemeli' < **äşekey** 'nakış, mine, süs' (KTTTS, 69).

bağalı 'pahalı, değerli, kıymetli' < **bağa** '1. Paha, fiyat, değer 2. Not 3. Saygı, hürmet' (KTTTS, 71).

bağdarlı 'yönü, istikameti belli olan' < **bağdar** 'yön, gidişat, cihet, istikamet' (KTTTS, 71).

bağuwlı 'bakımlı, besili' < **bağuw** 'bakım' (KTTTS, 71).

bazarlı ‘1. Pazarı olan 2. Değerli, kıymetli 3. Eğlenceli’ < *bazar* ‘1. Pazar, çarşı 2. Şamata, gürültü’ (KTTTS, 72).

bayqawlı ‘ihtiyatlı, dikkatli, sakıngan’ < *bayqa-* ‘gözlemek, fark etmek, dikkat etmek, kontrol etmek, bakmak’ (KTTTS, 73).

baylawlı ‘bağlı’ < *bayla-* ‘1. Bir şeyi iple bağlamak 2. Yarayı sarmak 3. Düğümlemek 4. Suyun önünü kesmek 5. Hayvanı beslemek, semirtmek’ (KTTTS, 73).

baqaylı ‘ayak parmakları büyük olan’ < *baqay* ‘ayak parmak kemiği’ (KTTTS, 74).

baltalı ‘baltalı’ < *balta* ‘balta’ (KTTTS, 77).

baptawlı ‘kıvamına gelmiş, kıvamında, formunda, besili, bakımlı’ < *bapta-* ‘besiye çekmek, beslemek, gütmek, yetiştirmek, büyütmek’ (KTTTS, 78).

barqadarlı ‘bereketli, verimli’ < *barqadar* ‘bereket’ (KTTTS, 79).

basalqılı ‘ağırbaşlı, görgülü, bilgili’ < *basalqı* ‘1. Akıllıca söylenen söz 2. Yol yordam gösteren kişi 3. Yatıştırıcı söz’ (KTTTS, 80).

baspanalı ‘evi barkı olan’ < *baspana* ‘mesken, sığınak, melce, barınak’ (KTTTS, 81).

bawlı ‘sapı olan, saplı (çanta, torba vb.)’ < *baw (ı)* ‘1. Bağcık 2. Torba, çanta, paket gibi nesnelerin elle tutulan kısmı’ (KTTTS, 82).

bäleli ‘belalı, kavgacı, şirret’ < *bäle* ‘1. Kaza, bela 2. Aksilik, talihsizlik’ (KTTTS, 83).

bederli ‘örnekli, nakışlı, oyalı, resimli, desenli’ < *beder* ‘1. Bir şeyin üzerindeki, yüzündeki pürüz 2. Desen, motif, örnek’ (KTTTS, 84).

beyneli ‘görünüşü, sureti bir; benzeyen’ < *beyne (ı)* ‘suret, görünüş, biçim’ (KTTTS, 85).

bekitüwli ‘kapalı, kilitli’ < *bekit-* ‘sağlam şekilde bağlamak, kapatmak’ (KTTTS, 86).

belgili ‘1. Tanınmış, ünlü, meşhur 2. Bilinen, malûm’ < *belgi* ‘işaret , im damga, alâmet’ (KTTTS, 86).

berekeli ‘1. Bereketli, nimetli 2. Birlik ve beraberlik içinde olan’ < *bereke* ‘1. Bereket, bolluk, rızık 2. Birlik, beraberlik, barış’ (KTTTS, 87).

boylı ‘boyu uzun’ < *boy* ‘bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık, boy’ (KTTTS, 91).

boyawlı ‘boyalı, boyanmış’ < *boyaw* ‘1. Boya 2. Sahtelik, sunilik, yapaylık’ (KTTTS, 93).

bökseli ‘kalçası büyük, kalçalı’ < *bökse* ‘uyluk, kalça’ (KTTTS, 94).

buwli ‘buğulu, buharlı’ < *buw* (i) ‘1. Buğu, buhar 2. Etki, tesir’ (KTTTS, 95).

buğawli ‘1. Kelepçeli, kelepçe takılmış 2. Bağımlı, tâbi’ < *buğaw* ‘1. Pranga, kelepçe 2. Esaret, tutsaklık’ (KTTTS, 96).

butalı ‘çalılı’ < *buta* (i) ‘çalı, maki’ (KTTTS, 100).

butawli ‘budanmış, kesilmiş’ < *buta-* (u) ‘(ağaç) budamak’ (KTTTS, 100).

bügüwli ‘bükülü’ < *bügüw* ‘bükme’ (KTTTS, 100).

büktewli ‘kıvrık, bükük, katlanmış’ < *bükte-* ‘bükme, kıvrıma’ (KTTTS, 100).

bürkewli ‘örtülmüş, kapatılmış’ < *bürkew* ‘açık olmayan, kapalı, bulanık (hava)’ (KTTTS, 101).

dawli ‘1. Davalı, tartışmalı 2. Çelişkili, münakaşa götürür, mütenakız’ < *daw* ‘dava, kavga, tartışma’ (KTTTS, 120).

dämeli ‘umut besleyen, ümitli’ < *däme* ‘ümit, niyet’ (KTTTS, 121).

dänekerli ‘birbirine bağlı, lehimli, kaynak yapılmış’ < *däneker* ‘1. Ara bulucu, uzlaştırıcı. 2. Lehim, kaynak 3. Delil, kanıt’ (KTTTS, 121).

demdewli ‘demlenmiş, demini almış (çay)’ < *demde-* (u) ‘1. Çay hazırlamak,

demlemek 2. Gönlü rahatlamak 3. Güç vermek’ (KTTTS, 124).

deneli ‘iri yapılı, cüsseli, gürbüz’ < *dene* ‘vücut, ten’ (KTTTS, 124).

didarlı ‘güzel, yakışıklı’ < *didar* ‘didar, yüz, çehre, sima’ (KTTTS, 126).

dinamikali ‘dinamik, hareketli, değişken’ < *dinamika* ‘dinamik, devim bilimi’ (KTTTS, 126).

doğaruwli ‘boş, serbest bırakılan’ < *doğar-* ‘1. Arabaya koşulan atın koşum takımlarını çıkartmak 2. Durmak, kesmek, tamamlamak’ (KTTTS, 128).

dolbarlı ‘tahmini, takribî’ < *dolbar* ‘tahmin, yorum, oranlama’ (KTTTS, 128).

dramalı ‘dram türünde yazılan, dramatik’ < *drama* ‘dram’ (KTTTS, 129).

duwalı ‘büyülenmiş, sihir yapılmış olan (kimse)’ < *duwa* ‘büyü, sihir’ (KTTTS, 130).

duwli ‘neşeli, eğlenceli’ < *duw* ‘dügün, eğlence, festival’ (KTTTS, 130).

duwlıǵalı ‘miğferli, tolgalı’ < *duwlıǵa* ‘miğfer, tolga’ (KTTTS, 130).

dübirli ‘1. Gürültülü, patırtılı 2. Çoşkulu, hareketli’ < *dübir* ‘1. Patırtı, gürültü, ses 2. Korku, ürküntü, dehşet’ (KTTTS, 130).

düniyeli ‘varlıklı, zengin, malı mülkü yeterli olan’ < *düniye* ‘dünya, âlem’ (KTTTS, 131).

ebdeyli ‘meyilli, yatkın, yetenekli’ < **ebdey** ‘eğilim, meyil, kabiliyet, yetenek’ (KTTTS, 135).

egewli ‘eğelenmiş, keskinleştirilmiş’ < **egew** ‘eğe, bileği taşı’ (KTTTS, 135).

egüwli ‘ekili, ekilmiş’ < **ek-** ‘1. Ekmek, dikmek 2. Bir fikir veya düşünceyi aşılama, empoze etmek’ (KTTTS, 135).

elewli ‘1. Önemli, belli başlı, değerli 2. Kendisine saygı gösterilmeye değer, saygıdeğer, muhterem’ < **ele-** (i) ‘1. Dikkate almak, önem vermek 2. iltifat etmek, saygı göstermek, değer vermek’ (KTTTS, 138).

emizüwli ‘henüz memeden kesilmemiş olan’ < **emiz-** ‘emzirmek’ (KTTTS, 139).

eneli ‘kaynanası olan (kimse)’ < **ene** ‘1. Kayınvalide, kaynana 2. Dişi hayvan’ (KTTTS, 140).

eñseli ‘yapılı, büyük, iri’ < **eñse** ‘1. Boynun arkası, ense 2. Vücut, beden 3. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 141).

erejeli ‘kurallı, kaideli’ < **ereje** ‘kural, kaide’ (KTTTS, 142).

ergejeyli ‘cüce’ < **ergejey** ‘çok küçük’ (KTTTS, 141).

erli ‘kocası olan, evli’ < **er** (i) ‘1. Erkek 2. Koca, zevce’ (KTTTS, 142).

ernewli ‘kenarlı, kıyılı’ < **ernew** ‘kenar’ (KTTTS, 143).

erttewli ‘eyerli’ < **ertte-** ‘eyer vurmak, eyerlemek’ (KTTTS, 143).

jabuwlı ‘1. Kapalı, örtülü 2. Gizli, saklı’ < **jabuw** ‘at veya devenin üzerine örtülen örtü’ (KTTTS, 149).

jağalı ‘yakalı (elbise)’ < **jağa** ‘1. Yaka 2. Kıyı, kenar, sahil 3. Hami, koruyucu kimse’ (KTTTS, 149).

jağulı ‘yanmakta olan, yanan’ < **jaq-** (v) ‘yakmak, tutuşturmak’ (KTTTS, 150).

jazalı ‘1. Suçlu, kabahatli 2. Cezalı’ < **jaza** ‘ceza’ (KTTTS, 151).

jaylawlı ‘hazır, düzenli, yerli yerinde’ < **jayla-** (i) ‘1. Yerleşmek, mekân tutmak 2. Otlatmak, yaymak 3. Sarmak, kaplamak’ (KTTTS, 152).

jaylı (i) ‘uygun, rahat, elverişli’ < **jay** (vi) ‘elverişli, uygun müsait’ (KTTTS, 152).

jaylı (u) ‘hakkında, hususunda, doğrultusunda’ < **jay** ‘hakkında, hususta’ (KTTTS, 152).

jayrawlı ‘darmadağınık, harap, yıkık’ < **jayra-** ‘düzensiz, darmadağınık olmak’ (KTTTS, 153).

jayulı ‘serili, yayılı’ < **jay-** (vii) ‘1. Yaymak, asmak, sermek 2. Gütmek, otlatmak’ (KTTTS, 169).

jaqparlı ‘katmerli, tabakalı’ < **jaqpar** ‘katmer katmer, kat kat’ (KTTTS, 154).

jaqşalı ‘parantezli, parantez içine alınmış’ < **jaqşa** ‘parantez’ (KTTTS, 154).

jalaqılı ‘maaşlı, aylıklı’ < **jalaqı** ‘maaş, aylık’ (KTTTS, 155).

jalalı ‘iftiraya uğramış’ < **jala** (ı) ‘iftira, bühitan’ (KTTTS, 155).

jalawlı ‘bayraklı’ < **jalaw** ‘bayrak, tuğ, sancak’ (KTTTS, 155).

jalğawlı ‘ek almış, ekli, eklemeli’ < **jalğa-** ‘1. Bağlamak, eklemek, ulamak, birleştirmek 2. Sürdürmek, devam ettirmek’ (KTTTS, 156).

jamawlı ‘yamalı, yamalanmış’ < **jamaw** ‘yama’ (KTTTS, 159).

januwlı ‘yanık’ < **jan-** (ıv) ‘1. Yanmak, tutuşmak 2. Parlamak, ısıldamak 3. Kaygılanmak , endişelenmek’ (KTTTS, 161).

jañburlı ‘yağmurlu, yağışlı’ < **jañbir** ‘yağmur’ (KTTTS, 161).

japalı ‘cefalı, çileli’ < **japa** (u) ‘cefa, çile’ (KTTTS, 162).

jaralı ‘1. Yaralı, yarası olan 2. Dertli, kederli, üzüntülü’ < **jara** (ı) ‘1. Yara, bere 2. Dert, tasa, kaygı, üzüntü’ (KTTTS, 163).

jarawlı ‘yarayan, işe yarayan, seçkin’ < **jaraw** ‘kıvamında olan’ (KTTTS, 163).

jarlı (u) ‘uçurumlu, dik’ < **jar** (ı) ‘yar, uçurum’ (KTTTS, 164).

jarmalı ‘ikiye ayrılan, yarılmış’ < **jarma** (ı) ‘yarma, ezme’ (KTTTS, 164).

jattawlı ‘ezberlenmiş’ < **jatta-** ‘ezberlemek’ (KTTTS, 168).

jayawlı ‘arabasız, yaya’ < **jayaw** ‘yayan, yaya’ (KTTTS, 169).

jäbirli ‘cefa çeken, cefakâr’ < **jäbir** ‘cebir, zulüm, işkence, eziyet’ (KTTTS, 170).

jawlı ‘düşmanı çok olan’ < **jaw** (ı) ‘1. İstilâcı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 169).

jebeli ‘1. Sivri uçlu, oklu 2. Bir şeyin ucu’ < **jebe** ‘1. Ok 2. Sivri uç’ (KTTTS, 170).

jegüwli ‘arabaya koşulan (at, öküz vb.)’ < **jegüw** ‘1. koşma (at, öküz, vb.) 2. Görevlendirme, iş yükleme’ (KTTTS, 171).

jelkeli ‘kalın enseli’ < **jelke** ‘ense’ (KTTTS, 173).

jelimdewli ‘yapıştırılmış, zamklanmış’ < **jelimde-** ‘yapıştırmak, tutkallamak, zamklamak’ (KTTTS, 173).

jemsawlı ‘1. Kursağı büyük 2. İştahlı, kursağı geniş’ < **jemsaw** (ı) ‘kursak’ (KTTTS, 174).

jerli ‘arazisi, yeri geniş, toprağı çok’ < **jer** ‘1. Yer, dünya 2. Kara parçası, mahal 3. Memleket, toprak 4. Arsa, arazi 5. Mekân, mesken’ (KTTTS, 176).

jeteli ‘akıllı, düşünceli, şuurlu’ < **jete** (u) ‘akıl, şuur’ (KTTTS, 176).

jiynawlı ‘toplanan, bir araya getirilen’ < **jiyna-** ‘1. Toplamak, yığmak 2. İnsanları bir araya getirmek 3. Düzene sokmak, düzenlemek’ (KTTTS, 178).

jiyhazdawlı ‘1. Dayalı, döşeli 2. Süslü, bezenmiş’ < **jiyhazda-** ‘1. Evi dayayıp döşemek 2. Evi süslemek, bezendirmek’ (KTTTS, 178).

jiyulı ‘yığılı, birikmiş , dizili’ < **jiy-** ‘1. Toplamak, yığmak 2. Bir araya getirmek’ (KTTTS, 179).

jobalı ‘plânlı, projeli’ < **joba** ‘1. Proje, taslak, plan 2. Şekil, biçim’ (KTTTS, 179).

joñqalı ‘yongalı’ < **joñqa** ‘yonga’ (KTTTS, 181).

joñısqalı ‘yoncalı (yer)’ < **joñısqa** ‘yonca’ (KTTTS, 181).

joralı ‘örnek, terbiyeli’ < **jora** ‘örf, âdet, gelenek, görenek’ (KTTTS, 181).

josparlı ‘programlı, plânlı, düzenli’ < **jospar** ‘plân’ (KTTTS, 182).

jotalı ‘1. Tepeli, engebeli 2. Geniş omuzlu, cüsseli’ < **jota** ‘yamaç, tepe, engebe’ (KTTTS, 183).

jöndewli ‘tamir edilmiş, onarılmış’ < **jönde-** ‘tamir etmek, ayarlamak’ (KTTTS, 183).

juwuwlı ‘temizlenmiş, yıkanmış’ < **juw-** ‘1. Yıkamak 2. Mutlu bir olayı kutlamak’ (KTTTS, 184).

jumsawlı ‘harcanan, harcanmış, sarf edilmiş’ < **jumsa-** ‘1. Göndermek, görevlendirmek, bir işi yapmasını istemek 2. Harcamak, sarf etmek’ (KTTTS, 186).

jumuwlı ‘kapalı, yumuk’ < **jum-** (*u*) ‘(yumruk) yummak, sıkmak’ (KTTTS, 187).

jügendewli ‘dizginli, gem vurulmuş’ < **jügende-** ‘1. Dizginlemek 2. Bağımlı hâle getirmek, tabi kılmak’ (KTTTS, 188).

jüyeli ‘sistemli, düzenli’ < **jüye** ‘1. Eklem, oynak 2. Sistem, düzen’ (KTTTS, 189).

jüldeli ‘ödüllü, ödül alan, ödül sahibi’ < **jülde** ‘ödül, mükâfat’ (KTTTS, 189).

jılqılı ‘çok sayıda atı olan, at zengini’ < **jılqı** ‘at’ (KTTTS, 191).

juluwlı ‘güler yüzlü, sempatik’ < **jiluw** (*u*) ‘1. Sıcaklık, ısı 2. Merhamet, iyilik’ (KTTTS, 192).

jıralı ‘hendekli, dereli’ < **jıra** ‘derecik, küçük dere, hendek, su yolu’ (KTTTS, 194).

jırtulı ‘1. Yırtık 2. Sürülmüş, işlenmiş (toprak)’ < **jırtıl-** ‘yırtılmak’ (KTTTS, 194).

jigerli ‘gayretli, cesaretli, güçlü, kuvvetli’ < **jiger** ‘gayret, cesaret, güç’ (KTTTS, 195).

zayırlı ‘1. Bilgili, bilgiç 2. Lâik’ < **zayır** ‘zahir, belli, aşikâr, açık’ (KTTTS, 197).

zararlı ‘zararlı’ < *zarar* ‘zarar, ziyan’ (KTTTS, 198).

zarlı ‘üzüntülü, kaygılı, kederli, dertli’ < *zar* (ı) ‘kaygı, tasa, acı’ (KTTTS, 199).

zaharlı ‘zehirli’ < *zahar* ‘1. Zehir 2. Azamet, heybet’ (KTTTS, 199).

zârlı ‘1. Zehirli 2. Hiddetli, öfkeli, gazaplı’ < *zâr* ‘1. İdrar 2. Zehir 3. Heybet, gösteriş, azamet’ (KTTTS, 200).

zeyirli ‘hızmalı’ < *zeyir* ‘hızma’ (KTTTS, 201).

zerdeli ‘akıllı, şuurlu’ < *zerde* ‘akıl, zihin, şuur’ (KTTTS, 201).

zereli ‘payandalı, dayanaklı, destekli’ < *zere* ‘herhangi bir şeyin altına koyulan şey, dayanak, destek’ (KTTTS, 201).

zerli ‘nakışlı, altın işlemeli, süslü’ < *zer* ‘altın, süs, süs eşyası yapımında kullanılan güzel, sarı renkli metal’ (KTTTS, 201).

iybalı ‘edepli, terbiyeli, kibar’ < *iyba* ‘1. Edep, terbiye, hayâ 2. İltifat, saygı, hürmet’ (KTTTS, 205).

iygili ‘faydalı, yararlı’ < *iygi* ‘1. İyi, hayırlı 2. İçten, samimî’ (KTTTS, 205).

ideyalı ‘ideali, ülküsü, amacı, maksadı olan’ < *ideya* ‘ideal, ülkü, mefkûre’ (KTTTS, 205).

iyeli ‘sahibi (iyesi) olan, sahipli’ < *ıye* ‘1. İye, sahip, efendi 2. Vali, yönetici 3. Yaradan, Tanrı’ (KTTTS, 206).

iyli ‘tabaklanmış, terbiye edilmiş (deri)’ < *ıy* ‘hayvan derisini tabaklamak için yoğurt ve unun karışımından elde edilen madde’ (KTTTS, 207).

indikatorlı ‘göstergeli, indikatörlü’ < *indikator* ‘gösterge, gösterici, indikatör’ (KTTTS, 208).

endüstriyalı ‘sanayileşmiş’ < *endüstriya* ‘sanayi, endüstri’ (KTTTS, 209).

ıyneli ‘1. İğneli, iğnesi olan 2. Dikenli’ < *ıyne* ‘1. İğne 2. Şırınga, enjektör’ (KTTTS, 209).

infeksiyalı ‘enfeksiyonlu, bulaşıcı hastalığa yakalanmış, intanî’ < *infeksiya* ‘mikroptan ileri gelen hastalık, enfeksiyon’ (KTTTS, 210).

kâdeli ‘1. Değerli, kıymetli 2. Alışılmış, alışılâgelen’ < *kâde* ‘gelenek görenek’ (KTTTS, 219).

kârlı ‘sinirli, hiddetli’ < *kâr* ‘1. Hiddet, kızgınlık 2. Darlık, zorluk’ (KTTTS, 220).

kâwsarlı ‘şifalı, kutsal’ < *kâwsar* ‘1. Kevser 2. Temiz, berrak’ (KTTTS, 221).

kedergili ‘engelli, mânialı’ < *kedergi* ‘1. Engel, mani, set 2. Zorluk, sıkıntı’ (KTTTS, 222).

kezenüwli ‘nişan alan, silahını doğrultmuş’ < *kezen-* ‘1. Nişan almak, hedef almak 2. Belli bir şeyi amaç edinmek’ (KTTTS, 223).

kezewli ‘doğrultulmuş (tüfek, tabanca vb.)’ < keze- ‘bir hedefe nişan almak’ (KTTTS, 223).

keyüwli ‘üzgün, dargın, kırgın’ < keyi- ‘rencide olmak, üzülmek, sitem etmek, alınmak, kırılma’ (KTTTS, 236).

kelekeli ‘alaylı, istihzalı’ < keleke ‘alay, eğlenme, dalga geçme’ (KTTTS, 225).

kelteli ‘kısaltılmış, kısaca’ < kelte ‘uzun olmayan, kısa’ (KTTTS, 226).

kenewli ‘1. Vitaminli, besleyici 2. Önemli, mühim’ < kenew ‘besin değeri, kalori’ (KTTTS, 229).

kerüwli ‘gergin, gerilmiş’ < ker- (vı) ‘germek’ (KTTTS, 232).

kesteli ‘nakışlı, desenli’ < keste (ı) ‘desen, nakış, motif’ (KTTTS, 233).

kesirli ‘1. Ziyankâr, zararlı, uğursuz 2. Bencil, kibirli 3. İnatçı, aksi, direngen’ < kesir ‘1. Zarar, ziyan 2. inatçı, aksi’ (KTTTS, 234).

kewdeli ‘1. Gövdeli, iri yapılı 2. Kurumlu, kendini beğenmiş’ < kewde ‘göğüs, gövde’ (KTTTS, 234).

keşeli ‘dünden beri’ < keşe (ı) ‘1. Dün 2. Geçenlerde, geçende’ (KTTTS, 235).

kiyeli ‘kutsal, mukaddes’ < kiye ‘1. Kut, kutsallık 2. Koruyucu ruh, hami’ (KTTTS, 236).

kletkalı ‘1. Hücreli, hücresi olan 2. Kareli’ < kletka ‘1. Hücre 2. Kare’ (KTTTS, 238).

kögendewli ‘bağlı, bağlanmış’ < kögende- ‘sıra sıra dizerek bağlamak’ (KTTTS, 242).

kölegeyli ‘gölgeyi, az (yer)’ < kölegey ‘gözden uzak, تنها, kuytu’ (KTTTS, 245).

köleñkeli ‘gölgeyi’ < kölenke ‘1. Gölge 2. Bir şeyin şekli, sureti 3. Güneş ışınlarından, yağmurdan korunacak yer 4. Koruma, himaye, kayırma’ (KTTTS, 246).

kömeyli ‘1. Geniş, iri gırtlaklı 2. Sesi gür, gür sesli’ < kömey ‘1. Boğaz, gırtlak, yutak 2. İnsanın içindeki sır, düşünce 3. Bir şeyin kaynağı, memba’ (KTTTS, 246).

kömkerüwli ‘zırh çekilmiş’ < kömker- ‘bir şeyin kenarını kıvrarak dikmek, zıhlamak, zırh çekmek’ (KTTTS, 246).

kömirli ‘kömürlü, kömürü çok olan’ < kömir ‘1. Taş kömürü 2. Odun kömürü’ (KTTTS, 247).

könterili ‘dayanıkl, sağlam, tahammülkâr’ < könteri ‘1. Gön, deri 2. Utanmaz, arlanmaz 3. Dayanıkl, sağlam’ (KTTTS, 247).

köşeli ‘sokağı olan’ < köşe ‘sokak’ (KTTTS, 252).

küwüli ‘şahitli, ispatlı’ < küwä ‘1. Şahit, tanık 2. Nikâh şahidi’ (KTTTS, 253).

küdirli ‘kabarmış, şişkin (tümsek)’ < *küdir* (*u*) ‘düz olmayan, engebeli’ (KTTTS, 254).

küzewli ‘kırkılmış’ < *küze-* ‘1. Kırkmak 2. Tıraş etmek’ (KTTTS, 254).

küyeli ‘isli, islenmiş’ < *küye* (*i*) ‘kurum’ (KTTTS, 255).

küyli ‘1. Varlıklı, zengin 2. Semiz, besili’ < *küy* (*u*) ‘1. hâl, durum, vaziyet 2. İşin, hareketin belirli bir biçimi, hâli 3. Coşku, heyecan’ (KTTTS, 255).

küymeli ‘faytonlu’ < *küyme* ‘fayton’ (KTTTS, 255).

külkili ‘gülünç, komik’ < *külki* ‘1. Gülüş, gülme 2. Alay, dalga geçme’ (KTTTS, 257).

künâli ‘suçlu, günahkâr, günah sahibi’ < *künâ* ‘1. Kabahat, ayıp, suç 2. Günah’ (KTTTS, 258).

küngeyli ‘güneşli’ < *küngey* ‘güney’ (KTTTS, 258).

kürkeli ‘kulübeli, çadırılı’ < *kürke* ‘kulübe, çadır’ (KTTTS, 260).

kürmewli ‘ilmekli’ < *kürme-* ‘1. İlmiklemek, bağlamak 2. Engel, mâni olmak, set çekmek’ (KTTTS, 261).

kütüwli ‘1. Beklemekte olan 2. Bakımlı, hazır, özenli’ < *küt-* ‘1. Beklemek 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak 3. Bakmak, gütmek’ (KTTTS, 261).

kijinüwli ‘sinirli, öfkeli’ < *kijin-* ‘kızmak, öfkelenmek’ (KTTTS, 262).

kilegeyli ‘sulu, nemli’ < *kilegey* ‘1. Sıvı maddelerin üzerinde oluşan ince tabaka 2. Kaymak’ (KTTTS, 262).

kiltewli ‘kilitli, kilitlenmiş’ < *kiltte-* ‘kilitlemek’ (KTTTS, 263).

kinâli ‘suçlu, hatalı’ < *kinâ* ‘suç, hata, kusur’ (KTTTS, 263).

kirgizüwli ‘içeri alınmış, sokulmuş’ < *kirgiz-* ‘sokmak, içeri almak, dâhil etmek’ (KTTTS, 263).

kirli ‘1. Kirli, pis, murdar 2. Suçlu, kabahatli, töhmetli’ < *kir* (*i*) ‘1. Kirli, pis 2. Çamaşır’ (KTTTS, 264).

kisendewli ‘zincire vurulmuş, kelepçelenmiş’ < *kisende-* ‘zincire vurmak, kelepçe takmak’ (KTTTS, 265).

kişkentaylı ‘küçük çocuğu olan, bebekli’ < *kişkentay* ‘küçücük, minimini’ (KTTTS, 265).

qabırğalı ‘1. Duvarlı, duvarı olan 2. Güçlü, kuvvetli’ < *qabırğa* (*u*) ‘duvar’ (KTTTS, 268).

qağiydalı ‘kaideli, kurallı’ < *qağiyda* ‘kaide, kural’ (KTTTS, 269).

qadawlı ‘çakılmış, dikilmiş, yerleştirilmiş’ < *qada-* (*u*) ‘1. Çakmak, dikmek 2. Batırmak, saplamak 3. Madalya takmak 4. Düğme dikmek 5. Bir noktaya

bakakalmak, gözünü alamamak' (KTTTS, 270).

qadirli '1. Saygın, hürmetli, değerli, saygıdeğer 2. Kıymetli, değerli (eşya)' < **qadir** 'hürmet, saygı, kadir, değer' (KTTTS, 270).

qajırlı '1. Yılmaz, dayanıklı 2. Güçlü, kuvvetli' < **qajır** 'güç, kuvvet, irade' (KTTTS, 271).

qazalı 'yaslı, matemli' < **qaza** (ı) '1. Kaza, ölüm, vefat, ecel' (KTTTS, 271).

qazıqtawlı 'kazığa bağlanmış, örklü' < **qazıqta-** 'kazık çakmak, sağlamlaştırmak' (KTTTS, 273).

qazılı 'semiz, besili (at)' < **qazı** (ı) 'atın kaburga kısmı ve yağlı etinden yapılan sucuk' (KTTTS, 273).

qazımalı '1. Zengin, servet sahibi 2. Bol, bereketli' < **qazına** (ı) '1. Hazine, define, gömü 2. Ata yadigârları, miras' (KTTTS, 273).

qayğılı 'kederli, tasalı, acılı, kaygılı' < **qayğı** '1. Kaygı, tasa 2. Endişe, evham' (KTTTS, 273).

qayrawlı 'bilenmiş, eğlenmiş' < **qayra-** '1. Bilemek, keskinleştirmek 2. Güçlendirmek, cesaretlendirmek 3. Kışkırtmak, tahrik etmek' (KTTTS, 275).

qayırılı 'hayırlı, iyi' < **qayır** (ıı) '1. Hayır, iyilik 2. Sadaka' (KTTTS, 276).

qayıruwlı 'kıvrılmış, kıvrık' < **qayır-** (ı) 'bir şeyin kenarını kıvrırmak, bükmek' (KTTTS, 276).

qaqpalı 'dış kapısı olan' < **qaqpa** (ı) 'dış kapı, kale kapısı' (KTTTS, 278).

qalayılı 'kalaylı, kalaylanmış' < **qalayı** 'kalay' (KTTTS, 279).

qalampırlı 'karanfil katılmış, karanfilli' < **qalampır** 'karanfil' (KTTTS, 279).

qaltalı '1. Cepli, cebi olan 2. Zengin, varlıklı, hâli vakti yerinde' < **qalta** (ı) '1. Cep 2. Servet, zenginlik' (KTTTS, 281).

qamşılı 'kamçısı olan, kamçılı' < **qamşı** 'kamçı, kırbaç' (KTTTS, 283).

qanjarlı 'hançerli, hançer tutan' < **qanjar** 'ucu sivri ve eğri, kamaya benzer, silah olarak kullanılan bir tür bıçak, hançer' (KTTTS, 285).

qañtaruwlı 'otlamaması için bağlanan (at), çalıştırılmayan (motorlu araçlar)' < **qañtar-** (ıı) (at) Otsuz, boş bir yere bağlamak 2. Aç bırakmak, yemek vermemek 3. (motorlu araç) Çalıştırmamak' (KTTTS, 287).

qañıltırlı 'sac la kaplı, tenekeye örtülmüş' < **qañıltır** 'sac, kalın teneke' (KTTTS, 287).

qapalı 'üzüntülü, üzgün, mahzun, dargın, kırgın' < **qapa** (ı) 'üzüntü, kaygı, endişe' (KTTTS, 288).

qaptamalı ‘kaplı, kılıflı’ < **qaptama** ‘1. Kılıf, kap 2. Kaban, kürk’ (KTTTS, 288).

qaptawlı ‘çuvallanmış’ < **qapta-** (*i*) ‘1. Bir kabın, bir çuvalın içine almak 2. Kaplamak’ (KTTTS, 288).

qarağaylı ‘çam ağacı yetişen çamlık, orman’ < **qarağay** ‘çam ağacı’ (KTTTS, 290).

qaralı (*i*) ‘yaşlı, matemli’ < **qara** (*i*) ‘1. Kara, siyah 2. Siyah renkte olan 3. Bir şeyin gölgesi, karartısı 4. Yas tutarken örtülen siyah örtü’ (KTTTS, 292).

qarğılı ‘1. Tasmalı, tasmaı olan 2. Hain, şerefsiz, satkın’ < **qarğı** (*u*) ‘tasma’ (KTTTS, 294).

qarjılı ‘maddî durumu iyi olan, para problemi bulunmayan’ < **qarji** (*i*) ‘para, maliye, finans’ (KTTTS, 295).

qarlı ‘karlı’ < **qar** ‘kar’ (KTTTS, 295).

qartalı ‘kalın bağırsağı yağlı (at)’ < **qarta** (*i*) ‘atın kalın bağırsağından yapılan bir tür sucuk’ (KTTTS, 296).

qaruwlı ‘1. Silahlı 2. Güçlü, kuvvetli’ < **qaruw** ‘1. Silah 2. Alet, edevat 3. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 296).

qasabalı ‘yaşı ilerlemiş, yaşlı’ < **qasaba** (*u*) ‘çok genç olmayan, yaşlıca (kısarak)’ (KTTTS, 298).

qasqalı ‘1. Alnı açık, alnında saç olmayan (insan) 2. Alnında küçük akıtma olan (at)’ < **qasqa** ‘bazı hayvanların alınlarında

bulunan beyaz leke, sakar, akıtma’ (KTTTS, 299).

qasterli ‘saygıdeğer, hürmetli, değerli’ < **qaster** ‘kadir, şeref, onur, haysiyet’ (KTTTS, 299).

qaterli ‘tehlikeli, muhataralı’ < **qater** ‘tehlike, muhatara’ (KTTTS, 300).

qatparlı ‘katmer, kat kat’ < **qatpar** ‘kat, katmer’ (KTTTS, 301).

qawqarlı ‘1. Güçlü, kuvvetli 2. Besleyici, vitaminli’ < **qawqar** ‘güç, kuvvet, hâl’ (KTTTS, 303).

qaharlı ‘1. Öfkeli, sinirli, hiddetli 2. Sert, şiddetli, soğuk’ < **qahar** ‘1. Öfke, sinir, hiddet 2. Ayaz, soğuk’ (KTTTS, 304).

qayawlı ‘kederli, dertli, hüznü’ < **qayaw** ‘kaygı, keder, elem, hüznü, acı, dert’ (KTTTS, 305).

qiyuwlı ‘uyum sağlamış, denk gelmiş, yakışmış, yakıştırılmış’ < **qiy-** (*u*) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308).

qozılı ‘kuzulu, kuzusu olan’ < **qozı** ‘1. Kuzu 2. Bebek, çocuk’ (KTTTS, 311).

qoylı ‘koyunlu, koyunu çok’ < **qoy** (*i*) ‘koyun’ (KTTTS, 312).

qolaylı ‘elverişli, uygun, rahat’ < **golay** ‘uygun, layık’ (KTTTS, 313).

qonaqjaylı ‘konuksever, misafirperver’ < **qonaqjay** (u) ‘konuk evi, otel’ (KTTTS, 316).

qoñırawlı ‘zilli, çanlı’ < **qoñıraw** ‘zil, çan, kampana’ (KTTTS, 318).

qopalı ‘kamuşluk, sazlık (yer)’ < **qopa** ‘su kamuşının gür çıktığı yer’ (KTTTS, 319).

qorabalı ‘varlıklı, zengin’ < **qoraba** ‘servet, varlık, sermaye’ (KTTTS, 319).

qoralı ‘1. Ahır olan 2. Kalabalık’ < **qora** ‘1. Ahır, ağıl 2. Avlu’ (KTTTS, 320).

qordalı ‘gübreli’ < **qorda** ‘gübre, tezek’ (KTTTS, 321).

qorlı ‘tedarikli, zengin, varlıklı; malı mülkü olan’ < **qor** (u) ‘1. Bütçe, ödenek 2. Hazine, sermaye 3. Stok’ (KTTTS, 321).

qorşawlı ‘etrafı çevrili, sarılmış’ < **qorşa-** ‘1. Etrafını çevirmek 2. Kuşatmak, sarmak, ablukaya almak’ (KTTTS, 322).

qudandalı ‘kız alıp veren, dünür (kimse)’ < **qudanda** ‘dünür’ (KTTTS, 329).

quyqalı ‘1. Kafa derisi kalın 2. Verimli (toprak)’ < **quyqa** ‘1. Kafa derisi 2. Hayvan kafasının ütülenen kısmı 3. Yerin bitki yetişen tabakası, toprak’ (KTTTS, 330).

qulamalı ‘1. Dik yamaçlı, uçurumlu 2. Şelâleli, çağlayanlı’ < **qulama** ‘1. Dik yamaç, yar, uçurum 2. Şelâle, çağlayan’ (KTTTS, 332).

qulıptawlı ‘kilitlenmiş, kilitli’ < **qulıpta-** ‘1. Kilitlemek, kapatmak 2. Sırrını hiç kimseye açmamak’ (KTTTS, 333).

qunarlı ‘1. Verimli (toprak) 2. Yüksek kalorili 3. Anlamlı, içeriği zengin, muhtevalı’ < **qunar** ‘bir şeyin verimli veya faydalı olma özelliği’ (KTTTS, 335).

qundaqtawlı ‘1. Kundağa sarılmış, kundaklanmış 2. Kılıfına, yuvasına konulmuş’ < **qundaqta-** ‘1. (bebek) Kundağa sarmak, kundaklamak 2. Bir şeyi kılıfına, yuvasına yerleştirmek’ (KTTTS, 335).

qupiyalı ‘sırlı, gizli’ < **qupiya** ‘sır, giz’ (KTTTS, 336).

qurawlı ‘parçalı, parçalardan oluşmuş’ < **qura-** ‘1. Kumaş ve deri parçalarını bir araya getirerek dikmek. 2. Bir şeyleri bir araya getirmek, toplamak, kurmak’ (KTTTS, 337).

qursawlı ‘sarılmış, çembere alınmış’ < **qursa-** ‘çembere almak, sarmak’ (KTTTS, 338).

quruwlı ‘kurulu, yapılmış, asılı’ < **qur-** (vı) ‘1. Kurmak, yapmak 2. Tutmak, asmak, yerleştirmek’ (KTTTS, 339).

qusalı ‘sıkıntılı, kasvetli, efkârlı, hüzünlü’ < **qusa** ‘kasvet, iç sıkıntısı’ (KTTTS, 340).

qutlı ‘kutusu, şişesi olan’ < **qutı** ‘1. İlâç şişesi, kutusu 2. Matara’ (KTTTS, 341).

quştarlı ‘düşkün, tiryaki, tutkun, meraklı, şevkli, hevesli’ < **quştar** ‘hevesli, tutkun, müptelâ’ (KTTTS, 341).

qıdırılı ‘evliya, ermiş’ < **qıdır** (i) ‘Hz. hızır’ (KTTTS, 341).

qızuwlı ‘1. Sıcak, ısınmış 2. Kızıışmış, hararetili’ < **qız-** (u) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut ısısının, ateşin yükselmesi’ (KTTTS, 343).

qırawlı ‘kırağı düşmüş, kırağılı’ < **qıraw** ‘1. Kırağı 2. Yaşlı kimselerin saç ve sakalına düşen ak’ (KTTTS, 349).

qırlı ‘köşeli’ < **qır** (i) ‘1. Kır, bozkır 2. Bıçak vb. şeylerin sırtı 3. Ütü çizgisi’ (KTTTS, 349).

laylı ‘bulanık, çamurlu, milli, lıgılı’ < **lay** (i) ‘bulanık, duru olmayan’ (KTTTS, 355).

lentalı ‘kurdeleli, şeritli’ < **lenta** ‘1. Kurdele 2. Film, pelikül’ (KTTTS, 358).

logikalı ‘mantıklı’ < **logika** ‘1. Mantık, lojik 2. Doğru düşünmenin yolu ve yöntemi’ (KTTTS, 359).

mağınalı ‘1. Manalı, anlamlı 2. İçerikli, nitelikli’ < **mağına** ‘1. Anlam, mana 2. İçerik, nitelik, muhteva’ (KTTTS, 365).

mazalı ‘rahat, huzurlu, sakin’ < **maza** ‘keyif, rahat, huzur’ (KTTTS, 361).

maylawlı ‘yağlı, yağlanmış’ < **mayla-** ‘1. Yağ sürmek, yağlamak 2. Boyamak,

badanalamak 3. Rüşvet vermek’ (KTTTS, 363).

maylı ‘1. Yağlı, semiz 2. Bereketli, verimli’ < **may** (i) ‘yağ’ (KTTTS, 363).

maysalı ‘yeşillik, çimenlik (yer)’ < **maysa** ‘çimenlik, yeşillik yer’ (KTTTS, 363).

maqatalı ‘pamuğu bol, pamuklu’ < **maqta** (i) ‘pamuk’ (KTTTS, 364).

maqtaawlı ‘en iyisi, gurur duyulan, seçkin’ < **maqtaaw** ‘methetme, övme’ (KTTTS, 365).

mañdaylı ‘geniş alınlı’ < **mañday** ‘alın’ (KTTTS, 367).

matawlı ‘bağlı, berkitilmiş, kararlaştırılmış’ < **mata-** (u) ‘1. Sıkıca bağlamak, sağlamlaştırmak, sarmak 2. Bir şeyin yapılmasını yasaklamak, izin vermemek, yolunu bağlamak, engellemek’ (KTTTS, 370).

maşınalı ‘1. Arabalı, arabası olan 2. Makineli’ < **maşına** ‘1. Araba, otomobil, oto 2. Makine’ (KTTTS, 371).

mayalı ‘loda, ot yığını hâline getirilmiş’ < **maya** (i) ‘ot veya ekin yığını, lada’ (KTTTS, 371).

mänerli ‘1. Desenli, motifli 2. Belagatli’ < **mäner** ‘1. Desen, motif 2. üslup, tarz’ (KTTTS, 373).

mäpeli ‘özel bakımlı’ < **mäpe** ‘özel bakım, özel ilgi’ (KTTTS, 373).

märeli ‘belirli, belirlenen’ < *märe* ‘1. Varış, finiş, bitiş 2. Hedef, amaç’ (KTTTS, 373).

märmärli ‘mermerli’ < *märmär* ‘mermer’ (KTTTS, 374).

märtebeli ‘değerli, saygın, itibarlı’ < *märtebe* ‘mertebe, statü, derece’ (KTTTS, 374).

mäsili ‘mestli’ < *mäsi* ‘üzerine ayakkabı giyilen kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir tür ayakkabı, mest’ (KTTTS, 374).

mäweli ‘1. Meyveli 2. Başarılı, kârlı’ < *mäwe* ‘meyve’ (KTTTS, 374).

mejeli ‘tasarlanmış, belirlenmiş’ < *meje* ‘1. Hat, sınır, hudut 2. Ölçü, miktar’ (KTTTS, 375).

meyirli ‘merhametli, lütufkâr, müşfik’ < *meyir* ‘iyi niyet, merhamet, şefkat, sevecenlik’ (KTTTS, 376).

mereyli ‘saygın, itibarlı’ < *merey* ‘itibar, saygınlık, ün, şöhrat’ (KTTTS, 378).

miywalı ‘meyveli’ < *miywa* ‘meyve, yemiş’ (KTTTS, 381).

miyalı ‘meyan kökü çok, meyan köklü (yer)’ < *miya* ‘meyan kökü’ (KTTTS, 381).

mihli ‘kafası çalışan, akıllı’ < *mıy (ı)* ‘1. Beyin 2. Şuur, bilinç’ (KTTTS, 380).

minalı ‘mayınlı, mayın döşenmiş’ < *mina* ‘mayın’ (KTTTS, 380).

modalı ‘modaya uygun’ < *moda* ‘moda’ (KTTTS, 381).

molalı ‘mezarı olan (yer)’ < *mola* ‘mezar’ (KTTTS, 382).

motorlu ‘motorlu’ < *motor* ‘motor’ (KTTTS, 384).

mölşerli ‘ölçülü, hesaplı, sayılı, ayarlı’ < *mölşer* ‘miktar, sayı, ölçü’ (KTTTS, 384).

mörli ‘mühürlü’ < *mör* ‘1. Mühür 2. Mührün kâğıt üzerindeki damgası’ (KTTTS, 385).

muzıkalı ‘müzikli’ < *muzıka* ‘müzik’ (KTTTS, 385).

muğdarlı ‘tahminî, yaklaşık’ < *muğdar* ‘tahminî, yaklaşık’ (KTTTS, 385).

muqabalı ‘ciltli, kaplı’ < *muqaba* ‘kitap ve defter cildi, mukavva, karton’ (KTTTS, 386).

munaralı ‘minareli’ < *munara* ‘minare’ (KTTTS, 386).

munarlı ‘sisli, sis inmiş, dumanlı’ < *munar* ‘bulutlu, sisli, puslu hava’ (KTTTS, 387).

munaylı ‘petrollü, petrolü bol’ < *munay* ‘petrol’ (KTTTS, 386).

murjalı ‘bacalı’ < *murja* ‘baca’ (KTTTS, 388).

müddeli ‘hedefi, çıkarı, amacı aynı olan’ < *müdde* ‘1. Hedef, amaç, gaye 2. Menfaat, çıkar’ (KTTTS, 389).

müşeli ‘1. İçinde hayvanın on iki uzvundan birinin bulunduğu (yemek) 2. Yakışıklı, gösterişli, yapılı 3. Saygıdeğer, değerli, hürmetli’ < *müşe* ‘1. İnsan veya hayvanların uzvu, azası 2. Kesilen hayvanın etinin misafirlerin önemine göre paylaşılması 3. Üye, aza’ (KTTTS, 390).

nazalı ‘üzüntülü, müteessir’ < *naza* ‘üzüntü, teessür, dargınlık’ (KTTTS, 395).

nayzağaylı ‘şimşek oluşan, şimşek çakan (hava)’ < *nayzağay* ‘yıldırım, şimşek’ (KTTTS, 395).

naqtılı ‘kesin, kat’î, tam, açık, net’ < *naqti* ‘kesin, kat’î, tam, açık, net’ (KTTTS, 396).

nalalı ‘dertli, kederli’ < *nala* ‘1. Kargış, lanet 2. Kaygı, tasa’ (KTTTS, 396).

näresteli ‘bebekli’ < *näreste* ‘bebek, sabi, küçük çocuk’ (KTTTS, 399).

närli ‘1. Besin değeri yüksek, besleyici 2. Önemli, esaslı, anlamlı’ < *när* ‘gıda, aş, besin’ (KTTTS, 400).

näticeli ‘verimli, başarılı, elverişli’ < *natice* ‘netice, sonuç’ (KTTTS, 400).

nekeli ‘nikâhlı’ < *neke* ‘nikah’ (KTTTS, 401).

nemereli ‘torunlu, torun sahibi’ < *nemere* ‘torun’ (KTTTS, 401).

normali ‘belirlenmiş, ölçülmüş, sınırlandırılmış’ < *norma* ‘1. Düstur,

kaide, düzgü 2. Norm, oran, nispet’ (KTTTS, 403).

nurlu ‘nurlu, ışıklı, aydınlık, parlak’ < *nur* ‘nur, ışık’ (KTTTS, 403).

nusqalı ‘örnekli, ibretli, öğretici’ < *nusqa* (ı) ‘1. Taslak, tasarı 2. Nüsha, el yazması’ (KTTTS, 403).

nısanalı ‘hedeflenen, amaçlanan’ < *nısana* ‘1. Nişan, hedef 2. Amaç, gaye’ (KTTTS, 404).

nışanalı ‘nişanlı, işaretli’ < *nışana* ‘nişan, iz, belirti, alâmet’ (KTTTS, 404).

obalı ‘kurganı olan, höyük bulunan (yer)’ < *oba* (ı) ‘kurgan, höyük’ (KTTTS, 405).

oylı (ı) ‘1. Düşünceli, şuurlu, bilinçli 2. Anlamlı, önemli’ < *oy* (ı) ‘1. Düşünce, fikir 2. Akıl, şuur, hafıza’ (KTTTS, 407).

oylı (u) ‘çukurlu, engebeli’ < *oy* (u) ‘1. Çukur yer 2. Şehir’ (KTTTS, 407).

oqalı ‘sırma, gümüş, altınla işlenmiş’ < *oqa* ‘sırma, gümüş ve altınla işleme, süsleme’ (KTTTS, 410).

oqiyğalı ‘olaylı, hadiseli, vakalı’ < *oqiyğa* ‘vaka, olay, hadise’ (KTTTS, 410).

oqtawlı ‘doldurulmuş, kurşun dolu, dolu’ < *oqta-* ‘1. Atmak için silaha kurşun doldurmak 2. Silahla hedef almak’ (KTTTS, 410).

oquwlı ‘çok okumuş, bilgili, tahsilli’ < *oqi-* ‘1. Okumak 2. Tahsil görmek’ (KTTTS, 410).

oljalı ‘ganimetli, kazançlı, kirli’ < *olja* ‘buluntu, ganimet, kazanç’ (KTTTS, 411).

omirawlı ‘geniş gövdeli, göğüslü’ < *omiraw* ‘1. Göğüs, gövde 2. Meme 3. Kibirli’ (KTTTS, 412).

oñtaylı ‘uygun, elverişli, müsait, yatkın’ < *oñtay* ‘zamanı gelen, uygun, müsait, elverişli durum’ (KTTTS, 414).

opalı ‘vefalı, istikrarlı, sabit’ < *opa (u)* ‘şefkat, merhamet, vefa’ (KTTTS, 414).

oppalı ‘kürtünlü’ < *oppa (ı)* ‘rüzgarın etkisiyle kuytu yerlere toplanmış kar yığını, kürtün’ (KTTTS, 414).

oraylı ‘elverişli, uygun’ < *oray* ‘1. Fırsat, imkân, olanak 2. Layık, uygun 3. İlgili, dolayısıyla 4. Karşılık, mükâfat’ (KTTTS, 415).

oraluwlı ‘sarılı, paketlenmiş’ < *oral- (u)* ‘sarılmak, dolanmak’ (KTTTS, 416).

orawlı ‘1. Ambalajlı, sarılı, sarılmış 2. Sargılı, bağlı, bağlanmış’ < *ora-* ‘1. Sarmak, dürmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak’ (KTTTS, 416).

ordalı ‘1. Köşkü, sarayı olan 2. Sülalesi büyük olan’ < *orda* ‘1. Ortaçağda göçebe devletlerin yönetim merkezi, idare edildiği yer 2. İlim ve kültür merkezi 3. Saray’ (KTTTS, 417).

orlı ‘çukurlu, hendekli’ < *or (ı)* ‘1. Derin çukur, hendek 2. Siper’ (KTTTS, 417).

oruwlı ‘biçilmiş, biçili’ < *or- (u)* ‘1. Biçmek 2. Biçerdöverle buğdayı biçip toplamak’ (KTTTS, 418).

oşarlı ‘kalabalık bir grup, kalabalık’ < *oşar* ‘(bir oşar jan) bir grup insan’ (KTTTS, 421).

oyulu ‘nakışlı, bezeli, süslü’ < *oy- (u)* ‘1. Derin çukur, hendek 2. Siper’ (KTTTS, 421).

ökşeli ‘ökçeli, topuklu’ < *ökşe* ‘1. Ayak topuğu, ökçe 2. Ayakkabı topuğu, ökçesi’ (KTTTS, 426).

ölkeli ‘uçsuz bucaksız, geniş’ < *ölke* ‘1. Bölge, eyalet 2. Civar, yöre, etraf’ (KTTTS, 427).

ölşewli ‘ölçülü, ölçülmüş’ < *ölşe-* ‘1. Ölçmek, tartmak 2. Ölçüp biçmek, ölçüp tartmak’ (KTTTS, 427).

ömirli (*ömirli bol*) ‘çok yaşa, ömrün uzun olsun’ < *ömir* ‘1. Hayat, ömür 2. Varlık, oluş’ (KTTTS, 428).

önegeli ‘terbiyeli, edepli, örnek’ < *önege* ‘1. Örnek 2. Terbiye’ (KTTTS, 428).

önerli ‘hünerli, becerikli’ < *öner* ‘1. Sanat 2. Hüner, maharet’ (KTTTS, 429).

örekpüwli ‘heyecanlı, telaşlı, endişeli’ < *örekpi-* ‘1. Galeyna gelmek, coşmak 2. (kalp) Hızla çarpmak, heyecanlanmak, telâşlanmak’ (KTTTS, 430).

örelî ‘geniş, bol, hacimli’ (KTTTS, 430) < *öre* (i) ‘3. Bir şeyin büyüklüğü’ (Yüce, 1984: 219).

örelewli ‘köstekli, bukağı takılmış’ < *örel-* ‘köstek vurmak, bukağı takmak, kösteklemek’ (KTTTS, 430).

örli ‘yokuşlu, yamaçlı, bayır’ < *ör* (i) ‘yokuş, yamaç, bayır’ (KTTTS, 431).

örüwli ‘örülü, örülmüş’ < *ör-* (iii) ‘1. (saç, ip, kamçı vb.) örmek 2. (duvar) Örmek’ (KTTTS, 432).

ötewli ‘ödenmiş, ödemesi yapılmış’ < *öte-* (i) ‘ödemek, yerine getirmek’ (KTTTS, 433).

öşigüvli ‘garezli, kindar, kinli’ < *öşik-* ‘düşman olmak, kin tutmak, kin gütmek, kinlenmek’ (KTTTS, 434).

paydalî ‘1. Yararlı, çok faydası olan 2. Gerekli, lâzım, ihtiyaç duyulan’ < *payda* ‘1. Fayda, kâr, kazanç, gelir 2. İnsan için faydalı her şey 3. Yardım’ (KTTTS, 435).

panalî ‘korunmaya, sığınmaya elverişli, uygun’ < *pana* ‘1. Barınak, sığınak, kulübe 2. Dayanak, destek’ (KTTTS, 436).

päleli ‘belalı’ < *päle* (i) ‘1. Bela, felaket 2. inatçı, aksi’ (KTTTS, 440).

pätuwali ‘1. Neticeli, anlaşma sağlanmış 2. Sözünde duran, sözünün eri 3. İşinde kararlı, sebatlı’ < *pätuwa* ‘karar, hüküm, vade, anlaşma’ (KTTTS, 440).

perdeli ‘1. Perdeli 2. Birden fazla perdeden meydana gelen (oyun)’ < *perde* ‘1. Perde 2. Peçe, nikap 3. Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri, perde’ (KTTTS, 441).

perneli ‘telli’ < *perne* ‘perde (müzik)’ (KTTTS, 441).

perspektivalî ‘geleceğe yönelik, geleceğe dâir’ < *perspektiva* ‘perspektif, gelecekte yapılan işlerin plânı’ (KTTTS, 442).

pikirli ‘düşünceli, kendi fikri olan’ < *pikir* ‘fikir, düşünce’ (KTTTS, 447).

radiatsyalî ‘radyasyonlu’ < *radiatsiya* ‘ışınım, radyasyon’ (KTTTS, 449).

raylı ‘güzel, yakışıklı’ (KTTTS, 450) < *ray* ‘insanın gösterişi, yüz rengi, yüz ifadesi’ (Yüce, 1984: 227).

renjüwli ‘küskün, dargın’ < *renji-* ‘küsmek, incinmek, gücenmek, rencide olmak’ (KTTTS, 452).

rettewli ‘düzenli, sistemli, toplu’ < *rette-* ‘düzenlemek, sıralamak’ (KTTTS, 453).

ruwli ‘aynı boy, soy, sülaleden olanlar’ < *ruw* ‘boy, soy, kabile’ (KTTTS, 455).

sabaqtawli ‘deliğinden ip geçirilmiş (iğne)’ < *sabaqta-* ‘ipi iğnenin deliğinden geçirmek’ (KTTTS, 457).

sabırlı ‘sabırlı, ağırbaşlı, vakur’ < *sabır* ‘sabır, tahammül, dayanma’ (KTTTS, 458).

saylawlı ‘hazır, hazır durumda olan’ < sayla- ‘1. Seçmek, oy vermek 2. Hazırlamak, hazır hâle getirmek’ (KTTTS, 460).

saylı (i) ‘vadisi, deresi olan’ < say (i) ‘1. Vadi 2. Kazak Türklerinin başlarına giydiği başlıkları oluşturan parçalar’ (KTTTS, 460).

saylı (u) ‘hazırlıklı, donanımlı, hazır’ < say (u) ‘1. Uygun, layık, denk 2. Hazır’ (KTTTS, 460).

salalı ‘1. Çeşitli bölümlere, sahalara ayrılmış 2. Uzun, uzunca’ < sala ‘1. Akarsu kolları 2. Dal, saha, alan’ (KTTTS, 462).

saliyqalı ‘ağırbaşlı, vakur, olgun’ < saliyqa (KTTTS, 463).

saluwlı ‘döşenmiş, döşeli’ < sal- (iv) ‘1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak’ (KTTTS, 464).

samaylı (aq samaylı) ‘şakakları ağarmış’ < samay ‘şakak’ (KTTTS, 465).

sanalı ‘şuurlu, bilinçli’ < sana (i) ‘şuur, bilinç’ (KTTTS, 466).

sanawlı ‘sınırlı, sayılı, az’ < sana- (u) ‘1. Saymak, hesaplamak 2. Saymak, farz etmek, hesaba katmak’ (KTTTS, 466).

sapalı ‘kaliteli, nitelikli’ < sapa ‘kalite, nitelik’ (KTTTS, 467).

saptawlı ‘saf tutmuş, hizaya getirilmiş, dizilmiş’ < sapta- (i) ‘1. Sap takmak 2. Seçmek, tercih etmek’ (KTTTS, 468).

sapıruwlı ‘karıştırılmış’ < sapır- ‘1. Sıvı bir şeyi kepçe ile karıştırmak 2. Alt üst, darmadağın etmek 3. Palavra atmak, boş konuşmak’ (KTTTS, 468).

saralı ‘incelenmiş, tetkik edilmiş, seçilmiş’ < sara ‘1. Açık, net, aydın, belirgin 2. Üstün, başarılı’ (KTTTS, 468).

satuwlı ‘paralı, ücretli’ < sat- ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 471).

satılı ‘1. Merdivenli, basamaklı 2. Aşamalı, kademeli’ < satı ‘1. Merdiven, basamak 2. Aşama, safha’ (KTTTS, 472).

sawuwlı ‘sağmal’ < saw- (u) ‘sağmak’ (KTTTS, 473).

sayabırlı ‘sakin, yavaş, ağır’ < sayabır ‘sakin, yavaş, ağır, aheste’ (KTTTS, 474).

sayalı ‘gölgeli, serin’ < saya ‘1. Gölgeli, serin yer 2. Destek, dayanak, hamî’ (KTTTS, 474).

säwleli ‘1. Aydınlık, ışıklı 2. Akliselim, sağduyulu’ < säwle ‘1. Işın, ışık, şule 2. Parıltı 3. Akıl, şuur’ (KTTTS, 476).

seriyalı ‘seri hâlinde, birden çok bölümden oluşan’ < seriya ‘1. Dizi, seri 2. Bir fabrika veya atölyenin uzun bir süre aynı iş üzerinde çalıştığı üretim tipi, seri’ (KTTTS, 480).

siyqırlı ‘1. Sihirli, büyülü, efsunlu 2. Gizemli, esrarengiz’ < **siyqır** ‘1. Sihirbaz, büyücü, efsuncu 2. Sır, gizem’ (KTTTS, 481).

simmetriyalı ‘simetrik, mütenazır’ < **simmetriya** ‘simetri’ (KTTTS, 482).

somalı ‘paralı, zengin’ (KTTTS, 486) < **soma** ‘1. Belirli bir sayıdaki para’ (QÄTS, 2011: S-T 265)

sorlı (ı) ‘uğursuz, talihsiz, biçare’ < **sor** (ı) ‘felaket, talihsizlik, şer’ (KTTTS, 488).

sorlı (u) ‘tuzlu (toprak)’ < **sor** (u) ‘tuzlak, tuzlu arazi’ (KTTTS, 488).

sulu ‘1. Sulak, sulu 2. Islak, nemli, yaş’ < **su** ‘1. Su 2. Deniz, akarsu 3. Yaşlı, nemli’ (KTTTS, 491).

surawlı ‘sorulacak olan’ < **sura-** ‘1. Sormak, öğrenmek istemek 2. Rica etmek, istemek’ (KTTTS, 494).

surıptawlı ‘ayrılmış, seçilmiş, sınıflandırılmış’ < **surıpta-** ‘ayırarak, seçmek, sınıflandırmak’ (KTTTS, 495).

sübeli ‘1. Etli, semiz 2. İleri gelen, hatırı sayılır (kimse)’ < **sübe** ‘1. Kaburgaların bele doğru olan kısmındaki yağlı et, pırzola 2. Seçkin, ileri gelen’ (KTTTS, 495).

sürelî ‘ayrıntılı, detaylı’ < **süre** ‘1. Kur'an-ı Kerim'in bölünmüş olduğu 114 bölümden her biri, sure 2. Plân, taslak’ (KTTTS, 498).

siylı ‘1. Sayın, muhterem 2. Değerli, kıymetli, önemli’ < **siy** (ı) ‘1. Saygı, hürmet, değer 2. Hediye, armağan’ (KTTTS, 500).

sıqawlı ‘ağızına kadar dolu, tıklım tıklım’ < **sıq-** ‘1. (çamaşır vb.) Sıkmak 2. (boğaz vb.) Sıkmak’ (KTTTS, 501).

sılawlı ‘sıvalı, sıvanmış’ < **sıla-** (ı) ‘1. Bir yapının duvarlarına sıva vurmak, sıvamak 2. Sıvazlamak, ovmak 3. Bakmak, bakım yapmak, ilgilenmek’ (KTTTS, 502).

sındarlı (ı) ‘1. Uzun, endamlı 2. Kibar, nazik, nezaketli 3. Ağırbaşlı, vakur, sabırlı, onurlu’ < **sındar** ‘uzun boylu, dimdik’ (KTTTS, 504).

sırğalı (u) ‘küpeli, küpe takmış’ < **sırğa** ‘küpe’ (KTTTS, 506).

tağalı ‘nal çakılmış, nallı’ < **tağa** ‘at, öküz gibi hizmet hayvanlarının tırnaklarına çakılan demir parçası, nal’ (KTTTS, 510).

taypalı ‘birkaç kabileden oluşmuş olan (halk, kavim)’ < **taypa** ‘kabile, boy, taife’ (KTTTS, 512).

taqtaylı ‘tahtalı, tahta döşenmiş’ < **taqtay** ‘tahta, ağaç’ (KTTTS, 513).

talğawlı ‘seçme, seçilmiş, seçkin, özenli, güzide’ < **talğa-** ‘seçmek, seçici olmak, tercih etmek’ (KTTTS, 515).

tamaşalı ‘ilginç, çekici, eğlenceli’ < **tamaşa** ‘1. Oyun, eğlence, seyre dayalı

eğlence programı 2. Şahane, enfes, harika’ (KTTTS, 517)

tañbalı ‘damgalı, mühürlü, işaret konulmuş’ < *tañba* ‘1. Damga, işaret, mühür 2. İz, leke’ (KTTTS, 519).

tañdawlı ‘seçkin, seçme, seçilmiş’ < *tañda-* ‘seçmek, seçip almak, tercih etmek’ (KTTTS, 519).

tañuwlı ‘bağlanmış, sarılmış, bağlı, sarılı’ < *tañ-* (iv) ‘sıkıca bağlamak, sarmak’ (KTTTS, 520).

taptawlı ‘işlenerek hazır hâle gelmiş olan’ < *tapta-* ‘1. Ayaklarıyla basmak, ezmek, çiğnemek 2. Demiri ateşte kızdırarak dövmek’ (KTTTS, 520).

tasalı ‘gözden uzak, gizlenecek yeri olan, kuytu, dulda’ < *tasa* ‘gizlenecek, saklanacak yer’ (KTTTS, 524).

tawlı ‘dağlı, dağı olan, dağlık’ < *taw* ‘dağ’ (KTTTS, 526).

täjiriybeli ‘tecrübeli, deneyimli, görmüş geçirmiş’ < *täjiriybe* ‘tecrübe, deneyim’ (KTTTS, 527).

tärbiyeli ‘terbiyeli, edep, ahlâklı’ < *tärbiye* ‘terbiye, eğitim’ (KTTTS, 528).

tejewli ‘sınırlandırılmış, ölçülü’ < *teje-* ‘durdurmak, frenlemek, engel olmak, hızını kesmek’ (KTTTS, 530).

telüwli ‘bir kişiye ya da bir nesneye ait kılınmış, mal edilmiş, sahiplenilmiş’ < *teli-* ‘1. Yavrusu ölen bir hayvana başka

bir yavruyu emzirmesi için yanına koşmak, alıştırmak 2. Uygun, layık, münasip görmek 3. Evlendirmek’ (KTTTS, 532).

temirli ‘1. Demirli, demiri bol 2. Demirle kaplanmış, demirle işlenmiş’ < *temir* ‘demir’ (KTTTS, 532).

teñgeli ‘1. Paralı, zengin 2. Gümüş tenge takmış olan’ < *teñge* ‘1. Para, bir malın değerinin karşılığı olan para 2. Kazakistan’ın para birimi, tenge 3. Gümüş akçe’ (KTTTS, 533).

tergewli ‘soruşturulan, sorgulanmakta olan, sanık’ < *terge-* ‘1. Sorguya çekmek, oruşturma yapmak 2. Araştırmak, sorup soruşturmak’ (KTTTS, 535).

terezeli ‘pencereli, penceresi olan’ < *tereze* ‘pencere’ (KTTTS, 535).

tiyewli ‘yüklenmiş, yüklü’ < *tiye-* ‘yüklemek, doldurmak’ (KTTTS, 537).

toğaylı ‘sık ılgın ağaçlarından oluşan ormanlık alan’ < *toğay* (ı) ‘çalılık, ılgın ağaçlarından oluşan orman’ (KTTTS, 538).

toylı ‘düğüne has, düğünlük’ < *toy* (ı) ‘şölen, ziyafet, düğün, toy’ (KTTTS, 539).

torqalı ‘1. Değerli 2. İpekli, ipek giyinmiş’ < *torqa* ‘1. En iyi cins, değerli bir ipek türü 2. Rahat, yumuşak, sevimli’ (KTTTS, 545).

toruwlı ‘gözetime alınmış, kontrol altında tutulan, takip edilen’ < *tori-* (*u*) ‘takip etmek, gözetlemek’ (KTTTS, 545).

tuwralı ‘hakkında, ilgili, yönünde konusunda’ < *tuwra* (*i*) ‘1. Dosdoğru, doğru; direkt 2. Tam, kesin 3. Doğru, adil’ (KTTTS, 552).

tuğuwlı ‘gizlenmiş, gizli, saklı’ < *tuq-* (*u*) ‘1. Gizlemek, saklamak 2. Hapse atmak, içeriye tıkmak’ (KTTTS, 566).

tuğırılı ‘atlı, bineği olan’ < *tuğır* (*u*) ‘soylu olmayan, ancak dayanıklı ve ağır yük taşıyabilen at’ (KTTTS, 553).

tuzdawlı ‘tuzlu, tuz eklenmiş’ < *tuzda-* ‘tuzlamak’ (KTTTS, 553).

tulğalı ‘boyu poslu, iri yapılı’ < *tulğa* ‘1. Kişi, şahıs 2. Dış görünüş, fizikî yapı 3. Dayanak, hamî, koruyucu’ (KTTTS, 554).

tumarlı ‘muskası olan, muska takmış’ < *tumar* ‘muska, nazarlık, tılsım’ (KTTTS, 554).

tunjırawlı ‘üzüntülü, kederli, efkârlı’ < *tunjıra-* ‘1. (hava) Kapanmak 2. Üzülmek, derin düşünceye dalmak, efkârlanmak’ (KTTTS, 555).

turlawlı ‘1. Kalıcı, istikrarlı 2. Cümleyi oluşturan temel öğeler, özne, yüklem’ < *turlaw* ‘istikrar, kalıcılık, sabitlik’ (KTTTS, 556).

tusawlı ‘1. Köstekli, köstek vurulmuş 2. Hür olmayan, bağımlı’ < *tusa-* ‘1. Köstek

vurmak, iple veya kayışla bağlamak 2. Kendi hâline bırakmamak, engel olmak, kösteklemek’ (KTTTS, 557).

tutqalı ‘kollu, saplı, tutamaklı’ < *tutqa* ‘1. Tutamak, tutamaç, sap, kol 2. Destek, dayanak’ (KTTTS, 558).

tutqındawlı ‘tutuklu, esir alınmış, tutsak’ < *tutqın* ‘esir, tutsak, tutuklu’ (KTTTS, 558).

tutuwlı ‘asılmış, asılı’ < *tut-* (*u*) ‘1. Elle tutmak 2. Asmak 3. Bırakmamak, yapışmak’ (KTTTS, 558).

tuşşılı ‘1. Az tuzlu 2. Rahat, huzurlu’ < *tuşşı* ‘1. Tuzsuz, yavan, içilebilir (su) 2. Acı olmayan (yemek)’ (KTTTS, 559).

tübegeyli ‘1. Aslî, esas, temel, köklü 2. Derinlemesine, çok yönlü, etraflı, ayrıntılı’ < *tübegey* ‘1. Temel, esas, asıl, ana 2. Köklü, yepyeni’ (KTTTS, 559).

tübirli ‘1. Kökü olan, köklü 2. Köklü, belirleyici, esaslı’ < *tübir* ‘1. Ağaç ve bitki kökü 2. Asıl, esas, temel 3. Kelime kökü’ (KTTTS, 559).

tüzetüwli ‘düzeltilmiş, düzenlenmiş’ < *tüzet-* ‘düzeltmek’ (KTTTS, 560).

tüyeli ‘1. Devesi olan, devesi çok 2. Deveye yüklenmiş (nesne), deveye binmiş (kimse)’ < *tüye* ‘deve’ (KTTTS, 561).

tüymeli ‘düğmeli, düğmesi olan, düğme dikilmiş’ < *tüyme* ‘düğme’ (KTTTS, 561).

tükpirli ‘etrafli, detayli’ < *tükpir* ‘1. Köşe bucak, ücra yer 2. Uzak yer’ (KTTTS, 562).

türli ‘türlü, çeşitli’ < *tür* (ı) ‘cins, tür’ (KTTTS, 564).

tüsirüwli ‘düşürülmüş, indirilmiş’ < *tüsirü-* ‘düşürmek, indirmek’ (KTTTS, 566).

tğındawli ‘tıkaçlı, tıkaçlanmış, tıkalı, tapalı’ < *tğın* ‘tıkaç, tıpa, mantar, tapa’ (KTTTS, 567).

tigüwli ‘1. Dikilmiş, dikili 2. Dosyalanmış, dosyaya konulmuş (evrak), kaydolmuş 3. Kurulmuş, kurulu (çadır)’ < *tik-* (ı) ‘dikiş yapmak, dikmek’ (KTTTS, 571).

tizgindewli ‘bağlı, dizginli’ < *tizginde-* ‘1. Dizginlemek, dizgin takmak 2. Kendi hâline bırakmamak, özgürlüğünü kısıtlamak 3. Bir konuya hakim olmak, bilmek’ (KTTTS, 572).

tizdewli ‘bağlı, bağlanmış (deve)’ < *tizde-* ‘çökmüş olan deveyi ayağa kalkmaması için ayağı bükülü vaziyette bağlamak’ (KTTTS, 572).

tizyüwli ‘dizili, sıralı, sıralanmış, dizilmiş’ < *tiz-* ‘1. Dizmek, sıralamak 2. Toplamak, dizmek, düzene sokmak’ (KTTTS, 572).

tilewli ‘iyi niyetli, bir kimseyle aynı dileği paylaştan’ < *tile-* ‘dilemek, istemek’ (KTTTS, 574).

tirewli ‘dayanmış, dayalı’ < *tire-* ‘1. Diremek, dayamak 2. Bir şeyi hep aynı noktaya getirmek, bir yere odaklamak’ (KTTTS, 575).

tirkewli ‘1. Bağlı, öbekli 2. Kayıtlı, kaydedilmiş’ < *tirke-* ‘1. Koşmak, eklemek 2. Kaydetmek, kayıt yapmak’ (KTTTS, 575).

wağdalı ‘vadeli, sözleşilen’ < *wağda* ‘ant, yemin, vaat’ (KTTTS, 577).

waqiyğalı ‘birçok olay, macera üzerine kurulmuş (hikaye, edebî eser)’ < *waqiyğa* ‘olay, vaka, hadise’ (KTTTS, 577).

wüdeli ‘vadeli, sözleşmiş olan’ < *wäde* ‘ant, yemin’ (KTTTS, 578).

uwlı ‘1. Zehirli, ağılı 2. Zararlı’ < *uw* ‘1. Zehir, agu, sem 2. Üzüntü, acı, keder, sıkıntı’ (KTTTS, 579).

uyqılı ‘uyku sersemi olan, uykulu’ < *uyqı* (ı) ‘uyku’ (KTTTS, 583).

uştawlı ‘ucu açılmış, ucu sivriltilmiş’ < *ušta-* ‘1. (kalemin ucunu) Açmak 2. Ustalaşmak’ (KTTTS, 590).

uyalı ‘1. Yuvası olan, yuvalı 2. Bir yuvada büyüyen, anası babası bir’ < *uya* ‘1. Yuva 2. Bir şeyin içine yerleştirildiği oyuk, yuva 3. İnsanın kendi evi, doğduğu yer, yuva’ (KTTTS, 591).

üdeli ‘amaçlı, gayeli’ < *üde* (*üdesinen şığuw*) ‘muradına ermek, dileği gerçekleşmek’ (KTTTS, 593).

üyli ‘evi olan, evli’ < *üy* (i) ‘ev’ (KTTTS, 595).

üyirli ‘sürü hâlinde, topluca, grup grup’ < *üyir* (i) ‘1. At sürüsü, yıldı 2. Alışılacağı çevre, ortam’ (KTTTS, 596).

ükili ‘puhu kuşunun tüyü takılan, takılmış olan (takke, dombıra)’ < *üki* (i) ‘1. Puhu kuşu 2. Puhu kuşunun tüyü’ (KTTTS, 596).

ülgili ‘terbiyeli, başarılı, örnek’ < *ülgi* ‘1. Örnek, numune, nüsha 2. Örnek, timsal’ (KTTTS, 597).

üreyli ‘dehşetli, korkunç’ < *ürey* ‘panik, korku, dehşet’ (KTTTS, 599).

ürlewi ‘hava basılmış, hava doldurulmuş, şişirilmiş’ < *ürle-* ‘üflemek’ (KTTTS, 600).

üyüwli ‘yığılı, yığılmış’ < *üy-* (u) ‘bir araya getirmek, yığmak’ (KTTTS, 602).

habarlı ‘haberli, haberi olan’ < *habar* ‘haber, bilgi, salık’ (KTTTS, 609).

hlorlı ‘klorlu’ < *hlor* ‘klor’ (KTTTS, 611).

şaybalı (*şaybalı hokkey*) ‘buz hokeyi’ < *şayba* ‘hokey topu’ (KTTTS, 621).

şayırılı (i) ‘reçinesi olan, reçineli’ < *şayır* (i) ‘1. Sakız, reçine 2. Hayvanın, özellikle koyunların tüylerinin altında terleme sonucu oluşan tabaka’ (KTTTS, 622).

şayırılı (u) ‘şairlik yeteneğine sahip’ < *şayır* (u) ‘şair’ (KTTTS, 622).

şalbarlı ‘pantolonlu, pantolonu olan’ < *şalbar* ‘pantolon, şalvar’ (KTTTS, 624).

şamalı ‘1. Az, biraz 2. Kadar, aşağı yukarı’ < *şama* (i) ‘1. Güç, kuvvet 2. Tahminî ölçü, miktar. 3. imkân, fırsat’ (KTTTS, 626).

şanduwli ‘sarılıp sargılayarak’ < *şandi-* ‘sıkıca bağlamak, kördüğüm atmak’ (KTTTS, 627).

şarşılı ‘dörtgen, dört köşeli’ < *şarşı* ‘kenarları ve açıları birbirine eşit olan dörtgen, kare’ (KTTTS, 631).

şatırlı ‘çatısı olan, çatılı, damlı’ < *şatır* (i) ‘dam, çatı’ (KTTTS, 633).

şawli (i) ‘beş yaşındaki erkek kartal’ (KTTTS, 634) < *şāw* ‘kartal kuşun yaşlanıp, gücünün azaldığı dönem’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 313).

şegelewli ‘çivilenmiş, çivi çakılmış’ < *şegele-* ‘1. Çivilemek, mıhlamak 2. Perçinlemek, pekiştirmek, sağlamlaştırmak’ (KTTTS, 635).

şegeli ‘çivisi olan, çivili’ < *şege* ‘çivi’ (KTTTS, 635).

şekeli ‘şakağı geniş olan’ < *şeke* ‘alın, göz ve yanak arasında, elmacık kemiğinin üstünde bulunan çukurumsu bölge, şakak’ (KTTTS, 636).

şektewli ‘ölçülü, sınırlı, kısıtlı’ < *şekte-* ‘sınırlandırmak, sınır koymak, sınır getirmek’ (KTTTS, 636).

şeñberli ‘çemberli, halkalı’ < *şeñber* ‘1. Çember, daire 2. Halka, çember 3. Aynı konu ile ilgili bulunan kimselerin tümü, muhit, çevre’ (KTTTS, 637).

şerli ‘dertli, kaygılı, hüznü’ < *şer* ‘hüzün, dert, hasret’ (KTTTS, 637).

şerüwli ‘sıraya girmiş, saf oluşturmuş, sıralanmış’ < *şerüw* ‘1. Halk, kitle, kalabalık 2. Askeri güç, ordu’ (KTTTS, 638).

şeşeli ‘annesini olan, anneli’ < *şeşe* ‘1. Anne, ana 2. Yaşlı kadınlara saygılı bir seslenme sözü olarak kullanılan ifade, ana’ (KTTTS, 639).

şipalı ‘sağlığa yararlı, şifalı’ < *şiyipa* ‘şifa, derman, deva’ (KTTTS, 640).

şifrlı ‘şifreli’ < *şifr* ‘1. Gizli haberleşmeye yarayan işaretler, şifre 2. Katalog numarası (kitap)’ (KTTTS, 641).

şiyırşıktawlı ‘bükülmüş, dürülmüş, sarılmış’ < *şiyırşıқта* ‘bükme, dürmek, sarmak’ (KTTTS, 641).

şöbereli ‘torunun çocuğu olan’ < *şöbere* ‘üçüncü kuşak, torunun çocuğu’ (KTTTS, 644).

şubarlı ‘benekli, alacalı, ala’ < *şubar* ‘1. Benekli, alacalı, ala 2. Çiçek bozuğu, çopur’ (KTTTS, 647).

şuğalı ‘çuhası olan, çuhalı’ < *şuğa* ‘ince ve sık, dokunmuş yün kumaş, çuha’ (KTTTS, 647).

şuğılalı ‘aydınlık, ışıklı’ < *şuğıla* ‘güneş ışığı ışın, şule’ (KTTTS, 647).

şuqırlı ‘çukuru olan, çukurlu’ < *şuqır* ‘çukur, oyuk’ (KTTTS, 648).

şuraylı ‘bereketli, verimli (toprak)’ < *şuray (ı)* ‘1. At etinin en yağlı yeri 2. Sulak ve verimli yer’ (KTTTS, 648).

şuwlı ‘gürültülü, patırtılı, uğultulu’ < *şuw* ‘gürültü, patırtı’ (KTTTS, 646).

şübäli ‘şüpheli, kuşkulu’ < *şübä* ‘şek, şüphe, kuşku’ (KTTTS, 649).

şürıppeli ‘tetikli, tetiği olan’ < *şürıppe* ‘tetik’ (KTTTS, 650).

şınarlı ‘çınarı olan, çınarlı’ < *şınar* ‘1. Çınar ağacı 2. Zirve, doruk’ (KTTTS, 654).

şınjırlawlı ‘zincire vurulmuş, zincirlenmiş’ < *şınjırла* ‘zincirlemek, zincire vurmak, zincire bağlamak’ (KTTTS, 654).

şınjırlı ‘zincirle bağlanmış, zinciri olan, zincirli’ < *şınjır* ‘zincir’ (KTTTS, 654).

şınılı ‘cam takılmış, camlı’ < *şını* ‘1. Cam 2. Porselen’ (KTTTS, 654).

şıñdawlı ‘1. Keskinleştirilmiş, bilenmiş, eğelenmiş 2. Pişmiş, tecrübe kazanmış’ < *şıñда* ‘1. Keskinleştirmek, bilemek, eğelemek 2. Geliştirmek, yetiştirmek’ (KTTTS, 654).

şıraylı ‘güzel, yakışıklı, alımlı’ < *şıray* (ı) ‘yüz güzelliği, cemâl’ (KTTTS, 655).

şırmawlı ‘sarılı, bağlı’ < *şırma*- ‘1. Sıkı ıkı sarmak, bağlamak 2. Bürümek, kaplamak, örtmek 3. ikna etmek, dediğini yaptırmak, kandırmak’ (KTTTS, 655).

şırşalı ‘çamı çok olan yer, çamlık’ < *şırşa* ‘çam ağacı’ (KTTTS, 656).

şiderli ‘bukağılı, köstekli’ < *şider* ‘bukağı, köstek’ (KTTTS, 656).

şirkewli ‘yüzü kara’ < *şirkew* (u) ‘hata, kusur, ayıp’ (KTTTS, 657).

ızalı ‘öfkeli, kızgın, sinirli’ < *ıza* ‘hiddet, gazap, kızgınlık, hınç, öfke’ (KTTTS, 661).

ızbarlı ‘hışımlı, hiddetli, sert’ < *ızbar* ‘korkunç soğuk, sert yüz’ (KTTTS, 661).

ızğarlı ‘1. Sert, soğuk, (ayaz) 2. Asık suratlı, somurtkan, hiddetli’ < *ızğar* ‘1. Kuru ayaz, sert soğuk 2. Sinir, öfke, hiddet’ (KTTTS, 662).

ıldıylı ‘şevli, bayırlı’ < *ıldiy* ‘bayır, inişli yer, şev’ (KTTTS, 663).

ıntalı ‘hevesli, istekli’ < *ınta* ‘heves, niyet, istek, dilek, arzu’ (KTTTS, 664).

ıntızarlı ‘ihtiraslı, aşırı istekli’ < *ıntizar* ‘1. İhtiras, arzu 2. Heves, merak, ilgi’ (KTTTS, 664).

ıñğaylı ‘uygun, elverişli, müsait’ < *ıñğay* (u) ‘fırsat, olanak’ (KTTTS, 664).

ırğaylı ‘kızılçık ağacı çok olan (yer), kızılçıklı (yer)’ < *ırğay* ‘kızılçık ağacı’ (KTTTS, 665).

ıstawlı ‘güneşte kurutulmuş, tütsülenmiş’ < *ısta*- ‘tütsülemek, tütsü yapmak’ (KTTTS, 667).

ilüwli ‘asılı, asılmış, ilıştırılmış’ < *il*- ‘1. Asmak, takmak 2. Sürgülemek, kilitlemek 3. (kuş) Karmak, yakalamak 4. Sirtına geçirmek, giymek’ (KTTTS, 670).

inili ‘erkek kardeşi olan’ < *ini* ‘1. Küçük erkek kardeş 2. Yaşça küçük erkek’ (KTTTS, 671).

irgeli ‘temeli sağlam, güçlü’ < *irge* ‘1. Duvarın alt tarafı 2. Temel 3. Yakın yer, civar, dolay, çevre’ (KTTTS, 671).

yumorlı ‘mizahî, gülünç’ < *yumor* ‘mizah’ (KTTTS, 680).

{+tı, +ti}

abaqtı ‘1. Ceza evi 2. Azap, eza, cefa’ < *abaq* ‘büyük sularda balık avlamak için kullanılan ağın alt kısmı 2. Av yapmak için örülen ağ’ (KTTTS, 21).

absolyutti ‘daimî, sürekli, mutlak’ < *absolyut* ‘mutlak, hakikat, gerçek’ (KTTTS, 22).

avtomattı ‘otomatik’ < *avtomat* ‘1. Otomatik 2. Otomatik tüfek, makinalı tüfek’ (KTTTS, 24).

azaptı ‘azaplı, eziyetli, çileli’ < **azap** ‘ıstırap, azap, mihnet, işkence, cefa, eziyet’ (KTTTS, 28).

aybattu ‘heybetli, azametli’ < **aybat** ‘heybet’ (KTTTS, 29).

ayğaqı ‘ispatlı, belgeli, açık’ < **ayğaq** ‘delil, kanıt, ispat’ (KTTTS, 30).

aymaqtı ‘geniş, büyük, hacimli’ < **aymaq** ‘1. Bölge, eyalet 2. Etraf, civar, çevre’ (KTTTS, 31).

asfalttı ‘asfaltlı’ < **asfalt** ‘asfalt’ (KTTTS, 53).

astı ‘1. Alt 2. Dağın eteği 3. zemin yer’ < **as** ‘aşağı, alt’ (KTTTS, 53).

ataqtı ‘meşhur, ünlü, şanlı, şöhretli’ < **ataq** ‘şöhret, ün, şan, unvan’ (KTTTS, 54).

awqattı ‘zengin, hâli vakti yerinde olan’ < **avqat** ‘1. Yemek, aş 2. İnsanların yaşayış durumu, geçim durumu’ (KTTTS, 56).

awmaqtı ‘büyük, hacimli, geniş’ < **awmaq** ‘hacim, boyut, ebat’ (KTTTS, 56).

ayaqtı ‘ayaklı’ < **ayaq** (KTTTS, 59).

ayanıştı ‘acınacak, acıklı’ < **ayanış** ‘esirgeme, acıma duygusu’ (KTTTS, 59).

ayşıqtı ‘desenli, motifli’ < **ayşıq** ‘1. Hilal, ayça, yeni ay 2. Sanatlı, edebi konuşma’ (KTTTS, 33).

ayıptı ‘suçlu, kabahatli’ < **ayıp** ‘1. Ceza olarak alınması kararlaştırılan mal, ücret

2. Suç, hata, kusur, kabahat 3. Eksiklik, yetersizlik’ (KTTTS, 33).

ädepti ‘edepli, nezaketli, görgülü’ < **ädep** ‘edep, nezaket, incelik, terbiye’ (KTTTS, 61).

ädiletti ‘âdil, adaletli, dürüst’ < **ädilet** ‘adalet, doğruluk’ (KTTTS, 62).

älpetti ‘gösterişli, yakışıklı’ < **älpet** ‘kılık kıyafet, genel görünüş, şekil’ (KTTTS, 65).

älüwetti ‘1. Kuvvetli, güçlü 2. Zengin’ < **älüwet** ‘güç, kuvvet’ (KTTTS, 65).

äwletti ‘akrabası çok, sülalesi geniş, geniş aile’ < **äwlet** ‘hanedan, sülale, boy, aşiret, oymak’ (KTTTS, 68).

baylanıstı ‘ilgili, alâkalı, ilişkili’ < **baylanıs** (ı) ‘ilgi, ilişki, münasebet’ (KTTTS, 73).

bayıptı ‘sabırlı, ağırbaşlı’ < **bayıp** ‘bir şeyin mahiyeti, önemi, anlamı’ (KTTTS, 74).

bağınıştı ‘bağımlı, muhtaç’ < **bağın-** ‘1. Kabul etmek 2. Baş eğmek, bağlı kalmak, tâbi olmak’ (KTTTS, 72).

baquwattı ‘huzurlu, hâli vakti yerinde’ < **baquwat** ‘kuvvetli, güçlü, sağlıklı olan’ (KTTTS, 75).

baqıttı ‘mutlu, talihli, şanslı, bahtlı’ < **baqıt** ‘baht, talih, şans’ (KTTTS, 76).

balşıqtı ‘balçıklı, çamurlu’ < *balşıq* ‘çamur, balçık’ (KTTTS, 78).

bastı ‘önemli, mühim, ehemmiyetli’ < *bas* ‘başlangıç’ (KTTTS, 81).

batpaqtı ‘bataklı, çamurlu’ < *batpaq* ‘çamur, bata’ (KTTTS, 82).

beytaraptı ‘tarafsız, yansız’ < *beytarap* ‘1. Tarafsız 2. İlgisiz, alâkasız’ (KTTTS, 86).

besti ‘beş yaşındaki at’ < *bes* ‘beş’ (KTTTS, 88).

beti ‘1. Geniş yüzlü (kişi) 2. Cesur, gözünü budaktan sakınmayan’ < *bet* ‘yüz’ (KTTTS, 88).

borıştı ‘borçlu, verecekli’ < *borış* ‘borç, verecek’ (KTTTS, 92).

buyrıqtı ‘emir şeklinde söylenen, emrivaki’ < *buyırq* ‘buyruk, emir, ferman’ (KTTTS, 97).

bulşıqtı ‘adaleli, kaslı’ < *bulşıq* ‘kas, adale’ (KTTTS, 98)

butaqtı ‘dallı, budaklı’ < *butaq* ‘dal, budak, kol’ (KTTTS, 100).

bilekti ‘güçlü, kuvvetli’ < *bilek* ‘1. Dirsek ile el arasında kısım, bilek.2. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 103).

bilikti ‘bilgili, okumuş, öğrenim görmüş (kimse)’ < *bilik* ‘bilim, bilgi’ (KTTTS, 103).

ğazaptı ‘cefalı, eziyetli azaplı’ < *azap* ‘ıstırap, azap, mihnet, işkence, cefa, eziyet’ (KTTTS, 115).

ğanibetti ‘kanaatkâr, merhametli, şefkatli’ < *ğanibet* ‘iyilik, hayır hasenat’ (KTTTS, 115).

ğiybrattı ‘ibret verici, ibretli’ < *ğiybrat* ‘bir şeyden sakınmak ve çekinmek üzere ders alıp uyanmaya sebep olacak vaka ve hâl’ (KTTTS, 115).

dabıstı ‘şöhretli, şanlı, ünlü, namlı’ < *dabıs* ‘1. Ses, ün 2. Şan, şöhret, ünvan, nam’ (KTTTS, 117).

dañqtı ‘şanlı, ünlü, şöhretli, tanınmış, namlı’ < *dañq* ‘şöhret, şan, nam, ünvan, ün’ (KTTTS, 119).

dawıstı ‘sesli, ünlü’ < *dawıs* ‘1. Ses 2. Oy, rey’ (KTTTS, 120).

däyekti ‘1. Mantıklı, mantığa uygun, akla yatkın 2. Birbirinin ardından giden, birbirini takip eden’ < *däyek* ‘malûmat, bilgi, veri’ (KTTTS, 120).

dänekti ‘çekirdekli’ < *dänek* ‘meyve çekirdeği’ (KTTTS, 121).

däwletti ‘zengin, devletli, varlıklı’ < *däwlet* ‘zenginlik, mal, mülk’ (KTTTS, 122).

derekti ‘belgelere dayanan, belgesel, dokümanter’ < *derek* ‘1. Kaynak, haber, bilgi, malûmat 2. Delil, kanıt’ (KTTTS, 125).

dertti ‘1. Hastalık 2. Dertli, gamlı’ < *dert* (KTTTS, 125).

dıbısti ‘sesli, sedalı, ünlü’ < *dıbıs* ‘ses, seda, ün’ (KTTTS, 132).

ekstensivti ‘üretimi arttırmaya yönelik’ < *ekstensiv* (*extensive, ing.*) ‘geniş ölçüde yapılan, yaygın’ (KTTTS, 676).

elesti ‘sanrısıl, sanrıya ilişkin’ < *eles* ‘1. Hayal meyal görünme, siluet 2. Hayalet, görüntü’ (KTTTS, 138).

emşekti ‘memeli, memesi büyük’ < *emşek* ‘1. Meme 2. Göğüs’ (KTTTS, 139).

emizikti ‘emzikli’ < *emizik* ‘emzik’ (KTTTS, 139).

eñisti ‘inişli, meyilli’ < *eñis* ‘iniş, yokuş aşağı’ (KTTTS, 141).

epsekti ‘becerikli, eli uz, yetenekli’ < *epsek* ‘becerikli, eli yatkın’ (KTTTS, 141).

epti ‘1. Yatkın, eğilimli, meyilli, becerikli 2. Uyanık, kurnaz’ < *ep* ‘1. Eğilim, yatkınlık, kabiliyet, yetenek 2. Çare çözüm’ (KTTTS, 141).

erikti ‘1. Hür, özgür, serbest, erkli 2. Özgür irade ile yapılmış olan’ < *erik* ‘1. Erk, irade, iktidar, istem 2. Hak, hukuk’ (KTTTS, 144).

esepti ‘1. Sayılı, hesaplı 2. Gibi, sayılır’ < *esep* ‘hesap, rapor’ (KTTTS, 145).

esti (*ı*) ‘1. Akıllı, uslu 2. Bilge, düşünür’ < *es* (*ı*) ‘akıl, us, hafıza’ (KTTTS, 146).

etti ‘etli, dolgun, semiz’ < *et* ‘1. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka 2. Ten’ (KTTTS, 147).

jazıqtı ‘suçlu, kabahatli’ < *jazıq* (*ı*) ‘suç, kabahat, günah’ (KTTTS, 151).

jamanattı (*jamanattı boluw*) ‘adı kötüye çıkmak’ < *jamanat* ‘kara haber, kötü haber’ (KTTTS, 158).

jaraqtı ‘silahlı, teçhizatlı’ < *jaraq* ‘silah, teçhizat, takım’ (KTTTS, 163).

jarğaqtı ‘deri elbise giyen, kürklü’ < *jarğaq* (*ı*) ‘1. Tabaklanmış deri 2. Tay veya kuzu derisinden yapılan dış giyim’ (KTTTS, 164).

jartastı ‘kayalı’ < *jartas* ‘kaya’ (KTTTS, 164).

jasaqtı ‘silahlı, silahlanmış’ < *jasaq* (*ı*) ‘1. Ordu, asker, askerî birlik 2. Ordu mensubu’ (KTTTS, 166).

jastı ‘yaşıt, akran’ < *jas* (*ı*) ‘yaş’ (KTTTS, 167).

jawaptı ‘sorumlu, mesuliyetli’ < *jawab* ‘cevap, yanıt’ (KTTTS, 168).

jawlıqtı ‘baş örtülü (kadın)’ < *jawlıq* (*ı*) ‘baş örtüsü’ (KTTTS, 169).

jelisti ‘orta hızla iyi giden, yelişli (at)’ < **jelis** ‘atın orta hızla koşması, yeliş’ (KTTTS, 174).

jemisti ‘1. Meyvesi bol, meyveli 2. Verimli, yararlı, başarılı, semereli’ < **jemis** ‘meyve, yemiş’ (KTTTS, 174).

jeñisti ‘zafer dolu’ < **jeñis** ‘zafer, galibiyet, başarı’ (KTTTS, 175).

jerkeniştı ‘iğrenç, tiksindirici, çirkin’ < **jerkeniş** ‘nefret, tiksinti’ (KTTTS, 175).

jiynaqtı ‘derli toplu, düzenli’ < **jiynaq** ‘1. Toplam (sayı, rakam) 2. Bir ya da bir kaç yazarın eserlerini içeren dizi, külliyat’ (KTTTS, 178).

jiyreniştı ‘tikindirici, iğrenç’ < **jiyreniş** ‘iğrenti, iğrenç, tiksime’ (KTTTS, 178).

jiyrkeniştı ‘iğrenç, tiksindirici, görüntüsü hoş olmayan’ < **jiyrken-** ‘iğrenmek, tiksime’ (KTTTS, 179).

jumbaqtı ‘imalı, üstü kapalı, dolaylı’ < **jumbaq** ‘1. Bilmece 2. Gizli düşünce, sır’ (KTTTS, 186).

juptı ‘karı koca’ < **jup** ‘1. Çift 2. Karı koca’ (KTTTS, 187).

jükti (ı) ‘hamile, gebe’ < **jük** ‘yük’ (KTTTS, 189).

jükti (u) ‘yükli, yük yüklenmiş’ < **jük** ‘yük’ (KTTTS, 189).

zayıptı ‘eşi olan, evli’ < **zayıp** ‘yar, eş’ (KTTTS, 197).

zardaptı ‘ziyanlı, zararlı’ < **zardap** ‘1. Etki, tesir 2. Zarar, zorluk’ (KTTTS, 199).

zawıqtı ‘istekli, gönüllü, iştahlı’ < **zawıq** ‘istek, niyet, keyif, zevk’ (KTTTS, 199).

zeynetti ‘1. Güzel, gösterişli 2. Rahat, sıkıntısız, refah’ < **zeynet** ‘1. Güzellik, görkemlilik 2. Sonuç, netice, ürün’ (KTTTS, 200).

ziyattı ‘nazik, kültürlü, terbiyeli, edepli’ < **ziyat** ‘ziyade, daha çok’ (KTTTS, 202).

iyekti ‘çenesi büyük olan’ < **iyek** ‘çene’ (KTTTS, 206).

inabattı ‘kibar, saygılı, edepli, terbiyeli’ < **inabat** ‘1. Edep, terbiye, iltifat 2. Namus, şeref, haysiyet’ (KTTTS, 208).

itti ‘köpekli, köpeği olan’ < **it** ‘it, köpek’ (KTTTS, 211).

iyıqtı ‘1. Geniş omuzlu, cüsseli, yapılı 2. Güçlü, sağlam’ < **ıyırq** (ı) ‘1. Omuz 2. Bir şeyin üst kısmı, tepesi’ (KTTTS, 212).

iyisti ‘kokulu, keskin kokulu’ < **ıyis** ‘koku’ (KTTTS, 213).

kädikti ‘şüpheli, tereddütlü, kuşkulu’ < **kädik** ‘şüphe, tereddüt, kuşku’ (KTTTS, 220).

kvadrattı ‘kareli’ < **kvadrat** ‘kare’ (KTTTS, 221).

kebekti ‘kepekli, kepeği ayrılmamış’ < **kebek** ‘kepek, un kepeği’ (KTTTS, 221).

kezekti ‘1. Sıradaki 2. Sıralı, sıralanmış, düzenlenmiş’ < *kezek* ‘sıra, kuyruk’ (KTTTS, 223).

keyipti ‘görünüşü bir, yüzü benzer olan’ < *keyip* ‘1. Görünüş, sima, yüz, çehre 2. Suret, tip’ (KTTTS, 224).

keyisti ‘kırgın, dargın, sitemkâr’ < *keyis* ‘kırgınlık, dargınlık, küskünlük’ (KTTTS, 224).

kekti ‘kinli, kindar’ < *kek* ‘kin, öç, intikam’ (KTTTS, 225).

kelbetti ‘yakışıklı, güzel’ < *kelbet* ‘kılık, yüz, çehre, sima, görünüş’ (KTTTS, 225).

kemtikti ‘özürlü, sakat’ < *kemtik* ‘eksik, noksan’ (KTTTS, 228).

keñesti ‘istişareli, anlaşılarak, danışarak yapılan (iş)’ < *keñes (ı)* ‘1. Söyleşi, sohbet 2. Tavsiye 3. Meclis, heyet, kurul’ (KTTTS, 229).

kerekti ‘gerekli, lâzım’ < *kerek* ‘gerek, lâzım’ (KTTTS, 231).

kesapattı ‘belalı, musibetli’ < *kesapat* ‘bela, facia, felaket, afet’ (KTTTS, 232).

kesikti ‘yerinde, uygun, isabetli’ < *kesik* ‘kesik, kesilmiş’ (KTTTS, 233).

kewekti ‘kovuk açılmış, oyulmuş’ < *kewek (ı)* ‘bir şeyin oyuk durumunda bulunan iç bölümü, kovuk’ (KTTTS, 234).

köbikti ‘köpüklü, köpüğü olan’ < *köbik* ‘köpük’ (KTTTS, 241).

kögeristi ‘yeşilliği bol, bağ bahçeli’ < *köger-* ‘1. Mavi renge bürünmek, mavileşmek 2. Yeşermek, yeşillenmek 3. Küflenmek 4. Morarmak’ (KTTTS, 242).

köylekti ‘gömlekli, gömlek giymiş’ < *köylek* ‘gömlek’ (KTTTS, 243).

kökpekti ‘kara pazı ve kazayağı bol olan (yer)’ < *kökpek* ‘kara pazı, kazayağı’ (KTTTS, 244).

kölşikti ‘su birikintisi olan’ < *kölşik* ‘gölet, su birikintisi’ (KTTTS, 246).

köpirşikti ‘köpüklü’ < *köpirşik* ‘köpükcük, habbe’ (KTTTS, 249).

körnekti ‘1. Meşhur, tanınmış 2. Güzel, çekici, görkemli’ < *körnek* ‘1. Vitrin, sergi 2. Yüz, çehre, sima’ (KTTTS, 250).

körikti ‘güzel, yakışıklı’ < *körük (ı)* ‘güzellik, nefaset, yakışıklılık’ (KTTTS, 250).

küdikti ‘şüpheli, kuşkulu’ < *küdik* ‘şüphe, kuşku’ (KTTTS, 253).

küyisti ‘geviş getiren’ < *küyis* ‘geviş getirme’ (KTTTS, 256).

kümisti ‘gümüşlü, gümüşle kaplanmış’ < *kümis* ‘gümüş, sim’ (KTTTS, 257).

kündelikti ‘günlük, her günkü, gündelik’ < *kündelik* ‘hatıra defteri, günlük, günce’ (KTTTS, 258).

küpti ‘1. Haddinden fazla, tıka basa yiyen 2. Şüpheli, kuşkulu’ < *küp* (ı) ‘şüphe, kuşku, tereddüt’ (KTTTS, 259).

küşti ‘1. Güçlü, kuvvetli 2. Sağlam 3. Sert, tesirli’ < *küş* ‘1. Güç, kuvvet 2. Etki, tesir’ (KTTTS, 262).

kisiliktı ‘insaniyetli, mürüvvetli’ < *kisilik* ‘1. Kişilik, şahsiyet 2. Kibirlenme, büyükenme, böbürlenme’ (KTTTS, 265).

qabattu ‘çok katlı, birkaç tabakalı’ < *qabat* (ı) ‘kat, sıra, tabaka’ (KTTTS, 267).

qabıqtı ‘kabuklu, dışı kabukla kaplı olan’ < *qabıq* ‘kabuk, zar’ (KTTTS, 267).

qabiletti ‘kabiliyetli, yetenekli, becerikli’ < *qabilet* ‘kabiliyet, yetenek, beceriklilik’ (KTTTS, 268).

qajetti ‘gerekli, lüzumlu, ihtiyaç duyulan’ < *qajet* ‘gerek, gerekli, hacet, lazım’ (KTTTS, 270).

qayrattu ‘kudretli, güçlü, kuvvetli’ < *qayrat* ‘güç, kuvvet, cesaret, mecal’ (KTTTS, 275).

qayşılıqtı ‘çelişkili, tezatlı’ < *qayşılıq* ‘çelişki, aykırılık, anlaşmazlık, tenakuz’ (KTTTS, 276).

qayızğaqtı ‘kepekli’ < *qayızğaq* ‘kepek (saç)’ (KTTTS, 276).

qaqpaqtı ‘kapaklı, kapağı olan’ < *qaqpaq* ‘kapak’ (KTTTS, 277).

qalpaqtı ‘başında kalpağı olan, kalpak giymiş, kalpaklı’ < *qalpaq* ‘1. Başlık, kalpak 2. Kapak’ (KTTTS, 281).

qamırıqtı ‘üzüntülü, dertli, kaygılı’ < *qamırıq* ‘kaygı, üzüntü, elem, acı’ (KTTTS, 283).

qamıstı ‘kamışlık, sazlık’ < *qamıs* ‘kamış’ (KTTTS, 284).

qanattu ‘kanadı olan, kanatlı’ < *qanat* (ı) ‘kanat’ (KTTTS, 285).

qanşalıqtı ‘ne kadar, ne derece’ < *qanşalıq* ‘ne kadar çalışsam, ne etsem vb.’ (KTTTS, 286).

qanıqtı ‘apaçık, belli’ < *qanıq* ‘iyi bilinen, belirli’ (KTTTS, 286).

qarağaştı ‘Karaağaçlı orman’ < *qarağaş* ‘karaağaç’ (KTTTS, 290).

qarajattu ‘parası olan, paralı, zengin’ < *qarajat* ‘para pul, para, ödenek’ (KTTTS, 291).

qaraqattu ‘Frenk üzümü yetişen ve çokça bulunan (yer)’ < *qaraqat* ‘siyah Frenk üzümü’ (KTTTS, 291).

qarmaqtı ‘oltası olan, oltalı’ < *qarmaq* ‘olta’ (KTTTS, 295).

qastı ‘gür kaşlı, kalın kaşlı’ < *qas* (ı) ‘kaş’ (KTTTS, 299).

qasiretti ‘elemli, dertli, kederli’ < *qasiret* ‘elem, dert, keder’ (KTTTS, 299).

qattu (i) ‘1. Sert, katı 2. Yüksek, gür (ses) 3. Soğukkanlı, güçlü 4. Cimri, pinti, hasis’ < **qat** (i) ‘kat, tabaka, katman’ (KTTTS, 301).

qatıstı ‘ilgili, alâkalı’ < **qatıs** (i) ‘1. Katılma, iştirak etme 2. İlgi, münasebet bağlantı’ (KTTTS, 302).

qawipti ‘tehlikeli’ < **qawip** ‘tehlike’ (KTTTS, 304).

qiyırşıqtı ‘taneli’ < **qiyırşıq** ‘tane (kar, kum, taş), çakıl’ (KTTTS, 308).

qomaqtı ‘hacimli, geniş, büyük’ (KTTTS, 316) < **qomaq** ‘bir şeyin miktarı’ (QÄTS, 2011: Q-M 13).

qonıştı ‘konçlu’ < **qonış** ‘konç’ (KTTTS, 317).

qoraptı ‘kasalı (at, eşek arabası)’ < **qorap** ‘1. Kutu 2. Karoser, kasa (araba), damper’ (KTTTS, 320).

qorekti ‘gıdalı, besleyici’ < **qorek** ‘yemek, gıda, besin’ (KTTTS, 321).

qorqınıştı ‘korkunç, dehşet, korkulu’ < **qorqınış** ‘korku, dehşet’ (KTTTS, 321).

quwaniştı ‘sevinçli, mutlu’ < **quwanış** ‘sevinç’ (KTTTS, 325).

quwattı ‘güçlü, kuvvetli’ < **quwat** ‘güç, kuvvet, derman’ (KTTTS, 326).

quwıstı ‘çukuru olan, çukurlu’ < **quwıs** ‘1. Bir şey içindeki boş yer 2. Çukur, oyuk’ (KTTTS, 328).

qudiretti ‘1. Kudretli, güçlü, kadir 2. Azametli, heybetli’ < **qudiret** ‘1. Allah, Yaradan 2. Güç, kuvvet, kudret’ (KTTTS, 330).

quyırıqtı ‘1. Kuyruğu olan, kuyruklu 2. Kuyruğu uzun, büyük’ < **quyırq** ‘kuyruk’ (KTTTS, 331).

quqıqtı ‘hukukî, yasal’ < **quqıq** ‘hukuk, hak’ (KTTTS, 331).

qulaqtı ‘1. Kulağı olan, kulaklı 2. Kulakları büyük, kepçe kulaklı 3. Zeki, çabuk anlayan’ < **qulaq** (i) ‘kulak’ (KTTTS, 332).

qulatı ‘el değmemiş, bakir (yer)’ < **qula** ‘terkedilmiş yerler’ (KTTTS, 332).

qulıqtı ‘istekli, hevesli, gönüllü’ < **qulıq** (i) ‘mizaç, karakter’ (KTTTS, 333).

qulıptı ‘kilitlenmiş, kilitli’ < **qulıp** ‘kilit’ (KTTTS, 333).

qumayttı ‘kumlu, kumsal’ < **qumayt** ‘kumlu yer, kumluk, kumsal’ (KTTTS, 334).

qumaqtı ‘kumlu, kumsal’ (KTTTS, 334) < **qumaq** ‘kumlu, kum karışık’ (Yüce, 1984: 180).

qumdaqtı ‘kumu olan, kumlu (yer)’ < **qumdaq** ‘kumlu, kumsal’ (KTTTS, 334).

qunttı ‘1. Tertipli, titiz, düzenli 2. İstekli, ilgili, hevesli’ < **qunt** ‘1. Titizlik, özen 2. istek, arzu, heves, ilgi’ (KTTTS, 335).

quraqtı ‘gür otlu, yeşili bol’ < *quraq* (ı) ‘su kenarlarında yetişen taze ot, yeşil kamış’ (KTTTS, 337).

qurmetti ‘hürmetli, saygıdeğer, muhterem’ < *qurmet* ‘hürmet, saygı’ (KTTTS, 338).

qustu ‘kuşu çok olan (yer, orman, göl vb.)’ < *qus* (ı) ‘kuş’ (KTTTS, 340).

quttı ‘mübarek, kutlu’ < *qut* ‘kut, servet, bereket, uğur’ (KTTTS, 340).

qızıqtı ‘ilginç, ilgi çekici, dikkate değer, cazip’ < *qızıq* (ı) ‘ilgi çekici, enteresan’ (KTTTS, 343).

qılmıstı ‘1. Suçlu 2. Hatalı, kabahatli, mücrim’ < *qılmıs* ‘1. Suç, cinayet 2. Ahlak dışı davranış, ahlaksızlık’ (KTTTS, 346).

qılşıqtı ‘kıllı, kılçıklı’ < *qılşıq* ‘kıl, kılçık’ (KTTTS, 346).

qılıqtı ‘sevimli, sempatik, çekici’ < *qılıq* ‘1. Huy, karakter 2. Davranış, hareket 3. Tatlı yaramazlık (çocuk)’ (KTTTS, 346).

qimbattı ‘1. Kıymetli, değerli, pahalı 2. Saygıdeğer, muhterem’ < *qımbat* ‘1. Pahalı, değerli 2. Değerli, muhterem, aziz’ (KTTTS, 347).

qırtıstı ‘engebeli, pürüzlü’ < *qırtıs* ‘1. Yer kabuğu 2. Kıvrım, kırışık, buruşuk’ (KTTTS, 350).

layıqtı ‘uygun, elverişli, layık, münasip’ < *layıq* ‘uygun, layık, makul, münasip’ (KTTTS, 355).

laqtı ‘oğlağı olan, oğlaklı (keçi)’ < *laq* ‘oğlak’ (KTTTS, 356).

läzzattı ‘zevkli, lezzetli’ < *läzzat* ‘lezzet, zevk, haz’ (KTTTS, 357).

lepti ‘vurgulu’ < *lep* ‘1. Esinti, hafif rüzgâr 2. Cesaret, güç, kuvvet’ (KTTTS, 358).

limitti ‘sınırlı, belirli, limitli’ < *limit* ‘limit’ (KTTTS, 358).

magnitti ‘manyetik, mıknatıslı’ < *magnit* ‘mıknatıs’ (KTTTS, 365).

mağlumattı ‘bilgili, malûmatlı’ < *mağlumat* ‘malûmat, bilgi’ (KTTTS, 365).

maqşattı ‘maksatlı, amaçlı, amacı olan’ < *maqşat* ‘maksat, amaç, gaye’ (KTTTS, 364).

mandattı ‘belgeli, kartlı’ < *mandat* ‘belge, kart’ (KTTTS, 367).

marhabattı ‘merhametli, şefkatli’ < *marhabat* ‘merhamet, hüsnüniyet, iyilik, şefkat’ (KTTTS, 369).

masaqtı ‘başağı olan, başaklı’ < *masaq* (ı) ‘arpa, buğday, yulaf gibi ekinlerin taneleri taşıyan kılçıklı başı, başak’ (KTTTS, 369).

mahabattı ‘hisli, içli, duygulu’ < *mahabbat* ‘1. Sevgi, aşk 2. Muhabbet (annenin çocuğa, insanın doğduğu yere vb.)’ (KTTTS, 371).

maşaqattı ‘sıkıntılı, meşakkatli, zahmetli, eziyetli’ < **maşaqat** ‘meşakkat, güçlük, sıkıntı, zorluk’ (KTTTS, 370).

maşıqtı ‘alışılmış, alışılan, mutata’ < **maşıq** ‘âdet, alışkanlık’ (KTTTS, 371).

mayaktı ‘feneri olan, fenerli’ < **mayak** ‘fener, deniz feneri’ (KTTTS, 371).

mayatnikti ‘sarkaçlı, rakkaslı’ < **mayatnik** ‘sarkaç, rakkas’ (KTTTS, 371).

mâdeniyetti ‘kültür seviyesi yüksek, kültürlü’ < **mâdeniyet** ‘1. Kültür 2. Medeniyet, uygarlık’ (KTTTS, 372).

menşikti ‘özel, hususî, şahsî’ < **menşik** ‘sahiplik, mülkiyet’ (KTTTS, 377).

merüwertti ‘incisi olan, inci takmış’ < **merüwert** ‘inci’ (KTTTS, 378).

mehnatı ‘mihnetli, çileli, azaplı, sıkıntılı’ < **mehnat** ‘mihnet, azap, zorluk’ (KTTTS, 379).

monumentti ‘anıtsal, abidevî’ < **monument** ‘anıt, abide’ (KTTTS, 383).

monşaqtı ‘boncuklu, boncuk takmış’ < **monşaq** ‘boncuk’ (KTTTS, 383).

muzarttı ‘buzlu, buz tutmuş’ < **muzart** ‘dağın buzlarla örtülü zirvesi’ (KTTTS, 385).

muqiyattı ‘dikkatli, titiz, ihtiyatlı’ < **muqiyat** ‘dikkatle, ihtiyatla’ (KTTTS, 386).

murttı ‘bıyıklı’ < **murt** ‘bıyık’ (KTTTS, 388).

murındıqtı ‘burunluklu, burunsaklı’ < **murındıq** ‘hayvan yavrusunun anasından süt emmesini önlemek için burnuna geçirilen demir halka, burunsak, burunluk’ (KTTTS, 388).

mükti ‘yosunlu’ < **mük** ‘yosun’ (KTTTS, 389).

miqtı ‘1. Kuvvetli, sağlam, berk 2. Güçlü, kuvvetli’ < **mıq** (**mıq şege**) ‘küçük çivi’ (KTTTS, 391).

multıqtı ‘tüfeği olan, tüfekli, silahlı’ < **multıq** ‘tüfek, silah’ (KTTTS, 391).

mıstı ‘bakırı olan, bakır çıkarılan, bakırlı (yer)’ < **mıs** ‘bakır’ (KTTTS, 393).

mindetti ‘mecburî, zorunlu’ < **mindet** ‘görev, yükümlülük, vazife’ (KTTTS, 393).

naqtı ‘kesin, kat’î, tam, açık, net’ < **naq** ‘tam, tıpkı, aynı’ (KTTTS, 396).

naqıştı ‘1. Desenli, nakışlı, süslü 2. Ezgili, nameli’ < **naqış** ‘1. Desen, nakış 2. Melodi, beste, ezgi ahengi’ (KTTTS, 396).

naqıstı ‘1. Desenli, nakışlı, süslü 2. Ezgili, nameli’ < **naqıs** ‘1. Desen, nakış 2. Melodi, beste, ezgi ahengi’ (KTTTS, 396).

namıstı ‘namuslu, şerefli, onurlu’ < **namıs** ‘namus, şeref, ar’ (KTTTS, 396).

nariqtı ‘1. Pahalı 2. Kaliteli, değerli’ < **nariq** ‘1. Piyasa, pazar 2. Değer, kıymet’ (KTTTS, 397).

nawqastı ‘hastalıklı’ < **nawqas** ‘1. Hastalık, sayrılık 2. Hasta, sayrı’ (KTTTS, 398).

nısapı ‘kanaatkâr’ < **nısap** ‘yetinme, kanaat’ (KTTTS, 404).

obyektivti ‘nesnel, objektif’ < **obyektiv** (KTTTS, 405).

oymıştı ‘nakışlı, süslü, bezekli, işlemeli’ < **oymış** ‘ağaca, kemiğe veya taşla oyma yoluyla yapılan nakış’ (KTTTS, 408).

oypattı ‘çukurlu, ingin (yer)’ < **oypat** ‘deniz seviyesinden düşük ova, düzlük yer’ (KTTTS, 408).

oqımustı ‘çok okuyan, aydın, bilgili, alim’ < **oqı-** ‘1. Okumak 2. Tahsil görmek’ (KTTTS, 411).

oqtı ‘doldurulmuş, kurşun dolu, dolu’ < **oq** ‘1. Ok 2. Kurşun, mermi’ (KTTTS, 410).

onşalıqtı ‘o kadar, pek’ < **onşalıq** ‘o kadar, pek’ (KTTTS, 413).

opıqtı ‘üzgün, pişman’ < **opıq** (ı) ‘pişmanlık, nedamet’ (KTTTS, 415).

osınşalıqtı ‘bu kadarlık’ < **osınşalıq** ‘bu kadarlık’ (KTTTS, 419).

ottı (ı) ‘otu bol, otlu’ < **ot** (ı) ‘ot’ (KTTTS, 420).

ottı (ı) ‘1. Ateşli, sıcak, hararetili 2. İradeli, gayretli’ < **ot** (ı) ‘od, ateş’ (KTTTS, 420).

özekti (ı) ‘engebeli, çukurlu (yer)’ < **özek** (ı) ‘akar su yatağı, akak’ (KTTTS, 424).

özekti (ı) ‘1. Özlü (bitki, ağaç vb.) 2. Temel, ana, esas’ < **özek** (ı) ‘bitkilerin kök, gövde ve dallarının ortasında boydan boya bulunan hafif, gevrek ve çoğu yumuşak bölüm, öz’ (KTTTS, 424).

öksikti ‘dertli, gamlı, kederli, muzdarip’ < **öksik** ‘dert, elem, keder, ızdırıp’ (KTTTS, 425).

ökiletti ‘1. Mütevelli, yetkili 2. Değerli, kıymetli, nüfuzlu’ < **ökil** ‘vekil, temsilci’ (KTTTS, 426).

ökiniştı ‘pişmanlık veren, bezdiren, teessüfe değer, üzücü’ < **ökiniş** ‘pişmanlık, nedamet’ (KTTTS, 426).

örkeştı ‘1. Hörgüçlü, semiz 2. Tepe tepe, tümsek tümsek’ < **örkeş** ‘devenin sırtındaki tümsek, çıkıntı, hörgüç’ (KTTTS, 431).

örnekti ‘nakışlı, süslü, işlemeli, bezekli’ < **örnek** ‘nakış, işleme, süs, bezeme, bezgi, bezek’ (KTTTS, 431).

öristi ‘1. Geniş otlaklı 2. Soyu, sülalesi geniş, kalabalık 3. Bilgili, örnek (insan)’ < **öris** ‘1. Hayvanların otladığı otu bol yer, otlak 2. Bilgi düzeyi, dünya görüşü 3. Soy, sülale, hısım, akraba’ (KTTTS, 432).

ötinişti ‘rica eden, istekte bulunan’ < **ötiniş** ‘arzu, istek, rica’ (KTTTS, 434).

parasattu ‘ferasetli, anlayışlı, bilinçli, ileri görüşlü’ < **parasat** ‘feraset, sağduyu, ileri görüşlülük’ (KTTTS, 437).

parıqtı ‘1. Farklı, önemli, manalı 2. Değerli, kıymetli’ < **parıq** ‘1. Fark, özellik 2. Mahiyet, ehemmiyet, önem’ (KTTTS, 438).

patentti ‘patenti olan, patentli’ < **patent** (KTTTS, 439).

perzentti ‘çocuklu, evlatlı, evlâdı olan’ < **perzent** ‘oğul, çocuk, evlât, nesil’ (KTTTS, 441).

radioaktivti ‘radyoaktif, ışın etkin’ < **radioaktiv** (KTTTS, 449).

raqattu ‘rahat, huzurlu, ferah’ < **raqat** ‘rahat, huzur, saadet’ (KTTTS, 450).

reniştı ‘rencide olmuş, üzüntülü, kalbi kırılmış, dargın’ < **reniş** ‘sitem, serzeniş’ (KTTTS, 453).

retti ‘uygun, düzenli, yerinde’ < **ret** ‘düzen, sıra’ (KTTTS, 453).

rızıqtı ‘nasipli, kısmetli, şanslı, talihli’ < **rızıq** ‘rızık, nasip, kısmet’ (KTTTS, 454).

rızıqtı ‘rızıklı, nasipli, kısmetli’ < **rızıq** ‘rızık, nasip, kısmet’ (KTTTS, 455).

ruhtı ‘inançlı, cesaretli’ < **ruh** ‘1. Ruh, öz, tin 2. Manevî güç, kuvvet, duygu’ (KTTTS, 455).

sabaqtı ‘1. Sapı büyük, iri olan (bitki) 2. İp takılmış (iğne)’ < **sabaq (u)** ‘1. Sap 2. İnce, küçük tel gibi’ (KTTTS, 457).

sağınıştı ‘özlem, hasret dolu’ < **sağınış** ‘özlem, hasret’ (KTTTS, 458).

salawattu ‘1. İtibarlı, değerli 2. Sağlıklı’ < **salawat** ‘salâvat, şükür, kanaat’ (KTTTS, 462).

salmaqtı ‘1. Ağır 2. Ağırbaşlı, vakur, ciddi’ < **salmaq** ‘1. Ağırlık 2. Zorluk, güçlük, sıkıntı’ (KTTTS, 464).

saltanattu ‘görmekli, güzel, zarif’ < **saltanat** ‘şenlik, şölen’ (KTTTS, 464).

sañlaqtı ‘başarılı, önde gelen’ < **sañlaq** ‘1. Hızlı, yürük 2. Seçkin, mahir, mümtaz’ (KTTTS, 467).

sarımsaqtı ‘içinde sarımsak bulunan, sarımsaklı’ < **sarımsaq** ‘sarımsak’ (KTTTS, 470).

sawattu ‘1. Bilgili, tahsilli 2. Her şeyden haberdar 3. Hatasız, yanlışsız yazılmış’ < **sawat** ‘okuma yazma’ (KTTTS, 472).

sätti ‘başarılı, hayırlı, şanslı’ < **sât** ‘1. An, lâhza, zaman 2. Hayırlı, uygun, elverişli zaman, fırsat’ (KTTTS, 476).

sâwletti ‘görmekli, gösterişli’ < **sâwlet** ‘1. Şatafat, debdebe, güzellik 2. Mimari’ (KTTTS, 476).

sebepti ‘sebebi olan, sebepli’ < **sebeb** ‘sebeb, neden’ (KTTTS, 476).

sezikti ‘şüpheli, kuşkulu’ < **sezik** ‘şüphe, kuşku’ (KTTTS, 477).

sertti ‘yeminli’ < **sert** ‘vaat, yemin, ant’ (KTTTS, 480).

sesti ‘yüzü sert, soğuk’ < **ses** ‘gözdağı, tehdit, korkutma’ (KTTTS, 481).

siypattu ‘nitelikli, vasıflı, belli bir özelliğe sahip’ < **siypat** ‘1. Görünüş, sıfat, yüz 2. Nitelik, özellik, vasıf, sıfat’ (KTTTS, 482).

siyraqtı ‘1. Ayağı olan, ayaklı 2. Uzun bacaklı’ < **siyraq** ‘1. Baldır, incik 2. (masa, sandalye vb. için) Ayak’ (KTTTS, 483).

siyaqtı ‘benzer, gibi’ < **siyaq** ‘görünüş, yüz, çehre’ (KTTTS, 483).

sustu ‘yüzü soğuk, sert’ < **sus** ‘heybet, soğuk yüz’ (KTTTS, 495).

süyekti ‘1. Kemikli, iri yapılı 2. Çekirdeği kalın ve sert kabuklu’ < **süyek** ‘kemik’ (KTTTS, 495).

süyikti ‘sevgili, değerli’ < **süy-** ‘1. Öpmek 2. Âşık olmak, sevmek 3. Beğenmek, hoşlanmak’ (KTTTS, 496).

süyinişti ‘sevinçli, kıvanç verici, memnun edici’ < **süyiniş** ‘sevinç, kıvanç’ (KTTTS, 496).

sütti ‘sütü bol, sütlü’ < **süt** ‘süt’ (KTTTS, 498).

simbattu ‘endamlı, alımlı, boylu poslu’ < **simbat** ‘endam, dış görünüş’ (KTTTS, 503).

sırqattu ‘hasta olan, hastalıklı’ < **sırqat** ‘hastalık’ (KTTTS, 506).

siyapattu ‘1. Saygıdeğer, saygın, kıymetli 2. Gösterişli, endamlı, alımlı, güzel’ < **siyapat** ‘saygı, değer, kıymet’ (KTTTS, 507).

tabıstu ‘1. Kârı, kazancı, geliri bol 2. Başarılı, muvaffak’ < **tabıs (ı)** ‘1. Kâr, gelir, kazanç, fayda 2. Ulaşılan bir başarı, elde edilen muvaffakiyet’ (KTTTS, 510).

tağattu ‘takatli, sabırlı, sebatlı, dayanıklı’ < **tağat** ‘takat, tahammül, dayanma, sabır, direnç’ (KTTTS, 510).

talantı ‘yetenekli, kabiliyetli’ < **talant** ‘yetenek, özel kabiliyet’ (KTTTS, 514).

talaptı ‘hedeflediği amaca kitlenmiş, istekli, arzulu, kabiliyetli’ < **talap** ‘istek, heves, talep’ (KTTTS, 515).

talşıqtı ‘lifli, dokulu, liflere ayrılmış’ < **talşıq** ‘herhangi bir nesneyi meydana getiren parçacıklar, kısımlar, bir maddenin hücreleri, doku, lif’ (KTTTS, 517).

taramıstu ‘kemikleri sayılacak derecede zayıf, sıska’ < **taramıs** ‘zayıf, sıska, cılız’ (KTTTS, 521).

taraptı (ı) ‘hakkında, doğrultusunda’ < **tarap** ‘yön, taraf’ (KTTTS, 521).

taraptı (ı) ‘çok bölümden oluşan, çok yönlü’ < **tarap** ‘yön, taraf’ (KTTTS, 521).

tartıstı ‘çekişmeli, heyecanlı, canlı, ilginç, müzadele dolu’ < **tartıs** ‘çekişme, mücadele, münakaşa, atışma, dalaşma, tartışma, polemik’ (KTTTS, 524).

tastı ‘taşlı, taşla karışık’ < **tas** ‘taş’ (KTTTS, 525).

tartıptı ‘tertipli, düzenli, disiplinli’ < **tartıp** ‘tertip, disiplin, düzen’ (KTTTS, 528).

tätti ‘1. Şeker tadında olan, tatlı, lezzetli 2. Şekerli şeylerle yapılan yiyecek, tatlı 3. Yakın, değerli 4. Hoş, çekici 5. Barış, birlik ve beraberlik içinde olan, dost.’ (KTTTS, 528).

tebirenisti ‘coşkulu, heyecanlı’ < **tebirenis** ‘heyecan, coşku’ (KTTTS, 529).

tekti ‘1. Soydaş, aynı soydan olan 2. Asil, soylu’ < **tek** (ıı) ‘soy, nesil, kök, köken’ (KTTTS, 531).

tipti ‘aynı tipten, birbirine benzer’ < **tip** ‘tip, model’ (KTTTS, 575).

tiyisti ‘ilgili, gereken, ait olan’ < **tiyis** (ı) ‘zorunlu, mecburî, gerek, lâzım’ (KTTTS, 537).

tiyanaqtı ‘düzenli, istikrarlı’ < **tiyanaq** ‘dayanak, direk’ (KTTTS, 538).

toqti ‘toklu’ < **toq** (ı) ‘tok’ (KTTTS, 541).

tolğanıstı ‘derin düşüncelere garkolmuş’ < **tolğanıs** ‘insanın derin düşüncelere dalmış olma durumu, tefekküre dalma’ (KTTTS, 542).

tösti ‘iri yarı, cüsseli, yapılı’ < **tös** (ı) ‘1. Döş, göğüs 2. Hayvanların göğüs kafesi 3. Kadın, kız göğsü, meme 4. Dağ ve tepe yüzü, yamacı, yakası’ (KTTTS, 550).

tumsıqtı ‘gagalı, gagası olan’ < **tumsıq** ‘burun, gaga’ (KTTTS, 554).

turaqtı ‘kalıcı, mütemadi, devamlı, aralıksız, daimî’ < **turaq** ‘yaşanılan yer, mekân, mesken, durak’ (KTTTS, 556).

turmıstı ‘durumu, hâli vakti yerinde; geçim sıkıntısı çekmeyen’ < **turmıs** ‘hayat, yaşantı, yaşayış’ (KTTTS, 557).

turpattı ‘boyu poslu, endamlı’ < **turpat** ‘görünüş, biçim, tip’ (KTTTS, 557).

tuyaqtı ‘1. Toynağı olan, toynaklı 2. Soyu, nesli devam eden’ < **tuyaq** ‘1. At, eşek, inek gibi hayvanların ayak tırnakları; toynak 2. Züriyet, çocuk’ (KTTTS, 559).

tübitti ‘gür, kalın, sık (yün)’ < **tübit** ‘1. Keçi, deve vs. hayvanların kollarının altında bulunan yumuşak tüy 2. Tiftik’ (KTTTS, 560).

tüydekti ‘kümelenmiş, derli toplu’ < **tüydek** ‘küme, grup, dizi’ (KTTTS, 560).

tüysikti ‘akıllı, şuurlu, bilinçli’ < **tüysik** ‘1. Duyuş, içgüdü, sezgi, algı 2. Akıl, düşünce’ (KTTTS, 561).

tükti ‘1. Tüylü, kıllı 2. Yünlü’ < *tük* (ı) ‘tüy, kıl, yün’ (KTTTS, 562).

tülekti ‘tüyleri dökük, tüyelerini dökmüş’ < *tülek* ‘(kuş) tüy dökme, atma’ (KTTTS, 563).

tüsti ‘renkli, ebrulî’ < *tüs* (ı) ‘renk’ (KTTTS, 565).

tüsinikti ‘belirli, anlaşılır, açık’ < *tüsinik* ‘1. Görüş, fikir 2. Bilgi, açıklama’ (KTTTS, 566).

turnaqtı ‘1. Tırnağı olan, tırnaklı 2. Güçlü, kuvvetli, azılı’ < *turnaq* ‘tırnak’ (KTTTS, 570).

tizbekti ‘dizilmiş, sıralanmış, dizili’ < *tizbek* ‘dizi, sıra, silsile’ (KTTTS, 572).

tirekti ‘direkli, direği olan, dayanaklı, güvenilir’ < *tirek* ‘1. Direk 2. Destek, dayanak’ (KTTTS, 575).

tisti ‘1. Dişli, dişi keskin olan 2. Azılı, güçlü’ < *tis* ‘diş’ (KTTTS, 576).

uwıldırıqtı ‘havyarlı’ < *uwıldırıq* ‘1. Balık yumurtası 2. Havyar’ (KTTTS, 580).

uwıttı ‘1. Zehirli, agulu, zararlı 2. Etkili, tesirli’ < *uwıt* ‘1. Zehrin etkisi, zehir 2. Etki, tesir’ (KTTTS, 580).

uğınıktı ‘anlaşılır, akla yatkın, mantıklı’ < *uğın-* ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 581).

uzaqtı (*uzaqtı kün*) ‘gün boyu, bütün gün’ < *uzaq* (ı) ‘1. Uzak, ırak 2. Uzun süren, uzun süreli’ (KTTTS, 582).

uyqastı ‘kafiyeli, uyaklı’ < *uyqas* (ı) ‘kafiye, uyak’ (KTTTS, 582).

uqıptı ‘özenli, itinalı, titiz, dikkatli’ < *uqıp* ‘titizlik, itina, özen’ (KTTTS, 584).

ulağattı ‘bilgili, ferasetli’ < *ulağat* ‘bilgi, feraset, örnek’ (KTTTS, 584).

ulttı ‘(köp ulttı) çok uluslu’ < *ult* ‘millet, ulus’ (KTTTS, 585).

urpaqtı ‘soyu sülalesi geniş olan’ < *urpaq* ‘nesil, kuşak’ (KTTTS, 587).

utıqtı ‘yerinde söylenen (söz)’ < *utıq* ‘az ve öz söz’ (KTTTS, 589).

uştı ‘ucu olan, ucu sivri’ < *uş* (ı) ‘uç’ (KTTTS, 590).

üyrenşikti ‘sıradan, alışılan, alışılâgelen’ < *üyren-* ‘1. Öğrenmek 2. Alışmak’ (KTTTS, 595).

ülperşekti ‘yağlı (et)’ < *ülperşek* ‘karıncık üzerindeki yağ tabakası’ (KTTTS, 598).

ümitti ‘ümitli, umutlu’ < *ümit* (KTTTS, 598).

ürdisti ‘geleneksel, ananevî’ < *ürdis* (ı) ‘gelenek, görenek, töre’ (KTTTS, 599).

üskirikti ‘keskin (rüzgâr), şiddetli, soğuk (ayaz)’ < *üskirik* (ı) ‘şiddetli rüzgâr, ayaz’ (KTTTS, 600).

üstirtti (ı) ‘yüksekçe, engebeli’ < *üstirt* (ı) ‘sırt, tepe’ (KTTTS, 601).

üstirtti (u) ‘biraz yüzeysel, üstünkörü, ayaküstü’ < *üstirt* (u) ‘üstünkörü, alelâcele, baştan savma, ayaküstü’ (KTTTS, 601).

fakultativti ‘ihtiyarî, istemli, seçime tabi, tercihli’ < *fakultativ* (KTTTS, 603).

tsementti ‘çimento karıştırılmış, çimentolu’ < *tsement* ‘çimento’ (KTTTS, 614).

şabıstı ‘yürük, hızlı koşan (at)’ < *şabıs* (ı) ‘1. (at için) Koşma 2. At yarışı 3. Hız, sürat’ (KTTTS, 620).

şabıttı ‘coşkulu, ilham dolu, heyecan verici’ < *şabıt* ‘ilham, şevk’ (KTTTS, 620).

şalışıqtı ‘su birikintisi çok olan’ < *şalışıq* ‘su birikintisi’ (KTTTS, 626).

şañdaqtı ‘çok tozlu, tozlanmış’ < *şañdaq* ‘tozlu, tozlanmış’ (KTTTS, 628).

şapağattı ‘şefkatli, merhametli’ < *şapağat* ‘merhamet, şefkat, acıma’ (KTTTS, 629).

şapaqtı ‘şuleli, aydınlık’ < *şapaq* ‘tan kızıllığı, şafak’ (KTTTS, 629).

şarapattı ‘hayırsever, iyiliksever, merhametli’ < *şarapat* ‘hayır, iyilik, merhamet’ (KTTTS, 630).

şarttı ‘1. Önceden kararlaştırılmış, tayin edilmiş 2. Karşılaştırmalı, mukayeseli’ <

şart (ı) ‘1. Antlaşma, sözleşme, mukavele 2. Talep, şart 3. Vazife, görev’ (KTTTS, 631).

şaşaqtı ‘saçaklı, püsküllü’ < *şaşaq* ‘saçak, püskül’ (KTTTS, 633).

şərbattı ‘şerbetli, tatlı’ < *şärbat* ‘üzüm suyu’ (KTTTS, 634).

şiyırşıktı ‘bükülmüş, dürülmüş, sarılmış’ < *şiyırşıq* ‘sıkıca eğirilmiş, bükülmüş, dürülmüş, sarılmış şey’ (KTTTS, 641).

şöptı ‘otu bol, otu olan, otlu, otlak (yer)’ < *şöp* ‘ot’ (KTTTS, 645).

şuwaqtı ‘güneşli’ < *şuwaq* ‘ışın, ışıq’ (KTTTS, 646).

şuqanaqtı ‘hendeği olan, hendekli’ < *şuqanaq* ‘hended’ (KTTTS, 648).

şilikti ‘çalılık (yer)’ < *şilik* ‘bodur ağaç veya çalı’ (KTTTS, 656).

ızğırıqtı ‘sert, soğuk, rüzgârlı (hava)’ < *ızğırırq* ‘soğuk rüzgâr’ (KTTTS, 662).

ıqtıyattı ‘ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli’ < *ıqtıyat* ‘ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli’ (KTTTS, 662).

ıqılastı ‘istekli, arzulu, hevesli’ < *ıqılas* ‘1. İyi niyet, samimiyet 2. Gayret, çaba, dikkat’ (KTTTS, 663).

ıntımaqtı ‘birlik ve beraberlik içinde olan, dostça geçinen’ < *ıntımaq* ‘ittifak, birlik, beraberlik’ (KTTTS, 664).

ırğaqtı ‘ritimli, ahenkli’ < *ırğaq* (*ı*) ‘ritim, tempo’ (KTTTS, 665).

ırıqtı ‘azimli, iradeli’ < *ırıq* ‘irade, istek, arzu’ (KTTTS, 666).

ırıstı ‘rızıklı, serveti bol, talihli, nasipli, kısmetli, şanslı’ < *ırıs* ‘rızık, servet, bereket, zenginlik’ (KTTTS, 666).

ijdağattu ‘istekli, gönüllü, hevesli, gayretli, arzulu’ < *ijdağat* ‘istek, heves, gayret, çaba’ (KTTTS, 669).

izetti ‘terbiyeli, görgülü, nezaketli, edep’ < *izet* ‘izzet, nezaket, edep’ (KTTTS, 669).

izgilikti ‘hayırlı, iyi, yararlı’ < *izgilik* ‘samimiyet, iyilik’ (KTTTS, 669).

iltiypattu ‘iltifatlı, mütevazı, edep’ < *iltiypat* ‘alâka, ilgi, ihtimam, nezaket, iltifat’ (KTTTS, 670).

indetti ‘salgın, bulaşıcı (hastalık)’ < *indet* (*ı*) ‘salgın hastalık, bulaşıcı hastalık, maraz’ (KTTTS, 671).

ispetti ‘gibi, benzeri’ < *ispet* ‘şekil, tür, biçim’ (KTTTS, 672).

isti ‘1. İş olan (kimse) 2. Suçlu, kabahatli’ < *is* (*ı*) ‘1. İş, uğraş, çalışma 2. Dava’ (KTTTS, 672).

işekti ‘telli, tel takılmış (dombıra)’ < *işek* ‘tel (kopuz, dombıra vb.)’ (KTTTS, 673).

{+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}

abızdıq ‘bilgelik, bilge olma durumu ve niteliği’ < *abız* ‘1. Hâkim, bilge; fikir adamı, düşünür 2. Kâhin’ (KTTTS, 22).

abıroysızdıq ‘değersizlik, kıymetsizlik, itibarsızlık’ < *abıroysız* ‘değersiz, kıymetsiz, itibarsız’ (KTTTS, 23).

ağasızdıq ‘büyüklerinin, koruyuş kollayanının olmaması, ağasızlık, ağabeysizlik, sahipsizlik, dayısızlık’ < *ağasız* ‘1. Ağasız, ağabeysiz 2. Yöneticisiz, idarecisiz’ (KTTTS, 25).

adaldıq ‘samimiyet, iyi niyetlilik, içtenlik’ < *adal* ‘1. Samimi, iyi niyetli 2. Güvenilir’ (KTTTS, 26).

adamdıq ‘insanlık, adamlık’ < *adam* ‘1. İnsan, adam 2. Halk, topluluk’ (KTTTS, 26).

adımdıq ‘adım uzunluğunda olan, adamlık’ < *adım* ‘1. Adım 2. Girişim, hamle’ (KTTTS, 27).

azdıq ‘azlık, yetersizlik, eksiklik’ < *az* (*ı*) ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28).

azğındıq ‘azgınlık, ahlâksızlık’ < *azğın* ‘1. Değişen, yoldan çıkan, azmış 2. Vatana, millete hıyanet eden, hain’ (KTTTS, 28).

aywandıq ‘hayvanlık, zalimlik, barbarlık’ < *aywan* ‘1. Hayvan 2. Zalim, barbar’ (KTTTS, 33).

ayqındıq ‘açıklık, berraklık, âşikârlık’ < *ayqın* ‘açık, belirli, malum’ (KTTTS, 30).

aktualdıq ‘güncellik, aktüalite’ < *aktual* ‘aktüel’ (KTTTS, 34).

aqılsızdıq ‘akılsızlık’ < *aqılsız* ‘akılsız, aptal, budala’ (KTTTS, 38).

alawızdıq ‘anlaşmazlık, ittifaksızlık, uyuşmazlık, kargaşa’ < *alawız* ‘birlik, beraberlik olmayan’ (KTTTS, 40).

amandıq ‘(amandıq-sawlıq) sağlık, esenlik’ < *aman* ‘sağ salim 2. Tüm, bütün, hiçbir zarar görmeyen’ (KTTTS, 44).

aragidik ‘ara sıra , arada sırada’ < *ara* ‘ara’ (KTTTS, 48).

arazdıq ‘kırgınlık, küskünlük’ < *araz* ‘arası açık, birbirine kırgın olan, küs’ (KTTTS, 48).

aramdıq ‘kötülük, art niyetlilik’ < *aram* ‘1. Dince yasak olan, haram 2. Kötü niyetli adam 3. Haksız kazanç’ (KTTTS, 49).

arzandıq ‘ucuzluk’ < *arzan* ‘ucuz, pahalı olmayan’ (KTTTS, 50).

armanşıldıq ‘hülyalılık, hayalcilik, hayalperestlik’ < *armanşıl* ‘hayalperest’ (KTTTS, 50).

arsızdıq ‘utanmazlık, arsızlık, namussuzluk’ < *arsız* ‘utanmaz, arsız, yüzsüz, namussuz’ (KTTTS, 51).

aspazdıq ‘aşçılık’ < *aspaz* ‘aşçı’ (KTTTS, 52).

asıldıq ‘asillik, soyluluk’ < *asıl (ı)* ‘asil, değerli, kıymetli, soylu’ (KTTTS, 53).

awdandıq ‘ilçeye ilgili, ilçeye has’ < *awdan* ‘1. Bölge 2. İlçe, kaza’ (KTTTS, 55).

awızdıq ‘ağızlık, gem’ < *awız* ‘ağız’ (KTTTS, 56).

awıldıq ‘köyle ilgili, köye has’ < *awıl* ‘köy’ (KTTTS, 57).

äbjildik ‘hızlılık, çabukluk, tezlik’ < *äbjil* ‘aktif, çevik, esnek’ (KTTTS, 61).

ädepsizdik ‘edepsizlik, terbiyesizlik, görgüsüzlük’ < *ädepsiz* ‘1. Edepsiz, terbiyesiz, görgüsüz’ (KTTTS, 61).

ädiletsizdik ‘adaletsizlik, haksızlık’ < *ädiletsiz* ‘adaletsiz, haksız’ (KTTTS, 62).

ädilsizdik ‘adaletsizlik, haksızlık’ < *ädilsiz* ‘adaletsiz, haksız’ (KTTTS, 62).

älemdik ‘dünya çapında, uluslar arası’ < *älem* ‘evren, âlem, cihan, dünya, kainat’ (KTTTS, 65).

äljuwazdıq ‘zayıflık, güçsüzlük, âcizlik’ < *äljuwaz* ‘1. Çok zayıf, cılız 2. Güçsüz, hâlsiz’ (KTTTS, 65).

älsizdik ‘güçsüzlük, hâlsizlik, zayıflık’ < *älsiz* ‘1. Güçsüz, kuvvetsiz 2. Ağır, yavaş 3. Âciz, zayıf 4. Fakir, yoksul’ (KTTTS, 65).

äñgüdik ‘aptal, ahmak, akılsız, budala, bön’ < *ängi* ‘1. Erkek eşek 2. Kaba saba, nezaketsiz kimse’ (KTTTS, 66).

äredik ‘arada sırada, seyrek, bazen’ < *ara* ‘ara’ (KTTTS, 67).

ärekidik ‘ara sıra, arada sırada, bazen’ < *ara* ‘ara’ (KTTTS, 67).

äsemidik ‘güzellik, zariflik, zarafet, incelik’ < *äsem* ‘güzel, zarif, görkemli’ (KTTTS, 67).

bağbandıq ‘bahçıvanlık’ < *bağban* ‘bahçıvan, bağban’ (KTTTS, 71).

bayıpsızdıq ‘istikrarsızlık, kararsızlık’ < *bayıpsız* ‘istikrarsız, kararsız’ (KTTTS, 74).

baqıldıq ‘1. Helâllik 2. Cimrilik’ < *baqıl* (*u*) ‘cimri, pinti, hasis, nekes’ (KTTTS, 75).

baqıtsızdıq ‘talihsizlik, şanssızlık, bahtsızlık’ < *baqıtsız* ‘talihsiz, mutsuz, şanssız, kadersiz’ (KTTTS, 76).

balğındıq ‘gençlik çağı’ < *balğın* ‘1. Taze bitki 2. Olgunlaşmamış, ergenlik çağına gelmemiş (kimse)’ (KTTTS, 77).

baldıq ‘puanlık’ < *ball* ‘derece puan’ (KTTTS, 77).

basınğandıq ‘başkalarını kendinden aşağı görme, büyüklük taslama’ < *basın-* ‘üstünlük göstermek, tahakkümü altına almak, bastırmak’ (KTTTS, 81).

batıldıq ‘yürekli, cesaretlilik, bahadırılık’ < *batıl* ‘cesur, yürekli’ (KTTTS, 82).

batılsızdıq ‘tereddüt, cesaretsizlik, yüreksizlik’ < *batılsız* ‘cesaretsiz, yüreksiz’ (KTTTS, 82).

beyqamdıq ‘sükûnet, sakinlik, kaygısızlık’ < *beyqam* ‘gamsız, endişesiz, kedersiz’ (KTTTS, 85).

bekemdik ‘sağlamlık, berklik’ < *bekem* ‘güçlü, sağlam’ (KTTTS, 86).

belgisizdik ‘belirsizlik’ < *belgisiz* ‘belirsiz, bilinmez, meçhul’ (KTTTS, 87).

bereketsizdik ‘bereketi olmayan, bereketsizlik’ < *bereketsiz* ‘bereketsiz, bereketi olmayan’ (KTTTS, 87).

bodandıq ‘bağımsız olmama, bağlılık, bağımlı, sömürge’ < *bodan* ‘bağımlı, bağlı’ (KTTTS, 90).

bolımsızdıq ‘olumsuzluk, eksiklik’ < *bolımsız* ‘olumsuz, menfi’ (KTTTS, 91).

bosañdıq ‘gevşeklik, yumuşaklık, rehavet’ < *bosañ* ‘Sıkı olmayan, gevşek’ (KTTTS, 93).

bostandıq ‘bağımsız, serbestlik, özgürlük’ < *bostan* (*u*) ‘serbest, hür’ (KTTTS, 93).

bötendik ‘yabancılık’ < *böten* ‘yabancı, el, ecnebi, başka’ (KTTTS, 95).

buwazdıq ‘hamilelik’ < *buwaz* ‘gebe, yüklü, hamile’ (KTTTS, 95).

buzılğandıq ‘ahlaksızlık, azgınlık, sapmışlık, delâlet’ < *buzılğan* ‘kötü yola düşen, azan (adam)’ (KTTTS, 97).

bütindik ‘1. Bütünlük 2. Birlik, beraberlik’ < *bütün* ‘1. Bütün, tam 2. Sapasağlam, zedelenmemiş 3. tam sayı’ (KTTTS, 101).

bitpıldıq ‘1. Bildircin 2. Bildircinin çıkardığı ses’ < *bitpıl* (KTTTS, 103).

bilimpazdıq ‘bilgili olma’ (KTTTS, 103) < *bilimpaz* ‘okumuşluk, âlim’ (Yüce, 1984: 58).

bilimsizdik ‘bilimsiz olma durumu, bilgisizlik, cehalet’ < *bilimsiz* ‘bilgisiz, cahil’ (KTTTS, 103).

gramdıq ‘bir gramlık’ < *gramm* ‘(santimetre, gram, saniye sisteminde) Kilogramın binde biri değerindeki ağırlık birimi, gram’ (KTTTS, 112).

ğılımsızdıq ‘bilgisizlik’ < *ğılımsız* ‘bilgisiz’ (KTTTS, 116).

dayındıq ‘hazırlık’ < *dayın* ‘hazır’ (KTTTS, 117).

daraşıldıq ‘bencillik, kendini beğenmişlik’ < *daraşıl* ‘yalnızlığı seven, kalabalıktan hoşlanmayan kimse, münzevi’ (KTTTS, 119).

darqandıq ‘cömertlik, bolluk’ < *darqan* ‘1. Geniş, ferah 2. Cömert, eli açık’ (KTTTS, 119).

däldik ‘kesinlik, açıklık’ < *däl* ‘tam, doğru, net, tıpatıp, tastamam, aynen’ (KTTTS, 121).

dälsizdik ‘uygunsuzluk, aynı olmama durumu’ < *dälsiz* ‘tam değil, aynı değil, uygun değil’ (KTTTS, 121).

dämdik ‘yemeğin tadı ile ilgili özellik’ < *däm* ‘1. Tat, zevk, lezzet 2. Yemek, aş’ (KTTTS, 121).

därmensizdik ‘dermansızlık, kuvvetsizlik, hâlsizlik, çaresizlik’ < *därmensiz* ‘dermansız, güçsüz, mecalsiz, çaresiz’ (KTTTS, 122).

deldaldıq ‘tellâllık, simsarlık, aracılık’ < *deldal* ‘tellal, aracı, simsar’ (KTTTS, 123).

diyqandıq ‘çiftçilik, ziraat, tarım’ < *diyqan* ‘çiftçi, rençber’ (KTTTS, 126).

duşpandıq ‘düşmanlık, hasımlık, yağılık’ < *duşpan* ‘düşman, yağı, hasım, dost olmayan’ (KTTTS, 130).

dümbilezdik ‘çiğlik, hamlık’ < *dümbilez* ‘olgunlaşmamış, ham, çiğ, pişmemiş’ (KTTTS, 131).

düniyeşildik ‘aç gözlülük, doyumsuzluk, cimrilik, tamahkârlık’ < *düniyeşil* ‘mal mülkü seven, dünya canlısı, mal canlısı’ (KTTTS, 131).

dürdarazdıq ‘bazen küs, bazen dost olma durumu’ < *dürdaraz* ‘bazen küs, bazen dost’ (KTTTS, 131).

dımquldıq ‘nemlilik, rutubetlilik’ < *dımqu* ‘nemli, ıslak, rutubetli’ (KTTTS, 132).

dinsizdik ‘dinsizlik’ < *dinsiz* ‘dinsiz’ (KTTTS, 133).

egemendik ‘egemenlik, hükümlanlık, hakimiyet’ < *egemen* ‘egemen, hakimiyet’ (KTTTS, 135).

egizdik ‘ikizlik’ < *egiz* ‘1. İkiz. 2. Çift’ (KTTTS, 136).

egindik ‘sürülmüş, ekilmiş tarla, ekinlik’ < *egin* ‘ekin’ (KTTTS, 136).

ezdik ‘uyuşukluk, gevşeklik, tembellik’ < *ez* (ı) ‘gevşek, iradesiz, azimsiz’ (KTTTS, 136).

eldik ‘1. Halka has, halka özgü 2. Birlik beraberlik, barış’ < *el* ‘1. Halk, millet 2. Memleket, yurt’ (KTTTS, 138).

emdik ‘1. Tıbbî 2. Şifalı’ < *em* ‘1. Tedavi 2. Şifa, deva, em 3. Çare, çözüm yolu’ (KTTTS, 139).

endik ‘enlem’ < *en* (ı) ‘en, genişlik’ (KTTTS, 140).

epşildik ‘kurnazlık, düzenbazlık, hilekârlık’ < *epşil* ‘kurnaz, zeki’ (KTTTS, 141).

erkindik ‘1. Erkinlik, serbestlik 2. Hürriyet, özgürlük’ < *erkin* ‘1. Erkin, serbest, hür, özgür 2. Bağımsız, egemen 3. Kolay, rahat’ (KTTTS, 142).

erikkendik ‘meşgale, uğraş bulamama, eli boş kalma’ < *erik-* (ı) ‘işsizlikten ne yapacağını bilememek, canı sıkılmak’ (KTTTS, 144).

esalañdıq ‘dangalaklık, delilik, ahmaklık’ < *esalañ* ‘dangalak, budala, aptal, deli, çılgın’ (KTTTS, 144).

esendik ‘esenlik, sağlık’ < *esen* ‘sağ salim, esen’ (KTTTS, 144).

esepşildik ‘menfaatçilik, kendi faydasını gözetme’ < *esepşil* ‘çıkarıcı, hesapçı, önemsiz’ (KTTTS, 145).

essizdik ‘akılsızlık, ussuzluk, aptallık’ < *essiz* ‘1. Akılsız, ussuz, deli 2. Dangalak, yarım akıllı, budala, aptal’ (KTTTS, 145).

esimdik ‘zamir, adıl’ < *esim* ‘ad, isim’ (KTTTS, 146).

etsizdik ‘etsizlik, zayıflık, sıskalık’ < *etsiz* ‘zayıf, sıska’ (KTTTS, 147).

jağımpazdıq ‘yağcılık, dalkavukluk, şaklabanlık’ < *jağımpaz* ‘yağcı, dalkavuk, şaklaban’ (KTTTS, 150).

jazdıq ‘yaz boyunca kullanılan, yazlık (giyecek vb.)’ < *yaz* (ı) ‘yaz’ (KTTTS, 151).

jazıqsızdıq ‘suçsuzluk, kabahatsizlik’ < *jazıqsız* ‘suçsuz, günahsız, kabahatsiz’ (KTTTS, 151).

jaysızdıq ‘rahat, uygun olmama’ < *jaysız* ‘elverişsiz, rahat olmayan, uygunsuz’ (KTTTS, 153).

jayılımdıq ‘hayvan otlatılan yer’ < *jayılım* ‘mera, otlak, salmalık yayla’ (KTTTS, 153).

jaqtırmağandıq ‘beğenmemezlik’ < *jaqtırma-* ‘beğenmemek, hoşlanmamak’ (KTTTS, 154).

jaqındıq ‘1. yakınlık 2. Akrabalık, hısımlık’ < *jaqın* ‘1. Yakın 2. Akraba, hısım’ (KTTTS, 154).

jalğandıq ‘sahtelik, yapaylık’ < *jalğan (u)* ‘gerçek olmayan, yalan, uydurma’ (KTTTS, 156).

jalğızdıq ‘yalnızlık’ < *jalğız* ‘1. Yalnız, yegâne 2. Tek başına’ (KTTTS, 156).

jaltañdıq ‘ürkeklik, çekingenlik, korkaklık’ < *jaltañ (u)* ‘korkak, ürkek’ (KTTTS, 158).

jamandıq ‘1. Kötülük, fenalık. 2. Kötü haber’ < *jaman* ‘1. Kötü, fena 2. Sevimsiz, hoş olmayan 3. Çok fazla, aşırı’ (KTTTS, 158).

jansebildik ‘dayanıklılı olma, sabır, tahammül etme’ < *jansebil* ‘dayanıklılı, tahammüllü, sabırlı’ (KTTTS, 160).

jansızdıq ‘cansızlık, hareketsizlik’ < *jansız (ı)* ‘1. Cansız, diri olmayan 2. Fersiz (göz) 3. İssiz’ (KTTTS, 161).

jañaşıldıq ‘modernizm, yenilikçilik’ < *janaşıl* ‘çağdaş, muasır, asrî, modern’ (KTTTS, 161).

jaramsızdıq ‘işe yaramazlık, gereksizlik, lüzumsuzluk’ < *jaramsız* ‘1. İşe yaramaz, lüzumsuz, gereksiz 2. Sevimsiz, hoşagitmeyen’ (KTTTS, 163).

jarımdıq ‘1. Bir bütünün yarısı 2. Delilik, yarım akıllılık’ < *jarım* ‘1. yarım 2. Sakat, özürlü 3. Yarım akıllı, deli, aptal’ (KTTTS, 165).

jasampazdıq ‘yaratıcılık, üretkenlik’ < *jasampaz* ‘yaratıcı, yapıcı, üretken’ (KTTTS, 166).

jasıldıq ‘yeşillik’ < *jasıl (u)* ‘1. Yeşil 2. Taze’ (KTTTS, 167).

jawızdıq ‘canilik, zalimlik, gaddarlık’ < *jawız* ‘1. Acımasız, zalim, cani 2. Gaddar, sert’ (KTTTS, 169).

jäditşildik ‘ceditçilik’ < *jaditşil* ‘ceditçi, cedit hareketini destekleyen’ (KTTTS, 170).

jedeldik ‘çabukluk, acillik, ivedilik’ < *jedel* ‘acil, acele, ivedi’ (KTTTS, 171).

jeksurındıq ‘alçaklık, kalleşlik’ < *jeksurin* ‘alçak, kalleş, menfur’ (KTTTS, 172).

jemdik ‘yemlik’ < *jem* ‘yem’ (KTTTS, 174).

jeñildik ‘1. Hafiflik 2. Kolaylık, basitlik 3. Muafiyet, avantaj, tolerans 4. Ölmek üzere olan kişi için okunan dua 5. Hafiflik, hoppalık’ < *jeñil* ‘1. Hafif, ağır olmayan 2. Kolay, basit 3. Üstünkörü, yüzeysel 4. Hafif, hoppa’ (KTTTS, 175).

jeñimpazdıq ‘galiplik, yenilmezlik’ < **jeñimpaz** ‘muzaffer, galip’ (KTTTS, 175).

jerşildik ‘1. Etrafı iyi tanıma 2. Hemşehrilik’ < **jerşil** ‘gördüğü yeri unutmayan, yeri iyi bilen’ (KTTTS, 176).

jetesizdik ‘akılsızlık, şuarsuzluk’ < **jetesiz** ‘akılsız, şuarsuz, düşüncesiz’ (KTTTS, 176).

jetimdik ‘1. Yetimlik, öksüzlük 2. Koruyucusu, hamisi olmama’ < **jetim** ‘1. Yetim, öksüz 2. Koruyucusu, hamisi olmayan’ (KTTTS, 177).

jetimsizdik ‘yetersizlik, yokluk’ < **jetimsiz** ‘yetersiz’ (KTTTS, 177).

jetiskendik ‘her imkâna sahip olma durumu, yeterlilik’ < **jetis-** ‘1. Sevinmek, mutlu olmak 2. Erişmek, gark olmak’ (KTTTS, 177).

jiyendik ‘yeğenlik’ < **jiyen** ‘yeğen, kız kardeşin çocuğu’ (KTTTS, 178).

jiynaqsızdıq ‘düzensizlik, tertipsizlik’ < **jiynaqsız** ‘düzensiz, tertipsiz’ (KTTTS, 178).

joyqındıq ‘tahripkârlık, imha etme, kırıp geçirme, şiddetlilik’ < **joyqın** ‘1. Tahripkâr, imha edici, kırıp geçiren, şiddetli 2. Muazzam, muhteşem’ (KTTTS, 179).

joldıq (ı) ‘1. Yolluk, yol için gerekli olan 2. Satırlık, mısralık’ < **jol** ‘1. Yol 2. Uzak

sefer, yolculuk 3. Satır, mısra 4. Âdet, gelenek 5. Çare, yol’ (KTTTS, 181).

joldıq (u) ‘genç kızların bayramlarda sevgililerine verdikleri işlemeli, oyalı mendil’ < **jol** ‘1. Yol 2. Uzak sefer, yolculuk 3. Satır, mısra 4. Âdet, gelenek 5. Çare, yol, yöntem’ (KTTTS, 181).

jolsızdıq ‘düzensizlik, tertipsizlik, uygunsuzluk, münasebetsizlik’ < **jolsız** ‘1. Yolsuz 2. Uygunsuz, düzensiz’ (KTTTS, 181).

josparsızdıq ‘plânsızlık, programsızlık, sistemsizlik’ < **josparsız** ‘plansız, programsız’ (KTTTS, 182).

josiqsızdıq ‘uygunsuzluk, yersizlik, mantıksızlık’ < **josiqsız** ‘uygunsuz, yersiz, mantıksız’ (KTTTS, 182).

jönsizdik ‘yersizlik, uygunsuz davranış’ < **jönsiz** ‘yersiz, uygunsuz’ (KTTTS, 183).

juwandıq ‘1. Kalınlık 2. Güçlülük, kuvvetlilik’ < **juwan** ‘1. Kalın, geniş 2. Şişman, tombul 3. Güçlü, kuvvetli, gür (ses)’ (KTTTS, 184).

jumıssızdıq ‘işsizlik’ < **jumıssız** ‘işsiz, işi olmayan’ (KTTTS, 187).

jutañdıq ‘kıtlık, fakirlik, yoksulluk’ < **jutañ** ‘fakir, yoksul, harap’ (KTTTS, 188).

jügensizdik ‘edepsizlik, terbiyesizlik’ < **jügensiz** ‘1. Dizginsiz, gemsiz 2. Terbiyesiz, edepsiz’ (KTTTS, 188).

jüzdik (i) ‘yüz askerden oluşan birlik’ < **jüz** (iv) ‘yüz sayısı, yüz’ (KTTTS, 188).

jüzdik (u) ‘yüzlük (para)’ < **jüz** (iv) ‘yüz sayısı, yüz’ (KTTTS, 189).

jüzimdik ‘üzümlük, üzüm yetiştirilen yer’ < **jüzim** ‘üzüm’ (KTTTS, 189).

jıldamdıq ‘1. Hızlılık, çabukluk 2. Hız, sü’rat’ < **jildam** ‘süratli, hızlı, tez, çabuk’ (KTTTS, 191).

jıldıq (i) ‘yıllık, bir yıla mahsus’ < **jil** ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191).

jıldıq (u) ‘yıl dönümü’ < **jil** ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191).

jıluvsızdıq ‘sıcak olmama durumu’ < **jıluvsız** (KTTTS, 192).

jikşildik ‘bozgunculuk, ihtilafçılık, bölücülük, münafıklık’ < **jikşil** ‘ihtilafçı, bozguncu, bölücü, münafık’ (KTTTS, 195).

beldik ‘deri kemer, kayış’ < **bel** ‘1. Bedenin kemer bağlanacak yeri, bel 2. Dağın sırtı 3. Dayanak, arka’ (KTTTS, 87).

zalalsızdıq ‘zararsızlık’ < **zalalsız** ‘zararsız, zarar vermeyen’ (KTTTS, 197).

zalımdıq ‘1. Zalimlik, acımasızlık 2. Sinsilik, hainlik’ < **zalım** ‘1. Zalim, merhametsiz 2. Sinsi, art niyetli’ (KTTTS, 197).

zañsızdıq ‘kanunsuzluk, kanuna aykırılık’ < **zañsız** ‘kanuna aykırı, kanunsuz’ (KTTTS, 198).

zararsızdıq ‘ziyansızlık, zararsızlık’ < **zararsız** ‘zararsız, ziyansız’ (KTTTS, 198).

zatsızdıq ‘soysuzluk, asılsızlık’ < **zatsız** ‘1. Malsız, mülksüz 2. Asılsız, soysuz’ (KTTTS, 199).

zäwlimdik ‘yükseklik, büyüklük’ < **zäwlim** ‘yüce, çok yüksek, büyük’ (KTTTS, 200).

zeyinsızdıq ‘1. Gayretsizlik, dikkatsizlik, ilgisizlik 2. Anlayışsızlık, kalın kafalılık’ < **zeyinsız** ‘1. Dikkatsiz, ilgisiz 2. Anlayışsız, kalın kafalı’ (KTTTS, 201).

zerikkendik ‘sıkılğanlık’ < **zerik-** ‘canı sıkılmak, bıkmak, usanmak, bezmek’ (KTTTS, 201).

ziyandıq ‘zararlılık, ziyanlı olma durumu’ < **ziyan** ‘zarar, ziyan, yitim’ (KTTTS, 202).

ziyansızdıq ‘zararsızlık, ziyansızlık’ < **ziyansız** ‘zararsız, ziyansız’ (KTTTS, 202).

zorayğandıq ‘büyümüşlük, gelişmişlik’ < **zoray-** ‘büyümek, güçlenmek, gelişmek’ (KTTTS, 202).

zulımdıq ‘zalimlik, şer, kötülük, gaddarlık’ < **zulım** ‘zalim, şerir, gaddar’ (KTTTS, 203).

zımiyandıq ‘1. Zalimlik, düşmanlık 2. Gizlilik’ < *zımiyan* ‘zalim, hilekâr, kurnaz’ (KTTTS, 203).

iybasızdıq ‘terbiyesizlik, edepsizlik’ < *iybasız* ‘edepsiz, terbiyesiz’ (KTTTS, 205).

iyesizdik ‘sahipsizlik, iyesizlik’ < *iyesiz* ‘sahipsiz, sahibi olmayan’ (KTTTS, 206).

iyşildik ‘yöneticilik, idarecilik’ < *ıye* ‘1. İye, sahip, efendi 2. Vali, yönetici 3. Yaradan, Tanrı’ (KTTTS, 206).

iykemsizdik ‘eğilimsizlik, elverişsizlik, kabiliyetsizlik’ < *ıykemsiz* ‘kabiliyetsiz, eğilimsiz, elverişsiz’ (KTTTS, 207).

imansızdıq ‘imansızlık, inançsızlık, kâfirlik’ < *ımansız* ‘1. İmansız , dinsiz, kâfir 2. Utanmaz, namussuz, arsız’ (KTTTS, 207).

iyşandıq ‘şeyhlik’ < *ıyşan* ‘şeyh’ (KTTTS, 211).

ıyışıldık ‘koku alma duyusu yüksek olma’ < *ıyışıl* ‘koku alma duyusu yüksek’ (KTTTS, 213).

kezdik (*u*) ‘bir arşınlık’ < *kez* (*u*) ‘71, 12 cm. ye eşit ölçü birimi, arşın’ (KTTTS, 223).

kezeñdik ‘dönemlik’ < *kezeñ* ‘devre, dönem, devir, zaman’ (KTTTS, 223).

keyigendik ‘rencide olma, sitem etme, kırılma’ < *keyi-* ‘rencide olmak, üzülmek,

sitem etmek, alınmak , kırılmak’ (KTTTS, 224).

keketkendik ‘alaycılık’ < *keket-* ‘alay etmek, istihza etmek’ (KTTTS, 224).

kekşildik ‘kincilik, kindarlık’ < *kekşil* ‘kinci, kindar’ (KTTTS, 225).

keleñsizdik ‘yersizlik, uygunsuzluk’ < *keleñsiz* ‘yersiz, düzensiz, uygunsuz’ (KTTTS, 226).

kelissizdik ‘anlaşmazlık, uyumsuzluk, ahenksizlik’ < *kelissiz* ‘1. Yersiz, uygunsuz 2. Çirkin, yakışıksız’ (KTTTS, 227).

kelisimsizdik ‘anlaşmazlık, uyumsuzluk, ahenksizlik’ < *kelisimsiz* ‘uyumsuz, ahenksiz’ (KTTTS, 227).

kemdik ‘1. Azlık, yetersizlik, eksiklik 2. Kıtlık, yokluk’ < *kem* ‘1. Eksik, noksan 2. Kalitesiz, kötü 3. Sakat, özürlü, zavallı, gariban’ (KTTTS, 227).

keñdik ‘1. Genişlik, enlilik 2. Merhametli, affedici’ < *keñ* ‘1. Geniş, bol 2. İyi niyetli, alçak gönüllü, insancıl’ (KTTTS, 229).

keñşeşildik ‘bürokratik, kırtasiyecilikle ilgili’ < *keñşeşil* ‘yöneticilikten hoşlanan’ (KTTTS, 229).

kepildik ‘kefillik, kefalet, garanti’ < *kepil* ‘1. Kefil, garanti, güvence 2. Delil, ispat’ (KTTTS, 230).

kerdeñdik ‘kendini beğenmişlik, gururluluk’ < *kerdeñ* ‘gururlu, çalımli’ (KTTTS, 231).

keşirimşildik ‘affedicilik, bağışlayıcılık’ < *keşirimşil* ‘hoşgörülü, müsamahakâr’ (KTTTS, 236).

kollektivşildik ‘kolektivizm, ortaklaşıcılık’ < *kollektivşil* ‘kolektivist’ (KTTTS, 238).

koroldıq ‘krallık’ < *korol* ‘1. Kral 2. Satranç oyununda şah’ (KTTTS, 241).

közsizdik ‘1. Körlük 2. Dikkatsizlik, tedbirsizlik 3. Cesurluk, gözü peklik’ < *közsiz* ‘1. Gözsüz, kör 2. Sonunu düşünmeyen, dikkatsiz, tedbirsiz 3. Cesur, gözü pek’ (KTTTS, 243).

köñilsizdik ‘neşesizlik, keyifsizlik, isteksizlik’ < *köñilsiz* ‘1. Neşesiz, keyifsiz 2. Gönülsüz, isteksiz’ (KTTTS, 248).

körgensizdik ‘görgüsüzlük, edepsizlik, terbiyesizlik’ < *körgensiz* ‘edepsiz, görgüsü, terbiyesiz’ (KTTTS, 249).

köregendik ‘basiret, öngörü’ < *köregen* ‘1. Sezgili 2. Kâhin’ (KTTTS, 249).

köriksizdik ‘çirkinlik, yakışıksızlık’ < *köriksiz* ‘yakışıksız, çirkin’ (KTTTS, 250).

körimdik ‘görümlük’ < *körim* ‘1. İstikbal, gelecek, ati 2. Bela, kötülük’ (KTTTS, 250).

kösemdik ‘liderlik, önderlik’ < *kösem* ‘lider, önder, rehber’ (KTTTS, 251).

köteremdik ‘zayıflık, sıskalık’ < *köterem* ‘1. Çok zayıf, cılız, sıska 2. Yorgun, bıkkın, bezgin’ (KTTTS, 251).

küzdik (ı) ‘güzlek’ < *küz* ‘güz, sonbahar’ (KTTTS, 254).

küzdik (u) ‘güzün ekilen tahıl’ < *küz* ‘güz, sonbahar’ (KTTTS, 254).

künäsizdik ‘günahsız olma durumu, günahsızlık’ < *künasiz* ‘suçsuz, günahsız, masum’ (KTTTS, 258).

kündik (ı) ‘kadınların güneşten korunmak için ya da süs amaçlı taktıkları bir tür tülbent’ < *kün* ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz 3. Tam gün, 24 saat 4. Vakit, zaman 5. Hava durumu’ (KTTTS, 258).

kündik (u) ‘günlük’ < *kün* ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz 3. Tam gün, 24 saat’ (KTTTS, 258).

künşildik ‘günücülük, hasetlik, kıskançlık’ < *künşil* ‘günücü, hasetçi, kıskanç’ (KTTTS, 259).

küñdik ‘kölelik, cariyelik’ < *küñ* ‘köle (kadın), caribe’ (KTTTS, 259).

kirşeñdik ‘çabuk kirlenme, kir tutma’ < *kirşeñ* ‘1. Kir tutan, çabuk kirlenen 2. ‘çabuk darılan, alıngan’ (KTTTS, 264).

qabiletsizdik ‘kabiliyetsiz, beceriksiz, yeteneksiz olma’ < *qabiletsiz*

‘kabiliyetsiz, yeteneksiz, beceriksiz’ (KTTTS, 268).

qağandıq ‘kağanlık, hükümdarlık’ < **qağan** ‘kağan, hakan, han, hükümdar’ (KTTTS, 269).

qağilezdik ‘1. İnce, zayıf olma 2. Çevik, atılğan olma’ < **qağilez** ‘1. İnce, şişman olmayan, atletik 2. Çevik, atılğan’ (KTTTS, 269).

qadirsizdik ‘itibarı, değeri olmama’ < **qadirsiz** ‘değeri az, değersiz, önemsiz’ (KTTTS, 270).

qajetsizdik ‘gereksizlik, hacetsizlik, lüzumsuzluk’ < **qajetsiz** ‘gereksiz’ (KTTTS, 270).

qajıǵandıq ‘yorgunluk, bitkinlik’ < **qajı-(ı)** ‘yorulmak, bitkin düşmek, gücü tükenmek’ (KTTTS, 271).

qajırsızdıq ‘irade zayıflığı, güçsüzlük’ < **qajırsız** ‘güçsüz, iradesiz, yılğın, dayanıksız’ (KTTTS, 271).

Qazaqstandıq ‘Kazakistanlı, Kazakistan’da yaşayan’ < **Qazaqstan** ‘Orta Asya’da Kazak Türklerinin yaşadığı Türk Cumhuriyeti, Kazakistan’ (KTTTS, 271).

qazandıq ‘1. Mutfak 2. Kazan için yapılmış ocak’ < **qazan (ı)** ‘1. Büyük tencere, kazan 2. Metal eritmeye yarayan büyük kazan 3. Suyun kışın buz tutmayan,

derin, balıkların çokça bulunduğu yeri, ili’ (KTTTS, 272).

qayǵısızdıq ‘kaygısızlık, tasasızlık, endişesizlik’ < **qayǵısız** ‘kaygısız, tasasız, endişesiz’ (KTTTS, 273).

qayransızdıq ‘güçsüzlük, hâlsizlik’ < **qayran** ‘güçsüz, hâlsiz’ (KTTTS, 275).

qayratsızdıq ‘güçsüzlük, hâlsizlik, dermansızlık, mecalsizlik’ < **qayratsız** ‘güçsüz, halsiz, dermansız, mecalsiz’ (KTTTS, 275).

qayındıq ‘kayın olma, kayınlık’ < **qayın** ‘kayın’ (KTTTS, 276).

qayırsızdıq ‘hayırsızlık, vefasızlık’ < **qayırsız** ‘hayırsız, iyiliği dokunmayan, faydası olmayan’ (KTTTS, 276).

qayırmsızdıq ‘merhametsizlik, acımasızlık, gaddarlık’ < **qayırmsız** ‘merhametsiz, acımasız, gaddar’ (KTTTS, 277).

qaldıq ‘artık, kalıntı’ < **qal (ı)** ‘leke’ (KTTTS, 280).

qalıñdıq (ı) ‘1. Kalınlık 2. Çokluk, bolluk 3. Sıklık, yoğunluk’ < **qalıñ** ‘1. 1. Uzunluk ya da genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan, ince karşıtı, kalın 2. Çok, sayıca fazla 3. Seyrek olmayan, sık, yoğun 4. Gür, bol, verimli’ (KTTTS, 282).

qalıñdıq (ı) ‘nişanlı kız’ < **qalıñ (ı)** ‘gelin olacak kıza verilen para veya armağan, kalın’ (KTTTS, 282).

qamzoldıq ‘yeleklik’ < **qamzol** ‘kadınların elbise üzerine giydiği yelek’ (KTTTS, 283).

qamsızdıq ‘tasasızlık, umursamazlık’ < **qamsız** ‘tasasız, umursamaz’ (KTTTS, 283).

qamıqqandıq ‘hüzünlenme, kederlenme, dertlenme’ < **qamıq-** ‘hüzünlenmek, kederlenmek, dertlenmek’ (KTTTS, 283).

qanağatsızdıq ‘doyumsuzluk, tamahkârlık’ < **qanağatsız** ‘kanaat etmeyen, doyumsuz, yetinmeyen’ (KTTTS, 284).

qanağattanğandıq ‘tatmin edici, yeterli görünen’ < **qanağattan-** ‘1. Kanaat etmek, yetinmek 2. Rızalı olmak’ (KTTTS, 284).

qansızdıq ‘kansızlık, solgunluk’ < **qansız** ‘1. Kansız, kanı olmayan 2. Kupkuru, zayıf’ (KTTTS, 286).

qanşıldıq ‘taraf tutma, soy ve sülalesini destekleme’ < **qanşıl** ‘taraf tutan, soy ve sülalesini destekleyen’ (KTTTS, 286).

qapersizdik ‘rahatlık, düşüncesizlik’ < **qapersiz** ‘hiç bir şey düşünmeden, meraksız, rahat’ (KTTTS, 288).

qapısızdıq ‘pişman olmama’ < **qapısız** ‘1. Hazırlıksız, gafil 2. ihtiyatla, dikkatlice’ (KTTTS, 289).

qarajatsızdıq ‘parasızlık, ödeneksizlik’ < **qarajatsız** ‘parasız, pulsuz, ödeneksiz’ (KTTTS, 290).

qarapayımdıq ‘sadelik, sıradanlık, mütevazılık, olağanlık’ < **qarapayım** ‘sade, basit, olağan, mutad, sıradan, alelâde’ (KTTTS, 292).

qarawsızdıq ‘ihmal edilmişlik, bakımsızlık, terk edilmişlik’ < **qarawsız** ‘bakımsız, terk edilmiş, yüzüstü bırakılmış’ (KTTTS, 293).

qarjısızdıq ‘parasızlık, ödenek sıkıntısı’ < **qarjısız** ‘parasız, ödeneği olmayan’ (KTTTS, 295).

qartañdıq ‘yaşlılık, ihtiyarlık’ < **qartañ** ‘ihtiyar, yaşlı’ (KTTTS, 296).

qasañdıq ‘katılaşma, sertleşme durumu’ < **qasañ** ‘1. Sert, sertleşmiş 2. Acımasız, merhametsiz’ (KTTTS, 298).

qasiyetsizdik ‘haysiyetsizlik, onursuzluk’ < **qasiyetsiz** ‘haysiyetsiz, onursuz, şerefsiz’ (KTTTS, 298).

qaskünemdik ‘bedbahtlık, kötü niyetlilik, zararlılık, ziyankârlık’ < **qaskünem** ‘bedhah, kötü niyetli, ziyankâr’ (KTTTS, 299).

qastandıq ‘hasımlık, düşmanlık’ < **qastan** ‘düşman’ (KTTTS, 299).

qataldıq ‘katılık, taş yüreklilik, merhametsizlik, sertlik’ < **qatal** ‘1. Sert, katı yürekli 2. Merhametsiz, acımasız, gaddar 3. Sıkıntılı, cefalı, zor, ağır 4. Sert, çok soğuk (hava)’ (KTTTS, 300).

qatañdıq ‘1. Katılık, sertlik 2. Şartların ağırlığı, zorluğu’ < **qatañ** ‘1. Katı, sert 2. Sert, çok soğuk (hava)’ (KTTTS, 300).

qatersizdik ‘tehlikesiz olma durumu, güvenlik’ < **qatersiz** ‘tehlikesiz, muhatarasız’ (KTTTS, 300).

qatıgezdik ‘kalpsizlik, merhametsizlik, acımasızlık’ < **qatıgez** ‘şefkatsiz, acımasız, merhametsiz’ (KTTTS, 301).

qatındıq ‘kadınlık’ < **qatın** ‘1. Zevce, eş 2. Kadın 3. Korkak, yüreksiz’ (KTTTS, 302).

qawqarsızdıq ‘güçsüzlük, hâlsizlik, çaresizlik, bitkinlik’ < **qawqarsız** ‘güçsüz, halsiz, çaresiz’ (KTTTS, 303).

qawımdıq ‘topluluk oluşturan, birleşen’ < **qawım** ‘1. Topluluk, grup 2. Çok, bir dizi’ (KTTTS, 304).

qawımşıldıq ‘toplumculuk, cemiyetçilik, halkçılık’ < **qawımşıl** ‘toplumcu, cemiyetçi, halkçı’ (KTTTS, 304).

qawındıq ‘kavun ekmek için ayrılan yer’ < **qawın** ‘kavun’ (KTTTS, 304).

qawipsizdik ‘emniyet, güvenlik’ < **qawipsiz** ‘tehlikesiz, güvenli’ (KTTTS, 304).

qaharmandıq ‘kahramanlık, yiğitlik, alplık’ < **qaharman** ‘1. Kahraman, bahadır 2. Tip’ (KTTTS, 304).

qaşağandıq ‘kaçkınlık’ < **qaşağan** ‘hep kaçmayı, sıvışmayı düşünen’ (KTTTS, 304).

qaşqındıq ‘kaçkınlık, firarilik’ < **qaşqın** ‘kaçak, firari’ (KTTTS, 305).

qayawsızdıq ‘kederli, dertli, hüznü olma hâli’ < **qayawsız** ‘kedersiz, dertsiz, üzüntüsüz’ (KTTTS, 305).

qiyqañdıq ‘bir şeyi yapmak istememe, kaçınma’ < **qiyqañ** ‘inatçılık, direngenlik’ (KTTTS, 306).

qiymlıszdıq ‘hareketsizlik’ < **qiymlısz** ‘hareketsiz’ (KTTTS, 306).

qiysapsızdıq ‘1. Hesapsızlık, çokluk. 2. Kanaatsizlik, doyumsuzluk’ < **qiysapsız** ‘1. Çok fazla, hesapsız 2. Kanaatsiz, doyumsuz’ (KTTTS, 307).

qiysınsızdıq ‘mantıksızlık, yersizlik, uygunsuzluk’ < **qiysınsız** ‘mantıksız, yersiz, uygunsuz’ (KTTTS, 307).

qiyındıq ‘1. Çetinlik, zorluk, müşküllük 2. Yokluk, kıtlık 3. Engel, mâni’ < **qiyın** (ı) ‘1. Zor, çetin, müşkül 2. Karışık’ (KTTTS, 308).

qoğamdıq ‘toplumsal, içtimaî’ < **qoğam** ‘toplum, cemiyet, topluluk’ (KTTTS, 310).

qoğamşıldıq ‘toplumculuk, cemiyetçilik, halkçılık’ < **qoğamşıl** ‘topluma kendini adanmış, cemiyetçi, toplumcu’ (KTTTS, 310).

qojayındıq ‘sahiplik, malik olma, iyelik’ < **qojayın** ‘1. İşletme müdürü, işletme sahibi 2. Aile reisi’ (KTTTS, 310).

qolaysızdıq ‘rahat olmama durumu, uygunsuzluk, yakışıksızlık’ < **qolaysız** ‘uygunsuz, elverişsiz’ (KTTTS, 314).

qolapaysızdıq ‘hantallık, mıymıntılık, ağır kanlılık’ < **qolapaysız** ‘hantal, ağırkanlı, mıymıntı’ (KTTTS, 314).

qomdıq ‘devenin keçe, eyer vurulan yeri’ < **qom** ‘1. Devenin hörgücündeki yağ 2. Deve için keçeden yapılmış eyer’ (KTTTS, 316).

qonaqşıldıq ‘konukseverlik, misafirperverlik’ < **qonaqşıl** ‘misafirperver’ (KTTTS, 317).

qonımsızdıq ‘yaraşmama, yaraşır olmama’ < **qonımsız** ‘üstüne oturmayan, uygunsuz, yaraşmayan’ (KTTTS, 317).

qoñdıq ‘hayvanın sağrısı’ < **qoñ** ‘1. Hayvanın sağrı eti 2. Hayvanın semizliği, besililiği’ (KTTTS, 318).

qoñsızdıq ‘zayıflık, çelimsizlik, cılızlık’ < **qoñsız** ‘zayıf, çelimsiz, cılız’ (KTTTS, 318).

qorğansızdıq ‘desteksizlik, dayanaksızlık, müdafaasızlık’ < **qorğansız** ‘1. Desteksiz, müdafaasız, dayanaksız 2. Kimsesiz, sahipsiz’ (KTTTS, 320).

quwañdıq ‘1. Yağışsızlık, kuraklık 2. Solgunluk, rengi kaçma, ölgünlük’ <

quwañ ‘1. Çorak, kıraç 2. Yağışsız, kuru (yıl, mevsim) 3. Solgun, sararmış’ (KTTTS, 325).

quwatsızdıq ‘güçsüzlük, kuvvetsizlik, hâlsizlik’ < **quwatsız** ‘1. Güçsüz, kuvvetsiz, hâlsiz 2. Kalorisi az, düşük kalorili’ (KTTTS, 326).

Qudaysızdıq ‘Allahsızlık, dinsizlik, ateistlik’ < **Qudaysız** ‘Allahsız, dinsiz, ateist’ (KTTTS, 329).

Qudayşıldıq ‘dindarlık’ < **Qudayşıl** ‘Allah’ a inanan, dindar’ (KTTTS, 329).

quzğındıq ‘1. kuzguna has özellik 2. Doyumsuzluk’ < **quzğın** ‘1. Kuzgun 2. Gaddar, acımasız, zalim’ (KTTTS, 330).

quyısqandıq ‘kuskunlu olma durumu’ < **quyısqan** ‘hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış, kuskun’ (KTTTS, 331).

quldıq ‘1. Kulluk, kölelik 2. Baş eğme, bağımlı olma’ < **qul** ‘1. Kul, esir, köle 2. Fert, insan 3. Bir şeye bağlanıp kulluk etme, tapınma’ (KTTTS, 332).

qulıqsızdıq ‘isteksizlik, gönülsüzlük’ < **qulıqsız** ‘isteksiz, hevesiz, gönülsüz’ (KTTTS, 333).

qumarpazdıq ‘heveslilik, meraklılık’ < **qumarpaz** ‘hevesli, meraklı’ (KTTTS, 334).

qumdıq ‘kumluk, kumsal’ < **qum** ‘kum’ (KTTTS, 334).

qunarsızdıq ‘1. Verimsizlik, çoraklık 2. Besin değeri düşük olma’ < **qunarsız** ‘1. Verimsiz, çorak 2. Besin değeri düşük 3. Etkisiz, anlamsız, önemsiz (söz)’ (KTTTS, 335).

qunsızdıq ‘1. Ucuzluk 2. İtibarsızlık, kıymetsizlik’ < **qunsız** (ı) ‘1. Değersiz, ucuz 2. İtibarsız, değersiz 3. Anlamsız, önemsiz’ (KTTTS, 335).

quntsızdıq ‘dikkatsizlik, özensizlik, ilgisizlik, isteksizlik’ < **quntsız** ‘dikkatsiz, özensiz, ilgisiz, isteksiz’ (KTTTS, 335).

qupiyasızdıq ‘gizli saklısı olmama’ < **qupiyasız** ‘gizli saklı olmayan, alenî’ (KTTTS, 336).

qurbandıq ‘1. Kurban kesme geleneği 2. Bir şey uğruna kesilen kurbanlık 3. Bir ülke uğruna canını feda etme’ < **qurban** ‘1. Allah rızası için kesilen hayvan, kurban, adak 2. Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse, şehit’ (KTTTS, 337).

qızğanğandıq ‘kıskançlık’ < **qızğan-** ‘1. Kıskanmak, günölemek, haset etmek 2. Esirgemek, kıyamamak’ (KTTTS, 342).

qızğandıq ‘1. Isınma, kızma 2. Ateşinin yükselmesi 3. İşin hızlanması, yoğunlaşması 4. Sarhoş olma, esrime’ < **qız-** (ı) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut ısısının, ateşin yükselmesi 3. Sarhoş olmak 4. (iş) Yoğunlaşmak, kızışmak 5. Coşmak, ilham gelmek’ (KTTTS, 342).

qızdıq ‘kızlık, bekâret’ < **qız** (ı) ‘1. Kız 2. Genç kız’ (KTTTS, 343).

qızıldıq ‘kırmızılık, kızılılık’ < **qızıl** ‘kızıl, kırmızı, al’ (KTTTS, 344).

qırandıq ‘1. Kartallara has özellik 2. Kahramanlık, cesurluk’ < **qıran** ‘1. Kartalgillerin genel adı 2. Kahraman, cesur’ (KTTTS, 348).

qırsızdıq ‘beceriksizlik, kabiliyetsizlik’ < **qırsız** ‘beceriksiz, sakar’ (KTTTS, 350).

qırşındıq ‘gençlik, delikanlılık’ < **qırşın** ‘genç, delikanlı’ (KTTTS, 350).

qırımpazdıq ‘şıklık, incelik, zarıflık’ < **qırımpaz** ‘şık, bakımlı, temiz’ (KTTTS, 351).

qıstalañdıq ‘zorluk, darlık, yokluk, güçlük’ < **qıstalañ** ‘zor, dar, sıkıntılı (dönem)’ (KTTTS, 352).

qısiltayañdıq ‘zorluk, güçlük’ < **qısiltayañ** ‘1. Sıkışık 2. Acil, ertelenemez olan 3. Zor, ağır’ (KTTTS, 352).

qısılsañdıq ‘1. Zorluk, güçlük, yokluk 2. Kritik, endişe verici olma’ < **qısılsañ** ‘1. Zor, güç, çetin 2. Tehlikeli, kritik, endişe verici’ (KTTTS, 352).

qışqıldıq ‘ekşilik’ < **qışqıl** ‘1. Asit 2. Ekşi’ (KTTTS, 353).

lajsızdıq ‘çaresizlik’ < **lajsız** ‘naçar, çaresiz’ (KTTTS, 355).

laysañdıq ‘çamurlu, balçıklı olma’ < **laysañ** ‘1. Yağış sonrası çamur hâlini almış (toprak) 2. İsyân, kargaşa’ (KTTTS, 355).

lezdik ‘çabukluk, hızlılık, tezlik’ < **lez** ‘alelacele, çabucak’ (KTTTS, 357).

liberaldıq ‘liberallik’ < **liberal** ‘hürriyet ve serbestlikle ilgili, liberal, liberalizm yanlısı’ (KTTTS, 358).

mağınasızdıq ‘anlamsızlık, manasızlık’ < **mağınasız** ‘bir manası olmayan, manasız, anlamsız’ (KTTTS, 365).

mazañdıq ‘rahatsızlık, huzursuzluk, gerginlik’ < **mazañ** ‘rahatsız, huzursuz’ (KTTTS, 362).

mazasızdıq ‘huzursuzluk, rahatsızlık’ < **mazasız** ‘1. Huysuz, geçimsiz 2. Karışık, yoğun, hareketli’ (KTTTS, 362).

mazmundıq ‘içerikle ilgili’ < **mazmun** ‘1. Mazmun, muhteva, içerik 2. Mana, anlam’ (KTTTS, 362).

mazmunsızdıq ‘konusu, içeriği olmama’ < **mazmunsız** ‘mazmunsuz, içeriksiz, muhtevasız, anlamsız’ (KTTTS, 362).

maydandıq ‘savaşa ait, savaş alanındaki’ < **maydan** ‘1. Savaş alanı 2. Savaş, harp 3. Meydan, alan 4. Bir işle uğraşan kimselerin oluşturduğu topluluk, birlik, âlem, dünya’ (KTTTS, 362).

maytalmandıq ‘ustalık, mahirlik’ < **maytalman** ‘işinin ehli, usta’ (KTTTS, 363).

maqsatsızdıq ‘maksatsızlık, amaçsızlık, gayesizlik’ < **maqsatsız** ‘maksatsız, amaçsız, gayesiz’ (KTTTS, 364).

maquldıq ‘takdir etme, tasvip etme, onama’ < **maqul** ‘1. Tamam, peki, olur 2. Doğru, uygun, makul’ (KTTTS, 365).

maldıq ‘hayvanlara has özellik, mallık’ < **mal** (ı) ‘1. Deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal 2. Mal mülk, varlık, zenginlik 3. Eşya, mal 4. Kâr, kazanç 5. Nadan, cahil’ (KTTTS, 365).

malsızdıq ‘hayvan sahibi olmama, fakirlik’ < **malsız** ‘hayvanı olmayan, fakir’ (KTTTS, 366).

mamandıq ‘meslek, branş, uzmanlık alanı’ < **maman** ‘uzman, mütehassıs’ (KTTTS, 366).

mañgazdıq ‘kibirlik, gururluluk, mağrurluk’ < **mañgaz** ‘mağrur kibirli’ (KTTTS, 367).

mañızsızdıq ‘önemsizlik, değersizlik’ < **mañızsız** ‘önemsiz, değersiz, ehemmiyetsiz’ (KTTTS, 368).

mardımsızdıq ‘yetersizlik, verimsizlik’ < **mardımsız** ‘yetersiz, az, cüzi’ (KTTTS, 368).

masañdıq ‘sarhoşluk’ < *masañ* ‘sarhoşça, biraz sarhoş (kimse), çakırkeyif’ (KTTTS, 369).

maskünemdik ‘ayyaşlık, alkolizm’ < *maskünem* ‘alkolik, ayyaş’ (KTTTS, 369).

masıldıq ‘uyuşukluk, tembellik, hımbıllık, asalaklık’ < *masıl* ‘tembel, hımbıl, başkasının sırtından geçinen, ekti, asalak, tufeyli’ (KTTTS, 370).

materiyaldıq ‘malî, maddî’ < *materiyal* ‘1. Materyal, malzeme, gereç 2. Basında çıkan makale vb. kısa yazılar 3. Belirli bir iş veya kişi hakkında toplanan bilgi, malûmat 4. Kumaş’ (KTTTS, 370).

mawsımdıq ‘mevsimlik, dönemlik’ < *mawsım* ‘mevsim’ (KTTTS, 371).

mädeniyetsizdik ‘kültürsüzlük’ < *mädeniyet* ‘1. Kültür 2. Medeniyet, uygarlık’ (KTTTS, 372).

mäjnündik ‘delilik’ < *mäjnün* ‘deli, çılgın’ (KTTTS, 372).

mälimdik ‘malûm olma, bilinme’ < *mälim* ‘malum, açık, bilinen’ (KTTTS, 372).

mälimetsizdik ‘malumatsızlık, bilgisizlik’ < *mälimetsiz* ‘malumatsız, bilgisiz’ (KTTTS, 373).

mänsizdik ‘manasızlık, anlamsızlık’ < *mänsiz* ‘anlamsız, manasız, ehemmiyetsiz’ (KTTTS, 373).

mezgildik ‘bir mevsim süresince, mevsimlik’ < *mezglil* ‘1. Mevsim, sezon 2. Süre, vakit’ (KTTTS, 375).

meyramdıq ‘bayramlık, bayrama özgü olan’ < *meyram* ‘bayram’ (KTTTS, 375).

meyirbandıq ‘merhametlilik, lütufkârlık’ < *meyirban* ‘merhametli, lütufkâr, müşfik’ (KTTTS, 376).

meyirimsizdik ‘merhametsizlik, şefkatsizlik’ < *meyirimsiz* ‘merhametsiz, duygusuz’ (KTTTS, 376).

mekendik ‘yaşamaya, iskân etmeye uygun (yer)’ < *meken* ‘mekân, yer’ (KTTTS, 376).

mendik ‘benimle ilgili, benimle alâkalı’ < *men (i)* ‘ben’ (KTTTS, 377).

menmendik ‘bencillik’ < *menmen* ‘kibirli, kendini büyük gören’ (KTTTS, 377).

menmenşildik ‘bencillik, egoistlik, hodbinlik, kibir, mağrurluk’ < *menmenşil* ‘bencil, egoist’ (KTTTS, 377).

menşikşildik ‘mülkiyet sahibi olma durumu’ < *menşikşil* ‘mülkiyet sahibi olmayı seven’ (KTTTS, 377).

menşildik ‘bencillik, egoistlik’ < *menşil* ‘bencil, egoist’ (KTTTS, 377).

mergendik ‘keskin nişancılık’ < *mergen* ‘keskin nişancı, atıcı’ (KTTTS, 378).

merezdik ‘art niyetlilik, kötü yüreklilik’ < *meraz* ‘1. Maraz 2. Bulaşıcı hastalık 3.

Frengi hastalığı 4. Kötü niyet' (KTTTS, 378).

merzimdik 'süresi vakti belirlenmiş olan' < *merzim* '1. Süre, vakit, miat 2. Mevsim, sezon' (KTTTS, 378).

meşeldik 'raşitik' < *meşel* 'raşitizm' (KTTTS, 379).

meşşandiq 'dar kafalılık, kıt anlayışlılık' < *meşşan* 'dar kafalı, anlayışı kıt kimse' (KTTTS, 379).

mıysızdıq 'beyinsizlik, akılsızlık' < *mıysız* 'beyinsiz, akılsız, alık' (KTTTS, 381).

moyındıq 'soba borusu' < *moyın* 'boyun' (KTTTS, 382).

molıdıq 'bolluk bereket' < *mol* 'bol, çok' (KTTTS, 382).

momındıq 'uysallık, usluluk, sakinlik' < *momın* 'uslu, uysal, sessiz' (KTTTS, 383).

mosqaldıq 'yaşlılık, ihtiyarlık' < *mosqal* 'orta yaşı geçmiş (kimse)' (KTTTS, 384).

muğalimdik 'öğretmenlik' < *muğalim* 'muallim, öğretmen' (KTTTS, 385).

muqtajdıq 'muhtaçlık, ihtiyaç sahibi olma' < *muqtaj* 'ihtiyaç, gereksinim' (KTTTS, 386).

muñsızdıq 'kaygısızlık, tasasızlık, kedersizlik' < *muñsız* 'kaygısız, tasasız' (KTTTS, 387).

murşasızdıq 'çaresizlik, imkânsızlık' < *murşasız* 'çaresiz, imkansız' (KTTTS, 388).

murındıq '1. Hayvan yavrusunun anasından süt emmesini önlemek için burnuna geçirilen demir halka, burunsak, burunluk 2. Önder, lider' < *murın* 'burun' (KTTTS, 388).

Musılmandıq 'Müslümanlık' < *Musılman* '1. Müslüman 2. Merhametli, şefkatli, iyilik seven kişi' (KTTTS, 388).

mügedektik 'sakatlık, özürlülük, malûliyet' < *mügedek* 'özürlü, malûl, sakat' (KTTTS, 388).

mümkindik 'imkân, olanak' < *mümkin* 'mümkün, muhtemel, ihtimal' (KTTTS, 390).

müşkildik 'müşkülât, zorluk, güçlük' < *müşkil* 'müşkül, zor, çetin' (KTTTS, 390).

miğımdıq 'sağlamlık, berklilik, kuvvetlilik' < *miğım* '1. Sağlam, dayanıklı 2. Güçlü, kuvvetli 3. İşinde dikkatli, titiz' (KTTTS, 391).

miljıñdıq 'gevezelik, boşboğazlık, lafazanlık' < *miljıñ* '1. Boş konuşan, boşboğaz, geveze kimse 2. Boş söz' (KTTTS, 391).

mustandıq 'art niyetlilik, hilekârlık' < *mustan* 'hilekar, düzenbaz' (KTTTS, 393).

minezdik ‘mizaçla, karakterle ilgili’ < minez ‘huy, karakter, mizaç’ (KTTTS, 394).

minezsizdik ‘karaktersizlik, kişiliksizlik’ < minezsiz ‘karaktersiz, kişiliksiz’ (KTTTS, 394).

minsizdik ‘pürüzsüzlük, kusursuzluk’ < minsiz ‘pürüzsüz, kusursuz’ (KTTTS, 394).

miskindik ‘zavallılık, acizlik, çaresizlik, miskinlik’ < miskin ‘zavallı, yoksul, miskin, fakir’ (KTTTS, 394).

nadandıq ‘nadanlık, cahillik’ < nadan ‘1. Nadan, cahil 2. Cehalet, karanlık’ (KTTTS, 395).

nazdıq ‘naz, işve, cilve’ < naz (ı) ‘naz, cilve’ (KTTTS, 395).

namıssızdıq ‘namussuzluk, şerefsizlik, onursuzluk’ < namıssız ‘namussuz, şerefsiz, arsız’ (KTTTS, 396).

nanımsızdıq ‘itimatsızlık, güvensizlik’ < nanımsız ‘inanılmaz, inandırıcı olmayan’ (KTTTS, 397).

nariqsızdıq ‘ucuzluk, fiyatların düşmesi’ < nariqsız ‘1. Sabit bir piyasa fiyatı olmayan, istikrarsız 2. Değersiz, kıymetsiz’ (KTTTS, 397).

nawqandıq ‘ürün kaldırma, ekin biçme ile ilgili (işler)’ < nawqan ‘hasat dönemindeki yoğun işler’ (KTTTS, 398).

nändik ‘1. Büyük ve kocaman olma 2. Kuvvetlilik, sağlamlık’ < nän ‘1. Koskoca, kocaman, büyük, devasa 2. Güçlü, sağlam 3. Semiz, besili’ (KTTTS, 399).

närsizdik ‘1. Verimsizlik, gıdasızlık 2. Kalitesizlik, değersizlik’ < närsiz ‘1. Gıdasız, besinsiz 2. Besin değeri düşük’ (KTTTS, 400).

näsilşildik ‘ırkçılık’ < näsilşil ‘ırkçı’ (KTTTS, 400).

näticesizdik ‘neticesizlik, sonuçsuzluk, güdüklük’ < näticesiz ‘sona ulaşmayan, neticesiz, sonuçsuz, güdük’ (KTTTS, 400).

negizsizdik ‘delilsizlik, asılsızlık, temelsizlik’ < negizsiz ‘asılsız, temelsiz, esassız’ (KTTTS, 401).

nekesizdik ‘nikâhsızlık’ < nekesiz ‘nikâhsız’ (KTTTS, 401).

notariyaldıq ‘noterlik’ < notariyal ‘noter’ (KTTTS, 403).

nıǵızdıq ‘1. Sıklık, yoğunluk 2. Sağlamlık, güçlülük’ < nıǵız ‘1. Yoğun, sıkı 2. Sağlam, güçlü’ (KTTTS, 403).

nısapsızdıq ‘kanaatsizlik’ < nısapsız ‘aç gözlü, kanaatsiz’ (KTTTS, 404).

oyqıldıq ‘eğri büğrülük, çukurluk’ < oyqıl ‘eğri büğrü, düz olmayan (yer)’ (KTTTS, 407).

oynampazdıq ‘şakacılık’ < *oynampaz* ‘şakacı’ (KTTTS, 408).

oyşıldıq ‘bilgelik, düşünürlik, filozofluk’ < *oyşıl* ‘düşünür, mütefekkir, bilge, filozof’ (KTTTS, 409).

oynpazdıq ‘oyunbazlık’ < *oynpaz* ‘oyunbaz, oynamayı seven’ (KTTTS, 409).

oqiğandıq ‘okumuşluk, aydınlık, münevverlik’ < *oql-* ‘1. Okumak 2. Tahsil görmek 3. Efsunlamak, büyülemek 4. Hastalığı iyi edeceğini ileri sürerek okumak’ (KTTTS, 411).

ondıq ‘1. Onluk 2. Onbaşı (asker)’ < *on* ‘on’ (KTTTS, 412).

oñtaysızdıq ‘beceriksizlik, yeteneksizlik, yatkın olmama’ < *oñtaysız* ‘uygun, müsait, yatkın olmayan; elverişsiz’ (KTTTS, 414).

opasızdıq ‘1. İkiyüzlülük, vefasızlık, hainlik 2. Düşmanlık, kin gütmek, yavuzluk’ < *opasız* ‘1. Hain, iki yüzlü 2. Sözünde durmayan, namert, döneke, vefasız’ (KTTTS, 414).

orasandıq ‘hayret verici bolluk, çokluk, büyüklük’ < *orasan* ‘1. Çok, pek çok 2. Büyük, devasa’ (KTTTS, 416).

ormandıq ‘ormanlık (yer)’ < *orman* ‘orman’ (KTTTS, 417).

orındıq ‘oturak, sandalye, oturacak yer’ < *orın* ‘1. Yer, mekân 2. Mevki, makam 3. Önem, hususiyet, özellik’ (KTTTS, 418).

osaldıq ‘güçsüzlük, zayıflık, gevşeklik’ < *osal* ‘dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek’ (KTTTS, 419).

ospadarsızdıq ‘kabalık, nezaketsizlik’ < *ospadarsız* ‘kaba, nezaketsiz; kabadayı’ (KTTTS, 419).

otandıq ‘vatana has, vatana ait, vatana özgü’ < *otan* ‘1. Vatan 2. Aile, ocak’ (KTTTS, 420).

otanşıldıq ‘yurtseverlik, vatanperverlik, vatanseverlik’ < *otanşıl* ‘vatansever’ (KTTTS, 420).

otındıq ‘odunluk (ağaç)’ < *otın* ‘odun’ (KTTTS, 420).

otırıqşıldıq ‘yerleşik olma durumu’ < *otırıqşıl* ‘bir yere yerleşmiş, yerleşik’ (KTTTS, 421).

oyazdıq ‘zayıflık, sıskalık’ < *oyaz* ‘ince’ (KTTTS, 421).

özdik (*özdik jumıs*) ‘öğrencinin kendi başına araştırması için verilen ödev’ < *öz* ‘öz, kendi’ (KTTTS, 424).

özimşildik ‘bencilik, egoistlik’ < *özimşil* ‘1. Bencil, egoist 2. Kibirli, büyülenen’ (KTTTS, 425).

özindik ‘özgü, kendince, kendine has’ < *özin- özi* ‘kendi kendini, birbirini’ (KTTTS, 425).

öktemdik ‘güç, kuvvet bakımından üstünlük kurma’ < *öktem* ‘1. Hükmedici, emredici 2. Sert, şiddetli, güçlü’ (KTTTS, 425).

öktemşildik ‘üstünlük kurma, hükmetme’ < *öktemşil* ‘hükmetmeyi, emretmeyi seven, mütehakkim’ (KTTTS, 425).

ökildik ‘temsilcilik, vekillik’ < *ökil* ‘vekil, temsilci’ (KTTTS, 426).

ökimdik ‘güç, kuvvet bakımından üstünlük kurma’ < *ökim* ‘karar, hüküm, genelge’ (KTTTS, 426).

öleñdik ‘şiire has, şarkıya ait’ < *öleñ* ‘1. Şiir 2. Şarkı’ (KTTTS, 426).

öleñşildik ‘1. Şairlik, ozanlık 2. Şarkıcılık’ < *öleñşil* ‘şarkıyı, şiiri seven’ (KTTTS, 427).

ömirşeñdik ‘hayata bağlılık, ortama ayak uydurma’ < *ömirşeñ* ‘hayata bağlı, yaşamayı seven’ (KTTTS, 428).

önegesizdik ‘terbiyesizlik, görgüsüzlük’ < *önegesiz* ‘terbiyesiz, görgüsüz’ (KTTTS, 428).

önerpazdıq ‘1. Ustalık, mahirlik, beceriklilik 2. Şarkıcılık, dansçılık’ < *önerpaz* ‘1. Sanatkâr 2. Şarkı söyleyen, dans eden kimse’ (KTTTS, 429).

önimdik ‘ürünle ilgili, ürüne has’ < *önim* ‘mahsul, ürün’ (KTTTS, 429).

önimsizdik ‘verimsizlik’ < *önimsiz* ‘verimsiz, verimi az’ (KTTTS, 429).

önimtaldıq ‘verim, verimlilik’ < *önimtal* ‘1. Bol ürün veren, verimli 2. Çabuk çoğalan’ (KTTTS, 429).

öreskeldik ‘kabalık, yakışsızlık, terslik’ < *öreskel* ‘abes, yakışsız, kaba’ (KTTTS, 431).

öresizdik ‘bilgisizlik, cehalet’ < *öresiz* ‘bilgisiz, ufku dar’ (KTTTS, 431).

örşildik ‘cesurluk, cüretkârlık’ < *örşil* ‘inatçı, dik başlı, ayak direyen asi’ (KTTTS, 432).

ösekşildik ‘dedikoduculuk, kovuculuk, fitnecilik’ < *ösekşil* ‘dedikoducu, fitneci’ (KTTTS, 432).

ösimdik ‘bitki, nebat’ < *ösim* ‘1. Ürün, verim, artış, artma 2. Faiz, nema’ (KTTTS, 433).

paydakünemdik ‘tamahkârlık, çıkarıcılık’ < *paydakünem* ‘menfaatçi, menfaatperest, çıkarıcı’ (KTTTS, 435).

pañdıq ‘mağrurluk, kendini beğenmişlik’ < *pañ* ‘gururlu, kendini beğenmiş, mağrur, kibirli’ (KTTTS, 437).

parasatsızdıq ‘ferasetsizlik, sağduyusuz olma durumu’ < *parasatsız* ‘ferasetsiz, sağduyusuz’ (KTTTS, 437).

partiyaşıldıq ‘particilik, gruplaşma’ < *partiyaşıl* ‘bölücü, bozguncu’ (KTTTS, 438).

paydasızdıq ‘gereksizlik, yararsızlık’ < *paydasız* ‘faydasız, yararsız, gereksiz’ (KTTTS, 435).

pendeşildik ‘zaaf, irade zayıflığı, beşerî kusur’ < *pende* ‘1. bende, insan 2. Kul, garip, âciz’ (KTTTS, 441).

pändig ‘derslik, derslerle ilgili’ < *pän* ‘ders’ (KTTTS, 440).

päruwaysızdıq ‘gamsızlık, tasasızlık’ < *päruwaysız* ‘gamsız, tasasız’ (KTTTS, 440).

puşaymandıq ‘fakirlik, yoksulluk, zavallılık’ < *puşayman* ‘fakirlik, yoksulluk, zavallılık, biçare’ (KTTTS, 446).

pişendik ‘otlak, mera, çayırılık’ < *pişen* ‘hayvanların yemesi için biçilen ot’ (KTTTS, 448).

raqımsızdıq ‘merhametsizlik, acımasızlık, amansızlık’ < *raqımsız* ‘garazkâr, merhametsiz, acımasız’ (KTTTS, 450).

retsizdik ‘karışıklık, düzensizlik, systemsizlik’ < *retsiz* ‘gelişi güzel, rastgele, düzensiz’ (KTTTS, 453).

riyasızdıq ‘riyasızlık, içtenlik’ < *riyasız* ‘riyasız, içten, samimi’ (KTTTS, 454).

ruwşıldıq ‘boy ve kabilelere bölünme, kabilecilik’ < *ruwşıl* ‘insanları boy ve sülalelere ayıran’ (KTTTS, 455).

sabazdıq ‘1. Cesaretilik, yürekli 2. Yiğitlik, mertlik’ < *sabaz* ‘birisinin

kahramanlığına, cesaretine, akıllılığına memnun olunduğunda kullanılan ifade; babayiğit, aferin, vb.’ (KTTTS, 457).

sabırsızdıq ‘sabırsızlık, tahammülsüzlük’ < *sabırsız* ‘sabırsız, tahammülsüz’ (KTTTS, 458).

sayqaldıq ‘hilekârlık, düzenbazlık, dolandırıcılık’ < *sayqal* ‘1. Hayat kadını 2. ‘hilekâr, düzenbaz, dolandırıcı’ (KTTTS, 459).

saytandıq ‘şeytanlık, yalancılık, hilekârlık’ < *saytan* ‘1. Şeytan 2. Arabozucu, fitneci, fesat çıkaran’ (KTTTS, 460).

saqsızdıq ‘gamsızlık, tasasızlık, vurdumduymazlık’ < *saqsız* ‘gamsız, tasasız, vurdumduymaz’ (KTTTS, 461).

salqındıq ‘1. Soğukluk, serinlik 2. Hevessizlik, isteksizlik 3. Kırgınlık, dargınlık’ < *salqın* ‘1. Soğuk, serin 2. Araları açık, soğuk’ (KTTTS, 463).

sanasızdıq ‘düşüncesizlik, şuursuzluk, bilinçsizlik’ < *sanasız* ‘1. Şuursuz, bilinçsiz, akılsız, ahmak 2. Aptal gibi’ (KTTTS, 466).

sapasızdıq ‘kalitesizlik, niteliksizlik’ < *sapasız* ‘kalitesiz, niteliksiz’ (KTTTS, 467).

sarañdıq ‘cimrilik, pintilik’ < *sarañ* ‘1. Cimri, hasis, pinti 2. Ağır, hantal’ (KTTTS, 468).

sarbazdıq ‘askerlik, savaşçılık’ < *sarbaz* ‘asker, savaşçı, muharip’ (KTTTS, 468).

satqındıq ‘hainlik, döneklik, kaypaklık, satılmışlık’ < *satqın* ‘hain, dönek, kaypak, satılmış’ (KTTTS, 471).

satımdıq ‘satılık’ < *sat-* ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 472).

sawatsızdıq ‘ümmilik, okuma yazma bilmezlik, okumamışlık’ < *sawatsız* ‘cahil, öğrenim görmemiş, okumamış’ (KTTTS, 472).

sawındıq ‘sağmaya elverişli, sağmal’ < *sawın* ‘1. Sağmal hayvan 2. Sağma vakti, sağım zamanı’ (KTTTS, 473).

sayazdıq ‘1. Derin olmama, sığlık 2. Anlama, kavrama ve bilgi seviyesi düşük olma’ < *sayaz* ‘1. Derin olmayan, sığ 2. Bilgi seviyesi düşük, sığ düşünceli’ (KTTTS, 474).

sayasatşıldıq ‘siyasete düşkünlük’ < *sayasatşıl* ‘siyaseti, politikayı seven (kimse)’ (KTTTS, 474).

säykessizdik ‘uygunsuzluk, münasebetsizlik, uyuşmazlık’ < *säykessiz* ‘uygunsuz, münasebetsiz’ (KTTTS, 474).

sändig ‘güzellik, süs’ < *sän* ‘1. Güzellik, şıklık, zariflik 2. Moda’ (KTTTS, 475).

sätsizdik ‘şanssızlık, uğursuzluk, başarısızlık’ < *sätsiz* ‘şanssız, uğursuz’ (KTTTS, 476).

sezimsizdik ‘duygusuzluk, hissizlik’ < *sezimsiz* ‘duygusuz, hissiz, katı’ (KTTTS, 477).

semizdik ‘1. Şişmanlık, semizlik, tombulluk 2. Kibirlilik, kurumluluk’ < *semiz* ‘semiz, şişman, tombul’ (KTTTS, 479).

soyqandıq ‘fesatçılık, fitnecilik, karışıklık’ < *soyqan* ‘1. Felaket, yıkım, karışıklık, kargaşa 2. Kavgacı, fesatçı, münafık, ordu bozan kimse’ (KTTTS, 484).

solğındıq ‘1. Solgunluk, sönüklük 2. Durgunluk, pasiflik’ < *solğın* ‘1. Solgun, solmuş 2. Boş, gevşek, pasif, cansız’ (KTTTS, 486).

sortañdıq ‘tuzlu olma, tuzlak hâle gelme’ < *sortañ* ‘tuzlak, tuzlu arazi’ (KTTTS, 488).

sözdik ‘sözlük, lügat kitabı’ < *söz* ‘1. Bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük’ (KTTTS, 489).

sultandıq ‘sultanlık, saltanat’ < *sultan* ‘hükümdar, sultan’ (KTTTS, 493).

sumdıq ‘1. Uğursuzluk; kötülük, art niyetlilik 2. Kötü, kara haber’ < *sum* ‘1. Kurnaz, açığöz 2. Zalim, acımasız, insafsız, kıyıcı’ (KTTTS, 493).

sursızdıq ‘çirkinlik, güzel olmama’ < *sursız* ‘çirkin, yakışsız, tipsiz’ (KTTTS, 494).

süykimsizdik ‘sevimsizlik, hoş gitmeme’
< *süykimsiz* ‘sevimsiz, hoş gitmeyen’
(KTTTS, 496).

süreñsizdik ‘gösterişsizlik, alımsızlık, çirkinlik’ < *süreñsiz* ‘rengi kaçmış, solgun’ (KTTTS, 498).

sıyłağandıq ‘saygı, hürmet etme, sayma’
< *sıyła-* ‘1. Saygı göstermek, hürmet etmek, saymak 2. Hediye, armağan etmek’
(KTTTS, 500).

sıyımsızdıq ‘1. Geçimsizlik, saygın olmama 2. Kapasitesi dar olma, hacimsizlik, darlık’ < *sıyımsız* ‘1. Geçimsiz, saygın olmayan, itibarsız 2. Uygunsuz, elverişsiz, yarayışsız 3. Kapasitesiz, hacimsiz, dar’ (KTTTS, 501).

sırttıandıq ‘güçlülük, kuvvetlilik’ < *sırttan* ‘1. İyi cins (köpek, kurt) 2. Güçlü, sağlam, kuvvetli (delikanlı)’ (KTTTS, 507).

tağamdıq ‘yemeklik, aşlık’ < *tağam* ‘yemek, aş, yiyecek, taam’ (KTTTS, 510).

tağatsızdıq ‘takatsızlık, sabırsızlık, dirençsizlik’ < *tağatsız* ‘takatsız, sabırsız, dirençsiz’ (KTTTS, 510).

tayızdıq ‘1. Sığlık, derin olmama durumu 2. Sığ düşüncelilik, yüzeysellik’ < *tayız* ‘1. Derin olmayan, sığ 2. Düşünce ufku dar, sığ düşünceli, yüzeysel fikirli (kimse)’ (KTTTS, 513).

talğamşıldıq ‘zevkli olma, seçmesini bilme, özenli olma’ < *talğamşıl* ‘zevkli, zevk sahibi, özenle seçen’ (KTTTS, 515).

tanımdıq ‘idrakla ilgili, kavrama ile alâkalı’ < *tanım* ‘idrak, kavrama’ (KTTTS, 518).

tapaldıq ‘kısalık, alçaklık, bodurluk’ < *tapal* ‘kısa, alçak, yatık, bodur’ (KTTTS, 520).

tarañdıq ‘1. Darlık, dar olma durumu 2. Cimrilik, pintilik’ < *tarañ* ‘1. Dar, küçücük 2. Cimri, pinti, eli sıkı’ (KTTTS, 521).

tarihşıldıq ‘1. Maddeyi ve değişimi tarih bakımından inceleme işi, historizm 2. Tarihî olgulara ve gerçekliğe tam uygunluk’ < *tarihşıl* ‘tarih bilimini seven, tarihe meraklı, tarihe ilgi duyan (kimse)’ (KTTTS, 522).

tarlandıq ‘görmüş geçirmişlik, deneyimlilik, olgunluk’ < *tarlan* ‘1. Benekli, alacalı, çapar 2. Kendi işinde usta, uzman, tecrübeli’ (KTTTS, 522).

tartımsızdıq ‘sevimsizlik, çekici olmama’ < *tartımsız* ‘çekici olmayan, sevimsiz’ (KTTTS, 523).

tatımsızdıq ‘işe yaramazlık, faydasızlık, değersizlik’ < *tatımsız* ‘1. Yavan, tatsız 2. İşe yaramaz, faydasız, değersiz’ (KTTTS, 525).

tündik ‘özümlük, haslık, aitlik’ < *tän* (u) ‘ait, has, özgü’ (KTTTS, 527).

türbiyesizdik ‘terbiyesizlik, görgüsüzlük, ahlâksızlık’ < *türbiyesiz* ‘terbiyesiz, görgüsüz, ahlâksız’ (KTTTS, 528).

türtipsizdik ‘tertipsizlik, düzensizlik’ < *türtipsiz* ‘1. Düzensiz, tertipsiz, gelişigüzel 2. Terbiyesiz, yaramaz’ (KTTTS, 528).

tüweldik ‘iyelik, sahiplik, mülkiyet’ < *tüwelde-* ‘bağlamak, bağımlı, tâbi kılmak’ (KTTTS, 529).

tüwelsizdik ‘bağımsızlık, istiklâl’ < *tüwelsiz* ‘bağımsız, erkli’ (KTTTS, 529).

tebindik ‘kışın kar altında atların büyümesine elverişli yer’ < *tebin* ‘hayvanların kışın kar altında kalan otları yemesi için çıkarıldıkları otlak’ (KTTTS, 529).

tegindik ‘bedava, ücretsiz, karşılıksız olma’ < *tegin* (ı) ‘bedava, ücretsiz’ (KTTTS, 530).

tezdik ‘tezlik, çabukluk, hızlılık’ < *tez* (ı) ‘tez, çabuk, acele, ivedi’ (KTTTS, 530).

teksizdik ‘soysuzluk, terbiyesizlik, görgüsüzlük’ < *teksiz* ‘1. Soyu belli olmayan, soysuz 2. Terbiyesiz, görgüsüz’ (KTTTS, 531).

teñsizdik ‘eşitsizlik, müsavatsızlık’ < *teñsiz* ‘1. Denk, eşit, benzer olmayan 2. Eşsiz, benzersiz, emsalsiz’ (KTTTS, 534).

tereñdik ‘derinlik’ < *tereñ* ‘1. Derin, dibi gözükmeyen 2. Değerli, kıymetli, önemli 3. Etraflıca, genişçe, çok yönlü, derinlemesine’ (KTTTS, 535).

terşeñdik ‘çok terleme’ < *terşeñ* ‘çok terleyen, sürekli terleyen’ (KTTTS, 535).

toğızdıq ‘1. Dokuzla ilgili, dokuza ait 2. Dokuzlu oyun kartı 3. Futbolda doksan tabir edilen kale noktası’ < *toğız* ‘1. Dokuz 2. Kazak geleneklerine göre verilen hediye veya cezanın dokuz olması, dokuza tamamlanması’ (KTTTS, 538).

tozğındıq ‘eskimişlik, yıpranmışlık’ < *tozğın* ‘1. Rengi atmış, biraz eski 2. Serseri, hayta’ (KTTTS, 539).

toqaldıq ‘kuma olma durumu’ < *toqal* (ı) ‘bir kimsenin birinci hanımından sonra almış olduğu eş veya eşler, kuma’ (KTTTS, 540).

tosañdıq ‘yabancılık, yad olma’ < *tosañ* (u) ‘yabancı, yad, el’ (KTTTS, 545).

tözimsizdik ‘sabırsızlık, takatsizlik, metanetsizlik, dayanıksızlık’ < *tözimsiz* ‘dayanıksız, takatsiz, sabırsız’ (KTTTS, 547).

tömendik ‘1. Alçaklık 2. Kalitesizlik, değersizlik’ < *tömen* ‘1. Aşağı, alt 2. Düşük, aşağı’ (KTTTS, 548).

töreşildik ‘makam, mevki, koltuk düşkünlüğü’ < *töreşil* ‘kariyer seven, makam seven’ (KTTTS, 549).

tuwraşıldıq ‘doğruluk, dürüstlük, adil olma’ < *tuwraşıl* ‘dürüst, adil (kimse)’ (KTTTS, 552).

tuwısqanşıldıq ‘akrabalara düşkünlük, akrabalık bağlarını sağlam tutma’ < *tuwısqanşıl* ‘akrabalarına düşkün, akrabalık ilişkilerine önem veren (kimse)’ (KTTTS, 552).

tuwısqıldıq ‘akrabalara düşkünlük, akrabalık bağlarını sağlam tutma’ < *tuwısqıl* ‘akrabalarına düşkün, akrabalık ilişkilerine önem veren (kimse)’ (KTTTS, 552).

tuwıssızdıq ‘akrabasızlık, kimsesizlik’ < *tuwıssız* ‘akrabasız, yakınsız’ (KTTTS, 552).

tuzdıq ‘tuz, yağ, soğan ve sarımsaktan yapılan bir tür sos’ < *tuz* ‘tuz’ (KTTTS, 553).

tuqımdıq ‘tohumluk’ < *tuqım* ‘1. Tohum; mahsul 2. Cins 3. Soy sülale, kök, köken’ (KTTTS, 553).

turaqsızdıq ‘istikrarsızlık, kararsızlık, değişkenlik’ < *turaqsız* ‘1. Kalacak yeri yurdu olmayan (kimse) 2. Sabit olmayan, değişken 3. Kararsız’ (KTTTS, 556).

tutqındıq ‘tutsaklık, esaret, tutukluluk’ < *tutqın* ‘esir, tutsak, tutuklu’ (KTTTS, 558).

tüzdik ‘taşralı, köylü (kimse)’ < *tüz* (ı) ‘evin dışındaki yer, dışarı, düzlük’ (KTTTS, 560).

tüysiksizdik ‘anlayışsızlık, sezgisizlik, şuursuzluk’ < *tüysiksiz* ‘1. Sezgisiz, ferasetsiz 2. Aptal, alık, ahmak’ (KTTTS, 561).

tündik ‘çadırın tepesini örten dört köşeli keçe’ < *tün* ‘gece’ (KTTTS, 563).

tüpsizdik ‘sınırsız derinlik, dipsizlik’ < *tüpsiz* ‘dipsiz, sınırsız, derin’ (KTTTS, 564).

türsizdik ‘biçimsizlik, şekilsizlik, renksizlik’ < *türsiz* ‘renksiz, biçimsiz, rengi atmış’ (KTTTS, 564).

tüsiniksizdik ‘anlaşmazlık, uyuşmazlık’ < *tüsiniksiz* ‘anlaşılmaz, müphem, anlaşılması zor’ (KTTTS, 566).

tütindik ‘baca’ < *tütün* ‘1. Duman 2. Ocak, aile ocağı, yuva’ (KTTTS, 566).

tığızdıq ‘1. Sıklık, yoğunluk 2. Sağlamlık, sertlik, berklik 3. Acillik, tezlik, çarçabukluk’ < *tığız* ‘1. Sık, kalın, yoğun 2. Sağlam, berk 3. Acil, tez 4. Sıkı, yakın’ (KTTTS, 566).

tılsımdıq ‘sessizlik, sükûnet’ < *tılsım* ‘1. Sessiz, sakin 2. Tılsım, sır, gizem’ (KTTTS, 568).

tinimsizdik ‘huzursuzluk, sabırsızlık’ < *tinimsiz* ‘rahatsız; huzursuz, sabırsız’ (KTTTS, 569).

tiktik ‘diklik, dik olma durumu’ < *tik* (i)
‘1. Dik, dümdüz 2. Eğimi dike yakın olan, dik 3. Direkt, doğrudan 4. Bahiste ortaya bir şey koymak; bir şeyine oynamak’ (KTTTS, 573).

tildik (i) ‘diş eti’ < *til* (i) ‘canlıların konuşma ve tat alma organı, dil’ (KTTTS, 573).

tildik (u) ‘konuşma diline özgü, dil bilimine has’ < *til* ‘dil, lisan’ (KTTTS, 573).

wayımsızdıq ‘kaygısızlık, endişesizlik, korkusuzluk’ < *wayımsız* ‘endişesiz, tasasız, kaygısız, korkusuz’ (KTTTS, 577).

wayımşıldıq ‘tasalı, endişeli, evhamlı olma durumu’ < *wayımşıl* ‘evhamlı, endişeli’ (KTTTS, 577).

uwaqşıldıq ‘ufak tefek, önemsiz, boş işlerle uğraşma’ < *uwaqşıl* ‘ufak tefek, boş işlerle uğraşan; ufak tefek şeylerin hesabını yapan (kimse)’ (KTTTS, 578).

wüdesizdik ‘sözünde durmamazlık, döneklık’ < *wüdesiz* ‘sözünde durmayan, sözünü tutmayan, dönekek’ (KTTTS, 578).

väkildik ‘1. Vekil olma, vekillik, naiplik, vekâlet 2. Kefil, şahit olmak’ < *väkil* ‘vekil’ (KTTTS, 578).

uwızdıq ‘ağıza doyma’ < *uwız* ‘yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü, ağız’ (KTTTS, 580).

uğımpazdıq ‘akıllılık, anlayışlılık, zekilik’ < *uğımpaz* ‘zeki, anlayışlı, akıllı’ (KTTTS, 581).

uğımsızdıq ‘mantıksızlık, anlaşılmazlık’ < *uğımsız* ‘1. Anlaşılma, mantıksız 2. Akılsız, kafası çalışmayan’ (KTTTS, 581).

uğımtaldıq ‘zekilik, akıllılık, kavrayışlılık’ < *uğımtal* ‘zeki, kavrayışlı, akıllı’ (KTTTS, 581).

ujdansızdıq ‘arsızlık, vicdansızlık, namussuzluk’ < *ujdansız* ‘arsız, vicdansız, utanmaz’ (KTTTS, 581).

uzındıq ‘uzunluk’ < *uzın* ‘1. Kısa olmayan, uzun 2. Alçak olmayan, yüksek’ (KTTTS, 582).

uyqırsızdıq ‘uykusuzluk’ < *uyqırsız* ‘uykusuz’ (KTTTS, 583).

uyımdıq ‘organizasyonla ilgili, düzenlemeyle alâkalı’ < *uyım* ‘organizasyon, kurum’ (KTTTS, 583).

uyımşıldıq ‘uyum ve dayanışma hâlinde bulunma’ < *uyımşıl* ‘uyum ve dayanışma içinde olan’ (KTTTS, 584).

uqıpsızdıq ‘özensizlik, itinasızlık, ihmâlkârlık’ < *uqıpsız* ‘özensiz, itinasız, ihmalkâr’ (KTTTS, 584).

uldıq ‘oğlanlara has, oğula ait’ < *ul* ‘1. Erkek çocuk, oğul 2. Vatan evladı’ (KTTTS, 584).

ultandıq ‘taban yapmaya yarar, tabanlık’ < **ultan** ‘1. Kundura tabanı, kösele 2. Nehir, göl vs.nin yatağı’ (KTTTS, 585).

ultşıldıq ‘milliyetçilik, ulusçuluk, vatanperverlik’ < **ultşıl** ‘milliyetçi, ulusçu, vatanperver’ (KTTTS, 585).

unamsızdıq ‘hoşa gitmeme, beğenmeme’ < **unamsız** ‘1. Hoşa gitmeyen, beğenilmeyen 2. Olumsuz’ (KTTTS, 586).

uranşıldıq ‘slogancılık’ < **uranşıl** ‘slogancı, nara atmayı seven’ (KTTTS, 586).

urımtaldıq ‘elverişlilik, uygunluk, müsait olma’ < **urımtal** (urımtal jer) ‘müsait yer, durum’ (KTTTS, 586).

usaqşıldıq ‘küçük, önemsiz şeylere önem verme’ < **usaqşıl** ‘ufak şeylere önem veren’ (KTTTS, 588).

usqınsızdıq ‘çelimsizlik, çirkinlik’ < **usqınsız** ‘çelimsiz, biçimsiz, çirkin’ (KTTTS, 588).

ustazdıq ‘öğretmenlik, hocalık’ < **ustaz** ‘öğretmen, hoca, üstat’ (KTTTS, 588).

ustamsızdıq ‘sabırsızlık, tahammülsüzlük, kendine hâkim olamama durumu’ < **ustamsız** ‘kendine hâkim olmayan, sabırsız, tahammülsüz’ (KTTTS, 588).

uyañdıq ‘1. Utangaçlık, çekingenlik 2. Tonlulaşma’ < **uyañ** ‘1. Yumuşak (pamuk,

yün) 2. Utangaç, sıkılğan, çekingen’ (KTTTS, 591).

uyatsızdıq ‘utanmazlık, arsızlık, namussuzluk’ < **uyatsız** ‘utanmaz, hayasız, arsız’ (KTTTS, 591).

ükimdik ‘hakimiyet, hükmetme’ < **ükim** ‘1. Mahkeme kararı, yargı 2. Karar, hüküm’ (KTTTS, 596).

ülkendidik ‘1. Büyüklük, irilik 2. Yaşça büyük olma. 3. Büyüklük taslama’ < **ülken** ‘büyük, iri, kocaman’ (KTTTS, 597).

ümitsizdik ‘ümitsizlik, umutsuzluk’ < **ümitsiz** ‘ümitsiz, umutsuz’ (KTTTS, 598).

ümitşildik ‘umut besleme, ümit etme’ < **ümitşil** ‘umut besleyen, ümit eden’ (KTTTS, 598).

ünemşildik ‘tutumluluk, tasarruflu olma, israf etmeme’ < **ünemşil** ‘tutumlu, tasarruflu’ (KTTTS, 599).

ünsizdik ‘sessizlik, sükûnet’ < **ünsiz** ‘sessiz, sedasız, hiç konuşmayan’ (KTTTS, 599).

üreyşildik ‘ödleklik, korkaklık, yüreksizlik’ < **üreyşil** ‘ödlek, korkak, yüreksiz’ (KTTTS, 600).

üstemdik ‘egemenlik, hâkimiyet’ < **üstem** ‘egemen, hâkim’ (KTTTS, 600).

üstemşildik ‘üstünlük kurma’ < **üstemşil** ‘zorba, zalim’ (KTTTS, 601).

üstirtindik ‘yarım yamalak, alelâcele olma’ < *üstirtin* ‘üstünkörü, yarım yamalak’ (KTTTS, 601).

habarsızdıq ‘habersizlik, bilgisizlik’ < *habarsız* ‘1. Habersizce, habersiz 2. ‘bilgisiz, bilgisi olmayan’ (KTTTS, 609).

haywandıq ‘hayvanca davranma, hayvanlık’ < *haywan* (KTTTS, 609).

halıqşıldıq ‘halkçılık, popülizm’ < *halıqşıl* ‘halkın yararı için uğraşan (kimse), halkçı’ (KTTTS, 610).

handıq ‘1. Hanlık 2. Hanın egemenliğindeki ülke’ < *han* ‘Eski Türk ve Moğol halklarında hükümdar, han’ (KTTTS, 610).

hoşsızdıq ‘keyifsizlik, gönülsüzlük’ < *hoşsız* ‘gönülsüz, keyifsiz, iştahsız’ (KTTTS, 611).

hoştıq ‘keyiflilik, neşeli olma’ < *hoş* (ı) ‘beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren, hoş’ (KTTTS, 611).

Hristiandıq ‘Hristiyanlık, İsevilik’ < *Hristian* ‘Hristiyan’ (KTTTS, 611).

şabandıq ‘ağır hareket etme’ < *şaban* ‘1. Tembel, haylaz 2. Yavaş, ağır, aheste’ (KTTTS, 619).

şabındıq ‘çayırılık’ < *şabın* (ı) ‘çayır’ (KTTTS, 619).

şağındıq ‘küçüklük, ufaklık’ < *şağın* (ı) ‘küçük, ufak’ (KTTTS, 620).

şaytandıq ‘şeytanlık, hilekârlık, kurnazlık’ < *şaytan* ‘şeytan’ (KTTTS, 622).

şalğındıq ‘çayırılık’ < *şalğın* ‘çayır’ (KTTTS, 624).

şaldıq (ı) ‘ihtiyarlık, yaşlılık’ < *şal* (ı) ‘ihtiyar, yaşlı adam’ (KTTTS, 625).

şamandıq ‘şamanlıkla ilgili’ < *şaman* ‘şamanlıkta, gelecekte haber verme, büyü yapma gibi görevleri olan, ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyileştirdiğine inanılan din adamı, şaman, kam, baksı, ozan’ (KTTTS, 626).

şamasızdıq ‘hâlsizlik, güçsüzlük, kuvvetsizlik’ < *şamasız* ‘1. Hâlsiz, güçsüz, kuvvetsiz 2. Çaresiz, çıkış yolu olmayan’ (KTTTS, 626).

şandozıq ‘güzellik, endamlı, alımlı olma’ < *şandoz* ‘1. Yarışta birinci gelerek ödül alan 2. Güzel, alımlı’ (KTTTS, 627).

şaňqandıq ‘bembeyazlık, ak pak olma’ < *şaňqan* ‘bembeyaz, süt beyaz’ (KTTTS, 628).

şapandıq ‘kaftanlık (kumaş)’ < *şapan* ‘kaftan’ (KTTTS, 629).

şapqındıq ‘hücum etme, saldırı, istila’ < *şapqın* ‘saldırı, hücum’ (KTTTS, 629).

şapşaňdıq ‘hızlılık, çabukluk, süratlilik’ < *şapşaň* ‘tez, çabuk, çarçabuk, ivedi’ (KTTTS, 629).

şarasızdıq ‘çaresizlik, naçarlık’ < *şarasız* ‘çaresiz, naçar’ (KTTTS, 630).

şeksizdik ‘sonsuzluk, enginlik, sınırsızlık’ < *şeksiz* ‘sonsuz, sınırsız, uçsuz bucaksız’ (KTTTS, 636).

şeteldik ‘başka ülkeden gelen, yabancı’ < *şetel* ‘dış memleket, yabancı ülke’ (KTTTS, 638).

şetsizdik ‘sınırsızlık, enginlik, uçsuz bucaksız olma’ < *şetsiz* ‘uçsuz, uçsuz bucaksız, sınırsız’ (KTTTS, 638).

şeşendik ‘hatiplik, belagat’ < *şeşen* ‘1. Söz ustası, hatip 2. Konuşmacı’ (KTTTS, 639).

şombaldıq ‘irilik, büyüklük, cüsseli olma’ < *şombal* ‘iri yarı, dev gibi, cüsseli’ (KTTTS, 643).

şubalañdıq ‘1. Yavaşlık, ahestelik, ağır gitme 2. Dağınıklık, düzensizlik’ < *şubalañ* ‘1. Ayağa dolanan, uzun (giysi) 2. Uzun (konuşma, şarkı vb.)’ (KTTTS, 647).

şuğıldıq ‘ivedilik, tezlik, acelelik, acele olma’ < *şuğıl* ‘1. Acil, acilen, ivedi, çabuk 2. Aniden, birden’ (KTTTS, 647).

şübäsizdıq ‘şüphesizlik, kuşkusuzluk’ < *şübäsiz* ‘şüphesiz, kuşkusuz’ (KTTTS, 649).

şülendik ‘cömertlik, eli açıklık’ < *şülen* ‘1. Parasız pulsuz bedava dağıtılan yemek

veya başka şeyler, yardım malzemesi 2. Cömert, eli açık’ (KTTTS, 649).

şıdamsızdıq ‘metanetsizlik, dayanıksızlık, sabırsızlık’ < *şıdamsız* ‘dayanıksız, tahammülsüz, sabırsız’ (KTTTS, 652).

şındıq ‘gerçek, hakikat’ < *şın* ‘1. Doğru, gerçek, hakikat 2. Gerçek, doğru, hakiki’ (KTTTS, 654).

şınşıldıq ‘doğruluk, dürüstlük, adil olma’ < *şınşıl* ‘gerçekçi, dürüst, adil’ (KTTTS, 654).

ıqtiymaldıq ‘muhtemel, olabilirlik, olasılık’ < *ıqtiymal* ‘ihtimâl’ (KTTTS, 662).

ıqtiyatsızdıq ‘ihtiyatsızlık, tedbirsizlik’ < *ıqtiyatsız* ‘ihtiyatsız, tedbirsiz, dikkatsiz’ (KTTTS, 662).

ıqlassızdıq ‘isteksizlik, ilgisizlik, gönülsüzlük’ < *ıqlassız* ‘isteksiz, gönülsüz, ilgisiz’ (KTTTS, 663).

ılğalsızdıq ‘nemsizlik, kuruluk, rutubetsizlik’ < *ılğalsız* ‘nemsiz, kuru, rutubetsiz’ (KTTTS, 663).

ımırasızdıq ‘uzlaşmazlık, anlaşmazlık, uyuşmazlık’ < *ımırasız* ‘anlaşmaya razı olmayan, uzlaşmaya yatkın değil, uzlaşma karşıtı’ (KTTTS, 663).

ımıraşıldıq ‘uzlaşmacılık’ < *ımıraşıl* ‘uzlaşma taraftarı, uzlaşmacı, uzlaşma yanlısı’ (KTTTS, 663).

ıntasızdıq ‘isteksizlik, arzusuzluk, hevessizlik’ < *ıntasız* ‘isteksiz, arzusuz, hevessiz’ (KTTTS, 664).

ıñğaysızdıq ‘elverişsizlik, rahatsızlık, uygunsuzluk’ < *ıñğaysız* ‘elverişsiz, uygunsuz, rahatsız’ (KTTTS, 664).

ırımşıldıq ‘gelenekçilik, ananecilik, muhafazakârlık’ < *ırımşıl* ‘batıl itikatlı, batıl inanç sahibi’ (KTTTS, 666).

ısrapşıldıq ‘savurganlık, tutumsuzluk, müsriflik’ < *ısrapşıl* ‘savurgan, müsrif, tutumsuz’ (KTTTS, 667).

ijdağatsızdıq ‘isteksizlik, hevessizlik, gayretsizlik’ < *ijdağatsız* ‘isteksiz, hevessiz, gayretsiz’ (KTTTS, 669).

izdempazdıq ‘araştırma, inceleme meraklısı olma’ < *izdempaz* ‘araştırma meraklısı, araştırmayı ve incelemeyi seven’ (KTTTS, 669).

izşildik ‘izcilik etme, iz sürme’ < *izşil* ‘iz süren (köpek)’ (KTTTS, 670).

iritkişildik ‘ara bozuculuk, fitnecilik’ < *iritkişil* ‘ara bozan, fitneci, fitne fücür’ (KTTTS, 672).

issizdik ‘işsizlik’ < *issiz* ‘işsiz, uğraşsız’ (KTTTS, 672).

işşeñdik ‘çalışkanlık, işgüzarlık’ < *işşeñ* ‘becerikli, kabiliyetli, hamarat, işgüzar’ (KTTTS, 672).

işimdik ‘1. içecek, meşrubat 2. Alkol, içki’ < *işim* (bir işim) ‘bir içimlik, bir içim’ (KTTTS, 673).

empirizmdik ‘tecrübeden elde edilen, deneysel’ < *empirizm* ‘deneycilik, ampirizm’ (KTTTS, 677).

{+lıq, +lik}

abstraktilik ‘soyutluk, mücerretlik’ < *abstrakt* ‘soyut, mücerret’ (KTTTS, 22).

avtorlıq ‘yazarın kendisine ait’ < *avtor* ‘yazar, müellif’ (KTTTS, 24).

agrarlık ‘ziraî, tarımla ilgili’ < *agrariy* ‘tarım’ (KTTTS, 24).

ağalıq ‘1. Yaşça büyüklük 2. Koruma, kollama 3. yöneticilik, idarecilik 4. Ağabeyliğe yakışır, büyüklükle ilgili’ < *ağa* ‘1. Akrabalardan yaşça büyük olanı 2. Yaşça büyük erkek 3. Yol gösterici, akıl veren, danışman 4. Rütbece büyük olan kişi’ (KTTTS, 25).

Aziyalıq ‘Asyalı, Asya kıtasından olan’ < *Aziya* ‘Asya’ (KTTTS, 28).

aybattılıq ‘gayretlilik, cesaretlilik’ < *aybattı* ‘heybetli, azametli’ (KTTTS, 29).

aylakerlik ‘hilekârlık, düzenbazlık’ < *aylaker* ‘hilekâr, kurnaz’ (KTTTS, 30).

aylıq ‘1. Maaş, aylık 2. Otuz günlük zaman ölçüsü’ < *ay (ı)* ‘1. Ay, kamer 2. Ay, senenin on ikide biri (otuz günlük zaman dilimi)’ (KTTTS, 31).

ayıptılıq ‘suçluluk, kabahatlilik’ < *ayıptı* ‘suçlu, kabahatli’ (KTTTS, 33).

aqawlıq ‘kusur, arıza, noksanlık, eksiklik, aksaklık’ < *aqaw* ‘1. (kumaş, giysi, vb.) Defo, özür, kusur 2. Zarar 3. Eksiklik, noksanlık, kusur’ (KTTTS, 35).

aqılğöylük ‘bilgelik, bilginlik’ < *aqılğöy* ‘bilge, bilgin’ (KTTTS, 37).

aqıldılıq ‘akıllılık’ < *aqıldı* ‘akıllı, zeki’ (KTTTS, 38).

alalıq ‘1. Ayrılık, farklılık 2. Kötü niyetlilik, samimiyezsizlik’ < *ala* ‘1. Ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca 2. Gözün ak tabakası 3. Eksik, yarım yamalak 4. Birlik içinde olmayan’ (KTTTS, 39).

alğurlıq ‘zekilik, kıvrak zekâlılık’ < *alğır* ‘zeki, kabiliyetli, kıvrak, zekâlı’ (KTTTS, 40).

altılıq ‘1. İskambilde altılı 2. Altı kağıtla oynanan bir tür kağıt oyunu’ < *altı* (KTTTS, 42).

anayılıq ‘kabalık, nezaketsizlik, saygısızlık’ < *anayı* ‘kaba, bayağı’ (KTTTS, 45).

analıq ‘1. Ana olma durumu, annelik 2. Analık duygusu 3. Ana yerini tutan veya ana kadar yakınlık gösteren kadın 4. Üvey ana 5. Dişi hayvan, ana’ < *ana* (KTTTS, 45).

anorganikalıq ‘anorganik, inorganik’ (KTTTS, 45).

añqawlıq ‘her denilene inanma, saflık’ < *añqaw* ‘her denilene inanan, saf, bön’ (KTTTS, 46).

apalıq ‘ablalık’ < *apa* ‘abla, yakın akrabalar arasında yaşı büyük olan hanım’ (KTTTS, 47).

aptalıq ‘haftalık’ < *apta* (ı) ‘hafta’ (KTTTS, 48).

araqqorlıq ‘içki müptelâsı olma’ < *araqqor* ‘alkolik, içki müptelâsı’ (KTTTS, 48).

aralıq ‘aralık, mesafe, ara’ < *ara* ‘1. Ara 2. Teneffüs, mola, dinlenme’ (KTTTS, 48).

aramzalıq ‘kötü niyetlilik, düşmanlık’ < *aramza* (ı) ‘zalim, hilekâr, kötü niyetli’ (KTTTS, 49).

arqalıq ‘1. Evin, ahırın çatısının düşmemesi için konulan kalın ağaç, mertek, dayak. 2. Sandalye, divan gibi eşyaların arkası, yaslanılacak yer’ < *arqa* ‘1. Sırt 2. Arka taraf 3. Otururken sırtın dayandığı yer 4. Koruyucu, kayırıcı , iltimasçı 5. Saye, vasıta, araç’ (KTTTS, 50).

arlılıq ‘namusluluk, arlı olma’ < *arlı* ‘arlı, namuslu’ (KTTTS, 50).

artıqşılıq ‘ayrıcalık, hususilik, özellik’ < **artıq** ‘1. Fazla, artık 2. Daha iyi, daha üstün, yeğ’ (KTTTS, 51).

astamşılıq ‘kibirlik, kendini beğenmişlik’ < **astam** ‘1. Belli bir ölçüden fazla olan, artık 2. kibir, gurur, böbürlenme’ (KTTTS, 53).

astanalıq ‘başkentli’ < **astana** ‘başkent’ (KTTTS, 53).

astarlıq ‘astarlık’ < **astar** ‘1. Astar 2. ‘üstü kapalı, imalı’ (KTTTS, 53).

asılıq ‘1. Asilik, dikbaşlılık 2. İleri gitme’ < **asıl** (*u*) ‘asil, değerli, kıymetli, soylu’ (KTTTS, 53).

atalıq ‘1. Bir tür çiçek tohumu 2. babalık, büyüklük’ < **ata** (*u*) ‘1. Babanın babası, dede 2. Soy, ecdat, ced 3. Kaynata, kayınbaba’ (KTTTS, 54).

atmosferalıq ‘atmosferik, atmosferle ilgili’ < **atmosfera** ‘atmosfer’ (KTTTS, 55).

attaşelik ‘ataşelik’ < **attaşe** ‘ataşe, elçilikte görevli memur’ (KTTTS, 55).

awqattılıq ‘refah, zenginlik’ < **awqattu** ‘zengin, hâli vakti yerinde olan’ (KTTTS, 56).

awıspalılıq ‘değişkenlik’ < **awıspalı** ‘değişmeli, mecazî’ (KTTTS, 57).

Afrikalıq ‘Afrikalı’ < **Afrika** (KTTTS, 27).

aşınalıq ‘1. Dostluk, arkadaşlık, tanışıklık 2. Sevgili olma, metreslik’ < **aşına** ‘1. Dost, arkadaş 2. Metres, dost, sevgili’ (KTTTS, 58).

aşşılıq ‘1. Tuzluluk (yemek) 2. Çile, zorluk, meşakkat’ < **aşşı** ‘1. Tuzlu 2. Tadı ağzı yakan, kavuran 3. Kulağa hoş gelmeyen 4. Keskin etkili’ (KTTTS, 58).

ayulıq ‘ayılık, kabalık’ < **ayu** ‘1. Ayı 2. Müthiş, korkunç, dehşet’ (KTTTS, 58).

awırlıq ‘1. Ağırlık 2. Zorluk, meşakkat’ < **awır** (*ı*) ‘1. Hafif olmayan, ağır 2. Çetin, meşakkatli 3. Büyük, ağır’ (KTTTS, 57).

awırtpalıq ‘sıkıntı, zorluk, hayat çilesi’ < **awırt-** ‘ağrıtmak, sızlatmak, acıtmak’ (KTTTS, 57).

ädeptilik ‘edeplilik, terbiyelilik, efendilik’ < **ädepti** ‘edepli, nezaketli, görgülü’ (KTTTS, 61).

ädemilik ‘güzellik, yakışıklılık’ < **ädemi** ‘1. Güzel, yakışıklı 2. Gösterişli, görkemli.3. Açık, temiz, berrak 4. Sevimli, hoş’ (KTTTS, 61).

ädilettilik ‘adaletlilik, doğruluk’ < **ädilet** ‘adalet, doğruluk’ (KTTTS, 62).

ädisqoylıq ‘hilekârlık, düzenbazlık, düzencilik’ < **ädisqoy** ‘hilekâr, düzenbaz’ (KTTTS, 62).

äjelik ‘ninelik’ < **äje** ‘nine, büyük anne’ (KTTTS, 62).

äzirlük ‘hazırlık’ < *äzir* ‘hazır, hazır olma’ (KTTTS, 63).

äkelik ‘babalık’ < *äke* ‘1. Baba 2. En büyüğü, en güzeli’ (KTTTS, 64).

äldilik ‘güçlülük, kuvvetlilik’ < *äldi* ‘1. Güçlü, kuvvetli 2. Zengin, durumu iyi olan’ (KTTTS, 65).

ämeñgerlik ‘dul kalan bir kadını ölen kocasının kardeşi veya yakınlarından birisi ile evlendirme geleneği’ < *ämeñger* ‘dul kalan bir kadının evlenmek zorunda olduğu kayınlarından her biri’ (KTTTS, 66).

äskerlik ‘askerlik’ < *äsker* ‘ordu, ordu mensubu, asker’ (KTTTS, 68).

äwesqoylıq ‘heveslilik, meraklılık’ < *äwesqoy* ‘hevesli, meraklı’ (KTTTS, 68).

äwliyelik ‘evliyalık’ < *äwliye* ‘evliya’ (KTTTS, 68).

babalıq ‘babaya has davranış’ < *baba* ‘1. Ata, dede, eski atalar 2. Büyüklere saygı ifadesi için kullanılır’ (KTTTS, 71).

bağalıq ‘değerlilik’ < *bağalı* ‘pahalı, değerli, kıymetli’ (KTTTS, 71).

bazarlıq ‘pazardan gelen kimsenin getirmiş olduğu hediye’ < *bazar* ‘1. Pazar, çarşı. 2. Şamata, gürültü’ (KTTTS, 72).

baylanıstılıq ‘ilgililik, alâkalı olma’ < *baylanıstı* ‘ilgili, alâkalı, ilişkili’ (KTTTS, 73).

baylıq ‘1. Zenginlik, servet, varlık 2. Hazine’ < *bay (ı)* ‘1. Varlıklı, zengin 2. Çok fazla, sayısız 3. Yeterli, bol 4. Hatip, söz ustası’ (KTTTS, 73).

baysaldılıq ‘sabırlılık, ağırbaşlılık, ciddilik, sakinlik’ < *baysaldı* ‘ağırbaşlı, sakin’ (KTTTS, 73).

baqtaşılıq ‘hayvan bakıcılığı’ < *baqtaş* ‘çoban, hayvan bakıcısı, sığirtmaç’ (KTTTS, 75).

balajandılıq ‘çocuk düşkünlüğü’ < *balajandı* ‘çocuk düşkün’ (KTTTS, 76).

balalıq ‘çocukluk’ < *bala (ı)* ‘1. Çocuk, bebek 2. Evlat, nesil 3. Tecrübesiz, acemi’ (KTTTS, 76).

balgerlik ‘falcılık’ < *balger* ‘falcı, kâhin, müneccim’ (KTTTS, 77).

barlıq (ı) ‘hep, tüm, bütün’ < *bar (ıv)* ‘tüm, bütün’ (KTTTS, 79).

barlıq (ıv) ‘bolluk, zenginlik’ < *bar (ıv)* ‘1. Var, mevcut 2. Varlıklı, zengin’ (KTTTS, 79).

basımdılıq ‘üstünlük’ < *basım* ‘1. Bol, çok 2. Üstün, güçlü, sağlam’ (KTTTS, 81).

bedeldilik ‘saygınlık, itibarlık’ < *bedel* ‘1. itibar, otorite, nüfuz 2. Şan, şöhret, ün’ (KTTTS, 84).

beysenbilik ‘perşembe günleri yapılan iş’ < *beysenbi* ‘perşembe’ (KTTTS, 85).

beyimdilik ‘istidat, meyil, eğilim’ < *beyim* ‘meyil, eğilim, ilgi, alâka’ (KTTTS, 86).

bekzadalıq ‘beyzadelik, aristokratlık’ < *bekzada* ‘beyzade, aristokrat’ (KTTTS, 86).

biylik ‘1. Hakimiyet, üstünlük, idare, iktidar, otorite 2. Hüküm’ < *biy (u)* ‘1. Bir anlaşmazlığı gidermek için iki tarafı dinleyerek karar bildiren kimse, kadı 2. İyi söz söyleyen, hatip’ (KTTTS, 89).

bolbırlıq ‘yumuşaklık, gevşeklik, rehavet’ < *bolbır* ‘1. Gevşek, ağır 2. Pısırik, sessiz’ (KTTTS, 91).

bosqınşılıq ‘sürgüne gitme, sürülme, menfa’ < *bosqın* ‘muhacir, göçmen, mülteci, sığınmacı’ (KTTTS, 93).

bögdelik ‘yabancılık, yadlık’ < *bögde* ‘yabancı, el’ (KTTTS, 93).

brakonyerlik ‘av yasağına uymama, kaçak avlanma’ < *brakonyer* ‘kaçak avcı’ (KTTTS, 95).

brigadalıq ‘ekip, grup hâlinde’ < *brigada* ‘1. İşçi grubu, ekip 2. Tugay’ (KTTTS, 95).

buwlıq ‘1. Semaverin, çaydanlığın buhar çıkaran deliği 2. Havayı temizlemek için bırakılan delik, havalandırma deliği’ < *buw (ı)* ‘1. Buğu, buhar 2. Etki, tesir’ (KTTTS, 95).

buzaqılıq ‘kavgacılık, serserilik’ < *buzaqı* ‘kavgacı, serseri, sataşkan’ (KTTTS, 96).

bulalıq ‘serbestlik, özgürlük’ < *bula (ı)* ‘rahat, serbest büyüyen’ (KTTTS, 98).

bıtırıñqılıq ‘parça parça olma, dağınıklık’ < *bıtıra- (u)* ‘dağılmak, yayılmak, saçılmak’ (KTTTS, 103).

bilgirlik ‘bilgili olma, bilgelik’ < *bilgir* ‘bilge, bilgili (kişi)’ (KTTTS, 103).

biliktilik ‘bilgili olma’ < *bilikti* ‘bilgili, okumuş, öğrenim görmüş (kimse)’ (KTTTS, 103).

bilimdilik ‘bilgili olma’ < *bilimdi* ‘bilgili, okumuş’ (KTTTS, 103).

birlik ‘1. Birlik ve beraberlik içinde olan 2. Birden dokuza kadar olan sayılar’ < *bir (ıv)* ‘bir, birliktelik, akrabalık’ (KTTTS, 104).

birtektilik ‘aynı soydan olma, soydaş, aynı cinsten olma, aynılık’ < *birtekti* ‘aynı cinsten, bir kökten, aynı soydan’ (KTTTS, 104).

varvarlıq ‘1. Barbarlık, vandallık 2. Zalimlik, gaddarlık’ < *varvar* ‘uygarlaşmamış, barbar’ (KTTTS, 107).

geografiyalıq ‘coğrafi’ < *geografiya* ‘coğrafya’ (KTTTS, 110).

grammatikalıq ‘gramerlik, gramerle ilgili, gramere ilişkin’ < *grammatika* ‘dil bilgisi, gramer’ (KTTTS, 112).

gumanıtarlıq ‘içtimaî, sosyal, beşerî’ < *gumanıtar* ‘insancıl’ (KTTTS, 113).

ğasırlıq ‘asırlık, yüzyıllık’ < *ğasır* ‘1. Yüzyıl, asır 2. Devir, zaman’ (KTTTS, 115).

ğulamalıq ‘ulemalık, bilginlik, âlimlik’ < *ğulama* ‘dahi, bilgin’ (KTTTS, 115).

ğılımdılıq ‘bilginlik’ < *ğılımdı* ‘ilim sahibi, bilgili’ (KTTTS, 116).

dalbasalıq ‘boş yere çabalama’ < *dalbasa* ‘boş çaba’ (KTTTS, 118).

danalıq ‘dâhilik, bilgelik, ululuk’ < *dana* (ı) ‘akıllı, bilge, dâhi, düşünür’ (KTTTS, 118).

dañgazalıq ‘bağırış çağırış, gürültü, tantana, şamata’ < *dañğaza* ‘boş, manasız söz, lâf’ (KTTTS, 119).

dañgoylıq ‘palavracılık’ < *dañğoy* ‘kendini beğenmiş, övüngen’ (KTTTS, 119).

daralıq ‘1. Teklik, yalnızlık, özel olma 2. Farklılık, başkalık’ < *dara* ‘1. Yalnız, sadece 2. Tek, tek başına 3. Başkasından farklı, benzersiz, eşsiz’ (KTTTS, 119).

daruwlıq ‘şifalı, tedavi edici, iyileştirici’ < *daruw* ‘1. İlâç, deva 2. Derman, şifa’ (KTTTS, 119).

dayarlıq ‘hazırlık’ < *dayar* ‘hazır’ (KTTTS, 120).

däriğerlik ‘doktorluk, tabiplikle ilgili’ < *däriğer* ‘doktor, hekim, tabip’ (KTTTS, 122).

demokratiyalıq ‘demokratik’ < *demokratiya* ‘demokrasi’ (KTTTS, 124).

deñgeylik ‘bir şeyin düz olup olmadığını ölçen araç, su terazisi’ < *deñgey* ‘1. Coğrafyayla ilgili bir ölçü birimi 2. Seviye’ (KTTTS, 124).

diktatorlıq ‘diktatörlük’ < *diktator* ‘diktatör’ (KTTTS, 126).

diplomatiyalıq ‘diplomatik, siyasi’ < *diplomatiya* ‘diplomasi, diplomatlık’ (KTTTS, 127).

dolılıq ‘asabilik, sinirlilik’ < *dolı* (ı) ‘sinirli, kızgın’ (KTTTS, 128).

dörekilik ‘kabalık, nezaketsizlik, yabanilik’ < *döreki* ‘kaba, kabaca, edepsiz’ (KTTTS, 129).

dümşelik ‘cahillik, bilgisizlik, nadanlık’ < *dümşe* ‘cahil, bilgisiz, nadan’ (KTTTS, 131).

düniyeqorlıq ‘aç gözlülük, doyumsuzluk, cimrilik, tamahkârlık’ < *düniyeqor* ‘mal mülkü seven, dünya canlısı, mal canlısı’ (KTTTS, 131).

dilmarlıq ‘hatiplik’ < *dilmar* ‘hatip, dilbaz’ (KTTTS, 132).

dindarlıq ‘dindarlık’ < *dindar* ‘dindar, mütedeyyin’ (KTTTS, 132).

Evropalıq ‘Avrupalı’ < *Evropa* ‘Avrupa’ (KTTTS, 135).

egdelik ‘ihtiyarlık, yaşlılık’ < *egde* ‘yaşlı, ihtiyar’ (KTTTS, 135).

ekpindilik ‘1. Şiddet, kuvvet 2. Öncülük, önderlik’ < *ekpindi* ‘hızlı, süratli, kapasiteli’ (KTTTS, 137).

endilik ‘eni geniş olma, enlilik’ < *endi* (*u*) ‘bol, geniş, enli’ (KTTTS, 140).

enjarlıq ‘isteksizlik, gönülsüzlük, kayıtsızlık’ < *enjar* ‘gönülsüz, isteksiz, kayıtsız’ (KTTTS, 140).

eptilik ‘1. Yatkınlık, eğilimlik, meyillilik, beceriklilik 2. Uyanıklık, kurnazlık’ < *epti* ‘1. Yatkın, eğilimli, meyilli, becerikli 2. Uyanık, kurnaz’ (KTTTS, 141).

erekşelik ‘özellik, farklılık, hususiyet’ < *erekşe* ‘fevkalade, ayrıca, özel’ (KTTTS, 142).

erkeklik ‘şımarıklık, nazlılık’ < *erke* ‘şımarık, nazlı, işveli, edalı’ (KTTTS, 142).

erlik ‘erlik, yiğitlik, kahramanlık, cesurluk’ < *er* (*uu*) ‘kahraman, cesur’ (KTTTS, 142).

ersilik ‘kabalık, yakışsızlık, yersizlik’ < *ersi* ‘1. Abes, kaba, edepsiz 2. Elverişsiz, uygunsuz’ (KTTTS, 143).

erteñgilik ‘sabah vakti’ < *erteñgi* ‘1. Sabahki 2. Yarınki 3. İlerideki, gelecekteki’ (KTTTS, 143).

erüwlik ‘yeni taşınan komşuya ikram edilen yemek’ < *erüw* (*i*) ‘uzak yere

göçünce, arada birkaç gün mola vererek dinlenmek’ (KTTTS, 143).

eskilik ‘1. Töre, âdet, gelenek 2. Eskiye ait’ < *eski* ‘1. Eski püskü 2. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan’ (KTTTS, 145).

estiýarlıq ‘yetişkinlik, büyüklük’ < *estiýar* ‘1. Yetişkin, büyük 2. Önder, lider’ (KTTTS, 146).

estelik ‘hatıra, anı’ < *es* (*i*) ‘1. Akıl, us, hafıza 2. Arkadaş, dayanak’ (KTTTS, 146).

etjeñdilik ‘şişmanlık, semizlik’ < *etjeñdi* ‘şişman’ (KTTTS, 146).

etikşilik ‘kunduracılık, çizmecilik’ < *etikşi* ‘kunduracı, çizmeci, ayakkabı tamircisi’ (KTTTS, 147).

jabayılıq ‘yabanilik, vahşilik’ < *jabayı* ‘1. Yabanî, ehlileştirilmemiş 2. Vahşi, barbar’ (KTTTS, 149).

jabırqawlıq ‘kederlilik, keyifsizlik’ < *jabırqa-* (*u*) ‘kaygılanmak, hayıflanmak, üzölmek, esef duymak, etmek’ (KTTTS, 149).

jağalıq (*i*) ‘kıyı, sahil, kenar’ < *jağa* ‘1. Yaka 2. Kıyı, kenar, sahil 3. Hami, koruyucu kimse’ (KTTTS, 149).

jağalıq (*u*) ‘yakalık, yaka yapmak için kullanılan’ < *jağa* ‘1. Yaka 2. Kıyı, kenar, sahil 3. Hami, koruyucu kimse’ (KTTTS, 149).

jağındılıq ‘hoşluk, sevimlilik’ < *jağındı* ‘1. Hoş, sevimli, hoşnut 2. Olumlu, müspet’ (KTTTS, 150).

jadıgöylük ‘kurnazlık, riyakârlık, üčkâğıtçılık’ < *jadıgöy* ‘sihirbaz, büyücü’ (KTTTS, 150).

jadılıq ‘büyücülük, sihirbazlık’ < *jadı* ‘1. Cadı, büyücü 2. Büyü sonucunda ortaya çıkan hastalık’ (KTTTS, 150).

jaybasarlıq ‘mıymıntılık, ağır hareketlilik, ağır canlı olma’ < *jaybasar* ‘mıymıntı, eline ağır, ağır canlı’ (KTTTS, 152).

jaydarlıq ‘güler yüzlülük, samimilik’ < *jaydarı* ‘1. Güler yüzlü, samimî, içten 2. (hava) açık, güneşli, güzel’ (KTTTS, 152).

jaqsılıq ‘iyilik’ < *jaqsı* ‘1. İyi, güzel 2. Akıllı, terbiyeli 3. İleri gelen 4. Evet, tamam, peki anlamlarında kullanılır’ (KTTTS, 154).

jalaqorlıq ‘iftiracılık’ < *jalaqor* ‘iftiracı, müfteri, kara çalan’ (KTTTS, 155).

jalbarınıştılıq ‘muhtaç olma’ < *jalbarınıştı* ‘yalvarma, yakarma’ (KTTTS, 156).

jalgerlik ‘kira bedeli’ < *jalger* ‘kiracı, müstecir’ (KTTTS, 156).

jalğandılıq ‘düzmeçilik, sahtekârlık’ < *jalğan (ı)* ‘gerçek olmayan, yalan, uydurma’ (KTTTS, 156).

jalğanşılıq ‘yalancılık’ < *jalğanşı* ‘1. Yalancı 2. Vefasız, yalan (dünya)’ (KTTTS, 156).

jalğawlıq ‘bağlaç’ < *jalğaw* ‘çekim eki’ (KTTTS, 156).

jalğızilik ‘yalnızlık, kimsesizlik’ < *jalğız* ‘yalnız yegâne’ (KTTTS, 157).

jalqawlıq ‘tembellik, uyuşukluk, üşengeçlik’ < *jalqaw* ‘tembel, uyuşuk, erincek, üşengeç’ (KTTTS, 157).

jalqılıq ‘yalnızlık, kimsesizlik’ < *jalqı* ‘yalın, yalnız, tek, bir tane’ (KTTTS, 157).

jamawlıq ‘yamalık, yama için kullanılan, yamalık parça’ < *jamaw* ‘yama’ (KTTTS, 159).

janaşırılıq ‘himayecilik, korumacılık’ < *janaşır* ‘1. Kişinin kendisine en yakın olan kimsesi 2. Koruyucu, destekleyici’ (KTTTS, 160).

jandılıq ‘canlılık’ < *jandı* ‘canlı, diri’ (KTTTS, 160).

jankeştilik ‘özveri, fedakârlık, çalışkanlık’ < *jankeşti* ‘fedakâr, çok çalışkan, özverili’ (KTTTS, 160).

janqiyarlıq ‘cesurluk, fedailik, serdengeçtilik’ < *janqiyar* ‘çekinmeyen, canını ortaya koyan, canını feda etmeye hazır olan’ (KTTTS, 160).

jañalıq ‘1. Yenilik, haber 2. Keşif, buluş’ < *jaña* ‘1. Yeni, çağdaş 2. Yakında, bir süre önce’ (KTTTS, 161).

jaramdılıq ‘yarayışlı, yararlı olma’ < **jaramdı** ‘yarayışlı, işe yarar’ (KTTTS, 163).

jararlıq ‘işe yararlık’ < **yarar** (KTTTS, 163).

jariyalılıq ‘açıklık’ < **jariya** ‘1. Bilinen, malûm, belli 2. İlân, duyuru’ (KTTTS, 164).

jarlıq ‘kararname, ferman, emir’ < **jar** (ıı) ‘1. İlân, duyuru, haber 2. Buyruk, emir, ferman’ (KTTTS, 164).

jasandılıq ‘gayri tabiilik, sunilik’ < **jasandı** ‘sahte, sunî, yapma, takma’ (KTTTS, 166).

jawaptılıq ‘mesuliyet, sorumluluk’ < **jawaptı** ‘sorumlu, mesuliyetli’ (KTTTS, 168).

jawlıq (ıı) ‘düşmanlık, hasımlık’ < **jaw** (ı) ‘1. İstilâcı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 169).

jawıngerlik ‘askerlik, cengâverlik’ < **jawınger** ‘1. Cengâver, asker, savaşçı, muharip 2. Cesur, bahadır’ (KTTTS, 169).

jebirlik ‘oburluk, rüşvetçilik’ < **jebir** (ıı) ‘1. Obur, açgözlü 2. Rüşvetçi, mal canlısı’ (KTTTS, 171).

jekelik ‘1. Yegânelik, teklik 2. Yalnızlık, tek başına olma’ < **jeke** ‘1. Bağımsız, ayrı, kendi başına 2. Sadece kendisiyle ilgili, özel 3. Baş başa’ (KTTTS, 172).

jeksenbilik ‘pazar günü veya mesai saatleri dışında, toplu ve gönüllü olarak (temizlik, onarım vb.) karşılık beklemeden yapılan çalışmalar’ < **jeksenbi** ‘pazar (haftanın son günü)’ (KTTTS, 172).

jelikpelik ‘heveslilik, meraklılık’ < **jelikpe** ‘heveslenme, ilgi duyma’ (KTTTS, 173).

jemqorlıq ‘1. Aç gözlülük, oburluk 2. Rüşvetçilik’ < **jemqor** ‘1. Açgözlü, obur 2. Rüşvetçi’ (KTTTS, 174).

jeñgetaylıq (ı) ‘yengelik’ < **jeñgetay** (ı) ‘yengeciğim’ (KTTTS, 174).

jeñgetaylıq (ıı) ‘1. Çöpçatanlık 2. Damadın çöpçatanlık yapan kişiye verdiği hediye’ < **jeñgetay** (ıı) ‘çöpçatan’ (KTTTS, 174).

jeñsikqoylıq ‘iştahlılık, heveslilik, isteklilik’ < **jeñsikqoy** ‘iştahlı, hevesli, istekli’ (KTTTS, 175).

jesirlik ‘dul kalma’ < **jesir** ‘dul’ (KTTTS, 176).

jetelilik ‘akıllılık, şuurulluk’ < **jeteli** ‘akıllı, düşünceli, şuurlu’ (KTTTS, 176).

jeterlik ‘yetecek kadar’ < **jeter** ‘yeter’ (KTTTS, 176).

jetilik (ı) ‘yedili (iskambil)’ < **jeti** ‘yedi’ (KTTTS, 177).

jetilik (ıı) ‘1. Bir haftalık 2. Ölen kişinin yedisi’ < **jeti** ‘yedi’ (KTTTS, 177).

jiyınaqlıq ‘düzenlilik, tertiplilik’ < *jiyınaqtı* ‘derli toplu, düzenli’ (KTTTS, 178).

jiyilik ‘1. Sıklık, yoğunluk, çokluk 2. Hızlılık, çabukluk 3. Frekans, titreşim yoğunluğu’ < *jiyi* ‘1. Sık, gür 2. Sıkça, tekrar tekrar’ (KTTTS, 179).

jiyirkeniştilik ‘iğrençlik, tiksindiricilik’ < *jiyirkenişti* ‘iğrenç, tiksindirici, görüntüsü hoş olmayan’ (KTTTS, 179).

jobalıq ‘plânda gösterildiği gibi, plâna uygun’ < *joba* ‘1. Proje, taslak, plân 2. Şekil, biçim’ (KTTTS, 179).

joğarıllıq ‘1. Kendini büyük görme 2. Derecesi yüksek olma durumu 3. Fazlalık, değerlilik’ < *joğarı* ‘1. Yukarı, üst 2. Yüksek’ (KTTTS, 179).

jonglyorlik ‘hokkabazlık’ < *jonglyor* ‘hokkabaz, sihirbaz, illüzyonist’ (KTTTS, 181).

joñışqalıq ‘yoncalık’ < *joñışqa* ‘yonca’ (KTTTS, 181).

jöndilik ‘doğruluk, mantıklılık, dürüstlük’ < *jöndi* ‘mantıklı, akla uygun’ (KTTTS, 183).

juğımdılıq ‘1. Besleyicilik, kalori değeri yüksek olma durumu 2. Sevimlilik, cana yakınlık’ < *juğımdı* ‘1. Besleyici, kalori değeri yüksek 2. Sevimli, cana yakın’ (KTTTS, 185).

juqalıq ‘1. İncelik, ince olma durumu 2. Zayıflık, cılızlık’ < *juqa* ‘1. Kalın

olmayan, ince, yufka 2. Cılız, sıksa’ (KTTTS, 185).

jumalıq ‘1. Bir haftada bir yapılan kültürel ve sosyal faaliyet 2. Bir haftaya yetecek kadar’ < *juma* ‘1. Cuma 2. Bir hafta’ (KTTTS, 186).

juptılıq ‘karı kocalık’ < *juptı* ‘karı koca’ (KTTTS, 187).

jupınılıq ‘basitlik, sadelik, gösterişsizlik’ < *jupını* ‘basit, sade, gösterişsiz’ (KTTTS, 187).

jurdaylıq ‘mahrumiyet, yoksunluk’ < *jurday* ‘bomboş, mahrum, yoksun’ (KTTTS, 187).

jürektilik ‘yüreklilik, cesaretlilik, yiğitlik’ < *jürekti* ‘yürekli’ (KTTTS, 190).

jılmaqaylıq ‘açıkgözlülük, kurnazlık, uyanıklık’ < *jılmaqay* ‘açıkgöz, uyanık, kurnaz’ (KTTTS, 191).

jıluwlıq ‘sıcaklık, ısı’ < *jıluw (u)* ‘1. Sıcaklık, ısı 2. Merhamet, iyilik’ (KTTTS, 192).

jılılıq ‘1. Sıcaklık 2. Merhamet, iyilik’ < *jılı (u)* ‘1. Ilık 2. Merhametli, şefkatli’ (KTTTS, 192).

jımısqılıq ‘düzenbazlık, hilekârlık’ < *jımısqtı* ‘yapmacık, sahte, suni’ (KTTTS, 193).

jındılıq ‘delilik’ < *jındı* ‘1. Deli, aklını kaybeden 2. Serseri’ (KTTTS, 193).

jirındılıq ‘düzenbazlık, hilekârlık’ < *jirındı* ‘1. Yırtık 2. Tecrübeli, açıkgöz’ (KTTTS, 194).

jutqırlıq ‘açıkgözlülük, kurnazlık’ < *jutqır* ‘açıkgöz, kurnaz’ (KTTTS, 194).

jiñişkelik ‘incelik’ < *jiñişke* ‘1. Kalın olmayan, ince 2. Nazik, narin, zarif’ (KTTTS, 195).

zayıptılıq ‘karı koca olma durumu, evlilik’ < *zayıptı* ‘eşi olan, evli’ (KTTTS, 197).

zalaldılıq ‘zararlılık’ < *zalaldı* ‘zararlı, tahripkâr, muzır’ (KTTTS, 197).

zamanalıq ‘çağdaş, çağa uygun’ < *zamana* ‘zaman, zamane, devir’ (KTTTS, 198).

zañğarlıq ‘büyüklük, yükseklik, yücelik’ < *zañğar* ‘1. Yüksek, yüce 2. Ulu, büyük’ (KTTTS, 198).

zañdılıq ‘kurala uygunluk, kanunilik, yasallık’ < *zañdı* ‘kanunî, yasal’ (KTTTS, 198).

zañqoylıq ‘kuralcılık’ < *zañqoy* ‘kuralcı, statükocu’ (KTTTS, 198).

zapılıq ‘rahatsızlık, azap, kaygı’ < *zapı* ‘bıktırıcı, sıkıcı, bezdirici’ (KTTTS, 198).

zäbir ‘cefa, çile, azap, zulüm’ < *zäbir* ‘cefâ, çile, azap, zulüm’ (KTTTS, 199).

zäbirlik ‘zalimlik, zulüm, gaddarlık’ < *zäbir* ‘cefa, çile, azap, zulüm’ (KTTTS, 199).

zärlilik ‘zararlılık, ziyankârlık’ < *zärlı* ‘1. Zehirli 2. Hiddetli, öfkeli, gazaplı’ (KTTTS, 200).

zärülik ‘zaruret hâli, muhtaçlık’ < *zärüw* ‘muhtaç, zaruri, gerekli’ (KTTTS, 200).

zeynetkerlik ‘emeklilik’ < *zeynetker* ‘emekli’ (KTTTS, 200).

zeyindilik ‘1. Dikkatlilik, gayretlilik 2. Zekilik, zeyreklik’ < *zeyindi* ‘1. Dikkatli, gayretli 2. Zeki, zeyrek’ (KTTTS, 201).

zeñgırlık ‘yükseklik, büyüklük, yücelik’ < *zeñgir* ‘1. Çok yüksek 2. Gökçe, gök, mavi veya yeşile çalan mavi’ (KTTTS, 201)

zergerlik ‘kuyumculuk, nakışçılık’ < *zerger* ‘1. Sarraf, kuyumcu 2. Usta’ (KTTTS, 201).

zinaqorlıq ‘zinakârlık’ < *zinaqor* ‘zina eden, zinakâr, zânî’ (KTTTS, 202).

ziyalıq ‘aydınlık, münevverlik’ < *ziya* ‘güzel, sevimli’ (KTTTS, 202).

ziyandılıq ‘zararı, ziyanı olma durumu’ < *ziyandı* ‘zararlı, ziyanlı’ (KTTTS, 202).

zombılıq ‘zorbalık, zorluk’ < *zombı* ‘zorbalık, zorluk’ (KTTTS, 202).

zorlıq ‘zorluk, adaletsizlik, gaddarlık’ < *zor* ‘1. Kocaman, iri, büyük 2. Güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 203).

iybalılıq ‘terbiyelilik, kibarlık, edeplilik’ < *iybalı* ‘edepli, terbiyeli, kibar’ (KTTTS, 205).

iygilik ‘1. İyilik, hayırlı iş 2. Baht, devlet’
< *iygi* ‘1. İyi, hayırlı 2. İçten, samimi’
(KTTTS, 205).

ideologiyalıq ‘ideolojik’ < *ideologiya*
‘siyası veya toplumsal bir öğreti oluşturan,
bir hükümetin, bir partinin, bir grubun
davranışlarına yön veren politik, hukukî,
bilimsel, felsefî, dinî, moral, estetik
düşünceler bütünü, ideoloji’ (KTTTS,
205).

ideyalıq ‘idealle ilgili, ülküye has’ < *ideya*
‘ideal, ülkü, mefkûre’ (KTTTS, 205).

iyelik ‘mülkiyet, sahiplik, iyelik’ < *ıye* ‘1.
İye, sahip, efendi 2. Vali, yönetici 3.
Yaradan, Tanrı’ (KTTTS, 206).

ıyerarhiyalıq ‘hiyerarşik’ < *ıyerarhiya*
‘hiyerarşi; derece düzeni, makam sırası,
basamak’ (KTTTS, 206).

ıykemdilik ‘yatkınlık, kabiliyetlilik,
elverişlilik’ < *ıykemdi* ‘yetenekli, meyilli,
eğilimli’ (KTTTS, 207).

ıylanarlıq ‘inandırıcı, inanılır’ < *ıylan-*
‘inanmak, güvenmek, itimat etmek’
(KTTTS, 207).

ıynelik ‘kızböceği’ < *ıyne* ‘1. İğne 2.
Şırınga, enjektör’ (KTTTS, 209).

ınabattılıq ‘ahlaklılık, terbiyelilik,
kibarlık’ < *ınabattı* ‘kibar, saygılı, edepli,
terbiyeli’ (KTTTS, 208).

ınjenerlik ‘mühendislik’ < *ınjener*
‘mühendis’ (KTTTS, 209).

ıyıqtılıq ‘irilik, büyüklük’ < *ıyıqtı* ‘1.
Geniş omuzlu, cüsseli, yapılı 2. Güçlü,
sağlam’ (KTTTS, 212).

ıyilmelik ‘esneklik, elâstikiyet,
eğilimlilik’ < *ıyıl-* ‘1. Beli bükülmek,
eğilmek 2. Bağışlamak, affetmek’
(KTTTS, 212).

kalendarlıq ‘takvime göre belirlenen
(toplantı, plân.)’ < *kalendar* ‘1. Takvim 2.
Aylık plân’ (KTTTS, 217).

kaloriyalıq ‘kalorilik’ < *kaloriya* ‘kalori’
(KTTTS, 217).

kameralıq ‘oda müziği ile ilgili’ < *kamera*
‘1. Hücre, koğuş 2. Alıcı, fotoğraf
makinası, kamera 3. İç lâstiği’ (KTTTS,
217).

kämelettilik ‘ergenlik, bulûğa erişmişlik,
olgunluk’ < *kämelet* ‘ergenlik çağı,
ergenlik’ (KTTTS, 220).

känigilik ‘tecrübelilik, beceriklilik’ <
känigi ‘tecrübeli, becerikli’ (KTTTS,
220).

käpirlik ‘1. Kâfirlik, dinsizlik 2. Alçaklık,
namussuzluk’ < *käpir* ‘kâfir’ (KTTTS,
220).

kärilik ‘yaşlılık, ihtiyarlık’ < *käri* ‘1.
Yaşlı, ihtiyar 2. Kadim, ezeli 3.
Alışlagelen, alışılmış’ (KTTTS, 221).

käsipkerlik ‘işletmecilik, girişimcilik’ <
käsipker ‘işletmeci, müteşebbis, girişimci,
iş adamı’ (KTTTS, 221).

kebüwlik ‘kuruma durumu, kuruluk’ < *kebüw* ‘kuru, kurumuş’ (KTTTS, 221).

kedeylik ‘yoksulluk, fakirlik’ < *kedey* ‘yoksul, fakir’ (KTTTS, 222).

kejirlik ‘aksilik, inatçılık, direnme’ < *kejir* ‘1. Aksi, hep aksini söyleyen, huysuz 2. inatçı, dediğim dedik’ (KTTTS, 222).

kezbeklik ‘aylaklık, avarelik’ < *kezbe* ‘avare, başıboş, aylak’ (KTTTS, 222).

keyuwanalıq ‘ileri görüşlülük, bilgelik’ < *keyuwana* ‘1. Tek hörgüçlü, çok doğurmuş yaşlı deve 2. Şefkatli, merhametli, yaşlı kadın’ (KTTTS, 224).

kekilik ‘kindarlık, kin tutma, düşman olma’ < *kekti* ‘kinli, kindar’ (KTTTS, 225).

kekilik ‘keklik’ < *kek* ‘1. Kin, öç, intikam 2. Ar, namus, şeref’ (KTTTS, 225).

kekirlik ‘inatçılık, aksilik’ < *kekir* ‘sinirli, aksi, gururlu kimse’ (KTTTS, 225).

kelesawlıq ‘delilik, çılgınlık, aptallık’ < *kelesaw* ‘yarım akıllı, deli, aptal’ (KTTTS, 226).

kelistilik ‘yakışıklılık, güzellik, çekicilik’ < *kelisti* ‘yakışıklı, hoş, güzel, çekici’ (KTTTS, 227).

kemtarlıq ‘1. Sakatlık, özürlülük 2. Yoksulluk, fakirlik’ < *kemtar* ‘1. Sakat, özürlü 2. Fakir, garip 3. Yetersiz, az’ (KTTTS, 228).

kenjelik ‘evin en küçüğü olma’ < *kenje* ‘1. En küçük (çocuk) 2. Geç doğan (hayvan)’ (KTTTS, 229).

kerbezilik ‘süslülük’ < *kerbez* ‘süs seven, fazla süslenen, süs meraklısı’ (KTTTS, 230).

kereğarlıq ‘zıtlık, karşıtlık’ < *kereğar* ‘zıt, ters, tezat’ (KTTTS, 231).

kerenawlıq ‘umursamazlık, kayıtsızlık, lakaytlık’ < *kerenaw* ‘umursamaz, lakayt, kayıtsız’ (KTTTS, 231).

kertartpalıq ‘gericilik, tutuculuk, yobazlık’ < *kertartpa* ‘gerici, yobaz’ (KTTTS, 232).

kesimdilik ‘uygunluk, isabetlilik, belirlilik’ < *kesimdi* ‘belirlenmiş, belirli, isabetli’ (KTTTS, 233).

kesirlik ‘1. Zarar vericilik, muzırlık 2. Bencillik, kibirlilik’ < *kesir* ‘1. Zarar, ziyan 2. inatçı, aksi’ (KTTTS, 234).

keşkilik ‘akşam, akşam vakti’ < *keşki* ‘akşamki’ (KTTTS, 235).

keşirimlilik ‘affedicilik, bağışlayıcılık’ < *keşirimdi* ‘affedebilen, kin tutmayan’ (KTTTS, 235).

keşşelik ‘budalalık, aptallık, bönlük’ < *keşşe* ‘budala, bön, aptal, geri zekalı’ (KTTTS, 236).

klassikalıq ‘klasik’ < *klassika* ‘klasik edebiyat, klasik’ (KTTTS, 237).

konstitutsiyalıq ‘anayasal, anayasaya uygun’ < *konstitutsiya* ‘1. Anayasa 2. Yapı, yapılış, bünye’ (KTTTS, 240).

köbelik ‘sınır, kenar, kıyı’ < *köbe (ı)* ‘1. Tırnak çevresindeki et 2. Bir şeyin kenan, ucu’ (KTTTS, 241).

köksawlıq ‘verem olma’ < *köksaw* ‘verem, tüberküloz’ (KTTTS, 244).

kölbewlik ‘eğiklik, yatıklık’ < *kölbew* ‘eğik, yatık, dik olmayan’ (KTTTS, 245).

kölgirlik ‘yapmacık hareket, iki yüzlülük’ < *kölgir* ‘yapmacık, iki yüzlü, sinsî’ (KTTTS, 245).

kömeskilik ‘belirsizlik, şüpheli durum’ < *kömeski* ‘belirsiz, müphem’ (KTTTS, 246).

könelik ‘1. Eskiden kalma 2. Eskilik, eski olma durumu 3. Tecrübeli olma, deneyimlilik’ < *köne* ‘1. Geçmişte olan, önceki, geçmişteki 2. Köhne, eski, eskimiş 3. Çok görmüş geçirmiş, tecrübeli’ (KTTTS, 247).

könterilik ‘dayanıklılık, sağlamlık, sabırlılık’ < *könteri* ‘1. Gön, deri 2. Utanmaz, arlanmaz 3. Dayanıklılık, sağlam’ (KTTTS, 247).

körgendilik ‘edeplilik, terbiyelilik’ < *körgendi* ‘görgülü, edepli, terbiyeli’ (KTTTS, 249).

körnektilik ‘görsellik’ < *körnekti* ‘1. Meşhur, tanınmış 2. Güzel, çekici, görkemli’ (KTTTS, 250).

körnekilik ‘1. Görsel eğitim 2. Çekicilik, güzellik’ < *körneki* ‘net ve göze hoş görünen, göz okşayan’ (KTTTS, 250).

körpelik ‘yorganlık’ < *körpe* ‘yorgan, battaniye’ (KTTTS, 250).

körşilik ‘komşu olma durumu, komşuluk’ < *körşi* ‘1. Komşu 2. Yan yana olma, birbirine yakın olma’ (KTTTS, 250).

köşpelilik ‘göçebelik, göçmenlik’ < *köşpeli* ‘göçebe, göçmen’ (KTTTS, 252).

küwâlik ‘1. Kimlik 2. Tanıklık, şahitlik’ < *küwâ* ‘1. Şahit, tanık 2. Nikah şahidi’ (KTTTS, 253).

küykilik ‘1. Alımsızlık, çirkinlik, ucubelik 2. Gariplik, tuhafılık, ucubelik’ < *küyki* ‘alımsız, çirkin, ucube’ (KTTTS, 255).

küylilik ‘1. Hâli vakti yerinde olma 2. Semizlik, besililik’ < *küyli (ı)* ‘1. Varlıklı, zengin 2. Semiz, besili’ (KTTTS, 255).

kümândilik ‘şüphencilik, kuşkuculuk, septisizm’ < *kümândi* ‘şüpheli, kuşkulu, şüphe uyandıran’ (KTTTS, 257).

künâkarlıq ‘günahkârlık, suçluluk’ < *künâkar* ‘günahkâr’ (KTTTS, 258).

kündelik ‘1. Hatıra defteri, günlük, günce 2. Öğrencilerin günlük ödevlerinin ve aldıkları notların yazıldığı defter’ < *künde (ııı)* ‘her gün, günde’ (KTTTS, 258).

küptilik ‘şüphelilik, kuşkulu olma durumu’ < *küpti* ‘1. Haddinden fazla, tıka basa yiyen 2. Şüpheli, kuşkulu’ (KTTTS, 260).

küpirlik ‘kâfirlik’ < *küpir* ‘1. Tanrının varlığı ve birliği gibi dinin temellerinden sayılan inançları inkâr etme ve bu yolda söylenen söz, küfür 2. Haddini aşma, aşırılık’ (KTTTS, 260).

kürdelilik ‘1. Zorluk, karışıklık 2. Önemlilik, ehemmiyet’ < *kürdeli* ‘1. Önemli, asıl 2. Karmaşık, zor, çetin, girift’ (KTTTS, 260).

küreskerlik ‘mücadeleci olma, mücadelecilik’ < *küresker* ‘1. Güreşçi, pehlivan 2. Mücadeleci’ (KTTTS, 260).

kütimdilik ‘bakımlılık’ < *kütimdi* ‘bakımlı, özen gösterilmiş’ (KTTTS, 261).

küştilik ‘güçlülük, kuvvetlilik’ < *küşti* ‘1. Güçlü, kuvvetli 2. Sağlam 3. Sert, tesirli’ (KTTTS, 262).

kırıptarlıq ‘bağlı, bağımlı, tabi olma’ < *kırıptar* ‘bağlı, tabi, bağımlı’ (KTTTS, 265).

kisilik ‘1. Kişilik, şahsiyet 2. Kibirlenme, büyüklenme’ < *kisi* ‘1. İnsan, adam, birey, şahıs 2. Yabancı, el 3. Misafir, konuk’ (KTTTS, 265).

kişilik ‘1. Küçüklük 2. Mütevazılık, tevazu’ < *kişi* ‘1. Küçük 2. Ailenin en

küçüğü, sonuncu 3. Derecesi, kademesi düşük olan’ (KTTTS, 265).

qabiletilik ‘beceriklilik, kabiliyetlilik’ < *qabiletti* ‘kabiliyetli, yetenekli, becerikli’ (KTTTS, 268).

qadirlilik ‘saygınlık, değerlilik’ < *qadirli* ‘1. Saygın, hürmetli, değerli, saygıdeğer 2. Kıymetli, değerli (eş ya)’ (KTTTS, 270).

qadirmendilik ‘değerbilirlik, kadirbilirlik, kadirşinaslık’ < *qadirmendi* ‘1. Saygın, hürmetli, değerli, saygıdeğer 2. Kıymetli, değerli (eşya)’ (KTTTS, 270).

qajettilik ‘gereklilik, muhtaçlık’ < *qajetti* ‘gerekli, lüzumlu, ihtiyaç duyulan’ (KTTTS, 270).

qajılıq ‘hacılık’ < *qajı (ı)* ‘1. Hacca gitme 2. Hacca gidip gelen kişi, hacı’ (KTTTS, 271).

qajırlıq ‘yorulmazlık, kuvvetlilik, dayanıklılık, yılmazlık’ < *qajır* ‘güç, kuvvet, irade’ (KTTTS, 271).

qazılıq ‘at etinin sucuk yapmaya elverişli kısmı’ < *qazı (ı)* ‘atın kaburga kısmı ve yağlı etinden yapılan sucuk’ (KTTTS, 273).

qazımurlıq ‘boşboğazlık, gevezelik’ < *qazımır* ‘geveze, boşboğaz, zevzek’ (KTTTS, 273).

qazınalıq ‘devlete ait olma durumu, beylik’ < *qazına (ı)* ‘1. Hazine, define,

gözü 2. Ata yadigârları, miras' (KTTTS, 273).

qayrattılıq 'güçlülük, kudretlilik, sağlamlık' < *qayrattı* 'kudretli, güçlü, kuvvetli' (KTTTS, 275).

qaysarlıq 'tutarlılık, kararlılık, sebatlılık' < *qaysar* 'kararlı, tutarlı, sözünden dönmeyen, sebatlı' (KTTTS, 275).

qayırmıdlıq 'merhametlilik, hayırseverlik' < *qayırmıdı* 'gönlü yüce, iyi kalpli, âlicenap, merhametli, insafli' (KTTTS, 276).

qalalıq 'şehre ait, şehirli' < *qala (ı)* 'şehir, kent' (KTTTS, 279).

qalamgerlik 'yazarlık, muharrirlik' < *qalamger* 'yazar' (KTTTS, 279).

qaljiñqoylıq 'şakacılık, latifecilik' < *qaljiñqoy* 'şaka yapmayı seven, şaka yapmaktan hoşlanan, şakacı' (KTTTS, 280).

qalıptılıq 'değişmemezlik, sabitlik' < *qalıptı* 'belli, alışıldığı üzere, âdet olduğu gibi' (KTTTS, 282).

qamqorlıq 'vasilik, koruyuculuk, hamilik' < *qamqor* 'koruyucu, destekçi, hami' (KTTTS, 283).

qamşıgerlik 'iyi kamçı kullanıcılık' < *qamşıger* 'iyi kamçı kullanan kimse' (KTTTS, 283).

qanağattanarlıq '1. Yeterli, tatmin edici 2. İyi ile zayıf arasındaki, geçer, orta, vasat

not' < *qanağattan-* '1. Kanaat etmek, yetinmek 2. Razı olmak' (KTTTS, 284).

qanağattılıq 'yetinme, kanaat etme' < *qanağat* 'kanaat, tatmin olma, azla yetinme' (KTTTS, 284).

qanqumarlıq 'öldürme hırsı duyma, kana susama durumu' < *qanqumar* 'eli kanlı, katil' (KTTTS, 285).

qantlıq 'bileşiminde şeker oranının yüksek olması' < *qant* 'kesme şeker' (KTTTS, 286).

qanşalıq 'ne kadar çalışsam, ne etsem vb' < *qanşa* '1. Soru zamiri. Kaç, ne kadar 2. Bir şeyi lüzumsuz göstermek için kullanılır' (KTTTS, 286).

qanıpezerlik 'canilik, hunharlık, katillik' < *qanıpezer* 'cellat, hunhar, cani' (KTTTS, 286).

qanışerlik 'canilik, hunharlık, katillik' < *qanışer* 'cellat, katil, cani, hunhar' (KTTTS, 286).

qapalıq 'üzgünlük, kırgınlık, mahzunluk' < *qapalı* 'üzüntülü, üzgün, mahzun, dargın, kırgın' (KTTTS, 288).

qapalıq 'üzüntü, keder, elem, acı' < *qapa (ı)* 'üzüntü, kaygı, endişe' (KTTTS, 288).

qapsağaylıq 'irilik, cüsselilik, iri yarılık' < *qapsağay* 'cüsseli, iri yarı' (KTTTS, 288).

qapılıq 'pişman olma durumu' < *qapı (ı)* '1. Gafil, dalgın, habersiz 2. Yanlışlık,

hata 3. Fırsat; uygun zaman, durum’ (KTTTS, 289).

qarabaylıq ‘cimrilik, mal canlısı olma’ < **qarabay** ‘cimri, merhametsiz, hayırsız’ (KTTTS, 290).

qarabayırlıq ‘sıradanlık, gösterişsizlik, sadelik’ < **qarabayır** ‘basit, sıradan, alışılmış, mutad’ (KTTTS, 290).

qaraqtlıq ‘dikkatlilik, bilgililik’ < **qaraqtı** ‘bilgili, bilgin’ (KTTTS, 291).

qaralıq ‘1. Karalık, siyahlık 2. Art niyetlilik, kötülük’ < **qara (ı)** ‘1. Kara, siyah 2. Siyah renkte olan 3. Bir şeyin gölgesi, karartısı 4. Yas tutarken örtülen siyah örtü’ (KTTTS, 292).

qarañğılıq ‘karanlık’ < **qarañğı** ‘1. Karanlık, loşluk 2. Belirsiz, şüpheli, kuşkulu 3. Cahil, bilgisiz’ (KTTTS, 292).

qarawlıq ‘1. Dürüst olmama 2. Cimrilik, pntilik’ < **qaraw** ‘1. Art niyetli, sinsiz, adaletsiz 2. Cimri, pnti, hasis’ (KTTTS, 293).

qariyalıq ‘1. Yaşlılık, ihtiyarlık 2. Gün görmüş, tecrübeli kimse’ < **qariya** ‘ihtiyar, yaşlı’ (KTTTS, 295).

qarqındılıq ‘hızlılık, süratlilik’ < **qarqındı** ‘çok hızlı, şiddetli, süratli, tempolu’ (KTTTS, 295).

qarlıq (ı) ‘namussuzluk, iffetsizlik’ < **qar (ı)** ‘1. Kötü yola düşmüş , iffetsiz,

namussuz (kadın) 2. Alçak, şerefsiz’ (KTTTS, 295).

qarsılıq ‘itiraz, karşı koyma, muhalefet’ < **qarsı (ı)** ‘1. Bir şeyin karşı tarafı 2. Karşı karşıya, yüz yüze’ (KTTTS, 296).

qaruwlılıq ‘1. Silahlı olma, çokça silaha sahip olma 2. Güçlülük, kuvvetlilik’ < **qaruwlı** ‘1. Silahlı 2. Güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 296).

qarızdarlıq ‘borçluluk, borçlu olma durumu’ < **qarızdar** ‘borç almış, borçlu’ (KTTTS, 297).

qarımđılıq ‘1. Güçlülük, kuvvetlilik 2. Yetenekli, başarılı olma durumu’ < **qarımđı** ‘1. Güçlü, kuvvetli 2. Yetenekli, başarılı’ (KTTTS, 297).

qarınbaylıq ‘cimrilik, pntilik, hasislik’ < **qarınbay** ‘çok cimri, hasis, pnti (insan)’ (KTTTS, 297).

qasaqanalıq ‘bir şeyi kasten, bilerek yapma durumu’ < **qasaqana** ‘kasten, kasıtlı, bilerek, taammüden’ (KTTTS, 298).

qasaqılıq ‘bir şeyi kasten, bilerek yapma durumu’ < **qasaqı** ‘inadına, bilerek, mahsus yapmak’ (KTTTS, 298).

qasiyetlilik ‘mukaddeslik, kutsallık’ < **qasiyetti** ‘mukaddes, kutsal, mübarek’ (KTTTS, 298).

qasköylik ‘düşmanlık, hasımlık, art niyetlilik’ < *qasköy* ‘bedbaht, kötü niyetli, ziyankâr’ (KTTTS, 298).

qasqırlıq ‘1. Kurtlara has özellik 2. Cesurluk, atılganlık’ < *qasqır* ‘1. Kurt, börü 2. Cesur, atılgan’ (KTTTS, 299).

qasterlilik ‘değerlilik, saygınlık’ < *qasterli* ‘saygıdeğer, hürmetli, değerli’ (KTTTS, 299).

qatelik ‘yanlışlık, yanılğı, hata, kusur’ < *qate* ‘hata, yanlış, kusur’ (KTTTS, 300).

qaterlilik ‘tehlikeli olma’ < *qaterli* ‘tehlikeli, muhtaralı’ (KTTTS, 300).

qattılıq ‘1. Sağlamlık, dayanıklılık 2. Şiddetlilik, hızlılık 3. Sertlik, katılık 4. Sesin yükselmesi 5. Cimrilik, pıntılık’ < *qattu* (ı) ‘1. Sert, katı 2. Yüksek, gür (ses) 3. Soğukkanlı, güçlü 4. Cimri, pıntı, hasıs’ (KTTTS, 301).

qatuwlıq ‘sinir, öfke, hiddet’ < *qatuw* ‘1. Sert, katı 2. Gönül kırıcı’ (KTTTS, 301).

qatıstlıq ‘ilgililik, alakalılık’ < *qatıstı* ‘ilgili, alakalı’ (KTTTS, 302).

qayawlıq ‘kederlilik, dertli, hüznü olma hâli’ < *gayaw* ‘kaygı, keder, elem, hüzn, acı, dert’ (KTTTS, 305).

qiyañqılıq ‘huysuzluk, inatçılık, direngenlik’ < *qiyañqı* ‘huysuz, inatçı, aksi, direngen’ (KTTTS, 309).

qojalıq (ı) ‘sahiplik, patronluk, reislik’ < *qoja* (ı) ‘1. Sahip, yönetici 2. Aile reisi’ (KTTTS, 310).

qojalıq (u) ‘hocalık’ < *qoja* (u) ‘İslami tebliğ eden, yaymaya çalışan kimse, hoca’ (KTTTS, 310).

qojanasırlıq ‘saflık, mütevazılık, alçak gönüllülük’ < *qojanasır* ‘1. Saf, temiz, alçak gönüllü (kimse) 2. Nasreddin Hoca fıkra tipi’ (KTTTS, 311).

qozalıq ‘pamuk tarlası’ < *qoza* (u) ‘koza’ (KTTTS, 311).

qolaylılıq ‘elverişlilik, uygunluk’ < *golaylı* ‘elverişli, uygun, rahat’ (KTTTS, 313).

qomağaylıq ‘1. Oburluk, doyumsuzluk, pisboğazlık 2. Açgözlülük, tamahkârlık’ < *qomağay* ‘1. Obur, doymaz, tamahkâr 2. Kanaatsiz, aç göz’ (KTTTS, 316).

qomaqtılıq ‘büyüklük, genişlik, hacimlilik, oylumculuk’ < *qomaqtı* ‘hacimli, geniş, büyük’ (KTTTS, 316).

qonaqjaylılıq ‘konukseverlik, misafirperverlik’ < *qonaqjaylı* ‘konuksever, misafirperver’ (KTTTS, 316).

qonaquwarlıq ‘konukseverlik, misafirperverlik’ < *qonaquwar* (ı) ‘misafirperver, konuksever’ (KTTTS, 317).

qonalqalıq ‘gece kalınabilecek (yer)’ < **qonalqa** ‘gece kalman, gecelenilen, konaklanılan yer’ (KTTTS, 317).

qonımdılıq ‘1. Yaraşırılık, uygunluk 2. Anlaşılabilirlik, açıklık’ < **qonımdı** ‘1. Yakışır, yaraşır, uygun 2. Anlaşılır, açık’ (KTTTS, 317).

qoñdılıq ‘semizlik, etlilik’ < **qoñdı** ‘1. Semiz, besili, etli, etli butlu 2. Varlıklı, hâli vakti yerinde’ (KTTTS, 318).

qoñsılıq ‘birbirine yakın oturma, komşuluk’ < **qoñsı** ‘1. Fakir, yoksul 2. Komşu’ (KTTTS, 318).

qoñtorğaylıq ‘orta hâllilik, sadelik, sıradanlık’ < **qoñtorğay** ‘orta hâlli, sade, sıradan’ (KTTTS, 318).

qoñırlıq ‘çöl gibi olan yer’ < **qoñır** ‘1. Kahverengi 2. Sade, gösterişsiz 3. İsteksiz, gönülsüz, soğuk’ (KTTTS, 319).

qoralıq ‘ahır olmaya elverişli’ < **qora** ‘1. Ahır, ağıl 2. Avlu’ (KTTTS, 320).

qorektilik ‘besin değeri yüksek, besleyici olma’ < **qorekti** ‘gıdalı, besleyici’ (KTTTS, 321).

qorqawlıq ‘1. Yırtıcılık, vahşilik 2. Zalimlik, merhametsizlik’ < **qorqaw** ‘1. Kurt. 2. Zalim, merhametsiz, gaddar, acımasız’ (KTTTS, 321).

qorqınıştılıq ‘korkunç olma, korkunçluk’ < **qorqınıştı** ‘korkunç, dehşet, korkulu’ (KTTTS, 321).

qorıqsılıq ‘bekçilik’ < **qorıqsı** ‘koruyucu, bekçi’ (KTTTS, 322).

qoyuwlıq ‘1. Sıvı olmama durumu, koyuluk 2. Yoğunluk, sıklık, gürlük’ < **qoyuw** ‘1. Koyu 2. Gür, sık (saç)’ (KTTTS, 324).

quwaqılıq ‘hilekârlık, kurnazlık’ < **quwaqı** ‘şakacı, nüktedan’ (KTTTS, 325).

quwanıştılıq ‘saadet, mutluluk, sevinçli, mesut olma’ < **quwanıştı** ‘sevinçli, mutlu’ (KTTTS, 325).

quwattılıq ‘1. Güçlülük, kuvvetlilik 2. Sağlamlık, dayanıklılık 3. Ekonomik bakımından gelişmişlik 4. Kalori bakımından zenginlik’ < **quwattu** ‘güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 326).

quwlıq (ı) ‘1. Kurnazlık, uyanıklık 2. Zalimlik, hilekârlık’ < **quw** (ıv) ‘hilekar, kurnaz, düzenbaz’ (KTTTS, 326).

quwnaqılıq ‘dinçlik, zindelik, canlılık’ < **quwnaqı** ‘dinç, zinde, canlı’ (KTTTS, 327).

qubılmalıq ‘değişkenlik, kararsızlık, dengesizlik, istikrarsızlık’ < **qubılma** ‘istikrarsız, dengesiz, kararsız’ (KTTTS, 329).

qudağıylıq ‘dünürlük, dünür olma durumu’ < **qudağıy** ‘gelinle damadın annelerine verilen ad, bayan dünür’ (KTTTS, 329).

Qudaylıq ‘Allah’a mahsus, ilahi özellikler’ < *Quday* ‘1. Huda, Allah 2. Bir şeyi en iyi bilen, yapan, güçlü’ (KTTTS, 329).

qudalıq ‘dünürlük’ < *quda* ‘dünür (erkek)’ (KTTTS, 329).

qudandalıq ‘dünürlük’ < *qudanda* ‘dünür’ (KTTTS, 329).

qudaşalıq ‘baldız ve görümce olma’ < *qudaşa* ‘baldız, görümce’ (KTTTS, 329).

qudiretilik ‘1. Kudretlilik, kadirlik, güçlülük 2. Azamet, heybet’ < *qudiretti* ‘1. Kudretli, güçlü, kadir 2. Azametli, heybetli’ (KTTTS, 330).

qulıqtılıq ‘isteklilik, heveslilik, gönüllülük’ < *qulıqtı* ‘istekli, hevesli, gönüllü’ (KTTTS, 333).

qumarlıq ‘heveslilik, meraklılık’ < *qumar* (ı) ‘1. Heves, arzu, istek 2. Merak’ (KTTTS, 334).

qunarlılıq ‘1. Verimlilik 2. Besin değeri yüksek olma’ < *qunarlı* ‘1. Verimli (toprak) 2. Yüksek kalorili 3. Anlamlı, içeriği zengin, muhtevalı’ (KTTTS, 335).

qundılıq ‘1. Değerlilik, pahalılık 2. Önemli, anlamlı olma’ < *qundı* ‘1. Pahalı, değerli 2. Çok önemli, gerekli’ (KTTTS, 335).

qunttılıq ‘1. Tertiplilik, düzenlilik 2. İlgili, hevesli, istekli olma’ < *qunttı* ‘1. Tertipli,

titiz, düzenli 2. istekli, ilgili, hevesli’ (KTTTS, 335).

qunikerlik ‘kan bedelini ödeme durumu’ < *quniker* ‘öldürdüğü kimse için kan bedeli ödeyen kişi’ (KTTTS, 336).

qupiyalılıq ‘sırlılık, gizlilik’ < *qupiyalı* ‘sırlı, gizli’ (KTTTS, 336).

quptarlıq ‘kabul edilebilir olma durumu’ < *qupta-* ‘onaylamak, takdir etmek, kabul etmek, tasvip etmek’ (KTTTS, 336).

qurbılıq ‘akranlık, arkadaşlık’ < *qurbı* ‘akran, yaşıt’ (KTTTS, 338).

qurmettilik ‘kıymetlilik, saygınlık, itibarlılık’ < *qurmetti* ‘hürmetli, saygıdeğer, muhterem’ (KTTTS, 338).

qusalıq ‘sıkıntılı, kasvetli, efkârlı, hüznü olma’ < *qusa* ‘kasvet, iç sıkıntısı’ (KTTTS, 340).

quttılıq ‘kutlu, mübarek olma durumu’ < *quttı* ‘mübarek, kutlu’ (KTTTS, 340).

quştarlıq ‘meraklılık, heveslilik, düşkünlük’ < *quştar* ‘hevesli, tutkun, müptelâ’ (KTTTS, 341).

qızbalıq ‘sinirlilik, öfkeli’ < *qızba* (ı) ‘öfkeli, hiddetli, barut fıçısı gibi’ (KTTTS, 342).

qızuwlıq ‘1. Sıcaklık, hararet, ısı 2. Asabilik, sinirlilik 3. Sarhoşluk’ < *qızuw* ‘1. Isı, sıcaklık 2. Vücut ısısı 3. içkinin etkisi, sarhoşluk 4. Hızlı, süratli’ (KTTTS, 343).

qızıqtılıq ‘çekicilik, cazibe’ < *qızıqtı* ‘ilginç, ilgi çekici, dikkate değer, cazip’ (KTTTS, 343).

qızıqtırarlıq ‘çekici, sürükleyici, cazip’ < *qızıqtır-* ‘ilgisini çekmek, özendirmek’ (KTTTS, 344).

qiliyliq ‘şaşılık’ < *qiliy* ‘şaşı , şehla’ (KTTTS, 345).

qılmıskerlik ‘suçluluk, suçlu olma’ < *qılmısker* ‘suçlu’ (KTTTS, 346).

qılmıstılıq ‘suçluluk, kabahatli olma’ < *qılmıstı* ‘1. Suçlu 2. Hatalı, kabahatli, mücrim’ (KTTTS, 346).

qılıqtılıq ‘sevimlilik, cana yakınlık, çekicilik, sıcakkanlılık’ < *qılıqtı* ‘sevimli, sempatik, çekici’ (KTTTS, 346).

qıñırlıq ‘1. Eğrilik, düz olmama 2. İnatçılık, aksilik’ < *qıñır* ‘1. Eğri, çarpık, iğri 2. İnatçı, aksi’ (KTTTS, 348).

qırağılıq ‘keskin gözlü olma’ < *qırağı* ‘1. Uyanık, açığız 2. Dikkatli, tedbirli’ (KTTTS, 348).

qırbaylıq ‘kırgınlık, kavgalı olma durumu’ < *qırbay* ‘kavgalı, kızgın, gergin’ (KTTTS, 349).

qırqarlıq ‘hilekârlık, düzenbazlık’ < *qırqar* ‘kurnaz, düzenbaz’ (KTTTS, 349).

qırsawlıq ‘tembellik, hantallık’ < *qırsaw* ‘tembel, hımbıl’ (KTTTS, 350).

qırşañqılıq ‘inatçılık, aksilik, alaycılık’ < *qırşañqı* ‘1. Atlarda görülen bir tür deri hastalığı 2. İnatçı, aksi (kimse)’ (KTTTS, 350).

qısqalıq ‘kısalık’ < *qısqa* ‘uzun olmayan, kısa’ (KTTTS, 351).

qısmdılıq ‘basınçlı olma durumu’ < *qısmdı* ‘basınçlı, tazyikli’ (KTTTS, 352).

qıtımırılıq ‘sertlik, katılık, haşinlik’ < *qıtımır* ‘1. Sert, haşin (insan) 2. Ayaz, soğuk’ (KTTTS, 353).

layıqtılıq ‘uygunluk, layıklık, münasiplik’ < *layıqtı* ‘uygun, elverişli, layık, münasip’ (KTTTS, 356).

leksikalıq ‘bir dilin kelime hazinesiyle ilgili’ < *leksika* ‘söz hazinesi, söz dağarcığı, söz varlığı’ (KTTTS, 357).

lingvistikalıq ‘dil bilimi ile ilgili, lengüistik’ < *lingvistika* ‘dil bilimi, lengüistik’ (KTTTS, 358).

litsenziyalıq ‘lisansla ilgili’ < *litsenziya* ‘bir ülkeye mal sokma veya bir ülkeden mal çıkarına izni, lisans’ (KTTTS, 359).

logikalıq ‘mantıkî, mantıksal’ < *logika* ‘1. Mantık, lojik 2. Doğru düşünmenin yolu ve yöntemi’ (KTTTS, 359).

mağınalıq ‘anlamla ilgili’ < *mağına* ‘1. Anlam, mana 2. İçerik, nitelik, muhteva’ (KTTTS, 365).

mağınalılıq ‘manalılık, anlamlılık’ < *mağınalı* ‘1. Manalı, anlamlı 2. İçerikli, nitelikli’ (KTTTS, 365).

mazarlıq ‘mezarlık’ < *mazar* ‘mezarlık, kabristan’ (KTTTS, 362).

mazmunduluq ‘içeriklilik, derin anlamlılık’ < *mazmundı* ‘zengin içerikli, anlamlı, özlü’ (KTTTS, 362).

maydagerlik ‘zanaatkarlık, ustalık’ < *maydager* ‘usta, zanaatkâr’ (KTTTS, 362).

maydalıq ‘1. Ufaklık, küçüklük 2. Nezaket, kibarlık’ < *mayda* ‘1. İnce, küçük, ufak 2. Kibar, edepli, nazik’ (KTTTS, 362).

maylılıq ‘yağlılık, yağının bol olması’ < *maylı* ‘1. Yağlı, semiz 2. Bereketli, verimli’ (KTTTS, 363).

maqarlıq ‘kısa boyluluk, bücürlük’ < *maqar* ‘kısa boylu, bücür’ (KTTTS, 364).

maqawlıq ‘dilsizlik, lâlilik’ < *maqaw* ‘1. Dilsiz, lâl 2. Aptal, budala’ (KTTTS, 364).

maqsattılıq ‘amacı, gayesi, maksadı aynı olma durumu’ < *maqsattı* ‘maksatlı, amaçlı, amacı olan’ (KTTTS, 364).

maqталıq ‘pamuk ekilen yer, pamuk tarlası’ < *maqta* (ı) ‘pamuk’ (KTTTS, 364).

maqтанarlıq ‘övünmeye, iftihar etmeye değer’ < *maqтан-* (u) ‘övünmek, kendini övmek, temeddüh etmek’ (KTTTS, 365).

malaylıq ‘kölelik, kulluk, uşaklık’ < *malay* ‘köle, kul, hizmetçi, uşak’ (KTTTS, 365).

malduluq ‘malı mülkü çok olma’ < *maldı* ‘sahip olduğu hayvan sayısı bakımından zengin (kimse)’ (KTTTS, 365).

maljanduluq ‘1. Hayvanlarının çoğalmasını isteme durumu 2. Tamahkârlık, cimrilik’ < *maljandı* ‘hayvanların çoğalmasını isteyen (kimse)’ (KTTTS, 365).

malqorlıq ‘1. Hayvanlarının çoğalmasını isteme durumu 2. Tamahkârlık, cimrilik’ < *malqor* ‘hayvanların çoğalmasını isteyen (kimse)’ (KTTTS, 365).

mansapqorlıq ‘mevki, makam hırsı’ < *mansapqor* ‘makam, mevki düşkün’ (KTTTS, 367).

mañdaylıq ‘şapka güneşliği, siperliği’ < *mañday* ‘1. Alın 2. Kapının üst tarafı 3. Öncü bölük, avangart 4. Bir şeyin en iyisi, seçkin, güzide’ (KTTTS, 367).

mañızduluq ‘önemlilik, değerlilik, ehemmiyetlilik’ < *mañızdı* ‘önemli, mühim, değerli’ (KTTTS, 368).

marğawlıq ‘isteksizlik, tembellik, gönülsüzlük’ < *marğaw* ‘1. İsteksiz, gönülsüz, tembel 2. Aldırmaz, kayıtsız, lakayt 3. Kimsenin uğramadığı, ıssız, sapa (yer)’ (KTTTS, 368).

mardımdılıq ‘verimlilik, faydalı olma’ < *mardımdı* ‘verimli, kazançlı, faydalı’ (KTTTS, 368).

marhabattılıq ‘merhametlilik, şefkatlilik’ < *marhabattı* ‘merhametli, şefkatli’ (KTTTS, 369).

masqaralıq ‘rezillik, maskaralık, rezalet’ < *masqara* ‘maskaralık, rezalet’ (KTTTS, 369).

matematikalıq ‘matematikselsel’ < *matematika* ‘matematik, riyaziyyat’ (KTTTS, 370).

mädeniyetlilik ‘kültürlülük, kültürlü olma durumu’ < *mädeniyetti* ‘kültür seviyesi yüksek, kültürlü’ (KTTTS, 372).

mäjbürlik ‘mecburiyet, yükümlü ve zorunlu olma durumu’ < *mäjbür* ‘mecburî, zorunlu’ (KTTTS, 372).

mändilik ‘önemlilik, anlamlılık, ehemmiyetlilik’ < *mändi* ‘önemli, anlamlı, ehemmiyetli’ (KTTTS, 373).

mänerlilik ‘ifade kudreti, ifade gücü, belagat’ < *mänerli* ‘1. Desenli, motifli 2. Belagatli’ (KTTTS, 373).

mänğilik ‘ebedilik, sonsuzluk, bengilik’ < *mänği* (ı) ‘1. Sonsuz, ebedî, baki, bengi 2. Ebediyen, sonsuza dek’ (KTTTS, 373).

mäsilik ‘mest dikmeye yarayan (deri), mestlik’ < *mäsi* ‘üzerine ayakkabı giyilen kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir tür ayakkabı, mest’ (KTTTS, 374).

mätkelik ‘kirişlik’ < *mätke* ‘1. Kiriş 2. İskambilde “kız”’ (KTTTS, 374).

mäşhürlik ‘tanınmış, ünlü olma, şöhrət’ < *mäşhür* ‘meşhur, ünlü, tanınmış’ (KTTTS, 374).

medewlik ‘yardım etme, destek olma’ < *medew* ‘ümit, umut, güvenç, dayanak’ (KTTTS, 375).

meditsinalıq ‘tıbbî, tıpla ilgili’ < *meditsina* ‘tıp, tababet, hekimlik’ (KTTTS, 375).

medreselik ‘medreselik’ < *medrese* ‘medrese’ (KTTTS, 375).

meyirimdilik ‘merhametlilik, lütüfkârlık’ < *meyirimdi* ‘merhametli, lütüfkâr, müşfik’ (KTTTS, 376).

mekerlik ‘kurnazlık, zalimlik, hilekârlık’ < *meker* ‘kurnaz, zalim, hilekâr’ (KTTTS, 376).

melodramalıq ‘melodramla ilgili özellik’ < *melodrama* ‘çağdaş tiyatrodaki, hareketli ve duygusal olaylara dayalı bir oyun türü, melodram’ (KTTTS, 376).

menşiktilik ‘özel, hususî, şahsî olma durumu’ < *menşikti* ‘özel, hususî, şahsî’ (KTTTS, 377).

meñirewlik ‘durgunluk, sessizlik, sükûnet’ < *meñirew* ‘1. Aptal, alık, ahmak 2. Balta girmemiş orman 3. Sessiz; sakin, gürültüsüz’ (KTTTS, 378).

merdigerlik ‘müteahhitlik, taşeronluk’ < *merdiger* ‘müteahhit, taşeron’ (KTTTS, 378).

merkelik ‘bayramlık, bayrama has’ < *mereke* ‘bayram, şölen, kutlama’ (KTTTS, 378).

meşewlik ‘gelişmemişlik, geri kalmışlık’ < *meşew* ‘gelişmeyen, ilerlemeyen, geri kalmış’ (KTTTS, 379).

meşkeylik ‘aç gözlülük, oburluk, doyumsuzluk’ < *meşkey* ‘obur, açgözlü, doyumsuz kimse’ (KTTTS, 379).

mıyğulalıq ‘akılsızlık, beyinsizlik, düşüncesizlik’ < *mıyğula* ‘akılsız, beyinsiz’ (KTTTS, 380).

mıylawlıq ‘aptallık, ahmaklık’ < *mıylaw* ‘akılsız, beyinsiz’ (KTTTS, 380).

miylıq ‘alnın üst kısmı’ < *miy (ı)* ‘1. Beyin 2. Şuur, bilinç’ (KTTTS, 380).

minnistrlık ‘bakanlık’ < *ministr* ‘bakan, vekil, nazır’ (KTTTS, 381).

mirasqorlıq ‘mirasçılık, varislik’ < *miyrasqor* ‘mirasçı, varis’ (KTTTS, 381).

missionerlik ‘misyonerlik’ < *missiyoner* ‘misyoner’ (KTTTS, 381).

mojantompaylıq ‘sessizlik, sakinlik, uysallık’ < *mojantompay* ‘sessiz, sakin, uysal’ (KTTTS, 382).

moldalıq ‘imamlık’ < *molda* ‘imam, molla’ (KTTTS, 382).

möldirlik ‘billûrluk, duruluk, şeffaflık, saydamlık, berraklık’ < *möldir* ‘1. Billur, duru, şeffaf, tertemiz, berrak 2. Temiz, saf’ (KTTTS, 384).

muzdaylıq ‘soğukluk, buzlanma, donma’ < *muzday* ‘buz gibi, çok soğuk’ (KTTTS, 386).

muqiyattılıq ‘dikkatlilik, titizlik, ihtiyatlılık’ < *muqiyattı* ‘dikkatli, titiz, ihtiyatlı’ (KTTTS, 386).

mundaylıq ‘bu kadar, o kadar, bunun gibi’ < *munday* ‘bunun gibi, aynen böyle’ (KTTTS, 387).

munşalıq ‘bunca, bu kadar, bu kadarlık’ < *munşa* ‘bunca, bu kadar’ (KTTTS, 387).

muñdılıq ‘kederli, hüznü, dertli olma’ < *muñdı* ‘kederli, hüznü, elemli’ (KTTTS, 387).

muragerlik ‘varis, mirasçı olma’ < *murager* ‘mirasçı, varis’ (KTTTS, 387).

muralıq ‘miras bırakma’ < *mura* ‘1. Miras 2. Yadigâr’ (KTTTS, 387).

müddelilik ‘menfaat ve çıkarlarının ortak olma durumu’ < *müddeli* ‘hedefi, çıkarı, amacı aynı olan’ (KTTTS, 389).

müsäpirlik ‘biçarelik, fakirlik, yoksulluk’ < *müsäpir* ‘bîçare, fakir, yoksul, zavallı’ (KTTTS, 390).

müsindilik ‘alımlılık, endamlılık’ < *müsindi* ‘güzel, görkemli, hoş görünürlü’ (KTTTS, 390).

müşelik ‘üyelik, azalık’ < *müşe* ‘üye, aza’ (KTTTS, 390).

mıqtılıq ‘sağlamlık, güçlülük, dayanıklılık’ < *mıqtı* ‘1. Kuvvetli, sağlam, berk 2. Güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 391).

mıqırlıq ‘kısa boyluluk, bodurluk, bücürlük’ < *mıqır* ‘kısa boylu, bodur, bücür’ (KTTTS, 391).

mılqawlıq ‘lâllik, dilsizlik’ < *mılqaw* ‘1. Dilsiz, lâl 2. Sağır’ (KTTTS, 391).

mırzalıq ‘cömertlik, eli açıklık’ < *mırza* ‘1. Bey, efendi 2. Eli açık, cömert’ (KTTTS, 392).

minezdilik ‘karakterlilik’ < *minezdi* ‘karakterli, kişilikli’ (KTTTS, 394).

nağasılıq ‘akrabalık (anne tarafı)’ < *nağası* ‘akrabalar (anne tarafı)’ (KTTTS, 395).

nazdılıq ‘naz, işve, cilve’ < *nazdı* ‘nazlı, cilveli, işveli’ (KTTTS, 395).

nayzagerlik ‘mızrak kullanma becerisi’ < *nayzager* ‘mızrağı iyi kullanan kimse’ (KTTTS, 395).

naqtılıq ‘netlik, açıklık, kesinlik’ < *naqtı* ‘kesin, kat’î, tam, açık, net’ (KTTTS, 396).

namısqoylıq ‘namusuna, şerefine düşkünlük’ < *namısqoy* ‘onurlu, namuslu, şerefli’ (KTTTS, 396).

nanımdılıq ‘güvenirlik, inanırlık’ < *nanımdı* ‘inandırıcı, güvenilir’ (KTTTS, 397).

narazılıq ‘itiraz, ihtilâf, uyuşmazlık’ < *narazı* ‘itiraz eden, hoşnut olmayan’ (KTTTS, 397).

narkotikalıq ‘uyuşturucu ile ilgili’ < *narkotik* ‘narkotik, uyuşturucu, esrar’ (KTTTS, 397).

narlıq ‘yiğitlik, kahramanlık’ < *nar* ‘güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 397).

nawqandılıq ‘hasat kaldırma dönemi’ < *nawqandı* ‘bir sezonda yapılan yoğun işler’ (KTTTS, 398).

naşaqorlıq ‘esrarkeşlik, uyuşturucu bağımlısı olma’ < *naşaqor* ‘esrar kullanmayı alışkanlık hâline getiren kimse, esrarkeş’ (KTTTS, 398).

naşarlıq ‘zayıflık, kötülük, perişanlık, pek iyi olmama’ < *naşar* ‘kötü, fena, zayıf, kuvvetsiz’ (KTTTS, 399).

näbiylik ‘nübüvvet, nebilik, peygamberlik’ < *näbiy* ‘nebi, peygamber’ (KTTTS, 399).

näziktilik ‘1. Güzellik, zarıflık 2. Nezaket, incelik’ < *näzik* ‘ince, narin, zarif, güzel, sağlam olmayan, zayıf’ (KTTTS, 399).

näpsiqorlıq ‘nefsine düşkünlük’ < *näpsiqor* ‘nefsine düşkün’ (KTTTS, 399).

näpsiqumarlıq ‘nefsine uyma, nefesine düşkünlük’ < *näpsiqumar* ‘nefsine uyan, nefesine düşkün’ (KTTTS, 399).

närestelik ‘bebeklik’ < *näreste* ‘bebek, sabi, küçük çocuk’ (KTTTS, 399).

närlik ‘1. Besin değeri yüksek olma 2. Verimlilik 3. Görkemlilik, güzellik’ < *när* ‘gıda, aş, besin’ (KTTTS, 400).

närlilik ‘1. Besin değeri yüksek olma 2. Verimlilik 3. Görkemlilik, güzellik’ < *närli* ‘1. Besin değeri yüksek, besleyici 2. ‘önemli, esaslı, anlamlı’ (KTTTS, 400).

nemkettilik ‘nemelazımcılık, ihmalkârlık’ < *nemketti* ‘ihmalkârca, kaygısızca, umursamazca’ (KTTTS, 401).

nemquraydılıq ‘ihmalkârlık, umursamazlık, lakaytlık’ < *nemquraydı* ‘üstünkörü, özensiz’ (KTTTS, 401).

noqaylıq ‘cahillik, nadanlık’ < *noqay* ‘cahil, nadan’ (KTTTS, 402).

nisaptılıq ‘kanaatkârlık, yetingenlik’ < *nisaptı* ‘kanaatkâr’ (KTTTS, 404).

obyektivtilik ‘nesnellik, objektiflik’ < *obyektivti* ‘nesnel, objektif’ (KTTTS, 405).

obırlıq ‘oburluk, doyumsuzluk’ < *obır* ‘obur, doyumsuz’ (KTTTS, 405).

odağaylıq ‘nezaketsizlik, görgüsüzlük, kabalık’ < *odağay* ‘kaba, görgüsüz’ (KTTTS, 405).

odırlıq ‘küstahlık, edepsizlik, haddini bilmezlik, nezaketsizlik’ < *odır* ‘kaba, yaramaz, lâf anlamaz, küstah’ (KTTTS, 406).

ojarlıq ‘küstahlık, kabalık, edepsizlik, nezaketsizlik’ < *ojar* ‘küstah, kaba, edepsiz’ (KTTTS, 406).

ozbırlıq ‘eziyet etme, zulmetme, zorbalık’ < *ozbır* ‘zorba, müstebit, zalim’ (KTTTS, 406).

oylılıq ‘bilinçlilik, şuurluluk’ < *oylı* (ı) ‘düşünceli, şuurlu, bilinçli’ (KTTTS, 407).

oynaqılıq ‘oynaklık, yaramazlık’ < *oynaqı* ‘oynak, hareketli, yaramaz’ (KTTTS, 408).

oquwlıq ‘ders kitabı’ < *oqu* ‘1. Eğitim 2. Ders’ (KTTTS, 410).

oqşawlıq ‘ayrılık, teklik, münferitlik’ < *oqşaw* ‘ayrı olarak, münferiden, uzakta, biraz ötede’ (KTTTS, 410).

olqlıq ‘1. Eksiklik, boşluk 2. Kusur, kabahat’ < *olqı* ‘1. Tam dolu olmayan, orta, yarı 2. Eksik, yetersiz’ (KTTTS, 411).

omırawlıq ‘1. Hayvanların göğüs tarafı 2. Elbisenin göğüs tarafı’ < *omıraw* ‘göğüs, gövde’ (KTTTS, 412).

onşalıq ‘o kadar, pek’ < *onşa* ‘o kadar’ (KTTTS, 413).

oñaylıq ‘kolaylık, hafiflik’ < **oñay** ‘kolay, hafif’ (KTTTS, 413).

oñaşalıq ‘ayrı, tek başına, yalnız olma durumu’ < **oñaşa** ‘ayrı olarak, yalnız, tek başına’ (KTTTS, 413).

oñdıluq ‘doğruluk, iyilik, olumluluk’ < **oñdı** ‘olumlu, doğru, iyi, pozitif’ (KTTTS, 414).

oñtaylıq ‘elverişlilik, kolaylık, uygunluk, yatkınlık’ < **oñtay** ‘zamanı gelen, uygun, müsait, elverişli durum’ (KTTTS, 414).

oramdıluq ‘yatkınlık, alışıklık, elverişlilik, kabiliyetlilik’ < **oramdı** ‘elverişli, uygun’ (KTTTS, 416).

ortalıq ‘1. Merkez 2. Başkent’ < **orta** (ı) ‘belli bir şeyin ortası, merkezi, odağı’ (KTTTS, 418).

ospadarlıq ‘kabalık, nezaketsizlik’ < **ospadar** ‘kaba, nezaketsiz; kabadayı’ (KTTTS, 419).

osınşalıq ‘bu kadarlık’ < **osınşa** ‘bu kadar’ (KTTTS, 419).

otuluq (ı) ‘otu bol olma’ < **ottı** (ı) ‘otu bol, otlu’ (KTTTS, 420).

otuluq (u) ‘hararet, sıcak’ < **ottı** (u) ‘ateşli, sıcak, hararetli’ (KTTTS, 420).

otırıqşılıq ‘yerleşik olma durumu’ < **otırıqşı** ‘yerleşik’ (KTTTS, 421).

ögeylik ‘1. Üveylik 2. Yabancılık, başkalık 3. Merhametsizlik, gaddarlık’ <

ögey ‘1. Üvey 2. Evlât edinilmiş, evlâtlık 3. Yabancı, başka, yad, el’ (KTTTS, 423).

öjetlilik ‘cesurluk, cüretkârlık, yüreklilik’ < **öjet** ‘cesur, cüretkâr, gözü pek, atak’ (KTTTS, 423).

özgelik ‘farklılık, başkalık, ayrılık’ < **özge** ‘başka, özge, ayrı’ (KTTTS, 423).

özgermelilik ‘istikrarsızlık, değişkenlik’ < **özgermeli** ‘istikrarsız, değişken’ (KTTTS, 424).

özgeşelik ‘başkalık, değişiklik, farklılık, ayrıcalık’ < **özgeşe** ‘özel, başkaca, değişik, farklı, ayrıca’ (KTTTS, 424).

öktemdililik ‘üstünlük, hâkimlik’ < **öktem** ‘hükmedici, emredici’ (KTTTS, 425).

ökşelik ‘ayakkabının topuk çakılan yeri’ < **ökşe** ‘ayak topuğu, ökçe’ (KTTTS, 426).

ölerlik ‘ölecek, ölümcül, ağır’ < **öl-** ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427).

ölşemdililik ‘ölçülülük, ılım, itidal’ < **ölşemdi** ‘ölçülü, ölçülmüş, tartılmış’ (KTTTS, 427).

ömirlik ‘1. Hayat için gerekli, önemli 2. Müebbet, ebedî, sonsuz, ezeli’ < **ömir** ‘hayat, ömür’ (KTTTS, 428).

öndirimdililik ‘üretkenlik’ < **öndirimdi** ‘çok üreten, üretken, verimli’ (KTTTS, 428).

önegelik ‘terbiyeli, örnek olma’ < **önege** ‘1. Örnek 2. Terbiye’ (KTTTS, 428).

önerlilik ‘sanatçılık, sanatkarlık’ < *önerli* ‘hünerli, becerikli’ (KTTTS, 429).

önimlilik ‘verim, verimlilik’ < *önimdi* ‘verimli’ (KTTTS, 429).

öndilik ‘güzellik, yakışıklılık’ < *öndi* ‘güzel yüzlü, cemalli’ (KTTTS, 429).

örelilik ‘yasak, sınır, engel’ < *öre (u)* ‘atın kaçmasını önlemek için iki ayağına bağlanan kısa ip veya zincir, köstek, bukağı’ (KTTTS, 431).

örelilik ‘büyüklük, genişlik, hacimlilik’ < *örel* ‘geniş, bol, hacimli, önemli (fikir, düşünce, söz)’ (KTTTS, 431).

örlik ‘inatçılık, direngenlik, aksilik’ < *ör (ı)* ‘cesur, yürekli, yiğit’ (KTTTS, 431).

ösımqorluq ‘faizcilik, tefecilik’ < *ösımqor* ‘faizci, tefeci’ (KTTTS, 433).

ötkirlik ‘keskinlik, sivrilik’ < *ötkir* ‘keskin, sivri’ (KTTTS, 434).

öşpendilik ‘kindarlık, düşmanlık, hasımlık’ < *öşpendi* ‘düşman, hasım’ (KTTTS, 434).

paydaqorluq ‘tamahkârlık, çıkarıcılık’ < *paydaqor* ‘menfaatçi, menfaatperest, çıkarıcı’ (KTTTS, 435).

paydalılıq ‘yararlı olma durumu, faydalı’ < *paydalı* ‘yararlı, çok faydası olan’ (KTTTS, 435).

payımdılıq ‘sağduyululuk, ağırbaşlılık, soğukkanlılık’ < *payımdı* ‘aklıselim, sağduyulu, ağırbaşlı’ (KTTTS, 435).

paqırılıq ‘fakirlik, gariplik, yoksulluk’ < *paqır* ‘fakir, garip, biçare, yoksul, zavallı’ (KTTTS, 436).

parasattılıq ‘sağduyululuk, ferasetlilik’ < *parasattı* ‘ferasetli, anlayışlı, bilinçli, ileri görüşlü’ (KTTTS, 437).

päleqorluq ‘müfterilik, belalılık’ < *päleqor* ‘bela arayan, iftiracı, çirkef’ (KTTTS, 440).

pärmendilik ‘güçlülük, kuvvetlilik, etkililik’ < *pärmendi* ‘güçlü, kuvvetli, etkili’ (KTTTS, 440).

pedagogikalıq ‘pedagoji veya eğitimle ilgili olan, pedagojik’ < *pedagogika* ‘pedagoji, eğitim bilimi’ (KTTTS, 440).

pendelik ‘zaaf, irade zayıflığı, beşerî kusur’ < *pende* ‘1. bende, insan 2. Kul, garip, âciz’ (KTTTS, 441).

perdelik ‘1. Perdelik 2. Bir perdelik (oyun)’ < *perde* ‘1. Perde 2. Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri, perde’ (KTTTS, 441).

plastikalıq (*plastikalıq hiruvgiya*) ‘plâstik cerrâhi’ < *plastika* (KTTTS, 443).

psihologiyalıq ‘psikolojik’ < *psihologiya* ‘psikoloji, ruh bilimi’ (KTTTS, 446).

pıdıyalıq ‘ıskatla ilgili, ıskata özgü’ < *pıdıya* ‘ölenlerin kılınmamış namazları ve

tutulmamış oruçları için verilen sadaka, ıskat' (KTTTS, 447).

radioaktivlik 'radyoaktiflik, radyoaktivite' < *radiyoaktivti* 'radyoaktif, ışın etkin' (KTTTS, 449).

razılıq 'rıza, memnuniyet, hoşnutluk' < *razı* 'razı, hoşnut, memnun' (KTTTS, 449).

räsuwalıq 'savurganlık, israf, müsriflik' < *räsuwa* 'israf, masraf' (KTTTS, 451).

redaktorlıq 'redaktörlük' < *redaktor* 'redaktör' (KTTTS, 452).

reñdilik 'yüz güzelliği' < *reñdi* 'yakışıklı, güzel' (KTTTS, 453).

resmiylik 'resmîlik resmiyet' < *resmiy* 'resmî' (KTTTS, 453).

rettilik 'uygunluk, düzenlilik, tertiplilik' < *retti* 'uygun, düzenli, yerinde' (KTTTS, 453).

rızalıq 'rızalık, memnuniyet' < *rıza* 'razı, memnun' (KTTTS, 454).

ruwlıq 'boy, soy ile ilgili, kabileye has' < *ruw* 'boy, soy, kabile' (KTTTS, 455).

sabırlılıq 'sabırlılık, ağırbaşlılık' < *sabırlı* 'sabırlı, ağırbaşlı, vakur' (KTTTS, 458).

saqawlıq 'pelteklik' < *saqaw (ı)* 'peltek' (KTTTS, 461).

saqiylıq 'eli açıklık, cömertlik' < *saqiy (ı)* 'eli açık, cömert' (KTTTS, 461).

salalıq 'bölgesel, meslekî, branşla ilgili' < *sala* 'dal, saha, alan' (KTTTS, 462).

salawattılıq 'itibarlılık, değerlilik' < *salawattu* 'itibarlı, değerli' (KTTTS, 462).

saldıqılıq 'yüzsüzlük, ahlâksızlık' < *saldıqı* 'utanmaz, iffetsiz (kadın)' (KTTTS, 463).

saldarlıq 'ağır başlılık, olgunluk' < *saldar* 'sebepe, neden' (KTTTS, 463).

salqılıq 'gevşeklik, isteksizlik, gönülsüzlük' < *salqı* 'aşağıya doğru düşük' (KTTTS, 463).

salmaqtılıq '1. Ağır olma, ağırlık 2. Ağırbaşlılık, vakurluk' < *salmaqtı* '1. Ağır 2. Ağırbaşlı, vakur, ciddî' (KTTTS, 464).

saltanattılıq 'güzellik, yakışıklılık, zarafet, görkemlilik' < *saltanattu* 'görmekli, güzel, zarif' (KTTTS, 464).

samdağaylıq 'çeviklik, atiklik' < *samdağay* 'çevik, atik' (KTTTS, 465).

sanalıq 'şuurluluk, bilinçlilik' < *sanalı* 'şuurlu, bilinçli' (KTTTS, 466).

saparlıq '(saparlıq bilet) yolcu bileti' < *sapar* 'yolculuk, sefer seyahat' (KTTTS, 467).

saralıq 'açıklık, aydınlık' < *sara* 'açık, net, aydın, belirgin' (KTTTS, 468).

sarılıq 'sarı renklilik, sarışınlık' < *sarı (ı)* '1. Sarı renk 2. Sarı renkli, sarışın' (KTTTS, 470).

sarındılıq ‘ritm, ahenk’ < *sarındı* ‘ezgili, nağmeli’ (KTTTS, 471).

sawarlıq ‘sağmaya yarayan, sağmal’ < *saw-* (u) ‘sağmak’ (KTTTS, 472).

sawattılıq ‘okur yazarlık’ < *sawattu* ‘bilgili, tahsilli’ (KTTTS, 472).

sawdagerlik ‘tüccarlık, tacirlik’ < *sawdager* ‘tüccar, tacir’ (KTTTS, 472).

sawlıq (u) ‘sağlık, sıhhat’ < *saw* (i) ‘sağ, diri, sıhhatli, esen’ (KTTTS, 472).

sawıqqoylıq ‘eğlence düşkünlüğü’ < *sawıqqoy* ‘eğlenceyi seven, eğlence düşkünlü’ (KTTTS, 473).

sahnalıq ‘oynanabilir, sahneye konabilir’ < *sahna* ‘sahne’ (KTTTS, 473).

sayatkerlik ‘av kuşları ile avlanma’ < *sayatker* ‘av kuşları ile avlanan kimse’ (KTTTS, 474).

säykestilik ‘uygunluk, denklik’ < *säykes* (i) ‘uygun, münasip, mütenasip’ (KTTTS, 475).

sändilik ‘güzellik, zariflik, şıklık’ < *sändi* ‘süslü, bezekli, şık, görkemli’ (KTTTS, 475).

sänqoylıq ‘modaya düşkün olma’ < *sänqoy* ‘süse, modaya düşkün, süslü’ (KTTTS, 475).

säskelik ‘1. Kuşluk vakti 2. Kuşluk yemeği’ < *säske* ‘kuşluk vakti’ (KTTTS, 475).

sättilik ‘şanslı, talihli, kısmetli olma’ < *sätti* ‘başarılı, hayırlı, şanslı’ (KTTTS, 476).

säwegeylik ‘kâhinlik, kehanet’ < *säwegey* ‘kâhin’ (KTTTS, 476).

sekemdilik ‘şüphelilik, kuşkulu olma’ < *sekemdi* ‘şüpheli, kuşkulu’ (KTTTS, 477).

senbilik ‘tatil günü veya mesai saatleri dışında, toplu ve gönüllü olarak karşılık beklemeden yapılan çalışmalar’ < *senbi* ‘cumartesi’ (KTTTS, 479).

senimdilik ‘güvenirlik, emin olma’ < *senimdi* ‘inanılır, güvenilir, itimatlı, emin’ (KTTTS, 479).

serilik ‘oyuna, eğlenceye düşkün olma’ (KTTTS, 481) < *seri* ‘eğlenerek, oynayarak serbest büyüyen kimse’ (Yüce, 1984, 240).

sodırlıq ‘yaramazlık, haşarılık, şımarıklık’ < *sodır* ‘yaramaz, haşarı, ele avuca sığmayan’ (KTTTS, 484).

sozımdılıq ‘1. Çabuk, kolay gerilme, esneklik 2. Ağır, yavaş söyleme’ < *sozımdı* ‘1. Çabuk, kolay gerilen, esnek 2. Ağır, yavaş söylenen’ (KTTTS, 484).

soqırlıq ‘1. Körlük, âmâlık 2. Cahillik, cehalet’ < *soqır* ‘1. Kör, âmâ 2. Cahil, nadan’ (KTTTS, 485).

sonılıq ‘1. Bakirlik, el değmemişlik 2. Yenilik, tazelik’ < *sonı* ‘1. Bakir, el

değmemiş, işlenmemiş 2. Taze, yeni' (KTTTS, 487).

sopılıq 'sofuluk' < *sopı* 'mutasavvıf, derviş, sofı' (KTTTS, 487).

sorpalıq 'çorbalık' < *sorpa* 'çorba' (KTTTS, 488).

sotqarlıq 'yaramazlık, haylazlık' < *sotqar* 'yaramaz, haylaz' (KTTTS, 488).

sulıq (i) 'el bezi' < *su* 'su' (KTTTS, 491).

sulıq (u) 'yağmurluk, muşamba' < *su* (KTTTS, 491).

sulıq (u) 'at ve hayvanların gemlerinin altına takılan küçük zincir, sulak zinciri' < *su* (KTTTS, 491).

sululuq 'güzellik, yakışıklılık' < *sulu* 'güzel, alımlı, yakışıklı' (KTTTS, 493).

sumpayılıq 'ahlâksızlık, sevimsizlik, iğrençlik' < *sumpayı* 'terbiyesiz, ahlâksız, sevimsiz, iğrenç' (KTTTS, 493).

sumıraylıq 'iğrençlik, alçaklık, rezillik' < *sumıray* 'iğrenç , alçak, rezil' (KTTTS, 494).

suñılalıq '1. Zekilik, akıllılık 2. Kurnazlık, hilekârlık' < *suñıla* '1. Zeki, akıllı, bilgiç 2. Kurnaz, hilekâr' (KTTTS, 494).

surqiyalıq 'alçaklık, ahlâksızlık, terbiyesizlik' < *surqiya* 'alçak, terbiyesiz, ahlâksız' (KTTTS, 494).

sustuluq 'yüzü soğukluk, sertlik, katılık' < *sustı* 'yüzü soğuk, sert' (KTTTS, 495).

süyektilik 'kemiklilik, iri yapıllılık' < *süyekti* 'kemikli, iri yapıllı' (KTTTS, 495).

süykimdilik 'çekicilik, alımlılık, sevimlilik, hoşluk' < *süykimdi* 'alımlı, şirin, sempatik, sevimli' (KTTTS, 496).

süysinerlik 'imrendirici, hayran bırakıcı, keyif verici' < *süysin-* 'imrenmek, hayran olmak, haz duymak' (KTTTS, 496).

süttilik 'sütü bol olma, sütü olma' < *sütüti* 'sütü bol, sütü' (KTTTS, 498).

sıylıq '1. Hediye, armağan 2. Ödül, mükâfat' < *sıy* (ı) '1. Saygı, hürmet, değer 2. Hediye, armağan' (KTTTS, 500).

sıymdılıq 'içine alabilme kabiliyeti, kapasite, sığım' < *sıymdı* 'kapasiteli, hacimli' (KTTTS, 501).

sıqılıq 'kahkaha' < *sıq- sıq* (*sıq sıq külüw*) 'kıkır- kıkır gülmek' (KTTTS, 501).

sılbırlıq 'gevşeklik, uyuşukluk' < *sılbır* 'boş , gevşek , yumuşak, beceriksiz' (KTTTS, 502).

sımbattılıq 'endamlılık, alımlılık, boylu posluluk' < *sımbattu* 'endamlı, alımlı, boylu poslu' (KTTTS, 503).

sıpayılıq '1. Edeplilik 2. Sadelik, gösterişsizlik' < *sıpayı* '1. Kibar, edepli, nezaketli 2. Sade, sıradan, gösterişsiz' (KTTTS, 505).

sırğalıq ‘kulak memesi’ < *sırğa* ‘küpe’ (KTTTS, 506).

siñimdilik ‘sindirebilir, hazmedebilir olma’ < *siñimdi* ‘sindirime elverişli, kolay hazmedilen’ (KTTTS, 508).

tabandılıq ‘sebatlılık, dayanıklılık’ < *tabandı* ‘sözüne sadık, istikrarlı, sebatlı’ (KTTTS, 509).

tabiyğiyliq ‘ta-biî olma, doğal olma durumu, doğallık, tabiîlik’ < *tabiyğiy* ‘tabiî, doğal’ (KTTTS, 509).

tağattılıq ‘sabırlılık, sebatlılık’ < *tağattu* ‘takatli, sabırlı, sebatlı, dayanıklı’ (KTTTS, 510).

tağılıq ‘1. Vahşilik, yabanîlik 2. Zalimlik, acımasızlık 3. Cahillik, gerilik, geri kalmışlık’ < *tağı* (i) ‘1. Yabanî, vahşî 2. Kültürsüz, az gelişmiş 3. Acımasız, sert’ (KTTTS, 511).

tazalıq ‘1. Temizlik, saflık, paklık, sadelik 2. Dürüstlük, temizlik, art niyetli olmama hâli’ < *taza* ‘1. Temiz, kirsiz 2. Sun’i olmayan, katıksız, saf; tabiî, doğal 3. Namuslu, temiz, dürüst (insan)’ (KTTTS, 511).

talantlılıq ‘yeteneklilik, kabiliyetli olma’ < *talantlı* ‘yetenekli, kabiliyetli’ (KTTTS, 515).

talaptılıq ‘kararlılık, azim’ < *talaptı* ‘hedeflediği amaca kilitlenmiş, istekli, arzulu, kabiliyetli, hırslı’ (KTTTS, 515).

tamaşalıq ‘eğlence, seyir’ < *tamaşa* ‘oyun, eğlence, seyre dayalı eğlence programı’ (KTTTS, 517).

tamurlıq ‘dostluk, ahbaplık, yarenlik’ < *tamır* (u) ‘ahbap, dost, gönüldaş insanlar’ (KTTTS, 518).

tanırlıq ‘tanınabilirlik, tanınması mümkün olan’ < *tanı-* ‘tanımak, teşhis etmek’ (KTTTS, 518).

tañdanarlıq ‘şaşırtıcı, hayret verici, olağanüstü, muhteşem’ < *tandan-* ‘şaşmak, hayrete düşmek’ (KTTTS, 519).

tapqırlıq ‘zeki olma durumu, zekilik’ < *tapqır* ‘zeki, kıvrak zekâli’ (KTTTS, 520).

tartarlıq (*köz tartarlıq*) ‘dikkat çekici, göz kamaştırıcı’ < *tart-* ‘ilgisini çekmek’ (KTTTS, 523).

tartımdılıq ‘çekicilik, cazibe, sempati, sevimlilik’ < *tartımdı* ‘çekici, sevimli, dikkat çekici, cazibeli, sempatik’ (KTTTS, 523).

tatuwlıq ‘dostluk, barış’ < *tatuw* ‘iyi geçinen, dost geçinen, birlik ve barış içinde yaşayan (kimseler)’ (KTTTS, 525).

täjiriybelik ‘tecrübeli, deneyimli olma’ < *täjiriybe* ‘tecrübe, deneyim’ (KTTTS, 527).

täkapparlıq ‘mağrurluk, kibirlilik, tekebbür’ < *täkappar* ‘mağrur, kibirli’ (KTTTS, 527).

tälimdilik ‘eğitimli, talimli, terbiyeli olma’ < *tälimdi* ‘talimli, eğitimli, terbiyeli’ (KTTTS, 527).

täntilik ‘1. Tatmin olma hâli, razılık 2. İmrenme, hayran olma’ < *tänti* (*tänti boluw*) ‘1. Razı olmak 2. Hayran kalmak, imrenmek, gıpta etmek’ (KTTTS, 527).

tärbiyelilik ‘terbiyeli, eğitimli, ahlâklı olma’ < *tärbiyeli* ‘terbiyeli, edepli, ahlâklı’ (KTTTS, 528).

tärtiptilik ‘tertipli, düzenli, disiplinli olma’ < *tärtipti* ‘tertipli, düzenli, disiplinli’ (KTTTS, 528).

tättilik ‘1. Tatlılık, lezzetlilik, lezzetlik 2. Anlaşmak, uyuşma, geçim’ < *tätti* ‘1. Şeker tadında olan, tatlı, lezzetli 2. Şekerli şeylerle yapılan yiyecek, tatlı 3. Yakın, değerli 4. Hoş, çekici 5. Barış, birlik ve beraberlik içinde olan, dost’ (KTTTS, 528).

täweldilik ‘bağımlılık, tâbilik, aitlik’ < *täweldi* ‘bağlı, bağımlı, tâbi’ (KTTTS, 529).

täwirlik ‘iyilik, doğruluk, düzgünlük’ < *täwir* ‘kötü olmayan, iyi’ (KTTTS, 529).

tektilik ‘soyluluk, asillik’ < *tekti* ‘asil, soylu’ (KTTTS, 531).

teñgelik (*ı*) ‘bir ucu delinerek giysi üzerine takılan gümüş para’ < *teñge* ‘Kazakistan’ın para birimi, tenge’ (KTTTS, 533).

teñgelik (*ı*) ‘bir tengeye eşit, değer’ < *teñge* ‘Kazakistan’ın para birimi, tenge’ (KTTTS, 533).

terlik ‘koyun yününden (yapağından) yapılan ter emici keçe türünde bir örtü, ter emici örtü’ < *ter* ‘ter’ (KTTTS, 535).

tetelik ‘yaş olarak birbirine yakın olmak’ < *tete* ‘aralarında bir iki yaş farkı olan kardeşlerden her biri’ (KTTTS, 536).

tiyimdilik ‘uygunluk, elverişlilik, karlılık, yararlılık’ < *tiyimdi* ‘1. Yararlı, faydalı 2. Uygun, kullanışlı, elverişli’ (KTTTS, 537).

toylık ‘toya has, toya özgü, toya ait’ < *toy* (*ı*) ‘şölen, ziyafet, düğün, toy’ (KTTTS, 539).

toğışarlıq ‘1. Ufak tefek, önemsiz şeylerle uğraşma durumu 2. Tembellik, hımbıllık’ (KTTTS, 538) < *toğışar* ‘pısırick, uzağı görmeyen, ufak tefek işlerle iktifa eden kimse’ (Yüce, 1984: 272).

toqmeyildilik ‘kanaatkârlık, yetingenlik’ < *toqmeyil* ‘kanaatkâr, elindekiyle yetinen, fazla kazanma hırsı olmayan, yetingen’ (KTTTS, 540).

töbelik ‘bir nesnenin en üst noktası, en yukarı tarafı’ < *töbe* (*ı*) ‘doruk, zirve’ (KTTTS, 547).

tözimdilik ‘1. Dayanıklılık, sabırlılık, metanet 2. Sağlamlık, uzun ömürlü olmak’ < *tözimdi* ‘1. Dayanıklı, sabırlı,

metin 2. Sağlam, sert, berk' (KTTTS, 547).

törağalıq 'reislik, başkanlık' < *törağa* 'başkan, reis' (KTTTS, 548).

törelilik (*ı*) 'asilzadelik, soylulukla ilgili' < *töre* 'asilzade, aristokrat, soylu' (KTTTS, 548).

törelilik (*ı*) 'hüküm, karar' < *töre* '3. Kadı, hakim' (KTTTS, 548).

tuwralıq 'doğruluk, dürüstlük, adillik' < *tuwra* (*ı*) 'doğru, adil' (KTTTS, 552).

tumarlıq 'muskalık, muska olmaya uygun' < *tumar* 'muska, nazarlık, tılsım' (KTTTS, 554).

turaqtılıq 'kalıcılık, sebatlılık, değişmezlik, sabitlik' < *turaqtı* 'kalıcı, mütemadi, devamlı, aralıksız, daimi' (KTTTS, 556).

turpayılıq 'kabalık, görgüsüzlük, nezaketsizlik' < *turpayı* 'kaba, görgüsüz' (KTTTS, 557).

turpattılıq 'güzellik, yakışıklılık' < *turpattı* 'boyu poslu, endamlı' (KTTTS, 557).

tusarlıq 'atın ayağının, köstek veya bukağı vurulmaya elverişli ince kısmı, ayak bileği' < *tusa-* '1. Köstek vurmak, iple veya kayışla bağlamak 2. Kendi hâline bırakmamak, engel olmak, kösteklemek' (KTTTS, 557).

tuşşılıq 'az tuzlu olma durumu' < *tuşşı* 'tuzsuz yemek' (KTTTS, 559).

tüzüwlik '1. Dümdüz olma durumu 2. Doğru yol, dürüstlük, doğruluk' < *tüzüw* 'doğru, düz, dik' (KTTTS, 560).

tüymelik 'düğmelik, düğme deliği' < *tüyme* 'düğme' (KTTTS, 561).

türpilik 'kabalık, nezaketsizlik' < *türpi* 'kaba, nezaketsiz' (KTTTS, 564).

tüskilik '1.Öğle vakti, öğlen 2. Öğle yemeği' < *tüski* 'öğlenki, öğle vaktindeki' (KTTTS, 565).

tüsimdililik 'kârlılık, verimlilik, kazançlılık' < *tüsimdi* 'kazancı bol, kârlı, verimli' (KTTTS, 565).

tüsiniktilik 'açıklık, anlaşılabilirlik, vuzuh' < *tüsinikti* 'belirli, anlaşılır, açık' (KTTTS, 566).

tındırmadıq 'dikkatlilik, titizlik, itinalılık' < *tındırmadı* 'dikkatli, titiz, itinalı' (KTTTS, 568).

tizelik '1. Diz 2. Pantolonun diz kısmı' < *tize* 'diz' (KTTTS, 572).

tildilik 'söz söyleme ustalığı, hatiplik' < *tildi* 'söz ustası, hatip' (KTTTS, 573).

timiskilik 'devamlı arama, takip etme, peşinden gitme' < *timiski* 'hep bir şeyler arayan'

tirilik 'dirlik, canlılık' < *tiri* 'diri, ömür süren' (KTTTS, 575).

wäzirlik ‘vezirlik, vezaret’ < *wäzir* ‘vezir’ (KTTTS, 578).

väkildilik ‘1. Vekillik, naiplik 2. Kefalet, şahitlik belgesi’ < *väkildi* ‘vekâlet sahibi’ (KTTTS, 578).

uwlılıq ‘zehirlilik’ < *uwlı* ‘zehirli, ağılı’ (KTTTS, 579).

utopiyalıq ‘ütopyaya dayanan, ütopyayla ilgili, ütöpik’ < *utopiya* ‘Ütopya’ (KTTTS, 579).

uwıttılıq ‘1. Zehirlilik, zararlılık 2. Etkililik, tesiri bol olma’ < *uwıttı* ‘1. Zehirli, agulu, zararlı 2. Etkili, tesirli’ (KTTTS, 580).

uğımdılıq ‘zekilik, akıllılık’ < *uğımdı* ‘zeki, çabuk kavrayan’ (KTTTS, 581).

uyqasımdılıq ‘uyumlu, kafiyeli, hanekli olma durumu’ < *uyqasımdı* ‘uyumlu, kafiyeli, ahenkli’ (KTTTS, 582).

uyıtqılıq ‘maya olmaya yarar, mayalık’ < *uyıtqı* ‘maya, ferment’ (KTTTS, 584).

uqıptılıq ‘özenli, itinalı olma’ < *uqıptı* ‘özenli, itinalı, titiz, dikkatli’ (KTTTS, 584).

ulılıq ‘ululuk, büyüklük, yücelik’ < *ulı (ı)* ‘ulu, yüce, büyük’ (KTTTS, 585).

unamdılıq ‘hoşa gitme, beğenilirlik’ < *unamdı* ‘hoşa giden, beğenilir’ (KTTTS, 586).

unatuwşılıq ‘beğenme, hoşlanma’ < *unat-* ‘beğenmek, hoşlanmak’ (KTTTS, 586).

urğaşılıq ‘1. Dişilik 2. Kadınlık’ < *urğası* ‘1. Dişi (hayvanlar) 2. Kadın’ (KTTTS, 586).

ustalıq ‘ustalık’ < *usta (ı)* ‘usta, eli uz, işinin ehli’ (KTTTS, 588).

ustamdılıq ‘sakinlik, ağırbaşlılık, soğukkanlılık’ < *ustamdı* ‘ağırbaşlı, sakın, halim selim’ (KTTTS, 588).

utımdılıq ‘faydalı, kârlı olma’ < *utımdı* ‘faydalı, kârlı, yerinde’ (KTTTS, 589).

uşqarılıq ‘yüzeysellik, sathîlik, gelişigüzel olma’ < *uşqarı* ‘yüzeysel, sathî, gelişigüzel, üstünkörü’ (KTTTS, 589).

uşqırlıq ‘1. Hızlılık, çeviklik 2. Keskinlik, etkileyicilik’ < *uşqır* ‘çevik, atik’ (KTTTS, 590).

üdemelik ‘büyüme, gelişme, artma’ < *üdeme* ‘hızlı, hızlanan’ (KTTTS, 593).

üyirlik ‘merak, heves’ < *üyir (u)* ‘bir şeye meraklı, hevesli olan’ (KTTTS, 596).

üyirimdilik ‘cana yakınlık, sevecenlik, girişkenlik’ < *üyirimdi* ‘cana yakın, sevecen, girişken’ (KTTTS, 596).

ümitkerlik ‘1. Ümit etme, umut besleme 2. Adaylık’ < *ümitker* ‘1. Ümitli, umutlu, uman kimse 2. Aday’ (KTTTS, 598).

ündilik ‘sesin yüksekliği, seslilik’ < *ümdi* (i) ‘sesi gür, sesli’ (KTTTS, 598).

ünemdilik ‘tasarruflu, idareli olma, tutumluluk’ < *ünemdi* ‘tasarruflu, idareli’ (KTTTS, 599).

üstemdilik ‘hâkim olma, hükmetme’ < *üstem* ‘egemen, hâkim’ (KTTTS, 600).

üşkirlik ‘sivrilik, keskinlik’ < *üşkir* (i) ‘sivri, keskin’ (KTTTS, 602).

fabrikalıq ‘fabrikaya ait’ < *fabrika* ‘fabrika’ (KTTTS, 603).

hronologiyalıq ‘zaman bilimsel, kronolojik’ < *hronologiya* ‘zaman bilimi, kronoloji’ (KTTTS, 612).

şabıttılıq ‘coşkunluk, esinlenme, ilham alma’ < *şabıttı* ‘coşkulu, ilham dolu, heyecan verici’ (KTTTS, 620).

şadırlıq ‘asabilik, sinirlilik, huysuzluk’ < *şadır* ‘barut gibi, hiddetli, öfkeli’ (KTTTS, 620).

şayqorlıq ‘çay tiryakiliği’ < *şayqor* ‘çay tiryakisi’ (KTTTS, 621).

şayqılıq ‘1. Dervişlik 2. Komiklik, nüktedanlık’ < *şayqı* ‘1. Derviş 2. İnsanları güldüren, şakacı, komik kimse’ (KTTTS, 621).

şaylıq (i) ‘sadece çay içmeye yetecek miktardaki para, harçlık, cüzî para’ < *şay* (i) ‘çay, çay bitkisi’ (KTTTS, 621).

şaylıq (u) ‘çaya katılan, eklenen veya çayla beraber yenilen, içilen’ < *şay* (i) ‘çay, çay bitkisi’ (KTTTS, 621).

şaypawlıq ‘aksilik, asabilik, küstahlık’ < *şaypaw* ‘aksi, asabi, ters, küstah (kimse)’ (KTTTS, 622).

şaqarlıq ‘sinirlilik, asabiyet’ < *şaqar* ‘sinirli, asabi’ (KTTTS, 623).

şalağaylıq ‘yarım yamalak olma, eksiklik’ < *şalağay* ‘üstünkörü, gelişigüzel, yarım yamalak, eksik’ (KTTTS, 624).

şalalıq ‘üstünkörü, yarım yamalak olma, yüzeysellik’ < *şala* (u) ‘yarım, eksik’ (KTTTS, 624).

şalğaylıq (i) ‘ıraklık, uzaklık’ < *şalğay* (u) ‘uzak, ırak, ücra’ (KTTTS, 624).

şalğaylıq (u) ‘bıyığın iki tarafındaki uçları’ < *şalğay* (u) ‘uzak, ırak, ücra’ (KTTTS, 624).

şalğırılıq ‘zekilik, akıllılık, dikkatlilik’ (KTTTS, 624) < *şalğır* ‘ihtiyatlı, dikkatli’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 219).

şalduwarlıq ‘şımarıklık, haylazlık, yaramazlık’ < *şalduwar* ‘şımarık, haylaz, yaramaz’ (KTTTS, 625).

şalqarlıq ‘genişlik, enginlik’ < *şalqar* ‘geniş, uçsuz bucaksız, sınırsız, engin’ (KTTTS, 625).

şalımdılıq ‘zekilik, akıllılık’ < *şalımdı* ‘zeki, kıvrak zekâlı’ (KTTTS, 626).

şamalılıq ‘azlık, eksiklik’ < *şamalı* ‘1. Az, biraz 2. Kadar, aşağı yukarı’ (KTTTS, 626).

şarapattılıq ‘iyilik, hayırseverlik, merhametlilik’ < *şarapattu* ‘hayırsever, iyiliksever, merhametli’ (KTTTS, 630).

şaruwagerlik ‘çalışkanlık, titizlik’ < *şaruwager* ‘çalışkan, çalışmayı seven kimse’ (KTTTS, 631).

şaruwajaylıq ‘çalışkanlık, eli yatkınlık’ < *şaruwajay* ‘çalışkan, eli yatkın’ (KTTTS, 631).

şaruwaqoylıq ‘çalışkanlık, eli yatkınlık’ < *şaruwaqoy* ‘çalışkan, eli yatkın’ (KTTTS, 631).

şaruwaqorlıq ‘çalışkanlık, eli yatkınlık’ < *şaruwaqor* ‘çalışkan, eli yatkın’ (KTTTS, 631).

şataqqumarlıq ‘kavgacılık, şirretlik, yaygaracılık’ < *şataqqumar* ‘kavgacı, şirret, yaygaracı’

şawlıq ‘ihtiyarlık, yaşlılık, kartlık’ < *şaw* ‘ihtiyarlık, yaşlılık, kartlık’ (KTTTS, 633).

şaşırandılıq ‘belirsizlik, müphemlik, düzensizlik’ < *şaşırandı* ‘dağınık, düzensiz, sistemsiz’ (KTTTS, 634).

şayalıq ‘çabuk kızına, sinirlilik, asabiyet’ < *şaya* ‘çabuk sinirlenen, kızan, asabi’ (KTTTS, 634).

şeberlik ‘ustalık, uzmanlık’ < *şeber* ‘usta, mahir’ (KTTTS, 635).

şenqumarlıq ‘makam, mevki düşkün olma durumu’ < *şenqumar* ‘makam, mevki düşkün’ (KTTTS, 637).

şerlilik ‘dertlilik, hüznü, kaygılı olma’ < *şerli* ‘dertli, kaygılı, hüznü’ (KTTTS, 637).

şermendelik ‘çaresizlik, dertlilik, hüznü olma’ < *şermende* ‘dertli, kaygılı, elemli, kederli’ (KTTTS, 637).

şetkeylik ‘uzaklık, ücra yerde olma, taşrada bulunma’ < *şetkey* ‘daha kenarda, dışarıda’ (KTTTS, 638).

şeşelik ‘annelik, analık’ < *şeşe* ‘anne, ana’ (KTTTS, 639).

şiyraqtılıq ‘çeviklik, atiklik, hareketlilik’ < *şiyraq* ‘çevik, atik’ (KTTTS, 640).

şiykilik ‘1. Çiğlik, pişmemiş olma 2. Hamlık olgunlaşmamış olma’ < *şiyki* ‘1. Pişmemiş, çiğ 2. İşlenmemiş, ham’ (KTTTS, 640).

şodırlıq ‘asabilik, kabalık’ < *şodır* ‘kaba, asabi, sinirli’ (KTTTS, 641).

şonjarlıq ‘merkeze tam bağlı olmayan bir beyin yönetimindeki bölge, beylik’ < *şonjar* ‘eski devirlerdeki yönetici sınıf temsilcileri, bey, sultan’ (KTTTS, 643).

şoşqalıq ‘1. Domuza has davranış 2. Cahillik, alçaklık, hainlik’ < *şoşqa* ‘1.

Domuz, hınzır 2. Akılsız, cahil' (KTTTS, 644).

şoşınarlıq 'korkunç, dehşet veren, korkulu' < *şoşı-* 'ödü kopmak, dehşete kapılmak, çok korkmak' (KTTTS, 644).

şubarlıq 'benekli, alacalı olma' < *şubar* 'benekli, alacalı, ala' (KTTTS, 647).

şuraylılıq 'bereketlilik, verimlilik' < *şuray* (ı) 'sulak ve verimli yer' (KTTTS, 648).

şübälılıq 'şüpheli, kuşkulu olma' < *şübäli* 'şüpheli, kuşkulu' (KTTTS, 649).

şığmdılıq 'verimlilik, bereketlilik' < *şığmdı* 'verimli, bereketli' (KTTTS, 651).

şıdamdılıq 'sabırlı, dayanıklı olma durumu' < *şıdamdı* 'sabırlı, dayanıklı, metanetli, metin' (KTTTS, 652).

şımırılıq 'sağlamlık, dayanıklılık, güçlülük' < *şımır* 'güçlü, kuvvetli, sağlam' (KTTTS, 654).

şınayılıq 'doğruluk, gerçeklik, hakikat' < *şınayı* 'gerçek, hakikî, samimî' (KTTTS, 654).

şıraylılıq 'güzellik, çekicilik' < *şıraylı* 'güzel, yakışıklı, alımlı' (KTTTS, 655).

şiderlik 'hayvanların köstek vurulan yeri' < *şider* 'bukağı, köstek' (KTTTS, 656).

ıdırañqılıq 'seyreklik, dağınıklık' < *ıdırañqı* 'seyrek, dağınık' (KTTTS, 661).

ızaqorlıq 'sinirlilik, asabilik, öfkeli' < *ızaqor* 'asabi, sinirli, alıngan' (KTTTS, 661).

ıqpaldılıq 'etkililik, tesirlilik' < *ıqpaldı* 'etkili, tesirli' (KTTTS, 662).

ıqtiyattılıq 'ihtiyatlı, tedbirli olma' < *ıqtiyattı* 'ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli' (KTTTS, 662).

ıqşamdılıq 'düzenli, derli toplu olma, intizamlılık' < *ıqşamdı* 'düzenli, derli toplu' (KTTTS, 663).

ıqılastılıq 'isteklilik, arzulu olma, hevesli olma' < *ıqılastı* 'istekli, arzulu, hevesli' (KTTTS, 663).

ılğaldılıq 'nemlilik, ıslaklık, rutubetlilik' < *ılğaldı* 'nemli, rutubetli' (KTTTS, 663).

ıntalıq 'heveskârlık, isteklilik' < *ıntalı* 'hevesli, istekli' (KTTTS, 664).

ıntızarlıq 'ıhtırasılık, isteklilik, heveslilik' < *ıntızar* 'heves, merak, ilgi' (KTTTS, 664).

ıntımaqılıq 'ittifakçılık, birlik ve beraberlik içinde olma' < *ıntımaqı* 'birlik ve beraberlik içinde olan, dostça geçinen' (KTTTS, 664).

ıñğaylılıq 'uygunluk, elverişlilik' < *ıñğaylı* 'uygun, elverişli, müsait' (KTTTS, 664).

ıssılıq 'sıcaklık, havasızlık' < *ıssı* 'bunaltıcı, sıcak' (KTTTS, 667).

ısrıpqorlıq ‘savurganlık, tutumsuzluk, müsriflik’ < **ısrıpqor** ‘savurgan, müsrif, tutumsuz’ (KTTTS, 667).

ısqırlıq ‘uçkur geçirilmek için katlanmış kenar, uçkurluk’ < **ısqır** ‘şalvar veya iç donunu bele bağlamak için bunlara geçirilen bağ, uçkur’ (KTTTS, 667).

ijdağattılıq ‘gayretlilik, isteklilik’ < **ijdağattı** ‘istekli, gönüllü, hevesli, gayretli, arzulu’ (KTTTS, 669).

izgilik ‘samimiyet, iyilik’ < **izgi** ‘iyi, hayırlı, samimî, içten’ (KTTTS, 669).

izetsizlik ‘nezaketsizlik, edepsizlik’ < **izet** ‘izzet, nezaket, edep’ (KTTTS, 669).

izettilik ‘nezaket, incelik, edeplilik’ < **izetti** ‘terbiyeli, görgülü, nezaketli, edepli’ (KTTTS, 669).

iltiypattılıq ‘mütevazılık, edeplilik’ < **iltiypattı** ‘iltifatlı, mütevazı, edepli’ (KTTTS, 670).

inilik ‘kardeşlik’ < **ini** ‘küçük erkek kardeş’ (KTTTS, 671).

irilik ‘1. Irılık, büyüklük 2. Kibirleşme, böbürlenme’ < **iri** (ı) ‘iri, büyük, kocaman’ (KTTTS, 671).

iskerlik ‘beceriklilik, ustalık, iş bilirlik, mahirlik’ < **isker** ‘erbap, hamarat, iş adamı, becerikli’ (KTTTS, 672).

ismerlik ‘ustalık, beceriklilik, maharetlilik’ < **ismer** ‘üstat, usta, erbap,

becerikli, elinden her iş gelen (kimse)’ (KTTTS, 672).

işkilik (ı) ‘hayvan eyerinin altına konulan yumuşak keçe’ < **işki** ‘iç taraftaki, içindeki, içteki, dâhili’ (KTTTS, 673).

işkilik (u) ‘içki, alkol’ < **içki** (KTTTS, 673).

ekzotikalıq ‘uzak, yabancı ülkelerle ilgili, bu ülkelerden getirilmiş, yabancı, egzotik’ < **ekzotika** ‘egzotikizm’ (KTTTS, 675).

emotsiyalıq ‘duygusal, hissî, sezgisel’ < **emotsiya** ‘duygu, his, sezgi’ (KTTTS, 677).

estetikalıq ‘estetik’ < **estetika** (KTTTS, 678).

etnikalıq ‘etnik, kavimle ilgili, kavmi’ < **etnika** (KTTTS, 678).

yadrolıq ‘nükleer’ < **yadro** ‘1. Çekirdek 2. Nüve, öz 3. Güllü’ (KTTTS, 680).

{+tıq, tik}

avangardtıq ‘öncülük, liderlik’ < **avangard** ‘1. Öncü asker birliği 2. Belli bir kurum içerisinde önde gelen grup, avangart’ (KTTTS, 23).

agenttik ‘acentelik, ajans’ < **agent** ‘1. Acente, ajans, şube 2. Ajan, casus’ (KTTTS, 27).

ağattıq ‘yanlışlık, hata’ < **ağat** ‘hata, ters, yanlış, kusur’ (KTTTS, 25).

ağastıq ‘ağacı olan, ağaçlı’ < **ağaş** ‘ağaç’ (KTTTS, 26).

adamzattıq ‘insanoğluna has’ < **adamzat** ‘insanoğlu’ (KTTTS, 26).

azamattıq ‘1. Vatandaşlık, yurttaşlık 2. İnsanlık, yiğitlik’ < **azamat** ‘vatandaş, yurttaş’ (KTTTS, 28).

azattıq ‘istiklâl, hürriyet, özgürlük, kurtuluş’ < **azat** ‘azat, serbest, hür, müstakil, bağımsız’ (KTTTS, 28).

azıqtıq ‘azıklık, yemeklik’ < **azıq** ‘yiyecek, gıda, yemek’ (KTTTS, 29).

aymaqtıq ‘bölgesel, bölge ile ilgili’ < **aymaq** ‘bölge, eyalet’ (KTTTS, 31).

aytqıştıq ‘hatiplik’ < **aytqış** ‘söz söylemede usta olan, hitabeti güçlü’ (KTTTS, 32).

ayttıq ‘bayramlık’ < **ayt** (i) ‘bayram’ (KTTTS, 32).

aktivtik ‘aktiflik, hareketlilik, canlılık, aktivite’ < **aktiv** ‘aktif, etkin, canlı, hareketli kimse’ (KTTTS, 34).

aqıyqattıq ‘gerçeklik, doğruluk’ < **aqıyqat** ‘hakikat, gerçek’ (KTTTS, 35).

aqqıştıq ‘akışkanlık’ < **aq-** (iv) ‘akmak, akıp gitmek’ (KTTTS, 36).

aqsadıq ‘1. Aksak olma durumu 2. Eksiklik, kusur’ < **aqsad** ‘aksak, topal’ (KTTTS, 36).

aqsüyektik ‘aristokratlık, asilzadelik’ < **aqsüyek** (u) ‘aristokrat, asil zade’ (KTTTS, 36).

aqtıq (i) ‘1. Kar gibi beyaz renk, aklık, beyazlık 2. Samimiyet, hüsnüniyet, temiz kalplilik’ < **aq** ‘ak, beyaz’ (KTTTS, 37).

aqtıq (u) ‘eski inançlara göre kutsal yerlere koyulan veya bağlanan şey veyahut tedavi eden, fal bakan kimselere verilen hediye’ < **aq** (u) ‘hakikat, gerçek, hak’ (KTTTS, 37).

aqımaqtıq ‘ahmahlık, akılsızlık’ < **aqımaq** ‘aptal, ahmak, salak’ (KTTTS, 38).

aqırettik ‘1. Kefenlik kumaş 2. Sonsuz, ebedî’ < **aqıret** ‘1. Kefen, 2. Ahiret’ (KTTTS, 38).

alayaqtıq ‘dolandırıcılık, düzenbazlık, hilekârlık’ < **alayaq** ‘hileci, hilekâr, düzenbaz, dolandırıcı’ (KTTTS, 40).

albırttıq ‘gençliğe has davranış’ < **albırt** (i) ‘enerjik, canlı, hareketli, heyecanlı, (genç)’ (KTTTS, 40).

alfavittik ‘alfabetik, alfabe sırasına göre dizilmiş’ < **alfavit** ‘alfabe’ (KTTTS, 43).

alpıstıq ‘altmışlık’ < **alpıs** ‘altmış’ (KTTTS, 42).

alşadıq ‘ıraklık, uzaklık’ < **alşad** ‘ırak, uzak’ (KTTTS, 43).

alıstıq ‘uzaklık, ıraklık’ < **alıs** (u) ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 43).

añğarğıştıq ‘sezgi gücü yüksek olma’ < **añğarğış** ‘gözü keskin, dikkatli, çabuk farkedən’ (KTTTS, 46).

añğırtıq ‘dikkatsizlik, ihtiyatsızlık’ < **añğırt** ‘ihtiyatsız, dikkatsiz’ (KTTTS, 46).

aramtamaqtıq ‘asalaklık, parazitlik’ < **aramtamaq** ‘1. Tembel 2. Başkasının sırtından geçinen, asalak, parazit’ (KTTTS, 49).

arbakeştik ‘arabacılığı meslek edinme’ < **arbakeş** ‘arabacı (at, öküz vb.)’ (KTTTS, 49).

artıqtıq ‘1. Bolluk, fazlalık 2. Üstünlük, avantaj’ < **artıq** ‘1. Fazla, artık 2. Daha iyi, daha üstün, yeg’ (KTTTS, 51).

arıqtıq ‘arıklık, zayıflık, sıskalık’ < **arıq** (i) ‘arık, zayıf, sıska’ (KTTTS, 52).

asqaqtıq ‘kibirlilik, mağrurluk’ < **asqaq** ‘1. Doruk, zirve 2. Mağrur, gururlu’ (KTTTS, 52).

astıq ‘hububat, tahıl, mahsul’ < **as** (i) ‘aş, yemek’ (KTTTS, 53).

asığıstıq ‘acelecilik, ivedilik, aciliyet’ < **asığıs** ‘acele ile, acil, acilen’ (KTTTS, 53).

attastıq ‘adaşlık’ < **attas** ‘adaş’ (KTTTS, 55).

aşqaraqtıq ‘açgözlülük, tamahkârlık’ < **aşqaraq** ‘açgözlü, obur’ (KTTTS, 57).

aştıq ‘açlık’ < **aş** (u) ‘aç, karnı aç, yemek yememiş’ (KTTTS, 58).

aşıqtıq ‘açıklık, belirginlik, netlik’ < **aşıq** (i) ‘açık’ (KTTTS, 58).

ädebiyattik ‘edebiyata has, edebiyata mahsus’ < **ädebiyet** ‘edebiyat’ (KTTTS, 61).

äbestik ‘abeslik, ayıp’ < **äbes** ‘abes, ayıp’ (KTTTS, 61).

älewmettik ‘sosyal, içtimaî, toplumsal’ < **älewmet** ‘1. Halk 2. Toplum, memleket’ (KTTTS, 65).

äliwettik ‘güçlülük, kuvvetlilik’ < **äliwet** ‘güç, kuvvet’ (KTTTS, 65).

bayğustıq ‘zavallılık, çaresizlik, gariplik’ < **bayğus** ‘zavallı, bîçare, çaresiz, garip’ (KTTTS, 72).

baqastıq ‘hasım olma, kin gütmə’ < **baqas** ‘1. Rakip, hasım 2. Tartışma, çekişme’ (KTTTS, 74).

baqtalastıq ‘rekabet, çekememezlik, kıskançlık, hasetlik’ < **baqtalas** ‘rakip, hasım’ (KTTTS, 75).

bastıq ‘başkan, müdür, yönetici, idareci, şef’ < **bas** ‘başkan, idareci’ (KTTTS, 81).

beybaqtıq ‘bahtsızlık, çaresizlik, zavallılık’ < **beybaq** ‘bedbaht, bahtsız, çaresiz, zavallı’ (KTTTS, 85).

beytaraptıq ‘tarafsızlık, yansızlık’ < **beytarap** ‘tarafsız’ (KTTTS, 86).

beyimdelğıstik ‘uyum, intibak’ < **beyimdel-** ‘meyillenmek’ (KTTTS, 86).

bekzattıq ‘beyzadelik, aristokratlık’ < *bekzat* ‘1. Soylu, asil 2. Kutsal, mukaddes’ (KTTTS, 86).

beriktik ‘1. Sağlamlık, dayanıklılık 2. Sabitlik, değişmezlik’ < *berik* ‘1. Sağlam, sert 2. Dayanıklı, sabırlı’ (KTTTS, 88).

bestik ‘beşlik not sisteminde en iyi not, pekiyi’ < *bes* ‘beş’ (KTTTS, 88).

betpaqtıq ‘arsızlık, utanmazlık, yüzsüzlük’ < *betpaq* ‘1. Söylenene inanmayan, aksi, inatçı 2. Alçak, rezil, arsız’ (KTTTS, 88).

biyiktik ‘1. Yükseklik, yücelik 2. Gökyüzü, sema, feza’ < *biyik* ‘alçak olmayan, yüksek’ (KTTTS, 89).

boqtıq ‘1. Çöp, pislik 2. Ayıp, kötü söz’ < *boq* ‘1. Bok, dışkı 2. Gübre, tezek 3. Eski püskü’ (KTTTS, 91).

bostıq ‘zayıflık, zafiyet’ < *bos* ‘boş’ (KTTTS, 93).

buzıqtıq ‘yaramazlık, şımarıklık, haylazlık’ < *buzıq* ‘yaramaz, sefiş, uçar’ (KTTTS, 97).

bürtik ‘1. Tomurcuk 2. Vücuttaki küçük kabartı, pürüz’ < *bür* (ı) ‘tomurcuk’ (KTTTS, 101).

bilmestik ‘1. Bilgisizlik, cehalet, cahillik. 2. Yanlışlık, hata’ < *bil-* ‘bilmek, anlamak, öğrenmek’ (KTTTS, 103).

ğariptik ‘gariplik, zavallılık’ < *ğarip* ‘garip, zavallı, bîçare’ (KTTTS, 115).

ğiybadattıq ‘ibadet, yalvarış, Allah’a sığınma’ < *ğiybadat* ‘ibadet, tapınma’ (KTTTS, 115).

ğurıptıq ‘geleneksel’ < *ğurıp* ‘âdet, gelenek, görenek’ (KTTTS, 116).

derbestik ‘serbestlik, bağımsızlık’ < *derbes* ‘serbest, kendi başına, bağımsız’ (KTTTS, 125).

dostıq ‘dostluk, arkadaşlık, ahbablık, yarenlik’ < *dos* ‘1. Dost, arkadaş 2. Kollayıcı, hami’ (KTTTS, 129).

durıstıq ‘doğruluk, dürüstlük, düzenlilik, gerçekçilik’ < *durıs* ‘doğru, dürüst, düzgün’ (KTTTS, 130).

egistik ‘sürülmüş, ekilmiş, tarla, ekinlik’ < *egis* ‘tarla, ekin’ (KTTTS, 136).

elgezektik ‘çeviklik, çabukluk, atiklik’ < *elgezek* ‘çevik, kıvrak, atik’ (KTTTS, 137).

enşilestik ‘ortaklık, hissedarlık’ < *enşiles* ‘paydaş, hissedar, ortak’ (KTTTS, 140).

erektik ‘özellik, farklılık, başkalık’ < *erek* ‘başka, ayrı, özge’ (KTTTS, 142).

erkektik (ı) ‘erkeklik, yiğitlik’ < *erkek* (KTTTS, 142).

erkektik (u) ‘erkeğe has, erkeğe özgü’ < *erkek* (KTTTS, 142).

erınsektik ‘tembellik, üşengeçlik’ < *erınsek* ‘erincek, tembel, üşengeç’ (KTTTS, 144).

eşektik ‘cahillik, nadanlık’ < **eşek** ‘1. Eşek 2. Ahmak 3. Aksi, inatçı’ (KTTTS, 144).

etik ‘et saklanan yer’ < **et** (KTTTS, 147).

etistik ‘fiil, eylem’ < **etis** ‘çatı, fiil çatısı’ (KTTTS, 147).

jabısqaqtıq ‘1. Yapışkanlık, yapışkan olma durumu 2. Yavşaklık’ < **jabısqaq** ‘1. Yapışkan 2. Yavşak’ (KTTTS, 149).

jazğıştıq ‘hızlı yazma’ < **jazğış** ‘hızlı, çabuk yazan kimse’ (KTTTS, 151).

jazıqtıq ‘düzlük, ovalık’ < **jazıq** (ı) ‘ova, yazı’ (KTTTS, 151).

jaybaraqattıq ‘tasasızlık, kaygısızlık’ < **jaybaraqat** ‘kaygısızca, tasasızca’ (KTTTS, 152).

jaqtastıq ‘tarafdarlık, hemfikirlik’ < **jaqtas** (ı) ‘tarafdar, hemfikir’ (KTTTS, 154).

jalañaştıq ‘çıplaklık, çıplak olma durumu’ < **jalañaş** ‘çıplak, anadan üryan’ (KTTTS, 155).

jaldaptıq ‘dolandırıcılık, madrabazlık’ < **jaldap** ‘dolandırıcı, madrabaz’ (KTTTS, 157).

jalğastıq ‘bağ, ilişki, devamlılık’ (KTTTS, 156) < **jalğas** (ı) ‘ilişkili, bağlantılı’ (QÄTS, 2011: D-J 648).

jalpaqtıq ‘enlilik, yayvanlık, yalpıklık’ < **jalpaq** ‘yassı, yayvan, yalpak’ (KTTTS, 157).

jaltaqtıq ‘ürkeklik, çekingenlik, korkaklık’ < **jaltaq** ‘korkak, çekingen, ürkek’ (KTTTS, 158).

jannattıq ‘1. Cennetlik 2. Cennet gibi yer’ < **jannat** (KTTTS, 160).

jañsaqtıq ‘yanlışlık’ < **jañsaq** ‘yanlış, doğru olmayan, hata’ (KTTTS, 162).

japsarlastıq ‘sınırdaslık, komşuluk, yan yana oluş’ < **japsar** ‘iki şeyin kesiştiği yer, eklem yeri’ (KTTTS, 162).

jarıqtıq ‘1. Merhum, rahmetli. 2. Yaşlı insanlar için hürmet, saygı anlamında kullanılan söz’ < **jar-** ‘4. Yaralamak, öldürmek’ (KTTTS, 165).

jasqañsaqtıq ‘çekingenlik, utangaçlık, korkaklık’ < **jasqañsaq** ‘çekingen, utangaç, sıkılğan’ (KTTTS, 166).

jastıq (ı) ‘gençlik’ < **jas** (ı) ‘genç, toy’ (KTTTS, 167).

jattıq (ı) ‘yabancılık, ecnebilik, başkalık’ < **jat** (ı) ‘yabancı, yad, ecnebi’ (KTTTS, 168).

jatıqtıq ‘yatkınlık, uygunluk’ < **jatıq** ‘1. Düz, yassı, yatık 2. Yatkın, eğilimli’ (KTTTS, 168).

jegjattıq ‘akrabalık, akrabalık ilişkisi’ < **jegjat** ‘uzak akrabalar’ (KTTTS, 171).

jegiştik ‘1. Oburluk, doymazlık 2. Devletin parasını ve malını yeme’ < **jegiş** ‘1. Çok yemek yiyen, obur 2. Başkasının

hakkını yiyen, rüşvetçi, yiyici' (KTTTS, 171).

jelbastıq 'düşüncesizlik, tasasızlık' < **jelbas** '1. Pelin, ak pelin 2. Düşüncesiz, tasasız' (KTTTS, 172).

jemtik '1. Yırtıcı hayvan yemi, yiyeceği 2. Leş, hayvan ölüsü' < **jem** 'yem' (KTTTS, 174).

jemistik 'meyve bahçesi, meyve yetiştirilen yer, meyvelik' < **jemis** 'meyve, yemiş' (KTTTS, 174).

jendettik 'cellatlık, gaddarlık' < **jendet** 'cellat, katil' (KTTTS, 174).

jeñiltektik 'hafiflik, hoppalık' < **jeñiltek** 'hoppa, havaî' (KTTTS, 175).

jerlestik 'hemşehrilik' < **jerles** 'hemşehri, aynı yerden olan' (KTTTS, 176).

jetiktik 'bilgelik, ehillik' < **jetik** 'iyi bilen, erbap, ehil' (KTTTS, 177).

jetilgiştik 'çabuk büyüme, tez gelişme durumu' < **jetil-** 'büyümek, gelişmek' (KTTTS, 177).

jiyıntıq 'bir şeyin toplamı, sonucu' < **jiy-** 'toplamak, yığmak' (KTTTS, 178).

jiyırılğıştıq 'büzülme, kıvrılma hali' < **jiyırıl-** '1. Büzülme 2. (yılan, solucan vb. için) Kıvrılıp açılmak' (KTTTS, 179).

joqtıq '1. Yoksunluk, yokluk 2. Fakirlik, yoksulluk' < **joq** 'yok' (KTTTS, 180).

jolaqtıq 'çizgi çizgi olma durumu' < **jolaq** 'çizgili, yol yol' (KTTTS, 180).

joldastıq 'arkadaşlık, dostluk, yoldaşlık' < **joldas** (ı) 'arkadaş, dost' (KTTTS, 180).

jomarttıq '1. Cömertlik, eli açıklık 2. Gönül zenginliği' < **jomart** 'cömert, eli açık' (KTTTS, 181).

juwantıq 'daha kalın, şişmanca, tombulca' < **juwan** '1. Kalın, geniş 2. Şişman, tombul 3. Güçlü, kuvvetli, gür (ses)' (KTTTS, 184).

juwastıq '1. Uysallık, uysalca davranış 2. Çekingenlik' < **juwas** 'uysal, halim, muti, yumuşak başlı' (KTTTS, 184).

juwıqtıq 'yakınlık, yakın durma' < **juwıq** (ı) 'yaklaşık, yakın, civarında' (KTTTS, 184).

jumsaqtıq '1. Yumuşaklık 2. Yumuşak başlılık, gevşeklik' < **jumsaq** 'yumuşak' (KTTTS, 186).

jündestik 'yünü sık olma' < **jündes** 'yünlü, kıllı, tüylü' (KTTTS, 189).

jinıstıq 'cinsellik' < **jinıs** (ı) '1. Cins, tür 2. Soy, nesil' (KTTTS, 193).

jıraqtıq 'uzaklık, ıraklık' < **jıraq** 'uzak, ırak' (KTTTS, 194).

jigittik '1. Yiğitlik, delikanlılık 2. Kahramanlık, erlik' < **jigit** 'yiğit' (KTTTS, 195).

bäsekelestik ‘rekabet, yarışma’ < *bäsekeles* (ı) ‘rakip’ (KTTTS, 84).

zağıptıq ‘1. Körlük 2. Sakatlık, özürlülük’ < *zağıp* ‘1. Kör 2. Sakat, hasta, özürlü’ (KTTTS, 197).

zamandastıq ‘çağdaşlık, akranlık’ < *zamandas* ‘çağdaş, aynı çağda yaşayanlar, muasır’ (KTTTS, 198).

zattıq ‘maddî, eşya ile ilgili’ < *zat* ‘eşya, şey’ (KTTTS, 199).

zerektik ‘akıllılık, zekilik’ < *zerek* ‘akıllı, zekî’ (KTTTS, 201).

ziyankestik ‘düşmanlık, hasımlık, kötülük’ < *ziyankes* ‘1. Düşman, art niyetli 2. Muzır, haşere’ (KTTTS, 202).

zulmattıq ‘gaddarlık, zalimlik’ < *zulmat* ‘zulmet, afet’ (KTTTS, 203).

idealistik ‘idealistlik, ülkücülük’ < *idealist* ‘idealist, ülkücü’ (KTTTS, 205).

iylanğıştıq ‘her denilene inanma, safdillik’ < *iylanğış* ‘çabuk, kolay inanan, safdil’ (KTTTS, 207).

iymenşektik ‘1. Korkaklık 2. Çekingenlik, utangaçlık, sıkılganlık’ < *iymenşek* ‘1. Korkak 2. Çekingen, utangaç, sıkılgan’ (KTTTS, 208).

ittik ‘1. İtlik 2. Kötülük, terbiyesizlik’ < *it* (KTTTS, 211).

iylgiştik ‘esneklik, elâstikiyet, eğilimlilik’ < *iylgiş* ‘eğilmeye yatkın, esnek’ (KTTTS, 212).

kandidattıq ‘aday olma durumu’ < *kandidat* ‘aday’ (KTTTS, 218).

kämelettik ‘ergenlik, bulûğa erişmişlik, olgunluk’ < *kämelet* ‘ergenlik çağı, ergenlik’ (KTTTS, 220).

käriptik ‘sakatlık, özürlülük, zavallılık’ < *kärip* ‘1. Bîçare, zavallı, garip 2. Sakat, özürlü’ (KTTTS, 221).

käsiptik ‘meslekî, zanaat’ < *käsip* ‘meslek’ (KTTTS, 221).

kezbastıq ‘kırgınlık, küskünlük, dargınlık’ < *kezbas* ‘kırgın, küskün, dargın’ (KTTTS, 222).

kezdeysoqtıq ‘tesadüf, rastlantı’ < *kezdeysoq* ‘tesadüfen, rastgele, ansızın’ (KTTTS, 223).

keyistik ‘kırgınlık, dargınlık, küskünlük’ < *keyis* ‘kırgınlık, dargınlık, küskünlük’ (KTTTS, 224).

kekeştik ‘kekemelik’ < *kekeş* ‘keke, kekeme, kekeç’ (KTTTS, 225).

kektestik ‘kindarlık, kin gütmek, kin tutma, düşman olma’ (KTTTS, 225) < *kektes* ‘düşman’ (QÄTS, 2011: J-K 557).

kemtik ‘1. Eksik, noksan 2. Kusur, eksiklik 3. İhtiyaç, hacet’ < *kem* ‘eksik’ (KTTTS, 228).

kemistik ‘eksiklik, kusur, noksanlık’ < *kemis* ‘eksik’ (KTTTS, 228).

kenjelewiştik ‘geri kalmışlık’ < *kenjele-* ‘geri kalmak, kalkınmamak’ (KTTTS, 229).

keñistik ‘açık yer, boşluk’ < *keñis* ‘açık yer, geniş arazi’ (KTTTS, 229).

kerektik ‘gereklilik, lüzumluluk’ < *kerek* ‘gerek, lâzım’ (KTTTS, 231).

keriktik ‘süslülük’ (KTTTS, 232) < *kerik* ‘süsü seven, fazla süslenen, süs meraklısı’ (QÄTS, 2011: J-K 673).

kesapattıq ‘uğursuzluk, musibet’ < *kesapat* ‘bela, facia, felaket, afet’ (KTTTS, 232).

kesektik ‘büyüklük, irilik’ < *kesek* ‘büyük, kocaman, iri’ (KTTTS, 233).

kewdemsoqtıq ‘kibirlik, fodulluk’ < *kewdemsoq* ‘kaba, kibirli, fodul’ (KTTTS, 234).

keştik (i) ‘akşamlık’ < *keş* (i) ‘akşam’ (KTTTS, 235).

keştik (u) ‘akşam yemeği’ < *keş* (i) ‘akşam’ (KTTTS, 235).

keştik (u) ‘geç kalma, gecikme’ < *keş* (i) ‘akşam’ (KTTTS, 235).

keştik (v) ‘akşam vakti’ < *keş* (i) ‘akşam’ (KTTTS, 235).

köylektik ‘gömleklik’ < *köylek* ‘gömlek’ (KTTTS, 243).

köktik ‘mavilik’ < *kök* (u) ‘mavi’ (KTTTS, 244).

kökirektik ‘kibirlik, kendini beğenmişlik’ < *kökirek* ‘1. Göğüs, sine, göğüs kemiği 2. Şuur, sezgi, düşünce 3. Kendini beğenmiş, kibirli’ (KTTTS, 245).

könbistik ‘sabırlılık, dayanıklılık, tahammülkârlık’ < *könbis* ‘dayanıklı, sabırlı, tahammülkâr’ (KTTTS, 247).

köngiştik ‘söz dinleme, lâf anlama, ikna olma’ < *köngiş* ‘yumuşak başlı, çabuk ikna olan’ (KTTTS, 247).

köñildestik ‘ahbaplık, dostluk’ < *köñildes* ‘1. Niyeti, dileği, gönlü bir, hemfikir (kimseler) 2. Sevgili’ (KTTTS, 248).

köñilşektik ‘iyi niyetlilik, hoşgörülülük’ < *köñilşek* ‘kimsenin kalbini kırmayan, iyi niyetli, hoşgörülü (kimse)’ (KTTTS, 248).

köptik ‘1. Çokluk, bolluk 2. Çokluk eki’ < *köp* ‘çok’ (KTTTS, 248).

körgiştik ‘sezgi gücü yüksek olma’ < *körgiş* ‘sezgili, hassas’ (KTTTS, 249).

körşilestik ‘komşuluk’ < *körşiles* ‘komşu, birbirine yakın’ (KTTTS, 250).

köşettik ‘fidanlık, dikmelik’ < *köşet* ‘fidan, filiz, fide’ (KTTTS, 252).

küdistik ‘eğrilik, kamburluk’ < *küdis* ‘eğri, kambur’ (KTTTS, 254).

küygelektik ‘sinirlilik, asabiyet’ < *küygelek* ‘sinirli, asabi’ (KTTTS, 254).

küyrektik ‘cesaretsizlik, korkaklık’ < *küyrek* ‘cesaretsiz, çekingen yumuşak huylu’ (KTTTS, 255).

kündestik ‘çekememezlik, rekabet’ < *kündes* ‘rakip, birbirini çekemeyen’ (KTTTS, 258).

küñgirttik ‘loşluk, yarı aydınlık’ < *küngirt* ‘yarı aydınlık, alaca karanlık’ (KTTTS, 259).

kürıştik ‘pirinç tarlası’ < *küriş* ‘pirinç’ (KTTTS, 261).

qajımaştıq ‘yorulmazlık, yılmazlık’ < *qajımas* ‘yorulmaz, yılmaz, hırslı, inançlı, kararlı’ (KTTTS, 271).

Qazaqtıq ‘Kazaklara has, kazaklarla ilgili’ < *Qazaq* ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 271).

qaqbastıq ‘1. Merhametsizlik, şefkatsizlik 2. Melun olma’ < *qaqbas* ‘1. Hiç çocuğu olmayan yaşlı kimse 2. Lanetli, melun’ (KTTTS, 277).

qaljaqtıq ‘şakacılık, komiklik’ < *qaljaq* ‘şaka, lâtife’ (KTTTS, 280).

qalıstıq ‘1. Tarafsızlık, çekimserlik 2. Doğruluk, dürüstlük’ < *qalıs* ‘çekimser, müstenkif, Tarafsız’ (KTTTS, 282).

qanağıştıq ‘sömürücülük, sömürgecilik’ < *qanağış* ‘sömüren, sömürgeci’ (KTTTS, 284).

qanattastıq ‘sınırdaslık, komşuluk’ < *qanattas* (ı) ‘komşu olan, yan yana’ (KTTTS, 285).

qandastıq ‘kardeşlik, akrabalık’ < *qandas* ‘kandaş, akraba, kardeş’ (KTTTS, 285).

qanıqtıq ‘1. Duruma, vaziyete tamamıyla vakıf olma hâli 2. Kıvamına gelme, olgunlaşma’ < *qanıq* ‘iyi bilinen, belirli’ (KTTTS, 286).

qañğıbastıq ‘avarelik, aylaklık’ < *qañğıbas* ‘başı boş, işsiz güçsüz, avare, aylak’ (KTTTS, 287).

qapırıqtıq ‘sıcak, boğucu hava’ < *qapırıq* ‘bunaltıcı, boğucu (sıcak)’ (KTTTS, 289).

qarajattıq ‘sarfiyat, masraf, gider için ayrılan (para)’ < *qarajat* ‘1. Para pul, para, ödenek 2. Gider’ (KTTTS, 291).

qaraylastıq ‘birbirine yakınlık (güç, sayı, miktar)’ < *qaraylas* (ı) ‘aynı ölçüde, birbirine yakın, takribi’ (KTTTS, 291).

qarbalastıq ‘acelecilik, ivedilik, ivenessizlik’ < *qarbalas* ‘telaşlı, acele, ivedi’ (KTTTS, 294).

qartamıstıq ‘yaşlılık, ihtiyarlık’ < *qartamıs* ‘yaşlı, ihtiyar’ (KTTTS, 296).

qartıq ‘yaşlılık, ihtiyarlık’ < *qart* ‘ihtiyar, yaşlı’ (KTTTS, 296).

qarındastıq ‘1.kız kardeşlik 2. Hısımlık, akrabalık, kardeşlik’ < *qarındas* ‘1. Küçük kız kardeş 2. Akraba, hısım, kardeş’ (KTTTS, 297).

qasaptıq ‘kasaplıqla ilgili’ < **qasap** ‘kasap’ (KTTTS, 298).

qasastıq ‘kincilik, kindarlık, düşmanlık’ < **qasas** ‘kinci, kindar’ (KTTTS, 298).

qastıq ‘husumet, garez, düşmanlık’ < **qas** (*u*) ‘düşmanlık eden, düşmanca davranan (kimse)’ (KTTTS, 299).

qattıq ‘bir malın ya da ürünün az bulunması, yokluk’ < **qat** (*u*) ‘az, kıt, yetersiz’ (KTTTS, 301).

qatıbastıq ‘sertlik, merhametsizlik, acımasızlık’ < **qatıbas** ‘şefkatsiz, acımasız, merhametsiz’ (KTTTS, 301).

qatıstıq ‘ilgisi olma durumu, mensubiyet’ < **qatıs** (*i*) ‘ilgi, münasebet bağlantı’ (KTTTS, 302).

qawırttıq ‘ivedilik, acelecilik, ivenessizlik, çabukluk’ < **qawırt** ‘ivedi, acele, tez’ (KTTTS, 304).

qaşıqtıq ‘uzaklık, mesafe, ara’ < **qaşıq** ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 305).

qıymastıq ‘kıyamama, üzmetken çekinme’ < **qıymas** ‘samimi, candan’ (KTTTS, 306).

qıysıqtıq ‘1. Eğrilik, çarpıklık 2. İnatçılık, aksilik’ < **qıysıq** ‘1. Eğri, çarpık, yamuk 2. inatçı, aksi’ (KTTTS, 307).

qıyamettik ‘sonsuz dek, sonsuz, ebedi’ < **qıyamet** ‘kıyamet’ (KTTTS, 309).

qıyampurıstıq ‘inatçılık, direngenlik, aksilik’ < **qıyampurıs** ‘inatçı, aksi, ayak direyen’ (KTTTS, 309).

qıyañkestik ‘haytalık, haylazlık, inatçılık’ < **qıyañkes** ‘haylaz, hayta, inatçı kimse’ (KTTTS, 309).

qıyastıq ‘inatçılık, aksilik’ < **qıyas** ‘1. Eğri, çapraz 2. İnatçı, aksi’ (KTTTS, 309).

qoğamdastıq ‘birlik, örgüt, teşkilat’ < **qoğamda-** ‘bir araya getirmek, teşkilatlandırmak, örgütlemek’ (KTTTS, 310).

qozğıştıq ‘çabuk hareketlilik, tez etkilenme’ < **qozğış** ‘çabuk hareket eden, tez etkilenen’ (KTTTS, 311).

qoltıq (*u*) ‘1. Bir yerin kuytu tarafı 2. Koy, küçük körfez’ < **qol** (*i*) ‘1. El 2. Yazı 3. İş gücü’ (KTTTS, 315).

qonıstastıq ‘komşuluk’ < **qonıstas** ‘aynı yere yerleşen, komşu olan’ (KTTTS, 317).

qoñsılastıq ‘birbirine yakın oturma, komşuluk’ < **qonsılas** ‘yan yana oturan, komşu olan’ (KTTTS, 318).

qoraştıq ‘gösterişsizlik, siliklik, alımsızlık, sadelik’ < **qoraş** ‘gösterişsiz, alımsız’ (KTTTS, 320).

qorğanşaqtıq ‘cesaretsizlik, çekingenlik’ < **qorğanşaq** ‘korkak, cesaretsiz, ürkek’ (KTTTS, 320).

qorğanıstıq ‘savunma, müdafa etme’ < **qorğanıs** ‘savunma, müdafa, siper’ (KTTTS, 320).

qorğanıstıq ‘güvenlik, koruma’ < **qorğanış** ‘1. Sığınak 2. Himayeci, hami’ (KTTTS, 320).

qorektik ‘besin değeri yüksek olan, gıdalı’ < **qorek** ‘yemek, gıda, besin’ (KTTTS, 321).

qorqaqtıq ‘korkaklık, cesaretsizlik’ < **qorqaq** ‘korkak, yüreksiz’ (KTTTS, 321).

quwnaqtıq ‘dinçlik, zindelik, canlılık’ < **quwnaq** ‘dinç, zinde’ (KTTTS, 327).

quwşıkeştik ‘şakacılık, uyanıklık, açığözlülük’ < **quwşıkeş** ‘şakacı, komik’ (KTTTS, 327).

quwşıqtıq ‘küçük, dar, büzük olma durumu’ < **quwşıq** ‘küçük, dar, büzük’ (KTTTS, 327).

quwırdaqıtıq ‘kavurmalık (et)’ < **quwırdaq** ‘kavurma, et kavurması’ (KTTTS, 328).

qubıjıqtıq ‘korkunçluk, dehşet’ < **qubıjıq** ‘1. Öcü, umacı, canavar 2. Korkunç nesneler’ (KTTTS, 328).

qubılğıstıq ‘değişkenlik, istikrarsızlık, kararsızlık’ < **qubılğış** ‘değişken, istikrarsız, kararsız’ (KTTTS, 328).

qunıstıq ‘kamburluk’ < **qunıs (ı)** ‘kambur’ (KTTTS, 336).

qurğaqtıq ‘kuraklık’ < **qurğaq** ‘kurumuş, kuru’ (KTTTS, 338).

qurdastıq ‘akranlık, yaşıtlık’ < **qurdas** ‘akran, yaşıt’ (KTTTS, 338).

qurılımdastıq ‘yapı bakımından benzerlik’ < **qurılım** ‘yapı, bünye, kuruluş’ (KTTTS, 339).

qurılıstıq ‘inşaat için gerekli, inşaatla ilgili’ < **qurılıs** ‘yapı, kuruluş, inşaat’ (KTTTS, 339).

qızğanşaqıtıq ‘kıskançlık’ < **qızğanşaq** ‘kıskanç’ (KTTTS, 342).

qızğanıştıq ‘kıskanma durumu, hasetlik, kıskançlık’ < **qızğanış** ‘haset, kıskanma’ (KTTTS, 342).

qızmettestik ‘meslektaşlık, mesai arkadaşlığı’ < **qızmettes** ‘meslektaş; iş, mesai arkadaşı’ (KTTTS, 343).

qızıqqıstıq ‘hevesli, ilgili olma’ < **qızıqqış** ‘maceraperest, serüvenci, maceracı’ (KTTTS, 343).

qılıtq ‘kıl, tüy’ < **qıl** ‘kıl’ (KTTTS, 346).

qumbattıq ‘1. Pahalılık 2. Değerlilik, muhteremlik’ < **qımbat** ‘1. Pahalı, değerli 2. Değerli, muhterem, aziz’ (KTTTS, 347).

qırsıqtıq ‘terslik, aksilik, inatçılık’ < **qırsıq (ı)** ‘inatçı, aksi, kaprisli’ (KTTTS, 350).

qırttıq ‘gevezelik, boşboğazlık’ < *qırt* (ı) ‘geveze, boşboğaz’ (KTTTS, 350).

qırıqtıq ‘hayvanları kırmakta kullanılan makas, kırkım’ < *qır-* (u) ‘1. (saç, saka] vb.) Tıraş etmek 2. Kazağı ile kazımak’ (KTTTS, 351).

qırıstıq ‘somurtma, surat asma’ < *qırıs* ‘1. Kırışmış, kırık, buruşmuş, buruşuk 2. Aksi, ters, huysuz’ (KTTTS, 351).

qıstıq ‘kin, intikam, düşmanlık’ < *qısas* ‘kısas, intikam, kin’ (KTTTS, 351).

qıstıq (ı) ‘kış için, kışa özgü, kışlık’ < *qıs* ‘kış’ (KTTTS, 352).

qısıqtıq ‘kısıklık, çekiklik’ < *qısıq* ‘gözü normalden küçük, kısık, çekik’ (KTTTS, 352).

lastıq ‘1. Kirlilik, pislik 2. Art niyetlilik’ < *las* ‘1. Kirli, pis 2. Art niyetli’ (KTTTS, 356).

lâzzattıq ‘zevk duyma, lezzet alma’ < *lâzzat* ‘lezzet, zevk, haz’ (KTTTS, 357).

maymaqtıq ‘paytaklık, bacakları çarpık olma’ < *maymaq* ‘paytak, çarpık bacaklı’ (KTTTS, 363).

mayısqaqtıq ‘yumuşaklık, kolay eğilme durumu’ < *mayısqaq* ‘yumuşak, kolay eğilen’ (KTTTS, 364).

mayısqıştıq ‘yumuşaklık, kolay eğilme durumu’ < *mayısqış* ‘yumuşak, kolay eğilen’ (KTTTS, 364).

maqtaşaqtıq ‘övüngenlik, temeddüh, farfaralık’ < *maqtaşaqa* ‘kendini metheden, övüngen, farfara’ (KTTTS, 365).

maqulıqtıq ‘yaratıklara has, mahlûklara özgü’ < *maqulıq* ‘1. Yaratık, mahlûk 2. Salak, aptal’ (KTTTS, 365).

malsaqtıq ‘1. Hayvanlarının çoğalmasını isteme durumu 2. Tamahkârlık, cimrilik’ < *malsaq* ‘hayvanların çoğalmasını isteyen (kimse)’ (KTTTS, 366).

malığıştıq ‘yüzücülük, iyi yüzme’ < *malığış* ‘yüzücü, iyi yüzen’ (KTTTS, 366).

mamıqtıq ‘yumuşaklık’ < *mamıq* ‘yumuşak’ (KTTTS, 366).

manaptıq ‘ağalık, beylik’ < *manap* ‘ağa, bey’ (KTTTS, 366).

mansuqtıq ‘inkâr etme, çürütme’ < *mansuq* ‘inkâr, reddetme’ (KTTTS, 367).

masattıq ‘sevinme şad olma’ < *masat* ‘sevinç, kıvanç, keyif’ (KTTTS, 369).

mastıq ‘sarhoşluk, esriklik’ < *mas* ‘sarhoş, mest’ (KTTTS, 370).

materiyalistik ‘materyalist, maddeci, özdekçi’ < *materiyalist* ‘materyalist, maddeci’ (KTTTS, 370).

matriyarhattıq ‘anaerkillik, maderşahilik’ < *matriyarhat* ‘anaerkil, maderşahi, materiyarkal’ (KTTTS, 370).

mawbastıq ‘uysallık, yumuşak başlılık’ < *mawbas* (ı) ‘1. Uyuşuk, ağırkanlı, gevşek, cansız 2. Uykucu’ (KTTTS, 370).

maşıqtıq ‘alışkanlık’ < *maşıq* ‘âdet, alışkanlık’ (KTTTS, 371).

mâdeniyettik ‘kültüre ait, kültürle ilgili’ < *mâdeniyet* ‘kültür’ (KTTTS, 372).

mâñgürttik ‘şuursuzluk, bilinçsizlik, mankurtluk’ < *mâñgürt* ‘şuursuz, beyni yıkanmış, mankurt’ (KTTTS, 373).

märttik ‘cömertlik, eli açıklık, mertlik’ < *märt* ‘cömert, eli açık, mert’ (KTTTS, 374).

mezettik ‘geçici, anlık’ < *mezet* ‘an, lâhza’ (KTTTS, 375).

meymandostıq ‘konukseverlik, misafirperverlik’ < *meymandos* ‘konuksever, misafirperver’ (KTTTS, 375).

miymırttıq ‘yavaşlık, ağırlık’ < *mimurt* ‘yavaş, ağır’ (KTTTS, 380).

minuttıq ‘dakikalık’ < *minut* ‘dakika’ (KTTTS, 381).

monahtıq ‘keşişliğe ilişkin’ < *monah* ‘karabaş, keşiş’ (KTTTS, 383).

monumenttik ‘anıtsal, abidevî, muazzam’ < *monument* ‘anıt, abide’ (KTTTS, 383).

morttıq ‘gevreklik, kırılğanlık’ < *mort* ‘gevrek, kırılğan’ (KTTTS, 384).

muñdastıq ‘sırdaşlık’ < *muñdas* (ı) ‘sırdaş (kimseler)’ (KTTTS, 387).

muraptıq ‘suculuk’ < *murap* ‘tarlalara su taksimi yapan kişi, suçu’ (KTTTS, 387).

murattastıq ‘amacı hedefi aynı olma’ < *murattas* ‘amacı, hedefi aynı olan’ (KTTTS, 388).

mükistik ‘özürlü, kusurlu olma’ < *mükis* ‘özür, kusur’ (KTTTS, 389).

mürittik ‘müritlik’ < *mürit* ‘mürit, şakirt’ (KTTTS, 390).

mızğımastıq ‘sebatlılık, dayanıklılık’ < *mızğımas* ‘sağlamlık, dayanıklılık, sarsılmazlık’ (KTTTS, 391).

naqaqtıq ‘suçsuzluk, günahsızlık’ < *naqaq* ‘haksız, nahak, boşuna’ (KTTTS, 396).

naqurıstıq ‘alıklık, budalalık, delilik, bölnlük’ < *naqurıs* ‘deli, yarım akıllı’ (KTTTS, 396).

nastıq ‘kirlilik, pasaklılık’ < *nas* ‘pis, kirli’ (KTTTS, 398).

nawqastıq ‘hasta olma, sağlığı bozulma’ < *nawqas* ‘hastalık, sayrılık’ (KTTTS, 398).

nâzıktik ‘1. Güzellik, zarıflık 2. Nezaket, incelik’ < *nâzik* ‘1. İnce 2. Narin, zarıf, güzel 3. Sağlam olmayan, zayıf’ (KTTTS, 399).

nämürttik ‘namertlik, hainlik, alçaklık, korkaklık’ < **nämärt** ‘namert, hain’ (KTTTS, 399).

näsildestik ‘soydaşlık, ırkdaşlık’ < **näsildes** ‘aynı ırktan olan’ (KTTTS, 400).

näwetektik ‘beceriksizlik, kabiliyetsizlik’ < **näwetek** ‘beceriksiz, kabiliyetsiz’ (KTTTS, 400).

nekestik ‘melunluk, alçaklık, adilik’ < **nekes** ‘kötü niyetli, alçak, melun’ (KTTTS, 401).

niyettestik ‘maksadı, niyeti bir olma durumu’ < **niyettes** ‘maksadı, niyeti bir olan’ (KTTTS, 402).

noyıstıq ‘kabalık, görgüsüzlük’ < **noyıs** ‘kaba, görgüsüz’ (KTTTS, 402).

nıqtıq ‘sağlamlık, berklik’ < **nıq** ‘sağlam, sağlamca’ (KTTTS, 404).

oblıstıq ‘eyalet çapında, eyaletle ilgili’ < **oblıs** ‘eyalet, vilayet’ (KTTTS, 405).

oğastıq ‘kabalık, nezaketsizlik’ < **oğaş** ‘kaba, bayağı’ (KTTTS, 405).

odaqtastıq ‘müttefiklik, bağlaşıklık’ < **odaqtas** (ı) ‘müttefik, bağlaşıq’ (KTTTS, 406).

ozattıq ‘başarılılık, öncülük’ < **ozat** ‘üstün başarılı, öncü’ (KTTTS, 406).

ozıqtıq ‘öncülük, ön safta olma’ < **ozıq** ‘1. ilerici 2. Zaman bakımından ileride’ (KTTTS, 406).

oqtıq ‘1. At arabası veya kızak oku 2. Şarjör, hazine’ < **oq** ‘1. Ok 2. Kurşun, mermi’ (KTTTS, 410).

oqıstıq ‘kabalık, nezaketsizlik’ < **oqıs** ‘1. Ansızın, aniden 2. Kaba, yakışsız, uygunsuz’ (KTTTS, 411).

olaqtıq ‘beceriksizlik, hantallık’ < **olaq** ‘beceriksiz, hantal’ (KTTTS, 411).

omırılğıstıq ‘çabuk kırılma özelliği olan, kırılğan’ < **omırılğış** ‘çabuk kırılan, parçalanan’ (KTTTS, 412).

oraylastıq ‘benzerlik, eşitlik, uygunluk’ < **oraylas** ‘benzer, denk, eşit, aynı, uygun’ (KTTTS, 415).

oraşolaqtıq ‘beceriksizlik, sakarlık, yeteneksizlik’ < **oraşolaq** ‘beceriksiz, sakar, kabiliyetsiz’ (KTTTS, 416).

ortaqtastıq ‘ortaklık, müşareket, iştirak, katılım’ < **ortaqtas** (ı) ‘şerik, hissedar, ortak, müşterek’ (KTTTS, 417).

ortaqtıq ‘ortaklık, müşareket, iştirak, katılım’ < **ortaq** (ı) ‘şerik, hissedar, ortak, müşterek’ (KTTTS, 418).

ottektik ‘oksijene has’ (KTTTS, 420) < **ottek** ‘oksijen’ (QÄTS, 2011: O-S 49).

ottıq ‘ocakta ateşin yakıldığı yer’ < **ot** (ı) ‘od, ateş’ (KTTTS, 420).

öjettik ‘cesurluk, cüretkârlık, yüreklilik’ < **öjet** ‘cesur, cüretkâr, gözü pek, atak’ (KTTTS, 423).

özektetik ‘bağlantı, ilişki içinde olma’ < **özektes** ‘birbiriyle bağıntılı, temeli bir’ (KTTTS, 424).

özgergiştik ‘değişkenlik’ < **özgergiş** ‘çabuk değişen, değişken’ (KTTTS, 424).

ökilettik ‘vekâlet’ < **ökil** ‘vekil, temsilci’ (KTTTS, 426).

ölimtik ‘1. Leş 2. Aciz, hâlsiz, çaresiz’ < **ölim** ‘ölüm’ (KTTTS, 428).

öndiristik ‘sanayi ile ilgili, endüstriyel’ < **öndiris** ‘sanayi, endüstri, üretim’ (KTTTS, 428).

öristik ‘otlak olmaya elverişli (yer)’ < **öris** (ı) ‘hayvanların otladığı otu bol yer, otlak’ (KTTTS, 432).

ötkizgiştik ‘iletkenlik’ < **ötkizgiş** ‘iletken’ (KTTTS, 434).

öştik ‘düşmanlık, kindarlık, hasımlık’ < **öş** (ı) ‘öç, intikam’ (KTTTS, 434).

pasıqtıq ‘nadanlık, cehalet, ahmaklık’ < **pasıq** ‘cahil, ahmak, geri kafalı, kötü niyetli’ (KTTTS, 439).

patriottıq ‘yurtseverlik, vatanseverlik’ < **patriot** ‘vatansever, yurtsever’ (KTTTS, 439).

päktik ‘paklık, temizlik’ < **päk** ‘pak, kusursuz, temiz’ (KTTTS, 439).

püstik ‘1. Alçaklık (boyca), bodurluk, bücürlük 2. Alçaklık, art niyetlilik’ < **päs** ‘alçak, aşağı, bodur, basık’ (KTTTS, 440).

pedagogtik ‘eğitimcilikle ilgili’ < **pedagog** ‘eğitimci, pedagog’ (KTTTS, 440).

progresstik ‘ilerleyici, gelişmeye açık’ < **progress** ‘olumlu gelişme, ilerleme, terakki’ (KTTTS, 445).

pısıqtıq ‘beceriklilik, hamaratlık, titizlik’ < **pısıq** ‘becerikli, açık göz, uyanık, hamarat’ (KTTTS, 446).

pikirlestik ‘hem fikirlilik’ < **pikirles** (ı) ‘hemfikir, aynı fikre sahip, fikirdaş’ (KTTTS, 447).

pisiktik ‘bağışıklık’ < **pis-** (ı) ‘1. (yemek) Pişmek 2. (bitki, meyve vb.) Olgunlaşmak, ermek’ (KTTTS, 447).

rastıq ‘gerçeklik, doğruluk, hakikat’ < **ras** ‘doğru, hakikat, gerçek’ (KTTTS, 450).

ruwlastıq ‘soydaşlık’ < **ruwlas** ‘aynı boy, kabileden olan (kimseler)’ (KTTTS, 454).

sabaqtastıq ‘münasebet, merbutiyet, uyumluluk, bağlantılı olma’ < **sabaqtas** (ı) ‘1. Sapı, kökü bir 2. Münasebetli, ilişkili, bağlantılı’ (KTTTS, 457).

saqtıq ‘ihtiyatlılık, tedbir, önlem’ < **saq** (ı) ‘ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli’ (KTTTS, 461).

salaqtıq ‘neme lâzımcılık, tasasızlık’ < **salaq** ‘iş yapmaya gönlü olmayan, şapşal, beceriksiz’ (KTTTS, 462).

salawattıq ‘sağlık, esenlik’ < **salawat** ‘salavat, şükür, kanaat’ (KTTTS, 462).

salğirttıq ‘gevşeklik, isteksizlik, gönülsüzlük’ < **salğırt** (ı) ‘ihmalkâr, savsak, isteksiz, hevessiz’ (KTTTS, 463).

salmaqtıq ‘ağırlık, ağır olma durumu’ < **salmaq** ‘ağırlık’ (KTTTS, 464).

sappastıq ‘şuursuzluk, akılsızlık’ < **sappas** ‘1. Bıkmadan, usanmadan bir şeyi söyleyip duran 2. Şuursuz, akılsız’ (KTTTS, 467).

sarındastıq ‘uygunluk, benzerlik, yakınlık’ < **sarındas** ‘uygun, benzer, yakın olan’ (KTTTS, 471).

sasqalaqtıq ‘şaşkınlık, sersemlik’ < **sasqalaq** ‘şaşkın, sersem’ (KTTTS, 471).

säykestik ‘uygunluk, aynılık, eşitlik’ < **säykes** (ı) ‘uygun, münasip, mütenasip’ (KTTTS, 475).

sälemettik ‘sağlık, esenlik’ < **sälemet** ‘sağ salım, selâmet, esenlik’ (KTTTS, 475).

sättik ‘anlık, kısa süren, bir an içinde olan’ < **sät** ‘an, lâhza, zaman’ (KTTTS, 476).

selqostıq ‘isteksizlik, gönülsüzlük, hevessizlik’ < **selqos** ‘isteksiz, gönülsüz, hevessiz’ (KTTTS, 478).

selsoqtıq ‘isteksizlik, gönülsüzlük, hevessizlik’ < **selsoq** ‘isteksiz, gönülsüz, hevessiz’ (KTTTS, 478).

senbestik ‘inanmama, güvenmeme’ < **sen-** (u) ‘inanmak, güvenmek, kanmak’ (KTTTS, 479).

sengiştik ‘kolay, çabuk inanma, saflık’ < **sen-** (u) ‘inanmak, güvenmek, kanmak’ (KTTTS, 479).

septik ‘yardım, destek’ < **sep** (ı) ‘yardım, destek’ (KTTTS, 480).

septik (*septik jalğaw*) ‘ismin hâl ekleri’ < **sep** (ı) ‘yardım, destek’ (KTTTS, 480).

sergektik ‘uyanıklık, çeviklik, hareketlilik’ < **sergek** ‘1. Uykusu hafif, uyanık 2. Dinç, çevik, canlı’ (KTTTS, 480).

siyrektik ‘1. Seyreklik 2. Ender, az bulunma’ < **siyrek** ‘seyrek’ (KTTTS, 483).

solqıldaq ‘1. Kolay bükülüp eğilme, esneklik 2. Kararsızlık, değişkenlik’ < **solqıldaq** ‘1. Kolay bükülen, kolay eğilen, esnek 2. Değişken, kararsız’ (KTTTS, 486).

söket ‘yakışıksızlık, münasebetsizlik, abeslik’ < **söket** ‘yüz kızartıcı, ayıp, abes’ (KTTTS, 489).

suwayttıq ‘yalancılık’ < **suwayt** ‘yalancı kimse’ (KTTTS, 491).

suwıqtıq ‘1. Soğukluk 2. Soğukluk 2. Soğuk olma (insan)’ < **suwıq** ‘soğuk’ (KTTTS, 492).

suğanaqtıq ‘oburluk, aç gözlülük’ < **suğanaq** ‘1. Hırsız, eli uzun 2. Obur, aç gözlü’ (KTTTS, 492).

suyıqtıq ‘1. Sıvı olma, sıvılaşıma 2. Seyreklik’ < **suyıq** ‘1. Sıvı 2. Gür olmayan, seyrek’ (KTTTS, 493).

suñğaqtıq ‘uzun boyluluk, selvi boyluluk’ < **suñğaq** (u) ‘uzun boylu’ (KTTTS, 494).

suranşaqtıq ‘istekleriyle etrafındakileri biktırma’ < **suranşaq** ‘devamlı birilerinden bir şeyler isteyen (kişi)’ (KTTTS, 494).

sülesoqtıq ‘isteksizlik, hevessizlik, gönülsüzlük’ < **sülesoq** ‘isteksiz, hevessiz, gönülsüz’ (KTTTS, 497).

sümelektik ‘sevimsizlik, sümsüklük, pısırlıklık’ < **sümelek** ‘sevimsiz, cesaretsiz, tembel, sümsük’ (KTTTS, 497).

sürinşektik ‘1. Sürçme, tökezleme, ayağı takılma 2. Yanılma, hata yapma’ < **sürinşek** ‘tökezleyip duran (at)’ (KTTTS, 498).

sıbaylastıq ‘1. Yakınlık, tanışıklık 2. Suç ortaklığı’ < **sıbaylas** ‘1. Komşu, yan yana, sınırdaş 2. Suç ortağı’ (KTTTS, 499).

sıylastıq ‘birbirine saygılı olma’ < **sıylas** ‘birbirine karşı saygılı’ (KTTTS, 500).

sırqattıq ‘hasta olma, hastalık’ < **sırqat** ‘hastalık’ (KTTTS, 506).

taypaqtıq ‘alçaklık, kısalık, bodurluk, yüksek olmama hâli’ < **taypaq** ‘alçak, kısa, bodur’ (KTTTS, 512).

taqırıptıq ‘temayla ilgili, konuya ilişkin, belirli bir konuya mahsus’ < **taqırıp** ‘1.

Yazılı bir metnin başlığı, adı 2. Bir metnin konusu, teması’ (KTTTS, 514).

tamaqtıq ‘yemeklik, aşlık’ < **tamaq** (u) ‘yemek, aş, yiyecek’ (KTTTS, 517).

tanıstıq ‘tanıdık; tanışıklık’ < **tanıs** (ı) ‘tanış, tanıdık, bildik’ (KTTTS, 519).

taptıq ‘sınıfla ilgili’ < **tap** (ı) ‘sınıf, grup’ (KTTTS, 520).

tarihtıq ‘tarihî, tarihle ilgili, tarihe dair’ < **tarih** (KTTTS, 522).

tälpiştik ‘şımarıklık, nazlı olma’ < **tälpiş** ‘şımarık, nazlı’ (KTTTS, 527).

täwiptik ‘hekimlik, tabiplik’ < **täwip** ‘bahşı, halk hekimi, tabip’ (KTTTS, 529).

teğistik ‘1. Engebesiz, düz olma 2. Uçsuz bucaksız bozkır’ < **teğis** (ı) ‘düz, engebesiz’ (KTTTS, 530).

tentektik ‘afacanlık, yaramazlık’ < **tentek** (u) ‘afacan, yaramaz’ (KTTTS, 533).

teñdik ‘1. Denklik, eşitlik, müsavat 2. Kanun önündeki denklik, eşitlik, özgürlük’ < **teñ** (u) ‘1. Denk, aynı ölçüde, eşit 2. Birbirine layık, münasip (çift)’ (KTTTS, 532).

teristik (ı) ‘kuzey’ < **teris** ‘1. Yanlış, hata 2. Geri, ters, karşı’ (KTTTS, 536).

teristik (u) ‘terslik, uymazlık’ < **teris** ‘1. Yanlış, hata 2. Geri, ters, karşı’ (KTTTS, 536).

toqtuq ‘1. Tokluk, tok olma hâli 2. Bolluk, bereket, esenlik’ < *tok* (ı) ‘tok’ (KTTTS, 541).

tolıqtuq ‘tombulluk, dolgunluk’ < *tolıq* (u) ‘1. Dolu, dolmuş 2. Balık etli, dolgun (kimse)’ (KTTTS, 542).

toñğauqtuq ‘soğuşa dayanıksızlık, çok üşüme’ < *toñğauq* (u) ‘soğuşa dayanıksız, çok üşüyen’ (KTTTS, 543).

topastuq ‘cahillik, dar görüşlülük’ < *topas* ‘1. Kör 2. Ufku, düşünce dünyası dar, dar görüşlü, cahil, bilgisiz (kimse)’ (KTTTS, 544).

törttik ‘1. Ders geçme sisteminde dört notu 2. Dört unsurdan, parçadan oluşmuş şey’ < *tört* ‘dört’ (KTTTS, 549).

töstik ‘hayvanın yağıyla ve derisiyle birlikte sıyrılıp alınan göğüs kemiği’ < *tös* (ı) ‘döş, göğüs’ (KTTTS, 550).

tuyıqtuq ‘kapalı, suskun olma’ < *tuyıq* ‘1. Çıkmaz 2. Çok konuşmayan, hiç sır vermeyen kimse’ (KTTTS, 553).

tuwıstıq ‘akrabalık, yakınlık’ < *tuwıs* ‘akraba’ (KTTTS, 552).

tunıqtuq ‘berraklık, duruluk, temizlik’ < *tunıq* ‘temiz, berrak, duru’ (KTTTS, 555).

tutanğıştıq ‘tez tutuşma, tutuşmaya elverişlilik’ < *tutanğış* ‘tez tutuşan, tutuşmaya elverişli’ (KTTTS, 558).

tutastıq ‘birlik, bütünlük, beraberlik’ < *tutas* (ı) ‘bir, beraber, bütün, tüm’ (KTTTS, 558).

tübirlestik ‘kökü, kökeni, aynı olma, kökteşlik’ < *tübirles* ‘kökü bir, aynı kökten’ (KTTTS, 559).

tüziktik ‘doğruluk, dürüstlük’ < *tüzik* ‘düz, doğru dürüst’ (KTTTS, 560).

tüstik (ı) ‘1. Öğle 2. Öğle yemeği; öğlelik’ < *tüs* (u) ‘gün ortası, öğle’ (KTTTS, 565).

tüstik (u) ‘güney, cenup’ < *tüs* (u) ‘gün ortası, öğle’ (KTTTS, 565).

tüsinbestik ‘yanlışlık, hata’ < *tüsin-* ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 565).

tuqaqtuq ‘kıskaca alma, baskı yapma, rahat vermeme, nefes aldırma’ < *tuq-* (u) ‘1. Gizlemek, saklamak 2. Hapse atmak, içeriye tıkmak’ (KTTTS, 567).

tımıqtuq ‘durgunluk, dinginlik (hava)’ < *tımıq* ‘rüzgârsız, sakin, durgun, dingin’ (KTTTS, 568).

tımırısıqtuq ‘bunaltıcılık, boğucu olma, dinginlik, durgunluk’ < *tımırısıq* ‘1. Esintisiz; boğucu, bunaltıcı 2. Konuşmayan, ağzını açmayan’ (KTTTS, 568).

tınıştıq ‘1. Sessizlik, sükût, sükûnet 2. Barış, sulh’ < *tınış* ‘1. Sessiz sakin 2. Rahat, sakin, huzurlu’ (KTTTS, 569).

tırsqaqtıq ‘asabiyet, sinirlilik, aksilik’ < **tırsqaq** (u) ‘sinirli, asabi, aksi, ters’ (KTTTS, 571).

tıstıq ‘kılıflık, kapaklık’ < **tıs** (u) ‘dış, yüz, kılıf’ (KTTTS, 571).

tilektestik ‘dileği bir olma, aynı niyette olma, hemfikirlik’ < **tilektes** ‘dileği bir, niyeti aynı, hemfikir’ (KTTTS, 574).

tilenşektik ‘dilencilik, devamlı dilenme durumu’ < **tilenşek** ‘devamlı bir şeyler isteyen, sürekli dilekte bulunan, dilenci gibi davranan’ (KTTTS, 574).

tilmaştıq ‘çevirmenlik, tercümanlık, dilmaçlık’ < **tilmaş** ‘çevirmen, tercüman, dilmaç’ (KTTTS, 574).

waqıttıq ‘bir anlık’ < **waqıt** ‘1. Vakit, zaman 2. Dönem, devir, çağ, devran 3. An, lâhza’ (KTTTS, 578).

uzaqtıq ‘uzaklık, ıraklık, mesafe, ara’ < **uzaq** (u) ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 582).

uyqastıq ‘kafiyelilik, ses uyumluluğu, benzerlik’ < **uyqas** (u) ‘uygun, benzer, aynı’ (KTTTS, 582).

uqqıştıq ‘zekilik, zeyreklik, kavrayışlı olma’ < **uqqış** ‘çabuk kavrayan, zeki’ (KTTTS, 584).

uqsastıq ‘benzerlik, özdeşlik’ < **uqsas** ‘benzer, özdeş’ (KTTTS, 584).

ultıq ‘millî, ulusal’ < **ult** ‘millet, ulus’ (KTTTS, 585).

ulıqtıq (ı) ‘hükümdar, yönetici olma’ < **ulıq** (ı) ‘üst düzey yönetici’ (KTTTS, 585).

ulıqtıq (u) ‘ululuk, yücelik’ < **ulıq** (u) ‘ulu, büyük’ (KTTTS, 585).

umıtşaqıtıq ‘unutkanlık’ < **umıtşaq** ‘unutkan’ (KTTTS, 586).

urıqtıq ‘tohumluk, tohum için ayrılan’ < **urıq** ‘1. Embriyon, oğulcuk 2. Tohum’ (KTTTS, 586).

urınşaqıtıq ‘sataşma, rahatsız etme’ < **urınşaq** ‘sataşkan, bela arayan’ (KTTTS, 586).

urısqaqtıq ‘kavgacılık, asabilik, sinirlilik’ < **urısqaq** ‘kavgacı, asabi, sinirli’ (KTTTS, 586).

usaqtıq ‘küçük, önemsiz meselelerle ilgilenme’ < **usaq** ‘ufak, küçük’ (KTTTS, 588).

uşqalaqtıq ‘uçarılık, hoppalık, havailik’ < **uşqalaq** ‘hafif, hoppa, havaî, uçan’ (KTTTS, 589).

uşqıştıq ‘pilotun görevi, pilotluk’ < **uşqış** ‘pilot’ (KTTTS, 590).

uştıq ‘1. Bir şeyin ucu, başı, ya da tepesi 2. Bir kimseye bilmediği bir şeyden ancak sezdirecek kadar söz etme’ < **uş** (ı) ‘uç’ (KTTTS, 590).

uyalşaqıtıq ‘utangaçlık, çekingenlik’ < **uyalşaq** ‘utangaç, sıkılğan, çekingen’ (KTTTS, 591).

uyattıq (*uyattığı joq*) ‘ayıp değil, ayıp olmayan’ < *uyat* ‘ayıp, ar, namus, hayâ’ (KTTTS, 591).

üzdiktik ‘başarılı olma, muvaffakiyet’ < *üzdik* (*ı*) ‘önde gelen, en öndeki, başarılı’ (KTTTS, 594).

üzilgiştik ‘kolay kopma, kolay kesilme’ < *üzilgiş* ‘kolay kopan, kolay kesilen’ (KTTTS, 594).

üylestik ‘uygunluk, ahenklilik’ (KTTTS, 595) < *üyles* ‘benzer, uygun’ (Eren, 1984: 296).

üyirsektik ‘cana yakınlık, sevecenlik’ < *üyirsek* ‘1. Sürüsüne bağlı (at) 2. Cana yakın, sevecen’ (KTTTS, 596).

ükimettik ‘hükûmete bağlı, hükûmetle ilgili’ < *ükimet* ‘hükûmet’ (KTTTS, 596).

ülestik ‘pay, hisse’ < *üles* (*ı*) ‘pay, hisse, üleş’ (KTTTS, 597).

ündemestik ‘çok konuşmayı sevmeme, az konuşma’ < *ündemes* (*ı*) ‘konuşmayı sevmeyen, az konuşan’ (KTTTS, 598).

ündestik ‘uyumluluk, ahenklilik, benzerlik’ < *ündes* (*ı*) ‘uyumlu, ahenkli, benzer’ (KTTTS, 598).

ürgelektik ‘ürkeklik, korkaklık, çekingenlik’ < *ürgelek* ‘ürkek, korkak’ (KTTTS, 599).

ürkektik ‘ürkeklik, korkaklık’ < *ürkek* ‘1. Ürkek (hayvan) 2. Korkak, yüreksiz (kişi)’ (KTTTS, 600).

üstirttik ‘yüzeysellik, üstünkörü yapma’ < *üstirt* (*ı*) ‘üstünkörü, alalecele, baştan savma, ayaküstü’ (KTTTS, 601).

üştik (*ı*) ‘öğrencilerin aldığı üç notu, orta’ < *üş* ‘1. Üç 2. Öğrencilere verilen orta not, üç’ (KTTTS, 602).

üştik (*ı*) ‘ilk üç’ < *üş* ‘1. Üç 2. Öğrencilere verilen orta not, üç’ (KTTTS, 602).

faşistik ‘faşist’ < *faşist* ‘faşizm yanlısı olan, faşist’ (KTTTS, 604).

halıqtıq ‘ulusal, milli’ < *halıq* ‘1. Aynı ülkede yaşayan, aynı uyruktan olan insan topluluğu 2. Belli bir bölge ya da çevrede yaşayanların bütünü, halk’ (KTTTS, 610).

şaljaqtıq ‘şımarıklık, yaramazlık, haylazlık’ < *şaljaq* ‘şımarık, burnunun dikine giden (kimse)’ (KTTTS, 625).

şalqaqtıq ‘1. Arkaya doğru gergin hâlde olma 2. Kibirlenmek, böbürlenmek’ < *şalqaq* ‘arkaya doğru yassı, arkaya doğru eğik’ (KTTTS, 625).

şalıstıq ‘1. Zıtlık, çelişki 2. Yanlışlık, hata’ < *şalıs* (*ı*) ‘1. Eğri büğrü 2. Yanlış, hata’ (KTTTS, 626).

şamalastıq ‘oranlılık’ < *şamalas* ‘1. Eş değer, oran 2. Yaşıt, akran, emsal’ (KTTTS, 626).

şamdanğıstıq ‘öfkeli, sinirli, kızgın olma’ < *şamdanğıs* ‘öfkeli, kızgın, çabuk sinirlenen’ (KTTTS, 627).

şamkestik ‘inatçılık, aksilik’ < *şamkes*
‘inatçı, aksi’ (KTTTS, 627).

şapıraştıq ‘1. Şaşılık 2. İnatçılık, aksilik’
< *şapıraş* ‘1. Şaşı 2. inatçı, aksi’ (KTTTS, 629).

şattıq ‘neşe, sevinç, mutluluk’ < *şat* (*uu*)
‘şad, sevinçli, neşeli’ (KTTTS, 632).

şäkirttik ‘şakirte özgü, şakirte has hâl ve hareketler’ < *şäkirt* ‘1. Medrese öğrencisi, şakirt 2. Çırac’ (KTTTS, 634).

şälkestik ‘huysuzluk, aksilik’ < *şälkes*
‘huysuz, yaramaz’ (KTTTS, 634).

şeginşektik ‘utangaçlık, sıkılganlık, çekingenlik’ < *şeginşek* ‘çekingen, sıkılgan, utangaç’ (KTTTS, 635).

şektestik ‘komşuluk, yanyana olma, sınırdaşlık’ < *şektes* (*i*) ‘sınır komşusu, sınırdaş’ (KTTTS, 636).

şiyraqtıq ‘çeviklik, atiklik, hareketlilik’ < *şiyraq* ‘1. Sert, sıkı, katı 2. Sağlam, dinç, zinde 3. Çevik, atik’ (KTTTS, 640).

şolaqtıq ‘kısalık, kısa olma’ < *şolaq* ‘1. Çolak 2. Uzun olmayan, kısa’ (KTTTS, 642).

şorqaqtıq ‘beceriksizlik, acemilik’ < *şorqaq* ‘beceriksiz, acemi, sakar’ (KTTTS, 644).

şığıştıq ‘doğuya has, doğuya özgü, şarkî’ < *şığış* (*i*) ‘doğu, şark’ (KTTTS, 651).

şiriktik ‘1. Çürüklük, bozulmuş olma 2. Sünepe, sümsük olma’ < *şirik* ‘1. Çürük 2. Elinden iş gelmeyen, sünepe, beceriksiz, sümsük’ (KTTTS, 657).

ınjıqtıq ‘çekingenlik, uyuşukluk, pısrıklık, sünepelik’ < *ınjıq* ‘çekingen, sünepe, pısrık, uyuşuk’ (KTTTS, 664).

ıntıqtıq ‘1. İhtiras, arzu etme, isteme 2. Meraklılık, heveslenme’ < *ıntıq* ‘istek, ihtiras, arzu’ (KTTTS, 664).

ıntımaqtastıq ‘dayanışma, birlik içinde olma’ < *ıntımaqtas* (*u*) ‘dayanışmalı, birlik ve beraberlik içinde olan, iyi geçinen’ (KTTTS, 664).

ıstıqtıq ‘1. Sıcaklık 2. Değerli, kıymetli olma’ < *ıstıq* (*i*) ‘sıcak, çok ısınmış’ (KTTTS, 667).

irgelestik ‘komşuluk, sınırdaşlık, yakınlık’ < *irgeles* ‘komşu, sınırdaş’ (KTTTS, 671).

istestik ‘birlikte çalışma’ < *istes* ‘iş arkadaşı, birlikte çalışan (kimseler)’ (KTTTS, 672).

işkiştik ‘içki bağımlısı olma, ayyaşlık’ < *işkiş* ‘alkolik, ayyaş, içki bağımlısı’ (KTTTS, 673).

ekvivalenttik ‘mukabil olma, eşdeğer olma, denklik’ < *ekvivalent* ‘mukabil, eşdeğer, karşılık, denk’ (KTTTS, 675).

{+dırtıq, +dirik}

judırıq ‘1. Yumruk 2. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 185) < **jumıldırıq** > **judırıq** (Baimukhambetova, 2019: 144).

ıyanaldırıq ‘yağmurdan korunmak için şapkanın üzerine ayrıca geçirilen bir örtü, başlık’ (KTTTS, 205).

közildirik ‘gözlük’ < **köz** ‘göz’ (KTTTS, 243).

qıldırıq ‘kıl gibi, ipince’ < **qıl** (ı) ‘kıl’ (KTTTS, 345).

moyınturıq ‘boyunduruk’ < **moyın** ‘boyun’ (KTTTS, 382).

ömindirik ‘hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, kolan’ (KTTTS, 428).

sağaldırıq ‘atın başından düşmemesi için yular ve dizgini bağlayan kayış’ (KTTTS, 458).

tabaldırıq ‘eşik, kapı eşiği’ (KTTTS, 509).

töbeldirik ‘kadın başlıklarının tepesindeki süs’ < **töbel** ‘atların alınlarında bulunan beyaz leke, sakar, akıtma’ (KTTTS, 547).

tumıldırıq ‘1. Anasını emmemesi için buzağların burnuna geçirilen keçe veya deriden yapılmış başlık, burunsak, burunluk 2. Doktorların veya tozlu mekânda çalışan işçilerin taktıkları koruyucu bandaj’ (KTTTS, 554).

uwıldırıq ‘1. Balık yumurtası 2. Havyar’ (KTTTS, 580).

üldirik (ı) ‘mutfak rafı’ (KTTTS, 597).

üldirik (u) ‘kamış püskülü’ (KTTTS, 597).

üldirik (uu) ‘gazlı bez’ (KTTTS, 597).

{+eke, +ke +qa}

ağeke ‘yaşça büyük olan kimseye hitap şekli’ < **ağa** ‘1. Akrabalardan yaşça büyük olanı 2. Yaşça büyük erkek 3. Yol gösterici, akıl veren, danışman 4. Rütbece büyük olan kişi’ (KTTTS, 26).

äpke ‘abla’ < **apa** (KTTTS, 67).

alqa (ı) ‘halka, hanımların boynuna taktığı gerdanlık’ (KTTTS, 41) < **al** ‘ön’ (QTQES, 1966: 34).

biyke ‘kadınlara saygı göstermek için söylenen hitap sözü’ (KTTTS, 89).

diñke ‘güç, gayret’ < **diñ** ‘dayanak, güven, destek’ (KTTTS, 133).

jatqa ‘ezbere’ < **jat** (uu) ‘akıl, düşünce, hafıza’ (KTTTS, 167).

jezdeke ‘enişte kelimesinin saygı ifade eden şekli’ < **jezde** ‘enişte’ (KTTTS, 171).

jeletke ‘yelek’ < **jelet** ‘erkeklerin takım elbisesinin içine giydikleri ince giysi’ (KTTTS, 173).

köke ‘1. Bir çocuğun babasına ve ağabeylerine karşı kullandığı hitap sözü’ 2. Bir şeyin en iyisi, en güçlüsü, hepsinden iyisi’ (KTTTS, 243).

Qazeke ‘Kazak kelimesinin saygı ifadesiyle söylenişi’ < Qazaq ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 272).

qamalqa ‘yöntem, metot, yol’ < *qamal* (iv) ‘yol, yöntem, çare’ (KTTTS, 282).

qalqa (u) ‘büyüklerin küçüklere karşı kullandıkları sevgi ifadesi (yavrum, canım vb.)’ < *qal* (i) ‘ben’ (KTTTS, 280).

qozıqa ‘yabani koyun (muflon) yavrusu, dağ keçisi yavrusu’ < *qozı* ‘1. Kuzu 2. Bebek, çocuk’ (KTTTS, 311).

qudaeke ‘dünür için kullanılan ve saygı ifade eden bir hitap’ < *quda* ‘dünür (erkek)’ (KTTTS, 329).

qılqa (u) ‘kıl gibi, ipince’ < *qıl* ‘kıl’ (KTTTS, 345).

Lezginqa ‘bir Lezgi oyunu ve havası’ < *Lezgin* ‘Azerbaycan ve Dağıstan’da yaşayan Lezgi halkı’ (KTTTS, 357).

{+es}

beles ‘1. Tümsek, tepe, dağ boğazı, geçit 2. Aşama, kademe, merhale’ (KTTTS, 87) < *bel* (i) ‘Halk ağzında, tarlanın ortası, iki dağ arasındaki geçit, erkeğin döl suyu, gövdenin üst bölümü ile alt bölümü arasında kalan, bel’ (Eyuboğlu, 1991: 83).

döñes ‘tümsek, tepe, yüksek yer’ < *döñ* ‘küçük tepe, tepelik’ (KTTTS, 129).

{+ga, +ge, +qa, +qe}

äzirge ‘şimdilik’ < *äzir* ‘şimdi, şu anda’ (KTTTS, 63).

başqa ‘başka, diğer’ < *bas* (KTTTS, 80).

birge ‘birlikte beraber’ < *bir* (KTTTS, 104).

jumurtqa ‘yumurta’ (KTTTS, 187) < yum- (u)r-t-[k-ğ]a (Gülensoy, 2007: 1177).

keşke ‘akşam, akşamleyin’ < *keş* (i) ‘günün karanlık olmaya başladığı vakti, akşam’ (KTTTS, 235).

qazirge ‘şimdilik, hâlihazırda’ < *qazir* ‘1. Şimdi, şu anda 2. Çabucak, hemen’ (KTTTS, 273).

mañqa ‘1. Sümük 2. Genizden konuşan, hımmım 3. Atlarda görülen bulaşıcı bir hastalık’ (KTTTS, 368).

nege ‘niye, ne için, niçin, neden’ < *ne* (KTTTS, 400).

özge ‘başka, özge, ayrı’ < *öz* ‘öz, kendi’ (KTTTS, 423).

tekke ‘boşu boşuna, nafile, öylesine’ < *tek* (i) ‘boş, boşuna’ (KTTTS, 531).

{+ger, +ker}

awger ‘avcı, avlanmayı seven’ < *aw* (u) ‘balık tutacak ağ, tor’ (KTTTS, 55).

ädisker ‘metotçu, metot uzmanı’ < *ädis* ‘metot, usul, yöntem, taktik’ (KTTTS, 62).

ayğaqker ‘şahitlik yapan, şahit, tanık’ < *ayğaq* ‘delil, kanıt, ispat’ (KTTTS, 30).

aylaker ‘hilekâr, kurnaz’ < *ayla* ‘1. Hile, taktik 2. Çare, çözüm’ (KTTTS, 30).

ayıpker ‘1. Zanlı, sanık 2. Suçlu kabahatli’ < *ayıp* ‘1. Ceza olarak alınması kararlaştırılan mal, ücret 2. Suç, hata, kusur, kabahat 3. Eksiklik, yetersizlik’ (KTTTS, 33).

ämeñger ‘dul kalan bir kadının evlenmek zorunda olduğu kayınlarından her biri’ (KTTTS, 66).

bajger ‘gümrük memuru’ < *baj* ‘baç, gümrük vergisi’ (KTTTS, 72).

balger ‘falcı, kâhin, müneccim’ < *bal* (*uu*) ‘falcılık’ (KTTTS, 77).

bapker ‘1. Seyis, hayvan yetiştiricisi 2. Antrenör, çalıştırıcı’ < *bap* (*u*) ‘1. Bakım 2. Acele etmeden, usulünce 3. İş gereği, görevli olarak’ (KTTTS, 78).

baspager ‘yayımcı, editör’ < *bas-* (*uu*) ‘(kitap, gazete vb.) baskıdan çıkarmak’ (KTTTS, 80).

ğarışker ‘kozmonot, astronot, uzay adamı’ < *ğarış* ‘arş, uzay, kozmos, evren’ (KTTTS, 115).

dawger ‘davacı, şikâyetçi’ < *daw* ‘dava, kavga, tartışma’ (KTTTS, 120).

däriiger ‘doktor, hekim, tabip’ < *däri* (*ı*) ‘1. İlaç 2. Gerekli, lüzumlu olma’ (KTTTS, 122).

dodager ‘kökpar oyuncusu’ < *doda* ‘iki takım hâlinde kökpar oynama’ (KTTTS, 128).

jazager ‘itham eden, cezalandıran kişi’ < *jaza* ‘ceza’ (KTTTS, 150).

jalger ‘kiracı, müstecir’ < *jal* (*uu*) ‘1. Para karşılığı günlük yapılan çeşitli iş 2. Kira’ (KTTTS, 156).

jawapker ‘1. Sorumlu, mesul, yükümlü 2. Suçlu’ < *jawap* ‘1. Cevap, yanıt 2. Çözüm, sonuç, cevap.’ (KTTTS, 168).

jawger ‘1. Savaşçı, muharip 2. Yürekli, korkusuz’ < *jaw* (*ı*) ‘1. istilacı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 168).

jiyhanger ‘seyyah, gezgin’ < *jiyhan* ‘cihan’ (KTTTS, 178).

jolger ‘yol yordam bilen, tecrübeli kimse’ < *jol* ‘1. Yol 2. Uzak sefer, yolculuk’ (KTTTS, 180).

jumısker ‘işçi’ < *jumis* ‘iş, hizmet, emek, çalışma’ (KTTTS, 187).

zañger ‘hukukçu’ < *zañ* ‘1. Yasa, kanun, hukuk 2. Kural, kaide 3. Sistem, düzen 4. Yapılması gereken zorunlu iş 5. Örf âdet’ (KTTTS, 198).

zeynetker ‘emekli’ < *zeynet* ‘1. Güzellik, görkemlilik 2. Sonuç, netice, ürün’ (KTTTS, 200).

zerger ‘1. Sarraf, kuyumcu 2. Usta’ < *zer* ‘altın, süs, süs eşyası yapımında kullanılan güzel, sarı renkli metal’ (KTTTS, 201).

iyeger ‘ödül sahibi’ < iye ‘1. İye, sahip, efendi 2. Vali, yönetici 3. Yaradan, tanrı’ (KTTTS, 206).

käsipker ‘işletmeci, müteşebbis, girişimci, iş adamı’ < *käsip* ‘1. Meslek 2. Girişim, uğraş, iş’ (KTTTS, 221).

keyipker ‘roman ve hikâye kahramanı’ < *keyip* ‘1. Görünüş, sima, yüz, çehre 2. Suret, tip’ (KTTTS, 224).

kemeñger ‘bilgin, dâhi, âlim’ (KTTTS, 227).

küresker ‘1. Güreşçi, pehlivan 2. Mücadeleci’ < *küres* (ı) ‘1. Güreş 2. Mücadele 3. Çekişme, tartışma’ (KTTTS, 260).

küwäger ‘şahit, tanık’ < *küwä* ‘1. Şahit, tanık 2. Nikâh şahidi’ (KTTTS, 253).

qayratker ‘toplumsal etkinliklere aktif olarak katılmış, kendi mesleği ile ilgili alanlarda ülke çapında hizmet, emek vermiş kimse, emektar’ < *qayrat* ‘güç, kuvvet, cesaret, mecal’ (KTTTS, 275).

qalamger ‘yazar’ < *qalam* ‘kalem’ (KTTTS, 279).

qamşıger ‘iyi kamçı kullanan kimse’ < *qamşı* ‘kamçı, kırbaç’ (KTTTS, 283).

qaşanğa ‘ne zamana kadar’ < *qaşan* ‘ne zaman’ (KTTTS, 305).

qiyanatker ‘zalim, zorba, despot, kıyıcı, acımasız’ < *qiyanat* ‘zorluk, eziyet, zulüm’ (KTTTS, 309).

quniker ‘öldürdüğü kimse için kan bedeli ödeyen kişi’ < *qun* ‘öldürülmüş kimse için ödenen para, kan hakkı’ (KTTTS, 336).

qızmetker ‘1. Memur, görevli 2. Hizmetçi’ < *qızmet* ‘1. İş, hizmet 2. Bir şeyin önemi, ehemmiyeti, fonksiyonu’ (KTTTS, 343).

qılmısker ‘suçlu’ < *qılmıs* ‘1. Suç, cinayet 2. Ahlak dışı davranış, ahlâksızlık’ (KTTTS, 346).

qılışker ‘cengaver’ < *qılış* ‘1. Kılıç 2. Dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden veya ağaçtan yapılan dişli araç, kirkit’ (KTTTS, 347).

qışker ‘tuğlacı, kerpiççi’ < *qış* ‘1. Kerpiç, 2. Tuğla’ (KTTTS, 353).

maydager ‘usta, zanaatkâr’ < *mayda* ‘1. İnce, küçük, ufak 2. Kibar, edepli, nazik’ (KTTTS, 362).

maydager ‘gazi, savaşçı’ < *maydan* ‘1. Savaş alanı 2. Savaş, harp 3. Meydan, alan 4. Bir işle uğraşan kimselerin oluşturduğu topluluk, birlik, alem, dünya’ (KTTTS, 362).

mämileger ‘arabulucu, uzlaştırıcı’ < *mämile* ‘anlaşma, uzlaşma’ (KTTTS, 373).

medetker ‘yardım eden, destek olan kimse’ < *medet* ‘medet, destek, yardım, dayanak’ (KTTTS, 375).

murager ‘mirasçı, varis’ < *mura* ‘1. Miras 2. Yedigâr’ (KTTTS, 387).

mısker ‘bakırcı, bakır ustası’ < *mıs* ‘bakır’ (KTTTS, 392).

mindetker ‘mükellef, yükümlü’ < *mindet* ‘görev, yükümlülük, vazife’ (KTTTS, 393).

nayzager ‘mızrağı iyi kullanan kimse’ < *nayza* ‘mızrak’ (KTTTS, 395).

nämenger ‘dul kalan bir kadının evlenmek zorunda olduğu kayınlarından her biri’ (KTTTS, 399).

päruwardiger ‘Allah, yaradan Allah’ < *päruvar* ‘eğitimci, rehber, yol gösterici’ (KTTTS, 440).

sayıpker ‘at binicisi, jokey’ < *sayıp* (sayıp kıran) ‘kahraman, bahadır’ (KTTTS, 460).

sayısker ‘yarışmacı, yarışçı, müsâbık’ < *sayıs* (ı) ‘müsabaka, yarışma, yarış’ (KTTTS, 460).

sanager ‘bilge, düşünür, mütefekkir’ < *sana* (ı) ‘şuur, bilinç’ (KTTTS, 466).

sanatker ‘öncü, belli başlı’ < *sanat* ‘sıra, yer’ (KTTTS, 466).

sawdager ‘tüccar, tacir’ < *sawda* ‘1. Ticaret, alış veriş 2. Rekabet’ (KTTTS, 472).

sayatker ‘av kuşları ile avlanan kimse’ < *sayat* ‘1. Kartal, şahin vb. kuşlarla av yapma 2. Gezi, seyrân’ (KTTTS, 474).

sänger ‘modacı’ < *sän* ‘1. Güzellik, şıklık, zariflik 2. Moda’ (KTTTS, 475).

säwletker ‘mimar’ < *säwlet* ‘1. Şatafat, debdebe, güzellik 2. Mimari’ (KTTTS, 476).

sebepker ‘sebepe olan kimse’ < *sebep* ‘sebepe, neden’ (KTTTS, 476).

suretke ‘ressam’ < *suret* ‘1. Resim, tablo 2. Fotoğraf, resim’ (KTTTS, 491).

talapke ‘1. Aday, talepe eden, talepte bulunan, talip (kimse) 2. Savcılığa resmî şikâyetle bulunarak, hakkını arayan (kimse)’ < *talap* ‘1. istek, heves, talepe 2. Maksat, dilek, amaç 3. Görev, sorumluluk’ (KTTTS, 515).

tälimge ‘öğretmen, hoca, terbiyecisi’ < *tälim* ‘talim, terbiye’ (KTTTS, 527).

uranger ‘slogancı, nara atmayı seven’ < *uran* ‘slogan, nara’ (KTTTS, 586).

ümitke ‘1. Ümitli, umutlu, uman kimse 2. Aday’ < *ümit* ‘ümit, umut’ (KTTTS, 598).

şabısker ‘at binicisi, jokey’ < *şabis* (ı) ‘1. (at için) Koşma 2. At yarışı 3. Hız, sürat’ (KTTTS, 619).

şaruwage ‘çalışkan, çalışmayı seven kimse’ < *şaruwa* (ı) ‘iş, çalışma’ (KTTTS, 631).

şıypage ‘tedavi eden, iyileştiren kimse’ < *şıypa* ‘şifa, derman, deva’ (KTTTS, 640).

iske ‘erhap, hamarat, iş adamı, becerikli’ < *is* (ı) ‘1. İş, uğraş, çalışma 2. Dava’ (KTTTS, 672).

{+geri (+qarı)}

sırtqarı ‘dışında, dışarısında, haricinde’ < *sırt* ‘dış’ (KTTTS, 507).

tusqarı ‘1. Dışarı, dışarıya 2. Uzak, ırak’ < *tıs (ı)* ‘dışarı, dış’ (KTTTS, 571).

şetkeri ‘üçra, uzak, taşra’ < *şet* ‘1. Kenar, uç 2. Dış, taşra, üçra, uzak yer’ (KTTTS, 638).

ilgeri ‘ileri, ileri doğru’ (KTTTS, 670).

işkeri ‘içeri, içeri doğru’ < *iş (ı)* ‘bir şeyin içi, iç tarafı’ (KTTTS, 673).

{+ğı, +gı, +qı, +ki}

azanğı ‘sabahki’ < *azan* ‘1. Ezan 2. Sabah vakti’ (KTTTS, 28).

aldağı ‘ilerideki, öndeki’ < *alda (ı)* ‘1. Önde, ileride 2. Gelecekte 3. Uzakta değil, yanında’ (KTTTS, 40).

aldıñğı ‘önceki, ilk, evvelki’ < *aldı* ‘1. Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı, ön 2. Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı 3. Bir şeyin başlangıcı’ (KTTTS, 41).

alğaşqı ‘ilk, evvelki, başlangıç’ < *alğaş* ‘ilk, birinci’ (KTTTS, 40).

alğı ‘1. ilk sıradaki, birinci, öndeki 2. İlerideki, gelecekteki’ < *al* ‘ön taraf, karşı’ (KTTTS, 40).

artqı ‘sonraki; arkadaki’ < *art (ı)* ‘1. Önün zıddı, arka 2. Bir şeyin sonu, bitimi 3. Hayvanların kuyruk tarafı’ (KTTTS, 51).

ädepki ‘ilk, evvelki, başlangıç’ < *ädep* ‘edep, nezaket, incelik, terbiye’ (KTTTS, 61).

ädetki ‘alışkanlık hâline gelen’ < *ädet* ‘alışkanlık, âdet’ (KTTTS, 62).

ädettegi ‘her zamanki’ < *ädette* ‘alışlagelen’ (KTTTS, 62).

äzirgi ‘şimdiki’ < *äzir* ‘şimdi, şu anda’ (KTTTS, 63).

älgidegi ‘deminki, az önceki’ < *älgide* ‘deminki, az önceki’ (KTTTS, 64).

änewgi ‘geçenki, bundan birkaç gün önceki’ (KTTTS, 66).

äwelgi ‘evvelki, ilk, önceki’ < *äwel* ‘evvel, önce, ilk önce, ilk olarak’ (KTTTS, 68).

bayırğı ‘1. Çok önceki, eski, evvel, kadim 2. Mahallî, yerli, yerel’ (KTTTS, 74).

barlığı ‘hepsi, tümü, bütünü’ < *bar* ‘var, mevcut’ (KTTTS, 79).

basqı ‘ilk, ilk başta, birinci olarak’ < *bas (ı)* ‘1. Baş, kafa 2. Kişi, insan, can’ (KTTTS, 80).

bastapqı ‘başlangıç, ilk, evvelki’ (KTTTS, 81).

belgi ‘işaret, im damga, alâmet’ (KTTTS, 86) < *bel* ‘(im, iz, damga) bel-li’ (Eyuboğlu, 1991: 84).

bergi ‘bu taraf, bu yan’ < *ber (ı)* ‘yan taraf’ (KTTTS, 87).

betki ‘üstteki, üst taraftaki’ < *bet* ‘1. Yüz 2. Bir şeyin üst tarafı, üst kısmı’ (KTTTS, 88).

biyulğı ‘bu yılki’ < *biyıl* ‘bu yıl’ (KTTTS, 89).

burınğı ‘önceki, evvelki’ < *burın* ‘önceleri, daha önce, evvelde, evvelce’ (KTTTS, 99).

bılayğı ‘1. Ondan başka 2. Ondan sonraki, belirli bir süreden sonraki’ < *bılay* ‘böyle, şöyle’ (KTTTS, 102).

bılturğı ‘geçen yılki’ < *bıltır* ‘geçen yıl, bıldır’ (KTTTS, 102).

ejelgi ‘ezelî, eski, kadim’ < *ezel* ‘başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik’ (KTTTS, 136).

endiği ‘gelecek, sıradaki, şimdiki’ < *endi* (ı) ‘1. Şimdi, bundan sonra, daha, artık 2. Bundan başka, daha’ (KTTTS, 140).

erteñgi ‘1. Sabahki 2. Yarınki 3. İlerideki, gelecekteki’ < *erteñ* ‘1. Yarın 2. Gelecek’ (KTTTS, 143).

estegi ‘1. Aklındaki, düşündüğü 2. Hatıra’ < *es* (ı) ‘akıl, us, hafıza’ (KTTTS, 145).

jazğı ‘yaz dönemiyle ilgili, yaza ait’ < *jaz* (ı) ‘yaz’ (KTTTS, 151).

jalqı ‘yalın, yalnız, tek, bir tane’ < *jal* ‘yalnız’ (KTTTS, 157).

jañağı ‘deminki, az önceki’ < *jaña* (u) ‘şimdi, biraz önce’ (KTTTS, 161).

jarğı ‘tüzük’ < *jar* (u) ‘1. İlân, duyuru, haber 2. Buyruk, emir, ferman’ (KTTTS, 164).

jıldağı ‘her yılki’ < *jıl* ‘her yıl’ (KTTTS, 191).

jolşıbayğı ‘yol boyundaki, yol üzerindeki’ < *jolşıbay* ‘yol üstü’ (KTTTS, 181).

jönindegi ‘hakkındaki, hususundaki’ < *jöninde* ‘hakkında, hususunda’ (KTTTS, 183).

kädimgi ‘alışılmış, olagelen, her zamanki gibi’ < *kädim* ‘1. Arap yazısıyla yazılmış 2. Önceki, evvelki, kadim’ (KTTTS, 220).

kezektegi ‘sıradaki’ < *kezekte* ‘ondan sonra’ (KTTTS, 223).

keyingi ‘1. Arkadaki 2. Sonraki’ < *keyin* ‘1. Sonra 2. Geri’ (KTTTS, 224).

keyindegi ‘1. Arka taraftaki, arkadaki 2. Sonuncu’ < *keyinde* ‘arkada, arka tarafta’ (KTTTS, 224).

keşegi ‘1. Dünkü 2. Bundan önceki, geçmişteki’ < *keşe* (ı) ‘1. Dün 2. Geçenlerde, geçende’ (KTTTS, 235).

keşki ‘akşamki’ < *keş* (ı) ‘günün karanlık olmaya başladığı vakti, akşam’ (KTTTS, 235).

köktemgi ‘ilkbahardaki’ < *köktem* ‘ilkbahar, bahar’ (KTTTS, 244).

kömeski ‘belirsiz, müphem’ < *kömes* ‘belirsiz, müphem’ (KTTTS, 246).

küzgi ‘güz vakti, sonbahar’ < *küz* ‘güz, sonbahar’ (KTTTS, 254).

küngi ‘günlük’ < *kün* ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz 3. Tam gün’ (KTTTS, 258).

kündegi ‘günlük, her günkü’ < *künde* (u) ‘her gün, günde’ (KTTTS, 258).

kündizgi ‘gündüzki, gündüzün’ < *kündiz* ‘gündüz, gündüzün’ (KTTTS, 258).

qazirgi ‘şimdiki, bugünkü’ < *qazir* ‘1. Şimdi, şu anda 2. Çabucak, hemen’ (KTTTS, 273).

qaydağı ‘1. Saçma, saçma sapan, önemsiz 2. Nerden! Ne gezer!’ < *qayda* ‘soru zamiri, nerede, nereye’ (KTTTS, 273).

qaptalğı ‘paralel, aynı hizada’ < *qaptal* (ı) ‘1. Dağ yamacı, eteği 2. Hayvanın böğürü 3. Bir şeyin iki yanı, tarafı’ (KTTTS, 288).

qarañğı ‘1. Karanlık, loşluk 2. Belirsiz, şüpheli, kuşkulu 3. Cahil, bilgisiz’ < *qarañ* ‘1. Karanlık 2. Ağır, zor, azaplı’ (KTTTS, 292).

qaşanğı ‘önceki, eski, ezeli’ < *qaşan* ‘ne zaman’ (KTTTS, 305).

qısqtı (u) ‘1. Kışın, kış vaktinde 2. Kışlık, kışa has’ < *qıs* (ı) ‘kış’ (KTTTS, 351).

manağı ‘biraz önceki, az önceki’ < *mana* ‘biraz önce, az önce’ (KTTTS, 366).

mundağı ‘buradaki, bu yerdeki’ < *munda* ‘burada, bu yerde’ (KTTTS, 387).

negizgi ‘ana, temel, asıl, esas’ < *negiz* ‘esas, temel, asıl, ana’ (KTTTS, 400).

ondağı ‘oradaki’ < *onda* ‘1. Orada 2. O zaman 3. Öyleyse, o durumda’ (KTTTS, 412).

ortañğı ‘ortadaki, ortasındaki’ < *ortan* ‘tam ortası, tam yarısı’ (KTTTS, 418).

osındağı ‘buradaki’ < *osında* ‘burada’ (KTTTS, 419).

soñğı ‘son, sonuncu, nihaî’ < *soñ* ‘sonra’ (KTTTS, 487).

sıbzğı ‘kaval’ (KTTTS, 499) < *subı* (söbü) ‘uzun ve sivri nesne’ +z+ğı (u) (Gülensoy, 2007: 762).

sırtqtı ‘dış taraftaki, dışarıdaki, yabancı’ < *sırt* ‘dış’ (KTTTS, 507).

talayğı ‘çoktan beri, eskiden beri’ < *talay* (ı) ‘nice, çok, birçok’ (KTTTS, 514).

tañğı ‘sabahki, sabah, seherdeki’ < *tañ* (ı) ‘tan vakti, şafak, seher’ (KTTTS, 519).

tüngi ‘geceleyin, geceye ait’ < *tün* ‘gece’ (KTTTS, 563).

tüpki ‘1. Dipteki, köşedeki 2. Ana, temel, esas’ < *tüp* (ı) ‘dip; alt’ (KTTTS, 563).

tüski ‘öğlenki, öğle vaktindeki’ < *tüs* (u) ‘gün ortası, öğle’ (KTTTS, 565).

tısqtı ‘dış, haricî’ < *tıs* (ı) ‘dışarı, dış’ (KTTTS, 571).

üstiñgi ‘üst taraftaki, üstteki, yukardaki’ (KTTTS, 601) < *üstin* ‘egemen, hakim’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 88).

şañğı ‘kayak’ (KTTTS, 628) < *şañ* (QTQES, 1966: 210).

şetki ‘kenardaki, uzaktaki’ < *şet* ‘1. Kenar, uç 2. Dış, taşra, ücra, uzak yer 3. Yabancı, yad’ (KTTTS, 638).

işki ‘iç taraftaki, içindeki, içteki, dâhilî’ < *iş (i)* ‘1. İç, karın 2. Bir şeyin içi, iç tarafı’ (KTTTS, 673).

{+ğıl, +gil, +qıl, +kil}

bozğıl ‘boz, beyaz renge yakın’ < *boz* ‘açık toprak rengi, boz’ (KTTTS, 90).

dımqıl ‘nemli, ıslak, rutubetli’ < *dım (i)* ‘1. Nem, rutubet 2. Ses, ün, seda’ (KTTTS, 132).

qaqpaqıl ‘1. Beştaş oyunu 2. Birileri tarafından itilip kakılma’ < *qaqpa* ‘dış kapı, kale kapısı’ (KTTTS, 278).

qoşqıl ‘koyu kahverengi’ (KTTTS, 324).

qışqıl ‘1. Asit 2. Ekşi’ (KTTTS, 353).

torğıl ‘doruya yakın bir at donu’ (KTTTS, 544).

törtkil ‘1. Dört köşeli bir desen, nakış türü 2. Dört köşeli’ < *tört* ‘dört’ (KTTTS, 549).

{+ğıl}

qoşqıl ‘açık, sütlü, kahverengi’ (KTTTS, 324).

qızğıl ‘pembe’ (KTTTS, 342).

sarğıl ‘sarımsı, sarımtırak’ (KTTTS, 468).

surğıl ‘1. Biraz boz, bozca 2. Solgun, zayıf’ < *sur (u)* ‘boz, gri, kül ya da duman rengi’ (KTTTS, 494).

torğıl ‘solgun doru at donu’ (KTTTS, 545).

{+ğıl, +qıl}

aşqıl ‘ekşimsi’ < *aş (u)* ‘aç, karnı aç, yemek yememiş’ (KTTTS, 58).

qızğıl ‘kırmızımsı’ (KTTTS, 343).

qışqıl ‘biraz ekşi, ekşice’ (KTTTS, 353).

ısqıl ‘ılık’ (KTTTS, 666).

{+göy, +köy, +qoy}

aqılğöy ‘bilge, bilgin’ < *aqıl* ‘1. Akıl, idrak 2. Fikir, nasihat, faydalı düşünce’ (KTTTS, 37).

arızqoy ‘şikâyetçi’ < *arız* ‘1. Dilekçe, istida 2. İstek, dilek 3. Şikâyet, itiraz etme’ (KTTTS, 51).

ädisqoy ‘hilekâr, düzenbaz’ < *ädis* ‘metot, usul, yöntem, taktik’ (KTTTS, 62).

äzilqoy ‘şaka yapmayı seven’ < *äzil* ‘şaka, lâife’ (KTTTS, 63).

änqoy ‘müziksever, musikişinas, şarkı sever’ < *än* ‘şarkı, türkü’ (KTTTS, 66).

äñgimeqoy ‘konuşmayı seven, konuşkan, çok konuşan’ < *äñgime* ‘1. Hikâye 2. Sohbet 3. Mesele, söz’ (KTTTS, 66).

äwesqoy ‘hevesli, meraklı’ < *äwes* ‘heves, eğilim, arzu, şevk, temayül’ (KTTTS, 68).

danagöy ‘tecrübeli, ileri görüşlü’ < *dana* (ı) ‘akıllı, bilge, dâhi, düşünür’ (KTTTS, 118).

dañqqoy ‘şöhret, makam düşkünü’ < *dañq* ‘şöhret, şan, nam, unvan, ün’ (KTTTS, 119).

dañgöy ‘kendini beğenmiş, övüngen’ < *dañ* (ı) ‘şöhret, şan, nam, ünvan, ün’ (KTTTS, 119).

dämegöy ‘ümitvar, umutlu’ < *däme* ‘ümit, niyet’ (KTTTS, 121).

duwagöy ‘büyücü, sihir yapan, sihirbaz’ < *duwa* ‘büyü, sihir’ (KTTTS, 130).

jadıgöy ‘sihirbaz, büyü’ < *jadı* ‘1. Cadı, büyü 2. Büyü sonucunda ortaya çıkan hastalık’ (KTTTS, 150).

janjalqoy ‘kavgacı, yaygaracı’ < *janjal* ‘kavga, çatışma, çekişme, mücadele’ (KTTTS, 160).

jädigöy ‘büyücü, sihirbaz, sahtekâr’ < *jädi* ‘sihircilik’ (KTTTS, 170).

jeñsikqoy ‘iştahlı, hevesli, istekli’ < *jeñsik* ‘heves, iştah’ (KTTTS, 175).

zañqoy ‘kuralcı, statükocu’ < *zañ* ‘1. Yasa, kanun, hukuk 2. Kural, kaide 3. Sistem, düzen 4. Yapılması gereken zorunlu iş 5. Örf, adet’ (KTTTS, 198).

käsipqoy ‘profesyonel, uzman’ < *käsip* ‘1. Meslek 2. Girişim, uğraş, iş’ (KTTTS, 221).

qaljuñqoy ‘şaka yapmayı seven, şaka yapmaktan hoşlanan, şakacı’ < *qaljuñ* ‘şaka, lâtife’ (KTTTS, 280).

qasköy ‘bedbaht, kötü niyetli, ziyankâr’ < *qas* (ı) ‘1. Düşmanlık eden, düşmanca davranan (kimse) 2. Düşman, hasım, yağı olan’ (KTTTS, 298).

qızıqqoy ‘maceraperest, serüvenci, maceracı’ < *qızıq* ‘1. İlgi çekici, enteresan 2. Nimet, baht, mürüvvet 3. Hayret edilecek, şaşılacak durum, kendini alamamak’ (KTTTS, 343).

nazqoy ‘naz yapmayı seven, cilveli’ < *naz* (ı) ‘naz, cilve’ (KTTTS, 395).

namısqoy ‘onurlu, namuslu, şerefli’ < *namıs* ‘namus, şeref, ar’ (KTTTS, 396).

sawıqqoy ‘eğlenceyi seven, eğlence düşkünü’ < *sawıq* (ı) ‘eğlenme, şenlik, düğün dernek’ (KTTTS, 473).

sänqoy ‘süse, modaya düşkün, süslü’ < *sän* ‘1. Güzellik, şıklık, zarıflık 2. Moda’ (KTTTS, 475).

sıqaqqoy ‘şakacı, alaycı, dalgacı’ < *sıqaq* ‘1. Alay, şaka, lâtife 2. Hiciv, hicviye, taşlama’ (KTTTS, 501).

tañsıqqoy ‘heveskâr, hevesli, meraklı’ < *tañsıq* ‘1. Merak, heves 2. İhtiyaç, gereksinim’ (KTTTS, 519).

täsilqoy ‘usul erkan, yol yordam bilen (kimse)’ < *täsil* ‘usul, üslup, metot, yöntem’ (KTTTS, 528).

töbelesqoy ‘kavgayı, dövüşü seven, kavgacı’ < *töbeles* (i) ‘kavga, dövüş’ (KTTTS, 547).

şaruwaqoy ‘çalışkan, eli yatkın’ < *şaruwa* (u) ‘iş, çalışma’ (KTTTS, 631).

şataqqoy ‘kavgacı, şirret, yaygaracı’ < *şataq* (i) ‘kavga, çekişme, dövüş, hırgür’ (KTTTS, 632).

{+hana}

ashana ‘yemekhane, lokanta’ < *as* (i) ‘aş, yemek’ (KTTTS, 53).

awruhana ‘hastane’ < *awru* ‘1. Hastalık 2. Hasta’ (KTTTS, 56).

äjethana ‘tuvalet, helâ’ < *äjet* ‘hacet, lüzumlu, gerekli’ (KTTTS, 62).

balahana ‘1. Çatı katı 2. Balkon 3. Çocuk odası’ < *bala* (i) ‘1. Çocuk, bebek 2. Evlat, nesil 3. Tecrübesiz, acemi’ (KTTTS, 76).

baspahana ‘yayın evi, matbaa, basım evi’ < *baspa* (i) ‘yayın, baskı, matbaa’ (KTTTS, 81).

boyawhana ‘boyacı dükkânı’ < *boyaw* ‘1. Boya 2. Sahtelik, sunilik, yapaylık’ (KTTTS, 93).

ğariphana ‘darülaceze, huzur evi’ < *ğarip* ‘garip, zavallı, bîçare’ (KTTTS, 115).

ğiybadathana ‘ibadethane, cami, mescit, mabet, tapınak’ < *ğiybadat* ‘ibadet, tapınma’ (KTTTS, 115).

dämhana ‘lokanta’ < *däm* ‘1. Tat, zevk, lezzet 2. Yemek, aş’ (KTTTS, 121).

därethana ‘tuvalet, hacethane, helâ’ < *däret* ‘1. Taharet, temizlik 2. Abdest’ (KTTTS, 122).

därišana ‘dershane, sınıf’ < *däris* ‘ders’ (KTTTS, 122).

därihana ‘eczane’ < *däri* (i) ‘1. İlâç 2. Gerekli, lüzumlu olma’ (KTTTS, 122).

emhana ‘tedavi merkezi, poliklinik’ < *em* ‘1. Tedavi 2. Şifa, deva, em 3. Çare, çözüm yolu’ (KTTTS, 139).

ethana ‘et saklanan yer’ < *et* ‘1. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka 2. Ten’ (KTTTS, 147).

jataqhana ‘yurt, yatakhane’ < *jataq* ‘yatak’ (KTTTS, 167).

jemhana ‘samanlık, odunluk, merak’ < *jem* ‘yem’ (KTTTS, 174).

jetimhana ‘çocuk esirgeme yurdu, yetimhane’ < *jetim* ‘1. Yetim, öksüz. 2. Koruyucusu, hamisi olmayan’ (KTTTS, 177).

jindihana ‘timarhane, akıl hastanesi’ < *jindi* ‘1. Deli, aklını kaybeden 2. Serseri’ (KTTTS, 193).

zergerhana ‘hediye ve süs eşyası yapım yeri’ < *zerger* ‘1. Sarraf, kuyumcu 2. Usta’ (KTTTS, 201).

ziyarathana ‘ziyaret edilen yer, ziyaretgâh’ < *ziyarat* ‘ziyaret’ (KTTTS, 202).

zikirhana ‘zikirhane, tekke’ < *zikir* ‘zikir’ (KTTTS, 204).

kepterhana ‘güvercin yetiştirilen yer’ < *kepter* ‘güvercin’ (KTTTS, 230).

köşethana ‘fidan yetiştirilen yer, fidanlık’ < *köşet* ‘fidan, filiz, fide’ (KTTTS, 252).

kirhana ‘çamaşırhane’ < *kir (u)* ‘1. Kirli, pis 2. Çamaşır’ (KTTTS, 264).

kitaphana ‘kütüphane, kitaplık’ < *kitap* ‘kitap’ (KTTTS, 265).

qasaphana ‘kasap, mezbaha, kesim evi, salhane’ < *qasap* ‘1. Kasap 2. Bir işin ustası’ (KTTTS, 298).

qoñurawhana ‘çan kulesi (kiliselerde)’ < *qoñuraw* ‘zil, çan, kampana’ (KTTTS, 318).

qushana ‘kümes’ < *qus (ı)* ‘kuş’ (KTTTS, 340).

quthana ‘uğurlu, mübarek mekân, yer’ < *qut* ‘kut, servet, bereket, uğur’ (KTTTS, 340).

quşhana ‘kasap, mezbaha’ (KTTTS, 341).

qımızhana ‘kımız içilen yer’ < *kımız* ‘kısarak sütünün mayalanmasıyla yapılan bir tür içecek, kımız’ (KTTTS, 347).

masahana ‘cibinlik, sineklik’ < *masa* ‘sivrisinek’ (KTTTS, 369).

mäyithana ‘morg’ < *mäyit* ‘meyyit, naaş’ (KTTTS, 372).

meymanhana ‘misafirhane, otel’ < *meyman* ‘misafir, konuk, mihman’ (KTTTS, 375).

meyramhana ‘restoran, lokanta’ < *meyram* ‘bayram’ (KTTTS, 375).

muzhana ‘buzhane’ < *muz* ‘buz’ (KTTTS, 386).

mürdehana ‘kabristan, mezarlık’ < *mürde* ‘1. Mezar, kabir 2. Ceset, naaş’ (KTTTS, 390).

müsäpirhana ‘sakat insanların kaldığı yer, darülaceze’ < *müsäpir* ‘biçare, fakir, yoksul, zavallı’ (KTTTS, 390).

müsinhana ‘atelye (heykel)’ < *müsin* ‘1. Vücut, beden 2. Büst, heykel’ (KTTTS, 390).

minajathana ‘ibadethane’ < *minajat* ‘münacat, yakarış, yalvarma’ (KTTTS, 393).

nawbayhana ‘fırın’ < *nawbay* ‘ekmek fırını’ (KTTTS, 398).

ölikhana ‘morg’ < *ölik* ‘1. Ceset, naaş 2. Leş’ (KTTTS, 427).

perzenthana ‘doğum evi’ < *perzent* ‘1. Oğul, çocuk, evlât, nesil 2. İlk kez yapılan iş, başlangıç’ (KTTTS, 441).

rasuthana ‘rasathane, gözlem evi, observatuar’ < *rasat* ‘gözlem’ (KTTTS, 450).

säbiyhana ‘kreş, çocuk yuvası’ < *säbiy* ‘bebek, sabi, küçük çocuk’ (KTTTS, 474).

sänhana ‘moda evi’ < *sän* ‘1. Güzellik, şıklık, zariflik 2. Moda’ (KTTTS, 475).

süthana ‘sütün saklandığı yer’ < *süt* ‘süt’ (KTTTS, 498).

sırahana ‘birahane’ < *sıra* ‘bira’ (KTTTS, 505).

tawıqhana ‘kümes’ < *tawıq* ‘tavuk’ (KTTTS, 526).

toyhana ‘düğün salonu’ < *toy* (ı) ‘şölen, ziyafet, düğün, toy’ (KTTTS, 539).

tölhana ‘yeni doğan bir yavruya özel olarak bakmak ve beslemek üzere hazırlanmış olan yer’ < *töl* (ı) ‘hayvanın yeni doğmuş yavrusu’ (KTTTS, 548).

ustazhana ‘öğretmenler odası’ < *ustaz* ‘öğretmen, hoca, üstat’ (KTTTS, 588).

ustahana ‘demirci atelyesi’ < *usta* (ı) ‘1. Usta, eli uz, işinin ehli 2. Hünerli, marifetli’ (KTTTS, 588).

hathana ‘yazı işleri’ < *hat* ‘1. Mektup 2. Yazı’ (KTTTS, 610).

şayhana ‘çay içilen mekân, çayhane’ < *şay* (ı) ‘çay, çay bitkisi’ (KTTTS, 622).

şaraphana ‘meyhane, şaraphane’ < *şarap* ‘şarap’ (KTTTS, 630).

şaşlıqhana ‘şiş kebab yapan yer, kebabçı’ < *şaşlıq* ‘şiş kebab’ (KTTTS, 633).

şeberhana ‘atölye’ < *şeber* ‘1. Usta, mahir 2. Eksiksiz, tam, hatasız, kusursuz’ (KTTTS, 635).

şubathana ‘deve sütü satılan yer’ < *şubat* (ı) ‘deve sütü, kımıran’ (KTTTS, 647).

{+ı, +i, +ıy, +iy}

adamıy ‘insanî, beşerî’ < *adam* ‘1. İnsan, adam 2. Halk, topluluk’ (KTTTS, 26).

aqı ‘1.yapmış olduğu iş için ödenilen karşılık, ücret 2. Bir şeyin karşılığı, bedeli 3. Hak, borç, görev’ < *aq* (ı) ‘hakikat, gerçek, hak’ (KTTTS, 37).

arnayı ‘mahsus, özel olarak, hususî olarak’ < *arna-* ‘ithaf etmek, tahsis etmek’ (KTTTS, 50).

äskerıy ‘askerî’ < *äsker* ‘ordu, ordu mensubu, asker’ (KTTTS, 68).

äweli ‘evvela, önce, ilk önce, ilk olarak’ < *äwel* ‘evvel, önce, ilk önce, ilk olarak’ (KTTTS, 68).

baqiıy ‘1. Baki, edebî, sonsuz, sürekli 2. Yalan, fâni dünya’ (KTTTS, 75).

diniıy ‘dinî’ < *din* ‘din’ (KTTTS, 132).

ğulumiy ‘ilmî, bilimsel’ < **ğılım** ‘ilim’ (KTTTS, 116).

haqı ‘1. Hak 2. Pay, hisse’ < **haq** ‘hak, hakikat, gerçek’ (KTTTS, 609).

ilki ‘ilk, önceki, evvelki’ < **ilk** (KTTTS, 670).

jabıǵı ‘dertli, kasavetli, kaygılı, üzgün’ < **jabıq** (ı) ‘1. Kapalı, örtülü 2. Gizli, saklı’ (KTTTS, 149).

jalǵası ‘devamı’ < **jalǵas** (u) ‘ilişkili, bağlantılı’ (KTTTS, 156).

janı (u) bir şeyin yanı’ < **jan** (uu) ‘yan, yan taraf’ (KTTTS, 161).

jaydaqı ‘basit, yüzeysel, sathi’ < **jaydaq** (uu) ‘yüzeysel, sathi, derin olmayan’ (KTTTS, 152).

käsibiy ‘meslekî’ < **käsip** ‘1. Meslek 2. Girişim, uğraş, iş’ (KTTTS, 221).

kemi (ı) ‘en azından, asgarî, en az’ < **kem** ‘1. Eksik, noksan 2. Kalitesiz, kötü 3. Sakat, özürlü, zavallı, gariban’ (KTTTS, 228).

kitabiy ‘edebî dile has, edebî dille’ < **kitap** ‘kitap’ (KTTTS, 265).

mazmunı ‘fihrist, içindekiler’ < **mazmun** ‘mazmun, muhteva, içerik’ (KTTTS, 362).

ottegi ‘oksijen’ (KTTTS, 420) < **ottek** ‘oksijen’ (QÄTS, 2011: O-S 49).

ömiri ‘ömür boyu, her zaman’ < **ömir** ‘1. Hayat, ömür 2. Varlık, oluş’ (KTTTS, 428).

ötewi ‘bir şeyin değeri, bedeli, karşılığı’ < **öte-** (ı) ‘ödemek, yerine getirmek’ (KTTTS, 433).

özi ‘kendi, kendisi, bizzat, şahsen’ < **öz** ‘öz, kendi’ (KTTTS, 424).

qajı (I) ‘1. Hacca gitme 2. Hacca gidip gelen kişi, hacı’ < **hac** ‘İslam’ın beş şartından biri olan, Müslümanlarca zilhicce ayında Mekke’de yapılan Kâbe’yi ziyaret ve tavaf töreni’ (KTTTS, 271).

Qalmaqı ‘Kalmuklara has, Kalmuklara mahsus, Kalmukça’ < **Qalmaq** ‘bir Moğol boyu, Kalmuk’ (KTTTS, 281).

qaramı ‘miktarı, hacmi, sayısı’ < **qaram** (ı) ‘miktar, hacim’ (KTTTS, 292).

Qazaqı ‘1. Kazaklara mahsus (sofra, giyim, vb.) 2. Kazak örf âdetlerini bilen, koruyan, bunlara bağlı olan (kimse)’ < **Qazaq** ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 271).

qoǵamıy ‘toplumsal, sosyal, içtimaî’ < **qoǵam** ‘toplum, cemiyet, topluluk’ (KTTTS, 310).

salpı ‘sarkık, sarkmış’ < **salp** ‘bir şeyin asılı olduğunu belirten söz’ (KTTTS, 464).

sayasiy ‘siyasî, politik, siyasal’ (KTTTS, 474).

soñi ‘sonu, sonucu’ < **soñ** ‘ondan sonra’ (KTTTS, 487).

şayı ‘yumuşak, ince ipek kumaş’ (KTTTS, 622) < **şay** (*u*) (QÄTS, 2011: Ü-YA 196).

tarihiy ‘tarihî, tarihle ilgili, tarihsel’ < **tarih** ‘1. Tarih 2. Rivayet, efsane, hikâye’ (KTTTS, 522).

üsti ‘1. Bir şeyin tepesi, üstü, üst tarafı, yüzü 2. Giyecek, giysi, üst baş 3. Bir olayın geçmekte olduğu an’ < **üst** (KTTTS, 601).

üşi ‘ölen kişinin ardından üç gün sonra verilen yemek, üçü’ < **üş** ‘üç’ (KTTTS, 602).

{+ıl, +il}

bajıl ‘çığlık’ < **baj** ‘çığlık’ (KTTTS, 72).

bortıl ‘kırılma esnasında çıkan ses, çıtırdama’ < **bort** ‘ırt, kurt diye çıkan çıtırdama sesi’ (KTTTS, 92).

bülkil ‘atın kısa adımlarla hızlı yürümesi, tırıs’ < **bülk** ‘kıpırdama’ (KTTTS, 100).

bijıl ‘vızıltı, vızıldama’ < **bij** ‘aniden çıkan bir ses’ (KTTTS, 101).

güjil ‘gürültü, gumbürtü’ < **güj** (*ı*) ‘gürültü çıkartan ses’ (KTTTS, 113).

gürkil ‘gür gür, gürül gürül çıkan ses’ < **gürk** (KTTTS, 113).

gürsil ‘güm diye çıkan ses’ < **gürs** ‘ağır bir şeyin yere düştüğünde çıkardığı ses, savaş silahlarının çıkardığı ses’ (KTTTS, 113).

duwıl ‘gürültü’ < **duw** ‘aniden peydah olan ses’ (KTTTS, 130).

dürsil ‘gürültü, ses’ < **dürs** ‘sert ses çıkarmak, bir şeyin bir yerden düşmesi’ (KTTTS, 132).

dırıl ‘dır dır çıkan sen’ < **dır** ‘dır diye ses çıkması’ (KTTTS, 132).

diril ‘titreme, titreyiş’ < **dir** ‘titremek, ani ses, ani gürültü’ (KTTTS, 133).

jötel ‘öksürük’ (KTTTS, 184).

jılul ‘parıltı, pırıltı’ < **jilt** ‘parlaklığı, parıltıyı ifade eden yansıma söz’ (KTTTS, 192).

jırqıl ‘anlamsız ve yersiz gülüş’ < **jırq** ‘yerli yersiz tekrar tekrar gülme’ (KTTTS, 194).

zuwıl ‘vızıltı, uğultu’ < **zuw** ‘vız’ (KTTTS, 203).

ziñıl ‘zırıltı, vızıltı’ < **ziñ** ‘zır, vız’ (KTTTS, 203).

zurqıl ‘zangırtı, zonklama’ < **zurq** ‘zangır, zonklama’ (KTTTS, 204).

zırıl ‘zır zır şeklinde çıkan ses’ < **zır** ‘zır’ (KTTTS, 204).

zirkil ‘zangırtı, zonklama’ < **zirk** ‘zonklama’ (KTTTS, 204).

küjil ‘1. Gür, kalın ses 2. Azarlamak’ < *küj* ‘kalın, gür ses’ (KTTTS, 254).

kürpil ‘(sağılma sırasında) sütün, sağıldığı kapta çıkardığı ses’ < *kürp* ‘süt sağılırken kapta çıkan ses’ (KTTTS, 261).

kürsil ‘gümbürtü’ < *kürs* ‘gürültülü ses çıkması’ (KTTTS, 261).

qalşıl ‘titreme, titreklik’ < *qalş* ‘tir’ (KTTTS, 282).

qaltıl ‘titreme, serzeniş’ < *qalt* ‘aniden, ansızın, birden bire’ (KTTTS, 281).

qarqıl ‘1. Karganın çıkardığı ses, gak gak 2. Kahkaha’ < *qarq* ‘kargadan çıkan gak sesi’ (KTTTS, 295).

qarşıl ‘şapırtı şeklinde çıkan ses, öperken veya yemek yerken çıkan ses, şapırtı’ < *qarş* ‘garç-gurç çiğneme sesi’ (KTTTS, 296).

qorsıl ‘domuzun çıkardığı ses, domuz sesi’ < *qors* ‘domuzun çıkardığı ses’ (KTTTS, 321).

qorıl ‘horultu’ < *qor* ‘hor diye çıkan ses’ (KTTTS, 322).

qijıl ‘öfke, kızgınlık, sinir’ (KTTTS, 342).

qiñqıl ‘sızlanma, yakınma, kapris’ < *qiñq* ‘derinden gelen ses’ (KTTTS, 348).

qiñsıl ‘köpeğin canı yandığında çıkardığı ses’ (KTTTS, 348).

qirtıl ‘çok konuşma, gevezelik etme’ < *qirt* (i) ‘geveze, boşboğaz’ (KTTTS, 350).

qıtqıl ‘gıdıklama’ (KTTTS, 353).

lüpil ‘kalp atışı’ < *lüp* ‘kalp çarpıntısı’ (KTTTS, 359).

partıl ‘pat pat diye çıkan ses’ (KTTTS, 438).

pısil ‘fısıltı, mısıltı’ < *pıs-pıs* (*pıs-pıs etiw*) ‘hep burnundan nefes almak ve ses çıkarmak’ (KTTTS, 446).

pışıl ‘sesli sesli burundan soluma’ < *pış* ‘fısıltı’ (KTTTS, 447).

sarpıl ‘neticesiz koşuşturma, boşuna yorulma’ < *sarp* (*sarp etiw*) ‘harcamak, har vurup harman savurmak’ (KTTTS, 469).

sarıl ‘hızlı akan suyun çıkardığı ses, şırıltı, şarılta’ < *sar* (KTTTS, 470).

solqıl ‘zonklama, sancı’ < *solq* (*solq etiw*) ‘ağır bir şey düşünce, düştüğü yerin kıpırdar gibi olması’ (KTTTS, 486).

selkil ‘titreme, sarsıntı’ < *selk* (*selk etiw*) ‘titremek, ürkmek’ (KTTTS, 478).

suñqıl ‘1. Çığlık; kuş sesi 2. Ağıt yakmak, iniltili sesler çıkartarak boğuk boğuk ağlamak’ (KTTTS, 494).

sırtıl ‘tıkırtı, takırtı’ (KTTTS, 507).

sırıl ‘hırıltı’ (KTTTS, 507).

tarsıl ‘gürültü, patırtı’ < *tars* (i) ‘1. Düşme, vurma, atma gibi eylemler sırasında ortaya çıkan ses 2. Sağlamca,

sıkıca anlamlarını veren bir ses' (KTTTS, 523).

toqıl (i) "tok tok" şeklinde çıkan ses' < toq (KTTTS, 541).

toñqıl 'içi boş bir şeye vurulduğunda çıkan ses, tangır tungur' < toñq 'dunk diye çıkan ses' (KTTTS, 543).

tızıl 'vız vız şeklindeki tabiat taklidi ses, vızılta' < tız (KTTTS, 567).

tuqıl 'tıkırtı, takırtı' < tuq (KTTTS, 567).

tırqıl 'kıkır kıkır gülme, kıkırdama, kıkırtı' < tırq-tırq 'kıkır kıkır' (KTTTS, 570).

tırsıl 'çıtırdama, çıtırta, şıpırdama, şıpırtı' < tırs-tırs 'çıtır çıtır, şıpır şıpır, şıp şıp' (KTTTS, 570).

tırl 'araba, motor, silah vb.nin çıkardığı ses, gürültü' (KTTTS, 507).

üwil '1. Rüzgar uğultusu, uğuldama 2. Çocuğun dillenmeye başlamadan önce çıkardığı sesler' (KTTTS, 580).

şaql 'sert cisimlerin birbirine değmesi sonucu çıkan ses, şingirtı' (KTTTS, 623) < şaq 'sert cisimlerin birbirine çarptığında çıkan ses' (QÄTS, 2011: Ü-YA 205).

şalpıl 'suyun, dalgaların çıkardığı ses, çırpıntı, şıpırtı' (KTTTS, 625) < şalp (QÄTS, 2011: Ü-YA 227).

şartıl 'şaklama, şak şak etme' < şart (u) 'bir nesne başka bir nesneye birden bire

şiddetle çarptığında çıkan sert ve hışırtılı ses, şarak, şılap' (KTTTS, 630).

şarıl 'cırtlak, tiz, kulak tırmalayan ses' (KTTTS, 631) < şar (QÄTS, 2011: 262).

şäwil 'ince ve tiz olarak çıkan köpek sesi' (KTTTS, 635) < şäw (QÄTS, 2011: Ü-YA 313).

şolpıl 'cup diye çıkan ses' < şolp (şolp etiw) 'şıp şıp etmek' (KTTTS, 643).

şorıl 'şırıltı, şarıltı' (KTTTS, 644).

şöpıl 'öperken çıkan ses, mucuk' < şöp (şöp etiw) 'şap diye öpmek' (KTTTS, 646).

şuwıl '1. Gürültü, patırtı 2. Kavga, çekişme' < şuw 'gürültü, patırtı' (KTTTS, 647).

şurıl 'gurultu, gurlama' < şur 'guruldama sesi, gurultu, gurlama' (KTTTS, 648).

şijıl 'cızılta' < şij 'aniden cız diye çıkan ses' (KTTTS, 652).

şiqıl 'tik tak (saat için), cır cır (böcek için), cik cik (kuş için) diye çıkan sesler' (KTTTS, 652).

şıñıl '1. Şangirtı, şingirtı, tıngirtı 2. Uğultu, çınlama' < şıñ 'şın diye çıkan ses' (KTTTS, 654).

şırıl '1. Cıvıltı 2. Telefon zili' (KTTTS, 656) < şır (ıv) 'zır' (QÄTS, 2011: Ü-YA 582).

şiyqıl ‘cıvıltı’ < *şiyq* ‘cık cık diye çıkan ses’ (KTTTS, 640).

ızıl ‘vızıltı’ (KTTTS, 662) < *ız* (*ız etüw*) ‘vızıldamak, vız vız etmek’ (Yüce, 1984: 322).

ıñqıl ‘inilti, inleme sesi’ < *ıñq* (*ıñq demew*) ‘çıt dememek, gıkı çıkmamak’ (KTTTS, 665).

ıñıl ‘mırıltı, terennüm’ (KTTTS, 665) < *ıñ* (QÄTS, 2011: Ü-YA 659).

ırl ‘hırıltı’ < *ır* ‘hır’ (KTTTS, 666).

ırqıl ‘şişman insanların gülerken çıkarttığı ses’ < *ırq* ‘şişman adamın gülerken çıkarttığı ses’ (KTTTS, 666).

ırsıl ‘hırıltı, fosurtu’ (KTTTS, 666).

ısil (*i*) ‘rüzgar uğultusu, yılan tıslaması’ (KTTTS, 667).

{+(ı)nşı, +(ı)nşi}

alpısınşı ‘altmışıncı’ < *alpıs* ‘altmış’ (KTTTS, 42).

altınşı ‘altıncı’ < *altı* ‘altı’ (KTTTS, 43).

birinşı ‘bir sayısının sıra sayı sıfatı, birinci’ < *bir* (KTTTS, 105).

ekinşı ‘1. İkinci 2. Bundan sonraki 3. Bir şeyin karşı tarafı’ < *eki* ‘iki’ (KTTTS, 137).

elüwinşı ‘ellinci’ < *elüw* ‘elli’ (KTTTS, 138).

jetinşı ‘yedinci’ < *jeti* ‘yedi’ (KTTTS, 177).

jiyirmasınşı ‘yirminci’ < *jiyirma* ‘yirmi’ (KTTTS, 179).

jüzinşı ‘yüzüncü’ < *jüz* ‘yüz’ (KTTTS, 189).

qırqınşı ‘kırkıncı’ < *qırq* (KTTTS, 349).

neşinşı ‘kaçıncı’ < *neşe* ‘kaç’ (KTTTS, 402).

onınşı ‘onuncu’ < *on* (KTTTS, 413).

ortanşı ‘ortanca’ < *orta* (KTTTS, 418).

otuzınşı ‘otuzuncu’ < *otuz* ‘otuz’ (KTTTS, 420).

segizinşı ‘sekizinci’ < *segiz* (KTTTS, 476).

sekseninşı ‘sekseninci’ < *seksen* (KTTTS, 477).

toğızınşı ‘dokuzuncu’ < *toğız* ‘dokuz’ (KTTTS, 538).

toqsanınşı ‘doksanıncı’ < *toqsan* (KTTTS, 540).

törtinşı ‘dördüncü’ < *tört* (KTTTS, 549).

üşinşı ‘üçüncü’ < *üş* ‘üç’ (KTTTS, 602).

{+ır, +ir}

dabır ‘gürültü, patırtı’ < *dab* (KTTTS, 117).

düsir ‘patır kütür diye çıkan ses’ < *düs* (KTTTS, 132).

dübir ‘1. Patırtı, gürültü, ses 2. Korku, ürküntü, dehşet’ < *düp* ‘gürültülü ses’ (KTTTS, 130).

jalbır ‘1. Darmadağınık (saç) 2. Eski püskü, yırtık pırtık’ < *jalp* ‘dağılma, saçılma ve sallanma hareketi belirten yansıma sözcük’ (KTTTS, 156).

jültür ‘parlak’ < *jilt* ‘parlaklığı, parıltıyı ifade eden yansıma söz’ (KTTTS, 192).

kejir ‘1. Aksi, hep aksini söyleyen, huysuz 2. İnatçı, dediğim dedik’ < *kej* ‘aksi, inatçı, hırçın, huysuz’ (KTTTS, 222).

kübır ‘fısıltı’ < *küp (u)* ‘gümp’ (KTTTS, 253).

kümbir ‘tingirtı, gümbürtü’ < *kümp* ‘gümp’ (KTTTS, 257).

küñkil ‘1. Homurdanma, homurtu 2. Dedikodu’ < *künk* (KTTTS, 259).

kütir ‘kıtır kıtır çıkan ses’ < *küt* (KTTTS, 261).

qaltır ‘titreme, serzeniş, titreme hâli’ < *qalt* ‘aniden, ansızın, birden bire’ (KTTTS, 281).

qañğır (ı) ‘tangirtı’ < *qañq* ‘qank diye çıkan ses’ (KTTTS, 287).

qıbır ‘ağır, aheste, yavaş hareket, kıpırtı, kımıltı’ < *qıp* ‘kıp, kıp diye çıkan ses’ (KTTTS, 341).

qıtır ‘çıtır, kıtır’ < *qıt* ‘kıt diye çıkan ses’ (KTTTS, 353).

öñir (ı) ‘1. Elbisenin ön tarafı 2. Elbisenin yaka ve göğüs kısmındaki nakış, işleme, motif 3. Gövde, göğüs’ < *öñ* ‘1. Yüz, sima,

çehre, bet 2. Bir şeyin ön tarafta bulunan yüzü, çehre’ (KTTTS, 430).

satır ‘patırtı, gürültü, çatırtı’ (KTTTS, 472).

sıbır ‘fısıltı, fısıldama’ (KTTTS, 499).

sıqr ‘gıcırtı, gıcırdama’ (KTTTS, 501).

tasır ‘1. Patırtı kütürtü, gürültü patırtı, takırtı 2. Kaba, nezaketsiz (kimse)’ (KTTTS, 525).

tobır ‘halk kitlesi, grup, kalabalık’ < *top* ‘grup, kalabalık’ (KTTTS, 538).

toqır ‘"takır tukur, paldır küldür, tak tuk" sesleri’ < *toq* (KTTTS, 541).

tübir ‘1. Ağaç ve bitki kökü 2. Asıl, esas, temel 3. Kelime kökü’ < *tüp (ı)* ‘1. Dip; alt 2. Ağaç, ot vb. şeylerin kökü 3. Kök (ağaç)’ (KTTTS, 559).

tıqr (ı) ‘tıkırtı, takırtı’ < *tıq* (KTTTS, 567).

tıpr ‘patırtı, tıkırtı’ (KTTTS, 569).

tısır ‘tıkırtı, şıkırtı’ (KTTTS, 571).

şoğır ‘kalabalık, grup, topluluk’ < *şoq (ı)* ‘bir grup, bir dizi, demet, buket’ (KTTTS, 641).

şımır ‘güçlü, kuvvetli, sağlam’ (KTTTS, 653) < *şım (ıv)* ‘sağlam, sert’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 553).

{+raq, +rek}

arzanıraq ‘daha ucuz, ucuzca’ < *arzan* ‘ucuz, pahalı olmayan’ (KTTTS, 50).

azırak ‘daha az, azıcık’ < *az* (ı) ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 29).

alşağıraq ‘epeyi uzak, uzakça’ < *alşaq* ‘ırak, uzak’ (KTTTS, 43).

alısıraq ‘daha uzak, uzakça’ < *alis* (u) ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 43).

aqırınıraq ‘daha yavaş, ağırca, sessizce’ < *aqırın* ‘yavaş, ağır, sessiz’ (KTTTS, 38).

ädemirek ‘güzelce, güzele yakın, güzel gibi’ < *ädemi* ‘güzel, yakışıklı’ (KTTTS, 61).

ärmenirek ‘daha uzak, daha ötede’ < *ärmen* ‘biraz öte, uzak’ (KTTTS, 67).

balğınıraq ‘daha genç’ < *balğın* ‘1. Taze bitki 2. Olgunlaşmamış, ergenlik çağına gelmemiş (kimse)’ (KTTTS, 77).

dälirek ‘belirgin, tam olarak, kesinkes’ < *däl* ‘tam, doğru, net, tıpatıp, tastamam, aynen’ (KTTTS, 121).

erterek ‘önceden, daha erken, erkence’ < *erte* ‘1. Erken 2. Eskiden, önceden’ (KTTTS, 143).

jayıraq ‘yavaşça, yavaş yavaş’ < *jay* (ıx) ‘yavaş, ağır, aheste’ (KTTTS, 153).

jaqsıraq ‘daha iyi’ < *jaqsı* ‘1. İyi, güzel 2. Akıllı, terbiyeli 3. İleri gelen 4. Evet, tamam, peki anlamlarında kullanılır’ (KTTTS, 154).

jalpağıraq ‘genişçe yayvanca’ < *jalpaq* ‘1. Uçsuz bucak sız, engin 2. yassı, yayvan, yalpık’ (KTTTS, 157).

jasıraq ‘yaşça büyük’ < *jas* (ı) ‘yaş’ (KTTTS, 167).

zorıraq ‘büyükçe, irice’ < *zor* ‘1. Kocaman, iri, büyük 2. Güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 203).

zildirek ‘ağırca, daha ağır’ < *zildi* ‘sinirli, öfkeli, soğuk’ (KTTTS, 204).

iykemdirek ‘daha yetenekli, daha kabiliyetli’ < *iykendi* ‘yetenekli, meyilli, eğilimli’ (KTTTS, 207).

keyinirek ‘1. Daha sonra, biraz sonra 2. Son zamanlarda’ < *keyin* ‘1. Sonra 2. Geri’ (KTTTS, 224).

kemirek ‘daha az, azıcık’ < *kem* ‘1. Eksik, noksan 2. Kalitesiz, kötü 3. Sakat, özürlü zavallı, gariban’ (KTTTS, 228).

keñirek ‘1. Biraz geniş, genişçe 2. Etraflıca, detaylı’ < *keñ* ‘1. Geniş, bol 2. İyi niyetli, alçak gönüllü, insancıl’ (KTTTS, 229).

köbirek ‘çok, daha fazla’ < *köp* ‘çok, fazla, bol’ (KTTTS, 241).

kişirek ‘ufak, daha küçük’ < *kişi* ‘1. Küçük 2. Ailenin en küçüğü, sonuncu 3. Derecesi, kademesi düşük olan’ (KTTTS, 266).

kürdelirek ‘zorca, daha zor, daha çetin’ < **kürdeli** ‘1. Önemli, asıl 2. Karmaşık, zor, çetin, girift’ (KTTTS, 260).

qadirlirek ‘daha saygın, itibarlı’ < **qadirli** ‘1. Saygın, hürmetli, değerli, saygıdeğer 2. Kıymetli, değerli (eşya)’ (KTTTS, 270).

qatalıraq ‘sertçe, biraz katı’ < **qatal** ‘1. Sert, katı yürekli 2. Merhametsiz, acımasız, gaddar 3. Sıkıntılı, cefalı, zor, ağır 4. Sert, çok soğuk (hava)’ (KTTTS, 300).

qattıraq ‘sertçe, sağlamca’ < **qattı** (i) ‘sert, katı’ (KTTTS, 301).

qaşığraq ‘daha uzak, uzakça’ < **qaşıq** ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 305).

qomaqtıraq ‘daha büyük, daha geniş, daha hacimli’ < **qomaqtı** ‘hacimli, geniş, büyük’ (KTTTS, 316).

qoñdıraq ‘1. Şişmanca, besilice, etlice 2. Zengince, varlıklıca’ < **qoñdı** ‘1. Semiz, besili, etli, etli butlu 2. Varlıklı, hâli vakti yerinde’ (KTTTS, 318).

quwattıraq ‘daha güçlü, daha kuvvetli’ < **quwattı** ‘güçlü, kuvvetli’ (KTTTS, 326).

qudirettirek ‘daha kuvvetli, daha kudretli’ < **qudiretti** ‘1. Kudretli, güçlü, kadir 2. Azametli, heybetli’ (KTTTS, 330).

qundıraq ‘1. Daha pahalı, daha değerli 2. Daha önemli, daha anlamlı’ < **qundi** ‘1. Pahalı, değerli 2. Çok önemli, gerekli’ (KTTTS, 335).

qızıqtıraq ‘daha ilgi çekici, daha cazip’ < **qızıqtı** ‘ilginç, ilgi çekici, dikkate değer, cazip’ (KTTTS, 343).

qımbatıraq ‘1. Daha pahalı, fiyatı daha yüksek 2. Daha değerli, daha saygın’ < **qımbat** ‘1. Pahalı, değerli 2. Değerli, muhterem, aziz’ (KTTTS, 347).

qısqaraq ‘daha kısa’ < **qısqa** ‘uzun olmayan, kısa’ (KTTTS, 351).

maylıraq ‘daha yağlı, semizce, şişmanca’ < **maylı** ‘1. Yağlı, semiz 2. Bereketli, verimli’ (KTTTS, 363).

mädeniyettirek ‘daha seviyeli, daha kültürlü’ < **mädeniyetti** ‘kültür seviyesi yüksek, kültürlü’ (KTTTS, 372).

mıylıraq ‘daha akıllı, daha zeki’ < **mılı** ‘kafası çalışan, akıllı’ (KTTTS, 380).

naqtıraq ‘daha açık, daha net’ < **naqtı** ‘kesin, kat’i, tam, açık, net’ (KTTTS, 396).

oñayıraq ‘daha kolay, daha hafif’ < **oñay** ‘kolay, hafif’ (KTTTS, 413).

özgerek ‘daha farklı, daha değişik, özel’ < **özge** ‘başka, özge, ayrı’ (KTTTS, 424).

önimdirek ‘daha verimli’ < **önimdi** ‘verimli’ (KTTTS, 429).

salmaqtıraq ‘daha ağır, daha ciddi’ < **salmaqtı** ‘1. Ağır 2. Ağırbaşlı, vakur, ciddi’ (KTTTS, 464).

sälirek ‘daha az, biraz’ < *säl* (i) ‘azıcık, küçücük, birazcık’ (KTTTS, 475).

suluwıraq ‘daha yakışıklı, daha güzel’ < *sulu* ‘güzel, alımlı, yakışıklı’ (KTTTS, 493).

sımbatıraq ‘daha alımlı, daha boylu poslu’ < *sımbat* ‘endam, dış görünüş’ (KTTTS, 503).

tazaraq ‘temizce, daha temiz’ < *taza* ‘1. Temiz, kirsiz 2. Sun’i olmayan, katıksız, saf; tabii, doğal 3. Namuslu, temiz, dürüst (insan)’ (KTTTS, 511).

tättirek ‘daha tatlı, daha lezzetli’ < *tätti* ‘1. Şeker tadında olan, tatlı, lezzetli 2. Şekerli şeylerle yapılan yiyecek, tatlı’ (KTTTS, 528).

tezirek ‘daha tez, çabucak’ < *tez* (i) ‘tez, çabuk, acele, ivedi’ (KTTTS, 530).

tereñirek ‘1. Daha derin, derince 2. Çokça, derinlemesine’ < *tereñ* ‘1. Derin, dibi gözükmeyen 2. Değerli, kıymetli, önemli 3. Etraflıca, genişçe, çok yönlü, derinlemesine’ (KTTTS, 535).

tözimdirek ‘daha dayanıklı, daha metanetli, daha sabırlı’ < *tözimdi* ‘1. Dayanıklı, sabırlı, metin 2. Sağlam, sert, berk’ (KTTTS, 547).

tömenirek ‘1. Daha aşağı, alçakça 2. Biraz oyuk, oyukça’ < *tömen* ‘1. Aşağı, alt 2. Düşük, aşağı’ (KTTTS, 548).

tuşşıraq ‘tuzu çok az, tuzluluk oranı çok düşük’ < *tuşşı* ‘1. Tuzsuz, yavan, içilebilir (su) 2. Acı olmayan (yemek)’ (KTTTS, 559).

tüsiniktirek ‘daha açık, daha anlaşılır, daha belirgin’ < *tüsinikti* ‘belirli, anlaşılır, açık’ (KTTTS, 566).

uğındıraq ‘daha anlayışlı, akla yatkın’ < *uğım* ‘1. Kavram, mefhum 2. Anlam, önem’ (KTTTS, 581).

uzağıraq ‘biraz uzak, uzakça’ < *uzaq* (u) ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 582).

uzınıraq ‘epey uzun’ < *uzın* ‘1. Kısa olmayan, uzun 2. Alçak olmayan, yüksek’ (KTTTS, 582).

ustamdıraq ‘daha sakin, daha ağırbaşlı, davranışları ölçülü’ < *ustamdı* ‘ağırbaşlı, sakin, halim selim’ (KTTTS, 588).

utımdıraq ‘daha faydalı, daha kârlı’ < *utımdı* ‘faydalı, kârlı, yerinde’ (KTTTS, 589).

uşqarıraq ‘daha yüzeysel, daha sathî’ < *uşqarı* ‘yüzeysel, sathi, gelişigüzel, üstünkörü’ (KTTTS, 589).

ülkenirek ‘daha büyük, daha iri’ < *ülken* ‘büyük, iri, kocaman’ (KTTTS, 598).

ümittirek ‘daha ümitli, daha umutlu’ < *ümitti* ‘ümitli, umutlu’ (KTTTS, 598).

ündirek ‘daha sesli, sesi yüksekçe’ < *ündi* (i) ‘sesi gür, sesli’ (KTTTS, 599).

şapşañıraq ‘daha çabuk, daha tez’ < *şapşañ* ‘tez, çabuk, çarçabuk, ivedi’(KTTTS, 629).

{+(I)z}

ayaz ‘ayaz’ (KTTTS, 58) < *ay* ‘ay’ (Röhrborn, 2017: 78).

awız ‘1. Ağız 2. Bir şeyin açık tarafı 3. Bir şeyin üst tarafı’ (KTTTS, 56).

buğaz ‘boğaz’ (KTTTS, 96).

biz (ı) ‘biz’ (KTTTS, 103).

egiz ‘1. İkiz 2. Çift’ (KTTTS, 135) < *iki* (Eyuboğlu, 1991: 341).

jawız ‘1. Acımasız, zalim, cani. 2. Gaddar, sert’ < *jaw* (ı) ‘1. istilacı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 169).

köz ‘göz’ (KTTTS, 242).

qawız ‘1. Tahıl kabuğu 2. Gonca, tomurcuk’ (KTTTS, 303).

müyüz ‘boynuz’ (KTTTS, 389).

nığız ‘1. Yoğun, sıkı 2. Sağlam, güçlü’ < *nıq* ‘sağlam, sağlamca’ (KTTTS, 403).

siz ‘siz’ (KTTTS, 507).

tös (ı) ‘1. Döş. Göğüs 2. Hayvanların göğüs kafesi 3. Kadın, kız göğsü, meme 4. Dağ ve tepe yüzü, yamacı, yakası’ (KTTTS, 549).

tığız ‘1. Sık, kalın, yoğun 2. Sağlam, berk 3. Acil, tez 4. Sıkı, yakın’ (KTTTS, 566).

{+jan}

anajan ‘anacığım’ < *ana* (ı) ‘anne, ana’ (KTTTS, 45).

äkejan ‘babacığım’ < *äke* ‘baba’ (KTTTS, 64).

balajan ‘çocuğu seven, çocuğa düşkün (kimse)’ < *bala* (ı) ‘çocuk, bebek’ (KTTTS, 76).

kelinjan ‘gelinlere karşı kullanılan ve sevgi ifade eden hitap, gelinim’ < *kelin* ‘gelin’ (KTTTS, 226).

kökejan ‘babacığım, ağabeyciğim’ < *köke* ‘çocuğun babasına ve ağabeylerine karşı kullandığı hitap sözü’ (KTTTS, 243).

qalqajan ‘daha sevecen bir seslenme (yavrucuğum, güzelim vb.)’ < *qalqa* (ı) ‘büyüklerin küçüklere karşı kullandıkları sevgi ifadesi (yavrum, canım vb.)’ (KTTTS, 280).

quwjañ ‘1. Dalkavuk 2. Kurnaz, düzenbaz’ < *quw* (ıv) ‘hilekâr, kurnaz, düzenbaz’ (KTTTS, 326).

qudajan ‘dünüre kibarca ve saygıyla seslenme’ < *quda* ‘dünür (erkek)’ (KTTTS, 329).

{+kes, +keş}

arbakeş ‘arabacı (at, öküz vb.)’ < *arba* ‘araba’ (KTTTS, 49).

üzilkeş ‘şakacı, nüktedan’ < *üzil* ‘şaka, lâtife’ (KTTTS, 63).

dawkes ‘yaygaracı, kavgacı, şirret’ < daw ‘dava, kavg, tartışma’ (KTTTS, 120).

jartikeş ‘1. Bir tarafı çatlak, yarık 2. Yarım yamalak’ < jartı ‘bütünün eşit parçası, yarısı’ (KTTTS, 164).

zalalkes ‘ziyankâr’ < zalal ‘zarar, ziyan’ (KTTTS, 197).

ziyankes ‘1. Düşman, art niyetli 2. Muzır, haşere’ < ziyan ‘zarar, ziyan, yitim’ (KTTTS, 202).

kirekeş ‘nakliyatçı, arabacı, yük taşıyıcı’ < kire (ı) ‘kiralınmış araç, vasıta’ (KTTTS, 263).

quwşıkeş ‘şakacı, komik’ < quw (u) ‘1. Kurumuş, sararmış 2. Geçici fâni, yalan’ (KTTTS, 327).

tüyekeş ‘deve ile kervan yolculukları yapan, deve yetiştiren, besleyip bakan kişi’ < tüye ‘deve’ (KTTTS, 561).

{+qan + aqan}

botaqan ‘1. Devenin yavrusu için söylenen söz 2. Çocuklara karşı kullanılan sevgi ifadesi’ < bota ‘1. Devenin yavrusu 2. Çocuklara karşı kullanılan bir sevgi ifadesi’ (KTTTS, 93).

jınısqan ‘sık, gür (orman)’ < jınıs (u) ‘sık orman’ (KTTTS, 193).

qasqan ‘özel mantı tenceresi’ < qas (v) ‘özü, has’ (KTTTS, 299).

qoşaqan ‘1. Kuzu, kuzucuk. 2. Küçük çocuklara karşı sevgi ifade eden söz, kuzum’ < qoş (u) ‘hoş, memnun edici’ (KTTTS, 324).

qubaqan ‘1. Kır 2. Sade, sıradan, gösterişsiz’ < quba ‘1. Al donlu (at) 2. Sarışın (insan)’ (KTTTS, 328).

qılqan ‘1. İğne yaprak (çam vb.) 2. Kılçık’ < qıl ‘kıl’ (KTTTS, 345).

nawqan ‘hasat dönemindeki yoğun işler’ < naw (nuw) ‘oldukça sık (orman, sazlık, kamışlık)’ (KTTTS, 398).

{+QAy}

änekey ‘işte o’ < äne ‘işte, bu, o’ (KTTTS, 66).

änekiy ‘işte o’ < äne ‘işte, bu, o’ (KTTTS, 66).

balaqay ‘çocuğum, yavrum’ < bala (ı) ‘1. Çocuk, bebek 2. Evlat, nesil 3. Tecrübesiz, acemi’ (KTTTS, 76).

betkey ‘dağ yamacı’ < bet ‘1. Yüz 2. Bir şeyin üst tarafı, üst kısmı 3. Kitap veya defter sayısı 4. Tarz, stil’ (KTTTS, 88).

dalañqay ‘ova, açık alan’ < dalañ ‘düz ova, ıssız yer’ (KTTTS, 118).

eñsegey ‘uzun boylu, iri gövdeli, iri yapılı’ < eñse ‘1. Boynun arkası, ense 2. Vücut, beden 3. Güç, kuvvet’ (KTTTS, 141).

jalbağay ‘yazın giyilen hafif şapka’ < **jalba** ‘yırtık pırtık, eski püskü’ (KTTTS, 155).

jılmağay ‘1. Dümdüz 2. Silinip, süpürülmüş 3. Kurnaz, uyanık, açık göz 4. Köse’ (KTTTS, 191) < **jılma** ‘1. Pürüzsüz 2. Yere sürünen’ (Yudahin, 2011: 210).

jılmaqay ‘açık göz, uyanık, kurnaz’ (KTTTS, 191) < **jılma** ‘1. Pürüzsüz 2. Yere sürünen’ (Yudahin, 2011: 210)

qoñırqay ‘1. Kül rengi, gri 2. Sade, gösterişsiz. 3. Sevimli, hoş’ < **qoñır** ‘1. Kahverengi 2. Sade, gösterişsiz 3. İsteksiz, gönülsüz, soğuk’ (KTTTS, 319).

küngey ‘güney’ < **kün** ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz’ (KTTTS, 258).

qutekey ‘başına talih kuşu konan, şanslı’ < **qut** ‘kut, servet, bereket, uğur’ (KTTTS, 340).

oñqay ‘1. Sağ elini kullanan (adam), solağın zıddı 2. Hayvanın sağ bacağına aşık kemiği’ < **oñ** (ı) ‘sağ, sol karşıtı’ (KTTTS, 414).

solaqay ‘1. Solak 2. Ters, aksi (kimse)’ < **sol** (ı) ‘sol, sağ karşıtı’ (KTTTS, 486).

surqay ‘1. Boz, bozarık 2. Solgun, zayıf 3. Keyifsiz, neşesiz 4. Çileli, zor, sıkıntılı 5. Kalitesiz, değersiz’ < **sur** (u) ‘boz, gri, kül ya da duman rengi’ (KTTTS, 494).

teriskey ‘kuzey, kuzey yönü’ < **teris** ‘1. Yanlış, hata 2. Geri, ters, karşı’ (KTTTS, 536).

töskey ‘dağın veya tepenin yamaç kısmı’ < **tös** (ı) ‘4. Dağ ve tepe yüzü, yamacı, yakası’ (KTTTS, 549).

tübegey ‘1. Temel, esas, asıl, ana 2. Köklü, yepyeni’ < **tüp** (ı) ‘1. Dip; alt 2. Ağaç, ot vb. şeylerin kökü 3. Kök (ağaç)’ (KTTTS, 559).

şalağay ‘üstünkörü, gelişi güzel, yarım yamalak, eksik’ < **şala** (u) ‘1. Çiğ, tam pişmemiş, olgunlaşmamış 2. Yarım, eksik’ (KTTTS, 624).

şetkey ‘daha kenarda, dışarıda’ < **şet** ‘1. Kenar, uç 2. Dış, taşra, ücra, uzak yer’ (KTTTS, 638).

{+qor}

alımqor ‘haksız kazanç elde eden, vurguncu, rüşvetçi’ < **alım** ‘1. Vergi 2. Rüşvet’ (KTTTS, 43).

antqor ‘yemin etmeyi seven, sözünde durmayan’ < **ant** ‘ant, yemin’ (KTTTS, 46).

araqqor ‘alkolik, içki müptelâsı’ < **araq** ‘içki’ (KTTTS, 48).

aşuwqor ‘çabuk kızan, öfkelenen, sinirlenen’ < **aşuw** ‘hiddet, öfke, sinir, kızgınlık’ (KTTTS, 58).

büleqor ‘iftiracı, iftira atan, belalı’ < *bäle* ‘1. Kaza, bela 2. Aksilik, talihsizlik’ (KTTTS, 83).

beynetqor ‘çalışkan, işten kaçmayan’ < *beynet* ‘meşakkat, azap, zorluk, acı, ıstırap’ (KTTTS, 85).

borışqor ‘borçlu, verecekli’ < *borış* ‘1. Borç, verecek 2. Vazife, görev’ (KTTTS, 92).

düniyeqor ‘mal mülkü seven, dünya canlısı, mal canlısı’ < *düniye* ‘dünya, alem’ (KTTTS, 131).

eñbekqor ‘çalışmayı seven, çalışkan kimse’ < *eñbek* (ı) ‘1. Emek, iş, çalışma 2. Toplum veya vatan için yapılan hizmet, üstün yararlık 3. Eser, yapıt’ (KTTTS, 140).

jalaqor ‘iftiracı, müfteri, kara çalan’ < *jala* (ı) ‘iftira, bühtan’ (KTTTS, 155).

jemqor ‘1. Açgözlü, obur 2. Rüşvetçi’ < *jem* ‘yem’ (KTTTS, 174).

zinaqor ‘zina eden, zinakâr, zânî’ < *zina* ‘nikahsız cinsel ilişkide bulunmak, zina’ (KTTTS, 202).

qamqor ‘koruyucu, destekçi, hami’ (KTTTS, 283).

qanqor ‘hunhar, kana susamış, canî’ < *qan* (ı) ‘1. Kan 2. Soy, sülale’ (KTTTS, 285).

qımızqor ‘kımız içmeyi seven, kımıza düşkün’ < *qımız* ‘kısırak sütünün

mayalanmasıyla yapılan bir tür içecek, kımız’ (KTTTS, 347).

malqor ‘hayvanların çoğalmasını isteyen (kimse)’ < *mal* ‘deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal’ (KTTTS, 365).

mansapqor ‘makam, mevki düşkün’ < *mansap* ‘mansıp, kariyer, makam, mevki, rütbe’ (KTTTS, 367).

mäjilisqor ‘sohbet etmeyi, konuşmayı seven (kimse)’ < *mäjilis* (ı) ‘oturum, toplantı’ (KTTTS, 372).

miyrasqor ‘mirasçı, varis’ < *miyras* ‘miras’ (KTTTS, 381).

namısqor ‘şerefine, namusuna düşkün’ < *namıs* ‘namus, şeref, ar’ (KTTTS, 396).

naşaqor ‘esrar kullanmayı alışkanlık hâline getiren kimse, esrarkeş’ < *naşa* ‘narkotik, uyuşturucu, haşhaş, esrar’ (KTTTS, 398).

näpsişqor ‘nefsine düşkün’ < *näpsi* ‘nefis’ (KTTTS, 399).

ösımşqor ‘faizci, tefeci’ < *ösım* ‘1. Ürün, verim, artış, artma 2. Faiz, nema’ (KTTTS, 433).

paydaqor ‘menfaatçi, menfaatperest, çıkarıcı’ < *payda* ‘1. Fayda, kâr, kazanç, gelir 2. İnsan için faydalı her şey. 3. Yardım’ (KTTTS, 435).

paraşqor ‘rüşvetçi, yiyici’ < *para* (ı) ‘rüşvet’ (KTTTS, 437).

partiyaqor ‘gruplaşmaya müsait, bölünmeyi seven, partici’ < *partiya* (i) ‘1. Parti, fırka 2. Takım, grup, ekip’ (KTTTS, 438).

päleqor ‘bela arayan, iftiracı, çirkef’ < *päle* (i) ‘1. Bela, felaket 2. inatçı, aksi’ (KTTTS, 439).

tilewqor ‘tarafdar, kollayıcı, yandaş’ < *tilew* ‘dilek, ümit, arzu’ (KTTTS, 574).

ünemqor ‘tutumlu, tasarruflu’ < *ünem* ‘tasarruf, idareli kullanma, tutumlu olma’ (KTTTS, 599).

şağımqor ‘şikâyet etmeyi seven (kimse), müzevir’ < *şağım* ‘1. Şikayet 2. Temyiz’ (KTTTS, 620).

şayqor ‘çay tiryakisi’ < *şay* (i) ‘çay, çay bitkisi’ (KTTTS, 621).

şataqqor ‘kavgacı, şirret, yaygaracı’ < *şataq* (i) ‘kavga, çekişme, dövüş, hırgür’ (KTTTS, 632).

şılımqor ‘sigara tiryakisi’ < *şılım* ‘sigara’ (KTTTS, 653).

ızaqor ‘asabi, sinirli, alıngan’ < *ıza* ‘hiddet, gazap, kızgınlık, hınç, öfke’ (KTTTS, 661).

ısrıpqqor ‘savurgan, müsrif, tutumsuz’ < *ısrıp* ‘israf, savurganlık, tutumsuzluk’ (KTTTS, 667).

{+l (-ıl, -il, -al, el)}

ayıl ‘hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, kolon’ < *ay* (i) ‘ay, kemer’ (KTTTS, 33).

batıl ‘cesur, yürekli’ (KTTTS, 82).

jasıl (u) ‘1. Yeşil. 2. Taze’ (KTTTS, 167) < *yaş* ‘diri’ (Eyuboğlu, 1991: 753).

qatal ‘1. Sert, katı yürekli 2. Merhametsiz, acımasız, gaddar 3. Sıkıntılı, cefalı, zor, ağır 4. Sert, çok soğuk (hava)’ (KTTTS, 300).

qızıl ‘1. Kızıl, kırmızı, al 2. Hayvan eti 3. İnsan yüzündeki kırmızılık, pembelik 4. Demli çay’ (KTTTS, 344).

lapıl ‘1. Alev, alaz, yalaz 2. Yürek yangını’ < *lap* (*lap ettiw*) ‘birden alevlenerek yanmak’ (KTTTS, 356).

{+man, +men, +pan, +pen}

ataman ‘1. Çarlık Rusya’sı dönemine ait bir tür askerî rütbe 2. Elebaşı, sergerde’ < *ata* (u) ‘1. Babanın babası, dede 2. Soy, ecdat, cet 3. Kayın ata, kayınbaba’ (KTTTS, 54).

bağban ‘bahçıvan, bağban’ < *baq* ‘bağ, bahçe’ (KTTTS, 71).

bermen ‘bu tarafa, bu yana doğru’ (KTTTS, 87) < *ber* (u) ‘yan taraf’ (QÄTS, 2011: B-B 271).

jelpen ‘ince, hafif, şapka’ < *jel* ‘yel, rüzgâr’ (KTTTS, 173).

küjban ‘şişman, kalın, iri yarı’ < *küj*
‘kalın, gür ses’ (KTTTS, 254).

qalıqpan ‘bir çeşit yırtıcı kuş’ (KTTTS, 282).

qutpan (ı) ‘bereket, nimet, bolluk’ < *qut*
‘kut, servet, bereket, uğur’ (KTTTS, 340).

meyirban ‘merhametli, lütufkâr, müşfik’
< *meyir* ‘iyi niyet, merhamet, şefkat, sevecenlik’ (KTTTS, 376).

oqpan ‘1. Çukur, kovuk 2. Eyerin altındaki boşluk 3. Namlu deliği 4. Maden ocağındaki tünel’ < *oq* ‘1. Ok 2. Kurşun, mermi’ (KTTTS, 410).

süymen ‘küskü’ (KTTTS, 496).

turman ‘koşu, eyer takımı’ (KTTTS, 556).

{+nama, +neme, +dama, +deme}

bağdarnama ‘trafik işareti’ < *bağdar*
‘yön, gidişat, cihet, istikamet’ (KTTTS, 71).

bayandama ‘bildiri, tebliğ, rapor’ < *bayan*
(ı) ‘1. Durağan, sabit, değişmez 2. Anlatma, nakletme, rivayet 3. Belirgin, açık, alenî’ (KTTTS, 83).

ğiybratnama ‘ibretname, örnek, düşünce, fikir’ < *ğiybrat* ‘bir şeyden sakınmak ve çekinmek üzere ders alıp uyanmaya sebep olacak vaka ve hâl; böyle bir hâl ve vakadan ders alma, ibret’ (KTTTS, 115).

jarnama ‘reklâm’ < *jar* (ıı) ‘ilan, duyuru, haber’ (KTTTS, 164).

jılnama ‘yıllık, vakayiname’ < *jıl* ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191).

qazanama ‘bir kimsenin ölüm haberini ulaştıran mektup’ < *qaza* (ı) ‘kaza, ölüm, vefat, ecel’ (KTTTS, 272).

qubılanama ‘1. Pusula 2. Yol gösteren tabela, levha, işaret’ < *qubıla* ‘1. Kible 2. Güneybatı’ (KTTTS, 328).

maqalnama ‘atasözleri kitabı’ < *maqal*
‘atasözü’ (KTTTS, 364).

nawrızdama ‘nevruz bayramını kutlama’
< *nawrız* ‘eski takvime göre yılın ve baharın ilk günü sayılan martın yirmi birine rastlayan gün, nevruz’ (KTTTS, 398).

nawrıznama ‘nevruz bayramında yapılan yemekler’ < *nawrız* ‘eski takvime göre yılın ve baharın ilk günü sayılan martın yirmi birine rastlayan gün, nevruz’ (KTTTS, 398).

narıqnama ‘fiyat listesi’ < *narıq* ‘1. Piyasa, pazar 2. Değer, kıymet’ (KTTTS, 397).

nizamnama ‘nizamname, tüzük’ < *nizam*
‘kural, kanun, kaide’ (KTTTS, 402).

ösiyetnama ‘vasiyetname’ < *ösiyet*
‘vasiyet, nasihat, öğüt’ (KTTTS, 432).

saparnama ‘gezi yazısı’ < *sapar*
‘yolculuk, sefer seyahat’ (KTTTS, 467).

tarihnama ‘tarih bilimi kaynaklarını inceleyen bilim dalı, historiyoğrafı’ < tarih (KTTTS, 522).

wäjdeme ‘gerekçe, delil gösterme’ < waj (i) ‘bahane, mazeret, gerekçe’ (KTTTS, 578).

habarnama ‘1. Bildiri, tebliğ, haber 2. İlân’ < habar (KTTTS, 609).

halıqnama ‘halk bilimi, folklor’ < halıq (KTTTS, 610).

şartnama ‘şartname, sözleşme, mukavele, kontrat, akit’ < şart (i) ‘antlaşma, sözleşme, mukavele’ (KTTTS, 630).

{+paz}

aspaz ‘aşçı’ < as (i) ‘aş, yemek’ (KTTTS, 52).

äsempaz ‘güzelliği seven, heveskâr, cakacı, moda düşkün, güzel görünmeye hevesli’ < äsem ‘güzel, zarif, görkemli’ (KTTTS, 67).

biypaz ‘1. Bir şeyi yapmaya yatkın, meyilli 2. Kibar, nazik’ < biy ‘1. Bir anlaşmazlığı gidermek için iki tarafı dinleyerek karar bildiren kimse, kadı 2. İyi söz söyleyeni hatip’ (KTTTS, 89).

ğılımpaz ‘bilgili kimse’ < ğılım ‘ilim’ (KTTTS, 116).

dabilpaz ‘davulcu’ < dabil ‘davul’ (KTTTS, 117).

qumarpaz ‘hevesli, meraklı’ < qumar ‘heves, arzu, istek’ (KTTTS, 334).

maypaz ‘yumuşak, nazik, kibar’ < may (i) ‘yağ’ (KTTTS, 363).

masqarapaz ‘palyaço, soytarı, maskara’ < masqara (KTTTS, 370).

oyinpaz ‘oyunbaz, oynamayı seven’ < oyun ‘eğlence, oyun’ (KTTTS, 409).

önerpaz ‘1. Sanatkâr 2. Şarkı söyleyen, dans eden kimse’ < öner ‘1. Sanat 2. Hüner, maharet’ (KTTTS, 429).

{+par, +mar, -mer}

dilmar ‘hatip, dilbaz’ < dil ‘dil’ (KTTTS, 132).

jaqpar ‘katmer katmer, kat kat’ (KTTTS, 154).

qatpar ‘1. Kat, katmer 2. Kırıksıklık’ < qat (i) ‘kat, tabaka, katman’ (KTTTS, 301).

tulpar ‘1. Uzak yolculuğa dayanıklı, büyük savaşlarda kahramanların bindiği, soylu ve çok hızlı koşan at 2. Başarılı, bilgili’ (KTTTS, 554).

şoqpar ‘1. Çomak, sopa, topuz 2. Merkezi güç’ < şoq ‘sopa’ (KTTTS, 642).

ismer ‘üstat, usta, erbap, becerikli, elinden her iş gelen (kimse)’ < is (i) ‘iş, uğraş, çalışma’ (KTTTS, 672).

{+sımaq}

adamsımaq ‘adamcık, adam müsveddesi, sözde insan’ < adam (KTTTS, 26).

aqınsımaq ‘şair olmaya özenen, kabiliyetsiz (kimse)’ < *aqın* ‘şair, âşık, ozan’ (KTTTS, 38).

bastıqsımaq ‘başkanımsı, kendisi başkan gibi gören kişi’ < *bastıq* ‘başkan, müdür, yönetici, idareci, şef’ (KTTTS, 81).

jegjatsımaq ‘uzaktan akraba’ < *jegjat* ‘uzak akrabalar’ (KTTTS, 171).

jırsımaq ‘edebî niteliği olmayan (şiir)’ < *jır* (ı) ‘uzun, manzum şiir; destan, yır’ (KTTTS, 194).

keñsesımaq ‘küçük büro, küçük çalışma odası’ < *keñse* ‘daire, büro, kalem odası’ (KTTTS, 229).

kerbezımaq ‘süslülük taslayan’ < *kerbez* ‘süsü seven, fazla süslenen, süs meraklısı’ (KTTTS, 230).

pısıqsımaq ‘uyanık, açık gözmüş gibi görünmeye çalışan’ < *pısıq* ‘1. Eğirilerek iyice sağlamlaştırılan (ip, urgan) veya sıkıca bastırılan (keçe) 2. Becerikli, açık göz, uyanık, hamarat’ (KTTTS, 446).

{+sız, +siz}

abaysız ‘dikkatsizce, dalgınca’ < *abay* ‘dikkatli ihtiyatlı temkinli’ (KTTTS, 21).

abıyırsız ‘1. Şerefsiz, itibarsız 2. Edepsiz, terbiyesiz, görgüsüz’ < *abıyır* ‘ar, namus, şeref’ (KTTTS, 22).

abiroyrsız ‘değersiz, kıymetsiz, itibarsız’ < *abıyor* ‘ünvan, derece, itibar, şöhet’ (KTTTS, 23).

ağasız ‘1. Ağasız, ağa beysiz 2. Yönetişsiz, idarecisiz’ < *ağa* (KTTTS, 25).

ağaşsız ‘ağaçsız’ < *ağaş* (KTTTS, 26).

ağınsız ‘akıntısız’ < *ağın* ‘su akımı, akış, akıntı’ (KTTTS, 26).

ajalsız ‘ölümsüz, ecelsiz’ < *ajal* ‘ecel’ (KTTTS, 26).

ajarsız ‘çirkin, suratsız, nursuz’ < *ajar* ‘sevimli çehre, güzel yüz, çehre sevimliliği, cemâl’ (KTTTS, 27).

azotsız ‘azotsuz’ < *azot* ‘azot, nitrojen’ (KTTTS, 28).

azuwsız ‘1. Azı dişli olmayan 2. Güçsüz, Kuvvetsiz, uysal’ < *azuw* ‘azı dişli’ (KTTTS, 29).

aylasız ‘hilekârlığı, düzenbazlığı, kurnazlığı olmayan, dürüst (insan)’ < *ayla* ‘1. Hile, taktik 2. Çare, çözüm’ (KTTTS, 31).

aynasız ‘aynasız, aynası olmayan’ < *ayna* (KTTTS, 32).

aysız ‘aysız, karanlık’ < *ay* (KTTTS, 32).

ayıpsız ‘suçsuz, kabahatsiz, masum’ < *ayıp* ‘suç, hata, kusur, kabahat’ (KTTTS, 33).

ayırğsız ‘farksız, benzer, denk’ < *ayır-* (ı) ‘ayırmaq, bölmek’

aqawsız ‘1. Eksiksiz, hatasız, kusursuz 2. Samimi, içten’ < *aqaw* ‘(kumaş, giysi, vb.) defo, özür, kusur’ (KTTTS, 35).

aqşasız ‘parasız, pulsuz, züğürt’ < *aqşa* (ı) ‘para, akçe’ (KTTTS, 37).

aqılsız ‘akılsız, aptal, budala’ < *aqıl* (KTTTS, 38).

aqısız ‘parasız, bedava’ < *aqı* (ı) ‘yapmış olduğu iş için ödenilen karşılık, ücret’ (KTTTS, 38).

Allasız ‘Allahsız, dinsiz’ < *Alla* ‘allah’ (KTTTS, 42).

alfavitsiz ‘alfabesiz, alfabesi olmayan’ < *alfavit* (KTTTS, 43).

amalsız ‘çaresiz, mecburî’ < *amal* (ı) ‘1. Çare, çözüm 2. Yöntem, metot’ (KTTTS, 44).

anasız ‘anasız’ < *ana* (KTTTS, 45).

alañsız ‘meraksız, endişesiz, gamsız, vurdumduymaz’ < *alañ* ‘merak, tedirginlik’ (KTTTS, 39).

añdawsız ‘1. Gamsız, kaygısızca, düşünmeden 2. Fark edilmeden, sessizce, usulca’ < *añda-* ‘anlamak, sezmek, fark etmek’ (KTTTS, 46).

arsız ‘utanmaz, arsız, yüzsüz, namussuz’ < *ar* ‘ar, namus, şeref’ (KTTTS, 51).

ayazsız ‘ayazsız’ < *ayaz* (KTTTS, 58).

ayawsız ‘acımasız, merhametsiz, gaddar’ < *aya-* (ı) ‘acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek’ (KTTTS, 59).

ädepsiz ‘edepsiz, terbiyesiz, görgüsüz’ < *ädep* ‘edep, nezaket, incelik’ (KTTTS, 61).

ädiletsiz ‘adaletsiz, haksız’ < *ädilet* ‘adalet, doğruluk’ (KTTTS, 62).

ädilsiz ‘adaletsiz, haksız’ < *ädil* ‘âdil, doğru, dürüst’ (KTTTS, 62).

äzirliksiz ‘hazırlıksız’ < *äzirlük* ‘hazırlık’ (KTTTS, 63).

älsiz ‘1. Güçsüz, kuvvetsiz 2. Ağır, yavaş 3. Âciz, zayıf 4. Fakir, yoksul’ < *äl* ‘1. Güç, kuvvet 2. Hâl, durum’ (KTTTS, 65).

älüwetsiz ‘güçsüz, zayıf, cılız’ < *älüwet* ‘güç, kuvvet’ (KTTTS, 65).

ärsiz ‘çirkin, yakışıksız’ < *är* (ı) ‘yüz güzelliği, cemal’ (KTTTS, 67).

äşekeysiz ‘nakıışsız, süssüz, bezeksiz, işlemesiz, dekorsuz’ < *äşekey* ‘nakış, mine, süs’ (KTTTS, 69).

bağasız ‘1. Pahasız, değersiz, kıymetsiz 2. Paha biçilmez, çok değerli’ < *bağa* ‘paha, fiyat, değer’ (KTTTS, 71).

bağımsız ‘bakımsız, harap, sahipsiz, bakıcısız’ < *bağım* ‘(hayvan) Besleme, bakım’ (KTTTS, 71).

bağıwsız ‘bakımsız, harap, sahipsiz, bakıcısız’ < *baq-* ‘(hayvan) Bakmak, beslemek, gütmek’ (KTTTS, 71).

bağıtsız ‘plânsız, programsız’ < *bağıt* ‘yön, istikamet, cihet, gidişat’ (KTTTS, 72).

bayımsız ‘kararsız, fikri olmayan’ < *bayım* ‘hayat tecrübesi’ (KTTTS, 74).

baqsız ‘şanssız, talihsiz’ < *baq* (ı) ‘1. Bağ, bahçe 2. Baht, şans, talih’ (KTTTS, 75).

baqılawısız ‘denetimsiz, kontrolsüz’ < *baqılaw* ‘1. İlmî metot, yöntem 2. Denetleme, kontrol’ (KTTTS, 75).

baqıtsız ‘talihsiz, mutsuz, şanssız, kadersiz’ < *baqıt* ‘baht, talih, şans’ (KTTTS, 76).

büdensiz ‘çirkin, yakışksız’ < *bäden* ‘güzellik, görünüş’ (KTTTS, 83).

bedelsiz ‘değersiz, itibarsız’ < *bedel* ‘itibar, otorite, nüfuz’ (KTTTS, 84).

beynetsiz ‘eziyetsiz, meşakkatsiz, mihnetsiz’ < *beynet* ‘meşakkat, azap, zorluk, acı, ıstırap’ (KTTTS, 85).

belgisiz ‘belirsiz, bilinmez, meçhul’ < *belgi* ‘işaret, im damga, alâmet’ (KTTTS, 87).

belsiz ‘güçsüz, kuvvetsiz’ < *bel* ‘1. Bedenin kemer bağlanacak yeri, bel 2. Dağın sırtı 3. Dayanak, arka’ (KTTTS, 87).

berekesiz ‘gelişigüzel, rastgele, dağınık’ < *bereke* ‘1. Bereket, bolluk, rızık 2. Birlik, beraberlik, barış’ (KTTTS, 87).

betsiz ‘arsız, utanmaz, yüzsüz’ < *bet* ‘yüz’ (KTTTS, 88).

bolımsız ‘olumsuz, menfi’ < *bol-* (ı) ‘olmak’ (KTTTS, 91).

boyamasız ‘1. Boyasız, boyanmamış 2. Samimî, içten’ < *boyama* ‘boyalı, boyanmış’ (KTTTS, 93).

böbeksiz ‘bebezsiz’ < *böbek* ‘bebek’ (KTTTS, 93).

bögetsiz ‘serbestçe, engelsiz, serbest’ < *böget* ‘1. Set, baraj 2. Engel, mâni’ (KTTTS, 93).

bögewsiz ‘1. Setsiz, bentsiz 2. Duraksamadan, engelsiz’ < *bögew* ‘1. Su deposu 2. Bent, set’ (KTTTS, 93).

buwınsız ‘1. Ekleme olmayan, eklemsiz 2. Elastik, esnek’ < *buwin* (ı) ‘eklem, boğum’ (KTTTS, 96).

budırsız ‘pürüzsüz, düz’ < *budır* (ı) ‘pürüzlü zemin, düz olmayan yer’ (KTTTS, 96).

buqpantaysız ‘açık, belli’ < *buqpantay* ‘1. Ürkek, çekingen 2. İçten pazarlıklı’ (KTTTS, 97).

bultarıssız ‘kesin, tam, net’ < *bultar-* ‘1. Aniden dönmek, "u" dönüşü yapmak 2. Sözünde durmamak, sözünden dönmek’ (KTTTS, 98).

bultsız ‘bulutsuz, açık’ < *bult* ‘bulut’ (KTTTS, 98).

bükpesiz ‘gizli saklı olmayan, açık, alenî’
< *bükpe* ‘giz, sır’ (KTTTS, 100).

bilimsiz ‘bilgisiz, cahil’ < *bilim* (KTTTS, 103).

bitimsiz ‘anlaşmaya yanaşmayan, uzlaşmacı olmayan, geçimsiz, huysuz’ < *bitim* ‘uzlaşma, anlaşma’ (KTTTS, 105).

gazsız ‘gazsız’ < *gaz* (KTTTS, 109).

dayındqsız ‘hazırlıksız’ < *dayındıq* ‘hazırlık’ (KTTTS, 117).

daqpırtsız ‘sessiz, şamatasız, gürültüsüz’
< *daqpırt* ‘lâf, dedikodu’ (KTTTS, 117).

daqsız ‘lekesiz, kirsiz’ < *daq* ‘1. Leke, benek 2. Eksiklik, noksanlık’ (KTTTS, 118).

damılsız ‘aralıksız, devamlı, sürekli’ < *damıl* ‘1. Huzur, rahatlık 2. Mola, teneffüs, ara’ (KTTTS, 118).

darınsız ‘yeteneksiz, kabiliyetsiz’ < *darın* ‘yetenek, istidat, kabiliyet’ (KTTTS, 120).

dawasız ‘devasız, çaresiz’ < *dawa* ‘deva, çare’ (KTTTS, 120).

dawsız ‘1. Şüphesiz, tartışmasız 2. Nizasız, kavgasız’ < *daw* ‘dava, kavga, tartışma’ (KTTTS, 120).

däyek ‘uçarı, maymun iştahlı’ < *däyek* ‘malûmat, bilgi, veri’ (KTTTS, 120).

dälelsiz ‘delilsiz, kanıtsız’ < *dälel* ‘delil, kanıt’ (KTTTS, 121).

dämsiz ‘tatsız, tuzsuz’ < *däm* ‘tat, zevk, lezzet’ (KTTTS, 121).

däretsiz ‘abdestsiz’ < *däret* ‘abdest’ (KTTTS, 122).

därmensiz ‘dermansız, güçsüz, mecalsiz, çaresiz’ < *därmen* ‘derman, güç, mecal’ (KTTTS, 122).

däwletsiz ‘fakir, yoksul, fukara’ < *däwlet* ‘zenginlik, mal mülk’ (KTTTS, 122).

degbirsiz ‘takatsiz, tahammülsüz, sabırsız’ < *degbir* ‘takat, tahammül, sabır’ (KTTTS, 123).

dereksiz ‘1. Habersiz, bilgisiz 2. İspatsız, delilsiz, kanıtsız’ < *derek* ‘1. Kaynak, haber, bilgi, malûmat 2. Delil, kanıt’ (KTTTS, 125).

dinsiz ‘dinsiz’ < *din* (KTTTS, 133).

ebdeysiz ‘beceriksiz, eli işe yakışmayan, çolpa’ < *ebdey* ‘eğilim, meyil, kabiliyet, yetenek’ (KTTTS, 135).

ebedeysiz ‘eğilimsiz, temayülsüz, kabiliyetsiz’ < *ebedey* ‘eğilim, meyil, kabiliyet, yetenek’ (KTTTS, 135).

egessiz ‘kavgasız, çekişmesiz, tartışmasız’
< *eges* (ı) ‘tartışma, münakaşa, çekişme, kavga’ (KTTTS, 135).

elsiz ‘ıssız, تنها’ < *el* ‘1. Halk, millet 2. Memleket, yurt’ (KTTTS, 138).

eleñsiz ‘sakin, rahat, gamsız’ < *eleñ* ‘merak, telâş’ (KTTTS, 138).

elewsiz ‘dikkat çekmeyen, belirsiz, önemsiz, değersiz, silik’ < *ele-* (*ı*) ‘dikkate almak, önem vermek’ (KTTTS, 138).

emsiz ‘tedavisiz, tedavisi olmayan’ < *em* ‘tedavi’ (KTTTS, 139).

emewrinsiz ‘açık seçik, imasız’ < *emewrin* ‘üstü kapalı, dolaylı olarak belirtme, ima’ (KTTTS, 139).

ensiz ‘geniş olmayan, ensiz’ < *en* (*ı*) ‘en, genişlik’ (KTTTS, 140).

epsiz ‘beceriksiz, sakar’ < *ep* ‘eğilim, yatkınlık, kabiliyet, yetenek’ (KTTTS, 141).

erepeysiz ‘1. Beceriksiz, kabiliyetsiz 2. Hesapsız, çok’ (KTTTS, 142).

ersiz (*ı*) ‘eyersiz’ < *er* (*ı*) ‘eyer’ (KTTTS, 143).

ersiz (*ı*) ‘eşi olmayan, (kadın)’ < *er* (*ı*) ‘koca, zevç’ (KTTTS, 143).

eriksiz ‘1. Gayriihtiyarî, zorunlu 2. Zoraki, zorla 3. Tâbi, bağımlı 4. İradesiz’ < *erik* (*ı*) ‘1. Erk, irade, iktidar, istem 2. Hak, hukuk’ (KTTTS, 144).

esepsiz ‘hesapsız, sayısız’ < *esep* ‘hesap, rapor’ (KTTTS, 145).

eskerüwsiz ‘anımsanmayarak, unutulup’ < *esker-* ‘dikkate almak, önemsemek, anmak’ (KTTTS, 145).

essiz ‘1. Akılsız, ussuz, deli 2. Dangalak, yarım akıllı, budala, aptal’ < *es* (*ı*) ‘akıl, us, hafıza’ (KTTTS, 145).

esimsiz ‘isimsiz’ < *esim* ‘ad, isim’ (KTTTS, 146).

etsiz ‘zayıf, sıksa’ < *et* (KTTTS, 147).

jabuwsiz ‘1. Örtüsüz, örtüsü olmayan 2. Kilitlenmemiş, açık’ < *jabuw* ‘at veya devenin üzerine örtülen örtü’ (KTTTS, 149).

jağasız ‘yakasız, yakası olmayan’ < *jağa* ‘yaka’ (KTTTS, 150).

jağdaysiz ‘rahat, uygun olmayan, elverişsiz’ < *jağday* ‘durum, hâl, ahvâl, keyfiyet’ (KTTTS, 150).

jağımsız ‘1. Hoş olmayan, sevimsiz 2. Olumsuz, menfi’ < *jaq-* (*vı*) ‘beğenmek, hoşlanmak’ (KTTTS, 150).

jazasız ‘1. Suçsuz, kabahatsiz 2. Cezasız’ < *jaza* ‘ceza’ (KTTTS, 151).

jazıqsız ‘suçsuz, günahsız, kabahatsiz’ < *jazıq* (*ı*) ‘suç, kabahat, günah’ (KTTTS, 151).

jaysız ‘elverişsiz, rahat olmayan, uygunsuz’ < *jay* (*vı*) ‘elverişli, uygun, müsait’ (KTTTS, 153).

jaqsız ‘çerçevesiz, kenarsız’ < *jaq* (*ıv*) ‘kenar çerçeve, köşe’ (KTTTS, 154).

jalbarınırsız ‘yalvarıp, yakarmayan’ < **jalbarın-** ‘yalvarmak, yakarmak’ (KTTTS, 156).

jalğansız ‘yalansız, gerçek’ < **jalğan** (u) ‘gerçek olmayan, yalan, uydurma’ (KTTTS, 156).

jaltaqsız ‘korkmadan, çekinmeden’ < **jaltaq** ‘korkak, çekingen, ürkek’ (KTTTS, 158).

jaltañsız ‘korkusuz, cesaretli, cesur’ < **jaltañ** (u) ‘korkak, ürkek’ (KTTTS, 158).

jalsız ‘1. Yelesiz, yelesi olmayan 2. Yoksul, fakir’ < **jal** (ı) ‘yele’ (KTTTS, 158).

jamilğsız ‘örtüsüz’ < **jamilği** ‘örtü’ (KTTTS, 159).

janazasız ‘cenaze töreni yapılmamış olan’ < **janaza** ‘cenaze’ (KTTTS, 159).

janarsız ‘nursuz, ışksız’ < **janar** ‘1. Göz, göz nuru, göz bebeği 2. Gün ışığı, şule’ (KTTTS, 159).

janasımsız ‘yersiz, uygunsuz’ < **janasım** ‘eğilim, meyil, yatkınlık’ (KTTTS, 160).

janjalsız ‘kavgasız, ihtilafsız, nizasız’ < **janjal** ‘kavga, çatışma, çekişme, mücadele’ (KTTTS, 160).

jansız (ı) ‘1. Cansız, diri olmayan 2. Fersiz (göz) 3. Issız’ < **jan** ‘can’ (KTTTS, 160).

jansız (u) ‘ajan, ispiyoncu’ < **jan** (ı) ‘1. Can, ruh 2. İnsanın iç dünyası 3. Bir tür saygı, sevgi belirten söz’ (KTTTS, 160).

jañbırsız ‘yağmursuz’ < **jañbir** ‘yağmur’ (KTTTS, 161).

jaraqsız ‘silahsız’ < **jaraq** ‘silah’ (KTTTS, 163).

jaramsız ‘1. İşe yaramaz, lüzumsuz, gereksiz 2. Sevimsiz, hoş gitmeyen’ < **jara-** (u) ‘işe yaramak, uygun gelmek’ (KTTTS, 163).

jartımsız ‘tatmin edici olmayan, yetersiz’ < **jartı** ‘yarım, tam değil’ (KTTTS, 164).

jarıssız ‘müسابakasız, yarışmadan, rekabet etmeden’ < **jarıs** (ı) ‘yarışma, yarış, müsabaka’ (KTTTS, 165).

jasawsız ‘1. Çeyizsiz 2. (ev) eşyasız’ < **jasaw** ‘çeyiz’ (KTTTS, 166).

jasaqsız ‘askersiz, ordusuz’ < **jasaq** (ı) ‘1. Ordu, asker, askerî birlik 2. Ordu mensubu’ (KTTTS, 166).

jatırqawsız ‘yadırgamadan’ < **jatırqa-** ‘yadırgamak, yadsımak’ (KTTTS, 168).

jawapsız ‘sorumsuz, mesuliyetsiz’ < **jawap** ‘cevap, yanıt’ (KTTTS, 168).

järdemsiz ‘yardımsız, desteksiz’ < **järdem** ‘yardım’ (KTTTS, 170).

jeleksiz ‘püskülsüz, saçaksız’ < **jelek** ‘1. Genç hanımların başlarına örttükleri örtü 2. Püskül’ (KTTTS, 172).

jelewsiz ‘bahanesiz, açık, aşikâr’ < *jelew* ‘bahane, sebep, neden’ (KTTTS, 173).

jelkensiz ‘yelkensiz’ < *jelken* ‘yelken’ (KTTTS, 173).

jelsiz ‘rüzgârsız, yelsiz’ < *jel* ‘yel, rüzgâr’ (KTTTS, 173).

jemsiz ‘yemsiz, yemi olmayan’ < *jem* ‘yem’ (KTTTS, 174).

jeñsiz ‘yensiz, kolsuz’ < *jeñ* (ı) ‘yen (elbisede)’ (KTTTS, 175).

jetesiz ‘akılsız, şuursuz, düşüncesiz’ < *jete* (u) ‘akıl, şuur’ (KTTTS, 176).

jetkiliksiz ‘yetersiz, az’ < *jet-* ‘yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 177).

jıyusiz ‘birikmemiş, toplanmamış, dizilmeyen’ < *jiy-* ‘1. Toplamak, yığmak 2. Bir araya getirmek’ (KTTTS, 179).

jolsiz ‘1. Yolsuz 2. Uygunsuz, düzensiz’ < *jol* (KTTTS, 181).

joramalsiz ‘kesin olmayan, tahmin edilemeyen’ < *joramal* ‘tahmin, yorum, varsayım’ (KTTTS, 181).

jorıqsız ‘1. Yolsuz yordamsız 2. Düzensiz, tertipsiz’ < *jorıq* ‘1. Saldırı, hücum, askeri sefer 2. Seyahat, yolculuk 3. Bir iş için seferber olmak’ (KTTTS, 182).

josparsız ‘plânsız, programsız’ < *jospar* ‘plân’ (KTTTS, 182).

josiqsız ‘uygunsuz, yersiz, mantıksız’ < *josiq* (u) ‘1. Âdet, töre, örf 2. Gidişat, yön 3. Kural, kaide’ (KTTTS, 182).

jotasız ‘düz, engebesiz, pürüzsüz’ < *jota* ‘yamaç, tepe, engebe’ (KTTTS, 183).

jöndewsiz ‘tamir edilmemiş, onarılmamış’ < *jönde-* ‘tamir etmek, ayarlamak’ (KTTTS, 183).

jönsiz ‘yersiz, uygunsuz’ < *jön* (u) ‘doğru, haklı’ (KTTTS, 183).

juwusiz ‘temizlenmemiş, yıkanmamış, pis’ < *juw-* ‘yıkamak’ (KTTTS, 184).

juğımsız ‘1. Düşük kalorili, besin değeri az olan 2. İnsanlarla rahat diyalog kuramayan, kolay anlaşılamayan’ < *juğım* ‘yemeğin besin değeri, kalori’ (KTTTS, 185).

juldıssız ‘yıldızsız, karanlık’ < *juldız* ‘yıldız’ (KTTTS, 186).

jumsawsız ‘kullanışsız, harcanmamış’ < *jumsa-* ‘1. Göndermek, görevlendirmek, bir işi yapmasını istemek 2. Harcamak, sarf etmek’ (KTTTS, 186).

jumuwsız ‘açık, kapalı olmayan’ < *jum-* (u) ‘(yumruk) Yummak, sıkmak’ (KTTTS, 187).

jumıssız ‘işsiz, işi olmayan’ < *jumis* ‘iş, hizmet, emek, çalışma’ (KTTTS, 187).

jurnaqsız ‘soyu kesilen, nesli tükenmiş’ < *jurnaq* ‘1. Kalıntı, bakiye, iz 2. Yapım eki’ (KTTTS, 187).

jügendewsiz ‘dizginsiz, gem vurulmamış, gemsiz’ < *jügende-* ‘1. Dizginlemek 2. Bağımlı hâle getirmek, tabi kılmak’ (KTTTS, 188).

jügensiz ‘1. Dizginsiz, gemsiz 2. Terbiyesiz, edepsiz’ < *jügen* ‘dizgin’ (KTTTS, 188).

jüyesiz ‘sistemsiz, düzensiz’ < *jüye* ‘1. Eklem, oynak 2. Sistem, düzen’ (KTTTS, 189).

jüldesiz ‘ödülsüz’ < *jülde* ‘ödül, mükâfat’ (KTTTS, 189).

jüresiz ‘1. Korkak, ürkek 2. Merhametsiz, insafsız’ < *jürek* ‘1. Kalp, yürek 2. Gönül’ (KTTTS, 190).

jımsız ‘cinsel ilişkisiz, cinsel ilişki olmadan türeme, eşeysiz (üreme)’ < *jınıs* (*ı*) ‘1. Cins, tür 2. Soy, nesil’ (KTTTS, 193).

jigersiz ‘gayretsiz, güçsüz, cesaretsiz’ < *jiger* ‘gayret, cesaret, güç’ (KTTTS, 195).

zalalsız ‘zararsız, zarar vermeyen’ < *zalal* ‘zarar, ziyan’ (KTTTS, 197).

zañsız ‘kanuna aykırı, kanunsuz’ < *zañ* ‘yasa, kanun, hukuk’ (KTTTS, 198).

zararsız ‘zararsız, ziyansız’ < *zarar* (KTTTS, 198).

zardapsız ‘ziyansız, zararsız’ < *zardap* ‘1. Etki, tesir 2. Zarar, zorluk’ (KTTTS, 198).

zarsız ‘kaygısız, derdini dökmeyen’ < *zar* (*ı*) ‘kaygı, tasa, acı’ (KTTTS, 199).

zatsız ‘1. Malsız, mülksüz 2. Asılsız, soysuz’ < *zat* ‘1. Eşya, şey 2. Madde, varlık’ (KTTTS, 199).

zawalsız ‘tehlikesiz, günahsız’ < *zawal* (*ı*) ‘afet, ceza, azap’ (KTTTS, 199).

zawıqsız ‘isteksiz, gönülsüz, iştahsız’ < *zawıq* ‘istek, niyet, keyif, zevk’ (KTTTS, 199).

zäbirsiz ‘zararsız, kimseye zararı olmayan’ < *zäbir* ‘cefâ, çile, azap, zulüm’ (KTTTS, 200).

zärsiz ‘1. Güvenli, tehlikesiz 2. Öfkesiz, hiddetsiz’ < *zär* ‘1. İdrar 2. Zehir 3. Heybet, gösteriş, azamet’ (KTTTS, 200).

zeyinsiz ‘1. Dikkatsiz, ilgisiz 2. Anlayışsız, kalın kafalı’ < *zeyin* ‘1. Dikkat, ilgi 2. Zihin’ (KTTTS, 201).

zerdesiz ‘akılsız, şuursuz’ < *zerde* ‘akıl, zihin, şuur’ (KTTTS, 201).

ziyansız ‘zararsız, ziyansız’ < *ziyan* (KTTTS, 202).

zorlıqsız ‘zorlamadan, âdil, adaletli’ < *zorlıq* ‘zorluk, adaletsizlik, gaddarlık’ (KTTTS, 203).

zilsiz ‘öfkesiz, kinsiz’ < *zil* (*ı*) ‘1. Ağırlık 2. Sinir, hiddet, kin, öfke’ (KTTTS, 204).

iybasız ‘edepsiz, terbiyesiz’ < *iyba* ‘edep, terbiye’ (KTTTS, 205).

iygerüwsiz ‘işlenmemiş, bakir’ < *iyger-* ‘1. Belli bir işin yöntemlerine vakıf olmak, becermek, kavramak 2. Hayata geçirmek, uygulamak’ (KTTTS, 205).

ideyasız ‘idealsiz, ülküsüz’ < *ideya* ‘ideal, ülkü, mefkûre’ (KTTTS, 205).

iyesiz ‘sahipsiz, sahibi olmayan’ < *ie* ‘sahip, efendi’ (KTTTS, 206).

iykemsiz ‘kabiliyetsiz, eğilimsiz, elverişsiz’ < *iykem* ‘yetenek, kabiliyet, istidat’ (KTTTS, 207).

iylangısız ‘inandırıcı olmayan, inanılmaz’ < *iylan-* ‘inanmak, güvenmek, itimat etmek’ (KTTTS, 207).

iylewsiz ‘işlenmemiş, işlenmeyen, hazır olmayan, ham’ < *iyle-* ‘1. Deriyi tabaklamak 2. Yoğurmak 3. Çiğnemek, ezmek 4. Çile çektirmek, eziyet etmek’ (KTTTS, 207).

imansız ‘1. İmansız, dinsiz, kâfir 2. Utanmaz, namussuz’ < *iman* (KTTTS, 207).

inabatsız ‘edepsiz, terbiyesiz’ < *inabat* ‘edep, terbiye, iltifat’ (KTTTS, 208).

kädiksiz ‘şüphesiz, tereddütsüz, kuşkusuz’ < *kädik* ‘şüphe, tereddüt, kuşku’ (KTTTS, 220).

kebinsiz ‘kefenlenmemiş, kefensiz’ < *kebin* ‘kefen’ (KTTTS, 222).

kedergisiz ‘1. Engelsiz, mâniasız, setsiz 2. Sıkıntısız’ < *kedergi* ‘1. Engel, mani, set 2. Zorluk, sıkıntı’ (KTTTS, 222).

kezezsiz ‘sırasız, sıra beklemeden’ < *kezek* ‘sıra, kuyruk’ (KTTTS, 223).

keyipsiz ‘güzel olmayan, çirkin, şekilsiz, biçimsiz, gudubet’ < *keyip* ‘1. Görünüş, sima, yüz, çehre 2. Suret, tip’ (KTTTS, 224).

keyissiz ‘kırıcı, kaba olmayan bir dille söylenen’ < *keyis* ‘kırgınlık, dargınlık, küskünlük’ (KTTTS, 224).

keksiz ‘kinsiz, kindar olmayan’ < *kek* ‘kin, öç, intikam’ (KTTTS, 225).

kelbetsiz ‘çirkin, yakışıksız’ < *kelbet* ‘kılık, yüz, çehre, sima, görünüş’ (KTTTS, 225).

keleñsiz ‘yersiz, uygunsuz, elverişsiz, münasebetsiz’ < *kel-* ‘1. Bir yere gitmek 2. Varmak, ulaşmak 3. Vakti zamanı gelmek 4. Yardımcı fiil olarak kullanılır 5. Sürerlik, devamlılık bildirir’ (KTTTS, 226).

keleşeksiz ‘geleceği olmayan, istikbalsiz’ < *keleşek* ‘gelecek, istikbal’ (KTTTS, 226).

kelimsiz ‘uygunsuz, yakışıksız’ < *kel-* ‘1. Bir yere gitmek 2. Varmak, ulaşmak 3. Vakti zamanı gelmek 4. Yardımcı fiil olarak kullanılır 5. Sürerlik, devamlılık bildirir’ (KTTTS, 226).

kelinşeksiz ‘eşsiz, hanımı olmayan’ < **kelinşek** ‘taze gelin’ (KTTTS, 226).

kelissiz ‘1. Yersiz, uygunsuz 2. Çirkin, yakışıksız’ < **kel-** ‘1. Bir yere gitmek 2. Varmak, ulaşmak 3. Vakti zamanı gelmek 4. Yardımcı fiil olarak kullanılır 5. Sürerlik, devamlılık bildirir’ (KTTTS, 227).

kelisimsiz ‘1. İzinsiz, ruhsatsız 2. çekici olmayan, yakışıksız’ < **kelisim** ‘1. Sözleşme, anlaşma, antlaşma, pakt 2. Rıza, tasvip 3. Uygunluk, uygun düşünme, uyum’ (KTTTS, 227).

kemşiliksiz ‘eksiksiz, noksansız, kusursuz’ < **kemşilik** ‘eksiklik, yetersizlik’ (KTTTS, 228).

kemistiksiz ‘noksansız, eksiksiz, kusursuz’ < **kemistik** ‘eksiklik, kusur, noksanlık’ (KTTTS, 228).

kenewsiz ‘vitaminsiz, besleyici olmayan’ < **kenew** ‘besin değeri, kalori’ (KTTTS, 229).

keñessiz ‘istişare etmeden, danışmadan’ < **keñes** (ı) ‘1. Söyleşi, sohbet 2. Tavsiye 3. Meclis, heyet, kurul’ (KTTTS, 229).

kepiyetsiz ‘yakışıksız, sevimsiz’ < **kepiyet** ‘kutsal, mukaddes’ (KTTTS, 230).

kereksiz ‘gereksiz, lüzumsuz’ < **kerek** ‘gerek’ (KTTTS, 231).

kerissiz ‘kavgasız, münakaşasız’ < **keris** (ıı) ‘kavga, tartışma, çekişme, çatışma’ (KTTTS, 232).

keskinsiz ‘biçimsiz, şekilsiz, çirkin’ < **keskin** ‘biçim, görünüş, yüz’ (KTTTS, 233).

kespirsiz ‘biçimsiz, şekilsiz, çirkin’ < **kespir** ‘biçim, görünüş, yüz’ (KTTTS, 233).

keşewsiz ‘gecikmeden, zamanında’ < **keşew** ‘gecikmeli olarak, biraz geç’ (KTTTS, 235).

keşsiz ‘akşam olmadan, hava kararmadan’ < **keş** (ı) ‘günün karanlık olmaya başladığı vakti, akşam’ (KTTTS, 235).

keşüwsiz ‘1. Geçidi olmayan, geçitsiz 2. Affedilmez, bağışlanmaz’ < **keş-** (ııı) ‘(sudan) Geçmek’ (KTTTS, 235).

keşirimsiz ‘1. Gaddar, katı yürekli 2. Affedilmez, bağışlanmaz’ < **keşirim** ‘af, özür, bağışlama’ (KTTTS, 236).

kiyimsiz ‘üstünde giysisi olmayan, elbisesiz’ < **kiy-** ‘giymek’ (KTTTS, 237).

kletkasız ‘1. Hücresiz 2. Karesiz’ < **kletka** ‘1. Hücre 2. Kare’ (KTTTS, 238).

köbiksiz ‘köpüksüz, köpüğü olmayan’ < **köbik** ‘köpük’ (KTTTS, 241).

közsiz ‘1. Gözsüz, kör 2. Sonunu düşünmeyen, dikkatsiz, tedbirsiz 3. Cesur, gözü pek’ < **köz** ‘göz’ (KTTTS, 243).

köyleksiz ‘gömlek giymemiş, gömleksiz’ < *köylek* ‘gömlek’ (KTTTS, 243).

kökireksiz ‘cahil, bilgisiz’ < *kökirek* ‘1. Göğüs, sine, göğüs kemiği 2. Şuur, sezgi, düşünce 3. Kendini beğenmiş, kibirli’ (KTTTS, 245).

kölemsiz ‘geniş olmayan, küçük, hacimsiz’ < *kölem* ‘hacim, büyüklük, genişlik’ (KTTTS, 245).

köleñkesiz ‘1. Gölgesiz 2. Açık, aşikâr’ < *köleñke* ‘gölge’ (KTTTS, 246).

köliksiz ‘vasıtasız, yaya’ < *kölik* ‘1. Binilecek at, deve 2. Taşıt, araç (araba, uçak vb.)’ (KTTTS, 246).

kömeksiz ‘yardımsız, desteksiz’ < *kömek* ‘yardım, destek’ (KTTTS, 246).

kömüwsiz ‘gömülmemiş, defnedilmemiş’ < *köm-* ‘gömmek’ (KTTTS, 247).

köñülsiz ‘1. Neşesiz, keyifsiz 2. Gönülsüz, isteksiz’ < *köñil* ‘gönül’ (KTTTS, 248).

körgensiz ‘edepsiz, görgüsüz, terbiyesiz’ < *kör-* (u) ‘görmek’ (KTTTS, 249).

körgisiz ‘görmeye değer olmayan’ < *kör-* (u) ‘görmek’ (KTTTS, 249).

körneksiz ‘güzel olmayan, çirkin’ < *körnek* ‘1. Vitrin, sergi 2. Yüz, çehre, sima’ (KTTTS, 250).

körpesiz ‘1. Yorgansız 2. Örtüsüz, çıplak, açık’ < *körpe* ‘yorgan, battaniye’ (KTTTS, 250).

körriksiz ‘yakışıksız, çirkin’ < *körrik* (u) ‘güzellik, nefaset, yakışıklılık’ (KTTTS, 250).

küdiksiz ‘şüphesiz, kuşkusuz’ < *küdik* ‘şüphe, kuşku’ (KTTTS, 253).

küdirsiz ‘düz, yatık’ < *küdir* (u) ‘düz olmayan, engebeli’ (KTTTS, 254).

küzewsiz ‘kırkılmamış, kırılmayan’ < *küze-* ‘1. Kırkmak 2. Tıraş etmek’ (KTTTS, 254).

küysiz ‘1. Bakımsız, hâli vakti yerinde olmayan 2. Bakımsız, besili olmayan (hayvan)’ < *küy* (u) ‘1. Hâl, durum, vaziyet 2. İşin, hareketin belirli bir biçimi, hâli 3. Coşku, heyecan’ (KTTTS, 255).

küysiz ‘1. Bakımsız, hâli vakti yerinde olmayan 2. Bakımsız, besili olmayan (hayvan)’ < *küyt* (u) ‘hâl, durum, vaziyet’ (KTTTS, 255).

külkisiz ‘1. Gülünç olmayan 2. Gönülsüz, isteksiz, keyifsiz’ < *külki* ‘1. Gülüş, gülme 2. Alay, dalga geçme’ (KTTTS, 257).

kümänsiz ‘şüphesiz, kuşkusuz’ < *kümän* ‘şüphe, kuşku’ (KTTTS, 257).

künäsiz ‘suçsuz, günahsız, masum’ < *künä* ‘günah’ (KTTTS, 258).

künsiz ‘1. Güneşsiz, karanlık 2. Fakir fukara, evsiz barksız’ < *kün* ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz’ (KTTTS, 259).

küñkilsiz ‘dedikodusuz, çekiştirmeden’ < **küñkil** ‘1. Homurdanma, homurtu 2. Dedikodu’ (KTTTS, 259).

kütüwsiz ‘1. Bakımsız, özen gösterilmeden 2. Ansızın, birden’ < **küt-** ‘1. Beklemek 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak 3. Bakmak, gütmek’ (KTTTS, 261).

kütimsiz ‘bakımsız, özensiz’ < **küt-** ‘1. Beklemek 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak 3. Bakmak, gütmek’ (KTTTS, 261).

küşsiz ‘güçsüz, kuvvetsiz’ < **küş** ‘güç’ (KTTTS, 262).

kidirüwsiz ‘beklemeden, ara vermeden’ < **kidir-** ‘biraz beklemek, oyalanmak’ (KTTTS, 262).

kidirissiz ‘duraklamadan, ara vermeden’ < **kidiris** ‘durak, mola, duraksama’ (KTTTS, 262).

kiltewsiz ‘kilitlenmemiş, açık’ < **kiltte-** ‘kilitlemek’ (KTTTS, 263).

kinäratsiz ‘suçsuz, hatasız’ < **kinärat** ‘kusur, hata, eksiklik’ (KTTTS, 263).

kinäsiz ‘suçsuz, günahsız, hatasız’ < **kinä** ‘suç, hata, kusur’ (KTTTS, 263).

kindiksiz ‘1. Göbeksiz 2. Soysuz, nesli kesilen’ < **kindik** ‘1. Göbek 2. Merkez’ (KTTTS, 263).

kirsiz ‘kirsiz, temiz’ < **kir** (KTTTS, 264).

kirşiksiz ‘1. Temiz, lekesiz 2. Dürüst, namuslu, kalbi açık’ < **kirşik** ‘1. Kir, lekecik 2. Kötülük, art niyet, fesat’ (KTTTS, 264).

kisisiz ‘gelen gideni olmayan, misafirsiz’ < **kisi** ‘insan, adam, birey, şahıs’ (KTTTS, 265).

qabiletsiz ‘kabiliyetsiz, yeteneksiz, beceriksiz’ < **qabilet** ‘kabiliyet, yetenek, beceriklilik’ (KTTTS, 268).

qağazsız ‘1. Sözlü 2. Belgesiz, dokümansız’ < **qağaz** ‘1. Kâğıt, yaprak, sayfa 2. Yayın (dergi, gazete, kitap) 3. Belge, doküman’ (KTTTS, 269).

qadirsiz ‘değeri az, değersiz, önemsiz’ < **qadir** ‘hürmet, saygı, kadir, değer’ (KTTTS, 270).

qajırsız ‘güçsüz, iradesiz, yılmı, dayanıksız’ < **qajır** ‘güç, kuvvet, irade’ (KTTTS, 271).

qayğısız ‘kaygısız, tasasız, endişesiz’ < **qayğı** ‘kaygı, tasa’ (KTTTS, 273).

qayratsız ‘güçsüz, hâlsiz, dermansız, mecalsiz’ < **qayrat** ‘güç, kuvvet, cesaret, mecal’ (KTTTS, 275).

qayırsız ‘hayırsız, iyiliği dokunmayan, faydası olmayan’ < **qayır (u)** ‘hayır, iyilik’ (KTTTS, 276).

qayıruwsız ‘1. Kıvrılmamış 2. Kimsesiz, sahipsiz, başıboş’ < **qayır- (i)** ‘1. Hayvanların yönünü değiştirmek, başka

yöne sürmek 2. Bir şeyin kenarını kıvrırmak, bükme 3. Kolları arkaya bağlamak 4. Geri yatırmak, taramak 5. İade etmek, geri vermek 6. Misafiri kabul etmemek, geri çevirmek 7. Köreltmek 8. Sözü bağlamak, bitirmek 9. Av kartalını yetiştirmek, eğitmek, bakmak' (KTTTS, 276).

qayırmsız 'merhametsiz, acımasız, gaddar' < *qayırm* 'şefkat, merhamet' (KTTTS, 277).

qaltarıssız 'art niyetsiz, gizlisi saklısı olmayan, dürüst' < *qaltaris* '1. Siper, kuytu yer 2. Sır, giz, esrar' (KTTTS, 281).

qaltqıssız 'dürüst, gerçek, art niyetsiz, gizlisi saklısı olmayan' < *qaltqı* '1. Olta mantarı 2. Şüphe, kuşku' (KTTTS, 281).

qamtamasız 'donatılmış, yeterlilik' (KTTTS, 283) < *qamtama* 'donanım, donatı' (QÄTS, 2011: Q-Q 188).

qanağatsız 'kanaat etmeyen, doyumsuz, yetinmeyen' < *qanağat* 'kanaat, tatmin olma, azla yetinme' (KTTTS, 284).

qanağattanarlqsız '1. İşe yaramaz, yararsız, kötü 2. Zayıf (not)' < *qanağattanarlq* '1. Yeterli, tatmin edici 2. İyi ile zayıf arasındaki, geçer, orta, vasat not' (KTTTS, 284).

qanağattanğışsı '1. Tatmin edici olmayan, yetersiz, az 2. Zayıf (not)' < *qanağattan-* '1. Kanaat etmek, yetinmek 2. Razi olmak' (KTTTS, 284).

qansız '1. Kansız, kanı olmayan 2. Kupkuru, zayıf' < *qan* 'kan' (KTTTS, 285).

qantsız 'şekersiz, şeker konulmamış' < *qant* 'kesme şeker' (KTTTS, 286).

qapersiz 'hiçbir şey düşünmeden, meraksız, rahat' < *qaper* 'akıl, düşünce, yâd' (KTTTS, 288).

qapısız '1. Hazırlıksız, gafil 2. İhtiyatla, dikkatlice' < *qapı* (ı) '1. Gafil, dalgın, habersiz 2. Yanlışlık, hata 3. Fırsat; uygun zaman, durum' (KTTTS, 289).

qarajatsız 'parasız, pulsuz, ödeneksiz' < *qarajat* 'para pul, para, ödenek' (KTTTS, 290).

qararsız 'kararsız, kanaatsiz, doyumsuz' < *qarar* 'karar' (KTTTS, 293).

qarawsız 'bakımsız, terk edilmiş, yüzüstü bırakılmış' < *qara-* (ııı) '1. Bakmak, göz atmak 2. Aramak, araştırmak 3. Yoklamak, incelemek, denemek 4. Dikkate almak, değerlendirmek 5. Beklemek, oylanmak 6. İlgilenmek, uğraşmak 7. Ait olmak, bağlı olmak 9. Bağlamak 10. incelemek, değerlendirmek' (KTTTS, 293).

qarjıssız 'parasız, ödeneği olmayan' < *qarjı* (ı) 'para, maliye, finans' (KTTTS, 295).

qaruwsız '1. Silahsız 2. Hâlsiz, güçsüz' < *qaruw* '1. Silah 2. Alet, edevat 3. Güç, kuvvet' (KTTTS, 296).

qasiyetsiz ‘haysiyetsiz, onursuz, şerefsiz’ < *qasiyet* ‘haysiyet, şeref, onur’ (KTTTS, 298).

qatersiz ‘tehlikesiz, muhatarasız’ < *qater* ‘tehlike, muhatara’ (KTTTS, 300).

qatesiz ‘yanlışsız, hatasız, kusursuz’ < *qate* ‘hata, yanlış, kusur’ (KTTTS, 300).

qatıqsız ‘katığı olmayan, katıksız’ < *qatıq* (u) ‘yemeğin lezzetini arttırmak için katılan et, yağ, süt vb. maddeler, katık’ (KTTTS, 302).

qatıssız ‘alâkasız, ilgisiz, bağlantısız’ < *qatıs* (i) ‘1. Katılma, iştirak etme 2. İlgi, münasebet bağlantı’ (KTTTS, 302).

qawipsiz ‘tehlikesiz, güvenli’ < *qawip* ‘tehlike’ (KTTTS, 304).

qayawsız ‘kedersiz, dertsiz, üzüntüsüz’ < *gayaw* ‘kaygı, keder, elem, hüzn, acı, dert’ (KTTTS, 305).

qiymulsız ‘hareketsiz’ < *qiymıl* ‘1. Hareket 2. Faaliyet, harekât’ (KTTTS, 306).

qiysapsız ‘1. Çok fazla, hesapsız 2. Kanaatsiz, doyumsuz’ < *qiysap* ‘hesap’ (KTTTS, 307).

qiysınsız ‘mantıksız, yersiz, uygunsuz’ < *qiysın* ‘elverişli, uygun zaman, fırsat’ (KTTTS, 307).

qiyındıqsız ‘zorluk çekmeden, kolay’ < *qiyındıq* ‘çetinlik, zorluk, müşküllük’ (KTTTS, 308).

qiyırsız ‘uçsuz, bucaksız, sınırsız, sonsuz’ < *qiyır* ‘1. Uzak, ırak 2. Uç, kenar’ (KTTTS, 308).

qıyanatsız ‘zorluk çıkarmayan; eziyet, cefa etmeyen’ < *qıyanat* ‘zorluk, eziyet, zulüm’ (KTTTS, 309).

qozğawsız ‘hareketsiz, kıpırtısız, durgun’ < *qozğa-* ‘itelemek, kımıldatmak, hareket ettirmek’ (KTTTS, 311).

qolaysız ‘uygunsuz, elverişsiz’ < *golay* ‘uygun, layık’ (KTTTS, 313).

qolapaysız ‘hantal, ağırkanlı, mıymıntı’ < *qolapay* ‘hantal, ağırkanlı, mıymıntı’ (KTTTS, 314).

qonımsız ‘üstüne oturmayan, uygunsuz, yaraşmayan’ < *qonım* ‘giyimin vücuda oturma, yakışması’ (KTTTS, 317).

qoñsız ‘zayıf, çelimsiz, cılız’ < *qoñ* ‘1. Hayvanın sağrı eti 2. Hayvanın semizliği, besililiği’ (KTTTS, 318).

qorğansız ‘1. Desteksiz, müdafaasız, dayanaksız 2. Kimsesiz, sahipsiz’ < *qorğan* (ı) ‘1. Kale, hisar 2. Sur 3. Dayanak, destek’ (KTTTS, 320).

qoreksiz ‘besinsiz, gıdasız’ < *qorek* ‘yemek, gıda, besin’ (KTTTS, 321).

qorqınışsız ‘korkusuz, tehlikesiz’ < *qorqınış* ‘korku, dehşet’ (KTTTS, 321).

qosaqsız ‘eşsiz, dul, bekâr’ < *qosaq* ‘eşlerden her biri’ (KTTTS, 322).

qospasız ‘temiz, saf, halis, katışıksız’ < *qospa* (u) ‘1. Karışım 2. Bir şeyin içerisine katılan şey, katkı, katkı maddesi’ (KTTTS, 323).

qosımşasız ‘1. Eksiz 2. Açık, samimî; içten’ < *qosımşa* (i) ‘ilave, ek’ (KTTTS, 323).

quwatsız ‘1. Güçsüz, kuvvetsiz, hâlsiz 2. Kalorisi az, düşük kalorili’ < *quwat* ‘1. Güç, kuvvet, derman 2. Besinlere bağlı enerji, kalori’ (KTTTS, 326).

Qudaysız ‘Allahsız, dinsiz, ateist’ < *Quday* ‘Huda, Allah’ (KTTTS, 329).

qulıqsız ‘isteksiz, hevessiz, gönülsüz’ < *qulıq* (i) ‘mizaç, karakter’ (KTTTS, 333).

qunarsız ‘1. Verimsiz, çorak 2. Besin değeri düşük 3. Etkisiz, anlamsız, önemsiz (söz)’ (KTTTS, 335) < *qunar* ‘bir şeyin verimli veya faydalı olma özelliği’ (Yüce, 1984: 181).

qunsız (i) ‘1. Değersiz, ucuz 2. İtibarsız, değersiz 3. Anlamsız, önemsiz’ < *qun* (u) ‘1. Değer, bedel 2. Fiyat, paha 3. Kadir, kıymet’ (KTTTS, 335).

qunsız (u) ‘1. Kan bedeli istenmeyen 2. Arayanı, soranı olmayan, kimsesiz, garip’ < *qun* (i) ‘öldürülmüş kimse için ödenen para, kan hakkı’ (KTTTS, 335).

quntsız ‘dikkatsiz, özensiz, ilgisiz, isteksiz’ < *qunt* ‘1. Titizlik, özen 2. istek, arzu, heves, ilgi’ (KTTTS, 335).

qupiyasız ‘gizli saklı olmayan, alenî’ < *qupiya* ‘sır, giz’ (KTTTS, 336).

quralsız ‘1. Aletsiz, edevatsız 2. Silahsız’ < *qural* ‘1. Alet, edevat 2. Silah, teçhizat’ (KTTTS, 337).

qutsız ‘kutsuz, bereketsiz, uğursuz, şanssız’ < *qut* ‘kut, servet, bereket, uğur’ (KTTTS, 340).

qıbarsız ‘hareketsiz, kıpırtısız’ < *qıbar* ‘ağır, aheste, yavaş hareket, kıpırtı, kımıltı’ (KTTTS, 341).

qılawatsız ‘saf, temiz, pak’ < *qılaw* (u) ‘1. Gereksiz, lüzumsuz eşya, ıvır zıvır 2. Art niyet, kötü düşünce’ (KTTTS, 345).

qırsız ‘beceriksiz, sakar’ < *qır* (i) ‘1. Kır, bozkır 2. Bıçak vb. şeylerin sırtı 3. Ütü çizgisi 4. Hüner, maharet 5. Beceri, işe yatkınlık’ (KTTTS, 350).

qıtıqsız ‘gıdıklanmayan’ < *qıtıq* ‘gıdık’ (KTTTS, 353).

lajsız ‘naçar, çaresiz’ < *laj* ‘çözüm, yol, çıkış’ (KTTTS, 355).

laysız ‘berrak, duru, tertemiz’ < *lay* (u) ‘bulanık, duru olmayan’ (KTTTS, 355).

layıqsız ‘uygun olmayan, yaraşmayan’ < *layıq* ‘uygun, layık, makul, münasip’ (KTTTS, 355).

lañsız ‘kavgasız, sakin, kargaşasız’ < *lañ* ‘isyan, kargaşa’ (KTTTS, 356).

lâzzatsız ‘zevksiz, zevksiz olan’ < *lâzzat* ‘lezzet, zevk, haz’ (KTTTS, 357).

logikasız ‘mantıksız, sistemsiz’ < *logika* ‘mantık, lojik’ (KTTTS, 359).

lupasız ‘üzerinde elbise olmayan, çıplak’ < *lupa* ‘eskimiş elbise, yıpranmış giysi’ (KTTTS, 359).

mağlumatsız ‘bilgisiz, malumatsız’ < *mağlumat* ‘malûmat, bilgi’ (KTTTS, 365).

mağinasız ‘bir manası olmayan, manasız, anlamsız’ < *mağına* ‘1. Anlam, mana 2. İçerik, nitelik, muhteva’ (KTTTS, 365).

mazasız ‘1. Huysuz, geçimsiz 2. Karışık, yoğun, hareketli’ < *maza* ‘keyif, rahat, huzur’ (KTTTS, 362).

mazmunsız ‘mazmunsuz, içeriksiz, muhtevatsız, anlamsız’ < *mazmun* ‘1. Mazmun, muhteva, içerik 2. Mana, anlam’ (KTTTS, 362).

maysız ‘yağsız’ < *may* ‘yağ’ (KTTTS, 363).

maqsatsız ‘maksatsız, amaçsız, gayesiz’ < *maqsat* ‘maksat, amaç, gaye’ (KTTTS, 364).

malsız ‘hayvanı olmayan, fakir’ < *mal* (ı) ‘1. Deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal 2. Mal mülk, varlık, zenginlik’ (KTTTS, 366).

mandımsız ‘bereketsiz, verimsiz’ < *mandı-* ‘ilerlemek, gelişmek, onmak’ (KTTTS, 367).

mañdaysız ‘talihsiz, bahtsız, şanssız’ < *mañday* ‘1. Alın 2. Kapının üst tarafı 3. Öncü bölük, avangart 4. Bir şeyin en iyisi, seçkin, güzide’ (KTTTS, 367).

mañızsız ‘önemsiz, değersiz, ehemmiyetsiz’ < *mañız* (ı) ‘önem, değer, mahiyet’ (KTTTS, 368).

mardımsız ‘yetersiz, az, cüzi’ < *mardım* ‘verim, semere, randıman’ (KTTTS, 368).

marhabatsız ‘hüsniyetsiz, şefkatsiz, merhametsiz’ < *marhabat* ‘merhamet, hüsnüniyet, iyilik, şefkat’ (KTTTS, 369).

maşaqatsız ‘meşakkatsiz, sıkıntısız’ < *maşaqat* ‘meşakkat, güçlük, sıkıntı, zorluk’ (KTTTS, 371).

maşinasız ‘1. Arabasız, arabası olmayan 2. Makinesiz’ < *maşına* ‘1. Araba, otomobil, oto 2. Makine’ (KTTTS, 371).

mâdeniyetsiz ‘kültürsüz, kültürü olmayan’ < *mâdeniyet* ‘kültür’ (KTTTS, 372).

mâlimetsiz ‘malumatsız, bilgisiz’ < *mâlimet* ‘malûmat, bilgi’ (KTTTS, 372).

mâlimsiz ‘bilinmez, belirsiz’ < *mâlim* ‘malûm, açık, bilinen’ (KTTTS, 373).

mânsiz ‘anlamsız, manasız, ehemmiyetsiz’ < *mân* ‘anlam, mana, muhteva, içerik, önem’ (KTTTS, 373).

mânissiz ‘anlamsız, manasız, ehemmiyetsiz’ < *mânis* ‘anlam, mana, muhteva, içerik, önem’ (KTTTS, 373).

māwesiz ‘meyvesiz’ < *māwe* ‘meyve’ (KTTTS, 374).

mejesiz ‘sınırsız, ölçüsüz’ < *meje* ‘hat, sınır, hudut’ (KTTTS, 375).

mezgilsiz ‘zamansız, vakitsiz’ < *mezgil* ‘1. Mevsim, sezon 2. Süre, vakit’ (KTTTS, 375).

meyirsiz ‘merhametsiz, şefkatsiz, katı’ < *meyir* ‘iyi niyet, merhamet, şefkat, sevecenlik’ (KTTTS, 376).

meyirimsiz ‘merhametsiz, duygusuz’ < *meyirim* ‘merhamet, şefkat’ (KTTTS, 376).

mekensiz ‘mekânsız, yersiz’ < *meken* ‘mekân, yer’ (KTTTS, 376).

meñsiz ‘1. Beni olmayan, bensiz 2. Lekesiz, temiz’ < *meñ* ‘çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı, ben’ (KTTTS, 378).

merzimsiz ‘müddetsiz, zamansız, süresiz’ < *merzim* ‘süre, vakit, miat’ (KTTTS, 378).

mehnatsız ‘mihnetsiz, sıkıntısız, çilesiz’ < *mehnat* ‘mihnet, azap, zorluk’ (KTTTS, 379).

mıysız ‘beyinsiz, akılsız, alık’ < *mıy* (ı) ‘beyin’ (KTTTS, 381).

motorsız ‘motorsuz’ < *motor* (KTTTS, 384).

mölşersiz ‘ölçüsüz, sayısız, hesapsız’ < *mölşer* ‘miktar, sayı, ölçü’ (KTTTS, 385).

muzıkasız ‘müziksiz’ < *muzıka* ‘müzik’ (KTTTS, 385).

muqabasız ‘ciltsiz, kapsız’ < *muqaba* ‘kitap ve defter cildi, mukavva, karton’ (KTTTS, 386).

muqiyatsız ‘dikkatsiz, ehemmiyetsiz, tedbirsiz’ < *muqiyat* ‘dikkatle, ihtiyatla’ (KTTTS, 386).

muqtajsız ‘ihtiyaç hissetmeyen, muhtaç olmayan’ < *muqtaj* ‘ihtiyaç, gereksinim’ (KTTTS, 386).

munarsız ‘bulutlu olmayan, açık hava’ < *munar* ‘bulutlu, sisli, puslu hava’ (KTTTS, 387).

muñsız ‘kaygısız, tasasız’ < *muñ* ‘kaygı, keder, hüzn, elem’ (KTTTS, 387).

muragersiz ‘varisi, mirasçısı olmayan’ < *murager* ‘mirasçı, varis’ (KTTTS, 387).

murtsız ‘bıyıksız’ < *murt* ‘bıyık’ (KTTTS, 388).

murşasız ‘çaresiz, imkânsız’ < *murşa* ‘imkân, fırsat’ (KTTTS, 388).

müdirissiz ‘duraksamadan, dili dolaşmadan, tereddüt etmeden’ < *müdiris* ‘durma, duraklama’ (KTTTS, 389).

mültiksiz ‘kusursuz, noksansız, eksiksiz’ < *mültik* ‘pürüz, aksama, kusur, noksan’ (KTTTS, 389).

müsinsiz ‘gösterişsiz, yakışıksız, çirkin’ < *müsin* ‘1. Vücut, beden 2. Büst, heykel’ (KTTTS, 390).

musqılsız ‘alaysız, şakasız, ciddi’ < *musqıl* ‘hiciv, alay, yergi, istihza’ (KTTTS, 393).

minezsiz ‘karaktersiz, kişiliksiz’ < *minez* ‘huy, karakter, mizaç’ (KTTTS, 394).

minsiz ‘pürüzsüz, kusursuz’ < *min* (i) ‘eksiklik, noksanlık, kusur’ (KTTTS, 394).

nazsız ‘nazsız, cilvesiz’ < *naz* (i) ‘naz, cilve’ (KTTTS, 395).

namıssız ‘namussuz, şerefsiz, arsız’ < *namıs* ‘namus, şeref, ar’ (KTTTS, 396).

nanğısız ‘inanılmaz, inanılması zor’ < *nan-* (u) ‘inanmak’ (KTTTS, 396).

nanımsız ‘inanılmaz, inandırıcı olmayan’ < *nanım* ‘inanç, inanış’ (KTTTS, 397).

narıqsız ‘1. Sabit bir piyasa fiyatı olmayan, istikrarsız 2. Değersiz, kıymetsiz’ < *narıq* ‘1. Piyasa, pazar 2. Değer, kıymet’ (KTTTS, 397).

närsiz ‘1. Gıdasız, besinsiz 2. Besin değeri düşük’ < *när* ‘gıda, aş, besin’ (KTTTS, 400).

näsilsiz ‘soysuz, soyu bozuk’ < *näsil* ‘ırk, soy’ (KTTTS, 400).

näticesiz ‘sona ulaşmayan, neticesiz, sonuçsuz, güdük’ < *nätice* ‘netice, sonuç’ (KTTTS, 400).

negizsiz ‘asılsız, temelsiz, esassız’ < *negiz* ‘esas, temel, asıl, ana’ (KTTTS, 401).

nekesiz ‘nikâhsız’ < *neke* ‘nikâh’ (KTTTS, 401).

nursız ‘nursuz, ışıksız, sönük’ < *nur* ‘nur, ışık’ (KTTTS, 403).

nısapsız ‘aç gözlü, kanaatsiz’ < *nısap* ‘yetinme, kanaat’ (KTTTS, 404).

nışanasız ‘belgisiz, işaretsiz’ < *nışana* ‘nişan, iz, belirti, alâmet’ (KTTTS, 404).

oysız ‘1. Fikirsiz, düşüncesiz, akılsız 2. Tasasız, gamsız’ < *oy* (i) ‘düşünce, fikir’ (KTTTS, 409).

oñtaysız ‘uygun, müsait, yatkın olmayan; elverişsiz’ < *oñtay* ‘zamanı gelen, uygun, müsait, elverişli durum’ (KTTTS, 414).

opasız ‘1. Hain, iki yüzlü 2. Sözünde durmayan, namert, döneke, vefasız’ < *opa* (u) ‘Şefkat, merhamet, vefa’ (KTTTS, 414).

oramsız ‘1. Beceriksiz, eli yatkın olmayan 2. Uygunsuz, yersiz, kaba davranış’ < *oram* ‘1. Ambalaj, paket 2. Üslup’ (KTTTS, 416).

orınsız ‘1. Yeri olmayan, yersiz 2. Uygunsuz, yersiz’ < *orın* ‘yer, mekân’ (KTTTS, 418).

ospaqsız ‘açıkça, doğrudan anlatılan’ < *ospaq* ‘ima, ihsas’ (KTTTS, 419).

otsız (i) ‘1. Odsuz, ateşsiz 2. Cesaretsiz, gönülsüz’ < **ot** (i) ‘1. Od, ateş 2. Güç, kuvvet, cesaret’ (KTTTS, 420).

otsız (u) ‘otsuz (yer)’ < **ot** (KTTTS, 420).

otunsız ‘odunsuz, yakacaksınız’ < **otın** ‘odun, yakacak, yakıt’ (KTTTS, 420).

özgerissiz ‘eskisi gibi, değişmemiş’ < **özgeris** ‘değişiklik, değişme, değişim’ (KTTTS, 424).

ökinişsiz ‘gamsız, kaygısız, düşüncesiz, pişman olmayan’ < **ökiniş** ‘pişmanlık, nedamet’ (KTTTS, 426).

ölşemsiz ‘1. Ölçüsüz 2. Pek, çok, aşırı’ < **ölşem** ‘ölçü, miktar’ (KTTTS, 427).

ölşewsiz ‘ölçüsüz, hesapsız, sayısız’ < **ölşe-** ‘ölçmek, tartmak’ (KTTTS, 427).

önegesiz ‘terbiyesiz, görgüsüz’ < **önege** ‘1. Örnek 2. Terbiye’ (KTTTS, 428).

önersiz ‘hünersiz, beceriksiz’ < **öner** ‘1. Sanat 2. Hüner, maharet’ (KTTTS, 429).

önimsiz ‘verimsiz, verimi az’ < **önim** ‘mahsul, ürün’ (KTTTS, 429).

öñsiz ‘1. Rengi atmış, solgun, bozarmış 2. Beti benzi solmuş, sararmış 3. Çirkin, yakışksız’ < **öñ** ‘1. Yüz, sima, çehre, bet 2. Bir şeyin ön tarafta bulunan yüzü, çehre 3. Renk’ (KTTTS, 430).

öresiz ‘bilgisiz, ufku dar’ < **öre** (i) ‘insanların ufku, bilgi derecesi’ (KTTTS, 431).

örkeşsiz ‘hörgüçsüz’ < **örkeş** ‘devenin sırtındaki tümsek, çıkıntı, hörgüç’ (KTTTS, 431).

örneksiz ‘desensiz, nakışsız, süslenmemiş sade’ < **örnek** ‘nakış, işleme, süs, bezeme, bezgi, bezek’ (KTTTS, 431).

örsiz ‘yokuşu olmayan, düz’ < **ör** (i) ‘yokuş, yamaç, bayır’ (KTTTS, 432).

örissiz ‘1. Otlaksız, yaylaksız, merasız 2. Hısım akrabası olmayan, kimsesiz’ < **öris** (i) ‘1. Hayvanların otladığı otu bol yer, otlak 3. Soy, sülale, hısım, akraba’ (KTTTS, 432).

ötewsiz ‘karşılığı olmayan, ödemesiz’ < **öte-** (i) ‘ödemek, yerine getirmek’ (KTTTS, 433).

ötkelsiz ‘geçitsiz, geçidi olmayan, geçit vermez, sarp’ < **ötkel** ‘geçiş, geçit’ (KTTTS, 433).

ötimsiz ‘istenmeyen, değersiz’ < **ötim** ‘istenen, satılan’ (KTTTS, 434).

ötiriksiz ‘yalan olmayan, doğru, gerçek’ < **ötirik** ‘yalan, aldatma, uydurma’ (KTTTS, 434).

paydasız ‘faydasız, yararsız, gereksiz’ < **payda** ‘fayda’ (KTTTS, 435).

payımsız ‘ağırbaşlı, sağduyulu olmayan, mantıksız’ < **payım** ‘derin düşünce, anlam, kavram’ (KTTTS, 435).

panasız ‘1. Evsiz, barksız, yurtsuz 2. Korumasız, kimsesiz’ < **pana** ‘1. Barınak,

sığınak, kulübe 2. Dayanak, destek' (KTTTS, 436).

parıqsız 'farksız, anlayışsız, düşüncesiz' < *parıq* '1. Fark, özellik 2. Mahiyet, ehemmiyet, önem' (KTTTS, 438).

pärmensiz 'güçsüz, kuvvetsiz, etkisiz' < *pärmen* '1. Ferman, emir 2. Güç, kuvvet' (KTTTS, 440).

päruwaysız 'gamsız, tasasız' < *päruway* 'şuur, bilinç, hatır' (KTTTS, 440).

pätuwasız '1. Sözünde durmayan, kaypak 2. Verimsiz, bereketsiz' < *pätuwa* 'karar, hüküm, vade, anlaşma' (KTTTS, 440).

peyilsiz 'isteksiz, gönülsüz' < *peyl* (u) 'razı, hazır' (KTTTS, 441).

pışaqsız 'bıçağı olmayan, bıçaksız' < *pışaq* 'bıçak' (KTTTS, 447).

pişinsiz 'çirkin, yakışksız, sevimsiz' < *pişin* 'eşyanın dış görünüşü, şekil, forma' (KTTTS, 448).

rabaysız 'şekilsiz, biçimsiz, hantal' < *rabay* 'şekil, görünüş, yüz, çehre' (KTTTS, 449).

raqımsız 'garazkâr, merhametsiz, acımasız' < *raqım* 'merhamet, acıma, şefkat, şefa'at' (KTTTS, 450).

reñsiz 'rengi kaçmış, çirkin' < *reñ* 'sağlıklı, canlı görünüm (yüz)' (KTTTS, 453).

repetsiz 'suratsız, sevimsiz' < *repet* 'yüz, sima, çehre' (KTTTS, 453).

retsiz 'gelişi güzel, rastgele, düzensiz' < *ret* 'düzen, sıra' (KTTTS, 453).

rızıqsız 'rıziksız, nasipsiz, kısmetsiz' < *rızıq* 'rızık, nasip, kısmet' (KTTTS, 454).

riyasız 'riyasız, içten, samimi' < *riya* 'riya, ikiyüzlülük' (KTTTS, 454).

ruqsatsız 'izinsiz, ruhsatsız' < *ruqsat* 'müsaade, izin, ruhsat' (KTTTS, 455).

rızıqsız 'rıziksız, kısmetsiz, nasipsiz' < *rızıq* 'rızık, nasip, kısmet' (KTTTS, 455).

sabırsız 'sabırsız, tahammülsüz' < *sabır* 'sabır, tahammül, dayanma' (KTTTS, 458).

sağatsız '1. Saatsiz 2. Vakitsiz, zamansız' < *sağat* 'saat' (KTTTS, 458).

saqalsız 'sakalsız' < *saqal* 'sakal' (KTTTS, 461).

sanasız '1. Şuursuz, bilinçsiz, akılsız, ahmak 2. Aptal gibi' < *sana* (ı) 'şuur, bilinç' (KTTTS, 466).

sansız 'sayısız, hesapsız, çok sayıda' < *san* 'sayı, hesap' (KTTTS, 466).

sañılawısız '1. Aralıksız, yarıksız, deliksiz 2. Akılsız, şuursuz' < *sañılaw* '1. Yarık, açıklık, delik 2. Akıl, şuur' (KTTTS, 467).

sapasız 'kalitesiz, niteliksiz' < *sapa* 'kalite, nitelik' (KTTTS, 467).

satuwsız ‘parasız, bedava’ < *sat-* ‘satmak’ (KTTTS, 471).

sawatsız ‘cahil, öğrenim görmemiş, okumamış’ < *sawat* ‘okuma yazma’ (KTTTS, 472).

sawdasız ‘parasız, bedava’ < *sawda* ‘ticaret, alış veriş’ (KTTTS, 472).

säykessiz ‘uygunsuz, münasebetsiz’ < *säykes* (i) ‘uygun, münasip, mütenasip’ (KTTTS, 474).

sänsiz ‘yakışksız, çirkin’ < *sän* ‘güzellik, şıklık, zariflik’ (KTTTS, 475).

sätsiz ‘şanssız, uğursuz’ < *sät* ‘1. An, lâhza, zaman 2. Hayırlı, uygun, elverişli zaman, fırsat’ (KTTTS, 476).

säwlesiz ‘1. Işıksız, karanlık 2. Akılsız, şuursuz, düşüncesiz’ < *säwle* ‘1. Işın, ışık, şule 2. Parıltı 3. Akıl, şuur’ (KTTTS, 476).

sebepsiz ‘sebepsiz, nedensiz, mazeretsiz’ < *sebepe* (KTTTS, 476).

sezimsiz ‘duygusuz, hissiz, katı’ < *sezim* ‘duygu, his, sezgi’ (KTTTS, 477).

sengisiz ‘inanılmaz’ < *sen-* (u) ‘inanmak, güvenmek, kanmak’ (KTTTS, 479).

senimsiz ‘inançsız, güvenilmez, itimatsız, şüpheli’ < *senim* ‘inanç, güven, itimat’ (KTTTS, 479).

siyqsız ‘çirkin, biçimsiz’ < *siyiq* ‘dış görünüş, biçim, çehre’ (KTTTS, 483).

sözsiz ‘sözsüz, tartışmasız, kayıtsız, şartsız’ < *söz* (KTTTS, 489).

surawsız ‘1. Sorusuz, sualsiz 2. İzinsiz, ruhsatsız’ < *suraw* ‘sual, soru’ (KTTTS, 494).

sursız ‘çirkin, yakışksız, tipsiz’ < *sur* (i) ‘çehre, yüz, sima’ (KTTTS, 494).

surıqsız ‘çirkin, güzel olmayan’ < *surıq* ‘dış görünüş’ (KTTTS, 495).

süyeksiz ‘kemiksiz’ < *süyek* ‘kemik’ (KTTTS, 495).

süyewsiz ‘dayanıksız, desteksiz, savunmasız’ < *süye-* ‘desteklemek, dayamak’ (KTTTS, 496).

süykimsiz ‘sevimsiz, hoş gitmeyen’ (KTTTS, 496) < *süykim* ‘çekicilik, alımlılık, sevimlilik’ (QÄTS, 2011: S-T 405).

süreñsiz ‘rengi kaçmış, solgun’ (KTTTS, 498) < *süren* ‘renk, gösteriş’ (Yüce, 1984: 250).

sütsiz ‘1. Sütü az, sütsüz (inek) 2. Süt katılmamış, süt eklenmemiş (çay vs.)’ < *süt* (KTTTS, 498).

sıbdırsız ‘hıştırsız, sessiz’ < *sıbdır* ‘fısıltı, hıştırtı’ (KTTTS, 499).

sıbtıssız ‘sessiz, sedasız’ < *sıbtıs* ‘ses, seda’ (KTTTS, 499).

sıysız ‘değersiz, saygın olmayan, itibarsız’ < *sıy* (i) ‘saygı, hürmet, değer’ (KTTTS, 500).

sıyimsız ‘1. Geçimsiz, saygın olmayan, itibarsız 2. Uygunsuz, elverişsiz, yarayışsız 3. Kapasitesiz, hacimsiz, dar’ < *sıyım* ‘kapasite, hacim’ (KTTTS, 501).

sıldırısz ‘şırıltısız, sessiz’ < *sıldır* (i) ‘şırıltı, şingirtı’ (KTTTS, 502).

sınawsız ‘eleştirilmeden, eleştiriye konu olmadan’ < *sına-* (u) ‘eleştirmek, tenkit etmek’ (KTTTS, 504).

sırsız (i) ‘gizlisi saklısı olmayan’ < *sır* (KTTTS, 506).

sırsız (u) ‘boyanmamış, boyasız’ < *sır* (u) ‘boya’ (KTTTS, 506).

siñimsiz ‘sindirimi zor, hazmedilmesi kolay olmayan’ < *siñ-* ‘(koku vs.) sinmek’ (KTTTS, 508).

tabansız ‘1. Tabanı çakılmamış olan, tabansız 2. Sebatsız, dayanıksız, istikrarsız, azimsiz’ < *taban* ‘ayak tabanı’ (KTTTS, 509).

tabıssız ‘1. Kazançsız, gelirsiz, kârsız, faydasız 2. Neticesiz, başarısız’ < *tabıs* (i) ‘kâr, gelir, kazanç, fayda’ (KTTTS, 510).

talantsız ‘yeteneksiz, kabiliyetsiz, beceriksiz’ < *talant* ‘yetenek, özel kabiliyet’ (KTTTS, 514).

talapsız ‘1. Talebi olmayan, isteksiz, arzusuz, maksatsız, amaçsız 2. Talep

etmeden, amaçsızca, maksatsızca’ < *talap* ‘istek, heves, talep’ (KTTTS, 515).

talassız ‘şüpheye, tartışmaya, münakaşaya yol vermeyen’ < *talas* (i) ‘belirli bir konudaki fikir ayrılığı, fikir kavgası, tartışma, polemik’ (KTTTS, 515).

talğamsız ‘zevksiz, zevk sahibi olmayan, seçmesini bilmeyen’ < *talğam* ‘zevk, beğeni’ (KTTTS, 515).

talğawsız ‘özensizce, itina göstermeden’ < *talğa-* ‘seçmek, seçici olmak, tercih etmek’ (KTTTS, 515).

taldawsız ‘tahlilsiz; analiz, inceleme yapılmamış olan’ < *talda-* ‘yorumlamak, çözümlemek, tahlil etmek, analiz etmek, incelemek’ (KTTTS, 515).

tanığsız ‘tanınmayacak derecede değişmiş olan’ < *tanı-* ‘tanımak, teşhis etmek’ (KTTTS, 518).

tartımsız ‘çekici olmayan, sevimsiz’ < *tartım* (i) ‘çekicilik, cazibe, alımlılık’ (KTTTS, 523).

tartıssız ‘tartışmasız, çekişmesiz, münakaşasız’ < *tartıs* ‘çekişme, mücadele, münakaşa, atışma, dalaşma, tartışma, polemik’ (KTTTS, 524).

tatawsız ‘gizlisi saklısı olmayan, açık’ < *tataw* ‘art niyet, kötü düşünce, sinsî fikir’ (KTTTS, 525).

tatumsız ‘1.Yavan, tatsız 2. İşe yaramaz, faydasız, değersiz’ < *tatım* (u) ‘değer, kıymet, önem’ (KTTTS, 525).

tawansız ‘azimsiz, güçsüz, pısrık’ < *tawan* ‘güç, kuvvet, mecal, derman’ (KTTTS, 526).

tälimsiz ‘eğitimsiz, terbiyesiz, görgüsüz’ < *tälim* ‘talim, terbiye’ (KTTTS, 527).

tärbiyesiz ‘terbiyesiz, görgüsüz, ahlâksız’ < *tärbiye* ‘terbiye, eğitim’ (KTTTS, 528).

tärtipsiz ‘1. Düzensiz, tertipsiz, gelişigüzel 2.Terbiyesiz, yaramaz’ < *tärtip* ‘tertip, disiplin, düzen’ (KTTTS, 528).

tüwelsiz ‘bağımsız, erkli’ (KTTTS, 529).

tejewsiz ‘sınırsız, engelsiz, ölçüsüz’ < *teje-* ‘durdurmak, frenlemek, engel olmak, hızını kesmek’ (KTTTS, 530).

tekserüwsiz ‘kontROLSÜZ, gözetimsiz, teftişsiz’ < *tekser-* ‘kontrol etmek, denemek’ (KTTTS, 531).

teksiz 1. Soyu belli olmayan, soysuz 2. Terbiyesiz, görgüsüz’ < *tek* (u) ‘soy, nesil, kök, köken’ (KTTTS, 531).

teñdessiz ‘eşsiz benzersiz, emsalsiz, eşi benzeri olmayan’ < *teñdes* ‘denk, eşit, denктаş’ (KTTTS, 533).

teñnewsiz ‘1. Benzersiz, eşsiz, emsalsiz 2. Sınırsız, ölçüsüz, hadsiz, hesapsız’ < *teñe-* ‘denk hâle getirmek, denkleştirmek’ (KTTTS, 533).

teñsiz ‘1. Denk, eşit, benzer olmayan 2. Eşsiz, benzersiz, emsalsiz’ < *teñ* (u) ‘denk, aynı ölçüde, eşit’ (KTTTS, 534).

tergewsiz ‘sorgusuz sualsiz, soruşturmasız’ < *tergew* ‘sorgu, soruşturma’ (KTTTS, 535).

tiyeksiz ‘1. Köprüsüz (müzik aleti) 2. Sürgüsüz’ < *tiyek* ‘1. Müzik aletlerinde köprü 2. Sürgü, kapı mandalı’ (KTTTS, 536).

tiyinsiz ‘parasız, akçesiz’ < *tiyin* ‘akçe, para’ (KTTTS, 537).

tiyimsiz ‘uygunsuz, elverişsiz, karsız, faydasız’ < *tiy-* ‘1. Değmek, dokunmak, temas etmek 2. Bir şeyi elde etmek, sahiplenmek’ (KTTTS, 537).

tiyissiz ‘yersiz, uygunsuz, gereksiz’ < *tiyis* (i) ‘zorunlu, mecburi, gerek, lâzım’ (KTTTS, 537).

tiyanaqsız ‘sabit olmayan, istikrarsız, düzensiz’ < *tiyanaq* ‘sabitlik, devamlılık’ (KTTTS, 537).

toyimsiz ‘doyumsuz, kanaatsiz, açgözlü’ < *tayım* ‘doyum, tatmin, kanaat’ (KTTTS, 540).

toqtawsız ‘1. Durmadan, durmaksızın, aralıksız 2. Engelsiz, mânisiz, hemen’ < *toqtaw* ‘durma, duraklama, duraklayış, ara verme’ (KTTTS, 540).

tolassız ‘aralıksız, durmadan (yağmur, rüzgar vb.)’ < *tolas* ‘ara, yavaşlama,

sükûnet; sessizlik; sakinlik, duraklama' (KTTTS, 541).

tolimsiz 'yeterli dereceye gelmemiş, olgunlaşmamış, eksik, yetersiz' < *toI-* '1. Dolmak 2. Belirli bir yaşa gelmek 3. Etlenmek, semirmek' (KTTTS, 542).

toñgisiz 'üşümeyen, soğuğa karşı dayanıklı (kimse)' < *toñ-* (*u*) 'donmak, üşümek' (KTTTS, 543).

tosqawılsız 'engelsiz, setsiz' < *tosqawıl* '1. Baraj, set, engel 2. Pusu' (KTTTS, 546).

toyatsız 'doyumsuz, kanaatkâr olmayan' < *toyat* 'avcı kuşuna (kartal) yakaladığı hayvanın taze, sıcak etinden verilen parça' (KTTTS, 546).

tözgisiz 'dayanılmaz, çekilmez' < *töz-* 'dayanmak, direnmek, sabretmek' (KTTTS, 547).

tözimsiz 'dayanıksız, takatsiz, sabırsız' < *tözim* 'sabır, metanet, takat, dayanma' (KTTTS, 547).

tuwısqansız 'akrabasız, kimsesi olmayan' < *tuwısqan* 'akraba kimseler' (KTTTS, 552).

tuwıssız 'akrabasız, yakınsız' < *tuwıs* 'akraba' (KTTTS, 552).

tuğırsız 'konaklayacak yeri olmayan (avcı kuşu)' < *tuğır* (*i*) 'avcı kuşların konaklama yeri' (KTTTS, 553).

tuzsız 'tuzsuz, tuz ekilmemiş' < *tuz* (KTTTS, 553).

tuqımsız 'nesli tükenmiş, soyu kurumuş' < *tuqım* 'soy sülale, kök, köken' (KTTTS, 553).

tuldırsız 'hiçbir şeyi olmayan (kimse), çulsuz' < *tuldır* '(yer) çıplak, boş, ıssız' (KTTTS, 554).

turaqsız '1. Kalacak yeri yurdu olmayan (kimse) 2. Sabit olmayan, değişken 3. Kararsız' < *turaq* 'yaşanılan yer, mekân, mesken, durak' (KTTTS, 555).

turğısız 'yaşanmaz, dayanılmaz; boş, işe yaramaz' < *tur-* '(bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak' (KTTTS, 556).

turpatsız 'çelimsiz, çirkin' < *turpat* 'görünüş, biçim, tip' (KTTTS, 557).

turıqsız 'yatay durumda uzun olmayan, kısa' < *turıq* 'bir şeyin uzunluğu' (KTTTS, 557).

tusawsız 'kösteksiz, köstek vurulmamış' < *tusaw* 'köstek, bukağı' (KTTTS, 557).

tuspalsız 'tahminsiz, imasız, kinayesiz, dolaysız, direkt, doğrudan' < *tuspal* 'kinaye, ima' (KTTTS, 557).

tutqasız 'kolsuz, sapsız, tutamaksız' < *tutqa* 'tutamak, tutamaç, sap, kol' (KTTTS, 558).

tuşımsız 'tatsız, lezzetsiz' < *tuşım* 'tat, lezzet, tadım' (KTTTS, 559).

tuyaqsız ‘1. Ayak tırnağı olmayan, toynaksız 2. Nesli tükenmiş, soyu soku kurumuş’ < *tuyaq* ‘1. At, eşek, inek gibi hayvanların ayak tırnakları; toynak 2. Züriyet, çocuk’ (KTTTS, 559).

tübitsiz ‘tiftiği olmayan’ < *tübit* ‘tiftik’ (KTTTS, 559).

tüzetüwsiz ‘düzeltilmemiş, değıştirilmemiş’ < *tüzet-* ‘düzeltmek’ (KTTTS, 560).

tüzewsiz ‘düzeltilmemiş, değıştirilmemiş’ < *tüze-* ‘eğik durumdaki bir şeyi düzeltmek’ (KTTTS, 560).

tüysiksiz ‘1. Sezgisiz, ferasetsiz 2. Aptal, alık, ahmak’ < *tüysik* ‘duyuş, içgüdü, sezgi, algı’ (KTTTS, 561).

tüytiksiz ‘1. Sezgisiz, ferasetsiz 2. Aptal, alık, ahmak’ < *tüytik (ı)* ‘gönle düşen his, endişe, şüphe’ (KTTTS, 562).

tüyinsiz ‘1. Düşümsüz 2. Sonuçsuz, neticesiz, önemsiz’ < *tüyin (ı)* ‘1. Düşüm 2. Sonuç, netice; özet’ (KTTTS, 562).

tüpsiz ‘dipsiz, sınırsız, derin’ < *tüp* ‘dip, alt’ (KTTTS, 564).

türsiz ‘renksiz, biçimsiz, rengi atmış’ < *tür (ı)* ‘renk’ (KTTTS, 564).

tüssiz ‘rengi olmayan, renksiz’ < *tüs (ı)* ‘renk’ (KTTTS, 565).

tüsiniksiz ‘anlaşılmaz, müphem, anlaşılması zor’ < *tüsinik* ‘1. Görüş, fikir 2. Bilgi, açıklama’ (KTTTS, 566).

tütetüwsiz ‘ocağı tütmeyen, ocağı sönmüş’ < *tüte-* ‘tutmek’ (KTTTS, 566).

tyımsız ‘engelsiz, yasaklanmamış, serbest’ < *tyım* ‘alıkoyma, menetme, yasak’ (KTTTS, 567).

tinımsız ‘rahatsız; huzursuz, sabırsız’ < *tinım* ‘huzur, rahat, sükûnet’ (KTTTS, 569).

tıssız ‘kılıfsız, kapaksız’ < *tıs (ı)* ‘dış, yüz, kılıf’ (KTTTS, 571).

tyusuz ‘engelsiz, mânisiz, serbest, rahat’ < *ty-* ‘1. Kesmek, dindirmek 2. Yasaklamak, engellemek, alıkoymak’ (KTTTS, 571).

tizginsiz ‘1. Dizginsiz, dizgini olmayan 2. Dizginsiz, başıboş’ < *tizgin* ‘dizgin’ (KTTTS, 572).

tilewsiz ‘ümitsiz, ümidini kesmiş’ < *tilew* ‘dilek, ümit, arzu’ (KTTTS, 574).

tilmaşsız ‘tercümansız, çevirmensiz’ < *tilmaş* ‘çevirmen, tercüman, dilmaç’ (KTTTS, 574).

tilsiz ‘1. Dilsiz, konuşamayan, tat 2. Kaskatı kesilmiş, donup kalmış 3. Sessiz sakın’ < *til* ‘dil’ (KTTTS, 574).

tirewsiz ‘1. Desteksiz, dayanaksız, direksiz 2. Dayanacak, güvenecek, kimsesi olmayan’ < *tire-* ‘diremek, dayamak’ (KTTTS, 575).

tirkewsiz ‘kayıtsız, kaydı olmayan’ < *tirkew* ‘1. Kasa, damper, römork 2. ikametgâh adresi 3. Kayıt’ (KTTTS, 575).

tirliksiz ‘1. Hayat olmayan 2. işsiz, güçsüz’ (KTTTS, 575) < *tirlik* ‘ömür, hayat’ (Yüce, 1984: 287).

tirşiliksiz ‘1. Hayat olmayan, yaşamsız 2. Beceriksiz, kabiliyetsiz’ < *tirşilik* ‘hayat, yaşam’ (KTTTS, 575).

wayımsız ‘endişesiz, tasasız, kaygısız, korkusuz’ < *wayım* ‘vehim, endişe, kaygı’ (KTTTS, 577).

waqıtsız ‘zamansız, vakitsiz, vaktinden evvel, çok erken’ < *vaqıt* ‘vakit, zaman’ (KTTTS, 578).

wüdesiz ‘sözünde durmayan, sözünü tutmayan, dönek’ < *wäde* ‘ant, yemin’ (KTTTS, 578).

uwsız ‘zehirsiz’ < *uw* ‘zehir’ (KTTTS, 579).

uwıtsız ‘1. Zehirsiz, zararsız 2. Etkisiz, tesiri az’ < *uwıt* ‘zehrin etkisi, zehir’ (KTTTS, 580).

uğımsız ‘1. Anlaşılmaz, mantıksız 2. Akılsız, kafası çalışmayan’ < *uğım* ‘1. Kavram, mefhum 2. Anlam, önem’ (KTTTS, 581).

uğınıksız ‘anlaşılması güç, karışık, muğlâk’ < *uğın-* ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 581).

ujdansız ‘arsız, vicdansız, utanmaz’ < *ujdan* ‘ar, namus, vicdan’ (KTTTS, 581).

uyqassız ‘kafiyesiz, uyaksız’ < *uyqas* (ı) ‘kafiye, uyak’ (KTTTS, 582).

uyqırsız ‘uykusuz’ < *uyqı* (ı) ‘uyku’ (KTTTS, 583).

uqıpsız ‘özensiz, itinasız, ihmalkâr’ < *uqıp* ‘titizlik, itina, özen’ (KTTTS, 584).

ulsız ‘oğlu olmayan, oğulsuz’ < *ul* ‘erkek çocuk, oğul’ (KTTTS, 585).

ultansız ‘tabanı olmayan, tabansız’ < *ultan* ‘kundura tabanı, kösele’ (KTTTS, 585).

unamsız ‘1. Hoşa gitmeyen, beğenilmeyen 2. Olumsuz’ < *una-* ‘hoşa gitmek, beğenmek’ (KTTTS, 586).

urpaqsız ‘nesilsiz, zürriyetsiz’ < *urpaq* (ı) ‘nesil, kuşak’ (KTTTS, 587).

usqınsız ‘çelimsiz, biçimsiz, çirkin’ < *usqın* ‘çehre, sima, dış görünüş’ (KTTTS, 588).

ustamsız ‘kendine hâkim olmayan, sabırsız, tahammülsüz’ < *ustam* ‘kendine hakim olabilme, sabır, tahammül’ (KTTTS, 588).

utımsız ‘faydasız, önemsiz’ < *ut-* (ı) ‘kazanmak, yenmek, ütmek, utmak’ (KTTTS, 589).

uyatsız ‘utanmaz, hayasız, arsız’ < *uyat* ‘ayıp, ar, namus, hayâ’ (KTTTS, 591).

üzdiksiz ‘aralıksız, devamlı, sürekli’ < *üzdik* (ı) ‘önde gelen, en öndeki, başarılı’ (KTTTS, 594).

üzilissiz ‘aralıksız, kesintisiz’ < *üzilis* ‘ara, fasıla, kesinti’ (KTTTS, 594).

üysiz ‘evsiz, barksız’ < *üy* ‘ev’ (KTTTS, 595).

üylesimsiz ‘uyumsuz, yakışksız, ahenksiz’ < *üylesim* ‘ahenk, uygunluk, uyum’ (KTTTS, 595).

ülgisiz ‘1. Modelsiz, örneksiz, numunesiz 2. Terbiyesiz, edepsiz’ < *ülgi* ‘örnek, numune, nüsha’ (KTTTS, 597).

ülessiz ‘paysız, hissesi olmayan’ < *üles* (ı) ‘pay, hisse, üleş’ (KTTTS, 597).

ümitsiz ‘ümitsiz, umutsuz’ < *ümit* ‘ümit, umut’ (KTTTS, 598).

ünemsiz ‘tasarrufsuz, tutumsuz’ < *ünem* ‘tasarruf, idareli kullanma, tutumlu olma’ (KTTTS, 599).

ünsiz ‘sessiz, sedasız, hiç konuşmayan’ < *ün* ‘ün, ses, seda’ (KTTTS, 599).

üreysiz ‘korkusuz, pervasız’ < *ürey* ‘panik, korku, dehşet’ (KTTTS, 600).

habarsız ‘1. Habersizce, habersiz 2. Bilgisiz, bilgisi olmayan’ < *habar* ‘haber, bilgi, salık’ (KTTTS, 609).

halsiz ‘hâlsiz, fena, kötü’ < *hal* ‘güç, kuvvet, derman’ (KTTTS, 610).

hoşsuz ‘gönülsüz, keyifsiz, iştahsız’ < *hoş* (ı) ‘karşı tarafın iddiasını kabul ettiğini bildiren söz; hoş, iyi, güzel’ (KTTTS, 611).

hämmütsiz ‘merhametsiz, acımasız’ (KTTTS, 613).

şaqıruwsız ‘davetsiz, davet edilmeyen’ < *şaqıruw* ‘çağrı, davetiye’ (KTTTS, 623).

şalbarsız ‘pantolonsuz, pantolonu olmayan’ < *şalbar* ‘pantolon, şalvar’ (KTTTS, 624).

şalğırtsız ‘saç ve sakallarında ak bulunmayan’ < *şalğırt* ‘saça, sakala düşen ak’ (KTTTS, 625).

şamasız ‘1. Hâlsiz, güçsüz, kuvvetsiz 2. Çaresiz, çıkış yolu olmayan’ < *şama* (ı) ‘1. Güç, kuvvet 2. Tahminî ölçü, miktar 3. imkân, fırsat’ (KTTTS, 626).

şañıraqsız ‘evsiz barksız’ < *şañıraq* ‘ev, ocak’ (KTTTS, 628).

şapağatsız ‘merhametsiz, şefkatsiz, acımasız’ < *şapağat* ‘merhamet, şefkat, acıma’ (KTTTS, 629).

şarasız ‘çaresiz, naçar’ < *şara* (ıı) ‘çare, önlem, çözüm yolu’ (KTTTS, 630).

şartsız ‘şartsız, sözleşmesiz’ < *şart* (ı) ‘antlaşma, sözleşme, mukavele’ (KTTTS, 631).

şataqsız ‘kavgasız, gürültüsüz’ < *şataq* (ı) ‘kavga, çekişme, dövüş, hırğür’ (KTTTS, 632).

şatırsız ‘çatısı olmayan, çatısız’ < *şatır* (ı) ‘dam, çatı’ (KTTTS, 633).

şaşawsız ‘saçıp dökmekten, saçıp savurmadan, israf etmeden’ < *şaş-* (u) ‘saçmak, dökmek, serpmek’ (KTTTS, 633).

şeksiz ‘sonsuz, sınırsız, uçsuz bucaksız’ < *şek* (ı) ‘sınır, hudut, had’ (KTTTS, 636).

şektewsiz ‘ölçsüz, sınırsız’ < *şekte-* ‘sınırlandırmak, sınır koymak, sınır getirmek’ (KTTTS, 636).

şensiz ‘unvansız, derecesiz, rütbesiz’ < *şen* (u) ‘rütbe, ünvan’ (KTTTS, 637).

şetsiz ‘uçsuz, uçsuz bucaksız, sınırsız’ < *şet* ‘kenar, uç’ (KTTTS, 638).

şeşüwsiz ‘çözümü olmayan, çözülmemiş’ < *şeşüw* ‘cevap (bilmece)’ (KTTTS, 639).

şıypasız ‘tedavisi olmayan, şifasız, öldürücü’ < *şıypa* ‘şifa, derman, deva’ (KTTTS, 640).

şuwaqsız ‘gün ışığı olmadan, ışıksız’ < *şuwaq* ‘ışın, ışık’ (KTTTS, 646).

şuwsız ‘gürültüsüz, patırtısız’ < *şuw* ‘gürültü, patırtı’ (KTTTS, 647).

şulıqsız ‘çorabı olmayan, çorapsız’ < *şulıq* ‘çorap’ (KTTTS, 648).

şuraysız ‘bereketsiz, verimsiz’ < *şuray* ‘sulak ve verimli yer’ (KTTTS, 648).

şıbinsız ‘sineksiz’ < *şıbin* ‘sinek’ (KTTTS, 650).

şığasıız ‘zararsız, ziyansız’ < *şığası* ‘zarar, ziyan’ (KTTTS, 651).

şığimsız ‘1. Bereketsiz, verimsiz 2. Eli sıkı, cimri, hasis, pinti’ < *şığım* ‘mahsul, ürün’ (KTTTS, 651).

şığinsız ‘zararsız, ziyansız’ < *şığın* ‘1. Harç, masraf, gider 2. Zayıat, can kaybı’ (KTTTS, 651).

şıdamsız ‘dayanıksız, tahammülsüz, sabırsız’ < *şıdam* ‘tahammül, sabır, dayanma, çıdam’ (KTTTS, 652).

şıraysız ‘çirkin, yakışksız’ < *şıray* (ı) ‘yüz güzelliği, cemâl’ (KTTTS, 655).

şidersiz ‘kösteksiz, bukağı vurulmamış olan’ < *şider* ‘bukağı, köstek’ (KTTTS, 656).

ızasız ‘öfkemiz, sinirsiz, kinsiz’ < *ıza* ‘hiddet, gazap, kızgınlık, hınç, öfke’ (KTTTS, 661).

ızbarsız ‘öfkemiz, hiddetsiz’ < *ızbar* ‘korkunç soğuk, sert yüz’ (KTTTS, 661).

ızğarsız ‘soğuk olmayan, ılık, yumuşak (hava)’ < *ızğar* ‘kuru ayaz, sert soğuk’ (KTTTS, 662).

ızıñsız ‘vızıltısız’ < *ızıñ* ‘vızıltı’ (KTTTS, 662).

ıqtasinsız ‘barınaksız, korunaksız’ < *ıqtasın* ‘barınak, korunak, kuytu yer, sığınacak yer’ (KTTTS, 662).

ıqtıymalsız ‘mümkün olmayan, olma ihtimâlî bulunmayan’ < *ıqtıymal* ‘ihtimâl’ (KTTTS, 662).

ıqtıyarsız ‘isteksiz, arzusuz’ < *ıqtıyar* ‘irade, arzu, istek, dilek’ (KTTTS, 662).

ıqtıyatsız ‘ihtiyatsız, tedbirsiz, dikkatsiz’ < *ıqtıyat* ‘ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli’ (KTTTS, 662).

ıqlassız ‘isteksiz, gönülsüz, ilgisiz’ < *ıqlas* ‘iyi niyet, samimiyet’ (KTTTS, 663).

ılğalsız ‘nemsiz, kuru, rutubetsiz’ < *ılğal* ‘rutubetli, nemli hava veya toprak’ (KTTTS, 663).

ımsız ‘işaretsiz, mimiksiz’ < *ım* ‘im, işaret, mimik’ (KTTTS, 663).

ımrasız ‘anlaşmaya razı olmayan, uzlaşmaya yatkın değil, uzlaşma karşıtı’ < *ımra* ‘anlaşma, uzlaşma’ (KTTTS, 663).

ıntasız ‘isteksiz, arzusuz, hevesiz’ < *ınta* ‘heves, niyet, istek, dilek, arzu’ (KTTTS, 664).

ıntumaqsız ‘birlik anlayışından yoksun’ < *ıntumaq* ‘ittifak, birlik, beraberlik’ (KTTTS, 664).

ıñğaysız ‘elverişsiz, uygunsuz, rahatsız’ < *ıñğay (u)* ‘fırsat, olanak’ (KTTTS, 664).

ırğaqsız ‘ritimsiz, temposuz, vezinsiz, ahenksiz’ < *ırğaq (ı)* ‘ritim, tempo’ (KTTTS, 665).

ırıqsız ‘1. Tâbi, bağlı 2. Gayri ihtiyarî, irade dışı’ < *ırıq* ‘irade, istek, arzu’ (KTTTS, 666).

ırımsız ‘1. Töresiz, töreye uymayan 2. Hiçbir şeysiz, boş’ < *ırım* ‘batıl inanç, batıl itikat, boş inanç’ (KTTTS, 666).

ısrapsız ‘israf etmeden, saçıp savurmadan’ < *ısrap* ‘israf, savurganlık, tutumsuzluk’ (KTTTS, 667).

ıştansız ‘donsuz, donu olmayan’ < *ıştan* ‘uzun paçalı don’ (KTTTS, 668).

ijdağatsız ‘isteksiz, hevesiz, gayretsiz’ < *ijdağat* ‘istek, heves, gayret, çaba’ (KTTTS, 669).

izdewsiz ‘kimsesiz, sahipsiz, arayıp soranı olmayan’ < *izde-* ‘aramak, bulmaya çalışmak’ (KTTTS, 669).

izsiz ‘1. İzi olmayan, izsiz 2. Habersiz, malumatsız 3. Dikkate alınmayan, göz ardı edilen’ < *iz* ‘iz, belirti’ (KTTTS, 670).

irkilissiz ‘engelsiz, kesintisiz, aralıksız’ < *irkil-* ‘tereddüt etmek, duraksamak, irkilmek’ (KTTTS, 671).

irküwsiz ‘engelsiz, kesintisiz, aralıksız’ (KTTTS, 671) < *irk-* ‘çekinmek, tereddüt etmek’ (Yüce, 1984: 326).

issiz ‘işsiz, uğraşsız’ < *is (ı)* ‘iş, uğraş, çalışma’ (KTTTS, 672).

{+stan}

Gülstan ‘Gülistan, gül bahçesi’ (KTTTS, 113).

Qazaqstan ‘Orta Asya’da Kazak Türklerinin yaşadığı Türk Cumhuriyeti, Kazakistan’ < **Qazaq** ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk’ (KTTTS, 271).

{+ş}

biykeş ‘genç kızlar ile kadınlara söylenen kibar hitap şekli’ < **biyke** ‘kadınlara saygı göstermek için söylenen hitap sözü’ (KTTTS, 89).

jalañaş ‘çıplak, anadan üryan < **jalañ** ‘1. Yalın, sade 2. Çıplak’ (KTTTS, 155).

keniş ‘bolluk, bereket, refah’ < **ken** ‘yeraltı kaynakları 2. Bol hazine, zenginlik’ (KTTTS, 229).

qarğaş ‘büyüklerin küçüklere karşı kullandıkları sevgi ifadesi, evlâdım, yavrum’ < **qarğa** (ı) ‘karga’ (KTTTS, 294).

negeş ‘meraklı (çocuk)’ < **nege** ‘niye, ne için, niçin, neden’ (KTTTS, 400).

tegeş ‘yemek, su koymak için yapılmış, kenarları dik, büyük kap, çanak’ (KTTTS, 529).

serkeş ‘bir iki yaşlarında ve kısırlaştırılmış olan erkek keçi’ < **serke** ‘1. Beş altı yaşlarında ve kısırlaştırılmış olan erkek keçi 2. Önder, lider’ (KTTTS, 480).

{+şa, +şe}

adamşa ‘insanca, adam gibi’ < **adam** ‘insan, adam’ (KTTTS, 26).

ayrıqşa ‘ayrıca, özellikle, bilhassa’ < **ayrıq** ‘yol ağzı, yol ayrımı’ (KTTTS, 32).

aytuwınşa ‘dediğine göre, söylediğine göre’ < **ayt-** (u) ‘demek, söylemek’ (KTTTS, 32).

aywanşa ‘hayvanca’ < **aywan** ‘hayvan’ (KTTTS, 33).

aqşa (ı) ‘para akçe’ (KTTTS, 37) < akça Eski Türkçe Agı (ipekli dokuma) dan agı-ça- agça- akça (para) (Eyuboğlu, 1991: 8).

aqşa (u) ‘beyaz renkli, akça’ < **aq** (ı) ‘ak, beyaz’ (KTTTS, 37).

aqımaqşa ‘ahmakça, salakça’ < **aqımaq** ‘aptal, ahmak, salak’ (KTTTS, 38).

alaşa ‘çeşitli renkte yünden dokunan kilim’ < **ala** ‘ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca’ (KTTTS, 40).

alşa ‘1. Alıç 2. Alıç ağacı’ (KTTTS, 43) < (meyve adıdır. Onun kırmızı renkli meyvelere ilişkin verilen, **al** kökü olan sarımsı kırmızı renge ilişkin. +ça eki kırmızı, caşılca sözlerinde de kullanılır.) (Seydakmatov, 1988: 23).

Arabşa ‘Arap dili, Arapça’ < **Arab** ‘Arap’ (KTTTS, 48).

araşa ‘kavga eden iki kişinin arasına girme, iki kişiyi ayırma’ < **ara** (u) ‘1. Ara

2. Teneffüs, mola, dinlenme' (KTTTS, 49).

artınşa 'ardınca, hemen sonra, hemen arkasından' < *art* (ı) '1. Önün zıddı, arka 2. Bir şeyin sonu, bitimi' (KTTTS, 51).

artıqşa 'hususî, özel, başka' < *artıq* '1. Fazla, artık 2. Daha iyi, daha üstün, yeğ' (KTTTS, 51).

ayuşa 'ayıya benzer, ayı gibi' < *ayu* 'ay' (KTTTS, 58).

ädemişe 'güzelce, güzele yakın, güzel gibi' < *ädemo* 'güzel, yakışıklı' (KTTTS, 61).

ädetinşe 'alışkanlığına göre, eskisi gibi' < *ädet* 'alışkanlık, âdet' (KTTTS, 62).

äzirşe 'şimdilik' < *äzir* 'hazır, hazır olma' (KTTTS, 63).

äyelşe 'kadın gibi, kadınsı, efemine' < *äyel* '1. Kadın 2. Hanım, zevce' (KTTTS, 63).

äynekşe 'küçük cam' < *äynek* 'cam' (KTTTS, 63).

baqanşa 'küçük sopa' < *baqan* 'ucu çatal olan uzun sopa, direk' (KTTTS, 74).

baqşa 'bostan, bahçe' (KTTTS, 75) < *baq* 'bağ' (Eren, 1999: 33).

barqadarınşa 'olabildiğince, mümkün olduğu kadar' (KTTTS, 79).

barınşa 'yeterince, olabildiğince' < *bar* (u) 'var, mevcut' (KTTTS, 79).

başqaşa 'başka türlü, farklı bir şekilde' < *başqa* 'başka, diğer' (KTTTS, 80).

belşe 'bel' < *bel* 'bel' (KTTTS, 87).

boyınşa 'boyunca' < *boy* 'bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık, boy' (KTTTS, 91).

boqşa 'bohça, çıkın' (KTTTS, 91) < *bog* '(bogmak) boğ-ça-boğça-bohça (üstüste katlanan, büküm büküm, boğum boğum edilip birbiri üstüne getirilen)' (Eyuboğlu, 1991: 95).

Bolgarşa 'Bulgarca, Bulgar dili' < *Bolgar* 'Bulgar' (KTTTS, 91).

böbekşe 'bebekçe, çocukça' < *böbek* 'bebek' (KTTTS, 93).

bölimşe '1. Bölüm 2. Küçük askerî birlik, tim' < *bölim* '1. Bölüm, departman 2. Bölüm, kısım 3. Askerî birlik' (KTTTS, 94).

bulayşa 'böylece' (KTTTS, 98) < *bulay* 'böyle, bunun gibi' (Yüce, 1984: 52).

bunşa 'bunca' < *bun* (KTTTS, 98).

burınğışa 'evvelki gibi, önceki gibi' < *burınğı* 'önceki, evvelki' (KTTTS, 99).

bulayşa 'öylesine, böylece' < *bulay* 'böyle, şöyle' (KTTTS, 102).

ğurpınşa 'geleneğe göre, âdetlere uygun' < *ğurpı* 'âdet, gelenek, görenek' (KTTTS, 116).

dağdısınşa ‘alışıl gelmiş şekilde, alışılan tarzda’ < *dağdı* ‘alışkanlık, âdet, alışkı’ (KTTTS, 117).

dembelşe ‘orta boylu ve şişmanca, tıknaz (kimse)’ (KTTTS, 124) < *dembel* ‘vücudu sağlam olan’ (QÄTS, 2011: B-D 618).

dorbaşa ‘küçük torba, torbacık’ < *dorba* ‘torba, çanta, heybe’ (KTTTS, 129).

dümşe ‘cahil, bilgisiz, nadan’ (KTTTS, 131) < *düm* ‘insanın belinden aşağı tarafı’ (Yüce, 1984: 69).

erekşe ‘fevkalâde, ayrıca, özel’ < *erek* ‘başka, ayrı, özge’ (KTTTS, 142).

erkekşe ‘erkekçe, erkek gibi’ < *erkek* (KTTTS, 142).

erkinşe ‘isteğine göre, içinden geldiğince, kendince, özgürce’ < *erkin* ‘erkin, serbest, hür, özgür’ (KTTTS, 142).

erşe ‘erkekçe, yiğitçe, mertçe’ < *er* (KTTTS, 143).

eskişe ‘eskisi gibi, önceki gibi’ < *eski* ‘eski püskü’ (KTTTS, 145).

esimşe ‘sıfat fiil, partisip’ < *esim* ‘ad, isim’ (KTTTS, 146).

jazbaşa ‘yazılı’ < *jazba* ‘yazı’ (KTTTS, 151).

jayşa (i) ‘öylesine, sebepsiz’ < *jay* (xu) ‘öylesine, sebepsiz’ (KTTTS, 153).

jayşa (u) ‘yıldırım gibi’ < *jay* (i) ‘yıldırım’ (KTTTS, 153).

jayınşa ‘yavaşça, kendi hâlinde’ < *jay* (ix) ‘yavaş, ağır, aheste’ (KTTTS, 153).

jaqşa ‘parantez’ < *jaq* (iv) ‘kenar, çerçeve, köşe’ (KTTTS, 154).

jaqınşa ‘akraba gibi’ < *jaqın* ‘1. Yakın 2. Akraba, hısım’ (KTTTS, 155).

jalawşa (i) ‘küçük bayrak’ < *jalaw* ‘bayrak, tuğ, sancak’ (KTTTS, 155).

jalawşa (u) ‘küçük bayrak gibi’ < *jalaw* ‘bayrak, tuğ, sancak’ (KTTTS, 155).

jalpaqşa ‘yayvanca, biraz genişçe’ < *jalpaq* ‘yassı, yayvan, yalpak’ (KTTTS, 157).

jañaşa ‘farklı biçimde, değişik şekilde’ < *jana* (i) ‘yeni, çağdaş’ (KTTTS, 161).

jawşa ‘düşman gibi, düşmanca’ < *jaw* (i) ‘1. İstilâcı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 169).

jawingerşe ‘askerce, cengâverce’ < *jawinger* ‘cengâver, asker, savaşçı, muharip’ (KTTTS, 169).

jäditşe ‘cedit kaide ve yöntemlerine göre’ < *jädit* ‘cedit, cedit hareketi’ (KTTTS, 170).

jebirşe ‘obur gibi, oburca’ < *jebir* (uu) ‘obur, açgözlü’ (KTTTS, 171).

jekeşe ‘kelimelerde, tek kişiyi veya varlığı bildiren biçim, çokluk karşıtı’ < *jeke* ‘bağımsız, ayrı, kendi başına’ (KTTTS, 172).

jelmayaşa ‘yürük deve biçimli’ < *jelmaya*
‘tek hörgüçlü yürük deve’ (KTTTS, 173).

jeñse ‘kol ağızlarının kirlenmemesi için
giyilen kolluk’ < *jeñ (ı)* ‘yen (elbisede)’
(KTTTS, 175).

juldızşa (ı) ‘küçük yıldız’ < *juldız* ‘yıldız’
(KTTTS, 186).

juldızşa (u) ‘yıldız gibi, yıldıza benzer’ <
juldız ‘yıldız’ (KTTTS, 186).

jurtşa ‘diğerleri gibi, herkes gibi’ < *jurt (ı)*
‘halk, millet’ (KTTTS, 188).

jındışa ‘delice, deli gibi’ < *jındı* ‘deli,
aklımı kaybeden’ (KTTTS, 193).

jınşa ‘cin gibi, cine benzer’ < *jın (ı)* ‘cin’
(KTTTS, 193).

jibekşe ‘ipeksi, ipeğe benzer’ < *jibek*
‘ipek’ (KTTTS, 195).

jigitşe ‘yiğitçe, delikanlı gibi’ < *jigit*
‘yiğit, genç, delikanlı’ (KTTTS, 195).

itşe ‘it gibi’ < *it* (KTTTS, 211).

işanşa ‘şeyhlere benzer, şeyhler gibi’ <
işan ‘şeyh’ (KTTTS, 211).

kezdikşe ‘küçük bıçağa benzer, kama gibi’
< *kezdik (ı)* ‘pek büyük olmayan bıçak,
kama, kasatura’ (KTTTS, 223).

kezdeskenşe ‘görüşmek üzere,
görüştünceye dek’ < *kezdes-* ‘karşılaşmak,
buluşmak, görüşmek, rastlaşmak’
(KTTTS, 223).

keybirewşe ‘bazıları gibi, kimileri gibi’ <
keybirew ‘kimileri, bazıları, birileri’
(KTTTS, 223).

kelesawşa ‘delice, akılsızca’ < *kelesaw*
‘yarım akıllı, deli, aptal’ (KTTTS, 226).

keneşe ‘kene gibi’ < *kene (ı)* ‘kene,
sakırğa’ (KTTTS, 229).

kerşe ‘koyu kahverengi’ < *ker (u)* ‘koyu
doru renk (at donu)’ (KTTTS, 232).

kerişinşe ‘tersine, aksine, bilakis’ < *keri*
‘geri, arkaya doğru’ (KTTTS, 232).

kewekşe ‘küçük ovuk’ < *kewek (ı)* ‘bir
şeyin oyuk durumunda bulunan iç
bölümü, kovuk’ (KTTTS, 234).

kewdeşe ‘1. Yün yelek 2. Blûz’ < *kewde*
‘göğüs, gövde’ (KTTTS, 234).

kökirekşe ‘yelek’ < *kökirek* ‘1. Göğüs,
sine, göğüs kemiği 2. Şuur, sezgi, düşünce
3. Kendini beğenmiş, kibirli’ (KTTTS,
245).

kölmekşe ‘gölcük, su birikintisi’ < *kölmek*
‘gölet’ (KTTTS, 246).

köpşe ‘1. Biraz fazla, çokça 2. Çokluk
anlamı bildiren gramer kategorisi’ < *köp*
‘çok, fazla, bol’ (KTTTS, 248).

körpeşe ‘minder, şilte’ < *körpe* ‘yorgan,
battaniye’ (KTTTS, 250).

külşe ‘kömbe’ < *kül (ı)* ‘kül’ (KTTTS,
257).

kilemşe ‘küçük halı’ < **kilem** ‘halı’ (KTTTS, 262).

kisişe ‘insan gibi, insanca’ < **kisi** ‘insan, adam, birey, şahıs’ (KTTTS, 265).

kitapşa ‘kitapçık, broşür’ < **kitap** (KTTTS, 265).

qabıqşa ‘ince zar’ < **qabıq** ‘kabuk, zar’ (KTTTS, 267).

Qadimşe ‘Arapça’ < **Qadim** ‘Arap yazısıyla yazılmış’ (KTTTS, 270).

qajetinşe ‘gereği, ihtiyacı kadar’ < **qajet** ‘gerek, gerekli, hacet, lazım’ (KTTTS, 270).

Qazaqşa ‘1. Kazak Türklerinin konuştuğu dilin adı, Kazakça, Kazak Türkçesi 2. Kazak gibi, Kazak’a benzer’ < **Qazaq** ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 271).

qazirgişe ‘bugünkü gibi, günümüze göre’ < **qazirgi** ‘şimdiki, bugünkü’ (KTTTS, 273).

qazırşe ‘şimdilik, şu an için, bugün için’ < **qazir** ‘şimdi, şu anda’ (KTTTS, 273).

qayıqşa ‘kayık gibi, kayığa benzer’ < **qayıq** ‘kayık, sandal’ (KTTTS, 276).

qalayşa ‘nasıl, ne şekilde’ < **qalay** ‘nasıl’ (KTTTS, 279).

qalaqşa ‘küçük kürek’ < **qalaq** ‘1. Faraş 2. Mala’ (KTTTS, 279).

qalawınşa ‘istediği, arzuladığı kadar’ < **qalaw** ‘istek, arzu’ (KTTTS, 279).

qalaşa ‘şehre benzer, şehir şeklinde’ < **qala** (ı) ‘şehir, kent’ (KTTTS, 279).

qalqanşa ‘1. Küçük kalkan 2. Siper’ < **qalqan** (ı) ‘kalkan’ (KTTTS, 280).

Qalmaqşa ‘Kalmuk dili, Kalmukça’ < **Qalmaq** ‘bir Moğol boyu, Kalmuk’ (KTTTS, 281).

qamırşa ‘hamur gibi, hamura benzer’ < **qamır** ‘hamur’ (KTTTS, 283).

qanatşa ‘kanat gibi, kanada benzer’ < **qanat** (ı) ‘kanat’ (KTTTS, 285).

qaraşa (u) ‘koyu kahverengi, karaya yakın’ < **qara** (ı) ‘kara, siyah’ (KTTTS, 293).

qaraşa (ıu) ‘halk tabakası, avam’ < **qara** (ı) ‘5. Avamdan olan, halktan biri’ (KTTTS, 293).

qarğaşa (ı) ‘karga gibi üşüşerek’ < **qarğa** (ı) ‘karga’ (KTTTS, 294).

qariyaşa ‘yaşlı gibi, yaşlıca’ < **qariya** ‘ihtiyar, yaşlı’ (KTTTS, 295).

qarlığaşa ‘kırlangıç gibi, kırlangıca benzer’ < **qarlığaş** ‘kırlangıç’ (KTTTS, 295).

qarsaqşa ‘karsak gibi, karsağa benzer’ < **qarsaq** ‘köpekgillerden, soluk kahverengi, karnı beyaz tüylü, kısa kulaklı, postundan

kürk yapılan bir memeli türü, karsak’ (KTTTS, 296).

qarşa (i) ‘kar gibi’ < **qar** (i) ‘kar’ (KTTTS, 296).

qarşa (u) ‘küçücük, kısa’ < **qar** (i) ‘kar’ (KTTTS, 296).

qarınşa ‘karıncık’ < **qarın** ‘karın’ (KTTTS, 297).

qasşa ‘düşmanca, düşman gibi’ < **qas** (u) ‘düşmanlık eden, düşmanca davranan (kimse)’ (KTTTS, 299).

qobdiyşa ‘küçük kutu’ < **qobdiy** ‘kutu, kasa, mücevher, takı kutusu’ (KTTTS, 310).

qobızşa ‘kopuz gibi, kopuza benzer’ < **qobız** ‘kopuz’ (KTTTS, 310).

qoyşa ‘koyun gibi, koyuna benzer’ < **qoy** (i) ‘koyun’ (KTTTS, 312).

qoñırawşa ‘1. Küçük zil 2. Zil gibi, zile benzer’ < **qoñıraw** ‘zil, çan, kampana’ (KTTTS, 318).

qoñırşa ‘kahverengiye çalar, kahverengimsi’ < **qoñır** ‘kahverengi’ (KTTTS, 319).

qorapşa ‘küçük kutu, kasa’ < **qorap** ‘kutu’ (KTTTS, 320).

qorğanşa ‘kaleye benzer, kale gibi’ < **qorğan** (i) ‘kale, hisar’ (KTTTS, 320).

qorğasınşa ‘kurşun gibi, kurşuna benzer’ < **qorğasın** ‘kurşun’ (KTTTS, 321).

qorjınşa ‘heybe gibi, heybeye benzer’ < **qorjin** ‘heybe, torba’ (KTTTS, 321).

qosımşa (i) ‘ilave, ek’ < **qos-** (i) ‘katmak, birleştirmek, eklemek’ (KTTTS, 323).

qosımşa (u) ‘ek (yapım eki)’ < **qos-** (i) ‘katmak, birleştirmek, eklemek’ (KTTTS, 323).

qoşqarşa ‘koç gibi, koça benzer’ < **qoşqar** ‘koç’ (KTTTS, 324).

quwırşaqşa ‘oyuncak bebek gibi, oyuncak bebeğe benzer’ < **quwırşaq** ‘kız çocuklarının oyuncağı, bebek’ (KTTTS, 328).

qubaşa ‘beyazımsı, akça’ < **quba** ‘1. Al donlu (at) 2. Sarışın (insan)’ (KTTTS, 328).

qudaşa ‘baldız, görümce’ < **quda** ‘dünür (erkek)’ (KTTTS, 329).

quzğınşa ‘kuzgun gibi, kuzguna benzer’ < **quzğın** ‘kuzgun’ (KTTTS, 330).

quyınşa ‘acil, çabuk, fırtına gibi’ < **quyın** ‘kasırğa, hortum’ (KTTTS, 331).

qulaqşa ‘küçük kulp, kulak’ < **qulaq** ‘1. Kulak 2. Kulp, kol’ (KTTTS, 332).

qulanşa ‘yabanî at gibi, yabani ata benzer’ < **qulan** ‘yabanî at’ (KTTTS, 332).

qulınşa ‘kulun gibi, kuluna benzer’ < **qulın** ‘atın altı aya kadar olan yavrusu, kulun’ (KTTTS, 333).

qurıqşa ‘at yakalamada kullanılan kısa sırık’ < **qurıq** ‘atları yakalamakta kullanılan, ucuna ip bağlanmış uzun sırık’ (KTTTS, 339).

qusşa ‘kuş gibi, kuşa benzer’ < **qus** (ı) ‘kuş’ (KTTTS, 340).

qutışa ‘küçük kutu, kutucuk’ < **qutı** ‘ilâç şişesi, kutusu’ (KTTTS, 341).

qızılşa (ı) ‘kızamık’ < **qızıl** ‘1. Kızıl, kırmızı, al 2. Hayvan eti 3. İnsan yüzündeki kırmızılık, pembelik 4. Demli çay’ (KTTTS, 344).

qızılşa (u) ‘pancar’ < **qızıl** ‘1. Kızıl, kırmızı, al 2. Hayvan eti 3. İnsan yüzündeki kırmızılık, pembelik 4. Demli çay’ (KTTTS, 344).

qısqaşa ‘kısaca, özetle, kısa bir şekilde’ < **qısqa** ‘uzun olmayan, kısa’ (KTTTS, 351).

qıyıqşa (ı) ‘1. Üçgen şeklinde yapılan poğaça 2. Üçgen şeklindeki süs, örnek’ < **qıyıq** (u) ‘kıyılmış, kesilmiş’ (KTTTS, 308).

qıyıqşa (u) ‘üçgen şeklinde kesilen’ < **qıyıq** (u) ‘kıyılmış, kesilmiş’ (KTTTS, 308).

layıgınşa ‘gereğince, layık olduğu kadar’ < **layıq** ‘uygun, layık, makul, münasip’ (KTTTS, 355).

laqşa ‘oğlak gibi, oğlağa benzer’ < **laq** ‘oğlak’ (KTTTS, 356).

Latınşa ‘Lâtince’ < **Latın** ‘Lâtin’ (KTTTS, 356).

mañdayşa ‘1. Kapı çerçevesinin üstü 2. Kapının üstü, üst tarafı 3. Levha’ < **mañday** ‘1. Alın 2. Kapının üst tarafı 3. Öncü bölük, avangart’ (KTTTS, 367).

masaqşa ‘küçük başak’ < **masaq** (ı) ‘arpa, buğday, yulaf gibi ekinlerin taneleri taşıyan kılçıklı başı, başak’ (KTTTS, 369).

meylinşe ‘pek, epey, bir hayli, olabildiğince’ < **meyli** ‘tamam, pekâlâ’ (KTTTS, 375).

menşe ‘bence, bana göre’ < **men** (ı) ‘ben’ (KTTTS, 377).

munşa ‘bunca, bu kadar’ (KTTTS, 387).

Musulmanşa ‘1. Arap yazısı ile, Arapça 2. Müslümanca, Müslümana yakışır’ < **Musulman** ‘1. Müslüman 2. Merhametli, şefkatli, iyilik seven kişi’ (KTTTS, 388).

nayzağayşa ‘yıldırım gibi, şimşek gibi’ < **nayzağay** ‘yıldırım, şimşek’ (KTTTS, 395).

narşa ‘tek hörgüçlü küçük erkek deve’ < **nar** (ı) ‘tek hörgüçlü deve’ (KTTTS, 397).

nawaşa ‘küçük yalak’ < **nawa** ‘yemlik, yalak’ (KTTTS, 398).

Nemisşe ‘Almanca, alman dili’ < **nemis** ‘Cermen soyundan olan halk ve bu halktan olan kimse, Alman’ (KTTTS, 401).

Noğayşa ‘Nogayca’ < *noğay* ‘bugün Kuzey Kafkasya’da yaşayan bir Türk boyu, Nogay’ (KTTTS, 402).

ojauşa ‘küçük kepçe’ < *ojav* ‘kepçe, maşrapa’ (KTTTS, 406).

oydımşa ‘gamze’ < *oydım* ‘oyulmuş, oyuk (yer)’ (KTTTS, 407).

oyşa ‘düşünce bazında’ < *oy* ‘düşünce, fikir’ (KTTTS, 409).

oyıqşa ‘küçük oyuk, çukurcuk’ < *oyıq* ‘oyuk, delik’ (KTTTS, 409).

oyınşıqşa ‘oyuncak gibi’ < *oyınşıq* ‘oyuncak’ (KTTTS, 409).

oqşa ‘ok gibi, kurşun gibi, çok hızlı’ < *oq* ‘1. Ok 2. Kurşun, mermi’ (KTTTS, 410).

olayşa ‘öylece, öyle’ < *olay* ‘öyle, onun gibi’ (KTTTS, 411).

olayınşa ‘öylece, öyle’ < *olay* ‘öyle, onun gibi’ (KTTTS, 411).

omırawşa ‘1. Sütüyen 2. Önlük’ < *omıraw* ‘1. Göğüs, gövde 2. Meme’ (KTTTS, 412).

onşa ‘o kadar’ (KTTTS, 413).

ortaşa ‘orta derece, normal, ne iyi ne kötü, vasat’ < *orta* (ı) ‘orta, yarı’ (KTTTS, 418).

orınşa ‘eskisi gibi, değişmemiş’ < *orın* ‘1. Yer, mekân 2. Mevki, makam 3. Önem, hususiyet, özellik’ (KTTTS, 418).

Orışşa ‘1. Rusça, Rus dilinde 2. Ruslar gibi’ < *orıs* ‘Rusya Federasyonu’nda

yaşayan doğu Slav halkı veya bu halktan olan kimse, Rus’ (KTTTS, 418).

osılayşa ‘böylece, şöylece’ < *osılay* ‘böyle, şöyle’ (KTTTS, 419).

osınşa ‘bu kadar’ < *osı* ‘bu, şu’ (KTTTS, 419).

otşa ‘ateş gibi’ < *ot* ‘od, ateş’ (KTTTS, 420).

ögizşe (ı) ‘dana, tosun’ < *ögiz* ‘öküz’ (KTTTS, 423).

ögizşe (u) ‘öküz gibi, öküze benzer’ < *ögiz* ‘öküz’ (KTTTS, 423).

özgeşe ‘özel, başkaca, değişik, farklı, ayrıca’ < *özge* ‘başka, özge, ayrı’ (KTTTS, 424).

özdiğinşe ‘kendi kendine, kendi başına, kendince’ < *öz* ‘öz, kendi’ (KTTTS, 424).

özenşe ‘küçük nehir’ < *özen* ‘ırmak, nehir’ (KTTTS, 424).

özinşe ‘1. Kendince, kendisine göre 2. Kendi gücü yettiğince 3. Kendi kendine’ < *özi* ‘kendi, kendisi, bizzat, şahsen’ (KTTTS, 425).

öytkenşe ‘öyle yapacağına, öyle yapmaktansa’ < *öyt-* ‘öyle yap’ (KTTTS, 425).

ölgenşe ‘1. Ölene dek, ölünceye kadar, hayatının sonuna kadar 2. Çok uzun’ < *ölgen* ‘ölen’ (KTTTS, 426).

ölgeninşe ‘1. Ölene dek, ölünceye kadar, hayatının sonuna kadar 2. Çok uzun’ < *ölgen* ‘ölen’ (KTTTS, 426).

ölerşe ‘ölesiye, ölürcesine’ < *öl-* ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427).

ömirinşe ‘ömür boyu, ömrünce’ < *ömir* ‘hayat, ömür’ (KTTTS, 428).

pälenşe ‘falanca’ < *pälen* ‘falan’ (KTTTS, 440).

pikirinşe ‘fikrince, fikrine göre’ < *pikir* ‘fikir, düşünce’ (KTTTS, 447).

sarşa (*u*) ‘sarımsı, sarımtırak’ < *sarı* (*ı*) ‘sarı renk’ (KTTTS, 470).

sonşa ‘o kadar, onca, öyle’ (KTTTS, 487) < *so* ‘bu, şu, o’ (QÄTS, 2011: S-T 222).

soñınşa ‘peşi sıra, arkasından, ardınca’ < *son* ‘sonra’ (KTTTS, 487).

söylemşe ‘küçük cümle, cümlecik’ < *söylem* ‘cümle, tümce’ (KTTTS, 489).

suşa ‘su gibi, suya benzer’ < *su* (KTTTS, 492).

sızıqşa ‘kısa çizgi, tire’ < *sızıq* ‘çizgi, hat’ (KTTTS, 500).

sınaqşa ‘(üniversite öğrencileri için) öğrencilerin sınav notlarını gösteren belge, not defteri’ < *sınaq* ‘1. Deney, kontrol 2. Sınav, imtihan’ (KTTTS, 503).

tazşa (*tazşa bala*) ‘keloğlan’ < *taz* ‘1. İnsan başında çıkan ve saç dökülmesine

yol açan bulaşıcı bir hastalık, saç mantarı, saç kıran 2. Kel, dazlak’ (KTTTS, 511).

taqtayşa ‘küçük tahta, tahta parçası’ < *taqtay* ‘tahta, ağaç’ (KTTTS, 513).

taqırıpşa ‘kısa, küçük başlık, alt başlık’ < *taqırıp* ‘yazılı bir metnin başlığı, adı’ (KTTTS, 514).

talşa ‘dal gibi, ince’ < *tal* (*ı*) ‘yaş dalları olan, ince yapraklı ağaç’ (KTTTS, 516).

tarmaqşa ‘küçük bölüm, iç madde, fıkra’ < *tarmaq* ‘bölüm, kısım, madde, bap, kol’ (KTTTS, 522).

tawşa ‘dam evin duvarındaki kapkacak konulan oyuk, terek’ < *taw* ‘dağ’ (KTTTS, 526).

tayaqşa (*ı*) ‘küçük değnek’ < *tayaq* ‘değnek, sopa’ (KTTTS, 526).

tuwşa ‘bir yaşındaki dişi keçi, çebic’ < *tuw* (*u*) ‘1. Kısır 2. Bakir, taze’ (KTTTS, 552).

tolıqşa ‘1. Tamamına yakın, çoğu 2. Şişmanca, etine dolgun’ < *tolıq* (*u*) ‘1. Dolu, dolmuş 2. Balık etli, dolgun (kimse)’ (KTTTS, 542).

tötenşe ‘fevkalâde, olağanüstü’ < *töten* ‘çok özel, olağanüstü, sıra dışı, fevkalâde’ (KTTTS, 550).

tuwıssa ‘akraba gibi, akrabaca’ < *tuwıs* ‘akraba’ (KTTTS, 552).

tumarşa ‘küçük muska’ < *tumar* ‘muska, nazarlık, tılsım’ (KTTTS, 554).

tumsıqşa ‘yamaç, etek’ < *tumsıq* ‘1. Burun, gaga 2. Tepecik, tümsek 3. Ayakkabının burnu, ön tarafı’ (KTTTS, 554).

tügenşe ‘herhangi biri, falanca, filanca’ < *tügen* ‘falan, filan, falanca, falan feşmekân’ (KTTTS, 560).

tükşe ‘çok küçük tüyler (bitki veya hayvanlarda)’ < *tük* (ı) ‘1. Tüy, kıl, yün 2. Bitki tüyleri’ (KTTTS, 562).

tülkişe ‘tilkiye benzer, tilki gibi’ < *tülki* ‘tilki’ (KTTTS, 563).

türlişe ‘her çeşit, türlü türlü, çeşit çeşit’ < *türli* ‘türlü, çeşitli’ (KTTTS, 564).

tütikşe ‘ince ve kısa boru, küçük tüp’ < *tütik* (ı) ‘1. Boru 2. Tüp’ (KTTTS, 566).

turnaqşa ‘tırnak işareti’ < *turnaq* ‘tırnak’ (KTTTS, 570).

tilşe (ı) ‘ibre’ < *til* (ı) ‘1. Canlıların konuşma ve tat alma organı, dil 2. İbre (saat)’ (KTTTS, 574).

tilşe (u) ‘dil gibi ince, küçük, bir dilim’ < *til* (ı) ‘1. Canlıların konuşma ve tat alma organı, dil 2. İbre (saat)’ (KTTTS, 574).

waqıtşa ‘geçici olarak, muvakkatten’ < *waqıt* ‘1. Vakit, zaman 2. Dönem, devir, çağ, devran 3. An, lahza’ (KTTTS, 578).

uzınşa ‘1. Biraz uzun, uzunca 2. Uzun boylu’ < *uzın* ‘1. Kısa olmayan, uzun 2. Alçak olmayan, yüksek’ (KTTTS, 582).

Uygırşa ‘Uygurca, Uygur Türkçesi’ < *Uygır* ‘Orta Asya’da büyük bir devlet ve uygarlık kurmuş, yazılı anıtlarla sanat eserleri bırakmış olan bir Türk kolu ve bu koldan olan kimse, Uygur’ (KTTTS, 582).

ulşa ‘erkek gibi, erkekçe, erkeksi’ < *ul* ‘erkek çocuk, oğul’ (KTTTS, 585).

unşa ‘un gibi, una benzer’ < *un* ‘un’ (KTTTS, 586).

haywanşa ‘hayvanca, hayvan gibi’ < *haywan* ‘hayvan’ (KTTTS, 609).

hanşa ‘han kızı, prenses’ < *han* ‘eski Türk ve Moğol halklarında hükümdar, han’ (KTTTS, 610).

şaqşa ‘hayvanın boynuzundan yapılan enfiye kutusu’ < *şaq* (v) ‘boynuz’ (KTTTS, 623).

şelekşe ‘küçük, ufak kova’ < *şelek* ‘kova’ (KTTTS, 637).

şuqırşa ‘küçük, derin olmayan çukur’ < *şuqır* ‘çukur, oyuk’ (KTTTS, 648).

izinşe ‘arkasından, ardından, ardınca’ < *iz* (KTTTS, 670).

ingenşe ‘dört-beş yaşındaki dişi deve’ < *ingen* ‘çift hörgüçlü dişi deve’ (KTTTS, 671).

{+şaq, +şek}

alşaq ‘ırak, uzak’ (KTTTS, 43) < *al* ‘1. Ön taraf, karşı 1. Önce, evvel’ (Gülensoy, 2007: 61).

baqayşaq ‘ayak parmakları’ < *baqay* ‘ayak parmak kemiği’ (KTTTS, 74).

jalbırşaq ‘1. Geviş getiren hayvanların dört gözlü olan midelerinin üçüncü gözü, kırkbayır 2. Sarkık olan’ < *jalbır* ‘1. Darmadağınık (saç) 2. Eski püskü, yırtık pırtık’ (KTTTS, 156).

jarıqşaq ‘1. Çatlak, delik, kırık 2. Yürek sızısı’ < *jarıq (ı)* ‘çatlak, yarık, çatlamış’ (KTTTS, 165).

jumarşaq ‘yuvarlak’ < *jum- (ı)* ‘(yumruk) yummak, sıkmak’ (KTTTS, 186).

jumırşaq ‘geviş getiren hayvanlarda, çiğnenmiş besinin bir kez daha mide sularıyla sindirildiği, dört bölümlü midenin dördüncü bölümü, şirden’ < *jumır (ı)* ‘işkembe’ (KTTTS, 187).

jutqınşaq ‘boğaz, gırtlak, yutak’ < *jutqın* ‘yutak’ (KTTTS, 188).

kelinşek ‘taze gelin’ < *kelin* ‘gelin, oğlunun veya kardeşinin hanımı’ (KTTTS, 226).

kiymeşek ‘bir tür başörtüsü’ < *kiy-* ‘1. Giymek 2. Sarınmak, bürünmek, örtünmek’ (KTTTS, 236).

köñilşek ‘kimsenin kalbini kırmayan, iyi niyetli, hoşgörülü (kimse)’ < *köñil* ‘gönül’ (KTTTS, 248).

qawınışek ‘kavunun ince şekilde dilimlenip, kurutulmasından sonra

örülerek yapılan bir tür yiyecek’ < *qawın* ‘kavun’ (KTTTS, 304).

quyımşaq ‘omurganın alt ucunun bitim yeri, kuyruk sokumu’ < *quy-* ‘1. Dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) Bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek’ (KTTTS, 331).

qulınşaq ‘1. At yavrusunun güzelliğini, sevimliliğini belirtmek için kullanılan söz 2. Çocukları severken kullanılan bir sevgi ifadesi’ < *qulın* ‘atın altı aya kadar olan yavrusu, kulun’ (KTTTS, 333).

quwırşaq ‘1. Kız çocuklarının oyuncağı, bebek 2. Kendi istek ve iradesiyle iş görmeyip, başkasının etkisinde olan kimse, kukla’ (KTTTS, 328).

tulımşaq ‘kısa saç örgüsü’ < *tulım* ‘saç örgüsü’ (KTTTS, 554).

şınaşaq ‘küçük parmak, serçe parmak’ (KTTTS, 654).

şömşek ‘çerçöp, çalı çırpı’ (KTTTS, 645) < *şöme* ‘ot yığını’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 417).

şöpşek (ı) ‘çalı çırpı, çerçöp’ < *şöp* ‘çöp’ (KTTTS, 645).

inişek ‘kardeşçiğim’ < *ini* ‘küçük erkek kardeş’ (KTTTS, 671).

{+şan, +şañ, +şeñ}

aşuwşan ‘çabuk kızan, öfkelenen, sinirlenen’ < **aşuw** ‘hiddet, öfke, sinir, kızgınlık’ (KTTTS, 58).

awruşaň ‘sık sık hastalanan, marazlı’ < **awru** ‘1. Hastalık 2. Hasta 3. Hastalığa yakalanmak’ (KTTTS, 56).

äzilşeň ‘şaka yapmayı seven’ < **äzil** ‘şaka, lâtife’ (KTTTS, 63).

dambalşaň ‘don gömlek’ < **dambal** ‘don, iç giyim’ (KTTTS, 118).

erşeň ‘eyerli, eyerli hâlde’ < **er (u)** ‘eyer’ (KTTTS, 143).

etşeň ‘dolgun, toplu’ < **et** ‘insanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka’ (KTTTS, 147).

etikşeň ‘çizmeli hâlde, çizmeyle’ < **etik** ‘çizme’ (KTTTS, 147).

boyşaň ‘boy lu, uzunca, uzun boy lu’ < **boy** ‘bir şey in tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık, boy’ (KTTTS, 91).

jejdeşeň ‘tek gömlekli, hafif giyinmiş, ince giysili’ < **jejde** ‘erkek gömleği’ (KTTTS, 171).

kebisşeň ‘lastik ayakkabılı’ < **kebis** ‘lâstik ayakkabı’ (KTTTS, 222).

köylekşeň ‘gömlek giymiş hâlde’ < **köylek** ‘gömlek’ (KTTTS, 243).

kirşeň ‘1. Kir tutan, çabuk kirlenen 2. Çabuk darılan, alingan’ < **kir (u)** ‘kirli, pis’ (KTTTS, 264).

qalpaqşaň ‘kalpaklı hâlde’ < **qalpaq** ‘başlık, kalpak’ (KTTTS, 281).

qamzolşaň ‘yelekli hâlde, yelekli’ < **qamzol** ‘kadınların elbise üzerine giydiği yelek’ (KTTTS, 283).

qılşan ‘at kılından yapılmış ok kabı, sadak’ < **qıl** ‘kıl’ (KTTTS, 346).

mäsişeň ‘mest giymiş halde’ < **mäsi** ‘üzerine ayakkabı giyilen kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir tür ayakkabı, mest’ (KTTTS, 374).

oyşaň ‘düşünceli, zeki, akıllı’ < **oy (ı)** ‘düşünce, fikir’ (KTTTS, 409).

otşaň ‘otlamayı seven, otçul’ < **ot** (KTTTS, 420).

ömirşeň ‘hayata bağlı, yaşamayı seven’ < **ömir** ‘hayat, ömür’ (KTTTS, 428).

sözşeň ‘hatip, söz ustası’ < **söz** ‘bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük’ (KTTTS, 489).

terşeň ‘çok terleyen, sürekli terleyen’ < **ter (ı)** ‘ter’ (KTTTS, 535).

şalbarsaň ‘üstünde sadece pantolonu kalmış hâlde’ < **şalbar** ‘pantolon, şalvar’ (KTTTS, 624).

işşeň ‘becerikli, kabiliyetli, hamarat, işgüzar’ < **is (ı)** ‘iş, uğraş, çalışma’ (KTTTS, 672).

{+şı, +şi}

ağartuwşy ‘eğitimci, kültür ve maarif ile meşgul olan, münevver, aydın’ < **ağartuw** ‘okutma, öğretme, aydınlatma, gözü açma’ (KTTTS, 25).

azanşy ‘müezzin’ < **azan** ‘ezan’ (KTTTS, 28).

azğyruşy ‘ayartan, kışkırtan, tahrik eden’ < **azğyr-** ‘caydırmak, doğru yoldan saptırmak, aldatmak’ (KTTTS, 28).

ayğayşy ‘1. Bağırان adam, tellâl 2. Bir araya getiren, yöneten, yönetici, organizatör’ < **ayğay** ‘normalden daha yüksek ses çıkarma, bağırma, haykırma’ (KTTTS, 29).

aytpaqşy ‘söyleyecektim, az kalsın unuttuyordum, aklıma gelmişken’ < **ayt-** (u) ‘demek, söylemek’ (KTTTS, 32).

ayıptavşy ‘suçlayıcı, iddia makamı’ < **ayıpta-** ‘suçlamak, karalamak’ (KTTTS, 33).

aldawşy ‘yalancı, kandıran kimse’ < **alda-** (u) ‘kandırmak, aldatmak’ (KTTTS, 41).

almasuwşy ‘yerine geçen, değişen kimse’ < **almas-** ‘sırayla durmak, nöbetleşmek, biri diğerinin yerine geçmek’ (KTTTS, 42).

aluwşy ‘alıcı’ < **al-** (u) ‘1. Bir şeyi elle tutmak, kaldırmak 2. Bir şeyi sahiplenmek, kazanmak 3. Bir yere kabul etmek, almak’ (KTTTS, 43).

añduwşy ‘takip eden’ < **añdı-** ‘takip etmek, gözlemek, izlemek’ (KTTTS, 46).

añsawşy ‘hayal eden, özleyen kimse’ < **añsa-** ‘özlemek, çok arzulamak’ (KTTTS, 47).

añşy ‘avcı, avla meşgul olan kimse’ < **añ** ‘yabanî hayvanların genel adı’ (KTTTS, 47).

añızşy ‘menkıbe ve efsane anlatan kimse’ < **añız** ‘efsane, menkıbe’ (KTTTS, 47).

apparatşy ‘operatör’ < **aparat** ‘1. Alet, aygıt 2. Bir kurumda veya iş yerinde çalışan elemanların tamamı, personel’ (KTTTS, 47).

arandatuwşy ‘kışkırtıcı kimse, provokatör’ < **arandat-** ‘kışkırtmak, tahrik etmek’ (KTTTS, 49).

araşaşy ‘1. Ara bulucu, uzlaştırıcı 2. Savunucu, müdafî’ < **araşa** ‘kavga eden iki kişinin arasına girme, iki kişiyi ayırma’ (KTTTS, 49).

arbaşy ‘arabacı (at, öküz vb.)’ < **arba** ‘araba’ (KTTTS, 49).

asırawşy ‘aile reisi’ < **asıra-** ‘1 yetiştirmek, beslemek, büyütmek.2. (köpek) alıştırmak’ (KTTTS, 53).

asşy ‘aşçı’ < **as** (ı) ‘aş, yemek’ (KTTTS, 53).

awdarmaşy ‘tercüman, çevirmen, dilmaç, mütercim’ < **awdarma** ‘çeviri, tercüme, aktarma’ (KTTTS, 56).

ädebiyatşı ‘edebiyatçı’ < *ädebiyet* ‘edebiyat’ (KTTTS, 61).

äzirlewşi ‘hazırlayıcı’ < *äzirle-* ‘hazırlamak’ (KTTTS, 63).

äynekşi ‘camcı, cam takan kimse’ < *äynek* ‘cam’ (KTTTS, 63).

äktewşi ‘badanacı, boyacı’ < *äkte-* ‘badanalamak, badana yapmak’ (KTTTS, 64).

ämirşi ‘hükümdar, emreden, amir’ < *ämir* ‘emir, âmir, hükümdar’ (KTTTS, 66).

änşi ‘şarkıcı, türkücü’ < *än* ‘şarkı, türkü’ (KTTTS, 66).

äñgimeşi ‘anlatan, hikâyeci’ < *äñgime* ‘hikâye’ (KTTTS, 66).

äşkerelewşi ‘ifşa edici’ < *äşkerele-* ‘aşikâr etmek, belli etmek, ifşa etmek’ (KTTTS, 69).

bağdarlamaşı ‘plânlayıcı, programlayıcı’ < *bağdarlama* ‘program’ (KTTTS, 71).

bağdarlawşı ‘1. Yol gösterici 2. Danışman’ < *bağdarla-* ‘1. Yönü belirlemek 2. Tahmin etmek’ (KTTTS, 71).

bağdarşı ‘1. Yol gösterici 2. Danışman’ < *bağdar* ‘yön, gidişat, cihet, istikamet’ (KTTTS, 71).

bağuwşı ‘hayvan yetiştiricisi’ < *baq- (u)* ‘(hayvan) Bakmak, beslemek, gütmek’ (KTTTS, 71).

bağınuwşı ‘kabul eden, boyun eğen kimse, râm’ < *bağın-* ‘1. Kabul etmek 2. Baş eğmek, bağlı kalmak, tâbi olmak’ (KTTTS, 72).

bazarşı ‘pazara giden, pazarcı’ < *bazar* ‘pazar, çarşı’ (KTTTS, 72).

bayqawşı ‘göz kulak olan, gözetleyici, denetici’ < *bayqa-* ‘gözlemek, fark etmek, dikkat etmek, kontrol etmek, bakmak’ (KTTTS, 73).

baqalşı ‘bakkal’ < *baqal* ‘bakkal’ (KTTTS, 74).

baqasşı ‘haset, kıskanç’ < *baqas* ‘1. Rakip, hasım 2. Tartışma, çekişme’ (KTTTS, 74).

baqşaşı ‘bahçıvan’ < *baqşa* ‘bostan, bahçe’ (KTTTS, 75).

baqılawşı ‘gözetici, denetmen, denetici, gözlemci’ < *baqılaw* ‘1. İlmî metot, yöntem 2. Denetleme, kontrol’ (KTTTS, 75).

baqtaş ‘çoban, hayvan bakıcısı, sığirtmaç’ < *baq- (u)* ‘(hayvan) bakmak, beslemek, gütmek’ (KTTTS, 75).

balğası ‘demirci, demir ustası’ < *balğa* ‘çekiç’ (KTTTS, 77).

baltası ‘odun kıran, kesen; baltacı, oduncu’ < *balta* ‘balta’ (KTTTS, 77).

balşı ‘falcı’ < *bal (uu)* ‘falcılık’ (KTTTS, 78).

balıqşı ‘balıkçı’ < *balıq* ‘balık’ (KTTTS, 78).

bapşı ‘1. Seyis, hayvan yetiştiricisi 2. Antrenör, çalıştırıcı’ < *bap (u)* ‘1. Bakım 2. Acele etmeden, usulünce 3. İş gereği, görevli olarak’ (KTTTS, 78).

baptawşı ‘bakıcı, besleyici, yetiştirici’ < *bapta-* ‘besiye çekmek, beslemek, gütmek, yetiştirmek, büyütmek’ (KTTTS, 78).

barabanşı ‘trampetçi’ < *baraban* ‘trampet’ (KTTTS, 78).

barlawşı ‘1. Keşifçi 2. İstihbaratçı 3. Maden arayıcısı’ < *barla-* ‘1. Etrafı kolaçan etmek 2. Merakla bakmak’ (KTTTS, 79).

basketbolşı ‘basketbolcu’ < *basketbol* (KTTTS, 80).

basqaruşı ‘yönetici, idareci’ < *basqar-* ‘idare etmek, yönetmek, başında bulunmak, önderlik etmek’ (KTTTS, 80).

basqınşı ‘işgalci, istilacı, baskıncı’ < *basqın* ‘işgal, baskın, istila’ (KTTTS, 80).

bastamaşı ‘girişimci, müteşebbis, girişken; bir işte ilk adımı atan, önyak olan kimse’ < *bastama* ‘girişim, teşebbüs, inisiyatif’ (KTTTS, 81).

bastawşı ‘önde gelen, ilk adımı atan, girişimci, müteşebbis’ < *bast-* ‘1. Başlamak 2. Yönetmek, organize etmek’ (KTTTS, 81).

bastıruwşı ‘editör, yayımcı’ < *bastır-* ‘bastırmak’ (KTTTS, 81).

basşı ‘yönetici, idareci’ < *bas (i)* ‘başkan, idareci’ (KTTTS, 81).

bayandamaşı ‘bildiri sunan, konferans veren, konuşmacı’ < *bayandama* ‘bildiri, tebliğ, rapor’ (KTTTS, 83).

biyeşi ‘kısırak sağan kimse’ < *biye* ‘kısırak’ (KTTTS, 89).

biletşi ‘biletçi’ < *bilet* (KTTTS, 89).

biylewşı ‘hakim, hükmeden, hüküm süren’ < *biyle-* ‘1. Dans etmek 2. İdare etmek, yönetmek, hükmetmek’ (KTTTS, 89).

biyşi ‘dansçı’ < *biy* ‘dans’ (KTTTS, 89).

bolısuwşı ‘kollayan, destekleyen kimse’ < *bolıs-* ‘1. Yardımlaşmak, desteklemek 2. Taraf tutmak’ (KTTTS, 92).

boyawşı ‘boyacı’ < *boyaw* ‘boya’ (KTTTS, 93).

bufetşi ‘büfeci’ < *bufet* ‘büfe’ (KTTTS, 96).

büldiruwşı ‘bozucu, bozan’ < *büldir-* ‘tahrip etmek, yıkmak, kırıp dökmek’ (KTTTS, 100).

bülikşi ‘isyancı, başkaldırcı, asi’ < *bülik* ‘isyan, ayaklanma, baş kaldırı’ (KTTTS, 101).

bürkitşi ‘kartal yetiştiricisi’ < *bürkit* ‘kartal’ (KTTTS, 101).

bitimşi ‘barıştırmacı, aracı, ara bulucu, uzlaştırmacı’ < *bitim* ‘uzlaşma, anlaşma’ (KTTTS, 105).

voleybolşı ‘voleybolcu’ < *voleybol* (KTTTS, 108).

garmonşı ‘armonika, akordeon çalan kimse’ (KTTTS, 109) < *garmon* ‘armonika’ (QÄTS, 2011: B-D 264).

ğaybatşı ‘gammaz, gıybetçi, kovcu’ < *ğaybat* ‘gıybet, çekiştirme, yerme, dedikodu’ (KTTTS, 115).

dabilşı ‘davulcu’ < *dabil* ‘davul’ (KTTTS, 117).

dastanşı ‘destancı, hikayeci’ < *dastan* ‘destan, hikâye’ (KTTTS, 120).

dänekerşı ‘1. Ara bulucu 2. Lehimci, kaynakçı’ < *däneker* ‘1. Ara bulucu, uzlaştırmacı 2. Lehim, kaynak’ (KTTTS, 121).

därihanaşı ‘eczaneci’ < *därihana* ‘eczane’ (KTTTS, 122).

demewşı ‘sponsor, himayeci’ < *demew* ‘dayanak, destek’ (KTTTS, 124).

demşi ‘hastayı okuyup üfleyerek tedavi ettiğini söyleyen kimse, üfürükçü’ < *dem* ‘nefes, soluk’ (KTTTS, 124).

diyirmenşı ‘değirmenci’ < *diyirmen* ‘değirmen’ (KTTTS, 127).

doybışı ‘dama oynayan kimse, damacı’ < *doybı* ‘satranç gibi yirmi dört taşla oynanan oyun, dama’ (KTTTS, 128).

dombıraşı ‘dombıracı, iyi dombıra çalan kimse’ < *dombıra* ‘dombıra’ (KTTTS, 128).

dominoşı ‘domino oynayan kimse, dominocu’ < *domino* (KTTTS, 128).

duğası ‘duacı, dua eden’ < *duğa* ‘dua’ (KTTTS, 130).

dükenşı ‘bakkal, dükkân sahibi’ < *düken* ‘dükkân’ (KTTTS, 131).

egüwşı (ı) ‘1. Tohum eken, ekici 2. Bir düşünce, ideolojinin propagandasını yapan kimse’ < *ek-* ‘1. Ekmek, dikmek 2. Bir fikir veya düşünceyi aşlamak, empoze etmek’ (KTTTS, 135).

egüwşı (u) ‘aşı yapan, aşıcı’ < *ek-* ‘1. Ekmek, dikmek 2. Bir fikir veya düşünceyi aşlamak, empoze etmek’ (KTTTS, 135).

eginşı ‘rençper, ikinci, çiftçi’ < *egin* ‘ekin’ (KTTTS, 136).

ezüwşı ‘ezici, baskıcı, sömürgeci’ < *ez-* (u) ‘sömürmek, birinin emeğinden haksız olarak faydalanmak’ (KTTTS, 136).

elşı ‘1. Elçi, sefir 2. Arabulucu, uzlaştırmacı’ < *el* ‘1. Halk, millet 2. Memleket, yurt’ (KTTTS, 138).

emdelüwşı ‘tedavi olan kimse, hasta’ < *emdel-* ‘tedavi olmak’ (KTTTS, 139).

emdewşi ‘tedavi eden, doktor, hekim, tabip’ < *emde-* ‘tedavi etmek’ (KTTTS, 139).

emüwşi ‘emici’ < *em-* ‘emmek’ (KTTTS, 139).

emşi ‘1. Okuyup üfleyerek, şifalı bitkiler kullanarak hastaları tedavi eden kimse 2. Hekim, tabip’ < *em* ‘1. Tedavi 2. Şifa, deva, em 3. Çare, çözüm yolu’ (KTTTS, 139).

eñbekşi ‘işçi, emekçi’ < *eñbek* ‘emek, iş, çalışma’ (KTTTS, 140).

erewilşi ‘grevci’ < *erewil* ‘1. Ayaklanma 2. Grev’ (KTTTS, 142).

ertegişi ‘masalcı’ < *ertegi* ‘masal’ (KTTTS, 143).

esepşi ‘muhasibeci, hesap uzmanı, sayman’ < *esep* ‘hesap, rapor’ (KTTTS, 145).

eskekşi ‘kürekçi’ < *eskek (ı)* ‘kayık küreği’ (KTTTS, 145).

esikşi ‘kapıcı’ < *esik* ‘kapı’ (KTTTS, 146).

etşi ‘kasap’ < *et* (KTTTS, 147).

etikşi ‘kunduracı, çizmeci, ayakkabı tamircisi’ < *etik* ‘çizme’ (KTTTS, 147).

jabdıqtawşı ‘donatımcı, teçhizatçı’ < *jabdıqta-* ‘donatmak, teçhiz etmek’ (KTTTS, 149).

jağrapiyaşı ‘coğrafyacı’ < *jağrapiya* ‘coğrafya’ (KTTTS, 150).

jazğıruvşı ‘suçlayıcı, itham edici’ < *jazğır-* ‘suçlamak, itham etmek, azarlamak’ (KTTTS, 151).

jazuwşı ‘yazar, müellif’ < *jazuw* ‘yazı’ (KTTTS, 151).

jayğawşı ‘yerleştirici, düzenleyici’ < *jayğa-* ‘iş yoluna koymak’ (KTTTS, 152).

jaqtawşı ‘destekleyici, taraftar, yandaş’ < *jaqtaw* ‘çerçeve, kenar’ (KTTTS, 154).

jalğanşı ‘1. Yalancı 2. Vefasız, yalan (dünya)’ < *jalğan (u)* ‘gerçek olmayan, yalan, uydurma’ (KTTTS, 156).

jalğawşı ‘bağlayıcı, devam ettirici’ < *jalğaw* ‘çekim eki’ (KTTTS, 156).

jaldanuwşı ‘yevmiyeci, gündelikçi’ < *jaldan-* ‘para karşılığı birine hizmet etmek, çalışmak’ (KTTTS, 157).

jaldawşı ‘kiracı, kiralayan kimse’ < *jalda-* ‘kirada oturmak, kiralamak’ (KTTTS, 157).

jalşı ‘hizmetçi, uşak’ < *jal (ıu)* ‘1. Para karşılığı günlük yapılan çeşitli iş 2. Kira’ (KTTTS, 158).

jamawşı ‘yamacı, yamalayan’ < *jamaw* ‘yama’ (KTTTS, 159).

janazaşı ‘cenaze namazı kıldırان kimse, imam’ < *janaza* ‘cenaze’ (KTTTS, 159).

jandandırışı ‘canlandırıcı’ < *jandandır-* ‘canlandırmak, hayat vermek, ihya etmek’ (KTTTS, 160).

jarapazanşı ‘ramazan şiirlerini söyleyen kişi’ < *jarapazan* ‘1. Ramazan ayında ev ev dolaşarak belirli bir ritimde ve melodide söylenen şiirler 2. Boş söz’ (KTTTS, 163).

jaratuışı ‘1. Allah, yaradan 2. Dünyaya getiren, doğuran (anne, baba)’ < *jarat-* (*u*) ‘yaratmak, meydana getirmek, ortaya çıkarmak’ (KTTTS, 163).

jarnaşı ‘1. Aidatçı 2. Aidat toplayan kişi’ < *jarna* ‘1. Aidat 2. Pay, hisse’ (KTTTS, 164).

jarılqawşı ‘koruyucu, esirgeyici’ < *jarılqa-* ‘1. İyilik etmek, nimete gark etmek 2. (birisine) Dua etmek’ (KTTTS, 165).

jarısuışı ‘yarışmaya katılan, yarışan (kimse)’ < *jarıs-* (*u*) ‘yarışmak, yarışa katılmak’ (KTTTS, 165).

jasaqşı ‘gönüllü olarak askerî güçlere yardımcı olan sivil kuvvet, milis’ < *jasaq* (*ı*) ‘1. Ordu, asker, askerî birlik 2. Ordu mensubu’ (KTTTS, 166).

jataqşı ‘hayvanı olmadığından yaylaya çıkamayan, kışlakta kalan fakir köylü’ < *jataq* ‘1. mekan, durak 2. Yatak’ (KTTTS, 167).

jattıqturuışı ‘antrenör’ < *jattıq-* ‘alışmak, alışkanlık kazanmak’ (KTTTS, 168).

jawşı (*ı*) ‘istila edenden öcünü alan kimse’ < *jaw* (*ı*) ‘1. İstilacı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 169).

jawlavşı ‘istilacı, baskıncı’ < *jawla-* ‘1. Yağmalamak, zapt etmek, istila etmek, işgal etmek’ (KTTTS, 169).

jäbirlewşı ‘cefa çektiren, zulmeden’ < *jäbirle-* ‘cebretmek, zulmetmek, cefa çektirmek’ (KTTTS, 170).

jäbirşı ‘zulmeden, zalim’ < *jäbir* ‘cebir, zulüm, işkence, eziyet’ (KTTTS, 170).

järdemşı ‘yardımcı’ < *järdem* ‘yardım’ (KTTTS, 170).

jebewşı ‘hami, koruyucu’ < *jebew* ‘kollama, destekleme, koruma’ (KTTTS, 171).

jeliktirüwşı ‘tahrik edici, heveslendirici’ < *jeliktir-* ‘tahrik etmek, heveslendirmek’ (KTTTS, 173).

jeñüwşı ‘muzaffer, galip, fatih’ < *jeñ-* (*u*) ‘yenmek, üstün gelmek, zafer kazanmak’ (KTTTS, 175).

jetekşı ‘danışman, rehber, kılavuz’ < *jetek* ‘1. Araba oku 2. Yedeğe alınan hayvan 3. Etki, tesir’ (KTTTS, 176).

jetelewşı ‘yedeğine alan, peşine takan kişi’ (KTTTS, 176) < *jetele-* ‘yanında yürütmek, elinden tutmak’ (Yüce, 1984: 101).

jetkizüwşi ‘ulaştırıcı, iletici kimse’ < **jetkiz-** ‘yetiştirmek, ulaştırmak’ (KTTTS, 177).

jiynaqtawşı ‘toplayıcı, bir araya getirici’ < **jiynaqta-** ‘yığmak, toplamak, derlemek’ (KTTTS, 178).

jobalawşı ‘projeçi, plâncı’ < **jobala-** ‘tasarlamak, projelendirmek’ (KTTTS, 179).

joqtawşı ‘1. Ağıtçı, ağıt yakan kimse 2. Başkasının ağzı ile konuşan kimse’ < **joqtaw** ‘ağıt’ (KTTTS, 180).

joqşı ‘1. Kaybolan bir şeyi arayan kimse 2. Koruyucu, himayeci’ < **joq (ı)** ‘yitik, kayıp’ (KTTTS, 180).

jolawşı ‘yolcu’ < **jol** ‘yol’ (KTTTS, 180).

joldawşı ‘yollayan, gönderen’ < **joldaw** ‘bir devlet büyüğünün, bir yetkilinin, belirli bir olay veya durum dolayısıyla ilgililere gönderdiği bildiri, mesaj’ (KTTTS, 180).

jolşı ‘1. Yol yapan kişi 2. Yolcu’ < **jol** ‘yol’ (KTTTS, 181).

joramaldawşı ‘yorumlayıcı, tahmin edici’ < **joramalda-** ‘tahmin etmek, yorum yapmak’ (KTTTS, 182).

jorğalawşı ‘omurgalıların, suda ve karada yaşayabilen yılan, kertenkele, kaplumbağa, timsah gibi yerde sürünerek veya yürüyerek ilerleyen sınıfı, sürüngeçenler’ < **jorğala-** ‘1. Yorgalamak,

rahvan yürümek 2. Emeklemek, sürünmek’ (KTTTS, 182).

jorıqşı ‘savaşçı, akıncı’ < **jorıq** ‘saldırı, hücum, askeri sefer’ (KTTTS, 182).

josparlawşı ‘plânlayıcı, programlayıcı’ < **josparla-** ‘plânlamak, tasarlamak’ (KTTTS, 182).

joruşı ‘yorumcu’ < **jorı-** ‘yorumlamak, düş yormak, tabir etmek, fala bakmak’ (KTTTS, 182).

jöndewşi ‘tamirci’ < **jönde-** ‘tamir etmek, ayarlamak’ (KTTTS, 183).

jöneltüşi ‘gönderen’ < **jönelt-** ‘göndermek, yöneltmek’ (KTTTS, 183).

juwuwşı ‘bulaşık ve çamaşır yıkayıcı’ < **juw-** ‘yıkamak’ (KTTTS, 184).

jubatuwşı ‘avutan, teselli eden’ < **jubat-** ‘avutmak, teselli etmek’ (KTTTS, 185).

juqtıruwşı ‘bulaştırıcı’ < **juqtır-** ‘bulaştırmak’ (KTTTS, 185).

juldızşı ‘astronomi bilgini, gök bilimci’ < **juldız** ‘yıldız’ (KTTTS, 186).

jumbaşşı ‘bilmece söyleyen kimse’ < **jumbaş** ‘bilmece’ (KTTTS, 186).

jumıldırwşı ‘organize eden, düzenleyici’ < **jumıldır-** ‘seferber etmek, yönlendirmek’ (KTTTS, 187).

jumıssşı ‘işçi’ < **jumıs** ‘iş, hizmet, emek, çalışma’ (KTTTS, 187).

jügerişi ‘mısır yetiştiricisi’ < *cügeri* ‘mısır’ (KTTTS, 188).

jüzimşi ‘üzümcü, üzüm yetiştiricisi’ < *jüzim* ‘üzüm’ (KTTTS, 189).

jürginşi ‘yolcu’ < *jürgin* ‘yaya, yolcu’ (KTTTS, 189).

jükşi ‘yük yükleyici, hamal’ < *jük* ‘yük’ (KTTTS, 189).

jürgizüwşi ‘1. Sürücü, şoför 2. Spiker, sunucu’ < *jürgiz-* ‘1. (araba) sürmek, kullanmak 2. Yürütmek, idare etmek’ (KTTTS, 189).

jılqısı ‘1. At bakıcısı, seyis 2. Yeni doğmuş erkek çocuk’ < *jılqı* ‘at’ (KTTTS, 191).

jılnamaşı ‘olayları günlük olarak yazan resmî tarihçi, vakanüvis’ < *jılnama* ‘yıllık, vakayiname’ (KTTTS, 191).

jılınşı ‘1. Lezzetsiz, tatsız 2. Ilıkça, ılıcak 3. Üç kâğıtçı, düzenbaz’ < *jılı-* (ı) ‘ısınmak, ılmak, ılınmak’ (KTTTS, 192).

jırlawşı ‘1. Şiir yazan kimse 2. Şiir okuyan kimse’ < *jırla-* ‘1. Şarkı, türkü söylemek 2. Şiirleştirmek’ (KTTTS, 194).

jırşı ‘çok şiir, destan bilen ve onları halka söyleyen kimse, şeyyat’ < *jır* (ı) ‘uzun, manzum şiir; destan, yır’ (KTTTS, 194).

jibekşi ‘ipekçi, ipek satan’ < *jibek* ‘ipek’ (KTTTS, 195).

zaboyşı ‘madenci’ < *zaboy* ‘maden kuyusunda işçinin açtığı oyuk’ (KTTTS, 197).

zaqımdawşı ‘yaralayıcı, zarar verici’ < *zaqımda-* ‘yaralamak, berelemek, zedelemek’ (KTTTS, 198).

zarşı ‘derdini anlatan, içini döken’ < *zar* (ı) ‘kaygı, tasa, acı’ (KTTTS, 199).

zäbirlewşi ‘acımasız ve haksız davranan kimse, zalim, kıyıcı, zulmeden’ < *zäbirle-* ‘azap vermek, cefa çekertmek, cebretmek’ (KTTTS, 200).

zvenoşı ‘ekip başı, grup başı’ < *zveno* ‘ekip, grup’ (KTTTS, 200).

zeketşi ‘zekât toplayan kimse’ < *zeket* ‘zekât’ (KTTTS, 201).

zeñbirekşi ‘topçu’ < *zeñbirek* ‘top’ (KTTTS, 201).

zerttewşi ‘araştırmacı, incelemeci’ < *zerttew* ‘inceleme, araştırma’ (KTTTS, 201).

ziratşı ‘mezar kazan, mezarcı’ < *zirat* ‘mezar, kabir’ (KTTTS, 202).

ziyaratşı ‘mukaddes yerleri ziyarete giden kişi’ < *ziyarat* (KTTTS, 202).

zorlawşı ‘zorba, güç gösteren’ < *zorla-* ‘1. Zorlamak, zor kullanmak, mecbur etmek 2. Tecavüz etmek’ (KTTTS, 203).

zorluqşı ‘zorluk gösteren kimse, zalim’ < **zorluq** ‘zorluk, adaletsizlik, gaddarlık’ (KTTTS, 203).

zırğuwşı ‘hızla yürüyen, hızla geçen kimse’ < **zırğı-** ‘fırlamak, hızlı yürümek, hızla geçmek’ (KTTTS, 203).

zikirşi ‘zikreden kimse’ < **zikir** (KTTTS, 204).

iygerüwşı ‘beceren, kavrayan, bilen kimse’ < **iyger-** ‘belli bir işin yöntemlerine vakıf olmak, becermek, kavramak’ (KTTTS, 205).

iyelenüwşı ‘sahiplenen, sahip’ < **iyelen-** ‘kendine mal etmek, sahiplenmek’ (KTTTS, 206).

iyemdenüşi ‘sahiplenen, sahip’ < **iyemden-** ‘sahiplenmek, benimsemek, zapt etmek’ (KTTTS, 206).

importşı ‘ithalatçı’ < **import** ‘ithal, ithalât’ (KTTTS, 208).

işşi ‘deri işleyen kimse, tabak, debbağ, sepici’ < **iy** (ı) ‘hayvan derisini tabaklamak için yoğurt ve unun karışımından elde edilen madde’ (KTTTS, 211).

kanoeşı ‘kanocu’ < **kano** ‘kürekle yürütülen dar, uzun, hafif tekne, kano’ (KTTTS, 218).

karikaturaşı ‘karikatürcü, karikatürist’ < **karikatura** ‘karikatür’ (KTTTS, 218).

käsipşi ‘belli bir meslekle uğraşan, meslek sahibi’ < **käsip** ‘meslek’ (KTTTS, 221).

kezekşi ‘nöbetçi’ < **kezek** ‘1. Sıra, kuyruk 2. Vardiya, posta’ (KTTTS, 223).

kezüşşi ‘gezici, seyyar’ < **kez-** (ıv) ‘gezmek, dolaşmak’ (KTTTS, 223).

keleşşi ‘at yarışından dönenleri karşılayan kimse’ < **kel-** ‘varmak, ulaşmak’ (KTTTS, 226).

kelüwşı ‘gelecek, gelmesi gereken kimse’ < **kel-** ‘1. Bir yere gitmek 2. Varmak, ulaşmak 3. Vakti zamanı gelmek’ (KTTTS, 226).

kelistirüwşı ‘ara bulucu, uzlaştırıcı’ < **kelis-** (ı) ‘anlaşmak, sözleşmek, uyum sağlamak’ (KTTTS, 227).

kemeşi ‘1. Gemici 2. Gemi ustası’ < **keme** ‘gemi’ (KTTTS, 227).

kemirüwşı ‘kemirgen hayvanlara verilen genel ad, kemirgengiller’ < **kemir-** ‘kemirmek’ (KTTTS, 228).

kenşi ‘maden işçisi’ < **ken** ‘1. Maden 2. Kaynak’ (KTTTS, 229).

keñessşi ‘danışman’ < **keñes** (ı) ‘1. Söyleşi, sohbet 2. Tavsiye 3. Meclis, heyet, kurul’ (KTTTS, 229).

kepildemeşi ‘kefil’ < **kepildeme** ‘garanti belgesi, kefalet belgesi’ (KTTTS, 230).

keregeşi ‘çadır ustası’ < *kerege* ‘katlanıp açılabilir, kafes şeklindeki destek (otağ, çadır)’ (KTTTS, 231).

kereşi ‘atları yarış yerine getiren kimse’ < *ker-* (vi) ‘germek’ (KTTTS, 231).

kerneysi ‘ney üfleyen, neyzen’ < *kerney* (u) ‘kaval’ (KTTTS, 231).

kerüwenşi ‘1. Kervancı, kervanı idare eden kimse 2. Seyyah’ < *kerüwen* ‘kervan’ (KTTTS, 232).

kesteşi ‘nakış, dikiş ustası’ < *keste* (ı) ‘desen, nakış, motif’ (KTTTS, 233).

keşirüwşi ‘bağışlayıcı, affedici’ < *keşir-* ‘affetmek, bağışlamak’ (KTTTS, 235).

kombaynşı ‘biçer döver makinisti’ < *kombayn* ‘kombayn, biçerdöver’ (KTTTS, 238).

közeşi ‘çömlekçi’ < *köze* (ı) ‘saksı, çömlek’ (KTTTS, 243).

kökparşı ‘kökpar oyununa katılan, oyuncu’ < *kökpar* ‘iki takımın, başı kesilip iç organları çıkarılan oğlak veya keçiyi çekerek at üzerinde oynadıkları bir tür oyun, kökpar’ (KTTTS, 244).

kölikşi ‘vasıta sürücüsü’ < *kölik* ‘1. Binilecek at, deve 2. Taşıt, araç (araba, uçak vb.)’ (KTTTS, 246).

kömekşi ‘yardımcı’ < *kömek* ‘yardım, destek’ (KTTTS, 246).

kömirşi ‘kömürcü, kömür ocağında çalışan kişi’ < *kömir* ‘1. Taş kömürü 2. Odun kömürü’ (KTTTS, 247).

köpirşi (ı) ‘köprü yapan kimse’ < *köpir* (ı) ‘köprü’ (KTTTS, 249).

körkemdewşi ‘güzelleştirici, süsleyen’ < *körkemde-* ‘güzelleştirmek, görkemli hâle getirmek, süslemek’ (KTTTS, 249).

körsetüwşi ‘1. Bilgilendiren, gösteren, gösterici 2. İhbar edici, ihbarcı, muhbir’ < *körset-* ‘göstermek, baktırmak’ (KTTTS, 250).

körükşi ‘körükçü’ < *körük* (ı) ‘körük’ (KTTTS, 250).

kötermelewşi ‘koruyucu, destekleyici’ < *kötermele-* ‘1. Birlikte kaldırmak 2. Korumak, kollamak, desteklemek’ (KTTTS, 251).

kötermeşi ‘1. Destekleyici 2. Tüccar, toptancı’ < *köter-* ‘1. Kaldırmak 2. Artırmak, yükseltmek 3. Yukarı çekmek 4. Geliştirmek, ilerletmek 5. Derecesini yükseltmek’ (KTTTS, 251).

köterilisşi ‘isyankâr, asi, başkaldırıcı’ < *köterilis* ‘ayaklanma, isyan, başkaldırı’ (KTTTS, 251).

köşirmeşi ‘kopyacı, çoğaltan kimse’ < *köşirme* ‘kopya, nüsha’ (KTTTS, 252).

kranşı ‘vinç kullanan kimse, vinç operatörü’ < *kran* ‘vinç’ (KTTTS, 252).

küzetşi ‘bekçi, muhafız’ < *küzet* (ı) ‘güvenlik, devriye’ (KTTTS, 254).

küymeşi ‘fayton ustası’ < *küyme* ‘fayton’ (KTTTS, 255).

küyretüwşi ‘yıkıcı, harap edici, yakıp yıkıcı’ < *küyret-* ‘yıkmaq, altüst etmek, harap etmek’ (KTTTS, 255).

küyşi ‘dombıra ile ezgi çalan kimse, müzisyen’ < *küy* (ı) ‘Kazak Türklerinin halk ezgisi, name’ (KTTTS, 256).

külkişi ‘güldürücü, esprili’ < *külki* ‘1. Gülüş, gülme 2. Alay, dalga geçme’ (KTTTS, 257).

küressi ‘1. Güreşçi, pehlivan 2. Mücadeleci’ < *küres* (ı) ‘1. Güreş 2. Mücadele’ (KTTTS, 260).

kürişşi ‘pirinç eken kimse, çeltikçi’ < *küriş* ‘pirinç’ (KTTTS, 261).

kütüwşi ‘1. Dadı, hizmetçi, bakıcı 2. Bekçi’ < *küt-* ‘1. Beklemek 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak 3. Bakmak, gütmek’ (KTTTS, 261).

kilemşi ‘halı dokuyan, halıcı’ < *kilem* ‘halı’ (KTTTS, 262).

kiltşi ‘1. Anahtarcı, anahtar yapan 2. Depocu’ < *kilt* (ı) ‘anahtar’ (KTTTS, 263).

kinälawşı ‘suçlayıcı, itham edici’ < *kinäla-* ‘suçlamak, itham etmek’ (KTTTS, 263).

kirpişi ‘kerpiççi, kerpiç yapan’ < *kirpiş* ‘tuğla, kerpiç’ (KTTTS, 264).

kirşi (ı) ‘içerisinde çamaşır yıkanan leğen, kap’ < *kir* (u) ‘1. Kirli, pis 2. Çamaşır’ (KTTTS, 264).

kirşi (u) ‘kantarcı, terazici’ < *kir* (ı) ‘terazi’ (KTTTS, 264).

kiriktirüwşi ‘kaynaştırıcı, birleştirici’ < *kirik-* ‘kaynaşıp birleşmek, iç içe olmak’ (KTTTS, 264).

kitaphanaşı ‘kütüphaneci’ < *kitaphana* ‘kütüphane, kitaplık’ (KTTTS, 265).

qabıldawşı ‘kabul edici, tesellüm memuru, teslim alan’ < *qabıldaw* ‘algılama, idrak etme’ (KTTTS, 268).

qabirşi ‘mezarcı’ < *qabir* ‘kabir, mezar’ (KTTTS, 268).

qadağalawşı ‘kontrolör, denetleyici’ < *qadağala-* ‘kontrol etmek, izlemek, takip etmek, gözlemlemek’ (KTTTS, 269).

qazanşı ‘1. Kazan yapan ve onaran kimse, kazancı 2. Aşçı’ < *qazan* (ı) ‘büyük tencere, kazan’ (KTTTS, 272).

qazınaşı ‘hazinedar’ < *qazına* (ı) ‘hazine, define, gömü’ (KTTTS, 273).

qaylaş ‘kazmacı, madenci’ < *qayla* ‘külünk, küskü, kazma’ (KTTTS, 274).

qayıqşı ‘1. Kayıkçı 2. Kayık ustası’ < *qayıq* ‘kayık, sandal’ (KTTTS, 276).

qayırşı ‘1. Dilenci, sefil 2. Başkalarından istemeyi âdet edinen’ < **qayır** (iii) ‘1. Hayır, iyilik 2. Sadaka’ (KTTTS, 276).

qaqpanşı ‘tuzak kurup av avlayan kimse’ < **qaqpan** ‘kapan, tuzak’ (KTTTS, 278).

qaqpaşı ‘kaleci’ < **qaqpa** (ii) ‘kale’ (KTTTS, 278).

qalayışı ‘kalaycı’ < **qalayı** ‘kalay’ (KTTTS, 279).

qalawşı ‘duvar ustası’ < **qala-** (ii) ‘(kerpiç, tuğla) örmek’ (KTTTS, 279).

qalıpşı ‘kalıp ustası, kalıpçı’ < **qalıp** ‘kalıp’ (KTTTS, 282).

qambaşı ‘ambarcı, ambar memuru’ < **qamba** ‘ambar’ (KTTTS, 283).

qamqorşı ‘destekçi, kollayıcı, koruyucu, yardımcı’ < **qamqor** ‘koruyucu, destekçi, hami’ (KTTTS, 283).

qanaluwşı ‘sömürülen, zulüm gören kimse’ < **qanal-** ‘sömürülmek, zulüm görmek’ (KTTTS, 284).

qanawşı ‘sömürücü, istismarcı’ < **qana-** (iv) ‘sömürmek, kanını emmek’ (KTTTS, 285).

qañiltırşı ‘sac ustası’ < **qañiltır** ‘sac, kalın teneke’ (KTTTS, 287).

qarağayşı ‘tomruk hazırlayan kimse, oduncu’ < **qarağay** ‘çam ağacı’ (KTTTS, 290).

qaraqşı (i) ‘1. Korkuluk 2. Sınır taşı, hudut 3. At yarışlarında bitiş noktası, finiş’ < **qaraq** (ii) ‘gözün karası’ (KTTTS, 291).

qaraqşı (ii) ‘yağmacı, yol kesen, haydut, eşkıya’ < **qaraq** (iii) ‘doyumsuz, obur, açgözlü’ (KTTTS, 291).

qaralawşı ‘suçlayıcı, karalayıcı kimse’ < **qarala-** ‘1. Siyah renge boyamak 2. Darının kabuğunu ayırmak 3. Lekelemek, karalamak 4. Suçlamak, itham etmek, ayıplamak’ (KTTTS, 292).

qarawılşı ‘bekçi, nöbetçi’ < **qarawıl** ‘1. Nöbetçi 2. Tüfeklerin arpacığı, nişan alınan yeri’ (KTTTS, 293).

qaraşı ‘1. Tabi, uşak 2. Avam, aşağı halk tabakası’ < **qara** (i) ‘1. Kara, siyah 2. Siyah renkte olan 3. Bir şeyin gölgesi, karartısı 4. Yas tutarken örtülen siyah örtü 5. Avamdan olan, halktan biri’ (KTTTS, 293).

qarmaqşı ‘olta ile balık tutan, balıkçı’ < **qarmaq** ‘olta’ (KTTTS, 295).

qarsılasuwşı ‘muhalif, karşı olan kimse’ < **qarsılas-** (ii) ‘karşı çıkmak, direnmek, mukavemet göstermek, karşı durmak’ (KTTTS, 296).

qasapşı ‘kasap’ < **qasap** ‘kasap’ (KTTTS, 298).

qatınasuwsı ‘iştirak eden, katılan, katılımcı’ < **qatınas-** (ii) ‘ilişkiye girmek,

irtibat kurmak, münasebette bulunmak' (KTTTS, 302).

qatısuwşı 'katılımcı, iştirak edici' < *qatıs-(u)* '1. Katılmak, iştirak etmek 2. İrtibat hâlinde bulunmak' (KTTTS, 302).

qawğaşı 'kuyudan su çekici' < *qawğa* 'deriden vb. maddelerden yapılan kuyu kovası' (KTTTS, 303).

qawınşı 'kavuncu, kavun yetiştirici' < *qawın* 'kavun' (KTTTS, 304).

qaşawşı 'keskici, delici, oymacı, yontmacı' < *qaşaw* 'keski' (KTTTS, 305).

qiynawşı 'zorluk gösteren, eziyet eden kimse' < *qiyna-* 'zorlamak, eziyet etmek, zorluk çektirmek' (KTTTS, 307).

qiyratuwşı 'yıkıcı, tahrip edici' < *qiyrat-* 'tahrip etmek, yıkmak, kırmak, mahvetmek, harap etmek' (KTTTS, 307).

qiyssaşı 'kıssa söyleyen kimse' < *qiyssa* 'kıssa, destan, uzun manzum hikaye' (KTTTS, 307).

qobızşı 'kopuzcu, kopuz çalan' < *qobız* 'kopuz' (KTTTS, 310).

qozğawşı 'harekete geçiren, ön ayak olan, elebaşı' < *qozğa-* 'itelemek, kımıldatmak, hareket ettirmek' (KTTTS, 311).

qozışı 'kuzu güden, kuzu yetiştiren kimse' < *qozı* 'kuzu' (KTTTS, 311).

qoymaşı 'depocu' < *qoyma* '1. Hazine, define, gömü 2. Ambar, depo 3. Stok yapılan yer' (KTTTS, 312).

qoyşı 'çoban' < *qoy (ı)* 'koyun' (KTTTS, 312).

qoqırşı 'eskici' < *qoqır* 'çöp, kırıntı' (KTTTS, 313).

goldanuwşı 'kullanıcı' < *goldan-* 'kullanmak, istifade etmek, uygulamak' (KTTTS, 314).

goldawşı 'destekleyici, savunucu' < *goldaw* 'destekleme, savunma, (birinin) yanında yer alma' (KTTTS, 314).

qolpaştawşı 'metheden, yücelten, öven kimse, dalkavuk, meddah' < *qolpašta-* 'methetmek, övmek, yüceltmek, dalkavukluk etmek' (KTTTS, 315).

qomızşı 'Kırgız kopuzu çalan kişi, kopuzcu' < *qomız* 'üç telli Kırgız musiki aleti, kopuz' (KTTTS, 316).

qoñırawşı 'zil çalan kimse' < *qonıraw* 'zil, çan, kampana' (KTTTS, 318).

qorğawşı '1. Müdafî, koruyucu, savunucu 2. Avukat 3. Savunma oyuncusu' < *qorğa-* '1. Korumak, savunmak 2. Yardım etmek, kollamak 3. (tez) savunmak' (KTTTS, 321).

qorlawşı 'zalim, zorba, eziyet eden kimse' < *qorla-* '1. İşkence, eziyet etmek 2. Horlamak, aşağılamak, hor görmek' (KTTTS, 321).

qoruwşı ‘1. Bekçi 2. Koruyucu, hami’ (KTTTS, 322) < *qoru-* ‘korumak’ (Yüce, 1984: 174).

qorıqşı ‘koruyucu, bekçi’ < *qorıq* (ı) ‘1. Hayvancılığa elverişli otlı, sulak yer, otlak 2. Çayır, yoncalık 3. Avlanması, baltalanması vs. yasak orman’ (KTTTS, 322).

qorıtuwşı ‘sonuçlandırıcı, tamamlayıcı’ < *qorıt-* ‘neticelendirmek, sonuçlandırmak’ (KTTTS, 322).

qosşı ‘birisine hizmet eden, hizmetçi’ < *qos* (uu) ‘1. Belirli bir işi yapan ekip, grup 2. Sezonluk, geçici yer’ (KTTTS, 323).

qoşemetşi ‘saygı gösteren, iltifat, hürmet eden kimse’ < *qoşemet* ‘birisine gösterilen saygı, iltifat, hürmet’ (KTTTS, 324).

quwğınşı ‘takipçi, iz sürücü’ < *quwğın* ‘takip etme, peşine düşme, sürgün’ (KTTTS, 326).

quwdalawşı ‘takip edici, kovalayan, izleyen’ < *quwdala-* ‘birisinin peşini bırakmamak, takip etmek’ (KTTTS, 326).

quwuwşı ‘kovalayıcı’ < *quw-* (v) ‘birisinin ardına düşmek, kovalamak’ (KTTTS, 327).

qudıqşı ‘kuyu kazan, kuyucu’ < *qudıq* ‘kuyu’ (KTTTS, 330).

quldanuwşı ‘sömürücü, sömüren kimse’ < *quldan-* ‘birinin hakkını yemek, birisini

kullanmak, sömürmek, kul edinmek’ (KTTTS, 332).

qulıpşı ‘anahtarcı’ < *qulıp* ‘kilit’ (KTTTS, 333).

qumalaqşı ‘falcı’ (KTTTS, 334) < *qumalaq* ‘fal açma’ (QÄTS, 2011: Q-M 326).

qumıraşı ‘çömlekçi’ < *qumıra* ‘testi, küp, ibrik, çömlek’ (KTTTS, 334).

qundawşı ‘ölen kişinin kan hakkını almak için davacı olan kişi’ < *qunda-* (u) ‘ölen kişinin kan bedelini istemek’ (KTTTS, 335).

qurastıruwşı ‘kurucu, derleyici, toplayıcı’ < *qurastır-* ‘kurmak, birleştirmek, derlemek, toplamak’ (KTTTS, 337).

quruwşı ‘kurucu’ < *qur-* (vı) ‘kurmak, yapmak’ (KTTTS, 339).

qurıqşı ‘kement atan kimse’ < *qurıq* ‘atları yakalamakta kullanılan, ucuna ip bağlanmış uzun sıruk’ (KTTTS, 339).

qurıltayşı ‘kurucu’ < *qurıltay* ‘kurultay’ (KTTTS, 339).

qurılışşı ‘inşaatçı’ < *qurılıs* ‘yapı, kuruluş, inşaat’ (KTTTS, 339).

qurışşı ‘çelik yapan, çelik ustası’ < *qurış* ‘çelik’ (KTTTS, 340).

quşşı ‘kuşbaz, kuşçu’ < *qus* (ı) ‘kuş’ (KTTTS, 340).

qutqaruwşı ‘kurtarıcı’ < **qutqar-** ‘kurtarmak’ (KTTTS, 340).

qıdırmaşı ‘gezmeyi çok seven, gezgin, gezegen’ < **qıdırma** ‘gezmeyi çok seven kimse’ (KTTTS, 341).

qızmetşi ‘hizmetçi, hizmetkâr, hizmetli’ < **qızmet** ‘iş, hizmet’ (KTTTS, 343).

qızılşaşı ‘şeker pancarı eken, pancarcı’ < **qızılşa (u)** ‘pancar’ (KTTTS, 344).

qımızşı ‘kımız yapan, üreten kimse, kımızcı’ < **qımız** ‘kısarak sütünün mayalanmasıyla yapılan bir tür içecek, kımız’ (KTTTS, 347).

qırqımşı ‘koyun kıran kimse’ < **qırqım** ‘kırkım zamanı’ (KTTTS, 349).

qırmanşı ‘harmanda çalışan kimse, harmancı’ < **qırman** ‘harman’ (KTTTS, 349).

qırıqtıqşı ‘kırkımcı, kırkıcı’ < **qırıqtıq** ‘hayvanları kırmakta kullanılan makas, kırkım’ (KTTTS, 351).

qırındawşı ‘kur yapan delikanlı’ < **qırında-** ‘1. Yan oturmak 2. Kur yapmak’ (KTTTS, 351).

qışşı ‘tuğlacı, kerpiççi’ < **qış** ‘1. Kerpiç 2. Tuğla’ (KTTTS, 353).

lawşı ‘arabacı, mekkâreci’ < **law** ‘bir köyden bir köye yolcu taşıyan at arabası’ (KTTTS, 357).

madaqşı ‘birisini gereksiz yere öven kimse, dalkavuk’ < **madaq** ‘methiye, övgü’ (KTTTS, 361).

maylawşı ‘yağlama işi yapan, yağcı’ < **mayla-** ‘1. Yağ sürmek, yağlamak 2. Boyamak, badanalamak 3. Rüşvet vermek’ (KTTTS, 363).

mayşı ‘yağ imal eden, yapan, yağcı’ < **may (ı)** ‘yağ’ (KTTTS, 363).

maqtaşı ‘pamuk yetiştiren kimse, pamukçu’ < **maqta** ‘pamuk’ (KTTTS, 365).

malşı (ı) ‘çoban’ < **mal** ‘deve, sığır, koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı, mal’ (KTTTS, 366).

manekenşi ‘manken’ < **maneken** ‘manken, vitrin mankeni’ (KTTTS, 367).

maralşı ‘geyik yetiştiricisi’ < **maral** ‘maral, geyik’ (KTTTS, 368).

marafonşı ‘maratoncu’ < **marafon** ‘maratoncu’ (KTTTS, 368).

martenşi ‘marten fırınında çalışan kimse, dökümcü’ < **marten (marten peşi)** ‘marten fırını, döküm evi’ (KTTTS, 369).

masaqşı ‘başak toplayıcı, başakçı’ < **masaq (ı)** ‘arpa, buğday, yulaf gibi ekinlerin taneleri taşıyan kılçıklı başı, başak’ (KTTTS, 369).

mekendewşı ‘iskân eden, yerleşen kimse’ < **mekende-** ‘yerleşmek, iskan etmek, mekan tutmak’ (KTTTS, 376).

meñgerüwşi ‘yönetici, idareci’ < *meñger-*
‘1. Bir işi ayrıntılarıyla öğrenmek,
benimsemek 2. Yönetmek, idare etmek’
(KTTTS, 377).

metroşı ‘metro görevlisi’ < *metro* ‘metro’
(KTTTS, 379).

minaşı ‘mayıncı’ < *mina* ‘mayın’
(KTTTS, 380).

modelşi ‘modelci, moda yaratıcısı’ <
model ‘model’ (KTTTS, 381).

montajşı ‘montaj yapan, montajcı’ <
montaj ‘montaj, kurgu’ (KTTTS, 383).

monşaşı ‘hamamcı, hamam sahibi,
hamam işleticisi’ < *monşa* ‘hamam’
(KTTTS, 383).

motorşı ‘motorcu’ < *motor* ‘motor’
(KTTTS, 384).

mototsiklşi ‘motosikletçi’ < *mototsikl*
‘motosiklet’ (KTTTS, 384).

muqabaşı ‘ciltçi, mücellit’ < *muqaba*
‘kitap ve defter cildi, mukavva, karton’
(KTTTS, 386).

munayşı ‘petrolcü’ < *munay* ‘petrol’
(KTTTS, 386).

mürdeşi ‘mezarıcı’ < *mürde* ‘1. Mezar,
kabir 2. Ceset, naaş’ (KTTTS, 390).

müsinşi ‘heykelci, heykeltıraş’ < *müsin*
‘1. Vücut, beden 2. Büst, heykel’
(KTTTS, 390).

mırışşı ‘çinko yapan, çinko ustası’ < *mırış*
‘çinko’ (KTTTS, 392).

misalşı ‘fabl, mesel yazan kimse, masalcı,
meselci’ < *misal* (u) ‘mesel, fabl’
(KTTTS, 392).

mısqılşı ‘mizahçı’ < *mısqıl* ‘hiciv, alay,
yergi, istihza’ (KTTTS, 393).

minewşi ‘devamlı olumsuz eleştiri yapan,
kusur arayan, her şeye kusur bulan kimse’
< *mine-* (u) ‘birisinin hatasını, eksiğini
bulmak, eleştirmek’ (KTTTS, 394).

minşi ‘devamlı olumsuz eleştiri yapan,
kusur arayan, her şeye kusur bulan kimse’
< *min* (i) ‘eksiklik, noksanlık, kusur’
(KTTTS, 394).

nazımşı ‘nazım yazarı’ < *nazım* ‘nazım,
manzume’ (KTTTS, 395).

naqılşı ‘nasihat, öğüt veren kimse’ < *naqıl*
‘nasihat, öğüt verici söz’ (KTTTS, 396).

naqışşı ‘nakışçı, desinatör’ < *naqış* ‘1.
Desen, nakış 2. Melodi, beste, ezgi
ahengi’ (KTTTS, 396).

nasıyhatşı ‘1. Öğütçü, nasihatçi 2.
Propagandacı’ < *nasıyhat* ‘nasihat, öğüt’
(KTTTS, 398).

nasıbayşı ‘nasıbay çiğneyen kimse’ <
nasıbay ‘1. Dilin altına konulmak için
hazırlanmış, berbat kokulu, keyif verici
madde 2. Küçük çocuğun pipisi’ (KTTTS,
398).

nawbayşı ‘ekmekçi, fırıncı’ < *nawbay* ‘ekmek fırını’ (KTTTS, 398).

naşaşı ‘esrar kullanmayı alışkanlık hâline getiren kimse, esrarkeş’ < *naşa* ‘narkotik, uyuşturucu, haşhaş, esrar’ (KTTTS, 399).

nusqawşı ‘talimat, direktif veren kimse’ < *nusqa-* (u) ‘işaret etmek, göstermek’ (KTTTS, 403).

ozbırşı ‘zalim, zorba’ < *ozbır* ‘zorba, müstebit, zalim’ (KTTTS, 406).

ozuwşı ‘ilerleyici, ilerleyen, öne geçen (kimse)’ < *oz-* ‘başarılı olmak, ileri geçmek, öne çıkmak’ (KTTTS, 406).

oymaqşı ‘terzi’ < *oy-* (uu) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 408).

oyranşı ‘tahrip edici, yıkıcı’ < *oyran* ‘tahribat, yıkım, katliam ve yağma’ (KTTTS, 408).

oyınşı ‘oyuncu, oyuna katılan’ < *oyın* ‘eğlence, oyun’ (KTTTS, 409).

oqituwşı ‘öğretmen, okutman, muallim, öğretim görevlisi’ < *oqituw* ‘eğitim öğretim’ (KTTTS, 411).

olimpiyadaşı ‘olimpiyatlara katılan sporcu’ < *olimpiyada* ‘olimpiyat, olimpiyat oyunları’ (KTTTS, 411).

omartaşı ‘arıcı’ < *omarta* ‘arı kovanı’ (KTTTS, 412).

oraqşı ‘orakla ekin biçmede usta, orakçı’ < *oraq* ‘1. Orak 2. Ekin biçme zamanı’ (KTTTS, 415).

orawşı ‘ambalaj yapan, saran kimse, ambalajcı’ < *ora-* ‘1. Sarmak, dörmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak’ (KTTTS, 416).

ormanşı ‘ormancı’ < *orman* (KTTTS, 417).

oruwşı ‘ekin ekip biçen adam, biçici’ < *or-* (uu) ‘1. Biçmek 2. Biçerdöverle buğdayı biçip toplamak’ (KTTTS, 418).

orındawşı ‘1. Yerine getiren 2. İcracı, çalan’ < *orında-* ‘1. Gerçekleştirmek, yerine getirmek 2. İcra etmek’ (KTTTS, 418).

ospaqtawşı ‘ima edici, ihsas edici’ < *ospaqa-* ‘imalı, üstü kapalı konuşmak’ (KTTTS, 419).

otarlanuwşı ‘sömürge, müstemleke, koloni’ < *otarla-* (u) ‘sömürmek, sömürme hâline getirmek’ (KTTTS, 420).

otarşı ‘sömürge, müstemleke, koloni’ < *otar* (u) ‘sömürge’ (KTTTS, 420).

otarlawşı ‘sömürgeci, müstemlekeci’ < *otarla-* (u) ‘sömürmek, sömürge hâline getirmek’ (KTTTS, 420).

otınşı ‘oduncu’ < *otın* ‘odun, yakacak, yakıt’ (KTTTS, 420).

oturuşu ‘yerleşik’ < *otur-* ‘1. Oturmak 2. Binmek 3. Yerleşmek, mekân edinmek’ (KTTTS, 421).

oçerkşi ‘deneme yazarı’ < *oçerk* ‘deneme’ (KTTTS, 421).

oyuşu ‘nakışçı’ < *oyu* ‘nakış, desen, motif’ (KTTTS, 421).

özgerüwşi ‘değişen, değişici’ < *özger-* ‘1. Değişmek, farklılaşmak 2. Yer değiştirmek’ (KTTTS, 424).

ökimşi ‘hükmeden, hüküm veren’ < *ökim* ‘ölüm, vefat, ecel’ (KTTTS, 426).

öleñşi ‘şarkıcı, ozan’ < *öleñ* ‘1. Şiir 2. Şarkı’ (KTTTS, 427).

ölimşi ‘ölümcül’ < *ölim* ‘ölüm, vefat ecel’ (KTTTS, 428).

öndirüwşi ‘üretici, müstahsil’ < *öndir-* ‘1. Üretmek, çıkarmak 2. Tahsil etmek, ödettirmek’ (KTTTS, 428).

önerşi ‘1. Usta, mahir, becerikli 2. Sanat adamı, sanatkâr’ < *öner* ‘1. Sanat 2. Hüner, maharet’ (KTTTS, 429).

öñdevşi ‘1. İşlemeci. 2. Tamirci, onarıcı’ < *öñde-* ‘1. Süslemek, bezemek 2. Onarmak, tamir etmek’ (KTTTS, 429).

örmekşi (ı) ‘örümcek’ < *örmek* ‘dokuma tezgahı’ (KTTTS, 431).

örmekşi (u) ‘dokumacı, dokuma ustası’ < *örmek* ‘dokuma tezgahı’ (KTTTS, 431).

örmeşi ‘dokumacı, dokuma ustası’ < *ör-* (u) ‘(saç, ip, kamçı vb.) örmek’ (KTTTS, 431).

örimşi ‘dokumacı, dokuma ustası’ < *örim* ‘örme, örgü, belik’ (KTTTS, 432).

örnekşi ‘bezemeci, nakkaş’ < *örnek* ‘nakış, işleme, süs, bezeme, bezgi, bezek’ (KTTTS, 431).

ösekşi ‘dedikoducu, gıybetçi, kovcu’ < *ösek* ‘gıybet, dedikodu, fitne fesat’ (KTTTS, 432).

ösietşi ‘nasihat, akıl veren, akıl hocası’ < *ösiyet* ‘vasiyet, nasihat, öğüt’ (KTTTS, 433).

ösirüwşi ‘yetiştirici, bakıcı, dadı’ < *ösir-* ‘büyütmek, yetiştirmek’ (KTTTS, 433).

ötkizüwşi ‘geçirici, geçiren kimse’ < *ötkiz-* ‘geçirmek’ (KTTTS, 434).

ötkinşi ‘geçici’ < *öt-* (u) ‘geçmek’ (KTTTS, 434).

ötirikşi ‘yalancı, kandırıcı, aldatıcı’ < *ötirik* ‘yalan, aldatma, uydurma’ (KTTTS, 434).

öştestirüwşi ‘ara bozucu, fesatçı’ < *öştes-* ‘düşman olmak, kin tutmak, kin gütmek, kinlenmek’ (KTTTS, 434).

padaşı ‘hayvan bakıcısı, sığır çobanı, sığırtaç’ < *pada* ‘nahır, sığır sürüsü’ (KTTTS, 435).

payşı ‘pay sahibi, hissedar, ortak’ < *pay* ‘pay, hisse’ (KTTTS, 435).

panaşı ‘himayeci, koruyucu’ < *pana* ‘1. Barınak, sığınak, kulübe 2. Dayanak, destek’ (KTTTS, 436).

paraşyutşı ‘paraşütçü’ < *paraşyut* ‘paraşüt’ (KTTTS, 437).

paromşı ‘feribot görevlisi, feribotçu’ < *parom* ‘feribot’ (KTTTS, 438).

päterşi ‘kiracı’ < *päter* ‘daire, apartman dairesi’ (KTTTS, 440).

peşşi ‘sobacı, ocakçı’ < *peş* ‘1. Soba, ocak 2. Fırın’ (KTTTS, 442).

poçtaşı ‘postacı’ < *poçta* ‘postane, posta’ (KTTTS, 444).

pisirüwşi ‘aşçı’ < *pisir-* ‘pişirmek, haşlamak’ (KTTTS, 448).

pişenşi ‘ot biçici’ < *pişen* ‘hayvanların yemesi için biçilen ot’ (KTTTS, 448).

rekordşı ‘rekortmen’ < *rekord* ‘rekor’ (KTTTS, 452).

rettewşi ‘düzenleyici, ayarcı’ < *rette-* ‘düzenlemek, sıralamak’ (KTTTS, 453).

reformaşı ‘reformcu, ıslahatçı’ < *reforma* ‘reform’ (KTTTS, 454).

sabanşı (*ı*) ‘saman taşıma işiyle uğraşan kimse’ < *saban* (*ı*) ‘başağın taneleri alındıktan sonra geriye kalan kısmı, saman’ (KTTTS, 457).

sağatşı ‘saatçi’ < *sağat* ‘saat’ (KTTTS, 458).

sadakşı ‘okçu’ < *sadaq* ‘yay’ (KTTTS, 459).

saylawşı ‘seçmen’ < *saylaw* ‘seçim, oy verme’ (KTTTS, 460).

sayışşı ‘yarışmacı, yarışçı, müsabık’ < *sayıs* (*ı*) ‘müsabaka, yarışma, yarış’ (KTTTS, 460).

saqpanşı ‘koyunların kuzulama dönemlerinde çobanlara yardımcı olan kimse’ < *saqpan* (*ı*) ‘kuzusu olan koyun’ (KTTTS, 461).

saqtawşı ‘koruyucu’ < *saqta-* ‘1. Saklamak, muhafaza etmek 2. Korumak, esirgemek’ (KTTTS, 461).

saqşı ‘bekçi, muhafız’ < *saq* (*ı*) ‘ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli’ (KTTTS, 461).

salıqşı ‘vergi toplayan, vergi memuru, tahsildar’ < *salıq* ‘vergi’ (KTTTS, 464).

salıstıruwşı ‘karşılaştıran, mukayese eden kimse’ < *salıstır-* ‘karşılaştırmak, mukayese etmek’ (KTTTS, 465).

samsaşı ‘börek yapan kimse, börekçi’ < *samsa* (*ı*) ‘bir tür börek’ (KTTTS, 465).

sanaqşı ‘sayım memuru’ < *sanaq* ‘1. Sayım 2. Nüfus sayımı’ (KTTTS, 466).

sanawşı ‘sayım memuru’ < *sana-* (*ı*) ‘saymak, hesaplamak’ (KTTTS, 466).

saparşı ‘yolcu’ < *sapar* ‘yolculuk, sefer seyahat’ (KTTTS, 467).

sarapşı ‘eleştirmen, tenkitçi, yorumcu’ < *sarap* ‘inceleme, tetkik, yorum’ (KTTTS, 468).

satıraşı ‘hicivci, yergici’ < *satira* ‘hiciv, yergi, hicviye’ (KTTTS, 471).

satuwşı ‘satıcı, pazarlayıcı’ < *sat-* ‘1. Satmak 2. Pazarlamak’ (KTTTS, 471).

sawıqşı ‘eğlenen kimse’ < *sawıq* (ı) ‘eğlenme, düğün dernek’ (KTTTS, 473).

sawınşı ‘sağıcı (inek, koyun vb.)’ < *saw-* (u) ‘sağmak’ (KTTTS, 473).

sayasatşı ‘siyasetçi, politikacı’ < *sayasat* ‘siyaset, politika’ (KTTTS, 474).

sayatşı ‘av kuşları ile avlanan kimse’ < *sayat* ‘kartal, şahin vb. kuşlarla av yapma’ (KTTTS, 474).

sayahatşı ‘seyahat eden kimse, yolcu, gezgin, seyyah’ < *sayahat* ‘1. Seyahat, gezi, yolculuk 2. Gezinme, dolaşma’ (KTTTS, 474).

sâlemşı ‘1. Selâm veren, selâmlayan kimse 2. Birisinin selâmını, hediyesini getiren kimse’ < *sâlem* ‘1. Selam, merhaba 2. Selam söyleme, yollama’ (KTTTS, 475).

sâwletşı ‘mimar’ < *sâwlet* ‘1. Şatafat, debdebe, güzellik 2. Mimari’ (KTTTS, 476).

semserşi ‘eskrimci, kılıç oyuncusu’ < *semser* ‘1. Bir tür kılıç, Acem kılıcı 2. Eskirimde kullanılan bir tür kılıç, epe’ (KTTTS, 479).

siyqırşı ‘1. Büyücü, sihirbaz, efsuncu 2. Hilekâr, düzenbaz’ < *siyqır* ‘1. Sihirbaz, büyücü, efsuncu 2. Sır, gizem’ (KTTTS, 481).

siyırşı ‘sığırıcı’ < *siyır* (ı) ‘büyükbaş hayvan, sığır’ (KTTTS, 483).

sonarşı ‘ilk karla ava çıkan kimse, avcı’ < *sonar* ‘ilk kar’ (KTTTS, 487).

suretşı ‘ressam’ < *suret* ‘resim, tablo’ (KTTTS, 491).

suşı ‘1. Su taşıyıcı, saka 2. Sulama işi yapan, sucu’ < *su* (KTTTS, 492).

süyekşı ‘defin işleri yapan, defneden kimse, mezarıcı’ < *süyek* ‘1. Kemik 2. Çadırın iskeletini oluşturan çubuklar 3. Naaş, ceset’ (KTTTS, 495).

süyewşı ‘dayanak, destek’ < *süye-* ‘desteklemek, dayamak’ (KTTTS, 496).

süñgüwşı ‘dalgıç, balık adam’ < *süñgi-* ‘suya dalmak’ (KTTTS, 497).

sürgilewşı ‘rendeci, planlayıcı’ < *sürgile-* ‘rendeleme, planyalamak, yontmak’ (KTTTS, 498).

sürginşı ‘sürgün edilen, sürülmüş kimse, sürgün’ < *sürgin* ‘sürgün’ (KTTTS, 498).

sütşi ‘süt satan, sütçü’ < *süt* (KTTTS, 498).

sıbizğışı ‘kaval çalan, kavalcı kimse’ < *sıbizği* ‘kaval’ (KTTTS, 499).

sılaqşı ‘duvarları sıvayan kimse, sıvacı’ < *sılaq* ‘harç, sıva’ (KTTTS, 502).

sılawşı ‘sıva yapan, sıvacı’ < *sıla-* (i) ‘bir yapının duvarlarına sıva vurmak, sıvamak’ (KTTTS, 502).

simbatşı ‘heykeltıraş, yontucu, heykeltari’ < *simbat* ‘endamlar, dış görünüş’ (KTTTS, 503).

sınaqşı ‘sınav yapan, imtihan eden kimse’ < *sınaq* ‘1. Deney, kontrol 2. Sınav, imtihan’ (KTTTS, 503).

sınawşı (i) ‘eleştirici’ < *sına-* (u) ‘1. Denemek, tecrübe etmek, sınamak 2. Eleştirmek, tenkit etmek’ (KTTTS, 504).

sınawşı (u) ‘herhangi bir cihazın çalışıp çalışmadığını kontrol eden kimse, deneyici’ < *sına-* (u) ‘1. Denemek, tecrübe etmek, sınamak 2. Eleştirmek, tenkit etmek’ (KTTTS, 504).

sınşı ‘eleştirmen, münakkit’ < *sın* (i) ‘1. Deneme, deney, tecrübe, sınama 2. Eleştiri, tenkit’ (KTTTS, 504).

sınıqşı ‘sınıklı, kırıkçı’ < *sınıq* (i) ‘kırık, sınıklı’ (KTTTS, 504).

sıpiruşı ‘sokak süpürücüsü, süpürgeci, çöpçü’ < *sıpir-* ‘süpürmek, temizlemek’ (KTTTS, 505).

sıraşı ‘bira yapıp satan kimse, biracı’ < *sıra* ‘bira’ (KTTTS, 505).

sırnayşı ‘1. Mızıkacı 2. Akordeoncu’ < *sırnay* ‘1. Mızıkacı, armonika 2. Akordeon’ (KTTTS, 506).

sırşı ‘boyacı, boya yapan kimse’ < *sır* (u) ‘boya’ (KTTTS, 507).

tabaqşı ‘düğün ve kutlamalarda konuklara yemek dağıtan kimse’ < *tabaq* (i) ‘tabak’ (KTTTS, 509).

tabalawşı ‘başkasının başarısızlığına sevinen, alay eden kimse’ < *tabala-* ‘birinin başarısızlığına sevinmek’ (KTTTS, 509).

tabelşi ‘tablo doldurma işiyle uğraşan kimse, kayıt memuru’ < *tabel* ‘işçi ve memurların günlük çalışmalarının kaydedildiği tablo, çalışma grafiği’ (KTTTS, 509).

tazalawşı ‘temizlikçi’ < *tazalaw* ‘temizce, pakça, arınmış’ (KTTTS, 511).

taksişi ‘taksici, taksi şoförü, taksi işleticisi’ < *taksi* (KTTTS, 513).

tamırşı ‘1. Nabız tutarak, hastalık teşhisinde bulunabilen kişi, halk hekimi 2. Sezgi gücü yüksek, hisleri kuvvetli’ < *tamir* (i) ‘1. Bitki kökü 2. Damar 3. Köken, asıl, temel’ (KTTTS, 518).

tarazışı ‘terazi ile ölçme işini yapan kimse’ < *tarazı* (i) ‘ağırlık ölçüm aleti, terazi’ (KTTTS, 521).

tarihşi ‘tarihçi’ < *tarih* (KTTTS, 522).

tarişi ‘darı eken, darıcı’ < *tari* ‘darı’ (KTTTS, 524).

tasuwşi ‘taşıyıcı, götürücü’ < *tası-* (ı) ‘taşımak, götürmek’ (KTTTS, 525).

tasşı ‘taş ören kimse, taş ustası’ < *tas* ‘taş’ (KTTTS, 525).

türbiyelenüşî ‘terbiye alan, eğitilen’ < *türbiyele-* ‘terbiye vermek, eğitmek’ (KTTTS, 528).

türbiyeşi ‘terbiyecisi, eğitici, eğitmen’ < *türbiye* ‘terbiye, eğitim’ (KTTTS, 528).

türjimeşi ‘mütercim, tercümen, çevirmen’ < *türjime* ‘tercüme, çeviri’ (KTTTS, 528).

tezekşi ‘tezek toplayıcı, tezek işiyle uğraşan’ < *tezek* (KTTTS, 530).

tekserüwşi ‘müfettiş, kontrolör’ < *tekser-* ‘1. Kontrol etmek, denemek 2. Teftiş etmek, denetlemek’ (KTTTS, 531).

temekişi ‘1. Tütün üreticisi, tütüncü 2. Sigara tiryakisi’ < *temeki* ‘1. Tütün 2. Sigara’ (KTTTS, 532).

temirşi ‘demirci, demir ustası’ < *temir* ‘demir’ (KTTTS, 532).

tennisşi ‘tenisçi’ < *tennis* ‘tenis’ (KTTTS, 533).

teñizşi ‘tayfa, gemici’ < *teñiz* ‘deniz’ (KTTTS, 534).

tergewşi ‘sorgu hâkimi, sorgu yargıcı’ < *tergew* ‘sorgu, soruşturma’ (KTTTS, 535).

terimşi ‘deren, derleyen, toplayan kimse’ < *terim* ‘bir şeyi derme, derleme, toplama işi’ (KTTTS, 536).

toquwşi ‘dokumacı’ < *toqı-* (ı) ‘dokumak, örmek’ (KTTTS, 541).

toqımaşı ‘dokumacı, dokuma ustası’ < *toqıma* ‘1. Dokuma, örme 2. Kumaş dokuma işiyle uğraşan işletme, iş yeri’ (KTTTS, 541).

toruvşi ‘gözcü, takipçi, kontrol eden’ < *tori-* (ı) ‘takip etmek, gözetlemek’ (KTTTS, 545).

töñkerişşi ‘devrimci, ihtilâlci’ < *töñkeris* ‘devrim, inkılâp, ihtilâl’ (KTTTS, 548).

töreşi ‘1. Hüküm veren, hâkim, kadı 2. Hakem’ < *töre* ‘1. Asilzade, aristokrat, soylu 2. Yüksek makam, mevki sahibi 3. Kadı, hâkim’ (KTTTS, 549).

traktorşı ‘traktörcü, traktör sürücüsü’ < *traktör* ‘traktör’ (KTTTS, 55).

tuwrawşi ‘(et) Sofra başında etleri dilimleyen kimse’ < *tuwra-* (ı) ‘doğramak, kesmek’ (KTTTS, 552).

turuwşi ‘mesken edinen, sakin’ < *tur-* ‘1. Durmak, dikilmek 2. Kalkmak, ayağa kalkmak 3. Uykudan uyanmak, kalkmak 4. (bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak’ (KTTTS, 557).

tutunuwşı ‘tüketici’ < *tutın-* ‘tüketmek, kullanmak’ (KTTTS, 558).

tüzetüwşı ‘düzeltici, düzenleyici’ < *tüzet-* ‘düzeltmek’ (KTTTS, 560).

tüyeşi ‘deve besleyip bakan kişi, deveci’ < *tüye* ‘deve’ (KTTTS, 561).

tüptewşı ‘ciltçi, mücellit’ < *tüpte-* ‘1. Bitki köklerini çapalayarak kabartmak, havalandırmak 2. Ciltlemek, kaplamak 3. (bitki) Kök salmak 4. Yama yapmak, yamamak’ (KTTTS, 564).

türmeşi ‘gardiyan’ < *türme (ı)* ‘hapishane, cezaevi’ (KTTTS, 564).

tuñşı ‘ispiyoncu, casus, ajan, çaşı’ < *tuñ (tuñ tuñdaw)* ‘kulak kabartmak’ (KTTTS, 569).

turmaşı ‘toprağı tırmıkla işleyen kimse’ < *tırma* ‘tırmık’ (KTTTS, 570).

tırsuwşı ‘çalışan, çaba gösteren, gayretli kimse’ < *tıns- (ı)* ‘çalışmak, gayret etmek, çabalamak’ (KTTTS, 571).

tiginşi ‘terzi’ < *tigin* ‘dikim; dikme işi’ (KTTTS, 571).

tilekşi ‘birinin dileğine katılan, dileği bir olan kişi’ < *tilek* ‘dilek, arzu’ (KTTTS, 574).

tilenşi ‘dilenci’ < *tile-* ‘dilemek, istemek’ (KTTTS, 574).

tilşi ‘1. Muhabir 2. Dilci, dil bilgini’ < *til (u)* ‘dil, lisan’ (KTTTS, 574).

tintüwşı ‘arama yapan, tahkikat yürüten kişi’ < *tint-* ‘1. Altını üstüne getirerek aramak, araştırmak 2. Etrafa dikkatle, yiyecek gibi bakmak’ (KTTTS, 575).

wağızdawşı ‘vaiz, propagandacı, misyoner’ < *wağızda-* ‘vaaz etmek, nasihat, etmek, öğüt vermek’ (KTTTS, 577).

wağızşı ‘vaiz, propagandacı, misyoner’ < *wağız* ‘vaaz, öğüt, nasihat’ (KTTTS, 577).

uwatuvşı ‘avutan, teselli eden kimse’ < *uwat- (u)* ‘1. Avutmak, teselli etmek 2. Gönlünü almak, gönlünü hoş etmek’ (KTTTS, 5578).

uwlandıruwşı ‘zehirleyici’ < *uwlandır-* ‘zehirlemek, ağlamak’ (KTTTS, 579).

uwşıqtıruwşı ‘kavgayı, tartışmayı kızıştıran, körükleyen kimse’ < *uwşıq-* ‘1. (yara, hastalık vb.) Etkili, tehlikeli duruma gelmek, azmak 2. ‘küskünlüğü, dargınlığı ileri boyutlara taşımak’ (KTTTS, 580).

uyımdastıruwşı ‘düzenleyici, organizatör’ < *uyımdastır-* ‘organize etmek, düzenlemek’ (KTTTS, 583).

uranşı ‘slogancı, nara atan kimse’ < *uran* ‘slogan, nara’ (KTTTS, 586).

ügittewşı ‘propagandacı’ < *ügitte-* ‘1. Öğütlemek, öğüt vermek, nasihat etmek 2. Propaganda yapmak’ (KTTTS, 593).

ügitşi ‘propagandacı’ < *ügit (ı)* ‘1. Öğüt, nasihat 2. Propaganda’ (KTTTS, 593).

ügitüwşi ‘öğüten, öğretücü kimse’ < *ügit-* (*u*) ‘öğütme, ufalama’ (KTTTS, 593).

üylenüwşi ‘evlenecek kimse’ < *üylen-* ‘(erkekler için) evlenmek’ (KTTTS, 595).

üyrenüwşi ‘öğrenen, öğrenci’ < *üyren-* ‘1. Öğrenmek 2. Alışmak’ (KTTTS, 595).

üyretüwşi ‘çalıştırıcı, öğreten, öğretici’ < *üyret-* ‘öğretmek, okutmak, belletmek’ (KTTTS, 595).

üyşi ‘1. Çadır kuran kimse, çadırcı 2. İnşaatçı, yapı ustası’ < *üy* (*ı*) ‘1. Ev 2. Aile, ocak’ (KTTTS, 596).

üyirmeşi ‘dernek, kulüp başkanı’ < *üyirme* ‘dernek, kulüp’ (KTTTS, 596).

ükimşi ‘hüküm, karar veren’ < *ükim* ‘1. Mahkeme kararı, yargı 2. Karar, hüküm’ (KTTTS, 597).

ülgişi ‘modelci’ < *ülgi* ‘örnek, numune, nüsha’ (KTTTS, 597).

ülestirüwşi ‘dağıtıcı, distribütör’ < *ülestir-* ‘üleştirme, dağıtma, paylaşma’ (KTTTS, 597).

ümeşi ‘imeceye katılan kimse’ < *üme* ‘imece’ (KTTTS, 598).

ütiktewşi ‘ütü yapan kimse, ütücü’ < *ütikte-* ‘ütülemek’ (KTTTS, 601).

üşkiruşi ‘üfürükçü’ < *üşkir-* (*ı*) ‘hastayı okuyup üfleme’ (KTTTS, 602).

feletonşi ‘gazete ve dergide fıkra yazarı’ < *feleton* ‘gazete ve dergi fıkrası, hiciv’ (KTTTS, 604).

fizkulturaşi ‘sporcu, kültür fizikçi kişi’ < *fizkultura* ‘beden eğitimi, kültüf fizik’ (KTTTS, 605).

fokusşi ‘sihirbaz, hokkabaz, oyunbaz’ < *fokus* (*ı*) ‘okus pokus, hile, sihir, hokkabazlık’ (KTTTS, 606).

folklorşi ‘folklorcu, folklorist, halk bilimci’ < *folklor* ‘folklor, halk bilimi’ (KTTTS, 606).

futbolşi ‘futbolcu’ < *futbol* (KTTTS, 608).

habarlamaşi ‘değişik konularla ilgili program yapan kimse, sunucu’ < *habarlama* ‘1. Bildiri, tebliğ 2. Duyuru, ilân’ (KTTTS, 609).

habarlawşi ‘haber getiren, haberci’ < *habarla-* ‘haber vermek, bilgi vermek, salık vermek’ (KTTTS, 609).

habarşi ‘haberci, ulak’ < *habar* ‘haber, bilgi, salık’ (KTTTS, 609).

hatşi ‘1. Sekreter 2. Kâtip’ < *hat* ‘1. Mektup 2. Yazı’ (KTTTS, 610).

hokkeyşi ‘hokey oyuncusu’ < *hokkey* ‘bir ucu kıvrık sopalarla çayır veya buz üzerinde iki takım arasında oynanılan top oyunu, hokey, çim hokeyi, buz hokeyi’ (KTTTS, 611).

şabuwildawşi ‘hücum eden, saldıran, baskın yapan kimse’ < *şabwilda-* ‘devamlı

hücum etmek, saldırmak, ileri atılmak’ (KTTTS, 619).

şabuwlş ‘1. Düşmana saldıranlar, hücum edenler, akıncılar 2. Akıncı, forvet, ileri uç oyuncusu, hücum oyuncusu’ < *şabuwl* ‘saldırı, hücum’ (KTTTS, 619).

şabıqş ‘çapa ile çalışan işçi, çapacı’ < *şabıq* ‘bitkilerin kök kısmındaki toprağı çapa ile çapalama, kabartma, yumuşatma’ (KTTTS, 619).

şağımş ‘şikâyetçi’ < *şağım* ‘şikâyet’ (KTTTS, 620).

şağıstıruwş ‘fitneci, ara bozucu, münafık’ < *şağıstır*- ‘fitne sokmak, ara bozmak, kışkırtmak’ (KTTTS, 620).

şayhanaş ‘çayhane sahibi’ < *şayhana* ‘çay içilen mekân, çayhane’ (KTTTS, 622).

şalğış ‘tırpancı’ < *şalğı* (u) ‘tırpan’ (KTTTS, 625).

şalmaş ‘atları kementle yakalayan kimse’ < *şalma* (u) ‘kement’ (KTTTS, 625).

şaňğış ‘kayakçı’ < *şaňğı* ‘kayak’ (KTTTS, 628).

şapqınş ‘1. İstilâcı 2. Haberci, muhbir, ulak’ < *şapqın* ‘saldırı, hücum’ (KTTTS, 629).

şarıqş ‘bileğici, çarkçı, eğeci’ < *şarıq* (u) ‘çark taşı, bileği, çark’ (KTTTS, 631).

şaşlıqş ‘şiş kebab yapan ve satan kimse, kebabçı’ < *şaşlıq* ‘şiş, kebab’ (KTTTS, 634).

şejireş ‘şecere tutan kimse, şecereci’ < *şejire* ‘şecere, soy ağacı, soy kütüğü’ (KTTTS, 635).

şerüwş ‘gösteri yapan, yürüyüşe katılan kimse’ < *şerüw* ‘1. Halk, kitle, kalabalık 2. Askeri güç, ordu’ (KTTTS, 638).

şeşüwş (ı) ‘çözen, çözümleyen, çözüm bulan kimse’ < *şeşüw* ‘cevap (bilmece)’ (KTTTS, 639).

şeşüwş (u) ‘esas, ana, temel, asıl’ < *şeşüw* ‘cevap (bilmece)’ (KTTTS, 639).

şolğınş ‘gözlemci, keşifçi’ < *şol*- ‘bakmak, etrafı gözetlemek’ (KTTTS, 642).

şoluwş ‘1. Kâşif, gözcü, iz süren kimse 2. Basında yorum yapan kimse’ < *şol*- ‘bakmak, etrafı gözetlemek’ (KTTTS, 643).

şoşqaş ‘domuz besleyen, üreten kimse’ < *şoşqa* ‘domuz, hınzır’ (KTTTS, 644).

şöpş ‘ot biçen kimse’ < *şöp* ‘ot’ (KTTTS, 646).

ştangaş ‘halterci’ < *ştanga* ‘halter’ (KTTTS, 646).

şılımş ‘sigara tiryakisi’ < *şılım* ‘sigara’ (KTTTS, 653).

şîndawşî ‘1. Bileyici, egeleyen kimse 2. Eğitimci, usta’ < **şînda-** ‘1. Keskinleştirmek, bilemek, eğelemek 2. Geliştirmek, yetiştirmek’ (KTTTS, 654).

ıntalandıruwşî ‘özendirici, teşvikçi, şevk verici’ < **ıntalandır-** ‘teşvik etmek, şevk vermek, isteklendirmek, özendirmek’ (KTTTS, 664).

ıssî ‘tütsüleyen, tütsü yapan’ < **ıs (ı)** ‘is, duman lekesi, is lekesi’ (KTTTS, 667).

izdenüwşî ‘1. İnceleme yapan, araştırmacı 2. Ricada bulunan kimse, ricacı’ < **izde-** ‘1. Aramak, bulmaya çalışmak 2. Gereksinim duymak, ihtiyaç hissetmek’ (KTTTS, 669).

izdewşî ‘aramacı, arayıcı, bir şey bulmaya çalışan kimse’ < **izde-** ‘1. Aramak, bulmaya çalışmak 2. Gereksinim duymak, ihtiyaç hissetmek’ (KTTTS, 669).

izşî ‘izci, iz süren, keşşaf’ < **iz** ‘iz, belirti’ (KTTTS, 670).

ekskavatorşî ‘ekskavatör operatörü’ < **ekskavator** ‘kazı makinesi, kazaratar, kazmaç, ekskavatör’ (KTTTS, 675).

yumorşî ‘mizahçı, mizah yazarı’ < **yumor** ‘mizah’ (KTTTS, 680).

{+şîq, +şîk}

alaşîq ‘gözün ağ tabakası’ < **ala** ‘1. Ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca 2. Gözün ak tabakası’ (KTTTS, 40).

ayşîq ‘1. Hilâl, ayça, yeni ay. 2. Sanatlı, edebî konuşma’ < **ay** ‘ay’ (KTTTS, 33).

baqaşîq ‘haşere, böcek’ < **baqa** ‘kurbağa’ (KTTTS, 74).

bürkenşîk ‘kapüşon, başlık’ < **bürke-** ‘1. Örtmek, bürümek, kapamak, sarmak 2. Gizlemek, saklamak, örtbas etmek’ (KTTTS, 101).

bürşîk ‘çiçeğin açmadan evvelki hâli, tomurcuk’ < **bür (ı)** ‘tomurcuk’ (KTTTS, 101).

dalaşîq ‘küçük ova’ < **dala** ‘1. Bozkır, step 2. Dışarı, kapı önü’ (KTTTS, 118).

erşîk ‘küçük eyer’ < **er (ı)** ‘eyer’ (KTTTS, 143).

kölşîk ‘gölet, su birikintisi’ < **köl** ‘göl’ (KTTTS, 246).

külşîk ‘küllük, kül tablası’ < **kül (ı)** ‘kül’ (KTTTS, 257).

kürkeşîk ‘küçük kulübe’ < **kürke** ‘kulübe, çadır’ (KTTTS, 260).

kirşîk ‘1. Kir, lekecik 2. Kötülük, art niyet, fesat’ < **kir (ı)** ‘1. Kirli, pis 2. Çamaşır’ (KTTTS, 264).

qalaşîq ‘1. Kasaba, küçük şehir 2. Kampus, yerleşke’ < **qala (ı)** ‘şehir, kent’ (KTTTS, 279).

qaltaşîq ‘küçük cep, kese’ < **qalta (ı)** ‘cep’ (KTTTS, 281).

qapşiq ‘ufak çuval’ < *qap* (ı) ‘çuval’ (KTTTS, 288).

qopaşiq ‘küçük sazlık’ < *qopa* ‘su kamışının gür çıktığı yer’ (KTTTS, 319).

quyırşiq ‘1. Kuyruk sokumu 2. Birisinin kuklası, uşağı olma’ (KTTTS, 331).

qumşiq ‘kum tepeciği’ < *qum* ‘kum’ (KTTTS, 334).

qılşiq ‘1. Kıl, kılçık 2. Kıl, tüy’ < *qıl* ‘kıl’ (KTTTS, 346).

menşik ‘sahiplik, mülkiyet’ < *men* (ı) ‘ben’ (KTTTS, 377).

miyşiq ‘beyincik’ < *miy* (ı) ‘beyin’ (KTTTS, 381).

obaşiq ‘küçük kurgan, tepecik’ < *oba* (ı) ‘kurgan, höyük’ (KTTTS, 405).

oyınşiq ‘1. Oyuncak 2. Basit, kolay’ < *oyın* ‘eğlence, oyun’ (KTTTS, 409).

özenşik ‘küçük nehir’ < *özen* ‘ırmak, nehir’ (KTTTS, 424).

tekeşik ‘1. Henüz yaşını doldurmamış teke 2. Yöneticilik taslayan, kendine yönetici süsü veren kimse’ < *teke* (KTTTS, 530).

töbeşik ‘küçük tepe, tepecik, tümsek’ < *töbe* (ı) ‘tepe’ (KTTTS, 547).

tömenşik ‘mütevazı, alçakgönüllü’ < *tömen* ‘1. Aşağı, alt 2. Düşük, aşağı’ (KTTTS, 548).

tömpeşik ‘küçük tepe, tümsek, tepecik’ (KTTTS, 548).

tüyirşik ‘bir şeyin en küçük parçası, tanecik’ < *tüyir* ‘1. Tane, parça 2. Bir nesnenin küçük parçası’ (KTTTS, 562).

uyaşiq ‘küçük yuva, yuvacık’ < *uya* ‘yuva’ (KTTTS, 591).

üyşik ‘1. Küçük ev 2. (hayvan için) Barınak, kulübe’ < *üy* (ı) ‘ev’ (KTTTS, 596).

{+şıl, +şil}

adamşıl ‘insancıl, adamcıl’ < *adam* ‘insan, adam’ (KTTTS, 26).

ajuwaşıl ‘dalgacı, alaycı’ < *ajuwa* ‘dalga geçme, istihza, alay’ (KTTTS, 27).

aylaşıl ‘hilekâr, taktikçi, açıkgöz, kurnaz’ < *ayla* ‘hile, taktik’ (KTTTS, 31).

aytaqşıl ‘tahrik eden, kışkırtan, kışkırtıcı’ < *aytaq* ‘1. Köpeği birisinin üzerine saldırtırken kullanılan ünlem 2. Tahrik etme, kışkırtma’ (KTTTS, 32).

aqiyqatşıl ‘gerçeği gören ve ona göre davranan, gerçekçi, realist’ < *aqiyqat* ‘hakikat, gerçek’ (KTTTS, 35).

aqşıl ‘beyazımsı, akçıl’ < *aq* (ı) ‘ak, beyaz’ (KTTTS, 37).

aqiretşil ‘dindar’ < *aqiret* ‘1. Kefen 2. Ahiret’ (KTTTS, 38).

alañşıl ‘endişeli, tedirgin’ < *alañ* ‘merak, tedirginlik’ (KTTTS, 39).

Allaşıl ‘dindar, dinine bağlı’ < *Alla* ‘Allah, Yaraticı, Huda’ (KTTTS, 42).

amalşıl ‘taktikçi, hileci’ < *amal* (ı) ‘1. Çare, çözüm 2. Yöntem, metot 3. Taktik’ (KTTTS, 44).

añşıl ‘ava meraklı, av düşkünü’ < *añ* ‘yabanî hayvanların genel adı’ (KTTTS, 47).

arızşıl ‘şikâyeti seven’ < *arız* ‘1. Dilekçe, istida 2. İstek, dilek 3. Şikâyet, itiraz etme’ (KTTTS, 51).

äbigerşıl ‘telaşlı, sürekli telâşlanan’ < *äbiger* ‘telâş, zahmet’ (KTTTS, 61).

ädebiyetşıl ‘edebiyatı seven’ < *ädebiyet* ‘edebiyat’ (KTTTS, 61).

äjuwaşıl ‘şakacı, alaycı, lâtifeci, müstehzi’ < *äjuwa* ‘mizah, gülmece’ (KTTTS, 62).

äzilşıl ‘şaka yapmayı seven’ < *äzil* ‘şaka, lâtife’ (KTTTS, 63).

äñgimeşıl ‘söz ustası, hoş sohbet’ < *äñgime* ‘1. Hikâye 2. Sohbet. 3. Mesele, söz’ (KTTTS, 66).

baqşıl ‘makam, mevki düşkünü’ < *baq* (ı) ‘1. Bağ, bahçe 2. Baht, şans, talih’ (KTTTS, 75).

balağatşıl ‘küfürbaz, ağzı bozuk’ < *balağat* ‘küfür, hakaret’ (KTTTS, 76).

beybitşıl ‘barışsever, sulhsever’ < *beybit* ‘barış, sulh’ (KTTTS, 85).

boğawızşıl ‘küfürbaz’ < *boğawız* ‘küfür’ (KTTTS, 90).

buqaraşıl ‘halkçı, toplumcu’ < *buqara* ‘halk, cemaat, toplum’ (KTTTS, 97).

birlikşıl ‘birbirini tutma, birlikçi’ < *birlik* ‘birlik ve beraberlik içinde olan’ (KTTTS, 104).

ğaybatşıl ‘gıybetçi, dedikoducu’ < *ğaybat* ‘gıybet, çekiştirme, yerme, dedikodu’ (KTTTS, 115).

ğurıpşıl ‘gelenekçi’ < *ğurıp* ‘âdet, gelenek, görenek’ (KTTTS, 116).

daraşıl ‘yalnızlığı seven, kalabalıktan hoşlanmayan kimse, münzevi’ < *dara* ‘yalnız, sadece’ (KTTTS, 119).

dästürşıl ‘gelenekçi’ < *dästür* ‘âdet, gelenek, anane’ (KTTTS, 122).

eñbekşıl ‘çalışmayı seven, çalışkan’ < *eñbek* (ı) ‘emek, iş, çalışma’ (KTTTS, 141).

ertegişıl ‘çok masal bilen, anlatan kişi’ < *ertegi* ‘masal’ (KTTTS, 143).

erteñşıl ‘tembel, üşengeç, kaytarıcı’ < *erteñ* ‘1. Yarın. 2. Gelecek’ (KTTTS, 143).

jağdayşıl ‘yağcı yalaka’ < *jağday* ‘durum, hâl ahvâl, keyfiyet’ (KTTTS, 150).

jaqınşıl ‘akraba canlısı, kardeş düşkünü’ < *jaqın* ‘1. Yakın 2. Akraba, hısım’ (KTTTS, 155).

jañaşıl ‘çağdaş, muasır, asrî, modern’ < *jaña* (ı) ‘yeni, çağdaş’ (KTTTS, 161).

jüditşil ‘ceditçi, cedit hareketini destekleyen’ < **jädit** ‘cedit, cedit hareketi’ (KTTTS, 170).

jekeşil ‘tek başına kalmayı seven, münzevi’ < **jeke** ‘bağımsız, ayrı, kendi başına’ (KTTTS, 172).

jemşil ‘1. Açgözlü, obur 2. Rüşvetçi’ < **jem** ‘yem’ (KTTTS, 174).

jerşil ‘gördüğü yeri unutmayan, yeri iyi bile’ < **jer** ‘yer, dünya’ (KTTTS, 176).

joldasşil ‘arkadaş, dost canlısı’ < **joldas** (ı) ‘1. Yoldaş 2. Arkadaş, dost’ (KTTTS, 180).

jolşil ‘yolu iyi bilen, yol tanıyan’ < **jol** ‘yol’ (KTTTS, 181).

joraşil ‘gelenekçi, geleneklere bağlı’ < **jora** ‘örf, âdet, gelenek, görenek’ (KTTTS, 182).

jikşil ‘ihtilafçı, bozguncu, bölücü, münafık’ < **jik** ‘1. İki nesnenin birbirine temas ettiği yer, ek yeri 2. Hudut, sınır’ (KTTTS, 195).

zatşil ‘mal mülk düşkünü, dünya canlısı’ < **zat** ‘1. Eşya, şey 2. Madde, varlık’ (KTTTS, 199).

zerşil ‘akıllı, şuurulu’ < **zer** ‘altın, süs, süs eşyası yapımında kullanılan güzel, sarı renkli metal’ (KTTTS, 201).

zorluqşil ‘zorlayan, zalim, zorba’ < **zorluq** ‘zorluk, adaletsizlik, gaddarlık’ (KTTTS, 203).

iykemşil ‘yetenekli, eğilimli, becerikli’ < **iykem** ‘yetenek, kabiliyet, istidat’ (KTTTS, 207).

inabatşil ‘kibar, saygılı, edepli, terbiyeli’ < **inabat** ‘edep, terbiye, iltifat’ (KTTTS, 208).

itşil ‘köpekleri seven’ < **it** (KTTTS, 211).

iyişil ‘koku alma duyusu yüksek’ < **iyis** ‘koku’ (KTTTS, 213).

kädikşil ‘şüpheli, septik, kuşkucu’ < **kädik** ‘şüphe, tereddüt, kuşku’ (KTTTS, 220).

käsipşil ‘işin ehli, usta, uzman’ < **käsip** ‘1. Meslek 2. Girişim, uğraş, iş’ (KTTTS, 221).

kezbeşil ‘gezmeyi seven, gezenti, gezeğen’ < **kezbe** ‘avare, başıboş, aylak’ (KTTTS, 223).

kekşil ‘kinci, kindar’ < **kek** ‘kin, öç, intikam’ (KTTTS, 225).

keñşeşil ‘yöneticilikten hoşlanan’ < **keñşe** ‘daire, büro, kalem odası’ (KTTTS, 229).

keşirimşil ‘hoşgörülü, müsamahakâr’ < **keşirim** ‘af, özür, bağışlama’ (KTTTS, 236).

kökparşil ‘kökpar oynamayı seven’ < **kökpar** ‘iki takımın, başı kesilip iç organları çıkarılan oğlak veya keçiyi çekerek at üzerinde oynadıkları bir tür oyun, kökpar’ (KTTTS, 244).

kökşil ‘mavimtırak, açık mavi, mavimsi’ (KTTTS, 244).

kömekşil ‘yardımsever’ < *kömek* ‘yardım, destek’ (KTTTS, 246).

köpşil ‘herkes tarafından sevilen, herkesle rahatlıkla anlaşabilen’ < *köp* ‘1. Çok, fazla, bol 2. Devamlı, sürekli 3. Halk, topluluk’ (KTTTS, 248).

küdikşil ‘şüpheli, kuşkucu, septik’ (KTTTS, 254).

kirbiñşil ‘alınan, kırılınan, olmayacak şeye sinirlenen’ < *kirbiñ* ‘öfke, kızgınlık’ (KTTTS, 263).

kinämşil ‘suçlamayı, itham etmeyi seven’ < *kinä* ‘suç, hata, kusur’ (KTTTS, 263).

qağazşil ‘her şeye evrak, yazılı belge isteyen, bürokrasiden hoşlanan kimse’ < *qağaz* ‘1. Kâğıt, yaprak, sayfa 2. Yayın (dergi, gazete, kitap 3. Belge, doküman’ (KTTTS, 269).

qadimşil ‘eski yazı taraftarı’ < *qadim* ‘1. Arap yazısıyla yazılmış 2. Önceki, evvelki, kadim’ (KTTTS, 270).

qayğışıl ‘evhamlı, endişeli, vesveseli’ < *qayğı* ‘1. Kaygı, tasa 2. Endişe, evham’ (KTTTS, 273).

qayınşıl ‘hanımının akrabalarını çok seven’ < *qayın* ‘kayın’ (KTTTS, 276).

qayırımşıl ‘hayırsever, yardımsever’ < *qayırım* ‘şefkat, merhamet’ (KTTTS, 277).

qaqpansıl ‘tuzak kurmayı seven (av için)’ < *qaqpan* ‘kapan, tuzak’ (KTTTS, 278).

qalaşıl ‘devamlı şehre gidip gelen kimse’ < *qala (ı)* ‘şehir, kent’ (KTTTS, 279).

qamşıl ‘kendi menfaatini düşünen, bencil’ < *qam (ı)* ‘gam, tasa, kaygı, hâl, vaziyet’ (KTTTS, 283).

qanağatşıl ‘kanaatkâr, yetingen’ < *qanağat* ‘kanaat, tatmin olma, azla yetinme’ (KTTTS, 284).

qanşıl ‘taraf tutan, soy ve sülalesini destekleyen’ < *qan (ı)* ‘1. Kan 2. Soy, sülale’ (KTTTS, 286).

qarğışıl ‘çok beddua eden, bedduacı’ < *qarğış* ‘kargış, beddua, lanet, telin, ilenç’ (KTTTS, 294).

qareketşil ‘durup dinlenmek bilmeyen, çalışkan’ < *qareket* ‘iş, hareket’ (KTTTS, 294).

qarımtaşıl ‘mukabele eden, karşılık veren’ < *qarımta* ‘karşılık, mukabele’ (KTTTS, 297).

qastanşıl ‘kin güden, zarar vermek için fırsat kollayan’ (KTTTS, 299) < *qastan (ı)* ‘düşman, hasım, öç, intikam’ (QÄTS, 2011: 433).

qatınşıl ‘kadın düşkünü, hovarda’ < *qatın* ‘1. Zevce, eş 2. Kadın’ (KTTTS, 302).

qawesetşil ‘dedikodu yapmayı seven, dedikoducu’ < *qaweset* ‘dedikodu, söylenti’ (KTTTS, 303).

qawımşıl ‘toplumcu, cemiyetçi, halkçı’ < *qawım* ‘1. Topluluk, grup 2. Çok, bir dizi’ (KTTTS, 304).

qawipşıl ‘tehlike hisseden, korkan’ < *qawip* ‘tehlike’ (KTTTS, 304).

qiyalşıl ‘hayalperest, romantik, hayalci’ < *qiyal* ‘hayal, hülya, düş’ (KTTTS, 309).

qiyametşıl ‘kıyamete inanan’ < *qiyamet* ‘kıyamet’ (KTTTS, 309).

qoğamşıl ‘topluma kendini adanmış, cemiyetçi, toplumcu’ < *qoğam* ‘toplum, cemiyet, topluluk’ (KTTTS, 310).

qolpaşşıl ‘methetmeyi, övmeyi, yüceltmeyi seven’ < *qolpaş* ‘saygı, hürmet’ (KTTTS, 315).

qolşıl ‘güçlü, kuvvetli, sağlam’ < *qol* (ı) ‘1. El 2. Yazı 3. İş gücü’ (KTTTS, 315).

qonaqşıl ‘1. Konuksever, misafirperver 2. Misafirliğe gitmeyi seven’ < *qonaq* (ı) ‘1. Konuk, misafir 2. Davet edilen kimse, davetli’ (KTTTS, 317).

qoraşıl ‘ahır seven, ahırdan çıkmayan’ < *qora* ‘ahır, ağıl’ (KTTTS, 320).

qotanşıl ‘iyi ahır bekçiliği yapan (köpek)’ < *qotan* ‘hayvan barınağı, ahır’ (KTTTS, 324).

qoşemetşıl ‘saygı göstermeyi, iltifat etmeyi seven’ < *qoşemet* ‘birisine gösterilen saygı, iltifat, hürmet’ (KTTTS, 324).

quwlıqşıl ‘kurnaz, hilekâr’ < *quwlıq* (ı) ‘kurnazlık, uyanıklık’ (KTTTS, 327).

quwırdaqşıl ‘kavurmayı seven (kimse)’ < *quwırdaq* ‘kavurma, et kavurması’ (KTTTS, 328).

Qudayşıl ‘Allah’a inanan, dindar’ < *Quday* ‘Huda, Allah’ (KTTTS, 329).

qulqınşıl ‘menfaatçi, çıkarıcı, bencil’ < *qulqın* ‘şahsî menfaat, kişisel çıkar’ (KTTTS, 332).

qumalaqşıl ‘fala meraklı’ (KTTTS, 334) < *qumalaq* ‘fal açma’ (QÄTS, 2011: Q-M 326).

qupiyaşıl ‘sır küpü’ < *qupiya* ‘sır, giz’ (KTTTS, 336).

qızşıl ‘çapkın, hovarda’ < *qız* ‘kız’ (KTTTS, 343).

qızıqşıl ‘maceraperest, serüvenci, maceracı’ < *qızıq* (ı) ‘ilgi çekici, enteresan’ (KTTTS, 344).

qızılşıl ‘1. Et yemeği seven 2. Süslü, parıltılı elbise düşkün’ < *qızıl* ‘1. Kızıl, kırmızı, al 2. Hayvan eti 3. İnsan yüzündeki kırmızılık, pembelik’ (KTTTS, 344).

qımızşıl ‘kımız içmeyi seven, kımıza düşkün’ < *qımız* ‘kısarak sütünün mayalanmasıyla yapılan bir tür içecek, kımız’ (KTTTS, 347).

qıtıqşıl ‘çabuk gıdıklanan’ < *qıtıq* ‘gıdık’ (KTTTS, 353).

lañşıl ‘kavgacı, kırıp dökücü’ < *lañ* ‘isyan, kargaşa’ (KTTTS, 356).

lawazımşıl ‘makam, mevki düşkün’ < *lawazım* ‘rütbe, mertebe, unvan’ (KTTTS, 356).

mazaqşıl ‘alaycı, dalgacı’ < *mazaq* ‘alay, yergi, dalga’ (KTTTS, 361).

mayşıl ‘yağ yemeyi seven’ < *may (ı)* ‘yağ’ (KTTTS, 363).

maqalşıl ‘atasözü söylemeyi seven’ < *maqal* ‘atasözü’ (KTTTS, 364).

maqsaşıl ‘belli bir amacı olan, kararlı, azimli’ < *maqsa* ‘maksat, amaç, gaye’ (KTTTS, 364).

mansapşıl ‘makam, mevki düşkün’ < *mansap* ‘mansıp, kariyer, makam, mevki, rütbe’ (KTTTS, 367).

mahabbatşıl ‘aşk ve sevgi dolu’ < *mahabbat* ‘sevgi, aşk’ (KTTTS, 371).

mädeniyetşıl ‘kültüre ilgi duyan, seven’ < *mädeniyet* ‘1. Kültür 2. Medeniyet, uygarlık’ (KTTTS, 372).

mämileşıl ‘uzlaşmacılıktan yana olan kimse, uzlaşmacı’ < *mämile* ‘anlaşma, uzlaşma’ (KTTTS, 373).

meymanşıl ‘konuksever, misafirperver’ < *meyman* ‘misafir, konuk, mihman’ (KTTTS, 375).

meyramşıl ‘oyun, eğlenceyi seven’ < *meyram* ‘bayram’ (KTTTS, 375).

meyirimşıl ‘merhametli, iyiliksever, hayırsever’ < *meyirim* ‘merhamet, şefkat’ (KTTTS, 376).

menşikşıl ‘mülkiyet sahibi olmayı seven’ < *menşik* ‘sahiplik, mülkiyet’ (KTTTS, 377).

menşıl ‘bencil, egoist’ < *men* ‘ben’ (KTTTS, 377).

modaşıl ‘modayı takip eden, modaya uygun’ < *moda* ‘moda’ (KTTTS, 381).

monarhiyaşıl ‘monarşist, monarşizm yanlısı, kralcı’ < *monarhiya* ‘monarşi’ (KTTTS, 383).

muzıkaşıl ‘müziği seven, müzikle ilgilenen’ < *muzıka* ‘müzik’ (KTTTS, 385).

muñşıl ‘endişeli, üzüntülü, telaşlı’ < *muñ* ‘kaygı, keder, hüzn, elem’ (KTTTS, 387).

müddeşıl ‘kendi menfaatini, çıkarını koruyan, menfaatçi, çıkarıcı’ < *müdde* ‘1. Hedef, amaç, gaye 2. Menfaat, çıkar’ (KTTTS, 389).

mısqılşıl ‘dalga geçmeyi, alay etmeyi seven’ < *mısqıl* ‘hiciv, alay, yergi, istihza’ (KTTTS, 393).

minajetşıl ‘Allah’a yalvaran, sığınan’ < *minajet* ‘münacat, yakarış, yalvarma’ (KTTTS, 393).

minşil ‘kulp takan, kusur bulan (adam)’ < *min* (i) ‘eksiklik, noksanlık, kusur’ (KTTTS, 394).

nazşil ‘naz yapmayı seven, cilveli’ < *naz* (i) ‘naz, cilve’ (KTTTS, 395).

namazşil ‘namazını kazaya bırakmayıp vaktinde kılan kimse’ < *namaz* (KTTTS, 396).

namışşil ‘namuslu, şerefli, onurlu’ < *namıs* ‘namus, şeref, ar’ (KTTTS, 396).

nasıbayşil ‘nasıbay çiğnemeyi seven, nasıbay tiryakisi’ < *nasıbay* ‘dilin altına konulmak için hazırlanmış, berbat kokulu, keyif verici madde’ (KTTTS, 398).

nâsilşil ‘ırkçı’ < *nâsil* ‘ırk, soy’ (KTTTS, 400).

oybayşil ‘yaygaracı’ < *oybay* ‘eyvah, aman Allah'ım!’ (KTTTS, 421).

oymaqşil ‘yüksükle dikiş dikmeyi seven’ < *oymaq* ‘yüksük’ (KTTTS, 408).

oyşil ‘düşünür, mütefekkir, bilge, filozof’ < *oy* (i) ‘1. Düşünce, fikir 2. Akıl, şuur, hafıza’ (KTTTS, 409).

oyınşil ‘1. Oyunbaz, oyun oynamayı iyi bilen 2. Şakacı, şakayı seven’ < *oyın* ‘1. Eğlence, oyun 2. Şaka’ (KTTTS, 409).

opaşil ‘mert, kararlı, sözünde duran’ < *opa* (u) ‘şefkat, merhamet, vefa’ (KTTTS, 414).

orazaşil ‘oruç tutmayı seven’ < *oraza* ‘oruç’ (KTTTS, 415).

ortaşil ‘paylaşmayı seven, iştirakçi, girişken’ < *ortaq* (i) ‘şerik, hissedar, ortak, müşterek’ (KTTTS, 417).

ortaşil ‘sosyal, insanlarla içli dışlı olan, insancıl, sıcak kanlı’ < *orta* (i) ‘1. Orta, yarı 2. Yarısı, ortası (zaman) 3. Belli bir şeyin ortası, merkezi, odağı’ (KTTTS, 418).

ospaşil ‘imalı konuşmayı seven’ < *ospaq* ‘ima, ihsas’ (KTTTS, 419).

otanşil ‘vatansever’ < *otan* ‘vatan’ (KTTTS, 420).

otarşil ‘sömürücü, sömürgeci’ < *otar* ‘sömürge’ (KTTTS, 420).

otşil ‘otlayan, otlamayı seven’ < *ot* (KTTTS, 420).

özimşil ‘1. Bencil, egoist 2. Kibirli, büyüklelen’ < *özi* ‘kendi, kendisi, bizzat, şahsen’ (KTTTS, 424).

ökpeşil ‘alınan, kırılğan, gücenen’ < *ökpe* (u) ‘kırılma, darılma, rencide olma, sitem’ (KTTTS, 425).

öktemşil ‘hükmetmeyi, emretmeyi seven, mütehakkim’ < *öktem* ‘1. Hükmedici, emredici. 2. Sert, şiddetli, güçlü’ (KTTTS, 425).

öleñşil ‘şarkıyı, şiiri seven’ < *öleñ* ‘şiir, şarkı’ (KTTTS, 427).

örşil ‘inatçı, dik başlı, ayak direyen asi’ < *ör* (ı) ‘cesur, yürekli, yiğit’ (KTTTS, 432).

ösekşil ‘dedikoducu, fitneci’ < *ösek* ‘gıybet, dedikodu, fitne fesat’ < *ösek* ‘gıybet, dedikodu, fitne fesat’ (KTTTS, 432).

ösiyetşil ‘nasihat eden, öğüt veren’ < *ösiyet* ‘vasiyet, nasihat, öğüt’ (KTTTS, 433).

ötirikşil ‘yalan söylemeye meyilli’ < *ötirik* ‘yalan, aldatma, uydurma’ (KTTTS, 434).

paydaşıl ‘menfaatçi, menfaatperest, çıkarıcı’ < *payda* ‘fayda, kâr, kazanç, gelir’ (KTTTS, 435).

payımşıl ‘anlayışlı, kavrayışlı, zeki’ < *payım* ‘derin düşünce, anlam, kavram’ (KTTTS, 435).

panaşıl ‘iyiliksever, yardımsever, korumayı kollamayı seven’ < *pana* ‘1. Barınak, sığınak, kulübe 2. Dayanak, destek’ (KTTTS, 436).

paraşıl ‘rüşvetçi, yiyici’ < *para* (KTTTS, 437).

parasatşıl ‘bilge, derin düşünceli, düşünür’ < *parasat* ‘feraset, sağduyu, ileri görüşlülük’ (KTTTS, 437).

raqımşıl ‘hayırsever, iyiliksever, merhametli, şefkatli’ < *raqım* ‘merhamet, acıma, şefkat, şefaat’ (KTTTS, 450).

riyaşıl ‘riyakâr, iki yüzlü’ < *riya* ‘riya, ikiyüzlülük’ (KTTTS, 454).

ruwşıl ‘insanları boy ve sülalelere ayıran’ < *ruw* ‘boy, soy, kabile’ (KTTTS, 455).

sayranşıl ‘eğlenceyi seven, eğlence düşkün’ < *sayran* ‘oyun, eğlence’ (KTTTS, 460).

sarapşıl ‘iyi inceleyen ve tenkit eden, yorumlayan (kimse)’ < *sarap* ‘inceleme, tetkik, yorum’ (KTTTS, 468).

sawıqşıl ‘eğlenceyi seven, eğlence düşkün’ < *sawıq* (ı) ‘eğlenme, şenlik, düğün dernek’ (KTTTS, 473).

sayasatşıl ‘siyaseti, politikayı seven (kimse)’ < *sayasat* ‘siyaset, politika’ (KTTTS, 474).

sayatşıl ‘av kuşları ile avlanmayı seven’ < *sayat* ‘kartal, şahin vb. kuşlarla av yapma’ (KTTTS, 474).

sânşıl ‘süs düşkünü, süsü seven’ < *sân* ‘güzellik, şıklık, zariflik’ (KTTTS, 475).

sezimşıl ‘duygusal, hissî’ < *sezim* ‘duygu, his, sezgi’ (KTTTS, 477).

sekemşil ‘itimatsız, şüphelenen, kuşkucu’ < *sekem* ‘şüphe, kuşku’ (KTTTS, 477).

sertşil ‘sözünde duran, vaadini yerine getiren, emin’ < *sert* ‘vaat, yemin, ant’ (KTTTS, 480).

serüwenşil ‘gezmeyi seven kimse, gezenti’ < *serüven* ‘gezi, gezinti’ (KTTTS, 481).

sıltawşıl ‘bahane bulmakta usta olan (kimse)’ < *sıltaw* ‘mazeret, bahane, sözde sebep’ (KTTTS, 502).

sınşıl ‘eleştirmeyi, tenkit etmeyi seven (kişi)’ < *sın* (ı) ‘1. Deneme, deney, tecrübe, sına 2. Eleştiri, tenkit 3. Ayıplama, suçlama, kınama’ (KTTTS, 504).

sırşıl ‘gizemli, esrarengiz’ < *sır* (ı) ‘sır, gizem’ (KTTTS, 507).

talapşıl ‘azimli, hırslı, hevesli’ < *talap* ‘istek, heves, talep’ (KTTTS, 515).

tamaşaşıl ‘eğlenceyi seven, eğlenmeye düşkün’ < *tamaşa* ‘oyun, eğlence, seyre dayalı eğlence programı’ (KTTTS, 517)

tarihşıl ‘tarih bilimini seven, tarihe meraklı, tarihe ilgi duyan (kimse)’ < *tarih* (KTTTS, 522).

täwbeşıl ‘çok şükreden (kimse)’ < *täwbe* ‘tövbe etme; şükretme, razı olma’ (KTTTS, 529).

terşıl ‘çok terleyen, sürekli terleyen’ < *ter* (KTTTS, 535).

tiyınşıl ‘paragöz, para canlısı, parayı seven’ < *tiyın* ‘1. Metal, bozuk para, kuruş 2. Akçe, para’ (KTTTS, 537).

toyatşıl ‘obur, açgözlü, tamahkâr’ < *toyat* ‘avcı kuşuna (kartal) yakaladığı hayvanın taze, sıcak etinden verilen parça’ (KTTTS, 546).

tuwraşıl ‘dürüst, adil (kimse)’ < *tuwra* (ı) ‘dosdoğru, doğru; direkt’ (KTTTS, 552).

tuwısqanşıl ‘akrabalarına düşkün, akrabalık ilişkilerine önem veren (kimse)’ < *tuwısqan* ‘akraba kimseler’ (KTTTS, 552).

tuwıwşıl ‘akrabalarına düşkün, akrabalık ilişkilerine önem veren (kimse)’ < *tuwıw* ‘1. Akraba 2. Dost, arkadaş’ (KTTTS, 552).

tüzşıl ‘dışarıda gezmeyi, dalaşmayı çok seven’ < *tüz* (ı) ‘evin dışındaki yer, dışarı, düzlük’ (KTTTS, 560).

tikşıl ‘1. Dikçe, biraz dik 2. Dik kafalı, inatçı’ < *tik* (ı) ‘dik, dümdüz’ (KTTTS, 573).

wağdaşıl ‘sözünü tutan, sözünün eri’ < *wağda* ‘ant, yemin, vaat’ (KTTTS, 577).

wağızşıl ‘vaaz, nasihat, öğüt vermeyi seven’ < *wağız* ‘vaaz, öğüt, nasihat’ (KTTTS, 577).

wayınşıl ‘evhamlı, endişeli’ < *wayın* ‘vehim, endişe, kaygı’ (KTTTS, 577).

wädeşıl ‘sözünü tutan, sözünün eri’ < *wäde* ‘ant, yemin’ (KTTTS, 578).

uwaqşıl ‘ufak tefek, boş işlerle uğraşan; ufak tefek şeylerin hesabını yapan (kimse)’ < *uwaq* (u) ‘ufak, küçük, minik’ (KTTTS, 578).

ujımşıl ‘ittihatçı, teşkilatçı’ < *ujım* ‘kurum, kuruluş, kollektif, birlik’ (KTTTS, 581).

uzaqşıl ‘uzun mesafeye dayanıklı, yorulmayan, yola dayanıklı’ < *uzaq (u)* ‘1. Uzak, ırak 2. Uzun süren, uzun süreli’ (KTTTS, 582).

uyqışıl ‘uykucu, uykuyu seven, çok uyuyan’ < *uyqı (ı)* ‘uyku’ (KTTTS, 583).

uyımşıl ‘uyum ve dayanışma içinde olan’ < *uyım* ‘organizasyon, kurum’ (KTTTS, 584).

ultşıl ‘milliyetçi, ulusçu, vatanperver’ < *ult* ‘millet, ulus’ (KTTTS, 585).

ulıqşıl ‘makam mevki düşkün’ < *ulıq (ı)* ‘üst düzey yönetici’ (KTTTS, 585).

uranşıl ‘slogancı, nara atmayı seven’ < *uran* ‘slogan, nara’ (KTTTS, 586).

usaqşıl ‘ufak şeylere önem veren’ < *usaq* ‘ufak, küçük’ (KTTTS, 588).

uyatşıl ‘namuslu, namusuna düşkün’ < *uyat* ‘ayıp, ar, namus, hayâ’ (KTTTS, 591).

üyirşıl ‘ortama çabuk alışan, kolay uyum sağlayan, girişken’ < *üyir (ı)* ‘alışılâgelen çevre, ortam’ (KTTTS, 596).

ümitşıl ‘umut besleyen, ümit eden’ < *ümit* ‘ümit, umut’ (KTTTS, 598).

ünemşıl ‘tutumlu, tasarruflu’ < *ünem* ‘tasarruf, idareli kullanma, tutumlu olma’ (KTTTS, 599).

üreyşıl ‘ödlek, korkak, yüreksiz’ < *ürey* ‘panik, korku, dehşet’ (KTTTS, 600).

üstemşıl ‘zorba, zalim’ < *üstem* ‘egemen, hâkim’ (KTTTS, 601).

halıqşıl ‘halkın yararı için uğraşan (kimse), halkçı’ < *halıq* ‘aynı ülkede yaşayan, aynı uyruktan olan insan topluluğu, halk’ (KTTTS, 610).

hikayaşıl ‘hikâye anlatmayı seven, hoşsohbet (kimse)’ < *hikaya* ‘1. Baştan geçen ilginç olay, serüven, macera 2. Hikâye’ (KTTTS, 609).

şağımşıl ‘şikâyet etmeyi seven (kimse), müzevir’ < *şağım* ‘şikâyet’ (KTTTS, 620).

şariğatşıl ‘şeriat kanunlarının uygulanmasını isteyen kimse, şeriatçı’ < *şariğat* ‘İslam hukuku, şeriat’ (KTTTS, 630).

şataqşıl ‘kavgacı, şirret, yaygaracı’ < *şataq (ı)* ‘kavga, çekişme, dövüş, hırgür’ (KTTTS, 632).

şenşıl ‘makam, mevki düşkün’ < *şen (ıı)* ‘rütbe, ünvan’ (KTTTS, 637).

şınşıl ‘gerçekçi, dürüst, adil’ < *şın* ‘doğru, gerçek, hakikat’ (KTTTS, 654).

ızılşıl ‘vızıldayan, vızlayan’ < *ızıl* ‘vızıltı’ (KTTTS, 662).

ımıraşıl ‘uzlaşma taraftarı, uzlaşmacı, uzlaşma yanlısı’ < *ımıra* ‘anlaşma, uzlaşma’ (KTTTS, 663).

ıntumaqşıl ‘ittifakçı, birlik yanlısı’ < *ıntumaq* ‘ittifak, birlik, beraberlik’ (KTTTS, 664).

ırımşıl ‘batıl itikatlı, batıl inanç sahibi’ < *ırım* ‘batıl inanç, batıl itikat, boş inanç’ (KTTTS, 666).

ısrapşıl ‘savurgan, müsrif, tutumsuz’ < *ısrap* ‘israf, savurganlık, tutumsuzluk’ (KTTTS, 667).

izşıl ‘iz süren (köpek)’ < *iz* ‘iz, belirti’ (KTTTS, 670).

iritkişil ‘ara bozan, fitneci, fitne fücür’ *iritki* ‘anlaşmazlık, fitne, fesat’ (KTTTS, 672).

işşil ‘erbap, hamarat, iş adamı, becerikli’ < *iş* ‘iş, uğraş, çalışma’ (KTTTS, 672).

{+şılıq, +şilik}

azşılıq ‘yetersizlik, eksiklik’ < *az (ı)* ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 29).

ağayınşılıq ‘1. Kardeşlik, akrabalık, yakınlık, 2. İnsanlık 3. İyi geçinme’ < *ağayın* ‘bir babadan olan kardeşler’ (KTTTS, 25).

ağartuwşılıq ‘maarifçilik, eğitimcilik’ < *ağartuw* ‘okutma, öğretme, aydınlatma, gözü açma’ (KTTTS, 25).

ağayıngerşilik ‘akrabaları kayırma, koruma; akrabalar arası yardımlaşma’ (KTTTS, 25).

adamgerşilik ‘insanlık, insaniyet’ (KTTTS, 25).

adamşılıq ‘insanlık, insaniyet’ < *adam* ‘insan, adam’ (KTTTS, 26).

ayırmaşılıq ‘farklılık, ayırım, değişiklik’ < *ayırma* ‘bir şeyin benzerlerinden farkı’ (KTTTS, 34).

añşılıq ‘avcılık, avcılığı meslek edinme’ < *añ* ‘1. Yabanî hayvanların genel adı 2. Cahil, nadan’ (KTTTS, 47).

arandatuwşılıq ‘tahrikçilik, kışkırtmacılık’ < *arandat-* ‘kışkırtmak, tahrik etmek’ (KTTTS, 49).

arzanşılıq ‘ucuz olma, ucuzluk’ < *arzan* ‘ucuz, pahalı olmayan’ (KTTTS, 50).

atşılıq ‘atçılık, seyislik’ < *at* (KTTTS, 55).

aşarşılıq ‘açlık, kıtlık’ < *aş (ı)* ‘aç, karnı aç, yemek yememiş’ (KTTTS, 57).

äkimşilik ‘idare, yönetim’ < *äkim* ‘vali, idareci, yönetici’ (KTTTS, 64).

ämirşilik ‘idarecilik’ < *ämir* ‘emir, âmir, hükümdar’ (KTTTS, 66).

änşilik ‘şarkıcılık, türkücülük’ < *än* ‘şarkı, türkü’ (KTTTS, 66).

baltaşılıq ‘dülgerlik, marangozluk’ < *balta* ‘balta’ (KTTTS, 77).

balıqsılıq ‘balıkçılık’ < *balıq* (KTTTS, 78).

basqınşılıq ‘işgalcilik, saldırganlık, istilacılık’ < *basqın* ‘işgal, baskın, istila’ (KTTTS, 80).

balşılıq ‘falcılık’ < *bal (ıı)* ‘falcılık’ (KTTTS, 78).

başşılıq ‘idarecilik, yöneticilik’ < *bas (ı)* ‘başkan, idareci’ (KTTTS, 81).

beybitsilik ‘barış, sulh’ < *beybit* ‘barış, sulh’ (KTTTS, 85).

bekerşilik ‘boş uğraş, zahmet’ < *beker* ‘boşuna, boş yere, beyhude, nafile’ (KTTTS, 84).

burmalawşılıq ‘uydurmacılık, tahrif edicilik’ < *burmala-* ‘hakikati değiştirmek; yalanı doğru, doğruyu yalan olarak göstermek, saptırmak, tahrif etmek’ (KTTTS, 99).

birinşilik ‘birincilik’ < *bir* (KTTTS, 105).

bitimşilik ‘uzlaştırma, barıştırma, ara bulma’ < *bitim* ‘uzlaşma, anlaşma’ (KTTTS, 105).

ğaripşilik ‘gariplik, zavallılık’ < *ğarip* ‘garip, zavallı, biçare’ (KTTTS, 115).

dağdaruwşılıq ‘şaşıırıp kalma, ne yapacağını bilememe’ < *dağdar-* ‘afallamak, şaşakalmak, çaresiz kalmak, apışıp kalmak’ (KTTTS, 117).

dandaysuwşılıq ‘kendini beğenmişlik’ < *dandaysuw* ‘kendini beğenmiş, kibirli’ (KTTTS, 118).

diyqanşılıq ‘çiftçilik’ < *diyqan* ‘çiftçi, rençber’ (KTTTS, 126).

eginşilik ‘rençberlik, ekicilik, çiftçilik’ < *egin* ‘ekin’ (KTTTS, 136).

elşilik ‘elçilik’ < *el* ‘1. Halk, millet 2. Memleket, yurt’ (KTTTS, 138).

emşilik ‘tedavi etme’ < *em* ‘1. Tedavi 2. Şifa, deva, em 3. Çare, çözüm yolu’ (KTTTS, 139).

jayşılıq ‘sükûnet, huzur’ < *jay (vıı)* ‘serbest, rahat’ (KTTTS, 153).

jamanşılıq ‘kötülük, düşmanlık’ < *jaman* ‘kötü, fena’ (KTTTS, 158).

jattıqtıruwşılıq ‘antrenörlük’ < *jattıq- (ıı)* ‘alışmak, alışkanlık kazanmak’ (KTTTS, 168).

jatırqawşılıq ‘yadırgama, yadsıma’ < *jatırqa-* ‘yadırgamak, yadsımak’ (KTTTS, 168).

jawapkersilik ‘sorumluluk, mesuliyet, yükümlülük’ < *jawapker* ‘sorumlu, mesul, yükümlü’ (KTTTS, 168).

jawşılıq (ı) ‘1. Elçilik 2. Dünürlük’ < *jawşı (ıı)* ‘1. Elçi, ara bulucu 2. Kız istemeye gitmeden önce, kızın anne ve babasına, onaylarını almak üzere gönderilen elçi’ (KTTTS, 169).

jawşılıq (*u*) ‘düşmanlık, husumet’ < *jaw* (*ı*) ‘1. İstilacı 2. Düşman, hasım’ (KTTTS, 169).

jäbirlewşilik ‘cefa çektirme, zulmetme’ < *jäbirle-* ‘cebretmek, zulmetmek, cefa çektirmek’ (KTTTS, 170).

jesirşilik ‘dul kalma’ < *jesir* ‘dul’ (KTTTS, 176).

jetekşilik ‘danışmanlık, rehberlik, kılavuzluk’ < *jetek* ‘1. Araba oku 2. Yedeğe alınan hayvan 3. Etki, tesir’ (KTTTS, 176).

jetimşilik ‘yetimlik, öksüzlük’ < *jetim* ‘yetim, öksüz’ (KTTTS, 177).

jetispewşilik ‘yetersizlik, kifayetsizlik’ < *jetis-* ‘1. Sevinmek, mutlu olmak 2. Erişmek, gark olmak’ (KTTTS, 177).

joqşılıq ‘yoksulluk, fakirlik, yokluk’ < *joq* ‘yok’ (KTTTS, 180).

jolawşılıq ‘yolculuk’ < *jol* ‘yol’ (KTTTS, 180).

jumuluwşılıq ‘organize olma durumu, birliktelik’ < *jumıl-* ‘1. Kapanmak, yumulmak 2. Grup hâlinde, arzu ve istekle işe sarılmak’ (KTTTS, 187).

jüzimşilik ‘üzüm yetiştiriciliği’ < *jüzim* ‘üzüm’ (KTTTS, 189).

jılqışılıq ‘atçılık’ < *jılqı* ‘at’ (KTTTS, 191).

jırşılıq ‘şairlik, ozanlık’ < *jır* (*ı*) ‘uzun, manzum şiir; destan, yır’ (KTTTS, 194).

jigışilik ‘1. Yiğitlik, delikanlılık 2. Gençlik’ < *jigit* ‘yiğit, genç, delikanlı’ (KTTTS, 195).

zärüwşilik ‘zaruret hâli, muhtaçlık’ < *zärüw* ‘muhtaç, zaruri, gerekli’ (KTTTS, 200).

zertewşilik ‘araştırmacılık’ < *zertew* ‘inceleme, araştırma’ (KTTTS, 201).

iyeşilik ‘sahiplik, iyelik’ < *iye* ‘1. İye, sahip, efendi 2. Vali, yönetici 3. Yaradan, Tanrı’ (KTTTS, 206).

itşilik ‘1. Kötü niyetlilik, kötülük 2. Zorluk, çile, mihnet’ < *it* ‘1. İt, köpek 2. Köpek yılı 3. Alçak, rezil’ (KTTTS, 211).

kedeyşilik ‘yoksulluk, fakirlik’ < *kedey* ‘yoksul, fakir’ (KTTTS, 222).

kezekşilik ‘nöbetçilik’ < *kezek* ‘1. Sıra, kuyruk 2. Vardiya, posta’ (KTTTS, 223).

kezüşilik ‘durmada dolaşmak, gezginlik’ < *kez-* (*ıv*) ‘gezmek, dolaşmak’ (KTTTS, 223).

kektesüwşilik ‘kindarlık, kin gütme, kin tutma, düşman olma’ < *kektes-* ‘birbirine düşman olmak, araları açılmak’ (KTTTS, 225).

kelispewşilik ‘anlaşmazlık, uyuşmazlık’ < *kelis-* (*ıv*) ‘anlaşmak, sözleşmek, uyum sağlamak’ (KTTTS, 227).

kelistirüwşilik ‘ara buluculuk, uzlaştırıcılık’ < *kelis-* (u) ‘anlaşmak, sözleşmek, uyum sağlamak’ (KTTTS, 227).

kemeldenüwşilik ‘kemale erme, olgunluk’ < *kemelden-* ‘kemale ermek, olgunlaşmak’ (KTTTS, 227).

kemsitüwşilik ‘küçümseme, hakir görme’ < *kemsit-* ‘hor görmek, aşağı görmek’ (KTTTS, 228).

kemşilik ‘1. Eksiklik, yetersizlik 2. Hata, yanlışlık 3. Yokluk, kıtlık’ < *kem* ‘1. Eksik, noksan 2. Kalitesiz, kötü 3. Sakat, özürlü zavallı’ (KTTTS, 228).

kemitüwşilik ‘küçük görme, hakir görme’ < *kemit-* ‘1. Eksiltmek, azaltmak, noksanlaştırmak 2. Hor görmek, küçümsemek’ (KTTTS, 228).

keñşilik ‘bağımsızlık, özgürlük’ < *keñ* ‘geniş, bol’ (KTTTS, 229).

keşigüwşilik ‘gecikme, geç kalma’ < *keşik-* ‘geç kalmak, gecikmek’ (KTTTS, 235).

kömekşilik ‘yardımseverlik’ < *kömek* ‘yardım, destek’ (KTTTS, 246).

küdiktenüwşilik ‘şüphencilik, kuşkuculuk, septisizm’ < *küdikten-* ‘şüphelenmek, şüphe etmek, kuşkulananmak’ (KTTTS, 253).

küzetşilik ‘bekçilik, muhafızlık’ < *küzet* (t) ‘güvenlik, devriye’ (KTTTS, 254).

küyşilik ‘müzişyenlik’ < *küy* (t) ‘Kazak Türklerinin halk ezgisi, name’ (KTTTS, 256).

kündewşilik ‘rekabet, kıskançlık, hasetlik’ < *künde-* (t) ‘kıskanmak, haset etmek, çekememek, güzülemek’ (KTTTS, 258).

künşilik ‘günlük yol, bir günlük yürüme mesafesi’ < *kün* ‘1. Güneş 2. Gün, gündüz’ (KTTTS, 259).

küñşilik ‘kölelik, cariyelik’ < *küñ* ‘köle (kadın), cariyeye’ (KTTTS, 259).

kütüwşilik ‘dadılık, hizmetçilik’ < *küt-* ‘1. Beklemek 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak 3. Bakmak, gütmek’ (KTTTS, 261).

qabattasuwsılıq ‘üst üste gelme, kat kat olma’ < *qabattas-* ‘1. Aynı seviyeye gelmek, hizaya girmek 2. Üst üste gelmek, sıralanmak’ (KTTTS, 267).

qajuwsılıq ‘yorgunluk, bezginlik, bitkinlik’ (KTTTS, 270) < *qaj-* ‘1. Yorulmak, bıkmak, usanmak 2. Bir şeyin aşınması’ (Yüce, 1984: 154).

Qazaqşılıq ‘1. Kazaklara has gelenek görenek, anane 2. Kazaklara özgü yapı’ < *Qazaq* ‘Kazakistan’da yaşayan Türk soylu halk, ya da bu halktan olan kimse, Kazak’ (KTTTS, 271).

qayırşılıq ‘dilencilik, sefalet, yoksulluk, fakirlik’ < *qayır (uu)* ‘1. Hayır, iyilik 2. Sadaka’ (KTTTS, 276).

qayşılıq ‘çelişki, aykırılık, anlaşmazlık, tenakuz’ < *qay* ‘soru zamiri, hangi’ (KTTTS, 276).

qamqorşılıq ‘vasilik, hamilik, vesayet, kollayıcılık’ < *qamqor* ‘koruyucu, destekçi, hami’ (KTTTS, 283).

qamıǵuwşılıq ‘üzüntü duyma, merak etme, endişelenme, evhamlanma’ < *qamıq-* ‘hüzünlenmek, kederlenmek, dertlenmek’ (KTTTS, 283).

qanaǵattanuwşılıq ‘kanaatkârlık, yetingenlik’ < *qanaǵattan-* ‘1. Kanaat etmek, yetinmek 2. Rızı olmak’ (KTTTS, 284).

qanaluwşılıq ‘sömürülme durumu’ < *qanal-* ‘sömürülmek, zulüm görmek’ (KTTTS, 284).

qanawşılıq ‘sömürücülük, istismarcılık’ < *qanaw* ‘sömürme’ (KTTTS, 285).

qapalanuwşılıq ‘üzgünlük, kırgınlık, mahzunluk’ < *qapalan-* ‘üzülmek, kederlenmek’ (KTTTS, 288).

qaraqşılıq ‘çapulculuk, yağmacılık, soygunculuk, haramilik’ < *qaraq (uu)* ‘doyumsuz, obur, açgözlü’ (KTTTS, 292).

qaralawşılıq ‘suçlayıcılık, itham edicilik’ < *qarala-* ‘1. Siyah renge boyamak 2. Darının kabuğunu ayırmak 3. Lekelemek,

karalamak 4. Suçlamak, itham etmek, ayıplamak’ (KTTTS, 292).

qarawılşılıq ‘bekçilik, nöbetçilik’ < *qarawıl* ‘1. Nöbetçi 2. Tüfeklerin arpacıǵı, nişan alınan yeri’ (KTTTS, 293).

qatşılıq ‘kıtlık, yokluk’ < *qat (u)* ‘az, kıt, yetersiz’ (KTTTS, 301).

qatısuwşılıq ‘katılımcılık, iştirak etme’ < *qatıs-* (u) ‘1. Katılmak, iştirak etmek 2. İrtibat hâlinde bulunmak’ (KTTTS, 302).

qiyınşılıq ‘1. Zorluk, sıkıntı, kıtlık 2. Mihnet, sıkıntı’ < *qiyın (ı)* ‘1. Zor, çetin 2. Müşkül’ (KTTTS, 308).

qobaljuwşılıq ‘galeyan, coşma’ < *qobaljuw* ‘ayaklanma, isyan, başkaldırı’ (KTTTS, 309).

qobızşılıq ‘kopuzculuk, kopuz çalma sanatı’ < *qobız* ‘kopuz’ (KTTTS, 310).

goldanuwşılıq ‘kullanıcılık, yararlanma’ < *goldan-* ‘kullanmak, istifade etmek, uygulamak’ (KTTTS, 314).

goldawşılıq ‘destekleme, kollama, destek verme’ < *goldaw* ‘destekleme, savunma, (birinin) yanında yer alma’ (KTTTS, 314).

qorǵawşılıq ‘koruyuculuk, savunuculuk, müdafilik’ < *qorǵa-* ‘1. Korumak, savunmak, müdafaa etmek, muhafaza etmek 2. Yardım etmek, kollamak 3. (tez) savunmak’ (KTTTS, 321).

qorlawşılıq ‘zalimlik, zorbalık’ < *qorla-*
‘1. işkence, eziyet etmek 2. Horlamak,
aşağılamak, hor görmek’ (KTTTS, 321).

qosşılıq ‘yardımcılık, hizmetçilik,
uşaklık’ < *qos (uu)* ‘1. Belirli bir işi yapan
ekip, grup 2. Sezonluk, geçici yer’
(KTTTS, 323).

quwañşılıq ‘kuraklık, yağışsızlık’ <
quwañ ‘çorak, kıraç’ (KTTTS, 326).

quwğınşılıq ‘takipçilik, iz sürücülük’ <
quwğın ‘takip etme, peşine düşme,
sürgün’ (KTTTS, 326).

qulşılıq ‘1. Kölelik, bağımlılık 2. Allah’a
sığınma, inanma’ < *qul* ‘kul, esir, köle’
(KTTTS, 333).

qumartuwşılıq ‘ilgi duyma, heveslilik’ <
qumart- ‘1. Hasret çekmek, özlemek 2.
Çok istemek, arzulamak’ (KTTTS, 334).

qurğaqşılıq ‘yağmursuzluk, yağışsızlık,
kuraklık’ < *qurğaq* ‘kurumuş, kuru’
(KTTTS, 338).

qızıqşılıq ‘ilgi çekicilik, caziplik, cazibe’
< *qızıq (ı)* ‘ilgi çekici, enteresan’ (KTTTS,
344).

qızığuwşılıq ‘ilgi, alâka’ < *qızığuw*
‘arzulamak, almak, sahip olmak istemek’
(KTTTS, 343).

qızılşaşılıq ‘pancarcılık’ < *qızılşa (u)*
‘pancar’ (KTTTS, 344).

qımbatşılıq ‘pahalılık’ < *qımbat* ‘pahalı,
değerli’ (KTTTS, 347).

qırğınşılıq ‘katliam yapma, soykırım’ <
qırğın ‘amansız, çetin acımasız’ (KTTTS,
349).

qırıqtıqşılıq ‘kırkımcı, kırkıcı olma
durumu’ < *qırıqtıq* ‘hayvanları kırmakta
kullanılan makas, kırkım’ (KTTTS, 351).

qısañşılıq ‘kıtlık, yoksulluk, açlık yılları’
< *qısañ* ‘geniş olmayan, dar (yer)’
(KTTTS, 351).

qısımşılıq ‘baskı, zorluk, eziyet’ < *qısım*
‘1. Basınç 2. Baskı, eziyet, zorluk’
(KTTTS, 352).

lağuwşılıq ‘avarelik, başıboşluk, aylaklık’
(KTTTS, 355) < *lağ-* ‘1. Kendi bildiğiyle
yanlış yolda gitmek 2. Rastgele yerli-
yersiz konuşmak’ (Yüce, 1984: 189).

maqtaşılıq ‘pamukçuluk’ < *maqta (ı)*
‘pamuk’ (KTTTS, 365).

malayşılıq ‘kölelik, kulluk, uşaklık’ <
malay ‘köle, kul, hizmetçi, uşak’ (KTTTS,
365).

malşılıq ‘hayvancılık’ < *mal* ‘deve, sığır,
koyun, keçi, at hayvanlarının genel adı,
mal’ (KTTTS, 366).

masayrawşılıq ‘şad olma, çok sevinme’ <
masayra- ‘şad olmak, çok sevinmek,
kıvanmak’ (KTTTS, 369).

masqaraşılıq ‘rezalet, rezillik, kepazelik,
maskaralık’ < *masqara* ‘maskaralık,
rezalet’ (KTTTS, 370).

meñgerüwşilik ‘yöneticilik, idarecilik’ < *meñger-* ‘yönetmek, idare etmek’ (KTTTS, 377).

moyındawşılıq ‘kabul etme, itiraf etme, boyun eğme’ < *moyında-* ‘itiraf etmek, ikrar etmek, kabul etmek’ (KTTTS, 382).

molşılıq ‘bolluk, zenginlik’ < *mol* ‘bol, çok’ (KTTTS, 383).

muqatuwşılıq ‘alaycılık’ < *muqat-* ‘alay etmek, dalga geçmek’ (KTTTS, 386).

muñayuşılıq ‘efkârlanma, kederlenme, tasalanma’ < *muñay-* ‘efkârlanmak, kederlenmek’ (KTTTS, 387).

Musılmanşılıq ‘Müslümanlık’ < *Musılman* ‘Müslüman’ (KTTTS, 388).

mümkinşilik ‘imkân, olanak’ < *mümkin* ‘mümkün, muhtemel, ihtimal’ (KTTTS, 390).

müsäpirşilik ‘çaresizlik, fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık’ < *müsäpir* ‘bîçare, fakir, yoksul, zavallı’ (KTTTS, 390).

müsinşilik ‘heykelcilik, heykeltraşlık’ < *müsin* ‘1. Vücut, beden 2. Büst, heykel’ (KTTTS, 390).

müsirkewşilik ‘acıma ve esirgeme durumu’ < *müsirke-* ‘esirgemek, acımak, korumak’ (KTTTS, 390).

misqılşılıq ‘dalgacılık, alaycılık’ < *misqıl* ‘hiciv, alay, yergi, istihza’ (KTTTS, 393).

nadanşılıq ‘nadanlık, cahillik’ < *nadan* ‘nadan, cahil’ (KTTTS, 395).

nasiyhatşılıq ‘1. Nasihat etme, öğüt verme 2. Propaganda’ < *nasiyhat* ‘nasihat, öğüt’ (KTTTS, 398).

nawbayşılıq ‘fırıncılık, ekmekçilik’ < *nawbay* ‘ekmek fırını’ (KTTTS, 398).

oquwşılıq ‘öğrenciye ait, öğrenciyle ilgili’ < *oquw* ‘1. Eğitim 2. Ders’ (KTTTS, 410).

oqşawlanuwşılıq ‘soyutlanma, ayrılma’ < *oqşawlan-* ‘ayrılmak, tek başına olmak, kendini başka insanlardan soyutlamak’ (KTTTS, 410).

oqıtuwşılıq ‘öğretmenlik, okutmanlık’ < *oqıtuw* ‘eğitim öğretim’ (KTTTS, 411).

oñayşılıq ‘kolaylık, hafiflik’ < *oñay* ‘kolay, hafif’ (KTTTS, 413).

oraqşılıq ‘orakçılık’ < *oraq* ‘orak’ (KTTTS, 415).

ormanşılıq ‘ormancılık’ < *orman* ‘orman’ (KTTTS, 417).

otarlawşılıq ‘sömürgecilik, müstemlekecilik’ < *otarla-* (u) ‘sömürmek, sömürge hâline getirmek’ (KTTTS, 420).

otırıkşılıq ‘yerleşik’ < *otır-* ‘oturmak’ (KTTTS, 421).

oyuşılıq ‘nakışçılık’ < *oyu* ‘nakış, desen, motif’ (KTTTS, 421).

ögeysuwşilik ‘yadsıma ve yadırgama durumu’ < *ögeysi-* ‘yadırgamak, yabancı görmek’ (KTTTS, 423).

ögeyşilik ‘yadsıma ve yadırgama durumu’ < *ögey* ‘1. Üvey 2. Evlât edinilmiş, evlâtlık 3. Yabancı, başka, yad el’ (KTTTS, 423).

öktemşilik ‘üstünlük, zorbalık’ < *öktem* ‘hükmedici, emredici’ (KTTTS, 425).

ötewşilik ‘görevi yerine getirme, borcu ödeme’ < *öte-* (i) ‘ödemek, yerine getirmek’ (KTTTS, 433).

ötkinşilik ‘geçicilik’ < *öt-* (u) ‘geçmek’ (KTTTS, 434).

ötirikşilik ‘yalancılık, sahtekârlık’ < *ötirik* ‘yalan, aldatma, uydurma’ (KTTTS, 434).

paydalanuwşılıq ‘faydalanma yararlanma, istifade etme’ < *paydalan-* ‘faydalanmak, yararlanmak, istifade etmek’ (KTTTS, 435).

paydaşılıq ‘tamahkârlık, çıkarıcılık’ < *payda* ‘fayda, kâr, kazanç, gelir’ (KTTTS, 435).

pendeşilik ‘zaaf, irade zayıflığı, beşerî kusur’ < *pende* ‘1. bende, insan 2. Kul, garip, âciz’ (KTTTS, 441).

pisikşilik ‘hasat zamanı’ < *pis-* (i) ‘1. (yemek) Pişmek 2. (bitki, meyve vb.) Olgunlaşmak, ermek’ (KTTTS, 447).

räsuwagerşilik ‘israfçılık, boşa döküp saçma, savurma’ (KTTTS, 451).

rızaşılıq ‘rıзалık, memnuniyet’ < *riza* ‘razı, memnun’ (KTTTS, 454).

saqşılıq ‘uyanıklık, ihtiyatlılık’ < *saq* (i) ‘ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli’ (KTTTS, 461).

sasuwsılıq ‘şaşkınlık, şaşırıp kalma’ < *sas-* ‘şaşırmak, şaşmak’ (KTTTS, 471).

satuwşılıq ‘satıcılık’ < *sat-* ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 471).

sawşılıq ‘sağlık, esenlik’ < *saw* (i) ‘sağ, diri, sıhhatli, esen’ (KTTTS, 473).

senbewşilik ‘inanmamazlık, güvenmemezlik’ < *sen-* (u) ‘inanmak, güvenmek, kanmak’ (KTTTS, 479).

süyispenşilik ‘sevgi, muhabbet’ < *süyis-* (i) ‘1. Öpüşmek, sevişmek 2. Âşık olmak, sevmek’ (KTTTS, 497).

sıylasuwşılıq ‘karşılıklı saygı gösterme, dostluk’ < *sıylas-* ‘karşılıklı saygı göstermek, birbirine değer vermek’ (KTTTS, 500).

sılaqşılıq ‘sıvacılık, sıvama işi’ < *sılaq* ‘harç, sıva’ (KTTTS, 502).

sınıqşılıq ‘sınıkcılık, kırıkçılık’ < *sınıq* ‘kırık, sınık’ (KTTTS, 504).

sıpayıgersilik ‘1. Edeplilik 2. Sadelik, gösterişsizlik’ < *sıpayı* ‘1. Kibar, edepli, nezaketli 2. Sade, sıradan, gösterişsiz’ (KTTTS, 505).

tabalawşılıq ‘başkasının başarısızlığına sevinme hâli’ < **tabala-** ‘birinin başarısızlığına sevinmek’ (KTTTS, 509).

taqırşılıq ‘çoraklık, kuraklık, yağışsızlık’ < **taqır** ‘çorak, verimsiz yer’ (KTTTS, 514).

tarşılıq ‘yoksulluk, yokluk, kıtlık’ < **tar** ‘1. Dar 2. Zor ve ağır’ (KTTTS, 524).

tariğuwşılıq ‘yoksulluk, muhtaçlık, zamret çekme’ < **tariq-** ‘yoksulluk, sıkıntı, zaruret, darlık çekmek’ (KTTTS, 524).

täwipşilik ‘hekimlik işleriyle uğraşma’ < **täwip** ‘bahşı, halk hekimi, tabip’ (KTTTS, 529).

toqşılıq ‘dokumacılık’ < **toqt-** (ı) ‘dokumak, örmek’ (KTTTS, 541).

toqmaşılıq ‘dokumacılık, tekstil’ < **toqıma** ‘1. Dokuma, örme 2. Kumaş dokuma işiyle uğraşan işletme, iş yeri’ (KTTTS, 541).

toqırawşılıq ‘ilerlemenin, gelişmenin durması’ < **toqıraw** ‘duraklama, durgunluk; kıtlık’ (KTTTS, 541).

tonavşılıq ‘çapulculuk, eşkıyalık, yağmacılık’ < **tona-** ‘yağmalamak, soymak, talan etmek, gasp etmek’ (KTTTS, 543).

töreşilik ‘1. Hakimlik, kadılık 2. Arabuluculuk’ < **töre** ‘1. Asilzade, aristokrat, soylu 2. Yüksek makam, mevki sahibi. 3. Kadı, hâkim’ (KTTTS, 549).

tutınuwşılıq ‘tüketicilik’ < **tutın-** ‘1. Tüketmek, kullanmak. 2. İlke edinmek’ (KTTTS, 558).

tüñilüwşilik ‘ümitsizlik, karamsarlık, bedbinlik’ < **tüñil-** ‘umudunu kesmek, inancını kaybetmek’ (KTTTS, 563).

tüsinbewşilik ‘anlaşmazlık, uyuşmazlık’ < **tüsin-** ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 565).

tüsinispewşilik ‘anlaşmazlık, uyuşmazlık’ < **tüsinis-** ‘anlaşmak, uzlaşmak’ (KTTTS, 566).

tüsinüwşilik ‘anlayışlılık, uzlaşmacılık’ < **tüsin-** ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 565).

tiginşilik ‘terzilik, dikiş işiyle meşgul olma’ < **tigin** ‘dikim; dikme işi’ (KTTTS, 571).

tilenşilik ‘dilencilik’ < **tile-** ‘dilemek, istemek’ (KTTTS, 574).

tilşilik ‘dilcilik’ < **til** (ı) ‘dil, lisan’ (KTTTS, 574).

tirşilik ‘1. Hayat, yaşam 2. Dirlik, yaşama 3. İş gücü’ < **tiri** ‘diri’ (KTTTS, 575).

titirkenüwşilik ‘ürperme, refleks, tepki’ < **titirken-** ‘ürpermek, tüyleri diken diken olmak’ (KTTTS, 576).

uyımdastıruwşılıq ‘düzenleyicilik, organizatörlük’ < **uyımdastır-** ‘organize etmek, düzenlemek’ (KTTTS, 583).

urluqsılıq ‘hırsızlık yapma, hırsız olma’ < **urlıq** ‘hırsızlık’ (KTTTS, 587).

üğitşilik ‘propagandacılık’ < **üğit** ‘1. Öğüt, nasihat 2. Propaganda’ (KTTTS, 593).

üreylenüwşilik ‘korkma; dehşete, paniğe kapılma’ < **ürey** ‘panik, korku, dehşet’ (KTTTS, 599).

ürkinşilik ‘sürgün edilme, baskıya maruz kalma’ < **ürkin** ‘düşman baskısından kaçan topluluk, halk’ (KTTTS, 600).

hatşılıq ‘sekreterlik, kâtiplik’ < **hat** ‘1. Mektup 2. Yazı’ (KTTTS, 610).

şapqınşılıq ‘istilacılık’ < **şapqın** ‘saldırı, hücum’ (KTTTS, 629).

şaruwaşılıq ‘1. Belli bir iş, çalışma sahası 2. Küçük sınaî birlik’ < **şaruwa** (*u*) ‘iş, çalışma’ (KTTTS, 631).

şuğıldanuwsılıq ‘uğraşma, meşgul olma’ < **şuğıldan-** ‘(iş) uğraşmak, meşgul olmak’ (KTTTS, 647).

şübälanuşılıq ‘şüphencilik, sepsisizm, kuşkuculuk’ < **şübälan-** ‘şüphelenmek, kuşkulanmak’ (KTTTS, 648).

şükirşilik ‘1. Allah’a şükretme, şükürünü dile getirme 2. Esenlik, selâmette oluş 3. Minnettarlık, gönül borcu’ < **şükir** (*ı*) ‘Allah’a duyulan minneti dile getirme, şükür’ (KTTTS, 649).

izdenüwşilik ‘araştırma, inceleme yapma’ < **izde-** ‘araştırmak, incelemek, öğrenmeye çalışmak’ (KTTTS, 669).

ilgerilewşilik ‘ilerleme, ileri gitme’ < **ilgerile-** ‘ilerlemek, ileri gitmek’ (KTTTS, 670).

{+t, +at, +it, +ayt, +eyt}

aqparat ‘bilgi, haber’ < **aqpar** ‘1. Haber, malûmat, bilgi, istihbarat, rapor 2. Bahane’ (KTTTS, 36).

buyrat ‘dağ silsilesi, sıra dağ’ < **buyra** ‘dağ tepesi’ (KTTTS, 97).

jaylawıt ‘düz, düzce’ < **jaylaw** (*ı*) ‘yayla, yaylak, otlak’ (KTTTS, 152).

jayt ‘hâl, durum, vaziyet’ < **jay** (*u*) ‘hâl, durum, vaziyet’ (KTTTS, 153).

jarlawıt ‘çok yüksek olmayan, yarı uçurum yer’ < **jarlaw** ‘uçurum’ (KTTTS, 164).

jigıt ‘yiğit, genç, delikanlı’ (KTTTS, 195) < **yig** ‘(iyi, sıkı sağlam) ile it ekinden yig-it-yigit (genç, güçlü, delikanlı)’ (Eyuboğlu, 1991: 757).

köldewit ‘sulu, çamurlu (yer)’ < **köldew** ‘nehir ve göl sularının toplandığı yer’ (KTTTS, 245).

küzet (*ı*) ‘güvenlik, devriye’ < **köz** ‘1. Göz 2. Delik, boşluk, iğnenin gözü 3. Kaynak, memba 4. Bizzat, şahsen, kendi 5. Hatıra, miras, yadigâr 6. Akıl, hafıza, şuur’ (KTTTS, 254).

küyt (u) ‘hâl, durum, vaziyet’ < *küy* ‘1. Hâl, durum, vaziyet 2. İşin, hareketin belirli bir biçimi, hâli 3. Coşku, heyecan’ (KTTTS, 255).

qağanat ‘kağanlık, hanlık’ < *qağan* ‘kağan, hakan, han, hükümdar’ (KTTTS, 269).

qawırt ‘ivedi, acele, tez’ < *qawır-dawır* ‘telaşlı, acele, ivedi’ (KTTTS, 304).

quzart ‘zirve, doruk’ < *quzar* ‘dağın en yüksek noktası, doruk, zirve’ (KTTTS, 330).

qumayt ‘kumlu yer, kumluk, kumsal’ < *qum* ‘kum’ (KTTTS, 333).

qırat ‘tepe’ < *qır (ı)* ‘1. Kır, bozkır 2. Bıçak vb. şeylerin sırtı 3. Ütü çizgisi 4. Hüner, maharet 5. Beceri, işe yatkınlık’ (KTTTS, 348).

mıylawıt ‘ezilip çamurlaşmış (yer)’ < *mıylaw* ‘çamura batma’ (KTTTS, 380).

saylawıt (u) ‘seçkin düzeyde, mümtaz’ < *saylaw* ‘seçim, oy verme’ (KTTTS, 460).

suwat ‘hayvan suvaracak yer, suvat, yalak’ < *suw* ‘su’ (KTTTS, 491).

uwıt ‘1. Zehrin etkisi, zehir 2. Etki, tesir’ < *uw* ‘zehir, agu, sem’ (KTTTS, 580).

tübit ‘1. Keçi, deve vs. hayvanların kollarının altında bulunan yumuşak tüy 2. Tiftik’ < *tüp (ı)* ‘dip; alt’ (KTTTS, 559).

şañdauwıt ‘toz duman, toz topraklı’ < *şañda-* ‘toz çıkarmak, kaldırmak, tozutmak’ (KTTTS, 628).

şöleyt ‘1. Çöl, sahra 2. Susuzluk, hararet’ < *şöl* ‘1. Çöl, sahra 2. Susuzluk, hararet’ (KTTTS, 645).

şımdawıt ‘çimli, çimenlik (yer)’ (KTTTS, 653) < *şımdaw* ‘az da olsa çim olan (yer)’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 554).

şırmavıt ‘bir tür nakış, desen, motif’ < *şırma-* ‘1. Sıkı sıkı sarmak, bağlamak 2. Bürümek, kaplamak, örtmek’ (KTTTS, 655).

{+tay}

ağatay ‘ağabeyciğim’ < *ağa* ‘akrabalardan yaşça büyük olanı’ (KTTTS, 25).

äjetay ‘nineciğim’ < *äje* ‘nine, büyük anne’ (KTTTS, 62).

azğantay ‘azıcık, biraz’ < *az (ı)* ‘çok olmayan, az’ (KTTTS, 28).

apatay ‘anneciğim, ablacığım diye seslenmek’ < *apa* ‘1. Abla 2. Anne’ (KTTTS, 47).

jeñgetay (ı) ‘yengeciğim’ < *jeñge* ‘yenge’ (KTTTS, 174).

köketay ‘çocuğun babasına ve ağabeylerine karşı söylediği hitap, babacığım, ağabeyciğim’ < *köke* ‘çocuğun babasına ve ağabeylerine karşı kullandığı hitap sözü’ (KTTTS, 243).

kişkentay ‘küçük, minimini’ < *kişkene* ‘büyük olmayan, küçük, ufak’ (KTTTS, 265).

qalqatay ‘daha sevecen bir seslenme (yavrucuğum, güzelim vb.)’ < *qalqa (u)* ‘büyüklerin küçüklere karşı kullandıkları sevgi ifadesi (yavrum, canım vb.)’ (KTTTS, 280).

qarğatay ‘büyüklerin küçüklere karşı kullandıkları sevgi ifadesi, evlâdım, yavrum’ < *qarğa (ı)* ‘karga’ (KTTTS, 294).

{+tar, +ter, +dar, +der}

borıştar ‘borçlu, verecekli’ < *borış* ‘1. Borç, verecek 2. Vazife, görev’ (KTTTS, 92).

bilimdar ‘bilgi sahibi’ < *bilim* (KTTTS, 103).

qapadar ‘kaygılı, üzüntülü, tasalı, kederli, dertli’ < *qapa (ı)* ‘üzüntü, kaygı, endişe’ (KTTTS, 287).

qarızdar ‘borç almış, borçlu’ < *qarız* ‘1. Borç, kredi 2. İnsanlık borcu’ (KTTTS, 297).

qulağdar ‘haberi olan, haberdar’ < *qulaq (ı)* ‘kulak’ (KTTTS, 331).

milliarder ‘milyarder’ < *milyar* (KTTTS, 380).

opadar ‘sözünün arkasında duran, mert, vefalı’ < *opa (u)* ‘şefkat, merhamet, vefa’ (KTTTS, 414).

ospadar ‘kaba, nezaketsiz; kabadayı’ < *os-* ‘1. Kırbaçlamak, kamçıyla yaralamak 2. Eti kesmek, bölmek, dilimlemek 3. Üzmek, kalbini kırmak’ (KTTTS, 419).

parızdar ‘borçlu, minnettar’ < *parız (u)* ‘borç, görev, sorumluluk’ (KTTTS, 438).

habardar ‘haberli, bilgili, haberi olan’ < *habar* ‘haber, bilgi, salık’ (KTTTS, 609).

ilimdar ‘bilgili, bilgi sahibi’ < *ilim* ‘bilim, ilim’ (KTTTS, 670).

{+y, +ay, +ey}

ağay ‘1. Ağa kelimesinin kibarca söylenmesi 2. yaşça büyük erkeklerle ve hocalara saygı bildiren hitap şekli’ < *ağa* ‘yaşça büyük erkek’ (KTTTS, 25).

äje ‘nine’ < *äje* ‘nine, büyük anne’ (KTTTS, 62).

alaqay ‘sevinç bildiren bir ünlem’ (KTTTS, 39).

apay ‘1. Yaşça büyük hanıma saygı belirtmek için kullanılan söz 2. Hoca hanım, hanım öğretmen’ < *apa* ‘abla, yakın akrabalar arasında yaşı büyük olan hanım’ (KTTTS, 47).

bawray ‘bayır, dağ, tepe ve diğer yüksek yerlerin aşağı tarafı, etek’ < *bavır (ı)* ‘karaciğer’ (KTTTS, 82).

ebey ‘büyük anne, nine, ebe’ < *ebe* (KTTTS, 135).

jezdey ‘baldızın eniştesine hitap şekli’ < **jezde** ‘enişte’ (KTTTS, 171).

jeñgey ‘yenge’ < **jeñge** ‘yenge’ (KTTTS, 174).

jolay ‘yol üstü’ < **jol** ‘1. Yol. 2. Uzak sefer, yolculuk’ (KTTTS, 180).

jubay ‘karı kocadan her biri, eş’ < **jup** ‘1. Çift 2. Karı koca’ (KTTTS, 185).

kökey ‘kişinin iç dünyası (akıl, düşünce, his, heyecan vb.)’ (KTTTS, 243).

qolay ‘uygun, layık’ < **qol** ‘uygun, layık’ (KTTTS, 313).

mañay ‘etraf, çevre, civar, havali’ (KTTTS, 367).

ögey ‘1. Üvey 2. Evlat edinilmiş, evlatlık 3. Yabancı, başka, yad, el’ (KTTTS, 423).

pısıqay ‘kurnaz, açık göz’ < **pısıq** ‘1. Eğirilerek iyice sağlamlaştırılan (ip, urgan) veya sıkıca bastırılan (keçe) 2.

Becerikli, açık göz, uyanık, hamarat’ (KTTTS, 446).

sazay ‘ceza’ (KTTTS, 459) < **saz**+**ay** (QG, 2002: 306).

tätey ‘yaşça büyük kadınlara kullanılan saygı ifadesi, abla, teyze’ < **täte** ‘abla, teyze’ (KTTTS, 528).

topay ‘büyükbaş hayvanların aşık kemikleri’ < **top** ‘1. Grup, kalabalık 2. Sınıf, birim’ (KTTTS, 543).

tırbıqay ‘kısa, bodur, bücür’ < **tırbıq** ‘bodur’ (KTTTS, 570).

şeşey ‘yaşlı kadınlara saygıyla seslenilirken söylenen söz, ana’ < **şeşe** ‘1. Anne, ana 2. Yaşlı kadınlara saygılı bir seslenme sözü olarak kullanılan ifade, ana’ (KTTTS, 639).

ırjaqay ‘sırıtkan, sırtık’ < **ırjaq** ‘sırıtkanlık, sırtıma’ (KTTTS, 665).

5.1.2. Fiilden İsim Yapan Eklerle Türetilmiş İsimler

{-a, -e}

aynala ‘1. Etraf, civar, çevre 2. Bir şeyin kenarı’ < *aynal-* ‘1. Belirli bir şeyin etrafında dönmek 2. Bir durumdan başka bir duruma geçmek’ (KTTTS, 31).

ara (u) ‘1. Ara 2. Teneffüs, mola, dinlenme 3. Arasında, içinde’ (KTTTS, 48) < *ar-* ‘arasından geçmek’ + *a-* ‘zarf fiil eki’ (Gülensoy, 2007: 74).

böle (ı) ‘iki kız kardeşin oğlu veya kızı, teyze çocukları’ < *böl-* 1. Bölmek, ayırmak 2. Gruplara bölmek, sınıflandırmak’ (KTTTS, 94).

erte ‘eskiden önceden’ (KTTTS, 143) < *ert-* “geçmek” (Gülensoy, 2007: 340).

japıra ‘silip süpürürcesine’ < *japır-* ‘1. Ezmek, çiğnemek, devirmek, dağıtmak 2. Yok etmek, ezip geçmek, bozguna uğratmak’ (KTTTS, 162).

jara (ı) ‘1. Yara, bere 2. Dert, tasa, kaygı, üzüntü’ < *jar-* (ıv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 163).

jete (ı) ‘1. Bir şeyin sapı ile başının birleştiği yer 2. Ense, boyun’ < *jet-* ‘1. Varmak, ulaşmak, erişmek 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 176).

jete (u) ‘akıl, şuur’ < *jet-* ‘1. Varmak, ulaşmak, erişmek 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 176).

jete (ııı) ‘ecdat, cet, ata, atalar’ < *jet-* ‘1. Varmak, ulaşmak, erişmek 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 176).

jete (ıv) ‘teferruatlı, ayrıntılı, yeterince’ < *jet-* ‘1. Varmak, ulaşmak, erişmek 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 176).

jıgıla ‘düşercesine, devrilircesine’ < *jığıl-* ‘1. Yıkılmak, düşmek 2. Yenilmek, mağlûp olmak’ (KTTTS, 190).

kere ‘bir karışın uzunluğu’ < *ker-* (vı) ‘germek’ (KTTTS, 231).

keşe (ı) ‘1. Dün 2. Geçenlerde, geçende’ < *keş-* (ııı) ‘(sudan) ‘geçmek’ (KTTTS, 235).

keşe (u) ‘gece’ < *keş-* (ııı) ‘(sudan) ‘geçmek’ (KTTTS, 235).

qayta (ı) ‘gene, yine, tekrar’ < *qayt-* (ı) ‘geri dönmek’ (KTTTS, 275).

qayta (u) ‘bilakis, tam tersine, aksine’ < *qayt-* (ı) ‘geri dönmek’ (KTTTS, 275).

qaba ‘kaba, kalın, gür, yoğun’ (KTTTS, 267) < ‘kabarmaktan kab-a/kaba’ (Eyuboğlu, 1991: 358).

qaytara ‘tekrar, yeniden, baştan’ < *qaytar-* ‘1. İade etmek, geri göndermek, geri vermek 2. Sürünün yönünü değiştirmek’ (KTTTS, 275).

qayıra ‘tekrar, yine’ < *qayır-* (i) ‘1. Hayvanların yönünü değiştirmek, başka yöne sürmek 2. Bir şeyin kenarını kıvrırmak, bükme 3. Kolları arkaya bağlamak 4. Geri yatırmak, taramak 5. İade etmek, geri vermek’ (KTTTS, 276).

qosa ‘birlikte, yanında, üstelik, ilâveten, beraber’ < *qos-* (i) ‘1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek. 3. Birisine maddî yardımda bulunmak’ (KTTTS, 322).

qoya ‘1. Kuşun, köpeğin yediği yemeğin hazmedemediği kısmı, kıl, tüy vb. kalıntılar 2. İnsanın içinde sakladığı, tuttuğu sır’ < *qoy-* (u) ‘1. Koymak, bırakmak 2. Nöbetçi koymak 3. Bir kimseyi işe yerleştirmek, iş sağlamak 4. Bırakmak, vazgeçmek 5. Kendi hâline bırakmak’ (KTTTS, 324).

mala ‘tırmık’ < *mal-* ‘batırmak, banmak, bandırmak, doldurmak’ (KTTTS, 365).

öre (i) ‘1. Peynir vb. yiyecekleri kurutmak için yapılan özel yer veya kap 2. İnsanların ufku, bilgi derecesi’ < *ör-* (u) ‘1. (saç, ip, kamçı vb.) Örmek’ 2. (duvar) Örmek’ (KTTTS, 430).

öre (u) ‘atın kaçmasını önlemek için iki ayağına bağlanan kısa ip veya zincir, köstek, bukağı’ < *ör-* (u) ‘1. (saç, ip, kamçı vb.) Örmek’ 2. (duvar) Örmek’ (KTTTS, 430).

öte (u) ‘pek, çok, gayet’ < *öt-* (u) ‘1. Geçmek 2. Bir kurum ya da kuruluşa üye olmak 3. Ölmek, dünyadan göçmek 4. (zaman) Geçmek, ilerlemek 5. Çok satılmak, tutulmak’ (KTTTS, 433).

sala ‘1. Akarsu kolları 2. Dal, saha, alan’ (KTTTS, 462) < *sal-* ‘bırakmak, koyuvermek’ (Gülensoy, 2007: 722).

tağa ‘at, öküz gibi hizmet hayvanlarının tırnaklarına çakılan demir parçası, nal’ < *taq-* (iv) ‘1. Bir şeyi başka bir nesneye asmak, yapıştırmak, iliştmek, takmak 2. Bağlamak, sarmak, takmak’ (KTTTS, 510).

taqa (i) ‘ayakkabı topuğu, ökçe’ < *taq-* (iv) ‘1. Bir şeyi başka bir nesneye asmak, yapıştırmak, iliştmek, takmak 2. Bağlamak, sarmak, takmak’ (KTTTS, 513).

tarta ‘yakın, civarında, yaklaşık, sularında’ < *tart-* ‘1. Kendine çekmek 2. Taşımak, ulaştırmak’ (KTTTS, 523).

üdere ‘acil, apar topar’ < *üder-* ‘1. İltica etmek, apar topar göçmek 2. Ürmek, korkmak’ (KTTTS, 593).

şala (i) ‘köz, kor’ < *şal-* (u) ‘1. Çelmek, çelme takmak 2. İple sıkıca bağlamak 3. Kurban kesmek, adak adamak 4. İğneleyici konuşmak, birisini alaya almak, alay etmek 5. (hayvan) Otlamak 6. (ateş) Hafiften yakmak’ (KTTTS, 624).

{-ağan, -egen}

beregen ‘cömert, eli açık’ < *ber-* ‘1. Vermek 2. Bir şeyi bir kimseye iletmek’ (KTTTS, 87).

kezege ‘avare, gezgin, başıboş, gezege’ < *kez-* (iv) ‘gezmek, dolaşmak’ (KTTTS, 223).

köregen ‘1. Sezgili 2. Kâhin’ < *kör-* (ii) ‘görmek’ (KTTTS, 249).

qabağan ‘saldırgan’ < *qap-* (ii) ‘1. (köpek) Isırmak, dalamak 2. (balık) Oltanın ucundaki yemi yemek 3. (koku) Sinmek’ (KTTTS, 267).

qaşağan ‘hep kaçmayı, sıvışmayı düşünen’ < *qaş-* ‘1. Kaçmak 2. Bir şeyi yapmak istememek, kaytarmak 3. Ortadan kaybolmak’ (KTTTS, 304).

süzegen ‘süsen, boynuzlayan, toslayan’ < *süz-* (i) ‘(boynuzlu hayvan) boynuzlamak, süsmek, tos vurmak’ (KTTTS, 495).

tebegen ‘yanına kimseyi yanaştırmayan, tepen, çifte atan (at)’ < *tep-* ‘1. (at, eşek vb.) Çifte atmak, tepmek, tekme atmak 2. Kayak yapmak, patenle kaymak’ (KTTTS, 529).

üregen ‘çok havlayan, ürüyen’ < *ür-* (ii) ‘1. Ürümek, havlamak 2. Küfretmek, sövmek’ (KTTTS, 599).

{-aq, -ek}

ayaq ‘1. Ayak 2. Sandalye ve benzeri şeylerin ayağı 3. Son, sonu’ (KTTTS, 58) < *ay* > *ad-*, *yad-* ‘ayırarak, ayrı olmak;

adım atmak’ (Röhrborn, 2015: 16; Aşcı, 2019: 555).

aytaq ‘1. Köpeği birisinin üzerine saldırtırken kullanılan ünlem 2. Tahrik, etme, kışkırtma’ < *ayt-* (ii) ‘demek, söylemek’ (KTTTS, 32).

bölek ‘1. Ayrı olarak, kendi başına 2. Ayrı, farklı, benzer olmayan 3. Özel, hususî’ < *böl-* ‘1. Bölmek, ayırmak 2. Gruplara bölmek, sınıflandırmak’ (KTTTS, 94).

japıraq ‘1. Yaprak. 2. Dilim, parça’ (KTTTS, 162) < *jap-* (ii) ‘örtmek, kapatmak’ (Eyuboğlu, 1991: 376).

jaraq ‘silah, teçhizat, takım’ < *jar-* (iv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 163).

jataq ‘hayvanı olmadığından yaylaya çıkamayan, kışlakta kalan fakir köylü’ < *jat-* (ii) ‘1. Yatmak, uzanmak 2. Bulunmak, durmak 3. Ait olmak, ilgisi bulunmak’ (KTTTS, 167).

jetek ‘1. Araba oku 2. Yedeğe alınan hayvan 3. Etki, tesir’ < *jet-* ‘1. Varmak, ulaşmak 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 176).

jiyek ‘1. Sahil, yaka 2. Kenar, sınır’ < *jiy-* ‘1. Toplamak, yığmak 2. Bir araya getirmek’ (KTTTS, 178).

juqaraq ‘daha ince’ < *juqar-* ‘incelmek, ufalmak’ (KTTTS, 185).

jürek ‘1. Kalp, yürek 2. Gönül’ (KTTTS, 190) < *jür-* ‘1. Gitmek, yürümek 2. Hareket etmek, çalışmak 3. Bir tarafa yönelmek, yola çıkmak 4. (satranç, iskambil vb. oyunlarda) İlk hamleyi yapmak 5. Dost olmak, flört etmek, çıkmak’ (Eyuboğlu, 1991: 773).

kesek ‘1. Tuğla, kerpiç 2. Büyük, kocaman, iri’ < *kes-* ‘bir şeyi kesmek, doğramak’ (KTTTS, 233).

kewek (i) ‘bir şeyin oyuk durumunda bulunan iç bölümü, kovuk’ (KTTTS, 234) < *kov-* ‘boşaltmak, oymak’ (Eyuboğlu, 1991: 433).

kewek (ii) ‘tavşan oyuğu, ini’ (KTTTS, 234) < *kov-* ‘boşaltmak, oymak’ (Eyuboğlu, 1991: 433).

qabaq (i) ‘1. Göz kapağı 2. İnsanın ruh hâli’ (KTTTS, 267) < ‘kap’tan kap-a-k (kapayan, örten, kapan), örtü, üstte olan nesne, içine alan’ (Eyuboğlu, 1991: 373).

qadaq (i) ‘yarım kiloya yakın olan ağırlık ölçüsü birimi’ < *qat-* (iii) 1. katılaşmak 2. Kalıplaşmak, değişmem 3. Kımıldamamak, hareket etmemek’ (KTTTS, 269).

qadaq (ii) ‘soğuktan kaynaklanan akciğer şişmesi’ < *qat-* (iv) ‘Donmak, buz tutmak’ (KTTTS, 269).

qonaq (i) ‘1. Konuk, misafir 2. Davet edilen kimse, davetli’ < *qon-* ‘konmak, yere inmek’ (KTTTS, 316).

qorqaq ‘korkak, yüreksiz’ < *qorq-* ‘korkmak’ (KTTTS, 321).

qosaq ‘1. Boyunlarından birbirine bağlanan koyun ve keçiler 2. Eşlerden her biri’ < *qos-* (i) ‘1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddi yardımda bulunmak’ (KTTTS, 322).

qulaq (i) ‘1. Kulak 2. Şapkanın kulağı 3. Kulp, kol 4. Telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu, kulak 5. Casus, ajan’ (KTTTS, 332) < *kul-* ‘işitmek’ (Eren, 1999: 264).

quşaq ‘1. Kucak 2. Merhamet, şefkat 3. Etki, tesir’ < *quş-* ‘1. Kucaklayıp öpmek 2. Yâr sevmek, evlenmek’ (KTTTS, 341).

oñaşaraq ‘kalabalıktan biraz uzak, yalnız’ < *oñaşar-* ‘(ev) تنها kalmak, boşalmak’ (KTTTS, 413).

oraq ‘1. Orak 2. Ekin biçme zamanı’ < *or-* (iii) ‘1. Biçmek 2. Biçerdöverle buğdayı biçip toplamak’ (KTTTS, 415).

osıraq ‘osuruklu’ < *osır-* ‘osurmak, yellenmek’ (KTTTS, 419).

ökirek ‘1. Bağırان, haykıran 2. Kibirli, kendini beğenmiş’ < *ökir-* ‘1. Böğürmek 2. Hüngür hüngür ağlamak, bağırarak’ (KTTTS, 426).

ösek ‘gıybet, dedikodu, fitne fesat’ < *ös-* ‘1. (saç, sakal vb.) Uzaklamak 2. Büyümek, olgunlaşmak 3. Çoğalmak, artmak 4. Makam, mevki, rütbe bakımından

yükselmek, terfî etmek 5. İlerlemek, gelişmek' (KTTTS, 432).

pışaq 'bıçak' (KTTTS, 447) < *bıç-* 'kesmek, doğramak, biçmek' (Eyuboğlu, 1991: 88).

sozaq 'yayın iki ucunu birleştiren ip, kiriş' < *soz-* (*u*) '1. Çekmek, uzatmak, germek' (KTTTS, 484).

tamaq (*i*) 'boğaz, imik' (KTTTS, 517) < *tam-* (Eyuboğlu, 1991: 162).

tiyek '1. Müzik aletlerinde köprü 2. Sürgü, kapı mandalı' < *tiy-* '1. Değmek, dokunmak, temas etmek 2. Bir şeyi elde etmek, sahiplenmek 3. Birisine bulaşmak, dil uzatmak' (KTTTS, 536).

turaq 'yaşanılan yer, mekân, mesken, durak' < *tur-* '1. Durmak, dikilmek 4. (bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak' (KTTTS, 555).

türtek 'ufak tefek işlerle uğraşmak' < *türt-* '1. Dürtmek, vurmak 2. Not almak' (KTTTS, 564).

uwaq (*u*) 'ufak, küçük, minik' (KTTTS, 577) < *uw-* 'ufalamak, küçültmek' (Eyuboğlu, 1991: 682).

ultaraq 'ayağın rahat etmesi için ayakkabı içine yerleştirilen keçe, deri veya kumaş parçası, tabanlık' < *ultar-* 'eski ayakkabıya yeni taban çakmak, pençe yapmak' (KTTTS, 585).

uşaq 'uçak' < *uş-* (*u*) 'uçmak' (KTTTS, 589).

ürkek 'ürkek (hayvan)' < *ürk-* 'ürkmek, korkmak' (KTTTS, 600).

şataq (*i*) 'kavga, çekişme, dövüş, hırgür' < *şat-* (*v*) '1. Fitne sokmak, birbirine düşürmek, ara bozmak 2. Abuk sabuk konuşmak, saçmalamak' (KTTTS, 632).

şaşaq 'saçak, püskül' < *şaş-* (*u*) 'saçmak, dökmek, serpmek' (KTTTS, 633).

şeşek (*i*) 'çiçek' (KTTTS, 639) < *çeç-* (<*seç-*) + *ek* (Gülensoy, 2007: 240).

şeşek (*u*) 'çiçek hastalığı' (KTTTS, 639) < *çeç-* (<*seç-*) + *ek* (Gülensoy, 2007: 240).

şeşek (*u*) 'develerin vücudunda iltihaplanma suretiyle beliren hastalık' (KTTTS, 639) < *çeç-* (<*seç-*) + *ek* (Gülensoy, 2007: 240).

şolaq '1. Çolak 2. Uzun olmayan, kısa' (KTTTS, 642) < *çol-* 'sakatlanmak' (Eren, 1999: 97).

{-alaq, -elek}

bultalaq '1. Dolambaçlı yol 2. İstikrarsızlık, kararsızlık, tereddüt' (KTTTS, 98).

qañğalaq '1. Kirmenin (eğirmenin) üst tarafında bulunan tahta ya da demirden, yuvarlak kısım 2. Ağırbaşlı olmayan, hafif karakterli kimse 3. (makine motoru) Dönme' (KTTTS, 286).

qızalaq ‘ergenlik çağındaki kız’ < *qız-* (*u*) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut ısısının, ateşin yükselmesi 3. Sarhoş olmak 4. (iş) Yoğunlaşmak kızışmak 5. Coşmak, ilham gelmek’ (KTTTS, 342).

ürgelek ‘ürkek, korkak’ < *ürk-* ‘ürkmek, korkmak’ (KTTTS, 599).

şaqalaq ‘çocuk, bebek, çağa’ < *şaq-* (*i*) ‘1. Yeterince tüylenmemiş hayvan yavrusu 2. Henüz yetişmemiş, toy’ (KTTTS, 623)

ırjalaq ‘sırıtkan, sırtık’ < *ırji-* ‘sırtmak, yerli yersiz gülmek’ (KTTTS, 666).

{-añ, -eñ, -ñ}

ayañ ‘ağır yürüyüş’ < *aya-* (*i*) ‘1. Acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek 2. Kıyamamak, cimrilik etmek’ (KTTTS, 59).

bosañ ‘sıkı olmayan, gevşek’ < *bosa-* ‘1. Boşamak 2. Gevşemek’ (KTTTS, 93).

buralañ ‘1. Kavis, dolambaç, dönemeç, viraj 2. Sıkıntısı, derdi, tasası, cefası çok (hayat)’ (KTTTS, 99) < *bural-* ‘burulmak’ (Yüce, 1984: 54).

burañ ‘eğri, kıvrımlı’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükme, döndürmek’ (KTTTS, 99).

bükeñ ‘eğilip bükülerek yürüme’ < *bük-* ‘eğmek, bükme’ (KTTTS, 100).

eleñ ‘merak, telâş’ < *ele-* (*i*) ‘1. Dikkate almak, önem vermek 2. İltifat etmek,

saygı göstermek, değer vermek’ (KTTTS, 138).

erteñ ‘1. Yarın 2. Gelecek’ (KTTTS, 143) < *ert-* ‘geçmek’ (Gülensoy, 2007: 340).

jazañ ‘açık yer, açık alan, düzlük’ < *jaz-* (*u*) ‘1. Yaymak, sermek 2. Düzeltmek, doğrultmak’ (KTTTS, 151).

jalañ ‘1. Yalın, sade 2. Çıplak’ (KTTTS, 155) < *jala-* (*u*) ‘1. Yalamak 2. Sıyırmak 3. (ayaz) yüzü yakmak’ (Eyuboğlu, 1991: 720).

jasañ ‘1. Daha genç, genççe 2. Yeni 3. Yaş, nemli’ < *jasa-* (*i*) ‘yaşamak, ömür sürmek’ (KTTTS, 166).

jımıñ ‘gülümseme’ < *jımy-* ‘gülümsemek, tebessüm etmek’ (KTTTS, 193).

iyzeñ ‘yavaş, sallana sallana (yürüyüş)’ < *iyze-* ‘başını sallamak, eğmek’ (KTTTS, 206).

kirjiñ ‘memnuniyetsizliği, hoşnutsuzluğu belirten ima’ < *kirjiy-* ‘memnuniyetsizlik ifadesi olarak yüzünü buruşturmak’ (KTTTS, 264).

qatañ ‘1. Katı, sert 2. Sert, çok soğuk (hava)’ < *qat-* (*ıv*) ‘donmak, buz tutmak’ (KTTTS, 300).

qawjañ ‘gıda, besin’ < *qawja-* ‘1. İyice çiğneyip yutmak 2. Sözle sataşmak, lâf atmak, rahatsız etmek’ (KTTTS, 303).

qaşañ ‘uzak, ırak’ < *qaş-* ‘uzaklaşmak’ (KTTTS, 305).

qoymaljiñ ‘biraz koyu, koyuca’ < **qoymalji-** ‘koyulaşmak, yoğunlaşmak’ (KTTTS, 312).

qoqırañ ‘dikleşme, kabadayılık etme, horozlanma’ < **qoqıra-** ‘ortalığı birbirine katmak’ (KTTTS, 313).

qurjiñ ‘büzülüp, kamburunu çıkarıp oturma’ < **qurjiy-** ‘büzülmek, büzülüp oturmak, kamburunu çıkarmak’ (KTTTS, 338).

qilmıñ ‘fiyakalı, cakalı, gösterişli görünme’ < **qilmiy-** ‘gösteriş yapmak, caka, çalım, satmak’ (KTTTS, 346).

qısañ ‘geniş olmayan, dar (yer)’ < **qıs-** (u) ‘1. Kısırmak, sıkıştırmak 2. Sıkıca kucaklamak, sarmak, bağrına basmak 3. Korkutmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 351).

qıstalañ ‘zor, dar, sıkıntılı (dönem)’ < **qıstala-** ‘zorlamak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 352).

oyañ ‘çukurlu yer’ < **oy-** (u) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 421).

sılañ ‘1. Süslü, püslü 2. Güzel, zarif, narin, selvi boylu’ < **sıla-** (ı) ‘1. Bir yapının duvarlarına sıva vurmak, sıvamak 2. Sıvazlamak, ovmak 3. Bakmak, bakım yapmak, ilgilenmek’ (KTTTS, 502).

tereñ ‘1. Derin, dibi gözükmeyen 2. Değerli, kıymetli, önemli 3. Etraflıca, genişçe, çok yönlü, derinlemesine’ < **ter-**

(u) ‘dermek, derlemek, toplamak’ (KTTTS, 535).

tüzeñ ‘biraz düzgün, düzgünce’ < **tüz-** (u) ‘dizmek, kurmak, oluşmak’ (KTTTS, 560).

şabalañ ‘1. Havlama, havlayış 2. Huysuz mizaçlı, geçimsiz, sinirli’ (KTTTS, 619) < **şabala-** ‘havlamak’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 181).

şubalañ ‘1. Ayağa dolanan, uzun (giysi) 2. Uzun (konuşma, şarkı vb.)’ < **şubal-** ‘uzun olmak, yerlere değmek’ (KTTTS, 647).

ırğañ ‘usulca hareket, yavaşça gidiş’ < **ırğa-** ‘sallamak, silkelemek, ırgalamak’ (KTTTS, 665).

iriñ ‘irin, cerahat, iltihap’ < **iri-** (u) ‘1. Ekşimek, tadı bozulmak 2. Eskimek, yıpranmak, aşınmak’ (KTTTS, 672).

{-anaq, -enek}

qızanaq ‘domates’ < **qız-** (u) ‘ısınmak, kızmak’ (KTTTS, 342).

suğanaq ‘1. Hırsız, eli uzun 2. Obur, aç gözlü’ < **suq-** (u) ‘1. Batırmak, saplamak, sokmak 2. Koymak, sokuşturmak, doldurmak’ (KTTTS, 492).

şuqanaq ‘hendek’ < **şuqı-** ‘gagalamak, oymak, eşmek, (burun) karıştırmak’ (KTTTS, 647).

tiyanaq ‘1. Dayanak, direk’ 2. Sabitlik, devamlılık’ < *tiy-* ‘değmek, dokunmak, temas etmek’ (KTTTS, 537).

şığanaq ‘körfez’ < *şıq-* (*u*) ‘çıkmaq’ (KTTTS, 650).

{-r, -ır, -ir, -ar, -er}

añsar ‘arzu, istek, emel’ < *añsa-* ‘özmek, çok arzulamak’ (KTTTS, 47).

adır ‘1. Dağdan küçük, tepeden büyük yükseltir 2. Kaba, ilkel’ (KTTTS, 27) < *ad-* (Seydakmatov, 1988: 12)

bükir ‘kambur’ < *bük-* ‘eğmek, bükmek’ (KTTTS, 100).

jaltır ‘parlak, ışıldayan’ (KTTTS, 158).

janar ‘1. Göz, göz nuru, göz bebeği 2. Gün ışığı, şule’ < *jan-* (*iv*) ‘1. Yanmak, tutuşmak 2. Parlamak, ışıldamak 3. Kaygılanmak, endişelenmek’ (KTTTS, 159).

janaşır ‘1. Kişinin kendisine en yakın olan kimsesi 2. Koruyucu, destekleyici’ < *janas-* ‘1. Yanaşmak, yaklaşmak’ 2. Birisiyle yakın ilişki kurmak’ (KTTTS, 160).

jatır (*i*) ‘döl yatağı, rahim’ < *jat-* (*u*) ‘1. Yatmak, uzanmak 2. Bulunmak, durmak’ (KTTTS, 168).

jumur (*i*) ‘işkembe’ < *jum-* (*u*) ‘(yumruk) yummak, sıkmak’ (KTTTS, 187).

jumur (*u*) ‘1. Oval, yuvarlakça 2. Dolgun, tombul’ < *jum-* (*u*) ‘(yumruk) yummak, sıkmak’ (KTTTS, 187).

iyir (*u*) ‘eğri büğrü, çarpık çurpuk’ < *iy-* (*u*) ‘eğmek, bükmek’ (KTTTS, 212).

kebir ‘kıraç, çorak yer’ < *kep-* (*u*) ‘kurumak, suyu çekilmek’ (KTTTS, 222).

keser ‘ilmek bıçağı (halı dokumada kullanılır)’ < *kes-* ‘1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek 2. Üstünden ya da ortasından geçmek 3. Hadım etmek 4. Sünnet etmek’ (KTTTS, 233).

kömir ‘1. Taş Kömürü 2. Odun kömürü’ (KTTTS, 246) < *köm-* (Eren, 1999: 256).

küder ‘ümit, umut’ < *küt-* ‘1. Beklemek 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak 3. Bakmak, gütmek’ (KTTTS, 253).

qaynar ‘1. Pınar, kaynak, göze 2. Bolluğun bereketin kaynağı’ < *qayna-* ‘1. Kaynamak 2. Pişmek, haşlanmak 3. (hava) Çok sıcak olmak, kavurmak, yakmak 4. Çok miktarda bulunmak’ (KTTTS, 274).

qandawır ‘neşter, bisturi’ < *qandaw-* ‘kan akıtmak, kana bulamak’ (KTTTS, 285).

qarar (*u*) ‘kanaat, doyum’ < *qara-* (*u*) ‘1. Bakmak, göz atmak 2. Aramak, araştırmak 3. Yoklamak, incelemek, denemek 4. Dikkate almak, değerlendirmek 5. Beklemek, oyalanmak 6. İlgilenmek, uğraşmak 7. Ait olmak,

bağlı olmak 9. Bağlamak 10. incelemek, değerlendirmek' (KTTTS, 293).

qaşır 'katır' (KTTTS, 305).

qoqır 'çöp, kırıntı' < **qoqı-** 'saçılmak, çürümek' (KTTTS, 313).

qosar 'atılının yanı sıra koşan at, yedek at' < **qos-** 'katmak, birleştirmek' (KTTTS, 323).

qıñır '1. Eğri, çarpık, iğri 2. İnatçı, aksi' (KTTTS, 348).

miner 'binmeye yarayan, binilen, binek' < **min-** (*u*) 'binmek' (KTTTS, 394).

obır 'obur, doyumsuz' (KTTTS, 405) < **op-** 'içine çekmek, emmek' (Eren, 1999: 303).

öser 'gelişecek, gelişebilir, gelişmeye müsait' < **ös-** 'ilerlemek, gelişmek' (KTTTS, 432).

tuqır (*u*) 'uzun olmayan, kısa' < **tuq-** (*i*) '1. Saplamak, sokmak 2. Bir şeyin içine sokmak, koymak, girdirmek' (KTTTS, 567).

üñgir 'mağara, in' < **üñgi-** 'oyuk açmak, çukur kazmak' (KTTTS, 599).

salqar 'geniş, hacimli, büyük' (KTTTS, 463) < **şalq-** 'geniş olmak; aklına ne gelirse yapmak; devran sürmek' (Uygur, 2018: 113).

sılbur '1. Boş, gevşek, yumuşak, beceriksiz 2. Yavaş, ağır, aheste'

(KTTTS, 502) < **sılbı-** 'yavaş hareket etmek' (QÄTS, 2011: S-T 493).

siyır (*i*) '1. Büyükbaş hayvan, sığır 2. İnek' (KTTTS, 483) < **sağ-** *ır* (Eren, 1999: 363).

şerter 'Kazak Türklerinin kullandığı kopuz benzeri iki ya da üç telli eski bir müzik aleti' < **şert-** '1. Fiske vurmak, fiskelemek 2. Saz teline dokunmak, çalmak' (KTTTS, 638).

şuqır 'çukur, oyuk' (KTTTS, 648) < **çuk-** 'derin kazmak, oymak, eşmek' (Eyuboğlu, 1991: 155).

tüyir '1. Tane, parça 2. Bir nesnenin küçük parçası' < **tüy-** (*i*) '1. Bir nesneyi havana koyarak ezmek, un ufak etmek, toz hâline getirmek 2. Vurmak, dövmek' (KTTTS, 562).

üyir (*i*) '1. At sürüsü, yolkı 2. Alışlagelen çevre, ortam' < **üy-** (*u*) 'bir araya getirmek, yığmak' (KTTTS, 596).

şığır 'kuyudan kovayı çekmeye yarayan ve el ile çevrilen alet, çıkırık' < **şıq-** (*u*) 'çıkmaq' (KTTTS, 651).

{-ası, -esi}

beresi 'verecek, borç' < **ber-** 'vermek' (KTTTS, 87).

kelesi 'diğer, sonraki, sıradaki' < **kel-** '1. Bir yere gitmek 2. Varmak, ulaşmak' (KTTTS, 226).

kiresi ‘çıkarmak, fayda, yarar’ < *kir-* (iii) ‘1. Girmek 2. Kâr, girdi sağlamak’ (KTTTS, 264).

şığası ‘zarar, ziyan’ < *şıq-* (ii) ‘çıkarmak’ (KTTTS, 651).

{-aşaq, -eşek}

alaşaq ‘alacak, borç’ < *al-* ‘bir şeyi kabul etmek, almak’ (KTTTS, 40).

berleşek ‘verecek, borç’ < *ber-* ‘vermek’ (KTTTS, 87).

bolaşaq ‘gelecek, istikbal’ < *bol-* ‘olmak’ (KTTTS, 91).

keleşek ‘gelecek, istikbal’ < *kel-* ‘1. Bir yere gitmek 2. Vakti zamanı gelmek’ (KTTTS, 226).

{-bas, -bes, -mas, -mes, -pas, -pes}

aynımas ‘sözünde duran, sözünün eri, değişmeyen, sabit’ < *aynı-* ‘sözünden caymak, vaadinde durmamak, vazgeçmek’ (KTTTS, 32).

ayırbas ‘değiş, tokuş, takas’ < *ayır-* ‘ayırarak, bölmek’ (KTTTS, 33).

jetkizbes ‘erişilemez, ulaşılamaz’ < *jetkiz-* ‘yetiştirmek, ulaştırmak’ (KTTTS, 177).

keşpes ‘affedilmez, bağışlanmaz’ < *keş-* (iv) ‘affetmek, bağışlamak’ (KTTTS, 235).

qajımas ‘yorulmaz, yılmaz, hırslı, inançlı, kararlı’ < *qajı-* (ii) ‘yorulmak, bitkin düşmek, gücü tükenmek’ (KTTTS, 271).

qaytpas (i) ‘geri dönüşü olmayan, dönüşsüz’ < *qayt-* (i) ‘1. Geri dönmek 2. Azalmak, eksilmek, yatışmak 3. Körelmek 4. Dünyadan göçmek, ölmek’ (KTTTS, 275).

qaytpas (ii) ‘kararlı, sözünden dönmeyen’ < *qayt-* (i) ‘1. Geri dönmek 2. Azalmak, eksilmek, yatışmak 3. Körelmek 4. Dünyadan göçmek, ölmek’ (KTTTS, 275).

qayıspas ‘yılmayan, iradeli, kararlı’ < *qayıs-* (ii) ‘ağır yük taşımaktan beli bükülmek, eğilmek’ (KTTTS, 277).

qaqbas ‘1. Hiç çocuğu olmayan yaşlı kimse 2. Lanetli, melun’ < *qaq-* ‘1. Çakmak 2. (kapıyı) Vurmak, tıklatmak 3. Silmek, çırpma 4. Sallamak, sarsmak 5. Kırma, koparmak 6. (araba) Çarpma 7. Çalmak, yürütmek 8. Mahrum bırakmak’ (KTTTS, 277).

qalqa (i) ‘kuytu, dulda, siper’ < *qal-* (ii) ‘kalmak, geri kalmak’ (KTTTS, 280).

qiymas ‘samimî, candan’ < *qiy-* (iii) ‘birisine karşılıksız olarak hediye vermek, bağışlamak, kıymak, feda etmek, hiç bir şeyi esirgememek’ (KTTTS, 306).

qiyspas ‘samimî, candan’ < *qiys-* (ii) ‘1. Çarpışmak, kesişmek 2. Uyumlu hâle gelmek’ (KTTTS, 308).

önbes ‘verimsiz, neticesiz, sonuçsuz’ < *ön-* ‘1. Bitmek, yeşermek 2. (iş) iyi, yaver

gitmek, verimli olmak 3. Çoğalmak, türemek' (KTTTS, 428).

öşpes 'unutulmaz, sönmez' < öş- (u) '1. Sönmek 2. Silinmek, boyası gitmek, solmak 3. Kaybolmak, yok olmak' (KTTTS, 434).

sappas '1. Bıkmadan, usanmadan bir şeyi söyleyip duran 2. Şuursuz, akılsız' < sap- (iv) "Dur", "sabret", "sakin ol" anlamlarında kullanılır' (KTTTS, 467).

sarqılmas 'tükenmez, bitmez' < sarqıl- 'hiçbir şey bırakılmadan bitirilmiş olmak' (KTTTS, 469).

ündemes (ı) 'oyun sırasında konuşmama şartı olan bir tür Kazak millî oyunu' < ünde- (ı) 'konuşmak, söylemek' (KTTTS, 598).

ündemes (u) 'konuşmayı sevmeyen, az konuşan' < ünde- (ı) 'konuşmak, söylemek' (KTTTS, 598).

{-qa, -ke, -ğa, -ge}

bölke 'dikdörtgen şeklinde yapılan ekmek' < böl- '1. Bölmek, ayırmak 2. Gruplara bölmek, sınıflandırmak 3. İnsanların arasını açmak' (KTTTS, 94).

joñqa 'yonga' < jon- (u) 'rendelemek, yontmak' (KTTTS, 181).

jorğa '1. Yorga, rahvan (yürüyüş) 2. Muvaffak, iyi bilen, konuya hakim' (KTTTS, 182) < jori 'kıvıldamak, hareket etmek' (QTQES, 1966: 87).

juqa '1. Kalın olmayan, ince, yufka 2. Cılız, sıska' (KTTTS, 185) < yuv- 'inceltmek' (Gülensoy, 2007: 1170).

jiñişke '1. Kalın olmayan, ince 2. Nazik, narin, zarif' (KTTTS, 195).

kerege 'katlanıp açılabilir, kafes şeklindeki destek (otağ, çadır)' < ker- (vi) 'germek' (KTTTS, 231).

kösege 'kut, bereket' (KTTTS, 251) < köse- 'çoğalmak' (QÄTS, 2011: K-Q 364).

qiyqa 'parçalanmış, bölünmüş, parça parça' < giy- (u) '1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak 3. Yolu kesip geçmek' (KTTTS, 306).

qısqa 'uzun olmayan, kısa' < qıs- (u) 'kısırmak, sıkıştırmak' (KTTTS, 351).

quyqa '1. Kafa derisi 2. Hayvan kafasının ütülenen kısmı 3. Yerin bitki yetişen tabakası, toprak' < quy- '1. Dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) Bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek' (KTTTS, 330).

söñke (ı) 'çalılık, fundalık' < sön- '1. Sönmek, parlaklığını, ışığını yitirmek 2. Bitmek, tükenmek, kesilmek' (KTTTS, 489).

söñke (u) 'sararmış, solmuş, kurumuş' < sön- '1. Sönmek, parlaklığını, ışığını

yitirmek 2. Bitmek, tükenmek, kesilmek’ (KTTTS, 489).

sırğa ‘1. Küpe 2. Hayvanın kulağına takılan bir tenekeyle sahibini ve numarasını belirten bir işaret’ (KTTTS, 505) < *ısır-ga* (Gülensoy, 2007: 770).

tutqa ‘1. Tutamak, tutamaç, sap, kol 2. Destek, dayanak’ < *tut-* (u) ‘elle tutmak’ (KTTTS, 558).

şegirtke ‘çekirge’ < *çöğürt-ga* (Eyuboğlu, 1991: 136).

{-ğaq, -gek, -qaq, -kek}

asqaq ‘1. Doruk, zirve 2. Mağrur, gururlu’ < *as-* ‘1. Aşmak, geçmek 2. (süre) geçmek 3. İlerlemek, ileri gitmek 4. Böbürlenmek, kibirlenmek’ (KTTTS, 52).

adasqaq ‘sürekli yolunu şaşıran, yanılan’ < *adas-* ‘yolunu şaşırmak, sapmak, yanılmak’ (KTTTS, 26).

eskek (i) ‘kayık küreği’ < *es-* (u) ‘1. (rüzgâr) esmek 2. (kayıkta) kürek çekmek 3. Küremek’ (KTTTS, 145).

eskek (u) ‘1. Serin, hafif rüzgâr 2. Hareketli, hızlı’ < *es-* (u) ‘(rüzgâr) esmek’ (KTTTS, 145).

jabısqaq ‘1. Yapışkan 2. Yavşak’ < *jabıs-* ‘1. Yapışmak 2. Israrla istemek’ (KTTTS, 149).

jarğaq (i) ‘1. Tabaklanmış deri 2. Tay veya kuzu derisinden yapılan dış giyim’ <

jar- (iv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 163).

jarılğaq ‘patlayıcı, kırılğan’ < *jarıl-* ‘1. Yarılmak, parça parça olmak 6. (bomba, el bombası vb.) patlamak’ (KTTTS, 165).

jelgek ‘tez canlı, sabırsız’ (KTTTS, 172) < *jel-* ‘aceleyle, telâşla koşmak’ (Gülensoy, 2007: 1111).

keriskek ‘kavgacı, kavgayı seven’ < *keris-* (u) ‘kavga etmek, ağız kavgası etmek, dalaşmak’ (KTTTS, 232).

qarısqaq ‘inatçı, direngen, ayak direyici’ < *qarıs-* (u) ‘direnmek, karşı gelmek, inat etmek’ (KTTTS, 297).

qoyqaq ‘ileri gitme, çizmeyi aşma’ < *qoy-* ‘çarpmak, vurmak’ (KTTTS, 312).

qurısqaq ‘sinirli, gergin’ < *qurıs-* ‘1. Buz tutmak, donmak 2. İstememek, (birine) soğuk bakmak’ (KTTTS, 339).

mayısqaq ‘yumuşak, kolay eğilen’ < *mayıs-* ‘1. Bükülmek, eğilmek 2. Nazlanmak, cilve yapmak’ (KTTTS, 364).

oñğaq ‘Rengi çabuk atan, solan 2. İstikrarsız, sebatsız, değişken’ < *oñ-* (u) ‘1. Rengi atmak, solmak 2. Değişmek’ (KTTTS, 413).

sayğaq (u) ‘1. Çomak 2. Mezarın başına dikilen ağaç’ (KTTTS, 459) < *say-* (v) 1. Sançmak; saplamak, batırmak 2. Dikmek (ağaçları)’ (Yudahin, 2011: 640).

tayğaq ‘1. Kaygan, kaygın 2. Dönek, kaypak’ < *tay-* (*uu*) ‘1. Kaymak, dengesini kaybetmek 2. Sıvışmak, kaçmak, kaytarmak 3. Caymak, vazgeçmek 4. Sapmak, yoldan çıkmak’ (KTTTS, 511).

tayqaq ‘değişken, sabit olmayan, kaypak’ < *tay-* (*uu*) ‘1. Kaymak, dengesini kaybetmek 2. Sıvışmak, kaçmak, kaytarmak 3. Caymak, vazgeçmek’ (KTTTS, 512).

tozğaq ‘tez eskiyen, çabuk yıpranan’ < *toz-* (*uu*) ‘köhneleşmek, eskimek, yıpranmak’ (KTTTS, 539).

toñğaq (*uu*) ‘Soğuğa dayanıksız, çok üşüyen’ < *toñ-* (*uu*) ‘1. Donmak, üşümek 2. (hava) Soğumak’ (KTTTS, 543).

tırısqaq (*uu*) ‘sinirli, asabi, aksi, ters’ < *tırıs-* (*uu*) ‘buruşmak, kırışmak, büzülmek’ (KTTTS, 571).

tışqaq ‘1. İshal, sürgün, amel 2. Elinden hiçbir şey gelmeyen, beceriksiz’ < *tış-* ‘büyük abdest etmek, hacetini yapmak’ (KTTTS, 571).

uyısqaq ‘karışık, tez karışan’ < *uyıs-* ‘(saç, ip, sakal vb.) dolaşmak, karışmak’ (KTTTS, 584).

urısqaq ‘kavgacı, asabi, sinirli’ < *urıs-* (*uu*) ‘1. Savaşmak, muharebe etmek 2. Azarlamak, paylamak, sövmek’ (KTTTS, 586).

ilgek ‘1. İlik 2. Mandal, sürgü’ < *il-* ‘1. Asmak, takmak 2. Sürgülemek, kilitlemek 3. (kuş) Karmak, yakalamak 4. Sırtına geçirmek, giymek’ (KTTTS, 670).

{-ğan, -gen, -qan, -ken}

ağarğan ‘1. Hayvan sütü ve süt mamulleri 2. Et üzerindeki yağlar’ < *ağar-* ‘1. (saç) ağarmak, beyazlaşmaya başlamak 2. Tan atmak, şafak sökmek 3. Göze ak düşüp görmez olmak 4. Uğramış olduğu iftiradan kurtulmak, temize çıkmak, aklanmak’ (KTTTS, 25).

bordaqlanğan ‘besili, semirtilmiş’ < *bordaqla-* ‘beslemek, besiye çekmek’ (KTTTS, 92).

börtken ‘sivilce’ < *bört-* ‘kabarmak, şişmek’ (KTTTS, 94).

bürisken ‘buruşuk, büzülmüş’ < *büris-* ‘buruşmak, büzülmek’ (KTTTS, 101).

degen ‘düşünülen, hedeflenen’ < *de-* ‘1. Demek, söylemek 2. Öyle saymak, düşünmek 3. Arzu etmek, istemek, dilemek’ (KTTTS, 123).

jasağan ‘yaradan, tanrı’ < *jasa-* (*uu*) ‘1. Yapmak, etmek 2. Yemek yapmak, pişirmek’ (KTTTS, 165).

jasanğan ‘bezenmiş, süslenmiş’ < *jasan-* ‘1. Savaşa hazırlanmak, silahlanmak 2. Süslenmek, bezenmek 3. Canlanmak, güzelleşmek’ (KTTTS, 166).

jelken ‘yelken’ (KTTTS, 173).

jiynaqtalğan ‘toplanmış, derlenmiş’ < **jiynaqtal-** ‘toplamak, bir araya getirmek’ (KTTTS, 178).

jıbırılağan ‘çok, bol, hesapsız’ < **jıbırıl-** ‘1.kımıl kımıl etmek, kımıldamak 2. Kaplamak, kalabalık olmak, kaynamak’ (KTTTS, 190).

iyelengen ‘sahiplenen, sahip çıkan’ < **iyelen-** ‘kendine mal etmek, sahiplenmek’ (KTTTS, 206).

iymigen ‘eğik, bükük’ < **iyim-** ‘bükülmek, eğilmek’ (KTTTS, 208).

kelisken ‘yakışıklı, hoş, güzel, çekici’ < **kelis-** (u) ‘anlaşmak, sözleşmek, uyum sağlamak’ (KTTTS, 227).

ketegen ‘sürekli alıştığı yere kaçıp giden (hayvan)’ < **ket-** ‘bir yere doğru yönelme, gitmek’ (KTTTS, 235).

köksigen ‘ülkesinden bezen, doğduğu yeri terk eden (kimse)’ < **köksi-** ‘uçmak’ (KTTTS, 244).

qağınğan ‘kendi bildiğini yapan, başına buyruk’ < **qağın-** ‘1. Zatürreye yakalanmak 2. Birine sataşmak, musallat olmak 3. Güçlenmek, artmak’ (KTTTS, 269).

qaytken ‘(qaytken künde) ne olursa olsun, mutlaka’ < **qayt-** (u) ‘(qalay et) birleşik fiilinin kısaltmış biçimi, ne yapmak, ne etmek anlamında’ (KTTTS, 275).

qalqan (ı) ‘kalkan’ (KTTTS, 280) < **qal-** ‘ayağa kalkan, yerden kalkan’ (Eyuboğlu, 1991: 366).

qalqan (u) ‘at arabasının yükünün düşmemesi için kullanılan kasa’ < **qal-** ‘ayağa kalkan, yerden kalkan’ (KTTTS, 280).

qaqtalğan ‘tuzlanmış, kurutulmuş’ < **qaqtal-** ‘kızartılmak’ (KTTTS, 278).

quyğan ‘nehir ağzı, munsap’ < **quy-** ‘1. Dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) Bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek’ (KTTTS, 330).

mojiğan ‘elden ayaktan düşmüş, yaşlanmış’ < **moji-** ‘yorulmak, bitkin düşmek, mecali kalmamak’ (KTTTS, 382).

miñğırğan ‘haddi hesabı olmayan, hesapsız, sayısız’ < **miñğır-** ‘çoğalmak, türemek’ (KTTTS, 392).

mırtıyğan ‘kısa, ufak, bodur, bücür’ < **mırtıy-** ‘kısa, ufak, bodur, bücür olmak’ (KTTTS, 392).

öñkiygen ‘iri, büyük, cüsseli’ < **öñkiy-** ‘kaba, iri görünmek’ (KTTTS, 430).

sereygen ‘uzun boylu’ < **serey-** ‘1. Boylu boyunca yatmak, uzanmak 2. Kaskatı kesilmek, donakalmak’ (KTTTS, 480).

soyqan ‘1. Felaket, yıkım, karışıklık, kargaşa 2. Kavgacı, fesatçı, münafık, ordu

bozan kimse' < soy- (u) '1. (hayvan) Kesmek, yüzmek 2. Kesici bir aletle yaralamak 3. Dövmek, vurmak' (KTTTS, 484).

soqqan '1. Deli, yarım akıllı 2. Alçak, terbiyesiz, ahlâksız' < soq- '1. Vurmak, çarpmak 2. Kamçıyla vurmak 3. Tıklatmak, çalmak' (KTTTS, 485).

sırıyğan 'ince, uzun boylu' < sırıy- 'boy lu boyunca yatmak, uzamak, uzayıp gitmek' (KTTTS, 506).

tuwğan '1. Öz 2. Akraba 3. Doğum' < tuw- (u) '1. Doğmak 2. Doğurmak' (KTTTS, 551).

tuwısqan '1. Akraba kimseler 2. Kardeş ülkeler 3. "Kardeş, arkadaş!" anlamında kullanılan seslenme veya hitap sözü' < tuwı- 'akraba, kardeş olmak' (KTTTS, 552).

tısqan '1. Fare, sıçan 2. On iki hayvanlı Türk takviminde sıçan yılı' < tı- 'büyük abdest etmek, hacetini yapmak' (KTTTS, 571).

turiyğan 'zayıf, sıksa, arık, cılız' < turiy- 'yayılarak yatmak, uzanmak' (KTTTS, 570).

{-ğı, -gı, -qı, -ki}

aşıttı 'maya' < aşıt- '1. Mayalamak, ekşitmek. 2. Acıtmak' (KTTTS, 58).

buralı '1. Sahipsiz (hayvan) 2. Dışarıdan gelen, yabancı, sığıntı' (KTTTS, 99) < bural- 'burmak' (Yüce, 1984: 54).

burğı 'burgu, matkap, delgi' < bur- 'burmak, çevirmek, bükme, döndürmek' (KTTTS, 99).

ezgi 'baskı, sömürgecilik' < ez- (u) 'sömürmek, birinin emeğinden haksız olarak faydalanmak' (KTTTS, 136).

esirtki 'narkotik, uyuşturucu madde' < esir- (u) '1. Kendini beğenmek, büyümek 2. Sarhoş olmak, esirmek' (KTTTS, 146).

eski '1. Eski püskü 2. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan' (KTTTS, 145) < es- 'uzayıp gitmek, geçmek, uzamak, uzatmak, çağı geçmek' (Eyuboğlu, 1991: 244).

jayılğı 'döşek, minder' < jayıl- '1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlanmak 3. Tanınmak, bilinmek' (KTTTS, 153).

jamilğı '1. Örtü 2. Kabuk 3. Koruyucu, himaye edici' < jamıl- '1. Örtünmek 2. Sırtına geçirmek 3. Bürünmek, kaplamak' (KTTTS, 159).

jegi '1. Tüberküloz, verem 2. Endişe, kaygı, üzüntü, keder' < je- 'bir şeyi kendine dert edinmek, içine atmak' (KTTTS, 171).

jiynaqı ‘derli toplu, düzenli’ < *jiyna-* ‘1. Toplamak, yığmak 3. Düzene sokmak, düzenlemek’ (KTTTS, 178).

jonǵı ‘ağaç rendesi’ < *jon-* (*ı*) ‘rendelemek, yontmak’ (KTTTS, 181).

julañqı ‘sulu göz’ < *julañ-* (*ı*) ‘ağlamak, sızlamak’ (KTTTS, 191).

jılıtqı ‘1. Isıtıcı 2. Termoform’ < *jilit-* ‘ısıtmak, ılıtmak’ (KTTTS, 192).

zekki ‘sert, katı, kahrılı söz’ (KTTTS, 201) < *zek-* ‘kızmak, azarlamak, bağışlamak’ (Yüce, 1984: 117).

kerǵı (*ı*) ‘deriyi kurutmak için kullanılan gergi’ < *ker-* (*ı*) ‘germek’ (KTTTS, 230).

küydırǵı ‘1. Şarbon, yanıkara, kara yanık, kara kabarcık 2. Üzen, zor durumda bırakan, kalp kırıcı (karakter, düşünce, söz)’ < *küydır-* ‘1. Yakmak, yandırmak 2. Haksız yere suçlamak, iftira etmek, karalamak’ (KTTTS, 254).

küldırǵı ‘gülünç, güldürücü, komik’ < *küldır-* ‘güldürmek’ (KTTTS, 256).

külki ‘1. Gülüş, gülme 2. Alay, dalga geçme’ < *kül-* (*ı*) ‘1. Gülmek 2. Dalga geçmek, alay etmek’ (KTTTS, 257).

qıyañqı ‘huysuz, inatçı, aksi, direngen’ (KTTTS, 309) < *qıyañ-* *keski* ‘çok zıt, kıyasıya’ (Yüce, 1984: 168).

qondırǵı ‘tesisat, donatım, mekanizma’ < *qondır-* ‘yerleştirmek, kurulmak’ (KTTTS, 318).

qurılǵı ‘sistem, tertibat, donatım’ < *qurıl-* ‘kurulmak, oluşmak’ (KTTTS, 339).

quwnaqı ‘dinç, zinde, canlı’ < *quwna-* ‘1. İstirahat etmek, dinlenmek 2. Kuvvetlenmek, toparlanmak 3. Canlanmak, güzelleşmek, tazelenmek’ (KTTTS, 327).

qırǵı ‘rende’ < *qır-* (*ı*) ‘1. (saç, sakal vb.) Tıraş etmek 2. Kazağı ile kazımak’ (KTTTS, 349).

qısqı (*ı*) ‘mengene’ < *qıs-* (*ı*) ‘kıstırmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 351).

qıstırǵı ‘kıskaç, mandal’ < *qıstır-* ‘1. Bir şeyi iki şeyin arasına sokmak, kıstırmak, sıkıştırmak 2. Asmak, iliştiirmek’ (KTTTS, 352).

mingi ‘binilen araç, binek, binit’ < *min-* (*ı*) ‘binmek’ (KTTTS, 393).

oynaqı ‘oynak, hareketli, yaramaz’ < *oyna-* ‘oynamak, eğlenmek’ (KTTTS, 408).

oralǵı (*ı*) ‘engel, mani’ < *oral-* (*ı*) ‘sarılmak, dolanmak’ (KTTTS, 416).

oralǵı (*ı*) ‘telâfi, ödeme’ < *oral-* (*ı*) ‘geri gelmek, dönmek, avdet etmek’ (KTTTS, 416).

soyqı ‘kaba, nezaketsiz’ < *soy-* (*ı*) ‘1. (hayvan) Kesmek, yüzmek 2. Kesici bir aletle yaralamak 3. Dövmek, vurmak’ (KTTTS, 484).

soqqı ‘1. Darbe, vurma, vuruş 2. Saldırıyı taarruzu püskürtme’ < soq- ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 485).

süzgi ‘süzgü, süzgeç’ < süz- (u) ‘süzmek, süzgeçten geçirmek’ (KTTTS, 495).

sürgi ‘rende, planya’ < sür- (u) ‘1. (vücut) Sıyrılmak, çizilmek 2. Bir şeyin üstünü sıyırmak’ (KTTTS, 497).

sıptıqı ‘süpürge’ < sıpır- ‘süpürmek, temizlemek’ (KTTTS, 505).

tepki ‘1. Tepik, çifte, tekme 2. Zulüm, eziyet’ < tep- ‘1. (at, eşek vb.) Çifte atmak, tepmek, tekme atmak 2. Kayak yapmak, patenle kaymak’ (KTTTS, 534).

turğı (ı) ‘belirli bir konudaki bakış açısı’ < tur- ‘durmak, dikilmek’ (KTTTS, 556).

turğı (u) ‘aynı çağda yaşayan, çağdaş’ < tur- ‘(bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak’ (KTTTS, 556).

uyqı (ı) ‘uyku’ < uyı- ‘1. (süt) Mayalanarak yoğurda dönüşmek 2. (kan) pıhtılaşmak 3. Uyuşmak, keçeleşmek’ (KTTTS, 583).

uyıtqı ‘1. Maya, ferment 2. Önayak olan kimse, öncü’ < uyıt- ‘mayalamak’ (KTTTS, 584).

urğı ‘buğday dövmeye yarayan büyük tokmağa benzer alet’ < ur- ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 586).

şanısqı ‘1. Çatal 2. Büyük balıkları vurup çekmeye yarayan ucu çengelli mızrak,

zıpkın 3. Cirit’ (KTTTS, 628) < şanısq- ‘saplamak, sokmak’ (QÄTS, 2011: Ü-YA 243).

ısqı ‘gümüşü parlatmak için kullanılan, deriyle kaplanmış tahta alet’ < ısq- (ı) ‘sürtmek, sürtüştürmek’ (KTTTS, 666).

iritki ‘1. Bozan, ekşiten şey 2. Anlaşmazlık, fitne, fesat’ < iri- (u) ‘1. Ekşimek, tadı bozulmak 2. Eskimek, yıpranmak, aşınmak’ (KTTTS, 672).

{-ğılıqtı, -gilikti, -qılıqtı, -kilikti}

jetkilikti ‘yeterli, bol’ < jet- ‘yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 177).

turğılıqtı ‘yerleşik, yerli, eski, kalıcı’ < tur- ‘(bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak’ (KTTTS, 556).

{-ğın, -gin, -qın, -kin}

azğın ‘1. Değişen, yoldan çıkan, azmış 2. Vatana, millete hıyanet eden, hain’ < az- (u) ‘1. Özelliğini kaybetmek, karakterini koruyamamak, dejenere olmak 3. Yoldan çıkmak, sapıtmak, dalâlete düşmek’ (KTTTS, 28).

awğın ‘mülteci, sığınmacı’ < aw- ‘1. (bir taraf) kaymak, ağmak 2. Belli bir miktarı aşmak 3. Göçmek, yer değiştirmek’ (KTTTS, 55).

basqın ‘işgal, baskın, istila’ < bas- (u) ‘adımlamak, basmak’ (KTTTS, 80).

bosqın ‘muhacir, göçmen, mülteci, sığınmacı’ < *bas-* ‘adımlamak’ (KTTTS, 93).

jayqın ‘geniş, engin (bozkır, göl vb.)’ < *jay-* (*vu*) ‘1. Yaymak, asmak, sermek 2. Gütmek, otlatmak’ (KTTTS, 152).

jarqın ‘1. Güler yüzlü, iyi huylu 2. Açık, belli 3. Işıklı aydınlık’ < *jar-* (*iv*) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 164).

josqın ‘bir yöne doğru hareketlenmiş kütle veya kitle’ < *jos-* ‘hızlanmak, serbestçe, dilediği gibi hareket etmek’ (KTTTS, 182).

joyqın ‘1. Tahripkâr, imha edici, kırıp geçiren, şiddetli 2. Muazzam, muhteşem’ < *joy-* ‘yok etmek, imha etmek, ortadan kaldırmak’ (KTTTS, 179).

jutqın (*i*) ‘yutak’ < *jut-* (*u*) ‘1. Yutmak 2. Hazmetmek, sindirmek 3. Yok etmek, ortadan kaldırmak’ (KTTTS, 188).

köşkin ‘1. Çığ 2. Göçmen’ < *köş-* (*u*) ‘göçmek, taşınmak’ (KTTTS, 252).

qarğın ‘eriyen karların oluşturduğu akarsu, kargın’ (KTTTS, 294) < *kar-* ‘taşmak’ (Eren, 1999: 213).

qaşqın ‘kaçak, firar’ < *qaş-* (*i*) ‘kaçmak’ (KTTTS, 305).

quwğın ‘takip etme, peşine düşme, sürgün’ < *quw-* (*v*) ‘birisinin ardına düşmek, kovalamak’ (KTTTS, 326).

qırğın ‘amansız, çetin acımasız’ < *qır-* (*uu*) ‘kırmak, öldürmek’ (KTTTS, 349).

ozğın ‘önde bulunan, öncü’ < *oz-* ‘başarılı olmak, ileri geçmek, öne çıkmak’ (KTTTS, 406).

öskin ‘yeni yeşermiş bitki filiz’ < *ös-* ‘1. (saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak’ (KTTTS, 433).

satqın ‘hain, dönek, kaypak, satılmış’ < *sat-* ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 471).

sürgin ‘sürgün’ < *sür-* (*u*) ‘1. (vücut) Sıyrılmak, çizilmek 2. Bir şeyin üstünü sıyırmak’ (KTTTS, 498).

solğın ‘1. Solgun, solmuş 2. Boş, gevşek, pasif, cansız’ < *sol-* (*uu*) ‘1. Solmak, sararmak 2. Zayıflamak, erimek, sararıp solmak’ (KTTTS, 486).

taşqın ‘1. Taşkın, sel 2. Aşırı güç, enerji’ (KTTTS, 524) < *taş-* ‘taşmak’ (Eyuboğlu, 1991: 646).

tozğın ‘1. Rengi atmış, biraz eski 2. Serseri, hayta’ < *toz-* (*u*) ‘1. Köhneleşmek, eskimek, yıpranmak 2. Dağılmak, saçılmak 3. Sefaletle düşmek’ (KTTTS, 539).

tosqın ‘1. Baraj, set, engel 2. Pusu’ < *tos-* ‘1. Beklemek 2. Karşılama 3. Engellemek, önünü almak’ (KTTTS, 546).

turğın ‘ahali, bir yerleşim biriminin sakini’ < *tur-* ‘(bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak’ (KTTTS, 556).

tutqın ‘esir, tutsak, tutuklu’ < *tut-* (*u*) ‘elle tutmak’ (KTTTS, 558).

tizgin ‘1. Dizgin 2. Bağımsızlık, özgürlük 3. Yönetim, idare’ < *tiz-* ‘1. Dismek, sıralamak 2. Toplamak, dismek, düzene sokmak’ (KTTTS, 572).

uşqın ‘1. Uçkun, kıvılcım 2. Bir şeyin nişanı, işareti, belirtisi’ < *uş-* (*u*) ‘1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak’ (KTTTS, 589).

şapqın ‘saldırı, hücum’ < *şap-* (*u*) ‘keskin bir aletle kesmek, biçmek’ (KTTTS, 629).

{-ğır, -gir, -qır, -kir}

ayğır ‘damızlık erkek at, aygır’ (KTTTS, 30) < **ağ-* *ğır*; **ağığır* < **ağ-* “ayırmaq”; İyir “aygır” (Aşıcı, 2019: 687).

alğır ‘zeki, kabiliyetli, kıvrak zekâlı’ < *al-* (*u*) ‘bir şeyi sahiplenmek, kazanmak, istila etmek, hakimiyet altına almak’ (KTTTS, 40).

bilgir ‘bilge, bilgili (kişi)’ < *bil-* ‘bilmek, anlamak, öğrenmek’ (KTTTS, 103).

jelgir ‘hızlı koşan (at)’ (KTTTS, 172) < *jel-* ‘aceleyle, telâşla koşmak’ (Gülensoy, 2007: 1111).

jetpegir ‘bir tür beddua, yetişmeyesice’ < *jet-* ‘1. Varmak, ulaşmak 2. Amacına

ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek’ (KTTTS, 177).

joğalğır ‘yok olasıca, adı batasıca’ < *joğal-* ‘1. Yok olmak, çalınmak 2. Yitip gitmek, gözden kaybolmak’ (KTTTS, 179).

jutqır ‘açıkgöz, kurnaz’ < *jut-* ‘sıvışmak, kaçmak’ (KTTTS, 194).

keskir ‘keskin’ < *kes-* ‘bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek’ (KTTTS, 233).

qiyğır ‘keskin’ < *qiy-* (*u*) ‘kesmek, biçmek’ (KTTTS, 306).

qurğır ‘gözüme görünme, kahrolası, kör olası’ < *qur-* (*u*) ‘kurmak, yapmak’ (KTTTS, 338).

ötkir ‘1. Keskin, sivri 2. Cesur, girişken, sokulgan’ < *öt-* (*u*) ‘keskinleşmek’ (KTTTS, 434).

sılñğır ‘zayıfça, ince, narin’ (KTTTS, 503) < *sılın-* ‘zayıflamak’ (QÄTS, 2011: S-T 501).

tapqır ‘zeki, kıvrak zekâlı’ < *tap-* (*ıv*) ‘1. Bulmak 2. Kazanmak, kâr sağlamak’ (KTTTS, 520).

tutqır ‘1. Tuttuğunu bırakmayan, yapışkan 2. Akıcı, rahat konuşamayan, tutuk 3. Çabuk kavrayan, zeki’ < *tut-* (*u*) ‘1. Elle tutmak 2. Asmak. 3. Bırakmamak, yapışmak’ (KTTTS, 558).

Uygır ‘1. Orta Asya’da büyük bir devlet ve uygarlık kurmuş, yazılı anıtlarda sanat

eserleri bırakmış olan bir Türk kolu ve bu koldan olan kimse, Uygur 2. Doğu Türkistan' da yaşayan Türk soylu halk ve bu halktan olan kimse, Uygur' (KTTTS, 582) < uy- 'iz sürmek, ardınca gitmek' (Eyuboğlu, 1991: 693).

utqır 'kıvrak zekâlı, zeki' < ut- (ı) 'kazanmak, yenmek, ütmek, utmak' (KTTTS, 589).

uşkı '1. Çevik, atik 2. Hızlı, süratli' < uş- (u) '1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak' (KTTTS, 589).

ilgır 'iyi tutan, iyi yapışan; becerikli, eli uz' < il- 'asmak, takmak' (KTTTS, 670).

{-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}

abaylağış 'gözlem gücü yüksek, gözü keskin, gözlemci' < abayla- 'düşünmek, anlamak, etrafa bakmak' (KTTTS, 21).

ajıratqış 'elektrik düğmesi, anahtarı' < ajırat- '1. İki şeyi birbirinden ayırmak 2. Kavga eden iki kişiyi ayırmak, aralamak 3. İki şeyi birbirinden ayrı olarak tanımak 4. Çözümlemek' (KTTTS, 27).

azaytqış 'eksilten, azaltan' < azayt- 'eksiltmek, azaltmak' (KTTTS, 28).

azğırğış 'fitneci, aldatıcı, bozguncu, fitne fücür' < azğır- 'caydırmak, doğru yoldan saptırmak, aldatmak' (KTTTS, 28).

ayğaylağış 'bağırان, çağırان, çığırtkan' < ayğayla- 'normalden daha yüksek sesle konuşmak, bağırان' (KTTTS, 29).

aynığış 'sözünde durmayan, devamlı değıştiren, döneş' < aynı- '1. Sözünden caymak, vaadinde durmamak, vazgeçmek 2. Tadı bozulmak' (KTTTS, 32).

aytqış 'söz söylemede usta olan, hitabeti güçlü' < ayt- (u) 'demek, söylemek' (KTTTS, 32).

ayıqtırğış 'sarhoşları ayıltma merkezi' < ayıq- '1. (Güneş) Bulut ve sisten sıyrılarak parlamak 2. Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek 3. (sarhoş) ayılmak, kendine gelmek' (KTTTS, 33).

ayırğış 'konjektör, aykım, kesme kolu' < ayır- (u) 'ayırان, bölmeş' (KTTTS, 34).

aldanğış 'çabuk inanan, kolay kandırılan, saf' < aldan- 'aldanmak, kanmak' (KTTTS, 41).

anıqtağış 'bilimsel kavramları açıklayan sözlük' < anıqta- 'belirlemek, açıklamak, tespit etmek' (KTTTS, 46).

añğarğış 'gözü keskin, dikkatli, çabuk fark eden' < añğar- 'fark etmek: dikkat etmek' (KTTTS, 46).

añdağış 'ferasetli, sezgili' < aña- 'anlamak, sezmek, fark etmek' (KTTTS, 46).

arandatqış ‘insanların başını belaya sokan kimse, kışkırtıcı, tahrikçi’ < *arandat-* ‘kışkırtmak, tahrik etmek’ (KTTTS, 49).

aşqış ‘anahtar, açkı’ < *aş-* (i) ‘açmak’ (KTTTS, 58).

ayağış ‘çok merhametli, yufka yürekli’ < *aya-* ‘1. Acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek 2. Kıyamamak, cimrilik etmek’ (KTTTS, 58).

äserlengış ‘çabuk duygulanan, çabuk etkilenen, duygulu, hassas’ < *äserlen-* ‘duygulanmak, etkilenmek’ (KTTTS, 68).

äwestengış ‘hevesli, meraklı’ < *äwesten-* ‘heves etmek, heveslenmek, meraklanmak’ (KTTTS, 68).

bağdarlağış ‘yönünü, hedefini çabuk belirleyen’ < *bağdarla-* ‘1. Yönü belirlemek 2. Tahmin etmek’ (KTTTS, 71).

bayqağış ‘ihtiyatlı, sakıngan, ihtiyatkâr, dikkatli’ < *bayqa-* ‘gözlemek, fark etmek, dikkat etmek, kontrol etmek, bakmak’ (KTTTS, 73).

baqqış ‘1. İyi bakan, ihtimam gösteren 2. İyi denetleme yapan’ < *baq-* ‘(hayvan) bakmak, beslemek, gütmek’ (KTTTS, 75).

baqılağış ‘gözlem gücü yüksek; gözü keski’ < *baqıla-* ‘1. İzlemek, dikkat etmek 2. Kontrol etmek, takip etmek’ (KTTTS, 75).

barğış ‘bir yere gitmeye hevesli’ < *bar-* ‘varmak, gitmek’ (KTTTS, 79).

basqış ‘merdiven’ < *bas-* (uu) ‘adımlamak, basmak’ (KTTTS, 80).

bawrağış ‘insanlarla çabuk kaynaşan, girişken, sıcakkanlı’ < *bawra-* ‘kendine bağlamak, alıştırmak’ (KTTTS, 82).

bergış ‘cömert, eli açık’ < *ber-* ‘1. Vermek 2. Bir şeyi bir kimseye iletmek’ (KTTTS, 87).

berilğış ‘merak eden, heveslenen’ < *beril-* ‘1. Baş eğmek, teslim olmak 2. Bir şeye tam manasıyla sarılmak, kendisini vermek’ (KTTTS, 88).

boljağış ‘tahmin eden, yorumlayan’ < *bolja-* ‘tahmin yürütmek, yorumlamak’ (KTTTS, 91).

bölğış ‘bir bölme işleminde bölünen sayının kaç eşit parçaya ayrıldığını gösteren sayı, bölen’ < *böl-* ‘bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 94).

bölingış ‘matematikte bölünen’ < *böl-* ‘bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 94).

buwlağış ‘buhar makinesi’ < *buwla-* ‘buğulamak’ (KTTTS, 95).

buzğış ‘1. Bir şeyi kıran, döken, ortadan kaldıran 2. Fitneci, bölücü’ < *buz-* ‘bozmak’ (KTTTS, 97).

bultarğış ‘sözünde durmayan, hilekâr’ < *bultar-* ‘1. Anîden dönmek, ‘u’ dönüşü

yapmak 2. Sözünde durmamak, sözünden dönmek' (KTTTS, 98).

bürikkiş 'püskürteç, püskürtücü' < *bürük-* '1. Püskürmek, serpmek 2. Çiselemek, ince ince yağmak' (KTTTS, 101).

bilgiş '1. Bilgin, bilgili 2. Bilgisiz olduğu halde bilgili görünmek isteyen, bilgili geçinen kimse, bilgiçlik taslayan' < *bil-* 'bilmek, anlamak, öğrenmek' (KTTTS, 103).

dirildetkiş 'vibratör titretici' < *dirilde-* 'titremek' (KTTTS, 133).

ezgiş 'ezici, baskıcı, sömürgeci (sınıf veya millet)' < *ez-* (iii) 'sömürmek, birinin emeğinden haksız olarak faydalanmak' (KTTTS, 136).

ezilgiş '1. Çabuk ezilen 2. Yufka yürekli, merhametli' < *ezil-* 'ezilmek' (KTTTS, 136).

eleñdegiş 'her şeyden korkan, ödle' < *eleñde-* 'meraklanmak, telâşlanmak, ürkmek' (KTTTS, 138).

eljiregiş 'duygusal, şefkatli' < *eljire* 'duygulanmak, şefkat göstermek' (KTTTS, 138).

emirengiş 'sevecen, şefkatli' < *emiren-* 'aşırı sevgi beslemek, üzerine titremek' (KTTTS, 139).

ergiş 'safderun, çabuk inanan' < *er-* (iv) 'peşinden gitmek, peşinden yürümek, takip etmek' (KTTTS, 141).

erigiş 'erigen, çabuk eriyen' < *eri-* 'erimek' (KTTTS, 143).

eritkiş 'eritici, eritme gücü yüksek olan' < *erit-* 'eritmek' (KTTTS, 144).

eseptegiş (i) 'sayaç' < *esepte-* 'hesaplamak' (KTTTS, 145).

eseptegiş (ii) 'hesap makinesi' < *esepte-* 'hesaplamak' (KTTTS, 145).

esirkegiş 'acıyan, merhamet eden' < *esirke-* 'merhamet etmek, acımak, esirgemek' (KTTTS, 146).

eskertkiş '1. Anıt, abide, heykel 2. Tarihi eser 3. Hatıra' < *eskert-* 'ikaz etmek, ihtar etmek, hatırlatmak' (KTTTS, 145).

jabırqağış 'sık sık üzülen, kederlenen' < *jabırqa-* (ii) 'kaygılanmak, hayıflanmak, üzülme, esef duymak, etmek' (KTTTS, 149).

jabısqış '1. Çabuk yapışan 2. Tez bulaşan' < *jabıs-* 'yapışmak' (KTTTS, 149).

jazğış 'hızlı, çabuk yazan kimse' < *jaz-* (ii) 'yazmak' (KTTTS, 151).

jayratqış 'yıkıcı, imha edici, kırıcı' < *jayrat-* 'yerle bir etmek, devirmek' (KTTTS, 153).

jaqtağış 'destekleyici, taraf tutan' < *jaqta-* 'desteklemek, taraf tutmak' (KTTTS, 154).

jalbarınğış 'yalvarıp yakaran' < *jalbarın-* 'yalvarmak, yakarmak' (KTTTS, 156).

jaltarğış ‘1. Hilekâr, düzenbaz 2. İnandırıcı olmayan, güven vermeyen’ < **jaltar-** ‘sözünde durmak, sözünden dönmek’ (KTTTS, 158).

jamilğış ‘1. Örtü 2. Kabuk 3. Koruyucu, himaye edici’ < **jamil-** ‘1. Örtünmek 2. Sırtına geçirmek 3. Bürünmek, kaplamak’ (KTTTS, 159).

janğış ‘çabuk yanan, kolay tutuşan’ < **jan-** (ıv) ‘yanmak, tutuşmak’ (KTTTS, 160).

jandırğış ‘ateşi yakmaya yarayan, çabuk ateşlenmesine yardımcı olan nesne, çıra’ < **jandır-** ‘yakmak, yandırmak’ (KTTTS, 160).

japqış ‘1. Kapak 2. Örtü’ < **jap-** (u) ‘örtmek, kapatmak’ (KTTTS, 162).

jarğış ‘patlatıcı’ < **jar-** (ıv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 164).

jarılqağış ‘birisine iyilik yapan, iyiliksever’ < **jarılqa-** ‘iyilik etmek, nimete gark etmek’ (KTTTS, 165).

jegiş ‘çok yemek yiyen, rüşvetçi, yiyici’ < **je-** ‘yemek’ (KTTTS, 171).

jeldetkiş ‘havalandırıcı, vantilâtör’ < **jeldet-** ‘havalandırmak’ (KTTTS, 172).

jelğış ‘yürük, hızlı koşan (at)’ (KTTTS, 172) < **jel-** ‘aceleyle, telâşla koşmak’ (Gülensoy, 2007: 1111).

jonğış ‘marangoz rendesi, planya’ < **jon-** (u) ‘rendelemek, yontmak’ (KTTTS, 181).

jorğalağış ‘hızlı sürünen’ < **jorğala-** ‘yorgalamak, rahvan yürümek’ (KTTTS, 182).

jortqış ‘yiyecek bulmak için dolaşıp duran (hayvan)’ < **jort-** ‘1. Sefere çıkmak 2. (yırtıcı hayvan) avlanmak amacıyla dolaşmak, av aramak’ (KTTTS, 182).

jürgiş ‘1. Hızlı koşan 2. Fahişe’ < **jür-** ‘1. Gitmek, yürümek 5. Dost olmak, flört etmek, çıkmak’ (KTTTS, 189).

jıltqış ‘ısıtıcı’ < **jılt-** ‘ısıtmak, ıltmak’ (KTTTS, 192).

jırtqış ‘1. Yırtıcı 2. Vahşi, acımasız’ < **jırt-** ‘yırtmak’ (KTTTS, 194).

zerikkiş ‘tez usanan, tez bıkan’ < **zerik-** ‘canı sıkılmak, bıkmak, usanmak, bezmek’ (KTTTS, 202).

ziyandangış ‘çabuk zarar ve ziyan gören’ < **ziyanda-** ‘zarar vermek, zarar getirmek’ (KTTTS, 202).

zoraytqış ‘büyüteç’ < **zorayt-** ‘büyütmek, abartmak’ (KTTTS, 202).

iykemdelgiş ‘meyilli, eğilimli, mail’ < **iykemde-** ‘uyarlamak, intibak ettirmek’ (KTTTS, 206).

iylangış ‘çabuk, kolay inanan, safdil’ < **iyilan-** ‘inanmak, güvenmek, itimat etmek’ (KTTTS, 207).

iylandırğış ‘inandırıcı, güven veren’ < **iylandır-** ‘inandırmak, telkin etmek, güvendirmek’ (KTTTS, 207).

iylikkiş ‘yatkın, elverişli, eğilimli olan’ < **iylik** ‘bükülmek, eğilmek’ (KTTTS, 207).

iyilgiş ‘eğilmeye yatkın, esnek’ < **iyil** ‘beli bükülmek, eğilmek’ (KTTTS, 212).

iyirilgiş ‘eğrilmeye uygun, elverişli’ < **iyir** ‘eğirmek’ (KTTTS, 212).

keziş ‘avare, başıboş, aylak’ < **kez** ‘gezmek, dolaşmak’ (KTTTS, 223).

keyigiş ‘alınan, kırılğan’ < **keyi** ‘rencide olmak, üzülmek, sitem etmek, alınmak, kırılmak’ (KTTTS, 224).

keketkiş ‘alaycı, müstehzi’ < **keket** ‘alay etmek, istihza etmek’ (KTTTS, 224).

kepkış ‘çabuk kuruyan’ < **kep** (iii) ‘kurumak, suyu çekilmek’ (KTTTS, 230).

keptirgiş ‘kurutucu, kurutma makinesi’ < **keptir** ‘kurutmak’ (KTTTS, 230).

keskiş ‘kesici alet, keski’ < **kes** ‘bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek’ (KTTTS, 233).

kiylikkiş ‘sürekli bir şeye maruz kalan, duçar olan’ < **kiylik** ‘1. Bir işe müdahale etmek, burnunu sokmak 2. Birinin üstüne yürümek, sataşmak 3. Bir şeyle ansızın karşılaşmak’ (KTTTS, 236).

köbeytkiş ‘çarpan’ < **köbeyt** ‘1. Çoğaltmak, artırmak 2. Çarpmak’ (KTTTS, 241).

kökigiş ‘yol yordam bilmeyen, çok konuşan’ < **köki** ‘ağızına geleni söylemek,

atıp tutmak, boşboğazlık etmek, övünmek’ (KTTTS, 244).

köngiş ‘yumuşak başlı, çabuk ikna olan’ < **kön** (ii) ‘ikna olmak, kabul etmek, yapmaya razı olmak’ (KTTTS, 247).

köndikkiş ‘kolay kabul eden, kolay ikna olan, uysal’ < **köndik** ‘alışmak, tahammül etmek, kabullenmek’ (KTTTS, 247).

könikkiş ‘kolay alışan, tez uyum sağlayan’ < **könik** ‘işe, vaziyete alışmak’ (KTTTS, 247).

köpirgiş ‘hemen köpüren’ < **köpir** (ii) ‘köpürmek’ (KTTTS, 249).

körgiş ‘sezgili, hassas’ < **kör** (iii) ‘görmek’ (KTTTS, 249).

körsetkiş ‘gösterge’ < **körset** ‘göstermek, baktırmak’ (KTTTS, 250).

kötergiş ‘vinç, kaldıraç’ < **köter** ‘kaldırmak’ (KTTTS, 251).

köşirgiş ‘kopya eden, çoğaltan kimse’ < **köşir** ‘1. Göç ettirmek 2. Kopya etmek, kopyalamak, çoğaltmak’ (KTTTS, 252).

küydirgiş ‘yakıcı’ < **küydir** ‘yakmak, yandırmak’ (KTTTS, 255).

külgiş ‘1. Güleç, mütebessim 2. Alaycı, müstehzi’ < **kül** (iii) ‘1 Gülmek 2. ‘dalga geçmek, alay etmek’ (KTTTS, 256).

küldirgiş ‘1. Palyaço 2. Esprili, şakacı, kimse’ < **küldir** ‘güldürmek’ (KTTTS, 256).

külegeş ‘güleç, sırtkan’ < *kül-* (u) ‘gülmek’ (KTTTS, 256).

küşeytgiş ‘güçlendirici, güç veren’ < *küşey-* ‘şiddetlenmek, güçlenmek, artmak’ (KTTTS, 262).

kinälağış ‘suçlamayı, itham etmeyi seven’ < *kinäla-* ‘suçlamak, itham etmek’ (KTTTS, 263).

qabıldağış (ı) ‘alıcı, almaç, ahize’ < *qabıl-da-* ‘teslim almak’ (KTTTS, 267).

qabıldağış (u) ‘zeki, kabiliyetli’ < *qabıl-da-* ‘1. Teslim almak 2. Üye etmek, seçmek’ (KTTTS, 268).

qajağış ‘sataşkan’ < *qaja-* ‘sözle sataşmak’ (KTTTS, 270).

qazğış ‘kazıcı (makine)’ < *qaz-* (u) ‘kazmak’ (KTTTS, 272).

qaynatqış ‘su ısıtıcısı’ < *qaynat-* ‘kaynatmak, pişirmek, başlamak’ (KTTTS, 274).

qanağış ‘sömüren, sömürgeci’ < *qana-* (ı) ‘sömürmek, başkasına iş gördürmek, emeğini gasp etmek’ (KTTTS, 284).

qatalağış ‘sürekli, çok susayan’ < *qatala-* ‘susuzluktan dili damağı kurumak, çok susamak, hararet basmak’ (KTTTS, 300).

qateleskiş ‘çok hata yapan, fazla kusur işleyen’ < *qateles-* ‘hata yapmak, kusur işlemek’ (KTTTS, 300).

qiyratqış ‘mahvedici, harap edici, yıkıcı’ < *qiyrat-* ‘tahrip etmek, yıkmak, kırmak, mahvetmek, harap etmek’ (KTTTS, 307).

qozğış ‘çabuk hareket eden, tez etkilenen’ < *qoz-* (u) ‘hareketlenmek, kızışmak’ (KTTTS, 311).

qozdırğış ‘nüksettirici, arttırıcı, çoğaltıcı’ < *qozdır-* ‘arttırmak, nüksettirmek’ (KTTTS, 311).

qoparğış ‘patlayıcı (madde)’ < *qopar-* ‘1. Toprağı sürmek, altını üstüne getirmek 2. Geçmiş canlandırmak, deşmek’ (KTTTS, 319).

qopsıtqış ‘toprağı ekime hazır hâle getiren alet (tarım)’ < *qopsı-* ‘toprağı çapalamak; yünü çırpma’ (KTTTS, 319).

qoriğış ‘1. Koruyucu 2. Korumaya, desteklemeye çalışan kimse’ < *qori-* ‘korumak’ (KTTTS, 322).

qosqış ‘elektrik düğmesi’ < *qos-* (ı) ‘katmak, birleştirmek, eklemek’ (KTTTS, 323).

qosılğış ‘toplanacak sayılar’ < *qosıl-* ‘1. Eklenmek, katılmak, iştirak etmek, ilave olmak 2. Kavuşmak, evlenmek’ (KTTTS, 323).

qubilğış ‘değişken, istikrarsız, kararsız’ < *qubil-* ‘değişmek, renkten renge girmek’ (KTTTS, 328).

qulpırğış ‘değişken, rengi yanardöner olan’ < *qulpır-* ‘1. Güzelleşmek,

canlanmak, renklenmek 2. Güzelliğiyle göz kamaştırmak' (KTTTS, 333).

qumartqış 'meraklı, hevesli' < *qumart-* 'çok istemek, arzulamak' (KTTTS, 334).

qurğatqış 'kurutucu, kurutma işi gören' < *qurğat-* 'kurutmak' (KTTTS, 338).

qiyğaş 'eğri, çarpık, bükük' < *qiy-* (u) 'kesmek, biçmek' (KTTTS, 306).

qızıqqış 'maceraperest, serüvenci, maceracı' < *qızıq-* (u) '1. İlgilenmek, ilgi duymak 2. İmrenmek, gıpta etmek' (KTTTS, 343).

qırğış 'kazımakta veya temizlemekte kullanılan demir araç, kazağı' < *qır-* (u) '1. (saç, sakal vb.) Tıraş etmek 2. Kazağı ile kazımak' (KTTTS, 349).

qırnağış 'beton veya taşları yontmak, delik açmak için kullanılan çelikten yapılmış bir alet, murç' < *qırna-* 'kazağı ile kazımak, kazıyıp temizlemek, perdahlamak' (KTTTS, 349).

qısqaş 'maşa, kıskaç' < *qıs-* (u) 'kısırmak, sıkıştırmak' (KTTTS, 351).

qısqış 'maşa, kıskaç' < *qıs-* (u) 'kısırmak, sıkıştırmak' (KTTTS, 351).

qıstırğış 'kıskaç, mandal' < *qıstır-* 'bir şeyi iki şeyin arasına sokmak, kısırmak, sıkıştırmak' (KTTTS, 352).

mazaqtaqış 'alay eden, dalga geçen' < *mazaqta-* 'alay etmek, yermek, dalga geçmek' (KTTTS, 361).

mayısqış 'yumuşak, kolay eğilen' < *mayıs-* 'bükülmek, eğilmek' (KTTTS, 364).

malığış 'yüzücü, iyi yüzen' < *malı-* 'yüzmek' (KTTTS, 366).

muzdatqış 'buzdolabı' < *muzdat-* 'dondurmak, soğutmak' (KTTTS, 386).

muqatqış 'alaycı, dalgacı' < *muqat-* 'alay etmek, dalga geçmek' (KTTTS, 386).

müsirkegiş 'esirgeyen, acıyan' < *müsirke-* 'esirgemek, acımak, korumak' (KTTTS, 390).

minegiş 'eleştiren, kusur bulan' < *mine-* (u) 'birisinin hatasını, eksikliğini bulmak, eleştirmek' (KTTTS, 393).

nanğış 'kolay, çabuk inanan, saf' < *nan-* (u) 'inanmak' (KTTTS, 397).

oyğış 'oyan, oyucu (kimse)' < *oy-* 'oymak, nakışlamak' (KTTTS, 407).

oylağış 'devamlı düşünce hâlinde olan, çok düşünen' < *oyla-* 'düşünmek, muhakeme etmek' (KTTTS, 407).

oynağış '1. Oyun oynamayı seven 2. Şakacı, nüktedan' < *oyna-* '1. Oynamak, eğlenmek 2. Şaka yapmak, şakalaşmak' (KTTTS, 408).

oqığış 'okumayı seven, çok okuyan, kitap kurdu gibi' < *oql-* 'okumak' (KTTTS, 411).

omırlığış ‘çabuk kırılan, parçalanın’ < *omır-* ‘1. Kırmak 2. Bir kenarını kırmak, koparmak’ (KTTTS, 412).

oñığış ‘1. Rengini çabuk kaybeden, solan 2. Değişken, istikrarsız’ < *oñ-* (iii) ‘1. Rengi atmak, solmak 2. Değişmek’ (KTTTS, 413).

opırlığış ‘kırılın, kolay kırılın, bozulan, koparılan’ < *opırl-* ‘koparılmak, parçalanmak, kırılmak’ (KTTTS, 415).

orağış ‘sarmaya elverişli’ < *ora-* ‘sarmak, dürmek’ (KTTTS, 415).

özgergiş ‘çabuk değişen, değişken’ < *özger-* ‘değişmek, farklılaşmak, başkalaşmak’ (KTTTS, 424).

özgertkiş ‘değiştirici, değiştiren’ < *özger-* ‘değişmek, farklılaşmak, başkalaşmak’ (KTTTS, 424).

ökpelegiş ‘alının, kırılın, gücenen’ < *ökpele-* ‘küsmek, incinmek, kırılmak’ (KTTTS, 425).

öngiş ‘çabuk filizlenen, tez yetişen’ < *ön-* ‘bitmek, yeşermek’ (KTTTS, 428).

öndirgiş ‘(öndirgiş küş) üretim gücü’ < *öndir-* ‘üretmek, çıkarmak’ (KTTTS, 428).

örbigiş ‘çoğalmaya müsait, gelişmeye elverişli’ < *örbi-* ‘çoğalmak, üremek, ilerlemek, gelişmek’ (KTTTS, 430).

öskiş ‘1. Kısa sürede yetişen, gelişmeye elverişli 2. Oldukça gelişmiş’ < *ös-* ‘1.

(saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak’ (KTTTS, 433).

ötkizgiş ‘iletken’ < *ötkiz-* ‘geçirmek’ (KTTTS, 434).

öşirgiş ‘silgi’ < *öşir-* ‘yok etmek, silmek’ (KTTTS, 434).

payımdağış ‘çabuk anlayan, derin düşünen, kavrayan’ < *payımda-* ‘derin düşünmek, anlamak, kavramak’ (KTTTS, 435).

renjigiş ‘kırılın, alının, çabuk darılan’ < *renji-* ‘küsmek, incinmek, gücünmek, rencide olmak’ (KTTTS, 452).

salğış ‘1. Herhangi bir şey konulan kap 2. Belirli sözlerle birleşerek ‘usta’ anlamı bildirir’ < *sal-* (iv) ‘1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak’ (KTTTS, 463).

salqındatqış ‘soğutucu’ < *salqındat-* ‘serinletmek, serinlik vermek’ (KTTTS, 463).

sanağış ‘sayan, hesaplayan’ < *sana-* (ii) ‘saymak, hesaplamak’ (KTTTS, 466).

sezgiş ‘sezgi kabiliyeti yüksek, sezgili, sezen’ < *sez-* ‘sezmek, hissetmek’ (KTTTS, 476).

sezingiş ‘sezgi gücü yüksek olan’ < *sez-* ‘sezmek, hissetmek’ (KTTTS, 477).

semirgiş ‘çabuk, tez şişmanlayan, semiren’ < *semir-* ‘semirmek, şişmanlamak’ (KTTTS, 479).

sepkış ‘tohum ekme makinesi, mibzer’ < sep- (u) ‘tohum serpmek’ (KTTTS, 479).

sergitiķış ‘dinlendirici, serinletici’ < sergi- ‘canlanmak, dinç olmak’ (KTTTS, 480).

sozılğış ‘çabuk, kolay gerilen, esnek’ < sozil- ‘uzamak, uzanmak, gerilmek’ (KTTTS, 484).

soqtıqqış ‘sataşkan, saldırgan, mütecaviz’ < soqtıq- ‘sataşmak, belaya bulaşmak’ (KTTTS, 485).

sorğış ‘emici’ < sor- (u) ‘emmek, soğurmak, sorumak’ (KTTTS, 488).

suwarğış ‘sulamada kullanılan bir tür alet’ < suwar- ‘(hayvana) su vermek, suvarmak’ (KTTTS, 491).

surağış ‘çok soru soran, meraklı’ < sura- ‘sormak, öğrenmek istemek’ (KTTTS, 494).

süzgiş ‘süzgeç’ < süz- (u) ‘süzmek, süzgeçten geçirmek’ (KTTTS, 495).

süñgiğış ‘suya iyi dalan, dalgıç’ < süñgi- (u) ‘suya dalmak’ (KTTTS, 497).

sürtkiş ‘temizlik bezi, silgi’ < sürt- ‘silme, temizlemek, kurulamak’ (KTTTS, 498).

süringiş ‘tökezleyip duran, sürünen’ < sürin- ‘tökezlemek, düşeyazmak’ (KTTTS, 498).

sızğış ‘cetvel’ < siz- (u) ‘çizmek’ (KTTTS, 500).

sınağış ‘eleştirmeyi, tenkit etmeyi çok seven, kusur bulucu’ < sina- (u) ‘eleştirmek, tenkit etmek’ (KTTTS, 503).

sinğış ‘kolay ve çabuk kırılan, kırılğan’ < sin- (u) ‘kırılmak, parçalanmak’ (KTTTS, 504).

sıpirğış ‘süpürge’ < sıpir- ‘süpürmek, temizlemek’ (KTTTS, 505).

tabınğış ‘1. Tapan, tapınan, dinî emir ve yasakları titizlikle uygulayan 2. Yöneticilerin, üst düzeydeki insanların meşru olmayan isteklerine kayıtsız şartsız uyan’ < tabın- (u) ‘tapınmak, tapmak’ (KTTTS, 510).

tazartqış ‘temizlik malzemeleri’ < tazart- ‘temizlemek, arındırmak’ (KTTTS, 511).

tayğış ‘1. Çok kayan, sürekli kayan 2. Kaypaklığı alışkanlık edinmiş (kimse)’ < tay- (u) ‘1. Kaymak, dengesini kaybetmek 2. Sıvışmak, kaçmak, kaytarmak’ (KTTTS, 512).

talasqış ‘devamlı dalaşan, dalaşmayı, münakaşayı seven, tartışmacı’ < talas- (u) ‘1. Tartışmak, çekişmek, didişmek, münakaşa etmek 2. (kurt, köpek vb.) Dalaşmak, boğuşmak’ (KTTTS, 515).

talğağış ‘seçici, seçen, titiz (kimse)’ < talğa- ‘seçmek, seçici olmak, tercih etmek’ (KTTTS, 515).

tañğış ‘1. İki nesneyi birbirine ekleyen bağ 2. Çadırın iki kanadını birbirine

bağlayan işlemeli şerit, bağ' < *tañ*- 'sıkıca bağlamak, sarmak' (KTTTS, 519).

tañdağış 'seçici, seçmesini bilen, zevk sahibi' < *tañda*- 'seçmek, seçip almak, tercih etmek' (KTTTS, 519).

tapqış 'zeki, kıvrak zekâlı' < *tap*- (iv) '1. Bulmak 2. Kazanmak, kâr sağlamak' (KTTTS, 520).

taratqış 'bir şeyi, nesneyi devamlı olarak dağıtan alet, cihaz' < *tarat*- 'dağıtmak, yaymak' (KTTTS, 521).

tartqış 'çekici, çekme özelliği olan' < *tart*- 'kendine çekmek' (KTTTS, 523).

tejegiş 'fren sistemi, fren pedalı' < *teje*- 'durdurmak, frenlemek, engel olmak, hızını kesmek' (KTTTS, 530).

terlegiş 'çok terleyen kimse' < *terle*- 'terlemek' (KTTTS, 535).

teskiş 'delgi, matkap' < *tes*- 'delmek, delik açmak' (KTTTS, 536).

tiyegiş 'yük ve benzeri eşyaları arabaya yüklemek için yapılmış özel alet, kaldıraç' < *tiye*- 'yüklemek, doldurmak' (KTTTS, 536).

tozañdatqış 'bitkilerde tozlaşmayı sağlayan (böcek)' < *tozañda*- 'tozlanmak' (KTTTS, 539).

toñazıtqış 'buzdolabı' < *toñazıt*- 'dondurmak' (KTTTS, 543).

totıqtırğış 'çabuk paslanan, paslanmaya elverişli' < *totıq*- (u) 'paslanmak, pas tutmak' (KTTTS, 546).

tözgiş 'her türlü zorluğa dayanabilen, dayanıklı' < *töz*- 'dayanmak, direnmek, sabretmek' (KTTTS, 547).

tuşşıtqış 'suyun tuzluluk oranını düşüren cihaz' (KTTTS, 559) < *tuşşıt*- 'tuzdan arıtmak, tuzsuz hâle getirmek' (QÄTS, 2011: T-U 454).

tumawratqış 'sık sık grip olan, kolayca soğuk algınlığına yakalanan (kimse)' < *tumawrat*- 'soğuk almak, üşütmek, grip olmak' (KTTTS, 554).

tundırğış 'sıvı maddelerin süzülüp atıklardan temizlendiği yer' < *tun*- 'berraklaşmak, durulaşmak' (KTTTS, 555).

tutanğış 'tez tutuşan, tutuşmaya elverişli' < *tutan*- 'tutuşmak, alev almak' (KTTTS, 558).

tutqış (i) 'kazanı ateşten indirmede kullanılan keçe veya başka kumaştan yapılan eldiven, ya da tutacak' < *tut*- (u) 'elle tutmak' (KTTTS, 558).

tutqış (u) 'bir şeyi tutup bırakmayan' < *tut*- (u) 'elle tutmak' (KTTTS, 558).

tutulğış 'tez tutulan, yapışkan' < *tutul*- 'tutulmak, yakalanmak' (KTTTS, 558).

tüzetkiş 'düzeltici, düzenleyici' < *tüzet*- 'düzeltmek' (KTTTS, 560).

tüyregiş ‘eleştirmen, tenkitçi’ < *tüyre-* ‘yerin dibine sokarcasına eleştirmek, tenkit etmek’ (KTTTS, 561).

tükirgiş ‘tükürük tablası, tükürük kabı’ < *tükir-* ‘tükürmek’ (KTTTS, 562).

tüñilgiş ‘inancını kaybetmiş, karamsar, bedbin’ < *tüñil-* ‘umudunu kesmek, inancını kaybetmek’ (KTTTS, 563).

tüsingiş ‘sezgili, dikkatli’ < *tüsin-* ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 565).

tırısqış ‘çalışan, çabalayan, gayretli (kimse)’ < *tırıs-* (i) ‘çalışmak, gayret etmek, çabalamak’ (KTTTS, 571).

tikkiş ‘güzel dikiş yapan (kimse)’ < *tik-* (u) ‘dikiş yapmak, dikmek’ (KTTTS, 573).

titirkengiş ‘hassas, titiz’ < *titirken-* ‘1. Ürpermek, tüyleri diken diken olmak 2. İğrenmek, tiksirmek’ (KTTTS, 576).

wayımdağış ‘evhamlı, endişeli’ < *wayımda-* ‘endişe etmek, kaygılanmak, evhamlanmak’ (KTTTS, 577).

uwaqtağış ‘öğütücü, ufalayıcı’ < *uwaqta-* ‘ufalamak, öğütmek, ezmek’ (KTTTS, 577).

uwatqış ‘öğütücü, ufalayıcı’ < *uwat-* (i) ‘öğütmek, parçalamak, ufalamak, ezmek’ (KTTTS, 578).

uwlağış ‘zehirleyici’ < *uwla-* ‘1. Zehirlenmek, ağılamak 2. Birine zararlı

düşünceler, duygular aşlamak’ (KTTTS, 579).

uwlanğış ‘çabuk zehirlenen, zehirlenmeye meyilli’ < *uwlan-* ‘zehirlenmek, ağılanmak’ (KTTTS, 579).

uğınğış ‘anlayışlı, kavrayış düzeyi yüksek, zeki’ < *uğın-* ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 581).

uyımdastırğış ‘iyi organize edebilen, teşkilatçı’ < *uyımdastır-* ‘organize etmek, düzenlemek’ (KTTTS, 583).

uyısqış ‘karışık, tez karışan’ < *uyıs-* ‘(saç, ip, sakal vb.) dolaşmak, karışmak’ (KTTTS, 584).

uqqış ‘çabuk kavrayan, zeki’ < *uq-* ‘anlamak, kavramak, bellemek’ (KTTTS, 584).

umtılğış ‘çalalayan, gayret gösteren, gayretli’ < *umtıl-* ‘ileri atılmak, atılım yapmak, hamle etmek’ (KTTTS, 585).

umutqış ‘unutkan’ < *umut-* ‘unutmak’ (KTTTS, 585).

urlağış ‘çalmayı, hırsızlığı meslek edinen, hırsız’ < *urla-* ‘çalmak, hırsızlık etmek, aşırmaq’ (KTTTS, 587).

urısqış ‘kavgacı, asabi, sinirli’ < *urıs-* (u) ‘savaşmak, muharebe etmek’ (KTTTS, 586).

usaqtağış ‘yem hazırlama makinesi’ < *usaqta-* ‘ufalamak, parçalamak’ (KTTTS, 588).

uşqış ‘pilot’ < *uş-* (*u*) ‘1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak’ (KTTTS, 590).

ügilgiş ‘gevrek, çabuk öğütülebilir olan’ < *ügil-* ‘öğütülmek, ufalanmak’ (KTTTS, 593).

ügitilgiş ‘çabuk ufalanan, gevrek’ < *ügitil-* ‘öğütülmek, ufalanmak’ (KTTTS, 593).

üdetkiş ‘hız arttıran, çabuklaştıran’ < *üdet-* ‘hızını arttıran, çabuklaştıran’ (KTTTS, 593).

üzilgiş ‘kolay kopan, kolay kesilen’ < *üzil-* ‘koparılmak, kopmak, kesilmek’ (KTTTS, 594).

üyrengiş ‘çabuk öğrenen, çabuk alışan’ < *üyren-* ‘öğrenmek’ (KTTTS, 595).

üyretkiş ‘öğretici, öğretmeye hevesli’ < *üyret-* ‘öğretmek, okutmak, belletmek’ (KTTTS, 595).

üyirgiş ‘çekici, cana yakın’ < *üyir-* (*u*) ‘1. Bir araya toplamak, yığmak 2. Kendine bağlamak, yakınlaştırmak’ (KTTTS, 596).

ükkiş ‘rende’ < *ük-* ‘ufalamak, öğütmek’ (KTTTS, 596).

ülkeytkiş ‘büyüteç, pertavsız’ < *ülkeyt-* ‘büyütmek’ (KTTTS, 597).

ürgiş ‘çok havlayan, ürüyen’ < *ür-* (*u*) ‘ürümek, havlamak’ (KTTTS, 599).

üşigış ‘çabuk üşüyen’ < *üsi-* ‘üşümek, donmak’ (KTTTS, 601).

habarlağış ‘radyo vericisi’ < *habarla-* ‘haber vermek, bilgi vermek, salık vermek’ (KTTTS, 609).

şaqqış (*i*) ‘kırarak (ceviz, badem vb.)’ < *şaq-* (*u*) ‘kırmak, parçalamak, ikiye ayırmak’ (KTTTS, 623).

şaqqış (*u*) ‘sokan, ısırarak, dalayan, dişleyen (yılan, böcek vb.)’ < *şaq-* (*iv*) ‘dişlemek, dalamak, ısırarak, sokmak’ (KTTTS, 623).

şalğış (*i*) ‘ayak çelen, ayak çelmede usta’ < *şal-* (*u*) ‘çelmek, çelme takmak’ (KTTTS, 625).

şaldıqqış ‘sık sık kötü durumlarla karşılaşan (kimse)’ < *şaldıq-* (*u*) ‘kötü bir durumla karşı karşıya kalmak’ (KTTTS, 625).

şamdanğış ‘öfkeli, kızgın, çabuk sinirlenen’ < *şamdan-* ‘1. Onuru incinmek, gururu kırılmak 2. İnat etme’ (KTTTS, 627).

şamırqanğış ‘çabuk öfkelenen, hiddetlenen’ < *şamırqa-* ‘hiddetlenmek, öfkelenmek, sinirlenmek’ (KTTTS, 627).

şapqış ‘iyi at binen (kimse)’ < *şap-* (*u*) ‘dörtmala, dolu dizgin gitmek’ (KTTTS, 629).

şarşağış ‘çabuk yorulan, hâlsiz’ < *şarşa-* ‘yorulmak, bitkin düşmek, mecali kalmamak’ (KTTTS, 631).

şekkiş ‘(temeki şekkiş) sigara tiryakisi’ < *şek-* (v) ‘sigara içmek’ (KTTTS, 636).

şomğış ‘sık sık düşünceye dalan, çok dalgın’ < *şom-* (u) ‘1. Suyun dibine batmak, dalmak 2. Düşünceye dalmak’ (KTTTS, 643).

şöldegiş ‘çabuk susayan’ < *şölde-* ‘hararet basmak, susamak’ (KTTTS, 645).

şirigiş ‘kolay, çabuk çürüyen, bozulan’ < *şiri-* ‘bozulmak, çürümek’ (KTTTS, 657).

ıdırağış ‘kolay dağılan, çabuk yayılan, gevşek’ < *ıdıra-* ‘dağılmak, parçalanmak’ (KTTTS, 661).

ılğaldatqış ‘nemlendirici’ < *ılğalda-* ‘ıslatmak, rutubetlendirmek, nemlendirmek’ (KTTTS, 663).

ısqırğış ‘iyi ıslık çalan (kimse)’ < *ısqır-* ‘ıslık çalmak, ıslık sesi çıkarmak’ (KTTTS, 666).

ısqış ‘keman, kopuz gibi çalgılarda, titreşim yoluyla ses çıkarmaya yarayan parça, yay’ < *ıs-* (ı) ‘sürtmek, sürttüştürmek’ (KTTTS, 667).

izdengiş ‘araştırma meraklısı, araştırmayı ve incelemeyi seven’ < *izde-* ‘aramak, bulmaya çalışmak’ (KTTTS, 669).

ilgiş (ı) ‘1. Askı 2.Mandal, sürgü’ < *il-* ‘asmak, takmak’ (KTTTS, 670).

ilgiş (u) ‘iyi tutan, iyi yapışan; becerikli, eli uz’ < *il-* ‘asmak, takmak’ (KTTTS, 670).

işkiş ‘alkolik, ayyaş, içki bağımlısı’ < *iş-* (u) ‘içmek, yudumlamak’ (KTTTS, 673).

{-ı, -i, -u, -ü}

künigi ‘tecrübeli, becerikli’ < *känik-* ‘alışkanlık ve âdet hâline getirmek, huy edinmek’ (KTTTS, 220).

qarı (ı) ‘kolun dirsekten o muza kadar olan kısmı’ (KTTTS, 296) < *kar-* ‘karıştırmak’ (Uygur, 2018: 116).

öli ‘1. Ölü, ölmüş 2. Cahil, bilgisiz, şuursuz’ < *öl-* ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427).

teri 1. Deri, cilt 2. Kesilmiş hayvanın derisi, post’ < *ter-* ‘dermek, derlemek, toplamak’ (KTTTS, 535).

tolı ‘1. Dolu, dolmuş 2. Çok, bol, sayısız, hadsiz’ < *tol-* ‘dolmak’ (KTTTS, 542).

şurpi (ı) ‘1. Dal, budak kırpıntısı, çırpı 2. Kibrit çöpü’ (KTTTS, 655) < *şurp-* ‘yukarisından kesmek, kısaltmak’ (Uygur, 2018: 116).

iri (ı) ‘iri, büyük, kocaman’ (KTTTS, 671) < *irig* (Gülensoy, 2007: 438).

{-ıl, -il, -l}

awıl ‘köy’ (KTTTS, 45) < *aw-ıl* (QTQES, 1966: 45).

boljal ‘tahmin, yorum, faraziye, varsayım’ < *bolja-* ‘tahmin yürütmek, yorumlamak’ (KTTTS, 91).

jarqıl ‘ışılta, parıltı’ < **jarq-** ‘ışıldamak, parıldamak’ (KTTTS, 164).

jeñil ‘1. Hafif, ağır olmayan 2. Kolay, basit 3. Üstünkörü, yüzeysel 4. Hafif, hoppa’ (KTTTS, 175) < **yéni-** ‘hafif olmak’ (Teres, 2009: 277).

kesel ‘1. Hastalık 2. Engel, mâni 3. Kötü alışkanlık’ < **kes-** ‘1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek 2. Üstünden ya da ortasından geçmek’ (KTTTS, 233).

köl ‘1. Göl 2. Çok, sayısız’ (KTTTS, 245) < **kö-** ‘toplanmak’ (Gülensoy, 2007: 378).

köñil ‘1. Gönül 2. Fikir, ülkü, düşünce, hayal’ (KTTTS, 247) < **kö- n- gü +l** (Gülensoy, 2007: 382).

kül (i) ‘kül’ (KTTTS, 256) < **kü-** ‘saklamak, korumak’ (Gülensoy, 2007: 589).

küpil ‘boş söz, yersiz övünme’ < **küpi-** (u) ‘övünmek, kasılmak’ (KTTTS, 260).

qamal ‘1. Kale, sur 2. Engel, barikat, set, siper’ < **qama-** (u) ‘1. Sarmak, muhasara etmek 2. Hayvanları ahıra kapatmak 3. Tefvik etmek, tutuklamak, hapse atmak’ (KTTTS, 282).

osal ‘dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek’ (KTTTS, 418) < **osa-** ‘gafil olmak’ (Aşçı, 2019: 785).

saqal ‘sakal’ (KTTTS, 461) < **saka-l** (Gülensoy, 2007: 717).

soyl ‘topuz, çomak’ < **soy-** (u) ‘1. (hayvan) Kesmek, yüzmek 2. Kesici bir aletle yaralamak 3. Dövmek, vurmak’ (KTTTS, 485).

tügel ‘hepsi, herkes, tümü, bütünü’ (KTTTS, 560) < **tüge-l** (Nergis, vd. 2015: 77).

til (u) ‘1. Dil, lisan 2. Bir düşüncüyü ifade eden anlamlı söz öbeği 3. Bir dilin kurallarını, özelliklerini konu edinen ders’ (KTTTS, 573) < **ti-** ‘demek’ (Gülensoy, 2007: 283).

şağıl (i) ‘toprak yığını, küçük tepe, höyük’ < **şaq-** (u) ‘kırmak, parçalamak, ikiye ayırmak’ (KTTTS, 620).

{-ımdı, (-imdi, -mdı, -mdi)}

alımdı ‘1. Güçlü, kuvvetli, gayretli 2. Dikkate, kayda değer önemli 3. Hacimli, geniş’ < **al-** (u) ‘1. Bir şeyi elle tutmak, kaldırmak 2. Bir şeyi sahiplenmek, kazanmak’ (KTTTS, 43).

baylamdı ‘1. Esas, çözücü 2. Sözleşilen, vadeli’ < **bayla-** ‘1. Bir şeyi iple bağlamak 2. Yarayı sarmak 3. Dügümllemek’ (KTTTS, 73).

boljamdı ‘tahminî, takribî, yaklaşık’ < **bolja-** ‘tahmin yürütmek, yorumlamak’ (KTTTS, 91).

bolımdı ‘1. Olumlu, faydalı, yararlı. 2. Yapılı, cüsseli’ < **bol-** (i) ‘olmak’ (KTTTS, 91).

burımdı ‘saçı örgülü, uzun saçlı’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek’ (KTTTS, 99).

bilımdı ‘bilgili, okumuş’ < *bil-* ‘1. Bilmek, anlamak, öğrenmek 2. Tanımak’ (KTTTS, 103).

bitımdı ‘yapılı, yakışıklı’ < *bit-* ‘1. Bitmek, tükenmek 2. Hazır hâle gelmek 3. İyileşmek 4. Yetişmek, büyümek, bitmek 5. Ortaya çıkmak, peyda olmak’ (KTTTS, 105).

jağımdı ‘1. Hoş , sevimli, hoşnut 2. Olumlu, müspet’ < *jaq-* (vı) ‘1. Beğenmek, hoşlanmak 2. Yaramak, yararlı olmak, iyi gelmek’ (KTTTS, 150).

jaylımdı ‘otlu, yayılımı çok’ < *jayıl-* ‘1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlanmak 3. Tanınmak, bilinmek’ (KTTTS, 153).

jaramdı ‘yarayışlı, işe yarar’ < *jara-* (ı) ‘işe yaramak, uygun gelmek’ (KTTTS, 163).

jöndemdi (ı) ‘doğru, uygun, işe yarar’ < *jönde-* ‘1. Tamir etmek, ayarlamak 2. Düzeltmek’ (KTTTS, 183).

ıylanımdı ‘inanılır, güvenilir’ < *ıylan-* ‘inanmak, güvenmek, itimat etmek’ (KTTTS, 207).

ıyırımdı ‘girdaplı, burgaçlı’ < *ıyır-* (ı) ‘eğirmek’ (KTTTS, 212).

kelisımdı ‘1. Anlaşmalı, muahedeli 2. Uyumlu, ahenkli’ < *kelis-* (ı) ‘anlaşmak, sözleşmek, uyum sağlamak’ (KTTTS, 227).

kesımdı ‘belirlenmiş, belirli, isabetli’ < *kes-* ‘1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek 2. Üstünden ya da ortasından geçmek 3. Hadım etmek 4. Sünnet etmek’ (KTTTS, 233).

keşirımdı ‘affedebilen, kin tutmayan’ < *keşir-* ‘affetmek, bağışlamak’ (KTTTS, 235).

kütımdı ‘bakımlı, özen gösterilmiş’ < *küt-* ‘1. Beklemek 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak 3. Bakmak, gütmek’ (KTTTS, 261).

kiyımdı ‘giyimli, elbiseli, giysili’ < *kiy-* ‘1. Giymek 2. Sarınmak, bürünmek, örtünmek 3. Takmak’ (KTTTS, 237).

qaytımdı ‘kızgınlığı, öfkesi çabuk geçen’ < *qayt-* (ı) ‘1. Geri dönmek 2. Azalmak, eksilmek, yatışmak 3. Körelmek 4. Dünyadan göçmek, ölmek’ (KTTTS, 275).

qarpımdı ‘kapsama alanı geniş olan, kapsamlı’ < *qarpı-* ‘1. İri iri lokmalarla ağzını doldurarak yemek, hapır hupur yemek 2. Çoğunu, hakkından fazlasını almak’ (KTTTS, 296).

qonımdı ‘1. Yakışır, yaraşır, uygun 2. Anlaşılır, açık’ < *qon-* ‘1. Konmak, yere inmek 2. Bir yere, yaşamak için yerleşmek

3. Geceyi bir yerde geçirmek, geceleme
4. (belirli bir özellik) İnsan karakterinde yer etmek 5. (elbise) Vücuda tam oturmak' (KTTTS, 317).

qısımdı 'basınçlı, tazyikli' < *qıs-* (*u*) '1. Kısırmak, sıkıştırmak 2. Sıkıca kucaklamak, sarmak, bağrına basmak 3. Korkutmak, sıkıştırmak' (KTTTS, 352).

mandımdı 'bereketli, verimli' < *mandı-* 'ilerlemek, gelişmek, onmak' (KTTTS, 367).

mandırımdı 'bereketli, verimli' < *mandı-* 'ilerlemek, gelişmek, onmak' (KTTTS, 367).

nanımdı 'inandırıcı, güvenilir' < *nan-* (*u*) 'inanmak' (KTTTS, 397).

oramdı '1. Çevik, atik 2. Elverişli, uygun 3. Belig, fasih, belagatli' < *ora-* '1. Sarmak, dürmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak' (KTTTS, 416).

ölimdi 'ölümlü, fani' < *öl-* 'ölmek, vefat etmek' (KTTTS, 427).

ölşemdi 'ölçülü, ölçülmüş, tartılmış' < *ölşe-* '1. Ölçmek, tartmak 2. Ölçüp biçmek, ölçüp tartmak' (KTTTS, 427).

öndirimdi 'çok üreten, üretken, verimli' < *öndir-* 'üretmek, çıkarmak' (KTTTS, 428).

önimdi 'verimli' < *ön-* '1. Bitmek, yeşermek 2. (iş) İyi, yaver gitmek, verimli

olmak 3. Çoğalmak, türemek' (KTTTS, 429).

ösimdi 'gelişmeye, büyümeye elverişli, uygun' < *ös-* '1. (saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak' (KTTTS, 433).

ötimdi 'takip edilen, istenen, rağbet gören, revaçta olan' < *öt-* (*u*) '5. Çok satılmak, tutulmak' (KTTTS, 434).

senimdi 'inanılır, güvenilir, itimatlı, emin' < *sen-* (*u*) 'inanmak, güvenmek, kanmak' (KTTTS, 479).

sozımdı '1. Çabuk, kolay gerilen, esnek 2. Ağır, yavaş söylenen' < *soz-* (*u*) '1. Çekmek, uzatmak, germek 2. Konuşmayı sürdürmek, devam ettirmek 3. Bir işi geciktirmek, vaktinde bitirmemek' (KTTTS, 484).

sıylasımdı 'uyumlu, barışık' < *sıylas-* 'karşılıklı saygı göstermek, birbirine değer vermek' (KTTTS, 500).

sıyımdı '1. kapasiteli, hacimli 2. Uyumlu, kolay intibak eden' < *sıy-* (*u*) '1. sığmak, almak 2. Geçinmek, uyum sağlamak, uzlaşmak' (KTTTS, 500).

siñimdi 'sindirime elverişli, kolay hazmedilen' < *siñ-* '1. (koku vs.) sinmek 2. Karışmak, bütünleşmek 3. Yok olmak, gözden kaybolmak' (KTTTS, 508).

talğamdı ‘zevkli, zevk sahibi (kimse)’ < *talğa-* ‘seçmek, seçici olmak, tercih etmek’ (KTTTS, 515).

tartımdı ‘çekici, sevimli, dikkat çekici, cazibeli, sempatik’ < *tart-* ‘kendine çekmek’ (KTTTS, 523).

tatımdı ‘1. Tadı güzel, lezzetli, leziz 2. İşe yarar, tatmin edici, tatminkâr’ < *tatı-* (*u*) ‘1. Tatlanmak, lezzetlenmek 2. Tadı kaçmak, bozulmak’ (KTTTS, 525).

toyımdı ‘1. Çabuk doyuran 2. Kanaatkâr, gözü tok’ < *toy-* (*u*) ‘1. Doymak, doyuncaya kadar yemek, içmek 2. Usanmak, bıkmak’ (KTTTS, 540).

tolımdı ‘yeterli derecede olgun, derin’ < *tol-* ‘1. Dolmak 2. Belirli bir yaşa gelmek 3. Etlenmek, semirmek’ (KTTTS, 542).

tözümdü ‘1. Dayanıklı, sabırlı, metin 2. Sağlam, sert, berk’ < *töz-* ‘dayanmak, direnmek, sabretmek’ (KTTTS, 547).

tujırımdı ‘sonuçlanmış, sonuca bağlanmış (karar)’ < *tujır-* ‘1. Ovalleştirmek, değirmileştirmek, yuvarlaklaştırmak 2. Hulâsa etmek, özetlemek’ (KTTTS, 553).

tutımdı ‘1.Çabuk kavrayan, kıvrak zekalı 2. Kararlı, prensipli’ < *tut-* (*u*) ‘elle tutmak’ (KTTTS, 558).

tüsimdi ‘kazancı bol, kârlı, verimli’ < *tüs-* (*v*) ‘1. İnmek, düşmek 2. Girmek, yerleşmek 3. Görevden alınmak 4. (ses) Düşmek 5. Başlamak, girmek 6. Mal

olmak 7. (müsabaka, yarış) Katılmak’ (KTTTS, 565).

tındırımdı ‘dikkatli, titiz, itinalı’ < *tındır-* ‘bir işi halletmek, bitirmek, yapmak’ (KTTTS, 568).

tınımdı ‘becerikli, yetenekli, titiz’ < *tın-* ‘1. Bitmek, tamamlanmak, son bulmak 2. Dinmek, yatışmak, sakinleşmek’ (KTTTS, 569).

uğımdı ‘1. Anlaşılır, mantıklı, akla yatkın 2. Zeki, çabuk kavrayan’ < *uq-* ‘anlamak, kavramak, bellemek’ (KTTTS, 581).

uyqasımdı ‘uyumlu, kafiyeli, ahenkli’ < *uyqas-* (*u*) ‘1. Uygun, denk, eşit gelmek 2. Kafiyeli olmak’ (KTTTS, 582).

unamdı ‘1. Hoşa giden, beğenilir 2. Olumlu’ < *una-* ‘hoşa gitmek, beğenmek’ (KTTTS, 586).

unasımdı ‘yakışmış, yaraşmış, uymuş’ < *unas-* ‘1. Birbirini beğenmek, birbirinden hoşlanmak 2. Yakışmak, uymak’ (KTTTS, 586).

ustamdı ‘ağırbaşlı, sakin, halim selim’ < *usta-* (*u*) ‘1. Tutmak 2. Ele geçirmek, yakalamak’ (KTTTS, 588).

utımdı ‘faydalı, kârlı, yerinde’ < *ut-* (*i*) kazanmak, yenmek, ütmek, utmak’ (KTTTS, 589).

üylesimdi ‘uygun, uyumlu, ahenkli’ < *üyles-* ‘1. Uymak, denk gelmek, yaraşmak

2. (şiiir) ahenkli, kafiyei olmak' (KTTTS, 595).

üyirindi 'cana yakın, sevecen, girişken' < *üyir-* (u) '1. Bir araya toplamak, yığmak 2. Kendine bağlamak, yakınlaştırmak' (KTTTS, 596).

şalımdı '1. Zeki, kıvrak zekalı 2. Yerinde, uygun (söz) 3. Çabuk fark eden 4. Dayanıklı, sağlam, yürük (at)' < *şal-* (u) '1. Çelmek, çelme takmak. 2. İple sıkıca bağlamak 3. Kurban kesmek, adak adamak 4. İgneleyici konuşmak, birisini alaya almak, alay etmek 5. (hayvan) Otlamak 6. (ateş) Hafiften yakmak' (KTTTS, 626).

şıdamdı '1. Sabırlı, dayanıklı, metanetli, metin 2. Sağlam, dayanıklı (eşya)' < *şıda-* '1. Çekmek, dayanmak, sabretmek, çıdamak 2. Dayanıklı, uzun ömürlü olmak' (KTTTS, 651).

şığımdı '1. Verimli, bereketli 2. Kaliteli, iyi demlenen çay 3. Eli açık, cömert' < *şıq-* (u) 'çıkmaq' (KTTTS, 651).

{-impaz, -impaz}

aynımpaz 'değişken, sabit olmayan, tutarsız' < *aynı-* 'sözünden caymak, vaadinde durmamak, vazgeçmek' (KTTTS, 32).

aytımpaz 'konuşkan, geveze, lâfazan' < *ayt-* (u) 'demek, söylemek' (KTTTS, 32).

alımpaz 'açgözlü, tamahkâr' < *al-* (u) 'bir şeyi sahiplenmek, kazanmak, istila etmek, hakimiyet altına almak' (KTTTS, 43).

añğarımpaz 'anlayışlı, ferasetli, sezgili' < *añğar-* (u) '1. Fark etmek, dikkat etmek 2. Şüphelenmek, işkillenmek, kaygı duymak' (KTTTS, 46).

boqtampaz 'küfürbaz, ağzı bozuk' < *bokta-* 'küfretmek, sövme' (KTTTS, 91).

jağımpaz 'yağcı, dalkavuk, şaklaban' < *jaq-* 'yakmak, tutuşturmak' (KTTTS, 150).

jasampaz 'yaratıcı, yapıcı, üretken' < *jas-* (u) 'yapmak, etmek' (KTTTS, 166).

jattampaz 'güzel ezber yapan, ezber kabiliyeti olan' < *jatta-* 'ezberlemek' (KTTTS, 168).

jempaz '1. Açgözlü, obur 2. Rüşvetçi' < *je-* 'yemek' (KTTTS, 174).

jeñimpaz 'muzaffer, galip' < *jeñ-* (u) 'yenmek, üstün gelmek, zafer kazanmak' (KTTTS, 175).

juğımpaz 'girişken, sokulgan' < *juq-* '1. Bulaşmak 2. (yemek) Sindirmek, hazmetmek' (KTTTS, 185).

jürimpaz '1. Hızlı yürüyen 2. Çapkın' < *jür-* '1. Gitmek, yürümek 2. Dost olmak, flört etmek, çıkmak' (KTTTS, 190).

kelimpaz 'sık sık gelen, ayağı alışan' < *kel-* 'gelmek' (KTTTS, 226).

kelisimpaz ‘uzlaşmacı, barışçı’ < *kelis-* (u) ‘anlaşmak, sözleşmek , uyum sağlamak’ (KTTTS, 227).

könimpaz ‘kolay alışan, tez uyum sağlayan’ < *kön-* (u) ‘1. İkna olmak, kabul etmek, yapmaya razı olmak 2. Sabretmek, göğüs germek’ (KTTTS, 247).

külimpaz ‘güleç, çok gülen’ < *kül-* ‘gülmek’ (KTTTS, 257).

qubülpaz ‘değişken, kararsız’ < *qubil-* ‘1. Değişmek, renkten renge girmek 2. Değişken olmak, sabit olmamak’ (KTTTS, 329).

quwimpaz ‘bir şeyin ardına düşmeyi, bir şeyi takip etmeyi seven’ < *quw-* (v) ‘1. Birisinin ardına düşmek, kovalamak 2. Kovmak 3. Bir şeyin peşine düşmek, takipçisi olmak’ (KTTTS, 328).

qıdırımpaz ‘1. Gezmeyi çok seven, gezgin, gezegen 2. Çapkın’ < *qıdır-* (u) ‘1. Oturmaya gitmek 2. Gezmek, dolaşmak, hava almak 3. Kaçamak yapmak’ (KTTTS, 341).

qızımpaz ‘tez sinirlenen, asabi’ < *qız-* (u) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut ısısının, ateşin yükselmesi 3. Sarhoş olmak 4. (iş) Yoğunlaşmak kızışmak 5. Coşmak, ilham gelmek’ (KTTTS, 344).

qırımpaz ‘şık, bakımlı, temiz’ < *qır-* (u) ‘1. (saç, sakal vb.) Tıraş etmek 2. Kazağı ile kazımak’ (KTTTS, 351).

oylampaz ‘devamlı düşünce hâlinde olan, çok düşünen’ < *oyla-* ‘1. Düşünmek, muhakeme etmek 2. Tasalanmak, kaygılanmak’ (KTTTS, 407).

oynampaz ‘şakacı’ < *oyna-* ‘1. Oynamak, eğlenmek 2. Şaka yapmak, şakalaşmak’ (KTTTS, 408).

sayrampaz ‘çok konuşan, geveze, boşboğaz’ < *sayra-* ‘1. Ötmek, şakımak, şakramak 2. Güzel, dili sürçmeden, akıcı konuşmak 3. Durmadan konuşmak, çenesi düşmek’ (KTTTS, 460).

söylempaz ‘çok konuşan, geveze, lafazan’ < *söyle-* ‘1. Konuşmak, söylemek 2. Söylenmek’ (KTTTS, 489).

sınampaz ‘eleştirmeyi, tenkit etmeyi çok seven’ < *sına-* (u) ‘1. Denemek, tecrübe etmek, sınamak 2. Eleştirmek, tenkit etmek’ (KTTTS, 503).

talğampaz ‘zevkli, zevk sahibi, özenle seçen’ < *talğa-* ‘seçmek, seçici olmak, tercih etmek’ (KTTTS, 515).

tözümpaz ‘her türlü zorluğa dayanabilen, dayanıklı’ < *töz-* ‘dayanmak, direnmek, sabretmek’ (KTTTS, 547).

tüsinimpaz ‘bir şeyi tez anlayan çabuk kavrayan, zeki’ < *tüsin-* ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 566).

uğımpaz ‘zeki, anlayışlı, akıllı’ < *uq-* ‘anlamak, kavramak, bellemek’ (KTTTS, 581).

uqsatımpaz ‘bulup buluşturan’ < *uqsat-* ‘1. Benzetmek 2. İşi yoluna koymak’ (KTTTS, 584).

şagımpaz ‘şikâyet etmeyi seven (kimse), müzevir’ < *şaq-* (vı) ‘sızlanmak, şikayet etmek, dert yanmak’ (KTTTS, 620).

izdempaz ‘araştırma meraklısı, araştırmayı ve incelemeyi seven’ < *izde-* ‘aramak, bulmaya çalışmak’ (KTTTS, 669).

{-ımtal (-ımtal)}

önımtal ‘1. Bol ürün veren, verimli 2. Çabuk çoğalan’ < *ön-* ‘1. Bitmek, yeşermek 2. (iş) İyi, yaver gitmek, verimli olmak 3. Çoğalmak, türemek’ (KTTTS, 429).

ösımtal ‘1. Kısa sürede yetişen, gelişmeye elverişli 2. Oldukça gelişmiş’ < *ös-* ‘1. (saç, sakal vb.) Uzmak 2. Büyümek, olgunlaşmak’ (KTTTS, 433).

sezımtal ‘sezgi gücü yüksek olan’ < *sez-* ‘Sezmek, hissetmek’ (KTTTS, 477).

tözımtal ‘her türlü zorluğa dayanabilen, dayanıklı’ < *töz-* ‘dayanmak, direnmek, sabretmek’ (KTTTS, 547).

uğımtal ‘zeki, kavrayışlı, akıllı’ < *uq-* ‘anlamak, kavramak, bellemek’ (KTTTS, 581).

{-(ı)s, -(i)s}

aynalıs ‘dönemeç, viraj’ < *aynal-* ‘Belirli bir şeyin etrafında dönmek’ (KTTTS, 31).

aytıs ‘1. Saz şairlerinin deyişle tartışmaları, atışma 2. Tartışma, münazara’ < *ayt-* (u) ‘demek, söylemek’ (KTTTS, 32).

alqınıs ‘sık sık nefes alma’ < *alqın-* ‘nefes nefese kalmak’ (KTTTS, 42).

asığıs ‘acele ile, acil, acilen’ < *asıq-* ‘acele etmek’ (KTTTS, 53).

baylanıs (ı) ‘1. İlgi, ilişki, münasebet 2. Ulaşım, ulaşım işleri, irtibat, iletişim’ < *baylan-* ‘bağlanmak, düğümlenmek’ (KTTTS, 73).

barıs (u) ‘gidiş, yön, istikamet, tutulan yol’ < *bar-* ‘varmak, gitmek’ (KTTTS, 79).

batis ‘batı, garp’ < *bat-* ‘1. Batmak, dibe çökmek’ (KTTTS, 82).

bekinis ‘kale’ < *beğin-* ‘sağlamlaştırmak, güçlenmek, kuvvetlenmek’ (KTTTS, 86).

bölinis ‘bölünüş’ < *böl-* ‘bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 94).

buljımas ‘değişmez, kalıcı, sabit’ < *buljıma-* ‘yerinden kıpırdamamak, hareket etmemek’ (KTTTS, 98).

bulqınıs ‘çırpınma, debelenme’ < *bulqı-* ‘silkelemek, sarsmak, hırpalamak’ (KTTTS, 98).

burılıs ‘1. Kıvrım, kıvrıntı, dönemeç 2. Bir işin gelişim sürecinde değişikliğe uğraması, başkalaşım’ < *burıl-* ‘dönmek, çevrilmek, kıvrılmak’ (KTTTS, 99).

burıs ‘1. Bir ana yoldan ayrılan yolun başlangıç noktası, dönemeç, sapak 2. Doğru olmayan, yanlış’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek’ (KTTTS, 99).

dağdarıs ‘1. Şaşkınlık, ne yapacağını bilmeme 2. Zorluk, çaresizlik 3. Kriz, durgunluk’ < *dağdar-* ‘afallamak, şaşa kalmak, çaresiz kalmak, apışıp kalmak’ (KTTTS, 117).

demalı ‘tatil, dinlenme’ < *demal-* ‘dinlenmek’ (KTTTS, 124).

egıs ‘tarla, ekin’ < *ek-* ‘ekmek, dikmek’ (KTTTS, 136).

etıs ‘çatı, fiil çatısı’ < *et-* ‘yapmak, etmek’ (KTTTS, 147).

jayıls ‘mera, otlak, salmalık yayla’ < *jayıl-* ‘1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlanmak’ (KTTTS, 153).

jaltarıs ‘kurnazlık, hilekârlık’ < *jaltar-* ‘sözünde durmamak, sözünden dönmek’ (KTTTS, 158).

jañıls (ı) ‘yanlış, hata’ < *jañıl-* ‘1. Yanılmak, şaşırmak 2. Hata yapmak’ (KTTTS, 162).

jaratıls ‘1. Tabiat, yaratılış 2. Mizaç, yapı, karakter’ < *jarat-* (ı) ‘yaratmak, meydana getirmek, ortaya çıkarmak’ (KTTTS, 163).

jarıls ‘infilâk, patlama, patlayış’ < *jarıl-* ‘yarılmak, parça parça olmak’ (KTTTS, 165).

jarıs (ı) ‘yarışma, yarış, müsabaka’ < *jar-* (ıv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 165).

jelis ‘atın orta hızla koşması, yeliş’ < *yel-* ‘esmek’ (KTTTS, 174).

jeñilis ‘yenilme, yenilgi, mağlûbiyet’ < *jeñil-* ‘yenilmek, kaybetmek’ (KTTTS, 175).

jeñıs ‘zafer, galibiyet, başarı’ < *jeñ-* (ı) ‘yenmek, üstün gelmek, zafer kazanmak’ (KTTTS, 175).

jıyıls ‘toplantı, oturma’ < *jıyıl-* ‘yığılmak, toplanmak’ (KTTTS, 178).

jiynalı ‘toplantı, oturma’ < *jiynal-* ‘hazırlanmak, toplanmak’ (KTTTS, 178).

jügiris ‘koşuşturma’ < *jügir-* ‘koşmak’ (KTTTS, 188).

jüzis ‘yüzme’ < *jüz-* (v) ‘yüzmek’ (KTTTS, 189).

jüris ‘1. Yürüyüş 2. Hamle, atak’ < *jür-* ‘gitmek, yürümek’ (KTTTS, 190).

jıgıls ‘1. Yıkılış, düşüş 2. Yenilgi, mağlûbiyet’ < *jıgıl-* ‘1. Yıkılmak, düşmek. 2. Yenilmek, mağlûp olmak’ (KTTTS, 190).

jırtıs ‘1. Kumaş parçası, kumaşın yırtılmış parçası 2. Yaşlı kimselerin ölümünden

sonra onun yaşı kadar yaşama temennisi ile dağıtılan kumaş, kumaş parçası 3. Kız tarafına giderken damadın beraberinde götürdüğü hediyelik kumaş' < *jirt-* '1. Yırtmak 2. Toprağı sürmek' (KTTTS, 194).

keyis 'kırgınlık, dargınlık, küskünlük' < *keyi-* 'rencide olmak, üzülmek, sitem etmek, alınmak, kırılmak' (KTTTS, 224).

kelis (i) 'geliş' < *kel-* 'gelmek' (KTTTS, 227).

kemis '1. Eksik, yetersiz 2. Sakat, özürlü' < *kemi-* (u) 'azalmak, eksilmek' (KTTTS, 228).

keris (i) 'yay, kiriş' < *ker-* (v) 'germek' (KTTTS, 232).

keris (u) 'kavga, tartışma, çekişme, çatışma' < *ker-* (v) 'germek' (KTTTS, 232).

ketis 'gidiş, yöneliş' < *ket-* 'bir yere doğru yönelmek, gitmek' (KTTTS, 234).

kömis 'gömme, defnetme, defin' < *köm-* 'gömmek' (KTTTS, 247).

körinis '1. Görünüş, görüntü, görünüm 2. Olay, belirti 3. Bir perdenin dekor değişikliğiyle belirlenen alt bölümü 4. Sergi' < *körin-* '1. Görünmek 2. Olmak, tanınmak' (KTTTS, 251).

köterilis 'ayaklanma, isyan, başkaldırı' < *köteril-* 'yükselmek, kalkınmak' (KTTTS, 251).

küyzelis '1. Depresyon, üzüntü 2. Yorgunluk, bitkinlik' < *küyzel-* '1. Izdırap, acı çekmek 2. (savaşta) zorluk çekmek, perişan olmak' (KTTTS, 255).

kümis 'gümüş, sim' (KTTTS, 257) < Eski Türkçe *kümek* (gömmek, saklamak, gizlemek) ten küm-üş/ kümüş/gümüş' (Eyuboğlu, 1991: 302).

kündes '1. Kuma, ortak 2. Rakip, birbirini çekemeyen' < *künde-* (i) 'kıskanmak, haset etmek, çekememek, günülemek' (KTTTS, 258).

küñirenis 'dert, keder, üzüntü, gam' < *küñiren-* 'feryat etmek, ağlamak, sızlamak' (KTTTS, 259).

kürsinis 'içi çekiş, iç çekme' < *kürsin-* 'iç çekmek, ah çekmek, göğüs geçirmek' (KTTTS, 261).

kidiris 'durak, mola, duraksama' < *kidir-* 'biraz beklemek, oylanmak' (KTTTS, 262).

kijinis 'öfke, sinir, hiddet' < *kijin-* 'kızmak, öfkelenmek' (KTTTS, 262).

kiris (ı) 'gelir, kâr, kazanç' < *kir-* (u) '1. Girmek 2. Kar, girdi sağlamak 3. Yazılmak, kaydolmak' (KTTTS, 265).

kiris (u) 'ok atılan yayın iki ucu arasındaki esnek bağ, kiriş' < *kir-* (u) '1. Girmek 2. Kar, girdi sağlamak 3. Yazılmak, kaydolmak' (KTTTS, 265).

qağıs (u) ‘vurma (tele vurma, kapıyı vurma)’ < **qaq-** (v) ‘1. Çakmak 2. (kapıyı) Vurmak, tıklatmak’ (KTTTS, 269).

qayırılıs (u) ‘dönemeç, köşe’ < **qayır-** (ı) ‘1. Hayvanların yönünü değiştirmek, başka yöne sürmek 2. Bir şeyin kenarını kıvrırmak, bükmek’ (KTTTS, 276).

qaltaris ‘1. Siper, kuytu yer 2. Sır, giz, esrar’ < **qaltar-** ‘saklamak, gizlemek’ (KTTTS, 281).

qalis ‘çekimser, müstenkif, tarafsız’ < **qal-** (u) ‘1. Kalmak 2. Belirtilen miktarda bulunmak 3. Geç kalmak, gecikmek 4. Geri kalmak’ (KTTTS, 282).

qapılıs ‘beklenmeyen, umulmadık bir anda’ < **qapıl-** (u) ‘telâşlanmak, ne yapacağını bilememek’ (KTTTS, 289).

qaras (u) ‘bakış, nazar’ < **qara-** (u) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 293).

qarğıs ‘kargış, beddua, lanet, telin, ilenç’ (KTTTS, 294) < **karga-** ‘kötülemek, beddua etmek’ (Eyuboğlu, 1991: 378).

qarıs (ı) ‘parmaklar birbirinden uzak duracak biçimde gergin duran elde, başparmak ve serçe parmakların uçları arasındaki açıklık, karış’ (KTTTS, 297) < **qarı-** ‘ölçmek’ (Eyuboğlu, 1991: 380).

qatınas (ı) ‘irtibat, ilişki, münasebet’ < **qatına-** ‘gidip gelmek, uğramak’ (KTTTS, 302).

qiynalıs ‘zor durumda kalma, zorlanma’ < **qiynal-** ‘1. İstirap çekmek 2. Zorlanmak, zorluk çekmek 3. İhtiyaç duymak, yokluk, muhtaçlık çekmek’ (KTTTS, 307).

qiysayıs ‘eğilme, yan yatma, kaykılma’ < **qiysay-** ‘eğilmek, yan yatmak, kaykılmak’ (KTTTS, 307).

qiylıs (ı) ‘kavşak, yol ağzı’ < **qiyl-** ‘kıyılmak’ (KTTTS, 308).

qiys (ı) ‘eğri, eğik’ < **qiy-** (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308).

qozğalıs ‘1. İş, hareket 2. Dünyanın dönmesi 3. Ayaklanma, isyan, başkaldırı, boykot’ < **qozğal-** ‘kıpırdamak, kımıldamak’ (KTTTS, 311).

qoqıs ‘döküntü, süprüntü, çer çöp’ < **qoqi-** ‘saçılmak, çürümek’ (KTTTS, 313).

goldanı ‘kullanma, faydalanma’ < **goldan-** ‘kullanmak, istifade etmek’ (KTTTS, 314).

qonıs ‘1. Obanın bulunduğu, yerleştiği mahal, yayla 2. İkamet, mekân, daire’ < **qon-** ‘bir yere, yaşamak için yerleşmek’ (KTTTS, 317).

qoparılıs ‘patlama, infilâk’ (KTTTS, 319) < **qoparıl-** ‘koparılmak’ (Yüce, 1984: 172).

qorğanıs ‘savunma, müdafaa, siper’ < **qorğan-** (u) ‘1. Korunmak, sakınmak 2.

Korkmak, ürkmek, çekinmek' (KTTTS, 320).

qosılıs 'birçok şeyin karışımından elde edilen karışım, ecza' < *qosıl-* '1. Eklenmek, katılmak, iştirak etmek, ilave olmak 2. Kavuşmak, evlenmek' (KTTTS, 323).

qubılıs '1. Değişim, olay (tabiat, toplum için) 2. İnsanların iç dünyaları ve bedenlerindeki değişim' < *qubil-* 'değişmek, renkten renge girmek' (KTTTS, 329).

quyılıs 'bir akarsuyun denize veya göle döküldüğü yer, munsap, ağız' < *quyıl-* 'dökülmek, boşaltılmak' (KTTTS, 331).

qulşınıs 'hamle, girişim, atılım' < *qulşın-* 'bir işe istekle sarılmak' (KTTTS, 333).

qurılıs '1. Yapı, kuruluş, inşaat 2. Sistem, yapı, tarz' < *qurıl-* 'kurulmak, oluşmak' (KTTTS, 339).

qıdırıs 'gezi, yürüyüş' < *qıdır-* (u) '1. Oturmaya gitmek 2. Gezmek, dolaşmak, hava almak' (KTTTS, 341).

qıljiyıs 'gelişigüzel yatma, uzanma' < *qıljiy-* 'yorgunluktan, bitkinlikten gelişigüzel uzanmak' (KTTTS, 345).

qınjılıs 'rencide olma, kırılma, alınma durumu' < *qınjıl-* 'alınmak, gönül koymak, kırılmak, üzülmek' (KTTTS, 348).

lepiris 'palavracılık, gevezelik' < *lepir-* 'çok konuşmak, gevezelik etmek' (KTTTS, 358).

müdiris 'durma, duraklama' < *müdir-* 'duraksamak, tereddüt etmek' (KTTTS, 389).

mızğımas 'sağlamlık, dayanıklılık, sarsılmazlık' < *mızğıma-* 'yerinden hareket etmemek, sabit olmak, kakılıp kalmak' (KTTTS, 391).

minis 'binek, binit (at vb.)' < *min-* (u) 'binmek' (KTTTS, 394).

nalıs 'darılma, kırılma' < *nalı-* 'dertlenmek, kederlenmek' (KTTTS, 396).

oynas 'oynaş, metres' < *oyna-* 'oynamak, eğlenmek' (KTTTS, 408).

oyıs (ı) 'çukur, girinti' < *oy-* (u) '1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak' (KTTTS, 409).

oqtalıs 'atılım, atılış' < *oqtal-* 'bir şey söylemeye, yapmaya yeltenmek' (KTTTS, 410).

opınıs 'pişmanlık, nedamet' (KTTTS, 415) < *opin-* 'pişman olmak, nedamet duymak' (QÄTS, 2011: M-O 711).

otırıs '1. Oturma 2. Parti, eğlence 3. Toplantı, oturum' < *otur-* 'oturmak' (KTTTS, 421).

özgeris ‘değişiklik, değişme, değişim’ < **özger-** ‘değişmek, farklılaşmak, başkalaşmak’ (KTTTS, 424).

ökşeles ‘yaşıt, emsal’ < **ökşele-** ‘1. Topuklarına basarak yürümek 2. Takip etmek, peşinden ayrılmamak’ (KTTTS, 426).

öndiris ‘sanayi, endüstri, üretim’ < **öndir-** ‘üretmek, çıkarmak’ (KTTTS, 428).

öris (i) ‘1. Hayvanların otladığı otu bol yer, otlak 2. Bilgi düzeyi, dünya görüşü 3. Soy, sülale, hısım, akraba’ < **ör-** (u) ‘1. (hayvanlar) Otlığa çıkmak, yayılmak, atlamak 2. Hep birden, topluca hareket etmek’ (KTTTS, 432).

öris (u) ‘dokunacak ipin uzunluğu’ < **ör-** (u) ‘(saç, ip, kamçı vb.) örmek’ (KTTTS, 432).

ötis ‘hak, geçmiş ve harcanmış emek’ < **öt-** (u) ‘geçmek’ (KTTTS, 434).

sazaris ‘sinirlilik, asabiyet’ < **sazar-** ‘donakalmak, donup kalmak, put kesilmek’ (KTTTS, 459).

sayıs (i) ‘müsabaka, yarışma, yarış’ < **say-** (u) ‘bir sonuca ulaşmak, karara varmak’ (KTTTS, 460).

saqtanıs ‘sakınma, korunma, tedbirli olma’ < **saqtan-** ‘saklanmak, korunmak, muhafaza edilmek’ (KTTTS, 461).

sandalıs ‘avarelik, boş dolaşma’ < **sandal-** (u) ‘başıboş, avare, beyhude dolaşmak’ (KTTTS, 466).

sarsılıs ‘özlemle, hasretle bekleme’ < **sarsıl-** ‘gözleri yolda kalmak, hasret çekmek’ (KTTTS, 470).

sarılıs ‘uzun süre bekleme, hasret çekme, yol gözlemek’ < **sarıl-** (u) ‘hasret çekmek, beklemek, gözlemek’ (KTTTS, 470).

sezinis ‘sezgi, sezi’ < **sezin-** ‘1. Sezmek, duymak, hissetmek 2. Bilincinde olmak, idrak etmek’ (KTTTS, 477).

sekiris ‘atlama’ < **sekir-** ‘sıçramak, atlamak’ (KTTTS, 478).

soğıs (i) ‘savaş, muharebe, harp’ < **soq** ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 484).

soyıs ‘kesilecek hayvan, kesimlik’ < **soy-** (u) ‘(hayvan) kesmek, yüzmek’ (KTTTS, 485).

soqtığıs (i) ‘çarpişma, çatışma’ < **soqtıq-** ‘1. Çarpışmak, tokuşmak 2. Sataşmak, belaya bulaşmak’ (KTTTS, 485).

sögis ‘kınama cezası’ < **sök-** (u) ‘paylamak, azarlamak, sövmek’ (KTTTS, 488).

suranıs ‘istek, talep, arzu’ < **sura-** ‘1. Sormak, öğrenmek istemek 2. Rica etmek, istemek’ (KTTTS, 494).

süyis (u) ‘1. Öpüş, öpme 2. Aşk’ < **süy-** ‘1. Öpmek 2. Âşık olmak, sevmek’ (KTTTS, 496).

sürinis ‘1. Tökezleme, sürçme 2. Yanılgı, hata’ < **sürin-** ‘1. Tökezlemek, düşeyazmak. 2. Yanılmak, hata yapmak’ (KTTTS, 498).

silkinis ‘1. Silkiniş, silkinme 2. Uyanış, intibah’ < **silkin-** ‘sarsılmak, silkinmek’ (KTTTS, 507).

tabıs (ı) ‘1. Kâr, gelir, kazanç, fayda 2. Ulaşılan bir başarı, elde edilen muvaffakiyet’ < **tap-** (ıv) ‘1. Bulmak 2. Kazanmak, kâr sağlamak’ (KTTTS, 510).

talas (ı) ‘1. Belirli bir konudaki fikir ayrılığı, fikir kavgası, tartışma, polemik 2. Çekişme, münakaşa, dalaş 3. Eşit, denk 4. Şüpheli, tartışmalı, çözümsüz’ < **tala-** ‘1. (köpek, kurt vb.) Dişlemek, ısırarak, dalamak 2. (arı, sinek vb.) Sokmak, iğnesini batırmak, ısırarak. 3. Soymak, yağmalamak, talan etmek’ (KTTTS, 515).

talpınıs ‘1. Girişim, teşebbüs 2. Belirli bir amaç doğrultusunda heyecanla çalışma, gayret gösterme, uğraşma, didinme’ < **talpın-** ‘1. Hareket etmek, yönelmek 2. Bir amaca ulaşmak için aşırı arzu duymak, gayret etmek, heyecanla uğraşmak, didinmek’ (KTTTS, 516).

tamsanıs ‘imrenilen, hayranlık duyulan iş’ < **tamsan-** ‘ağzının suyu akmak, imrenmek, hayran kalmak’ (KTTTS, 517).

tanıs ‘tanış, tanıdık, bildik’ < **tanı-** ‘tanımak, teşhis etmek’ (KTTTS, 519).

tañdanıs ‘hayret, şaşkınlık’ < **tañdan-** ‘şaşmak, hayrete düşmek’ (KTTTS, 519).

tapsırıs ‘sipariş, ısmarlama’ < **tapsır-** ‘1. Bir işi bir kimseye verme, yükleme, sorumluluğuna verme 2. Teslim etmek, vermek’ (KTTTS, 520).

tartılıs ‘çekim’ < **tartıl-** ‘(su) Çekilmek, azalmak’ (KTTTS, 523).

tartıs ‘çekişme, mücadele, münakaşa, atışma, dalaşma, tartışma, polemik’ < **tart-** ‘kendine çekmek’ (KTTTS, 523).

tebirenis ‘heyecan, coşku’ < **tebiren-** ‘heyecanlanmak, coşmak’ (KTTTS, 529).

tekseris ‘kontrol, denetim, revizyon’ < **tekser-** ‘kontrol etmek, denemek’ (KTTTS, 531).

terbelis ‘1. Sallanma, kımıldanma, hareket etme 2. Titreşim’ < **terbel-** ‘sallanmak, kımıldamak, ırganmak’ (KTTTS, 534).

toytarıs ‘taarruzu püskürtme, geriye çekilmek zorunda bırakma’ < **toytar-** ‘durdurmak, hızını kesmek, geri çektiirmek’ (KTTTS, 539).

toqtalıs ‘durma, duraklama, duraklayış , ara verme’ < **toqta-** ‘durmak, duraklamak’ (KTTTS, 540).

tolğanıs ‘insanın derin düşüncelere dalmış olma durumu, tefekküre dalma’ < **tolğan-**

‘etrafılıca düşünmek; hayallere dalmak, derin düşüncelere dalmak’ (KTTTS, 542).

tolqınıs ‘insanın içindeki kıpırdanma, heyecan, duygulanma’ < *tolqı-* ‘heyecanlanmak; duygulanmak’ (KTTTS, 542).

töbeles (ı) ‘kavga, dövüş’ < *töbele-* ‘tepelemek, üst üste vurmak, tekmelemek’ (KTTTS, 547).

töñkeris ‘devrim, inkılâp, ihtilâl’ < *töñker-* ‘1. Çevirmek, altını üstüne getirmek 2. Devirmek, ayak altına almak’ (KTTTS, 548).

tuwıs ‘1. Akraba 2. Dost, arkadaş’ < *tuw-* (ıı) ‘1. Doğmak 2. Doğurmak’ (KTTTS, 552).

turıs ‘duruş, bir noktada hareketsiz olarak durma’ < *tur-* ‘durmak, dikilmek’ (KTTTS, 557).

tüzilis ‘yapı, oluşum, kuram’ < *tüz-* (ıı) ‘dizmek, kurmak, oluşmak’ (KTTTS, 560).

tüñilis ‘ümitsizlik, karamsarlık, bedbinlik’ < *tüñil-* ‘umudunu kesmek, inancını kaybetmek’ (KTTTS, 563).

tüstenis ‘öğle yemeği yeme’ < *tüsten-* (ıı) ‘öğle yemeğini yemek’ (KTTTS, 565).

turbanıs ‘çaba, gayret, ceht’ < *turban-* ‘çabalamak, gayret etmek, çırpınmak’ (KTTTS, 569).

tigis ‘dikiş’ < *tig-* ‘1. Dikmek 2. Çadır ve benzeri nesneleri kurmak, oturulacak hâle getirmek’ (KTTTS, 571).

tirkés (ıı) ‘terkip, izafet, öbek’ < *tirke-* ‘1. Koşmak, eklemek 2. Kaydetmek, kayıt yapmak’ (KTTTS, 575).

tirkés (ııı) ‘arka arkaya olan, sıralı, dizili’ < *tirke-* ‘1. Koşmak, eklemek 2. Kaydetmek, kayıt yapmak’ (KTTTS, 575).

titirkenis ‘titreyiş, titreşim, algılama’ < *titirken-* ‘ürpermek, tüyleri diken diken olmak’ (KTTTS, 576).

uğınıs ‘anlayış, kavrayış, feraset’ < *uğın-* ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 581).

uqsas ‘benzer, özdeş’ < *uqsa-* ‘andırmak, benzemek’ (KTTTS, 584).

umtılıs ‘çaba, gayret, atılım, hamle’ < *umtıl-* ‘1. İleri atılmak, atılım yapmak, hamle etmek 2. Belli bir amaca ulaşmak için çalışmak, çabalamak’ (KTTTS, 585).

urıs (ıı) ‘1. Savaş, harp, muharebe 2. Kavga, çekişme’ < *ur-* ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 586).

usınıs ‘teklif, öneri’ < *usın-* ‘teklif etmek, önermek, uygun görmek’ (KTTTS, 588).

utilıs ‘yenilgi, yenilme, kaybetme, mağlûp olma’ < *util-* ‘yenilmek, mağlûp olmak’ (KTTTS, 589).

utıs ‘1. Galip gelme, yenme 2. Kazanç, ikramiye’ < *ut-* (*ı*) ‘kazanmak, yenmek, ütmek, utmak’ (KTTTS, 589).

üderis ‘acele, hızlı hareket’ < *üder-* ‘iltica etmek, apar topar göçmek’ (KTTTS, 593).

üzilis ‘1. Ara, fasıla, kesinti 2. Teneffüs < *üzil-* ‘koparılmak, kopmak, kesilmek’ (KTTTS, 594).

üykelis ‘sürtüşme’ < *üyke-* ‘sürtmek, sürmek’ (KTTTS, 595).

üles (*ı*) ‘pay, hisse, üleş’ < *üle-* ‘üleştirmek, paylaşmak, bölüştürmek’ (KTTTS, 597).

şabis (*ı*) ‘1. (at için) Koşma 2. At yarışı 3. Hız, sürat’ < *şap-* (*ı*) ‘dörtmala, dolu dizgin gitmek’ (KTTTS, 619).

şağılıs (*ııı*) ‘(ışık) aksederek parlama’ < *şağıl-* (*ıı*) ‘(göz) Güneş ışığından kamaşmak’ (KTTTS, 620).

şayqalıs ‘1. Sarsıntı, çalkantı, sallantı 2. Siyası çalkantı, karışıklık, değişim’ < *şayqal-* ‘1. Sallanmak 2. Silkinmek’ (KTTTS, 621).

şayqas (*ı*) ‘1. Kanlı savaş, çatışma 2. Münakaşa, tartışma, çekişme, mücadele’ < *şayqa-* ‘sallamak, silmek’ (KTTTS, 621).

şalis (*ıı*) ‘çelme takma’ < *şal-* (*ıı*) ‘çelmek, çelme takmak’ (KTTTS, 626).

şatis (*ı*) ‘1. Düğüm, boğum 2. İlgi, alâka, bağlantı 3. Melez, kırma (deve) 4.

Akrabalık bakımından yakınlığı olan kişi’ < *şat-* (*ııı*) ‘sıkı bağlamak’ (KTTTS, 633).

şeginis ‘çekilme, geri dönme’ < *şegin-* ‘geri çekilmek’ (KTTTS, 635).

şüyilis ‘saldırı, hücum’ < *şüyil-* ‘1. (yırtıcı kuş) Ok gibi fırlamak 2. Dik dik bakmak, azarlamak’ (KTTTS, 649).

şiyelenis (*ıı*) ‘gerginlik, kargaşa’ < *şiyelen-* ‘meselenin zorlaşması, dolaşık ve karışık olması’ (KTTTS, 639).

şığıs (*ı*) ‘1. Doğu, şark 2. Doğuda yaşayanlar, doğulular’ < *şıq-* (*ıı*) ‘çıkma’ (KTTTS, 651).

şığıs (*ıı*) ‘(mahsul) Bitme, yetiştirme, çıkma’ < *şıq-* (*ıı*) ‘çıkma’ (KTTTS, 651).

şığıs (*ııı*) ‘gider, masraf, harcama’ < *şıq-* (*ıı*) ‘çıkma’ (KTTTS, 651).

şığıs ‘(şığıs septik) uzaklaşma, ayrılma, çıkma, ablatif hâli’ < *şıq-* (*ıı*) ‘çıkma’ (KTTTS, 651).

ırğalıs ‘sallanma, sallanış, salınma, ırganma’ < *ırğal-* ‘sallanmak, sallana sallana gitmek, salınmak’ (KTTTS, 665).

ışqınıs ‘var gücünü, bütün gücü kullanılarak yapılan hareket’ < *ışqın-* ‘bütün gücünü vermek, tüm gücünü kullanmak, var gücüyle bir şeyi yapmaya çalışmak’ (KTTTS, 667).

izdenis ‘arayış, araştırma’ < *izde-* ‘aramak, bulmaya çalışmak’ (KTTTS, 669).

irkilis ‘tereddüt, duraksama, aralık’ < **irkil-** ‘tereddüt etmek, duraksamak, irkilmek’ (KTTTS, 671).

irkis ‘1. Kıvrım, büküm 2. Pürüz, engebe’ < **irk-** ‘çekinmek, tereddüt etmek’ (KTTTS, 671).

{-ış, -iş, -ş}

ayanış ‘esirgeme, acıma duygusu’ < **ayan-** (u) ‘isteksiz, gönülsüz çalışmak’ (KTTTS, 59).

alaş ‘1. Kazak Türklerine verilen eski ad 2. Eski Kazak kabilelerinin kullandığı slogan 3. Memleket, millet, halk.4. Kazakistan’da, 1917-1919 yıllarında Kazak aydınlarının kurduğu ilk siyasi parti’ (KTTTS, 40) < **ala-şı** (QTQES, 1966: 30).

aldanış ‘avunç, avunma, teselli’ < **aldan-** ‘aldanmak, kanmak’ (KTTTS, 41).

atqış ‘nişancı’ < **atqı-** ‘1. Fıskırmak 2. Fırlamak, atılmak’ (KTTTS, 54).

burış (ı) ‘köşe’ < **bur-** ‘burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek’ (KTTTS, 99).

bürkeniş ‘sargı, örtü’ < **bürke-** ‘örtmek, bürümek, kapamak, sarmak’ (KTTTS, 101).

bılğanış ‘1. Kirli, pis, murdar, mülevves 2. Tiksindirici, ahlâksız’ < **bılğa-** ‘kirletmek, pisletmek’ (KTTTS, 102).

jalinış ‘yalvarma, yakarma’ < **jalin-** (u) ‘yalvarmak, yakarmak’ (KTTTS, 158).

jastanış ‘başa koyulan yastık, baş yastığı’ < **jastan-** ‘yaslanmak, dayanmak’ (KTTTS, 166).

jerkeniş ‘nefret, tiksinti’ < **jerken-** ‘iğrenmek, tiksirmek’ (KTTTS, 175).

jiyreniş ‘iğrenti, iğrenç, tiksirme’ < **jiyren-** (ı) ‘iğrenmek, tiksirmek, ikrah etmek’ (KTTTS, 178).

jubanış ‘avuntu, teselli’ < **juban-** ‘avunmak, teselli olmak’ (KTTTS, 185).

keriş ‘susuzluktan çatlamış olan toprak’ < **ker-** (vı) ‘germek’ (KTTTS, 232).

kögarış ‘çimen, yeşillik’ < **köger-** ‘1. Mavi renge bürünmek, mavileşmek 2. Yeşermek, yeşillenmek 3. Küflenmek 4. Morarmak’ (KTTTS, 242).

küyeleş ‘kirli, pasaklı, pis’ < **küyele-** ‘1. İşlemek, karartmak 2. Karalamak, iftira atmak, iftira etmek’ (KTTTS, 255).

qarış ‘adım’ (KTTTS, 298) < **qarı-** ‘ölçmek’ (Eyuboğlu, 1991: 380).

qorğanış ‘1. Sığınak 2. Himayeci, hami’ < **qorğan-** (u) ‘1. Korunmak, sakınmak 2. Korkmak, ürkmek, çekinmek’ (KTTTS, 320).

quwanış ‘1. Sevinç 2. Sevinç kaynağı’ < **quwan-** ‘sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak’ (KTTTS, 325).

qızğanış ‘haset, kıskanma’ < **qızğan-** ‘kıskanmak, güzülemek, haset etmek’ (KTTTS, 342).

maqtanış ‘övgü, övünç’ < *maqtan-* (*u*) ‘övnmek, kendini övmek, temeddüh etmek’ (KTTTS, 365).

oranış ‘örtü’ < *oran-* ‘sarınmak’ (KTTTS, 416).

ökiniş ‘pişmanlık, nedamet’ < *ökin-* ‘pişman olmak, nedamet duymak’ (KTTTS, 426).

ötiniş ‘arzu, istek, rica’ < *ötin-* ‘istemek, rica etmek, istirham etme’ (KTTTS, 434).

sağınış ‘özlem, hasret’ < *sağın-* ‘özlemek, göreceği gelmek, göresi gelmek’ (KTTTS, 458).

süyeniş ‘1. Dayanak, destek 2. Koruyucu, kollayıcı’ < *süyen-* ‘1. Dayanmak, yaslanmak 2. Bir şeyi esas tutmak, bir şeye dayanmak’ (KTTTS, 496).

süyünüş ‘sevinç, kıvanç’ < *süyin-* ‘sevinmek, memnun olmak, hayran olmak’ (KTTTS, 496).

tayanış ‘1. Dayanak, destek 2. Kollayıcı, destek, hami’ < *tayan-* ‘dayanmak’ (KTTTS, 526).

töseniş ‘1. Evde zemine serilen kilim, şilte, döşek, keçe vb. 2. Büyükbaş hayvanların altına serilen saman vb. şeyler’ < *tösen-* ‘döşenmek’ (KTTTS, 549).

tınış ‘1. Sessiz sakin 2. Rahat, sakin, huzurlu’ < *tın-* ‘1. Bitmek, tamamlanmak,

son bulmak 2. Dinmek, yatışmak, sakinleşmek’ (KTTTS, 569).

tirenış ‘1. Direk 2. Destek, dayanak’ < *tiren-* ‘dayanmak’ (KTTTS, 575).

şömuş ‘1. Çömçe, kepçe 2. Kepçe, kazaratar’ (KTTTS, 645) < *çöm-* ‘dalmak, çimmek’ (Gülensoy, 2007: 253).

{-k, -q (-ik, -ıq)}

ayrıq ‘yol ağzı, yol ayrımı’ < *ayır-* (*u*) ‘ayırarak, bölmek’ (KTTTS, 32).

aqsaq ‘aksak, topal’ < *aqsa-* ‘1. Aksamak, hafif topallamak 2. Gereği gibi yürümek, geri kalmak, aksamak’ (KTTTS, 36).

artıq ‘1. Fazla, artık 2. Daha iyi, daha üstün, yeğ’ < *art-* ‘1. Yükleme, birisine bir vazife vermek, görevlendirmek 2. Çoğalmak, bollaşmak, bereketlenmek’ (KTTTS, 51).

arıq ‘arık, zayıf, sıksa’ < *arı-* ‘zayıflamak, arık olmak’ (KTTTS, 51).

awıq ‘1. Bir tarafa yatık 2. bazen, ara sıra’ < *aw-* ‘1. (bir taraf) kaymak, ağmak 2. Belli bir miktarı aşmak 3. Göçmek, yer değiştirmek’ (KTTTS, 57).

aşıq ‘1. Açık. 2. Boş, açık (yer alan) 3. Bulutsuz, açık (hava) 4. Açık belirgin’ < *aş-* ‘açmak’ (KTTTS, 58).

alıq ‘haraç, savaş tazminatı’ < *al-* (*u*) ‘4. Kazanç elde etmek, kâr sağlamak 6. İstila

etmek, hakimiyet altına almak' (KTTTS, 43).

bezek 'bezek, süs' < *beze-* 'süslemek, nakışlamak' (KTTTS, 84).

bölik 'öbek, parça' < *böl-* '1. Bölmek, ayırmak 2. Gruplara bölmek, sınıflandırmak' (KTTTS, 94).

buyruq 'buyruk, emir, ferman' < *buyır-* 'emretmek, buyurmak' (KTTTS, 97).

buzıq 'yaramaz, sefih, uçar' < *buz-* 'bozmak' (KTTTS, 97).

bulaq (ı) 'bulak, pınar, kaynak, memba' < *bulaq* < *bula-* 'akmak' (Doerfer, 1965: 355).

burqaq 'kar fırtınası, boran' < *burqa-* 'rüzgâr) kar veya toprağı savurmak' (KTTTS, 99).

buwnaq 'vezin, ölçü' < *buwna-* 'sert buğulanmış, bağlı' (KTTTS, 96).

bülik 'isyan, ayaklanma, baş kaldırı' < *bül-* 'yurtta bozulmak, çökmek, ortadan kalkmak, yıkılmak' (KTTTS, 101).

bıqsıq '1. Duman 2. Çöp 3. Art düşünce, kötü niyet' < *bıqsı-* '1. Duman çıkarmak, tütme 2. Kötü niyetli, içten pazarlıklı olmak' (KTTTS, 102).

bilbıraq 'ezik, ezilmiş, bingıl bingıl' < *bilbıra-* 'çok pişip ezilmek, helmelenmek' (KTTTS, 102).

biljıraq '1. Çamur, balçık 2. Boş, anlamsız, söz, laf' < *biljıra-* '1. Gönülsüz, isteksiz olmak 2. Islanmak 3. Ezilmek 4. Lüzumsuz ve yersiz konuşmak' (KTTTS, 102).

bilik 'bilim, bilgi' < *bil-* 'bilmek, anlamak, öğrenmek' (KTTTS, 103).

bitik 'gür, sık (ot)' < *bit-* 'yetişmek, büyüme, bitmek' (KTTTS, 105).

domalaq 'yuvarlak' < *domala-* 'yuvarlanmak' (KTTTS, 128).

elek '1. Elek 2. Elekten geçirme' < *ele-* (ı) 'elekten geçirmek, elemek' (KTTTS, 138).

emizik 'emzik' < *emiz-* 'emzirmek' (KTTTS, 139).

esirik (ı) 'deli, aptal' < *esir-* (ı) '1. kendini beğenmek, büyüklenmek 2. Sarhoş olmak, esrimek' (KTTTS, 146).

jabıq (ı) '1. Kapalı, örtülü 2. Gizli, saklı' < *jap-* (ı) 'örtmek, kapatmak' (KTTTS, 149).

jazıq (ı) 'ova, yazı' < *jaz-* (ı) '1. Yaymak, sermek 2. Düzeltmek, doğrultmak' (KTTTS, 151).

jazıq (ı) 'suç, kabahat, günah' < *jaz-* (ı) '1. Yazmak 2. Alnında yazılmış olmak' (KTTTS, 151).

jaynaq 'rengârenk, renkli' < *jayna-* 'parlamak, pırıl pırıl olmak, çeşitli

renklere bürümek, canlanmak' (KTTTS, 153).

jalaq (i) '1. Dudak çatlaması 2. Yağır, yara izi' < **jala-** (u) '1. Yalamak 2. Sıyırmak 3. (ayaz) yüzü yakmak' (KTTTS, 155).

jalaq (u) 'çorak toprak' < **jala-** (u) '1. Yalamak 2. Sıyırmak 3. (ayaz) yüzü yakmak' (KTTTS, 155).

jalpıldaq 'çabuk tutuşan çalı çırpı, odun' < **jalpıl-da-** 'alevlenmek' (KTTTS, 157).

jaltıraq '1. Parlak 2. Anlamsız, manasız' < **jaltıra-** 'parlamak, ışıldamak' (KTTTS, 158).

jañğıruq 'yankılanma, aksiseda' < **jañğır-** 'yankılanmak' (KTTTS, 161).

japırıq '1. Bir tarafına yatık, eğik 2. Kısa boylu, bodur' < **japır-** '1. Ezmek, çığnemek, devirmek, dağıtmak 2. Yok etmek, ezip geçmek, bozguna uğratmak' (KTTTS, 162).

jarıq (i) 'ışık, nur, aydınlık' < **jar-** (iv) '1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak' (KTTTS, 164).

jarıq (u) 'çatlak, yarık, çatlamış' < **jar-** (iv) '1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak' (KTTTS, 164).

jastıq (i) 'yastık' < **jasta-** 'yaslanmak, dayanmak, başının altına yastık veya başka bir şey koyup yatmak' (KTTTS, 167).

jatıq '1. Düz, yassı, yatık 2. Yatkın, eğilimli' < **jat-** (u) 'yatmak, uzanmak' (KTTTS, 168).

jekirik 'kızma, bağırıp çağırma' < **jekir-** 'azarlamak, paylamak, tekdir etmek' (KTTTS, 172).

jelkildek '(rüzgar) sallanan, dalgalanan' < **jelkilde-** 'sallanmak, dalgalanmak' (KTTTS, 173).

jerik 'kadınların hamile iken canlarının bir şey istemesi, aşerme' < **jeri-** (u) 'aşermek' (KTTTS, 176).

jetik 'iyi bilen, erbab, ehil' < **jet-** '1. Varmak, ulaşmak, erişmek 2. Amacına ulaşmak 3. Yetmek, kâfi gelmek' (KTTTS, 177).

jiynaq '1. Toplam (sayı, rakam) 2. Bir ya da bir kaç yazarın eserlerini içeren dizi, külliyat' < **jiyna-** 'toplamak, yığmak' (KTTTS, 178).

josiq (i) 'kanlı savaş, kırıgın' < **josı-** '1. Kitle hâlinde hareket etmek 2. (sıvılar) şiddetle ve çok akmak 3. Hızla geçmek' (KTTTS, 182).

josiq (u) '1. Âdet, töre, örf 2. Gidişat, yön 3. Kural, kaide' < **josı-** '1. Kitle hâlinde hareket etmek 2. (sıvılar) şiddetle ve çok akmak 3. Hızla geçmek' (KTTTS, 182).

jumıq 'çekik, yumuk, kısık (göz)' < **jum-** (u) '(yumruk) yummak, sıkamak' (KTTTS, 187).

juwıq (ı) ‘ölü yıkama merasimi’ < juw- ‘yıkamak’ (KTTTS, 184).

jıbırlaq (u) ‘yerinde duramayan, kıpır kıpır’ < jıbırla- ‘kımıldamak, kıpırdamak’ (KTTTS, 190).

jıltıraq ‘ışılıtlı, parlak’ < jıltıra- ‘parlamak, pırıldamak, ışıldamak’ (KTTTS, 192).

jıraq ‘uzak, ırak’ (KTTTS, 194) < yıramak ‘(uzaklaşmak, ayrılmak) tan ıra-k/ ırak. Anadolu halk ağzında yırak, yıramak-yırmak’ (Eyuboğlu, 1991: 332).

jırtıq ‘yırtık’ < jırt- ‘yırtmak’ (KTTTS, 194).

jırıq ‘yırtık, kesik’ < jır- (u) ‘yırtmak, çizmek, tırmalamak’ (KTTTS, 194).

zıpıldaq ‘dedikoducu, kovcu’ (KTTTS, 203) < zıpılda ‘hızlı hızlı konuşmak’ (QÄTS, 2011: J-K 174).

iyzek ‘yavaş, ağır, aheste aheste (yürüyüş)’ < iye- ‘başını sallamak, eğmek’ (KTTTS, 206).

ıylek ‘alay, aşağılama’ < ıyle- ‘1. Deriyi tabaklamak 2. Yoğurmak 3. Çiğnemek, ezmek 4. Çile çektiirmek, eziyet etmek’ (KTTTS, 207).

kekirik ‘geğirti’ < kekir- ‘geğirmek’ (KTTTS, 225).

kemik (u) ‘biraz eksik, eksikçe’ < kemi- (u) ‘azalmak, eksilmek’ (KTTTS, 228).

kertik ‘kertik, oyuk’ < kert- ‘kertmek, kertik açmak’ (KTTTS, 232).

kesik ‘kesik, kesilmiş’ < kes- ‘1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek 2. Üstünden ya da ortasından geçmek 3. Hadım etmek 4. Sünnet etmek’ (KTTTS, 233).

ketik ‘1. Gedik, rahne 2. Eksik dişli, gedik’ < ket- ‘1. Bir yere doğru yönelme, gitmek 2. Bir yerden veya bir işten ayrılmak 3. Tüketilmek, harcanmak 4. Geçmek, ilerlemek (saat)’ (KTTTS, 234).

köbik ‘köpük’ (KTTTS, 241) < köp (çok, hep) ten köpürmek, çoğalmak artmak, köprü-k/ köpüg- köpük’ (Eyuboğlu, 1991: 436).

köñirsik ‘ağır koku’ < köñirsi- ‘pis pis koku peyda olmak’ (KTTTS, 248).

körük (ı) ‘körük’ (KTTTS, 250) < kör- ‘üfleme, yel vermek’ (Eyuboğlu, 1991: 437).

körük (u) ‘güzellik, nefaset, yakışıklılık’ < kör- (u) ‘1. Görmek 2. Buluşmak, görüşmek, karşılaşmak 3. Başından geçmek, tecrübe etmek 4. Kınamak, suçlamak 5. Saymak, içinde değerlendirmek, tanımak’ (KTTTS, 250).

küzek ‘koyun kırım zamanı’ < küze- ‘1. Kırkmak 2. Tıraş etmek’ (KTTTS, 254).

küyrek ‘cesaretsiz, çekingen yumuşak huylu’ < küyre- ‘1. Bozulmak, çökmek,

ortadan kalkmak, yıkılmak, imha olmak 2. Kendini içten içe yiyip bitirmek' (KTTTS, 255).

küyük (ı) '1. Yanık 2. Yangın yeri 3. Yakınış, kaygı, dert, ızdırap' < küy- (ıı) '1. Yanmak, tutuşmak 2. İçi kan ağlamak' (KTTTS, 256).

kürek 'kürek' < küre- (ıı) 'küremek, kürelemek' (KTTTS, 260).

kürjik 'kambur, çıkık' < kürji- 'kocaman olmak, kabarmak' (KTTTS, 260).

kibirtik 'yavaş, ağır yürüyüş' < kibirt- 'yavaş yürümek' (KTTTS, 262).

kirbik 'ince, kalın olmayan' < kirbiy- 'zayıflamak, sıskalaşmak' (KTTTS, 263).

qabıq 'kabuk, zar' (KTTTS, 267) < kap- 'kapmak, kab-uk/ kabuk (kaplayan, kapıp kuşatan, saran, bir kap gibi içine alan)' (Eyuboğlu, 1991: 358).

qazıq '1. Kazık 2. Direk' < qaz- (ııı) '1. Kazmak 2. Tırmalamak, kazımak 3. Aslını, kökünü çok detaylı araştırmak' (KTTTS, 272).

qayıq 'kayık sandal' < kay- 'kaymak' (KTTTS, 276).

qaynaq 'kaynar, kaynamış' < qayna- '1. Kaynamak 2. Pişmek, haşlanmak 3. (hava) çok sıcak olmak, kavurmak, yakmak 4. Çok miktarda bulunmak' (KTTTS, 274).

qayraq 'bileği, eğe, kayrak' < qayra- '1. Bilemek, keskinleştirmek 2.

Güçlendirmek, cesaretlendirmek 3. Kışkırtmak, tahrik etmek' (KTTTS, 274).

qaqırıq 'balgam, tükürük' < qaqır- 'balgam çıkarmak' (KTTTS, 278).

qalaq '1. Faraş 2. Mala' < qala- (ıı) '(kerpiç, tuğla) örmek' (KTTTS, 279).

qaltıraq 'çabuk üşüyen, titrek' < qaltıra- '1. Titremek 2. Donmak, üşümek 3. Korkudan titremek 4. Sinirden, öfkeden titremek 5. Cimrilik yapmak' (KTTTS, 281).

qalıq 'arkada, geride kalan' < qal- (ıı) '1. Kalmak 2. Belirtilen miktarda bulunmak 3. Geç kalmak, gecikmek 4. Geri kalmak' (KTTTS, 282).

qañsıq '1. Çok kuru 2. Güneşten solup eskiyen' < qañsı- '1. Kurumak 2. Dili damağı kurumak' (KTTTS, 287).

qaraq (ıı) 'gözün karası' < qara- (ııı) 'bakmak, göz atmak' (KTTTS, 291).

qaraq (ııı) 'doyumsuz, obur, açgözlü' < qara- (ııı) 'bakmak, göz atmak' (KTTTS, 291).

qarmaq 'olta' < qarma- (ıı) 'bir şeyi tutmak, kavramak' (KTTTS, 295).

qarıq (ı) 'karlı bir alana bakma sonucu kamaşmış göz, karık' (KTTTS, 297) < kar- 'arkın suyu çoğalmak, taşmak' (Eren, 1999: 213).

qarıq (u) ‘ark, karık’ (KTTTS, 297) < kar- ‘arkin suyu çoğalmak, taşmak’ (Eren, 1999: 213).

qasıq ‘kaşık’ < *kası*- (ı) ‘vücudun kaşınan bölgesini tırnakla ovma, kaşımak’ (KTTTS, 299).

qawdıraq ‘sararmış, kurumuş’ < *qawdıra*- ‘sararmak, kurumak, solmak’ (KTTTS, 303).

qatıq (ı) ‘1. Ayran 2. Süzme yoğurt’ < *qat*- (v) ‘sulu yemeklere süt veya yoğurt katmak’ (KTTTS, 301).

qatıq (u) ‘yemeğin lezzetini arttırmak için katılan et, yağ, süt vb. maddeler, katık’ < *qat*- (v) ‘sulu yemeklere süt veya yoğurt katmak’ (KTTTS, 301).

qatırlaq ‘katır kutur eden’ < *qatırla*- ‘katır kutur etmek’ (KTTTS, 302).

qaşıq ‘uzak, ırak’ < *qaş*- ‘uzaklaşmak’ (KTTTS, 305).

qoqsıq ‘eski püskü (eşyalar), çer çöp, döküntü’ < *qoqsı*- ‘saçılmak, çürümek’ (KTTTS, 313).

qoqırsıq ‘çöp, çer çöp’ < *qoqırsı*- ‘eşyaları, düzensiz, uygunsuz bir şekilde dağıtmak’ (KTTTS, 313).

qoldıraq ‘şişmiş, kabarmış deri’ < *qoldıra*- ‘kabarmak, su toplamak, şişmek’ (KTTTS, 315).

qoñırsıq ‘yanık kokusu’ < *qoñırsı*- ‘yanık kokusu gelmek, yanık kokmak’ (KTTTS, 319).

qopsıq ‘yumuşak, kabarık, hafif’ < *qopsı*- ‘toprağı çapalamak; yünü çırpma’ (KTTTS, 319).

qorıq (ı) ‘1. Hayvancılığa elverişli otlu, sulak yer, otlak 2. Çayır, yoncalık 3. Avlanması, baltalanması vs. yasak orman’ < *qorı*- ‘korumak’ (KTTTS, 322).

qudıq ‘kuyu’ (KTTTS, 330) < *quy/qud*- (Iskakov, 1966: 132).

quwnaq ‘1. Dinç, zinde 2. Tez, hızla, çabucak’ < *quwna*- ‘1. İstirahat etmek, dinlenmek 2. Kuvvetlenmek, toparlanmak. 3. Canlanmak, güzelleşmek, tazelenmek’ (KTTTS, 327).

quwraq ‘kavrulmuş, kurumuş, kurak’ < *quwra*- ‘1. Kurumak, solmak, sararmak 2. Yok olmak, ortadan kaybolmak’ (KTTTS, 327).

quraq (ı) ‘deri ve kumaş parçası, kıyıntı’ < *qura*- ‘1. Kumaş ve deri parçalarını bir araya getirerek dikmek 2. Bir şeyleri bir araya getirmek, toplamak, kurmak’ (KTTTS, 336).

quraq (u) ‘1. Su kenarlarında yetişen taze ot, yeşil kamış 2. Yeni yetme, çocuk’ < *qura*- ‘1. Kumaş ve deri parçalarını bir araya getirerek dikmek 2. Bir şeyleri bir araya getirmek, toplamak, kurmak’ (KTTTS, 336).

qurğaq ‘1. Kurumuş, kuru 2. Yağışsız, kurak 3. Kuru (öksürük) 4. Boş, fuzulî (konuşma)’ < **qurğa-** ‘1. Kurumak 2. Ağzı kurumak’ (KTTTS, 338).

qursaq ‘1. Kursak, karın 2. Rahim 3. Çocuk, evlât’ < **qursa-** ‘çembere almak, sarmak’ (KTTTS, 338).

qurıq ‘1. Atları yakalamakta kullanılan, ucuna ip bağlanmış uzun sırık 2. Hilekârlık, düzenbazlık’ < **qur-** (vı) ‘1. Kurmak, yapmak 2. Tutmak, asmak, yerleştirmek’ (KTTTS, 339).

qusıq ‘kusmuk, kay’ < **qus-** (u) ‘kusmak, istifra etmek’ (KTTTS, 340).

qutırıq ‘delirmiş, kudurmuş, azmış (insan)’ < **qutır-** ‘kudurmak’ (KTTTS, 341).

qılpiq (ı) ‘belli belirsiz, hayal meyal görünme’ < **qılpi-** ‘çok keskin olmak, keskinleşmek’ (KTTTS, 346).

qılpiq (u) ‘hafif, ince kar’ < **qılpi-** ‘çok keskin olmak, keskinleşmek’ (KTTTS, 346).

qırjuq ‘1. Buruşuk, kırışik 2. İnatçı, aksi, direngen’ < **qırjiy-** ‘1. Kırışmak, buruşmak 2. Beğenmemek, hoşlanmamak’ (KTTTS, 349).

qısıq ‘gözü normalden küçük, kısık, çekik’ < **qıs-** (u) ‘kıstırmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 352).

qıtırmaq ‘kıtırdayan, çıtırdayan’ < **qıtırla-** ‘kıtırdatmak, kütürdetmek, çıtırdatmak’ (KTTTS, 353).

qıyıq (ı) ‘kıyık, kıyım’ < **qiy-** (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak 3. Yolu kesip geçmek’ (KTTTS, 308).

qıyıq (u) ‘kıyılmış, kesilmiş’ < **qiy-** (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak 3. Yolu kesip geçmek’ (KTTTS, 308).

loqsıq ‘mide bulantısı, kusma hissi’ < **loqsı-** ‘midesi bulanmak’ (KTTTS, 359).

mojiq ‘aşınmış, körelmiş, zedelenmiş’ < **moji-** ‘yorulmak, bitkin düşmek, mecali kalmamak’ (KTTTS, 382).

mujiq (u) ‘kemirilmiş’ < **muji-** ‘1. Kemiği kemirmek 2. Başının etini yemek’ (KTTTS, 385).

muzdaq ‘1. Buz tutmuş, buzlamış yer 2. Dağın buzlu zirvesi, buzul’ < **muzda-** ‘donmak’ (KTTTS, 386).

müñsik ‘pis kokan, kokuşmuş’ < **müñsi-** ‘(kötü koku) etrafa yayılmak’ (KTTTS, 390).

mirjuq ‘yüzünü ekşiten, buruşturan (kimse)’ < **mirji-** ‘yüzünü kırıştırmak, büzmek, buruşturmak’ (KTTTS, 392).

ozıq ‘1. İlerici 2. Zaman bakımından ileride 3. Özel, farklı’ < **oz-** ‘1. Başarılı

olmak, ileri geçmek, öne çıkmak 2. (vakit) ilerlemek, geçmek' (KTTTS, 406).

oynaq 'oyun yeri, uygun yer, alan' < *oyna-* 'oynamak, eğlenmek' (KTTTS, 408).

oyuq 'oyuk, delik' < *oy-* 'kazmak, eşmek, oymak' (KTTTS, 409).

opırıq 'dişi düşmüş' < *opır-* 'kırmak, yıkmak, bozmak' (KTTTS, 415).

osqırıq 'atın burnundan çıkardığı ses' < *osqır-* '(at bir şeyden ürktüğünde) burnundan ses çıkarmak' (KTTTS, 419).

otaq '1. Yabanî otlardan temizleme, ayıklama işi 2. Ekin içindeki yabanî otlar' < *ota-* 'yabanî otları ayıklamak' (KTTTS, 419).

öksik '1. Hıçkırık 2. Dert, elem, keder, ızdırap' < *öksi-* 'hıçkırarak, içini çekerek ağlamak, ıklamak' (KTTTS, 425).

ökirik 'böğürtü' < *ökir-* '1. Böğürmek 2. Hüngür hüngür ağlamak, bağırmak' (KTTTS, 426).

ölik '1. Ceset, naaş 2. Leş 3. Elinden iş gelmeyen, beceriksiz' < *öl-* 'ölmek, vefat etmek' (KTTTS, 427).

örık '1. Kayısı 2. Erik' (KTTTS, 432) < *er-* 'olgunlaşmak, gelişmek, yetişmek' (Eyuboğlu, 1991: 238).

ösik 'uzamış, büyümüş' < *ös-* '1. (saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak' (KTTTS, 433).

ötirik 'yalan, aldatma, uydurma' (KTTTS, 434) < *öt-* 'geçmek' (öt-ür-ük) (Gülensoy, 2007: 676).

pısıq '1. Eğirilerek iyice sağlamlaştırılan (ip, urgan) veya sıkıca bastırılan (keçe) 2. Becerikli, açık göz, uyanık, hamarat' < *pısı-* (*ı*) '1. İpi sıkıca eğirmek 2. Pişmek, olgunlaşmak' (KTTTS, 446).

salıq 'vergi' < *sal-* (*ıv*) '1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak 3. Göndermek, yollamak' (KTTTS, 464).

sanaq '1. Sayım 2. Nüfus sayımı' < *sana-* (*ı*) 'saymak, hesaplamak' (KTTTS, 466).

sandıraq '1. Sayıklama 2. Saçma sapan konuşma, boş söz' < *sandıra-* 'yorulmak, bitkin düşmek' (KTTTS, 466).

sarıq (*ı*) 'it sidiği' < *sarı-* (*ı*) 'işemek' (KTTTS, 470).

sasıq '1. Kokmuş, kokuşmuş 2. Art niyetli' < *sası-* '1. Bozulmak, kokmak 2. (ter, içki vb.) kötü kokmak' (KTTTS, 471).

sezik 'şüphe, kuşku' < *sez-* 'sezmek, hissetmek' (KTTTS, 476).

sergek '1. Uykusu hafif, uyanık 2. Dinç, çevik, canlı' < *sergi-* 'canlanmak, dinç olmak' (KTTTS, 480).

siyrek '1. Seyrek 2. Ara sıra, bazen, seyrek' < *siyre-* 'seyrekleşme, seyrelmek' (KTTTS, 483).

suwdıraq ‘1. Hışırtılı, hışılıtlı 2. Palavracı, boşboğaz’ < **suwdıra-** ‘1. Hışırdamak, fışırdamak 2. Boşboğazlık etmek’ (KTTTS, 491).

suwıq ‘1. Soğuk 2. Soğuk (kimse)’ < **suwı-** ‘soğumak’ (KTTTS, 492).

suraq ‘soru, sual’ < **sura-** ‘sormak, öğrenmek istemek’ (KTTTS, 494).

süyek ‘1. Kemik 2. Çadırın iskeletini oluşturan çubuklar 3. Naaş, ceset 4. Soy, nesep, kök’ < **süye-** ‘1. Desteklemek, dayamak 2. Kollamak, desteklemek’ (KTTTS, 495).

sızıq ‘1. Çizgi, hat 2. Yüzde, alında oluşan kırıxıklık 3. Alın yazısı, kader 4. Dert, keder, sızı’ < **sız-** (u) ‘çizmek’ (KTTTS, 500).

sılaq ‘harç, sıva’ < **sıla-** (i) ‘bir yapının duvarlarına sıva vurmak, sıvamak’ (KTTTS, 502).

sıltıq ‘hafif topal, aksak kimse’ < **sıltı-** ‘hafifçe topallamak, aksayarak basmak, aksamak’ (KTTTS, 502).

sınaq ‘1. Deney, kontrol 2. Sınav, imtihan’ < **sına-** (u) ‘1. Denemek, tecrübe etmek, sınamak 2. Eleştirmek, tenkit etmek’ (KTTTS, 503).

sınıq (i) ‘1. Kırık, sınık 2. Kırıntı, kırık’ < **sin-** (uu) ‘kırılmak, parçalanmak’ (KTTTS, 504).

sınıq (u) ‘1. Kırılan, kırılmış, parçalanmış 2. Hüzünlü, üzgün 3. Kibar, edepli, nezaketli’ < **sin-** (uu) ‘kırılmak, parçalanmak’ (KTTTS, 504).

sırğaq (i) ‘soğuk havalarda yerde oluşan kaygan, ince buz tabakası’ < **sırğı-** ‘kaymak, hızlı gitmek, patinaj yapmak’ (KTTTS, 506).

sırğanaq ‘1. Buz pateni, sahası 2. Geçici, kalımsız, fâni 3. Kaygan, kaygın, kayıcı’ < **sırğana-** ‘1. Kaymak 2. Akıp geçmek, gitmek 3. Geçici, kalımsız, fâni olmak’ (KTTTS, 506).

tayğanaq ‘1. Kaygan, kaygın, kayağan 2. Dönek, kaypak’ < **tayğana-** ‘kaymak’ (KTTTS, 512).

taysaq ‘çekingen, korkak, ürkek, cesaretsiz (kimse)’ < **taysa-** ‘çekinmek, korkmak, cesaret edememek, gözü kesmemek’ (KTTTS, 512).

tamızıq ‘çalı çırpı, çıra’ < **tamız-** (uu) ‘alevlendirmek, tutuşturmak’ (KTTTS, 518).

tanıq ‘malum olmayan, meçhul’ < **tanı-** ‘tanımak, teşhis etmek’ (KTTTS, 518).

tantıq ‘ağızına geleni söyleyen, geveze, boşboğaz (kimse)’ < **tantı-** ‘yersiz konuşmak, gevezelik yapmak, boşboğazlık etmek’ (KTTTS, 518).

taraq ‘tarak’ < **tara-** (u) ‘(saç, sakal vb.) taramak’ (KTTTS, 521).

tesik (i) ‘delik, deşik’ < tes- ‘delmek, delik açmak’ (KTTTS, 536).

tesik (u) ‘delinmiş, delikli, deliği olan’ < tes- ‘delmek, delik açmak’ (KTTTS, 536).

toziq ‘eski püskü, eski’ < toz- (u) ‘köhneleşmek, eskimek, yıpranmak’ (KTTTS, 539).

tolğaq ‘1. Doğum sancısı 2. Çok düşündürülen mesele, heyecan, tedirginlik’ < tolğa- ‘1. Sallayarak çevirmek, döndürmek 2. Söylemek, şakımak 3. Bir konuda derin düşüncelere dalmak 4. Çiğnemedi yemek, yutmak’ (KTTTS, 541).

toluq (i) ‘eksik olmayan, tam’ < tol- ‘1. Dolmak 2. Belirli bir yaşa gelmek 3. Etlenmek, semirmek’ (KTTTS, 542).

toluq (u) ‘1. Dolu, dolmuş 2. Balık etli, dolgun (kimse)’ < tol- ‘1. Dolmak 2. Belirli bir yaşa gelmek 3. Etlenmek, semirmek’ (KTTTS, 542).

tompaq ‘1. Şişkin, çıkıntılı, kabarık 2. Yersiz, uygunsuz’ < tompay- ‘şişmek, kabarmak’ (KTTTS, 543).

topıraq ‘toprak’ (KTTTS, 544) < topra- ‘kurumak, katılaşmak’ (Eyuboğlu, 1991: 665).

töseq ‘1. Döşek, yatak 2. Sedir’ < töse- ‘1. Döşemek, sermek 2. Kulağını dayayıp dinlemek’ (KTTTS, 549).

tuwlaq ‘1. Üzerinde yün çırpma ya da oturmak için kullanılan kurutulmuş, hayvan postu 2. Çok binilmiş, zayıf at’ < tuwla- ‘1. (at) Şahlanmak, şaha kalkmak 2. Öfkelenmek, sinirlenmek 3. (dalga) Kıyıyı dövmek’ (KTTTS, 551).

tunıq ‘temiz, berrak, duru’ < tun- ‘1. Berraklaşmak, durulaşmak 2. Gönle dolmak, içi kaplamak 3. Çokça bulunmak, kaplamak’ (KTTTS, 555).

tüzik ‘1. Düz, doğru dürüst 2. Hiçbir yeri bozulmamış, pürüzsüz, kusursuz’ < tüz- (u) ‘dizmek, kurmak, oluşmak’ (KTTTS, 560).

tükirik ‘tükürük’ < tükir- ‘tükürmek’ (KTTTS, 562).

tüleq ‘1. (kuş) Tüy dökme, atma 2. (kartal yavrusu) Büyüyüp uçacak hâle gelme 3. Genç kuşak, yeni nesil 4. Mezun’ < tüle- ‘1. (hayvan) Tüy atmak 2. (deri) Pul pul dökülmek 3. Yenilenmek, canlanmak, güzelleşmek’ (KTTTS, 562).

tünek ‘1. Zifirî karanlık 2. Dert, sıkıntı, zorluk’ < tüne- ‘1. Gecelemek 2. Türbede gecelemek, türbede geceleyerek evlialardan medet ummak’ (KTTTS, 563).

türik (i) ‘1. Asya ve Doğu Avrupa da yaşayan, Türkçe'nin çeşitli lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse, Türk 2. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan

kimse' (KTTTS, 565) < *tür-* 'türeme, üreme, doğma bildiren kök' (Eyuboğlu, 1991: 678).

türik (*u*) 'kalkık, kaldırılmış, katlanmış, dürülmüş' < *tür-* (*u*) '1. Sıvamak, kıvırmak 2. Dağıtmak, yarmak, bölmek' (KTTTS, 565).

tüsik 'düşük, düşük olan, cenin' < *tüs-* (*v*) 'inmek, düşmek' (KTTTS, 565).

tüsinik '1. Görüş, fikir 2. Bilgi, açıklama' < *tüsin-* 'anlamak, kavramak' (KTTTS, 566).

tütek 'tipi' < *tüte-* 'tipilenmek, tipiye çevirmek' (KTTTS, 566).

tüşkirik 'hapşırık, aksırma' < *tüşkir-* 'hapşırık, aksırmak, tıksırmak' (KTTTS, 566).

tımırşık '1. Esintisiz; boğucu, bunaltıcı 2. Konuşmayan, ağzını açmayan' < *tımırst-* '(hava) Rüzgârsız, durgun ve bunaltıcı olmak, yaprak kıpırdamamak' (KTTTS, 568).

tınşık (*i*) 'sessiz, sakin, durgun' < *tınşı-* 'rahatlamak, huzura kavuşmak, sakinleşmek' (KTTTS, 568).

turnaq '1. Tırnak 2. Pençe, tırnak' < *turna-* (*u*) 'tırmalamak; tırnaklamak' (KTTTS, 570).

tilek '1. Dilek, arzu 2. Rica, istek talep' < *tile-* 'dilemek, istemek' (KTTTS, 573).

tilik 'dilinmiş, kesilmiş' < *til-* (*u*) 'dilmek, doğramak, dilimlemek' (KTTTS, 574).

tirek '1. Direk 2. Destek, dayanak' < *tire-* 'diremek, dayamak' (KTTTS, 575).

uzaq (*u*) '1. Uzak, ırak 2. Uzun süren, uzun süreli' < *uza-* '1. Uzaklaşmak, ıraklaşmak 2. (zaman, mevsim) Uzaklaşmak' (KTTTS, 582).

untaq 'toz, zerre, kırıntı' (KTTTS, 586) < *unta-* 'parçalamak, ufak parçalar hâline getirmek' (QÄTS, 2011: T-U 729).

uşıq (*i*) 'genellikle dudakta çıkan; korku, hastalık ve ruhsal bunalımlar sonucu beliren kabarcık, uçuk' < *uş-* (*u*) '1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak' (KTTTS, 590).

üzik (*u*) 'ip, urgan vb. şeylerin kesik, kopuk olduğu yer' < *üz-* '1. Koparmak, çekip almak 2. Kesmek, durdurmak, bırakmak' (KTTTS, 594).

üyik 'yığıntı, yığın' < *üy-* (*u*) 'bir araya getirmek, yığmak' (KTTTS, 596).

ülbirek 'hafif, yumuşak, ince, zarif' < *ülbire-* '1. Yumuşacık olmak 2. İncecik, hafif olmak' (KTTTS, 597).

üldirek 'çok yumuşak, ipince' < *üldire-* 'incelmek, eskimek, yırtılmak' (KTTTS, 597).

üskirik (i) ‘şiddetli rüzgâr, ayaz’ < *üskir-* ‘(ayaz, rüzgar) Şiddetlenmek, etkisi artmak’ (KTTTS, 600).

üskirik (u) ‘bir çeşit üflemeli çalgı’ < *üskir-* ‘(ayaz, rüzgar) Şiddetlenmek, etkisi artmak’ (KTTTS, 600).

üsik ‘1. Don 2. Soğuktan donma, uyuşma’ < *üsi-* ‘üşümek, donma’ (KTTTS, 601).

şabıq ‘bitkilerin kök kısmındaki toprağı çapa ile çapalama, kabartma, yumuşatma’ < *şap-* (u) ‘keskin bir aletle kesmek, biçmek’ (KTTTS, 619).

şıjuq ‘1. Etin yağı kavru olarak çıkarıldıktan sonra arta kalan kısmı 2. Mihnet, meşakkat, zorluk’ < *şiji-* ‘1. Kızarmak, kavrulmak 2. (güneş) ısıtmak’ (KTTTS, 652).

şıtmaq ‘sinirli, asabi, aksi’ < *şıtına-* ‘1. Çatlamak, yarılmak 2. (el, ayak) çatlamak, yarılmak 3. Arası açılmak, araya soğukluk girmek’ (KTTTS, 656).

şiyraq ‘1. Sert, sıkı, katı 2. Sağlam, dinç, zinde 3. Çevik, atik’ < *şiyra-* ‘1. Olgunlaşmak, kıvama gelmek 4. Zindeleşmek, dinçleşmek 6. Büyümek, gelişmek’ (KTTTS, 640).

şirik ‘1. Çürük 2. Elinden iş gelmeyen, sünepe, beceriksiz, sümsük’ < *şiri-* ‘bozulmak, çürümek’ (KTTTS, 657).

ıbrısıq ‘çöp, çer çöp’ < *ıbrısı-* ‘gelişigüzel, düzensiz, dağınık olmak’ (KTTTS, 661).

ızğırıq ‘soğuk rüzgâr’ < *ızğır-* ‘sert, şiddetli esmek’ (KTTTS, 662).

ırğaq (ı) ‘1. Ritim, tempo 2. Sallanma, ırganma’ < *ırğa-* ‘sallamak, silkelemek, ırgalamak’ (KTTTS, 665).

ırğaq (u) ‘yırtıcı kuşları eğitirken bir ucu kazığa, diğer ucu kuşun ayağına bağlanan ip’ < *ırğa-* ‘sallamak, silkelemek, ırgalamak’ (KTTTS, 665).

ırğaq (ıv) ‘rahvan yürüyüş (at)’ < *ırğa-* ‘sallamak, silkelemek, ırgalamak’ (KTTTS, 665).

ısqırıq ‘1. Düdük 2. ısıklık’ < *ısqır-* ‘ısıklık çalmak, ısıklık sesi çıkarmak’ (KTTTS, 666).

isik ‘şişkinlik, kabarıklık’ < *is-* ‘şişmek’ (KTTTS, 672).

{-qalaq, -kelek, ğalaq, -gelek}

küygelek ‘sinirli, asabi’ < *küy-* ‘çok sinirli olmak, stres olmak’ (KTTTS, 254).

qaşqalaq ‘kaçamak yolu arayan, kaçamağa sapan, devamlı kaçan’ < *qaş-* (ı) ‘1. Kaçmak 2. Bir şeyi yapmak istememek, kaytarmak 3. Ortadan kaybolmak’ (KTTTS, 305).

qoyqalaq ‘kabadayılık, dikleşme’ < *qoy-* ‘çarpmak, vurmak’ (KTTTS, 312).

sasqalaq ‘şaşkın, sersem’ < *sas-* ‘şaşırmak, şaşmak’ (KTTTS, 471).

uşqalaq ‘hafif, hoppa, havai, uçan’ < *uş-* (*u*) ‘1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak’ (KTTTS, 589).

{-m (-(i)m, -(i)m)}

aydam ‘sürülen, bellenen toprağın bir kısmı’ < *ayda-* ‘toprağı sürmek’ (KTTTS, 30).

ayırım ‘fark’ < *ayır-* (*u*) ‘ayırarak, bölmek’ (KTTTS, 34).

aynalım ‘dönüşüm, dolaşım, sirkülasyon, deveren’ < *aynal-* ‘belirli bir şeyin etrafında dönmek’ (KTTTS, 31).

alım ‘1. Vergi 2. Rüşvet’ < *al-* (*u*) ‘2. Bir şeyi sahiplenmek, kazanmak 3. Bir yere kabul etmek, almak 4. Kazanç elde etmek, kâr sağlamak’ (KTTTS, 43).

bağım ‘(hayvan) besleme, bakım’ < *baq-* ‘(hayvan) bakmak, beslemek, gütmek’ (KTTTS, 71).

baylam (*i*) ‘düğüm, boğum 2. Deste, bağlam, hevenk’ < *bayla-* ‘bir şeyi ipe bağlamak’ (KTTTS, 73).

baylam (*u*) ‘çözüm, karar’ < *bayla-* ‘bir şeyi ipe bağlamak’ (KTTTS, 73).

bayım ‘hayat tecrübesi’ < *bayı-* ‘1. Zenginleşmek, malı mülkü çoğalmak 2. (içerik) zenginleşmek, derinleşmek’ (KTTTS, 74).

basım ‘1. Bol, çok 2. Üstün, güçlü, sağlam’ < *bas-* (*u*) ‘1. Adımlamak,

basmak 2. Bir şeyin üzerine bastırmak, ezmek’ (KTTTS, 81).

bawızdam ‘hayvanların kesildiği çene altı, boyun arası yer, kesim noktası’ < *bawızda-* ‘boğazlamak, kesmek’ (KTTTS, 82).

bekim (*i*) ‘çözüm, sonuç, karar’ < *beki-* ‘karara varmak’ (KTTTS, 86).

bekim (*u*) ‘sağlam, kuvvetli’ < *beki-* ‘güçlenmek, pekişmek’ (KTTTS, 86).

boljam ‘tahmin, yorum, faraziye, varsayım’ < *bolja-* ‘tahmin yürütmek, yorumlamak’ (KTTTS, 91).

bölüm ‘1. Bölüm, departman 2. Bölüm, kısım 3. Askerî birlik, tim’ < *böl-* ‘bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 94).

bilim ‘bilgi, bilim, ilim’ < *bil-* ‘bilmek, anlamak, öğrenmek’ (KTTTS, 103).

bitim ‘1. uzlaşma, anlaşma 2. Vücut yapısı, fizik, insanı tabîî yapısı’ < *bit-* ‘1. Bitmek, tükenmek 2. Hazır hâle gelmek 3. İyileşmek 4. Yetişmek, büyümek, bitmek 5. Ortaya çıkmak, peyda olmak’ (KTTTS, 105).

jazım ‘1. Talihsizlik, şanssızlık 2. Ecel, ölüm’ < *jaz-* (*u*) ‘1. Yazmak 2. Alnında yazılmış olmak’ (KTTTS, 151).

jayılım ‘mera, otlak, salmalık yayla’ < *jayıl-* ‘1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlanmak’ (KTTTS, 153).

janasım ‘eğilim, meyil, yatkınlık’ < **janas-** ‘1. Yanaşmak, yaklaşmak 2. Birisiyle yakın ilişki kurmak’ (KTTTS, 159).

jarım ‘1. Yarım 2. Sakat, özürlü 3. Yarım akıllı, deli, aptal’ < **jar-** (iv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 165).

jem ‘yem’ < **je-** ‘yemek’ (KTTTS, 174).

jöndem ‘doğru, uygun, işe yarar’ < **jönde-** ‘tamir etmek, ayarlamak 2. Düzeltmek’ (KTTTS, 183).

juğım ‘yemeğin besin değeri, kalori’ < **juq-** ‘1. Bulaşmak 2. (yemek) sindirmek, hazmetmek’ (KTTTS, 185).

julum ‘bir demet, bir tutam’ < **jul-** ‘1. Çekmek, yolmak, sökmek, koparmak 2. (kadın) Başka bir kimsenin saçını başını yolmak’ (KTTTS, 186).

jutum ‘yudum’ < **jut-** (u) ‘1. Yutmak 2. Hazmetmek, sindirmek 3. Yok etmek, ortadan kaldırmak’ (KTTTS, 188).

julum ‘1. Nehrin, gölün, çayın buz tutmayan kısmı 2. Uzun av ağı 3. Kurnaz, açığözü, düzenbaz’ < **jılı-** (i) ‘ısınmak, ılmak, ılınmak’ (KTTTS, 192).

jırum (i) ‘kolana veya eyere bağlanan parça, sıırım’ < **jır-** (u) ‘1. Yırtmak, çizmek, tırmalamak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 194).

jırum (u) ‘yırtilan, çizilen’ < **jır-** (u) ‘1. Yırtmak, çizmek, tırmalamak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 194).

iygerim ‘bir işi bütün ayrıntıları ile bilme, uzman olma’ < **iyger-** ‘belli bir işin yöntemlerine vakıf olmak, becermek, kavramak’ (KTTTS, 205).

iylanım ‘inanç, dünya görüşü’ < **iylan-** ‘inanmak, güvenmek, itimat etmek’ (KTTTS, 207).

iyirim ‘girdap, burgaç, anafor’ < **iyir-** (i) ‘1. Eğirmek 2. Hayvanları bir yere toplamak 3. Aşık oyununda aşığı sallayıp atmak 4. Konuşarak dikkatleri üzerine çekmek’ (KTTTS, 212).

kelisim ‘1. Sözleşme, anlaşma, antlaşma, pakt 2. Rıza, tasvip 3. Uygunluk, uygun düşme, uyum’ < **kelis-** (u) ‘anlaşmak, sözleşmek, uyum sağlamak’ (KTTTS, 227).

kesim (i) ‘hüküm, karar, yargı’ < **kes-** ‘1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek 2. Üstünden ya da ortasından geçmek 3. Hadım etmek 4. Sünnet etmek’ (KTTTS, 233).

kesim (u) ‘kesilmiş, dilimlenmiş’ < **kes-** ‘bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek’ (KTTTS, 233).

keşkim ‘akşam üstü, akşama doğru’ < **keşkir-** ‘geç olmak’ (KTTTS, 235).

keşirim ‘af, özür, bağışlama’ < *keşir-* ‘affetmek, bağışlamak’ (KTTTS, 235).

kiyim ‘giyim, elbise, giysi, libas’ < *kiy-* ‘giymek’ (KTTTS, 237).

kögiljim ‘mavimsi, maviye yakın’ < *kögilji-* ‘mavileşmek’ (KTTTS, 242).

köktem ‘ilkbahar, bahar’ < *kökte-* (ı) ‘1. Yeşermek 2. Yetişmek, gelişmek, büyümek’ (KTTTS, 244).

körkem ‘güzel, yakışıklı, görkemli, haşmetli, süslü’ (KTTTS, 249) < *körk-* ‘göze gelen, göze görünen, gözle ilgili’ (Eyuboğlu, 1991: 292).

körim ‘1. İstiklal, gelecek, ati 2. Bela, kötülük’ < *kör-* (ıı) ‘1. Görmek 2. Buluşmak, görüşmek, karşılaşmak 3. Başından geçmek, tecrübe etmek’ (KTTTS, 250).

küzem ‘güzün koyun kırkma zamanı, güzün kırkılan yün’ < *küze-* ‘1. Kırkmak 2. Tıraş etmek’ (KTTTS, 254).

kümiljim ‘kendine güvenmeyen, çekingen’ < *kümilji-* ‘düşüncesini tam olarak ifade edememek’ (KTTTS, 257).

kütim ‘bakım, özen’ < *küt-* ‘1. Beklemek 2. Ağırlamak, ikramda bulunmak 3. Bakmak, gütmek’ (KTTTS, 261).

qaynatım ‘(bir qaynatım) bir kaynatımlık, bir defalık’ < *qaynat-* ‘kaynatmak, pişirmek, başlamak’ (KTTTS, 274).

qaytarım ‘1. İade edilmiş, geri verilmiş 2. Mahsul’ < *qaytar-* ‘1. İade etmek, geri göndermek, geri vermek 2. Sürünün yönünü değiştirmek 3. Kur’an surelerini tekrar tekrar okumak’ (KTTTS, 275).

qoyılım ‘tiyatro oyunu, temsil, gösteri’ < *qoyıl-* ‘1. Koyulmak 2. Tertiplemek’ (KTTTS, 312).

qoqım ‘kırıntı, kırık’ < *qoqı-* ‘darmadağın olmak, saçılmak’ (KTTTS, 313).

qonım ‘giyimin vücuda oturması, yakışması’ < *qon-* ‘(elbise) vücuda tam oturmak’ (KTTTS, 317).

quwırım ‘bir kavurmalık’ < *quwır-* (ı) ‘kavurmak’ (KTTTS, 328).

quram ‘1. Kadro, kurul, heyet 2. Yapı, bünye, bileşim’ < *qura-* ‘1. Kumaş ve deri parçalarını bir araya getirerek dikmek 2. Bir şeyleri bir araya getirmek, toplamak, kurmak’ (KTTTS, 337).

qurılım ‘yapı, bünye, kuruluş’ < *qurıl-* ‘kurulmak, oluşmak’ (KTTTS, 339).

qurım (ı) ‘kurum bağlanmış, islenmiş keçe’ < *qur-* (vı) ‘kurmak, yapmak’ (KTTTS, 339).

qısım ‘1. Basınç 2. Baskı, eziyet, zorluk’ < *qıs-* (ıı) ‘kıstırmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 352).

mardım ‘verim, semere, randıman’ < *mardı-* ‘verimli olmak’ (KTTTS, 368).

nanım ‘inanç, inanış’ < nan- (u) ‘inanmak’ (KTTTS, 397).

oqılım ‘bir toplantıda katılımcılara onaylatmak düşüncesiyle bir belgenin, yazının okuması’ < oqıl- ‘kitap, yazı yolu ile bildirmek’ (KTTTS, 411).

oralım (u) ‘kulvar, yarış pisti’ < oral- ‘geri gelmek, dönmek, avdet etmek’ (KTTTS, 416).

oram ‘1. Ambalaj, paket 2. Üslup’ < ora- ‘1. Sarmak, dürmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak’ (KTTTS, 416).

orım ‘biçme işi, biçim zamanı, orak’ < or- (u) ‘1. Biçmek 2. Biçerdöverle buğdayı biçip toplamak’ (KTTTS, 418).

öktem ‘1. Hükmedici, emredici 2. Sert, şiddetli, güçlü’ < ökte- ‘1. Zorlamak, hükmetmek, baskı kurmak 2. Etkisi artmak, şiddetlenmek’ (KTTTS, 425).

ölşem ‘ölçü, miktar’ < ölşe- ‘1. Ölçmek, tartmak 2. Ölçüp biçmek, ölçüp tartmak’ (KTTTS, 427).

ölüm ‘1. Ölüm, vefat, ecel 2. Ar, namus’ < öl- ‘ölmek’ (KTTTS, 427).

önim ‘mahsul, ürün’ < ön- ‘1. Bitmek, yeşermek 2. (iş) İyi, yaver gitmek, verimli olmak 3. Çoğalmak, türemek’ (KTTTS, 429).

örüm ‘1. Örme, örgü, belik 2. Çocuk, genç’ < ör- (u) ‘1. (saç, ip, kamçı vb.) örmek 2. (duvar) örmek’ (KTTTS, 432).

ösüm ‘1. Ürün, verim, artış, artma 2. Faiz, nema’ < ös- ‘1. (saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak 3. Çoğalmak, artmak’ (KTTTS, 433).

ötem ‘ödeme’ < öte- (i) ‘ödemek, yerine getirmek’ (KTTTS, 433).

pisirim ‘(süt pişirim) yarım saatlik vakit’ < pisir- ‘pişirmek, haşlamak’ (KTTTS, 448).

pişim ‘biçim, ölçü (elbise)’ < piş- (i) ‘(elbise) biçmek’ (KTTTS, 448).

satılım ‘satış, sürüm, revaç’ < satıl- ‘1. Satılmak 2. İhanet etmek, satılmak’ (KTTTS, 472).

sawım ‘sağma vakti, sağım zamanı’ < saw- (u) ‘sağmak’ (KTTTS, 473).

sezim ‘duygu, his, sezgi’ < sez- ‘sezmek, hissetmek’ (KTTTS, 477).

senim ‘inanç, güven, itimat’ < sen- (u) ‘inanmak, güvenmek, kanmak’ (KTTTS, 479).

soğım ‘1. Kışın kesilmek için özel olarak semirtilen hayvan 2. Kış için özel olarak kesilen hayvan ve bu hayvanın eti, etlik’ < soq- ‘oburlaşmak, oburluk etmek’ (KTTTS, 484).

soyım ‘kesilecek hayvan, kesimlik’ < soy- (u) ‘1. (hayvan) Kesmek, yüzmek 2. Kesici bir aletle yaralamak 3. Dövmek, vurmak’ (KTTTS, 485).

söylem ‘cümle, tümce’ < söyle- ‘1. Konuşmak, söylemek 2. Söylenmek’ (KTTTS, 489).

sıyım ‘kapasite, hacim’ < sıy- (u) ‘sığmak, almak’ (KTTTS, 500).

sığım ‘1. Baskı, zulüm 2. Bir avuç, azıcık’ < sıq- ‘1. (çamaşır vb.) Sıkmak 2. (boğaz vb.) Sıkmak’ (KTTTS, 499).

talğam ‘zevk, beğeni’ < talğa- ‘seçmek, seçici olmak, tercih etmek’ (KTTTS, 515).

tanım ‘idrak, kavrama’ < tanı- ‘tanımak, teşhis etmek’ (KTTTS, 518).

tartım (i) ‘çekicilik, cazibe, alımlılık’ < tart- ‘1. Kendine çekmek 9. İlgisini çekmek’ (KTTTS, 523).

tatım (i) ‘bir yudum, bir içimlik (su, kırmızı vb.)’ < tat- (u) ‘1. Tatmak, tadına bakmak 2. ‘hayatın acı ve tatlı günlerini yaşamak’ (KTTTS, 525).

tatım (u) ‘değer, kıymet, önem’ < tat- (u) ‘1. Tatmak, tadına bakmak 2. ‘hayatın acı ve tatlı günlerini yaşamak’ (KTTTS, 525).

terim ‘bir şey, derme, derleme, toplama işi’ < ter- (u) ‘dermek, derlemek, toplamak’ (KTTTS, 536).

toyım ‘1. Doyum, tatmin, kanaat 2. Bolluk, bereket’ < toy- (u) ‘doymak, doyuncaya kadar yemek, içmek’ (KTTTS, 540).

toqtam ‘1. Netice, karar, sonuç 2. Yasak, sınırlandırma’ < toqta- ‘1. Durmak, duraklamak 4. Sonuca, karara varmak’ (KTTTS, 540).

toqım ‘atın sırtına eyerin batmaması için iki kat hâlinde keçeden yapılan örtü, teğelti’ < toqı- (u) ‘(at, eşek vb.) eyer altına teğelti koymak’ (KTTTS, 541).

tolğam ‘etrafıca düşünebilme yeteneği’ < tolğa- ‘3. Bir konuda derin düşüncelere dalmak’ (KTTTS, 541).

tözim ‘1. Sabır, metanet, takat, dayanma 2. Sağlamlık, uzun ömürlülük’ < töz- ‘dayanmak, direnmek, sabretmek’ (KTTTS, 547).

tölem ‘ödeme, ücret’ < töle- ‘ödemek, ödeme yapmak’ (KTTTS, 548).

tujırım ‘karar, sonuç, özet’ < tujır- ‘1. Ovalleştirmek, değirmileştirmek, yuvarlaklaştırmak 2. Hulâsa etmek, özetlemek’ (KTTTS, 553).

tuwram ‘lokma, parça’ < tuwra- (u) ‘doğramak, kesmek’ (KTTTS, 552).

tuwım ‘yaradılış, doğum’ < tuw- (u) ‘doğmak’ (KTTTS, 552).

tutam ‘1. Tutam 2. Tutamlık’ < tut- (u) ‘1. Elle tutmak 2. Asmak 3. Bırakmamak, yapışmak 4. Yakalamak, ele geçirmek 5. Saymak, kabul etmek, bilmek’ (KTTTS, 558).

tutum ‘1. Avuç, tutam 2. El altında, avuç içinde olma’ < *tut-* (*u*) ‘elle tutmak’ (KTTTS, 558).

tuşım ‘tat, lezzet, tadım’ < *tuş-* ‘demini almak, lezzetli olmak’ (KTTTS, 559).

tüzem ‘sıra, saf, dizi’ < *tüz-* (*u*) ‘dizmek, kurmak, oluşmak’ (KTTTS, 560).

tüzilim ‘bir maddenin yapısı’ < *tüz-* (*u*) ‘dizmek, kurmak, oluşmak’ (KTTTS, 560).

tüsim ‘1. Kar; kazanç, verim 2. Ürün, mahsul’ < *tüs-* (*v*) ‘1. İnme, düşmek 2. Girmek, yerleşmek 3. Görevden alınmak 4. (ses) Düşmek 5. Başlamak, girmek 6. Mal olmak 7. (müsabaka, yarış) Katılmak’ (KTTTS, 565).

tuyım ‘alıkoyma, menetme, yasak’ < *tuy-* ‘yasaklamak, engellemek, alıkoymak’ (KTTTS, 567).

tınım ‘1. Huzur, rahat, sükûnet 2. Sonuç, netice’ < *tın-* ‘1. Bitmek, tamamlanmak, son bulmak 2. Dinmek, yatışmak, sakinleşmek’ (KTTTS, 568).

tizim ‘dizim, liste’ < *tiz-* ‘1. Dizmek, sıralamak 2. Toplamak, dizmek, düzene sokmak’ (KTTTS, 572).

tilim ‘(bir tilim) dilim, bir dilim’ < *til-* (*u*) ‘dilmek, doğramak, dilimlemek’ (KTTTS, 574).

tirkesim ‘izafet, bağlanma, öbekleşme yöntemleri’ < *tirkes-* (*u*) ‘eklenmek, koşulmak, peşine takılmak’ (KTTTS, 575).

tistem (*bir tistem*) ‘bir lokma, küçücük’ < *tiste-* ‘dişlemek, ısırarak’ (KTTTS, 576).

uyğarım ‘karar, yargı’ < *uyğar-* ‘1. Bir karara varmak, neticeye ulaşmak 2. Uygun görmek, öngörmek’ (KTTTS, 582).

uyqasım ‘uyumluluk, ahenklilik’ < *uyqas-* (*u*) ‘1. Uygun, denk, eşit gelmek 2. Kafiye olmak’ (KTTTS, 582).

unasım ‘yakışma, uyma’ < *unas-* ‘1. Birbirini beğenmek, birbirinden hoşlanmak 2. Yakışmak, uymak’ (KTTTS, 586).

urttam ‘bir yudum, bir yudumluk’ < *urtta-* ‘1. Yudumlamak 2. Hafif içki içip çakır keyif olmak’ (KTTTS, 587).

ustam ‘kendine hakim olabilme, sabır, tahammül’ < *usta-* (*u*) ‘1. Tutmak 2. Ele geçirmek, yakalamak’ (KTTTS, 588).

ustanım ‘tutum, bakış tarzı, görüş’ < *ustan-* ‘belli bir geleneği yaşatmak, devam ettirmek’ (KTTTS, 588).

üğim ‘(bir ügim) bir öğütmelik’ < *ük-* ‘1. Ufalamak, öğütmek 2. Tahıl tanelerini kabuklarından ayırmak, dövmek’ (KTTTS, 593).

üdem ‘atılım, hamle, hız’ < *üde-* ‘artmak, hızlanmak, şiddetlenmek’ (KTTTS, 593).

üzim ‘lokma, parça’ < *üz-* ‘1. Koparmak, çekip almak 2. Kesmek, durdurmak, bırakmak’ (KTTTS, 594).

üzim (*bir üzim*) ‘bir lokma, bir parça’ < *üz-* ‘1. Koparmak, çekip almak 2. Kesmek, durdurmak, bırakmak’ (KTTTS, 594).

üylesim ‘ahenk, uygunluk, uyum’ < *üyles-* ‘1. Uymak, denk gelmek, yaraşmak 2. (şiir) ahenkli, kafiyeli olmak’ (KTTTS, 595).

üyim ‘yığıntı, yığın’ < *üy-(u)* ‘bir araya getirmek, yığmak’ (KTTTS, 596).

üyirim ‘girdap, burgaç, anafor’ < *üyir-(u)* ‘1. Bir araya toplamak, yığmak 2. Kendine bağlamak, yakınlaştırmak’ (KTTTS, 596).

ülgerim ‘başarı, başarı durumu’ < *ülger-* ‘(okulda) başarılı olmak’ (KTTTS, 597).

şagım ‘1. Şikâyet 2. Temyiz’ < *şaq-(v)* ‘sızlanmak, şikayet etmek, dert yanmak’ (KTTTS, 620).

şaynam ‘çiğneyerek yenilen yemek’ < *şayna-* ‘çiğnemek’ (KTTTS, 621).

şaptırım (*at şaptırım jer*) ‘a) 20-25 kilometre uzunluğundaki mesafe. B) çok geniş, hacimli’ (KTTTS, 629) < *şaptır-* ‘koşturmak’ (Yüce, 1984: 307).

şeşim ‘karar, çözüm, sonuç’ < *şeş-* ‘(konu, mesele) çözmek, karara bağlamak’ (KTTTS, 639).

şıdam ‘tahammül, sabır, dayanma, çıdam’ < *şıda-* ‘1. Çekmek, dayanmak, sabretmek, çıdamak 2. Dayanıklı, uzun ömürlü olmak’ (KTTTS, 651).

şığım ‘1. Mahsul, ürün 2. Çayın demi’ < *şıq-(u)* ‘çıkmaq’ (KTTTS, 651).

işim ‘(bir işim) bir içimlik, bir içim’ < *iş-(u)* ‘içmek, yudumlamak’ (KTTTS, 673).

awısım ‘nöbetle çalışma, vardiya’ < *awıs-* ‘1. Değişmek 2. Başka yere gitmek, yer değiştirmek’ (KTTTS, 57).

burım ‘saç örgüsü, belik’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükme, döndürmek’ (KTTTS, 99).

{-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}

ayaldama ‘durak’ < *ayalda-* ‘durmak, beklemek’ (KTTTS, 59).

ayğaqtama ‘şüphe götürmeyen delil, sağlam belge’ < *ayğaqt* ‘ispatlamak, delillendirmek, kanıtlamak’ (KTTTS, 30).

aynalma ‘dönüş, dönemeç, köşe, dirsek’ < *aynal-* ‘belirli bir şeyin etrafında dönmek’ (KTTTS, 31).

ayırma ‘bir şeyin benzerlerinden farklı’ < *ayır-(u)* ‘ayırmaq, bölmek’ (KTTTS, 34).

alma ‘elma’ (KTTTS, 42) < ‘almak (el’le bağlantılı, el/al dönüşmesi) al-ma/ elma’ (Eyuboğlu, 1991: 229).

anıqtama ‘1. Açıklama, tanım 2. Bir işin durumunu açıklayan belge 3. Danışma

bürosu' < *anıqta-* '1. Belirlemek, açıklamak, tespit etmek 2. Dikkatlice bakmak' (KTTTS, 46).

aralatpa 'karışmış olan, karışım' < *arala-* '1. Testereyle kesmek 2. Gezmek.' (KTTTS, 48).

aspa 'askı' < *as-* '2. Atmak 3. Dar ağacına asmak, idam etmek' (KTTTS, 52).

awdarma 'çeviri, tercüme, aktarma' < *awdar-* 'bir dilden başka bir dile çevirmek, tercüme etmek' (KTTTS, 56).

bağdarlama 'program' < *bağdarla-* '1. Yönü belirlemek 2. Tahmin etmek' (KTTTS, 71).

baylama 'başörtü, eşarp, yemen' < *bayla-* 'bir şeyi iple bağlamak, düğümlemek' (KTTTS, 73).

balqıma 'eriyerek sıvıya dönüşen metal, erimiş metal' < *balqı-* 'erimek' (KTTTS, 77).

balqıtpa 'alaşım, halita' < *balqıt-* 'eritmek, ergitmek' (KTTTS, 77).

baspa (i) 'yayın, baskı, matbaa' < *bas-* (iii) '(kitap, gazete vb.) baskıdan çıkarmak' (KTTTS, 80).

bastama 'girişim, teşebbüs, inisiyatif' < *basta-* 'başlamak' (KTTTS, 81).

bastırma (i) 'çardak, kameriye' < *bastır-* 'bastırmak' (KTTTS, 81).

bastırma (ii) 'çitçit, elbiselerde düğme yerine kullanılan nesne' < *bastır-* 'bastırmak' (KTTTS, 81).

bayandama 'bildiri, tebliğ, rapor' < *bayanda-* 'anlatmak, bildirmek, beyan etmek' (KTTTS, 83).

beyneleme 'tasvir, betimleme' < *beynele-* 'şekillendirmek, biçimlendirmek, şekil vermek' (KTTTS, 85).

boyama 'boyalı, boyanmış' < *boya-* 'boyamak' (KTTTS, 93).

bölme 'oda' < *böl-* 'bölmek, ayırmak' (KTTTS, 94).

börtpe 'sivilce' < *bört-* 'kabarmak, şişmek' (KTTTS, 94).

böspe 'övüngen, farfara, palavracı' < *bös-* 'övünmek, yüksekten atmak' (KTTTS, 94).

buwma 'tomar, paket, deste' < *buw-* 'paket yapmak, bağlamak' (KTTTS, 96).

buqpa 'üçra yer, köşe bucak' < *buq-* '1. Eğilmek 2. Saklanmak, gizlenmek' (KTTTS, 97).

burma 'dönemeç, viraj' < *bur-* 'burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek' (KTTTS, 99).

burıştama 'derkenar, gelen evrağın köşesine konan not' < *burışta-* 'köşe yapmak, bir şeyin kenarından üçgen çıkarmak' (KTTTS, 100).

bürkeme ‘1. Sır, giz 2. Örtülmüş, sarılmış, kapatılmış’ < **bürke-** ‘1. Örtmek, bürümek, kapamak, sarmak 2. Gizlemek, saklamak, örtbas etmek’ (KTTTS, 101).

bürme ‘bir tür dikiş, büzerek dikme’ < **bür-** (u) ‘1. Pençelemek, pençesi ile kapmak, bastırmak 2. Büzmek, kıvrırmak’ (KTTTS, 101).

bıqsıma ‘nifak, kötü niyetli söz’ < **bıqsı-** ‘1. Duman çıkarmak, tütme 2. Kötü niyetli, içten pazarlıklı olmak’ (KTTTS, 102).

bileme ‘eğe, bileği taşı’ < **bile-** (u) ‘bilemek, keskinleştirmek, eğelemek’ (KTTTS, 103).

dawırıqpa ‘boş söz, kuru gürültü’ < **dawırıq-** ‘yüksek sesle konuşmak, bağırıp çağırmak’ (KTTTS, 120).

däleldeme ‘belge, kanıt’ < **dälelde-** ‘ispat etmek, kanıtlamak’ (KTTTS, 121).

demikpe ‘astım’ < **demik-** ‘nefes nefese kalmak’ (KTTTS, 124).

derekteme ‘bir işin gidişatı hakkında bilgi’ < **derekte-** ‘bir şeyin doğruluğunu ispatlamak’ (KTTTS, 125).

ezbe ‘geveze, çenesi düşük, boşboğaz, zevzek’ < **ez-** (u) ‘önemsiz bir şeyi tekrar tekrar söyleyerek sıkamak, başını şişirmek’ (KTTTS, 136).

ekpe (ı) ‘aşılama’ < **ek-** ‘1. Ekmek, dikme 2. Bir fikir veya düşünceyi aşılama, empoze etmek’ (KTTTS, 137).

ekpe (u) ‘ekili, ekilmiş’ < **ek-** ‘1. Ekmek, dikme 2. Bir fikir veya düşünceyi aşılama, empoze etmek’ (KTTTS, 137).

elikpe ‘çok özenen, taklitçi’ < **elik-** ‘özenmek, benzemeye çalışmak, gönül vermek’ (KTTTS, 138).

elirme ‘dangalak, övünge, farfaracı’ < **elir-** ‘1. Tedirgin olmak 2. Delirmek, çıldırmak’ (KTTTS, 139).

entikpe ‘astım’ < **entik-** ‘nefes nefese kalmak’ (KTTTS, 140).

eregispe ‘inatçı, direngen, anut’ < **eregis-** ‘inatlaşmak, tartışmak, münakaşa etmek’ (KTTTS, 142).

eritpe ‘eritilmiş’ < **erit-** ‘eritmek’ (KTTTS, 144).

eskertpe ‘ikaz, ihtar, tembih, uyarı’ < **eskert-** ‘ikaz etmek, ihtar etmek, hatırlatmak’ (KTTTS, 145).

espe ‘1. Hoş esen, hafif (rüzgar) 2. Kuru, avuçta tutulamayan, akıcı (kum) 3. Geveze, zevzek’ < **es-** (u) ‘1. (rüzgar) Esmek 2. (kayıta) Kürek çekmek 3. Küremek 4. Övünmek, atıp tutmak’ (KTTTS, 145).

jazba ‘yazı’ < **jaz-** (u) ‘1. Yazmak 2. Alnında yazılmış olmak’ (KTTTS, 151).

jayılma ‘bahar aylarında kar ve nehir sularının toplandığı yer’ < *jayıl-* ‘1. Serilmek, yayılmak 2. Yayılmak, otlamak’ (KTTTS, 153).

jaldama ‘kiralık’ < *jalda-* ‘kirada oturmak, kiralamak’ (KTTTS, 157).

jalpılama ‘genel, umumî’ < *jalpıla-* ‘umumileştirmek, genelleştirmek’ (KTTTS, 157).

jamırama ‘dağınık, karmakarışık’ < *jamıra-* ‘1. Meleşmek 2. Her kafadan ses çıkmak’ (KTTTS, 159).

jarma (i) ‘yarma, ezme’ < *jar-* (iv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 164).

jarma (ii) ‘ağaçtan yapılmış, öküzlerin boynuna geçirilen boyunduruk’ < *jar-* (iv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 164).

jarma (iii) ‘süs için kullanılan bir tür takı’ < *jar-* (iv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 164).

jarma (iv) ‘ayrılmış, yarılmış’ < *jar-* (iv) ‘1. Yarmak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 164).

joldama ‘1. Sevk kâğıdı 2. İzin kâğıdı’ < *jolda-* ‘yollamak, göndermek’ (KTTTS, 180).

josparlama ‘görev dağılımı, iş bölümü’ < *josparla-* ‘plânlamak, tasarlamak’ (KTTTS, 182).

julma (i) ‘koyun derisinden yolunarak alınan yün’ < *jul-* ‘1. Çekmek, yolmak, sökmek, koparmak 2. (kadın) başka bir kimsenin saçını başını yolmak’ (KTTTS, 186).

julma (ii) ‘yırtık pırtık, pejmürde’ < *jul-* ‘1. Çekmek, yolmak, sökmek, koparmak 2. (kadın) başka bir kimsenin saçını başını yolmak’ (KTTTS, 186).

jükteme ‘1. Görev, ödev 2. Ders yükü’ < *jükte-* ‘1. Yükleme 2. Görev vermek, görevlendirmek’ (KTTTS, 189).

juljupa ‘1. Seyyar, portatif 2. Baştan savma’ < *juljıt-* ‘kıyılatmak, yerinden oynatmak, kaydırmak’ (KTTTS, 191).

jımqırma ‘hırsız’ < *jımqır-* ‘çalmak, aşırarak, yürütmek’ (KTTTS, 193).

jırma ‘yırtmaç’ < *jır-* (ii) ‘1. Yırtmak, çizmek, tırmalamak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 194).

iyterme ‘1. Kışkırtma, tahrik etme 2. Sebep, neden, önyak’ < *iyter-* ‘1. İtmek, itelemek 2. Bir şeye bulaştırmak, karıştırmak, istemek’ (KTTTS, 211).

kezbe ‘avare, başıboş, aylak’ < *kez-* ‘gezmek, dolaşmak’ (KTTTS, 222).

keppe ‘övünen, kendini beğenmiş, kibirli’ < *kep-* (iv) ‘kabarmak, şişmek’ (KTTTS, 230).

kepildeme ‘garanti belgesi, kefalet belgesi’ < *kepil* ‘kefil, garanti, güvence’ (KTTTS, 230).

kerme ‘bir şey asmak için gerilen ip’ < *ker-* (vi) ‘germek’ (KTTTS, 231).

kertpe ‘kertik, dilimlenmiş, kesilmiş olma’ < *kert-* ‘kertmek, kertik açmak’ (KTTTS, 232).

kespe ‘erişte’ < *kes-* ‘bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek’ (KTTTS, 233).

keşpe ‘suyun geçmeye müsait yeri, su geçidi, sığ yer’ < *keş-* (iii) ‘(sudan) geçmek’ (KTTTS, 235).

kiylikpe ‘her işe karışan, burnunu sokan’ < *kiylik-* ‘bir işe müdahale etmek, burnunu sokmak’ (KTTTS, 236).

kökime ‘geveze, boşboğaz, yerli yersiz konuşan’ < *köki-* ‘ağızına geleni söylemek, atıp tutmak, boşboğazlık etmek, övünmek’ (KTTTS, 245).

kömbe ‘1. Define, gömü 2. Kiler, ambar 3. At yarışlarında atın gelip geçmesi gereken çizgi 4. İnsanın sakladığı sır’ < *köm-* ‘1. Gömmek 2. Defnetmek’ (KTTTS, 246).

kömkerme ‘eve su girmemesi için etrafına dökülen kum veya toprak’ < *kömker-* ‘1. Bir şeyin kenarını kıvrarak dikmek, zıhlamak, zıh çekmek 2. Kuşatmak, sarmak’ (KTTTS, 246).

köptirme ‘çok konuşan, geveze’ < *köptir-* ‘abartmak, dozunu kaçırmak’ (KTTTS, 248).

köpirme ‘çok konuşan, geveze’ < *köpir-* (ii) ‘1. Köpürmek 2. Övünmek, kendini methetmek’ (KTTTS, 249).

körme ‘sergi, fuar’ < *kör-* (iii) ‘1. Görmek 2. Buluşmak, görüşmek, karşılaşmak 3. Başından geçmek, tecrübe etmek 4. Kınamak, suçlamak 5. Saymak, içinde değerlendirmek, tanımak’ (KTTTS, 250).

köşirme ‘kopya, nüsha’ < *köşir-* ‘kopya etmek, kopyalamak, çoğaltmak’ (KTTTS, 252).

küzeme ‘kırkılan, kırkılmış (yün)’ < *küze-* ‘1. Kırkmak 2. Tıraş etmek’ (KTTTS, 254).

kirme ‘göçmen, muhacir’ < *kir-* (iii) ‘1. Girmek 2. Kar, girdi sağlamak 3. Yazılmak, kaydolmak’ (KTTTS, 264).

kirispe ‘giriş’ < *kiris-* (iii) ‘başlamak, girişmek, teşebbüs etmek’ (KTTTS, 265).

qağıtpa ‘taşlama, şakayla karışık alay etme’ < *qağıt-* ‘sözle sataşmak, lâf atmak’ (KTTTS, 269).

qazba (i) ‘kazı (arkeolojik)’ < *qaz-* (ii) ‘1. Kazmak 2. Tırmalamak, kazımak 3. Aslını, kökünü çok detaylı araştırmak’ (KTTTS, 272).

qazba (ii) ‘çok konuşmayı seven, dırdırcı’ < *qaz-* ‘4. Konuşmak’ (KTTTS, 272).

qayqayma ‘kısa topuklu, ucu sivri ve yukarı kalkık çizme’ < *qayqay-* ‘1. Eğrilmek, kıvrılmak, bükülmek 2. Kaykılmak’ (KTTTS, 274).

qaynatpa (i) ‘kaynatılıp yapılan, kaynatılmış’ < *qaynat-* ‘kaynatmak, pişirmek, başlamak’ (KTTTS, 274).

qaynatpa (u) ‘1. Bir şeyin kaynatıldıktan sonraki tortusu, çökeltisi 2. Meyvelerin şekerle kaynatılmasıyla yapılan, tatlı, reçel’ < *qaynat-* ‘kaynatmak, pişirmek, başlamak’ (KTTTS, 274).

qaytalama ‘tekrarlanan, tekrarlanmış’ < *qaytala-* ‘tekrarlamak, tekrar etmek’ (KTTTS, 275).

qayırma (i) ‘nakarat’ < *qayır-* (i) ‘1. Hayvanların yönünü değiştirmek, başka yöne sürmek 2. Bir şeyin kenarını kıvrımak, bükmek 3. Kolları arkaya bağlamak 4. Geri yatırmak, taramak 5. İade etmek, geri vermek 6. Misafiri kabul etmemek, geri çevirmek 7. Köreltmek 8. Sözü bağlamak, bitirmek 9. Av kartalını yetiştirmek, eğitmek, bakmak’ (KTTTS, 276).

qayırma (u) ‘kıvrılmış yer’ < *qayır-* (i) ‘1. Hayvanların yönünü değiştirmek, başka yöne sürmek 2. Bir şeyin kenarını kıvrımak, bükmek’ (KTTTS, 276).

qaqpa (i) ‘1. Dış kapı, kale kapısı’ < *qaq-* ‘1. Çakmak 2. (kapıyı) vurmak, tıklatmak

3. Silmek, çırpma 4. Sallamak, sarsmak 5. Kırma, koparmak’ (KTTTS, 277).

qaqpa (u) ‘kale’ < *qaq-* ‘1. Çakmak 2. (kapıyı) vurmak, tıklatmak 3. Silmek, çırpma 4. Sallamak, sarsmak 5. Kırma, koparmak’ (KTTTS, 277).

qañğıma ‘başı boş, işsiz güçsüz, avare, aylak’ < *qañğı-* (i) ‘avare, başı boş dolaşmak’ (KTTTS, 287).

qapsırma ‘1. Çift kanatlı kapı, çatal kapı 2. Kadınların giysilerinin iki yanını birleştiren gümüş süslemeli bir tür düğme’ < *qapsır-* ‘1. Kapının, giysinin iki yanını birleştirmek, kapatmak, kavuşturmak 2. Kucaklamak, sarılmak’ (KTTTS, 288).

qaptama ‘1. Kılıf, kap 2. Kaban, kürk’ < *qapta-* (i) ‘1. Bir kabın, bir çuvalın içine almak 2. Kaplamak’ (KTTTS, 288).

qarma (i) ‘1. Tava içerisine serilerek pişirilen ince ekmek 2. Yağda kızartılmış balık’ (KTTTS, 295).

qarırma ‘tencere, tava vb. kaplarda kavurularak pişirilen yemek’ < *qarır-* (u) ‘1. (kızgın demir) Vücudu yakmak, dağlamak 2. (ayaz) Yakmak’ (KTTTS, 297).

qasarma ‘inatçı, direngen’ < *qasar-* ‘inat etmek, ayak diremek, direnmek’ (KTTTS, 298).

qasarısipa ‘sözünden dönmeyen inatçı’ < *qasarıs-* ‘1. İnat etmek, direnmek, ayak

diremek 2. Bütün gücüyle karşı koymak, direnmek' (KTTTS, 298).

qatarma 'büzgülü dikiş' < *qatar-* (iii) 'kumaşı kıvrıp büzerek dikmek' (KTTTS, 300).

qatpa '1. Kabız 2. Zayıf, cılız' < *qat-* (iii) '1. Katlaşmak 2. Kalıplaşmak, değişmemek 3. Kımıldamamak, hareket etmeme' (KTTTS, 301).

qattama 'bir tür zırh' < *qatta-* (i) '1. Katlamak, kat kat etmek 2. Listelemek, liste yapmak, listeye kaydetmek' (KTTTS, 301).

qiyma (i) 'iki şeyin birbirine kavuştuğu, kesiştiği yer' < *qiy-* (ii) '1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak 3. Yolu kesip geçmek' (KTTTS, 306).

qiyma (ii) 'büyük baş hayvanların kalın bağırsağı' < *qiy-* (ii) '1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak 3. Yolu kesip geçmek' (KTTTS, 306).

qiyma (iii) 'kesik, yırtmaç' < *qiy-* (ii) '1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak 3. Yolu kesip geçmek' (KTTTS, 306).

qozba '1. Hastalığın nüksetmesi 2. Kötü huy' < *qoz-* (ii) 'hareketlenmek, kızışmak' (KTTTS, 311).

qoyma '1. Hazine, define, gömü 2. Ambar, depo 3. Stok yapılan yer' < *qoy-* (ii) 'koymak, bırakmak' (KTTTS, 312).

qondırma '1. Binanın yükseltilmiş kısmı 2. Üst yapı' < *qon-* '1. Konmak, yere inmek 2. Bir yere, yaşamak için yerleşmek' (KTTTS, 317).

qorşama 'etrafı çevrilmiş, sarılmış yer' < *qorşa-* '1. Etrafını çevirmek 2. Kuşatmak, sarmak, ablukaya almak' (KTTTS, 322).

qospa (i) 'darı tanesine yağ ve şeker katılarak yapılan kazak millî yemeği' < *qos-* (i) '1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddî yardımda bulunmak' (KTTTS, 323).

qospa (ii) '1. Karışım 2. Bir şeyin içerisine katılan şey, katkı, katkı maddesi' < *qos-* (i) '1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddî yardımda bulunmak' (KTTTS, 323).

qospa (iii) 'iki şeyin birbirine bağlandığı veya eklendiği yer' < *qos-* (i) '1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddî yardımda bulunmak' (KTTTS, 323).

quwma 'art arda, peşi peşine, birbirini izleyen' < *quw-* (v) '1. Birisinin ardına düşmek, kovalamak 2. Kovmak 3. Bir şeyin peşine düşmek, takipçisi olmak' (KTTTS, 327).

quwsırma ‘kavuşturulmuş, birleştirilmiş’
< **quwsır-** ‘kavuşturmak, birleştirmek’
(KTTTS, 327).

qubılma ‘istikrarsız, dengesiz, kararsız’ <
qubıl- ‘1. Değişmek, renkten renge girmek
2. Değişken olmak, sabit olmamak’
(KTTTS, 328).

quyma ‘dökülmüş, kalıba konulmuş’ <
quy- (u) ‘1. Dökmek, doldurmak, koymak
2. Boşaltmak’ (KTTTS, 330).

qulama ‘1. Dik yamaç, yar, uçurum 2.
Şelâle, çağlayan’ < **qula-** (u) ‘1. Düşmek,
devrilmek 2. Yıkılmak, bozulmak 3.
Yukarı aşağı düşmek, yuvarlanmak 4.
Tahttan düşmek, yerinden olmak 5. Sınavı
geçememek’ (KTTTS, 332).

qulpırma ‘yanardöner’ < **qulpır-** ‘1.
Güzelleşmek, canlanmak, renklenmek 2.
Güzelliğiyle göz kamaştırmak’ (KTTTS,
333).

qurama ‘1. Küçük parçalardan toplanarak
yapılan, birleşik, mürekkep 2. Karma’ <
qura- ‘1. Kumaş ve deri parçalarını bir
araya getirerek dikmek 2. Bir şeyleri bir
araya getirmek, toplamak, kurmak’
(KTTTS, 337).

qurastırma ‘derleme, toplama’ < **qurastır-**
‘kurmak, birleştirmek, derlemek,
toplamak’ (KTTTS, 337).

qudırma ‘gezmeyi çok seven kimse’ <
qudır- (u) ‘1. Oturmaya gitmek 2.

Gezmek, dolaşmak, hava almak 3.
Kaçamak yapmak’ (KTTTS, 341).

qızba (u) ‘öfkeli, hiddetli, barut fıçısı gibi’
< **qız-** (u) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut
ısının, ateşin yükselmesi 3. Sarhoş
olmak 4. (iş) Yoğunlaşmak, kızışmak’
(KTTTS, 342).

qızba (u) ‘sıtma’ < **qız-** (u) ‘1. Isınmak,
kızmak 2. Vücut ısının, ateşin
yükselmesi 3. Sarhoş olmak 4. (iş)
Yoğunlaşmak, kızışmak’ (KTTTS, 342).

qızdırma ‘sohbeti koyulaştıran lâf’ <
qızdır- ‘kızdırmak, ısıtmak’ (KTTTS,
343).

qultiyma ‘kolay ve çabuk kırılan, kırılğan’
< **qultiy-** ‘1. Bir şeyin ucu, tepesi azıcık
görünmek 2. Kırılmak, darılmak’
(KTTTS, 346).

qımqırma ‘çalma hastalığı, kleptomani’ <
qımqır- ‘1. Bükmek, kıvrırmak 2. Çalmak,
aşırarak, yürütmek’ (KTTTS, 347).

qınama ‘beli büzülü, büzgülü’ < **qına-** (u)
‘1. Elbisenin belini büzerek, daraltarak
dikmek 2. Belini sıkmak’ (KTTTS, 348).

qırıqpa ‘kırılmış, kesilmiş’ < **qırıq-** (u)
‘kırarak, kesmek’ (KTTTS, 351).

qısipa ‘kalp hastalığı’ < **qıs-** (u) ‘kısırmak,
sıkıştırmak’ (KTTTS, 351).

qıstırma ‘bir şeyin arasına sıkıştırılan
(nesne)’ < **qıstır-** ‘bir şeyi iki şeyin arasına

sokmak, kıstırmak, sıkıştırmak' (KTTTS, 352).

qışma 'kaşıntı' < **qışt-** 'kaşınmak' (KTTTS, 353).

laqpa 'kendi bildiğini okuyan, boş, anlamsız konuşan' < **laq-** 'boş söz söylemek' (KTTTS, 356).

lepirme 'övängen, farfara, palavracı' < **lepir-** '1. Çok konuşmak, gevezelik etmek 2. Coşkulu, heyecanlı olmak' (KTTTS, 358).

mağlumdama 'bilgilendirme' < **mağlumda-** 'beyan etmek, açıklamak, izah etmek' (KTTTS, 365).

madaqtama 'övgü, methiye, kaside' < **madaqta-** 'övmek, methetmek' (KTTTS, 361).

mazaqtama 'dalga, alay, şaka, yergi' < **mazaqta-** 'alay etmek, yermek, dalga geçmek' (KTTTS, 361).

mazmundama (i) 'özet, hulâsa' < **mazmunda-** 'bir eserin içeriğinden bahsetmek, özetlemek, anlatmak' (KTTTS, 362).

mazmundama (ii) 'resmî bildiri, resmî tebliğ' < **mazmunda-** 'bir eserin içeriğinden bahsetmek, özetlemek, anlatmak' (KTTTS, 362).

mañırma 'küçük baş hayvanlar' < **mañıra-** '(koyun, keçi) melemek' (KTTTS, 368).

mälimdeme 'açıklama, rapor, bildiri' < **mälimde-** 'malûmat vermek, açıklamak, izah etmek, bildirmek' (KTTTS, 372).

mijuma 'usandırıcı, mız mız adam, boşboğaz kimse' < **mijl-** 'bıktırmak, usandırmak, bezdirmek' (KTTTS, 391).

mindette 'taahhütnâme' < **mindette-** 'mecbur tutmak, sorumluluk yüklemek' (KTTTS, 393).

minezdeme '1. Tavsif etme, niteleme, vasıflandırma 2. Referans' < **minezde-** 'betimlemek, tasvir etmek' (KTTTS, 393).

negizdeme 'geçerli delil, kanıt' < **negizde-** 'ispatlamak' (KTTTS, 400).

oyma 'oyuk, oyulmuş, oyma (nesne)' < **oy-** (iii) 'kazmak, eşmek, oymak' (KTTTS, 407).

oppa (i) 'rüzgârın etkisiyle kuytu yerlere toplanmış kar yığını, kürtün' < **op-** '1. Silip süpürmek, yiyip bitirmek, yalayıp yutmak 2. Yok kılmak, yok etmek, sindirmek, hazmetmek' (KTTTS, 414).

orama 'paket, ambalaj kağıdı' < **ora-** '1. Sarmak, dürmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak' (KTTTS, 416).

ötkerme (i) 'bir tür düğüm' < **ötker-** '1. Belli bir işi yapmak, yerine getirmek 2. Yaşamak, başından geçmek' (KTTTS, 434).

ötkerme (ı) ‘üst geçit, köprü’ < *ötker-* ‘1. Belli bir işi yapmak, yerine getirmek 2. Yaşamak, başından geçmek’ (KTTTS, 434).

rastama ‘doğrulama, ispatlama, teyit, tasdik, etme’ < *rasta-* ‘doğrulamak, teyit etmek, tasdik etmek, ispat etmek’ (KTTTS, 450).

salma (ı) ‘su yolu, evlek’ < *sal-* (ıv) ‘1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak 3. Göndermek, yollamak’ (KTTTS, 463).

salma (ıv) ‘kuyudan su çekmede kullanılan, ucuna ip bağlanmış makara, dolap’ < *sal-* (ıv) ‘1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak 3. Göndermek, yollamak’ (KTTTS, 463).

salma (jaba salma) ‘baraka’ < *sal-* (ıv) ‘1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak 3. Göndermek, yollamak’ (KTTTS, 463).

salıstırma ‘karşılaştırma, mukayese’ < *salıstır-* ‘karşılaştırmak, mukayese etmek’ (KTTTS, 465).

sarqırma ‘şelâle, çağlayan’ < *sarqıra-* ‘(su) şelâleden akmak, çağlamak’ (KTTTS, 469).

sawaldama ‘anket, sormaca’ < *sawalda-* ‘sual etmek, soru sormak’ (KTTTS, 472).

sekirtpe ‘koyunlarda görülen şarbon hastalığı’ < *sekir-* ‘sıçramak, atlamak’ (KTTTS, 478).

serippe (ı) ‘yay, zemberek’ < *serip-* ‘dışarıya doğru itilmek, fırlatılmak, atılmak 2. Hızlanmak’ (KTTTS, 481).

serippe (ıv) ‘tetik, manivelâ’ < *serip-* ‘dışarıya doğru itilmek, fırlatılmak, atılmak 2. Hızlanmak’ (KTTTS, 481).

siypattama ‘tasvir, betimleme’ < *siypatta-* ‘tasvir etmek, betimlemek’ (KTTTS, 482).

soqpa (ı) ‘el yapımı (ev, soba, duvar vb.)’ < *soq-* ‘1. Vurmak, çarpmak 2. Kamçıyla vurmak 3. Tıklatmak, çalmak 4. Uğramak 5. Metalden her türlü eşya yapmak 6. (ev, bina) inşa etmek 7. Oburlaşmak, oburluk etmek 8. Bir şeyi abartmak, atıp tutmak’ (KTTTS, 485).

soqpa (ıv) ‘vakit vakit ortaya çıkan aynı türden fizyolojik bozuklukların bütünü, nöbet’ < *soq-* ‘1. Vurmak, çarpmak 2. Kamçıyla vurmak 3. Tıklatmak, çalmak 4. Uğramak’ (KTTTS, 485).

suwırma ‘çekmece’ < *suwır-* ‘1. Çıkarmak 2. Koparmak, çekmek’ (KTTTS, 492).

süzbe ‘süzme yoğurt’ < *süz-* (ıv) ‘süzmek, süzgeçten geçirmek’ (KTTTS, 495).

sürme ‘kirpik diplerine sürülen siyah boya, sürme’ < *sür-* (ıv) ‘1. (vücut)

Sıyrılmak, çizilmek 2. Bir şeyin üstünü sıyırmak' (KTTTS, 498).

sızba 'şema' < *sız-* (u) '1. Çizmek 2. Yazılanları silmek 3. Kelimenin ya da cümlelerin altına çizmek, altına çizgi çekmek' (KTTTS, 499).

sıqsiyima (i) 'kandil' < *sıqsiy-* '1. Göz süzmek, gözlerini kısarak bakmak 2. (ışık) Solmak, sönük duruma gelmek' (KTTTS, 501).

sıqsiyima (u) 'az ışık veren, ışığı az, sönük' < *sıqsiy-* '1. Göz süzmek, gözlerini kısarak bakmak 2. (ışık) Solmak, sönük duruma gelmek' (KTTTS, 501).

siltuma 'hafif topallama, aksama' < *siltu-* 'hafifçe topallamak, aksayarak basmak, aksamak' (KTTTS, 503).

sırğıtpa 'kaçamak, oyalayıcı, baştan savma (söz)' (KTTTS, 506) < *sırğıt-* 'hafifçe kaydırmak, sürüklemek' (Yüce, 1984: 254).

silteme 'kaynak gösterme, dipnot' < *silte-* '1. Yönelmek, yön göstermek 2. Sallamak 3. Bir şeyi özgürce, kendini sınırlamadan yapmak' (KTTTS, 507).

talma (i) 'vakitli vakitsiz insanı yakalayan bayılma hastalığı, sara, tutarak' < *tal-* (u) '1. Bayılmak, kendini kaybetmek 2. Aşırı yorulmak, halsizleşmek, bitkin düşmek' (KTTTS, 516).

talma (u) 'zayıf, ince, nazik' < *tal-* (u) '1. Bayılmak, kendini kaybetmek 2. Aşırı yorulmak, halsizleşmek, bitkin düşmek' (KTTTS, 516).

tañba '1. Damga, işaret, mühür. 2. İz, leke' (KTTTS, 519) < *tam-* 'tutuşturmak' (QTQES, 1966: 182).

tañdama 'seçkin, seçilmiş' < *tañda-* 'seçmek, seçip almak, tercih etmek' (KTTTS, 519).

tapsırma 'bir kimseye verilmiş, yüklenmiş iş, vazife, ödev, görev' < *tapsır-* 'bir işi bir kimseye verme, yükleme, sorumluluğuna verme' (KTTTS, 520).

tartpa (i) 'eğeri karnından dolanarak atın sırtına bağlayan kayış, kolan' < *tart-* '1. Kendine çekmek 2. Taşımak, ulaştırmak 3. Sarmak, dolamak, takmak' (KTTTS, 523).

tartpa (u) 'masa, dolap gibi şeylerin dışarıya çekilen gözü, çekme, çekmece' < *tart-* 'kendine çekmek' (KTTTS, 523).

tartpa (u) 'avcı kuşları eğitme, olgunlaştırma sürecinde verilen et' < *tart-* 'kendine çekmek' (KTTTS, 523).

tartpa (iv) 'bataklık, sazlık' < *tart-* 'kendine çekmek' (KTTTS, 523).

teñdeme 'denklem' < *teñde-* '1. Denk yapmak, denkleme 2. (at, deve vb.) yükü

iki tarafı eşit olacak şekilde yüklemek’ (KTTTS, 533).

terme (i) ‘kazak sözlü edebiyatında dombıra eşliğinde terennüm edilen bir nazım türü’ < *ter-* (u) ‘dermek, derlemek, toplamak’ (KTTTS, 535).

terme (u) ‘motifli, desenli dokuma’ < *ter-* (u) ‘dermek, derlemek, toplamak’ (KTTTS, 535).

toqıma ‘1. Dokuma, örme 2. Kumaş dokuma işiyle uğraşan işletme, iş yeri’ < *toqt-* (ı) ‘dokumak, örmek’ (KTTTS, 541).

toptama ‘konu ve muhteva bakımından benzer eserlerin toplamı, derleme’ < *topta-* ‘toplamak, yığmak, bir araya getirmek’ (KTTTS, 544).

tökpe ‘1. Dökülmüş, yayılmış 2. Aralıksız, irticalen, üst üste şiir okuyabilen (ozan)’ < *tök-* ‘1. Dökmek, boşaltmak 2. Varını yoğunu saçmak, israf etmek 3. (şarkı, şiir) söylemek’ (KTTTS, 547).

töldeme ‘yavrulama mevsimi, yavru alma zamanı’ < *tölde-* ‘(hayvan) yavrulamak’ (KTTTS, 547).

tuwma (i) ‘doğal, tabî’ < *tuw-* (u) ‘1. Doğmak 2. Doğurmak 3. Kurulmak, ortaya çıkmak, belirlemek 4. (yeni ay) girmek, başlamak 5. Yoktan var olmak, peyda olmak’ (KTTTS, 551).

tuwma (u) ‘hısım, akraba’ < *tuw-* (u) ‘1. Doğmak 2. Doğurmak 3. Kurulmak,

ortaya çıkmak, belirlemek 4. (yeni ay) girmek, başlamak 5. Yoktan var olmak, peyda olmak’ (KTTTS, 551).

tunba ‘çökelti, tortu’ < *tun-* ‘1. Berraklaşmak, durulaşmak 2. Gönle dolmak, içi kaplamak 3. Çokça bulunmak, kaplamak’ (KTTTS, 555).

tundırma ‘tortu, çökelti, rüsup’ (KTTTS, 555) < *tundır-* ‘toprak karışık olan suyu durdurarak saflaştırmak, çökeltmek’ (Yüce, 1984: 278).

tunşıqpa ‘insanın soluk almasına engel olan, nefes darlığına yol açan bir hastalık, astım’ < *tunşıq-* ‘boğulmak, nefes alamamak’ (KTTTS, 555).

tutıqpa ‘kekeme, kekeç’ < *tutıq-* ‘kekelemek, pepelemek’ (KTTTS, 558).

tüyme ‘düğme’ < *tüy-* (u) ‘dügümlemek’ (KTTTS, 561).

tüyispe ‘kesişme noktası, kavşak’ < *tüyis-* ‘kesişmek, kavuşmak’ (KTTTS, 562).

tüneme ‘geceleme yeri, gece konaklanan yer’ < *tüne-* ‘gecelemek’ (KTTTS, 563).

türme (u) ‘katlanabilir, açılabilir (şey)’ < *tür-* ‘1. Sıvamak, kıvrırmak. 2. Dağıtmak, yarmak, bölmek’ (KTTTS, 564).

tüsindirme ‘1. İzah, açıklama, anlatma 2. Yazılı açıklama, ifade’ < *tüsindir-* ‘anlatmak, izah etmek, açıklamak’ (KTTTS, 565).

tüsinikeme ‘bir şey veya konu hakkında verilen izah, ifade’ < *tüsin-* ‘anlamak, kavramak’ (KTTTS, 566).

tümpiyma ‘pek konuşkan olmayan, içine kapanık’ < *tümpiy-* ‘konuşmamak, ağzını açmamak, sessiz durmak’ (KTTTS, 568).

tizbe ‘1. Liste 2. Sıra, katar’ < *tiz-* ‘1. Dizmek, sıralamak 2. Toplamak, dizmek, düzene sokmak’ (KTTTS, 572).

tizimdeme ‘liste, dizim’ < *tizimde-* ‘listelemek, liste yapmak’ (KTTTS, 572).

tirkeme ‘kasa, damper, römork’ < *tirke-* ‘1. Koşmak, eklemek 2. Kaydetmek, kayıt yapmak’ (KTTTS, 575).

uytqıma ‘şiddetle, çok hızlı esen (rüzgâr)’ < *uytqı-* ‘1. (rüzgâr) sert esmek 2. (at, araba) son hızla gitmek’ (KTTTS, 583).

uyıma (*uyıma qan*) ‘pıhtılaşmış kan’ < *uyı-* ‘1. (süt) Mayalanarak yoğurda dönüşmek 2. (kan) Pıhtılaşmak 3. Uyuşmak, keçeleşmek 4. Çok dikkatli dinlemek’ (KTTTS, 583).

ustama ‘nöbet (sara hastalığı)’ < *usta-* (*u*) ‘1. Tutmak 2. Ele geçirmek, yakalamak’ (KTTTS, 588).

uşpa ‘1. Hızlı koşan, yürük 2. Hoppa, hava!, uçan, delişmen 3. İnce, hafif (kar, bulut, toz vs.)’ < *uş-* (*u*) ‘1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak’ (KTTTS, 590).

üde ‘hızlı, hızlanan’ < *üde-* ‘artmak, hızlanmak, şiddetlenmek’ (KTTTS, 593).

üyme ‘yığın, küme’ < *üy-* (*u*) ‘bir araya getirmek, yığmak’ (KTTTS, 595).

üyirme ‘dernek, kulüp’ < *üyir-* (*u*) ‘1. Bir araya toplamak, yığmak 2. Kendine bağlamak, yakınlaştırmak’ (KTTTS, 596).

ükpe (*ükpe qant*) ‘toz şeker’ < *ük-* ‘1. Ufalamak, öğütmek 2. Tahıl tanelerini kabuklarından ayırmak, dövmek’ (KTTTS, 596).

ürleme ‘1. Nefesli, üflemeli 2. İçine hava doldurulmuş, şişirilmiş’ < *ürle-* ‘üflemek’ (KTTTS, 600).

ürme ‘esip duran (rüzgâr)’ < *ür-* (*ı*) ‘üflemek, soluk vermek’ (KTTTS, 600).

üsteme ‘ilave, ek’ < *üste-* ‘eklemek, ilave etmek, ulamak’ (KTTTS, 600).

habarlama ‘1. Bildiri, tebliğ 2. Duyuru, ilân’ < *habarla-* ‘haber vermek, bilgi vermek, salık vermek’ (KTTTS, 609).

hattama ‘protokol’ < *hatta-* ‘1. Kaydetmek 2. Haczetmek, el koymak’ (KTTTS, 610).

şaqpa ‘(şaqpa qant) kesme şeker’ < *şaq-* (*u*) ‘1. Kırmak, parçalamak, ikiye ayırmak 2. Hesaplamak, paylaşmak, bölmek’ (KTTTS, 623).

şaqpa ‘iğneli (söz)’ < *şaq-* (*ıv*) ‘1. Dişlemek, dalamak, ısırarak sokmak 2. Ağır sözlerle birbirini incitmek, dil uzatmak, dille rahatsız etmek’ (KTTTS, 623).

şalma (i) ‘1. Sarık 2. Atkı, şal’ < şal- (u) ‘1. Çelmek, çelme takmak. 2. İple sıkıca bağlamak’ (KTTTS, 625).

şalma (u) ‘kement’ < şal- (u) ‘1. Çelmek, çelme takmak. 2. İple sıkıca bağlamak’ (KTTTS, 625).

şalma (iv) ‘bir tür örgü, dokuma’ < şal- (u) ‘1. Çelmek, çelme takmak. 2. İple sıkıca bağlamak’ (KTTTS, 625).

şanşuma ‘sancılı, ağırlı’ (KTTTS, 628) < şanşı- ‘1. Ucu sivri bir şeyi sokmak 2. Birisini sözle iğnelemek 3. Çomak, dayak, direk gibi şeyi bir yere dikmek’ (Yüce, 1984: 306).

şanşılma ‘dimdik, çok dik’ < şanşıl- ‘saplanmak’ (KTTTS, 628).

şappa ‘çakı’ < şap- (u) ‘keskin bir aletle kesmek, biçmek’ (KTTTS, 629).

şaptıqpa ‘öfkeli, sinirli’ < şaptıq- ‘azarlama, çıkışmak, paylamak’ (KTTTS, 629).

şertpe (şertpe küy) ‘sazın tellerine parmak uçlarıyla dokunarak çalınan ezgi’ < şert- ‘saz teline dokunmak, çalmak’ (KTTTS, 638).

şoyırılma ‘bel ağrısı, bel fitiği’ < şoyırıl- ‘bel fitiği olmak’ (KTTTS, 641).

şığarma ‘1. Edebî eser 2. Edebiyat dersinde öğrencilerin yazdığı kompozisyon’ < şığar- ‘çıkarmak, boşaltmak, bırakmak’ (KTTTS, 651).

şımşıma ‘1. Kıncı, iğneleyici (söz) 2. Sert, kuru, şiddetli (ayaz)’ < şımşı- ‘1. Çimdiklemek 2. İğnelemek, taş atmak’ (KTTTS, 653).

ısıрма ‘sürgü, tapan’ < ısır- ‘itmek, itelemek, sıyırmak’ (KTTTS, 667).

ilespe (ilespe awdarma) ‘aynı anda, eş zamanlı olan tercüme, simültane tercüme’ < iles- ‘1. Peşine takılmak, arkasından gitmek, izlemek 2. Özenmek’ (KTTTS, 670).

{-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}

alıspaq ‘teke tek çekişme, güreşme’ < alıs- ‘1. Dövüşmek, vuruşmak, çarpışmak 2. Tartışmak, münakaşa etmek’ (KTTTS, 43).

barmaq ‘parmak’ (KTTTS, 79).

batpaq ‘çamur, bataklık’ < bat- ‘batmak, dibe çökmek’ (KTTTS, 82).

başmaq ‘terlik’ < bas- (u) ‘adımlamak, basmak’ (KTTTS, 83).

buğınbaq ‘saklambaç oyunu’ (KTTTS, 96) < buğın- ‘bükme, katlamak, gizlemek’ (QÄTS, 2011: B-B 628).

demek ‘demek, öyleyse’ < de- ‘demek, söylemek’ (KTTTS, 124).

jaypaq ‘yayvan, dümdüz, düz’ < jay- (vii) ‘yaymak, asmak, sermek’ (KTTTS, 153).

jasırınbaq ‘saklambaç’ < *jasırın-* (u) ‘saklanmak, gizlenmek, pusmak’ (KTTTS, 167).

jumbaq ‘1. Bilmece 2. Gizli düşünce, sır’ < *jum-* (u) ‘(yumruk) yummak, sıkamak’ (KTTTS, 186).

juwmaq ‘toplam, yekûn’ (KTTTS, 184).

iymek ‘eğik, kıvrık, kavis, eğmeç, yay’ < *iy-* (u) ‘1. Eğmek, bükmek 2. İkna etmek, kabul ettirmek’ (KTTTS, 208).

kerbaq ‘kavgacı, geçimsiz’ < *ker-* (v) ‘germek’ (KTTTS, 230).

qaymaq ‘1. Kaymak 2. Toplumdaki üst tabaka, elit’ (KTTTS, 274) < *kay-* ‘yerini değiştirmek, bir nesnenin başka bir nesne üzerinden akıp geçişi’ (Eyuboğlu, 1991: 390).

qaqpaq ‘kapak’ < *qaq-* (v) ‘1. Çakmak 2. (kapıyı) Vurmak, tıklatmak 3. Silkmek, çırpma 4. Sallamak, sarsmak 5. Kırmak, koparmak 6. (araba) Çarpma 7. Çalmak, yürütmek 8. Mahrum bırakmak’ (KTTTS, 277).

qospaq (ı) ‘tek hörgüçlü erkek deve ile çift hörgüçlü dişi devenin birleşmesinden doğan deve çeşidi’ < *qos-* (ı) ‘1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddî yardımda bulunmak’ (KTTTS, 323).

qospaq (u) ‘saf saf, katar katar, aynı hizada, yan yana duran’ < *qos-* (ı) ‘1.

Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddî yardımda bulunmak’ (KTTTS, 323).

quymaq ‘bir çeşit gözleme’ < *quy-* ‘1. Dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) Bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek’ (KTTTS, 330).

quwalaspaq ‘kovalama oyunu, kovalamaca’ < *quwala-* ‘1. Kovalamak 2. Bir şeyin ardına düşmek, takip etmek’ (KTTTS, 325).

quwıspaq ‘kovalamaca oyunu’ < *quwıs* ‘1. Bir şeyin içindeki boş yer 2. Çukur, oyuk 3. Kuytu, siper, dulda, تنها, kovuk’ (KTTTS, 328).

qıspaq ‘1. Sıkıştırılmış, dar 2. Etrafı çevrilmiş yer 3. Baskı, kısıtlama’ < *qıs-* (u) ‘1. Kısırmak, sıkıştırmak 2. Sıkıca kucaklamak, sarmak, bağrına basmak 3. Korkutmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 351).

oymaq ‘yüksük’ < *oy-* (u) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 407).

ospaq ‘ima, ihsas’ < *os-* ‘1. Kırbaçlamak, kamçıyla yaralamak 2. Eti kesmek, bölmek, dilimlemek 3. Üzmek, kalbini kırmak’ (KTTTS, 419).

örmek ‘dokuma tezgahı’ < *ör-* (u) ‘(saç, ip, kamçı vb.) örmek’ (KTTTS, 431).

pispek ‘yayık’ < *pis-* (*u*) ‘kımızı olgunlaştırmak, ayrandan tereyağı elde etmek için yayıkta karıştırmak, dövmek’ (KTTTS, 447).

salmaq ‘1. Ağırılık 2. Zorluk, güçlük, sıkıntı 3. Ün, nam, şan, şöhrət’ < *sal-* (*iv*) ‘1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak 3. Göndermek, yollamak 4. Ekin ekmek, yetiştirmek’ (KTTTS, 463).

salpaq ‘(bos salpaq) avare, boş dolaşma, gezme’ < *sal-* (*iv*) ‘1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak 3. Göndermek, yollamak’ (KTTTS, 464).

suwırtpaq ‘kumaşın kenarından çekilen ip’ < *suwir-* ‘1. Çıkarmak 2. Koparmak, çekmek’ (KTTTS, 492).

sırmaq ‘üzeri nakışlarla süslü halı veya kilim yerine kullanılan keçe, döşeme’ (KTTTS, 506).

tıǵılmaq ‘saklambaç’ < *tıǵıl-* ‘1. Gizlenmek, saklanmak 2. Sinirden konuşamamak’ (KTTTS, 567).

tartpaq ‘ilerlemeye engel olan, yenileşmeye karşı, gerici’ < *tart-* ‘kendine çekmek’ (KTTTS, 523).

toqpaq ‘1. Tokmak 2. Darbe, ceza’ < *toq-* ‘vurmak’ (KTTTS, 540).

turmaq “O şöyle dursun, o bir yana, bırak” anlamlarında kullanılan bir zarf’ < *tur-* ‘durmak, dikilmek’ (KTTTS, 556).

türtpek ‘1. Tekrar tekrar dürtme 2. Baskı, eziyet 3. Ufak tefek işler’ < *türt-* ‘1. Dürtmek, vurmak 2. Not almak’ (KTTTS, 564).

tizbek ‘dizi, sıra, silsile’ < *tiz-* ‘1. Dizmek, sıralamak 2. Toplamak, dizmek, düzene sokmak’ (KTTTS, 572).

ujmaq ‘cennet, uçmak’ (KTTTS, 581).

urpaq (*u*) ‘unun elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları, kepek’ < *ur-* ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 587).

uşıpaq ‘1. Uçmak, cennet 2. Mutlu, huzurlu, hayat’ < *uşı-* (*u*) ‘1. Uçmak 2. Hızla gitmek, uçmak’ (KTTTS, 590).

üymek ‘yığın, küme’ < *üy-* (*u*) ‘bir araya getirmek, yığmak’ (KTTTS, 595).

şaqpaq (*ı*) ‘çakmak taşı’ < *şaq-* (*v*) ‘yakmak, tutuşturmak’ (KTTTS, 623).

şatpaq ‘kargacık burgacık, okunaksız yazı, karalama’ < *şat-* (*v*) ‘1. Fitne sokmak, birbirine düşürmek, ara bozmak 2. Abuk sabuk konuşmak, saçmalamak’ (KTTTS, 632).

şertpek (*ı*) ‘çocukların birbirlerinin alınlarına fiske vurarak oynadıkları oyun’ < *şert-* ‘1. Fiske vurmak, fiskelemek 2. Saz teline dokunmak, çalmak’ (KTTTS, 638).

ilmek (i) ‘1. Çengel; askı 2. Mandal, sürgü’ < *il-* ‘1. Asmak, takmak 2. Sürgülemek, kilitlemek’ (KTTTS, 670).

ilmek (u) ‘ilmek’ < *il-* ‘1. Asmak, takmak 2. Sürgülemek, kilitlemek’ (KTTTS, 670).

{-mal, -mel}

aydamal ‘uzak; gidip gelmesi çok zaman alan yer’ < *ayda-* ‘1. Hayvanı önüne katıp bir yere götürmek, yönlendirmek 2. Vasıta kullanmak, sürmek 3. Toprağı sürmek 4. Sürgün etmek’ (KTTTS, 30).

jasamal ‘orta yaşlı (kimse)’ < *jas-*(i) ‘yaşamak, ömür sürmek’ (KTTTS, 166).

joramal ‘tahmin, yorum, varsayım’ < *jor-* ‘yorumlamak, düş yormak, tabir etmek, fala bakmak’ (KTTTS, 181).

közemel ‘bir çeşit iğne’ < *köze-* (u) ‘yön göstermek, yönlendirmek’ (KTTTS, 243).

oramal ‘1. Havlu, el bezi, mendil 2. Baş örtüsü, eşarp’ < *ora-* ‘1. Sarmak, dörmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak’ (KTTTS, 416).

sawmal ‘taze, ekşimemiş kımız’ < *saw-* ‘sağmak’ (KTTTS, 473).

süyemal ‘1. Destek, dayanak 2. Koruyan, kollayan’ < *süye-* ‘1. Desteklemek, dayamak 2. Kollamak, desteklemek’ (KTTTS, 495).

tanımal ‘tanınmış, ünlü, meşhur’ < *tanı-* ‘tanımak, teşhis etmek’ (KTTTS, 518).

tasımal ‘1. Taşıma, taşımacılık, nakliyat 2. Satır sonuna gelen kelimeyi hece yapısına göre bölerek ikinci satıra geçirme yöntemi’ < *tası-* (i) ‘taşımak, götürmek’ (KTTTS, 525).

tünemel ‘1. Geceleme, konaklama yeri 2. Üzerinden bir gece geçmiş, dünden kalan (kımız)’ < *tüne-* ‘1. Gecelemek. 2. Türbede geceleme, türbede geceleterek evlialardan medet ummak’ (KTTTS, 563).

{-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli}

aynımalı ‘devamlı değişen, değişken, sabit olmayan’ < *aynı-* ‘sözünden caymak, vaadinde durmamak, vazgeçmek’ (KTTTS, 32).

aynımal ‘1. Sürekli dönen, hareket hâlinde olan 2. Virajlı, zikzaklı, dönemeçli’ < *aynal-* ‘belirli bir şeyin etrafında dönmek’ (KTTTS, 31).

bürmeli ‘büzmeli, fileli’ < *bür-* (u) ‘büzmek, kıvrırmak’ (KTTTS, 101).

awıspalı ‘değişmeli, mecazî’ < *awıs-* ‘1. Değişmek 2. Başka yere gitmek, yer değiştirmek’ (KTTTS, 57).

buramalı ‘vidalı’ < *bura-* ‘döndürmek, çevirmek’ (KTTTS, 99).

espeli (i) ‘burulmuş, bükülmüş’ < *es-* (u) ‘eğirmek’ (KTTTS, 145).

espeli (u) ‘hareketli, hızlı’ < *es-* (uu) ‘1. (rüzgar) esmek 2. (kayıкта) kürek çekmek

3. Küremek. 4. Övünmek, atıp tutmak' (KTTTS, 145).

jazılmal 'açılıp kapanabilen, portatif' (KTTTS, 151) < *jazıl-* (*uu*) 'yayılmak' (Yüce, 1984: 84).

jalğamalı 'eklenmiş olan, ekli, ilaveli' < *jalğa-* 'bağlamak, eklemek, ulamak, birleştirmek' (KTTTS, 156).

jaldamalı 'kiralı, paralı, ücretli' < *jalda-* 'kirada oturmak, kiralamak' (KTTTS, 157).

josomal 'göçebe, konargöçer' < *josi-* '1. Kitle hâlinde hareket etmek 2. (sıvılar) şiddetle ve çok akmak 3. Hızla geçmek' (KTTTS, 183).

juqpalı 'bulaşıcı' < *juq-* 'bulaşmak' (KTTTS, 185).

juljımalı 'seyyar, portatif' < *jilji-* '1. Yavaşça ilerlemek 2. Hareket etmek, kalkmak' (KTTTS, 191).

iyilmeli 'elâstikî, esnek, yumuşak' < *iyil-* '1. Beli bükülmek, eğilmek 2. Bağışlamak, affetmek' (KTTTS, 212).

kezbekli 'göçebe' < *kez-* (*iv*) 'gezmek, dolaşmak' (KTTTS, 222).

köşpeli 'göçebe, göçmen' < *köş-* (*u*) 'göçmek, taşınmak' (KTTTS, 252).

qazbalı 'kazılarak çıkarılan (maden)' < *qaz-* (*u*) 'kazmak' (KTTTS, 272).

qozğalmalı 'hareketli' < *qozğal-* 'kıpırdamak, kımıldamak' (KTTTS, 311).

goldanbalı 'uygulamalı' < *goldan-* 'kullanmak, istifade etmek, uygulamak' (KTTTS, 314).

qondırmalı 'ayarlanabilir olan' < *qondır-* 'yerleştirmek, kurulmak' (KTTTS, 317).

qospalı 'katkılı, ilaveli' < *qos-* (*i*) 'katmak, birleştirmek, eklemek' (KTTTS, 323).

qubılmalı '1. Değişken (renk) 2. Değişken (hava) 3. Kararsız, istikrarsız (karakter) 4. Yükselip alçalan' < *qubil-* '1. Değişmek, renkten renge girmek 2. Değişken olmak, sabit olmamak' (KTTTS, 328).

quymalı 'dökülmüş, kalıba konulmuş' < *quy-* (*i*) '1. Dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) Bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek' (KTTTS, 331).

qulpırmalı 'yanardöner' < *qulpır-* '1. Güzelleşmek, canlanmak, renklenmek 2. Güzelliğiyle göz kamaştırmak' (KTTTS, 333).

quramalı 'toplamalı, kurma, portatif' < *qura-* '1. Kumaş ve deri parçalarını bir araya getirerek dikmek. 2. Bir şeyleri bir araya getirmek, toplamak, kurmak' (KTTTS, 337).

qurastırmalı 'toplama, portatif' < *qurastır-* 'kurmak, birleştirmek, derlemek, toplamak' (KTTTS, 337).

oymalı ‘nakışlı, oymalı, işlemeli, motifli’ < oy- (u) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 408).

oynamalı ‘oynak, değişken, döneke, kararsız, kaypak, sebatsız’ < oyna- ‘1. Oynamak, eğlenmek 2. Şaka yapmak, şakalaşmak’ (KTTTS, 408).

opırmalı ‘katlamalı, kırma’ < opır- ‘bölmek, kırmak, parçalamak, koparmak’ (KTTTS, 415).

orğımalı ‘düz olmayan, eğrili büğrülü’ < orğı- ‘2. Her zamanki gibi olmamak’ (KTTTS, 416).

otamalı (u) ‘yabanî otlardan temizlenmesi gereken (yer, tarla)’ < ota- ‘yabanî otları ayıklamak’ (KTTTS, 419).

özgermeli ‘istikrarsız, değişken’ < özger- ‘değişmek, farklılaşmak, başkalaşmak’ (KTTTS, 424).

ölmeli (ı) ‘çok ihtiyar, ölümü yakın, bir ayağı çukurda olan’ < öl- ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427).

ölmeli (u) ‘müşkül, fakir, yoksul’ < öl- ‘ölmek, vefat etmek’ (KTTTS, 427).

örmeli ‘örülen, örülmüş’ < ör- (u) ‘(saç, ip, kamçı vb.) örmek’ (KTTTS, 431).

ötpeli ‘geçici’ < öt- (u) ‘geçmek’ (KTTTS, 434).

saylanbalı ‘seçmeli, seçilmesi gerekli, zorunlu’ < sayla- ‘seçmek, oy vermek’ (KTTTS, 460).

salıstırmalı ‘karşılaştırmalı, mukayeseli’ < salıstır- ‘karşılaştırmak, mukayese etmek’ (KTTTS, 465).

sandalmalı ‘beyhude, avare, boş’ < sandal-(u) ‘başıboş, avare, beyhude dolaşmak’ (KTTTS, 466).

soqpalı ‘1. Nöbetli (hastalık) 2. Vurmalı (çalgı)’ < soq- ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 485).

soqtıqpalı ‘1. Sataşkan, saldırgan 2. Zahmetli, meşakkatli’ < soqtıq- ‘1. Çarpışmak, tokuşmak 2. Sataşmak, belaya bulaşmak’ (KTTTS, 485).

suwarmalı ‘sulamalı’ < suwar- ‘1. (hayvana) su vermek, suvarmak 2. (toprak, bitki vb.) su vermek, sulamak’ (KTTTS, 491).

suwırmalı ‘çekmeceli’ < suwır- ‘1. Çıkarmak 2. Koparmak, çekmek’ (KTTTS, 492).

sızılmalı ‘kulağa hoş gelen, gönül açıcı, rahatlatıcı’ < sızıl- (u) ‘1. Kibarlık etmek, nezaket göstermek 2. Yüzüne nazlı bir anlam vermek, uyumlu ve salınarak yürümek, süzülme’ (KTTTS, 500).

tañdamalı ‘seçkin, seçme, seçilmiş’ < tañda- ‘seçmek, seçip almak, tercih etmek’ (KTTTS, 519).

terbelmeli ‘sallanan, ırgalanan’ < terbel- ‘sallanmak, kımıldamak, ırganmak’ (KTTTS, 534).

terbetpeli ‘sallanan, ırgalanan’ < *terbet-* ‘sallamak, kımıldatmak’ (KTTTS, 535).

tolqımalı ‘1. Değişken, kararsız 2. Ahenkli, makamlı’ < *tolqı-* ‘1. (rüzgarın etkisiyle) Dalgalanmak 2. Heyecanlanmak; duygulanmak 3. Huzuru kaçmak, tedirgin olmak’ (KTTTS, 542).

uñğımali ‘oyulmuş, derinleşmiş’ (KTTTS, 586) < *uñğı-* ‘bir şeyin içini oymak’ (QÄTS, 2011: T-U 731).

ustamalı ‘belirli aralıklarla nöbet hâlinde gelen (hastalık), hastalık nöbeti’ < *usta-(u)* ‘1. Tutmak 2. Ele geçirmek, yakalamak’ (KTTTS, 588).

ügilmeli ‘kolay ufalanan, gevrek’ < *ügil-* ‘öğütölmek, ufalanmak’ (KTTTS, 593).

üdemeli ‘büyüyen, şiddeti artan, hızlanan’ < *üde-* ‘artmak, hızlanmak, şiddetlenmek’ (KTTTS, 593).

üzbeli ‘1. Halkalı, halkalardan oluşan 2. Katlanabilir, taşınabilir, portatif’ < *üz-* ‘1. Koparmak, çekip almak 2. Kesmek, durdurmak, bırakmak’ (KTTTS, 593).

ükpeli ‘öğütölmüş, ufalanmış, ezilmiş’ < *ük-* ‘1. Ufalamak, öğütmek 2. Tahıl tanelerini kabuklarından ayırmak, dövmek’ (KTTTS, 596).

ürlemeli (*ürlemeli orkestr*) ‘üflemeli, nefesli çalgılardan oluşan orkestra’ < *ür-(ı)* ‘üflemek, soluk vermek’ (KTTTS, 600).

ürmeli ‘1. Nefesli, üflemeli 2. İçine hava doldurulmuş, şişirilmiş’ < *ür-(ı)* ‘üflemek, soluk vermek’ (KTTTS, 600).

üstemeli ‘ilaveli, ekli’ < *üste-* ‘eklemek, ilave etmek, ulamak’ (KTTTS, 600).

şoşımali ‘sık sık korkan, ürken’ < *şoşı-* ‘ödü kopmak, dehşete kapılmak, çok korkmak’ (KTTTS, 644).

{-man, -men, -ban, -ben, -pan, -pen}}

alarman ‘müşteri, alıcı’ < *al-(u)* ‘1. Bir şeyi elle tutmak, kaldırmak 2. Bir şeyi sahiplenmek, kazanmak 3. Bir yere kabul etmek, almak’ (KTTTS, 39).

berermen ‘borcu olan, borçlu’ < *ber-* ‘vermek’ (KTTTS, 87).

diyirmen ‘değirmen’ (KTTTS, 127) < *teğir-* ‘değdirmek, ulaştırmak, eriştirmek, yakınlaştırmak, elde ettirmek’ (Wilkens, 2021: 689).

jılarman ‘ağlayacak gibi, ağlamaklı’ (KTTTS, 191) < *jıla-* ‘ağlamak’ (QÄTS, 2011: J-J 667).

ketpen ‘kazma, çapa, bel’ < *ket-* ‘1. Bir yere doğru yönelmek, gitmek 2. Bir yerden veya bir işten ayrılmak 3. Tüketilmek, harcanmak’ (KTTTS, 234).

körermen ‘seyirci’ < *kör-(u)* ‘görmek’ (KTTTS, 249).

qaqpan ‘1. Kapan, tuzak 2. Kandırma, dolandırma, hile’ < *qaq-(v)* ‘1. Çakmak 2. (kapıyı) Vurmak, tıklatmak 3. Silmek,

çırpmak 4. Sallamak, sarsmak 5. Kırmak, koparmak 6. (araba) Çarpmak 7. Çalmak, yürütmek 8. Mahrum bırakmak' (KTTTS, 278).

oqırman 'okuyucu' < *oqı-* '1. Okumak 2. Tahsil görmek' (KTTTS, 411).

orman 'orman' < *or-* 'kesmek' (KTTTS, 417).

ölermen 'ölecek duruma gelen, canını hiçe sayan, ölüncesine çalışan' < *öl-* 'ölmek, vefat etmek' (KTTTS, 427).

sayman 'araç, alet, malzeme, teçhizat' < *say-* (iii) 'bir sonuca ulaşmak, karara varmak' (KTTTS, 460).

satarman 'satıcı, pazarlamacı' < *sat-* 'satmak' (KTTTS, 471).

tuman '1. Sis 2. Belirsiz, bulanık' (KTTTS, 554) < *tuman* > *duman* *tu-* (Doerfer, 1965: 567).

şabarman 'ulak, haberci' (KTTTS, 619) < *şabar* (QÄTS, 2011: Ü-YA 182).

şekpen 'dokunmuş dış giyim olarak kullanılan bir çeşit giysi, cepken' < *şek-* (iii) 'kenarlarını nakışlamak, süslemek' (KTTTS, 636).

üzben 'erişte çorbası' < *üz-* '1. Koparmak, çekip almak 2. Kesmek, durdurmak, bırakmak' (KTTTS, 593).

{-maş, -meş}

kömeş 'küle gömülerek pişirilen ekmek, kömez' < *köm-* '1. Gömmek 2. Defnetmek' (KTTTS, 246).

tüymeş (ı) 'yağlı etten, bağırsağa doldurulup pişirilen, ufak parçalara bölünerek kavurulan et' < *tüy-* (ı) '1. Bir nesneyi havana koyarak ezmek, un ufak etmek, toz hâline getirmek 2. Vurmak, dövmek' (KTTTS, 561).

{-maş, -meş, -paş, -peş, -baş, -beş}

jañıltpaş '1. Yanıltmaç, tekerleme 2. Belirsiz, açık olmayan, yanıltıcı' < *jañıl-* '1. Yanılmak, şaşırmaq 2. Hata yapmak' (KTTTS, 162).

kertpeş 'kertik' < *kert-* 'kertmek, kertik açmak' (KTTTS, 232).

taldırmaş 'nazik, ince, zarif' (KTTTS, 516) < *taldır-* '1. Kendini kaybetmek, bayılmak, 2. Hâlsizleşmek, bitkin düşmek' (QÄTS, 2011: S-T 663).

tüymeş (u) 'tablet' < *tüy-* (ı) '1. Bir nesneyi havana koyarak ezmek, un ufak etmek, toz hâline getirmek 2. Vurmak, dövmek' (KTTTS, 561).

tüymeş (iii) 'yumruklama, yumruk atma' < *tüy-* (ı) '1. Bir nesneyi havana koyarak ezmek, un ufak etmek, toz hâline getirmek 2. Vurmak, dövmek' (KTTTS, 561).

{-mıq, -mik, -muq, -mük}

bulamıq ‘bulamaç’ (KTTTS, 102) < *bulyamac* + *bulamaq*, *bula-* > *bulamıq*, *bıla-* (Doerfer, 1965: 320).

jasımıq ‘mercimek’ < *jası-* ‘1. Gönlü kırılmak, hüznlenmek 2. (göz) bozulmak’ (KTTTS, 167).

jılmıq ‘ılık, ılıman’ < *jılı-* (ı) ‘ısınmak, ılmak, ılınmak’ (KTTTS, 192).

jılmıq ‘karların eriyip, havanın ısınmaya başladığı zaman’ < *jıl* ‘yıl, sene’ (KTTTS, 191).

qızamıq (ı) ‘kızamık’ < *qız-* (ı) ‘ısınmak, kızmak’ (KTTTS, 342).

qızamıq (u) ‘kızıl yaban mersini’ < *qız-* (u) ‘ısınmak, kızmak’ (KTTTS, 342).

turmıq ‘edebî metinlerde, erkeklik organını bildirmek için kullanılan mecazî bir ifade’ < *tur-* ‘1. Durmak, dikilmek 2. Kalkmak, ayağa kalkmak’ (KTTTS, 556).

{-mıs, -mis, -bıs, -bis, -mış, -miş}

atalmış ‘adı geçen, söz konusu, bahis mevzuu, zikredilen’ < *atal-* ‘adlandırılmak, ad verilmek’ (KTTTS, 54).

bolmıs ‘1. Varlık, yaradılış 2. Mizaç, huy, tabiat, karakter’ < *bol-* (ı) ‘1. Olmak 2. Bitmek, sona ermek’ (KTTTS, 91).

jazmış ‘yazgı, alın yazısı, kader’ < *jaz-* (u) ‘1. Yazmak 2. Alnında yazılmış olmak’ (KTTTS, 151).

jasamıs ‘1. Orta yaşı geçmiş, orta yaş üstü 2. Görmüş geçirmiş’ < *jas-* (ı) ‘yaşamak, ömür sürmek’ (KTTTS, 166).

jemis ‘meyve, yemiş’ < *je-* ‘yemek’ (KTTTS, 174).

könbis ‘dayanıklı, sabırlı, tahammülkâr’ < *kön-* (u) ‘1. İkna olmak, kabul etmek, yapmaya razı olmak 2. Sabretmek, göğüs germek’ (KTTTS, 247).

qılmıs ‘1. Suç, cinayet 2. Ahlâk dışı davranış, ahlâksızlık’ < *qıl-* (u) ‘yapmak, etmek’ (KTTTS, 346).

oymış ‘ağaca, kemiğe veya taşa oyma yoluyla yapılan nakış’ < *oy-* (u) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 408).

taramıs ‘1. Sinir kiriş 2. Büyükbaş hayvanların diz kapağı ile topukları arasındaki sinirleri kurutup liflerinden burmak suretiyle elde edilen ve çizme, ayakkabı vs. eşyaları dikmeye yarayan sağlam ip 3. Zayıf, sıska, cılız’ < *tara-* (ı) ‘1. Dağılmak, gitmek 2. Yayılmak, büyümek, genişlemek 3. Sindirmek, hazmetmek’ (KTTTS, 521).

turmıs ‘hayat, yaşantı, yaşayış’ < *tur-* ‘durmak, dikilmek’ (KTTTS, 556).

tusamıs ‘yük hayvanlarının uzağa gitmemesi için ön ayaklarına bağlanan ip veya kayış, köstek, bukağı’ < *tusa-* ‘1. Köstek vurmak, iple veya kayışla bağlamak 2. Kendi hâline bırakmamak,

engel olmak, kösteklemek' (KTTTS, 557).

{-msaq, (-mse, -imsaq, -imsek)}

jaramsaq 'pohpohlayıcı, dalkavuk, yağcı, yalaka' < *jara-* (u) '1. İşe yaramak, uygun gelmek 2. Harcamak, tüketmek 3. (at) yarışa hazır hâle gelmek' (KTTTS, 163).

kelimsek 'göçmen, başka diyardan gelip yerleşmiş olan kimse, muhacir' < *kel-* '1. Bir yere gitmek 2. Varmak, ulaşmak' (KTTTS, 226).

ölimsek 'dayanıklı, diri' < *öl-* 'ölmek, vefat etmek' (KTTTS, 427).

satımsaq 'hain, satılmış, alçak' < *sat-* '1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek' (KTTTS, 472).

tilemsek 'devamlı bir şeyler isteyen, sürekli dilekte bulunan, dilenci gibi davranan' < *tile-* 'dilemek, istemek' (KTTTS, 574).

{-n (-ı)n, (-i)n}

ağın '1. Su akımı, akış, akıntı 2. Bir nesnenin bünyesindeki gücün etkisi, hızı' < *aq-* (ıv) 'akmak, akıp gitmek' (KTTTS, 26).

boran 'kar fırtınası, tipi, boran' < *bora-* (u) '(kar, yağmur veya bol tozlu sert rüzgar) esmek' (KTTTS, 92).

burın 'önceleri, daha önce, evvelde, evvelce' < *bur-* 'burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek' (KTTTS, 99).

buwin (ı) '1. Eklem, boğum 2. Nesil, kuşak' < *buw-* (u) '1. Paket yapmak, bağlamak 2. Rahatsız etmek, rahat vermemek' (KTTTS, 96).

buwin (u) 'hece' < *buw-* (u) '1. Paket yapmak, bağlamak 2. Rahatsız etmek, rahat vermemek' (KTTTS, 96).

bütün '1. Bütün, tam 2. Sapasağlam, zedelenmemiş 3. tam sayı' < *bit-* '1. Bitmek, tükenmek 2. Hazır hâle gelmek 3. İyileşmek 4. Yetişmek, büyümek, bitmek 5. Ortaya çıkmak, peyda olmak' (KTTTS, 101).

darın 'yetenek, istidat, kabiliyet' < *darı-* 'doğuştan kabiliyetli olmak' (KTTTS, 120).

deyin 'kadar, değin, dek' (KTTTS, 123) < (*değ- değ-i-n*) (Eyuboğlu, 1991: 172).

jaqın '1. Yakın 2. Akraba, hısım' (KTTTS, 154) < *yak-* 'yaklaşmak, yakınlaşmak' (Wilkins, 2021: 855).

egin 'ekin' < *ek-* 'ekmek, dikmek' (KTTTS, 136).

erkin '1. Erkin, serbest, hür, özgür 2. Bağımsız, egemen 3. Kolay, rahat 4. Açık' < *erik-* 'boş yürümek' (KTTTS, 142).

jabin 'çatı örtüsü, çatı kaplaması' < *jap-* (u) 'örtmek, kapatmak' (KTTTS, 149).

jalğan (i) ‘dünya, hayat, yaşam’ < *jalğa-* ‘1. Bağlamak, eklemek, ulamak, birleştirmek 2. Sürdürmek, devam ettirmek’ (KTTTS, 156).

jalğan (u) ‘gerçek olmayan, yalan, uydurma’ < *jalğa-* ‘1. Bağlamak, eklemek, ulamak, birleştirmek 2. Sürdürmek, devam ettirmek’ (KTTTS, 156).

jasırın (i) ‘1. Gizli, saklı. 2. Tenha, kuytu’ < *jasır-* ‘1. saklamak, gizlemek 2. Gizli tutmak, sır vermemek’ (KTTTS, 167).

jatin ‘yatak odası’ < *jat-* (u) ‘yatmak, uzanmak’ (KTTTS, 168).

jawın ‘yağış, yağmur’ < *jaw-* (u) ‘yağmak’ (KTTTS, 169).

jegin ‘1. Koşulmaya alışan at 2. Tahammüllü, sabırlı, dayanıklı’ < *jek-* ‘1. Koşma 2. Görevlendirme, iş yükleme’ (KTTTS, 171).

juğın ‘1. Yemeğin, sütün vb. şeylerin kaptan boşaltıldıktan sonra kalan bulaşığı 2. Kalıntı, iz’ < *juq-* ‘1. Bulaşmak 2. (yemek) Sindirmek, hazmetmek’ (KTTTS, 185).

julın (i) ‘omurilik, murdarilik’ < *jul-* ‘1. Çekmek, yolmak, sökmek, koparmak 2. (kadın) Başka bir kimsenin saçını başını yolmak’ (KTTTS, 186).

jırın ‘ayrı, başka, kendi başına’ < *jır-* (u) ‘1. Yırtmak, çizmek, tırmalamak 2. Bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 194).

jiyin ‘1. Kalabalık, yığın 2. Bir şeyin toplamı 3. Toplantı’ < *jiy-* ‘1. Toplamak, yığmak 2. Bir araya getirmek’ (KTTTS, 178).

zumıran ‘1. Hızlı uçan küçük bir kuş 2. Roket, füze’ < *zumıra-* ‘hızlı gitmek, fırlamak, yıldırım gibi geçmek’ (KTTTS, 203).

kelin ‘gelin’ < *kel-* ‘1. Bir yere gitmek 2. Varmak, ulaşmak’ (KTTTS, 226).

kenen ‘bol, bereketli’ < *kene-* (u) ‘zenginleştirmek, bolluğa kavuşturmak’ (KTTTS, 229).

qayran (i) ‘güç, kuvvet, fayda, yardım, katkı’ < *qayra-* ‘1. Bilemek, keskinleştirmek 2. Güçlendirmek, cesaretlendirmek’ (KTTTS, 274).

qiyın (i) ‘1. Zor, çetin, müşkül 2. Karışık’ < *qiy-* (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308).

qiyın (u) ‘iki şeyin kesiştiği nokta’ < *qiy-* (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308).

qoyın ‘1. Göğüs ile giysi arası, koyun 2. Kollar arası, kucak 3. Toprağın altı’ < *qoy-* (u) ‘1. Koymak, bırakmak 2. Nöbetçi koymak 3. Bir kimseyi işe yerleştirmek, iş sağlamak 4. Bırakmak, vazgeçmek 5. Kendi hâline bırakmak 6. Not vermek,

değerlendirmek 7. Defnetmek, gömmek’ (KTTTS, 312).

qorğan (i) ‘1. Kale, hisar 2. Sur 3. Dayanak, destek’ < **qorğa-** ‘1. Korumak, savunmak, müdafa etmek, muhafaza etmek 2. Yardım etmek, kollamak’ (KTTTS, 320).

qosın ‘1. Asker topluluğu, erat 2. Asker kışlası’ < **qos-** (i) ‘1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddî yardımda bulunmak’ (KTTTS, 323).

quyin ‘kasırğa, hortum’ < **quy-** (i) ‘dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek’ (KTTTS, 331).

maqtan (i) ‘övinç, övgü’ < **maqta-** ‘övmek, methetmek’ (KTTTS, 364).

moyın ‘boyun’ (KTTTS, 382) < **boy-** (Eren, 1999: 59).

oyın ‘1. Eğlence, oyun 2. Şaka 3. Ağız yangısı, stomatit’ (KTTTS, 409) < **oy-** (u) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (Eyuboğlu, 1991: 520).

pişin ‘eşyanın dış görünüşü, şekil, forma’ < **piş-** (i) ‘1. (elbise) biçmek 2. Bir şeyi tasarlamak, plânlamak’ (KTTTS, 448).

san (u) ‘1. Sayı, hesap 2. Rakam, sayı 3. Gazete ve dergilerde sayı 4. On bini karşılayan sayı’ (KTTTS, 465).

satın ‘satılık’ < **sat-** ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 472).

sawın ‘1. Sağmal hayvan 2. Sağma vakti, sağım zamanı’ < **saw-** (u) ‘Sağmak’ (KTTTS, 473).

serpin ‘1. Darbe, vuruş, çarpış 2. Tempo, hız’ < **serpi-** ‘1. El ve ayakları sallamak 2. Bir şeyi bir tarafa doğru itmek, fırlatmak, atmak 3. Kafasından çıkarıp atmak, düşüncelerinden uzaklaşmak, kafasından silmek’ (KTTTS, 480).

tebin (i) ‘hayvanların kışın kar altında kalan otları yemesi için çıkarıldıkları otlak’ < **tep-** ‘(at, eşek vb) çifte atmak, tepmek, tekme atmak’ (KTTTS, 529).

tolqın ‘dalga’ < **tolqı-** ‘(rüzgarın etkisiyle) dalgalanmak’ (KTTTS, 542).

tüyin (i) ‘1. Düğüm 2. Sonuç, netice; özet’ < **tüy-** (u) ‘1. Düğümlmek 2. Anlamak, bilmek, kavramak’ (KTTTS, 562).

tütin ‘1. Duman 2. Ocak, aile ocağı, yuva’ (KTTTS, 566) < **tüt-** ‘1. Tütmek 2. Devamlı olarak kar karışık rüzgâr esmesi 3. Rengi bozularak, sinirlilik alâmeti göstermek’ (Yüce, 1984: 283).

tigin ‘dikim; dikme işi’ < **tig-** ‘1. Dikmek 2. Çadır ve benzeri nesneleri kurmak, oturulacak hâle getirmek’ (KTTTS, 571).

tuğın ‘tıkaç, tıpa, mantar’ < *tuq-* (*u*) ‘1. Gizlemek, saklamak 2. Hapse atmak, içeriye tıkmak’ (KTTTS, 567).

uzın ‘1. Kısa olmayan, uzun 2. Alçak olmayan, yüksek’ (KTTTS, 582) < *uz-/oz-* ‘başkasından ileriye geçmek’ (Gülensoy, 2007: 983).

ülken ‘1. Büyük, iri, kocaman 2. Yaşça büyük 3. Görmüş, geçirmiş, ihtiyar 4. Önemli, büyük (olay, bayram Vb.)’ < *ülkey-* ‘büyümek, gelişmek’ (KTTTS, 597).

şüygin ‘otu bol yer, mera, otlak’ < *şüygi-* (*ı*) ‘gark olmak, bolluğa kavuşmak’ (KTTTS, 649).

şığın ‘1. Harç, masraf, gider 2. Zayıat, can kaybı 3. Vergi, aidat, ödenti’ < *şıq-* (*ı*) ‘çıkmaq’ (KTTTS, 651).

{-ndı, ndi (-ındı, -indi)}

asırandı ‘1. Evlâtlık 2. Evcil. 3. Kulu, kölesi’ < *aşıra-* ‘1. Yetiştirmek, beslemek, büyütme 2. (köpek) Alıştırmak’ (KTTTS, 53).

bölinde ‘bölme işleminde ortaya çıkan netice, bölüm’ < *böl-* ‘1. Bölmek, ayırmak 2. Gruplara bölmek, sınıflandırmak 3. İnsanların arasını açmak’ (KTTTS, 94).

bıtırandı ‘dağınık’ < *bıtıra-* (*ı*) ‘dağılmak, yayılmak, saçılmak’ (KTTTS, 103).

eritindi ‘eriyik’ < *erit-* ‘eritmek’ (KTTTS, 144).

jalbarındı ‘birisinin eline bakan, muhtaç’ < *jalbar-* ‘yalvarmak, yakarmak’ (KTTTS, 156).

jasandı ‘sahte, sunî, yapma, takma’ < *jas-* (*ı*) ‘1. Yapmak, etmek 2. Yemek yapmak, pişirmek’ (KTTTS, 166).

jattandı ‘ezberlenmiş’ < *jatta-* ‘ezberlemek’ (KTTTS, 168).

juğındı ‘1. Yemeğin, sütün vb. şeylerin kaptan boşaltıldıktan sonra kalan bulaşığı 2. Kalıntı, iz’ < *juq-* ‘1. Bulaşmak 2. (yemek) Sindirmek, hazmetmek’ (KTTTS, 185).

juwındı ‘bulaşık suyu’ < *juw-* ‘yıkamak’ (KTTTS, 184).

iyindi (*ı*) ‘sağılan hayvanın son ve koyu sütü’ < *iyi-* 1. Hayvanın sağılmadan önce sütünün memeye toplanması 2. İçi ısınmak, eğilim göstermek’ (KTTTS, 212).

kesindi ‘kesinti, parça, bölüm’ < *kes-* ‘1. Bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek 2. Üstünden ya da ortasından geçmek’ (KTTTS, 233).

küyindi ‘yangın yeri’ < *küy-* (*ı*) ‘1. Yanmak, tutuşmak 2. İçi kan ağlamak’ (KTTTS, 256).

qağındı ‘zatürre, batar’ < *qağın-* ‘1. Zatürreye yakalanmak 2. Birine sataşmak, musallat olmak, Güçlenmek, artmak’ (KTTTS, 269).

qazındı ‘kazılmış, kazılı’ < qaz- (iii) ‘1. Kazmak 2. Tırmalamak, kazımak 3. Aslını, kökünü çok detaylı araştırmak’ (KTTTS, 273).

qastandı ‘düşmanlık yapan, kin güden’ < qasta- ‘düşman olmak, düşman kesilmek’ (KTTTS, 299).

qiyındı ‘1. Kumaş kırıkları, kırıntı 2. Kırılıp alınmış şey’ < qiy- (ii) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308).

qoparındı ‘patlama sonucu etrafa saçılan toprak vb. maddeler’ < qopar- ‘1. Toprağı sürmek, altını üstüne getirmek 2. Geçmişî canlandırmak, deşmek’ (KTTTS, 319).

qoritındı ‘sonuç, netice, özet’ < qorit- ‘1. Neticelendirmek, sonuçlandırmak 2. Hazmetmek, sindirmek’ (KTTTS, 322).

qosındı ‘1. İki veya daha fazla şeyden meydana gelen birleşim 2. Toplama işlemi neticesinde çıkan sonuç’ < qos- (i) ‘1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddi yardımda bulunmak’ (KTTTS, 323).

quyındı ‘dökülmüş, dökme (metal)’ < quy- ‘1. Dökmek, doldurmak, koymak 2. Boşaltmak 3. (yağmur) Bardaktan boşanırcasına yağmak 4. Herhangi bir şeyi kalıba dökmek’ (KTTTS, 331).

qurandı ‘1. Birleşik, mürekkep 2. Portatif, kurma, seyyar’ < qura- ‘1. kumaş ve deri

parçalarını bir araya getirerek dikmek 2. Bir şeyleri bir araya getirmek, toplamak, kurmak’ (KTTTS, 337).

oyındı ‘elbisenin yaka, kol deliği’ < oy- (iii) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 409).

ösindi ‘insan veya hayvanların vücudunda çıkan ur’ < ös- ‘1. (saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak’ (KTTTS, 433).

salındı ‘suyun taşmasından sonra kıyıya vuran nesneler’ < sal- (iv) ‘1. Bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak 2. Ev, inşaat yapmak 3. Göndermek, yollamak’ (KTTTS, 464).

sapırındı ‘karışık, anlaşılmaz, düzensiz’ < sapır- ‘1. Sıvı bir şeyi kepçe ile karıştırmak 2. Alt üst, darmadağın etmek 3. Palavra atmak, boş konuşmak’ (KTTTS, 468).

sarqındı ‘1. İçindeki sıvı boşaltıldıktan sonra kabın dibinde kalan damlacıklar 2. Artık, kalıntı 3. Geçmişin kalıntısı, izi’ < sarqı- ‘1. (sıvılar) boşaltmak, boca etmek, tamamen dökmek 2. Bir şeyi bitirmek, tüketmek’ (KTTTS, 469).

satındı ‘hain, satılmış, alçak’ < sat- ‘1. Satmak 2. Pazarlamak 3. Kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek’ (KTTTS, 472).

süzindi ‘süzülmüş olan, süzülerek elde edilen’ < *süz-* (*u*) ‘süzme, süzgeçten geçirmek’ (KTTTS, 495).

sıpirındı ‘süprüntü’ < *sıpir-* ‘süpürmek, temizlemek’ (KTTTS, 505).

talandı ‘talan, soygun, yağma, çapul’ < *tala-* ‘soymak, yağmalamak, talan etmek’ (KTTTS, 514).

tapsırındı ‘yüklenen, verilen, sorumluluğuna bırakılan, teslim edilen’ < *tapsır-* ‘1. Bir işi bir kimseye verme, yükleme, sorumluluğuna verme 2. Teslim etmek, vermek’ (KTTTS, 520).

tastandı ‘erk edilmiş, metruk, bırakılmış’ < *tasta-* ‘bırakmak, terk etmek, atmak’ (KTTTS, 525).

tögindi ‘dökülmüş, dökülen, döküntü’ < *tök-* ‘dökmek, boşaltmak’ (KTTTS, 547).

tösendi ‘çakılla, kumla döşenmiş olan’ < *töse-* ‘döşemek, sermek’ (KTTTS, 549).

tuwındı ‘eser, çalışma’ < *tuw-* (*u*) ‘1. Doğmak 2. Doğurmak 3. Kurulmak, ortaya çıkmak, belirlemek’ (KTTTS, 552).

uyındı ‘tortu, çökelti’ < *uyı-* ‘1. (süt) Mayalanarak yoğurda dönüşmek 2. (kan) Pıhtılaşmak 3. Uyuşmak, keçeleşmek 4. Çok dikkatli dinlemek’ (KTTTS, 584).

ügindi ‘1. Talaş, eğınti 2. Kırıntı’ < *ük-* ‘1. Ufalamak, öğütme 2. Tahıl tanelerini kabuklarından ayırmak, dövmek’ (KTTTS, 593).

ügitindi ‘1. Talaş, eğınti 2. Kırıntı’ < *ük-* ‘1. Ufalamak, öğütme 2. Tahıl tanelerini kabuklarından ayırmak, dövmek’ (KTTTS, 593).

üzindi ‘1. Parça, bölüm, pasaj, alıntı 2. Kesik, parça’ < *üz-* ‘1. Koparmak, çekip almak 2. Kesmek, durdurmak, bırakmak’ (KTTTS, 594).

üyretindi ‘eğitilmiş, alıştırılmış’ < *üyret-* ‘1. Öğretmek, okutmak, belletmek 2. (hayvanı) Alıştırmak, eğitmek’ (KTTTS, 595).

üyindi ‘yığın, küme’ < *üy-* (*u*) ‘bir araya getirmek, yığmak’ (KTTTS, 596).

şayındı ‘bulaşık suyu’ < *şay-* (*u*) ‘1. Sudan geçirmek, durulamak 2. (taşkın akan su, nehir) Taşları toprakları alıp götürmek’ (KTTTS, 622).

şaşırandı ‘dağınık, düzensiz, sistemsiz’ < *şaşıra-* ‘1. Saçılmak, yayılmak, dağılmak 2. Su sıçratmak püskürtmek 3. (güneş ışığı) Etrafa yayılmak, ışık saçmak’ (KTTTS, 634).

şegindi ‘içilmiş sigara artığı, izmarit’ < *şek-* (*v*) ‘sigara içmek’ (KTTTS, 635).

şubırındı (*ı*) ‘mülteci, göçmen’ < *şubır-* ‘1. Art arda gelmek, katar olmak 2. (ter, salya) Akmak’ (KTTTS, 647).

şubırındı (*u*) ‘uzayıp giden, katar katar, ardarda dizilmiş olan’ < *şubır-* ‘1. Art arda gelmek, katar olmak 2. (ter, salya) Akmak

3. Beğenmek, hayran kalmak' (KTTTS, 647).

şüygiindi 'verimli, bereketli' < *şüygi-* (i) 'gark olmak, bolluğa kavuşmak' (KTTTS, 649).

şirindi '1. Çürük 2. Elinden iş gelmeyen, sünepe, beceriksiz, sümsük' < *şiri-* '1. Bozulmak, çürümek 2. Mahvolmak, bitmek, ölmek 3. Hesapsız, sayısız' (KTTTS, 657).

{-ñqı, -iñqı, -iñki}

bağınıñqı '1. Bağlı, tâbi, emir altında bulunan, mülhak, merbut 2. Kelime gruplarında tamlayan öge, birleşik cümlelerde ise yardımcı cümle' < *bağın-* '1. Kabul etmek 2. Baş eğmek, bağlı kalmak, tâbi olmak' (KTTTS, 72).

barbiyñqı 'kalınca' < *barbiy-* 'şişmek, kabarmak' (KTTTS, 79).

basıñqı '1. Keyifsiz 2. Sivri olmayan, yassı, yayvan 3. Birleşik cümlenin içerisinde yer alan temel cümle' < *bas-* (uu) '1. adımlamak, basmak 2. Bir şeyin üzerine bastırmak, ezmek' (KTTTS, 81).

dirildeñki 'hafiften titrek' < *dirilde-* 'titremek' (KTTTS, 133).

jabiñqı 'kaygılı, kederli, tasalı, üzüntülü' < *jap-* (u) '1. Örtmek, kapatmak 2. Bitirmek, tamamlamak 3. Bir işletmenin faaliyetini durdurmak' (KTTTS, 149).

jabırqañqı 'endişeli, keyifsiz, üzgün' < *jabırqa-* (u) 'kaygılanmak, hayıflanmak, üzülme, esef duymak, etmek' (KTTTS, 149).

jaziñqı 'düzce, biraz düz' < *jaz-* (uu) '1. Yaymak, sermek 2. Düzeltmek, doğrultmak' (KTTTS, 151).

jiynañqı 'düzenli, derli toplu' < *jiyna-* '1. Toplamak, yığmak 2. İnsanları bir araya getirmek 3. Düzene sokmak, düzenlemek' (KTTTS, 178).

jiyulñqı 'derli toplu' < *jiyıl-* 'yığılmak, toplanmak' (KTTTS, 178).

iyiliñki 'eğik, esnek, bükük' < *iyil-* '1. Beli bükülmek, eğilmek 2. Bağışlamak, affetmek' (KTTTS, 212).

kebiñki 'biraz kurumuş, kuruca' < *kep-* (uu) 'kurumak, suyu çekilmek' (KTTTS, 222).

kezeriñki 'biraz kurumuş, çatlakça' < *kezer-* '(dudak) susuzluktan kuruyarak çatlamak' (KTTTS, 223).

kögeriñki 'mavimsi, mavimtırak' < *köger-* 'mavi renge bürünmek, mavileşmek' (KTTTS, 242).

köteriñki '1. Çıkık, yüksekçe. 2. Normalden fazla' < *köter-* '1. Kaldırmak 2. Artırmak, yükseltmek 3. Yukarı çekmek 4. Geliştirmek, ilerletmek 5. Derecesini yükseltmek' (KTTTS, 252).

kümiljiñki ‘kendine güvenmeyen, çekingen’ < **kümilji-** ‘düşüncesini tam olarak ifade edememek’ (KTTTS, 257).

kirjiyiñki ‘öfkeli, kırgın, dargın’ < **kirjiy-** ‘memnuniyetsizlik ifadesi olarak yüzünü buruşturmak’ (KTTTS, 264).

kiriñki ‘girintili’ < **kir-** (u) ‘1. Girmek 2. Kar, girdi sağlamak 3. Yazılmak, kaydolmak’ (KTTTS, 265).

qayqiyiñqi ‘geriye doğru eğik, kaykılmış’ < **qayqi-** ‘kaykılmak’ (KTTTS, 274).

qalıñqi ‘artta, geride kalan’ < **qal-** (u) ‘1. Kalmak 2. Belirtilen miktarda bulunmak 3. Geç kalmak, gecikmek 4. Geri kalmak’ (KTTTS, 282).

qamıǵıñqi ‘biraz üzülen, biraz endişe eden, biraz kaygılanan’ < **qamıq-** ‘hüzünlenmek, kederlenmek, dertlenmek’ (KTTTS, 283).

qarlıǵıñqi ‘kısık, çatal, boğuk (ses)’ < **qarlıq-** (ı) ‘1. (soğuk algınlığı, aşırı ve uzun konuşma sonucunda) ses kısılmak, (ses) çatal çıkmak 2. (fazla ışıktan) gözleri kızarıp ağrımak’ (KTTTS, 295).

qopsıñqi ‘yumuşatılmış, kabarmış’ < **qopsı-** ‘toprağı çapalamak; yünü çırpma’ (KTTTS, 319).

quwarıñqi ‘1. Sararmaya yüz tutmuş 2. Solgun, canlılığını kaybetmiş’ < **quwar-** ‘1. Güneşten sararmak, kurumak 2. Rengi kaçmak, benzi solmak’ (KTTTS, 326).

quwşıyiñqi ‘büzülmüş, çökmüş’ < **quwşıy-** ‘1. Büzülmek, çökmek, buruşmak 2. Küçülmek, daralmak’ (KTTTS, 327).

qızarıñqi ‘biraz kızarmış, biraz kanlanmış’ < **qızar-** ‘1. Kızarmak, kırmızı olmak 2. Yüzü kızarmak 3. Utançtan, sıkıntıdan kızarmak’ (KTTTS, 342).

qızıñqi ‘yarı sarhoş, çakırkeyif’ < **qız-** (u) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut ısısının, ateşin yükselmesi 3. Sarhoş olmak 4. (iş) Yoğunlaşmak kızışmak 5. Coşmak, ilham gelmek’ (KTTTS, 344).

qısılıñqi ‘sıkılan, utanan, çekingen’ < **qısıl-** ‘1. İki şeyin ortasında kalarak sıkışmak 2. Eziyet çekmek, zor durumda kalmak’ (KTTTS, 352).

qısıñqi ‘1. Geniş olmayan, dar 2. Kısık, çekik’ < **qıs-** (u) ‘kısırmak, sıkıştırmak’ (KTTTS, 352).

manawrañqi ‘gerinen, esneyen’ < **manavra-** ‘gerinmek, esnemek, uykusu gelmek’ (KTTTS, 367).

mawjırañqi ‘kendini yorgun, bitkin hisseden’ < **mawjıra-** ‘uyuklamak, uyku basmak’ (KTTTS, 370).

ozıñqi ‘ilerlemiş, önde bulunan’ < **oz-** ‘başarılı olmak, ileri geçmek, öne çıkmak’ (KTTTS, 406).

oyıñqi ‘inişli, yokuş aşağı’ < **oy-** (u) ‘1. Kazmak, eşmek 2. Oymak, nakışlamak’ (KTTTS, 409).

oyıñqı ‘biraz çukur, girintili’ (KTTTS, 409) < *oyıs-* ‘1. Bir tarafa yönelmek, bir tarafa doğru dönmek 2. Hazırlanmak, hazır vaziyete geçmek, meyletmek’ (Yüce, 1984: 209).

oñıñqı ‘solmuş, rengi uçmuş’ < *oñ-* (*ııı*) ‘rengi atmak, solmak’ (KTTTS, 414).

ösiñki ‘1. Biraz uzanmış 2. Lâzım, gerekli 3. Neşeli, mutlu, sevinçli’ < *ös-* ‘1. (saç, sakal vb.) Uzamak 2. Büyümek, olgunlaşmak’ (KTTTS, 433).

salbırañqı ‘1. Sarkık, sarkmış 2. Morali bozulmuş, keyfi kaçmış’ < *salbıra-* ‘1. Sarkmak, sarkık durmak 2. Başını öne eğmek, hayal kırıklığına uğramak’ (KTTTS, 462).

sarğayıñqı ‘sarımsı, sarımtırak’ < *sarğay-* ‘1. Sararmak 2. Yolunu gözlemek, özlemek’ (KTTTS, 468).

sozılıñqı ‘biraz gergin, uzunca’ < *sozıl-* ‘uzamak, uzanmak, gerilmek’ (KTTTS, 484).

toziñqı ‘biraz eski, eskice’ < *toz-* (*ıı*) ‘1. Köhneleşmek, eskimek, yıpranmak 2. Dağılmak, saçılmak 3. Sefalet düşmek’ (KTTTS, 539).

tunjırañqı ‘üzüntülü, kederli, efkârlı’ < *tunjıra-* ‘1. (hava) kapanmak 2. Üzülmek, derin düşünceye dalmak, efkârlanmak’ (KTTTS, 555).

tüneriñki ‘1. Kararmış, bulut kaplamış 2. Kaşları çatık, somurtkan, sinirli’ < *tüner-* ‘1. (hava) bozmak, kararmak 2. Somurtmak, kaşlarını çatmak’ (KTTTS, 563).

türiñki ‘yukarı doğru kıvrılmış, kaldırılmış, kalkık’ < *tür-* (*ıı*) ‘1. Sıvamak, kıvrırmak 2. Dağıtmak, yarmak, bölmek’ (KTTTS, 565).

tüsiñki ‘1. Sarkmış, sarkık 2. Üzgün, dertli, kaygılı, bezgin’ < *tüs-* (*v*) ‘inmek, düşmek’ (KTTTS, 566).

şaşıñqı ‘düzensiz, dağınık, etrafa saçılmış’ < *şaş-* (*ıı*) ‘saçmak, dökmek, serpmek’ (KTTTS, 634).

ıdırañqı ‘seyrek, dağınık’ < *ıdıra-* ‘1. Dağılmak, parçalanmak 2. Seyrelmek, seyrekleşmek 3. Yırtılmak, sökülme’ (KTTTS, 661).

isiñki ‘biraz şişmiş, şişkince, kabarıkça’ < *is-* ‘şişmek’ (KTTTS, 672).

{-sın, sin}

borasın ‘tipili yel’ < *bora-* (*ıı*) ‘arkasından yağmur getiren sert ve geçici yel, bora’ (KTTTS, 92).

burqasın ‘kar fırtınası, tipi’ < *burqa-* ‘(rüzgar) kar veya toprağı savurmak’ (KTTTS, 99).

jasasın ‘yaşasın’ < *jas-* (*ıı*) ‘yaşamak, ömür sürmek’ (KTTTS, 166).

kekesin ‘alay, dalga geçme, istihza’ < keke- ‘alay etmek, dalga geçmek’ (KTTTS, 224).

köktesin ‘yeşil, çimenli yer’ < *kökte-* (ı) ‘1. Yeşermek 2. Yetişmek, gelişmek, büyümek’ (KTTTS, 244).

küresin ‘1. Çöplük, mezbele 2. Kürelenmiş kar yığını’ < *küre-* (u) ‘küremek, kürelemek’ (KTTTS, 260).

qarasın ‘1. Siluet, karartı 2. Eş, yaren, yoldaş’ < *qara-* (uu) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 293).

qorğasın ‘kurşun’ < *qorğa-* ‘1. Korumak, savunmak, müdafaa etmek, muhafaza etmek 2. Yardım etmek, kollamak 3. (tez) savunmak’ (KTTTS, 320).

qiysın ‘1. Elverişli, uygun zaman, fırsat 2. Mantık’ < *qiy-* (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 307).

ötesin ‘bir şeyin karşılığında verilen mal, para, tazminat’ < *öte-* (ı) ‘ödemek, yerine getirmek’ (KTTTS, 433).

şöptesin ‘otu bol, otu olan, otluk, otlak (yer)’ < *şöpte-* ‘(tarla, bahçe) yabancı otlardan temizlemek’ (KTTTS, 645).

ıqtasın ‘barınak, korunak, kuytu yer, sığınacak yer’ < *ıqta-* ‘korunmak, sığınmak’ (KTTTS, 662).

{-şaq, -şek}

burşaq (ı) ‘dolu’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek’ (KTTTS, 99).

burşaq (u) ‘burçak’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek’ (KTTTS, 99).

burşaq (uu) ‘kuzu ve oğlakların sıra ile bağlandığı ipin ilmiği’ < *bur-* ‘burmak, çevirmek, bükmek, döndürmek’ (KTTTS, 99).

buwınşaq ‘bohça, çıkın’ < *buw-* (u) ‘paket yapmak, bağlamak’ (KTTTS, 96).

erınşek ‘erincek, tembel, üşengeç’ < *erin-* (u) ‘erinmek, üşenmek, tembellik etmek’ (KTTTS, 144).

sürinşek ‘tökezleyip duran (at)’ < *sürin-* ‘1. Tökezlemek, düşeyazmak 2. Yanılmak, hata yapmak’ (KTTTS, 498).

bölşek ‘1. Parça 2. Matematikte kesir’ < *böl-* ‘bölmek, ayırmak’ (KTTTS, 94).

eminşek ‘dilenen’ < *emin-* ‘yalvarmak, yakarmak, ısrarla istemek’ (KTTTS, 139).

emşek ‘1. Meme 2. Göğüs’ (KTTTS, 139) < *em-* ‘emmek’ (Yüce, 1984: 74).

jasqanşaq ‘çekingen, utangaç, sıkılğan’ < *jasqan-* ‘korkmak, çekinmek, cesaret edememek’ (KTTTS, 166).

jutqınşaq ‘boğaz, gırtlak, yutak’ < *jutqın-* (u) ‘iştahlanmak, tamahkârlık etmek’ (KTTTS, 188).

iymenşek ‘1. Korkak 2. Çekingen, utangaç, sıkılgan’ < *iymen-* ‘1. Korkmak, çekinmek 2. Utanmak, sıkılmak’ (KTTTS, 208).

iysinşek ‘az süt veren, sütü kesilmek üzere olan’ < *iysin-* ‘(inek, at vb. hayvanın) sütü kesilmek’ (KTTTS, 210).

iytinşek ‘utangaç, çekingeç’ < *iytün-* ‘1. İleriye atılmak 2. Başkalarından bir şeyler ummak’ (KTTTS, 211).

küşenşek ‘haddini bilmeyen’ < *küşen-* ‘zorlamak’ (KTTTS, 262).

qabırşaq ‘1. Bir şeyin üstünde oluşan kabak tabakası. 2. Balık pulu, pul’ < *qabar-* ‘kabarmak, şişmek, büyümek’ (KTTTS, 268).

qorğanşaq ‘korkak, cesaretsiz, ürkek’ < *qorğan-* (u) ‘1. Korunmak, sakınmak 2. Korkmak, ürkmek, çekinmek’ (KTTTS, 320).

qorınşaq ‘korkak, cesaretsiz, çekingen’ < *qorın-* ‘1. Korunmak, sakınmak 2. Korkmak, çekinmek’ (KTTTS, 322).

qızğanşaq ‘kıskanç’ < *qızğan-* ‘1. Kıskanmak, güzülemek, haset etmek 2. Esirgemek, kıyamamak’ (KTTTS, 342).

maqtaşşaq ‘kendini metheden, övüngen, farfara’ < *maqta-* (u) ‘Övünmek, kendini övmek, temeddüh etmek’ (KTTTS, 365).

öndirşek ‘boğaz’ < *öndir-* ‘üretmek, çıkarmak’ (KTTTS, 428).

sarqınşaq ‘1. Kalıntı 2. Bir şeyin sonu, arkası 3. Geçmişten kalma şeyler, geçmişin kalıntıları, izi’ < *sarqı-* ‘1. (sıvılar) boşaltmak, boca etmek, tamamen dökmek 2. Bir şeyi bitirmek, tüketmek’ (KTTTS, 469).

seskenşek ‘korkak, ödle, yüreksiz’ < *sesken-* ‘1. Çekinmek, korkmak 2. Şüphelenmek’ (KTTTS, 481).

suranşaq ‘devamlı birilerinden bir şeyler isteyen (kişi)’ < *sura-* ‘sormak, öğrenmek, istemek’ (KTTTS, 494).

tartınşaq ‘1. İnatçı, aksi, gerici, yobaz 2. Çekingen, ürkek’ < *tartın-* ‘çekinmek, sakınmak, kaçınmak’ (KTTTS, 523).

tebinşek ‘tepinip duran’ < *tebin-* (u) ‘1. Tepinmek 2. Öfkelenmek, sinirlenmek, kızmak’ (KTTTS, 529).

tilenşek ‘devamlı bir şeyler isteyen, sürekli dilekte bulunan, dilenci gibi davranan’ < *tilen-* ‘1. Kendi iradesiyle istemek, rica etmek; gönüllü olmak 2. Dilencilleşmek, dilenmek’ (KTTTS, 574).

tüyinşek ‘1. Düğüm, bohça 2. İnsan zihnindeki gizli düşünce’ (KTTTS, 562) < *tüyin-* ‘toplanmak, hazırlanmak’ (Yüce, 1984: 280).

umutşaq ‘unutkan’ < *umut-* ‘unutmak’ (KTTTS, 586).

urunşaq ‘sataşkan, bela arayan’ < *urin-* ‘1. Çarpmak, hızla değmek 2. Belaya uğramak, belaya çatmak’ (KTTTS, 586).

uyalşaq ‘utangaç, sıkılgan, çekingen’ < *uyal-* ‘utanmak, çekinmek, sıkılmak’ (KTTTS, 591).

şeginşek ‘çekingen, sıkılgan, utangaç’ < *şegin-* ‘geri çekilmek’ (KTTTS, 635).

şirenşek ‘kibirlenmeyi, böbürlenmeyi seven (kimse)’ < *şiren-* ‘1. Yayılmak, gerinmek 2. Kurulmak, kibirlenmek’ (KTTTS, 657).

{-şiq, -şik}

köbirşik ‘köpük’ < *köpir-* (*u*) ‘köpürmek’ (KTTTS, 241).

köpşik ‘minder’ (KTTTS, 248) < *köp-* ‘çoğalmak, kabarmak’ (Gülensoy, 2007: 554).

köpürşik ‘köpükçük, habbe’ < *köpir-* (*u*) ‘1. Köpürmek 2. Övünmek, kendini methetmek’ (KTTTS, 249).

qabırşiq ‘1. Bir şeyin üstünde oluşan kabuk tabakası. 2. Balık pulu, pul’ < *gabar-* ‘1. Kabarmak, şişmek, büyümek 2. Rengi atmak, bozulmak 3. Kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek’ (KTTTS, 268).

qaraşiq ‘göz bebeği’ < *qara-* (*uu*) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 294).

urşiq (*i*) ‘iğ, eğinnen, kirmen’ < *ur-* ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 587).

urşiq (*u*) ‘oynar eklem, mafsalsal’ < *ur-* ‘vurmak, çarpmak’ (KTTTS, 587).

şiyırşiq ‘sıkıca eğirilmiş, bükülmüş, dürülmüş, sarılmış şey’ < *şiyır-* (*u*) ‘1. Burmak, bükmek, kıvrırmak 2. Eğmek, bükmek’ (KTTTS, 641).

{-t}

bağıt ‘yön, istikamet, cihet, gidişat’ < *baq-* (*u*) ‘1. (hayvan) bakmak, beslemek, gütmek 2. Yetiştirmek, büyütmek 3. Hasta birine ya da çocuğa bakmak 4. Fark etmek, görmek’ (KTTTS, 72).

böget ‘1. Set, baraj 2. Engel, mâni’ < *böge-* ‘1. Set çekmek, bent yapmak 2. Birini yolundan alıkoymak, mâni olmak’ (KTTTS, 93).

jurt (*u*) ‘göç nedeniyle terk edilen yer’ (KTTTS, 188) < *yur-*, *yoru-* ‘yürümek, göçmek’ (Gülensoy, 2007: 1181).

kiyit ‘dünürlerin bir birine giyim kuşam türü verdikleri hediye’ < *kiy-* ‘1. Giymek 2. Sarınmak, bürünmek, örtünmek 3. Takmak’ (KTTTS, 237).

qayrat ‘güç, kuvvet, cesaret, mecal’ < *qayra-* ‘1. Bilemek, keskinleştirmek 2. Güçlendirmek, cesaretlendirmek 3. Kışkırtmak, tahrik etmek’ (KTTTS, 275).

qart ‘ihtiyar, yaşlı’ < *qarı* (*uu*) ‘kocamak, ihtiyarlamak’ (KTTTS, 296).

ozat ‘üstün başarılı, öncü’ < oz- ‘başarılı olmak, ileri geçmek, öne çıkmak’ (KTTTS, 406).

örlewit ‘yüksekçe yer, tepe’ < örle- ‘1. Yukarı doğru çıkmak 2. Yükselmek, havalanmak’ (KTTTS, 431).

sarqıt ‘1. Misafirlerden arta kalan yiyecek 2. Misafirliğe ve düğüne giden kişilerin, kendilerine verilen yemeğin fazlasını evlerine getirip başkalarına ikram etmeleri 3. Rüzgârın uğuldaması, sertçe esmesi’ < sarqı- ‘1. (sıvılar) Boşaltmak, boca etmek, tamamen dökmek 2. Bir şeyi bitirmek, tüketmek’ (KTTTS, 469).

sawıt (ı) ‘zırh, zırh gömleği’ (KTTTS, 473).

sawıt (u) ‘çeşitli şeyleri koymak için kullanılan küçük kutu’ (KTTTS, 473).

sızat ‘1. Çatlak 2. Kırgınlık, dargınlık’ < sız- (u) 1. Çizmek 2. Yazılanları silmek 3. Kelimenin ya da cümlenin altını çizmek, altına çizgi çekmek’ (KTTTS, 499).

toyat ‘avcı kuşuna (kartal) yakaladığı hayvanın taze, sıcak etinden verilen parça’ < toy- (u) ‘doymak, doyuncaya kadar yemek, içmek’ (KTTTS, 546).

uyat ‘ayıp, ar, namus, haya’ (KTTTS, 591) < uya- “ayıp” (Kamal, 2021: 226).

{-w (-uw, -üw)}

ağartuw ‘okutma, öğretme, aydınlatma, gözü açma’ < ağart- ‘beyazlatmak’ (KTTTS, 25).

awru ‘1. Hastalık 2. Hasta 3. Hastalığa yakalanmak’ < awır- (u) ‘1. Hastalanmak 2. Acı çekerek zorlanmak’ (KTTTS, 56).

azuw ‘azı dişi’ < az- (u) ‘1. Özelliğini kaybetmek, karakterini koruyamamak, dejenere olmak 2. Zayıflamak, kurumak 3. Yoldan çıkmak, sapıtmak, dalâlete düşmek’ (KTTTS, 28).

albirtaw ‘1. Çabuk sinirlenen 2. Özenen, ilgi duyan’ < albirt- ‘kızarmak’ (KTTTS, 40).

aluw ‘eksi, çıkarma işlemi, çıkarma işlemi işareti’ < al- (u) ‘Azaltmak, eksiltmek’ (KTTTS, 43).

asuw ‘geçit, dağ geçidi’ < as- (u) ‘aşmak, geçmek’ (KTTTS, 53).

bayaw ‘yavaş, ağır, aheste’ (KTTTS, 83).

bayqaw ‘müسابaka, yarış’ < bayqa- ‘gözlemek, fark etmek, dikkat etmek, kontrol etmek, bakmak’ (KTTTS, 73).

bederlew (bederlew öneri) ‘nakış, süsleme sanatı’ < bederle- ‘güzelleştirmek, süslemek, bezemek’ (KTTTS, 84).

bezew ‘kan dolaşımı bozukluğu sebebi ile insanın cildinde peyda olan kızıl sivilce’ < beze- ‘süslemek, nakışlamak’ (KTTTS, 85).

biyiktew ‘biraz yüksek, yüksekçe’ (KTTTS, 89) < **biyikte-** ‘yükselmek’ (Yüce, 1984: 46).

boyaw ‘1. Boya 2. Sahtelik, sunilik, yapaylık’ < **boya-** ‘1. Boyamak 2. Örtbas etmek, gizlemek, gözden kaçırmak’ (KTTTS, 93).

baqılaw ‘1. İlmî metot, yöntem 2. Denetleme, kontrol 3. Birisinin gözetiminde bulunma’ < **baqıla-** ‘1. İzlemek, dikkat etmek 2. Kontrol etmek, takip etmek’ (KTTTS, 75).

bögew ‘1. Su deposu 2. Bent, set’ < **böge-** ‘1. Set çekmek, bent yapmak 2. Birini yolundan alıkoymak, mâni olmak’ (KTTTS, 93).

bölektew ‘değişik, farklı, başkasına benzemeyen’ < **bölekte-** ‘ayırarak, parçalamak, ısınamamak’ (KTTTS, 94).

bilew ‘eğe, bileği taşı’ < **bile-** (u) ‘bilemek, keskinleştirmek, eğelemek’ (KTTTS, 103).

bitew (ı) ‘siyah güve’ < **bite-** ‘tıkamak, kapamak’ (KTTTS, 105).

bitew (u) ‘deliksiz, her tarafı kapalı’ < **bite-** ‘tıkamak, kapamak’ (KTTTS, 105).

daruw ‘1. İlâç, deva 2. Derman, şifa < **darı-** ‘1. (kesici alet veya kurşun) yaralamak 2. (ilaç) tesir etmek, iyi gelmek’ (KTTTS, 119).

demew ‘dayanak, destek’ < **deme-** ‘yardım etmek, desteklemek’ (KTTTS, 124).

egew ‘eğe, bileği taşı’ < **ege-** (u) ‘eğelemek, bilemek’ (KTTTS, 135).

ezüw ‘dudakların iki taraftaki uç kısımları’ < **ez-**(u) ‘1. Ezmek, sıkmak 2. Eritmek 3. Uzun yolculuktan sonra yorgun düşmek, yol yorgunu olmak 4. Önemsiz bir şeyi tekrar tekrar söyleyerek sıkmak, başını şişirmek’ (KTTTS, 136).

eligüw ‘benzemeye çalışma, özenme, özentî’ < **elik-** (u) ‘özenmek, benzemeye çalışmak, gönül vermek’ (KTTTS, 138).

eskertüw ‘ikaz, ihtar, tembih, uyarı’ < **eskert-** ‘ikaz etmek, ihtar etmek, hatırlatmak’ (KTTTS, 145).

estirtüw ‘ölüm haberini yakınlarına duyurma, söyleme’ < **esti-** (u) ‘duymak, işitmek’ (KTTTS, 146).

jabuww ‘at veya devenin üzerine örtülen örtü’ < **jap-** (u) ‘örtmek, kapatmak’ (KTTTS, 149).

jağalaw ‘kıyı , sahil, kenar’ < **jağala-** ‘(göl, nehir, deniz) kenarından, kıyısından yürümek’ (KTTTS, 149).

jadow ‘1. Zayıf, cılız, sıska 2. Yorgun, bitkin’ < **jada-** ‘1. Zayıflamak, cılızlaşmak. 2. Kederlenmek, üzülmek’ (KTTTS, 150).

jaylaw (i) ‘yayla, yaylak, otlak’ < *jayla-* (i) ‘1. Yerleşmek, mekân tutmak 2. Otlatmak, yaymak’ (KTTTS, 152).

jazuw ‘yazı’ < *jaz-* (u) ‘1. Yazmak 2. Alnında yazılmış olmak’ (KTTTS, 151).

jalğaw ‘çekim eki’ < *jalğa-* ‘1. Bağlamak, eklemek, ulamak, birleştirmek. 2. Sürdürmek, devam ettirmek’ (KTTTS, 156).

jamaw ‘yama’ < *jama-* ‘1. Yamamak, yamalamak 2. Tamir etmek, onarmak’ (KTTTS, 158).

jaraw ‘kıvamında olan’ < *jara-* (u) ‘işe yaramak, uygun gelmek’ (KTTTS, 163).

jasaw ‘1. Çeyiz 2. Ev eşyası’ < *jas-* (i) ‘yaşamak, ömür sürmek’ (KTTTS, 166).

jattiğuw ‘1. Antrenman 2. Alıştırma, egzersiz 3. Askerî tatbikat’ < *jattıq-* (u) ‘alışmak, alışkanlık kazanmak’ (KTTTS, 168).

jiynaqılaw ‘derli toplu, topluca’ < *jiynaqıla-* ‘düzenlemek, toplamak’ (KTTTS, 178).

jiyilew ‘sıkça, çokça’ < *jiyile-* ‘1. Sık sık tekrar etmek 2. Çoğalmak, artmak’ (KTTTS, 179).

joqtaw ‘ağıt’ < *joqta-* ‘ağıt yakmak, yas tutmak’ (KTTTS, 180).

joldaw ‘bir devlet büyüğünün, bir yetkilinin, belirli bir olay veya durum dolayısıyla ilgililere gönderdiği bildiri,

mesaj’ < *jolda-* ‘yollamak, göndermek’ (KTTTS, 180).

jüdew ‘zayıfça, cılızca’ < *jüde-* ‘1. Zayıflamak, cılızlaşmak 2. Hasret, ıstırap çekmek’ (KTTTS, 188).

juluw (u) ‘1. Sıcaklık, ısı 2. Merhamet, iyilik’ < *jılı-* (i) ‘ısınmak, ılımak, ılınmak’ (KTTTS, 192).

zertew ‘inceleme, araştırma’ < *zertte-* ‘araştırmak, tetkik etmek, incelemek’ (KTTTS, 201).

iylew ‘karınca yuvası’ < *iyle-* ‘çiğnemek, ezmek’ (KTTTS, 207).

kebüw ‘kuru, kurumuş’ < *kep-* (u) ‘kurumak, suyu çekilmek’ (KTTTS, 221).

kezdesüw ‘1. Randevu, görüşme, buluşma 2. Karşılaşma, yarışma’ < *kezdes-* ‘karşılaşmak, buluşmak, görüşmek, rastlaşmak’ (KTTTS, 223).

keyiptew ‘1. Teşhis, kişileştirme 2. Tasvir’ < *keyipte-* ‘tasvir etmek, betimlemek’ (KTTTS, 224).

kenew ‘besin değeri, kalori’ < *kene-* (u) ‘zenginleştirmek, bolluğa kavuşturmak’ (KTTTS, 229).

kernew (i) ‘gerilim, voltaj’ < *kerne-* ‘1. Ağzına kadar dolmak taşmak 2. Neşelenmek, keyiflenmek 3. Boğulmak, dolmak’ (KTTTS, 231).

kernew (u) ‘bir şeyin kenarı, kıyısı’ < *kerne-* ‘1. Ağzına kadar dolmak taşmak 2.

Neşelenmek, keyiflenmek 3. Boğulmak, dolmak' (KTTTS, 231).

ketew 'âciz, hâlsiz, zayıf' < ket- '1. Bir yere doğru yönelme, gitmek 2. Bir yerden veya bir işten ayrılmak' (KTTTS, 234).

keşew 'gecikmeli olarak, biraz geç' < keş- (u) '(sudan) geçmek' (KTTTS, 235).

köktew (u) 'baharda göçülen yer' < kökte- (u) '1. Kestirmeden gitmek 2. İte kaka gitmek' (KTTTS, 244).

köktew (u) 'teyel' < kökte- (u) 'teyellemek' (KTTTS, 244).

kölbew 'eğik, yatık, dik olmayan' < kölbe- '1. Yan yatmak 2. Çok yer kaplamak, geniş yer kaplamak' (KTTTS, 245).

kömkerüw 'yatak örtüsü' < kömker- '1. Bir şeyin kenarını kıvrarak dikmek, zıhlamak, zıh çekmek 2. Kuşatmak, sarmak' (KTTTS, 246).

körinew 'açıkça, açıktan açığa, aleni' < körin- '1. Görünmek 2. Olmak, tanınmak' (KTTTS, 251).

kösew 'maşa, köşeği' < köse- (u) 'maşayla ateşi karıştırmak' (KTTTS, 251).

küzdew 'güzlek, güz mevsiminin geçirildiği yer' < küzde- 'güz mevsimini bir yerde geçirmek, güzlemek' (KTTTS, 254).

küyew '1. Koca, eş 2. Damat, güvey' (KTTTS, 255) < *küde-gü > küde- (Teres, 2009: 322).

küygelektew 'sabırsız, tahammülsüz' < küygelekte- '1. Boş yere sinirlenmek, asabileşmek 2. Sabırsızlanmak' (KTTTS, 254).

küngeylew 'güneye doğru, güneye yakın' < küngeyle- '1. Güneşe çıkmak 2. Gölgelemek' (KTTTS, 258).

künğirttew '1. Bulanık, anlaşılmaz, belirsiz' < künğirtte- '1. Loş duruma gelmek, loşlaşmak 2. Üstü kapalı, anlaşılmaz konuşmak' (KTTTS, 259).

qabıldaw 'algılama, idrak etme' < qabıl-da- '1. Teslim almak 2. Üye etmek, seçmek 3. Resmî birimlerde kabul etmek, görüşmek 4. Benimsemek, kabul etmek, onaylamak' (KTTTS, 268).

qabınuw 'iltihaplanma, yangılanma, şişme' < qabın- '1. İltihaplanmak, yangılanmak 2. Nefesi daralmak' (KTTTS, 268).

qabısuw 'iki sözün eksik olarak yan yana gelip anlam ve şekil bakımından kaynaşıp tamlama oluşturması, takısız tamlama' < qabıs- '1. İç doğru bükülmek, içe doğru eğilmek 2. Karnı sırtına yapışmak 3. (bir ya da bir kaç nesne) birbirine geçmek, iç içe geçmek' (KTTTS, 268).

qadaw 'sütun, kolon, destek' < qada- (u) '1. Çakmak, dikmek 2. Batırmak, saplamak 3. Madalya takınak 4. Düğme dikmek 5. Bir noktaya bakakalmak, gözünü alamamak' (KTTTS, 270).

qalaw ‘istek, arzu’ < **qala-** (u) ‘1. İstemek, arzulamak 2. Doğru bulmak, uygun görmek, beğenmek’ (KTTTS, 279).

qamaw ‘tevkif etme, tutuklama’ < **qama-** (u) ‘1. Sarmak, muhasara etmek 2. Hayvanları ahıra kapatmak 3. Tevfik etmek, tutuklamak, hapse atmak’ (KTTTS, 282).

qamsızdaw ‘tasasız, kaygısız, üzüntüsüz’ < **qamsızda-** ‘gamsız olmak’ (KTTTS, 283).

qanıqtaw ‘bir konu hakkında az çok bilgi, fikir sahibi olan’ < **qanıqta-** ‘her yönü ile bilmek, anlamak’ (KTTTS, 286).

qatuw ‘1. Sert, katı 2. Gönül kırıcı’ < **qat-** (u) ‘1. Katılaşmak 2. Kalıplaşmak, değişmemek 3. Kımıldamamak, hareket etmemek’ (KTTTS, 301).

qiyuw ‘kesişme noktası’ < **qiy-** (u) ‘1. Kesmek, biçmek 2. Bir şeyden uydurarak başka bir şey yapmak, kesip uydurmak’ (KTTTS, 308).

qoldaw ‘destekleme, savunma, (birinin) yanında yer alma’ < **qolda-** ‘kollamak, desteklemek’ (KTTTS, 314).

qoñurlaw ‘kahverengiye çalar, kahverengiye yakın’ < **qoñurla-** ‘1. Kahverengiye boyamak 2. Kahverengiye çalmak’ (KTTTS, 319).

qorşaw ‘paravan, abluka’ < **qorşa-** ‘1. Etrafını çevirmek 2. Kuşatmak, sarmak, ablukaya almak’ (KTTTS, 322).

qosuw ‘toplama’ < **qos-** (ı) ‘1. Katmak, birleştirmek, eklemek 2. Evlendirmek 3. Birisine maddi yardımda bulunmak’ (KTTTS, 323).

qoşqıldaw ‘koyu kahverengimsi’ < **qoşqıldan-** ‘koyu kahverengiye çalmak’ (KTTTS, 324).

quraw ‘deri ve kumaş parçalarından yapılmış, toplama’ < **qura-** ‘1. kumaş ve deri parçalarını bir araya getirerek dikmek 2. Bir şeyleri bir araya getirmek, toplamak, kurmak’ (KTTTS, 337).

qurmalaw ‘atı kementle yakalama’ < **qurmala-** ‘germek’ (KTTTS, 338).

qursaw ‘1. Çember, kelepçe 2. Sıkıştırma, etrafını sarma’ < **qursa-** ‘çembere almak, sarmak’ (KTTTS, 338).

qutıruw ‘delirme, kudurma, azma’ < **qutır-** ‘1. Kudurmak 2. Yersiz, dengesiz davranmak’ (KTTTS, 341).

qızuw ‘1. Isı, sıcaklık 2. Vücut ısısı 3. İçkinin etkisi, sarhoşluk 4. Hızlı, süratli’ < **qız-** (u) ‘1. Isınmak, kızmak 2. Vücut ısısının, ateşin yükselmesi 3. Sarhoş olmak 4. (iş) yoğunlaşmak, kızışmak 5. Coşmak, ilham gelmek’ (KTTTS, 343).

qırpuw ‘bir şeyin kenarı, eteği’ < *qırpt-* ‘bir şeyin kenarını düzeltmek, kısaltmak’ (KTTTS, 350).

qiyısuw ‘iki kelimenin şahıs ekleri aracılığıyla tamlama oluşturması’ < *qiyıs-* (u) ‘1. Çaprazlaşmak, kesişmek 2. Uyumlu hâle gelmek’ (KTTTS, 308).

maqta ‘methetme, övme’ < *maqta-* ‘övmek, methetmek’ (KTTTS, 365).

matasuw ‘kelime gruplarının birleşme yöntemlerinden biri (isim tamlamaları için)’ < *matas-* ‘bağlanmalarına yardımcı olmak’ (KTTTS, 370).

meñirew ‘1. Aptal, alık, ahmak 2. Balta girmemiş orman 3. Sessiz, sakın, gürültüsüz’ < *menirey-* ‘1. Şuurunu, bilincini kaybetmek 2. Ne yapacağını bilememek’ (KTTTS, 378).

mıylaw ‘akılsız, beyinsiz’ < *mıyla-* ‘anlatmak, düşündürmek’ (KTTTS, 380).

naşarlaw ‘1. Kalitesi düşük, niteliksiz 2. Maddî durumu pek iyi olmayan, yardıma muhtaç’ < *naşarla-* ‘evvelki hâlden, vaziyetinden kötüleşmek, kuvvetsizleşmek’ (KTTTS, 399).

nusqaw ‘1. Öğüt, nasihat 2. Yönerge, talimat, emir, direktif’ < *nusqa-* (u) ‘işaret etmek, göstermek’ (KTTTS, 403).

oylaw (ı) ‘düşünce, düşünme’ < *oyla-* ‘düşünmek, muhakeme etmek’ (KTTTS, 407).

oqıtuw ‘eğitim öğretim’ < *oqıt-* ‘okutmak, eğitmek’ (KTTTS, 411).

oquw ‘1. Eğitim 2. Ders’ < *oql-* ‘okumak’ (KTTTS, 410).

otaw (uu) ‘ot yığını’ < *ota-* ‘yabanî otları ayıklamak’ (KTTTS, 420).

payımdaw ‘sonuç, netice’ < *payımda-* ‘derin düşünmek, anlamak, kavramak’ (KTTTS, 435).

sabaw ‘1. Yün, pamuk gibi şeyleri kabartmak veya çırpamak için kullanılan ince değnek, yün çubuğu 2. İnce, zayıf’ < *saba-* (u) ‘1. Vurmak, dövmek, cezalandırmak 4. (yün, pamuk vb.) tellere ayırarak kabartmak, ditmek’ (KTTTS, 457).

saylaw ‘seçim, oy verme’ < *sayla-* ‘seçmek, oy vermek’ (KTTTS, 460).

saqtandırıw ‘1. Tedbir, önlem alma 2. Sigorta’ < *saqtandır-* ‘tedbir, önlem almak’ (KTTTS, 461).

suraw ‘sual, soru’ < *sura-* ‘1. Sormak, öğrenmek istemek 2. Rica etmek, istemek’ (KTTTS, 494).

sıñsuw ‘gelin olan kızın ailesi ve yakınları ile vedalaşma anında ağlayarak duygularını şiir yolu ile terennüm etmesi geleneği’ < *sıñsı-* ‘ağıt yakmak’ (KTTTS, 504).

siltew ‘siltew esimdigi) işaret zamiri’ < **silte-** ‘yöneltmek, yön göstermek’ (KTTTS, 507).

taldaw ‘yorum, tahlil, analiz, çözümleme, kontrol’ < **talda-** ‘1. Dallara ayırmak 2. Yorumlamak, çözümlemek, tahlil etmek, analiz etmek, incelemek’ (KTTTS, 515).

tartuw ‘armağan, hediye’ < **tart-** ‘5. Bir şeyi hediye etmek, armağan etmek’ (KTTTS, 523).

tasalaw ‘pek göze görünmeyen yer, kuytu’ < **tasala-** ‘bir şeyi kendine siper edinmek, bir şeyin arkasına gizlenmek, görünmemeye çalışmak’ (KTTTS, 524).

tayaw ‘yakın, doğru’ < **taya-** (ı) ‘yaklaşmak, yanaşmak’ (KTTTS, 526).

tatuw ‘iyi geçinen, dost geçinen, birlik ve barış içinde yaşayan (kimseler)’ < **tat-** (u) ‘hayatın acı ve tatlı günlerini yaşamak’ (KTTTS, 525).

teñdew ‘denklem’ < **teñde-** ‘1. Denk yapmak, denkleme 2. (at, deve vb.) yükü iki tarafı eşit olacak şekilde yüklemek’ (KTTTS, 533).

teñew ‘1. Mukayese, benzetme 2. Teşbih, benzetme’ < **teñe-** ‘1. Denk hâle getirmek, denkleştirmek 2. Denk saymak; eşit, bir tutmak; benzetmek’ (KTTTS, 533).

tergew ‘sorgu, soruşturma’ < **terge-** ‘1. Soruyu çekmek, soruşturma yapmak 2.

Araştırma, sorup soruşturmak’ (KTTTS, 535).

toqıraw ‘duraklama, durgunluk; kıtlık’ < **toqıra-** ‘1. Durmak, kesilmek 2. (işletme, fabrika) üretim durmak’ (KTTTS, 541).

tolğaw ‘belirli bir olay ya da kişiye ithafen dombıra eşliğinde makamla okunan şiir’ < **tolğa-** ‘1. Sallayarak çevirmek, döndürmek 2. Söylemek, şakılamak’ (KTTTS, 542).

tuyıqtaw ‘kapalı, suskun’ < **tuyıqta-** ‘çıkamaz hâle getirmek, kapatmak’ (KTTTS, 553).

tolıqtaw ‘1. Tamamına yakın, çoğu 2. Şişmanca, etine dolgun’ < **tolıqta-** ‘tamamlamak, eksiklerini gidermek’ (KTTTS, 542).

tusaw ‘1. Köstek, bukağı 2. Engel, mâni’ < **tusa-** ‘1. Köstek vurmak, iple veya kayışla bağlamak 2. Kendi hâline bırakmamak, engel olmak, kösteklemek’ (KTTTS, 557).

tüzüw ‘1. Doğru, düz, dik 2. Doğru, uygun, makul’ < **tüz-** (u) ‘dizmek, kurmak, oluşmak’ (KTTTS, 560).

tilew ‘dilek, ümit, arzu’ < **tile-** ‘dilemek, istemek’ (KTTTS, 574).

tirew ‘1. Direk, destek, dayanak 2. Destek, dayanak, hamî, arka’ < **tire-** ‘1. Diremek, dayamak 2. Bir şeyi hep aynı noktaya

getirmek, bir yere odaklamak' (KTTTS, 575).

tirkew '1. Kasa, damper, römork 2. ikametgâh adresi 3. Kayıt' < *tirke-* '1. Koşmak, eklemek 2. Kaydetmek, kayıt yapmak' (KTTTS, 575).

uwqalaw 'ovma, masaj' < *uwqala-* '1. Ovmak, ovuşturmak 2. Mıncıklamak, buruşturmak' (KTTTS, 579).

üdeu 'hız, sürat, ivme' < *üde-* 'artmak, hızlanmak, şiddetlenmek' (KTTTS, 593).

ündew 'sesleniş, nutuk, çağrı, hitabe' < *ünde-* (ıı) 'çağırarak, davet etmek' (KTTTS, 598).

üstew '1. Ek, ilave 2. Zarf' < *üste-* 'eklemek, ilave etmek, ulamak' (KTTTS, 601).

habarlandırıu 'duyuru, ilân' < *habarlandır-* 'haber vermek, bilgi vermek' (KTTTS, 609).

şabu 'giysinin etek tarafına konulan ek' < *şap-* (ıv) 'bir şeye yapışmak, tutunup kalmak' (KTTTS, 619).

şaypaw 'aksi, asabi, ters, küstah (kimse)' < *şaypa-* 'önüne gelene sataşmak, musallat olmak, rahatsız etmek' (KTTTS, 622).

şaqıru 'çağrı, davetiye' < *şaqır-* '1. Çağırarak 2. (horoz) Ötmek 3. Çağırarak, davet etmek' (KTTTS, 623).

şanşuw 'soğuk algınlığından kaynaklanan sancı, ağrı' (KTTTS, 627) < *şanşı-* '1. Ucu sivri bir şeyi sokmak 2. Birisini sözle iğnelemek 3. Çomak, dayak, direk gibi şeyi bir yere dikmek' (Yüce, 1984: 306).

şaşaw 'kalabalıktan, sürüden uzaklaşarak, ayrılarak' < *şaş-* (ıı) '1. Saçmak, dökmek, serpmek 3. Saçıp savurmak, israf etmek, ziyan etmek 4. (güneş) Işık saçmak' (KTTTS, 633).

şaşuw 'gelinin başından aşağı saçılan şeker vb. şeyler, saç' < *şaş-* (ıı) 'saçmak, dökmek, serpmek' (KTTTS, 634).

şeşüw 'cevap (bilmece)' < *şeş-* '1. (düğüm) Çözmek, açmak 2. (elbise) Soyunmak, çıkarmak 3. (konu, mesele) Çözmek, karara bağlamak 4. (bilmece, bulmaca) Çözmek' (KTTTS, 639).

ıqtaw 'barınılabilir, korunaklı' < *ıqta-* 'korunmak, sığınmak' (KTTTS, 662).

ilüw 'nişanlı görmeye giderken damadın götürdüğü hediye' < *il-* '1. Asmak, takmak 2. Sürgülemek, kilitlemek 3. (kuş) Kaptak, yakalamak 4. Sırtına geçirmek, giymek' (KTTTS, 670).

{-wıq, -wik}

azınawıq '1. Dinmeyen, uğultu (rüzgâr) 2. Sürekli kişneyen (aygır)' < *azına-* '1. Boran ve rüzgârın çıkarmış olduğu ses, uğultu 2. Kişnemek, gürlemek' (KTTTS, 29).

bajıldawıq ‘1. Şamatacı, şirret, yaygaracı 2. Gıcırtılı’ < **bajıl-da-** ‘çığlık atmak’ (KTTTS, 72).

baqırawıq ‘şamatacı, yaygaracı, şirret’ < **baqır-** ‘1. Bağırarak 2. Kızmak, azarlamak 3. Feryat ederek ağlamak’ (KTTTS, 75).

jaltırawıq ‘1. Parlayan, ışıltılı 2. İyi giyinmiş, şatafatlı, şık’ < **jaltıra-** ‘parlamak, ışıltılamak’ (KTTTS, 158).

jawrawıq ‘soğuğa karşı dayanıksız olan, çabuk üşüyen’ < **jawra-** ‘üşümek, donmak’ (KTTTS, 169).

jumsawıq ‘sürekli başkalarına iş buyuran’ < **jumsa-** ‘1. Göndermek, görevlendirmek, bir işi yapmasını istemek 2. Harcamak, sarf etmek’ (KTTTS, 186).

jıbırlawıq ‘dedikoducu, boşboğaz kimse’ < **jıbırla-** ‘1. kımıl kımıl etmek, kımıldamak 2. Kaplamak, kalabalık olmak, kaynamak’ (KTTTS, 190).

jılawıq ‘1. Sulu göz 2. Hâlimden sürekli şikâyetçi olan’ < **jıla-** ‘1. Ağlamak 2. Kederlenmek, hüznlenmek’ (KTTTS, 191).

jıltırawıq ‘parlak, parıl parıl parlayan’ < **jıltıra-** ‘parlamak, pırıldamak, ışıltılamak’ (KTTTS, 192).

zarlawıq ‘sürekli hâlimden şikâyet eden’ < **zarla-** ‘feryat etmek, derdini dökmek’ (KTTTS, 199).

zımırawıq ‘hızlı uçan’ < **zımıra-** ‘hızlı gitmek, fırlamak, yıldırım gibi geçmek’ (KTTTS, 203).

zırıldawıq ‘fırıldak, topaç’ < **zırıl-da-** ‘fırlamak, hızla gitmek’ (KTTTS, 204).

köldewik ‘suyun yayılarak kapladığı yer’ < **kölde-** ‘etrafı su kaplamak, göl olmak, su basmak’ (KTTTS, 245).

qaqsawıq ‘geveze, boşboğaz, çenesi düşük’ < **qaqsa-** (ı) ‘çok konuşmak, bir kimsenin başının etini yemek’ (KTTTS, 278).

qaqıldawıq ‘gıdaklayan’ < **qaqıl-da-** ‘1. Gıdaklamak 2. Gevezelik etmek’ (KTTTS, 278).

qaltıldawıq ‘çabuk üşüyen, çok titreyen, titrek’ < **qaltıl-da-** ‘1. Titremek, sarsılmak 2. Donmak, titremek, üşümek’ (KTTTS, 281).

mañırawıq ‘çok meleyen’ < **mañıra-** ‘(koyun, keçi) melemek’ (KTTTS, 368).

sarnawıq ‘sürekli hâlimden şikâyetçi olan’ < **sarna-** ‘1. Çok, durmadan konuşmak 2. (hasta) inlemek 3. (rüzgâr, fırtına) uğuldayarak esmek’ (KTTTS, 469).

söylewik ‘çok konuşan, geveze, lafazan’ < **söyle-** ‘1. Konulmak, söylemek 2. Söylenmek’ (KTTTS, 489).

sızdawıq ‘çıban’ < **sızda-** ‘1. Sızlamak, zonklamak 2. Kibirlenmek, böbürlenmek, büyükenmek’ (KTTTS, 500).

sıqırlawıq (i) ‘gıcırtı çıkaran, gıcırdayan’ < **sıqırla-** ‘1. Gıcırdamak 2. (kemik) kıtırdamak 3. (soğuk) iliğine işlemek’ (KTTTS, 501).

sıqırlawıq (u) ‘çadırın çift kanatlı tahta kapısı’ < **sıqırla-** ‘1. Gıcırdamak 2. (kemik) kıtırdamak 3. (soğuk) iliğine işlemek’ (KTTTS, 501).

tisewik (i) ‘kerpeten’ (KTTTS, 576) < **tise-** ‘1. Dişlemek 2. Testere ve benzeri şeyleri bilemek’ (Yüce, 1984: 287).

tisewik (u) ‘ısırgan (hayvan)’ (KTTTS, 576) < **tise-** ‘1. Dişlemek 2. Testere ve benzeri şeyleri bilemek’ (Yüce, 1984: 287).

ülbirewik ‘çok ince, incecik’ < **ülbire-** ‘1. Yumuşacık olmak 2. İncecik, hafif olmak’ (KTTTS, 597).

şarşawıq ‘çabuk yorulan, hâlsiz’ < **şarşa-** ‘yorulmak, bitkin düşmek, mecali kalmamak’ (KTTTS, 631).

şatınawıq ‘1. Çabuk çatlayan, yarılan 2. Sinirli, asabi’ < **şatına-** ‘1. Çatlamak, yarılmak 2. Sinirlenmek, öfkelenmek’ (KTTTS, 632).

şırqırawıq ‘çok ağlayan, viyaklayıp duran bebek’ < **şırqıra-** ‘ağlamak, viyaklamak’ (KTTTS, 655).

şırmawıq ‘sarmaşık’ < **şırma-** ‘1. Sıkı sıkı sarmak, bağlamak 2. Bürümek, kaplamak, örtmek’ (KTTTS, 655).

ızıldawıq ‘vızıldayan, vızlayan’ < **ızıl-da-** ‘vızıldamak’ (KTTTS, 662).

{-wıl (-wil)}

jasawıl ‘yüzbaşı’ < **jas-** (u) ‘yapmak, etmek’ (KTTTS, 166).

jortuwıl ‘1. Yağmalama, talan etme 2. Yiyecek aramak (hayvan)’ < **jort-** ‘1. Sefere çıkmak 2. (yırtıcı hayvan) avlanmak amacıyla dolaşmak, av aramak 3. Tırıs’ (KTTTS, 182).

keşewıl ‘geç kalmış, gecikmiş’ < **keş-** (u) ‘(sudan) geçmek’ (KTTTS, 235).

qarawıl (i) ‘bir şeyi koruma, güvelliğini sağlama 2. Güvenlik görevlisi, bekçi, nöbetçi’ < **qara-** (u) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 293).

qarawıl (u) ‘tüfek arpacığı, nişan alınan yer’ < **qara-** (u) ‘bakmak, göz atmak’ (KTTTS, 293).

toruwıl ‘bir şeyi dışarıdan gözetleme, takip etme işi’ < **torı-** (u) ‘takip etmek, gözetlemek’ (KTTTS, 545).

tosqawıl ‘1. Baraj, set, engel 2. Pusu’ < **tosqaw** ‘baraj, set, engel’ (KTTTS, 545).

şabuwl ‘1. Saldırı, hücum 2. At çobanlarının gün boyu atlarla oraya buraya koşturması 3. Hücum, atak’ (KTTTS, 619) < **şabu-** (i) ‘1. Biçmek, kesmek, vurmak 2. Gasp etmek (kaba kuvvetle)’ (Yüce, 1984: 303).

{-wış, wiş}

ayqındawış ‘izah edici, aydınlatıcı’ < *ayqında-* ‘açıklamak, belirlemek’ (KTTTS, 30).

anıqtawış ‘belirtilen, niteleyen, bir çeşit tümleş’ < *anıqta-* ‘belirlemek, açıklamak, tespit etmek’ (KTTTS, 46).

bastawış ‘özne’ < *bast-* ‘1. Başlamak 2. Yönetmek, organize etmek’ (KTTTS, 81).

bayandawış ‘yüklem’ < *bayanda-* ‘anlatmak, bildirmek, beyan etmek’ (KTTTS, 83).

bitewiş ‘tıkaç’ < *bite-* ‘tıkamak, kapamak’ (KTTTS, 105).

dämdewiş ‘yemeğin tadını veren katkı maddeleri (tuz, biber, vb.)’ < *dämde-* ‘yemeği kıvamında pişirmek’ (KTTTS, 121).

elewiş ‘elek’ < *ele-* (u) ‘elekten geçirmek, elemek’ (KTTTS, 138).

januwiş ‘bileği taşı’ < *janı-* (ı) ‘1. Bileylemek, keskinleştirmek. 2. Bir kimseyi başka birine karşı kışkırtmak, tahrik etmek. 3. Cesaretlendirmek, kollamak, kayırmak’ (KTTTS, 161).

jelpüwiş ‘yelpaze’ < *jelpüw* ‘yel, esmek’ (KTTTS, 173).

qorğawış ‘dış etkenlerden koruyan nesne, koruyucu’ < *qorğa-* ‘1. Korumak, savunmak, müdafaa etmek, muhafaza etmek 2. Yardım etmek, kollamak 3. (tez) savunmak’ (KTTTS, 321).

qurtawış ‘hayvanların içinde türeyen kurtları temizlemek için kullanılan âlet’ < *qurtta-* ‘1. Kurtlanmak 2. Kurtlanan hayvanın kurtlarını temizlemek’ (KTTTS, 339).

qurnawış ‘kazağı’ < *qırna-* ‘kazağı ile kazımak, kazıyıp temizlemek, perdahlamak’ (KTTTS, 349).

mayalawış ‘biçilen otu deste, balya yapan makine’ < *mayala-* ‘yığın yapmak’ (KTTTS, 371).

orawış ‘ambalaj maddesi (kâğıt, bez)’ < *ora-* ‘1. Sarmak, dürmek 2. Yumak yapmak 3. Çevresinde dolaşmak’ (KTTTS, 416).

ölşewiş ‘terazi, baskül, mizan’ < *ölşe-* ‘1. Ölçmek, tartmak 2. Ölçüp biçmek, ölçüp tartmak’ (KTTTS, 427).

pısıqtawış ‘zarf tümleci’ < *pısıqta-* ‘1. Keçe, ip, halat gibi nesneleri daha sert hâle getirmek 2. Bir şeyi iyice tembihlemek 3. Dersi tekrar etmek, tekrarlamak’ (KTTTS, 446).

sanawış ‘sayaç’ < *sana-* (u) ‘saymak, hesaplamak’ (KTTTS, 466).

tejewiş ‘fren sistemi, emniyet sistemi’ < *teje-* ‘durdurmak, frenlemek, engel olmak, hızını kesmek’ (KTTTS, 530).

tolıqtawış ‘tümleş’ < *tolıqta-* ‘tamamlamak, eksiklerini gidermek’ (KTTTS, 542).

tiyewiş ‘yük ve benzeri eşyaları arabaya yüklemek için yapılmış özel alet, kaldıraç’ < *tiye-* ‘yüklemek, doldurmak’ (KTTTS, 537).

tüyrewiş ‘çengelli iğne’ < *tüyre-* ‘saplamak, sokmak, batırmak, vurmak’ (KTTTS, 561).

turnawış ‘tırmık’ < *tırna-* (*u*) ‘tırmalamak; tırnaklamak’ (KTTTS, 570).

tirewiş ‘destek, direk’ < *tire-* ‘dirmek, dayamak 2. Bir şeyi hep aynı noktaya getirmek, bir yere odaklamak’ (KTTTS, 575).

tisewiş ‘testere eğesi’ (KTTTS, 576) < *tise-* ‘1. Dışlemek 2. Testere ve benzeri şeyleri bilemek’ (Yüce, 1984: 287).

şayqawış ‘bir nesneyi çalkalama işini gören, çalkalandığı kap, yayık’ < *şayqa-* ‘sallamak, silkmek’ (KTTTS, 621).

SONUÇ

Kazak Türkçesinde ekleme yöntemi ile yapılan isim yapımının hedef alındığı bu çalışmada, 27 bin madde başından oluşan Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü'nden (Koç, Bayniyazov, Başkapan: 2003) yola çıkarak türemiş isimler incelenmiştir. İsim ve fiil kökünden türeyen sözcüklerin yapımında yer alan ekler, art zamanlı olarak Eski Türkçe, eş zamanlı olarak Türkiye Türkçesi ile karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir. İncelemenin sonucunda;

Söz konusu sözlükten fişlediğimiz toplam 8491 adet isimden 6783'ü isimden isim yapan eklerle, 1708'i ise fiilden isim yapan ekler vasıtasıyla türemiştir. Bunun sonucunda toplam 60 adet isimden isim yapan ve 49 adet fiilden isim yapan ek incelenmiştir.

Kazak Türkçesinde isimden isim yapan ekler içinde hem işlevi hem de türettiği isim sayısı bakımından en işlek olanı, ünsüz benzeşmesi sonucu oluşmuş varyantlarıyla {+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik} ekidir. 1834 isim bu ek vasıtasıyla türemiştir. Ek, Kazak Türkçesinde 14 farklı işlevde görülmektedir. Eski Türkçe ile biçim açısından örtüşmekle birlikte zaman içerisinde farklı işlevler kazanmıştır. Bu eki, türettiği 1129 isimle {+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti} eki takip eder. Daha sonra 625 kelime ile {+sız, +siz}; 555 kelime ile {+şı, +şi} Kazak Türkçesinin en işlek isimden isim türeten ekleridir (**bk. Tablo 1**).

İsimden isim yapan ekler arasında en az kelime örneği bulunan +amıq ve +ar, +er ekidir. Çalışmamızda örneklerine rastladığımız Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesi sahasında da görülen isimden isim yapan {+amıq} ekine, incelenen Kazak Türkçesi gramerlerinde rastlanmamıştır. Çalışmamızda 2 örneğine (*bozamıq* “boz renge yakın renk”, *qılamıq* “ilk ince kar”) rastladığımız ekin, bir kelime renk adına da eklenerek benzerlik ve yakınlık bildiren kelimeler türettiği tespit edilmiştir. İsimlere eklenerek küçültme/büyütme anlamı katan +ar, +er eki de 2 kelime (*birer* “sayılı, az”, *quzar* “dağın en yüksek noktası, doruk, zirve”) karşımıza çıkmıştır (**bk. Tablo 1**).

Kazak Türkçesinde fiilden isim yapan ekler içerisinde en işlek olanı türettiği 258 isimle {-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)} ekidir. Eski Türkçedeki -GAç eki, Kazak Türkçesinin tipik ses özelliğine bağlı olarak, ç > ş değişiminden dolayı bugünkü şeklini, almıştır. Bir işi çok yapanı ve işin çabuk oluşunu bildiren kelimeler, gramer terimleri, eşya ve alet isimleri türettiği görülmektedir. Fiilden isim yapan diğer verimli ekler sırasıyla

türettiği 231 isimle {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}, 210 isimle {-k, -q (-ik, -ıq)} 167 isimle {-(ı)s, -(i)s} ve 132 kalıcı isimle {-w (-uw, -üw)} ekleridir (**bk. Tablo 2**).

Fiilden isim yapan ekler arasında en az kelime örneği bulunan {-maş, -meş}; {-ası, -esi,}; ve {-aşaq, -eşek} ekleridir. Bunun dışında fiilden isim yapan eklerde işlek olmayan başka ekler de vardır (**bk. Tablo 2**). İsimden isim yapan eklerin işlekliliğine baktığımızda fiilden isim yapan eklerin söz yapım kabiliyeti görece daha azdır.

Kazak Türkçesinin isim yapımındaki görevli biçim birimler işlevlerine göre incelendiğinde eklerle ilgili tematik ortaklıklar tespit edilmiştir (**bk. Tablo 3**).

Buna göre; {-aq, +ek, +ıq, +iq, +q, +k}, {+(ı)z}, {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}, {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}, {-r, -ır, -ir, -ar, -er}, {-şaq, -şek}, {+şıq, +şik} eklerinin organ adları;

{+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}, {+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti}, {+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}, {+ğı, +gi, +qı, +ki}, {+hana}, {+m}, {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}, {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}, {+stan}, {-qa, -ke, -ğa, -ge}, {+qay, +key, +ğay, +gey}, {-aq, -ek}, {-anaq, -enek}, {-ıl, -il, -l}, {-(ı)s, -(i)s}, {-sın, -sin}, {-k, -q (ik, -ıq)}, {-w (-uw, üw)}, {-wıq, -wik} eklerinin yer ve mekân adları;

{+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}, {+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}, {+şañ, +şeñ}, {-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}, {-(ı)s, -(i)s, -ş}, {-k, -q (ik, -ıq)}, {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}, {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}, {-mal, -mel}, {-w (-uw, üw)} eklerinin eşya ve alet adları;

{+a, +e}, {-aq, +ek, +ıq, +iq, +q, +k}, {-ğan, -gen, -qan, -ken}, {-r, -ır, -ir, -ar, -er}, {+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}, {+man, +men, +pan, +pen}, {-qa, -ke, -ğa, -ge}, {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek} eklerinin hayvan adları;

{-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}, {-(ı)s, -(i)s}, {-w (-uw, üw)}, {-wış, -wiş} eklerinin ise gramer terimleri türettiği görülmüştür.

{+ar, +er}, {+aw, +ew, +uw, +üw}, {+dağan, +değen, +tağan, +tegen}, {+(ı)nşı, +(i)nşı} ekleri sayı sisteminin kuruluşunda görev alırken;

{+añ, +eñ, +ñ}, {+amıq}, {+ğıl, +gil, +qıl, +kil}, {+ğılt}, {+şıl, +şil} eklerinin renk adı yaptığı veya renk adlarına eklendiği; {+aq, +ek, +ıq, +ik, +q, +k}, {+añ, +eñ, +ñ}, {uw, +üw}, {+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}, {+ıl}, {+Ir} eklerinin ise yansıma sözcüklere eklenen biçim birimler olduğu tespit edilmiştir (**bk. Tablo 3**).

Kazak Türkçesinde +day, +dey, +lay, +ley, +tay, +tey ekinin Eski Türkçedeki 'te:g' edatının ekleşmesiyle ünlü-ünsüz uyumuna girdiği; isim, sıfat ve sayı sıfatı sözcüklerine gelerek genellikle 'kadar' ve 'gibi' edatlarının kattığı anlamı sürdürdüğü görülmüştür. Ekin Kazak Türkçesinde benzetme ve kıyaslama fonksiyonunda kullanılarak türettiği 372 kelimeyle işlek bir ek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada yapılan art zamanlı incelemede, bazı kelimelerin Eski Türkçedeki varlığından bahsederken bazılarının ise Eski Türkçeden sonraki bir dönemde geliştiği görülmüştür. Buna göre Eski Türkçe ve Kazak Türkçesinde ortak bulunan 30'u isimden isim, 29'u fiilden isim olmak üzere toplamda 59 ek tespit edilmiştir (**bk. Tablo 4**). İsimden isim yapan eklerin 30'u Eski Türkçe kökenli olup 29'u sonraki dönemlerde gelişmiştir. Eski Türkçe ile ortak olmayan, isimden isim yapan ekler ise {+bay}; {+dağan, +degen, +tağan, +tegen}; {+dap, +dep, +lap, +lep, +tap, +tep}; {+day, +dey, +lay, +ley, +tay, +tey}; {+eke, +ke, +qa}; {+es}; {+ger, +ker}; {+ğıltım, +qıltım}; {+göy, +köy, +qoy}; {+hana}; {+ı, +i}; {+ıy, +iy}; {+ıl, +il}; {+ır, +ir}; {+kes, +keş}; {+qor}; {+nama, +neme, +dama, +deme}; {+paz}; {+pAn}; {-par, -mar, -mer}; {+sımaq}; {+stan}; {+şan, +şañ, +şeñ}; {+t, +at, +it, +ayt, +eyt}; {+tar, +ter +dar, +der}; {+y, +ay, +ey}'dir.

Kazak Türkçesinde fiilden isim yapan eklerin 29'u Eski Türkçe kökenli olup 20'si sonraki dönemlerde gelişmiştir (**bk. Tablo 5**). Eski Türkçe ile ortak olmayan, fiilden isim yapan ekler ise; {-alaq, -elek}; {-aşaq, -eşek}; {-ımdı, (-imdi, -mdı, -mdi)}; {-ımpaz, -impaz}; {-ımtal (-ımtal)}; {-mal, -mel}; {-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli}; {-maş, -meş, -paş, -peş, -baş, -beş}; {-mıq, -mik, -muq, -mük}; {-msaq, (-mse, -ımsaq, -ımsek)}; {-ñqı, -ıñqı, -iñki}; {-pan, -pen}; {-wıq, -wik}; {-wıl (-wil)}; {-wış, -wiş}'tir.

Kazak Türkçesindeki görülen fakat Eski Türkçe dönemine ait incelenen çalışmalarda görülmeyen eklerden bazılarının Eski Anadolu Türkçesinde rastlanmaktadır. Bunlar fiilden isim yapan {-mal, -mel} ve {-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli}'dir. {-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli} eki -ma ve +II, +IU sıfat ekinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik bir ektir. Eski Anadolu Türkçesinde -mAlI şeklinde görülmektedir. Kazak Türkçesinde ek, ünlü ünsüz

uyumuna girerek çeşitli şekillerde gelişmiştir. Kazak Türkçesinde çeşitli sıfatlar ve hastalık adları yapma işlevinde kullanıldığı 58 kelimedede tespit edilmiştir. {-mal, -mel} eki, tarihî seyrinde Eski Türkçe döneminde görülmeyip ilk olarak Eski Anadolu Türkçesinde görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde sıfat türeten bir ektir. Kazak Türkçesinde ise soyut isim, sıfat ve eşya adları yapma işlevinde kullanıldığı 10 örnek tespit edilmiştir. Kıpçak grubuna mensup Kazak Türkçesiyle Eski Anadolu Türkçesindeki bu ortaklık dikkat çekicidir.

Türkiye Türkçesiyle yaptığımız eş zamanlı karşılaştırmada ise Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında 68 ortak ek tespit edilmiştir. Bunlardan 33'ü isimden isim yapan ekler (**bk. Tablo 6**), 35'i ise fiilden isim yapan eklerdir (**bk. Tablo 7**).

Kazak Türkçesinde aslen çekim eki olan bazı eklerin zamanla kalıplaşarak isim yapım eki özelliğini kazandığı görülmüştür. Bunlar isimden isim türeten {+a, +e}, {+da, +de, +ta, +te}, {+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen}, {+ga, +ge, +qa, +qe}, {+geri (+qarı)} ve fiilden isim türeten {-a, -e}, {-ası, -esi}, {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}, {-aşaQ, -eşek}, {-ğan, -gen, -qan, -ken}, {-mıs, -mis, -bıs, -bis, -mış, -miş}, {-r, -ır, -ir, -ar, -er} ekleridir (**bk. Tablo 8**).

+DA bulunma ve +DAn çıkma-ayrılma hâli ekleri, eklendiği kelime ile kalıplaşarak zaman, durum ve yer-yön zarfının yanı sıra (*alda “önde, ileride”, mezette “o anda, o zaman”, bayağıdan “eskiden, önceden, evvelden”, jañadan “yeniden, tekrar”*) kalıcı isim ve sıfat da türetmiştir. +DA eki 2 örnekte kalıcı isim (*qarımta “karşılık, mukabele”, lajda “çaresini, yolunu, yöntemini bulma”*) ve 1 örnekte sıfat (*mırıştta “çinkoyla karışık, çinkolu”*) yaparken, +Dan ekinin 2 örnekte sıfat (*bostan “serbest, hür”, esepdan “matematik işlemlerini iyi yapan, hesabı kuvvetli”*) yaptığı tespit edilmiştir. +GA ve +GARı eklerinin de yönelme işlevinden zamanla kalıplaşıp isim yapan ek özelliği kazanarak az sayıda yeni kelimeler türettiği (*basqa “başka, diğer”, qazirge “şimdilik, hâlihazırda”, sırtqarı “dışında, dışarısında, haricinde”, tısqarı “dışarı, dışarıya”, vb.*) görülmüştür. Ayrıca -A zarf fiil; -Ası, -mA isim fiil ve -AşaQ, -QAn, -MIs ve (I)r /Ar sıfat fiil ekleri de kalıplaşarak kalıcı isimler türetmiştir.

Çalışmamızda Kazak Türkçesinde Arapça ve Farsçadan ödünç alınan eklerle türetilmiş sözcüklere de yer verilmiştir. Bunlar: {+ger, +ker}, {+göy, +köy, +qoy}, {+hana}, {+ıy, +iy}, {+kes, +keş}, {+qor}, {+man, +men, +pan, +pen}, {+nama, +neme, +dama,

+deme}, {+paz}, {+stan}, {+tar, +ter, +dar, +der} ekleridir. Bu eklerin tamamı isimden isim yapan eklerdir. Fiilden isim yapan eklerde Farsça ve Arapça ödünçleme görülmemiştir. 10 ödünçleme ekin 9 tanesi Farsça, 1 tanesi Arapça kökenlidir. Bunlar arasında isim yapmada en sık kullanılan {+ger, +ker} ekidir (**bk. Tablo 9**).

Kazak Türkçesindeki {+ger, +ker} eki Farsçadaki ‘-kâr, -gîr’ ekinin karşılığıdır. Taranan sözlükten tespit edilen 68 tane sözcüğün meslek ve uğraşı adları yapan bu ek ile türediği tespit edilmiştir. Farsçadan ödünçleme diğer bir ek, {+göy, +köy, +qoy} ekidir. Farsça -gû(y) (söyleyen, diyen) sözcüğünden gelmektedir. Bir şeye düşkünlüğü ifade eden sıfatlar türeten bir ek kimliği kazanmıştır. Kazak Türkçesinde 30 sözcük türetmiştir. Aynı şekilde {+hana} eki de aslen Arapça Farsça kökenli olup, mekân anlamı belirten 59 sözcük türetmiştir. Zamanla ekleşerek, belirli kurumların ve yerlerin adlarını bildiren kelimeler yapmıştır. Yine aslen Farsça kökenli olan, ‘yazma, kitap, edebî eser’ anlamına gelen name sözcüğü de Kazak Türkçesinde ek kimliğine bürünmüştür. Bu ekle yapılmış 19 kelimeye rastlanmıştır. Daha önce müstakil bir kelime olup anlam taşıyan bir diğer ek; Farsça söyleyen, diyen anlamındaki “bâz” sözcüğünden gelen {+paz} ekidir. Kazakçada bu ekle türemiş 10 kelime tespit edilmiştir. 36 isimde karşımıza çıkan Farsça kökenli {+qor} ekinin, bağlı olmayı ve düşkün olmayı gösteren sözcükler yapma fonksiyonunda kullanılan bir ek olduğu tespit edilmiştir. Yine Farsça kökenli +keş (çeken, çekici) eki fonetik değişikliğe uğrayarak Kazak Türkçesinde meslek ve uğraşı adı yapma fonksiyonunda 9 isim türetmiştir. Farsça asıllı bir diğer ek olan {+tar, +ter, +dar, +der} eki ise ‘dâr’ kökünden gelmektedir. Tutmak ve sahip olmak anlamında 11 kelime türettiği tespit edilmiştir. Farsça eklerden ayrılan {+ıy, +iy} eki, Kazak Türkçesinde +ı, +i, +ıy, +iy şeklinde iki farklı biçimde kullanılır. Bu ek, Arapça nispet i’sinin Kazak Türkçesindeki şeklidir. Ekin daha çok Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerde kullanıldığı tespit edilmiştir. +man, +men, +pan, +pen ise, Farsça +mân, +mând, +umând yapım ekinen geldiği düşünülmektedir. Bu ekle yapılmış 11 kelimeye rastlanmıştır. Bu eklerin büyük çoğunluğunun Kazak Türkçesinin ses özelliklerine uygun olarak ünlü-ünsüz uyumuna göre biçimlendiği görülmektedir. +hana, +qor, +paz, ve +stan eklerinin ise tek şekilli olup uyuma girmedikleri görülmektedir.

Kazak Türkçesinde ünlü ve ünsüz uyumunun sonucu olarak biçim birimler zengin bir görünüme sahiptir. Ekler buna göre genellikle çok şekillidir. Tek şekilli olan sınırlı sayıda ekler vardır. Bunlar: {+amıq}, {+bay}, {+es}, {+hana}, {+qor}, {+paz}, {+stan}, {+sımaq} ve {+tay}.

Kazak Türkçesinin isim yapımını incelerken 9'u isimden isim ve 17'si fiilden isim yapan 26 birleşik yapı tespit edilmiştir. Bunlar: {+amıq}, {+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}, {+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen}, {+dap, +dep, +lap, +lep, +tap, +tep}, {+das, +des, +las, +les, +tas, +tes}, {+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}, {+dııq, dirik}, {+geri (+qarı, +keri)}, {+şılıq, +şilik}, {-ağan, -egen}, {-alaq, -elek}, {-anaq, -enek}, {-ası, -esi}, {-ğılıqtı, -gılıqtı, -kılıktı, -kilikti}, {-ımdı, (-imdi, -mdı, -mdi}, {-ımpaz, -impaz}, {-ımtal (-ımtal)}, {-malı, -meli, -balı, -beli, -palı, -peli}, {-maş, -meş}, {-ımsaq, (-msek, -ımsaq, -imsek)}, {-ndı, -ndi (-ındı, -indi)}, {-ñqı, -ıñqı, -iñki}, {-şıq, -şik}, {-wıq, -wik}, {-wıl (-wıl)}, {-wış, -wiş} ekleridir. İki ayrı morfemin birleşmesiyle oluşan bu yapılara birleşik ek denir.

Birleşik yapıdaki eklerin bazıları Eski Türkçe dönemine ait incelenen çalışmalarda bulunmayıp yalnızca Kazak Türkçesinde görülmektedir. Türkiye Türkçesiyle yaptığımız eş zamanlı karşılaştırmada da bu ekler rastlanmamaktadır. Bunlar: {-ğılıqtı, -gılıqtı, -kılıktı, -kilikti}, {-ımdı, (-imdi, -mdı, -mdi}, {-ımpaz, -impaz}, {-ımtal (-ımtal)}, {-ımsaq, (-msek, -ımsaq, -imsek)}, {-ñqı, -ıñqı, -iñki}, {-wıq, -wik}, {-wış, -wiş} ekleridir. Birleşik ekler, yeni ekler ve işlevler edinmesi açısından dilin canlılığını gösteren önemli bir unsurdur. Kazak Türkçesinde de bu yapıların çokluğu, dilin canlılığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Kazak Türkçesinde +şılıq, +şilik eki hem işlev hem işleklik bakımından geniş bir ektir. Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi sözlüğünden fişlenen kelimelerin 200 tanesi bu ek ile türetilmiştir. Meslek ve uğraşı adları yapması, +lıq eki fonksiyonunda kullanılarak soyut adlar yapması bu ekin temel işlevleridir. Ayrıca Farsça -ger eki üzerine +şılıq ekinin birleşiminden oluşmuş kelimeler de görülmektedir. Örneğin, *ağayın+ger+şilik* 'akrabaları kayırma, koruma; akrabalar arası yardımlaşma', *adam+ger+şilik* 'insanlık, insaniyet'. Aynı durum {-ımpaz, -impaz} ekinde de görülmektedir. Örneğin, *kel-im+paz* 'sık sık gelen, ayağı alışan', *al-ım+paz* 'açgözlü, tamahkâr', *oyna-m+paz* 'şakacı'. Ödünçleme bir ekin üzerine Türkçe, Türkçe bir ekin üzerine ödünçleme bir ek gelmesi dikkat çekicidir.

Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi sözlüğünü tarayarak fişlediğimiz isimler ve bu isimlerin yapımında görev alan ekler, Kazak Türkçesinde İsim Yapımı adlı çalışmanın sonucunda, biçim ve işlevleri bakımından karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur. Kazak Türkçesinde isimlerde görülen biçim birimlerin Eski Türkçede ve Türkiye Türkçesinde

görülen biçim birimlerle karşılaştırıldığında hem işlev hem yapı bakımından çoğunlukla örtüştüğü görülür.

TABLOLAR

Tablo 1: İsimden isim yapan ekler ve o eklerle türemiş isim sayısı

İİYE	TİS	İİYE	TİS	İİYE	TİS	İİYE	TİS
{+a, +e}	14	{+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}	1834	{+ır, +ir}	27	{+stan}	2
{+aq, +ek, +ıq, +ik, +q, +k}	44	{+dınq, +dirik}	14	{+raq, +rek}	64	{+ş}	7
{+amıq}	2	{+eke, +ke, +qa}	16	{+şa, +şe}	224	{+şaq, +şek}	19
{+añ, +eñ, +ñ}	26	{+es}	2	{+(I)z}	13	{+şañ, +şeñ}	23
{+ar, +er}	2	{+ga, +ge, +qa, +qe}	10	{+jan}	8	{+y, +ay, +ey}	21
{+aw, +ew, +uw, +üw}	13	{+ger, +ker}	68	{+kes, +keş}	9	{+şı, +şi}	555
{+bay}	5	{+geri (+qarı, +keri)}	5	{+qan, +aqan}	7	{+şıq, +şik}	30

{+da, +de, +ta, +te}	97	{+ğ1, +g1, +q1, +ki}	72	{+qay, +key, +ğay, +gey}	20	{+şıl, +şil}	214
{+dağan, +degen, +tağan, +tegen}	9	{+ğıl, +gil, +qıl, +kil}	7	{+qor}	35	{+şılıq, +şilik}	196
{+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}	40	{+ğilt}	5	{+1 (+ıl, +il, +al, +el)}	6	{+t, +at, +it, +ayt, +eyt}	23
{+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen}	45	{+ğıltım, +qıltım}	4	{+man, +men, +pan, +pen}	11	{+tay}	9
{+dap, +dep, +lap, +lep, +tap, +tep}	41	{+göy, köy, +qoy}	31	{+nama, +neme, +dama, +deme}	19	{+tar, +ter, +dar, +der}	11
{+das, +des, +las, +les, +tas, +tes}	177	{+hana}	60	{+paz}	10		
{+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}	310	{+1, +i, +iy, +iy}	34	{+par, +mar, +mer}	6		

{+day, +dey, +lay, +tey}	371	{+ıl, +il}	75	{+sımaq}	8		
{+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti}	1129	{+(ı)nşı, +(i)nşi}	19	{+sız, +siz}	625		

Tablo 2: Fiilden isim yapan ekler ve o eklerle türemiş isim sayısı:

FİYE	TİS	FİYE	TİS	FİYE	TİS	FİYE	TİS
{-a, -e}	31	{-ğın, -gin, -qın, -kin}	27	{-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}	43	{-şaq, -şek}	33
{-ağan, -eğan}	8	{-ğır, -gir, -qır, -kir}	18	{-mal, -mel}	10	{-şıq, -şik}	8
{-aq, -ek}	42	{-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}	257	{-malı, -meli, -balı, -beli, palı, -peli}	58	{-t}	14
{-alaq, -elek}	6	{-ı, -i, u, -ü}	7	{-man, -men, -ban, -ben, -pan, -pen}	16	{-w (-uw, -üw)}	132

{-anaq, - enek}	5	{-ıl, -il, -l}	16	{-maş, -meş}	2	{-wıq, -wik}	30
{-añ, -eñ, -ñ}	30	{-ımdı, (- imdi, -mdı, - mdi)}	59	{-maş, -meş, - paş, -peş, -baş, -beş}	5	{-wıl, -wil}	8
{-ası, -esi}	4	{-ımpaz, - impaz}	33	{-mıq, -mik, - muq, -mük}	7	{-wış, -wiş}	25
{-aşaq, - eşek}	4	{-ımtal, - imtal}	5	{-mıs, -mis, - bıs, -bis, -mış, - miş}	11		
{-bas, -bes, - mas, -mes, - pas, -pes}	18	{-(ı)s, -(i)s}	167	{-msaq, (- msek, -ımsaq, - imsek}	5		
{-qa, -ke, -ğa, -ge}	15	{-(ı)ş, -(i)ş, -ş}	31	{-n, (-ın, -in}	50		
{ğaq, -gek, - qaq, -kek}	24	{-k, -q (-ik, -ıq)}	209	{-ndı, -ndi (- ımdı, -indi)}	48		

{-ğan, -gen, -qan, -ken}	33	{-qalaq, -kelek, -ğalaq, -gelek}	5	{-ñqı, -ıñqı, -iñki}	46		
{-ğı, -gi, -qı, -ki}	43	{-m}	128	{-r, -ır, -ir, -ar, -er}	34		
{-ğılıqtı, -gılıktı, -kılıktı, -kilikti}	2	{-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}	231	{-sın, -sin}	12		

Tablo 3: İşlevlerine göre ekler

İşlevi	İİYE	FİYE
Organ adı yapan ekler	{+şıq, +şik} {+(1)z}	{-aq, +ek, +ıq, +iq, +q, +k}, {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}, {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}, {-r, -ır, -ir, -ar, -er}, {-şaq, -şek},

Yansıma sözcüklere eklenen ekler	{+aq, +ek, +ıq, +ik, +q, +k}, {+añ, +eñ, +ñ}, {uw, +üw} {+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}, {+ıl}, {+Ir}	
Yer ve mekân adları yapan ekler	{+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}, {+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti}, {+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}, {+ğı, +gı, +qı, +ki}, {+hana}, {+m} {+stan},	{-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}, {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}, {-qa, -ke, -ğa, -ge}, {+qay, +key, +ğay, +gey}, {-aq, -ek}, {-anaq, -enek}, {-ıl, -il, -l}, {-(ı)s, -(i)s}, {-sin, -sin}, {-k, -q (ik, -ıq)}, {-w (-uw, üw)}, {-wıq, -wik}
Eşya ve alet adı	{+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}, {+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}, {+şañ, +şeñ},	{-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}, {- (ı)ş, -(i)ş, -ş}, {-k, -q (ik, -ıq)}, {-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}, {-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}, {-mal, -mel}, {-w (-uw, üw)}
Hayvan adları yapan ekler	{+a, +e}, {-aq, +ek, +ıq, +iq, +q, +k}, {+daq, +dek, +laq,	{-ğan, -gen, -qan, -ken}, {-r, -ır, -ir, -ar, -er}, {-qa, -ke, -ğa, -ge},

	+lek, +taq, +tek}, {+man, +men, +pan, +pen},	{-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}
Gramer terimleri yapan ekler		{-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}, {-(i)s, -(i)s}, {-w (-uw, üw)}, {-wış, -wiş}
Renk adlarına eklenen ve renk adı yapan ekler	{+añ, +eñ, +ñ}, {+amıq}, {+ğıl, +gil, +qıl, +kil}, {+ğilt}, {+şıl, +şil}	
Sayı sisteminin kuruluşunda görev alan ekler	{+ar, +er}, {+aw, +ew, +uw, +üw}, {+dağan, +değen, +tağan, +tegen}, {+(i)nşı, +(i)nşi}	

Tablo 4: Eski Türkçe ile ortak, isimden isim yapan ekler

İsimden İsim Yapan Ekler								
	Kazak Türkçesi	Eski Türkçe		Kazak Türkçesi	Eski Türkçe		Kazak Türkçesi	Eski Türkçe
1.	{+a, +e}	{+a, +e}	11.	{+das, +des, +las, +les,	{+dAş}	21.	{+raq, +rek}	{+rak, +rek}
2.	{+aq, +ek, +ıq, +ik, +q, +k}	{+GAk}	12.	{+daw, +dew, +law, +lew, +taw, +tew}	{+lağ, +läg}	22.	{+(I)z}	{+(ı)z}
3.	{+amıq}	{+AmUk}	13.	{+dı, +di, +lı, +li, +tı, +ti}	{+lığ, +lig, +luğ,	23.	{+qan, +aqan}	{+қан, +kän}
4.	{+añ, +eñ, +ñ}	{+ang, +eng}	14.	{+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq,	{+lığ, +lig, +luğ,	24.	{+QAY}	{+gAY}
5.	{+ar, +er}	{+ar, +er}	15.	{+ga, +ge, +qa, +qe}	{+қа, +kä}	25.	{+l (-ıl, -il, -ul,	{+l}
6.	{+aw, +ew, +uw, +üw}	{+agu, +egü}	16.	{+geri}	{+ğaru, +gärü}	26.	{+sız, +siz}	{+sız, +siz, +suz, +süz}
7.	{+da, +de, +ta, +te}	{+ta, +tä}	17.	{+ğı, +gı, +qı, +ki}	{+ki, +kı}	27.	{+ş}	{+ç}

8.	{+daq, +dek, +laq,	{te:g}	18.	{+ğıl, +gil, +qıl, +kil}	{+ğıl, +kil}	28.	{+şa, +şe}	{+ça, +çä}
9.	{+dan, +den, +tan,	{+tın, +tin, +dın, +din}	19.	{+(ı)nşı, +(i)nşı}	{+Vnç}	29.	{+şaq, +şek}	{+Xçaq, +Xçäk}
10.	{+şı, +şi}	{+çı, +çi}	20.	{+şıq, +şik}	{+çuk, +çük}	30.	{+şıl, +şil}	{+çıl, +çil}

Tablo 5: Eski Türkçe ile ortak, fiilden isim yapan ekler

Fiilden İsim Yapan Ekler								
	Kazak Türkçesi	Eski Türkçe		Kazak Türkçesi	Eski Türkçe		Kazak Türkçesi	Eski Türkçe
1.	{-a, -e}	{-a, -ä, -ı, -i, -u, -ü}	11.	{-ğaq, -gek, -qaq, -kek}	{-ğak, -gäk; -ğuk, -gük}	21.	{-ıl, -il, -l}	{-l}
2.	{-aq, -ek}	{-ğak, -gek}	12.	{-ğan, -gen, -qan, -ken}	{-ğan}	22.	{-(ı)ş, -(i)ş, -ş}	{-nç, -ç}
3.	{-añ, -eñ, -ñ}	{-ñ}	13.	{-ğı, -gi, -qı, -ki}	{-ğu, -gü}	23.	{-k, -q (ik, -ıq)}	{-k, -k, -uk, -ük}
4.	{-r, -ır, -ir, -ar, -er}	{-är, +ar}	14.	{-ğın, -gin, -qın, -kin}	{-ğın, -gin, -kın, -kin; ve -ğan}	24.	{-m}	{-m}
5.	{-ası, -esi}	{-sıg, -sig}	15.	{-ğır, -gir, -qır, -kir}	{-ğır}	25.	{-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}	{-ma, -mä}
6.	{-bas, -bes, -mas, -mes}	{-māz, -mez}	16.	{-ğış, -giş, -qış, -kiş (-qaş, -keş, -ğaş, -geş)}	{-ğaç, -gäç; -kaç, -käç}	26.	{-maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek}	{-mak, -mäk}

7.	{-qa, -ke, -ğa, -ge}	{-ğa, -ge}	17.	{-ı, -i, -u, -ü}	{-(I)g, (-U)g}	27.	{-man, -men, -ban, -ben}	{-man, -men}
8.	{-mıs, -mis, -bıs, -bis, mış, -}	{-mıș, -miș, -maș, -măș, -muș, -}	18.	{-n (-(ı)n, -(i)n)}	{-n}	28.	{-ndı, -ndi (-ındı, -indi)}	{-dı, -di, -tı, -ti, -du, -dü)}
9.	{-sın, -sin}	{-sın, -sin}	19.	{-şaq, -şek}	{-cak, -cek}	29.	{-şıq, -şik}	{nçıġ, -nçıġ; -nsıġ, -nsıġ}
10.	{-t}	{-t}	20.	{-w (-uw, -üw)}	{-AgU}			

Tablo 6: Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde ortak, isimden isim yapan ekler

İsimden İsim Yapan Ekler								
	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi		Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi		Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
1.	{+a, +e}	{+a, +e}	12.	{+dıq, +dik, +lıq, +lik, +tıq, +tik}	{+lIk, +lUk}	23.	{+(I)z}	{+(I)z}
2.	{+aq, +ek, +ıq, +ik, +q, +k}	{+aq, +ek, +ıq, +iq, +q, +k}	13.	{+dırıq, +dirik}	{+dIrIk, +dUrUk}	24.	{+qay, +key, +ğay, +gey}	{+ay (+ey)}
3.	{+amıq}	{+amıq}	14.	{+ga, +ge, +qa, +qe}	{+GA}	25.	{+l (+ıl, +il, +al, +el)}	{+l, +ıl, +il, +ul, +ül}
4.	{+ar, +er}	{+Ar (+şAr)}	15.	{+ğl, +gl, +ql, +ki}	{+ki, +kü}	26.	{+man, +men, +pan, +pen}	{+man, +men}
5.	{+da, +de, +ta, +te}	{+da, +de}	16.	{+hana}	{+hane}	27.	{+nama, +neme, }	{+name }

							+dama, +deme}	
6.	{+daq, +dek, +laq, +lek, +taq, +tek}	{+dAk}	17.	{+ı, +i, +ıy, +iy}	{+î}	28.	{+sıZ, +siz}	{+sıZ, +siz, +suz, +süz}
7.	{+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen}	{+DAn}	18.	{+ıl, +il}	{+ıl, +il, +ul, +ül}	29.	{+ş}	{+ç}
8.	{+das, +des, +las, +les, +tas, +tes}	{+DAş}	19.	{+(1)nşı, +(i)nşı}	{+(1)nşı, +(i)nşı}	30.	{+şıl, +şil}	+cıl (+cil, +cul, +cül, +çıl, + çil, +çul, +çül)
9.	{+daw, +dew, +law, +lew,	{+lA-k, +la-g}	20.	{+ır, +ir}	{+Ir, +Ur}	31.	{+şa, +şe}	{+ça, +çe}

	+taw, +tew}							
10.	{+d ₁ , +d _i , +l ₁ , +l _i , +t ₁ , +t _i }	{+l ₁ , +l _i , +l _u , +l _ü }	21.	{+raq, +rek}	{+rak, +rek}	32.	{+şaq, +şek}	{+cak, +cek, +çak, +çek}
11.	{+ş ₁ , +ş _i }	{+çI}	22.	{+ş ₁ q, +ş _i k}	{+cık, +cik, +cuk, +cük, +çık, +çik, +çuk, +çük}	33.	{+ş ₁ lıq, +ş _i lik}	{+cılık (+cılık, +culuk, +cülük; +çılık, +çilik, +çuluk, +çülük) }

Tablo 7: Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde ortak, fiilden isim yapan ekler

Fiilden İsim Yapan Ekler								
	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi		Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi		Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
1.	{-a, -e}	{-a, -e}	13.	{-ı, -i, u, -ü}	{-I, -U}	25.	{-mıs, -mis, -bıs, -bis, mış, -müş}	{-mıs, -mis, -muş, -müş}
2.	{-ağan, -eğen}	{-ağan, -eğen}	14.	{-ıl, -il, -l}	{-l (-ıl, -il, -ul, -ül)}	26.	{-n, (-ın, -in}	{-ın, -in, -un, -ün}
3.	{-aq, -ek}	{-ak, -ek}	15.	{-(ı)s, -(i)s}	{-ş, (I)ş, -(U)ş}	27.	{-ndı, -ndi (-ındı, -indi)}	{-(I)ntı, -(U)ntı}
4.	{-alaq, -elek}	{-AlAk}	16.	{-(ı)ş, -(i)ş, -ş}	{-ç}	28.	{-r, -ır, -ir, -ar, -er}	{-r, -Ar, -(I)r, -(U)r}
5.	{-anaq, -enek}	{-anak, -enek}	17.	{-k, -q (-ik, -ıq)}	{ik, +ig}	29.	{-şaq, -şek}	{-cak, -cek, -çak, -çek}
6.	{-ası, -esi}	{-ası, -esi}	18.	{-m}	{-m}	30.	{-şıq, -şik}	{-cık, -cuk, -cük, -çık, -çik, -çuk, -çük}

7.	{-aşaq, - eşek}	{(y)AcAk}	19.	{-ma, -me, - pa, -pe, -ba, -be}	{-ma, - me}	31.	{-t}	{-t}
8.	{-bas, - bes, - mas, - mes, - pas, - pes}	{-mAz}	20.	{-maq, - mek, -baq, - bek, -paq, - pek}	{-mak, - mek}	32.	{-mIq, - mUq}	{-mIq, - mUq}
9.	{-qa, -ke, -ğa, -ge}	{-ga (-ge; - ka, -ke)}	21.	{-mal, - mel}	{-mal, - mel}	33.	{-ğış, - giş, -qış, -kiş (- qaş, -keş, -ğaş, - geş)}	{-ğaç, - geç, - kaç, - keç; -ğic, -giç, - ğuç, - güç}
10.	{ğaq, - gek, - qaq, - kek}	{-ak, -ek}	22.	{-malı, - meli, -balı, - beli, palı, - peli}	{-malı, - meli}	34.	{-maş, - meş, - paş, -peş, -baş, - beş}	{-maç, - meç, - baç, - beç}
11.	{-ğan, - gen, - qan, - ken}	{-gan, - gen, -kan, - ken}	23.	{-man, - men, -ban, - ben, -pan, - pen}	{-man, - men}	35.	{-ğın, - gin, -qın, -kin}	{-GIn, - GUn}
12.	{-ğı, -gi, -qı, -ki}	{-gı, -gi, - gu, -gü}	24.	{-maş, - meş}	{-maş, - meş}			

Tablo 8: Kalıplaşarak yapım eki özelliği kazanmış ekler ve türettiği isim sayısı

Kalıplaşarak İsimden İsim Türeten Ekler	TİS	Kalıplaşarak Fiilden İsim Türeten Ekler	TİS
{+a, +e}	14	{-a, -e}	31
{+da, +de, +ta, +te}	97	{-ası, -esi}	4
{+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen}	45	{-aşaq, -eşek}	4
{+ga, +ge, +qa, +qe}	10	{-ğan, -gen, -qan, -ken}	33
{+geri (+qarı)}	5	{-ma, -me, -pa, -pe, -ba, -be}	231
		{-mıs, -mis, -bıs, -bis, -mış, -miş}	11
		{-r, -ır, -ir, -ar, -er}	34

Tablo 9: Kazak Türkçesinin isim yapımında kullanılan ödünçleme ekler ve türettiği isim sayısı

Kazak Türkçesinin İsim Yapımında Kullanılan Ödünçleme Ekler			
Farsça Kökenli Ekler	TİS	Arapça Kökenli Ekler	TİS
{+ger, +ker}	68	{+ı, +i, +ıy, +iy}	34
{+göy, +köy, +qoy}	31		
{+hana}	60		
{+kes, +keş}	9		
{+qor}	35		
{+man, +men, +pan, +pen}	11		

{+nama, +neme, +dama, +deme}	19		
{+paz}, {+stan}	10		
{+stan}	2		
{+tar, +ter, +dar, +der}	11		

KAYNAKLAR

- ADALI, O. (1979). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKAR, A. (2012). *Türk Dili Tarihi* (Dönem- Eser- Bibliografya), İstanbul, Ötüken yayınları.
- AKDURUŞ, T. (2021). “Kazak Türkçesinde Renklerle İlgili Söz Varlığı”, (yayımlanmamış doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi.
- AKSAN, D. (2020). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim) (I,II,III)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 7.Baskı.
- ALTINEL, E. (2003) “Türkmen Türkçesinde Kelime Yapımı (Türkmence- Türkçe Sözlük’e Göre)”, (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Niğde Üniversitesi.
- AMANGELDİ, A. A. (2015). *Qısqaşa Grammatikalıq Anıqtağış*, Öskemen, Qazaqstan Respublikacı bilim jäne ǵılım minictrligi (C. Amanjolov atındaǵı şıǵıs Qazaqstan memlekettik universiteti).
- ARAT, R.R. (1953). “Türk Şivelerinin Tasnifi”, *Türkiyat Mecmuası*, cilt 10, ss.59-138.
- AŞCI, M. (2019). “Harezmi Türkçesinde Söz Yapımı”, (Doktora Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Gazi Üniversitesi.
- ATALAY, B. (1946). *Türkçede Kelime Yapma Yolları*, İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi.
- ATMACA, E. (2016). “Kazak Türkçesi Ağızlarının Tasnifi Çalışmalarına Bir Bakış”, *Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, sayı 5/2 ss.589-625.
- AVCU, S.A., ZHOLDASBEKOVA, A. (2018). *Kazakistan. Bağımsızlıklarının Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri*, Ed.: Yaldız, A. Ç. ve Yılmaz, M.; Ankara, Ahmet Yesevi Üniversitesi.
- AY, M. (2022). “Divânu Lugâti’t-Türk’teki Bapların Söz Yapımı Bakımından incelenmesi”, (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- AYAN, E. (2008). “İbrazim Altınşarın-Hikâye ve Şiirlerinin Dili (HAYATI- Dilciliği-eserleri/ Gramer- Metin- Dizin)” (Doktora Tezi), Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi.
- AYAZLI, Ö. (2017). “Türk Dillerinde /+GA/ Eki”, *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, cilt 5 (3), ss.714-726.

- BAIMUKHAMBETOVA, E. (2019). “Kazakçanın Tarihî-Karşılaştırmalı Dil Bilgisi’ (Doktora Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Ege Üniversitesi.
- BAİMENOVA, M. (2019). “Didar Amantay’ın Hikâyeleri Üzerine Dil İncelemesi (inceleme, aktarma, metin)” (Yüksek Lisans Tezi), Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- BANGUOĞLU, T. (1974). *Türkçenin Grameri*, İstanbul, Baha matbaası.
- BAYKOCA, F. L. (2007). “Kuzey Grubu Türk Şivelerinin Karşılaştırmalı Yapım Ekleri (Kazak Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Nogay Türkçesi, Karaim Türkçesi)”, (Yüksek Lisans Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Niğde Üniversitesi.
- BAYRAKTAR, N. (2017). *Dil Bilimi*, Ankara Nobel Akademik Yayıncılık, 5. Basım.
- BİLGİN, İ. (1989). “Dîvânu Lugâti't-Türk'te Söz Yapımı”, (Doktora Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Hacettepe Üniversitesi.
- BİRAY, H. (1999). *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde İsim*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 711.
- BİRAY, N., AYAN, E., ERCİLASUN G. K. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi (Ses, Şekil, Cümle Bilgisi)*, İstanbul, Bilge Kültür Sanat yayınları, 1. Baskı.
- BROCKELMANN, C. (1954). *Osttürkische Grammatik Der Islamischen Litteratursprachen Mittelasiens*, Leiden: E. J. Brill.
- BÜYÜKERYILMAZ, E. (2021). “Başkurt Türkçesinde İsim Yapım Ekleri” (Yüksek lisans tezi), Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- CAMBAZ, C. (2024). “Kazak Türkçesinde Fiilden Türemiş İsimlerin Semantik Tasnifi” (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Bartın Üniversitesi.
- CLAUSON, S.G. (2007), “Türkçede Sekizinci Yüzyıldan Önce Kullanılan Ekler (Çev. U. Özalan)”, Dil araştırmaları Dergisi, cilt 1/1, ss.185- 196.
- CRYSTAL D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Blackwell Publishing.
- DEMİR, N. (2019). *Türkçe Ses ve Biçim Bilgisi*, Ankara, Altınordu Yayınları, 1.Baskı.
- DENY, J. (2012). *Türk Dil Bilgisi (Modern Türk Dil Bilgisi Çalışmalarının Kapsamlı İlk Örneği)*, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1. Baskı.

Divanü Lûgat-it-Türk Dizini IV. (1986). Çev. B. Atalay, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

DİZDAROĞLU, H. (1962). *Türkçede Sözcük Yapma Yolları*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1. Baskı.

DOERFER, G. (1965). *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen II.* Germany, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.

ECKMANN, J. (2013). *Çağatayca El Kitabı* (Çev. G. Karaağaç), İstanbul, Kesit Yayınları, 6. Baskı.

EKER, S. (2023). *Çağdaş Türk Dili*, Ankara, Grafiker Yayınları, 14. Baskı.

EMRE, A. C. (1945). *Türk Dilbilgisi (Türkçenin bugünkü ve geçmişteki gelişimleri üzerine GRAMER denemesi)*, İstanbul, TDK, Cumhuriyet Matbaası.

ERASLAN, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERCİLASUN, A. B. (1997). *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Ankara, Akçağ Yayınları. 2. Baskı.

ERCİLASUN, A. B. (2012). “maç/ -meç Eki Üzerine”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt 21, ss.83-88.

ERCİLASUN, A. B. (2012). *Türk Lehçeleri Grameri (Kazak Türkçesi, Ferhat Tamir)*, Ankara, Akçağ yayıncılık, 2. Baskı.

ERDAL, M. (1991). *Old Turkic Word Formation A Functional Approach to the Lexicon Vol. I*, Otto Harrosowitz, Wiesbaden.

ERDOĞAN, A. (2019). “Çuvaşçada Art Zamanlı Ad Yapımı” (Yüksek lisans tezi), *Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları*, Hacettepe Üniversitesi.

EREN, H. (1983). *Türk Ansiklopedisi*. Cilt: 32. Ankara: M.E.B. Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi.

EREN, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara, Bizim Büro Basım Evi, 2. Baskı.

ERGİN, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım Yayım Tanıtım.

ESEN, S. (2019). “Ahmet Cevat’ın Şiirlerinin Söz Yapımı Açısından İncelenmesi” (Yüksek lisans tezi), *Türk Dili ve Edebiyatı*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

- EYUBOĞLU, İ., Z. (1991). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü (ı)-(u)*, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2. Baskı.
- GABAİN, A.V. (1988). *Eski Türkçenin Grameri (Çev. M. Akalın)*, Ankara, Türk Tarihî Kurumu Basımevi.
- GANIYEV, F. (2013). *Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÖKÇEK, G. (2020). “Dünden Bugüne Türkçede Fiilden İsim Yapma Ekleri”, (Yüksek Lisans Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- GÖZEL, A. (2023). “Altun Yaruk’ta Söz Yapımı” (Yayımlanmamış doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- GÜLENSOY, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜLSEVİN, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara, Türk dil Kurumu Yayınları.
- GÜLSEVİN, S. (1992). “Türkçede Fiilden İsim Yapan Ekler ve Kullanışları (Kâmûs-ı Türkî’ye Göre)” (Yüksek Lisans Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, İnönü Üniversitesi.
- GÜNEŞ, E. (2016). “Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı ve İşlevsel Ek Tasnifi” (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- GÜVENÇ, L. (2004). “Harezmi Türkçesinde İsim”, (Yüksek Lisans Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erciyes Üniversitesi.
- GÜZEL, F. (2015). “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Söz Yapımı” (Yayımlanmamış doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Fırat Üniversitesi.
- GÜZEL, S. (2010). “Türkçede -lA-p > +lAp Zarf Kalıplaşması: Tatarca ve Başkurtça Örneği”, Türk Kültürü Araştırmaları dergisi, cilt 1, ss.54-64.
- HACIEMİNOĞLU, N. (2019). *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 4. Baskı.
- HATİBOĞLU, V. (1981). *Türkçenin Ekleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı.

HUSAIYN, K., JUNİSBEK, A., ORALBAEVA, N., ISAEV, S., AIGABYLULY, A., SERGALIEV, M., ... YALIEV, N. (2002). *Qazaq grammatikası (Fonetika, Sözjasam, Morfologiya, Sintaksis)*, Actana.

ISQAQOV, A. (1991). *Qazirgi Qazaq Tili*, Almatı.

ISQAQOV, A., SIZDIKOVA, R., SARIBAEV, Ş. (1966). *Qazaq Tilinin Qısqaşa etimologiyalıq sözdigi*, Almatı, Qazak CCR Ǵılım Akademiyası Til Bilimi İnstitutı.

ISSAKHANOVA, M. (2021). “Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde Addan Ad Türetimi (Biçimbirimler, İşlevler ve Sözcükler)” (Doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

İSAEV, C. M. (2007). *Qazirgi Qazaq Tili*, Almatı, Öner Yayınevi.

KALJANOVA, E. (2000). “Kazakça’da İsimler (Yapı, Çekim, anlam ve fonksiyonları)”, (Yüksek Lisans Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul Üniversitesi.

KAMAL, A. (2021). “Berdikoca Batır Destanı’nda Söz Yapımı”, (Yüksek Lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

KAPLANKIRAN D., KAPLANKIRAN, İ. (2017). “Kazak Türkçesinde Geçen Kuş Adları ve Onların Sistematiği Üzerine”, Turkish Studies, Vol. 12-5, ss.217-250.

KARAAĞAÇ, G. (2015). *Türkçenin Ses Bilgisi*, İstanbul, Kesit Yayınları.

KARAAĞAÇ, G. (2019). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 4. Baskı.

KARAKAŞ, D. (2013). “Kazak Türkçesinde Yansıma Yoluyla Ortaya Çıkan Söz Varlığı”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı, Erciyes Üniversitesi.

Qazaq Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi (2008), Qazaqstan Respuwblikasınıñ Mädeniyet jäne Aqıyarat Ministrliğı, Dayk Press.

KEKEVİ, İ. (2022). “Türk Runik Harfli Metinlerde Söz Yapımı”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, İnönü Üniversitesi.

KINACI, C. (2010). “Sovyetlerden Günümüze Kazakistan’da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları”, Turkish Studies, cilt 5/4, ss.1304-1319.

KOÇ, K., BAYNİYAZOV, A., BAŞKAPAN, V. (200). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, Akçağ Yayınları.

- KOÇ, K., DOĞAN, O. (2022). *Kazak Türkçesi Grameri*, İstanbul, Kesit Yayınları, 3. Baskı.
- KONONOV, A.N. (1968). “İsimlerin ve Sıfatların Küçültme Şekilleri ve Söz Yapımı”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, cilt 16, ss.81-88.
- KORKMAZ, Z. (1969). “-ası/-esi Gelecek Zaman İsim-Fiil (participium) Ekinin Yapısı Üzerine”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, cilt 16, ss.31-38.
- KORKMAZ, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, İlk Baskı.
- KORKMAZ, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı.
- KURT, G., G. (2019). “Kazak Türkçesi Yazı Dili Hâline Gelirken”, Dil Araştırmaları, cilt 25, ss.193-202
- KUTALMIŞ, M. (2004). “Tarihte ve Günümüzde Kazakistanın Alfabe Meselesi”, Bilig, Sayı (31), ss.1-21.
- MOLGAJDAROV, K. (2007). “Türk Dilinde Edat Kaynaklı Bir Ek (Çev. M.Y. Kaya)”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı 24.
- ÖLMEZ, M. (2021). *Köktürkçe ve Eski Uygurca Dersleri*, İstanbul, Kesit Yayınları, 3. Baskı.
- ÖNER, M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZDEMİR, C. (2018). “Kazak Türkleri’nin ve Kazak Dilinin Tarihi Gelişimi” Atlas International Refereed Journal On Social Scienses, cilt 4 (13), ss.1124-1138.
- ÖZEK, F. (2015) “+Ak ve+ (I)K Eklerinin Türkiye Türkçesi Ağzlarında Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme” Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 16 (28), ss.57-67.
- ÖZEK, F., SAĞLAM, B. (2014). “+Dan Çıkma Hâli Ekinin Vasıta ve Bulunma Hâli İşlevi Üzerine”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 24 (2), ss.13-18.
- ÖZENÇ, T. (2022). *Kırgızca Türkçe Sözlük’e Göre Kırgız Türkçesinde İsim Yapım Ekleri*, Ankara, Sonçağ Akademi, 1. Baskı.
- ÖZKAN, A, T. (2017). “Berdibek Sokpakyayev’in “Meniñ Atım Koja” Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi (Metin-Aktarma-İnceleme-Dizin)”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Selçuk Üniversitesi.

- PAYLAN, K. (2015). “Türkçede Kelime Türetme Yollarına Genel Bir Bakış” (Yüksek Lisans Tezi), Türkçe Eğitimi, Pamukkale Üniversitesi.
- POPPE, N. (1965), *Introduction To Altaic Linguistics*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- POPPE, N. (2019). *Moğol Yazı Dilinin Grameri* (Çev. G. Karaağaç), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı.
- Qazaq Ädebi Tiliniñ Sözdigi (2011). 15 Cilt, Almatı.
- RAMAZAN, S. (2002). “Derleme Sözlüğüne Göre Fiilden İsim Yapan Ekler” (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- RÖHRBORN, K. (2015, 2017). *Uigurisches Wörterbuch I, II*, Sprachmaterial Der Vorislamischen Türkischen Texte Aus Zentralasien, Neubearbeitung, Stuttgart, Franz Steiner Verlag.
- SAKHİPOVA, F. (2007). “Kazak Türkçesinin Merkezî, Kuzey ve Doğu (Orta Jüz) Ağızları I”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Ankara Üniversitesi.
- SARI, İ. (2015). “Türkçede Ekleme Dışı Sözcük Yapımı ve Sözlükselleşme” (Yayımlanmamış Doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Hacettepe Üniversitesi.
- SEREBRENNİKOV, B. A., GADJEVA, N. Z. (2022). *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihî Grameri* (Çev. T. Hacıyev- M. Öner), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı.
- SEVİM, B. (2018). “Uygur Kağanlığı Dönemi Yazıtlarında Söz Yapımı” (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, İnönü Üniversitesi.
- SEYDAKMATOV, K. (1988). *Kırgız Tilinin Kısaça Etimologiyalılık Sözdüğü*, Frunzö, İlim Basması.
- ŞAHİN, E. (2009). “Tatar Türkçesinde Alkış ve Kargış Eki: Gİrİ”, Uluslararası Tatar Türkçesi Bilgi Şöleni Bildirileri, ss.383-389.
- ŞEN, S. (2021). *Eski Uygur Türkçesi Dersleri*, İstanbul, Kesit yayınları.
- ŞENYÜZ, F. (2017). “Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçakçada Ekleme Yoluyla İsim Yapımı” (Doktora Tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi.
- ŞİRVAN, K. (1996). “Nechü’l Feradis’te Söz Yapımı”, (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Mersin Üniversitesi.

- TAŞ, İ. (2020). *Kutadgu Bilig’de söz yapımı*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3.Baskı.
- TEKİN, T. (1989). “Türk Dili ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi”, Erdem, cilt 5 (13), ss.141-168.
- TEKİN, T. (1995). “Türkçede Morfofonemik Değişmeler: Dar Ünlü ~ Ø Nöbetleşmesi”, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, cilt 6, ss.103-109.
- TEKİN, T. (2003). *Orhon Türkçesi Grameri*, İstanbul, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9.
- TEMİZSOYLU, Ş. Y. (2002). “Kutadgu Bilig’de İsim Yapımı”, (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Hacettepe Üniversitesi.
- TERES, E. (2009). “Çağataycada Söz Yapımı”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- TOPÇU, E. (2024). “Abhidharmakosabhasya-Tika Tattvartha’da Söz Yapımı” (Yayımlanmamış doktora tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul Üniversitesi.
- TOSUN, İ. (2021). *Tuva Türkçesinde İsim Söz Yapımı*, Çanakkale, Paradigma Akademi, 1. Baskı.
- TURAN, S. (2006). “Kıpçak Türkçesinde Kelime Yapımı ve Çekimi” (Yüksek lisans tezi), Türk Dili ve Edebiyatı, Erciyes Üniversitesi.
- Türkçe Sözlük. (1998), Türk Dil Kurumu yayınları.
- UYĞUR, C. V. (2018). *Karakalpak Türkçesi Grameri (Fonetik, Morfoloji, Sentaks)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- UZUN, N. E. (2006). *Biçimbilim: Temel Kavramlar*, İstanbul, Papatya Eğitim Yayıncılık.
- ÜNAL, M. S. (2019). “Mu’înü’l Mürid’de İsim Yapma Ekleri” (Yüksek lisans tezi), Türkçe Eğitimi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- VARDAR, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları. 1.Baskı.
- VURAL, H., BÖLER, T. (2012). *Ses ve Şekil Bilgisi*, İstanbul, Kesit yayınları.
- WILKENS, J. (2021). *Handwörterbuch Des Altuigurischen*, Altuigurisch-Deutsch-Türkisch, Akademie Der Wissenschaften Zu Göttingen.
- YUDAHİN, K.K. (2011). *Kırgız Sözlüğü* (Çev. A. Taymas), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, Birleştirilmiş 1.Baskı.

YÜCE, N. (1984). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları yayını:8.

YÜKSEK, N. (2023). “Kazak Türkçesinde +Il ve +sIz ‘İsimden İsim Yapma Ekleri ile Türetilmiş Sözcüklerdeki Dil Boşluklarının İncelenmesi” (Yüksek lisans tezi), Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Afyon Kocatepe Üniversitesi.

ZÜLFİKAR, H. (2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı.

ÖZGEÇMİŞ

